

LUND UNIVERSITY

Global politisk islam?

Muslimska brödrskapet & Islamiska förbundet i Sverige

Egyptson, Sameh

2023

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Egyptson, S. (2023). *Global politisk islam? Muslimska brödrskapet & Islamiska förbundet i Sverige* (1 uppl.). [Doktorsavhandling (monografi), Centrum för teologi och religionsvetenskap]. Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Global politisk islam?

Global politisk islam?

Muslimska brödrskapet
&
Islamiska förbundet i Sverige

Sameh Egyptson

LUNDS
UNIVERSITET

DOCTORAL DISSERTATION

by due permission of The Joint Faculties of Humanities and Theology, Lund
University, Sweden. To be defended at Helgonavägen 3, LUX, C121,
February 10, 2023, 2 pm.

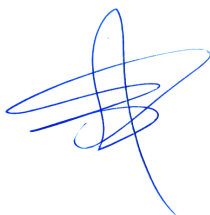
Faculty opponent

Vice Chancellor emeritus, PhD Political Science, Khaled Salih, University
of Kurdistan Hewlêr, Erbil, Kurdistan Region/Iraq

Organization LUND UNIVERSITY	Document name: Doctoral thesis	
	Date of issue 10 February 2023	
Author: Sameh Egyptson	Sponsoring organization: Lunds University	
Title and subtitle: Global politisk islam? Muslimska brödrskapet & Islamiska förbundet i Sverige		
This thesis puts the question if the Islamic Association of Sweden (Islamiska förbundet I Sverige) can be considered to be a branch of the global, Islamist movement The Muslim Brotherhood. This question is highly controversial in Swedish political and academic conversation. To answer it, an investigation is carried through of the organization, ideology, and practical politics of the two movements. The primary sources used are Arabic as well as Swedish websites, messages in media, ideological platforms, works in Islamic theology or political theory, as well as administrative archives and records in Sweden. Especially, interviews are not used. Methodologically, traditional source critical historical method is used Eight indicators of affiliation are developed, like historical origin, organizational and personal contacts as well as ideological or strategic similarity. But also ideology analysis from Political Science when the political ideology of the two is analysed, using a distinction between fundamental and operative levels of political thought, and according to basic ideological themes like: view of (wo)man, worldview, fundamental values, view of the state, and view on political strategy. The result is that there are obvious similarities and connections between the two. The Islamic Association of Sweden is deeply involved in the global Muslim Brotherhood network, an can be regarded as its Swedish branch or "national organization". Regarding <i>organization</i> the two movements have a similar organizational structure, with an "inner circle" that holds leading positions in a wide organizational network. Regarding <i>ideology</i> there is a striking similarity of fundamental ideas between the two: Islam is interpreted politically – "the Brotherhood's Islam" – as a comprehensive blue-print for the society ruled by <i>sharia</i>; not as a pietist system for private worship. Their basic values, their views on women, sexuality or the utopian Islamic society are the same. Their views of social change and political strategy are also the same. The basic political strategy is to spread a step-wise, permeating calling to "Islam", starting from individual to individual, then to the families, companies and authorities, ultimately leading to the total islamization of society and state. The Brotherhood shall act from aside as a presssure group on the regime to support the islamization, not start its own party. In <i>practical politics</i> the Swedish IFiS strictly follows the "European strategy" developed by the main MB ideologist Yusuf al-Qaradawi from 1995 with the four main pillars: da'wah, enclavism, lobbyism and entryism.		
Key words: Politiscal islam, Islamism, Muslim brotherhood, Hassan al-Banna, Yusuf al-Qaradawi, Islamiska förbundet I Sverige (IFiS), The Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE).		
Classification system and/or index terms (if any)		
Supplementary bibliographical information	Language: Swedish	
ISBN: 978-91-8039-462-8 (tryckt)		
ISBN: 978-91-8039-461-1 (elektronisk)		
Recipient's notes	Number of pages 743	Price
	Security classification	

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2023-01-09

Global politisk islam?

Muslimska brödrskapet
och
Islamiska förbundet i Sverige

Sameh Egyptson

LUNDS
UNIVERSITET

Copyright Sameh Egyptson

Humanistiska och teologiska fakulteterna
Centrum för teologi och religionsvetenskap

ISBN: 978-91-8039-462-8 (tryckt)

ISBN: 978-91-8039-461-1 (elektronisk)

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2023

Media-Tryck is a Nordic Swan Ecolabel
certified provider of printed material.
Read more about our environmental
work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Till Pia, Jonathan och Nora

Innehållsförteckning

Förord.....	15
Förkortningar.....	19
Viktiga personer i boken	20
Tidslinje. Muslimska brödrskapet och Islamiska förbundet (IFiS) i avhandlingen	22
Ordlista, särskilt ur Muslimska brödrskapets politiska språk.....	24
Översättning från arabiska	27
Tabell för transkribering.....	28
Källor och länkar.....	29
Del I: Utgångspunkter.....	31
Kapitel 1. Bakgrund, Syfte och Tidigare forskning	33
1.1 Introduktion	33
1.2 Muslimska brödrskapet i sin historiska kontext.....	37
1.3 Syfte.....	58
1.4 Tidigare forskning	60
Kapitel 2. Forskningsfrågor, teori, metod och källmaterial.....	79
2.1 Frågeställningar	79
2.2 Övergripande metod: Triangulerande, abduktivt pusselläggande	81
2.3 Analysram och metod för aspekterna organisation och politik	85
2.4 Teori och analysram för ideologin.....	92
2.5 Empiriska objekt och empiriska källor.....	101
2.6 Svårigheter med forskning i ämnet.....	104
2.7 Forskarens relation till ämnet	107

Kapitel 3. Kontextualisering och konkretisering av frågeställningarna: Muslimska Brödraskapets säregenheter	113
3.1 Ideologiska säregenheter	114
3.2 säregenheter i organisation och praktisk politik	118
3.3 Brödraskapets ideologi och organisation Under dess fyra ”prövningar”	125
3.4 Fyra säregna motsägelsefullheter som vägledande hypoteser	136
Del II. Organisation	139
Introduktion	141
Kapitel 4. Internationell nivå	145
4.1 Muslimska brödraskapets Internationella organisation	146
4.2 Internationella stadgan 1994	156
4.3 Den Internationella organisationens relation till de nationella organisationerna	165
4.4 Svenska, informella kontakter med det transnationella Brödraskapet	173
4.5 Den Internationella organisationens historiska utveckling	179
4.6 Slutsatser	188
Kapitel 5. Europeisk nivå	190
5.1 Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE). Allmänt	191
5.2 Muslimska Brödraskapets historiska etablering i Europa	192
5.3 De europeiska nationella organisationerna och deras grundare	195
5.4 Målsättningar och ideologi	199
5.5 Den europeiska Federationens (FIOE) anknytning till det globala Muslimska brödraskapet	202
5.6 Den europeiska federationens (FIOE) sido- och dotterorganisationer	212
5.7 FIOE:s inre organisation som paraplyorganisation	225
5.8 Brödraskapet och <i>Millî Görüş</i>	228
5.9 Brödraskapet och The Muslim World League	232
5.10 Slutsatser	236

Kapitel 6. Det svenska nätverket (1): Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).....	238
6.1 Forskningsläget.....	238
6.2 Islamiska förbundet i Sverige (IFiS)	239
6.3 Islamiska förbundets (IFiS) målsättningar och ideologiska inramning.....	250
6.4 Islamiska förbundets (IFiS) inre struktur.....	255
6.5 Konferenser och internationella förbindelser	262
6.6 Internationell finansiering av moskébyggen.....	267
6.7 Resultat av kapitel 6	272
Kapitel 7. Den svenska nivån (2): Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk	274
7.1 Det organisatoriska nätverket	274
7.2 Organisationer för ekonomiska statsbidrag	281
7.3 Organisationer för lobbying och politisk påverkan	296
7.4 Kommittéer för ungdomar.....	309
7.5 Avdelningar för social verksamhet.....	317
7.6 Kommittéer för da'wah och informationsspridning	322
7.7 Kommittéer för da'wah och utbildning: Studieförbundet Ibn Rushd	325
7.8 Kommittéer för da'wah och utbildning: Sveriges islamiska skolor (SIS).....	338
7.9 Avdelningar för finans och ekonomi	350
Kapitel 8. Det svenska nätverket (3). Resultat	352
8.1 Resultat: ”Den inre cirkeln”	352
8.2 Resultat: Organisatorisk likhet	355
Del III. Ideologi.....	361
Kapitel 9. Uppläggning och källmaterial	363
9.1 Att närma sig ideologin	363
9.2 Uppläggning och analysmetod	365
9.3 Källmaterial om MB:s ideologi på fundamental nivå.....	372

9.4 Källmaterial om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk	382
Kapitel 10. Grundvärden och människosyn (1): Kvinnan och familjen.....	384
10.1 Grundvärde: ”Islam” hos MB respektive IFiS.....	384
10.2 Grundvärden. Hassan al-Bannas tjugo principer	391
10.3 Människosyn. Kvinnans ställning hos MB respektive IFiS.....	397
10.4 Människosyn: Sexuella minoriteter hos MB respektive IFiS	415
Kapitel 11. Grundvärden och människosyn (2): Synen på ”de andra”	419
11.1 Idén om muslimerna och ”de andra”	419
11.2 Idén om de otrogna (Kufar)	420
11.3 Idén om hädare och avfallingar hos MB respektive IFiS	422
11.4 Idén om bokens folk (<i>ahl al-kitab</i>). Judar och kristna hos MB respektive IFiS.....	430
11.5 Idéerna om den kristna västcivilisationens fall och islams seger.....	434
11.6 Idéer om judarna, Palestina och staten Israel.....	438
Kapitel 12. Viktigaste samhällsenhet och politisk styrelseform	444
12.1 Samhällssyn och statssyn.	444
12.2 Den islamiska lagens (sharia) ställning som samhällets grundlag (metanorm) hos MB respektive IFiS	451
12.3 ”Islamisk demokrati” hos MB respektive IFiS	456
12.4 Islam och flerpartisystemet.....	462
12.5 Kritik mot den sekulära statens demokrati	465
12.6 Frågan om Brödraskapets ”islamiska demokrati”	469
Kapitel 13. Utopin.....	470
13.1 Islams allmakt (al-tamkin) och visionen om ett världsomspännande kalifat	470
13.2 Islams ”al-Tamkin” och den islamiska ordningen.....	471
13.3 Muslimernas uppgift att vara ”frälsningsarmén” för den omyndiga mänskligheten.....	472
13.4 Islams ”al-Tamkin”, ”jihad” och Islamisk ”kolonisering”	472

13.5 Al- <i>tamkin</i> , jihad och islams kolonisering hos IFiS.....	474
13.6 Sammanfattning.....	475
Kapitel 14. Metod för samhällsförändring	476
14.1 Hassan al-Bannas gradualistiska ”sjustegsstrategi”.....	476
14.2 Begreppet Jihad i Muslimska brödraskapets ideologi	481
14.3 Idén om jihad i Sverige.....	493
14.4 Brödraskapets principiella politiska strategi: gradualism och wasatiyyah.....	501
14.5 Den nya ”europeiska strategin” som wasatiyyah.....	513
14.6 Organiserat hyckleri och ”dubbla budskap”	526
Kapitel 15. Resultat av Del III	536
15.1 Sammanfattning.....	536
15.2 Debatt inom forskningen om ”islamisk demokrati”	538
15.3 ”Islamdemokratiskt” newspeak i Europa. Exemplet Tariq Ramadan	542
Del IV Praktisk politik	545
Kapitel 16. <i>Wasatiyya</i> i Europa. Muslimska Brödraskapets praktiska politik	547
16.1 Europa som <i>Dar al- 'ahd</i> , ”överenskommelsens boning”	547
16.2 Målen för politiken i Europa, hos MB respektive IFiS	550
16.3 Religionsdialog som politisk taktik	563
16.4 Lobbyverksamhet för en muslimsk enklav.....	572
16.5 Strategin om Politiskt deltagande i Europa	580
16.6 Sammanfattande analys av Brödraskapets ”europeiska strategi”, ”medelvägens strategi”, <i>wasatiyyah</i>	585
Kapitel 17. <i>Wasatiyyah</i> Sverige (1): Kollektiv samverkan och kollektiv entrism.....	590
17.1 Politiskt deltagande och den officiella multikulturalismen	590
17.2 Kollektiv samverkan och kollektiv entrism med Centerpartiet	594
17.3 Kollektiv samverkan och kollektiv entrism med Socialdemokraterna	598

17.4 Kollektiv samverkan och entrism med Moderaterna.....	625
Kapitel 18. Wasatiyyah i Sverige (2): Semikollektiv och individuell samverkan och entrism.....	629
18.1 Semikollektiv samverkan och semikollektiv entrism med Socialdemokraterna	629
18.2 Individuell samverkan och individuell entrism med Miljöpartiet.....	640
18.3 Individuell samverkan och individuell entrism med Centerpartiet	648
18.4 Partiet Nyans: Eget parti i stället för entrism?.....	649
Kapitel 19. Wasatiyyah i Sverige (3). Sammanfattning av Del IV Praktisk politik. Nederlag, kris och ny strategi?	655
19.1 Sammanfattning av kapitel 17 och 18. Den ”europeiska strategin” i Sverige vid vägs ände?.....	655
19.2 Utblickande diskussion (1): Muslimska brödraskapets historiska kris.....	661
19.3 Utblickande diskussion (2): Fragment från sökandet efter en ny strategi	664
Del V. Avslutning.....	673
Kapitel 20. Sammanfattning och resultat	675
20.1 Utgångspunkter, syfte och metod (Del I)	675
20.2 Organisation (Del II)	680
20.3 Ideologi (Del III)	686
20.4 Praktisk politik (Del IV).....	690
20.5 Entrismens nederlag och Muslimska brödraskapets historiska kris (kapitel 19.2)	698
20.5 Återstående forskningsproblem.....	700
Summary in English.....	702
1. Points of departure and overall result.	702
2. The aspect of organization.....	704
3. The aspect of Ideology	705
4. The aspect of Practical politics.....	709

5. Practical politics in Sweden.....	712
6. The historical crisis of the Muslim Brotherhood.....	715
Källor och litteratur	718
Tidningar och tidskrifter.....	718
TV och Radio	718
Webbsidor	718
Myndigheter, rörelsearkiv och egen wikipedia	720
Böcker och tidskrifter.....	721
Namnindex	734

Förord

Den doktorsavhandling som du har mellan dina händer är mitt livsprojekt som har utsträckt sig över två decennier. I avhandlingen försöker jag besvara frågan om det svenska Islamiska förbundet (IFiS), med dess mångfacetterade organisatoriska nätverk, eventuellt kan vara det transnationella Muslimska brödraskapets svenska organisation eller gren. Det är en kontroversiell fråga och ett kontroversiellt ämne, såväl i den politiska som i den akademiska debatten i Sverige.

En stark undran inför religion och politik fick jag med mig redan från barndomen i Egypten. Jag växte upp i den koptiska kyrkan, i ett muslimskt land, som ständigt var i krig med den judiska staten. Allt som hade funnits före arabernas ankomst, fick jag lära mig i skolböckerna, var okunnigt och orent, Islam kom med ljuset och var förklaringen till Egyptens och Mellanösterns guldålder. Kyrkans böcker var annorlunda. Där var den koptiska historien skildrad med stolthet som en av världens äldsta kristna kyrkor, men där fanns också en tragedi. Det arabiska styret hade för kopternas del inte kommit med ljus utan hade tryckt undan den koptiska kyrkan och suddat ut kopternas nationella språk och identitet. Sedan fanns ju också den faraoniska civilisationen, hade inte den också varit en guldålder, långt före islam? Vilken bild var sann och hur skulle en dialog vara möjlig med så olika utgångspunkter?

Jag kom att studera ämnet Mellanösterns och Egyptens historia vid Ain Shams universitet i Kairo, samt Koptologi vid Koptiska institutet. Efter ankomsten till Sverige hamnade jag till slut vid Lunds universitet, där jag påbörjade ett avhandlingsprojekt i missionsvetenskap. Det handlade om religionsdialog mellan kristna och muslimer i Egypten, 1999–2004, med den svenska modellen om en neutral religionsundervisning som en av utgångspunkterna. Under detta projekt insåg jag snart att parterna i Egypten inte var särskilt intresserade av dialog, utan snarare såg dialogmötena som fortsatta försök att övertyga ”den andre”. Jag gav upp detta ämne. Från dialog mellan muslimer och kristna var steget inte långt till att börja studera islams etablerande i Sverige och relationen till det svenska samhället. Jag hade från studentårens politiska diskussioner, men också från konferenser i mina dialogprojekt, mött bilden att den egyptiska, internationellt verkande organisationen Muslimska brödraskapet var organiserat i Sverige och bedrev en ganska omfattande *da'wah* (kallelse till islam). Jag blev därför förvånad när jag i Sverige mötte en ganska kompakt uppfattning, såväl bland debattörer och politiker som bland forskare, som förnekade att Muslimska brödraskapet ens fanns i Sverige eller för den delen i Europa. Återigen stod jag inför frågan om vilken bild som var sann. (Den personliga bakgrunden till avhandlingen skisseras i kapitel 2.7.)

*

Mitt arbete med denna doktorsavhandling har nu kommit till ett slut. Avhandlingen hade aldrig kunnat nå så här långt utan hjälp och stöd av många personer och institutioner. Jag är särskilt tacksam för uppmuntran och stöd från olika håll. Jag har haft ett otroligt stöd från engagerade vänner runt om i landet som har tagit del av min resa, ingen nämnd och ingen glömd, ni vet bäst själva. Tack alla!

CTR, Centrum för teologi och religionsvetenskap vid Lunds universitet, har varit min anknytningspunkt till det akademiska livet och har definierat min bild av vad akademisk forskning kan vara. Ett speciellt tack vill jag rikta till islamologi-seminariet under 90-talet med professor Jan Hjärpe i centrum som lät mig delta under tiden som jag studerade religionsvetenskap, och med ett stort intresse följde ämnet. Under detta seminarium lärde jag känna Jonas Otterbeck, numera professor i Islamologi vid Aga Khan University i London, som hjälpte mig med tips och hans samling av Islamiska förbundets tidskrifter *Salaam* och *Rabita*. På senare tid har seminariet i Missionsvetenskap under ledning av professor Mika Vähäkangas varit min miljö. Deltagarnas sakligt kritiska diskussioner har hela tiden fått mig att ompröva och tänka vidare.

Jag vill också tacka hjälpsamma arkivarier i olika svenska myndigheter och bibliotekariéer vid Lunds fantastiska universitetsbibliotek och Kungliga biblioteket samt MEDIA-TRYCK som kunnigt och hjälpsamt arbetat med avhandlingens layout.

Under denna långa resa har viktiga personer för den här avhandlingen gått bort. Här vill jag skänka min tacksamhet till minnet av professor Aasulv Lande som med sin entusiasm för religionsdialog fick mig att börja arbeta med det ämnet. Jag vill också ge min tacksamhet till journalisten Anders Thunberg, vid Sveriges Radio, som lärde mig att arbeta med arkivmaterial hos olika institutioner och myndigheter. Utan hans tips och hjälp, och metoder för att inhämta källor, hade den här avhandlingen inte haft en så solid, källmässig bas.

Översättning av politiskt språk och politiska termer är en svår uppgift, kanske lika svårt som att översätta poesi. Arabiska är inget undantag, arabiskan *är* dessutom poetisk. Vänner och kollegor, kunniga i arabiska, har gett ett ovärderligt tekniskt och moraliskt stöd. Jag tackar särskilt Paul Katsivelis, Joseph Saouk och Elie Wardini. Arabisten Paul Katsivelis har skrivit en omfattande och initierad doktorsavhandling om Yusuf al-Qaradawis politiska språk – Muslimska brödraskapets viktigaste ideolog sedan 1980-talet – med titeln *Sharia och livet. Islamisk retorik om makt, moral och medelvägen (wasatiyyah) på al-Jazira* (2016). Med särskild uppgift att kontrollera mina översättningar av arabiska källor vid avhandlingens slutseminarium i juni 2022 gick Paul Katsivelis igenom samtliga arabiska citat. Han konstaterade att översättningarna sedan tidigare var korrekta i sak, men kom ändå med många förslag till omformuleringar. Vi hade vid seminariet en inspirerande diskussion om vad det innebär att översätta politiskt språk, där valet står mellan att å ena sidan ordagrant översätta från källspråket och å andra sidan att

återge källspråkets innebörd i målspråkets gängse politiska språkdräkt. Paul gav mig förutom en inspirerande diskussion många förslag till förbättringar som jag har arbetat in. Kvarvarande brister är jag ensam ansvarig för. För läsarens skull står originaltexten ändå alltid på arabiska i fotnoterna så att det ska vara möjligt att ta ställning till innebörden och översättningen.

Ett speciellt tack vill jag så rikta till min huvudhandledare, professor Mika Vähäkangas, numera verksam vid Åbo universitet. Mika har hela tiden tålmodigt accepterat min svensk-arabisk-engelska och kom ständigt med uppmuntrande och kunniga påpekanden i sak. Han fick också rycka ut till mitt försvar när politiska aktörer försökte angripa mitt avhandlingsprojekt, förklara det som "islamofobi" och att det borde läggas ner – så kallad *cancel culture*. Mikas försvar handlade hela tiden om att akademisk forskning måste få bedrivas fritt, utan pekpinnar utifrån, och endast regleras av forskarsamhällets kollegiala diskussioner och bedömningar. Samma traditionella, vetenskapliga etos riktade han också mot mig i mitt arbete. Ständigt påpekade han att jag måste hålla fast vid en enbart vetenskaplig frågeställning och en enbart vetenskaplig argumentation. Hans vänliga envishet och tålmod i detta gav mig en tydlig linje framåt. Tack Mika!

Jag måste trots allt detta erkänna att jag periodvis tvivlade på om projektet skulle kunna föras i hamn, ett tvivel som jag tror delades av många. Det kändes som att jag saknade ett samlat metodiskt grepp om mitt ämne. Som historiker använde jag intuitivt historisk metod, tillämpat inom religionsvetenskap, och samlade frenetiskt källmaterial. Men samtidigt saknades en övergripande metod som skulle kunna ge struktur åt det jag ville genomföra; fram till dess att Jonas Otterbeck föreslog att jag borde arbeta med statsvetenskapliga metoder.

När professor Mats Lindberg, statsvetare med inriktning mot politisk teori och idéanalys, åtog sig att ingå som biträdande handledare ersattes min oro snabbt av entusiasm. Han fick mig att inse att mitt intuitiva sökande efter källor och "bevis" inte var tillräckligt. Han krävde att jag måste börja strukturera själva min frågeställning, som handlade om en politisk rörelse, och föreslog dessutom några, i hans ögon enkla, statsvetenskapliga analysbegrepp, särskilt från ideologiteori och idéanalytisk metod. För mig som religionsvetare var detta omvälvande. Utan hans insats skulle mitt projekt förmodligen fortfarande vara en förvirrad idé. Med sin erfarenhet som handledare och metodlärare hjälpte han mig att kreativt utarbeta en unik design och struktur för avhandlingen, som skulle passa dess unika frågeställning. (Att påvisa likhet mellan politiska rörelser i fråga om organisation, ideologi respektive praktisk politik är ju inte något särskilt vanligt avhandlingsämne!) Han fick mig också att förstå att forskning bygger på tidigare forskning och bidrog med sin beläsenhet i den internationella litteraturen. Tack vare det är jag inte längre enbart en ensamvargshistoriker! Men så kommer en sak till. Mats tog på sig att språkligt granska avhandlingens hela textmassa. Mitt modersmål är arabiska, och han tvingade mig till otaliga språkliga omarbetningar med ständigt nya omläsningar och nya kommentarer. En obeskrivlig arbetsinsats. Men det var

inte allt. När allt verkade vara färdigt började piskan vina på allvar: bestämd och obestämd form på substantiven, tempus på verben, satsbyggnad i bisatserna samt korrekt ordval enligt svenskt politiskt språk. Det var röd penna och gröna förslag till omformuleringar på varje sida! Om avhandlingens språk liknar svenska, är det på grund av Mats. Resterande brister får skrivas på mitt konto.

*

En doktorsavhandling skrivs inte utan privata påfrestningar och det gäller i allra högsta grad min. Mitt sista, stora och varma tack går till min familj. Med deras oändliga tålamod och ovillkorliga tro på min uppgift blev det möjligt att genomföra den. Min livskamrat och kärleksfulla hustru Pia har varit en klippa. Hennes hand med datorer och ordbehandling, inte minst hur man hanterar arabiska och svenska i samma dokument, eller länkar fotnoter till hemsidor när arkiven skaver mot varandra, kan knappast överträffas. Hennes lojalitet har varit obeskrivlig. Hur hon har orkat förstår jag inte, för jag har undrat hur mycket hon egentligen fick tillbaka. Mina barn, Jonathan och Nora, har haft många år av väntan på en pappa som alltid tycktes tänka på något annat än vad de höll på med. Jag hoppas ni förstår, åtminstone till någon liten procent, hur stor min tacksamhet är för allt ni har givit mig! Er tillägnar jag denna bok!

Sameh Egyptson

Lund 2023

Förkortningar

ECFR: European Council for Fatwa and Research. Europeiska rådet för Fatwa och forskning.

FEMYSO: Forum of European Muslim Youth and Student Organizations.

FIFS: Förenade islamiska föreningar i Sverige.

FIOE: Federation of Islamic Organisations in Europe.

IFiS: Islamiska förbundet i Sverige.

IFS: Islamiska förbundet i Stockholm.

KLF: Koranläsarförbundet LUM: Lunds universitets Magasin.

MB: Muslimska brödrskapet på transnationell nivå, alltså inte i Sverige.

MKF: Muslimska Kvinnoföreningen.

MMRK: Muslimska mänskliga rättighetskommittén.

MP: Miljöpartiet.

MPF: Muslimskt politiskt forum.

MSB: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

PIS: Politisk islamisk samling.

SAP (eller S): Socialdemokratiska Arbetarpartiet, Socialdemokraterna.

SIDA: Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete SIS: Sveriges islamiska skolor.

SKSF eller STS: Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund eller Broderskapsrörelsen.
Från 2011 Socialdemokrater för Tro och Solidaritet.

SMF eller SMuF: Sveriges muslimska förbund.

SMFR (eller SMPJ): Svenska muslimer för fred och rättvisa.

SMR: Sveriges muslimska råd SMS: Sveriges muslimska scouter.

SR: Sveriges Radio STT: Myndigheten för stöd till trossamfund.

SUCF: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor.

SUM eller SMUF: Sveriges unga muslimer.

SVT: Sveriges Television.

STS: Tro och Solidaritet, en socialdemokratisk sidoorganisation med namnbyte 2011. Före dess kallad ”Broderskapsrörelsen”.

Viktiga personer i boken

Generalvägledare i Egypten*

- (1928–1949) Hassan al-Banna, حسن البنا
(1949–1972) Hassan al-Hudaybi, حسن الهضيبي
(1972–1986) Umar al-Tilmisani, عمر التلمساني
(1986–1996) Muhammad Hamid Abu al-Nasr, محمد حامد أبو النصر
(1996–2002) Mustafa Mashhur, مصطفى مشهور
(2002–2004) Ma'mun al-Hudaybi, مأمون الهضيبي
(2004–2010) Mohammed Mahdi Akef, محمد مهدي عاكف
(2010–2013) Mohammed Badie, محمد بدیع (fångslad 2013)
(2013–2020) Mahmoud Ezzat, محمود عزت (tillförordnad 2013)
(2020–2022) Ibrahim Munir, إبراهيم منير (avliden 2022, med säte i London)

*Jag översätter *al-murshid al-'am* med ”generalvägledare”. I den engelskspråkiga forskningslitteraturen översätts benämningen ofta med *general guide* eller *general leader*. Generalvägledaren i Egypten är också högste ledaren för hela det transnationella Brödraskapet

Personer i det europeiska nätverket (över tid)*

- Abdallah ben Mansour, (ordförande i *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE)).
Ahmed Al-Rawi, ordförande i *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE).
Ahmed Jaballah, ordförande i *Union des Organisations Islamique en France* (UOIF).
Chakib Benmakhlouf, ordförande i *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE).
Fayçal Mawlawi, ledare för Muslimska Brödraskapet i Libanon och bl.a. grundare för *European Institute for Human Sciences* (EIHS).
Ghaleb Himmat, långvarig ledare för Münchenmoskén, långvarig ordförande i *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD).
Ibrahim El-Zayat, ordförande efter Ghaleb Himmat, 2001, i *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD).
Issam al-Attar, ledare för Muslimska brödraskapet i Syrien och grundare av Bilalmoskén i Aachen.
Kamal Helbawy, grundaren av *Muslim Association in Britain* (MAB), ”talesman för Muslimska brödraskapet i väst”.
Mohammed Mahdi Akef, Imam i Münchenmoskén och senare Generalvägledare.

Mustafa Mashhur: imam i Münchenmoskén och senare Generalvägledare.

Mustafa Tahhan, grundare och ordförande för *The International Islamic Federation of Student Organizations* (IIFSO).

Rachid Ghannouchi, ledare för Muslimska brödrskapet i Tunisien, ledamot i *European Council of Fatwa and Research* (ECFR), aktiv i Europa i decennier under sin exilperiod, framför allt i Storbritannien.

Said Ramadan, Hassan al-Bannas svärson, grundläggare av Muslimska brödrskapet i Europa, grundare av Münchenmoskén samt Islamiska centret i Gèneve

Youssef Nada, grundare av Taqwa bank och ”Den ansvarige för internationella relationer för Muslimska Brödrskapets internationella organisation”.

Yusuf al-Qaradawi, ordförande i *European Council for Fatwa and Research* (ECFR).

**Med ”över tid” avses att de vid någon tidpunkt har haft uppdraget i fråga.*

Personer i det svenska nätverket (över tid)*

Abdallah Saleh: bl. a. vice ordf, i IFiS och styrelseplats i Studieförbundet Ibn Rushd.

Abdirizak Waberi: bl. a. ordf, i IFiS och rektor i Islamiska skolan i Göteborg.

Ahmed Al-Mofty: bl. a. ordf, i Islamiska informationsföreningen Göteborg.

Ahmed Ghanem: bl. a. grundare och ordf, i IFiS.

Ashraf El Khabiry: bl. a. ordf, i FIFS.

Bashir Aman Ali: bl. a. grundare och rektor i Al-Azhar skolan i Stockholm.

Chakib Benmakhlouf, många ordförandeskap i det svenska nätverket (se ovan för Europa).

Haytham Rahmeh: bl. a. grundare för Islamic Relief och ordf. för Sveriges imamråd.

Helena Benaouda bl. a. ordf. i SMR.

Ismail Abu Helal: bl. a. grundare och rektor i Islamiska skolan i Växjö.

Khemais Bassoumi: bl. a. ordf. i FIFS och rektor i islamiska skolan i Stockholm.

Mahmoud Aldebe: bl. a. grundare i IFiS och ordf. i SMF.

Mahmoud Khalfi: bl. a. ordf. i IFiS och grundare i Studieförbundet Ibn Rushd.

Mohamed Amin Kharraki: bl. a. talesman i IFiS och ordf. i SUM.

Mohamed Ibrahim Benmakhlouf; bl. a. ordf. i SUM.

Mohamed Tamsamani; bl. a. talesman i IFiS och ordf. i FIFS.

Mostafa Kharraki: bl. a. grundare i IFiS och ordf. i FIFS.

Mustafa al-Sayed Issa; bl. a. ordf. i SUM och FIFS.

Omar Mustafa: bl. a. ordf. i IFiS.

Rashid Musa; bl.a. ordf. i Sveriges unga muslimer (SUM).

Temmam Asbai: bl.a. ordf. i IFiS.

Zoheir Berrahmoune: bl.a. grundare i IFiS och SMR.

**Med ”över tid” avses att de vid någon tidpunkt har haft uppdraget i fråga.*

Tidslinje. Muslimska brödrskapet och Islamiska förbundet (IFiS) i avhandlingen

Egypten	Europa	Sverige
1928 Hasssan al-Banna grundar MB 1945 Grundstadgan kodifieras 1948 Deltar i striderna mot staten Israel. Våld mot kungamakten och britererna i Egypten. MB förbjuds, många fängslas. 1949 Hassan al-Banna mördas 1952 MB deltar i statskuppen 1954 President Nasser slår ner på MB, det stora fängslandet. 1966 Ledarna för den nybildade radikala falangen fängslas. Sayyid Qutb avrättas 1971 Nasser dör, Anwar Sadat president. Börjar släppa ut MB ur fängelset. 1970-talet. Brödrskapet nyorganiseras med en uttalat icke-revolutionär ideologi. 1981 Anwar Sadat mördas av radikala islamister. Hosni Mubarak president 1982 Nya interna stadgan. 1987 Inträdet i det egyptiska parlamentet på andra partiers listor 1994 Nya Internationella stadgan	1956 Moskén i München grundas av flyktingen Said Ramadan (Hassan al-Bannas svärson) 1958 IGD grundas i Tyskland, närstående Münchenmoskéns nätverk av personer 1970–1980-talen Generalvägledarna Mustafa Mashhur och Mohammed Mahdi Akef arbetar som imamer vid Moskén i München. 1983 UOIF grundas i Frankrike 1989 Europeiska federationen (FIOE) grundas 1992 Europeiska institutet för humanvetenskap (EIHS) grundas. 1995 Den europeiska strategin antas på en	1981 Det organisatoriska nätverket börjar byggas (FIFS, IFS och SMF) 1987 ISR bildas som kontaktorgan mot SST, ansett av IFiS som dess officiella grundande med statlig saktion. 1990 Grundandet av SMR som kontaktorgan gentemot det offentliga Sverige. 1991 Partipolitisk samverkan med Centerpartiet 1994 Allians med Socialdemokraterna.

1995 Demokratiutspel från MB, ska acceptera andra partier och delta i parlamentarisk politik 2000 MB får cirka 3% av platserna i parlamentet 2005 MB får ca 20% av platserna i parlamentet 2007 Programförslag i islamserande riktning, den reforminriktade falangen protesterar, kräver öppenhet och modern partibildning. 2010 Den konservativa falangen får makten i valet till shura-rådet. Interndemokratins motarbetas. Bildandet av eget parti skjuts upp. 2011–2012 MB bildar till slut ett eget parti, FJP. Vinner stort i parlamentsvalet, vinner presidentvalet 2013 Statskupp från militären mot MB:s president Muhammad Morsi. Herla ledningen fångslas, bara två hinner fly. Summariska avrättningar. 2015 Radikalismen återkommer. MB splittras. 2020 Ställföreträdande Generalvägledare Mahmoud Ezzat grips i Egypten. 2021 Två exilledare i Turkiet och Storbritannien utesluter varandra som illegitima Generalvägledare.	konferens i Istanbul om att delta i politiken i Europa. 1997 MAB grundas i Storbritannien 1997 Europeiska fatwarådet grundas. 2002 Franske inrikesministern Sarkozy inrättar Franska rådet för muslimska tron, där UOIF får en stark ställning. 2008–2014 den svenske ledaren Chakib Benmakhlof ordförande i FIOE, svenske Abdirizak Waberi blir vice ordförande (2008–2010) 2017 FIOE byter namn till Council of European Muslims (CEM)	1995 Grundandet av IFiS som nationellt förbund, formellt medlem i FIOE 2000 Stora moskén invigs 2006 Talesmannen för SMR, Mehmet Kaplan inträder i riksdagen för Mp. 2010 IFiS:s ordförande, Abdirazak Waberi inträder i Riksdagen för Moderaterna. 2013 Omar Mustafa blir ordförande för föreningen Hjärta. 2013 Omar Mustafa nomineras till socialdemokratins partistyrrelse, tvingas avgå efter en vecka. 2014 Abdirizak Waberi får inte fortsätta i riksdagen för M 2016 Mehmet Kaplan får avgå ur riksdag och regering. 2016–2020 Ständig kritik. SUM får avslag från huvudfinansären, konkurs 2020. Ibn Rushd kritiserar för brist på demokrati i en utredning från Folkbildningsrådet 2019. 2019–2022 Islamiska skolorna stängs 2022 Abdirizak Waberi, rektor för en av skolorna, får 4,5 års fängelse för ekonomiska oegentligheter. 2022 Mycket svagt resultat för partiet Nyans i riksdagsvalet.

Ordlista, särskilt ur Muslimska brödraskapets politiska språk

al-Dhimmah: Icke-muslimskt folk under beskydd av muslimsk lag. Ett skyddsavtal kunde slutas med erövrade folk som inkluderade judar, kristna, sabéer och ibland zoroastrier och hinduer. Folkslag definierades efter religion.

Ahl al-Hal wa al-Aqd: De religiösa och juridiska experter i det islamiska samhället som har den legitima rätten att utse eller avsätta imamen eller kalifen.

Ahl al-Kitab: ”Bokens folk”, Koranbegrepp som hänvisar till judar, kristna och sabéer som innehavare av urkunderna som ursprungligen uppenbarats av Gud.

Akh 'amel: Aktiv broder.

al-hall huwa al-Islam: Islam är lösningen

al-Islamiya: Islamism

al-Jinah al-Awrwby: Den europeiska flygeln, Muslimska brödraskapets (MB) beteckning på de europeiska organisationerna i *Ihkwan.wiki*, särskilt Europeiska federationen (FIOE).

al-Isti'mar al-islami, Islamisk ”kolonisering” av andra länder och folkslag.

al-Masalih al-Mursala: ospecificerade intressen.

al-Murshid al 'amm: Generalvägledaren.

al-Murshid al-Ruwhi: Den andlige vägledaren.

al-Tanzim al-dawli eller *al-tanzim al-'alami*: Den internationella organisationen.

al-Tanzim al-Qutri: Den nationella organisationen.

al-wala' wa-l-bara': Principen om lojalitet eller antagonism.

Amir/emir: Ledare för en islamisk gemenskap, mest på nationell nivå.

Baj'a: Trohetsed.

Da'wah: Förkunnelse, kallelse till islam, islamisk mission.

Dar al-'ahd: överenskommelsens boning.

Dar al-da'wah: förkunnelsens boning.

Dar al-harb: Krigets boning.

Dar al-Islam: Islams boning, fredens boning

Dar al-shahada: Trosbekännelsens boning, det islamiska territoriet

Dar al-Taqiyyah: Det ”dubbla budskapets” boning, området där muslimer inte får avslöja sin identitet och tro, där det råder fientlighet mot islam. Termen *taqiyyah* är främst använt inom shia-islam, men det är ofta använt ord inom det politiska språket i Mellanöstern.

Fard ain: En plikt som måste utföras av varje enskild muslim, inklusive bön, välgörenhet, fasta och pilgrimsfärd. Individuell skyldighet står i motsats till gemensam skyldighet.

Fard kifayah: En obligatorisk plikt som måste fullgöras av den muslimska gemenskapen som helhet.

Fatwa: Auktoritativt juridiskt yttrande från en mufti (juridisk lärdd) som svar på en fråga från en individ eller en domstol.

Fikh: Lagstiftning. Teologiskt sett är fiqh det mänskliga försöket att förstå och tillämpa principerna som finns i Guds lag, sharia. Fiqh finns i form av de fyra stora lagskolorna inom sunni-islam, plus en ytterligare inom shia-islam.

Fitnah: Prövning eller testning, frestelse; och indirekt det förräderi, förföljelse, förtrollning, strider eller oordning som härrör ur eller hänger ihop med en fitnah.

Hadith: Profetens och hans närmaste följeslagares heliga uttalanden.

Hakimiyyah: Den islamiska ordningen, det visionära samhället styrt av Guds lag, sharia.

Halal: Koranbegrepp som används för att ange vad som är lagligt eller tillåtet. De flesta juridiska åsikter hävdar att allt är halal (tillåtet) såvida det inte är specifikt förbjudet (haram) i en text.

Haram: Rättslig term för vad som är förbjudet eller okränkbart enligt islamisk lag.

Haram: Rättslig term för vad som är förbjudet eller okränkbart enligt islamisk lag.

Hudud: Islamiska straff enligt sharia.

Ikhwanwiki: Muslimska brödrskapets egen, arabiskspråkiga wikipedia.

Ijtihad: Islamisk juridisk term som betyder ”oberoende resonemang”, nytolkning, i motsats till taqlid (imitation). En av fyra källor till lagstiftning i sunnitisk juridisk tradition.

Iham: vilseledande, förställning inför fiender och otrogna (sunnin shias taqiyyah).

Jahiliyyah: Förislamiska tider där det rådde andligt mörker och okunskap om Guds budskap.

Jihad: Ansträngningar för islam, såsom andlig strävan, fredlig da’wah eller väpnade krigsinsatser.

Jizya: Kompensation. Skatt som tas ut på icke-muslimer som betalning för beskydd, eller som en lösen för undantag från militärtjänst, baserat på K 9:29.

Katiba: Bataljon, beteckning på en del i Brödrskapets organisationsstruktur.

Kafer: Otrogen

Kufr: Otro

Madhahib: Skola för juridisk tänkande (plural Madhahib).

Majlis al-Shura al-'am: ”Allmänna shurarådet” på nationell respektive internationell nivå inom Brödrskapets organisation.

Majlis al-shura: ”Shurarådet”, det (utsedda eller valda) rådsorganet för rådslag inom Brödrskapets organisation.

Maktab al-Irshad al-'am: ”Vägledningsstyrelsen”. Inom Brödrskapets organisation, den verkställande och ledande styrelsen.

Maktab idari: Administrativa styrelsen inom Brödrskapets organisation, alltså förvaltningskontoret.

Maslaha: ”muslimernas intresse”, det muslimska allmänna intresset.

Mihna: Prövning.

Muheb: Sympatisör till Brödrskapet.

Muntasib: Associerad broder till Brödrskapet.

Muntazim: Ordinarie broder till Brödraskapet.

Murshid al-'am: Högste ledare, "Generalvägledaren" i Brödraskapets organisation.

Murshid al-Ruwhi: Andlige vägledaren i Brödraskapets organisation, Yusuf al-Qaradawi.

Murshid: Ledare, vägledare.

Murtad: Avfälling

Naskh: Teoretiskt verktyg som används för att lösa motsägelser i Sharia, där en senare dom upphäver tidigare domar, en sorts prejudikat.

Nizam: (politiskt) system.

Nizam Islami: (den kommande) islamiska (*sharia*-baserade) ordningen.

Qawama: Betyder vanligtvis mannens förmyndarskap eller ansvar i familjen.

Risalat: Meddelande.

Shahadah: trosbekännelsen

Sharia: Guds lag.

Shu'ba: Division.

Shura: Rådslag.

Sunnah: Profetens och hans närmaste följeslagares tradition. Består av hadither och trovärdiga berättelser om deras handlingar (källkritiskt kontrollerade i traditionen, enligt vissa principer).

Takfir: Exkommunicering i islam.

Tamkin: Islams seger och totala makt över andra ideologier och religioner.

Taqiyyah: Förställning eller vilseledande genom "dubbla budskapet" (ursprungligen från shia).

Tarbiyyah: Uppfostran, skolning, utbildning.

Tawtin: Bosättningen, skapandet av ett muslimskt samhälle i väst.

Ulama: De lärda i islams teologi och juridik.

Ummah: Den islamiska nationen, även inräknat alla länder, också en universell vision.

Usra: Familj, den grundläggande cellen i Brödraskapets organisationsstruktur.

Ustadhiyyat al-'alam: Tidsepoken då världen styrs med islamisk ordning.

Wasatiyyah: (Den rätta eller rättfärdiga) mittfåran, medelvägen.

Översättning från arabiska

Generellt gäller att arabiska inte användes i den löpande texten, vare sig om egennamn, politiska termer, benämningar eller boktitlar. Jag använder transkriberingar, enligt gängse kutym i den europeiska forskningslitteraturen. För mig, med arabiska som modersmål, blir ju detta som en sorts halvspråk. För européen skapar det en sorts närhet, och en känsla av äkthet. Däremot förekommer arabiska i fotnoterna. När jag återger ett citat från en arabisk källa återges det på svenska i den löpande texten, förtydligat med formuleringen '(min översättning)'. Men jag har alltid det arabiska originalet i fotnoten så läsaren ska kunna kontrollera.

Arabiska termer översätts inte till svenskan när de är etablerade och används i svensk, politisk och journalistisk normalprosa. Exempelvis (جهاد – *jihad*, ansträngning), (شريعة – *sharia*, lag), (أمة – *ummah*, den islamiska nationen), (خلافة *khalifat*, islamiskt styre, islamisk stat). För att förklara termen i olika sammanhang lägger jag ibland till ett adjektiv för att skilja olika typer av innebörder, exempelvis "väpnad jihad". Alla arabiska termer transkriberas första gången i kursiv, följda av översättningen. Brödraskapets benämningar på positioner och organ i sin organisation transkriberas först, varefter min valda översättning följer med stor bokstav, till exempel *Murshid al-'am*, Generalvägledare. Därefter används både transkriberade termer i kursiv eller dess översättning med stort bokstav i brödtexten. Korancitaten i texten återges i Mohammed Knut Bernströms (2003) svenska översättning.

När det gäller personnamn på medlemmar i Sverige, kan flera ha olika stavningar i olika medier och organ. Jag har i sådana fall tagit den stavning som i nu nämnd ordning finns på: personens egen sida, Skatteverket, Googles personsidor, Wikipedia och sist *Ikhwan wiki*.

Författaren till den här studien står bakom den svenska översättningen av citaten. Den arabiska transkriberingen av predikan, uttalande eller samtalen i röstbanden är mina, förutom det fåtal inspelningar, där TV-kanaler som *Al Jazeera* och *Al Mayadeen* transkriberade intervjuerna. I dessa fall har jag kopierat texten från kanalens hemsida. I de här transkriberingarna finner man olika stavningsfel. Jag har då behållit texten som den är publicerad.

I litteraturförteckningen förekommer andra transkriberingsregler, där den officiella transkribering som utgivaren har angett får råda.

Tabell för transkribering

Tabell för transkribering av arabiska bokstäver är inspirerade av Paul Katsivelis avhandling, *Sharia och livet. Islamisk retorik om makt, moral och medelvägen* (wasatiyyah) på *al-Jazira* (2016). Jag har dock förenklat Pauls noggranna, språkliga uppställningar, eftersom min avhandling inte är en språkvetenskaplig undersökning. Jag hoppas att mina arabistiska vänner kan ha förståelse för detta. Men det kändes rimligt att förenkla så långt som möjligt.

Tabell för transkribering

ء ' a	آ a	ق q
ب b	س s	ك k
ت t	ش sh	ل l
ث th	ص s	م m
ج g/j	ض d	ن n
ح h	ط t	ه h
خ kh	ظ z	ة a/at/h
د d	ع ' a	و w
ذ dh	غ gh	ي i/y/yy
ر r	ف f	ز z
َ a	ُ u	ِ i

Källor och länkar

De böcker på arabiska som har använts som sekundära källor är skannade i det avhandlingsarkiv som finns upprättat i archive.org, deras länkar dit finns i litteraturförteckningen, dessa böcker kan annars vara svårtillgängliga i Sverige. Alla radio- och TV-program som jag använder har laddats ner och också sparats i avhandlingsarkivet i Google drive, på OneDrive eller Youtube. De är länkade i fotnoterna och har säkerställts med olika metoder.

I fotnoterna har jag ofta länkat till webbarkiven, i första hand archive.org. Det viktigaste skälet är att i länken kan granskaren se de datum när länkarna var aktiva på internet och när sidan sparades. Ibland fungerar det inte att spara långa länkar på archive.org, särskilt när arabiska bokstäver ingår i länken. I dessa fall sparade jag länkarna på archive.today, där får man en kort länk. I det senare fallet står tyvärr inte datum för ursprunglig publicering i länken. Därför hänvisar jag till spardatum för länken.

Hemsidor plockas tyvärr ner, särskilt när det gäller politiska aktörer och information som blir känslig i efterhand. Det verkar pågå en ständig rensning såväl i Egypten som i Europa och Sverige. Namn försvinner. Historiska uppgifter likaså. Detta har pågått länge också i Sverige. Efter det stora nederlaget i Egypten 2013 verkar rensning och tvättning ha tagit ny fart. I Europa byter organisationer och hemsidor namn och ändrar sina presentationer, ibland på försåtliga sätt. Historien skrivs om. Genom att jag över åren har kopierat digitala källor fortlöpande, har den här avhandlingen blivit ett historiskt arkiv över svåråtkomliga uppgifter. Mitt avhandlingsarkiv bidrar till att rädda många förstahandskällor som annars kunde ha försvunnit helt och hållet.

Alla länkar till avhandlingens källmaterial är kontrollerade och fungerade den 18 oktober 2022. Länkade hemsidor kan nås genom att klicka på länken i fotnoten i avhandlingens digitala Word-eller E-bokversion. I normalfallet ska den öppnas automatiskt. Men det kan hända att det kommer upp en dialogruta som ber dig att "verifiera länken". Då ska du göra det. Men i pdf-versionen kan man ibland inte öppna länkarna genom att klicka. Då får du ta till den gamla omständligare metoden. Det vill säga markera länken, kopiera den och klistra in den i sökrutan på webbrowsern. Ta bort konstiga extra tecken i länken, vanligtvis '20%' vid radbrytning eller i slutet av länken.

Del I: Utgångspunkter

Kapitel 1. Bakgrund, Syfte och Tidigare forskning

1.1 Introduktion

Denna undersökning ska försöka besvara frågan huruvida *Al-Rabita al-Islamiyya fi al-Swed*, Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), är det globala Muslimska brödraskapets nationella organisation eller gren, eller inte.¹ Jag kommer att undersöka Islamiska förbundets (IFiS) organisation, ideologi och praktiska politik för att försöka klargöra om det existerar ett samband mellan IFiS och Muslimska brödraskapet, och hur det i så fall ser ut. Det är Islamiska förbundet som äger och förvaltar Stora moskén på Södermalm i Stockholm och som därmed intar en central, symbolisk plats i den svenska offentligheten som representant för islam i Sverige. Jag kommer att utgå från den omfattande internationella forskningens bild, att Muslimska brödraskapet är ett transnationellt nätverk av personer och organisationer med ursprung och ideologiskt centrum i Egypten. Det svenska Islamiska förbundet (IFiS) med sitt organisatoriska nätverk är dock mycket mindre undersökt i forskningen, nästan inte alls, vilket kommer att framgå nedan. Därför är mitt empiriska fokus inriktat mot Islamiska förbundet i Sverige, medan det globalt verkamma, transnationella Brödraskapet används som kontext och jämförelsepunkt. Men för att kunna ge en någorlunda rättvisande beskrivning av detta eventuella samband måste jag ändå skaffa mig en bild av det delvis hemlighetsfulla Muslimska brödraskapet, rörande organisation, ideologi och praktisk politik.

Innan jag börjar måste jag dock säga några ord om debattsituationen, den ideologiska belägring som detta forskningsämne är utsatt för. Denna har att göra med den politiska misstänksamheten i vida kretsar i Europa och USA – alltsedan den islamiska revolutionen i Teheran 1978 – mot allt som har att göra med politisk islam eller islamism. I Egypten har Muslimska brödraskapet därtill varit förbjudet ända sedan 1948, ett förbud som har uppehållits sedan dess och fortfarande råder, med återkommande förföljelser under olika regimer. Mordet på president Anwar Sadat 1981, utfört av en utbrytargrupp ur Brödraskapet och olika väpnade aktioner under 1980- och 1990-talen, samt bildandet av grupper som al-Qaeda och Hamas år 1988, gjorde att Brödraskapet efter attackerna mot World Trade Center 2001 definierades som "terroristorganisation" av många säkerhetstjänster. Brödraskapets försäkringar att det man representerar är "sann islam", byggd på fundamenten i

¹ Islamiska förbundet har en arabiskspråkig och en svenskspråkig hemsida. Därav de dubbla benämningarna här inledningsvis. Eftersom mottagarna av information främst talar arabiska är den arabiskspråkiga hemsidan viktigast i kommunikationen med invandrare från Mellanöstern och Nordafrika.

religionen, och de extremistiska gruppernas försäkringar om att de också representerar ”sann islam” – liksom Ayatollah Khomeinis försäkringar 1978 i Teheran att man äntligen hade inrättat ett samhälle styrt av ”islam” – fick till följd att islam som religion och filosofi i västerländska media, och i vida politiska kretsar, blev synonymt med våld och terror samt auktoritärt politiskt styre. Islam blev i många betraktares ögon – främst i ”väst” – en våldets religion. Detta är en helt annan bild än den som många muslimer har, där islam i stället är fredens religion. Den ideologiserande, politiska bilden av islam som våld ledde många islamiska tänkare, liksom många västerländska forskare, att gå i försvarsställning. Man försökte påvisa att islam i grunden var en fredens och rättfärdighetens religion, eller åtminstone att denna religion hade ”många ansikten”.² Särskilt viktig blev synen på Muslimska brödrskapet, den största och viktigaste representanten för politisk islam i den muslimska världen (Mellanöstern, Nordafrika, Sydasien och Sydostasien). Flera västerländska forskare framställde rörelsen som att den egentligen inte alls var ”radikal” utan ”moderat”, att den stod för ”fredlig reformism” och ”demokrati”, och att den hade slutat vara förespråkare för väpnad revolution eller en auktoritär ”islamisk stat”.³

Denna ideologiskt präglade debatt är naturligtvis en bakgrund för min studie, och på flera sätt kommer min avhandling att både direkt och indirekt ge (delvist) svar på dess frågor; jag kan ju inte analysera sambandet mellan Islamiska förbundet (IFiS) och Muslimska brödrskapet (MB) utan att beskriva dem. Men min undersökning försöker redan i sin utgångspunkt komma ifrån debattens ideologiskt präglade tankemönster.

För det första handlar avhandlingen inte om ”islam” eller denna religions ”egentliga” karaktär (fredlig eller våldsam), inte heller om de olika versioner av islam som finns (fromhetsislam eller politisk islam). Avhandlingen handlar om en politisk rörelse, Muslimska brödrskapet, som har haft partier i regeringsställning i flera länder, och dess eventuella avläggare i Sverige. Brödrskapet använder visserligen religionen som grund för sin ideologi, men min uppgift är inte att

² I svensk forskning har mångfalden betonats, främst gällande politik och inte så mycket om teologi, av t.ex. Jan Hjärpe i *Profetens mantel. Den muslimska världen 2001–2006*. Stockholm: Leopard förlag, 2007, samt *Islamismen*. Malmö: Gleerups, 2010. Mångfalden är också utgångspunkt, men med större tonvikt vid Iran och shia-islam, hos Mohammad Fazlhashemi, *Vems islam?* Stockholm: Norstedts, 2008. Islam som pacifistisk religion och filosofi analyseras av religionsvetaren Mattias Dahlkvist i dennes avhandling om den globalt inflytelserike, islamiske teologen och filosofen Maulana Wahiduddin Khan, *The Politics of Islam, Non-Violence and Peace. The Thought of Maulana Wahiduddin Khan in Context*. Umeå universitet: Institutionen för samhällsstudier, 2019. Wahiduddin Khan är intressant eftersom hans extremt lärda och fundamentalistiska Korantolkning leder honom till en djupgående kritik mot all politisk islam eller islamism, som han menar strider mot Koranens autentiska budskap. Han är inte ensam bland islamiska teologer och filosofer om denna grundsyn.

³ Ett svenskt exempel, från politisk vänsterståndpunkt, är Mattias Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan*. Stockholm: Leopard förlag, 2005.

undersöka om Brödraskapets ideologiska version av ”islam” är en trovärdig tolkning av Koranens budskap eller inte, eller om deras tolkning av Koranens budskap är ”sannare” än andra tolkningar. Min avhandling handlar inte om teologi. Inte heller ska jag undersöka i hur hög grad ideologin ansluter till traditionellt historiskt tankegods inom sunni-islamisk idétradition eller om den ansluter till en viss strömning, alternativt tänker något helt nytt. Jag siktar på nuet, försöker beskriva, förklara och förstå Muslimska brödraskapets organisation, ideologi och politiska praktik, samt försöker klarlägga om det finns något samband med Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).

För det andra menar jag att de ingrodda dikotoma begreppsparen i den ovan redovisade politiska respektive akademiska debatten är för trubbiga. Dikotoma begreppspar som ”fredlig eller våldsam”, ”moderat eller radikal”, eller ”demokratisk eller auktoritär”, fångar helt enkelt inte in Muslimska brödraskapets sammansatta karaktär. I detta ansluter jag mig till en av de kunnigaste forskarna i ämnet, den amerikanska statsvetaren Carrie Rosefsky Wickham i boken *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement* (2013). Hon har ägnat ett par decennier åt att inifrån, genom omfattande kontakter och intervjuer samt svåråtkomliga dokument, studera Muslimska brödraskapet i Egypten, med utblick mot dess dotterorganisationer runt om i Mellanöstern. Hennes slutsats är att Brödraskapet och dess sidoorganisationer i Mellanöstern motstår sådana försök till utifrån kommande, enkla kategoriseringar:

Islamist groups cannot be said to be “moderating” or “not moderating,” any more than they can be characterized as “for” or “against” democracy. Such facile generalizations gloss over the internal complexity of Islamist groups and understate the profound tensions and contradictions that permeate their agendas.⁴

Det går alltså inte att fänga Muslimska brödraskapets karaktär utifrån de enkla begreppsliga dikotomierna i den politiska respektive akademiska debatten i Europa och USA. Man måste bryta sig ur dessa dikotomier och lämna dem bakom sig. Muslimska brödraskapet bär snarare på, om man får tro Wickham och andra forskare, en egen säregenhet som inte låter sig inordnas i gängse västliga kategoriseringar av politik. Troligen kan man inte förstå rörelsens utveckling och ställningstaganden om man inte utgår från dess säregenhet, komplexitet och motsägelsefullhet. Detta återkommer jag till som min egen utgångspunkt (kapitel 1.2.3 och 3 nedan).

Därutöver finns det ytterligare en tankestyrande dikotomi som har präglat forskningen och som jag vill bryta mig ur. Det är frågan om Muslimska brödraskapet som globalt verksam, transnationell politisk rörelse ska betraktas som en formell organisation eller ett informellt nätverk. Den kunnige brittiske forskaren Damon

⁴ Carrie Rosefsky Wickham, *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2013: 287.

Perry hävdar i boken *The Global Muslim Brotherhood in Britain. Non-violent Extremism and the Battle of Ideas* (2019) att ingen av dessa bilder kan fånga det speciella sätt som Muslimska brödraskapet är uppbyggt på. Hans bild är snarare att rörelsen är både organisation och nätverk samtidigt, både formell och informell, en sorts "social movement" som ändå har en viss struktur; alltså "an organizational network" eller "an organized movement".⁵

Med detta sagt om den debatt som belägrar mitt ämne, och följaktligen många läsares förståelse, vill jag framhålla att min studie ändå inte är en undersökning av Muslimska brödraskapet som sådant, vare sig i Egypten eller Europa. Min studie handlar till exempel inte om det transnationella Muslimska brödraskapets historia i Egypten eller Europa, eller dess organisation och politik studerad i sin egen rätt. *Min grundfråga är om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) kan betraktas som det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren eller inte.* Jag kommer att beröra de tre geografiska kontexterna – Egypten, Europa och Sverige – men fokus ligger på Sverige. De andra kontexterna utgör bakgrund och förståelsehorisont, och ibland också förklaringsfaktorer. För min undersökning om sambandet behöver jag därför endast punktvis information om Brödraskapet i Egypten och Europa. Men jag behöver faktiskt också bara punktvis information om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess organisatoriska nätverk. Jag skriver nämligen inte heller Islamiska förbundets historia som sådan, och kartlägger inte heller dess inre organisation eller ideologi i dess egen rätt. Mitt fokus är snävare. Jag undersöker bara om IFiS och dess svenska nätverk kan betraktas som det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren eller nationella organisation. Och för att göra det behöver jag bara *tillräcklig information*. Det kan räcka med punktvisa samband eller punktvisa jämförelser om de bara blir tillräckligt många och tillräckligt entydiga. För övrigt är det inte lätt att få tag på information om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), vilket jag återkommer till. I många fall har jag fått nöja mig med vad jag har kunnat få fram. Avhandlingen bygger alltså på en stor mängd punktvis information från olika källor – kunskapsfragment eller pusselbitar – för att kunna undersöka om det finns något samband mellan MB och IFiS.

Anledningen till mitt syfte och undersökningsfokus är för det första att frågan om sambandet mellan det transnationella Muslimska brödraskapet och Islamiska förbundet (IFiS) är föga undersökt i svensk forskning (kapitel 1.4). Man har på många håll ansett att det inte har behövts, kanske främst för att man har ansett att något transnationellt nätverk inte existerar, eller om det existerar, att det inte har något påtagligt inflytande i Sverige. För det andra har företrädare för Islamiska förbundet ihärdigt förnekat något sådant samband. Nekandet blir en sorts nollhypotes som följer framställningen som bakgrundskuliss: *Det finns inget samband!*

⁵ Damon Perry, *The Global Muslim Brotherhood in Britain. Non-violent Extremism and the Battle of Ideas*. London and New York: Routledge, 2019: 14, 29. Boken är en omarbetning av hans doktorsavhandling från King's College 2018.

För det tredje har flera forskare instämt i förnekandet, eller har velat tona ner frågan om ett eventuellt samband. Mina analyser och resultat kommer därför att försöka fylla igen dessa kunskapsluckor. Mina bilder och resultat kommer därmed att avvika från många svenska forskares bilder och uppfattningar, såväl rörande organisationen och ideologin som den praktiska politiken.

Hur avhandlingen kommer att användas politiskt, i den ideologiska debatten, är en sak som jag inte kan ha kontroll över. Det jag emellertid har ansvar för, är att genomföra min undersökning så noggrant och metodiskt tydligt som jag kan, för att möjliggöra en sakligt grundad, kritisk diskussion om mina resultat, och därmed en fortsatt kunskapsutveckling.

1.2 Muslimska brödraskapet i sin historiska kontext

1.2.1 Politisk islam som politisk ideologi (islamism)

Jamaat al-Ikhwan al-muslimin (The Society of the Muslim Brothers, De muslimska brödernas sällskap) grundades år 1928 i Egypten av skolläraren Hassan al-Banna (1906–1949). Han växte upp i en intellektuell familj och drabbades under sina första yrkesår av insikten om Egyptens bedrövliga tillstånd under kolonialmakten Storbritanniens inflytande, folkets fattigdom och okunnighet samt kungamaktens och eliternas själviskhet. Han grundade en folkligt baserad motståndsrörelse, appellerande till folkets ingrodda närhet till islam. Hans vision var att använda islam som politisk ideologi, som politisk planritning för ett framtida samhälle. Hassan al-Banna är därmed en av 1900-talets stora politiska ideologer, en av dem som enligt den nederländske historikern Roel Meijers och statsvetaren Edwin Bakkers ord "turned Islam into a political activist Ideology".⁶ Muslimska brödraskapet är därmed arketyper för nutida politisk islam eller islamism.⁷ Den är "the first modern Islamic mass movement" enligt den norske historikern Brynjar Lia i boken *The Society of*

⁶ Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012: 2.

⁷ Jag använder, vilket är vanligt inom forskningen, ordet 'islamism' som en neutral beteckning, som synonym till 'politisk islam', en politisk ideologi och rörelse som innefattar flera olika varianter. Motsvarande neutrala användning av termen "islamism" finner vi på nordisk mark i Mohammad Fazlhashemi, *Vems islam?* Stockholm, Norstedts, 2008: 119; Jan Hjärpe, *Islamismen*. Malmö: Gleerups, 2010: 7–8, 12; eller i Björn Olav Utvik, *Islamismen*, Bergen: Fagbokforlaget, 3. utg., 2018: 31. I internationell forskning finner vi samma neutrala begreppslika innebörd i termerna "Islamism" och "Political Islam" i auktoritativa handböcker såsom Roxanne L. Euben & Muhammad Quasim Zaman (eds.) *Princeton Readings in Islamist Thought. Texts and Contexts from al-Banna to Bin Laden*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009: 4; Shahram Akbarzadeh, "The Paradox of Political Islam", i *Routledge Handbook of Political Islam*. London and New York, 2011: 1; *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2011: 142–143; Anthony Black, *The History of Islamic Political Thought*. Edinburg: Edinburgh University Press, 2011: 304–307.

the Muslim Brothers (1998).⁸ Muslimska brödraskapet är, med Meijers och Bakkers ord, ”(the) most prominent representative of political Islam”,⁹ och kan, enligt den amerikansk-israeliska statsvetaren Barry Rubin karakteriseras som ”by far the most successful Islamist group in the world”.¹⁰ Rörelsen finns i dag enligt egna utsagor i ett sjuttioalio länder över hela världen, har på vissa håll också bildat politiska partier och sitter i regeringsställning. Eftersom jag ska undersöka om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ingår i Muslimska brödraskapets globalt verksamma, transnationella nätverk, ska jag inledningsvis, helt kort, presentera Muslimska brödraskapet litet närmare.

För att placera in Hassan al-Banna i hans sammanhang i den politiska idéhistorien ska nämnas att han är jämbördig i teoretisk och ideologisk betydelse med den shia-muslimske Ruhollah Khomeini (1902–1989) i Iran, som var ledare för den islamiska revolutionen 1978, och den i Indien/Pakistan verksamme sunni-muslimen Abu A’la Maududi (1903–1979) som 1941 grundade en liknande massrörelse som al-Banna hade gjort med namnet *Jamaat-i-islami*, Islamiska sällskapet. De båda sunni-muslimska teoretikerna al-Banna och Maududi påverkade varandra under 1930- och 1940-talen, och i Brödraskapets kanon av ideologiska grundtexter och skolningslitteratur finns Maududi självklart närvarande med sina grundläggande skrifter. Maududi betydde särskilt mycket för att utveckla den konstitutionella teorin för den islamiska staten, i detta liknar han den shia-muslimske Khomeini. Kontakter och inspiration fanns inte bara mellan Muslimska brödraskapet och Maududi utan också med Ayatollah Khomeini efter revolutionen i Iran 1978. Ytterligare en tänkare som bör nämnas som grundargestalt för modern politisk islam är Sayyid Qutb (1906–1966). Han var Muslimska brödraskapets främste ideolog efter Hassan al-Bannas död 1949, när Brödraskapets ledarskap, inklusive Qutb, satt i egyptiska fångelser mellan 1954 och 1971.¹¹ Qutbs stora insats för rörelsen är att han systematiserade och vidareutvecklade al-Bannas tänkande och budskap som ofta hade kommit till utifrån stundens behov, gång på gång uttrycker denne sig i ett kort men betydelsefullt ”meddelande” (*Risalat*) inför en konferens eller i något särskilt ämne.

⁸ Brynjar Lia, *The Society of the Muslim Brothers. The Rise of an Islamic Mass Movement*. Reading: Ithaca Press, 1998: 1.

⁹ Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012: 2.

¹⁰ Barry Rubin (ed.) *The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement*. New York: Palgrave Macmillan, 2010: 1.

¹¹ Sayyid Qutb avrättades 1966. Egyptens nya president efter Abdel Nassers död 1971, Anwar Sadat, började frisläppa Brödraskapets fångslade ledare för att stärka sin image som den ”fromme” nye ledaren, inte längre sekulär, samtidigt som han hoppades på att Brödraskapet skulle verka som en politisk motvikt mot socialister och kommunister efter Nasser-årens ”arabsocialism”.

Hassan al-Banna är alltså inte ensam. Dessa fyra jämnåriga ideologer och ledare, födda med bara några få års mellanrum, har var för sig och i samspel utvecklat en världshistoriskt unik politisk ideologi, modern politisk islam eller islamism.¹² De har grundläggande likheter i grundvärden och samhällssyn. De formulerar idéhistoriskt sett en nytänkt politisk ideologi som växer fram i svallvågorna efter den muslimska världens nedgång, särskilt efter Ottomanska rikets fall efter första världskriget och den europeiska kolonialismens expansion över Mellanöstern och den muslimska världen. Det fanns alltså ett islamiskt tomrum, så att säga, ingen islamisk auktoritet längre, som innehade statsmakten och som kulturellt och symboliskt kunde hålla samman den muslimska världen. Gemensamt för dessa fyra ideologer är att de ser islam som samhällsordning, ett politiskt projekt grundat på *sharia*. John L. Esposito, en av de mest produktiva forskarna på området, uttrycker det som att Maududi och al-Banna:

combined a holistic interpretation of Islam and an organizational activism, calling for a social order based...on...a self-sufficient Islamic alternative.¹³

Brynjar Lia framhåller att det handlar om:

a new understanding of Islam as an all-encompassing concept on which a comprehensive ideology could be based.¹⁴

Det som kännetecknar denna nya, religiöst grundade ideologi är betoningen på islams politiska karaktär. Man tar avstånd från allehanda fromhetsislam och islam som en lära om inre frid, ett moraliskt liv och personlig frälsning. Islam som tankesystem är för islamismen i stället ett politiskt program för hela det sociala, kulturella, ekonomiska och politiska livet, en allomfattande lära för hela samhället och människans hela livsmönster. Den syriskfödde, tyske statsvetaren Bassam Tibi, talar om detta som en speciell tolkning och version av islam:

¹² För dessa fyra som de främsta grundarna av modern, politisk islam eller islamism, se representativa arbeten som Nazih Ayubi, *Political Islam. Religion and Politics in the Arab World*. London and New York: Routledge, 2011: 127–155; Hamid Enayat, *Modern Islamic Political Thought*. Austin: Texas University Press, 1982: 83–85; Seyyed Vali Resa Nasr, *Mawdudi and the Making of Islamic Revivalism*. Oxford: University Press on Demand, 1996: 3–4; Roxanne L. Euben & Muhammad Qasim Zaman (eds.) *Princeton Readings in Islamic Thought. Texts and Contexts from Al-Banna to Bin Laden*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009: 4–19; Hjärpe, *Islamism*, 2010: 61–72, 112–121; 131–141; Black 2011: 304–319; *The Princeton Encyclopedia on Islamic Political Thought*, 2011: xvii–xviii; Damon Perry, *The Global Muslim Brotherhood in Britain. Non-violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas*. London and New York: Routledge, 2019: 21–24.

¹³ John L. Esposito, *Islam. The Straight Path*, 5th ed. New York Oxford: Oxford University Press, 2016: 191. Se även *Ibid*: 188–192, 201–209.

¹⁴ Lia 1998: 86. Se även sid. 67–69.

Islamism grows out of a specific interpretation of Islam: it is a political ideology that is distinct from the teachings of the religion of Islam.¹⁵

I den islamistiska politiska ideologin blir Koranens budskap ett budskap om en *nizam islami*, en islamisk samhällsordning. Och denna islamiska ordning, som sägs finnas föreskriven i Koranen som gudomlig lag, *sharia*, ska garanteras och upprätthållas av en kommande statsmakt, en *dawla islamiyya*, ”islamisk stat”, där islamisk i det här sammanhanget betyder *sharia*-baserad.

Endast genom att förverkliga detta program om en islamisk samhällsordning och en islamisk stat kan den muslimska världen återfå sin forna glans och storhet, det är dent grundläggande politiska budskapet. ”Islam är lösningen!” lyder Hassan al-Bannas ofta upprepade paroll, ”Koranen är vår konstitution!” Denna nya politiska ideologi – politisk islam eller islamism – kom ganska snart att bli synonym med motståndet mot den brittiska kolonialmakten och senare mot det amerikanska inflytandet i Mellanöstern samt allmänt mot modernisering och sekularisering; där staten Israels existens och Palestina blev en symbolisk spetsfråga. I sin historiska kontext, och genom sin modell för politiskt massparti med aktivistisk organisering, är Hassan al-Bannas och de andras politiska islam ett modernt politiskt fenomen. Även ideologin är nykonstruerad för detta nya sammanhang.

Ideologin finner därmed sin styrka och övertygelse genom sina djupa historiska rötter och genom att ständigt appellera till den folkliga, religiösa traditionen. Ideologin fungerar därmed som det som Eric Hobsbawn kallar en ”invented tradition”, nykonstruerad ideologi men retoriskt presenterad som historisk tradition.

’Invented tradition’...seek to inculcate certain values and norms of behaviour by repetition...which automatically implies continuity with...a suitable historic past.¹⁶

Denna världshistoriskt unika ideologi i det moderna, globaliserade sammanhanget av västerländsk dominans, kallas ibland av betraktare för islamisk fundamentalism eller neo-fundamentalism. Samtliga de fyra grundläggande ideologerna utgår nämligen från grundtexterna – ”den ädla Koranen och den rena *sunnah*” – och framställer sin nykonstruerade, politiserade Koran-tolkning som ”autentisk” och ”sann” islam, följande det mest genuina och ursprungliga i islam: Profetens och hans närmaste följeslagares budskap, exempel och tänkande (se kapitel 3.1 och 3.2).

¹⁵ Bassam Tibi, *Islamism and Islam*. New Haven & London: Yale University Press, 2012:1. Se även 1–30.

¹⁶ Eric Hobsbawn, ”Introduction: Inventing traditions” I Hobsbawn and Ranger (eds.) *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983: 1–14. Citatet är från sid 1. Se Tibi 2012: 1.

1.2.2 Brödrskapet och dess kritiker.

a) Idéstriden i Egypten på 1920-talet

Med sin anspråksfulla politiska islam eller islamism kom Muslimska brödrskapet naturligtvis i konflikt med liberala, socialistiska och nationalistiska grupperingar och partier i Egypten och i den muslimska världen i övrigt. En sekulariserad och modern politisk uppfattning, som ville frigöra sig från religionen över huvud taget, fanns på många håll i Mellanöstern och Nordafrika ända sedan 1800-talet. Detta hade givit upphov till flera omfattande diskussioner. Jag ska ge ett exempel från 1920-talet då al-Bannas världsbild höll på att formas och då han grundade sin rörelse. I Egypten förekom vid den tiden en omfattande teologisk debatt om hur man skulle se på islam. Teologen från Al-Azhar, Ali Abdel Raziq (1888–1966), gav till exempel 1925 ut en bok med titeln *Al-Islam wa Usul al-Hukm* (Islam och fundamenten för styrelseskicket) i vilken han avvisade tanken på att islam förutsätter en specifik statsform en särskild ”islamisk stat” eller ett ”kalifat”. en islamisk stat eller ett kalifat, Islam var religion (*din*) och inte stat (*dawla*).¹⁷ Hans kritik riktades därmed mot sådana som använde Koranen och sharia för att förespråka en specifik statsform som skulle vara ”islamisk”, den idé som vi såg skulle komma att bli grundtanken hos politisk islam i händerna på al-Banna, Khomeini, Maududi och Qutb. Han blir därmed en föregångare för det som kallas ”liberal” islam eller ”sekularism”, det vill säga tanken att skilja på religion och politik och ha en religiöst neutral statsmakt, där religionen alltså blir en privatsak. Abdel Raziq utsattes för häftig kritik från den konservativa teologen Muhammed Rashid Rida (1865–1935), redaktör för tidskriften *Al-Manar*, teoretiker för idén om ”den islamiska staten”, senare ledare för den salafistiska rörelsen i Egypten, och Hassan al-Bannas beundrade mentor. Rida förklarade att Abdel Raziq idéer var hädelse och otro (*kufr*) och förklarade honom som avfälling (*murtad*). Det berättas att Hassan al-Banna som ung hade slukat varje nummer av *Al-Manar* och starkt påverkades av Ridas konservativa, politiserade islam. Al-Banna blev sedermera redaktör för *Al-Manar*, efter Rashid Ridas död 1935.

En liknande kritik i sekulariserande riktning framlade professorn vid Kairo universitet i arabisk litteratur och semitiska språk Taha Hussein (1889–1973), för övrigt med utbildning vid både Al-Azhar och franska universitet, och sedermera framstående utbildningsadministratör från 1950. 1926 publicerade Taha Hussein den inflytelserika och mycket omtalade *Fi al-Shi'r al-Jahily* (Förislamisk poesi). I denna studie framförde han tvivel på autenticiteten i den samling av dikter och berättelser som fanns rörande den gamla tiden. Han menade att det mesta var falsarier med avsikten att legitimera olika härskare eller konflikter med andra klaner.

¹⁷ Ali Abdel Raziq, الإسلام وأصول الحكم، بحث في الخلافة والحكومة في الإسلام, *Al-Islam wa Usul al-Hukm: Bahth fi al-Khilafa wa al-Hukuma fi al-islam* (Islam och fundamenten till styrelseskick: Studie om kalifatet och regeringen i islam).

Han förespråkade att man skulle studera alla gamla ärevördiga texter på ett vetenskapligt sätt, med källkritiska forskningsmetoder.¹⁸ Denna kritik riktade Taha Hussein också mot Koranen. Han antydde att Koranens berättelser om de historiska händelserna i Mecka och Medina – man kan tänka på skildringarna av de olika fältslagen och konflikterna mellan stammarna – inte borde användas som källor eller betraktas som historiska sanningar om Muhammed och hans följeslagare.¹⁹

Både Ali Abdel Raziq och Taha Hussein väckte anstöt hos den egyptiska kungamakten men bekämpades också intensivt av ledningen för al-Azhar, där en konservativ och traditionalistisk syn på islam och religionens roll som stöttepelare för kungamakten var dominerande. Abdel Raziq och Hussein och deras idéer bekämpades också av britterna som ville ha kvar den traditionalistiska synen på religionen som stöd till den världsliga makten, vilket kan förvåna. Men de behövde en orubbad, traditionalistisk syn på islam, predikad från Al-Azhar, den muslimska världens ledande läroscenrum, för att kunna behålla kontrollen över de sedan länge upproriska muslimerna i det brittiska Indien (som då också innefattade dagens Pakistan). Både Raziq och Hussein tvingades avgå från sina statliga tjänster vid al-Azhar.

b) Hassan al-Bannas politiska tolkning som islamisk fundamentalism

Denna debatt illustrerar den kontextuella betydelsen av Hassan al-Bannas trosvisa fundamentalism, som han även försökte sprida när han blev redaktör för Rashid Ridas tidskrift *Al Manar* vid dennes död 1935. Al-Bannas konservativa ”islam”, direkt byggande på Koranen och profetens *sunnah*, riktades alltså mot alla försök att öppna dörren i moderniserande eller sekulariserande riktning. Men hans kritik riktades också, i salafistiskt nit om en nödvändig reformation, mot den traditionalistiska synen på islam som fanns vid Al-Azhar, där religionen uttryckligen sågs som stöttepelare för den rådande ordningen. För al-Banna var islam snarare en appell till revolution, en omvälvning – visserligen i ultrakonservativ riktning med *sharia* som grund²⁰ – byggd på det som han propagerade som ”islams” autentiska budskap om hur samhället borde vara organiserat.

I sina anspråk på att representera en autentisk och sann islam kom dock al-Banna och Muslimska brödrskapet redan tidigt i sin historia i konflikt med andra, trosvisa

¹⁸ Min bitr. handledare Mats Lindberg har bett mig jämföra denna ”för-islamiska poesi” med Snorre Sturlassons samling av isländska sagor, nordiska kungasagor och den fornnordiska gudasagan. Tyvärr är jag med min bakgrund i Egypten mer bekant med ”för-islamisk poesi” än med dess fornnordiska motsvarigheter!

¹⁹ Taha Hussein, *في الشعر الجاهلي, Fi al-Shi'r al-Jahily*, (Om förislamisk poesi): 1926: 89.

²⁰ Rent semantiskt betyder ordet ’revolution’ en tillbakavälvning, konservativ omvälvning till någon tidigare guldålder. Det är på senare tid som ordet har kommit att få en helt motsatt betydelse, en framåtblickande omvälvning till en framtida guldålder.

och islamiska rörelser och korantolkningar. De stod i konflikt med, och fick kritik från, traditionalistiskt islamiskt håll vid Al-Azhar, som framgått, men också från sufisk fromhetsislam och salafistisk kvietism. Dessa grupperingar ansåg att al-Banna, som inte hade någon teologisk skolning, profanerade Koranens budskap när han läste Koranens verser som en direkt politisk planritning för en islamisk samhällsordning och en islamisk stat. Islam var för sufismen och den salafistiska kvietismen i stället en lära om inre tro och personlig rättfärdighet. Genom att leva fromt och rättfärdigt, med blicken riktad mot Gud, kunde man vinna frälsning och en plats i himmelriket. Deras syn på Guds belöning för tro och rättfärdighet låg alltså i himmelriket, medan Brödraskapet betonade att belöningen för rättfärdigheten skulle komma redan i detta livet, dessutom som ett politiskt ingripande av Gud, när han hjälpte Brödraskapet att komma till makten och inrätta hans välde på jorden.²¹ Al-Banna var alltså direkt fientlig mot dessa rörelser, och mot hela uppfattningen om Islam som fromhetslära. Han betonade med enfaset mot slutet av 1930-talet för sin anhängare i sitt *Meddelande om läror* (engelsk översättning av Brynjar Lia):

Oh, ye Brethren! Tell me, if Islam is something else than politics, society, economy, law and culture, what is it then? Is it only empty acts of prostration, devoid of a pulsating heart?... Did the Koran reveal a complete, perfect and elaborate system to mankind just for this? (...) This narrow interpretation of Islam to which Islam has been confined is exactly what the adversaries of Islam want in order to keep the Muslims in place and make fun of them.²²

Om man ser islam som en individuell frälsningslära, hävdar al-Banna, leder det bara till att den muslimska världen kommer att fortsätta sin nedgång under kolonialmakternas och eliternas inflytande. Al-Banna hinner också, som synes, indirekt kritisera en sådan frälsningslära eftersom den göder den nedlåtande västerländska stereotypen om att araber och muslimer är mer religiösa än andra folk. Och vid samma tid framhöll han inför sina anhängare (engelsk översättning av R.M: Mitchell):

We believe the provisions of Islam and its teachings are all inclusive, encompassing the affairs of the people in this world and the hereafter. And those who thinks that these teachings are concerned only with the spiritual and ritualistic aspects are mistaken in this belief, because Islam is a faith and a ritual, a nation (*watan*) and a nationality, a religion and a state, spirit and deed, holy text and sword...The Glorious Qur'an...considers [these things] to be the core of Islam and its essence...²³

c) *Idéstriden i Egypten på 1980-talet*

²¹ Detta är den insiktsfulla och väl underbyggda tesen i Hazem Kandil, *Inside the Muslim Brotherhood*. Cambridge: Polity Press, 2015. Boken ska inte blandas samman med Khalil al-Ananisi bok från 2016 med samma titel på Oxford University Press.

²² Citerat och översatt i Lia 1998: 202. Se även Mitchell 1969/1993: 14.

²³ Citerat och översatt i Mitchell 1969/1993: 232–233.

Kritiken mot al-Bannas politiserade korantolkning har dock fortsatt på senare tid. I boken *Political Islam. Religion and Politics in the Arab World* (1991) ägnar den brittiske statsvetaren Nazih Ayubi ett kapitel åt en intressant och omfattande debatt på 1980-talet i Egypten.²⁴ Han redogör för ett antal islamiska teologer, filosofer och historiker som tog al-Bannas politiska islam och all islamism vid hornen; och teologiska utspel i Egypten läses i hela den muslimska världen eftersom man har arabiskan som sitt lärdomsspråk och *lingua franca*. Debatten började egentligen som en debatt om Ali Abdel Raziqs ovan nämnda bok från 1925, om att islam egentligen endast var religion (*din*) och inte stat (*dawla*). Debatten handlade mycket om den faktiska "islamiska staten" och "kalifatet" i historien, om dessa statsbildningar verkligen kunde ses som uttryck för Guds makt på jorden. Var de anbefallna av Gud och härrörde från Muhammeds tid som ledare för muslimerna i Medina, eller var de inrättade av politiska makteliter under historiens gång? Såväl det rättrogna följeslagarnas kalifat (632–661), som det umayyadiska (661–750), det abbassidiska (750–1258) och det Ottomanska (1517–1924), kom att utsättas för historisk tolkning och debatt. Men några argumenterade också upprört mot al-Bannas politiska läsning av Koranen och hävdade att Gud hade avsett att islam enbart skulle vara religion och fromhet, men att "vissa" hade tolkat budskapet som politik. Islam var ett lära om medmänsklighet och moral, inte en rättslära, *sharia* kom på andra plats.²⁵

Det finns inte utrymme här för att närmare redogöra för de många lärda och infallsrika detaljerna i denna 80-tals debatt. Det avgörande är att påvisa att al-Bannas politiserade version av islam inte bara var avvikande från andra versioner utan också att den har varit starkt ifrågasatt på teologiska, filosofiska och historievetenskapliga grunder.

d) Mahmoud Mohamed Tahas kritik av den konventionella tolkningen av sharia

Ett sådant nyare teologiskt och filosofiskt alternativ till al-Bannas "islam" lanserar Mahmoud Mohammed Taha (1909–1985). Han hävdar att islamisternas tolkning – med traditionell *sharia* som kärnan i islams budskap – bygger på ett missförstånd. Islamisterna, men även de traditionella konservativa rättslärde, bygger sin bild av *sharia* på en ofullständig insikt i Koranens uppbyggnad, menar han. I boken *Al-risala al-thaniya min al-islam*, Islams andra budskap, (1967) argumenterar han för att Koranen egentligen har två lager av text, med två skilda budskap om islam.²⁶

²⁴ Nazih Ayubi, *Political Islam. Religion and Politics in the Arab World*. London and New York: Routledge, 1991: 201–213.

²⁵ Ibid. Referatet av Ayubis viktiga kapitel 9 "The Islamic liberals answer back" (1991: 201–213) är tyvärr extremt förkortat av utrymmesskäl.

²⁶ Engelsk översättning som *The Second Message of Islam*. Syracusa, New York: Syracusa University Press, 1987. Översatt med Introduktion av Ahmed An-Naim. Original utkom på arabiska 1967.

Den första delen kallar han Mecka-islam och den representeras av de 86 suror som uppenbarades för profeten Muhammed i Mecka mellan åren 610 och 622. Den andra delen kallar han Medina-islam och den representeras av de 28 suror som mottogs efter uttåget till Medina. I Koranen är dessa inte åtskilda utan sammanblandade efter redigeringsprincipen de längsta först och de kortaste sist. Taha argumenterar för att det är Mecka-islam som är den sanna och autentiska religionen.

Surorna från Mecka är fulla av verser om barmhärtighet, jämlikhet och tolerans. En universalistisk medmänsklighet präglar denna ursprungliga och autentiska "islam", Detta är islams första budskap, menar Taha. Medina-islam, däremot, är präglad av Muhammeds och muslimernas situation i Medina där muslimerna levde i ett kontrakt med andra folkgrupper som kristna och judar, "bokens folk". I stället för universalistisk humanism är "islams andra budskap" präglad av en diskriminerande inställning till de andra folken som måste underordna sig som *ahl al-dimmah*, och tolereras om de betalar en särskild skatt, *jizyah*. Efter ett påstått kontraktsbrott uppstod också fiendskap med judarna. Det är också i denna tid som Muhammed går vidare i jihad och erövrar hela arabiska halvön. Medina-islam diskriminerar inte bara andra folk och religioner, menar Taha, utan diskriminerar också kvinnan genom månggiften och arvsreglerna. Dessa kan förklaras kontextuellt, som nödvändigheter i den krigssituation man befann sig. Men denna tillfälliga och praktiska rättsordning strider mot det "sanna" och "eviga" budskapet i Mecka-islam, som hävdar jämlikhet och jämställdhet mellan människor oberoende av kön, ras eller religion. I och med profeten Muhammeds död står Medina-islam kvar med alla sina verser om jihad, diskriminering mellan män och kvinnor och sharialagar: de verser och *hadith*er som enligt Taha och hans efterföljare skymmer sikten för det egentliga "första budskapet" i Koranen, och som har varit så destruktiva för islams utveckling och tillämpning.²⁷

Tahas revolutionerande syn på Koranen och *sunnah* innebär en kritisk omtolkning av hela den islamiska rättstraditionen med de fyra lagskolorna och deras tolkning av *sharia*. Denna de traditionella lagskolornas *sharia* kallar han för "den historiska sharia", men den utgår från Medina-islams suror och verser som grund för sina utläggningar. Lagskolornas *sharia* grundas på den felseende "historiska sharia" i Medina-islam med dess diskriminering av kvinnor och andra religioner. Men vad händer om man i stället bygger en rättstolkning som utgår från de suror och verser som utgör "islams första budskap", budskapet i Mecka-islam om universell humanism och jämlikhet oberoende av kön, ras och religion? Skulle man därmed få en *sharia* som är mer humanistisk och mer i linje med människovärdet och genuin. Universella mänskliga rättigheter? Taha kräver alltså en total omtolkning av synen på lagen – han överger inte tanken på en islamisk lag, *sharia* – men vill ha en *sharia* som utgår från "islams första budskap". Därmed skulle lagen utgå från helt andra

²⁷ Mahmoud Mohamed Taha, الرسالة الثانية من الإسلام, *Al-risala al-thaniya min al-islam*, (Islams andra budskap), Sudan: oktober 1969, sid. 197–204; *The second message of islam*, 1987: 19–25, 146–169.

principer, människors jämlikhet och lika värde, principer som han dessutom tolkar i socialistisk riktning; han menar uttryckligen att ”islams första budskap” möjliggör såväl jämställdhet mellan könen som en socialistisk ekonomisk jämlikhet och politisk demokrati. Man skulle alltså kunna säga att Taha lägger den teologiska grunden för en vänster-islam, som möjliggör både islamisk socialism, islamisk demokrati och islamisk feminism. Han återkommer ständigt till demokratin, jämlikheten och jämställdheten. Han anser att den ”historiska sharia” som lagskolorna har odlat allt sedan Koranen och *sunnah* skrevs ner på 700- och 800-talen – och som nutida politisk islam hos Khomeini, Maududi och al-Banna grundar sig i – är en konservativ och reaktionär islam. Dess felseende medför att den upphöjer en historiskt kontextuell, medeltida tolkning hos Medina-islam till att bli det autentiska, eviga budskapet, när det sanna eviga budskapet i stället ligger i Mecka-islam, det som Taha kallar ”islams första budskap”.²⁸

Detta är en tolkning som innebär ett efterlängtat alternativ till den samtida islamismen, skriver den amerikanske juridikprofessorn Abdulahi Ahmed an-Naim i bokens inledning. An-Naim är Tahas viktigaste muslimske uttolkare i västvärlden. Tahas bok utgör ett stabilt, underbyggt alternativ till all politisering av religionen islam, hävdar an-Naim, de politiserade tolkningar som på flera håll i världen har lett till en auktoritär statsmakt med förtryck av kvinnor och oliktankande. Politisk islam, som genomgående grundas på den ”historiska sharia” beskriver han som:

the cruel and oppressive interpretations underlying recent events in Iran, Pakistan and Sudan, and the equally negative traditionalist view in Saudi Arabia and other parts of the Muslim world.²⁹

Mahmoud Mohamed Taha hade också grundat en politisk rörelse i Sudan, ”Republikanerna”. Republikanerna formerade sig i kritik mot islamistiska inslag hos regimen i Sudan, där flera framstående Bröder var ledande. Taha och hans rörelse krävde att lagstiftningsprocessen i början av 1980-talet; att införa *sharia* i Sudan skulle upphöra, det vill säga den reaktionära ”historiska sharia”. Han stöddes av många ungdomar och kvinnor i uppmärksammade TV-debatter. Detta var naturligtvis oförlåtligt för justitieministern och riksåklagaren Hassan al-Turabi som ledde denna lagstiftningsprocess. Hassan al-Turabi var Muslimska brödraskapets ledare i Sudan och en framstående, men kontroversiell, broder inom det

²⁸ Tahas syn på ekonomisk jämlikhet, jämställdhet mellan könen och demokrati är systematiskt framställd av Abdulahi Ahmed An-Naim, professor i juridik vid Emory University, Atlanta, Georgia, USA. Se An-Naim, *Toward an Islamic Reformation. Civil Liberties, Human Rights, and International Law*. New York: Syracuse University Press, 1990, särskilt kap. 2 ”On the Sources and Development of Sharia”, sid.11–33.

²⁹ Bokens ”Introduction” (1987) är skriven av Abdulahi Ahmed an-Naim, Citatet från sid 1. Se även sid. 19–28. An-Naim är en person som i flera arbeten har försökt sprida Mahmoud Tahas uppfattning om ”Islams andra budskap”. Se an-Naim 1990 i noten ovan.

transnationella Brödraskapet.³⁰ Taha anklagades för "hädelse" och avrättades 1985. Regeringen förbjöd hans åsikter att diskuteras offentligt. I efterhand, efter att den islamistiska regeringen hade tvingats bort, pekade både premiärministern och andra ut Brödraskapets justitieminister och riksåklagare Hassan al-Turabi som ansvarig för avrättningen.³¹ Denna händelse illustrerar dramatiskt Muslimska brödraskapets "islam" och dess ideologiska innehåll.³²

e) Maulana Wahiduddin Khans icke-våldsbaserade kritik av politisk islam

Ett annat, genomarbetat teologiskt alternativ till politisk islam i nutiden har formulerats under en hel livstids tänkande och skrivande av den indiske teologen och globalt närvarande debattören Maulana Wahiduddin Khan (1925–2021) – en lärd *alim* – som analyseras i Mattias Dahlkvists avhandling *The Politics of Islam, Non-Violence and Peace. The Thought of Maulana Wahiduddin Khan in Context* (2019).³³ Khan, som är djupt förankrad i den indiska, islamiska lärdomstraditionen (som på flera sätt verkar vara mer filosofiskt avancerad än den i Mellanöstern) är kritisk mot de politiserande islamiska rörelserna i regionen med sina övertoner av väpnad jihad. För Khan bär Koranen på ett entydigt humanistiskt och pacifistiskt budskap, i dessa delar liknande det som Muhammed Taha betonade ovan. Khan är också över huvud taget kritisk mot tanken att Koranen skulle kunna motivera aktivistisk politik och inrättandet av en islamisk stat. Kritiken riktas särskilt, naturligtvis, mot den indiske/pakistanske Abu A'la Maududi och *Jamaat il-Islami*, som i sin ideologi och historia ligger nära Hassan al-Bannas Muslimska brödraskap; men kritiken gäller därmed också Ayatollah Khomeini och Sayyid Qutb. Enligt Khan är den enda politiska slutsats man kan dra av Koranen – som ses som en fredlig morallära för ett rättfärdigt och framgångsrikt liv i moderniteten – att man ska stödja en sekulär och demokratisk stat som är neutral gentemot alla religioner. Islams budskap är universalistiskt, humanistiskt, pacifistiskt och tolerant, hävdar han, och

³⁰ Al-Turabi var kritisk mot den egyptiska dominansen inom rörelsen, särskilt efter den nya stadgan 1982. Se kapitel 4.1.2 nedan samt t.ex. Pargeter 2013: 116–117. Hjärpe 2010: 84 påtalar al-Turabis självständighet men utan denna bakgrundsteckning.

³¹ Se An-Naim i Taha 1987: 1. Uppgifterna om al-Turabi och avrättningen finns t.ex. hos Goerge Packer, "The Moderate Martyr: A radically peaceful vision of Islam". *The New Yorker*, 11 September 2006. Jan Hjärpe lägger i *Islamismen* (2010: 84) vill genom formuleringen "man har ställt frågan om" relativisera påståendet om att Hassan al-Turabi verkligen spelade denna roll. Arabiskspråkiga källor stödjer dock bilden att al-Turabi var ansvarig för avrättningen.

³² Se mer om al-Turabi, kapitel 6.5 nedan.

³³ Mattias Dahlkvist, *The Politics of Islam, Non-Violence and Peace. The Thought of Maulana Wahiduddin Khan in Context*. Umeå universitet: Institutionen för samhällsstudier, 2019.

då måste en trogen muslim stödja en ordning som garanterar tolerans och religionsfrihet samt demokratiska friheter för alla.³⁴

d) Sammanfattning

Jag tar upp alternativen till Hassan al-Banna för att skapa distans till forskningsämnet, så att läsaren inte ser Muslimska brödraskapets ideologi som detsamma som "islam". Jag vill med detta också förtydliga vad som står på spel intellektuellt när man närmar sig Muslimska brödraskapet och Hassan al-Bannas ideologi. Ideologin framställs av al-Banna och Muslimska brödraskapet självt som sann och autentisk "islam", vilket kan vara vilseledande som framgick ovan (se 1.2.1). Jag använder medvetet citationstecken om ordet "islam" när jag citerar eller återger Brödraskapets språkbruk. Brödraskapets och al-Bannas version av "islam", är alltså ett specialfall bland de olika tolkningar och skolor som finns, ett specialfall som också starkt har ifrågasatts, direkt och indirekt, från teologiskt och filosofiskt håll. Som jag framhöll, har jag dock inte anledning att ta ställning till om al-Bannas tolkning av Koranens budskap är den rimligaste, eller om Ali Abdel Raziqs, Mahmoud Muhamad Tahas och Maulana Wahiduddin Khans tolkningar och synsätt är mer sannfärdiga. Min uppgift är inte teologiskt dogmatisk utan snarare statsvetenskapligt realistisk; att förhålla mig deskriptivt och idéanalytiskt till Muslimska brödraskapet, betraktad som politisk rörelse med en politisk ideologi.

1.2.3 Från Egypten till Mellanöstern och Nordafrika

Efter starten i Egypten spred sig Muslimska Brödraskapet till Mellanöstern och Nordafrika, och utvecklades efter hand till en världsomspännande, transnationell rörelse med dotterorganisationer över hela världen och även i Europa. Litteraturen är omfattande.³⁵ Ett allmänt drag i Brödraskapets organisationer har varit deras

³⁴ När det gäller familjen, kvinnans roll och jämställdheten är dock Khan mer traditionellt konservativ, påpekar Dahlkvist.

³⁵ Forskningen om muslimska brödraskapet i Egypten, och globalt, är i dag omfattande. När inte annat anges har jag hämtat information från Richard P. Mitchell, *The Society of the Muslim Brothers*. New York and Oxford: Oxford University Press (1969/1993); Brynjar Lia, *The Society of the Muslim Brothers in Egypt. The Rise of an Islamic Mass Movement, 1928-1942*. Reading: Garner Publishing, 1998; Gudrun Krämer, *Hasan al-Banna*. London: Oneworld Book, 2010. För 1970-talet och fram till 2013, se t.ex. Barbara Zollner, *The Muslim Brotherhood: Hassan al-Hudaybi and ideology*. London and New York: Routledge, 2009; Alison Pargeter, *The Muslim Brotherhood. From Opposition to Power*. London: Saqi Books, 2013; Carrie Rosefsky Wickham, *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement*. Princeton And Oxford: Princeton University Press, 2013; Tarek Osman, *Islamism, A History of Political Islam from the Fall of the Ottoman Empire to the Rise of the Isis*. New Haven and London: Yale University Press, 2016. Med perspektiv framåt efter den arabiska våren och Brödraskapets nederlag 2013, se t.ex. Hazem Kandil, *Inside the Muslim Brotherhood*. Cambridge: Polity, 2015; Khalil al-Anani, *Inside the Muslim Brotherhood*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2016; Shadi Hamid, *Temptations of Power. Islamists and Illiberal Democracy in a New Middle East*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2016;

hierarkiska uppbyggda med lojalitets- och lydnadsband uppåt till ledaren. Den egyptiska moderorganisationen, och den egyptiska *al-Murshid al-'am*, Generalvägledaren,³⁶ hade från början en naturlig särställning som ideologiskt och politiskt ledande, sedermera kompletterad med, men inte ersatt av, olika försök att organisera en internationell ledningsorganisation. Ett annat allmänt drag är den stora betydelse som ideologin har för de enskilda individernas världsbild och mentalitet och därmed för organisationens sammanhållning och målinriktning. Det ideologiska arvet efter Hassan al-Banna återopas ständigt i olika frågor och situationer, och Sayyid Qutbs inflytelserika texter diskuteras och omtolkas gång på gång.³⁷ Dessa tänkare ingår också, fortfarande, tillsammans med Abu A'la Maududi i rörelsens viktiga skolningsmaterial. Sedan 1980-talet har Brödraskapets främste, globalt inflytelserike, ideolog varit den lärde egyptiern Yusuf al-Qaradawi (1926–2022) med en relation till Muslimska Brödraskapet och Hassan al-Banna sedan tonåren. Al-Qaradawi var bosatt i Qatar med al-Jazeera som särskilt viktig informationskanal. Sedan en lång tid tillbaka har han ställning som Brödraskapets ”andlige ledare” (*al-Murshid al-Ruhi*), den vid sidan av organisationens politiska Generalvägledare viktigaste ledargestalten, och med en unik auktoritet. Al-Qaradawi har haft denna ställning under flera decennier medan Generalvägledare har kommit och gått, samt också varit omdiskuterade. Därför har han fått en grundmurad ställning som den främste, auktoritative ideologen med avgörande inflytande över en rad frågor om vad som gäller som ”sann islam” inom

Alison Pargeter, *Return to the Shadows. The Muslim Brotherhood and An-Nadha since the Arab Spring*. London: Saqi Books, 2016; Noha Mellor, *Voice of the Muslim Brotherhood. Da'wa, Discourse, and Political Communication*. London and New York: Routledge, 2018; Kiki M. Sanning, *Imagining the Perfect Society in Muslim Brotherhood Journals*. Berlin/Boston: de Gruyter, 2020. Ett blivande standardverk är Victor J. Willi, *The Fourth Ordeal. A History of the Muslim Brotherhood in Egypt, 1968–2018*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. På arabiska har den egyptiska historikern och vänsterpolitikern Mohammed Refaat El-Saeed skrivit flera böcker om rörelsen. Två böcker kan nämnas, som trots deras kritiska inriktning kan betraktas som standardverk. Refaat El-Saeed, *الإخوان المسلمون في لعبة السياسة*, *al-Ikhwan al-muslimun fi lu'bat al-siyasa*, (Muslimska brödraskapet i politikens spel), صامد للنشر والتوزيع, 1985. Där analyserar han rörelsens politiska ideologi, bland annat finns en intressant jämförelse mellan Hassan al-Bannas islamism och Benito Mussolinis fascism. Den andra är Refaat El-Saeed, *حسن البنا: متى وكيف ولماذا ؟*, *Hassan al-Banna: mata wa kayfa wa limadha*, (Hassan Al-Banna: När, hur och varför), دار الطليعة الجديدة, 1997.

³⁶ Jag översätter Brödraskapets uttryck *al-Murshid al-'am* med ”Generalvägledaren”. Man skulle också kunna översätta uttrycket med ”Allmänna vägledaren” eller ”Högste ledaren”. På engelska översätts *Murshid al-'am* ofta med *Supreme guide* eller *General guide*. I Iran, i egenskap av ”islamisk republik”, kallas Ayatollah Khomeini och hans efterträdare för ”högste ledaren”.

³⁷ Se t.ex. Carrie Rosefsky Wickham “What would Hasan al-Banna Do?” i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012: 241–248; John Calvert, “Wayward Son: The Muslim Brothers’ Reception of Sayyid Qutb” i Meijer & Bakker 2012: 249–272; Noha Mellor, *Voice of the Brotherhood. Da'wa, Discourse, and Political Communication*. London and New York: Routledge, 2018: 34–50.

Brödraskapet, från familjelivets regler till internationell storpolitik. Han har också vid två tillfällen blivit tillfrågad om han vill tillträda som Generalvägledare.³⁸

I Egypten grundade Brödraskapet inte något eget politiskt parti förrän under arabiska våren, efter Mubaraks fall 2011, vilket kan verka egendomligt, eftersom man har definierat sig som en politiskt verkande rörelse ända sedan 1930-talet.³⁹ Man var också som vi såg kritiska mot den lärda islamiska eliten vid al-Azhar universitetet som hade anpassat sig till kungamakt och kolonialmakt och levde som en privilegierad elit bland Egyptens andra eliter. Brödraskapet utmanade alltså al-Azhar om vem som representerade ”sann islam”. Brödraskapet förbjöds som rörelse 1948 efter att dess militära gren, *al-Nizam al-Khas*, (den privata organisationen) hade vuxit i styrka och utfört politiska våldsdåd. Medlemmar från Brödraskapet besvarade förbudet med att mörda statsministern. Mördaren greps och dömdes till fängelse men som vedergällning mördades Hassan al-Banna själv av regimen. Efter att inledningsvis ha stött Gamal Abdel Nasser och *al-Zubat al-Ahrar*, de fria officerarnas revolution mot kungamakten, kom man i konflikt med Nasser och rörelsen förbjöds återigen, 1954. Rörelsens ledarskap fängslades för lång tid och flera dödsdomar utfärdades, särskilt uppmärksammades detta år 1966 då Sayyid Qutb och fem andra ledare avrättades. Brödraskapets fängslade medlemmar släpptes ur fängelset i omgångar 1971–1975 av den nye presidenten Anwar Sadat som behövde politiskt stöd från religiöst håll inför trycket av arabsocialister och egyptiska nationalister, det vill säga mot arvet efter Nasser. Brödraskapet fick verka religiöst och socialt, men var fortsatt förbjudet att verka politiskt. Under de västorienterade diktaturerna efter 1971, med Anwar Sadat och Hosni Mubarak som presidenter, återkom förföljelserna gång på gång, politiskt och juridiskt motiverade av Brödraskapets radikala strömningar och utbrytningar. Särskilt tilltog repressionen under 1990-talet, med utdragna väpnade motsättningar och terrordåd, och den fortsatte sedan under det så kallade ”kriget mot terrorismen” efter 2001.

Rörelsen har alltså gång på gång varit i konflikt med regimen och utsatts för förföljelse, fängslanden och dödsdomar. Det har medfört att Brödraskapet i Egypten ända sedan sitt grundande varit tvungen att anpassa sig till att leva under diktatur och utveckla en huvudstrategi för detta. Det är Hassan al-Banna, med sin unika politiska begåvning, som utvecklar både ideologin och praktiken för en sådan väg till framgång och seger, med målet att sprida islams budskap och därmed införa en islamisk samhällsordning och en islamisk stat, grundat på den heliga lagen i Koranen, *sharia*. Vägen är inte att grunda ett politiskt parti och påverka samhället

³⁸ Angående Yusuf al-Qaradawis roll för Brödraskapet, se t.ex. Husam Tammam “Yusuf al-Qaradawi and the Muslim Brotherhood”, 2009: 55–84; Ana Blén Soage, “Yusuf al-Qaradawi. The Muslim Brother’s Favourite Ideological Guide”, Rubin (ed.) 2010: 19–38; Bartal & Rubinstein-Shemer, *Hamas and Ideology*, 2018: 7–34, 204; Sagi Polka, *Shaykh Yusuf al-Qaradawi. Spiritual Mentor of Wasati Salafism*. Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2019: 102–126.

³⁹ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 12–19; Lia 1998: 39, 68–86, 235–247; Krämer 2010: 50–64; Mellor 2018: 104–120.

genom parlament och stat. Vägen är i stället en *da'wah* som ska genomsyra samhället, Brödraskapet ska vara en religiös och social gräsrotsrörelse med organisatorisk styrka och folklig förankring. Genom detta skyddas också Brödraskapet från förföljelse genom att man huvudsakligen ägnar sig åt missionering, koranläsning, moskéer, sjukhus och skolor. Gång på gång tolereras rörelsen av statsmakten om den bara begränsar sig till religiös och social verksamhet och inte agerar politiskt. Gång på gång väljer al-Banna och hans efterträdare i enlighet med detta att inte utsätta sin organisation för politiska risker genom riskabelt politiskt deltagande. Att vårda organisationen som social och kulturell gräsrotsrörelse, och vårda den ideologiska övertygelsen, sammanhållningen och lojaliteten, det är Brödraskapets styrka och praktiska förutsättning.⁴⁰

Politiskt fungerar man som påtryckningsgrupp gentemot regimen. Man bildar inget eget politiskt parti, utan har kandidater på andra politiska partiers listor när det är möjligt; om inte annat för att sprida sin *da'wah* bland de andra parlamentarikerna. Denna huvudstrategi kompletterades dock redan vid 1940-talets början med en hemlig säkerhetsapparat med väpnad kapacitet och en tradition av paramilitär träning, kanske mer som långsiktigt påtryckningsmedel än som omedelbart revolutionärt redskap. Att denna gren måste vara hemlig säger sig själv när man verkar under diktatur och förföljelse. Men den ingår också i en allmän strategi av hemlighetsfullhet och dolt uppträdande, som när man står på andra partiers listor eller döljer sin organisation i moskéer och skolor under sken av missionering, utbildning och social verksamhet. Gentemot lagen är det ett misstag att vara öppen, skriver al-Banna i ett brev 1938. Hemlighetsfullhet är nödvändig i början för varje ny organisation.⁴¹

Den första fasen på Brödraskapets strategiska väg är att inplantera al-Bannas vitaliserade och politiserade "islam" hos medlemmarna, och befästa den i deras personlighet och mentalitet. Brödraskapets kärna av medlemmar är uppbyggt som en hierarkisk kaderorganisation med särskilda lojalitets- och trohetsband. Att vara medlem är något exklusivt och uppnås endast efter många år som novis och praktikant. Som medlem har man också avgett en *bay'a*, en trohetsed till Generalvägledaren och lovat evig lydnad – senare till Gud – alla medlemmar är alltså på detta sätt genom ed bundna till lydnad uppåt. Den ideologiska övertygelsen knyts sedan till identitet, socialisation och personlig mentalitet. Den nya personligheten och medvetenheten ska uppnås genom gruppvis gemenskap och ständigt pågående gruppvisa studier och samtal inom rörelsens basorganisationer.⁴²

⁴⁰ Se Mitchell 1969/1993: 12–37; Lia 1998: 53–86; Zollner 2009: 9–12, 48–49; Pargeter 2013: 18–31; Osman 2016: 7–10; Khalil al-Anani, *Inside the Muslim Brotherhood. Religion, Identity, and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2016: 50–98; Mellor 2018: 15–31.

⁴¹ Mitchell 1969/1993: 31.

⁴² Al-Anani 2016: 45–98 beskriver ingående denna procedur av "Socialization and indoctrination" (sid. 66) och hur den tillämpas än idag.

Richard M. Mitchell talar oförblommerat om ”indoktrinering” i sin klassiska bok om Brödraskapet i Egypten, en term som också tas upp av andra.⁴³ Sedan ska idén spridas från individ till individ genom att övertyga och genomsyra samhället. Denna process av personlig övertygelse genom personkontakter möter egentligen inte några hinder, tänker al-Banna, eftersom islam är sanningen och därför oöverbinnerlig, och eftersom alla människor i den muslimska världen (och i förlängningen i hela världen) törstar efter gudomlig vägledning och andlig övertygelse. Genom att al-Bannas nytolkade ”islam” sprids från individerna till familjerna, företagen och myndigheterna kommer land efter land sakta men säkert att islamiseras. Målet är att ”dominera världen och (bemästra) hela mänskligheten i enlighet med islams läror”.⁴⁴ Därför är *da'wah* (kallelse, förkunnelse, missionering), och *tarbiyyah* (skolning, fostran, utbildning) så viktiga. Det långsiktiga målet – den icke övergivna visionen – är att en islamisk samhällsordning och en islamisk stat därmed växer fram liksom av sig självt. Den införs inte politiskt genom statsmakt och politiskt maktinnehav. De ses snarare som en gåva från Gud, ett tecken på brödernas hängivenhet och trofasthet.⁴⁵

Muslimska brödraskapet är också alltsedan al-Banna skeptiskt till politiska partier vilka man anser splittrar *Ummah* (den islamiska nationen). Under de auktoritära regimerna i Egypten (kungamakten, Nasser, Sadat, Mubarak) har man därför tagit avstånd från parlamentarisk politik och inte bildat något eget politiskt parti med sikte på regeringsinnehav. Det är i stället kungen eller diktatorn som ska anpassa sig till, i vissa fall pressas till, att beskydda ”islam” och garantera sharia, Guds lag. Det betyder att man är beredd att samarbeta med eller acceptera regimen bara man får eget armbågsrum, och om regimen ansluter sig till en islamiserande agenda och behöver Brödraskapet som stöd, som kungamakten eller president Sadat. Saken kan illustreras med utvecklingen hos Muslimska brödraskapet i Jordanien som ingått en liknande balanserande symbios med kung Hussein (1935–1999) av den Hashemitiska kungadynastin. Statsvetaren Quintan Wiktorowicz skriver:

Although there has been moments of tension, the historical relationship is predicated upon a balance between the ideological objectives of the Brotherhood and the need to assuage the survival imperatives of the Hashemites. The result is a symbiosis in which the regime allows the Brotherhood to organize and promote its objectives while the movement upholds the regime's right to rule and refrains from challenging Hashemite Islamic legitimacy.⁴⁶

⁴³ Mitchell 1969/1993: 32, 170. Ordet ”indoctrination” används också av andra, t.ex. Krämer 2010: 36; Al-Anani 2016: 66; Willi 2021:36. Troligen associerar ordet inte bara till skolning och idéspridning utan att idéerna ska socialiseras in i personligheten.

⁴⁴ Citerat från Al-Anani 2016: 45; se även Mitchell 1969/1993: 14–15, 183–184, 195–205.

⁴⁵ Denna aspekt analyseras detaljerat i Kandil 2016.

⁴⁶ Quintan Wiktorowicz, *The Management of Islamic Activism. Salafis, the Muslim Brotherhood, and State Power in Jordan*. New York: State University of New York Press, 2001: 93.

Och Wiktorowicz fortsätter med att belysa hur Brödraskapet fungerar som påtryckningsgrupp i relation till regimen och inte som politiskt parti med en konkurrerande agenda:

The Brotherhood's method of change is not the creation of a new system of politics; it is a reformist strategy of working through the current system to imbue it with more Islamic tones.⁴⁷

Tydligare än så kan inte Hassan al-Bannas strategi av stegvis genomsyrande islamisering genom *da'wah* beskrivas.

Detta politiska tänkande av genomsyrande *da'wah* och politisk påtryckning i islamiserande riktning – inte något nytt politiskt system – har medfört att Muslimska brödraskapet ända sedan al-Banna bara antydningssvis har skisserat tanken på hur den politiska konstitutionen ska se ut i den kommande islamiska staten. Det verkar inte ha varit så viktigt och al-Banna verkar ha nöjt sig med vilken regimform som helst, monarki eller republik. Visserligen ingår en ”islamisk stat” i den långsiktiga visionen men den ska uppstå liksom av sig själv, växa fram ur den islamiska samhällsordningen som är genomsyrad av individernas förändrade sinnelag. Noha Mellor sammanfattar:

neither he nor his followers endeavoured to articulate the particulars of the Islamic system of governance.⁴⁸

När det gäller konstitutionella frågor är Ayatollah Khomeini i Iran eller Abu A'la Maududi i Pakistan mer teoretiskt preciserade, den senare med tydliga konstitutionella principer och institutioner för en ”islamisk stat”.⁴⁹ En av Brödraskapets svagaste punkter, teoretiskt och ideologiskt, är därför enligt flera bedömare synen på staten, partierna och de konstitutionella frågorna. Därmed har de också en oklar syn på vad ett demokratiskt politiskt system skulle kunna innebära. Detta är en inneboende svaghet hos rörelsen, menar man. Det blev uppenbart, om inte förr, under den politiska uppladdningen före arabiska våren, från 2007 och

⁴⁷ Ibid.: 94. Från en annan synvinkel skildras denna process i Jordanien av Anne Sofie Roald i ”Individualisering och sekularisering av det islamiska budskapet?” i Jonas Otterbeck & Lef Stenberg (red.) *Islamologi. Studiet av en religion*. Stockholm: Carlsons, 2012: 88–108. Hon kommer också fram till att de Jordanska bröderna efter 2007 och 2009 uttalar sig i mer demokratiska termer än förut, och har övergivit tanken på en ”islamisk stat” som slutmål, något som ska jämföras med den politiska diskussionen inom brödraskapet i Egypten vid denna tid som vi ska möta flera gånger nedan. Se kapitel 3.3.4 samt även kapitel 15.2 nedan.

⁴⁸ Mellor 2018: 41.

⁴⁹ Se t.ex. Enyat 1982: 83–110.

framåt, och särskilt under de omvälvande händelserna i Egypten 2011–2013 (se kapitel 3.3.4).⁵⁰

I flera andra länder i Mellanöstern och Nordafrika, samt i Sydostasien, där de politiska förutsättningarna var annorlunda, grundade rörelsen dock egna politiska partier som verkade parlamentariskt med gräsrotsrörelsen som bas. I vissa länder, som i Marocko och Tunisien, vann man stora partipolitiska framgångar och kom i regeringsställning. Detta skedde dock aldrig i Europa som jag ska återkomma till, där var det egyptiska mönstret rådande, baserat på den nya ”europeiska strategin” från 1995 att i stället fungera som enbart påtryckningsgrupp, eller att verka genom redan etablerade partier (kapitel 14.5, 16.1). Men saken hade också en baksida. Vid sidan av och i motstånd mot den fredliga, genomsyrande huvudstrategin grundad på *da'wah*, utvecklades nämligen ständigt radikala och revolutionära sidoströmningar inom rörelsen. De radikala grupperingarna var ofta besvikna över rörelsens långsamhet och ledningens återkommande eftergifter till regimerna, som när Brödraskapet i Egypten flera gånger sökte samförstånd med först kungamakten, sedan med presidenterna Sadat och Mubarak för att slippa nya förföljelser. Ända sedan tidigt i Brödraskapets historia har denna besvikelse över rörelsen gradualism och pragmatism lett till avknoppningar och utbrytningar vilka otåligt har pläderat för väpnad jihad och revolution. Sedan 1960-talet har dessa varit ideologiskt inspirerade av främst Sayyid Qutb och hans radikala systematisering av al-Bannas politiska islam.⁵¹

Muslimska brödraskapet som globalt verksamt transnationellt nätverk har alltså en lång och skiftande historia bakom sig. Det har haft olika uppträdande och olika öde i olika länder. Dess organisationer har också – i olika länder och olika tider – pendlat mellan social gräsrotsverksamhet, *da'wah* och personlig islamisering, underjordisk politisk opposition, parlamentariskt deltagande, radikala utbrytningar samt också innehav av regeringsmakt i flera länder. Bakom alla dessa skiftningar är frågan om politiskt våld eller auktoritärt politiskt maktövertagande, särskilt i situationer av

⁵⁰ Se t.ex. Shahram Akbarzadeh, “The Paradox of Political Islam” i Shahram Akbarzadeh (ed.) *Routledge Handbook of Political Islam*. London and New York, 2011: 1–7; Muqtedar Khan, “Three Dimensions of the Emergence of Political Philosophy of Islam”, i Akbarzadeh (ed.) 2011: 27–33; Wickham 2013: 120–194; Hamid 2014: 1–16; Osman 2016: 242–255; al-Anani, 2016: 155–161; Mellor 2018: 193–209; Willi, 2021: 236–242; 384–392.

⁵¹ För många bedömare är det en stor skillnad mellan al-Banna och Qutb. Men till och med Qutbs mest berömda ideologiska analys, den om dagens tillstånd i den muslimska världen som *jahiliyyah*, mörkrets och okunnighetens tid liknande den hedniska tiden före islams ankomst, finns närvarande i al-Bannas tänkande och analyser från grundningstiden. Nej, Qutb är mer principiellt orienterad och mer filosofiskt beläst, och är på det sättet, enligt många mening, den som systematiskt sammanställer, och därmed skenbart verkar radikalisera grundtankarna i al-Bannas politiskt vitaliserade islam. Detta ska dock inte undanskymma det faktum att Qutb pläderade för väpnad aktion och revolution under 1960-talet och var ledaren för en revolutionär, beväpnad organisation inom Brödraskapet, ”Organisation ’65”. En sorts Brödraskapets Lenin, som många har påpekat. Se kapitel 9.

politisk konflikt där muslimer förföljs, en fråga som inte är principiellt avgjord en gång för alla. Situationen i det enskilda fallet måste avgöra hur rörelsen, eller delar av rörelsen, ska ställa sig. När det gäller Hamas i Palestina – Brödraskapets dotterorganisation, grundad 1988 i kritik mot det (tidigare) arabsocialistiska och nationalistiska PLO – står man tydligt på den politiska revolutionens och det politiska våldets sida.⁵² Men även i andra situationer har man understött väpnad kamp, till exempel i Afghanistan under 1980-talet, Irak under 1990-talet eller i Syrien under och efter den arabiska våren. Däremot tog man tidigt avstånd från våld i Egypten och slog in på en tydligt legalistisk och fredlig väg, framför allt under 1970-talet, vid rörelsens ”andra grundande” efter fängelseperioden. Det var en väg som stödde sig på gräsrotsrörelsen kombinerad med deltagande parlamentsval på andra partiers listor när sådant då och då var tillåtet; rörelsen var ju förbjuden att verka politiskt och fick inte bilda något eget parti. Denna linje var också dominerande under den arabiska våren ända fram till Mubarakregimens fall i februari 2011. Men diskussionen om våld och väpnad jihad återkom oveckligen tillbaka inom rörelsen efter nederlaget i Egypten 2013 och militärens brutala maktövertagande, och efter de massiva förföljelser man utsatts för.⁵³

1.2.4 Från Egypten till Europa

I Europa har Muslimska brödraskapet funnits sedan 1950-talet då flera av rörelsens ledande personer flydde hit undan president Nassers förföljelser och fängslanden.⁵⁴

⁵² Bartal & Rubinstein-Shemer 2018: 99–126.

⁵³ Se t.ex. Willi 2021: 353–370; Fawas A. Gerges, *Making the Arab World. Nasser, Qutb, and the Clash that Shaped the Middle East*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2018: 395–406; Mellor 2018: 193–209. Shadi Hamid, *Islamic Exceptionalism. How the Struggle over Islam is Reshaping the World*. New York: St Martin’s Press, 2016: 101–147.

⁵⁴ För Brödraskapets historia och verksamhet i Europa, se först och främst Roel Meijer and Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012, ett standardverk med de mest framstående forskarna inom fältet, bl.a. den svenska Anne Sofie Roald, professor i religionsvetenskap vid Malmö högskola. Se därutöver t.ex. Brigitte Maréchal, *The Muslim Brothers in Europe. Roots and Discourse*, Leiden: Brill, 2008; Ian Johnson, *A Mosque in Munich. Nazis, the CIA, and the Rise of the Muslim Brotherhood in the West*. Boston New York: Mariner Books, Harcourt, 2010; Lorenzo Vidino, *The New Muslim Brotherhood in the West*. New York: Columbia University Press, 2010; Lorenzo Vidino, *The Closed Circle. Joining and Leaving the Muslim Brotherhood in the West*. New York: Columbia University Press, 2020. För Frankrike, se t.ex. Gilles Kepel, *Kampen om islam*. Stockholm: Atlas, 2006: 235–274; Peter Frank, “The Muslim ‘Double Talk’ and the ways of the Sharia in France” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 127–148. För Storbritannien, se t.ex. Innes Bowen, “The Muslim Brotherhood in Britain” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 11–126; Elham Manea, *Women and Sharia Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London and New York: I.B. Tauris, 2016; Damon Perry, *The Global Muslim Brotherhood in Britain. Non-violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas*. London and New York: Routledge, 2019. För Tyskland, se t.ex. Guido Steinberg, “The Muslim Brotherhood in Germany” i Rubin 2010: 149–160; Stefan Meining, “The Islamic Community in Germany: an Organization under Observation” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 209–240. Någon systematisk forskning om Muslimska brödraskapet i Sverige finns inte, vilket i grunden motiverar denna undersökning (se kapitel 1.4).

Några fann också en fristad i Saudiarabien och i Gulfstaterna. Jämfört med förföljelserna i Egypten, och jämfört med den långa fängelseperioden från 1954 till 1971–1975, erbjöd Europas religionsfrihet och yttrandefrihet en fristad. Brödraskapet började bygga moskéer och islamiska kulturcentra samt byggde successivt upp dotterorganisationer och samverkansorgan i de flesta europeiska länder. Det var möjligt genom stora ekonomiska donationer från de traditionalistiska regimerna i Saudiarabien och Gulfstaterna som ville motverka den sekulära arabsocialismen efter Nassers och de andras maktövertagande, och en allmänt sekulär politisk utveckling i Mellanöstern, och som därför ville hålla Brödraskapets organisation vid liv. I Europa ledde detta under 1980- och 1990-talen till ”ett nät av muslimska organisationer som i dag täcker hela kontinenten”, som Roel Meijer och Edwin Bakker skriver.⁵⁵ De största nationella organisationerna har sedan denna tid funnits i Storbritannien, Frankrike och Tyskland. En höjdpunkt var grundandet av *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) år 1989 med säte i Bryssel⁵⁶ med det tillhörande centret för idéspridning och ideologisk utveckling, *European Council of Fatwa and Research* (ECFR), grundad 1997, med Yusuf al-Qaradawi som ordförande. I Europa bildade rörelsen inga egna politiska partier utan fortsatte på samma väg som i Egypten. Man organiserade sig främst som en social och kulturell rörelse som byggde upp islamiska institutioner som moskéer, skolor, vårdinrättningar, till och med informella domstolar och rådgivningscentraler (hur ska en osäker, troende muslim bete sig i det sekulära Europa för att göra ”rätt”). Med dessa institutioner som bas kunde man erbjuda en muslimsk miljö för invandrare från muslimska länder. Genom sitt budskap och sin syn på islam verkade man för att ”islamisera” invandrarna, på samma sätt som man i Egypten hade verkat för att väcka det (som man ansåg) politiskt och religiöst sovande folket. Dels var detta viktigt för att (liksom i Egypten) motverka den västerländska kulturen med dess moderna kvinnosyn och livsstil (ibland upplevd som en ”kulturell attack” från ”väst”), dels (liksom i Egypten) var det viktigt att framställa sin egen politiserade version av ”islam” som den autentiska och ”sanna” versionen.

I Europa där det här och var inte fanns så stor konkurrens, eller där de andra rörelserna inte hade samma ekonomiska resurser, var det möjligt för Brödraskapet med sina egyptiska rötter att vinna organisatorisk och teologisk-ideologisk hegemoni. Inte genom att vinna massanslutning, utan genom ”a diffuse ideological hegemony”, skriver Lorenzo Vidino. Han fortsätter:

⁵⁵ Roel Meijer & Edwin Bakker, ”Introduction” I *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012: 2. Min översättning.

⁵⁶ Denna organisation heter sedan något år tillbaka *Council of European Muslims*, CEM. Jag använder dock genomgående det gamla namnet.

the Brothers hav shown an enormous ability to monopolize the Islamic discourse, making their interpretation of Islam...the most readily available, and putting their ideological stamp on any Islam-related issue.⁵⁷

I relationen till myndigheterna bildar utvecklingen i Frankrike modell när Brödraskapets organisation OUIF tidigt fick en nära nog officiell status hos franska myndigheter. I Europa har Brödraskapets konkurrenter huvudsakligen varit fromhetsinriktade sufier, eller salafister av olika shatteringar, såsom saudiska wahabbister, i några fall Ahmadiyya eller shia. I Tyskland samsas Muslimska brödraskapet med Milli Görüs om en ”moderat” och fredlig, politiskt deltagande islamism (se kapitel 5.8 nedan). I Storbritannien samsas al-Bannas Brödraskap med sin Pakistanska motsvarighet (med Maududi som grundare) i ett fredligt politiskt deltagande för ”muslimers intressen”; dock utan att inrätta egna politiska partier som vi ska se.⁵⁸ När det gäller Sverige talar Anne Sofie Roald om ”the hegemonic position of the Muslim Brotherhoods Islamic message”, som trots viss ny konkurrens från andra strömningar ändå ”remains strong”, framför allt beroende på:

the extensive amount of literature spreading all over the Western world, and...the leading positions of ’ikhwans’ and ’post-ikhwans’ in islamic organizations.⁵⁹

År 1995 antog *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) en strategi för Europa där man övergick från att vara avståndstagande till det europeiska politiska systemet och i stället blev deltagande. Man blev ”participatorisk” som det heter i litteraturen.⁶⁰ Denna nya ”europeiska strategi”, som jag kommer att kalla den, konfirmerades på en konferens i Istanbul 1995, som jag ska återkomma till (se kapitel 14.5 och 16.1). En viktig ideolog och nytänkare för denna strategi var den ovan nämnde Yusuf al-Qaradawi, som lyfte upp begreppet *wasatiyyah*, ”mittfåran” eller ”den rätta positionen”, som ett centralt begrepp i strategin, ibland också kallat ”medelvägen” (ett begrepp som jag ska återkomma till nedan, se kapitel 14.4.2). Men än mer grundläggande var omdefinieringen av Europa. Enligt al-Qaradawi och andra ledande ideologer skulle man inte längre definiera Europa som *Dar al-harb*, krigets boning, fylld av fiender till islam. I stället skulle Europa definieras som *Dar al-’ahd*, ”överenskommelsens boning”, ett ställe där man har bosatt sig och ska komma överens med myndigheterna och majoritetsbefolkningen.⁶¹

⁵⁷ Vidibno 2010: 54,

⁵⁸ Se t.ex. Xavier Ternesien, *Les Frères Musulmans*, Paris: Fayard, 2005: Ch. 8; Kepel 2006: kap.6; Farhad Koshrokhavar (2010) ”The Muslim Brotherhood in France”, Rubin (ed.) 2010: 137–148; Guido Steinberg ”The Muslim Brotherhood in Germany”, Rubin (ed.) 2010: 149–160; Perry 2019: 141–212.

⁵⁹ Roald 2012: 81–82. *Ikhwan* betyder Bröder, alltså medlemmar i Muslimska brödraskapet.

⁶⁰ Distinktionen mellan ”rejectionist” och ”participationist islamism” tycks ha lanserats av Jeffrey Bale i arbeten från 2007 och 2009, enligt Vidino 2010: 15–16 och Perry 2019: 1–2.

⁶¹ För begreppet *dar al-’ahd* och diskussionen om det, se nedan kapitel 14.5.2.

Principerna i ”den europeiska strategin” med dess deltagande i det politiska livet medförde att Brödraskapets organisationer genom lobbyverksamhet intensivt började försöka påverka stater och myndigheter för att kunna garantera sina ”rättigheter” som religiös minoritet. Man började också att ansluta sig till de befintliga politiska partierna för att komma in på partiernas listor, dock utan att bilda något eget parti som vi såg – liksom i Egypten. Det konkreta målet för lobbyverksamheten och partideltagandet var att kunna inrätta moskéer och skolor för att behålla och stärka sin gräsrotsrörelse och kunna sprida sitt ideologiska budskap, sin version av ”islam”, från individ till individ. Man siktade på att kunna skapa en institutionell islamisk infrastruktur där Europas muslimer skulle kunna utöva ”sin religion och sin kultur” som det sades. Med sin organisatoriska skicklighet, efter mallen från Egypten, och sina överlägsna finansiella resurser, från Saudiarabien och Gulfstaterna, har Brödraskapet i de flesta europeiska länder kunnat bygga upp och kontrollera ett nätverk av moskéer och skolor; i Storbritannien också regelrätta sharia-domstolar gällande äktenskapliga frågor, arv och vårdnadstvist. Man har därmed till stora delar kunnat konkurrera ut andra islamiska organisationer från ledarskapet inom ”det muslimska civilsamhället” och göra sig själv till den dominerande rörelsen (se kapitel 5.4 och 14.5). Det man ser i stadsbilden är ju moskéerna och dess besökare, eller stora kulturevenemang, utan att kanske tänka på vilken gren av islam, eller rent av politisk islam, det är som kontrollerar eller organiserar dem. I mångas ögon är därför moskéerna representationer av ”islam” (rätt och slätt), inte en speciell version av islam. Och den ”islam” som man möter i predikningar och samtal – den vitaliserade och politiserade tolkningen av Koranen och *sunnah* – blir då också bara ”islam” (rätt och slätt).

1.3 Syfte

Eftersom Muslimska brödraskapet enligt tillgänglig forskning har nationella organisationer över hela Europa, också dessutom centrala, paneuropeiska samverkansorgan, uppstår den rimliga frågan om Muslimska brödraskapet också har etablerat sig i Sverige. Min undersökning utgår från antagandet att så är fallet. Enligt detta antagande borde rörelsens närvaro bestå av ett nätverk av organisationer, ungefär på samma sätt som i Frankrike, Storbritannien och Tyskland. Enligt vissa svenska forskare är det rimligt att antaga att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS)⁶² är det huvudsakliga navet i ett sådant nätverk (se kapitel 1.4 nedan). Men bilden av detta eventuella nätverk och detta eventuella samband är ottydligt och ofullständigt i svensk forskning; om det inte helt eller delvis ifrågasätts. *Syftet med denna*

⁶² Eftersom det finns ett antal islamiska organisationer i Sverige med likalydande namn eller förkortningar kommer jag genomgående att ständigt upprepa denna förkortning efter namnet, liksom förkortningar efter de andra organisationernas namn.

undersökning är alltså att försöka klarlägga om Islamiska förbundet (IFiS) är det globala Muslimska brödraskapets nationella organisation eller gren i Sverige.

Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är med sitt nätverk av dotter- och sidoorganisationer den överlägset mest inflytelserika islamiska organisationen i svensk offentlighet och svensk politik. Det är IFiS som bland annat äger och förvaltar Stora moskén på Medborgarplatsen i Stockholm, vilken inhyser många av förbundets dotter- och sidoorganisationer.⁶³ Om IFiS skulle vara Muslimska brödraskapets svenska organisation skulle det i så fall vara grundat av personer från Brödraskapet. Det skulle i så fall sedan länge ha haft kontakter, både formella och informella, med Brödraskapets nätverk av organisationer och ledare från andra länder. Det skulle också ha grundläggande organisatoriska och ideologiska drag som vore överensstämmande med det transnationella nätverkets motsvarande drag. Det kanske till och med skulle ha finansiella relationer med det.

Jag vill betona att jag därmed studerar Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk som en politisk rörelse, med opinionsförändring – *da'wah*, (kallelse, missionering) – bland invandrare från muslimska länder som sin uppgift, samt politisk påverkan på myndigheter och partier. Jag anlägger ett elitperspektiv och gör en *elitstudie*, det är rörelsens styrande organ och ledningar samt dessas ideologi, budskap och verksamhet som jag studerar. I detta val ansluter jag mig till den huvudsakliga metod som används i de fallstudier som finns om det Egyptiska brödraskapet; traditionell historisk och statsvetenskaplig metod vid studier av partier eller sociala rörelser.⁶⁴ Jag studerar alltså inte *effekterna* av deras budskap bland invandrare från muslimska länder. Inte heller undersöker jag dessa migranternas *attityder och åsikter* till Islamiska förbundet och dess ideologi, eller till islam och islamism (vilket naturligtvis är intressanta frågor). Jag studerar heller inte motsvarande *attityder och åsikter* bland inhemska svenskar till islam i allmänhet, eller kunskapsnivån hos svenska politiker och allmänhet om Islamiska förbundets (IFiS) ideologi och agenda. Inte heller gör jag någon *sociologisk kulturstudie* av invandrade muslimers livssituation, eller en bredare analys av deras *attityder* till frågor som religion och politik, traditionalism och modernism, manligt och kvinnligt och allt annat.

Hypotesen – utifrån elitperspektivet – att Islamiska förbundet (IFiS) skulle vara det globala Muslimska brödraskapets organisation eller gren är dock kontroversiell i svensk forskning och samhällsdebatt. Å ena sidan har flera svenska forskare lämnat bidrag som stödjer (delar av) denna hypotes. Å andra sidan har andra förnekat, till och med ihärdigt förnekat, att Islamiska förbundet skulle vara anknutet till

⁶³ Se t.ex. David Gunnarsson, Gäst i Sverige. Sanningsregimer, villkorade själv(re)presentationer och nationell tillhörighet vid moskévisningar i Stockholm. Doktorsavhandling i etnologi vid Stockholms universitet, 2016: 61, 70–78.

⁶⁴ Se metodiskt och teoretiskt fokus hos t.ex. Mitchell 1969/1993; Lia 1998; Wickham 2013; Willi 2021.

Muslimska brödraskapet, eller ha grundats av och styrts av personer från, eller med band till, denna transnationella rörelse. Man har framför allt pekat på svårigheten att få tag på pålitliga källor. (Se kapitel 1.4 nedan.)

Trots den nämnda svårigheten att få tag på pålitligt källmaterial ska jag försöka undersöka om Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk eventuellt har samband och likheter med det globalt verksamma Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Jag har ägnat många år åt att genomsöka svenska öppna arkiv på jakt efter detaljerade uppgifter. Jag har också ägnat mycket tid åt arabiskspråkigt källmaterial, allt ifrån *Ikhwan wiki* (Brödraskapets egen wikipedia) till al-Bannas och al-Qaradawis teoretiska och ideologiska skrifter. Eftersom arabiska är mitt modersmål (och mitt första akademiska språk) har jag kunnat utnyttja källor som annars har varit svåråtkomliga för många andra forskare (se kapitel 2.5).⁶⁵ Jag har i många fall funnit tillräckligt med källmaterial, men i vissa fall hade jag önskat att jag hade kunnat få tag på många fler detaljerade uppgifter.

Jag kommer att undersöka tre huvudsakliga aspekter av det hypotetiska sambandet mellan Islamiska förbundet och Muslimska brödraskapet: 1) organisation, 2) ideologi och 3) praktisk politik. Dessa tre aspekter, som behandlas i var sin del av avhandlingen, kommer jag att presentera i metodkapitlet (se kapitel 2.1).

1.4 Tidigare forskning

1.4.1 En illustrativ politisk debatt

Frågan om huruvida Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk är grundat av eller har anknytning till Brödraskapet som transnationell rörelse är starkt omtvistad i både forskningen och i den politiska debatten. Företrädare för Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk har energiskt förnekat något sådant samband. Däremot har deras politiska kritiker, samt några avhoppare, framhållit att Islamiska förbundet (IFiS) faktiskt tillhör det globalt verkande Muslimska brödraskapet. Den politiska debatten gäller naturligtvis också vilken slags politik och ideologi som Islamiska förbundet och dess nätverk propagerar för, särskilt i kontroversiella frågor som kvinnosyn, hederskultur eller *sharia*, Den islamiska lagen. En brännande fråga har också varit om det är rimligt att beteckna dess ideologi och politik som ”islamistisk”, eftersom ”islamism” i den politiska debatten ofta associeras med revolutionär fundamentalism eller våldsbejakande extremism. Detta till skillnad

⁶⁵ Sameh Egyptson, *الرابطة الإسلامية» في السويد وإشكالية العلاقة بالإخوان المسلمين*, *Al-rabitat al-islamiyyah fi al-suwid wa-ishkaliyat al-'alaqat bi al-ikhwan al-muslimin*, (Islamiska förbundet i Sverige och det sin problematiska anknytning till Muslimska brödraskapet) i Omar al-Bashir al-Turabi (red.) (2021) *الإسلام في السويد: مخاطر الإسلامية وتحديات الاندماج*, *al-Islam fi al-suwid: Makhatir al-Islamawia wa tahadiyat al-indimaj*, (Islam i Sverige: Islamismens faror och integrationens utmaningar). Dubai: Almesbar, sid.13f.

från i den akademiska forskningen där termen ”islamism” används neutralt, som synonymt med ”politisk islam” och i ett klassificerande sammanhang över olika typer av politiska ideologier.⁶⁶

För att illustrera den debattsituation som omger och påverkar den akademiska forskningen i Sverige ska jag redogöra för ett meningsutbyte mellan två högt uppsatta socialdemokrater 2013. Efter stort politiskt tumult hade Islamiska förbundets (IFiS) dåvarande ordförande, Omar Mustafa, efter bara en vecka fråntagits sin planerade plats som suppleant i den socialdemokratiska partistyrelsen. Det föranledde en inflammerad debatt om Islamiska förbundets grundläggande karaktär. Peter Weiderud, dåvarande ordförande för socialdemokratiska sidoorganisationen Tro och Solidaritet (STS), gav ett oreserverat stöd till Omar Mustafa på DN debatt. I sitt försvar för Omar Mustafa beskrev Peter Weiderud Islamiska förbundet som ett religiöst samfund lett av en socialdemokrat, och att de organiserade muslimerna i Sverige förmodligen var de mest progressiva och moderna i världen.⁶⁷ Den tidigare ordföranden för det Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Nalin Pekgul, var av en helt annan åsikt. I en replik skrev hon att Islamiska förbundet är en islamistisk organisation med starka kopplingar till Muslimska Brödraskapet. Hon framhöll att Brödraskapet strävar efter att införa sharialagar i muslimska länder, samt att de strävar efter att tillämpa dem i också europeiska länder genom att införa ett parallellsambälle med egna skolor, egen sjukvård, egen äktenskapslagstiftning och egen arvsrätt. ”Islamiska förbundet är alltså snarare att betrakta som en politisk organisation än ett trossamfund”, skrev hon. Hon menade också att det är felaktigt att betrakta Islamiska förbundet som rättmätig representant för Sveriges muslimer.⁶⁸ Otaliga liknande politiska debatter om Islamiska förbundet (IFiS) och Muslimska brödraskapet, med ännu mer tillspetsade argument, återfinns över hela tidsperioden från 1990-talet och fram till nu.

Det intressanta är dock att företrädare för Islamiska förbundet (IFiS) och dess dotterorganisationer systematiskt förnekar några band till det transnationella, globalt verkande Muslimska brödraskapet. Det leder till att min hypotes har en tydlig mothypotes som tänkbart alternativ: Att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) *inte alls* utgör någon gren av, eller är en organisation i, Muslimska brödraskapets globalt verksamma nätverk.

⁶⁶ Se kapitel 1.1.

⁶⁷ Peter Weiderud, ”Omar Mustafa bedöms med annan måttstock än vi andra”, Dagens Nyheter, 2013-04-16.
<http://web.archive.org/web/20160426203438/http://www.dn.se/debatt/omar-mustafa-bedoms-med-annan-mattstock-an-vi-andra/>

⁶⁸ Nalin Pekgul, ”Mustafa representerar inte Sveriges muslimer”, Dagens Nyheter, 2013-04-18.
<https://web.archive.org/web/20130628165513/https://www.dn.se/debatt/mustafa-representerar-inte-sveriges-muslimer/>

1.4.2 Kunskapsläget i forskningen

Min undersökning börjar som sig bör med en genomgång av kunskapsläget i tidigare forskning rörande frågan huruvida Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) samt dess sido- och dotterorganisationer kan anses vara en gren av, eller ingå i, det transnationella Muslimska brödraskapets nätverk. Avsikten är att kunna precisera vilken kunskap som finns och vilka luckor i kunskapen som kvarstår att fylla. Rent allmänt kan man säga att kunskapen om Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk av sido- och dotterorganisationer är bristfällig. I boken *Blågul Islam* (1999) redigerad av Ingvar Svanberg och David Westerlund fastslås visserligen att Islamiska förbundet (IFiS) är inspirerat av Muslimska brödraskapet. Emellertid redovisas inte vad denna inspiration består av och vilket inflytande Brödraskapet har. Även Sveriges muslimska råd (SMR) beskrivs av Svanberg och Westerlund som en organisation som står nära Brödraskapet, men inte heller denna synpunkt preciseras.⁶⁹ Det har sedan dess gjorts få egentliga, akademiska studier som handlar om denna relation, som jag ska redovisa nedan, och de forskningsbidrag som finns har bara undersökt någon aspekt av det. Mer heltäckande kunskap har dock producerats i några myndighetsrapporter och myndighetsuppdrag, som jag också ska redovisa nedan. Men även dessa är ofullständiga. Samtidigt råder stor oenighet bland forskarna om Muslimska brödraskapets närvaro eller om dess betydelse för Islamiska förbundet (IFiS).

1.4.3 Fragmentiseringsteorin och sammanhangsteorin

Frågan kompliceras emellertid av att bilden av det globalt verkande Muslimska brödraskapet skiftar. Den bild som länge varit dominerande i svensk forskning skulle man heuristiskt kunna kalla "fragmentiseringsteorin". Den har främst lanserats av islamologen Jan Hjärpe i Lund i en lång rad böcker. Jan Hjärpe är grundaren av den nutida svenska islamforskningen och därmed en viktig gestalt att utgå ifrån. Det vi finner i olika länder, skriver Hjärpe till exempel i boken *Islamismer* (2010), är formellt och reellt fristående nationella organisationer som "stödjer och hjälper varandra" eller "har samarbete bland annat i form av skriftspridning". Att Muslimska brödraskapet "inte är någon enhetlig företeelse", hävdar Hjärpe, även om Brödraskapet har skapat organisationer i hela den muslimska världen som ibland är "direkta avläggare av den egyptiska organisationen". Fragmentiseringen, eller oenhetligheten, gäller också över tid. Rörelsen har starkt förändrats, främst sedan 1980-talet då man slutligt gick över till moderat reformism som politisk strategi. Brödraskapet "pläderar idag", alltså till skillnad från tidigare, "för ett demokratiskt deltagande i den politiska processen".⁷⁰

⁶⁹ Svanberg & Westerlund, *Blågul islam*. 1999: 23.

⁷⁰ Hjärpe, *Islamismer*, 2010: 61, 77.

Hjärpe gör sedan följande sammanfattande bedömning om Brödraskapets organisationer:

Det finns rykten om att allt detta också skulle utgöra *en* (hemlig) organisation, till och med ledd av en ”general-rådslagsförsamling” och ett ”kontor för vägledning”. Om en sådan internationell struktur verkligen spelar någon roll är väl tvivelaktigt. Institutioner för samarbete och konferenser finns naturligtvis, men det är de lokala organisationernas verksamhet som har betydelse, och de tar knappast order från det egyptiska brödraskapet.⁷¹

I fragmentiseringsteorins ljus består alltså Brödraskapet av lokala organisationer. Det är tveksamt om det ens finns någon internationell samverkans- och ledningsstruktur, och finns den är dess roll obetydlig; organisationerna ”tar knappast order från Egypten”. Själva ideologin verkar därtill lös och tillfällig, framgår det också av Hjärpes bedömning, trots att ”dess ledande ideologer fortfarande inspirerar och influerar dagens rörelser”. Det normala är olikhet. ”Där ryms olika tendenser”.⁷² Enligt fragmentiseringsteorin finns det helt enkelt ingen sammanhållen, globalt verkande organisation.

Hjärpes ståndpunkt är intellektuellt sett inte orimlig: Hur ska man tolka alla de skiftande budskap, händelser, perioder och organisationer som kopplas till Muslimska brödraskapet globalt? Men eftersom Hjärpe och andra forskare ändå på något vis klumpar samman dem som att de har något gemensamt, uppstår ju ändå frågan om vad detta gemensamma är. Kan man alltså inte i *någon mening* tala om en globalt verksam rörelse? Ur detta dilemma uppstår grundfrågan i denna avhandling om det finns något samband mellan det globala Muslimska brödraskapet och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), och hur detta i så fall ser ut. *För om ett globalt Muslimskt brödraskap inte existerar kan ju avhandlingens grundfråga, logiskt sett, inte ens ställas.* Och i logikens namn har i så fall de svenska organisationerna snarast uppstått spontant (indogent) ur den muslimska invandringens sociala konsekvenser, eftersom det tydligen bara är i den muslimska världen, och inte i Europa eller Sverige, som det egyptiska Brödraskapet någon gång skapade ”direkta avläggare”, som Hjärpe uttrycker det.

Nu finns det antydningar i svensk forskning om en annan bild. Man skulle lika heuristiskt kunna kalla den ”sammanhangsteorin” eller ”sambandsteorin”, även om den inte framstår som något särskilt utan blir synlig enbart genom att kontrasteras mot Jan Hjärpes synsätt. Islamologen Rickard Lagervall skriver till exempel i sitt kapitel i läroboken *Islam—en religionsvetenskaplig introduktion* (2015)⁷³ att Muslimska brödraskapet började etableras i Europa från 1950-talet och framåt. Han

⁷¹ Hjärpe, *Islamismen*, 2010: 77–78.

⁷² Hjärpe, *Islamismen*, 2010: 61.

⁷³ Rickard Lagervall, ”Modern politisk sunniislam” i Susanne Olsson & Simon Sorgenfrei (red.) *Islam—en religionsvetenskaplig introduktion*. Malmö: Liber, 2015.

talar om ”rörelser som är kopplade till eller är inspirerade av Muslimska brödrskapet” och att Brödrskapets nationella organisationer i Europa bland annat byggde ett nätverk som ”bands samman” av *The Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE), grundat 1989. Han tillägger också att FIOE 1997 inrättade *European Council of Fatwa and Research*, som ger ”europeiska muslimer riktlinjer för hur de kan förlika islamiska normer med europeiska staters lagar”.⁷⁴ Detta är som sagt bara en antydning, men hade Lagervall lagt till upplysningen att det var Yusuf al-Qaradawi som var medgrundare till dessa organisationer och som dessutom var ordförande för *European Council of Fatwa and Research*, så hade en intressant ledtråd tillfogats om nätverkets inre sammanhang och dynamik som leder till Muslimska brödrskapet på transnationell nivå. Men ett liknande synsätt om en rörelse med ett visst mått av sammanhang är också framlagt av en annan svensk forskare, socialantropologen Aje Carlbom. I sin rapport från 2018, *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext*, framlägger han en tydlig bild av Brödrskapet, betydligt tydligare än Lagervall. Han presenterar Brödrskapet som ett existerande transnationellt nätverk med Islamiska förbundet (IFiS) som den svenska grenen, underordnad FIOE.⁷⁵ Och redan i sin doktorsavhandling från 2003, *The Imagined and the Real other*, gör Carlbom ett påpekande om Muslimska brödrskapets historiska roll för bildandet av de svenska islamiska organisationerna. Han baserar sig då på forskning av Jonas Otterbeck och Anne Sofie Roald vilka jag återkommer till nedan.⁷⁶

Jag ska nämna en detalj som preliminärt kan illustrera och stödja sammanhangsteorin. Den rör *The Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE). Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) var en av grundarorganisationerna av FIOE år 1989 och IFiS har haft en ordförande och en vice ordförande där.⁷⁷ Enligt såväl Lagervall som Roald och Carlbom är FIOE Muslimska brödrskapets organisation i Europa. Och den internationella forskning som undersökt FIOE:s historiska rötter förtydligar att FIOE och dess sidoorganisationer är grundade av personer från Brödrskapets egyptiska moderorganisation och dess internationella dotterorganisationer i Mellanöstern och Nordafrika.⁷⁸ Inte minst viktiga har Said

⁷⁴ Lagervall 2015: 305–306.

⁷⁵ Aje Carlbom, *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext – ideologisk kontinuitet eller förändring? Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, MSB1188, 2018: 24–37.

⁷⁶ Aje Carlbom, *The Imagined and the Real Other. Multi culturalism and Representation of Muslims in Sweden*. Lund Monographs in Social Anthropology 12. Lund: Lund University, 2003: 63.

⁷⁷ Se Anne-Sofie Roald, ”Democratization and Secularization in the Muslim Brotherhood: The International Dimension” i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, 2012: 79. Se i övrigt kapitel 4 nedan.

⁷⁸ Se den initierade skildringen om bakgrunden i Ian Johnson, *A Mosque in Munich. Nazis, the CIA, and the Rise of the Muslim Brotherhood in the West*. Boston New York: Mariner Books, 2010: 198–207; Pargeter 2013: 136–178; Lorenzo Vidino, ”The European Organization of the Muslim

Ramadan, Hassan al-Bannas svärson,⁷⁹ Fayçal Mawlawi (ledaren för Brödraskapets gren i Libanon) och den redan nämnde Yusuf al-Qaradawi varit vid olika tidpunkter i denna process. FIOE benämns ofta i den internationella forskningen som ”Brödraskapets europeiska huvudorganisation” med grenar i 28 europeiska länder, med informella och formella band till de nationella organisationerna. Att närmare undersöka dessa kontakter och detta kontaktnät blir alltså en viktig pusselbit i min avhandling för att kunna styrka eller avfärda antagandet att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är Muslimska brödraskapets svenska organisation eller gren. Antagandet har alltså två sidor. Å ena sidan hypotesen att Brödraskapet existerar globalt som ett (relativt) sammanhållet, transnationellt nätverk. Å andra sidan hypotesen att Islamiska förbundet (IFiS) och dess dotterorganisationer är en del av detta relativt sammanhållna nätverk. Den eventuella anknytningen till och deltagandet i den europeiska samverkansorganisationen FIOE och dess sidoorganisationer, och hur detta ser ut, blir alltså en viktig empirisk delfråga.

1.4.4 Akademisk forskning: Otterbeck, Carlbom och Roald

Det finns alltså forskning i Sverige som pekar på kopplingar mellan Islamiska förbundet (IFiS) till det transnationella Muslimska brödraskapet. Jag ska framhålla tre akademiska arbeten som tydligt ger indikationer på att Islamiska förbundet har anknytning till Muslimska brödraskapet. Den första är ett av få arbeten som över huvud taget grundligt har undersökt (åtminstone en del) av Islamiska förbundets (IFiS) och dess nätverks ideologi. Det är islamologen Jonas Otterbeck i doktorsavhandlingen *Islam på svenska. Tidskriften Salaam och islams globalisering* (2000). Tidskriften *Salaam* gavs ut av Islamiska informationsförbundet (IIF), grundat 1988, och den gavs ut mellan 1989 och 1999. Den blev ett av de viktigaste organen för att presentera islam och islamism i Sverige. Dess formella ägare, Islamiska informationsföreningen (IIF), och har för övrigt en utgivning av böcker och broschyrer som är tydligt islamistisk med teologiska och ideologiska texter från det internationella Muslimska Brödraskapet. Grundat på en analys av denna miljö och tidskriften *Salaams* ideologiska innehåll, samt på intervjuer med redaktörer och medarbetare, drog Otterbeck slutsatsen att tidskriften har ideologiska kopplingar till

Brotherhood. Myth or Reality?” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 51–69; Anne-Sofie Roald, “Democratization and Secularization in the Muslim Brotherhood: The International Dimension” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 79; Brigitte Maréchal, “The European Muslim Brothers’ Quest to Become a Social (Cultural) Movement” i Meijer & Bakker (eds.) 2012: 89–93; Carlbom 2018: 30–33; Perry 2019: 36–43.

⁷⁹ Said Ramadan är pappa till den kände europeiske intellektuelle Tariq Ramadan (omnämnd i en fotnot ovan), som alltså är Hassan al-Bannas barnbarn. Detta säger något om en aspekt av Brödraskapets inre organisationen – släktband, klanstruktur och nepotism – som antyds här och var i framställningen nedan, men som jag inte utsätter för någon närmare undersökning även om det skulle komplettera bilden.

Muslimska Brödrskapet.⁸⁰ I denna avhandling ska jag gå vidare och närmare undersöka innehållet i denna ideologi, samt också gå vidare till att undersöka de organisatoriska banden mellan *Salaam* och islamiska förbundet i Sverige.

Den andra är en doktorsavhandling från tidigt 2000-tal som är skriven av socialantropologen Aje Carlbom. Han undersökte Islamiska rörelsen i Skåne i sin doktorsavhandling *The Imagined versus the Real Other. Multiculturalism and the Representation of Muslims in Sweden* (2003). Han beskrev Islamiska Förbundets filial i Skåne och hur den var: "sympathizing with the Egyptian political party the Muslim Brotherhood".⁸¹ Hans analys kom fram till slutsatsen att deras sociala, kulturella och politiska verksamhet, samt deras ideologiska anknytning till det internationella Brödrskapet, ledde till byggandet av en social och kulturell enklav där risken var stor för att muslimska ungdomar dras in i ett tänkande som kan leda till radikalisering.⁸² I denna avhandling ska jag undersöka om Carlboms beskrivning av Islamiska förbundet i Skåne gäller också hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).

Det tredje arbetet ingår i den redan nämnda antologin *The Muslim Brotherhood in Europe* (2012) med Roel Meijer & Edwin Bakker som redaktörer. Det är religionsvetaren Anne Sofie Roald skrivit kapitlet "Democratization and secularization in the Muslim Brotherhood: The international dimension". Roald utgår från ett internationellt perspektiv, och ser alltså situationen i Sverige och Norge utifrån det faktum att personer med förankring i Muslimska brödrskapet i Mellanöstern har varit viktiga. I sitt kapitel framhåller Roald att medlemmar och sympatisörer från Muslimska brödrskapet har varit grundare och ledare i de tongivande islamiska organisationerna i Sverige och Norge, men också i *Federation of Islamic Organisations i Europe* (FIOE). Roald fortsätter med påpekandet att Muslimska brödrskapet, trots konkurrens från andra islamiska och islamistiska organisationer har en "hegemonisk position" inom den islamiska organisationsvärlden i Europa. Hon påpekar också – som den första i svensk forskning – att ordföranden för FIOE var Chakib Benmakhlouf från Islamiska förbundet Sverige (IFiS). Hennes påpekande om Benmakhloufs ordförandeskap i FIOE, som varade mellan 2008–2014, förtydligar Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska anknytning till FIOE, och därmed också till det internationella Muslimska brödrskapet. I min egen kunskapsprocess har personen Chakib Benmakhlouf och hans positioner, personkontakter och verksamhet varit en viktig

⁸⁰ Otterbeck 2000: 236.

⁸¹ Carlbom 2003: 142.

⁸² Carlbom 2003: 215ff.

ledtråd för hypotesen att Islamiska förbundet (IFiS) faktiskt är Muslimska brödraskapets svenska gren eller nationella organisation.⁸³

1.4.5 Myndighetsrapporter: Norell, Carlbom, Durrani samt Sorgenfrei och Lagervall

Utöver dessa arbeten inom akademisk forskning tillkommer också ett antal informationsrika, sakligt underbyggda myndighetsrapporter som är skrivna av forskare.

Norell, Carlbom och Durrani

I februari 2017 levererade statsvetaren Magnus Norell, den redan nämnde socialantropologen Aje Carlbom och religionsvetaren Pierre Durrani rapporten *Muslimska Brödraskapet i Sverige* till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Rapporten är en genomgång av befintlig litteratur om Brödraskapets verksamhet i Europa och vill undersöka vad man också kan förvänta sig av Brödraskapet i Sverige. Innehållet är schematiskt och generaliserat, hävdar författarna, och litteraturgenomgången ska läggas till grund för fortsatta, fördjupade empiriska studier. Detta till trots gör man ändå starka ställningstaganden i rapporten, projiceringar om Brödraskapets troliga karaktär. I rapporten varnar forskarna för de normer och värden som Brödraskapets organisationer sprider, det vill säga förutom Islamiska förbundet (IFiS) också Sveriges unga muslimer (SUM), Studieförbundet Ibn Rushd och välgörenhetsorganisationen Islamic Relief. Författarna hävdar om Muslimska brödraskapet (MB) i Sverige:

I grunden håller islamister på att bygga upp en parallell samhällsstruktur som konkurrerar med det övriga samhället om svenska medborgares värdegrund. På det viset är MB:s aktivister en långsiktig utmaning vad gäller landets sociala sammanhållning. Enklavisering av den typ som förespråkas av MB kommer sannolikt också innebära problem för det svenska samhällets möjligheter att bedriva en effektiv integrationspolitik.⁸⁴

Här framkommer att de svenska organisationerna bedriver en tydlig islamistisk agenda inspirerad av det internationella Brödraskapet. Jag ska nedan återkomma till den kritik som framfördes mot denna rapport.

⁸³ Roald 2012: 79–82. I övrigt pendlar Roalds bild om Muslimska brödraskapets närvaro i Europa mellan att betona rörelsens informella karaktär och att tala om att den är organiserad i ”regional organisations” i Norge eller Sverige, eller hennes syn på FIOE som ”an umbrella organization dominated by members and sympathizers of the Muslim brotherhood organisation” (*Ibid.*).

⁸⁴ Norell, Carlbom & Durrani 2017: 30f.

Aje Carlbom

Efter rapporten publicerade MSB två andra rapporter skrivna av Aje Carlbom. Den första, *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext – ideologisk kontinuitet eller förändring?* kom i mars 2018. I rapporten vill Carlbom undersöka det som han kallar ”MB-associerade organisationer” och vad ”deras verksamhet innebär för Sverige”.⁸⁵ Det är främst Islamiska förbundet (IFiS) och dess anknytning till europeiska federationen (FIOE) som han fokuserar. Han stödjer sig också på den tidigare nämnda avhandlingen av Jonas Otterbeck och Ann Sofie Roalds påpekanden om Chakib Benmakhlouf.⁸⁶ I den värdefulla karta över de MB-associerade organisationer som han ritar upp, den första i svensk forskning, återfinns Sveriges muslimska råd (SMR), Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS), Ibn Rushd, Islamic Relief, Sveriges unga muslimer (SUM) samt Stockholms moské och Göteborgs moské. I detta stödjer sig Aje Carlbom bland annat på ett öppet brev från avhopparen Mahmoud Aldebe, framstående inom Islamiska förbundets nätverk, som i samband med Omar Mustafa-affären 2013 hade skrivit:

Muslimska brödrskapet är i Sverige etablerat under namnet Islamiska förbundet i Sverige...stora moskén i Stockholm ägs, kontrolleras och styrs i dag av Islamiska förbundet som har sina rötter i Muslimska brödrskapet.⁸⁷

Carlbon varnar för att låta dessa organisationer fungera som representanter för muslimerna i Sverige och erhålla statliga medel. De utgör ”en minoritet politiskt orienterade och missionerande aktivister” som genom kontakter med offentliga myndigheter ”ges möjlighet att flytta fram sina positioner i offentligheten på bekostnad av majoriteten”. Han menar vidare att dessa organisationer” bidrar till att skapa politisk och social polarisering genom att ställa ett föreställt ’vi’ (muslimer) mot ett föreställt ’dem’ (icke-muslimer)”. Det är ”en identitetspolitisk strategi”, fortsätter Carlbon, som ställer grupper mot varandra och inverkar negativt på demokratin. Organisationerna påverkar också integrationsprocessen på ett negativt sätt när de bygger upp en parallell islamisk sektor av kulturella och religiösa institutioner. Inom denna enklav av moskéer och skolor – Carlbon använder medvetet termerna ”muslimsk enklav” och ”enklavisering” – sprids det värderingar som ”underminerar den dominerande värdegrunden i samhället”. Han pekar på yttrandefriheten i religionsfrågor, jämställdheten mellan kvinnor och män samt synen på homosexuella. Den uttalade antisemitismen i dessa miljöer ses även av Carlbon som en människosyn som strider mot Sveriges demokratiska värdegrund. Slutligen finns i de MB-associerade organisationerna budskap om islam och globaliseringen där islam ses som ett ”offer för en fientlig västvärld”. Detta kan

⁸⁵ Carlbon, 2018: 3.

⁸⁶ Carlbon, 2018:20.

⁸⁷ Citerat av Carlbon, 2018: 29.

bidra till radikalisering hos vissa muslimer som vistas i dessa miljöer genom att sådana idéer kan göra att de går vidare till mer radikala sammanhang.⁸⁸

Carlbom fann inga indikationer på att MB:s representanter i Europa öppet förespråkade en islamisk stat i Europa. Men han håller det heller inte för helt uteslutet, det kan finnas latent i rörelsens ideologiska tradition: "...om det är så att det långsiktiga målet kvarstår även för de europeiska aktivisterna så finns det 'backstage' i miljöer där det är svårt med tillträde för såväl forskare som journalister".⁸⁹ Svårigheter att forska om detta som Carlbom pekar på kan vara att journalister och forskare i Sverige inte kan arabiska tillräckligt bra. Nedan kommer jag att närmare undersöka frågan om både kortsiktiga och långsiktiga mål, vilket är en viktig grundläggande aspekt i all politisk ideologi, i det här fallet Brödraskapets (se kapitel 2.4).

Den andra rapporten, *Samhället måste öppna sig för mångfalden* – *Mångfaldspolicyn som politisk möjlighet till islamisk aktivism* kom ut i februari 2019. I rapporten verkar Carlbom i någon mån modifiera sin bild av de MB-associerade organisationerna. Han menar att de inte ska ses som ett säkerhetspolitiskt hot, vilket de salafistiska, neo-fundamentalistiska, radikala grupperingarna i stället utgör. Brödraskapets nätverk står huvudsakligen för konservatism i jämställdhetsfrågor men föreslår därutöver politiska lösningar som paradoxalt nog kan förstärka muslimers utanförskap. Carlboms slutsatser mynnar ut i en kritik av den mångkulturella mångfaldspolicyn i Sverige. Å ena sidan öppnar den dörren för det han kallar "klassisk islamism", det vill säga "MB-associerade organisationer". Å andra sidan öppnar den dörren för det som han kallar "radikala grupper", det vill säga "neo-fundamentalistiska tolkningar av salafistisk ideologi". Sveriges multikulturella mångfaldspolicy erbjuder båda typerna av islamistiska grupper att "koppla in sig på värderingar kring kulturell och religiös 'annorlundahet'". Detta kan leda till att utveckla motsättningar i samhället som kan bli alltmer påtagliga de kommande åren.⁹⁰

I den här avhandlingen tar jag *inte* upp frågan om Islamiska förbundet, och Muslimska brödraskapets närvaro i Sverige utgör något säkerhetspolitiskt hot eller inte. Inte heller gör jag någon utvärdering om enklavisering är något positivt eller negativt, för landets muslimer respektive för det svenska samhället. Men min närmare analys av ideologin kommer att närma sig dessa frågor och beskriva Islamiska förbundets (IFiS) politiska målsättningar och metoderna för att nå dem, till exempel rörande uppbyggandet av det som vissa företrädare inom rörelsen kallar "ett islamiskt civilsamhälle". Därmed kommer jag också att ställa frågan om vilka

⁸⁸ Carlbom 2018: 60.

⁸⁹ Carlbom 2018: 46.

⁹⁰ Carlbom 2018: 47f.

slutmål som den gradvisa strategin för islamisering innehåller (se kapitel 14.5 och 16.1).

Aje Carlbom återkommer till dessa frågor i en senare artikel i Göteborgs Posten 13 augusti 2021, ”Stäng Römosseskolan – granska liknande skolor”, skriven tillsammans med forskarna Peder Hyllengren och Magnus Ranstorp. Där beskriver författarna hur IFiS är kopplat till det internationella Muslimska Brödraskapet. De påvisar också att Islamiska förbundets (IFiS) skolkoncern, Sveriges Islamiska Skolor, har haft den tidigare nämnde Chakib Benmakhlouf, ordförande i FIOE, som ledande kraft. Carlbom och de andra menar vidare att det är en ”skandal” att den moderate riksdagsmannen Abdirizak Waberi, ordföranden för denna skolkoncern och rektor för en av de muslimska friskolorna i Göteborg, har lyckats få bedriva skolverksamhet i Sverige under lång tid. Waberi har ju varit vice ordförande i FIOE, Muslimska brödraskapets huvudorganisation i Europa, förutom ordförande för Islamiska förbundet (IFiS). Författarna framhåller att denna skolkoncern är en viktig del i Islamiska förbundets (IFiS) nätverk och ideologiska verksamhet, och att denna skolkoncern ingår i ett större nätverk i Sverige av utbildningar och kulturella verksamheter. Författarna påminner om att Muslimska brödraskapet är en transnationell islamistisk organisation som ”verkar för att hela samhällssystemet ska genomsyras av islamiska normer, med slutmålet att staten styrs av sharialag”.⁹¹ I detta utgår författarna från beskrivningar av Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk som de tidigare har framlagt i rapporter från MSB. Det blir alltså en viktig uppgift i denna avhandling att fortsätta på detta spår och närmare undersöka de svenska organisationernas eventuella relationer till det Muslimska brödraskapet transnationella nätverk.

Simon Sorgenfrei

På uppdrag av Nämnden för statligt stöd till trossamfund (STT) (numera Myndigheten) skrev religionsvetaren Simon Sorgenfrei boken, *Islam i Sverige – de första 1300 åren* (2018). Boken har ett långt, resonerande kapitel om ”Islamism i Sverige” som på olika sätt stöder tesen att Islamiska förbundet (IFiS) och dess kringliggande nätverk av organisationer på något sätt är anknutna till Muslimska Brödraskapet.⁹² Han skriver bland annat att tanken på denna anknytning började redan i och med Svanbergs och Westerlunds antologi *Blågul islam* (1999), och att den fick genomslag i och med Jonas Otterbecks avhandling *Islam på svenska* (2000). Sorgenfrei motsätter sig inte heller Aje Carlboms bedömning att IFiS och dess nätverk har kopplingar till det internationella Brödraskapet. Sorgenfreis

⁹¹ Aje Carlbom, Peder Hyllengren och Magnus Ranstorp, ”Stäng Römosseskolan – granska liknande skolor”, GP 2021-08-13.

<https://web.archive.org/web/20210813044513/https://www.gp.se/debatt/st%C3%A4ng-r%C3%B6mosseskolan-granska-liknande-skolor-1.52795879>

⁹² Sorgenfrei 2018: 131–153.

slutsats är att det faktiskt finns band dem emellan. Det är dock enbart en fråga om ideologisk inspiration medan det är svårt att bevisa organisatoriska band. Sorgenfrei nämner dock medlemskapet i europeiska federationen FIOE som en organisatorisk koppling, men går inte närmare in på vad detta kan innebära.⁹³

Att det verkligen finns ideologiska band är också den övergripande slutsats som Sorgenfrei drar av en längre intervju med den tidigare ordföranden för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Omar Mustafa, hållen under 2018. I denna intervju framhåller Mustafa att han ”inspireras av Muslimska brödraskapet och några av dess ideologer”, det vill säga al-Banna, Qutb och al-Qaradawi. Men dessa band relativiseras av Mustafa som framhåller att dessa ”har skrivit både bra och dåliga saker”. Därför kan det finnas ideologiska likheter, menar han.⁹⁴

Vilka dessa ideologiska likheter är undviker tyvärr Sorgenfrei att närmare fråga efter. Mustafa uttrycker en tydlig ”reformistisk ideologisk position”, skriver Sorgenfrei, medan Mustafa själv säger att ”tron på demokrati är förenlig med islam”. Men vilka mål som Mustafas ”reformism” ska leda till, eller vilken slags demokrati det är som är ”förenlig med islam”, blir aldrig föremål för analys. Och om Mustafas anslutning till reformism och demokrati verkligen är en ideologisk likhet med Muslimska brödraskapet i Egypten eller det transnationella nätverket, om de menar samma sak med dessa ord, undersöks inte heller närmare av Sorgenfrei. Det är synd, för tänkandet och retoriken om ”demokrati” och ”pluralism” har varit starkt omdebatterat, både bland Brödraskapets ideologer och ledare samt inom den internationella forskningen.⁹⁵ Frågan om vad ”demokrati” betyder i Brödraskapets retorik, och i Islamiska förbundets ideologiska tänkande, och om där finns likheter med det transnationella Brödraskapet, kommer alltså att vara en viktig punkt att närmare undersöka i denna avhandling.

Vilken ideologisk likhet som råder mellan Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) blir alltså oklart i Sorgenfreis bok, även efter intervjun med Omar Mustafa. Men det finns ett nyckelord som Mustafa använder i ett skriftlig e-brev till Sorgenfrei efter intervjun. Det är nyckelordet ”medelvägen”, som Mustafa lägger fram som kärnan

⁹³ Sorgenfrei 2018: 141.

⁹⁴ Sorgenfrei 2018: 146, 149, 152.

⁹⁵ Se t.ex. Vidino 2010: 57–65; Akbarzadeh 2011: 1–8; Roel Meijer “The Muslim Brotherhood and the Political; An exercise in Ambiguity” I Meijer & Bakker (eds.) 2012: 295–320; Alison Pargeter, *Return to the Shadows. The Muslim Brotherhood and An-Nadha since the Arab Spring*. London: Saqi Books, 2016: 85–87, 108–11, 183–192, 235–238, 239–253; Perry 2019: 114–135. Se också debatten om ”den demokratiska islamismen” (Hjärpe Islamismer 2010: 73–74) som Tariq Ramadan presenterar i *To be a European Muslim*. Leicester: The Islamic Foundation, 1999 (svensk översättning 2004) och den noggranna, journalistiskt skarpa, kritiska genomgången av Ramadans ”demokratiska” tänkande och retorik i Caroline Fourest, *Brother Tariq. The Doublespeak of Tariq Ramadan*. New York and London: Encounter Books, 2007. Här hade Sorgenfrei kunnat hitta många ledtrådar att följa.

hos de nämnda ideologerna som han inspirerats av.⁹⁶ Sorgenfrei verkar inte uppfatta vikten av denna term i det politiska språket, som på arabiska heter *wasatiyyah*. I vilken fall som helst så gör han ingen sak av det. Enligt internationell forskning är dock *wasatiyyah* eller ”medelvägens islam” knutet till Muslimska brödraskapet. I sin nutida politiska användning är termen *wasatiyyah* framför allt utvecklad av Yusuf al-Qaradawi. Och det är Muslimska brödraskapet som själva benämner sig med denna etikett, eller som etiketteras så av forskare, till skillnad från andra islamistiska rörelser.⁹⁷ När Omar Mustafa använder denna term signaleras alltså en tydlig koppling till Brödraskapets tänkande. Begreppet ”medelvägen”, *wasatiyyah*, som en av idéerna i Brödraskapets ideologi, är en viktig punkt att undersöka närmare, en punkt där Islamiska förbundet (IFiS) skulle kunna ha en ideologisk likhet med det transnationella Brödraskapet.

Rickard Lagervall

Ett liknande resonemang om ideologi respektive organisation framför religionsvetaren Rickard Lagervall i *Muslimska brödraskapet – en kunskapsöversikt* (2018). Rapporten tillkom i ett samarbete mellan Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Rapporten ger en religionshistorisk överblick över Brödraskapet internationellt i olika länder i Mellanöstern och Nordafrika, samt dess huvudorganisationer i Europa, och har en presentation av viktiga ideologer inom rörelsen. Lagervall framhåller att Islamiska förbundet (IFiS) och den ”närstående” organisationen Sveriges unga muslimer (SUM) är medlemmar i Brödraskapets europeiska huvudorganisationer, men drar ingen tydlig slutsats av dessa fakta, till exempel om detta ändå är ett slags organisatoriskt band. Lagervall fortsätter med att påpeka att det inte finns någon studie som påvisar att Muslimska brödraskapet har någon organisation i Sverige som är uppbyggd enligt den egyptiska moderorganisationen med *usra*, familj, som grundcell, och en ledare i toppen till vilken alla medlemmar svär en *bay’a*, trohetsed.⁹⁸ Han anknyter dock till de båda MSB-rapporterna från 2017 och 2018 och menar att den viktiga slutsats man kan dra från dem är att ”det centrala inte är formellt medlemskap i Muslimska brödraskapets organisation utan ett gemensamt budskap”, ett gemensamt tänkande.⁹⁹

⁹⁶ Sorgenfrei 2018: 148.

⁹⁷ Jag kommer att närmare gå in på detta begrepp i kapitel 14.4. Begreppet presenteras t.ex. av Sagi Polka, *Shaykh Yusuf al Al-Qaradawi. Spiritual Mentor of Wasati Salafism*. Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2019: 57–147. Se även, rörande begreppets intåg i egyptisk diskussion, Raymond William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge Mass and London: Harvard University Press, 2003: 1–11. Se också hänvisningen till Faysal Mawlawi och Tariq Ramadan i kapitel 1.1 ovan.

⁹⁸ Lagervall 2017: 42.

⁹⁹ Lagervall 2017: 45.

Hur detta gemensamma budskap inom Muslimska brödrskapet ser ut mer i detalj, går emellertid Lagervall inte in på, i detta liknar han Sorgenfrei. Lagervall gör dock ett bestämt uttalande i sitt kapitel i läroboken *Islam - studiet av en religion* (2015), det är att det Muslimska brödrskapet ”och dess ideologi, bör ses som distinkt från salafism”.¹⁰⁰ Detta är ett krävande påstående som skulle behöva en noggrannare analys eftersom termen ”salafism” är tvetydig. Å ena sidan, och enklast, kan den åsyfta rörelser som har ”salafism” i sitt namn (salafism 1), puritanska och extremt konservativa rörelser med rötter hos den saudiska wahabbismen och dess idéarv. En variant av salafism är därutöver ”salafi-jihadismen” som förespråkar väpnad *jihad* i dagens värld. Men å andra sidan kan termen ”salafism” åsyfta en bredare idéstruktur sedan den islamiska reformationens tid i slutet av 1800-talet (salafism 2) då man ville gå bakom de medeltida lagskolorna och återupptäcka Koranens rena ord och ”de fromma förfädernas” (*al-salaf al-salih*) exempel, det vill säga Muhammed och hans närmaste följeslagare (se kapitel 3.2.1 nedan). Denna typ av salafism är självklar hos Muslimska brödrskapet. Al-Banna karakteriserar till exempel år 1939 i ett principiellt uttalande Brödrskapets ideologi som ”a salafiya message”.¹⁰¹ Detsamma gäller Yusuf al-Qaradawi, vars ideologi av forskaren Sagi Polka karakteriseras som *al-wasatiyyah al-salafiyya*, på engelska ”Wasati Salafism”, alltså ungefär ”medelvägssalafism”, vilket också är undertiteln på Polkas stora bok om Yusuf al-Qaradawi.¹⁰² Lagervalls påstående om att Muslimska brödrskapets ideologi skiljer sig från ”salafism” (salafism 1) är alltså inte felaktigt, det blir bara tvetydigt givet termens dubbla innebörd. Hans påstående blir alltså ytterligare ett skäl att mer i detalj undersöka ideologin såväl hos det transnationella Muslimska brödrskapet som det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) för att kunna jämföra dem och påvisa graden av eventuell likhet. Finns, exempelvis, hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) spår av al-Bannas ”salafistiska” version av islam (salafism 2), det vill säga en referens till Koranens rena ord och de fromma fädernas exempel?

Sedan kommer Lagervall med ett viktigt påpekande:

Även om det fanns studier som visade på att Muslimska brödrskapet har en organisation i Sverige så skulle det fortfarande vara relevant att studera om den påstådda svenska organisationen lyder under den egyptiska moderorganisationen. Om så skulle vara fallet skulle man behöva fastställa till vilken av de två inbördes stridande egyptiska organisationer den tillhör.¹⁰³

Med uttrycket ”de två inbördes stridande egyptiska organisationerna” syftar han på den splittring som uppstod inom Brödrskapet i Egypten efter nederlaget 2013 med

¹⁰⁰ Lagervall 2015: 295.

¹⁰¹ Mitchell 1969/1993: 14.

¹⁰² Sagi Polka, *Shaykh Yusuf al-Qaradawi Spiritual Mentor of Wasati Salafism*. Syracuse, N.J.: Suracuse University Press, 2019.

¹⁰³ Lagervall 2017: 42f.

åtföljande, stark repression mot brödraskapets ledning och organisation. Jag ska nedan återkomma till denna Lagervalls uppfordrande uppmaning. Jag ska dock vidga frågeställningen och inte bara undersöka den organisatoriska relationen till ”den egyptiska moderorganisationen”, den transnationella rörelsen är ju något mer än bara det egyptiska Brödraskapet. Men inte desto mindre är Lagervalls retoriska fråga relevant. Är det så att splittringen i den Egyptiska moderorganisationen efter nederlaget 2013 har fått återverkningar för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), till exempel i dess ideologi och strategi? Om så skulle vara fallet, att splittringen faktiskt har fått konsekvenser vilket Lagervall tycks hålla för osant, blir det en intressant indikation på att ett organisatoriskt samband faktiskt existerar. Men det särskilt intressanta blir i så fall antydningen att den egyptiska moderorganisationen fortfarande har en speciell ställning inom det transnationella Brödraskapet trots dess påstådda decentraliserade och fragmentiserade utveckling. Detta vore ett mycket intressant fynd som skulle indikera närvaron av en mer långvarig och djupgående organisatorisk struktur inom det transnationella nätverket än den vanliga bilden. Om ett sådant organisatoriskt samband existerar på denna punkt, blir alltså en viktig delfråga att undersöka i denna studie.

1.4.6 Två tankeväckande intervjuer: Pernilla Ouis och Pierre Durrani

Jag ska så vända mig till ett internationellt arbete där Sverige berörs. Boken *The Closed Circle: Joining and Leaving the Muslim Brotherhood in the West* (2020) är skriven av den internationellt erkände forskaren Lorenzo Vidino¹⁰⁴ och består av initierade intervjuer med ledande personer på olika nivåer som har lämnat Brödraskapets organisationer i Europa och USA. Från Sverige ingår två av de mest kända avhopparna, professorn i socialt arbete, Pernilla Ouis och religionsvetaren Pierre Durrani, båda med perioder i sitt liv av andligt sökande inom islams breda tradition. Pernilla Ouis berättar om sin roll under sin tid som redaktör för tidskriften *Salaam* på 1990-talet och framhåller tydligt att tidskriften var styrd av Muslimska brödraskapet i Sverige genom Islamiska informationsföreningen (IIF). Hon berättar dessutom att det pågick en ideologisk strid mellan huvudmännen och de kvinnor som var aktiva skribenter. De senare hade trott att tidskriften bara handlade om ”islam” som religion, men de sattes att översätta texter av tänkare som Maududi och Qutb, som vi sett är grundläggande teoretiker inom politisk islam. Kvinnorna önskade sig hellre en friare diskussion om andliga frågor än vara inordnade i en politisk, islamistisk fålla. De ville dessutom utveckla idéer om en ”Blågul islam” som skulle passa för ett muslimskt liv i det moderna Sverige.¹⁰⁵ Ouis berättelse ger anledning till att följa upp denna ledtråd. Kan vi i andra skrifter, uttalanden och

¹⁰⁴ Vidino deltar med kapitel om Europa i de två antologier som samlar de främsta internationella forskarna om muslimska brödraskapet vid tiden för arabiska våren, Barry Rubin (2010) och Meijer & Bakker (2012), där också den svenska Anne Sofie Roald har en plats tillsammans med Carrie Rosefsky Wickham, Barbara Zollner och Brigitte Maréchal och andra framstående forskare.

¹⁰⁵ Vidino 2020: 142.

styrdokument finna indikationer på en tydlig ideologisk likhet och en tydlig ideologisk påverkan från det Muslimska Brödraskapets ideologi och idétradition?

I Lorenzo Vidinos intervju med Pierre Durrani framkommer en viktig pusselbit för den svenska forskningen, en pusselbit som Lagervall (ovan) hade frågat efter ett par år tidigare. Lagervall hade påstått att det inte fanns några belägg för att den svenska rörelsen var uppbyggd som den egyptiska moderorganisationen med trohetsed till ledaren och ”familjer” som basorganisationer. Durrani berättar nu att han hade invalts i styrelsen för Sveriges unga muslimer (SUM) redan på 1990-talet. Han hade fått stipendium för att studera vid Muslimska Brödraskapets högskola *European Institute for Human Sciences* (EIHs) i Frankrike. För detta hade han fått finansiering genom statliga bidrag till religiösa samfund ordnat av Mostafa Kharraki, en av grundarna av Islamiska förbundet (IFiS) i Sverige.¹⁰⁶ Mot slutet av sina studier, berättar Durrani, avlade han *bay’a*, den organisatoriska eden, till Brödraskapet; en organisatorisk ritual av lojalitetsband som många forskare förnekar finns i Europa. Hemma i Sverige inkluderades han i en *usra*, familj, och steg i graderna. Han började upptäcka att Brödraskapet hade stort inflytande i de svenska islamiska miljöerna, miljöer som han tidigare, i likhet med Pernilla Ouis, hade upplevt som bara ”islam”; han talar till exempel om ”den islamiska scenen i Sverige”. Han lade också märke till, med Vidinos formulering, att Muslimska Brödraskapet i Sverige hade en “relatively sophisticated yet completely secret structure, which resembled that of the mother group in Egypt”. Brödraskapets närvaro i Sverige består av sådana ”familjer”, berättar Durrani i intervjun, och det finns också ett shuraråd och en vald *emir*.¹⁰⁷ Detta är en intressant upplysning om organisationens närvaro och dess organisatoriska struktur, som jag ska försöka undersöka närmare (se kapitel 6 och 7). Finns det ett styrande shuraråd i Sverige? Finns det ”familjer” som basorganisationer? Och finns det en ”emir”? Jag kommer nedan också att återkomma till en annan avhoppare, Mahmoud Aldebe och hans uppgifter från 2013 (se kapitel 6.2.5 och 6.4).

1.4.7 En kritisk motbild och dess uppmaning

Av genomgången ovan framträder en ganska tydlig bild i forskningen, att det faktiskt är så att Islamiska förbundet (IFiS) har en anknytning – men främst ideologisk – till det internationella Muslimska brödraskapet. Det finns emellertid forskare i Sverige som motsätter sig denna bild. När MSB-rapporten *Muslimska brödraskapet i Sverige* kom ut 2017, skriven av Magnus Norell, Aje Carlbom och Pierre Durrani, reagerade ett tjugotal islamforskare och religionsvetare starkt med ett inlägg i bloggen ”Religionsvetenskapliga kommentarer”. De menade att MSB-rapporten saknade belägg och källor för sina påståenden. De kritiska forskarna,

¹⁰⁶ Jag mötte personligen Mostafa Kharraki i Kairo 2002 under min tidiga forskning, då han var ute i samma ärende, att erhålla medel för stipendier för duktiga adepter, se kapitel 2.7.

¹⁰⁷ Vidino 2020: 91.

nästan samtliga islamkunniga professorer i Sverige, hävdade att grundtanken i rapporten var felaktig och att Muslimska brödraskapet inte alls är etablerat i Sverige:

...som en enhetlig och organiserad, men hemlighetsfull, kraft och ett 'andligt brödraskap', med tydlig politisk agenda, samt att det företräds av en rad namngivna organisationer och personer.

Forskarna menade också att:

Detta är påståenden för vilka det inte anförs något empiriskt stöd. Det saknas helt enkelt källhänvisningar för avgörande uppgifter.¹⁰⁸

En av undertecknarna, Mohammad Fazlhashemi, professor i islamisk teologi och filosofi vid Uppsala universitet, fortsatte detta resonemang i Sveriges radio 2021. Han påpekade att det saknas "riktiga källor" som skulle kunna stödja tesen att Muslimska brödraskapet har påverkat muslimska organisationer i Sverige.¹⁰⁹ Fazlhashemis argumentation är alltså indirekt. Han säger inte rent ut 2021 att Muslimska brödraskapet inte finns i Sverige, han säger bara att det saknas källor.

En annan av undertecknarna är mer rakt på sak. Emin Poljarevic är docent i religionssociologi och universitetslektor vid samma institution som Fazlhashemi. Han svarar i en intervju nyligen, 12 juni 2022, i tidningen *ETC*, på frågan om Muslimska brödraskapets existens i Sverige:

Det finns iallafall inga belägg för det. Jag har studerat frågan länge och anser att jag kan den någorlunda. Min forskning visar inte att de som verkade i Egypten är kopplade till Sverige.¹¹⁰

Poljarevic bygger sedan under sitt påstående med att Muslimska brödraskapet knappast ens finns i Europa. Detta återupprepas i ett annat sammanhang en vecka senare där han intervjuas i tidskriften *Syre*:

Först och främst måste man ställa sig frågan om muslimska brödraskapet på något sätt är etablerade i västvärlden? Jag har inte sett någon muslimsk organisation i Europa som uppger att de är eller tillhör Muslimska brödraskapet.¹¹¹

¹⁰⁸ Ackfeldt m.fl. 2017.

¹⁰⁹ SR, "Muslimska brödraskapet efter den arabiska våren, Människor och tro", 2021-01-28. <https://web.archive.org/web/20210215005701/https://sverigesradio.se/avsnitt/1661619>

¹¹⁰ Bilan Osman, "Striden om Ibn Rushd och Muslimska Brödraskapet", *ETC*, 2022-06-12. Jag antar att den grammatiska placeringen av ordet "inte" i citatet är ett misstag, och att Poljarevic egentligen menar: "Min forskning visar att de som verkade i Egypten inte är kopplade till Sverige". Annars blir ju påståendet ganska meningslöst! <http://web.archive.org/web/20220612124011/https://www.etc.se/inrikes/striden-om-ibn-rushd-och-muslimska-brodraskapet>

¹¹¹ Daniel Vergara, Zoom, "Säporapport bakom skolnedstängning sågas av forskare", *Syre*, 2022-06-17. <http://web.archive.org/web/20220617164307/https://tidningensyre.se/2022/17-juni-2022/saporapport-bakom-skolnedstangning-sagas-av-forskare/>

Emin Poljarevic bortser alltså medvetet från – eller känner inte till – den omfattande forskning som finns sedan ett femtontal år tillbaka om Muslimska brödraskapets närvaro i Europa. Jag tänker då främst på de ovan refererade Ternesien (2005), Kepel (2006), Maréchal (2009), Johnson (2010), Vidino (2010) och Perry (2019). Därtill kommer kapitlen om Muslimska brödraskapets närvaro i olika europeiska länder i de ovan refererade antologierna Rubin (ed.) (2010) samt Meijer & Bakker (eds.) (2012), eller Anne Sofie Roalds beskrivning, ovan, att de regionala organisationerna i Sverige och Norge grundades av medlemmar eller sympatisörer till Muslimska brödraskapet från arabiska länder. Dessutom kan man ifrågasätta Poljarevics påstående om att han har ”studerat frågan länge” och att hans egen ”forskning” inte visar några kopplingar mellan det egyptiska Brödraskapet och det svenska Islamiska förbundet. Vad jag vet har han inte forskat om eller publicerat något om denna fråga.

Ledande forskare inom islamologi, religionsvetenskap och teologi ifrågasätter alltså, eller förnekar, att Muslimska brödraskapet skulle ha någon avläggare i Sverige. Man stödjer sig då främst på det indirekta argumentet att det saknas ”riktiga källor”. Andra forskare framhäver ett ideologiskt samband men inte organisatorisk tillhörighet. Endast några få (som Carlbom och Roald) betonar både ideologisk samsyn och organisatorisk tillhörighet. Jag kan hålla med om att Norells, Carlboms och Durrans MSB-rapport från 2017 saknar empiriska belägg för sina påståenden på viktiga punkter. Däremot menar jag att flera av dess teser är fruktbara att arbeta vidare med, om man litet mer generöst betraktar dem som hypoteser och ser rapporten som en förstudie baserad på utländsk litteratur. Rapportens teser skulle då ses som uppslag för kommande empirisk forskning om Sverige, vilket författarna också antyder är syftet med deras litteraturgenomgång.¹¹² I denna generösa tolkning har jag i viss mån även de till rapporten kritiska islamologernas och religionsvetarnas stöd. Det finns en formulering hos dem som jag vill ta fasta på. Kritikerna framhåller att *en kartläggning om vilka organisationer i Sverige som kan tänkas ha en koppling till Muslimska brödraskapet ”är en rimlig vetenskaplig uppgift”*. Men en sådan kartläggning, menar de, bör ”bygga på kontrollerbara fakta”.¹¹³ Som framgick ovan är det en sådan vetenskaplig uppgift som jag ska försöka genomföra i denna avhandling, och jag ska genomgående försöka stödja mig på ”kontrollerbara fakta”.

1.4.8 Slutsats

Ovanstående genomgång visar på en forskningsbild som är kluven. Jag kan dock gå vidare från flera forskare som i någon mån stödjer avhandlingen övergripande antagande. Såväl Lagervall, Sorgenfrei och Otterbeck som Carlbom och Roald har som huvudsaklig bild att Islamiska förbundet har en anknytning till det internationella

¹¹² Norell, Carlbom & Durrani 2017: 31f.

¹¹³ Ackfeldt m.fl. 2017.

Brödraskapet. Man pekar främst på det ideologiska sambandet. Men denna bild är otydlig, vilken denna ideologi är utreds inte. Dessutom präglas många framställningar av att forskarna svävar på målet med svepande eller oklara utsagor. Något organisatoriskt samband är det endast Carlbom och Roald som framhäver. Hittillsvarande forskning innehåller dessutom mycket litet information över huvud taget om vilken faktisk praktisk politik och politisk strategi som Islamiska förbundet (IFiS) har, särskilt i jämförelse med andra motsvarande organisationer i Europa eller Brödraskapets transnationella rörelse. Dessutom saknas helt och hållet någon undersökning av Islamiska förbundets (IFiS) finansiering i transnationellt perspektiv. Skulle man kunna påvisa att Islamiska förbundet får ekonomiskt stöd från det transnationella Brödraskapets nätverk, eller personer och organisationer som ingår där, vore det ju en mycket intressant indikator på Islamiska förbundets eventuella anknytning till det transnationella nätverket. De luckor i kunskapsläget som ovan har konstaterats leder direkt till syftet med denna avhandling som angavs ovan (kapitel 1.2). Jag ska försöka att fylla igen dessa kunskapsluckor genom att så långt det är möjligt, i ett besvärligt källäge, undersöka frågan om Islamiska förbundet (IFiS), och dess kringliggande nätverk, eventuellt har någon anknytning till det globalt verksamma, transnationella Muslimska brödraskapet. Hur jag tänker gå till väga beskrivs i nästa kapitel.

Kapitel 2. Forskningsfrågor, teori, metod och källmaterial

2.1 Frågeställningar

Den övergripande forskningsfrågan i denna undersökning är som framgått: Är Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) det globala Muslimska brödraskapets svenska, nationella organisation eller gren?

Som framgår av genomgången av kunskapsläget ovan är det främst två aspekter som ständigt kommer på tal, ideologi och organisation. Dessa två aspekter har sedan länge intuitivt väglett mitt empiriska arbete. Jag kommer dock att lägga till en tredje aspekt, praktisk politik, det vill säga den praktiska verksamheten att försöka påverka samhället i islamisk riktning genom lobbyverksamhet och deltagande i politiska processer och politiska organ. Jag är dock inte ensam om denna idé om metodisk uppläggning. Dessa tre aspekter ligger till grund för Victor J. Willis förståelse av Muslimska brödraskapet i Egypten i boken *The Fourth Ordeal. A History of the Muslim Brotherhood in Egypt, 1968–2018* (2021). Hans undersökning börjar med att i första kapitlet presentera Brödraskapets ideologi respektive organisation som två grunder för förståelse och analys, varefter den historiska framställningen om Brödraskapets politiska verksamhet under fem decennier tar sin början.¹¹⁴ I andra studier betonas även den sociala och ekonomiska verksamheten som en del av den praktiska politiken.¹¹⁵ Samma metodiska uppläggning, design, finner man i det fortfarande oöverträffade pionjärarbetet om Muslimska brödraskapet fram till 1960-talet, R.M. Richards *The Society of the Muslim Brothers* (1969/1993). Första delen ”History” handlar om Brödraskapets praktiska politik. Andra delen heter ”Organization” och den tredje delen heter ”Ideology”. Aspekterna organisation, ideologi och praktisk politik kommer alltså att vara vägledande för mig i denna undersökning och behandlas var och en för sig i avhandlingens tre empiriska delar (Del II, Del III och Del IV).¹¹⁶

Dessa tre aspekter kan också ges en teoretisk förankring, nämligen i teorin om sociala rörelser. Det görs i ett arbete som i sitt ämnesval och uppbyggnad är det som mest liknar mitt, men som handlar om Muslimska brödraskapet i Storbritannien. Det är Damon Perrys detaljrika undersökning *The Global Muslim Brotherhood in*

¹¹⁴ Willi 2021: 24–49.

¹¹⁵ Se t.ex. Osman, 2016: 23–44; Hamid 2014: 14.

¹¹⁶ Denna metodiska uppläggning, avhandlingens övergripande design, växte fram ganska spontant under min forskning, men i efterhand kan jag stolt konstatera att det är exakt samma metodiska uppläggning som finns i Richard M. Mitchells episkt klassiska arbete. Måhända fanns det en omedveten påverkan från tidigare läsning av hans verk som fick mig att tänka på detta sätt.

Britain. Non-violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas (2019).¹¹⁷ Enligt Perrys definition har en social rörelse tre särskiljande drag. Det första kriteriet är att det är ett nätverk som är organiserat. Även om en social rörelse startar på ett löst, informellt sätt, behöver det förr eller senare någon sorts organisatorisk stadga. Det behöver också vara formaliserat med former för beslut och utgöra en formaliserad organisation inom vilket anställda medarbetare kan arbeta för social och politisk förändring. Det andra särskiljande draget är en viss ideologi eller kulturell identitet och solidaritet, en ideologi som håller samman rörelsen och ger den mening och mål. Det tredje särskiljande draget, som är särskilt avgörande, skriver Perry, är att en rörelse för att vara en *social movement* också måste ha en uppsättning praktiska målsättningar och metoder som är ”konfliktuella”. Med det menar han samhällsförändrande och/eller systemförändrande. Rörelsen måste i sitt tänkande och sin praktiska verksamhet stå i konflikt till rådande värderingar, offentliga myndigheter eller andra aktörer. Denna praktiska, ”konfliktuella” politik kan gälla fördelar för den sociala grupp man företräder. Den kan också gälla symboliska frågor såsom makten över beskrivningen och bedömningen av den sociala verklighet som rörelsen vill förändra. Den kanske till och med kan handla om en konflikt om det politiska systemets grundläggande (metapolitiska) konstitutionella grundvärden och institutioner.¹¹⁸

När det gäller frågan om *organisation* har jag redan konstaterat att det finns vissa formella organisationer, som IFiS på svensk nivå och FIOE på europeisk nivå. Det återstår dock att undersöka om det finns någon koppling mellan dem och hur de är uppbyggda. Jag kommer därtill att försöka undersöka om det vid sidan av och runt dessa formella organisationer också finns informella kontakter och personliga band som kan peka på att det finns ett organisatoriskt sammanhang eller ett relativt sammanhållet nätverk. När det gäller *ideologin* hos Islamiska förbundet (IFiS) respektive det transnationella Muslimska brödraskapet återstår att undersöka om det finns en institutionellt etablerad ideologi och organisationskultur som vi kan finna i exempelvis stadgar och styrdokument samt i påbjudna eller rekommenderade ideologiska skrifter. Jag utgår från att ”konfliktualitet”, för att använda Damon Perrys ordval, det vill säga samhällsförändrande och/eller systemförändrande tänkande och verksamhet, ändå från början är själva grunden för all politisk islam eller islamism. Frågan om en eventuell institutionellt etablerad, ”konfliktuell” ideologi i det transnationella Muslimska brödraskapet måste nu undersökas mer i detalj och jämföras med motsvarande ideologiska skrifter och styrdokument i det svenska organisatoriska nätverket. När det gäller den *praktiska politiken*, ska den också undersökas mer i detalj. Jag ska undersöka det transnationella nätverkets politiska strategi i Egypten och Europa, framför allt i de grundläggande programmen och strategidokumentet, och jämföra den med det politiska

¹¹⁷ Jag återkommer till denna undersökning i kapitel 1.5 nedan.

¹¹⁸ Se Perry, *Global Muslim Brotherhood in Britain*, 2019: 12–16.

uppträdandet och den politiska verksamheten hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess organisatoriska nätverk.

Undersökningens övergripande forskningsfråga – om Islamiska förbundet (IFiS) är det transnationella Muslimska brödraskapets svenska organisation eller gren – kan alltså brytas ner till tre vägledande frågeställningar:

1) *Organisation*. Hur uppstod Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk, finns det någon historisk koppling till det transnationella Muslimska brödraskapet? Hur är Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk uppbyggt? Vilka organisationer i Sverige ingår i så fall i det? Liknar detta nätverk det transnationella Muslimska brödraskapets organisationer? Finns det organisatoriska band mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet? Finns det finansiella band? Denna frågeställning behandlas i Del II, kapitel 4–8.

2) *Ideologi*. Vilken är Islamiska förbundets (IFiS) grundläggande ideologi, mot bakgrund av det ideologiska tänkande som finns i det transnationella Muslimska brödraskapet? Finns det likheter eller skillnader? Vilka är organisationens grundvärden samt dess långsiktiga sociala och politiska målsättningar, och finns det likheter med det transnationella Muslimska brödraskapet? Finns det likheter i världsbild, människosyn, verklighetsbeskrivning och strategi för samhällsförändring? Denna frågeställning behandlas i Del III, kapitel 9–15.

3) *Praktisk politik*. Vilken grundläggande politisk strategi har Islamiska förbundet (IFiS) haft under sin historia? Vilka likheter och skillnader kan man finna i jämförelse med det transnationella Muslimska brödraskapets uttalade politiska strategi, i Egypten respektive Europa? Och hur har man tillämpat strategin i politiskt taktiska överväganden och situationer, och med vilka kortsiktiga och taktiska målsättningar? Vilka myndigheter politiska partier har man valt att samarbeta med i Sverige, och hur har detta samarbete utvecklats över tid? Frågeställningen om praktisk politik behandlas i Del IV, kapitel 16–20.

2.2 Övergripande metod: Triangulerande, abduktivt pusselläggande

Min undersökning bedrivs utifrån hypotesen att Islamiska förbundet är det transnationella Muslimska brödraskapets nationella organisation eller gren. Denna hypotes söker sitt bekräftande (eller förkastande) genom en metodisk uppläggning eller design, som framgick ovan, där tre aspekter eller delområden undersöks: organisation, ideologi och praktisk politik. Utifrån dessa tre delområden försöker jag konstruera en övergripande, sammanhängande bild. Med sina tre delområden kommer min undersökning att ha en, så att säga, triangulerande design. Resultat från de tre aspekterna stärker varandra. Enskilda kunskapsfragment om *organisationen* får mening i relation till ideologi och politisk verksamhet. Enskilda kunskapsfragment om *ideologin* får mening i relation till organisation och politisk verksamhet. Enskilda kunskapsfragment om *praktisk politik* får mening i relation

till ideologi och organisation. Ett ideologiskt uttalande som ”Vi ska börja delta i världsländets politiska partier” får till exempel sin speciella politiska innebörd om den person som utsäger detta tillhör en organisation som man vet är associerad till Muslimska brödraskapet. En organisations stadgar får en viss betydelse om däri finns tydliga delar som man vet ingår i Muslimska brödraskapets stadgar. En organisatorisk händelse som när en ledare från svenska Islamiska förbundet (IFiS) sitter ordförande i en paneuropeisk organisation får särskild betydelse om denna europeiska organisation är grundad av Muslimska brödraskapet, och så vidare.

Att undersöka en rörelse som Islamiska förbundet (IFiS) i relation till det transnationella Muslimska brödraskapet har dock sina givna metodologiska begränsningar. Genom att objekten för denna undersökning – Islamiska förbundet och Muslimska brödraskapet – är förhållandevis hemlighetsfulla är emellertid tillgången på källor inte självklar. Jag kommer inte att kunna upprätta fullständiga serier av intern kommunikation, lika litet som jag kan upprätta något omfattande systematiskt intervjumaterial med olika ledande personer. Min metod kan alltså inte vara empirisk generalisering utifrån stora, systematiska datamängder. En forskare som har diskuterat detta dilemma är den mycket metodmedvetna Carrie Rosefsky Wickham som har ägnat 22 år att studera Muslimska brödraskapet i Mellanöstern, särskilt i Egypten. Hon skriver i sin stora bok *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement* (2013):

...when dealing with an organization like the Muslim Brotherhood, which has remained technically illegal for most of its history, and for good reasons has sought to shield itself from public scrutiny, the information available to us about its inner workings is sketchy and incomplete.¹¹⁹

Wickham har löst detta genom att, i likhet med Victor J. Willi, under lång tid genomföra intervjuer med ledande personer i olika situationer och sammanhang. Utifrån dessa disparata intervjuer bygger hon upp sin analys. Jag blir tvungen att åstadkomma något liknande eftersom Islamiska förbundet (IFiS) som vi såg förhåller sig mycket hemlighetsfullt om sitt ursprung och sin ideologi. Till skillnad från Wickham och Willi har jag inte tillträde till de inre kretsarna och avstår därför helt från egna intervjuer; jag redogör för detta och mitt tillgängliga källmaterial nedan (se kapitel 2.5).

Som framgått ovan kommer jag i stället att behöva förlita mig på till synes disparata kunskapsfragment. Jag kommer att söka efter empiriska indikatorer varhelst jag kan finna dem, empiriska kunskapsfragment som kan fungera som byggbitar i ett framväxande mönster; jag tänker på dem som pusselbitar. Indikatorerna är pusselbitar som får mening och stödjer varandra i en *trianglerande abduktion*, där själva hypotesen, abduktivt, ger mening åt de till synes disparata, empiriska kunskapsfragmenten. Med ”abduktion” menar jag att en ännu inte bekräftad hypotes

¹¹⁹ Wickham 2013: x.

ställs upp för att kunna genomföra å ena sidan deduktion, deducera fram logiska konsekvenser som kan utsättas för empirisk prövning, samt å andra sidan för induktion, det vill säga söka empiriska data som kan stödja eller förkasta hypotesen eller dess deducerade konsekvenser. Var för sig kan enskilda kunskapsfragment ge starkare eller svagare stöd för hypotesens giltighet, eller tala emot den, men inget enskilt kunskapsfragment, eller kluster av sådana fragment, kan ensamt bekräfta eller förkasta hypotesens giltighet. På detta sätt lägger jag ett pussel där varje enskild pusselbit inte är tillräcklig. Kanske hade inte heller en undersökning av enbart en av de tre aspekterna kunnat besvara min övergripande forskningsfråga. Men många pusselbitar kanske passar ihop, stärker varandra, och bildar en förhoppningsvis sammanhängande, hypotetisk och i princip falsifierbar bild. Detta leder (tyvärr) till att det finns många upprepningar i avhandlingen där en pusselbit förekommer på flera olika ställen; samma pusselbit kan nämligen ge information om såväl organisation och ideologi som praktisk politik.

En bakgrund till pusselläggandet är hela tiden tidigare, internationell och svensk forskning. Ibland är den påtagligt heltäckande, ibland har den kunskapsluckor och behöver kompletteras med data från primära och sekundära källor, ofta på arabiska. Med denna metod att utgå från befintlig forskning och komplettera med källmaterial, samt lägga samman pusselbitar från olika sammanhang, får man dock en skiftande bildkvalitet. Ibland är bilden skissartad och fragmentarisk, ibland mer fullständig och detaljerad, i många fall hade jag önskat mycket mer källmaterial. Det blir alltså en uppgift för efterkommande forskning att korrigera respektive komplettera mina bilder och fylla igen de kunskapsluckor som jag lämnar efter mig.

Undersökningen är emellertid inte planlöst genomförd. Studien undersöker Muslimska brödrskapet som en *politisk aktör*. Undersökningen är en *elitstudie* som framför allt fokuserar på officiella dokument och ledningsbeslut samt budskap och uttalanden från ledningspersoner i officiell ställning. Jag studerar alltså inte åsikter och attityder bland organisationens kader av medlemmar eller dess fotfolk av aktivister. Än mindre studerar jag hur dess sympatisörer eller adressater uppfattar och tar emot dessa budskap. Det betyder också att den tidigare forskning jag utgår från är den forskning som behandlar Brödrskapet som politisk aktör och också bedriver elitstudier. Det vill säga forskning som har bedrivits av historiker och statsvetare.

Enligt den traditionella synen i elitstudier inom statsvetenskap eller politisk historia är det en viss typ av primärt källmaterial som ofta används och anses ha validitet. De är främst av fyra slag: 1) aktörens egna presentationer, programförklaringar, stadgor och policydokument; 2) politiska och ideologiska budskap på egna hemsidor eller i egna tidskrifter rörande ideologi och policy; 3) muntliga uttalanden av ledare eller framstående ledningspersoner i olika mediala sammanhang om samma saker; 4) information i sekundära källor om politiska åtgärder eller ställningstaganden i enskilda frågor eller hela politikområden. Dessa typer av källor får validitet genom sitt kvalitativa sammanhang och sin kvalitativa position hos

aktören, till exempel är uttalanden från ledande personer viktiga för att gestalta en rörelses åsikter, handlingslinjer eller inre konflikter. De fyra slagen av valida källor kan med fördel upprättas i stabila serier som kan analyseras med kvantitativ metod ur synkronisk respektive diakronisk synvinkel. Men även utan sådana kvantitativa serier är ett politisk parti eller en social rörelse möjligt att undersöka på elitnivå, nämligen med hjälp av de nämnda kvalitativa indikatorerna, och med hjälp av de kvalitativa analysmetoder som har vuxit fram inom historia och statsvetenskap, i mitt fall främst traditionell källkritisk, historisk metod och traditionell statsvetenskaplig idéanalys (se kapitel 2.3 och 2.4).¹²⁰ Man behöver till exempel inte mycket mer än ett enda partiprogram och ett fåtal uttalanden från ledande personer för att ganska snabbt kunna skaffa sig en uppfattning om ideologin hos en social rörelse eller ett politiskt parti, eller för att på elitnivå få en ganska tydlig och sannfärdig bild av en politisk aktörs handlingsstyrande åsikter och målsättningar. Denna syn på kvalitativa källor och kvalitativ analysmetod präglar också det mesta av den forskningslitteratur om ämnet som jag utgår från, vilket stöder mitt upplägg (se till exempel metoden hos Mitchell 1969/1993, Wickham 2013 eller Willi 2021).

När jag upprättar bilder på basis av ett stort antal kvalitativa kunskapsfragment kan naturligtvis bilderna skifta i djup och skärpa, vilket är ofrånkomligt. Ibland är de fullmatade och solida, ibland mer fragmentariska och porösa. Detta präglar den internationella litteraturen som jag utgår från liksom min egen undersökning nedan. Ofta får man betrakta sådana bilder som prelimära och hypotetiska resultat, som kräver ytterligare undersökningar och kompletterande källmaterial. Men även om de är preliminära är de ändå ett slags resultat. På detta teoretiska och metodiska sätt anser jag att denna avhandling är uppbyggd. Ett stort antal kvalitativa och till synes disparata kunskapsfragment används för att så långt möjligt konstruera sammanhängande bilder empiriskt underbyggda bilder med (hypotetiska) sanningsanspråk. Det vill säga bilder som kan korrigeras eller kompletteras i fortsatt forskning.

Betraktar man varje källhänvisning i de empiriska kapitlen nedan i Del II–IV som en pusselbit, så består pusslet i denna avhandling av cirka tusen pusselbitar. De tre aspekterna utgör den bärande stommen i den konstruerade bilden Hypotesen bekräftas förhoppningsvis i den mån enskilda pusselbitar passar in i varandra, belyser varandra och bidrar till en sammanhängande bild. Det är den sammanhängande bilden, de tre överlappande aspekterna, inte enskilda empiriska kunskapsfragment eller enskilda kluster av fragment, som kan besvara

¹²⁰ Jag står i tacksamhetsskuld till min bitr. handledare, statsvetaren Mats Lindberg, som har satt mig i kontakt med metodsynen inom politisk historia och statsvetenskap och som har hjälpt mig att förstå att jag arbetar med traditionell humanistisk metod och vilka krav detta ställer. Min metodsyn liknar naturligtvis mycket inom religionsvetenskapens metodsyn, men metoden används här mer politiskt konkret och mer politisk-realistiskt.

avhandlingens grundfråga och bekräfta (eller avvisa) hypotesens eventuella giltighet.

2.3 Analysram och metod för aspekterna organisation och politik

2.3.1 Traditionell historisk metod

Min valda triangulerande metodiska uppläggning – undersökningen av de tre aspekterna organisation, ideologi och politik – leder till att olika metodiska arbetssätt kommer att användas. När det gäller aspekterna organisation och politik kommer jag att använda traditionell historisk metod som teoretiskt sett fokuserar på organisationer och aktörer och hur de agerar i samverkan och konflikt med andra i situationer, händelser och processer.

Det är ett angreppssätt som används av de flesta tidigare nämnda författarna, som jag har refererat till ovan, till exempel R.M. Mitchell (1969/1993), Brynjar Lia (1998), Barbara Zollner (2009), Alison Pargeter (2013), Carrie Rosefsky Wickham (2013) eller Victor J. Willi (2021). Dessa författare, och andra, utgår från Muslimska brödraskapet som en politisk rörelse i den egyptiska kontexten, och hur Brödraskapet växer fram och utvecklas i ställningstaganden och praktisk politik riktad mot de existerande samhällsförhållandena och de sittande regimerna. Viktiga grunddokument och politiska program analyseras liksom uttalanden och budskap från ledargestalter och ideologer. Politiska händelser och praktiska ställningstaganden undersöks, inre motsättningar blottläggs som rör organisationen, ideologin och det politiska handlandet. Det som framgår ur användandet av denna metod är vanligtvis en diakronisk historisk berättelse och analys som synliggör organisationens agerande i skiftande sociala, ekonomiska, kulturella och politiska situationer. Eftersom min grundläggande forskningsfråga är en annan gör jag dock inte någon diakronisk berättelse. Jag bara använder metodens allmänna synsätt för att få fram ögonblicksbilder som jag sedan använder i punktvisa jämförelser.

Men på vilka punkter jag ska jämföra är en viktig fråga. Eftersom min grundfråga rör banden mellan det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet måste jag hitta metodologiska verktyg och analytiska kategorier för att empiriskt kunna undersöka denna eventuella tillhörighet eller anknytning.

2.3.2 Åtta indikatorer för att kunna diskutera samband eller likhet

Hur ska man analytiskt kunna bryta ner tanken på ”anknytning”, ”tillhörighet” eller ”koppling”? Frågan är inte så vanlig i litteraturen. Men frågan om en organisation ändå är anknuten till Muslimska brödraskapet, till exempel som ”dotterorganisation” eller ”sidoorganisation”, förekommer ändå ganska ofta och då med nämnande av indikatorer för detta, uttryckligen eller underförstått. Redan i den

svenska forskningen framkommer några sådana analytiska indikatorer som jag ska försöka vaska fram. Vi finner flera sådana i Jan Hjärpes formuleringar i boken *Islamismer* (2010) som är full med tankar om detta fenomen. Till att börja med skiljer Hjärpe mellan ”direkta avläggare” och ”besläktade företeelser”.¹²¹ Med det förra tycks han mena när nya organisationer bildas direkt av Brödraskapets ledare eller kadrer. Som exempel nämner Hjärpe brödraskapsorganisationer som inrättades i arabstaterna, ”redan tidigt”; troligen avser han 1930-, 1940- och 1950-talen. Hjärpe använder då uttryck som ”Brödraskapet i Syrien”¹²² eller ”ett jordanskt brödraskap”.¹²³ När det gäller Hamas i Palestina formulerar sig Hjärpe som så: ”Rekryteringen vid bildandet 1987 var till stor del från det Muslimska Brödraskapets medlemmar, och i februari 1988 infogades Hamas även formellt i Brödraskapet”.¹²⁴ Han kan också tala om det egyptiska Brödraskapets ”sudanesiska motsvarighet” som grundades efter att studenter från det stora landet söder om Egypten hade varit i Kairo för studier.¹²⁵ Hjärpe gör ingen stor sak av kategorin ”besläktade företeelser” men han tycks mena organisationer som grundas självständigt, kanske imiterande Brödraskapet i Egypten, men som upprätthåller en organisatorisk självständighet även om de ändå är bärare av ”Muslimska brödraskapets idéer och organisationsformer”¹²⁶ alltså liknar eller inspireras av det egyptiska brödraskapet ideologiskt eller organisatoriskt. Sådana ”besläktade organisationer” är det troligen som Hjärpe avser när han talar om brödraskapsorganisationer som främst bara ”stöder och hjälper varandra” eller har informella eller tillfälliga ”institutioner för samarbete och konferenser”.¹²⁷ En extra stark indikator nämner Hjärpe, det vore om någon islamisk organisation tog ”order från Egypten” eller om det funnes en central ledning på internationell nivå med ett shuraråd eller en vägledningsstyrelse, vilket Hjärpe med ett understatement anser vara ”tvivelaktigt”, det vill säga inte anser förekommer.¹²⁸

Ur Hjärpes resonemang och formuleringar kan man vaska fram följande fem, idealtypiskt tydliggjorda typer av indikatorer (som alltså kan vara starka eller svaga) gällande:

¹²¹ Hjärpe 2010: 77.

¹²² Ibid.: 78.

¹²³ Ibid.: 80.

¹²⁴ Ibid.: 89.

¹²⁵ Ibid.: 83.

¹²⁶ Ibid.: 80.

¹²⁷ Ibid.: 77.

¹²⁸ Ibid.: 77.

1) Grundningshistoria och personkontakter. Att organisationen är grundad av egyptiska Brödraskapet eller av personer som var medlemmar i egyptiska Brödraskapet, kriterier för ”direkta avläggare”.

2) Ideologisk likhet. Att organisationen har ”Muslimska brödrskapets idéer” eller idéer som liknar dem.

3) Organisatorisk likhet. Att organisationen har ”Muslimska brödrskapets organisationsformer” eller organisatoriska former som liknar dem.

4) Informell samverkan på personnivå. Att personer inom organisationer som är ”direkta avläggare” eller ”besläktade företeelser”, enligt ovan, på informell basis samverkar i att ”stödja och hjälpa varandra”; att trycka böcker eller ta fram informationsmaterial, eller har tillfälliga eller informella ”institutioner för samarbete och konferenser”. På personnivå betyder det återkommande och kanske täta kontakter mellan personer som växer fram till ett nätverksliknande kontaktnät utan formell organisering.

5) Organisatorisk tillhörighet i Muslimska brödrskapets internationella organisation eller nätverk. Detta kan man se som en formaliserad form av samverkan, att en organisation ingår i en överordnad organisatorisk struktur där det kan förekomma formell samordning eller styrning från ett centrala ledningsorgan, det som Hjärpe uttrycker med ”tar order från Egypten”. På personnivå betyder det återkommande och kanske täta kontakter mellan personer som ingår i dessa formella organisationer, antingen vid formella sammankomster eller mellan dessa.

Eftersom Hjärpe frammanar en fragmentiserad och löst sammanhängande bild av Islamiska förbundet och Brödrskapets större organisationsmiljö transnationellt, det som jag ovan kallade ”fragmentiseringsteorin” (se kapitel 1.4.3), betyder detta att han, enligt de analytiska indikatorerna ovan, på empiriska grunder kommer fram till följande: Möjligen kan det finnas en koppling mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet, men den är i så fall svag, och den samverkan som möjligen ändå finns är informell, lös och snarast spontant förekommande, genom personliga initiativ.

Liknande indikatorer för att upptäcka anknytning eller koppling förekommer hos andra svenska forskare. Som vi såg talade Simon Sorgenfrei och Rickard Lagervall om en ”gemensam grundsyn” när det gäller ideologin, vilket motsvarar Hjärpes indikator 2 ovan. Samtidigt nämner de båda ”organisatorisk anknytning” som en viktig indikator, men finner inte något stöd för att det förekommer i fallet Sverige, vilket innebär att de använde Hjärpes analytiska indikator 5 enligt ovan.

Mohammad Fazlhashemi uttrycker en starkare aspekt av indikator 2, ideologisk likhet. Han talar om ideologisk *påverkan*, och avser en tänkt situation där Islamiska förbundets ideologi skulle kunna vara ”påverkad” av Muslimska brödrskapets ideologi. (Dock menar han ändå att detta inte är möjligt att undersöka eftersom det inte finns några ”riktiga källor”, se kapitel 1.4.7). Jag skulle alltså vilja komplettera Hjärpe med denna punkt och omformulera analyskategori 2 till:

2b) Ideologisk likhet *och/eller påverkan*. Att organisationen har Muslimska brödraskapets idéer eller idéer som liknar dem *och/eller har importerat dem eller påverkats av Brödraskapets exempel*.

Emin Poljarevic kommer fram med ytterligare en indikator. Det är om man inom Islamiska förbundet offentligt *uttrycker* att man är medlem i Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Som vi såg hade Poljarevic funnit att det inte fanns någon enda islamisk organisation i Europa som hade uttryckt detta offentligt. Han använde alltså denna typ av indikatorer men fann att den inte gav något positivt utslag. Men han ger ändå därmed upphov till en sjätte typ av indikatorer:

6) Uttalad organisatorisk tillhörighet. När en organisation i sina dokument och sina budskap framhåller att man är medlem eller tillhör Muslimska brödraskapet, eller när en ledande person uttalar samma sak.

Aje Carlbom använder också ungefär dessa typer av indikatorer, men som vi såg kom han fram till andra resultat och framhåller, från ungefär samma indikatorer men med annat empiriskt material, att Islamiska förbundet faktiskt tillhör eller är "associerat" med Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Han stöder sig också på Jonas Otterbeck som i sin avhandling hade konstaterat en idéimport från Muslimska brödraskapet i Egypten, genom främst skrifter och framstående, närmast ikoniska ideologer. Otterbeck använder alltså analytiskt sett Fazlhashemis starkare version av indikator 2, den om påverkan eller import av skrifter och idéer, och detta ska jag infoga i Hjärpes indikator 2.

I den internationella litteraturen finner man ungefär samma analytiska indikatorer, vilket tyder på en ganska stor analytisk samsyn inom forskningen om vad som är värt att beakta. Däremot har ju olika forskare olika uppfattningar i sak, bland annat beroende på kvaliteten hos deras källmaterial. Uttryckt enligt kvantitativa metodböcker kan man säga att de i mångt och mycket arbetar med samma uppsättning "variabler" men att de kommer fram till "olika värden" på variablerna.¹²⁹ Alison Pargeter (2013) och Tarek Osman (2016), exempelvis, använder samtliga ovan nämnda indikatorer när de analyserar Muslimska brödraskapets organisationer och transnationella nätverk, vanligtvis som underförstådda analytiska självklarheter som inte behöver kommenteras, liksom hos Hjärpe, men som ändå är i full sving i analysen. Men där framkommer, särskilt hos Pargeter, ytterligare en indikator, Hon lägger stor vikt vid Brödraskapets stadgor, särskilt stadgan för det som kallas *Al-tanzim al-dawli*, Internationella organisationen (som jag ska återkomma till i kapitel 4.1).¹³⁰ Jag vill alltså betrakta förekomsten av stadgor som en indikator. Den ingår rimligen i Hjärpes indikator nr 5. Jag skulle alltså vilja göra ett tillägg till indikator 5 och formulera om den till:

¹²⁹ Återigen är det lärorikt att ha haft en statsvetare som bitr. handledare, annars hade jag knappast kommit att tänka på språkbruket inom kvantitativt orienterad forskning.

¹³⁰ Se Pargeter 2013: 103–178, särskilt sid. 103–120; Osman 2016: 1–22.

5b) Organisatorisk tillhörighet i Muslimska brödraskapets internationella organisation eller nätverk, *som det är formaliserat i en stadga*. Detta kan man se som en formaliserad form av samverkan, att en organisation ingår i en överordnad organisatorisk struktur där det eventuellt kan förekomma formell samordning eller styrning från ett centralt ledningsorgan, det som Hjärke uttrycker med ”tar order från Egypten”.

Också hos Steven Brooke framkommer dessa indikatorer i hans bidrag till Meijer & Bakker (2012) där han undersöker relationer till det egyptiska Brödraskapet i kapitlet ”The Muslim Brotherhood in Europe and the Middle East. The Evolution of a Relationship”. Brooke framhåller omedelbart indikator 5 och ser Muslimska brödraskapet som ett transnationellt nätverk av organisationer: ”Transnationalism has been ingrained in the Muslim Brotherhood from its inception in interwar Egypt”. Länkarna mellan de ingående organisationerna i detta transnationella nätverk är huvudsakligen av två slag, skriver han, organisatoriska och ideologiska. Men han nämner också en tredje typ av länkning som jag här vill lyfta fram som indikator, finansiella länkar. Dessa är dock svåra att få information om, hävdar Brooke.¹³¹ Indikatorn finansiella förbindelser och ekonomisk samverkan tas upp på flera håll, exempelvis hos de nämnda Pargeter (2013) och Osman (2016). Ekonomisk samverkan har ägt rum, framkommer det, dels genom donationer och bidrag från välbeställda bröder och stiftelser, från ett land till ett annat, dels har det transnationella brödraskapet också startat en gemensam bank, *al-Taqwa* bank.¹³² Detta leder till en sjunde indikator:

7. Ekonomisk samverkan. Att organisationer eller ledningspersoner tar emot bidrag eller donationer som kommer från Brödraskapsorganisationer eller närstående personer eller stiftelser, eller går in i direkt ekonomisk samverkan med Brödraskapsorganisationer eller ledningspersoner.

I forskningen förekommer också att man betonar och diskuterar den politiska strategin; om den är fredlig eller våldsam, moderat eller radikal. Detta är en viktig fråga hos Wickham (2013) eller Perry (2019), och i många fler arbeten.¹³³ Den politiska praktiken är naturligtvis också en indikator på tillhörighet eller anknytning. Om flera organisationer i det transnationella nätverket har stora likheter i politisk strategi och taktik, eller ändrar sin strategi och taktik i liknande riktning samtidigt, är ju detta en tydlig indikator på tillhörighet. Vi får alltså en åttonde indikator:

¹³¹ Steven Brooke, ”The Muslim Brotherhood in Europe and the Middle East: The Evolution of a Relationship” I Meijer & Bakker eds. (2012): 27–46. Citat och referat från sid. 27–28.

¹³² Se Pargeter 2013: 118–119; Osman 2016: 23–44. Se även kapitel 5.6.4 nedan om *al-taqwa* bank. Ett näraliggande fall är att i Sverige var det en privat stiftelse från Förenade Arabemiraten, kontrollerad av schejk Zayed bin Sultan al Nahyan (i konkurrens med Saudiarabien) som gav ett överdådigt ekonomiskt bidrag för att finansiera byggandet av Stora moskén på Södermalm i Stockholm, med en direkt donation till Islamiska förbundet. Moskén heter formellt Zayeds moské, vilket kan utläsas av en mässingsplatta på väggen. Se kapitel 6.6 nedan.

¹³³ Wickham 2013: 1–19, 20–46; Perry 2019: 21–52.

8. Likheter i politisk praktik. Om den politisk strategin och taktiken överensstämmer i styrdokument uttalanden eller i praktisk verksamhet, är det ett tecken på tillhörighet. Om förändringar sker samtidigt eller i liknande riktning, i retorik och/eller i praktiskt handlande, är det också ett tecken på tillhörighet.

Liknande analytiska indikatorer för att utröna om europeiska organisationer tillhör eller har anknytning till Muslimska brödraskapet transnationella nätverk finner man också hos Lorenzo Vidino i boken *The New Muslim Brotherhood in the West* (2010). Vidino ser det "Det nya Brödraskapet" som främst en informell rörelse. Med "Det nya brödraskapet" menar han det nystartade Brödraskapets efter frisläppandet ur fängelset under 1970-talet, som under 1980- och 1990-talen fick en kraftig expansion in i Europa och USA, "väst". Det nya brödraskapet kännetecknas av en fredlig strategi med andre Generalvägledaren Hassan al-Hudaybis bok *Förkunnare, inte domare* (1977) som vägledning (särskilt efter mordet på Anwar Sadat 1981 och dess avskräckande följder av fängelsedomar och repression). Därtill kommer den nya "interna stadgan" från 1982, och Yusuf al-Qaradawi som den ledande "moderata" ideologen och politiska strategen. I "Det nya Brödraskapet" ingår också, enligt Vidino, att det inte finns någon särskild, elaborerad "formell anknytning" mellan de olika organisationerna i det transnationella nätverket, varken mellan de nationella, europeiska organisationerna eller mellan moderorganisationen i Egypten och den europeiska huvudorganisationen FIOE, eller mellan FIOE och de nationella organisationerna i Europas länder. Rörelsen är informell. Den utgörs av ett informellt nätverk av personkontakter. Att det saknas en formell struktur eller en formell anknytning gör det dock svårt att "identifiera en organisation som tillhörande rörelsen", skriver han.¹³⁴ I detta synsätt tycks han vid en första anblick ligga ganska nära Jan Hjärpes "fragmentiseringsteori", men en närmare läsning visar att han ändå står för en sorts "sammanhangsteori", med det förbehållet att sammanhanget är består av informella personkontakter.

I detta informella nätverk är det ideologin som ger sammanhanget och förenar personerna, anser Vidino. I detta liknar han de svenska forskare som betonar ideologin (kapitel 1.4), men för Vidino existerar ändå ett organisatoriskt nätverk. Det är en realitet. Det är dock informellt organiserat och därför svårt att upptäcka. För att kunna upptäcka det har han utvecklat ett metodiskt verktyg som består av sju "informella indikatorer på tillhörighet".¹³⁵ Denna typologi över informella indikatorer liknar i stora drag de indikatorer som har utarbetats ovan utifrån Jan Hjärpes synsätt, med den skillnaden att Hjärpes indikatorer från början är både formella och informella och alltså bredare. Vidino har dock en formell indikator, en enda, och det är tillhörighet i Brödraskapets "superstructures", det vill säga dess institutioner på europeisk och internationell nivå. Vidino är alltså något inkonsekvent, han tycks tydligen ändå mena att det finns någon sorts formell

¹³⁴ Vidino 2010: 43. Min övers.

¹³⁵ Se Vidino 2010: 43–52.

organisatorisk struktur inom rörelsen. Jag inordnar alltså Vidinos indikator om tillhörighet i Brödraskapets "superstructures" i Hjärpes indikator 5 ovan, som handlade om förekomsten av formell organisering inom nätverket.

Utifrån den befintliga forskningen har jag därmed vaskat fram åtta analytiska empiriska indikatorer som skulle kunna styrka eller avvisa hypotesen att Islamiska förbundet i Sverige är det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren eller organisation. Dessa åtta är:

- 1) *Historia och personkontakter vid grundandet.* Om det finns en ursprunglig personkrets från grundartiden hos IFiS var/är medlemmar i det transnationella MB eller som har tydliga kontakter med det.
- 2) *Ideologisk likhet eller ideologisk import.* Om ideologiska skrifter, program, styrdokument, hemsidor och uttalanden hos IFiS liknar andra organisationers motsvarande ideologiska uttryck inom det transnationella MB, eller har importerats därifrån.
- 3) *Organisatorisk likhet eller organisatorisk import.* Om det nationella organisatoriska nätverket och den inre organisatoriska uppbyggnaden hos IFiS liknar organisationerna inom det transnationella MB, eller har importerats därifrån.
- 4) *Informell samverkan på personnivå.* Om ledande personer inom IFiS träffar eller har kontakter med ledande personer inom det transnationella MB:s organisationer, som i ett nätverk.
- 5) *Organisatorisk tillhörighet och samverkan.* Om IFiS genom stadgor och samverkan på organisatorisk nivå deltar i reguljära möten med andra organisationer, eller om personer från IFiS träffar personer inom det transnationella MB i organisatoriska sammanhang, eller har platser i MB:s transnationella organ.
- 6) *Uttryckliga budskap om organisatorisk tillhörighet.* Om IFiS i dokument, hemsidor, uttalanden i media, eller i bilder och logotyper uttrycker att de tillhör MB:s transnationella nätverk.
- 7) *Finansiella kontakter och ekonomisk samverkan.* Om IFiS mottar donationer eller själv samlar in pengar, eller bedriver gemensam affärsverksamhet eller finansiell verksamhet, tillsammans med organisationer eller personer inom det transnationella MB.
- 8) *Politisk praktik.* Om IFiS har likheter i det politiska uppträdandet, i den politiska strategin eller den politiska taktiken, eller om förbundet verkar följa med policies och direktiv från MB:s transnationella organ rörande praktisk politik.

Som alla liknande kategoriseringar kan överlappningar förekomma. Det gäller främst indikatorerna 4 och 5 om informell respektive formell organisering, där man nog kan tänka sig flera mellanlägen. Man kan se dessa indikatorer som analytiska kategorier eller utpekade områden för empirisk undersökning och analys för att

konstatera om det förekommer likheter eller skillnader mellan IFiS och MB. Jag kommer att använda dem som ram för min undersökning i de olika kapitlen i främst *Del II. Organisation* och *Del III. Praktisk politik* (se kapitel 2.5 nedan). I *Del III. Ideologi* kommer jag emellertid av naturliga skäl främst att använda indikator 2 om ideologisk likhet. Analysen av ideologi och ideologisk likhet kräver en särskild analysram som jag nu ska presentera.

2.4 Teori och analysram för ideologin

2.4.1 Statsvetenskaplig analys av idéer och ideologier

När det gäller analysen av ideologin kommer jag att använda synsätt som är hämtade från statsvetenskaplig analys av politiska ideologier och politiska idéer.¹³⁶ Jag ansluter mig främst till företrädare för den så kallade Uppsalaskolan i idéanalytisk statskunskap.¹³⁷ I mitt fall är det grundläggande arbeten av Mats Lindberg respektive Reidar Larsson.¹³⁸ Anledningen är att jag behandlar Brödrskapet som en politiskt verkande rörelse med politiska mål. Den har visserligen ett ideologiskt fundament i religionen islam, och framstår i sin propaganda och sin självbild som en religiöst verkande rörelse. Men genom att den grundläggande ideologin är politisk islam eller islamism, där gestalter som Hassan al-Banna, Sayyid Qutb och på senare tid Yusuf al-Qaradawi är grundläggande ideologer – med både likheter och skillnader sinsemellan, ibland kontextuellt betingade – har vi att göra med en uttryckligen allomfattande politisk ideologi. Deras islamism är alltså i paritet med, och ett alternativ till, europeiska, motsvarande allomfattande politiska ideologier som konservatism, liberalism, socialism, kommunism eller allomfattande feminism.

Med ”politisk ideologi” menar jag en samhällsåskådning som innehåller såväl antaganden om verklighetens beskaffenhet som (vinklade och värderande)

¹³⁶ Se vidare nedan. I mitt teoretiska stöd från statsvetenskapen liknar jag Victor J. Willi som i sitt arbete om Muslimska brödrskapet säger sig ha fått hjälp med ideologibegreppet från statsvetaren och ideologiforskaren Michael Freedon. Se Willi 2021: 25, n. 23.

¹³⁷ Uppsalaskolans idéanalytiska tradition presenteras och sammanfattas av Mats Lindberg i en lång dubbelartikel i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2018/2 och 2018/3–4 med titeln ”The VDP-triad in Ideational Analysis”, del 1 och 2. Se särskilt Lindberg 2018a: 280 och 2018b: 450. För Uppsalaskolans grundtankar, se även Evert Vedungs inledning i nummer 2018/2 av tidskriften.

¹³⁸ Både Larsson och Lindberg har sina idéanalytiska rötter i det som Lindberg kallar ”Uppsalaskolan i idéanalytisk statskunskap”. Båda framlade sina idéanalytiska doktorsavhandlingar vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala på 1970-talet. Se Reidar Larsson, *Theories of Revolution. From Marx to the First Russian Revolution*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1970; Mats Lindberg, *Att studera Kapitalet. Kommentar och studiehandledning till Första boken* 2. uppl. Lund: Arkiv förlag, 2013 (1. uppl. Mats Dahlkvist, Lund: Bo Cavefors bokförlag, 1978). För denna metodologiska skolbildning, se Lindberg 2018a: 280; 2018b: 450. Se även Larsson 2014: 15, 20, 23–24 som hänvisar till Herbert Tingsten och Evert Vedung som grundläggande gestalter inom denna metodtradition.

beskrivningar av densamma, liksom grundvärden, utopier och rekommendationer för handling. Ideologier är befintliga, idémässiga konstruktioner i ett samhälle. De är upprätthållna eller förnyade av ideologiproducenter och deras nätverk, som normalt bygger vidare på och anknyter till tidigare kulturella, religiösa och ideologiska traditioner som redan finns hos befolkningen. Avsikten är att motivera samhällets bevarande eller dess förändring, och därmed positionerna för den ena eller andra maktgrupperingen i samhället, eller för det egna tänkandet och den egna maktpositionen. Ideologiproduktion är betydelseproduktion som påverkar handlingsbenägenheten och handlingsinriktningen hos medborgarna. Ideologier hänger därmed också samman med maktutövning i offentliga sammanhang. De kan legitimera eller rättfärdiga aktörers handlingar och position, oavsett om det handlar om makthavare som försöker bibehålla sin makt eller oppositionella maktsträvar som vill ifrågasätta den och själva göra sig till makthavare. Som exempel kan vi ta Hassan al-Banna själv, en stor ideolog, som exemplifierar alla dessa drag. Han utgår från islam som den redan befintliga traditionen i Egypten, han är normativt övertygad om att islams grundvärden, samhällssyn och människosyn är till välsignelse för Egyptens (och Mellanösterns, och världens) befolkning. Han inser också att spridandet av hans "sanna islam" är en fråga om politisk kamp, och att han har många motståndare och många hinder; inte minst den rådande regimen med stöd av briter, olika sekulära politiska ideologier och rörelser som liberalism, nationalism och socialism, liksom andra tolkningar av islam, som sufism, pietistisk salafism eller "liberal islam". Dessa motståndare måste övervinnas eller neutraliseras innan al-Banna själv och hans *Jamaat al-Ikhwan al-muslimin* (Förbundet av muslimska bröder) kan göra sig till makthavare och inrätta en "sann" islamisk samhällsordning grundad på Koranen och *sunnah*.

Samtidigt är det en självklarhet i den statsvetenskapliga forskningen att ideologier inte idealistiskt eller holistiskt är totalt dominerande inom en rörelse eller ett politiskt parti. Det är snarast en empirisk fråga i hur hög grad uttalade ideologier tillämpas konkret i olika situationer, eller om och hur de modifieras pragmatiskt av praktiska hänsyn, eller i vilka varianter de uppträder inom rörelsen. Ideologier fungerar dock som viktiga tankestyrande bilder, eller legitimerande och rättfärdigande visioner, såväl inom rörelsens kadrer som hos dess anhängare och sympatisörer. Ideologiers inrättande eller förändringar i en rörelse blir därför vanligen stora och viktiga processer som genomförs på särskilda kongresser för att skapa enighet om världsbilden och handlingsinriktningen. Så var det också för Muslimska brödraskapet 1939 när al-Banna presenterade sitt grundläggande *Rasail al-Mutamar al-Khamis* (Femte konferensmeddelandet).¹³⁹ Ideologier vägleder och inspirerar politiskt handlande och skapar handlingsbenägenheter som kan förverkligas när situationen kräver det. Så kan till exempel radikala ideologiska drag finnas inom Muslimska brödraskapets dokument och grundskrifter, medan deras

¹³⁹ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 14–15.

huvudsakliga praktik är mer jordnära och pragmatisk. I vissa speciella situationer kan ideologins grunddrag dominera medan de praktiska och taktiska övervägandena får stå tillbaka; i andra situationer är det tvärtom. Hos vissa grupperingar inom rörelsen kan ideologins grunder motivera radikalism och leda till intern opposition och utbrytningar, i andra situationer kan de praktiskt och taktiskt inriktade behöva bryta sig ut. När det gäller Brödraskapet i Egypten finns exempel på både radikala och reformistiska utbrytningar ur moderpartiet, som ska framgå nedan. Partiprogram och grunddokument måste alltså alltid användas med försiktighet och relateras till olika kontextuella situationer, de måste kompletteras med annan information, de kan bara delvis betraktas som "sanningen" om en rörelse eller ett parti.¹⁴⁰

b) Politiska ideologier i sin kontext

För att analysera Brödraskapets politiska ideologi, som tankestyrande världsbild och handlingsstyrande målbild, hämtar jag inspiration från både statsvetenskaplig och religionsvetenskaplig kontextuell analys och metod. För statsvetaren Mats Lindberg är den grundläggande teoretiska tanken att ideologiskt tänkande och ideologiska budskap aldrig formuleras i ett socialt och politiskt vakuum. Det ideologiska handlandet och kommunicerandet ingår i själva samhällsordningen – stödjande eller ifrågasättande – som värden, normer och regler för samhällsmedlemmarna. Samhällsordningens mönster och strukturer består därmed av upprepade sociala handlingar (*social actions and interactions*) med tillhörande idéer och språkbruk som ständigt är under omförhandling och ifrågasättanden. Ett handlande och tänkande kan vara antingen förstärkande eller försvagande av de traditionella mönstren; vissa politiska eller kulturella aktörer vill bevara dem, andra vill förändra dem, genom gradvisa reformer eller genom revolutionärt våld. Det ideologiska tänkandet får sin betydelse genom hur det förhåller sig till de rådande institutionerna, strukturerna och traditionerna, och vilka institutioner, strukturer och traditioner det vill föreslå i stället. För att låna några exempel från Lindberg så föreslår religiösa politiska ideologier andra institutioner än vad sekulära ideologier gör; feministiska aktörer föreslår andra institutioner än vad patriarkala aktörer gör; liberaler föreslår andra institutioner än socialister eller konservativa. Det betyder att ideologier och politiskt tänkande alltid är kontextuellt situerat och får sin betydelse genom sina relationer till andra aktörer och till den rådande samhällsstrukturen.¹⁴¹

Religionsvetaren Mattias Dahlkvist har i en avhandling om den indiske islamiske filosofen Wahiduddin Khan konkretiserat vad kontextuell analys innebär metodiskt vid studiet av islamiska idéer. Han tänker sig tre steg. I det första steget identifieras en aktör och dennes texter, idéer och budskap. I andra steget analyseras detta i

¹⁴⁰ Se allmänt Larsson 2014: 11–28. Se mer specifikt Wickham 2013: 1–9.

¹⁴¹ Lindberg 2017: 91ff; Lindberg 2018a: 282–289, 312–323.

relation till den pågående kulturella, sociala och politiska debatten. Aktörens idéer och budskap jämförs med andra aktörers idéer och budskap i det som Dahlkvist kallar den intertextuella debattsituationen; viktigt är att klarlägga vilka stridsfrågor och positioner som finns i denna debattsituation. Det tredje steget är att analysera hur denna debattsituation och dess stridsfrågor är relaterade till den sociala och politiska kontexten, det vill säga de institutioner och samhällsförhållanden som debatten försöker bevara eller förändra.¹⁴² En sådan kontextualisering är nödvändig för att förstå al-Banna och det muslimska Brödraskapet och hur al-Bannas ideologi omsätts i det moderniserande Egypten och i det sekulariserade Europa. Ett liknande synsätt har socialantropologen Talal Asad, som har forskat om islam och sekularisering. Han anser att den sociala och politiska situationen och kontexten alltid ska inkluderas i analysen när man försöker förstå formuleringar och presentationer av islamiskt tänkande. Men eftersom en religion eller en religiös debatt består av successiva debattsituationer gällande historiska texter och en tolkningstradition är den historiska aspekten alltid inblandad. Asad uppmanar forskaren att förstå de historiska förhållanden som möjliggör byggandet av nya eller förändrade diskursiva traditioner.¹⁴³

Dessa tre teoretiska synsätt kombineras i denna avhandling. För det första den av Lindberg presenterade teorin om att all politisk kommunikation alltid är kontextuell och består av dialektisk idéstrid, riktad mot andra aktörer respektive samhälleliga strukturer. För det andra Dahlkvists metod att gå från text till intertextuell debattsituation och sedan förankra den i yttre kontext. För det tredje Asads teori om diskursiva traditioners kontextuella förankring och dennas historiska förändring. Dessa tre utgör tillsammans mitt grundläggande teoretiska synsätt som kommer att skymta fram på olika ställen i avhandlingen. Det blev synligt redan i kapitel 1.2, när jag skisserade den nutida politiska islamismens uppkomst i en specifik historisk situation av politisk kontext och diskursiv idéstrid. Jag ser alltså ideologin – det Muslimska brödrskapets faktiska religiösa, sociala och politiska tänkande – som kontextuellt förankrad i, för det första, rörelsens ideologiska bakgrund och utgångspunkter (den islamiska reformationsrörelsen vid 1800-talets slut), för det andra, dess sociala organisationer och dessas folkliga förankring (i ett fattigt Egypten med en socialt och ekonomiskt exklusiv elit), samt för det tredje, den skiftande historiska och politiska situation som rörelsen hade att förhålla sig till och verka inom (kungamakt, kolonial överhöghet, diktatur, politisk repression).¹⁴⁴

¹⁴² Dahlkvist 2019: 108.

¹⁴³ Asad 1986: 17.

¹⁴⁴ En sådan kontextuell analys är självklar i den internationella forskningen om Muslimska brödraskapet. Såväl Brynjar Lias (1998) som Barbara Zollners (2007) detaljerade arbeten är metodiskt förebildliga exempel. Men det gäller också många andra av de anförda arbetena om c) Ideologiernas inre uppbyggnad Muslimska brödraskapet som jag hänvisade till i kapitel 1.2 ovan.

c) Ideologiers inre uppbyggnad: värden, deskriptioner och preskriptioner

I statsvetenskapen finner man även teorier om ideologiers inre uppbyggnad. Enligt statsvetaren Mats Lindberg består allt politiskt tänkande och allt politiskt språk, och alla politikens ideologier och idéer, av tre generiska tankedimensioner. Dessa tre tankedimensioner är för det första värden (V) eller mål (G); för det andra deskriptioner (D), politiskt vinklade beskrivningar och värdeladdade bedömningar av verkligheten; för det tredje preskriptioner (P), handlingsrekommendationer, normer, eller förslag till lagstiftning eller konkret praktiskt handlande.¹⁴⁵ Dessa tre tankedimensioner existerar både manifest och latent, ibland alltså under språkets retoriska och terminologiska yta. De utgör tillsammans det idémässiga eller ideologiska tankeinnehållet. För en enskild aktör framstår det egna tänkandet som objektivt sant eller åtminstone sanningsenligt eller övertygande. För dess politiska motståndare framstår det som felaktigt eller tvivelaktigt.¹⁴⁶

Utifrån det engelskans *values* (V), *descriptions* (D) respektive *prescriptions* (P) benämner Lindberg denna teori om allt politiskt tänkande för VDP-triaden. De tre tankedimensionerna är förenade i argumenterande sekvenser. Tillsammans formar de ett politiskt argument. Om värdepremissen är "Fred" som önskvärt tillstånd, tänker sig Lindberg som exempel, så kan beskrivningspremissen "Upprustning avskräcker en fiende att börja krig" leda till den kanske paradoxala politiska slutsatsen "Upprusta om du vill ha fred!", som är vanlig i mycket politiskt tänkande. Politiskt språk och politisk diskurs är alltså till sitt väsen alltid dialektiskt och argumenterande; alltid argumenterande för eller emot något, oavsett om argumentationen är uttrycklig och manifest i tydlig retorik eller latent och inlindad under språkets retoriska yta.¹⁴⁷ På samma sätt innehåller alla enskilda politiska termer dessa tre tankedimensioner som, oftast latent, ger termerna en handlingsorienterad kraft i egenskap av "vinklade beskrivningar" eller "värdeladdade ord". Det politiska språket är ständigt värdeladdat och normativt.

d) Ideologiers fundamentala respektive operativa nivå

Men det är inte tillräckligt att bara kunna skilja på värden, deskriptioner och preskriptioner hos olika aktörer. Dessa tre tankedimensioner återfinns alltid på två

¹⁴⁵ Lindberg 2017: 91ff. Lindberg 2018a: 297–302.

¹⁴⁶ Lindberg 2017: 100. Följer man Lindberg och Larsson finner vi att en liberal uppfattar grundtanken om alla människors lika rättigheter som en "universell sanning"; för en konservativ är liberalens idéer om "universella rättigheter" inte hållbar eftersom rättigheter alltid är historiskt och kulturellt skiftande mellan nationalitet, identiteter och folkslag; för en islamist har alla människor över hela jorden "fullständiga rättigheter", men de är inte lika för alla utan "fullständiga" i enlighet med Guds påbud och definition av människors biologiska och sociala olikhet med differentierade rättigheter (gällande könen) eller deras religiösa olikhet med differentierade rättigheter (gällande folkslag som muslimer, kristna och judar).

¹⁴⁷ Lindberg 2017: 100ff.

huvudsakliga, skilda nivåer: *fundamental nivå* respektive *operativ nivå*. Med ”fundamental” menar Lindberg principiella eller filosofiska grundtankar; med ”operativ” menar han situationsbundet eller praktiskt politiskt tänkande.

På den fundamentala nivån, hävdar Lindberg, finner vi politiska grundvärden och utopier, människosyn, samhällssyn, natursyn, statssyn, syn på ekonomins organisation, syn på metoder för samhällsförändring och andra grundläggande antaganden. Detta gäller allt politiskt tänkande, från liberalism och feminism till katolsk sociallära och islamism. Ofta är dessa grunder tänkta och formulerade som filosofiska eller teologiska principer eller ”sanningar”. På den operativa nivån, däremot, finner vi tankar om vilken konkret situation aktören befinner sig i (situationsbeskrivningar), vilka hinder och handlingsmöjligheter som finns (målmedel beskrivningar), vilka andra aktörer som aktören möter (maktstrategisk analys), och vilka konkreta handlingslinjer aktören bör föreslå och följa (policyanalys). Olika ideologier gör naturligtvis olika bedömningar och ställningstaganden på både fundamental och operativ nivå.

Denna distinktion mellan fundamental och operativ nivå i tänkandet är viktig även vid analysen av islamiskt politiskt tänkande. Den fundamentala nivån motsvarar det som i forskningen om politisk islam omtalas som ”islams principer” eller ”islams eviga sanningar” som är universellt giltiga och tidlösa, medan den operativa nivån motsvarar det som kallas ”föränderligt”, det situationsbundna tänkandet i praktiska, historiskt specifika situationer. Sålunda kan olika islamistiska strömningar utgå från en likartad syn på Gud och människan på den fundamentala nivån, men ändå göra skilda bedömningar på den operativa nivån om hur den aktuella situationen ska bedömas eller vad som är ett fruktbart politiskt handlande i den aktuella situationen; till exempel de skilda bedömningar som görs på operativ nivå mellan ”moderata” respektive ”radikala” islamistiska rörelser. I denna avhandling blir det en särskilt spännande empirisk fråga att empiriskt undersöka, om huruvida Brödraskapets deltagande i och inställning till det man kallar ”demokratin” befinner sig på den fundamentala nivån i deras ideologi, som en universell princip, eller om det främst befinner sig på den operativa nivån som en situationsanpassad strategisk eller taktisk handlingslinje.

Sammanfattande kan Lindbergs övergripande, analytiska teori om politiska ideologier och politiskt tänkande sammanfattas i följande sexfälsfigur.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Lindberg 2017: 107.

Figur: VDP-triaden på fundamental respektive operativ nivå.

	Värden	Deskriptioner	Preskriptioner
Fundamental nivå	Moraliska, sociala, politiska värden. Utopier. grundläggande mål, (Values) <i>fund (V)</i>	Samhällssyn, statssyn, människosyn, ekonomisk grundsyn etc., (Descriptions) <i>fund (D)</i>	Grundläggande handlingslinjer, strategi (kvetism, aktivism, evolutionism, reformism, revolutionism, etc.) (Prescriptions) <i>fund (P)</i>
Operativ nivå	Situationsbundna mål (<i>goals</i>) <i>op (G)</i>	Konkret situationsanalys. Konkret analys av metoder eller handlingsalternativ <i>op (D)</i>	Situationsbundna handlingsrekommendationer, taktik, samarbeten med specifika aktörer, etc. <i>op (P)</i>

Till detta ska fogas att den fundamentala nivån kan vara indelad i delnivåer, vilket också den operativa kan vara. En politisk ideologi eller idétradition kan alltså bestå av flera lager av tänkande, från övergripande politisk filosofiska antaganden ner till konkreta detaljer i policy, lagstiftning och samhällsdebatt.

Ett annat viktigt tillägg är också att deskriptioner och verklighetsomdömen i politiskt tänkande och politiskt språk alltid är vinklade och värdeladdade, beroende på aktörens värden och samhällssyn. Lindberg menar att deskriptioner eller verklighetsomdömen är som dubbelexponerade foton, med både ett kognitivt och ett värderande inslag, både beskrivning och värdering samtidigt.¹⁴⁹ Det som en viss politisk aktör uppfattar som ”marknadsekonomi” uppfattar en annan som ”kapitalism”; det som den ene uppfattar som ”terrorism” uppfattar en annan som ”frihetskamp”, det som en tredje uppfattar som ”civilisering” uppfattar den andre som ”kolonialt förtryck”.¹⁵⁰

e) Ideologiers substantiella grundteman

Lindbergs teori är abstrakt och analytisk och ska kunna tillämpas på allt politiskt tänkande. Hos statsvetaren Reidar Larsson i boken *Politiska ideologier i vår tid* (2014) finns detta tänkande konkretiserat till en teori om substantiella grundteman.¹⁵¹ Det som hos Lindberg är abstrakta kategorier i tänkandet (värden beskrivningar handlingsrekommendationer) är hos Reidar Larsson teman och grundfrågor som alla politiska ideologier utgår från och försöker besvara.¹⁵² Dessa

¹⁴⁹ Lindberg 2017: 104.

¹⁵⁰ Lindberg 2018b: 524–529; Larsson 2014: 23–24.

¹⁵¹ Larsson, Reidar. *”Politiska ideologier i vår tid”*, Lund: Studentlitteratur 2014.

¹⁵² Larsson 2014: 22–28.

är: 1) *moraliska och politiska grundvärden* (människans obegränsade frihet, människornas totala jämlikhet, den mänskliga godheten, naturens ordning, Guds plan etc.); 2) *människosyn* (egoistisk eller konkurrerande, altruistisk eller samarbetande, nyttotänkande eller moraliskt tänkande, etc.); 3) *viktigaste enhet i samhället* (individen, nationen, den religiösa gemenskapen, etniciteten, rasen, könet eller klassen, etc.); 4) *syn på samhällsförändring* ("laissez faire", "Gud rår", historiens lagar, aktiv reformism, aktiv revolution etc.); 5) *politisk styrelseform* (monarki, republik, enpartistat, personlig diktatur, teokrati, liberal demokrati, social demokrati, populistisk pseudodemokrati, etc.); 6) *ekonomisk organisation* (privat, kooperativt eller offentligt ägande, fri marknad, planekonomi, blandekonomi, etc.); 7) *utopier om det goda samhället* (den fria marknaden, den socialistiska jämlikheten, den sociala harmonin, Guds ordning etc.). Dessa sju teman ligger samtliga på det som Lindberg kallar ideologins fundamentala nivå. Hur antaganden på fundamental nivå översätts i verkligheten är kontextberoende. Konkret och operativt brukar naturligtvis aktörer utifrån sin ideologiska grundsyn anpassa sig till skiftande situationer, kompromissa med sina grundvärden eller tänka operativt i nya banor medan de försöker behålla sina grundvärden. Grundtankar på ideologins fundamentala nivå fungerar som kompassriktning för tänkande och handlande på operativ nivå. Den operativa nivån är därför inte bara mer kontextberoende än den fundamentala, den är också mer mångfacetterad.

f) Värdeobjektivism och värdesubjektivism

En viktig dimension som Larsson uppmärksammar är skillnaden mellan värdeobjektivism och värdesubjektivism. Detta är en självklar utgångspunkt i Uppsalaskolans idéanalys.¹⁵³ Flera politiska ideologier och politiska teorier utgår från att värden är objektivt existerande, särskilt de som är grundade i Guds existens och Guds lagar för mänskligheten. I islamism och katolsk sociallära, till exempel, är det Gud som har instiftat de högsta värdena och de högsta moralreglerna, och dessa är därför objektiva och moraliskt "sanna". Larsson framhåller att ett liknande förhållningssätt också finns i andra ideologier som då grundar sig på det objektivt "naturliga", som till exempel liberal naturrätt med människans natur, nationalism med den starkes rätt eller nationen som föreställt essentiellt faktum (med en essentiell folksjäl eller en essentiell historisk identitet), eller som i marxismen-leninismen historiens "vetenskapligt sanna naturlag" fram mot det kommunistiska idealsamhället. Grundvärden tänks som oföränderliga och orubbliga i allt värdeobjektivistiskt tänkande.

Värdeobjektivistiskt tänkande är dessutom till sin tendens auktoritärt, eftersom aktören vet vad som är "sant" eller "rätt" i högre mening. I liberalkonservatism, socialliberalism och socialdemokrati, däremot, anser man att grundvärden är subjektiva, konstruerade av människor i socialt föränderliga, historiska situationer,

¹⁵³ Larsson 2014: 22.

och därför möjliga att förhandla, förändra och kompromissa om. Den katolska socialläran är från början gediget värdeobjektivistisk liksom all politisk islam. Däremot har "kristdemokratiska" partier i Europa sedan länge börjat förhandla om det som en gång var katolska, fundamentalistiska, värdeobjektivistiska grundtankar om Guds lag och Guds plan för mänskligheten. Problemen för de motsvarande "islamdemokratiska" tankarna och strömningarna inom politisk islam är i princip likadana, den avgörande frågan är de värdeobjektivistiska grundvärdena som är givna av Gud. En demokratiteoretiker som Herbert Tingsten har hävdad att demokratin bara kan överleva om värdeobjektivistiska politiska ideologier trängs undan, eftersom de till sin tendens är auktoritära när de hävdar att de egna värderingarna är "sanna" i en högre mening, "sannare" än andra politiska aktörers värderingar. Demokrati som "överideologi", menar Tingsten, innebär att alla politiska aktörer ser på varandras alternativ som moraliskt likställda, lika mycket värda, och alltså föremål för ömsesidig diskussion och förhandling.¹⁵⁴

g) Metodisk användning

I denna avhandling kommer jag använda att VDP-triaden som ett allmänt, analytiskt synsätt på politiskt språk och politiskt tänkande, särskilt i *Del III. Ideologi*. Viktig är också distinktionen mellan den fundamentala och den operativa nivån i den islamistiska ideologin. Det är viktigt att urskilja vilka ideologiska ståndpunkter som är fundamentala och vilka som är praktiskt operativa. Brödraskapet självt skiljer mellan de religiösa grunderna i ideologin, "islams principer" och "eviga sanningar" (fundamental nivå i VDP-teorins termer) och det tänkande som är föränderligt och situationsbestämt (operativ nivå i VDP-teorins termer).

Del III, Ideologi (kapitel 9–15) handlar om ideologin på fundamental nivå. Där låter jag Reidar Larssons grundteman blir viktiga redskap när jag ska sortera upp Brödraskapets ideologiska tänkande (se kap. 9). Kapitlen handlar sedan i tur och ordning om grundvärderingar och människosyn (kapitel 10 och 11), viktigaste enhet i samhället och politisk styrelseform (kapitel 12), utopi (kapitel 13) samt metod för samhällsförändring (kapitel 14).

Del IV, Praktisk politik (kapitel 16–19) handlar om tänkandet och handlandet på operativ nivå. I kapitel 16 undersöker jag Muslimska brödraskapets övergripande politiska strategi och taktik för Europa, "den europeiska strategin" som den har formulerats av det transnationella Muslimska brödraskapets ideologer och ledare. I kapitel 17–18 undersöker jag Islamiska förbundets (IFiS) politiska tänkande och handlande och i vad mån detta överensstämmer (eller inte) med "den europeiska strategin". I kapitel 19 sammanfattar jag jämförelsen mellan dem.

¹⁵⁴ Larsson 2014: 23–24. Se också Herbert Tingsten. *Från idéer till idyll. Den lyckliga demokratin*. Stockholm: Norstedts, 1966.

2.5 Empiriska objekt och empiriska källor

Den här avhandlingen undersöker som framgått tre olika aspekter av anknytningen mellan Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet: *ideologi, organisation* och *praktisk politik*. Dessa tre aspekter strukturerar avhandlingen i dess tre empiriska delar, Del II, III och IV.

Som framgick ovan (kapitel 2.3) utvecklade jag åtta indikatorer för samband eller likhet för den historiska och organisatoriska analysen. De åtta indikatorerna ska ses som allmänna riktmärken. Jag undersöker följaktligen Islamiska förbundets (IFiS) eventuella tillhörighet eller anknytning genom att leta efter dessa indikatorer. Jag undersöker alltså de svenska organisationernas historiska tillkomst, personband och informella personliga kontakter, ideologi, organisatorisk likhet, organisatorisk tillhörighet, finansiell samverkan, med mera, enligt ovan.

Men sambandet mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet (MB) utspelar sig i tre geografiska kontexter. Egypten eller moderorganisationens transnationella nätverk, Europa och de europeiska paraplyorganisationernas nätverk, samt Sverige och det svenska nätverket.

Uppläggningsen av min studie, undersökningens design, består alltså av en undersökning av tre dimensioner:

- I. Tre aspekter av samband eller likhet: organisation, ideologi och praktisk politik.
- II. Tre geografiska kontexter: Egypten, Europa och Sverige
- III. Åtta typer av indikatorer: som man kan finna inom de tre aspekterna men också inom de tre geografiska kontexterna.

Det gör att framställningen i det följande kommer att innehålla upprepningar eftersom samma källa, som nämndes ovan, kan komma att användas på flera olika ställen. Framställningen kommer också att innehålla många namn på organisationer (se förteckningen med förkortningar i bokens början). Den kommer också med nödvändighet att innehålla många namn på personer, eftersom personband och personkontakter är viktiga indikatorer i en rörelse som huvudsakligen är byggd på personliga kontakter, vilket både Jan Hjärpe och Lorenzo Vidino framhöll ovan. Det är också genom personkontakter kombinerade med stadgor eller uppgifter om styrelsemöten eller konferenser som man kan läsa av en struktur i nätverket, som Damon Perry pekade på. Alltså: personer och personband är viktiga indikatorer. (Inledningsvis finns en förteckning över de viktigaste personerna i avhandlingen, och avslutningsvis finns ett namnindex.)

Denna metodiska uppläggning, kan sammanfattas i en figur med nio fält (se Figur nedan).

Figur: Undersökningens metodiska uppläggning

	Organisation	Ideologi	Praktisk politik
Egypten	<i>Indikator 1 – 8.</i>	<i>Indikator 2, 6.</i>	<i>Indikator 2, 4, 5, 7, 8.</i>
Europa	<i>Indikator 1 – 8.</i>	<i>Indikator 2, 6.</i>	<i>Indikator 2, 4, 5, 7, 8.</i>
Sverige	<i>Indikator 1 – 8.</i>	<i>Indikator 2, 6.</i>	<i>Indikator 2, 4, 5, 7, 8.</i>

Jag lägger alltså ett flerdimensionellt pussel för att få fram en övergripande bild. I mina empiriska kapitel, nedan, i avhandlingens tre empiriska delar återfinns pusselbitar från samtliga nio fält i figuren. Men jag följer inte slaviskt Figur 2 som mall. Den utgör en mall för att sortera det metodiska tänkandet och är ingen mall för kapitelindelningen. Detsamma gäller de åtta indikatorerna. De utgör hypotetiska riktmärken för undersökningen, några av dem förekommer ofta, andra förekommer mer sällan, och de kommer inte att följas i nummerordning.

De källor som jag har använt kan ge information som behövs i samtliga ovan nämnda nio fält. Så kan till exempel Muslimska brödraskapets egen wikipedia, *Ikhwanwiki.com*, i skilda eller samma artiklar ge information om indikatorer som finns i flera av fälten, i vissa fall samtliga. Detsamma kan gälla Islamiska förbundets (IFiS) hemsida, eller hemsidor från andra organisationer i det transnationella nätverket. Källorna kan alltså inte grupperas efter vilket fält de används inom, eftersom de kan ge information som är användbar inom flera av fälten, ibland till och med samtliga, som sagt.

När jag har undersökt *ideologin* har mina ambitioner varit att främst använda tillförlitliga förstahandskällor som dokument, tidskrifter och ledande personers uttalanden i media. Dessa återfinns ofta på de olika organisationernas hemsidor där de presenterar sig själva och sin politik. Jag har alltså så långt möjligt velat basera min undersökning på skriftliga, primära källor, eller filmade, eller inspelade intervjuer och uttalanden i tillförlitliga media. I den mån jag stödjer mig på uttalanden från ledande personer använder jag enbart offentliga uttalanden och budskap från rörelsens ledande personer. I inledningen till *Del III. Ideologi*, kapitel 9.3 och 9.4 gör jag en närmare presentation av källmaterialet.

När jag har undersökt *organisation* och *praktisk politik* i Sverige har min metod varit att så långt möjligt söka efter organisationer och ledande aktörer i alla tillgängliga svenska, offentliga eller öppna arkiv, samt i Googles sökmotor på arabiska, svenska och engelska. För att kartlägga det svenska organisatoriska nätverket har jag tagit fram uppgifter från organisationernas hemsidor om vilka personer som har varit ordförande eller talesperson eller suttit i styrelser. Liknande uppgifter har också funnits i de styrelseprotokoll eller stiftelseurkunder som organisationerna har skickat in till olika myndigheter. Sådana uppgifter från två håll kan bekräfta eller komplettera varandra, särskilt gällande frågor om samband mellan organisationerna genom överlappande styrelseuppdrag. Här har jag en typ av uppgifter, genom den svenska offentlighetsprincipen, som den internationella

forskningen endast kan få fram genom intervjuer – vilket är en ganska omständlig metod med många osäkerheter och fallgorpar.

Jag har för övrigt helt avstått från egna intervjuer. I den mån jag hänvisar till intervjuer är det sådana som har gjorts av etablerade forskare eller seriöst arbetande journalister, och som alltså kan bedömas ha trovärdighet. Ett sådant exempel är Simon Sorgenfreis intervju med Omar Mustafa (se kapitel 1.4.5). Jag utgår från att han återger Mustafas intervjusvar korrekt, som empiriska kunskapsfragment (oavsett vilka analytiska slutsatser han drar av dem). Ett annat exempel är Evin Rubars SVT-dokumentärer om islamiska skolor eller Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska miljö. Jag utgår från att de intervjusvar som återges i inspelad form är korrekta; däremot behöver jag ju inte dela journalistens analyser, eller hennes uttryckta respektive underförstådda värderingar.

När det gäller aktörer i de transnationella nätverket utomlands har jag begränsat mig till att använda Brödraskapets officiella arabiska hemsidor och uttalanden från nyckelpersoner. Viktiga källor har varit brödraskapets wikipedia, *ikhwanwiki.com*, och *ikhwanweb.com*, *Ikhwanonline.com* samt uttalanden och skrifter av rörelsens *Murshid al-'am* ("Generalvägledaren") och medlemmarna i *Maktab al-Irshad* ("Vägledningsstyrelsen") som dessa har framkommit i arabiska medier eller på arabiskspråkiga hemsidor. (Dessa organ inom den internationella organisationen kommer jag att presentera närmare nedan i kapitel 4.)¹⁵⁵ Utöver det har jag valt att använda uttalanden och skrifter av grundare och ledare (ordföranden) för internationella organisationer såsom exempelvis Chakib Benmakhlof, dåvarande ordförande för FIOE, Kamal Helbawy talesman för Muslimska brödraskapet i väst, Mustafa Tahhan grundare och ordförande för *The International Islamic Federation of Student Organizations (IIFSO)*, Yusuf al-Qaradawi ordförande för *European Council for Fatwa and Research (ECFR)* eller Youssef Nada grundare och ordförande för *Al-Taqwa bank* och "den ansvarige för internationella relationer för Muslimska Brödraskapets internationella organisationen". När det gäller *Al-Taqwa bank* har jag också använt dokument från USA:s justitiedepartement. När det gäller det europeiska nätverket har jag använt officiella uttalanden från ledande personer eller information från organisationernas hemsidor, nyhetsrapportering i internationella TV-kanaler eller i etablerade nät och dagstidningar. Allt detta framgår i detalj i redovisningarna nedan och i undersökningens fotnoter.

Jag kommer ofta att använda citat från arabiskspråkiga källor, såväl i undersökningen av organisationen som av ideologin och den praktiska politiken. Dessa har jag översatt till svenska. Jag har noga kontrollerat översättningarna. När man översätter arabiskt politiskt språk är en kontextuell och intertextuell kännedom om aktörerna och det arabiska politiska språket nödvändigt; liksom vid förståelsen av allt politiskt språk. Olika aktörer använder det politiska språket och dess

¹⁵⁵ Som vi såg ovan anser Jan Hjärpe att dessa bara existerar som "rykten".

nyckeltermerna på olika sätt beroende på situationen och beroende på till vem deras budskap riktar sig.¹⁵⁶ I den här avhandlingen kommer jag att använda översättningsmetoden "formell ekvivalens", en metod myntad av Eugene A. Nida där källspråket prioriteras framför målspråket och originaltextens uttryck och konstruktioner återges så långt det är möjligt på målspråket. I mina kommentarer tar jag upp vissa begrepp eller ord som är svårt att formulera i målspråket.¹⁵⁷

Alla översatta citat från arabiska till svenska som ingår i avhandlingens framställning återfinns på originalspråk i fotnoterna. Varje arabiskspråkig läsare kan alltså kontrollera och därmed diskutera mina översättningar. De arabiska böcker som har använts är skannade i det avhandlingsarkiv som finns upprättat i archive.org, deras länkar dit finns i litteraturförteckningen, dessa böcker kan annars vara svårtillgängliga i Sverige för en kritisk läsare. Alla radio- och TV-program som jag använder har laddats ner och också sparats i avhandlingsarkivet i Google drive, på OneDrive eller Youtube. De är länkade i fotnoterna och har säkerställts med olika metoder. I fotnoterna har jag ofta länkat till webbarkiven, i första hand archive.org. Det viktigaste skälet är att i länken kan man se de datum när länkarna var aktiva på internet när sidan sparades. Ibland fungerar det inte att spara långa länkar på archive.org, särskilt när arabiska bokstäver ingår i länken. I dessa fall sparade jag länkarna på *archive.today*. I det här fallet står inte datum i länken. Därför hänvisar jag till spardatum för länken. Således har den här avhandlingen bidragit till att rädda många förstahandskällor som kunde ha försvunnit helt och hållet i samband med den rensning av material som är vanlig i politiken, särskilt så som skedde efter Brödraskapets nederlag i Mellanöstern och särskilt i Egypten efter 2013. Alla länkar till avhandlingens källmaterial är säkerställda, och fungerade 22-10-18 (se inledningsvis avsnittet "Källor och länkar").

2.6 Svårigheter med forskning i ämnet

En av de största svårigheterna jag har mött är bristen på öppenhet hos de islamiska organisationerna, eftersom de ser omvärlden som fientlig och inte vill avslöja sig.

¹⁵⁶ Se Inledningsvis mitt avsnitt om "Översättning från arabiska". För ett smakprov, se Bernhard Lewis, *The Political Language of Islam*. Chicago and London: Chicago University Press, 1988. Det politiska språkets allmänna drag behandlas hos Murray Edelman, *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1964/1985: 1–21. Hos Mats Lindberg i hans omfattande "The VDP-triad in ideational analysis. Toward an General Theory of Ideological Thought-content" i *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Lindberg 2018a (avsnitt 14) och 2018b (avsnitt 29) finns viktiga påpekanden om skillnaden mellan det politiska språket (objektsspråket, de politiska aktörernas språk) och det analytiska språket (metaspråket, forskningens analyspråk), med hänvisningar ut i litteraturen.

¹⁵⁷ Se Eugene A. Nida och Charles R. Taber. (1969) *The Theory and Practice of Translation*, With Special Reference to Bible Translating. Leiden: Brill.

Denna brist på öppenhet har Carrie Rosefsky Wickham också noterat som ett ingrott mönster hos det egyptiska Brödraskapet. Hon skriver:

Stuck in a near chronic stage of siege, the Brotherhood was understandably reluctant to publish information on its structures, activities, finances and membership rolls.¹⁵⁸

Det leder till att kunskapen om Brödraskapets inre funktion och tänkande delvis ändå är höljt i dunkel och måste avläsas genom indikationer eller avhoppares memoarer eller intervjuer. Wickham fortsätter:

Over the course of more than twenty years of research on the Egyptian Muslim Brotherhood, the more I have learned, the more struck I've become by how little we know about its internal operations.¹⁵⁹

Sedan Wickham skrev detta har det kommit ett par böcker om det egyptiska Brödraskapet som kastar en del ljus på organisationen, liksom rörande dess organisationer i Europa, om än bara i allmänna termer och baserade på självbiografier eller intervjuer med ledare eller avhoppare.¹⁶⁰ För Sveriges del är denna avhandling ett pionjärbete, men man möter en kompakt vägg av förnekande eller brist på öppenhet från Islamiska förbundets sida. Endast genom några avhoppare från ledande poster (Durrani, Ouis, Aldebe) får man viktiga inblickar (kapitel 1.4.6, 6.2.5 och 6.4).

Trots att Islamiska förbundets medlemmar och dess sidoorganisationer är beroende av offentligt ekonomiskt stöd som uppgår till hundratal miljoner kronor årligen, lämnar dessa organisationer inte ut någon information.¹⁶¹ I min forskning stötte jag på detta problem med samtliga organisationer som har grundats av personer inom Islamiska förbundet (IFiS). Man svarade generellt inte på mina mejl med olika slags förfrågningar om verksamhet och budget med mera. I Sverige är det annars möjligt att ur arkiv få del av intern information från kyrkliga församlingar ända tillbaka till 1600-talet, och även frikyrkosamfunden visar stor öppenhet mot den som vill fördjupa sig i deras verksamhet och vardagliga liv. Socialdemokratin lämnar sina styrelseprotokoll till Arbetarrörelsens arkiv. Därför framstår den här statsfinansierade islamiska sfären som avvikande i den svenska miljön vad gäller möjlighet till insyn. Den är också systematiskt uppbyggd som privata, ideella stiftelser och berörs inte av offentlighetsprincipen.

¹⁵⁸ Wickham 2013: 152.

¹⁵⁹ Wickham 2013: 288.

¹⁶⁰ Jag tänker för Egyptens del på al-Anani 2015 och Kandil 2016. För Europas del är Perry 2019 särskild insiktsgivande, liksom Vidino 2010 och Vidino 2020. Övriga arbeten om Europa refereras till i kapitel 5 nedan.

¹⁶¹ I SST:s arkiv saknas ekonomiska eller personella redovisningar i nästan alla årliga rapporter från FIFS, där Islamiska förbundens medlemmar ingår.

Jag har också haft problem allmänt sett med att få information om namnen på ansvariga för olika organisationer, vilket är nödvändigt eftersom jag försöker kartlägga graden av organisatorisk samordning och överlappning i nätverket. Företrädare för de institutioner och föreningar som är anslutna till Islamiska förbundet (IFiS) skriver sina namn i protokoll från mötena på olika sätt vid olika tidpunkter. Vidare transkriberas arabiska vokaler på olika sätt på svenska, och vissa personer skriver sina smeknamn i stället för de officiella namn som finns i myndighetsregistren. Ett exempel är Hibo Waberi, troligen dotter till Abdirizak Waberi, som använder namnet Hiba i sin verksamhet i Sveriges unga muslimer och även när hon representerar den svenska organisationen i styrelsen för Muslimska Brödraskapets *Forum of European Muslim Youth and Student Organizations* (FEMYSO). Andra använder sitt andra förnamn som efternamn i stället, som till exempel Mostafa Kharrakis son, Mohamed Amin Kharraki, som ibland använder sitt andra förnamn Amin som efternamn, alltså Mohamed Amin trots att hans officiella namn är Mohamed Amin Kharraki. Detta är en person som officiellt har innehaft poster både som talesman och ordförande i centrala organisationer. Detsamma gäller Mohamed Ibrahim Benmakhoulouf, tidigare ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM) och son till en av grundarna av och tidigare ordföranden för Islamiska förbundet (IFiS), Chakib Benmakhoulouf. Han använder namnet Mohamed Ibrahim när han arbetar som generalsekreterare för Islamic Relief. Många fler exempel kan nämnas. Det finns många förklaringar till detta fenomen.

En förklaring är att i flera av de arabiska länderna har man inte några efternamn utan bara sitt eget tilltalsnamn följt av sin fars och därefter sin farfars namn. När man kommer till Sverige blir det sista namnet automatiskt efternamn i enlighet med den svenska namnlagen. En annan förklaring är att aktörer som tillhör Brödraskapet från sina hemländer är vana att inte skriva under officiella dokument över huvud taget, eftersom detta skulle kunna användas som bevis för medlemskap i det förbjudna Brödraskapet i de länder som de kommer ifrån. Att förknippas med Brödraskapet har alltid inneburit förföljelse och problem. Det har alltså varit klokt att försöka fördunkla sin närvaro. Samtidigt får vi ju inte glömma bort att en islamist efter 11 september 2001 och "kriget mot terrorn" måste visa stor försiktighet inför det internationella samarbetet mellan säkerhetspolisen från olika länder, även i Sverige. Hur som helst försvårar detta namnskick varje grundläggande kartläggning av ett befintligt nätverk av organisationer där ledande personers platser i styrelser, och ett överlappande ledarskap, är en indikator på organisatoriska samband.

Det finns också filologiska förklaringar till svårigheten att få fram tillförlitliga namnuppgifter. I det arabiska alfabetet finns det få vokaler jämfört med det latinska alfabet i Europa och bokstäver uttalas olika i skilda geografiska områden. Ett exempel är bokstaven *Ā (alef)* som kan ersättas med flera olika svenska bokstäver såsom a, å, ä, e, y, etc. Korta och vissa långa vokaler skrivs inte ens ut på arabiska. Namnet محمد som med latinska bokstäver blir Mhmd (det skrivs helt utan vokaler på arabiska) kan på svenska skrivas som Mohammed, Mohammad, Mohamed,

Mohamad, Muhammad, Muhammed etc. Många gånger har jag inte hittat namnen alls på protokoll och årsredovisningar, trots att jag vet från andra källor att personerna existerar och har uppdrag i organisationen. Frågan är om dessa personer medvetet inte vill bli igenkända, eller inte vill visa att man förekommer på andra ställen i nätverket. Ett annat alternativ är att vissa personnamn verkar vara rent påhittade av dem som har skrivit rapporterna/protokollen, kanske för att ge intryck av att det fanns flera personer på mötet än det faktiskt gjorde. Denna osäkerhet har lett till ett källmässigt beslut i denna avhandling: att endast använda sådana namn som jag har kunnat säkerställa genom olika, kringliggande källor. Till exempel kan ett protokoll i ett arkiv jämföras med uppgifter på en hemsida, eller med ett annat arkiv eller en tidningsuppgift.

2.7 Forskarens relation till ämnet

Muslimska brödraskapet mötte jag på allvar första gången under mina studier i historia vid Ain Shams universitet i Kairo på 1980-talet. Universitetet var då en av få platser i Egypten där olika politiska strömningar kunde mötas, och Brödraskapet var utan tvekan en av de mest framträdande. Under den tiden debatterades Brödraskapets utopi och den "islamiska ordning" som de strävade efter att inrätta. En laddad fråga var synen på den kristna minoriteten kopterna, som min familj tillhör (kopterna utgör cirka 10–20% av befolkningen). Andra omtvistade frågor gällde det moderna samhället och Egyptens lagstiftning i jämställdhetsfrågor och *hudud*, straff enligt sharia. Genom dessa debatter och det material som de spred lärde jag känna Brödraskapets ideologi och politiska vision.

När jag flyttade till Sverige på 1990-talet studerade jag religionsvetenskap och islamologi i Lund. Där deltog jag i professor Jan Hjärpes seminarier i islamologi. Jag skrev mitt examensarbete i islamologi 1998 om förhållandet mellan al-Azhar-universitetet, den muslimska världens teologiska centrum, och den egyptiska staten.¹⁶² Det handlade om religionspolitik och byråkratiseringen av al-Azhar under två sekler, 1798–1998, inordningen av denna lärdomsinstitution under statligt förmyndarskap, och följaktligen om hur religiösa föreställningar under två sekler hade anpassats till den politiska maktens krav och behov.¹⁶³ Min förberedande uppsats för forskarutbildningen i religionsvetenskap 1998 vid Lunds universitet handlade om religionsdialog i Egypten, mellan al-Azhar som islamiskt teologiskt centrum och den koptiska kyrkans teologiska ledning. Resultatet av studien visade att relationen mellan officiell islam och officiell kristendom i Egypten handlade om samexistens mellan två parallella samhällen och två parallella, fundamentalistiska

¹⁶² Al-Azhar är världens näst äldsta, fortfarande existerande universitet, grundat år 970 i Kairo. Det är sedan länge den islamiska världens lärdomscentrum.

¹⁶³ Sameh Egyptson, *Al-Azhar & Religionspolitik i Egypten 1798–1998*. Examensarbete i islamologi. Lunds universitet, Teologiska institutionen, 1998-02-19.

strukturer för religiös auktoritet. Tillsammans legitimerade de ett sektbaserat samhällssystem och legitimerade därmed den överordnade egyptiska statens medlande auktoritet. Ett annat resultat var att de båda lägren använde det man i samhällsvetenskaplig forskning kallar ”organiserat hyckleri” (se Brunsson 2003) med ett budskap riktat inåt till ”de egna” och ett annat riktat utåt till ”de andra” som vilseledande förställning eller retoriskt döljande täckmantel.¹⁶⁴

När jag hade antagits till forskarutbildningen fokuserades mitt forskningsintresse till interreligiösa relationer och religionsundervisning. Tillsammans med professor Aasulv Lande arrangerade jag en konferens 2002 vid Svenska institutet i Alexandria. Vi ville prova de teorier som Lande hade utvecklat rörande dialogen mellan kristna och buddhister i Japan. I muslimska länder lärs nämligen islam endast ut till muslimska studenter och kristendom endast till kristna studenter i statliga skolor, men båda på ett konfessionellt sätt, som undervisning i tro. I svenska skolor kallas däremot ämnet religionskunskap, som bekant, och alla religioner presenteras för alla elever i ett jämförande, neutralt beskrivande perspektiv oavsett elevernas religiösa bakgrund. Den underliggande tanken i denna pedagogik är att kunskap om andra religiösa strömningar ska öka den religiösa toleransen och möjliggöra dialog, något som vi ville pröva i Egypten. Konferensen hölls på det nyinrigda svenska institutet i Sjömanskyrkan i Alexandria. En stor grupp forskare från Skandinavien var inbjudna tillsammans med andra svenska deltagare. Från Egypten deltog representanter från såväl utbildningsministeriet och ministeriet för högskolor som från al-Azharuniversitet och Koptiska institutet i Kairo. Vid denna konferens träffade jag Mostafa Kharraki som, fick jag veta, var en av de främsta islamiska ledarna i Sverige. Kharraki var vid denna tid ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR), en organisation som jag kände till som närstående Muslimska brödraskapet genom min kollega Jonas Otterbecks forskning om islam i Sverige och tidningen *Salaam*. Kharraki deltog vid vårt besök på självaste al-Azhar där vi bland annat träffade Muhammad Sayyid Tantawy, al-Azhars högste imam. Vid mötet med Tantawy bad Kharraki om stipendier åt svenska lärare i muslimska grundskolor så att de skulle kunna resa till Kairo och studera vid fakulteten för islamisk mission (*da'wah*). När jag lyssnade på det samtalet, och andra samtal under konferensdagarna, förstod jag att det islamiska ledarskapet i Sverige hade en vision att överföra en sekteristisk religiös pedagogisk modell till det svenska samhället, liknande den i Egypten.¹⁶⁵ Man tänkte sig tydligen att inrätta islamiska skolor och kulturella institutioner för att kunna utöva religiös och kulturell auktoritet gentemot

¹⁶⁴ Sameh Egyptson, ”Samexistens, konflikt och dialog mellan islam och kristendom i det moderna Egypten”. Doktorandprojekt i Missionsvetenskap och Interreligiösa relationer. Lunds universitet, teologiska fakulteten, 1998, s. 43.
http://web.archive.org/web/20200325023513/http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/62879598/Samexistens_konflikt_dialog.pdf

¹⁶⁵ Sameh Egyptson ”Islam möter kristendomen i Egypten”, i Aasulv Lande och Carl Sundberg (red.) *Mission nr. 23*, Uppsala: Svenska institutet för missionsforskning, 2007.

invandrarna från muslimska länder, och uppenbarligen med målsättningen att bedriva konfessionell undervisning om islam i sina skolor. Detta var en för mig omvälvande tanke. Kunde någon över huvud taget ha en sådan bild av undervisning i Sverige? Detta fick mig att börja undra över vilka politiska mål och handlingslinjer de islamiska organisationerna i Sverige egentligen hade.

Under 2004 deltog jag med mina kolleger inom missionsvetenskap och interreligiösa relationer på ytterligare en konferens. Den hölls vid *al-da'wah*-fakulteten (missionsfakulteten) på al-Azhar universitet. Jag hade skaffat kurslitteraturen för *al-da'wah*-fakulteten med hopp om att kunna hitta en grund för dialog. Till konferensen hade deltagare från institutet för koptiska ortodoxa studier samt anglikanska och katolska teologiska institutioner bjudits in. Konferensens huvudämne var definitionen av begreppen interreligiös dialog i förhållande till mission. När övergår en öppen och förutsättningslös dialog till att bli ett medvetet försök att övertyga ”den andre”? Under konferensen fick jag alltmer kunskap, tack vare de anglikanska och katolska teologerna, om att hyckleri utövades i hög grad när utländska akademiker och teologer kom på besök. Dessa mina intryck förstärkte mina tidigare erfarenheter av det sekteristiska och fundamentalistiska grundmönstret.

Denna insikt kom att fördjupas på ett drastiskt sätt. Mitt mål under konferensen 2004 hade varit att de egyptiska teologerna, både muslimer och kristna, tillsammans skulle skriva en jämförande lärobok om de abrahamitiska religionerna. Denna skulle senare ingå i kurslitteraturen på deras institutioner och utgöra grund för en verklig, öppen, religiös dialog. En konferens för att presentera boken skulle hållas i Lund 2005. Jag var hoppfull vid hemkomsten till Sverige och projektet uppmärksammades som ett genombrott i de då ansträngda relationerna mellan islam och västvärlden.¹⁶⁶ Min dåvarande handledare Aasulv Lande var dock mer skeptisk,¹⁶⁷ och han fick rätt. De egyptiska teologerna skrev naturligtvis ingen bok. Jag hade varit naiv. Mitt projekt hade misslyckats och jag drog slutsatsen att det inte fanns någon förutsättning för en sådan dialog, i alla fall inte i Egypten, där den verkligen skulle behövts. Hoppet blev att en sådan dialog skulle kunna utvecklas i Sverige, där muslimer är i minoritet och lever i ett öppet, demokratisk samhälle. Jag lade ner mitt projekt i Egypten. Men vad skulle jag ha som avhandlingsämne i Sverige?

Efter händelserna under den arabiska våren 2011, där jag för övrigt deltog på Tahrirtorget som demokratiaktivist, tog Sveriges författarförbund initiativ till en

¹⁶⁶ Daniel Wärn, ”Kristna släpps in på imamutbildning”, Dagen, 2004-04-15.
<https://web.archive.org/web/20040517103050/http://www.dagen.se/nyheter/artikel.asp?ID=60674>

¹⁶⁷ Angela C K Björk, ”Fredsmissionär i gamla hemlandet”. Lunds universitets tidskrift LUM: 3 mars 2004.
<https://web.archive.org/web/20210524162447/http://www.lum.lu.se/wpcontent/uploads/2013/11/lum0304.pdf>

internationell konferens på temat yttrandefrihet. I min egenskap av ansvarig för ett skandinaviskt-svenskt kulturcentrum i Kairo, tog jag chansen att få vara med och organisera konferensen. Jag bjöd in bland annat företrädare för det egyptiska Frihets- och rättvisepartiet (FJP), den politiska grenen av Muslimska brödraskapet, som just hade grundats efter Mubarak-regimens fall. Jag blev glad över att några av Brödraskapets partirepresentanter tackade ja. Jag insåg senare att man hade gjort det eftersom de trodde att Sverige delade deras egen uppfattning om yttrandefrihet, att yttrandefriheten måste göra halt inför religiösa normer, trossatser och religiösa symboler. De hade också uppfattningen att den svenska grenen av Muslimska brödraskapet, deras "nationella organisation" i Sverige, som de talade ogenerat om, hade ett betydande inflytande i svensk rikspolitik. De hade i viss mån rätt. Vid tiden för planeringen av konferensen var till exempel en tidigare ordförande för Islamiska förbundet (IFiS), Abdirizak Waberi, riksdagsledamot för Moderaterna och ledamot i försvarsutskottet, vilket glädde bröderna i Egypten. Det blev alltmer uppenbart för mig att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) var en intressant aktör med stark ställning i den svenska offentligheten, och att den också var intressant för den islamistiska rörelsen utomlands. Intrycket förstärktes när jag fick kännedom om att en annan svensk, Mohamed Tamsamani (senare ordförande för riksorganisationen Förenade islamiska församlingar (FIFS), arbetade vid Muslimska Brödraskapets parti Frihets- och rättvisepartiets kontor i Kairo vid tiden för den egyptiska revolutionen, aktivt deltagande i revolutionshändelserna på Brödraskapets sida.

Därefter försökte jag öppna en offentlig dialog med Islamiska förbundet (IFiS) och dess sido- och dotterorganisationer. Det började med en replik i Aftonbladet i april 2013. Min replik riktades mot en artikel som var skriven av talesmannen för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Mohamed Kharraki.¹⁶⁸ Den personen, visade det sig senare, är son till den Mostafa Kharraki som jag hade träffat på konferensen i Alexandria 2002. Mohamed Kharraki hävdade i sin artikel att Islamiska förbundet (IFiS) är en demokratisk folkrörelse som grundar sig på den islamiska "medelvägsskolan". I min replik¹⁶⁹ frågade jag bland annat hur Islamiska förbundet ser på "medelvägen" (*wasatiyyah*) när det gäller olika aspekter av *sharia*. Det kom inget svar och det blev ingen dialog om detta. När jag frågade Mohamed om han är släkt med Mostafa svarade han inte på frågan utan anklagade mig för islamofobi. I stället för ett svar på mina frågor försvann ganska snabbt en hel del material från Islamiska förbundets (IFiS) hemsida (se kapitel 4). Den uteblivna dialogen, det försvunna materialet från hemsidan och det uteblivna svaret om släktbandet väckte min nyfikenhet. Tillämpade man samma metod av organiserat hyckleri som jag hade mött bland religiösa fundamentalister och sekterister i Egypten? Tillämpade

¹⁶⁸ Mohamed Amin Kharraki, Islamiska förbundet: "Vi har inget att dölja kring vår värdegrund", Aftonbladet 2013-04-25.

<https://web.archive.org/web/20170608235202/http://www.aftonbladet.se/debatt/article16665018.ab>

¹⁶⁹ Sameh Egyptson, "Religionsforskaren: Arabisk vår – eller taktik?", Aftonbladet 2013-04-27.

<https://web.archive.org/web/20161220000912/https://www.aftonbladet.se/debatt/article16681788.ab>

Mohamed Kharraki den urgamla principen om *taqiyyah*, förställning och lögn, som man i islamiskt politiskt språk brukar kalla den typ av ”organiserat hyckleri” (Brunsson 2003) som Muslimska Brödraskapet ibland har tillämpat? Tillämpas detta också i Sverige? Uppvisar dessutom de svenska organisationerna samma mönster av toppstyrning från en liten inre krets, som i Egypten? Nyfikenheten ledde till att jag började leta material i svenska arkiv och svenska medier om Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk av organisationer. Detta blev startskottet till en alltmer systematisk materialinsamling och till en lång rad kritiska debattartiklar i svenska medier som baserades på detta insamlade material, samt till en bok där jag lade fram det mesta av det material som jag funnit, för andra att använda.¹⁷⁰

Därmed hade jag också funnit mitt avhandlingsämne. Mina drivkrafter för att skriva denna avhandling är alltså för det första en *besvikelse*, besvikelsen över att både islamiska och kristna teologiska ledare i Egypten höll fast vid en fundamentalistisk och sekteristisk världsbild där det inte fanns några kontaktytor för dialog, trots den gemensamma teologiska grundsynen som finns i de abrahamitiska religionerna. Man hycklade dialog men bedrev i realiteten krypskytte och maktkamp. Att jag blev besviken får jag tillskriva min egen naivitet.

Den andra drivkraften är en *undran*, den som väcktes i Alexandria 2002 och även senare under arabiska våren i Kairo 2011: Är det så att Muslimska brödraskapet finns i Sverige? Hur ser man i så fall på islams möjligheter och islams närvaro i landet Sverige? Och vilka politiska mål, framtidsvisioner och handlingslinjer har man i så fall?

Den tredje drivkraften är *nyfikenhet*. Jag vill veta vad som rör sig bakom den politiska retoriken, organisationsvärldens fasader och förnekandet av någon anknytning till det globalt verksamma Muslimska brödraskapet. Vad ligger bakom det faktum att ledningen för IFiS väljer att *inte* vara öppen med sin religiösa och politiska åskådning? Varför plockas visst material, eller vissa personuppgifter, plötsligt bort från hemsidan? Varför förnekas ständigt några band till det globala Muslimska brödraskapet? Handlar det om samma princip om organiserat hyckleri som jag mötte bland teologerna i Egypten, med ett budskap riktat inåt och ett annat utåt för att förstålla sig?

¹⁷⁰ Boken utkom ursprungligen på arabiska 2018 med titeln *Al-Kedhb al-Abyad al-Moqaddas*. I sin engelska översättning heter den *Holy White Lies. The Muslim Brotherhood in the West – ”Case Sweden”*. Cairo: Dar el Maaref Publishing House, 2018. I svensk, översättning, och delvis omarbetad, har den kommit ut i två delar *Erövringen* (2020) och *Bosättningen* (2021). Dessa böcker får räknas som debattböcker med en omfattande materialredovisning, de kan betraktas som preliminära utkast, *ett work in progress*. Här i denna avhandling gör jag ett försök att omstrukturera och komplettera detta källmaterial och dessa preliminära utkast i ett nyskrivet, vetenskapligt syftande arbete, och därmed lämna ett bidrag till en pågående vetenskaplig diskussion. På vissa ställen kvarstår naturligtvis ändå formuleringar från de tidigare, preliminära utkast.

Med dessa tre drivkrafter – besvikelse, undran och nyfikenhet – började jag samla det källmaterial som efter många års arbete och tidigare böcker kom att ligga till grund för denna avhandling. Hade rörelsen varit öppen med sin verksamhet, sin ideologi och sin internationella anknytning, hade nog denna avhandling sett helt annorlunda ut om den ens hade behövt skrivas.

Kapitel 3. Kontextualisering och konkretisering av frågeställningarna: Muslimska Brödraskapets säregenheter

Metodisk avsikt med kapitlet

Avsikten med detta kapitel är att rikta in undersökningens fokus ännu litet mer, och kontextualisera och konkretisera avhandlingens grundfråga och de tre övergripande frågeställningarna (kapitel 2.1). Det betyder att det metodiska schemat i Figur 2 ovan (kapitel 2.5), får en tydligare förankring. Jag ska försöka ge en något fylligare bakgrundsbild av Muslimska brödraskapet i Egypten utifrån den internationella forskningen och lyfta fram Brödraskapets motsägelsefulla och konfliktfyllda existens under dess snart 100 år av verksamhet. Det är säregenheter som (eventuellt) skulle kunna prägla dess (eventuella) avläggare i Europa och Sverige. Jag kommer att ta upp säregenheter hos Brödraskapets islamistiska ideologi och politiska teori (kapitel 3.2); samt några säregenheter i Brödraskapets organisation och praktiska politik (kapitel 3.3); samt hur dessa säregenheter får betydelse i Brödraskapets fyra perioder av *mihna*, ”prövning” (kapitel 3.4). Viss överlappning förekommer med framställningen i kapitel 1.2 ovan.

Utifrån denna övergripande och svepande bakgrundsskildring, baserad på forskningslitteraturen, framkommer fyra inre motsägelsefullheter som har präglat Muslimska brödraskapets existens i Egypten (kapitel 3.5). Det är motsägelser och motsättningar som har funnits: a) mellan det sociala och det politiska, b) mellan religion och politik, c) mellan reform och revolution samt d) mellan slutenhet och öppenhet. Utifrån dessa fyra motsägelsefullheter formulerar jag fyra hypoteser om vad jag (eventuellt) kan komma att finna i Europa och Sverige (kapitel 3.5). Dessa hypoteser kan sedan läggas till grund för en undersökning av motsvarande motsägelser och motsättningar – i organisation, ideologi och praktisk politik – och eventuella lösningar på dem också i det svenska fallet. Om dessa säregenheter – de fyra motsägelsefullheterna eller försök att lösa dem – har följt med från Egypten till Europa och Sverige, så borde de kunna observeras genom användande av de åtta indikatorerna i de nio undersökningsfälten i Figur 2 ovan (kapitel 2.5). Om resultatet skulle bli att de faktiskt förekommer hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), skulle detta utgöra ytterligare argument för förbundets tillhörighet eller anknytning till det transnationella Muslimska brödraskapet.

Jag är medveten om att den bakgrundsbild som jag målar upp kunde ha gjorts bättre eller mer fullständig, och att det i så fall kunde ha framkommit andra säregna eller unika drag som skulle ha kunnat läggas till grund för den fortsatta empiriska analysen. Till exempel motsägelser och konflikter rörande den inre demokratin eller om rörelsens hierarkiska uppbyggnad. Det är emellertid aspekter som det är svårt

att få kunskap om, inte bara i Egypten utan i minst lika hög grad i Europa eller Sverige.

3.1 Ideologiska särregenheter

De amerikanska forskarna Dale Eickelman och James Piscatori har i boken *Muslim Politics* (1996) lanserat tesen att islam i och med moderniseringen sedan 1800-talets slut, och i stigande grad under 1900-talets globalisering, bryts loss ur sin kulturella självklarhet att vara "naturlig" religion och kultur. De talar om islams "objektivering", där gränserna för religionen blir synliga och där islam kommer att betraktas så att säga utifrån, ett objekt som kommer ut ur naturlighetens dimbildning och blir synligt. I moderniseringens och globaliseringens belysning blir islam därmed en religion som blir synlig som ett alternativ, inte bara till andra religioner, utan också till västerlandets marknadstänkande och individualism samt dess sekulära ideologier såsom liberalism, socialism och nationalism. En liknande analys har också den franske sociologen Olivier Roy gjort i sina böcker och arbetet *Globalized Islam: the search for a new Ummah* (2004) och *Holy Ignorance. When Religion and Culture Part Ways* (2010). Religionsvetaren Mattias Dahlkvist har i sin nämnda avhandling om den islamiska teologen och filosofen Maulana Wahiduddin Khan, *The Politics of Islam. Non-violence and Peace* (2019) gjort en förtjänstfull sammanfattning av tesen om "objektivering" i dessa arbeten.¹⁷¹

Perspektiv på islam som en synliggjord, "objektiverad" religion, kan föras över också till den politiska ideologin islamism i dess olika varianter. Modern politisk islam framträder som ett utarbetat alternativ till det tidigare oproblematiserade och naturliga politiska tänkandet i muslimska länder. Det är en del i dess födelseprocess i och gentemot Europa, koloniseringen och den moderna kulturen, senare också i den globala, mediala kommunikationen där olika särarter framträder. Äldre epokers islam hade aldrig egentligen behövt formulera någon preciserad teori om härskarmakten eller statsstyrelsen. Härskaren eller kalifen sågs som profetens efterföljare som politisk ledare, medan det låg på de skriftlärda teologerna, *ulama*, att utröna Guds ord. Härskaren, eller den styrande eliten, fick därmed ta hand om försvaret och rättsskipningen av brottmål, de beryktade *hudud*-straffen, medan islams teologiska och juridiska (*ulama*) hade hand om civilrätten och de teologiska dogmerna liksom religionsutövningen och undervisningen. Samtidigt som *ulama* verkade under beskydd av härskaren kunde emellertid *ulamas* moraliska bud också vara grund för religiöst grundad kritik mot härskaren, när denne glömde sina förpliktelser mot folket och mot Gud. Principerna för denna kritik utvecklades emellertid aldrig så att de innebar några konstitutionella regler för omval av härskaren, eller en konstitutionellt kodifierad rätt till revolution; inte i någon av de

¹⁷¹ Mattias Dahlkvist, *The Politics of Islam. Non-violence and Peace. The Thought of Maulana Wahiduddin Khan*. Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier, 2019: 90–102.

fyra, så systematiska och genomtänkta sunnitiska lagskolorna förekommer detta, bara svepande ord om att härskaren ska vara from och regera enligt *sharia*. I förmodern tid var alltså teologerna och religionen sidoordnad och underordnad; inom islam behövde aldrig någon principiell och hegemoniskt syftande politisk teori utvecklas. Islams uppgift sågs som att, enligt lagskolornas rättstradition (*fiqh*), grundad på relevanta ställen i Koranen och *sunnah*, reglera rådande förhållanden.¹⁷²

Denna traditionella sidoordning kom att ifrågasättas vid 1800-talets slut och under 1900-talet. Den påtryckande faktorn var som sagt den europeiska kolonialismen och det moderna, globaliserade sammanhanget. Genom en vitaliserad, uttryckligen *politisk* islam, slutligen, hos tänkare som al-Banna, Khomeini, Maududi och Qutb (se kapitel 1.2.1) formas ett nytt politiskt projekt där ”islam” – Koranens budskap – tolkas politiskt och läggs till grund för samhällsordningen och statsstyrelsen.

Denna nya, religiöst grundade, politiska ideologi – islamism – formuleras i en situation av kulturell, politisk, militär och ekonomisk nedgång för den muslimska världen, som vi såg. Den islamiska civilisationen hade halkat efter den europeiska inom ekonomi, filosofi, vetenskap, teknologi och militär stridskonst. Redan det franska fälttåget mot Egypten (1798–1801) hade avslöjat det stora gapet mellan de europeiska och de arabisk-muslimska samhällena. Napoleon gjorde en stor show av västs överlägsenhet och rationalism efter ankomsten till Egypten. Därtill kom att Ottomanska imperiet, som hade varit sammanhållande för den islamiska civilisationen sedan århundraden, under 1800-talet hade blivit alltmer kraftlöst och gick till slut under i och med första världskriget, där det hade slutit sig till de andra kejsarmakterna i en allians mot de västliga staterna. Sekulära och nationalistiska krafter under ledning av de ”ungturkiska” officerarna och Kemal Atatürk tog över i huvudstaden Istanbul och Mellanöstern delades upp i brittiska respektive franska protektorat. I såväl Egypten som i Iran och Indien (Pakistan) kom därför islamismen att formuleras som ett politiskt, religiöst och kulturellt motstånd mot Europas annekteringar. Den framställdes också mitt i nederlagets stund som ett egentligen, till sin essens, överlägset alternativ till Europas kolonialism, kristendomens mission i arabvärlden, och Europas teknologiska överlägsenhet. De nämnda grundarna av denna islamism var övertygade om att en muslimsk renässans endast blir möjlig om man återvänder till en ”autentisk” och ”ren islam”, en ”ur-islam” som vi såg. De var också övertygade om att Europas sekulariserade kultur och materialism skulle fräta sönder det europeiska samhällsbygget och leda till ”västerlandets undergång”. Denna nya, politiskt tänkta islam, *islamism* som den har kommit att kallas, formuleras därmed som ett *allomfattande ideologiskt alternativ* till det västerländska, moderna samhället med dess marknadsekonomi och dess sekulära

¹⁷² Said Amir Arjomand (ed.) *Constitutional Politics in the Middle East*. Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2008: 8; *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*, 2013: 112–115. Se även Zollner 2009: 106–129 för en intressant diskussion om detta inom Muslimska Brödrskapet.

stat, samt mot dess främsta politiska ideologier, nationalism, liberalism och socialism.¹⁷³

Central är tanken på *nizam Islamiyya*, ”en islamisk ordning”, det vill säga att mellanmännsliga och samhälleliga relationer ska regleras utifrån normsystemet i *sharia*, enligt Koranen och profetens *sunnah*.¹⁷⁴ Det speciella med Koranen är att den på många sätt är en regelbok (liknande Tredje mosebok i Gamla testamentet). *Sharia*, lagen, ger detaljerade föreskrifter för det sociala och ekonomiska livet, allt från arvsrätt till egendomsrätt och användandet av kapital (ränteförbudet). Inrättandet av en islamisk ordning kräver i sin tur att härskaren, eller den politiska regimen, stödjer det auktoritativt, normgivande islamiska centrum som behövs, i Egyptens fall ett vitaliserat Al-Azhar, för att förtydliga vilka civilrättsliga normer och regler som ska vara gällande. I det fallet kan de moderna islamisterna luta sig mot sekler av tradition. Men när det gäller de politiskt konstitutionella frågorna, till exempel relationen mellan den politiska regimen och den religiöst normgivande institutionen, är den islamistiska politiska teorin mindre självklar. Är det till exempel den politiska regimen som ska utse representanterna i de religiösa institutionerna? Eller ska de utses av *ulama* själva? Eller omvänt, borde statsstyrelsens ledning godkännas av eller rent av utses av de religiösa ledarna? Dessa frågor har inledningsvis inte något självklart, principiellt utarbetat svar.¹⁷⁵ Mest utvecklade har principerna för en systematisk islamistisk politisk konstitution hunnit bli i Iran under Ayatollah Khomeini och i Pakistan med Abu A’la Maududi. I Irans revolutionära islamiska republik har de teologiska och juridiska islamiska lärde getts en överordnad position i statsstyrelsen (principen om *welayat faqih*) genom inrättandet av ”väktarrådet” och ”stora rådet”. Det är stora rådet som utser den högste ledaren, vilken i sin tur utser medlemmarna i det mäktiga väktarrådet som består av tolv framstående teologer och jurister och som bland annat kontrollerar vilka personer som kan få kandidera till parlament och regeringsposter.¹⁷⁶

Vi ska nedan få se att det Muslimska brödraskapet i Egypten på denna punkt inledningsvis hävdar en mycket mer traditionell roll för islam och sig själv som islamistisk rörelse. Man ser sig som en sidoordnad påtryckningsgrupp mot kungamakt och stat.¹⁷⁷ Man har sin styrka i att låta visionen om en islamisk ordning genomsyra samhället. Man vänder sig till och med till kungen och ber denne att

¹⁷³ *Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*, 2013: xiv–xviii; Larsson 2014: kapitel 16–17; Esposito, *Islam*, 2016: 182–205; Osman 2016: vi–xii; Willi 2021: 17–34.

¹⁷⁴ Se t.ex. för Muslimska Brödraskapet i Egypten, Mitchell 1969/1993: 232–259; se även Tibi 2012: 2–6.

¹⁷⁵ Se åter Zollner 2009: 106–129 och de andra referenserna i fotnoterna ovan.

¹⁷⁶ Schirazi 1997: 110f; Larsson 2014: kapitel 16.

¹⁷⁷ Se refererade arbeten i fotnoterna i kapitel 1.2.3 ovan.

genomföra åtgärder i islamiserande riktning. Men man har aldrig mer än antydningssvis skisserat hur den konstitutionella institutionerna ska utformas i den framtida islamiska staten eller kalifatet. På den punkten har Ayatollah Khomeini eller Maududi mycket mer utvecklade förslag. Det har medfört att en av Brödraskapets svagaste punkter, teoretiskt och ideologiskt, rör synen på stat, politik och konstitutionella frågor, och därmed synen på demokrati och ett demokratiskt politiskt system, som påpekades ovan. Allmänt präglas Brödraskapets politiska teori av tveksamheter och motsägelser som påpekades ovan.¹⁷⁸ Detta ska jag återkomma till nedan.

I de flesta europeiska länder med invandrare från muslimska länder har Brödraskapets nationella organisationer tillsammans med FIOE och dess sidoorganisationer framgångsrikt byggt upp politiskt inflytande och en position som representanter för invandrarna från muslimska länder. Såväl de nationella organisationerna som FIOE har också starka finansiella tillgångar, som består av olika slags bidrag från Mellanöstern, egen ekonomisk verksamhet samt offentlig finansiering från europeiska myndigheter. Från början på 1980-talet leds detta europeiska nätverk av ett tätt sammanhållet ledarskap som har direkta personliga kopplingar till det egyptiska Brödraskapets grundare, Hassan al-Banna (1906–1949) eller till hans närmaste anhängare och efterföljare, stora delar av detta ledarskap sitter fortfarande i ledande ställning in på 2000-talet, även om leden börjar tunnas ut.

Sedan grundandet 1989 har också FIOE haft en teologisk och ideologisk ledning som har varit tätt kopplad till Muslimska brödraskapets organisationer i Egypten och Mellanöstern. Det gäller dels ”den andlige ledaren” och inflytelserike politiske teologen Yusuf al-Qaradawi (1926–2022) född i Egypten, tidigt i sitt liv medlem i Brödraskapet, och numera bosatt i Qatar.¹⁷⁹ Det gäller dels också al-Qaradawis nära medarbetare Fayçal Mawlawi (1941–2011), grundare av FIOE och det europeiska nätverket samt ledare för Muslimska Brödraskapet i Libanon.¹⁸⁰ Den organisatoriska uppbyggnaden av Muslimska brödraskapet och dess kringliggande nätverk av organisationer är emellertid svår att få kunskap om, inte bara för forskare och journalister utan också för medlemmar och sympatisörer. Muslimska brödraskapet är organiserat på ett specifikt sätt, med informella, personliga lojalitetsband mellan ledare och medlemmar, och med informella, ogenomskinliga procedurer – några skulle säga hemlighetsfulla – för att anta medlemmar, utse ledare och fatta beslut. ”Reliable information on the internal workings of the Brotherhood

¹⁷⁸ Akbarzadeh 2011: 1–7; Muqtedar Khan, “Three Dimensions of the Emergence of Political Philosophy of Islam”, i Akbarzadeh (ed.) *Routledge Handbook of Political Islam*. London and New York: Routledge, 2011: 27–33. Brödraskapets tveksamheter och motsägelser ända från sitt grundande diskuteras bl.a. i Zollner 2009: 9–49; Wickham 2013: 96–195; Hamid 2014: 1–30; Osman 2016: 242–255; Esposito, *Islam*, 2016: 189–190; Mellor 2018: 45–49, 179–191, 202–209.

¹⁷⁹ Al-Qaradawi presenteras vid flera tillfällen i Del III Ideolog, se t.ex. kapitel 9.3 och 14.5.

¹⁸⁰ Mawlawi presenteras vid flera tillfällen i Del III Ideologi, se t.ex. kapitel 14.5.

is notoriously difficult to come by”, skriver en av de kunnigaste forskarna om Muslimska brödrskapet, statsvetaren Carrie Rosefsky Wickham.¹⁸¹ Namnet Brödrskapet tycks alltså vara väl valt, särskilt som vi har att göra med en rörelse som å ena sidan består av ett nätverk av relativt självständiga nationella organisationer och med delvis formaliserade relationer mellan sig, å andra sidan hålls samman av och bygger på delvis informella personliga band. Grunden för rörelsen är en icke ifrågasatt politisk ideologi på islams grund som härrör från Hassan al-Bannas tänkande och budskap och som huvudsakligen har utvecklats vidare av ideologer som Sayyid Qutb¹⁸² och Yusuf al-Qaradawi. Denna ideologi förs vidare till nya anhängare och medlemmar genom en gemensam grundläggande ideologisk skolning och en långvarig utbildning av medlemmarna enligt ett gemensamt pedagogiskt material.

3.2 säregenheter i organisation och praktisk politik

3.2.1 Rörelsens mångsidiga karaktär

När Hassan al-Banna grundar Muslimska brödrskapet 1928 är det i en komplex och omvälvande situation i Egyptens historia. Ottomanska rikets undergång hade skapat ett stort tomrum för miljontals muslimer, ett tomrum som hade förstärkts 1924 i och med att Kemal Atatürks sekulärt nationalistiska regim i Turkiet avskaffade sultanatet. Britterna kontrollerar samtidigt Egypten tillsammans med det konservativa kungahuset under kung Faud I. Den monarkiska konstitutionen ger den traditionella jordägande klassen oproportionerligt inflytande och i Egypten florerar både anti-kolonialistiska och anti-monarkistiska stämningar. Den nya medelklassen som mer baseras på handel och modernisering står huvudsakligen utanför politiken, medan folkets stora massa lever i fattigdom. Det nationalistiska och liberala *al-Wafd-partiet*, som har ett tämligen stort stöd bland främst den moderna medelklassen, kräver konstitutionella reformer riktade mot både britterna som kolonialmakt och den auktoritärt inriktade monarkin (kungen siktade mot att inrätta ett kalifat med sig själv som ledare). Flera olika politiska och religiösa strömningar i Egypten strävar i denna nationalistiska och anti-monarkistiska riktning. Monarkin kunde dock stödja sig på den rådande, konservativa, traditionella tolkningen av islam vid al-Azhar. Under 1930-talet hade Hassan al-Banna en vacklande inställning och sökte periodvis stöd hos både kungamakten och Al-Azhar, vilket ledde till intern kritik.¹⁸³

¹⁸¹ Wickham 2013: 71.

¹⁸² Jag kommer nedan att använda Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi som representanter för MB:s ideologisk grundtankar. Eftersom Sayyid Qutb är kontroversiell, och några räknar hans ideologi som avvikande från rörelsens ”mittfära”, utelämnar jag honom. Se nedan kapitel 9.3.

¹⁸³ Mitchell 1969/1993: 313ff.

Det som utmärker Hassan al-Banna från första början är hans tydliga religiösa och politiska strategi som bygger på att missionera och övertyga person för person. Han bygger upp en religiöst grundad, socialt och politiskt verkande rörelse med målet att re-islamiserar Egypten. Han växte upp i en konservativ miljö i en liten by i Nildeltat och flyttade till Kairo, där han studerade religionsstrider vid Kairo universitet. Efter examen arbetade han som folkskollärare i Ismailiya, en liten stad nära Suezkanalen, och ett centrum för britternas ekonomiska och militära närvaro. Han studerade aldrig islamisk teologi eller juridik, de två stora lärdomsgrenarna inom "islamisk vetenskap". Han predikade bland fattiga arbetare och småföretagare och kunde på det sättet värva medlemmar till sin organisation. Den uttalade strategin är att först vinna männens hjärtan, sedan via dem vinna kvinnorna och familjerna, för att slutligen genomsyra hela det egyptiska samhället. Denna konkreta stegvist genomsyrande strategi – "sjustegsstrategin" – lever kvar inom rörelsen än i dag som huvudsaklig politisk metod, liksom den långsiktiga målsättningen att islamisera samhället. Brödraskapet beskrevs av al-Banna i Femte konferensmeddelandet som en mångsidig gemenskap som innebär vitalisering och framåtblickands kapacitet för förändring: "all categories of reform". Al-Banna definierade rörelsen i åtta delar i ett klassiskt citat (i R.M. Mitchells översättning):

...a Salafiyya message, a Sunni way, a Sufi truth, a political organization, an athletic group, a cultural-educational union, an economic company, and a social idea.¹⁸⁴

Detta kan tolkas fritt enligt följande: Det salafistiska inslaget är återvändandet till Koranens rena ord som ska predikas i dess politiserade form i rörelsens moskéer. Den sunnitiska vägen är *shura*, rådslag och konsensus inför viktiga beslut. Det sufiska inslaget är insikten om individens andlighet som grund och personlighetens träning till ihärdighet, lojalitet och godhet. Den politiska organisationen är uppbyggnaden i celler (som kallas "familj", *usra*), bataljoner och distrikt med sikte på att inrätta en islamisk ordning. Det atletiska inslaget är scoutrörelsen för de unga och militär träning för de äldre liksom kravet på fysisk förmåga. Utbildning och islamisk kultur är viktigt för övertygelsen och hängivenheten bland rörelsens medlemmar och bedrivs vid cell-möten, medlemsmöten och konferenser. Ekonomiskt försöker rörelsen att starta företag som genom ekonomiska bidrag ska kunna bekosta rörelsens aktiviteter och arvoden. Den sociala idén är de välfärdsinrättningar, rådgivningscentra och sjukhus som ska försöka åtgärda samhälleliga missförhållanden. Med denna breda mångsidighet blev rörelsen ytterst framgångsrik i Egypten. Den utgjorde något helt nytt, en socialt förankrad massrörelse med ett både socialt, religiöst och politiskt budskap; men också en meningsfull, framåtsyftande gemenskap för ett nytt samhälle baserat på gamla, återupplivade sanningar (eng. *revivalism*). Denna breda mångsidighet hade rörelsen

¹⁸⁴ Mitchell 1969/1993: 14. Citatet är från det grundläggande "Femte konferensmeddelandet".

med sig som sin ingrodda metod och modell när den grundade dotterorganisationer i andra länder.

3.2.2 Den salafistiska Korantolkningens betydelse

Hassan al-Banna ingår i ett politiskt, teologiskt och ideologiskt mönster som etablerades redan under 1800-talet. De europeiska kolonialmakterna hade stora ekonomiska intressen i Egypten, inte minst Suezkanalen, och landet styrdes av en kungamakt som formellt var den osmanske sultanens guvernör, andligt och politiskt underordnad sultanen i Istanbul, men som i realiteten fungerade som de europeiska kolonialmakternas marionett. Den nya ekonomiska elit som växte fram i Egypten var formad utifrån detta samarbete mellan kungamakt och västerländska intressen (för övrigt ett mönster som gick igen i Iran fortfarande på 1970-talet, och som föregick den islamiska revolutionen där). Samtidigt var många inom den nya eliten utlänningar, bland annat från Turkiet och Europa. Redan under 1870-talet bildades därför en nationalistisk rörelse som var kritisk mot det rådande systemet och krävde del i makten, vilket också ledde till ett väpnat uppror 1882, Urabirevolten. Upprorsrörelsen fick stöd av den lärde islamiske teologen vid al-Azhar universitetet, Muhammad 'Abduh (1849–1905), i Egypten kallad "imam 'Abduh", elev till den lärde Jamal al-Din al-Afghani (1838–1897) pionjären för den islamiska reformationsrörelsen med dess idé om en "urislam", grundad på nyläsning av Koranen. Här kan vi se ett mönster som kommer att upprepas, att ett antikolonialistiskt och nationalistiskt uppror mot det europeiska inflytandet och dess kungamakt förenas med fundamentalistisk islam. En allians mellan de europeiska kolonialmakterna och osmanska riket slog ner det nationalistiska upproret, och dess religiösa ideolog, imam 'Abduh, landsförvisades för en tid.

Reformationsrörelsens teologiska mål var att förnya islam i ljuset av Europas intellektuella och teknologiska överlägsenhet. Man krävde en inre reformation av religionen som skulle anpassa sig till modern vetenskap och förnuftstänkande.¹⁸⁵ En anmärkningsvärd detalj, som är svår att fullt ut förstå, är att reformationsrörelsen hade samband med *Freemasonry*, den internationellt verkande frimurarorden. Möjligen erbjöds där en mer avspänd miljö för religiösa och politiska diskussioner. Både al-Afghani och 'Abduh, som uppfattas som två av de viktigaste grundarna av den islamiska reformationsrörelsen, var medlemmar. Frimurarorden var populär under den tiden och bland medlemmarna fanns den egyptiske kronprinsen och flera ministrar, och Afghani ledde den egyptiska logen.¹⁸⁶ 'Abduhs reformationsidéer innebar bland annat att ifrågasätta samtida tradition, välja bland rättsskolorna, samt utöva *ijtihad* (användning av förnuft) inom de nya områden i det moderna samhället som rättsskolorna inte hade tagit upp, samt stödde också utbildning för kvinnor och

¹⁸⁵ Eickelman & Piscatori 1996: 39f.

¹⁸⁶ Kudsi-Zadeh 1972: 27ff.

flickor. Han öppnade verkligen dörren för en moderniserad, ”liberal” islam. ’Abduhs reformtänkande var motsägelsefullt och ändrades under hans livs olika faser, men en avgörande fråga var att han inte ville ifrågasätta *sharias* principer, tagna bokstavligen från koranen eller profetens tradition. Dessa principer uppfattades som högre än förnuftet.

Reformrörelsens grundtanke är alltså att gå tillbaka till källorna bakom lagskolornas alla anpassningar till olika tider och olika härskare. Modern islam, reformrörelsens islam, träder alltså fram med ett program som är fundamentalistiskt, att gå tillbaka till källorna och trons fundament, till det som uppfattas som ”ur-islam”. I detta liknar man Martin Luther i hans kritik mot katolska kyrkan och plädering för ”Guds rena ord”.¹⁸⁷ Denna ursprungliga ur-islam som Muhammed och hans fyra främsta följeslagare stod för – vilka efter hans död blev de första fyra, ”rättfärdiga” kaliferna – uppfattades vara grunden för den senare gyllene islamiska epoken under tusen år när ”muslimerna” härskade över världen. Den teologiska rörelsen tillbaka till källorna kallas ibland för ”salafism”¹⁸⁸ vilket kommer från den arabiska ordet *al-salaf*, ”fäder”, eller *al-salaf al-salih*, ”de fromma fäderna”, det vill säga Muhammed och hans fyra närmaste följeslagare.¹⁸⁹ Denna nya fundamentalism utvecklades, som framgick ovan, som en proteströrelse mot traditionella, stelnade islamtolkningar, samt mot det västerländska politiska, ekonomiska och inte minst kulturella inflytandet av modernism, materialism och sekularism.¹⁹⁰

’Abduhs lärjunge och medarbetare, den nämnde Rashid Rida (1865–1935), grundade tidningen *Al-Manar* redan 1898, som kom att bli en av de viktigaste plattformarna för ett salafistiskt, fundamentalistiskt, tänkesätt i Egypten. Efter sultanatets fall på 1920-talet kom Rida att argumentera för en ny sorts internationellt kalifat och en internationellt tänkt islamisk nation, en nyväckt och re-islamiserad islamisk *ummah*. Han utvecklades också i allt mer konservativ riktning när det gällde sharia och den islamiska samhällsordningen, han är också den som lanserar idén om ”den islamiska staten”, som en ny statsordning baserad på *sharia*.¹⁹¹ Med sin tydliga anknytning till ett salafistiskt tänkande fick Rida en stor betydelse för den islamistiska rörelsen och dess teologiska och ideologiska självförtroende, bland annat genom att avvisa de modernistiska och liberala tolkningarna av islam, som fanns hos ’Abduh, men som utvecklades ytterligare på 1920-talet i och med Ali Abel

¹⁸⁷ Hjärpe 1994: 160.

¹⁸⁸ Ovan i kapitel 1.4.5 kallade jag den för ”Salafism 2”.

¹⁸⁹ Mitchell 1993:209f.

¹⁹⁰ *The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought*, 2013: xvii–xviii. Leif Stenberg, ”Islamisk modernism”, Susanne Olsson & Simon Sorgenfrei (red.) *Islam – en religionsvetenskaplig introduktion*. Stockholm: Liber, 2015: 271–286.

¹⁹¹ Se t.ex. Hamid Enayat, *Modern Islamic Political Thought*. Austin: University of Texas Press, 1982: 69–70.

Raziqs och Taha Husseins arbeten som vi såg (kapitel 1.2,2). Betydelsen av Ridas konservatism och kritik av moderniteten blev särskilt tydlig i Hassan al-Bannas fall, med hans grundläggande kritik mot såväl liberal eller liberaliserad islam som mot sekulära västerländska ideologier såsom nationalism, socialism och liberalism. Efter Ridas bortgång 1935 blev Hassan al-Banna chefredaktör för tidningen och fortsatte utveckla sin salafistiskt inspirerade "islam" kombinerad med Ridas idé om en "islamisk stat". Samtidigt blev Al-Manar under al-Bannas redaktörskap Brödraskapets teologiska och ideologiska språkrör för en fundamentalistiskt argumenterad islamisk ordning, innan den ganska snart lades ner.

Som bakgrund kan nämnas att en sådan rättrogen salafism, med puritanska idéer och religiös hängivenhet, hade framträtt tidigare i islams historia. Den närmast liggande salafistiska rörelsen är wahhabismen som hade fungerat som statsideologi för det saudiska kungahuset sedan 1700-talet. Grundaren var reformatorn Muhammad ibn Abd al Wahhab (1703–1779). Hans utopi var att skapa ett samhälle efter islamiska principer enligt den hanbalitiska rättsskolan, den som anses vara mest dogmatisk och fundamentalistisk. Abd al-Wahhab var påverkad av den medeltida teologen Ibn Taymiyya (1263–1328) som insisterade på att bara hålla sig till en enda rättsskola och nära Koranens ord. Genom existensen av wahhabismen underlättades spridningen av en fundamentalistisk och salafistisk islamism, och den fick stor betydelse för Hassan al-Banna och Muslimska brödraskapet som tog över det mesta i sin grundläggande ideologi. Under en tid mottogs de även med öppna armar i Saudiarabien. Saudiarabien kom också att stödja Brödraskapet ekonomiskt, inte minst dess senare etablering i Europa som vi ska se, innan det skedde en brytning under 1990-talet. I realiteten kom alltså Hassan al-Bannas islamism, trots dess rötter i reformrörelsens islam med dess betoning av ett öppet förhållningssätt till religionen såväl som till moderniteten, att under 1930- och 1940-talen formulera ett tydligt konservativt, islamistiskt tänkande. I sitt teologiska fundament och sin övergripande politiska målsättning om en islamisk ordning låg al-Bannas ideologi nära såväl Rashid Ridas idéer, som wahhabismens teologi och den hanbalitiska rättsskolans dogmatiska syn på sharia som orubblig.¹⁹²

3.2.3 Organisation, ideologi och det otydliga politiska tänkandet

Muslimska brödraskapet byggdes nedifrån och upp genom att värva medlemmar och sympatisörer individ för individ. Ideologiskt bibringades medlemmarna en stark övertygelse om missionens nödvändighet. Att vinna själar för islam och genomsyra samhället var både vägen och målet. Men missionen förankrades i konkret socialt arbete, personliga band och konkreta, sociala och kulturella strukturer; motsvarande mycket av den kristna frikyrkomission som pågick i Egypten vid den tiden, eller för den delen arbetarrörelsen i Sverige under dess första tid. Rörelsen inriktades tidigt mot att kombinera religiös moralisk fostran med utbildning och skolgång. Genom

¹⁹² Se de uppräknade allmänna arbetena i fotnoten i kapitel 1.2.

skolgången kunde de intelligentaste och mest handlingskraftiga individerna sällas fram som tänkbara blivande bröder och medlemmar för uppdrag inom rörelsen. Samtidigt bedrev man sjukhus och välfärdsinrättningar och kulturell verksamhet på islamisk grund. Ekonomiskt blomstrade Brödraskapet, dels av bidrag från runt om i arabvärlden, dels av uppbörd bland medlemmarna eller avgifter för tjänster. Under en viss period bedrev man framgångsrik affärsverksamhet inom de flesta branscher, vilket förutom intäkter ökade rörelsens status och framgång. Rörelsen blev lika mycket en anställningsmöjlighet och karriärväg som en social välgörenhetsorganisation.¹⁹³

Rörelsen var alltså moraliskt och socialt sett ett samhälle i samhället, och politiskt sett en stat i staten. Att stärka rörelsen och skydda dess utveckling blev därmed det primära och omedelbara målet, vilket många bedömare har framhållit. Synen på politik och stat präglades av behovet av stöd och skydd. Man kan därmed säga att rörelsens styrka, den sociala förankringen och uppbyggnaden nedifrån, efter hand också blev dess svaghet. Man utvecklade aldrig någon egen syn på politik och stat. Man såg sig själv som representant för alla muslimer och garanten för ett kommande islamiskt samhälle som strategiskt skulle uppnås när rörelsen själv vuxit ut till att omfatta hela samhället. Denna politisk-strategiska grunduppfattning ledde å ena sidan till att rörelsens uppträdande under olika regimer blev otydlig, man sökte stöd där det kunde hittas. Denna otydlighet förstärktes genom al-Bannas omvittrade pragmatism och självrådighet. Han kunde ansluta sig till än den ena, än den andra politiska kraften, till och med kungamakten, eller kritisera den, söka stöd hos teologerna på Al-Azhar eller kritisera dem, till och med gå emot sin egen ledning för att sluta avtal med ett nationalistiskt parti, om det bara bedömdes gynna rörelsen. Å andra sidan ledde tanken att man var den enda och sanna representanten för islam och Egyptens muslimer, och i förlängningen hela världens, till en känsla av överlägsenhet och själv rättfärdighet, som medförde att man höll sig för sig själv och inte knöt allianser på allvar med andra. Det ledde till att ingen långsiktig politisk linje lanserades vilket försvagade rörelsen under vissa perioder; strategin var ju att låta *da'wah* och "sann islam" genomsyra samhället. Ibland ledde det också till taktiska misstag som i flera fall utvecklades till politiska katastrofer där rörelsen förbjöds och medlemmar utvisades, fängslades eller avrättades.

Denna brist på politisk långsiktighet och tydlighet kan man betrakta som en av rörelsens största svagheter. Noha Mellor återkommer i boken *Voice of the Muslim Brotherhood. Da'wah, Discourse, and Political Communication* (2018) flera gånger till avsaknaden av ett tydligt politiskt handlingsprogram inom rörelsen. Hon skriver sammanfattande:

¹⁹³ Pargeter, 2013: 15f, Osman 2016: 23ff.

Al-Banna did not really leave an intellectual legacy or a political manifesto for his followers to use...al-Bann declined to provide a clear program, or a preference to follow any political school of thought...he had little to offer in terms of a manifesto or a clear road map to follow.¹⁹⁴

Hon framhäver också otydligheten och tvetydigheten i rörelsens ideologi om politiskt handlande. Hon menar att denna otydlighet fick avgörande betydelse för rörelsens tillkortakommanden under dess historia. Det blev särskilt tydligt när saker ställdes på sin spets under arabiska våren, då Brödraskapet var tvunget att agera politiskt och innehade presidentämbetet med Muhammad Mursi under ganska precis ett år, 2012–2013, innan deras regim krossades av militären i juli 2013.

I *Temptations of Power. Islamists and Illiberal Democracy in a New Middle East* (2014) beskriver den amerikanske statsvetaren Shadi Hamid hur Brödraskapet befann sig i en situation som de var oförberedda på. Brödraskapets kombination av social rörelse som försöker bedriva politik, utan att vara ett politiskt parti – vilket dels var förbjudet, dels något som Brödraskapet inte önskade – har medfört en inneboende spänning som inte har gått att lösa. Hur pragmatiska de än har varit, förblev deras yttersta mål islamiseringen av samhället. Detta mål var svårt att omsätta till verklighet när rörelsen till slut, under 2011, bildade ett eget politiskt parti och vann presidentämbetet ett år senare. När väljarkåren de representerade var gediget religiöst konservativ, och med ett röstetal på nästan 40% av rösterna och 47% av platserna i parlamentsvalet 2011, där de ännu mer konservativa salafisterna fick nästan 30%, tyckte sig Brödraskapet kunna driva sin egen form av illiberal demokrati, samtidigt som de insisterade på att de fullföljde den folkliga viljan. Detta ledde till övergrepp mot liberala demokratiska principer, inte minst i det gemensamma förslaget till konstitution för Egypten hösten 2012 som hade islamiserande inslag; där ingick ett skisserat förslag på väktarråd av framstående islamiska lärde, som visserligen drogs tillbaks efter kritik. Men då var skadan redan skedd. Med Shadi Hamids ord: "Islamists were Islamists for a reason. They weren't liberals in disguise".¹⁹⁵

Maktinnehavet 2012–2013 slutade i en katastrof som vi vet. Den politiska obeständigheten, det oklara politiska projektet, och den bristande teorin om politik och stat, hade medfört en blindhet för vad det innebär att verka inom det parlamentariska politiska livet. Till exempel nödvändigheten av att kunna knyta allianser och genom hållbara kompromisser samarbeta med andra politiska krafter. Rörelsen bildade ju inte heller något eget politiskt parti förrän i mars 2011, efter Mubarak-regimens fall, som skulle kunna vara parten i sådana allianser och samarbeten. Man såg snarare framför sig, att tillsammans med salafisterna bilda regering med militären, vid sidan av den parlamentariska vägen, Detta kan tyckas

¹⁹⁴ Noha Mellor, *Voice of the Muslim Brotherhood. Da'wah, Discourse, and Political Communication*. London and New York: Routledge, 2018: 48–49.

¹⁹⁵ Hamid 2014: 188. Citatet från sid. 6.

egendomligt och kan bara begripas om man utgår från rörelsens organisation, ideologi och strategi som den hade sett ut sedan rörelsens grundande 1928, byggd på missionering och en socialt förankrad gräsrotsrörelse som gav en maktresurs för påtryckningar mot sittande regeringar. Inte att själv sitta i regering eller tänka på konstitutionella frågor. Pendlingen mellan social rörelse och politiska utspel, och mellan perioder av framgångar respektive politisk repression, har präglat Brödraskapets politiska historia. Detta ska jag nu närmare exemplifiera i fyra perioder av uppsving och nederlag, utgående från Victor J. Willis indelning i fyra perioder, vilka var och en avslutas med smärtsamma politiska katastrofer som Brödraskapet benämner med ordet *mihna*. prövning.¹⁹⁶

3.3 Brödraskapets ideologi och organisation Under dess fyra ”prövningar”

3.3.1 Första prövningen 1948

Under 1930-talet inledde al-Banna ett samarbete med kungahuset för att bilda front mot den gemensamma fienden, det liberala *al-Wafd-partiet*, och få kungahusets ekonomiska och politiska stöd. Utifrån sin position som växande social rörelse såg man *al-Wafd-partiet* som den viktigaste politiska och ideologiska motståndaren. *Al-Wafd-partiet* var sekulärt med ett moderniseringsprojekt, motståndare till Brödraskapets religiösa konservatism och till kungamaktens monarkistiska konservatism. Dess politiska tänkande syftade också mot att inrätta ett liberalt politiskt liv och ett demokratiskt politiskt system utan kungamakt, grundad på parlament och partier. Brödraskapet såg en sådan demokratisk stat, tillsammans med ett fritt partiväsen och fri press, som ett hot mot den religiöst grundade islamiska samhällsordning som man strävade mot. Till saken hörde också något helt annat, nämligen upptäckten av Tuthankamons grav. Denna upptäckt gav de sekulära, nationalistiska krafterna vind i seglen, och försvagade islamismens argument om att det var den muslimska perioden som hade varit Egyptens guldålder, eftersom nationalisterna kunde peka på en storhetstid som Egypten hade haft långt före islams ankomst på 600-talet.

Under kungahusets välvilja och beskydd växte Brödraskapet snabbt, det var också under denna period som al-Banna utformade flera skrivelser till kungamakten med politiska förslag. 1932 hade rörelsen 300 grenar i Egypten. Fram emot 1940 kunde man räkna med miljontals medlemmar. Kungahuset gav periodvis också ekonomiska bidrag, samtidigt som Brödraskapet kunde inrätta fler skolor, sjukhus och apotek, och ge ut tidningar och tidskrifter. Vi såg ovan också att Hassan al-Banna hade övertagit den viktiga posten som redaktör för den centrala salafistiska tidskriften *al-Manar* 1935. Därmed stärktes både hans egen och Brödraskapets

¹⁹⁶ Willis 2021: 7ff.

ställning, som en etablerad och viktig ideologisk, social och politisk kraft, kanske den främsta folkligt förankrade sociala och kulturella rörelsen.

I denna styrkeposition inrättade Brödraskapet 1940 också en militär gren *al-Tanzim al-Khas*, Den privata organisationen där medlemmarna skulle skolas militärt. Framför allt var man inriktad på att utföra väpnad *jihad* mot de judiska, väpnade grupperna i Palestina som försvarade israeliskt markinnehav och tidiga israeliska bosättningar. Detta ledde också till att *al-Tanzim al-Khas* senare, vid den israeliska statens bildande 1948, deltog i det arabiska anfallet mot den nya staten. Men man använde också sin väpnade organisation i terroraktioner mot domare, liberala politiska motståndare samt mot judiska kvarter i Kairo. Brödraskapets växande styrka och tillväxande militära kapacitet gjorde att kungahuset blev alltmer tveksamt till sin tidigare allianspartner. Efter olika våldsamma händelser och terrorattentat gav den egyptiske premiärministern 1948 order om att upplösa Brödraskapet med dess militära gren, samt konfiskera dess egendomar. Premiärministern mördades då av en medlem i *al-Tanzim al-Khas*, och som hämnd lät regimen mörda självaste Hassan al-Banna. Detta var Brödraskapets första smärtsamma ”prövning” (*mihna*).¹⁹⁷ Denna dramatiska händelse ledde emellertid inte till någon ifrågasättande debatt om rörelsens mål och medel, särskilt inte frågan om politisk strategi, vem man skulle samarbeta med och hur, eller frågan om gränserna för användande av våld.

3.3.2 Andra prövningen, 1954 och 1965

På *Ikhwan wiki*, citeras flera vittnesmål om en brödraskaps-cell, *usra*, i den egyptiska militären som hade grundats av al-Banna 1944, och som bestod av officerare som var medlemmar i Brödraskapet. Enligt Brödraskapet är denna cell samma gruppering som senare framträdde som ”De fria officerarna” under ledning av Gamal Abdel Nasser.¹⁹⁸ Detta har bekräftas av medlemmen i de fria officerarna, Khaled Mohieddin som skriver i sina memoarer *Wa al-‘an ‘atakalam*, (Och nu talar jag), 1992, att både han och Nasser träffade al-Banna flera gånger och att båda svor eden, *bay’a*, till honom.¹⁹⁹ Organisationens struktur med lojalitetsband mellan ledningen och medlemmarna, och edsceremonin med *bay’a*, påminner om frimurarnas,²⁰⁰ vilket jag kommer att ta upp i *Del II, Organisation*. Både Mohieddin och andra vittnesmål från brödraskapet enligt *Ikhwan wiki* bekräftar att Nasser hade svårt att underkasta sig brödraskapets långsamma och otydliga strategi och taktik.

¹⁹⁷ Ibid: 8.

¹⁹⁸ *Ikhwan wiki*, ”جمال عبدالناصر”, (Gamal Abdel Nasser). Arkiv, 2022-01-08. <https://archive.is/devtI>

¹⁹⁹ Mohieddin 1992: 45.

²⁰⁰ Dickie 2020:18.

Fria officerarna under ledning av Gamal Abdel Nasser utförde en militärkupp 1952 som avsatte kungen. Kuppen medförde en politisk och ekonomisk samhällsförändring i nationalistisk och socialistisk riktning. Den innebar också inrättande av den auktoritära presidentmakt som har dominerat Egypten sedan dess. Nasser lät upplösa alla politiska partier, utom allianspartnern Muslimska brödrskapet, som ju inte heller var ett politiskt verkande politiskt parti utan en religiöst grundad social rörelse, enligt ovan. Stora delar av ekonomin nationaliserades i ett närmande till Sovjetunionen, som i den framväxande arabsocialismen såg en chans att stärka sin ställning i Mellanöstern. Den nationaliserade ekonomin präglade sedan hela Nassers regeringstid fram till hans död 1970. Nasser slog också in på en antikolonialistisk politik riktad mot kolonialmakternas fortsatta närvaro, särskilt mot Suezkanalen som då ägdes av ett fransk-brittiskt bolag.

Med Nassers tydliga ideologiska inriktning mot nationalism och socialism – ”arabsocialism” – blev alliansen med Brödrskapet självklart bräcklig. Deras fortsatta starka ställning bland folket, och Nassers behov av att rättfärdiga sitt styre, gjorde att han i tysthet försökte bygga upp en parallell organisation som konkurrerade med Brödrskapet. När detta dubbelspel blev klart för Brödrskapet planerade flera av dem att mörda Nasser 1954, men planerna misslyckades vilket ledde till rörelsens andra smärtsamma prövning, för att ansluta till Victor Willis begrepp. De inblandade dömdes till döden och Brödrskapets nye högste ledare efter al-Banna, Hassan al-Hudaybi, dömdes till livstids fängelse. Efter en tid fängslades också teoretikern och ideologen Sayyid Qutb. Några av rörelsens ledare kom undan och flydde utomlands, främst till Jordanien och Gulfstaterna som i sin monarkiska och religiösa konservatism ville motarbeta den sekulära och socialistiske Nasser, där hade också Brödrskapet sedan en tid börjat inrätta dotterorganisationer. Några flydde också till Europa vilket skulle få stor betydelse senare. Flera av de fängslade släpptes efter hand, men många satt kvar ända till 1971–1975 då de frisläpptes av den nye presidenten, Anwar Sadat.

Qutb kan ses som den egentlige efterföljaren till Hassan al-Banna i att vidareutveckla den religiöst grundade, anti-västerländska, islamistiska ideologin. Många har beskrivit honom som att han bryter med Hassan al-Bannans politiska tänkande, det finns en ”myth of the schism” som Noha Mellor skriver. Flera av de grundidéer som tillskrivs Qutb är nästan alltid al-Bannas, men systematiserade och sammanfattade. Qutb bör alltså betraktas som en efterföljare och systematiserare.²⁰¹ Han gjorde omfattande studier och närläsningar av Koranen, samt sammanfattade det islamistiska, politiska budskapet i tydlig och lättförståelig form i boken *Milstolpar* (1964), men betonade nödvändigheten av ett målinriktat elitparti som kunde leda en väpnad revolution. Qutb förklarade i denna skrift den egyptiska regeringen under Nasser, och det egyptiska samhället, som otrogna (*kufar*) och att

²⁰¹ Se Zollner 2009: 39–49; Wickham 2013: Mellor 2018: 45–48; Willi 2021: 218–225.

den fredliga vägen under al-Banna var ofruktbar mot diktaturen; många i litteraturen drar här parallellen till Lenins analys av tsarens diktatur i Ryssland och behovet av ett elitparti. Dessutom var tillståndet i Egypten och i hela Mellanöstern att betrakta som ett återfall in i *jahiliyyah*, okunnighetens och hedendomens mörka tid, ansåg Qutb, tiden som Koranen omtalar rådde före Muhammeds ankomst. Egypten styrdes följaktligen av otrogna och behövde återigen gå tillbaka till sin guldålder och införa *sharia* och *hakimiyyah*, det tillstånd där Gud är den högste lagstiftaren. Qutb släpptes 1964 men greps åter 1965. Nasser anklagade rörelsen för att ha återupprättat sin militära gren med syfte att göra revolution mot hans regim, vilket var åtminstone delvis sant. Qutb hade från fängelset varit ledare för en hemlig, beväpnad organisation som gick under namnet ”Organisation ’65”.²⁰² Brödraskapets medlemmar greps och Qutb avrättades. Qutbs ideologiskt kraftfulla, revolutionära islamism lade grunden till en radikal eller revolutionär strömning inom Brödraskapet som hade idéer om väpnad revolt och väpnat maktövertagande, det som Hamas senare genomförde i Palestina 2007, men den lade också grunden för ideologin i all senare jihadi-salafism (islamistisk extremism) som hos Taliban, al-Qaeda eller Islamiska staten. Inom Brödraskapet som helhet har dock en ideologisk otydlighet bestått, och ständiga diskussioner om gränserna mellan revolutionärt och reformistiskt tänkande och handlande. Motsättningarna mellan otåliga radikaler och eftertänksamma gradualister fanns emellertid redan under 1930-talet och påverkade al-Bannas idéer om hur rörelsen borde byggas upp, fokuserat runt hans eget hierarkiska ledarskap och hans personbaserade, stegvisa strategi för islamisering (se kapitel 14.1).

Under 1970-talet gav al-Bannas efterföljare som generalvägledare Hassan al-Hudaybi, – frisläppt efter nästan tjugo år i Nassers fängelser – ut en politisk idéskrift för att motbevisa radikalismen och entydigt argumentera för den fredliga vägens strategi av genomsyrande *da’wah* och politisk press på regimen. Det var en linje som fullföljdes av hans efterföljare, Umar al-Tilmisani, 1973–1986.

3.3.3 Den tredje prövningen, 1981

Det stora nederlaget i sexdagarskriget mot Israel 1967 och Nassers bortgång 1970 ledde till en förändring av egyptisk politik. Den nya presidenten Anwar Sadat inledde diplomatiska förbindelser med främst USA och övergav Sovjet och socialismen. För att kunna genomföra sitt nya politiska program behövde han befästa en ny statsideologi som var mer islamisk och konservativ; han lanserade sig som ”den fromme presidenten”. Han släppte successivt de fängslade medlemmarna i brödraskapet under perioden 1971 – 1975 på villkor att de inte skulle agera politiskt, utan enbart rekonstruera sig som social och religiös rörelse. Målet var att de skulle missionera för islam, under statens kontroll, för att bekämpa Sadats

²⁰² Se Fawas A. Gerges, *Making the Arab World. Nasser, Qutb, and the Clash that shaped the Middle East*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2018: kapitel 9.

motståndare, liberala, nationalistiska och socialistiska krafter. Det var i detta sammanhang som Brödraskapet lät ge ut den nämnda politiska idéskriften, riktad mot radikalism och revolution som väg. Titeln var *Du'at la Qudat* (Förkunnare, inte domare), 1977.²⁰³ Boken angavs vara skriven av före Generalvägledaren Hassan al-Hudaybi (1891–1973) som hade författat boken i fängelset 1969. Det har pågått en debatt om det verkligen är al-Hudaybi som har skrivit boken, eller om det är någon annan. Debatten tar också upp vittnesmålet att Hassan al-Hudaybi faktiskt tidigare hade läst Qutbs böcker och godkänt dem före publiceringen. Därmed skulle han alltså egentligen inte vara kritisk till en fundamentalistisk ideologi som rörelsens grund när det gäller strategin om genomsyrande *da'wah*. Därtill kommer att Qutbs namn inte nämns en enda gång i boken trots att den argumenterar mot revolution och för en fredlig väg. Detta har på flera håll skapat osäkerhet om bokens ideologiska ursprung och syfte. Till detta kommer det faktum att Brödraskapet aldrig tagit avstånd från Qutb och tryckte om hans böcker som användes i rörelsens studiecirklar. En annan fråga som tas upp är om al-Hudaybi av ren taktik satte sitt namn på boken, som kanske var en kollektiv produkt inom al-Hudaybis Vägledningsstyrelse. Kanske var också boken ett villkor från president Sadat för att Brödraskapet skulle släppas ur fängelset och få tillbaka sin roll som social rörelse.²⁰⁴ Inte desto mindre innehåller boken en kraftfull argumentation för den fredliga vägen – bestående av *da'wah*, organisering och politisk påtryckning – för att uppnå slutmålet, en islamisk samhällsordning och en islamisk stat.

Genom sin betoning på den fredliga vägen har boken *Du'at la Qudat* (Förkunnare, inte domare), 1977, av forskare i väst uppfattats som en kursförändring för brödraskapet, i ett avståndstagande från våld och en tydlig anslutning till en fredlig och stegvis väg till målet; en ”medelväg” (*wasatiyyah*) mellan radikal islamism och pietistisk salafism. Att boken argumenterar mot radikalism och revolution stämmer, men detta betyder inte något avståndstagande från al-Banna, snarare kodifieras Hassan al-Bannas huvudstrategi. När den fredliga vägen uppmärksammas missar många läsare den avgörande frågan, om vilket målet är för den fredliga strategin.²⁰⁵ Det är nämligen tydligt att boken, vid en noggrannare analys, inte har övergett Brödraskapets långsiktiga målsättning, att genom fredlig *da'wah* genomsyra samhället med ”islam” fram mot en islamisk samhällsordning och en islamisk stat

²⁰³ Hassan al-Hudaybi, *Duat la qudat* (Förkunnare, inte domare). Dar al-Taba'a wa al Nashr al-Islamiya, 1977

²⁰⁴ Al A'leem, "هل ألف المستشار حسن الهضيبي "دعاة لا قضاة"؟", (Skrev Hassan Al-Hudaybi boken "Förkunnare, inte domare"?), Al Majalla, 2012-12-17. Arkiv, 2021-10-14. <https://archive.ph/Q33Fe>

²⁰⁵ Den svenske religionsvetaren Mattias Gardell argumenterar för att Brödraskapet har blivit demokratiskt och reformistiskt, efter det att Qutb och den revolutionära vägen övergavs på 1970-talet. Gardell ställer dock inte frågan vilket målet är som den fredliga vägen ska leda till. Se hans bok *Bin Ladin i våra hjärtan*, 2005. Jag återkommer till Gardell och hans bok litet närmare i kapitel 9.2.3 och 15.2 nedan.

grundad på *sharia*.²⁰⁶ Denna viktiga bok i Brödraskapets ideologiska utveckling ska jag återkomma till vid ett par tillfällen nedan (se kapitel 9.2.3 och 15.2).

Utsläppta ur fängelset, och med en tydligt fredlig, gradualistisk strategi, och anvisade en plats av regimen som social och religiös rörelse, blev Muslimska brödraskapet från slutet av 1970-talet och under 1980-talet återigen socialt och ekonomiskt framgångsrika. Den socialistiska planekonomins avskaffande hade också öppnat en värld av ekonomiska möjligheter, och Brödraskapet hade både nätverket och tillgängligt kapital, från Saudiarabien och Golfstaterna. Från hela Mellanöstern återvände också många bröder för att åter bygga sig själva och sin rörelse ekonomiskt och socialt starka. Emellertid var ju grundfrågorna om genomsyrande *da'wah* eller politisk revolution inte lösta bara för att ledningen hade publicerat ett manifest, boken från 1977. Radikala grupper inom rörelsen ansåg att Anwar Sadats nya linje i och fredsavtalen i Camp David 1978 – efter förlusten i Jom Kippur-kriget mot Israel 1973 – var ett enda stort förräderi mot den islamiska nationen, *ummah*. Egypten skulle visserligen få tillbaka Sinai, men erkände i gengäld som första arabstat Israel som statsbildning, Palestina skulle därmed begränsas till Västbanken och Gaza. Det var inte bara radikaler som såg detta som ett förräderi mot ”islam”. Egypten uteslöts ur arabförbundet av de övriga arabstaterna. Radikalerna krävde nu i stället ”heligt krig” mot Israel och ”väpnad jihad” mot den ”otrogne”, president Sadat. De ville också återvända till rörelsens islamistiska grundtankar och krävde därför ett omedelbart införande av *sharia* i alla avseenden i Egypten. De vann som unga radikaler stort inflytande på universiteten, och framförde där salafistiska krav om könsseparerade föreläsningar, obligatorisk slöja, samt att kvinnor skulle tillåtas endast i vissa utbildningar.²⁰⁷ Sadat blev alltmer pressad av dessa radikaler samtidigt som Brödraskapets allmänna, ideologiska inflytande ökade samtidigt med dess ekonomiska och sociala styrka, vilket blev ett legitimitetsproblem för presidenten; i varje diktatur blir en omfattande maktökning hos en utanförstående grupp ett allvarligt problem för regimen.

Dessa motsättningar skärptes av att Brödraskapet hade utnyttjats av både Anwar Sadat och USA för att rekrytera och utbilda jihadister för kriget i Afghanistan mot Sovjetunionen. Radikaler inom Brödraskapet hade villigt anslutit sig till denna uppgift men kom också hem med militär träning i bagaget. De började också organisera sig och utförde väpnade attacker inom Egypten, bland annat mot den kristna minoriteten, för att utmana statens auktoritet och peka på ”islams” väg som alternativ. Man kan säga att det pågick ett uppror. Sadat fick nog och anklagade i ett tal till parlamentet 1981 – några månader innan han mördades – Brödraskapet för att ha svikit sin överenskommelse att bara utöva fredlig *da'wah* och inte bedriva politik. De anklagades för att de i stor skala hade utövat *taqiyyah*, förställning, och

²⁰⁶ En noggrann analys av bokens tillkomst och innehåll görs av Barbara Zollner i Zollner 2009.

²⁰⁷ Man kan jämföra denna ”radikalism” i islamistisk mening med den radikalism i socialistisk mening som under 1970-talet växte fram vid västerländska universitet.

tillämpat principen om ”dubbla budskap”, det vill säga uppträda som en varg i fårakläder med ett fredligt budskap utåt, men under ytan tillåta väpnad jihad (se kapitel 14.6).²⁰⁸

Det var så ”den tredje prövningen” inleddes. Sadat lät fängsla flera ledare ur de radikala grupperingarna, samt många av Brödraskapets övriga medlemmar som ansågs misshagliga. De radikala organisationerna förbjöds. Brödraskapet upplevde sin ”tredje prövning”. Några radikaler, ideologiskt närstående Sayyid Qutbs tänkande, beslöt då att Anwar Sadat måste mördas enligt principen om *fard kifayah*; det är när en person som allvarligt har brutit mot Guds lag måste avrättas för att inte andra muslimer ska betraktas som medansvariga för denna synd och dra Guds vrede över hela *ummah*. Huvudpersonen som kallades att utföra mordet var löjtnant Khalid Islambouli. Troligen var han rekryterad av den väpnade jihadistorganisationen *al-Jama'a al-Islamiya* (Islamiska sällskapet) som leddes av Omar Abdel Rahman, doktor i teologi, en gång medlem i Brödraskapet, senare fängslad i USA på grund av bombattacken mot World Trade Center 1993, och som hade utfärdat en *fatwa* om att Sadat måste mördas. *Jamaa* var en av flera jihadistiska grupperingar som hade tröttnat på Brödraskapets gradualistiska långsamhet och ”medelvägens” fredliga strategi av genomsyrande *da'wah*. Radikaler utträdde nu ur Brödraskapet i stor skala, många anslöt sig senare till al-Qaeda. Det ledde till en spontan ideologisk rensning inom rörelsen. Det som idémässigt hade hänt 1977, i och med al-Hudaybis bok då den revolutionära radikalismen utmönstrades, hände nu i praktiken 1981. Den kvarvarande majoriteten av medlemmar representerade huvudsakligen den gradualistiska ”mittfåran”. Detta innebar naturligtvis inte att all radikalism och alla drömmar om revolution hos vissa medlemmar var helt utrensade.

Det bör tilläggas att Brödraskapets främste ideolog efter Hassan al-Hudaybi, Yusuf al-Qaradawi, efter 1981 ständigt betonade vikten av ”moderation” och ”medelväg”, riktat mot ”radikalism” och ”extremism”. I detta budskap fortsätter han direkt från frågan al-Hudaybis bok och predikar ständigt nödvändigheten av al-Bannas fredliga strategi av ”stegvist genomsyrande” *da'wah*, och undvikande av självdestruktiva, politiska äventyrligheter, som väg mot ett islamisk samhälle och en islamisk stat där Guds ordning, *hakimiyyah*, skall råda. I detta sammanhang antar Brödraskapet också en ny stadga 1982 där Hassan al-Bannas ”tjugo principer” upprepas och ställs centralt (se kapitel 4.1 nedan). Det råder alltså, trots de tre ”prövningarna” en påtaglig kontinuitet rörande rörelsens genomsyrande, stegvisa huvudstrategi fram mot en islamisk ordning (se kapitel 14.1).

Radikalernas utbrytning 1981 innebar alltså inte att alla inre spänningar försvann. Mordet på Sadat hade gett den nye presidenten Hosni Mubarak nya verktyg för att

²⁰⁸ Jag ska återkomma till begreppet *taqiyyah* i kapitel 14.6. Det är en etablerad metod i Brödraskapets politiska strategi och taktik. Det betyder inte att jag anser att Anwar hade rätt i sin kritik. *Taqiyyah* kommer att vara ett viktigt begrepp i *Del IV. Praktisk politik*.

hålla Brödraskapet nere. Under 1980-talet använde Mubarak samma teknik som Sadat hade använt under 1970-talet. Brödraskapet var fortfarande förbjudet, sedan 1948 som vi såg, men tilläts verka som social och religiös rörelse bara de inte ägnade sig åt politik. Mubarak släppte då och då på de restriktioner som han hade utfärdat, bara för att dra tillbaka dem igen något senare, i takt med förändringar i den politiska situationen. Ibland tillät han Bröder att ställa upp i val på andra partiers listor. Under Mubarakeran straffades dock brödraskapet gång på gång av säkerhetspolisen när de inte följde dessa instruktioner. Förutom denna yttre press från regimen framkom ändå inre motsättningar om grundstrategin och hur man skulle uppträda i den politiska offentligheten.

Inom Brödraskapet fanns nämligen en påtaglig oförståelse för politikens villkor, när Brödraskapets kom in i parlamentet via andra partiers listor eller som egna, ”oberoende” kandidater, vilket hade blivit möjligt efter 1986. En ny inre motsättning seglade upp mellan de som främst ville se rörelsen som en utanförstående rörelse som liksom tidigare ägnade sig åt *da'wah* och politisk påtryckning och med en hierarkisk toppstyrning av al-Bannas snitt, för att kunna genomsyra samhället med ”islam” och därmed uppnå politiska maktpositioner liksom från sidan. Deras motpart var en yngre generation av reforminriktade Bröder med bakgrund i studentrörelsen och den akademiskt utbildade nya medelklassens yrkesorganisationer; läkare, agronomer, ingenjörer, apotekare, arkitekter och andra. Dessa hade en helt annan förståelse av vikten av öppenhet mot andra och av kompromisser och dialog som politisk väg framåt. De ville snarare se rörelsen som ett politiskt parti bland andra med den parlamentariska arenan som den främsta scenen för islamistisk politik. Denna nya motsättning inom den fredliga gradualismens väg – mellan det konservativa, *da'wah*-inriktade ”gamla gardet” den nya parti-inriktade strömningen (de reforminriktade) – kom att präglade Brödraskapets inre liv och utåtriktade utspel under hela 1990-talet och fram emot arabiska våren 2011. En grundläggande ideologisk otydlighet om Brödraskapets mål och medel verkade fortfarande vara ett stort problem för rörelsen.

3.3.4 Den fjärde prövningen 2013.

Under Mubarakeran deltog brödraskapet i det partipolitiska arbetet i parlamentsvalet men de visade ständigt en vilja till självrättfärdig dominans över de partier som de allierade sig med. I valet 1984 samverkade man paradoxalt nog med det liberala *al-Wafd-partiet*, och ställde upp som kandidater på deras vallistor, och vann sex platser. Men Brödraskapet försökte ta över partiet, alliansen upplöstes och Wafd-partiet försvagades. I nästa val 1987 ingick Brödraskapet i stället i en allians med både det socialistiska arbetarpartiet och det liberala partiet. Genom dessa

allianser vann man 37 platser i parlamentet.²⁰⁹ Alliansen med Brödraskapet blev en förbannelse för båda partierna. Socialistpartiet splittrades på grund av Brödraskapets försök att kontrollera det. Partiet blev också handlingsförlamat när de flesta socialistiska aktivisterna lämnade partiet. När det gäller det liberala partiet övergav detta sin liberala ideologi och vände sig till den konservativa islamistiska strömningen. Det blev därmed ett obetydligt parti, särskilt efter att valsystemet hade ändrats till personval, vilket som vi vet missgynnar småpartier. Brödraskapets medlemmar kunde emellertid genom personvalen kandidera till parlamentet utan att behöva gå genom andra partier. De kunde också på det sättet undvika regeringens förbud mot politisk verksamhet, eftersom de uppträdde som individer och inte som representanter för någon organisation eller parti.

År 2007 hände något principiellt intressant. Då presenterade brödraskapet ett förslag till nytt partiprogram som innehöll ett utkast till en ny politisk konstitution som liknade den iranska, samtidigt som man bekände sig till demokrati och pluralism. Programmet framstår som en kompromiss mellan det konservativa ”gamla gardet” och den yngre ”reforminriktade” strömningen.²¹⁰ Man försökte alltså äntligen ta tag i sin dittills ganska obearbetade politiska teori. I denna nya konstitution skulle *sharia* få ett större inflytande. Ett religiöst expertråd skulle ha vetorätt över lagstiftningen och den högsta ledningen i staten skulle ha som uppdrag att försvara islams principer. Statsöverhuvudet skulle vara ”manlig muslim” tillsammans med vissa topposter inom regering, statsförvaltning och militär. Programmet fick naturligtvis hård kritik från alla demokratiska krafter, framför allt från den kristna koptiska kyrkan, kvinnorörelsen och den nya demokratiörelsen. Men även internt pågick en skarp strid mellan den konservativa falangen och den reforminriktade som kom att prägla handlandet under arabiska våren.²¹¹

2010 skedde två avgörande händelser som påverkade rörelsens väg in i det som skulle bli tumultartade händelser. Den första handlade om en inre strid i ledningen. Generalvägledaren för rörelsen avgick och det konservativa ”gamla gardet” vann båda de högsta ledarposterna, posterna som Generalvägledare och ordförande i Vägledningsstyrelsen. Det ”gamla gardet” fick därmed, med Carrie Rosefsky Wickhams ord, ”a virtual monopoly over the Brotherhood’s executive branch”.²¹²

²⁰⁹ *Ikhwan wiki*, ”الدور السياسي لجماعة الإخوان المسلمين في ظل التعددية السياسية المقيدة في مصر” (Muslimska brödraskapets politiska roll i ljuset av den begränsade politiska pluralismen i Egypten).

http://ikhwanwiki.com/index.php?title=مصر_في_الإخوان_المسلمون_والسياسة

Arkiv, 2018-01-27. <http://archive.fo/HFbki>

²¹⁰ Se Wickham 2013: 124–141; Willi 2021: 218–225.

²¹¹ Hassan Bahey eldin, ”برنامج ”حزب“ الإخوان المسلمين في مصر من منظور حقوق الإنسان” (Programmet för Muslimska brödraskapets ”parti” i Egypten ur ett människorättsperspektiv), Cairo Institute for Human Rights Studies (CIHRS), 2008. <https://cihrs.org/برنامج-حزب-الإخوان-المسلمين-في-مصر-من-> Arkiv, 2022-02-27. <https://archive.ph/UGNj4>

²¹² Wickham 2013: 131.

Flera personer i "det gamla gardet" var visserligen övertygade om den fredliga vägen, de betonade genomsyrande *da'wah* och organisering som rörelsens huvudstrategi med politiska påtryckningar mot regimen. De misstrodde liksom al-Banna partilivet. De var fortfarande gradualistiskt arbetande, de hade tidigare kämpat mot radikalerna, men de hade suttit i fängelse tillsammans med Qutb eller deltagit i hans hemliga "Organisation '65". De ansåg att rörelsen borde vara en toppstyrd, sluten organisation, inspirerad av Qutbs teorier om avantgarde-partiet och de misstrodde andra falanger och tänkesätt, för att inte tala om andra partier. De var särskilt misstänksamma mot den öppenhet som ett mer uttalat demokratiskt deltagande i politiken, baserat på ett modernt partiliv, skulle kunna föra med sig. Forskaren Victor J. Willi kallar därmed det konservativa "gamla gardet" för "qutbister" i motsättningen gentemot den reforminriktade strömningens "tilmisanister".²¹³

Wickham skiljer däremot ut tre strömningar i Brödraskapets ledning under dessa år. Det som Willi beskriver som den konservativa strömningen, "det gamla gardet" delar Wickham in i två konservativa strömmar. Det egentliga gamla gardet, "the *da'wah* faction", som betonar den gamla *da'wah*-baserade strategin, men med en hierarkisk och sluten organisation, avskärmad från andra politiska rörelser. Samt "the pragmatic conservatives" som utgjorde majoriteten bland rörelsens kadrar även om det egentliga "gamla gardet", *dawah*-falangen, lyckades dominera i styrelserna genom att kontrollera valprocesserna 2010. Tillsammans stod dessa konservativa mot den reforminriktade strömningen med en yngre generation som hade socialiserats politiskt under 1970-talet och kommit in i rörelsen under 1980-talet. Även om "det egentliga gamla gardet" dominerade i ledningen runt 2010, så var det den pragmatiska konservatismen, bland annat med Mursi, som fick övertaget under 2011 och 2012. Sammantaget var det ändå en total konservativ dominans som rådde, eftersom den reforminriktade strömningen var på tillbakagång och dess ledande personer på väg ut, med uppmärksammade avgångar 2010 och 2011 (Muhammed Habib och Aboul Fotouh).²¹⁴ Liksom 1981 hade rörelsen återigen, åtminstone dess ledning, blivit enhetligare genom utträden.

Den andra händelsen 2010 var att ingen av brödraskapets kandidater vann någon plats i parlamentsvalet. Brödraskapet hade nämligen förklarat valet som ogiltigt, oroliga för organiserat valfusk från regimen sida i de tilltagande politiska motsättningarna. De hade därför inte ställt upp, vilket skapade oro bland de andra politiska partierna. Kunde man lita på Brödraskapet som politisk medspelare eller planerade de en egen väg till makten? Dessa omständigheter försvårade en samlande politik bland den politiska oppositionen mot Mubarak-regimen under uppmarschen

²¹³ Se Willi 2021: 218–225.

²¹⁴ Wickham 2013: 124 – 141.

mot det som senare skulle bli ett fullskaligt, folkligt uppror från och med januari 2011.

När upproret bröt ut i januari 2011 i Egypten och gator och torg fylldes med folk var Brödraskapets ledare tveksamma om att kasta ut sin rörelse i sådana äventyrligheter. Alla deras erfarenheter och instinkter talade emot det. Men de tvingades snart av sina yngre medlemmar och anhängare att ansluta sig till protesterna på Tahrirtorget. När Mubarak föll i februari grundade Brödraskapet äntligen, för första gången i sin historia, ett politiskt parti (*Freedom an Justice Party, FJP*) och kom till makten efter framgångar i parlamentsvalet med 38% procent. En av de ledande i brödraskapet, den konservative Muhammad Mursi, valdes slutligen också till Egyptens president, efter att ha lovat demokratianhängarna och rättighetsrörelsen att det skulle stiftas en ny, demokratisk konstitution. När han kom till makten utfärdade han i stället diktatoriska förordningar för sig själv, och skisserade en konstitution som i stora drag överensstämde med de islamiserande delarna i programförslaget från 2007. Det skulle bland annat införas ett religiöst expertråd med kontroll över lagstiftningen och att endast manliga muslimer kunde ha de högsta befogenheterna i staten, samt fler islamistiska käpphästar om familjerätten och kvinnan. Den demokratiska retoriken från parlamentsvalet i december 2011 föll ihop. På ett år förlorade Brödraskapet det stöd det hade haft hos allmänheten. För att navigera i denna situation, och med växande press från militären, visade sig Brödraskapets konservativa ideologi otillräcklig, men också dess tidigare politiska erfarenhet och strategi som gräsrotsrörelse. De hade inga allierade bland de andra politiska partierna och hade inte skapat någon bred samling runt det konstitutionella arbetet.²¹⁵

President Mursi avsattes av militären 3 juli 2013, med stöd av USA. Mursi arresterades, regeringen ombildades, oroligheter bröt ut, och många medlemmar miste sina liv i ett försök att befria den fängslade, folkvalde presidenten. Muslimska brödraskapet genomgick sin fjärde *mihna*. En sittdemonstration arrangerades på torget *Rab'a* och krävde presidentens återinsättande. Sittdemonstrationen ledde till våldsamheter och krossades slutligen av militären varvid hundratals människor miste sina liv.²¹⁶ Tusentals medlemmar i Brödraskapet greps tillsammans med Generalvägledaren och alla medlemmarna i vägledningsbyrån, förutom en som hann fly till Turkiet. Endast vice högste ledaren, Mahmoud Ezzat lyckades undgå gripande och tillträdde som biträdande Generalvägledare. Emellertid greps även

²¹⁵ Rehab Sakr, "Why did the Muslim Brotherhood Fail? Journal Danubius Muzeul de Istorie "Paul Păltănea" Galați, 32/2014.
http://web.archive.org/web/20201130112139/http://www.revistadanubius.ro/pdf/rezumat/en/XXXII_s/07_rehab_sakr.pdf

²¹⁶ Mohamed El-Messiry, "أحلك أيام مصر", (Egyptens mörkaste dagar), Amnesty international, 2014-08-14.
<https://web.archive.org/web/20220506130440/https://www.amnesty.org/ar/latest/news/2014/08/egyp-t-s-darkest-day/>

Ezzat senare, under 2020. Dessa händelser ledde till en intern maktkamp inom Brödraskapet, som jag återkommer till nedan (kapitel 4.5.4).

3.4 Fyra säregna motsägelsefullheter som vägledande hypoteser

Jag har i denna bakgrundsskildring velat framhäva faktorer som format Muslimska brödraskapets historiska arv och politiska kultur. Det är ett arv och en kultur som rimligen också finns i dess transnationella nätverk, om nu ett sådant kan konstateras över huvud taget. Vissa forskare tvivlar ju på att det ens finns, som framgick ovan. Om nu ändå detta eventuella, transnationella nätverk skulle finnas i Europa, så borde detta historiska arv och denna politiska kultur också bli märkbara även där.

En viktig faktor som starkt har påverkat Muslimska brödraskapets utveckling i Egypten, det tycks vara den allmänna meningen i forskningen, har varit den starka traditionen av auktoritär regim. Från kungamakten under britterna över Nasser och Sadat till Mubarak och general Sisi har Brödraskapets existens ständigt präglats av att ständigt verka under diktatur och regimernas återkommande perioder av repression. Sökandet efter stöd uppifrån, och strävan efter säkerhet för den egna organisationen, försvaret av gräsrotsrörelsen med moskéer, skolor och sjukhus, har präglat Brödraskapet genom hela dess historia. Bakgrundsskildringen ovan har gjorts för att skapa en förståelse av vad det är för rörelse som vi (eventuellt) kommer att möta i Europa och Sverige, och i vad mån mönstret från Egypten (eventuellt) går igen där; eller om vi finner islamiska organisationer med ett helt annat historiskt arv och politisk kultur. Siktet är inställt på att kunna jämföra Sverige med Europa och Europa med Egypten. Kommer vi att finna likheter eller skillnader?

Muslimska brödraskapet i Egypten är en rörelse vars ursprungliga organisation, ideologi och verksamhet kretsar kring en övertygelse om ”sann islam” som är både mål och medel för rörelsen. Under den ständiga risken för repression har det kortsiktiga målet om rörelsens överlevnad ständigt bidragit till politisk försiktighet; det viktiga har varit att bedriva sin stegvisa genomsyrande *da'wah* och att bygga sin organisation och gräsrotsrörelse stark (kapitel 14.1) Att vara pragmatisk påtryckningsgrupp gentemot regimen har därför varit en strategisk grundhållning ända sedan Hassan al-Bannas tid. Fundamentalistisk *da'wah* har ständigt inramats av pragmatiska nödvändigheter. Rörelsen har präglats av inre motsägelsefullheter.

Vad betyder dessa motsägelsefullheter för rörelsens (eventuella) organisering i Europa? Och kan vi (eventuellt) finna sådana motsägelsefullheter – och försök att lösa dem – också hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk? Närmare bestämt vill jag peka på fyra grundläggande motsägelsefullheter som framgår ur bakgrundsskildringen ovan. Dessa är motsägelsefullheter som uppträder:

– *Mellan social rörelse och politiskt parti.* Existensen som socialt verksam välfärdsrörelse leder till otydlighet i Muslimska brödraskapets politiska verksamhet och i relationen till staten. Kan en social välfärdsrörelse vara ett politiskt parti? Vad

händer då med grundstrategin att stegvis islamisera samhället underifrån? Denna första motsägelsefullhet har Brödraskapet eventuellt med sig till Europa. Frågan är: Kommer man att grunda en social och kulturell gräsrotsrörelse eller kommer man att bilda ett politiskt parti i de länder där man etablerar sig? Detta leder till en första hypotes: Om det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är tillhörigt eller anknutet till det transnationella MB borde dess strategiska otydlighet om *social rörelse eller politiskt parti* återfinnas även i Sverige.

– *Mellan religion och politik.* Det egyptiska Brödraskapets fundamentala grundvärden, människosyn och samhällssyn var som vi såg religiöst förankrade i Koranen och *sunnah*. Strategin var dock politisk, en stegvist genomsyrande *da'wah* med ett politiskt slutmål om en islamisk ordning och en islamisk stat. Denna andra motsägelsefullhet har Brödraskapet eventuellt med sig till Europa. Frågan är: Kommer man att etablera sig som ett religiöst trossamfund eller som en politisk rörelse? Detta leder till en andra hypotes: Om det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är tillhörigt eller anknutet till det transnationella MB borde dess strategiska otydlighet i frågan om *religiöst trossamfund eller politisk rörelse* likna det som vi finner på europeisk respektive egyptisk nivå.

– *Mellan revolution och gradualism.* Motsättningen mellan radikalism och revolution å ena sidan och den fredliga vägen å den andra fick en lösning runt 1981, då radikalerna slutligt avvecklades ur Brödraskapet. Kvar blev den fredliga vägens gradualism. Men betyder detta att det inte skulle finnas radikaler kvar inom rörelsen som vill betona behovet av väpnad jihad gentemot ”islams fiender”? Denna tredje motsägelsefullhet har Brödraskapet eventuellt med sig till Europa. Frågan är: Kommer man att helt vara befriad från revolutionär radikalism, eller kommer radikala strömningar att finnas kvar vid sidan av den fredliga vägens gradualistiska huvudstrategi? Detta leder till en tredje hypotes: Om det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är tillhörigt eller anknutet till det transnationella MB borde dess allmänna mönster i fråga om kvardröjande radikalism vid sidan av den fredliga vägen som huvudstrategi likna den som vi finner på europeisk respektive egyptisk nivå.

– *Mellan slutenhet och öppenhet.* Det rådde en ständig konflikt mellan den gamla hemlighetsfulla, lojalitetsbaserade hierarkiska uppbyggnaden och den öppenhet och inre demokrati som ett tydligt deltagande i parlamentarisk politik skulle kräva. Avgörande ledarstrider utkämpades bakom stängda dörrar, med ibland oväntade utfall även för medlemmarna. Den inre demokratin var bristfällig. Efter det att radikalismen hade utmönstrats ur rörelsen 1981 växte motsättningen mellan två falanger fram med olika syn på rörelsens uppbyggnad och uppträdande. Den ena – ”det gamla gardet”, ”qutbisterna” – betonade rörelsen som sluten och hierarkisk och med en tydligt mål att (någon gång) erövra makten. Den andra – ”den reforminriktade”, ”tilmisanisterna” – betonade att rörelsen borde öppna sig, definiera om sig till ett politiskt parti, och bli en medspelare bland andra i det politiska livet, där frågan om slutmålet delvis skjutits åt sidan. Denna fjärde

motsägelsefullhet har Brödrskapet eventuellt också tagit med sig till Europa. Frågan är: Kommer man att uppträda ”qutbistiskt” som sluten och hierarkisk, eller ”tilmisanistiskt” som öppen medspelare med andra? Detta leder till en fjärde hypotes: Om det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är tillhörigt eller anknutet till det transnationella MB borde dess strategiska val i frågan om *sluten rörelse eller öppen medspelare* kunna likna det som vi finner på europeisk respektive egyptisk nivå.

Jag går nu över till analysen i avhandlingens tre empiriska delar, Del II. Organisation, Del III. Ideologi och Del IV. Praktisk politik.

Del II. Organisation

Introduktion

Del II, Organisation behandlar frågan om Muslimska brödrskapet – som en krets av personer, ett ”brödrskap” – har byggt upp ett transnationellt organisatoriskt nätverk, och om Islamiska förbundet i Sverige är en gren inom detta eventuella nätverk. Min undersökning tar sikte på tre organisatoriska nivåer; internationell nivå, europeisk nivå samt nationell nivå, i detta fall Sverige. Om ett sådant transnationellt nätverk existerar skulle det i så fall, enligt de åtta indikatorerna i metodkapitlet (kapitel 2.3) bestå av en personkrets med ursprung i, eller med starka band till, moderorganisationen i Egypten eller Brödrskapets organisationer i Mellanöstern och Nordafrika, och som successivt har utvidgats till att omfatta fler personer. Denna personkrets skulle i så fall, givet hypotesen om ett globalt, transnationellt nätverk, också ha grundat organisationer i Europa.²¹⁷ Organisationerna inom detta eventuella nätverk skulle i så fall också ha kontakter sinsemellan transnationellt samt uppvisa liknande målsättningar. Ännu mer intressant vore om strukturen i det organisatoriska nätverket skulle uppvisa likheter mellan de tre nivåerna, så att den flora av organisationer som är uppbyggd i den egyptiska moderorganisationen har kopierats även i Europa och Sverige. Detta skulle i så fall vara en organisatorisk indikator på en sammanhållen, transnationell rörelse (se kapitel 2.3). Jag vill återigen framhålla att ingen ensam indikator, eller en ensam grupp av indikatorer, eller ens en ensam aspekt av avhandlingens grundfråga (kapitel 2.1) kan stödja eller förkasta hypotesen om Islamiska förbundet (IFiS) är det transnationella Muslimska brödrskapets svenska gren, eller inte. Men tillsammans kan de olika, disparata indikatorerna från olika områden, kanske ge ett svar. Det är det frambragta övergripande mönstret som avgör.

Del II, Organisation består av fem kapitel. I Kapitel 4, Internationell nivå, undersöks om Brödrskapet har byggt upp organisatoriska strukturer på internationell nivå. Fokus riktas mot det som inom forskningen om Muslimska brödrskapet kallas *al-al-Tanzim al-dawli*, Internationella organisationen. Frågan är om en sådan internationell organisation existerar och i så fall vilken eventuell betydelse den har eller har haft, och om den har haft kontakter även med Sverige. I Kapitel 5, europeisk nivå, kommer Muslimska brödrskapets eventuella organisering på europeisk nivå att undersökas. Fokus riktas mot den europeiska paraplyorganisationen, *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) med dess sido- och dotterorganisationer.²¹⁸ Frågan är om denna paneuropeiska

²¹⁷ Jag kommer att snudda vid Brödrskapets eventuella närvaro i USA, men inte nämna dess eventuella organisationer i Sydasiern (Afghanistan, Pakistan, Bangladesh, Indien, Indonesien m.fl.) med världens största muslimska befolkning.

²¹⁸ Efter en namnändring 2017 har organisationen bytt namn till *Council of European Muslims*, CEM). Jag behåller dock genomgående det gamla namnet eftersom det mesta av min undersökning rör tiden före namnändringen.

organisation och dess paneuropeiska sidoorganisationer är grundade av eller är anknutna till Muslimska brödrskapet, och om floran av FIOE:s dotter- och sidoorganisationer liknar den egyptiska strukturen.

I kapitel 6, Den svenska nivån (1), ligger tyngdpunkten på Islamiska förbundet (IFiS) i enlighet med den hypotes som är utgångspunkten för denna studie (se kapitel 1.2). Frågan blir om Islamiska förbundet (IFiS) organisatoriskt är en del av det eventuella europeiska och/eller transnationella nätverket. I så fall borde vi kunna finna organisationer och personer med direkta eller indirekta kontakter med detta eventuella nätverk, och med liknande målsättningar, samt eventuellt också ett organisatoriskt nätverk vars struktur liknar den egyptiska moderorganisationen (se kapitel 6.1).

I Kapitel 7, Den svenska nivån (2), undersöks om Islamiska förbundets (IFiS) har ett nätverk med sido- och dotterorganisationer som står under dess inflytande genom personkontakter och ett likartat ideologiskt tänkande. Ett sådant nätverk skulle i så fall vara en indikation på både sambandet inom Islamiska förbundet (IFiS) nätverk, men också på likhet och tillhörighet till det transnationella Muslimska brödrskapet (se kapitel 7.1).

I Kapitel 8, Den svenska nivån (3) Resultat, sammanfattas resultaten från kapitel 6 och 7. Där kommer också ett särskilt drag hos det svenska organisatoriska nätverket att uppmärksammas. Det är ett drag som har uppmärksamats i Egypten men också i andra europeiska länder. Det gäller den eventuella förekomsten av en personkrets som dominerar hela nätverket med utgångspunkt i sin ställning inom Islamiska förbundet (IFiS) samt under grundandet av organisationerna. Jag kommer att undersöka om det förekommer en ”inre cirkel” som styr nätverket (se kapitel 7.1).

Forskningen om Muslimska brödrskapets organisation – i Egypten likaväl som på internationell och europeisk nivå – bygger till stor del på intervjuer med ledare, men också med avhoppade ledande personer. Intervjuer har varit viktiga i arbeten av till exempel Brigitte Maréchal (2009), Ian Johnson (2010), Lorenzo Vidino (2010 och 2020), Alison Pargeter (2013 och 2016) eller Victor J. Willi (2021).²¹⁹ Deras avsikt har varit att försöka klarlägga existensen av och strukturen hos Brödrskapets eventuella närvaro på internationell eller europeisk nivå, samt naturligtvis verksamheten. Också för de forskare som fokuserar på den inre kulturen i den egyptiska moderorganisationen, som ju är en viktig jämförelsepunkt för att konstatera likhet eller olikhet – forskare som till exempel Hazem Kandil och Khalil al-Anani – är intervjuer med initierade nyckelpersoner den källmässiga grunden.²²⁰ Som i all rörelseforskning är intervjuer viktiga för information inifrån. Men de blir särskilt viktiga eftersom Muslimska brödrskapet utåt alltid uppträder, och alltsedan sitt grundande har uppträtt, med låg profil. Det talas ofta i litteraturen om rörelsens

²¹⁹ Dessa arbeten är nämnda i kapitel 1 och 3 ovan.

²²⁰ Kandil 2015; al-Anani 2016.

”secrecy”, dess hemlighetsfullhet. Jag kommer här i Del II, Organisation, att utgå från dessa studier och använda deras resultat som utgångspunkter att gå vidare från.

När det gäller mitt huvudsakliga fokus, Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), dess inre organisation samt dess nätverk av sido- och dotterorganisationer (kapitel 6–8), anser jag dock att intervjuer inte är någon fruktbar metod att använda. Det har till exempel framgått i tidigare forskning, att företrädare för Islamiska förbundet (IFiS) och dess sido- och dotterorganisationer enträget förnekar något som helst organisatoriskt band med det globala Muslimska brödraskapet; möjligen kan de tillstå en mycket allmän, personlig, ideologisk inspiration som ofta sägs inte ha någon betydelse för organisationstillhörighet eller politisk praktik (se kapitel 1.4). Som jag framhöll i metodkapitlet (se kapitel 2.5) har jag därför helt avstått från egna intervjuer. Ska jag komma vidare med min grundläggande forskningsfråga om Islamiska förbundet (IFiS) är Muslimska brödraskapets svenska gren, måste jag alltså i stället använda andra källor, såsom dokument, hemsidor och ledares uttalanden i media, både svenskspråkiga och arabiskspråkiga. Därtill kommer värdefull dokumentation från svenska myndigheters offentliga arkiv.

Jag vill betona att de kunskapsfragment som jag har till hands, eller har lyckats vaska fram, metodiskt sett bör ses som *pusselbitar*, som jag framhöll i metodkapitlet (kapitel 2.2). Vart och ett av dessa kunskapsfragment, eller ens flera av dem, är inte tillräckliga för att ge en sammanhängande, heltäckande bild. Särskilt saknas långfristiga, heltäckande serier av data. Min metod är kvalitativ. Resultat från de nämnda forskningsarbetena ovan betraktar jag som utgångspunkter och mina första pusselbitar. Därefter undersöker jag Brödraskapets egna, officiella presentationer på deras hemsidor, samt stadgar och styrdokument. Runt denna stomme arrangerar jag sedan den information jag kan få fram om ledande personers formella uppdrag och informella kontakter, eller om de uttalanden i media som de har gjort. Genom att lägga samman sådana forskningsmässigt kvalitativa, till synes disparata, kunskapsfragment kan ändå en relativt sammanhängande bild växa fram utifrån den inledande hypotesen (kapitel 1,2 och 2.1) om ett sammanhang mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapets personer och organisationer. Om man till exempel endast finner ett enda uttalande om att det existerar en viss organisation med en viss sammansättning hos styrelsen, kan denna enda, kvalitativa pusselbit få empirisk giltighet på ett abduktivt sätt (utifrån hypotesen om ett organisatoriskt nätverk), där andra pusselbitar av annat slag tillkommer som ytterligare stödjer bilden. Vissa pusselbitar kan vara informativa och starka, som i kriminalundersökningarnas tekniska bevis, medan andra är indirekta och fungerar som indicier, stärkande omständigheter. Denna metod leder till att bilden i vissa delar bara är en fragmentarisk skiss, medan den i andra delar kan bli mer heltäckande (se kapitel 2.2 ovan). Den bild man får fram med denna metod är alltså sällan fullständig, man önskar hela tiden att det fanns mer material. Samtidigt är det ju så att undersökningen av organisationen (Del II) i sin tur ska kompletteras med undersökningen av ideologin (Del III) och den praktiska politiken

(Del IV). Därmed kommer tre skissartade, och delvis ofullständiga, bilder att läggas över varandra som tre lager av information som tillsammans utgör en tillräckligt komplett totalbild.

Kapitel 4. Internationell nivå

I kapitel 4 ska nu frågan om Brödraskapets nätverk och organisering på internationell nivå undersökas. Som har framgått är den huvudsakliga bilden i den svenska forskningen att något sammanhållet nätverk på internationell nivå inte existerar. Därför kan ju inte heller svenska islamiska organisationer vara delaktiga i något sådant, inte ens det särskilt utpekade Islamiska förbundet (IFiS) (se kapitel 1.4 ovan). I detta kapitel 4 presenterar jag tidigare forskning om Brödraskapets organisering på internationell nivå och tillför egen information från arabiskspråkiga dokument samt uttalanden från ledande personer i arabiskspråkiga media. Då kommer en helt annan bild att framgå.

I kapitel 4.1 kommer jag att behandla den i forskningen omtvistade frågan om Muslimska brödraskapet även på internationell nivå utgör ett sammanhållet nätverk och om det har en internationell ledningsorganisation, det som på arabiska i Brödraskapets källor kallas *al-Tanzim al-dawli*, Internationella organisationen.²²¹ Jag kommer också att presentera ett centralt källdokument när det gäller den Internationella organisationen, nämligen *Al-la'iha al-'alamiya li-jama'at al-Ikhwan al-muslimin*, Internationella allmänna stadgan för Muslimska Brödraskapet, som fastställdes 1994, grundad på en tidigare version från 1982, som i sin tur går tillbaka på Hassan al-Bannas legendariska stadga från 1945. Denna stadga är emellertid ganska okänd i forskningen i västvärlden, i vilket fall som helst är den sällan refererad till. I svensk forskning nämns den inte alls vilket kanske främst kan bero på att den bara är tillgänglig på arabiska. Jag vill inledningsvis stanna upp vid dessa stadgor, som föreskriver en viss organisationsstruktur inom Brödraskapet, och som blir återkommande inslag nedan.

För att få en bild av denna svit av stadgor ska vi utgå från den av Hassan al-Banna formulerade Allmänna stadgan från 1945, *al-Nizam al-'Am*, som på engelska i forskningslitteraturen också omnämns som rörelsens *General Law*.²²² Denna stadgas tillblivelse och stadganden beskrivs på flera ställen i litteraturen, ofta med hänvisning till Richard P. Mitchells skildring i *The Society of the Muslim Brothers* (1969/1993).²²³ Förutom att föreskriva en tydlig organisationsstruktur ingår också Hassan al-Bannas ”Tjugo principer” i denna Allmänna stadga. Dessa rör rörelsens

²²¹ Den internationella organisationen, ”التنظيم الدولي”. Se Pargeter 2013: 103. Se även Johannes Grundmann, *Islamische Internationalisten. Strukturen und Aktivitäten der Muslimbruderschaft under der Islamischen Weltliga*. Heidelberger Centrum für Euro-Asiatische Studien. Aktuelle Debatte Band 02. Wiesbaden: Reichert Verlag 2005: 35–41.

²²² Se Lia 1998: 71; Krämer 2010: 37; Mitchell 1969/1993: 163.

²²³ Mitchell 1969/1993: 163–184. Mitchell anger den fullständiga benämningen från 1945 som *Qanun al-nizam al-asasi li-hay'at al-Ikhwan al Muslimin al- 'Amma*, och översätter det med ”The Fundamental Law of the Organization of the Muslim Brothers”. Se även t.ex. al-Anani 2016: 113–117; Willi 2021: 34–49.

målsättningar, arbetssätt och ideologi och jag ska återkomma till de ”Tjugo principerna” i kapitlet nedan.

Den Allmänna stadgan växte fram i flera steg under 1930-talet. Det började med en organisatorisk och ideologisk schism redan 1931–32 där al-Banna hade ansett att Brödraskapet skulle börja ställa politiska krav och alltså börja definiera sig som en politisk rörelse med sin version av politiserad ”islam” som ett tydligt politiskt program. Gentemot de avvikande inom rörelsen ansåg Al-Banna också att en tydligare hierarki och ideologisk enhetlighet behövde inrättas, bland annat genom att stärka ställningen för honom själv som Generalvägledare. Efter senare schismer med radikala och otåliga bröder förstärktes hans ställning vid rörelsens Femte konferens 1939, då (troligen) de ”tjugo principernas” idéer fick sin slutgiltiga formulering.²²⁴

Den Allmänna stadgan från 1945 bekräftas som grundläggande utgångspunkt i de senare stadgorna från 1982 och 1994. Dess formuleringar kvarstår närmast oförändrade. Allmänna stadgan från 1945 har därmed en särskilt framträdande, historisk ställning inom det Muslimska Brödraskapet. Den gäller fortfarande som rörelsens grundlag, också inom alla Brödraskapets nationella organisationer.²²⁵ Vi ska nedan undersöka (kapitel 6) om den har en sådan ställning också inom Islamiska förbundet i Sverige, IFiS. För att vara tydlig med benämningarna kommer jag att kalla *Al-Nizam al-'am* från 1945 för Allmänna stadgan, till skillnad från *Al-La'itha al-Dakhiliya* från 1982 som jag kallar Interna stadgan, samt *Al-la'itha al-'alamiya* från 1994 som jag kallar Internationella stadgan.²²⁶

4.1 Muslimska brödraskapets Internationella organisation

4.1.1 Tidigare forskning om Internationella organisationen

Bland akademiker, politiker och journalister i väst har det länge pågått en debatt om existensen av det som Brödraskapet kallar *al-Tanzim al-dawli*, Internationella

²²⁴ Det är svårt att på ett enkelt sätt få klarhet om denna tidpunkt. De ideologiska grundtankar som Mitchell pekar på från Femte konferensen 1939 är dock ledande teman i de tjugo principerna, vilket gör att de kan sägas vara formulerad senast 1939. Se Mitchell 1969/1993: 14.

²²⁵ Dessa stadgor har genomgått smärre modifikationer mellan dessa årtal, detaljer som jag inte går in på här.

²²⁶ *Ikhwan wiki*, ”النظام العام للإخوان المسلمين”, *Al-Nizam al-'am li al-Ikhwan al-muslimin*. I Internationella stadgans text kallas Allmänna stadgan från 1945 för *Al-la'itha al-'ama le jama'at al-ikhwan al-muslimin*, ordagrant ”Den allmänna stadgan för Muslimska Brödraskapet”. Jag använder dock den kortare, vedertagna benämningen *Al-Nizam al-'am*, hämtad från *Ikhwan wiki*, och översätter det med ”Allmänna stadgan”. Se: *Ikhwan Wiki*: ”النظام العام للإخوان المسلمين”.
https://www.ikhwanwiki.com/index.php/النظام_ العام_ للإخوان_ المسلمين
Arkiv: 2022-07-13. <https://archive.ph/wAuYm>.

organisationen. Existerar den? Vilken roll har den i så fall? Och vilken ställning har den gentemot de nationella organisationerna? Internationella organisationen är dock föga genomforskad, framför allt om man jämför den med de översikter som finns av *Tanzim al-qutri*, olika nationella organisationer. Brödraskapets organisation och historia i Egypten är särskilt väl undersökt i litteraturen,²²⁷ men det finns också översikter av Brödraskapets organisering i europeiska länder i olika antologier, samt ett par fallstudier.²²⁸ Men den organisationen för samordning och ledning på internationell nivå är mindre uppmärksammas; i flera översiktliga arbeten nämns den inte alls. En anledning kan vara svårigheten att få tag på tillförlitliga engelskspråkiga källor. Det gör att många forskare måste lita till de uttalanden som personer i nätverket gör i forskningsintervjuer på engelska eller det som man kan hitta på engelskspråkiga hemsidor. Till och med Lorenzo Vidino, som använder ett imponerande källmaterial, får förlita sig på källor på europeiska språk, och hans innehållsrika intervjuer med framstående ledargestalter verkar ha utförts på engelska. Alison Pargeter baserar sig dock på ett bredare källmaterial om *al-Tanzim al-dawli*, med arabiskspråkiga tidningsartiklar, TV-inslag, hemsidor och dokument, liksom intervjuer med ledargestalter från hela Mellanöstern. Hon framhäver dock att frågan om Internationella organisationen är känslig eftersom många regimer i Mellanöstern har förföljt Brödraskapets organisationer under flera decennier, vilket gör att Internationella organisationen rent allmänt inte är särskilt framhävd av Brödraskapet. Särskilt sedan 11 september 2001, med risk att jämföras med al-Qaeda och bli stämplade som internationella terrorister, har Brödraskapet velat tona ner Internationella organisationens existens och betydelse, menar hon, särskilt som olika säkerhetstjänster har velat framställa Brödraskapets internationella organisation som en centralstyrd linjeorganisation, toppstyrd i detalj.²²⁹ En liknande bild av risken för Brödraskapet om de skulle låta den internationella organisationen skymta fram, och nödvändigheten i Mellanöstern att inte avslöja vem som är den internationelle ledaren, ger Johannes Grundmann i *Islamische Internationalisten*

²²⁷ I kapitel 1.1 ovan angavs en del av denna litteratur.

²²⁸ Tre översiktliga antologier från 2010–2012 sticker ut, som alla återger det internationella forskningsläget om Muslimska brödraskapet i Europa och västvärlden med kapitel om Frankrike, Tyskland, Storbritannien och USA, vilket möjliggör en jämförande överblick. Dessa antologier är Vidino 2010 och 2020; Meijer & Bakker eds. 2012; samt Rubin 2010. Den senare innehåller också kapitel om al-Qaradawis ställning och tänkande samt om Brödraskapets nationella organisationer i Egypten, Jordanien, Syrien och Palestina (Hamas), vilket möjliggör en bredare jämförelse. Meijer & Bakker innehåller dessutom kapitel om Nederländerna och Spanien. Pargeter, *Power*, 2013, innehåller kapitel om Frankrike, Storbritannien och Tyskland. Kapitel om Norden eller de skandinaviska länderna saknas genomgående, vilket är ytterligare ett argument för ämnesvalet i denna avhandling. En fallstudie av Brödraskapet i Frankrike är Kepel 2007 samt Brigitte Maréchal, *Les Frères Musulmans* (2007). På engelska *The Muslim Brothers*. En mycket detaljerad och nyanserad fallstudie av Brödraskapet i Storbritannien är Perry 2019. För Tyskland, se Nina Nowar, *Ramadans Erben. Die Islamische Gemeinschaft in Deutschland e.V. (IGD)*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2012.

²²⁹ Se Pargeter, *Power*, 2013: 130ff.

(2005), som i likhet med Pargeter grundar sig på arabiskspråkiga källor.²³⁰ Hos Ian Johnson i *A Mosque in Munich* (2010) framskymtar ständigt ett internationellt, mångsidigt kontaktnät av organisationer och personer, men den Internationella organisationen studeras inte särskilt. Sammantaget är det inte många sidor i forskningslitteraturen som ägnas åt Internationella organisationen.

Lorenzo Vidino, ger en nedtonad bild av Internationella organisationens existens och roll. Han framhäver att *al-Tanzim al-dawli* inte kan ses som en formell organisation. Enligt Vidino fungerar Brödraskapet internationellt enbart som ett informellt nätverk av personer som träffas för konsultationer och kontakter. Vidinos beskrivning är dock främst byggd på intervjuer gjorda under perioden efter 2001, varför det kan råda en underförstådd samstämmighet hos informanterna att vilja tona ner Internationella organisationens historiska existens och betydelse, vilket Pargeter och Grundmann påpekade enligt ovan. Vidino framhåller dock att de organisationer vars ledare över tid har träffats för internationella kontakter ändå är de som ända från början har stått på Brödraskapets ideologiska grund, vilket även gäller för de europeiska organisationerna, och att alla dessa historiskt är uppbyggda enligt Hassan al-Bannans ideologiska ”tjugo principer”, samt enligt hans idéer om ett tätt personligt nätverk av bröder med både horisontella och vertikala trohets- och lojalitetsband (se kapitel 1,2.). Internationellt sett, tycks Vidino mena, skulle alltså Muslimska brödraskapet ändå vara ett nätverk vars deltagare har en likartad ideologisk grundsyn och utblick; som om de tillsammans utgjorde en enda organisation – om än informell och varierande mellan olika länder – men där ändå samverkan och konsultationer är en självklarhet.²³¹

Flera av de svenska forskarna ger i stort sett samma bild som Vidino, även om de saknar dennes internationella intervjukällor. De betonar dock ännu mer Muslimska brödraskapets karaktär, internationellt sett, av ett informellt nätverk som består av mer eller mindre tillfälliga personkontakter, och där ingående personer möjligen har en likartad ideologisk grundsyn. Men också detta ses mera som en personlig tillfällighet (se kapitel 1.4).²³² Som vi såg lägger dock Magnus Norell, Aje Carlbom och Pierre Durrani fram en annorlunda bild i MSB-rapporten *Muslimska brödraskapet i Sverige* (2017). De utgår från internationella undersökningar om Muslimska brödraskapet i Europa och projicerar att motsvarande mönster finns eller borde finnas i Sverige, och att Brödraskapet därmed är ett fungerande transnationellt nätverk med svenska förgreningar. Samma övergripande bild lägger sedan Aje Carlbom fram i MSB-rapporten *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext* (2018). Han går utöver Vidinos analys och menar att Muslimska brödraskapets nätverk

²³⁰ Johannes Grundmann, *Islamische Internationalisten. Strukturen und Aktivitäten der Muslimbruderschaft und der Islamischen Weltliga*. Heidelberger Centrum für Euro-Asiatische Studien. Aktuelle Debatte Band 02. Wiesbaden: Reichert Verlag 2005: 30–31.

²³¹ Vidino, *West*, 2010: 37ff.

²³² Se kapitel 1.4, och särskilt Hjärpe 2010: 77–78; Lagervall 2015: 295ff; Sorgenfrei 2018: 140ff.

internationellt sett inte bara är informellt utan att det också har en formell struktur av organisering.²³³ Carlboms övergripande bild av ett nätverk som är både informellt och formellt är en bild som jag ansluter mig till i sina huvuddrag. Det antydde jag också ovan i mitt metodkapitel när jag lade både formella och informella indikatorer (se kapitel 2.3). Jag hoppas nedan kunna komplettera Carlboms översiktliga bild med en mer detaljerad beskrivning.

4.1.2 Tidigare forskning om *Internationella organisationens historia*

Som vi såg är det få forskare som direkt har forskat om *Internationella organisationen*. Ett undantag är Alison Pargeter i boken *The Muslim Brotherhood. From Opposition to Power* (2013) som hon följer upp med boken *Return to the Shadows: The Muslim Brotherhood and An-Nahda since the Arab spring* (2016).²³⁴ Som vi såg hade hon tillgång till källmaterial på arabiska. Hon anlägger ett historiskt perspektiv och visar på att *Internationella organisationen* har haft skiftande öden. Redan Hassan al-Banna försökte få till stånd en internationell samordning 1944, skriver hon, när dotterorganisationer till Brödraskapet hade bildats runt om i arabvärlden. Under Nassers repression under 1950- och 1960-talen gjordes ett par nya försök att få till stånd en tydligare transnationell samordning av ideologi, finanser och arbetsuppgifter, men detta lyckades aldrig riktigt. Men informellt kom ändå det egyptiska Brödraskapet att utgöra ett moraliskt och ideologiskt centrum som man vände sig till för vägledning. Detta var särskilt naturligt eftersom hela rörelsen från början var uppbyggd med personliga lydnads- och lojalitetsband genom en *bay'a*, trohetsed, till Generalvägledaren; i början till Hassan al-Banna själv och efter hans död 1948 till hans efterträdare, den höge juristen Hassan al-Hudaybi (generalvägledare till sin död 1973). Dessa lojalitetsband upprätthölls även under fängelsetiden efter Nassers tillslag 1954. En vändning för tanken om en förstärkt internationell organisering kom emellertid vid mitten av 1970-talet, berättar Pargeter, när ledningen för det egyptiska Brödraskapet hade släppts från fängelserna av den nye presidenten Anwar Sadat (Egyptens president efter Nassers död 1970) (se kapitel 3). De fann då att deras dotterorganisationer i andra länder, under den tjugoåriga fängelseperioden, hade utvecklats mycket starkare. Dessa hade stöttats med petrodollar från Saudiarabien och Golfstaterna som ville motverka den sekulära arabsozialismen, medan den egna, egyptiska organisationen var närmast sönderslagen.²³⁵

En beslutsam grupp inom egyptiska Brödraskapet, ledd av bland annat Mustafa Mashhur och Mahdi Akef (båda senare Generalvägledare) som då befann sig i

²³³ Carlbohm 2018: 14–37.

²³⁴ Pargeter Power 2013; Alison Pargeter, *Return to the Shadows. The Muslim Brotherhood and An-Nahda since the Arab Spring*. London: Saqi Books, 2016.

²³⁵ Pargeter 2013: 111–112.

Europa, ville då blåsa liv i den internationella samordningsorganisationen för att återställa det egyptiska Brödraskapets centrala ställning, berättar Pargeter stödd på intervjuer med ledande personer. Men de ville också internt i Egypten, som ”det gamla gardet”, skaffa sig ett övertag gentemot andra grupperingar inom rörelsen. Mashhur genomförde en lång serie möten och sammanträffanden för att rekonstruera Brödraskapet som en internationell organisation under Egyptens ledarskap. Bland annat använde han Said Ramadans moské i München som bas men också den framgångsrika moskén i Aachen, Tyskland. Johannes Grundmann beskriver i boken *Islamische Internationalisten* (2005) hur ett möte hölls redan 1978 i Aachen, där bland annat generalvägledaren Umar al-Tilmisani deltog tillsammans med den syriske ledaren Issam al-Attar, verksam just vid Aachen-moskén, samt den inflytelserike sudanesiske ledaren Hassan al-Turabi och den egyptiske brodern och internationelle affärsmannen Youssef Nada.²³⁶ (Samtliga dessa kommer vi att möta i andra sammanhang nedan.) I den väldokumenterade boken, baserad på initierade intervjuer och överlämnade interna dokument, *Inside the Brotherhood* (2015) skriver författaren Hazem Kandil:

The Brotherhood decided to complement its domestic expansion with an international one, charging Mustafa Mashhur and Mahdi Akif (the future fifth and sventht guides, respectively) with creating the International Organization (*al-Tanzim al-dawli*).²³⁷

Detta bekräftas också av Mustafa Tahhan, grundare och ordförande för Muslimska brödraskapets studentorganisation, *International Islamic Federation of Student Organisations* (IIFSO) (grundat i Aachen, Tyskland 1969), som på sin hemsida uppger att han i början på 1980-talet mötte Mustafa Mashhur i München vid dennes arbete med att etablera den internationella *Tanzim*:

I München träffade vi Sheikh Mustafa Mashhur, omständigheterna tvingade honom att lämna Egypten. I Tyskland var vår Sheikh i färd med att bilda Muslimska brödraskapets internationella organisation.²³⁸

Mashhurs plan lyckades. På ett möte i Kairo den 29 juli 1982, under närvaro av representanter från de flesta nationella organisationer antogs ett dokument med namnet *al-La’Itha al-Dakhiliya*, Den interna stadgan. Alison Pargeter menar – liksom Johannes Grundmann, och Victor J. Willi – att detta dokument, i sin politiska kontext, markerar det officiella etablerandet av Brödraskapets Internationella

²³⁶ Grundmann 2005: 30–31.

²³⁷ Kandil 2015: 132.

²³⁸ Mustafa Tahhan, “شخصيات إسلامية عاشتها”, (Jag har upplevt dessa islamiska personligheter), Mustafatahhan.com.
<http://web.archive.org/web/20210512051811/http://www.mustafatahhan.com/?cat=8>

”في ميونخ التقينا بالشيخ مصطفى مشهور فقد اضطرته الظروف للخروج من مصر. وفي ألمانيا كان شيخنا يعكف على تشكيل التنظيم العالمي للإخوان المسلمين.”

organisation, *al-Tanzim al-dawli*.²³⁹ Förutom att anknyta till den legendariska Allmänna stadgan från 1945 reglerar denna stadga nu tydligt relationerna mellan det egyptiska centrumet och de nationella organisationerna. Med sina fem kapitel och 47 artiklar innebär 1982 års stadga en nyreviderad konstitution för rörelsen, men som nu var tydligt internationellt organiserad och definierad. Den innebär också att den existerande relationen mellan Egypten och de nationella grenarna formaliseras till "one official system", skriver Pargeter. Det egyptiska Brödraskapet lyckades på detta sätt sammanfoga de dittills disparata grenarna i olika länder till "one formalised body".²⁴⁰ Denna bild av sammanhang och enhetlighet transnationellt framgår även av de intervjuer som Victor J. Willi grundar sin skildring på (se nedan).²⁴¹

Den nya Interna stadgan från 1982 föreskrev en ny internationell ledningsorganisation under Generalvägledaren med en internationell Väglednings-styrelse (som Pargeter kallar "Guidance office").²⁴² Vägledningsstyrelsen skulle ha tretton ledamöter utsedda av Generalvägledaren, varav åtta skulle vara från samma land som Generalvägledaren, det vill säga i praktiken Egypten. Under Vägledningsstyrelsen skulle det finnas ett internationellt Shuraråd (Pargeter skriver "Guidance council") med ett trettiotal representanter för nationella organisationer, samt därtill tre särskilt erfarna och framstående bröder utsedda av Vägledningsstyrelsen. Ordförande för båda dessa organ var Generalvägledaren, vilket ledde till att Egypten kom att dominera totalt, men också genom att Generalvägledarens ställning stärktes gentemot de nationella organisationerna. Förvånande nog, menar Pargeter, stadgades det inte formellt att Generalvägledaren skulle vara från Egypten. Detta kan vara en typisk kompromiss, men informellt hade det ju alltid varit så och det sågs troligen närmast som självklart. Men formellt föreskrev stadgan nu att den internationelle Generalvägledaren skulle nomineras från den internationella Vägledningsstyrelsen. Valet skulle sedan bekräftas av det internationella Shurarådet. I teorin kunde alltså Generalvägledaren komma från vilket land som helst. I praktiken medförde dock denna organisationsstruktur, särskilt Vägledningsstyrelsens sammansättning med egyptisk majoritet, att det egyptiska Brödraskapet med stöd av traditionen kom att dominera, vilket också troligen var

²³⁹ Grundmann 2005: 33–37; Pargeter 2013: 113; Willi 2021: 112–115.

²⁴⁰ Pargeter, Power, 2013: 113.

²⁴¹ Willi 2021: 112–115. Det råder en oklarhet i litteraturen om relationen mellan den egyptiska moderorganisationen och den nya, internationella organisationen, om de båda regleras av samma *al-La'tha al-Dakhiliya*, Den interna stadgan, från 1982, eller om Egypten därtill har en egen intern stadga, eller om Egypten som nationell organisation bara tillämpar denna internationellt nyformulerade stadga från 1982 rakt av. Jfr framställningen i Willi 2021: 111–112 med sidorna 112–115.

²⁴² Stadgans bestämmelser modellerades i mångt och mycket på det egyptiska Brödraskapets tidigare stadgor vilket jag återkommer till nedan.

Mashhurs och andra egyptiska bröders avsikt.²⁴³ Johannes Grundmann menar i boken *Islamische Internationalisten* (2005) att detta i praktiken var den tydliga avsikten med den nya stadgan.²⁴⁴ Han pekar också på hur stadgan inte bara föreskriver ett nätverk för kontakter och konsultationer, vilket det ju också är, men även pekar på en mer sammanhållen organisation, där ledningsorganen skulle vara placerade i Kairo. Stadgan föreskriver att alla ingående nationella organisationer ska avstå 5% av sina intäkter till Internationella organisationen; att minst en medlem i varje nationell organisation ska ha som uppgift att hålla kontakt med Internationella organisationen; att det finns en rapporteringsplikt gentemot den internationella ledningen; samt att man inte får grunda nya brödraskapsorganisationer vid sidan av den redan existerande nationella organisationen.²⁴⁵ Genom två senare omstridda val av ny Generalvägledare, 1986 och 2002, följdes dock inte stadgans föreskrifter, vilket kan vara ett uttryck för att Egypten inte vill släppa sin traditionella särställning. Grupperingar inom det egyptiska Brödraskapet kontrollerade i stället tillsättningen.²⁴⁶ Ett sådant intrigerande bakom stängda dörrar underlättades av att stadgan inte var offentligt tillgänglig, inte ens för Brödraskapets egna medlemmar. Ledningen och ledningsbesluten var därför ständigt hölida i dunkel. En sådan toppstyrning blev dock möjliga genom rörelsens hierarkiska organisation och lydnadskultur (som jag ska återkomma till). Brödraskapets grundläggande stadga från 1982 (reviderad 1994) blev inte offentlig förrän omkring 2010 då den publicerades på *Ikhwan wiki*.²⁴⁷

Victor J. Willis skildring av Brödraskapets internationella organisation, *al-Tanzim al-dawli*, stödjer Pargeters och Grundmanns analys, fastän även den tyvärr är kortfattad. Willi betonar tydligare än Pargeter det historiska ursprunget hos al-Banna 1944, med al-Bannas ursprungliga *Qism al-Ittisal bi-l-'Alam al-Islami*, Byrån för kommunikation med den islamiska världen. Utifrån denna byrå sändes ledande medlemmar för att bygga upp nationella grenar av Brödraskapet i Syrien, Jordanien, Sudan, Indonesien, Somalia, Yemen och Afghanistan. Willis metod är att ännu mer än Pargeter utgå från intervjuer med ledande medlemmar, kombinerat med dokument och tidningsartiklar, vilket ger hans skildring närhet och autenticitet till händelseförloppet. Willi betonar att en av de mest effektiva internationella

²⁴³ Pargeter 2013: 103–135; Willi 2021: 112–115.

²⁴⁴ Grundmann 2005: 33–34, 35–37. Även om Pargeters skildring tyvärr är kortfattad, bara ett kapitel, är Grundmanns tidigare skildring ännu mer kortfattad.

²⁴⁵ Grundmann 2005: 36.

²⁴⁶ Pargeter, Power, 2013: 114.

²⁴⁷ Webarchive.org sparade länken till sidan för första gången 2011-02-21, vilket indikerar att den las ut mellan 2010-2011, Se Internet Archive, "Saved 20 times between February 21, 2011 and April 2, 2022".

https://web.archive.org/web/20220000000000*/http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=اللائحة_عالمية_لجماعة_الإخوان_المسلمين_1994م

organisatörerna var al-Bannas privatsekreterare och svärson, Said Ramadan, som hade byggt upp ett omfattande nätverk av kontakter från 1940-talet och framåt vilket under 1950-talets andra hälft och under 1960-talet möjliggjorde byggandet av Brödraskapets första organisationer i Europa (se kapitel 5 nedan). Under 1960-talet, berättar Willi, övertogs rollen som internationellt, koordinerande organ av en ny organisation, *al -Maktab al-Tanfidhi li-al-Ikhwan al Muslimin fi-l-Bilad al-'Arab*, Verkställande styrelsen för Muslimska brödraskapet i de arabiska länderna. Denna leddes av den ovannämnde Issam al-Attar, ledaren för Brödraskapets gren i Syrien (och i Europa sedermera ledare för moskén i Aachen och ledande i Brödraskapets tyska gren). I detta ledningsorgan under 1960-talet ingick ledarna för Brödraskapets organisationer i samtliga länder i arabvärlden. Eftersom Brödraskapets organisation i Egypten var sönderslagen, ytterligare förvärrat efter de nya tillslagen efter 1965, blev denna Verkställande styrelse för brödraskapet de arabiska länderna det Muslimska brödraskapets faktiska ledningsorgan, menar Victor J. Willi. Detta fortsatte fram till dess att Brödraskapets organisation stabiliserades 1982 och rörelsens internationella organisation återupplivades med *al-La'Tha al-Dakhiliya*, Den interna stadgan, som drog upp riktlinjerna för Brödraskapets existens som globalt verkande transnationell organisation, enligt ovan.²⁴⁸

Willi framhäver, i likhet med Pargeter, att *al-Tanzim al-dawli*, Internationella organisationen, främst var ett organ för överläggningar och konsultationer inom det transnationella Brödraskapet, och att det inte var centralt dirigerande i nationella politiska frågor, även om den fungerade som sammanhållande lednings- och vägledningsorganisation. De nationellt verkande grenarna av rörelsen är självständiga, men de är grundade av och har ständiga förbindelser med andra organisationer eller ledningspersoner samtidigt som de har formella relationer till den internationella ledningsorganisationen.

Willi följer också upp Pargeters skildring hur den Internationella organisationens återupplivande från 1982 blev plattformen för en ny gruppering av ledande personer som bestod av "det gamla gardet", de som efter tjugo år hade överlevt Nassers fängelser och frisläppts under Anwar Sadats töväder på 1970-talet. Den främste bland dem, berättar Willi dessutom, stödd på sina intervjukällor, var den nämnde Mustafa Mashhur. Han var under 1940-talet ledande i den hemliga, *al-Tanzim al-Khas*, ordagrant "Den privata organisationen" (ofta benämnd "the special apparatus")²⁴⁹ allmänt betraktad som Brödraskapets militära gren, och Palestina-veteran sedan striderna vid israeliska statens bildande 1948 där Brödraskapet deltog med flera "bataljoner". Mashhur spelar också som vi såg huvudrollen i berättelserna

²⁴⁸ Willi 2021: 112–115.

²⁴⁹ Sedan Mitchells bok benämnd omväxlande med "the special apparatus" eller "the secret apparatus". Se Mitchell 1969 (1993): 30–32. Den kallas också ibland för "the military wing" eftersom den var inblandad i direkta militära aktioner mot inrättandet av staten Israel och den brittiska närvaron i Egypten vid 1940-talets slut. Se t.ex. Lia 1998: 177 ff; Willi 2021: 55–56.

om 1982 års händelser, han blev sedan Generalvägledare 1996–2002. Två andra viktiga personer i grundandet av Internationella organisationen var Mohammed Akef, också med erfarenheter från Den privata organisationen, och Palestina-veteran, fostrad av al-Banna som ung pojke, och som blev generalvägledare 2004–2010. Därtill kommer dessutom Mahmoud Ezzat som blev tillförordnad Generalvägledare efter 2013 års händelser. Ezzat hade en liknande bakgrund som de två andra, och hade varit framstående som ledare för Sayyid Qutbs hemliga *Al Tanzim khamsa wa sittin*, ofta benämnd ”organisation ’65”, en uppföljning av al-Bannas tidigare ”Privata organisation”. Det var dessa tre personer ur det gamla gardet, som 1982 lyckades reorganisera den Internationella organisationen men samtidigt också bevara Egyptens ledande roll, som vi såg. De skaffade sig därmed också en unikt stark roll inom den egyptiska moderorganisationen.²⁵⁰

Jag ska säga något om deras starka roll för att förtydliga personbandens betydelse inom Brödraskapet. Under revolutionsåret 2011 och året för makterövring 2012–2013 i Egypten var de tre aktörerna från 1982 – Mashhur, Akef och Ezzat – allierade med själsfränderna Mohammed Badie (generalvägledare från 2010), Khairat el-Shater (presidentkandidat 2011) och Muhammad Mursi (president 2012–2013). Dessa sex personer utgjorde en tätt sammansvetsad gruppering, två av dem som vi såg med direkta rötter i ”den privata organisationen” och 1940-talets dramatiska strider med staten Israel. De utgör enligt Victor J. Willi det som han kallar ”den Qutbistiska falangen” inom Brödraskapet, vilken framhäver vikten av att rörelsen ska fortsätta vara ett kaderparti med en hemlig inre cirkel av övertygade och utvalda medlemmar som fattar alla viktiga beslut som resten av medlemmarna ska lyda. Willi kallar också denna gruppering för ”the vanguard”, förtruppen efter deras likhet med Vladimir Lenins partiteori. De kallas även i litteraturen för den ”den konservativa falangen” eller ”det gamla gardet”, särskilt i de inre motsättningar som rörelsen hade under de turbulenta åren före och under den arabiska vårens händelser och Mubarakregimens fall 2011, som bland annat gällde frågan om man skulle ha ett eget politiskt parti och i så fall vilken sorts parti, eller om man skulle lansera en ”islamisk konstitution” för Egypten år 2012 när man stod på toppen av sitt maktinnehav.²⁵¹ Dessa personers starka roll inom rörelsen säger något om hur stabil gemenskapen mellan bröder är under de mest skiftande politiska omständigheter, och den vikt som personliga band har inom rörelsen. Willi skriver till exempel om Mahmoud Ezzat att denne, som tillförordnad Generalvägledare efter 2013 års nederlag och fram till i dag: ”continues to be one of the most important leaders of the Muslim Brotherhood in Egypt, mainly by virtue of the connections that he maintains across all levels of the organizational apparatus”.²⁵² Jag nämner detta för

²⁵⁰ Se Kandil 2015: 34; Willi 2021: 124–130.

²⁵¹ Willi 2021: 129. Deras motståndare kallas ibland i litteraturen för ”reformisterna” eller ”duvorna” med Habib och Aboul Fotouh som centralgestalter. Se kapitel 3 ovan.

²⁵² Willi 2021: 129.

att förtydliga vilken roll personliga band och lojaliteter har inom rörelsen, grundat på trohetseden och lydnadskravet. (Jag ska återkomma till denna gruppering i kapitel 4.1.6.)

Det som framkommer av Willis berättelse, baserat på intervjuer med nyckelpersoner, är att det för intervjupersonerna inte tycks finnas någon skarp gräns mellan transnationellt och nationellt inom Brödraskapets nätverk. Intrycket är snarare att Brödraskapet uppfattas som en enda, internationellt verkande rörelse, ett transnationellt nätverk av ideologiskt likasinnade, ledande personer som bedriver politik och inrättar organisationer utifrån gemensamma och samordnade målsättningar, utifrån skiftande situationer i olika länder.²⁵³

Internationella stadgan reviderades 1994 vid ett möte i Kairo. De flesta formuleringarna kvarstod från 1982 års stadga. Genom de politiska kriser och splittringar som Brödraskapet gick igenom under främst 1990-talet kom dock Internationella organisationen att förlora i anseende och betydelse. Och efter 2001, som sagt, har den visserligen existerat vidare, men troligen försvagad. Internationella organisationen är, skriver Pargeter 2013, i dag mest ett forum för konsultationer, kanske också en romantisk dröm om Brödraskapets internationella inflytande. Men Pargeter framhåller också att vi inte riktigt vet vilken betydelse den exakt har och kan komma att få. Vad informella konsultationer och kontakter har för egentlig betydelse är ju dessutom svårt att bedöma. Internationella organisationen skulle ju teoretiskt kunna aktiveras igen vid behov, tycks hon mena, särskilt efter arabiska vårens revolutioner och politiska omvälvningar.²⁵⁴ Detta återkommer jag till nedan.

Jag kan i huvudsak, grundat också på min egen analys nedan, hålla med Landmann, Pargeter och Willi om att Brödraskapets Internationella organisation, *al-Tanzim al-dawli*, existerar och har existerat som ett transnationellt nätverk. För Hazem Kandil i *Inside the Brotherhood* (2015) verkar Internationella organisationen närmast vara en självklarhet, omnämnd i en bisats utan vidare kommentar.²⁵⁵ Pargeter har troligen också rätt i att den hade sin glansperiod på 1980-talet och 1990-talet. Både Pargeter och Willi menar att dess betydelse medvetet tonades ner av Brödraskapet åren efter sekelskiftet 2000, efter terrorattackerna 9/11 2001. Min uppfattning utifrån mitt källmaterial, som också stöds av främst Willis intervjuer, är dock att dess grundläggande formella institutioner står kvar och bildar grunden för transnationella kontakter och konsultationer, vilket jag ska återkomma till nedan. I detta ska man heller inte underskatta Europas och de europeiska samverkansorganisationernas betydelse, det vill säga de redan nämnda *Federation of Islamic Organisations in*

²⁵³ Denna min slutsats baseras på intervjupersonernas berättelser och attityder som de framgår i Willi 2021: 112–140.

²⁵⁴ Pargeter 2013: 131–135.

²⁵⁵ Se Kandil 2015: 132.

Europe (FIOE) grundad 1989 och *European Council for Fatwa and Research* (ECFR) grundad 1997 (se kapitel 5.1 nedan). Dessa har sedan slutet av 1980-talet kommit att spela en allt större roll i det transnationella nätverket, särskilt efter förföljelserna efter 9/11 2001 och efter det stora nederlaget 2013 i Egypten.²⁵⁶

I det följande ska jag genom ett antal pusselbitar försöka skissera hur detta transnationella nätverk fungerar och har fungerat i relationerna mellan internationell, europeisk och svensk nivå. I denna beskrivning blir arabiskspråkiga källor särskilt viktiga. Jag ska försöka ge en tydligare bild än den som de ganska kortfattade Landmann (2005), Pargeter (2013) och Willi (2021) ger. Jag utgår från de åtta indikatorerna för att identifiera tillhörighet till Brödraskapets organisatoriska nätverk (se kapitel 2.3). Min undersökning fokuserar alltså på: a) det historiska förloppet när organisationer grundades och när eventuella stadgor och grunddokument antogs; b) vilka personer som är och har varit grundare och ledare och om dessa personer har ingått i det transnationella nätverket genom kontakter med ledande personer inom andra brödraskapsorganisationer; c) vilka relationer som framkommer mellan de olika nationella organisationerna, mellan dessa och de internationella lednings- samarbetsorganen, samt om det verkar finnas kontakter och band till den egyptiska moderorganisationen; d) förekomst av eventuella finansiella relationer mellan de nationella organisationerna och de internationella, särskilt mellan Egypten, Europa och Sverige; samt e) förekomst av stadgor och resolutioner som reglerar de nationella organisationernas relationer till transnationella samordnings- och ledningsorgan. Som jag också framhöll i metodkapitlet (kapitel 2.3) kommer jag inte att följa dessa indikatorer i nummerordning, utan använda dem när framställningen behöver det, på olika sätt i olika kapitel.

4.2 Internationella stadgan 1994

4.2.1 Internationella stadgans text

Som framgick ovan av Pargeters skildring reviderades 1982 års stadga vid ett möte i Kairo 1994. Jag ska nu närmare gå in på den Internationella stadgan i dess reviderade form. Den reviderade stadgan från 1994 gavs formellt namnet *Al-la'iha al-'Alamiya li-jama'at al-Ikhwan al-Muslimin*, Internationella stadgan för Muslimska Brödraskapets organisation. Den bygger vidare på den gamla *Al-La'itha*

²⁵⁶ Efter det stora nederlaget 2013 i Egypten, och efter förföljelser från Mellanösterns och Nordafrikas auktoritära regimer efter den arabiska våren av, verkar tyngdpunkten i Brödraskapets transnationella nätverk rent av ha förskjutits till Europa, vilket jag återkommer till senare (se kapitel 4.5.4).

al-Dakhiliya, Interna stadgan från 1982. Stadgan från 1994 är undertecknad av dåvarande Generalvägledaren Muhammad Hamid Abu al-Nasr.²⁵⁷

På *Ikhwan wiki*, Muslimska Brödraskapets egen, arabiskspråkiga Wikipedia, lades denna stadga ut 2010, tidigare hade den varit hemlig som vi såg. (Den finns kvar på *Ikhwan wiki* fortfarande i dag, år 2022.) Egendomligt nog finns den endast på arabiska. Den verkar heller inte särskilt uppmärksam i den internationella forskningslitteraturen, vilket delvis kan bero på språket.²⁵⁸ Detta kan vara en orsak till att Vidino inte nämner den, men också en orsak till att han skildrar Brödraskapets internationella nätverk som enbart personbaserat och informellt och snarast bortser från den formella sidan (se kapitel 2.3.3). Att den endast finns på arabiska har troligen inverkat på de icke-arabiskskunniga svenska forskare som enligt det jag kallar fragmentiseringsteorin inte urskiljer någon formell internationell organisation alls (se kapitel 1.4.3). Internationella stadgan från 1994 är dock en viktig pusselbit i Alison Pargeters skildring, och den är en viktig pusselbit här. Pargeter går inte närmare in på stadgans innehåll eftersom hennes fokus är Brödraskapets politiska utveckling, detsamma gäller Victor J. Willis berättelse. I mitt perspektiv och med mitt fokus här på organisationen blir dock innehållet i denna stadga viktigt.

I den nya texten från 1994 framhålls att det inte finns någon motsättning mellan den nya stadgans skrivningar och de tidigare från 1982, liksom att båda dessa stadgor går tillbaka på den av Hassan al-Banna skrivna Allmänna stadgan från 1945 (med rötter från 1935). Rörelsen framträder som enhetlig och organisatoriskt sammanhängande samt med historisk kontinuitet. Man skriver uttryckligen att det inte krävs någon ändring av de två punkter som beskriver rörelsens mål, vilket jag snart ska återkomma till. Det betonas liksom tidigare att det krävs noggrannhet i arbetet för Brödraskapets sak och att det är obligatoriskt för ”de nationella organisationerna” att följa stadgan. Detta är en betydelsebärande term som indikerar förekomsten av nationella organisationer som något särskilt och som behöver en benämning. Därmed antyds ju förekomsten av nationella organisationer som ska regleras av den internationella stadgan. Det är termen *al-Tanzim al-qutri*, den

²⁵⁷ *Ikhwan wiki*, “اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, *Al-la'ihah al-'alamiya li-jama'at al-ikhwan al-muslimin*, (Internationella stadgan för Muslimska Brödraskapet).

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=اللائحة_العالمية_لجماعة_الإخوان_المسلمين_1994م

Arkiv, 2017-10-30. <https://archive.fo/LLXiM>

Se förteckningen över rörelsens Generalvägledare i avsnittet Inledande upplysningar.

²⁵⁸ En engelsk version finns på osäkra hemsidor på nätet, men det är svårt att veta om denna är en förfälskning eftersom den inte är sparad i webarkiv från *Ikhwan web* utan den endast finns med hänvisning till *Google's cache*. Denna engelska version är dock inte hänvisad till i forskningen och jag lyckades finna den efter långvarigt detektivarbete. Eftersom jag har tillgång till det av Brödraskapet auktoriserade arabiska originalet på *Ikhwan web* vill jag inte använda denna osäkra engelska översättning. En kopia av den finns ändå i avhandlingsarkivet för den som är intresserad. Se: “*Bylaws of the international Muslim Brotherhood, Ikhwanweb*”, 2010-01-11. *Google's cache*, 2011-02-16.

<https://drive.google.com/file/d/1GpbLn0HYDs8rQSS8H4mmXEWccIH0eKRn/view?usp=sharing>

nationella organisationen, som används till skillnad från termen *al-Tanzin al-dawli*, den Internationella organisationen.²⁵⁹

4.2.2 Ledningsorganisationen

I Internationella stadgan 1994 upprepas föreskrifterna från 1982 års stadga om en ledningsorganisation på internationell nivå. Den internationelle Generalvägledaren är ordförande i *al-Majlis al-shura al-'am*, Allmänna Shurarådet på internationell nivå, där representanterna utses av de nationella organisationerna. Han är också ordförande i *Maktab al-irshad al-'am*, Allmänna Vägledningsstyrelsen på internationell nivå, som är Brödraskapets högsta ledning och ansvarigt för Brödraskapets policy i olika viktiga frågor. Vägledningsstyrelsen utses av Shurarådet och består av 13 medlemmar utöver Generalvägledaren, i likhet med 1982 års stadga som vi såg ovan. Åtta ska komma från samma land som Generalvägledaren, fem ska utses med hänsyn till regional representation. Generalvägledaren utser en sekreterare och en finanssekreterare.²⁶⁰

Allmänna Shurarådet på internationell nivå är Brödraskapets högsta bestämmande instans och består av minst trettio medlemmar, som representerar de nationella brödraskapsorganisationer som är godkända av Generalvägledaren. Rådet kan därutöver kalla till sig fem medlemmar som är specialister i olika frågor. Det Allmänna Shurarådet på internationell nivå har följande uppgifter: a) val av Generalvägledaren och medlemmar av den Allmänna Vägledningsstyrelsen på internationell nivå; b) godkänna och övervaka Brödraskapets allmänna mål och policies, och definiera dess ståndpunkt i olika viktiga frågor eller gentemot ideologiska strömningar och grupperingar; c) godkänna den praktiska översiktsplanen och tillse att det finns nödvändiga ekonomiska medel för dess verkställande; d) diskutera och godkänna årsredovisningen och den ekonomiska rapporten samt godkännande av budgeten för det nya året; e) val av ledamöter av den interna Högsta domstolen, som behandlar ärenden som hänskjutits till den av de andra ledningsorganen; f) ställa medlemmarna i Vägledningsstyrelsen till svars för deras förvaltning, som grupp eller individuellt, och acceptera deras avgång, detta kräver dock en absolut majoritet av rådets medlemmar.²⁶¹

En viktig förändring 1994 gällde antalet företrädare för de nationella organisationerna i *al-Majlis al-shura al-'am*, Allmänna Shurarådet. Detta sades bero på ”ändrade förutsättningar”. Man syftar troligen på de nya nationella organisationer som hade tillkommit eller konsoliderat sig mellan 1982 och 1994, såväl i

²⁵⁹ *Ikhwan wiki*, “اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, Internationella stadgan för Muslimska Brödraskapet, ”تنظيم قطري”. <https://archive.fo/LLXiM>

²⁶⁰ Se Internationella stadgans Kapitel 4, artikel 23–24. Jfr Landmann 2005: 35–37; Willi 2021: 112–115.

²⁶¹ Internationella stadgans Kapitel 4, artikel 23–24. <https://archive.fo/LLXiM>

Mellanöstern och Nordafrika som i Europa. Troligen var avsikten också att korrigera den tidigare, ensidiga dominansen för Egypten. Inget antal anges dock, vilket är anmärkningsvärt, men kanske också visar på frågans komplexitet och Brödraskapets typiska flexibilitet när det gäller att hantera inre konflikter och skiftande inre maktförhållanden.

Den nya stadgan är liksom tidigare tydlig med rörelsens ideologiska och organisatoriska enhetlighet. Den Internationella organisationens uppgift är enligt stadgan att kontrollera vilka organisationer som ska kunna anslutas. I kontrollen av de nationella organisationerna ligger också en kontroll av de personer som valts in nationellt som medlemmar, vilket pekar på den vikt Brödraskapet lägger vid medlemmarnas personliga lämplighet och mentala inställning, vilket jag ska återkomma till. Stadgan klargör också frågor som gäller individens skyldigheter gentemot gruppen och förtydligar att en *bay'a*, trohetsed, fortsatt skall vara grundläggande för individens relation till Brödraskapet.

4.2.3 Personliga medlemsvillkor

Internationella stadgan från 1994 ställer alltså tydliga krav för vilka personer som kan få bli medlemmar. I stadgans tredje kapitel, "Medlemsvillkor", föreskrivs tre steg som en blivande medlem ska gå igenom. Det första steget tar minst ett år då man utbildas och prövas som kandidat och är medlem i en *usra*. När kandidaten visar sig ha fullgjort medlemskapets skyldigheter kan denne accepteras som ordinarie broder. Det är man i cirka tre år och man räknas som medlem och börjar betala tionde till organisationen. Om det framkommer att brodern under dessa tre år till fullo utför sina åtaganden och uppvisar rätt anda och tjänstvillighet, kan han accepteras som *Akh 'amel*, Aktiv broder.

Hur många steg och hur lång tid som föreskrivs för att kunna få ställning som *Akh 'amel*, Aktiv broder har skiftat mellan olika stadgor från 1930-talet. I tre studier som baserar sig på nutida intervjuer med aktiva och framstående medlemmar ges en mer detaljerad bild av medlemsvillkoren i praktiken; de har ju traditionellt varit hemliga. Det är Hazem Kandil, *Inside The Brotherhood* (2015), Khalil al-Anani, *Inside the Muslim Brotherhood* (2016) samt Victor J. Willi *The Fourth Ordeal* (2021). Det genomgående resultatet som framgår av dessa intervjuer, tillsammans med överlämnat internt material, stämmer huvudsakligen överens med de tidigare stadgorna. Men de tre stegen i Internationella stadgan 1994 har i praktiken visat sig vara fem. Dessa är: *muhib*, sympatisör, vilket motsvarar Internationella stadgans första år som kandidat. Sedan kommer steg två, tre och fyra då man är *muayyid*, supporter, *muntasib*, associerad, *muntazim*, ordinarie medlem och befinner sig under ständig vidareutbildning och granskning samtidigt som man får mer och mer ansvar, dessa steg tar flera år. Detta motsvarar Internationella stadgans andra steg som

ordinarie medlem. Det femte steget är *akh 'amel*, aktiv broder.²⁶² All skolning sker enligt en fastställd studieplan och med utarbetad kurslitteratur på tusentals sidor och färdiga kunskapskrav liksom ständigt återkommande lämplighetsbedömningar. Ett exempel är en lämplighetsbedömning som tar ställning till de fyra aspekterna: Gudstro och gudsdyrkan, Etik och moral, Social förmåga samt organisatorisk Hängivenhet. Samtliga dessa fyra har 8 kriterier som betygssätts enligt brittisk modell med en 100-gradig skala där betygen är indelade i Otillräckligt, Godkänt, Gott samt Excellent.²⁶³ Under denna utbildningstid avlägger kandidaten trohetseden, *bay'a*, som innebär att man alltid ska lyda rörelsens ledare på olika nivåer utan att ifrågasätta dem, och i sista hand Generalvägledaren.²⁶⁴ Dessa medlemsvillkor och denna långa skolning, som inte har förändrats sedan 1930-talet, förtydligar att medlemskap i Brödraskapet är något exklusivt. Vi har att göra med ett typiskt kaderparti av ideologiskt skolade medlemmar. De är anslutna i en exklusiv organisation med en hierarkisk lydnadsstruktur och med förpliktelser på aktivitet, engagemang och ekonomiska bidrag där medlemskapet är ett livslångt åtagande.

En annan parallell struktur skapades för endast Aktiva bröder, nämligen *Firq al-Rahalat*, Resegrupper. Gruppernas syfte var att de aktiva bröderna regelbundet ingår i fysisk träning för att ha god fysisk kondition och militära färdigheter. En ny kategori skapades högre än en Aktiv broder, en *Mujahid*, Jihadist. I denna struktur ska *Mujahideen*, Plural *Mujahid*, i varje fyra *usra* bilda en '*ashira* Klan. Varje klan leds av kaptenen från den första *usra*. Fem Klaner ska bilda *Raht*, Klangrupp och fem klangrupper ska bilda *Katiba*, en bataljon.²⁶⁵ Denna struktur fungerade bäst i aktivitet, fysiska träningar och uppfostran.

Al-Banna sände sitt kända meddelande om läror till bröderna i Bataljonerna. Grupperna kallades i Brödraskapets tidning 1937 för (*al-Firq al-'skariya*), De militära grupperna,²⁶⁶ när de demonstrerade till stöd för kungahuset i en konflikt med de demokratiska partierna. Denna organisationsstruktur bildar grunden för

²⁶² Anani 2016: 91–98; Willi 2021: 34–40.

²⁶³ Kandil 2015: 16. Fyra aspekter med var för sig åtta kriterier (en aspekt har 9) ger 33 kriterier som vart och ett bedöms på en skala 0–100 och sedan ges ett av fyra sammanfattande betyg. Avslutningsvis ska de 33 betygssatta kriterierna vägas samman till ett slutomdöme.

²⁶⁴ Kandil 2015: 5–6; Al-Anani 2016: 92–94; Willi 2021: 39–40.

²⁶⁵ *Ikhwan wiki*, "الإخوان المسلمون من النشأة إلى الحل... الحلقة الرابعة", (Muslimska brödraskapet från starten till lösningen).

https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الإخوان_المسلمون_من_النشأة_إلى_الحل...الحلقة_الرابعة
Arkiv. 22-08-21. <https://archive.ph/2Hr0z>

²⁶⁶ *Ikhwan wiki*, 'Abd al-'Azim Ramdan "الإخوان المسلمون والتنظيم السري" (Muslimska brödraskapet och den hemliga organisationen), "الفرق العسكرية".

https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الإخوان_المسلمون_والتنظيم_السري
Arkiv, 25-08-2022: <https://archive.ph/wip/7brnN>

”den privata organisationen” eller Brödraskapets militära gren som man i litteraturen anger började fungera 1942 eller 1944 och som fick betydelse bland annat i kriget mot den nybildade staten Israel 1948.²⁶⁷ Särskilt den framskjutna rollen för ett nytt släktskap som benämningen ”klan” signalerar och betydelsen av ”bataljoner” signalerar detta. (Saken återkommer nedan. Se (kapitel 10.2) Den egyptiske historikern Abd al-’Azim Ramdan har studerat alla polisförhör för de gripna medlemmarna och redogör för den historiska utvecklingen för organisationen i en artikel *Ikhwan wiki*. Han beskriver organisationen som en militär organisation som infiltrerade alla politiska partier och samhällets organ, även militären och polismyndigheten.²⁶⁸

4.2.4 Trohetseden (*bay’a*)

För att bli en fullvärdig aktiv broder måste *bay’a*, trohetseden om lydnad och lojalitet, avläggas inför Generalvägledaren i den nationella organisationen eller dennes ställföreträdare. Om detta av praktiska skäl inte är möjligt kan kandidaten svära trohetsed direkt till den Allmänna Generalvägledaren på internationell nivå. Denna senare regel bekräftar hypotesen att Muslimska brödraskapet fungerar som en sammanhållen transnationell och internationell rörelse. Denna trohetsed lyder enligt Internationella stadgan 1994 som följer:

Jag lovar den allsmäktige Gud att följa islams bestämmelser och kämpa för dess sak, och uppfylla villkoren och plikterna för medlemskap i Muslimska brödraskapet, och att lyssna och lyda dess ledarskap i nöd och lust – utan motstånd – så gott jag kan, och jag lovar trohet till det, och Gud är vittne till det jag säger.²⁶⁹

Vi ser att löftet om trohet till rörelsen ges till Gud den allsmäktige, detta ger löftet en särskild tyngd. Att lova detta till Gud är en nyhet i 1994 års stadga. Eden var inte formulerad på det sättet i den tidigare Internationella stadgan från 1982, inte heller i den äldre Allmänna stadgan från 1945. Där gav man löftet till Generalvägledaren som person, och trohetseden var ett personligt lydnadsband. Förändringen 1994 har sitt upphov hos Brödraskapets *al-Murshid al-Ruhi*, dess andlige ledare, sedan 1990-talet, det vill säga den viktige teologen och ideologen Yusuf Al-Qaradawi (se kapitel 1,2 och kapitel 3 ovan) (mer om honom senare). Al-Qaradawi berättar i sina memoarer att det var han som formulerade den nya trohetseden för brödraskapet

²⁶⁷ Angående den ”privata organisationen”, ”den speciella apparaten” eller ”den hemliga organisationen”, ofta uppfattad som Brödraskapets militära gren, se Mitchell 1969/1993: 30–33; Lia 1998: 161–163; Zollner 2009: 12–16; Pargeter 2013: 26–31.

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ *Ikhwan wiki*: ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den Internationell stadgan för Muslimska brödraskapet 1994). <https://archive.fo/LLXiM>

”أعاهد الله العظيم على التمسك بأحكام الإسلام والجهاد في سبيله، والقيام بشروط عضوية جماعة الإخوان المسلمين وواجباتها، والسمع والطاعة لقيادتها في المنشط والمكره- في غير معصية- ما استطعت إلى ذلك سبيلاً، وأبابع على ذلك، والله على ما أقول وكيل.”

1994. Han ville göra eden starkare och tydligare. I den gamla formuleringen gav medlemmen löftet till Generalvägledaren som person, som i det gamla stamsamhället eller i sufiordnarna eller Frimurarorden. Denna personliga trohetsed var knuten till en viss typ av straff. Om man bröt mot den blev man skyldig till botgöring som bestod av att utspisa tio fattiga människor, alternativt fasta i tre dagar, om medlemmen inte hade råd med mat till de fattiga. Denna ed och detta straff ansåg al-Qaradawi vara för svagt. I stället ändrads den personliga trohetseden till en ed given till Gud. Denna nya formulering innebär att trohetseden blir evigt bindande, en betydande förstärkning. Dessutom finns det inte längre några utrymmen för botgöring.²⁷⁰ Med denna nya trohetsed binds medlemmen till lydnad och trohet på livstid eftersom en *bay'a* som svärs vid Gud och Koranen enligt islamisk rätt är absolut och gäller hela livet.

4.2.5 Stadgans föreskrifter om den inre organisationen

Brödraskapets organisation är uppbyggd som en hierarki, styrd uppifrån. Stadgan föreskriver lydnad uppåt genom fem olika organisatoriska nivåer; för varje medlem gäller dessutom direkt lydnad till Generalvägledaren genom trohetseden. På den lägsta nivån i strukturen finns rörelsens basorganisationer, en sorts cell som kallas *usra*, familj. Den består ursprungligen av fem, men ibland sju till nio medlemmar. En *usra* samlas en gång i veckan för att arbeta med ständigt pågående ideologisk skolning och vidareutveckling av deltagarnas personlighet och mentalitet och inre gemenskap; av många iakttagare kallad ”indoktrinerings” som sagt (se kapitel 1.1). *Usras* ledare kallas *naqib*, kapten. En viktig uppgift är att på ett personligt sätt skola in nya kandidater som befinner sig i medlemsvillkorens första steg. Särskilt den framskjutna rollen för ett nytt släktskap som benämningen ”klan” och ”bataljoner. (Se kapitel 10.2)

I den administrativa strukturen bildar i stället fem till åtta familjer en *Shu'ba*, Division. Divisionen ansvarar för att organisationens sociala och politiska mål uppfylls. Varje grupp av tre eller fyra divisioner utgör ett *mantiqa*, Distrikt. Flera distrikt samlas i en *muhafaza*, Provins, som har ett institutionaliserat styrande organ, *maktab idari*, Administrativa styrelsen, som närmast kan liknas vid en provinsstyrelse. Provinsstyrelsen ansvarar för att planera aktiviteter i provinsen. Provinsstyrelserna lyder under den nämnda *Maktab al-Irshad*, Vägledningsstyrelsen, och följer dess anvisningar om ideologisk och praktisk verksamhet. Men provinsstyrelserna har också representanter i det nationellt rådgivande organet vid sidan av Generalvägledaren som kallas *Majlis al-Shura*,

²⁷⁰ Al-Qaradawi.net, ”الحلقة الثالثة: ”مع التنظيم العالمي للإخوان“”, (Med Muslimska brödraskapets globala organisation: det tredje avsnittet), 2008-09-18.
http://web.archive.org/web/20080922124430/http://qaradawi.net/site/topics/article.asp?cu_no=2&item_no=6236&version=1&template_id=217&parent_id=1

Shurarådet. Det är generalvägledaren som är ledare för både Vägledningsstyrelsen och Shurarådet som vi såg.

Internationella stadgan föreskriver att de nationella shuraråden ska ha olika många representanter beroende på organisationens varierande storlek i olika länder. Vägledningsstyrelsen ger direktiv till regionerna som i sin tur ger direktiv till distrikten, och så vidare. Enligt Allmänna stadgan 1945, och upprepat i stadgorna 1982 och 1994, har Vägledningsstyrelsen inom sig *lijan*, Kommittéer, och *aqsam*, Avdelningar som är ansvariga för olika områden. Exempel på kommittéer är de för ekonomi, politik, *fatwa* (auktoritativa utlåtanden, rekommendationer eller råd) och lagstiftning. Exempel på avdelningar är avdelningen för *da'wah* (mission, spridande av budskapet) studentorganisationerna, familjerna, kvinnoavdelningarna, socialisation och utbildning, media och översättning av texter, internationella relationer (det vill säga kontakt med andra nationella organisationer) eller fysisk träning.²⁷¹

Enligt Internationella stadgans femte och sjätte kapitel leds arbetet i både Vägledningsstyrelsen och Shurarådet på nationell nivå av Generalvägledaren.²⁷² De nationella Generalvägledarna leder alltså de nationella organisationerna och ser till att dessa lever upp till Brödraskapets mål, program, stadgar och strategier.²⁷³ De nationella Generalvägledarna har också svurit lydnad till den internationelle Generalvägledaren i Egypten genom trohetseden *bay'a*. Som vi såg gäller den egyptiske Generalvägledaren sedan al-Bannas tid på ett självklart sätt som internationell Generalvägledare för hela det transnationella nätverket, även om den Internationella stadgan 1994 som vi också såg utsäger att den internationella Generalvägledaren i princip kan komma från vilket land som helst.

På *Ikhwan wiki* finns Muslimska brödraskapets lednings- och organisationsstruktur, förtydligad i en figur som jag återger här. Figuren överensstämmer helt och hållet med den figur som R. M. Mitchell ritade upp från tidigare källor i sin bok från 1969.²⁷⁴ De figurer som al-Anani och Willi ritar upp, utifrån intervjupersoners skisser är dessutom nästan helt överensstämmande.²⁷⁵ Willi kallar dessa skisser för "ethnographic sketches". Se Figur nedan.

²⁷¹ *Ikhwan Wiki*, "الإخوان المسلمين", (Muslimska brödraskapet). https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الإخوان_المسلمين Arkiv, 2021-12-22. <https://archive.md/wip/Qhcfb>

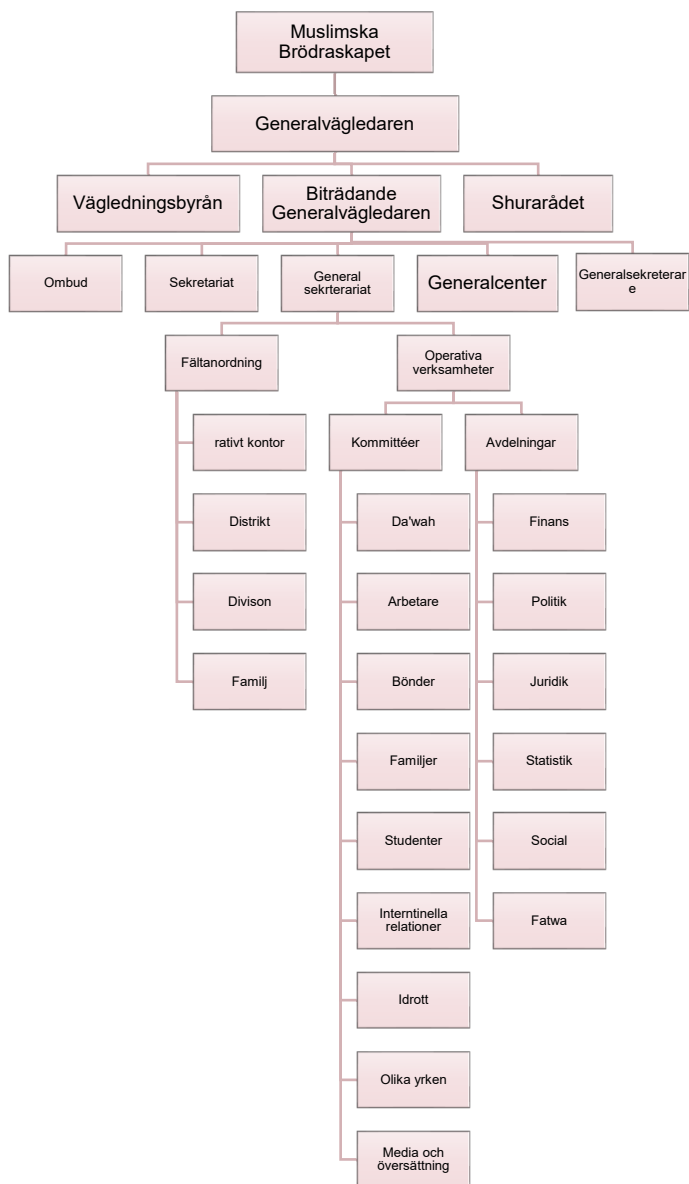
²⁷² Denne kallas i stadgan för *Muraqib 'am*, Allmän observatör, vanligtvis också kallad *Murshid al-'Am*, och är det ämbete som jag här kallar Generalvägledare.

²⁷³ *Ikhwan wiki*: "اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994", (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994).

²⁷⁴ Se Mitchell 1969/1993: 164.

²⁷⁵ Se al-Anani 2016: 104, 105; Willi 2021: 38–41.

Figur: Muslimska brödraskapets organisationsstruktur enligt Ikhwanwiki.²⁷⁶

Källor: Se Mitchell 1969/1993: 164, 177; al-Anani 2016: 104f; Willi 2021: 39, 42.

²⁷⁶ *Ikhwan wiki*, “الإخوان المسلمين”, (Muslimska brödraskapet). Arkiv, 2021-12-22. <https://archive.md/wip/Qhcfb>

I denna organisationsstruktur framkommer, som jag tidigare nämnt, en auktoritär och toppstyrd organisation. Avgörande är de lydndsband som alla medlemmar inträder i under sin inskolningsperiod. Den nye medlemmen ska obetingat lyda sin *naqib*, ”kapten”, i familjen, och kaptenen i sin tur ska obetingat lyda ledarna för organisationens högre nivåer, och så vidare ända upp till Generalvägledaren. Det är på den här punkten som Brödraskapets organisationsstruktur har jämförts med kommunism, fascism och nazism, vars celler, ortsgupper, kretsar och regioner, med skilda terminologier i de olika rörelserna, var uppbyggda på liknande sätt med auktoritärt hierarkiska lojalitets- och lydndsband. Det kan påpekas att den islamistiska rörelsen i Iran benämner Ayatollah Khomeini, och hans efterföljare som ”högste ledaren”, och att denne har en liknande roll som Brödraskapets Generalvägledare. Detta ordval tycks vara format i ett tidstypiskt sammanhang med andra toppstyrda, auktoritära rörelser från 1920- och 1930-talet; den italienska fascismen med *Il Duce* och den tyska Nationalsocialismen med *Der Führer*. Och när det gäller trohetseden, *bay’a*, kan det framhållas att Hassan al-Banna också var påverkad av den organisatoriska strukturen inom både sufiordnarna och Frimurarna, där han i likhet med många ledande politiker under hans tid också var engagerad.²⁷⁷ Därtill kommer att *bay’a* också är en urgammal tradition inom det arabiska stamsamhället.

4.3 Den Internationella organisationens relation till de nationella organisationerna

Jag kommer här att närmare presentera de stadganden som finns i den arabiskspråkiga Internationella stadgan från 1994 med dess föreskrifter om relationerna mellan Internationella organisationen och de nationella organisationerna. Detta är ju centralt om man ska kunna tala om Muslimska brödraskapet som ett sammanhållet transnationellt nätverk och inte bara tillfälliga personkontakter. Stadgan från 1994 definierar och organiserar relationerna mellan Generalvägledaren, det internationella Allmänna Shurarådet, samt den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen, samt dessa organs relationer till de olika Nationella organisationerna. I den Internationella stadgan möter vi i det sammanhanget också en viktig term som indikerar förekomsten av ett sådant transnationellt nätverk av nationella organisationer. Det är termen *Tanzim qutri*, nationell organisation, till skillnad från *al-Tanzim al-dawli*, den Internationella organisationen; om inte denna skillnad var viktig skulle dessa termer inte behöva

²⁷⁷ Frimurarna var mycket populära i Mellanöstern vid början av 1900-talet. Ledande politiker, kronprinsen, Tawfik Basha, första demokratiska primärmister Saad Zaghlul Pascha, Jamal al-din Asadabadi (al-Afghani) och Muḥammad ‘Abduh var medlemmar i Frimurarna. Det finns också likheter mellan frimurarna och Brödraskapet när det gäller edceremonin. Se t.ex. Kudsi-Zadeh 1972: 28ff.

användas.²⁷⁸ En intressant aspekt av den Internationella organisationen är också dess sammanflätning med moderorganisationen i Egypten, främst genom den gemensamme Generalvägledaren, vilket framgick var något som diskuterades redan 1982 och som kommer att ha betydelse i Brödraskapets senare historiska utveckling.

Jag ska fortsätta med vad den Internationella stadgan från 1994 utsäger om det transnationella Muslimska brödraskapets målsättningar och den inre organisationen. Utgångspunkten i stadgans kapitel 1 är att det ideologiska fundamentet är fastslaget av rörelsens grundare, ”vår martyr Imam Hassan al-Banna”, samt av formuleringar i de tidigare stadgorna från 1945 och 1982.²⁷⁹

4.3.1 Målsättningar och metoder

I den Internationella stadgans från 1994 kapitel 2 formuleras rörelsens fundamentala mål och vision.²⁸⁰ Där beskrivs rörelsen på följande sätt:

Det muslimska brödraskapet är en universell islamisk nämnd,²⁸¹ som arbetar för att etablera Guds religion på jorden och uppnå de syften för vilka den sanna islam kom, och det som är knutet till dessa syften.²⁸²

För att etablera Guds religion på jorden, det vill säga en islamisk ordning i enlighet med *sharia*, nämns också vikten av att inrätta en ”islamisk stat” som ska kunna försvara den islamiska samhällsordningen. Ett delmål blir alltså:

²⁷⁸ *Ikhwan wiki*, ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994), ”تنظيم قطري”.

²⁷⁹ *Ikhwan wiki*, ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994), kapitel 1.

²⁸⁰ Här använder jag ordet ’fundamental’ för att beteckna den grundläggande nivån i en politisk ideologi, till skillnad från den praktiskt-operativa nivån, enligt Lindbergs teori om politiska ideologiers uppbyggnad (se kapitel 2.5). Det har alltså inte nödvändigtvis med religiös ”fundamentalism” att göra, även om religiösa politiska ideologier naturligtvis placerar teologiska grundsatser som sitt ideologiska fundament, medan t.ex. liberalismens ideologier använder en sekulär människosyn och samhällssyn som fundament.

²⁸¹ I denna formulering är den ordagranna översättningen från arabiska till svenska ordet ’nämnd’. Man vill tydligen markera att man är en formell organisation. En mer lättförståelig översättning till svensk politisk kontext och språkbruk språk vore kanske helt enkelt ’universell islamisk organisation’.

²⁸² *Ikhwan wiki*, ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994). <https://archive.fo/LLXiM>

”الإخوان المسلمون هيئة إسلامية جامعة، تعمل لإقامة دين الله في الأرض، وتحقيق الأغراض التي جاء من أجلها الإسلام الحنيف، ومما يتصل بهذه الأغراض.”

... upprättandet av en islamisk stat som verkställer islams domar och läror i praktiken, vaktar dem inifrån och arbetar för att sprida och kommunicera dem utomlands.²⁸³

Brödraskapets mål om en islamisk ordning och en islamisk stat är alltså tydligt inskrivet i Internationella stadgan. Och avsikten är att ”etablera Guds religion på jorden” och äntligen ställa den mänskliga civilisationen på islamisk grund. En ”islamisk stat” ska verkställa ”islams domar och läror” i praktiken, det vill säga Guds föreskrifter som skrevs ner i Koranen och som tillämpades av profeten och hans närmaste följeslagare under islams första halvsekel. Hur denna ”islamiska stat” ska vara utformad, vilken faktisk politisk form och politiska institutioner den ska ha, anges dock inte närmare.²⁸⁴ (Se avhandlingens kapitel 1.2. och 3, samt kapitel 12). Denna princip i ideologin, att förverkligandet av islams mål kräver en islamisk stat vars rättsordning ska garantera *sharia*, är ju en grundpelare i all nutida politisk islam; det som skiljer politisk islam, inklusive Brödraskapets, från andra varianter av religionen, såsom sufism, pietistisk salafism, *ulama*–traditionalism eller moderniserad ”liberal islam”.¹⁵⁶ (Se kapitel 1.2.2. Jag återkommer till detta i Del III, Ideologi.)

Internationella stadgans formuleringar från 1982 respektive 1994 om rörelsens grundläggande målsättningar är emellertid inte nya. De är identiska med formuleringarna i den äldre, klassiska egyptiska stadgan *Al-Nizam al- ‘am li al-Ikhwan al-Muslimin*, Allmänna stadgan för Muslimska brödraskapet från 1945, som vi såg var rörelsens sammanhållande program. Allmänna stadgan beskrivs i de Internationella stadgornas inledningar 1982 och 1994 som ”den första stadgan”.

Medlen för att nå rörelsens mål ska enligt Internationella stadgan 1994, i likhet med den Allmänna stadgan 1945, ske genom fem olika men sammanhängande metoder. Den grundläggande metoden är islamisk predikan och *da’wah*, spridandet av budskapet, som jag något oegentligt kommer att översätta med ”mission”. Den andra metoden är *tarbiyyah*, personlig skolning, socialisation, uppfostran eller utbildning. Den tredje är *tawgih*, vägledning genom råd från Brödraskapets ledning. Den fjärde metoden är politiska programförslag som Brödraskapet ska lägga fram på ett tydligt sätt och som ska täcka alla samhällslivets områden. Slutligen, som den femte, yttersta metoden, ska Brödraskapet förbereda den internationella muslimska nationen av troende, den muslimska *ummah*, på väpnad *jihad* mot ”Guds fiender”. Väpnad *jihad* är det nödvändiga steget för inrättandet av den rätt styrda islamiska staten eftersom ingen rådande regim någonsin ger upp sin position frivilligt. De angivna målen och dessa fem metoder är också desamma som al-Banna lade fram i

²⁸³ *Ikhwan wiki*: ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994). Arkiv, 2017-09-30. <https://archive.fo/LLXiM>
I texten är det inte tydligt om uppgiften är att vakta läror eller staten.

”و- قيام الدولة الإسلامية التي تتبذ أحكام الإسلام وتعاليمه عملياً، وتحرسها في الداخل، وتعمل على نشرها وتبليغها في الخارج.”
²⁸⁴ Stadgan utsäger ju inget konkret om hur denna ”islamiska stat” konstitutionellt sett ska se ut, som påpekades ovan (se kapitel 1.1 och 3).

sina *rasa'el* (meddelanden) under rörelsens grundningsperiod under 1930-talet och som har fastställts i hans olika stadgor och resolutioner från den tiden.²⁸⁵

4.3.2 Villkor för en nationell organisations medlemskap

Villkoren för en nationell organisations medlemskap i Internationella organisationen finns föreskrivna i detalj. En nationell organisation måste ha en nationell stadga som har godkänts av den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen. Den nationella stadgan måste också inkludera ett nationellt Shuraråd och en nationell Vägledningsstyrelse, tillsammans med en nationell Generalvägledare eller ordförande. Den nationella organisationen måste dessutom vara väl etablerad och ha ett "framträdande inflytande" på den islamiska arenan i sitt land. Den måste också antaga och använda Brödraskapets läroplaner i sin skolnings- och utbildningsverksamhet; jag framhöll ovan hur viktigt Brödraskapet anser att rätt inskolning, utbildning och identitetsformering är för blivande medlemmar.²⁸⁶ Medlemskapet för den nationella organisationen i den internationella organisationen ska godkännas genom ett beslut från den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen som kontrollerar att villkoren är uppfyllda och utbildningsprocessen är korrekt genomförd enligt Brödraskapets utbildningsplan. En medlemsavgift ska betalas vars värde fastställs efter förhandling med Allmänna vägledningsstyrelsen.

4.3.3 Tre grader av obligatorium och självständighet – ideologisk samhörighet

I den Internationella stadgan, kapitel sex, artikel 50, föreskrivs relationerna mellan Internationella organisationen och de Nationella organisationerna. Förhållandet mellan Internationella organisationen och de Nationella organisationerna är strukturerad i tre olika grader av lydnad rörande tre olika sorters frågor. Jag väljer att benämna dem 1) obligatoriska, 2) konsultativa respektive 3) lokala. När det gäller de obligatoriska frågorna är de nationella organisationerna skyldiga att följa besluten från den internationelle Generalvägledaren, det internationella Allmänna shurarådet samt den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen. Dessa frågor där lydnad är obligatoriskt gäller följande områden:

1 – att foga sig efter de grundläggande principerna i listan och den metod som godkänns av Shurarådet.

2 – att foga sig efter Brödraskapets förståelse av islam som härrör från Koranen, *sunnah*, och det som anges i de tjugo principerna.

²⁸⁵ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 12–34, Lia 1998: 72–86. Se nedan kapitel 13.5.

²⁸⁶ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 32, 170, 185, 195–208. Vad processen av identitetsformering består av är i detalj beskrivet i al-Anani 2016: 43–45, 58–59, 64–66, 84–98.

3 - att foga sig efter Brödraskapets politik och ställningstaganden till offentliga frågor såsom de bestäms av Vägledningsbyrån och Shurarådet.

4 – att foga sig efter att få Rådgivningsbyråns godkännande innan något viktigt politiskt beslut fattas.²⁸⁷

Detta innebär att alla nationella organisationer måste följa rörelsens fundamentala ideologiska grundvärden och politiska målsättningar enligt Hassan al-Bannas ”tjugo villkor”, det vill säga de obligatoriska grundvärden och mål som är kopplade till Brödraskapets syn på islam (se kapitel 10.2). De konsultativa frågorna berör den situation när en nationell organisation vill ta ett beslut som påverkar andra organisationer. Då måste ordföranden för en nationell organisation konsultera och ta råd från, den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen innan beslutet fattas. Därutöver finns de lokala frågorna där den nationella organisationens ledare har stor frihet att självständigt styra och utveckla sin organisation, och komplettera den Internationella stadgan med lokala ändringar. Men även denna frihet är begränsad i Internationella stadgan. De beslut som fattas i de lokala frågorna måste för det första vara förenliga med de allmänna, internationellt gällande bestämmelserna, samt för det andra ändå godkännas av den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen innan de kan träda i kraft. Utöver de tre graderna av lydnad finns den viktiga bestämmelsen att varje filial måste betala en årlig medlemsavgift till moderorganisationen i Egypten, där beloppet fastställs genom ett avtal med den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen. Stadgan föreskriver också att de medlemmar som har emigrerat till andra länder, såsom Saudiarabien, Jordanien, Turkiet eller Europa, bör vara lojala mot den nationella organisationen i respektive land och lyda dess ledning i de länder dit de har flyttat.

Sammantaget ger detta en bild av ett nätverk som är tätt sammanfogat när det gäller den ideologiska grunden. Om medlemmar eller organisationer som man möter har en likartad ideologisk grundsyn är detta alltså inte en tillfällighet eller en personlig böjelse som framgick var en vanlig tolkning. Ideologisk enhetlighet är helt enkelt föreskrivet i detalj, och medlemskap betyder på personlig nivå, särskild för ledande personer, flera år av *tarbiyyah*, skolning, eller det som i litteraturen ofta kallas ”indoktrinering” (se kapitel 1,2). Nätverket är också tätt sammanfogat genom återkommande konsultationer när det gäller en rad frågor, till exempel de som berör samspelet mellan de deltagande organisationerna. Däremot är självständigheten stor när det gäller lokala frågor vilket möjliggör ett flexibelt praktiskt och taktiskt uppträdande baserat på situationens krav i olika länder. När en företrädare för en nationell organisation på en direkt fråga i en intervju berättar att man har stor frihet

²⁸⁷ *Ikhwan wiki*: “اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م”, (Den internationella stadgan för Muslimska brödraskapet 1994). Arkiv, 2017-09-30. <https://archive.fo/LLXiM>

”وتشمل ما يلي: 1-الالتزام بالمبادئ الأساسية الواردة في هذه اللائحة، والالتزام بالمنهج الذي يقره مجلس الشورى العام. 2-الالتزام بفهم الجماعة للإسلام المستمد من الكتاب والسنة والمبين في الأصول العشرين. 3-الالتزام بسياسات الجماعة ومواقفها تجاه القضايا العامة، كما يحددها مكتب الإرشاد العام ومجلس الشورى العام. 4-الالتزام بالحصول على موافقة مكتب الإرشاد العام قبل الإقدام على اتخاذ أي قرار سياسي هام.”

att självständigt fatta beslut och att man inte är utsatt för någon central styrning, som vi såg flera svenska forskare noterade, stämmer detta alltså ganska precis med stadgan. Och när en forskare framhåller att den Internationella organisationen främst är en plattform för konsultationer i viktiga frågor så stämmer detta också. (Se 1.4 ovan samt 4.1.1.) Vad som då ofta inte framgår av intervju svaren är att den stora friheten och självständigheten för de nationella organisationerna endast gäller för de frågor som handlar om lokala, situationsberoende och praktiska förhållanden, medan den första gradens frågor om grundläggande ideologi och målsättningar, till exempel en islamisk ordning som mål, inte är förhandlingsbara.

4.3.3 Uttalanden som stöder Internationella organisationens existens

Man kan naturligtvis fråga sig om en stadga, den från 1982 som förnyades 1994, betyder att en transnationell rörelse med en internationell organisation också existerar i praktiken. Men omarbetningen 1994 och al-Qaradawis bidrag till Internationella stadgans omformulering om eden till Gud, pekar på att stadgan inte bara är tomma ord utan ett dokument som används i praktiken som vägledande rättesnöre; annars hade den inte behövt omarbetas. Att al-Ananis och Willis olika intervju personer med skisser, utifrån sina praktiska erfarenheter, ritar upp ungefär samma organisationsstruktur som den som föreskrivs i stadgan är ju ett starkt indicium på stadgans praktiska verkning, åtminstone i Egypten.

I det följande ska jag lyfta fram ytterligare några pusselbitar som ytterligare kan underbygga hypotesen om den internationella organisationens existens, samt dess sätt att fungera. Det kan naturligtvis vara så att denna Internationella stadga bara är en formalitet, trots Alison Pargeters, Khalil al-Ananis och Victor J. Willis berättelser grundade på intervjuer med nyckelpersoner, och trots de framstående ledarnas direkta uppgifter om den i media, eller Yusuf al-Qaradawis direkta redogörelse för den i sina memoarer. Men det finns ytterligare uttalanden från ledande medlemmar som bekräftar att Internationella stadgan har använts och att de nationella organisationerna har följt den. I en intervju i tidningen *al-Ahrar* 2008, utlagd på *Ikhwan web*, talade den högt uppsatte Mohammed Habib, biträdande generalvägledare 2004–2009, om Muslimska Brödraskapets internationella organisation och om förhållandet mellan den Internationella organisationen och de nationella organisationerna. Han hävdade:

There are entities that exist in many countries all over the world. These entities have the same ideology, principle and objectives but they work in different circumstances and different contexts. So, it is reasonable to have decentralization in action so that every entity works according to its circumstances and according to the problems it is facing and in their framework.²⁸⁸

²⁸⁸ *Ikhwan web*, "Interview with MB Deputy Chairman in *Al-Ahrar* Daily", 2008-06-16.
<http://web.archive.org/web/20220126031922/https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=17267>

Som synes illustrerar han här en situation som följer Internationella stadgan. Dels nämner han den första gradens frågor om ”ideology, principles and objectives”, de grundläggande utgångspunkter och målsättningar som är gemensamma och obligatoriska. Dels talar han om den tredje gradens lokala frågor där man ska ha ”decentralization in action” och där de nationella organisationerna har stor, egen beslutanderätt. I intervjun framhåller Habib dock att en centralisering också gäller för vissa viktiga politiska frågor, dessa kanske skulle kunna klassificeras som tillhöriga andra graden, de konsultativa. Han nämnde som exempel den palestinska frågan och hävdade att alla nationella organisationer måste samarbeta i denna sak. Han upplyste också om att varje filial har sina egna, nationella stadgor och att det råder en tydlig skillnad mellan de frågor som jag benämner obligatoriska och de som är lokala.²⁸⁹

Det finns en pusselbit till om detta. En av de mest inflytelserika medlemmarna i Muslimska Brödraskapet är Youssef Nada, född 1931 i Egypten, verksam i att inrätta de första europeiska organisationerna, samt långvarig medlem av det internationella Brödraskapets Shuraråd. Han är framgångsrik affärsman och har varit finansiell strateg och grundare av *al-Taqwa Bank*, dvs. Muslimska Brödraskapets globalt verkande bank (som jag återkommer till). Han är den ende i rörelsens historia som fått status som ”kommissionär för internationella relationer för det Muslimska Brödraskapet” (den ovan nämnde Kamal Helbawy hade en liknande titel som ”talesperson för Muslimska brödraskapet i västvärlden”). I den egyptiska tidningen *Al-Masry Al-Youm* 2008 kunde man läsa att det, enligt Nadas presentation av en beräkning som organisationen gjorde 2007, finns 100 miljoner medlemmar i 72 olika länder på fem kontinenter.²⁹⁰ Det är dock osäkert om denna beräkning faktiskt existerar, eller om det bara är propaganda från Nadas sida. Hans siffror indikerar ändå att organisationen är spridd i många länder och är så pass sammanhängande att man i Youssef Nada har en ”kommissionär för internationella frågor” och i Kamal Helbawy hade en ”talesperson för Muslimska brödraskapet i västvärlden”.

I arabiska media har jag funnit ett par uttalanden från framstående ledare inom rörelsen som ger ytterligare stöd för hypotesen att Internationella organisationen existerar och har betydelse. Den första pusselbiten ges av den tidigare Generalvägledaren för det Muslimska Brödraskapet 2004–2010, Mahdi Akef, som uppgav för tidningen *al-Quds al-Arabi* (Arabiska Jerusalem) den 8 april 2009 att det internationella Allmänna Shurarådet består av 90 medlemmar från Egypten och

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ *Al-Masry Al-Youm*, “يوسف ندا مفوض العلاقات السياسية الدولية في جماعة الإخوان المسلمين: الأمريكيون استخدموا مصر سلخانة”, (Youssef Nada, kommissionär för internationella politiska relationer i Muslimska brödraskapet: Amerikanerna använde Egypten som ett slakthus), 2008-05-27. <http://web.archive.org/web/20180118140619/http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=107118>

cirka 40 från länder utanför Egypten. Han berättar vidare att rådet är det organ som utser Generalvägledaren genom val. Akef meddelade i samma intervju att han inte tänkte ställa upp för en ny mandatperiod. Han berättade dessutom att traditionen var att Generalvägledaren alltid skulle vara från Egypten och att de utländska organisationerna alltid hade valt en egyptisk kandidat, men i princip kunde det vara möjligt enligt Internationella stadgan att Generalvägledaren skulle kunna väljas från ett annat land.²⁹¹

En annan pusselbit ger Mohammed Habib i den tidigare nämnda intervjun i *al-Ahrar* 2008. Han talade där från sin position som biträdande Generalvägledare om Brödraskapets inre organisationsstruktur. En kopia av intervjun är dessutom sparad på Muslimska Brödraskapets officiella hemsida, *Ikhwan web*, vilket antyder att den anses vara betydande.²⁹² I intervjun ger Habib en något annorlunda information om det internationella Allmänna Shurarådet. Han meddelar att rådet består av 33 medlemmar och att rådet kan utse ytterligare två medlemmar för att uppnå 35. Av dessa ska åtta vara från Egypten, och resterande medlemskap fördelas mellan bröderna i andra länder i förhållande till storleken. Han redogör vidare för att den internationella Allmänna vägledningsstyrelsen består av 13 medlemmar förutom Generalvägledaren. Åtta av dessa kommer från Egypten och resten från övriga länder. Mandatperioden för internationella Allmänna vägledningsstyrelsen är fem år, berättar Habib, och synkroniseras med det internationella Allmänna shurarådets mandatperioder.²⁹³

Dessa båda uttalanden pekar på att den Internationella organisationen faktiskt finns och att den internationella stadgan följs, eftersom dessa siffror i stort stämmer med Internationella stadgans föreskrifter. Den anges ha en viss uppbyggnad även om detaljerna skiljer sig mellan Akef och Habib. Vad detta kan bero på är oklart, eftersom de båda ändå hade en central ställning. Kan detta bero på att organisationen har varit under förändring under åren 2008 och 2009? Kan det vara så att den organisatoriska strukturen mellan 2008 och 2009 var diffus eller ska framställas diffust, eller vinklas på olika sätt inför olika publik? Det talas ofta om Brödraskapets hemlighetsfullhet om sin organisation och sitt beslutsfattande,²⁹⁴ till och med inför

²⁹¹ *Al-Quds Al-Arabi*, ”ابو الفتوح مرشح المعتدلين.. وحبيب عن المحافظين.. والهلباوي يتوقع توافقاً على المنصب قبل الانتخابات”, (Aboul Fotouh är moderaternas kandidat. Habib representerar de konservativa. Helbawy förväntar sig ett samförstånd om ståndpunkten före valet). 2009-04-08. <https://www.alquds.co.uk/ffال-عن-وحبيب-المعتدلين-مرشح-ابو-الفتوح>/ Arkiv, 2022-01-02. <https://archive.is/8SL3c>

²⁹² *Ikhwan web*, ”Interview with MB Deputy Chairman in Al Ahrar Daily”, 2008-06-16. <http://web.archive.org/web/20220126031922/https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=17267>

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Se t. ex. Carrie Rosefsky Wickham, *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2015: x-xi, 288.

sina egna medlemmar och sympatisörer.²⁹⁵ Den ena tidningen där Akef intervjuas riktar sig till araber i Storbritannien och den andra där Habib uttalar sig skrivs för en egyptisk publik. Men detta kan man inte veta säkert.

Jag ska nu gå över till en annan grupp av uttalanden från ledande personer vars handlingar och uttalanden också indikerar förekomsten av ett sammanhållet transnationellt nätverk.

4.4 Svenska, informella kontakter med det transnationella Brödraskapet

Största delen av forskningen i Sverige ifrågasätter som framgick (se kapitel 1.4) att det över huvud taget finns någon internationell organisation. Därmed ifrågasätter man också, logiskt sett, att det kan finnas någon svensk filial eller gren till denna. Men vissa menar ändå att ett sådant samband existerar. Magnus Norell, Aje Carlbom och Pierre Durrani beskriver i sin rapport *Muslimska brödraskapet i Sverige* (2017) att byggandet av Islamiska förbundet i Sverige och dess nätverk av organisationer var ett sätt att skapa en slags ”MB-kontrollerad plattform”.²⁹⁶ I en senare rapport för MSB skriven av Aje Carlbom benämner han Islamiska förbundet (IFiS) och dess dotterorganisationer som ”MB-associerade organisationer”. Han betonar dock hur litet källmaterial som finns om dem. ”Det saknas i hög utsträckning offentligt publicerade belägg som kan påvisa någonting om fenomenet”, skriver han.²⁹⁷ Med tillgång till källmaterial på arabiska – på hemsidor och i tidningsintervjuer – blir saken annorlunda.

Även om jag ännu inte har kommit fram till kapitel 6 om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), ska jag redan nu infoga några pusselbitar om svenska informella kontakter med det transnationella Brödraskapet, särskilt med Egypten. Dessa pusselbitar befäster ytterligare bilden av att Muslimska brödraskapet faktiskt existerar som ett organiserat, transnationellt nätverk. Men dessa informella kontakter indikerar också att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), och dess nätverk av sidoorganisationer, faktiskt ingår i detta transnationella nätverk, vilket är en fråga som jag i detalj ska återkomma till i kapitel 5 och 6.

Den första pusselbiten framkommer ur en artikel 2013 i tidningen *Al-Quds al-Arabi* (Det arabiska Jerusalem) skriven av den framstående brodern Kamal Helbawy (se ovan) som hade återvänt till Egypten från Storbritannien under den arabiska vårens händelser i februari 2011. Artikeln handlade om de omvälvande händelserna under

²⁹⁵ Se t.ex. olika ledares ställningstaganden i och om Internationella organisationen i Pargeter 2013: 113–117.

²⁹⁶ Norell, Carlbom & Durrani, *Muslimska brödraskapet I Sverige*. MSB 2017:10.

²⁹⁷ Carlbom, *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext*, MSB, Malmöuniversitet, 2018: 32.

2011 och 2012 och om Helbawys oväntade utträde ur rörelsen. Helbawy var som flera andra, bland annat den ovannämnde Youssef Nada, kritisk mot att Brödraskapet planerade att bryta sina tidigare löften till de andra partierna i Egypten. Brödraskapet hade nämligen lovat de andra partierna att inte ställa upp med eget parti i parlamentsvalet samt att inte lansera någon egen presidentkandidat.²⁹⁸ Risken var nämligen stor att man bland andra partier skulle uppfattas som maktfullkomliga om man gjorde detta samtidigt som det skulle kunna förstärka militärens återkommande förföljelser. I denna artikel berättar Helbawy, påtagligt besviken, att han inte hade fått något stöd från det svenska Islamiska förbundet (IFiS) i sin kritik mot egyptiska Brödraskapets ledning.²⁹⁹ Han klagar över den smutskastning som han hade utsatts för av Brödraskapets ledning och hänvisar till ett brev som han hade fått från Mahmoud Khalfi, som vi vet var tidigare ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och senare chef för Stockholmsmoskén. I artikeln beskriver Helbawy Mahmoud Khalfi som en framstående ledare från den Islamiska rörelsen i Europa som han har känt i mer än tre decennier. Helbawy berättar att de båda hade varit med och grundat filialer till Brödraskapet i Europa. Helbawy hade varit ledande i att grunda Muslim Association in Britain (MAB) 1997, och Khalfi hade varit ledande i att grunda Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) 1995 och framför allt Studieförbundet Ibn Rushd. Khalfi hade i sitt brev, citerar Helbawy, kallat Helbawy för ”vår broder, mästare och mentor”. Men nu hade de kommit på kollisionskurs och Khalfi hade krävt en förklaring till Helbawys avgång, och varför han hade valt att gå emot ledningen (vilket är ett lydnadsbrott mot *bay’a*).³⁰⁰ Men det är inte deras kollisionskurs om den politiska taktiken i Egypten som är intressant här. Det är i stället vad detta brev säger om relationerna inom det transnationella nätverket. Det som framgår av Helbawys berättelse är att den gamle vännen Mahmoud Khalfi och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) inte hade valt att stödja (de Tilmisanistiska) kritikerna utan i stället hade stött det egyptiska Brödraskapets

²⁹⁸ Helbawys ställningstagande ingår i stridigheter inom Muslimska brödraskapet om hur man skulle ställa sig till parlamentsval och presidentval 2011 och 2012. Jag återkommer till detta nedan (se kapitel 4.1.4). Se också den framstående egyptiske brodern Youssef Nadas liknande ställningstagande och argumentation i Youssef Nada & Douglas Thompson, *Inside the Muslim Brotherhood*. London: Metro publishing, 2012: 265–266. Nada berättar också att omröstningen om denna fråga var jämn, den kritiska sidan förlorade med 56–52 i Shurarådets omröstning vilket betyder att den vinnande sidans linje inte alls var självklar inom rörelsen.

²⁹⁹ Brödraskapet hade nominerat presidentkandidaten Khairat el-Shater, som emellertid underkändes av den egyptiska valkommissionen som var dominerad av Mubarakregimen. Därefter nominerade Brödraskapet Muhammad Mursi. Helbawys kritik gällde dock inte personfrågan utan principen, som var starkt omdiskuterad inom Brödraskapet med en svag majoritet i shurarådet för att nominera någon presidentkandidat över huvudlaget.

³⁰⁰ Kamal Helbawy, ”محطات في علاقتي مع البعض”, (Steg i min relation till andra), *Al-Quds al-Arabi*, 2013-09-07. ”عن أختينا وأستاذنا ومربيينا الدكتور كمال الهلباوي”.
<https://web.archive.org/web/20160519123658/http://www.alquds.co.uk/?p=81786>

(Qutbistiska) ledning i parti- och presidentfrågan.³⁰¹ Det framgår också av brevet att Helbawy, som kritiker, verkar ha velat ha den svenska organisationens stöd i dessa frågor. Sammantaget kan vi dra slutsatsen att ett sådant transnationellt stöd hade varit viktigt. Förekomsten av sådant stöd motsvarar ju också föreskrifterna i Internationella stadgan om konsultationer i viktiga politiska frågor; det framgår dock inte om det hade funnits något formellt förfarande i dessa frågor där svenska delegationen eventuellt hade lagt sin röst till förmån för den egyptiska ledningen.

Detta brev är en mångfacetterad pusselbit som ger ytterligare indikationer. Nämligen om hur nära kontakterna var mellan de tre parterna: det Egyptiska brödraskapet, den europeiska nivån där Helbawy var en central person, och det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). För det första handlar det om det nära personbandet mellan Helbawy och Khalfi, som sträcker sig över alla de tre nivåerna den internationella, den europeiska och den svenska; Helbawy hänvisar till en långvarig informell vänskap inom en formell, transnationell organisatorisk struktur. För det andra har Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) tagit ställning i en viktig politisk fråga för Brödraskapets ledning i Egypten, vilket ju tyder på nära organisatoriska band. Detta ställningstagande från den svenska organisationen var dessutom så betydelsefullt att Helbawy behövde nämna det 2013 för internationella arabiska läsare i en tidning som utges i Storbritannien. För det tredje antyder Helbawy att samarbetet med Khalfi inom den europeiska organisationsvärlden hade pågått i ”tre decennier”, vilket ju indikerar: a) att denna anknytning har existerat, och b) att ett transnationellt nätverk har existerat på europeisk nivå, samt c) att det dessutom har haft kopplingar till Muslimska brödraskapet i Egypten. Brevet är alltså en innehållsrik pusselbit, där flera enstaka fakta skymtar fram både explicit och implicit, men som i sin kontext och den konkreta debattsituationen inom rörelsen förmedlar viktiga kunskapsfragment som stärker avhandlingens övergripande hypotes: att ett transnationellt nätverk existerar och fungerar, samt att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ingår i det.

Den andra pusselbiten till det svenska Islamiska förbundets (IFiS) anknytning till det Muslimska brödraskapet handlar om den ovan nämnde Mahmoud Ezzat. Ezzat var en ledande person i det egyptiska och globala Brödraskapet (utsedd till tillförordnad Generalvägledare efter nederlaget 2013). Han var en av dem som stödde tanken på att bilda eget parti i Egypten efter Mubarakregimens fall 2011, samt att rörelsen borde ställa upp med en egen presidentkandidat. Ezzat ingick också i kretsen runt Muhammad Mursi – som Willi kallade den Qutbistiska ”förtruppen” som vi såg – och stödde dennes presidentskap. Nu var det så att Ezzat inbjöds till Islamiska förbundets (IFiS) årliga konferens i Stockholmsmoskén 2012 vid jultid, alltså mitt under det pågående arbetet med en islamistisk konstitution i Egypten som

³⁰¹ Benämningarna ”tilmisanister” och ”qutbister” för de viktigaste falangerna i 2009 års konflikt, härrör från skildringarna i Willi 2021: 112–115 och Kirkpatrick 2018: 124–125 enligt ovan. Barbara Zollner använder också termen ”qutbister”, se t.ex. Zollner 2009: 45–46.

skulle kunna vara början till inrättandet av en ”islamisk stat” i Brödraskapets tappning. Detta är ett tydligt politiskt ställningstagande av Islamiska förbundet (IFiS), på högsta officiella nivå dessutom, och en tydlig signal om samhörigheten med Egypten som den ledande organisationen inom det globala Brödraskapet (se kapitel 3.4). Vi känner ju inte heller till bakgrunden; om det var så att Ezzat reste runt till europeiska organisationerna för att försäkra sig om stöd. Andra besök som Islamiska förbundet (IFiS) har arrangerat till Sverige med internationellt ledande personer är till exempel Yusuf al-Qaradawis deltagande på olika konferenser, där även personer ur Brödraskapets högsta, internationella ledning har deltagit. (I kapitel 6.5 nedan gör jag som sagt en sammanställning över deltagarna vid dessa konferenser.) En annan transnationell kontakt arrangerades av den svenske riksdagsledamoten Mehmet Kaplan, tidigare ordförande i en av Islamiska förbundets (IFiS) dotterorganisationer. Sveriges unga muslimer (SUM). År 2008 bjöd han in Ibrahim Munir, från den ledande personkretsen i Egypten, och numera tillförordnad, internationell Generalvägledare (2022).³⁰²

En tredje pusselbit stärker bilden av ett transnationellt samband där Sverige ingår. Det handlar om ett telefonsamtal. Efter militärkuppen i juli 2013, och president Mursis fall, publicerade regimen avlyssnade telefonsamtal mellan Brödraskapets ledare. Samtalen hade avlyssnats av säkerhetspolisen. Avslöjandet skedde i den egyptiska TV-kanalen *Al-Qahera Wal-Nas*, som närmast kan betraktas som ett språkrör för militärregimen. Avsikten var att misskreditera Brödraskapet och måla upp bilden av en farlig, islamistisk rörelse. Programledaren för programmet var Abdel Rahim Ali, expert på islamistiska rörelser. Ett av dessa telefonsamtal hade skett mellan Muslimska Brödraskapets dåvarande ställföreträdande Generalvägledare Khairat el-Shater,³⁰³ och den ovan nämnde Chakib Benmakhlof i Sverige. De avlyssnade telefonsamtalen hade förts under den korta tid Brödraskapet innehade presidentmakten i Egypten juni 2012 – juli 2013 men hade offentliggjorts i TV efter militärkuppen 2013. Avsikten var uppenbarligen att dessa telefonsamtal skulle vara komprometterande för Mursi och Brödraskapet. Dessa telefonsamtal bekräftades på olika sätt i programmet och ingen som deltog i samtalet förnekade dem. Men oavsett TV-programmets vinkling innehåller dessa telefonsamtal ändå intressant information om rörelsens transnationella nätverk.

Programledaren Abd al-Rahim Ali beskrev Benmakhlof som ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE), och alltså som en av ”de farligaste medlemmarna” hos det internationella Muslimska Brödraskapet; ansvarig

³⁰² Islamiska förbundet, ”Konferens i Sveriges riksdag, Yttrande- och religionsfrihet – broar till förståelse”, 2008-04-16.
<http://web.archive.org/web/20080826032938/http://www.islamiskaforbundet.se>

³⁰³ El-Shater var Brödraskapets första presidentkandidat 2012 men underkändes på formella grunder av egyptiska valkommissionen, varför Mursi blev rörelsens presidentkandidat.

för ”MB:s erövring av Europa”.³⁰⁴ Med tanke på den politiska situationen i Egypten efter militärkuppen och TV-kanalens politiska vinkling, är sådana epitet att betrakta som ett erkännande av Benmakhloufs internationella position och status, beskriven som ”farlig” islamist. Men om de avlyssnade telefonsamtalen är sanna –vilket de verkar vara eftersom ingen av de som var inblandade har förnekat dem – blir de också indikatorer på att Brödraskapet hade haft en internationell organisation som också innefattade Europa. Av detaljerna i ett av samtalen framgår det att Khairat el-Shater hade talat förtroligt med Benmakhlouf och kallat honom ”broder Chakib”. Bara det att den ställföreträdande Generalvägledaren kallar den svenske Benmakhlouf för ”broder”, tilltalsnamnet för medlemmar inom rörelsen, talar för ett transnationellt nätverk. Men det organisatoriska sambandet framgår ännu mer om vi ser till vad samtalet handlade om. Det hade handlat om en kvinna som skulle skickas till Sverige på ett uppenbarligen viktigt politiskt uppdrag. el-Shater ger ”broder Benmakhlouf” information om ett besök av två sändebud, en av dem dotter till en kollega i Vägledningsstyrelsen. I samtalet var dock Benmakhlouf orolig över ett av sändebudens utbildningsnivå. el-Shater lugnade honom med orden: ”hon fick en mycket bra träning i detta och hon svarar på de speciella frågorna, oss emellan, och alla de intellektuella slamkryparna och vet hur man ska hantera dem”.³⁰⁵ I det här uppdraget ser vi att Benmakhlouf har tagit på sig att ge praktiskt stöd till ett ideologiskt välutbildat sändebud i en tydligen känslig uppgift. Det gör man ju inte om man inte delar en gemensam målsättning på något sätt.

Denna tredje pusselbit innehåller dock flera underliggande dimensioner. För det första är ”broder Benmakhloufs” kontakt inte vem som helst utan Brödraskapets vice Generalvägledare och presidentkandidat i Egypten, Khairat el-Shater. För det andra innebär denna kontakt att vi åter, i praktiken, ser det svenska ställningstagandet för den segrande sidan i Brödraskapets diskussion om den politiska linjen i presidentvalsfrågan – mot Helbawy och Nada samt de andra oppositionella. För det tredje finns det en bakomliggande omständighet som inte kommer fram i telefonsamtalet. Det är att den egyptiska regeringen redan 2009, i en kampanj mot Brödraskapet, hade anklagat Chakib Benmakhlouf och Khairat el-Shater för att tillsammans ha förskingrat biståndsmedel avsett för palestinier.³⁰⁶

³⁰⁴ *Al-Qahira wa al-Nas*, Youtube: ”تسجيلات خيرت الشاطر الجزء 2 في الصندوق الأسود مع عبد الرحيم على”, (Khairat Al-Shaters inspelningar del 2 i den svarta lådan med Abdel Rahim Ali), 2014-08-04. <https://www.youtube.com/watch?v=Wddr539wIDQ>
Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/erBTSVIUrbk>

³⁰⁵ Ibid.

”هي مدربة تدريب جيد جدا على هذا وترد على الأسئلة الخاصة بينا وكل المنزلقات الفكرية وتعرف تتصرف معاها إن شاء الله.”
³⁰⁶ *Ikhwan wiki*, “النيابة تواجه المتهمين بمذكرة ”أمن الدولة“: التنظيم الدولي للإخوان متهم باستغلال التبرعات للفلسطينيين”, (Åklagaren konfronterar de åtalade med ett memorandum från "säkerhetspolisen": Brödraskapets internationella organisation anklagas för att utnyttja donationer till palestinier för att finansierar gruppens aktiviteter), 2009-05-18. [http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=للإخوان_التنظيم_الدولي_\"أمن_الدولة\"_بمذكرة_النيابة_تواجه_المتهمين](http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=للإخوان_التنظيم_الدولي_\)

Detta låter som en typisk politisk smutskastning från en auktoritär regim mot motståndare där man försöker knyta samman Benmakhoulouf som ordförande i den europeiska paraplyorganisationen FIOE (se kapitel 5) med den egyptiske ställföreträdande Generalvägledaren. Jag kan inte avgöra sanningshalten. Det intressanta är dock att den svenske Benmakhoulouf bedömdes ha en sådan framstående internationell ställning i Brödraskapets organisation att han av regimen politiskt smutskastas tillsammans med den ställföreträdande Generalvägledaren.

En fjärde pusselbit är att Mohamed Tamsamani, verksam inom Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), arbetade under samma tid på mediaavdelningen i det egyptiska Brödraskapets politiska parti, *al-Huriya wa al-'adala*, Frihets- och Rättvisepartiet (FJP).³⁰⁷ Tamsamani kommer att spela en viktig roll i IFiS:s organisationer, genom Miljöpartiet (se kapitel 18.2.).

Slutligen vill jag tillfoga en femte pusselbit. Det är hur Islamiska förbundets (IFiS) svenskspråkiga tidskrift *Rabita* (som ordagrant betyder förbund eller sammanknytning) uppmärksammar Brödraskapets organisationer i Mellanöstern. Inga uttalanden från, eller sympatier för, några andra politiska rörelser i Mellanöstern förekommer under de år på 1990-talet som denna svenska tidskrift existerade. Tidskriften var ett språkrör för Brödraskapets organisationer och deras politik. Bara namnet är intressant eftersom *al-Rabita* i Brödraskapets inre jargong, enligt Willi, var namnet på den Internationella organisationens högkvarter som flyttades till London 1994 efter den nya Internationella stadgans tillkomst.³⁰⁸ (Jag återkommer till termen *Rabita* i kapitel 5.6 nedan.)

I *Rabita* finns vid 1990-talets mitt flera artiklar som indikerar en nära förbindelse med Muslimska brödraskapet i Egypten. Ett första exempel är när tidningen 1995 försvarade det egyptiska Brödraskapet i en allvarlig konflikt. Mubarakregimen hade utsatt Brödraskapet för repressalier 1995 till följd av att militanta utbrytningar ur rörelsen hade börjat utföra väpnade aktioner. *Rabita* intervjuade också den ledande personen Essam El-Erian i denna fråga, dåvarande medlem i den allmänna Internationella Vägledningsstyrelsen, som förklarade varför Vägledningsstyrelsen hade kritiserat den egyptiska regeringen.³⁰⁹ Tidningen publicerade i sammanhanget också ett uttalande av Brödraskapets tunisiska nationella organisation, Al-Nahda,

نِ مَتَهُمْ بِاسْتِعْلَالِ التَّيْرَعَاتِ لِلْفَلَسْطِينِيِّينَ لِلْإِنْفَاقِ عَلَى نَشَاطِ الْجَمَاعَةِ
Arkiv, 2017-11-17. <http://archive.is/YI3o6>

³⁰⁷ Stockholms universitets webbsida, "Mohamed Tamsamani Praktik Frihets- och Rättvisepartiet, Egypten", 2014-05-15:
<http://web.archive.org/web/20170302084829/http://www.su.se/asia/mena/våra-utbildningar/möt-våra-studenter/mohamed-tamsamani-1.177460>

³⁰⁸ Willi 2021: 113.

³⁰⁹ *Rabita*, "استراتيجية العمل الإسلامي قائمة على اصلاح المجتمع كسبيل للتغيير السياسي في السلطة", (Strategin för islamiskt arbetet bygger på att reformera samhället som en väg till politisk maktförändring), 5/1995:4.

som också framförde kritik mot den egyptiska regeringen och stödde sin egyptiska moderorganisation.³¹⁰ Vilket blir illustrationer till *Rabitas* fokusering på Brödraskapet. Ett annat exempel gäller hur dödsfall inom Muslimska Brödraskapets internationella ledning uppmärksammades. När Generalvägledaren Muhammad Hamid Abu al-Nasr avled 1996 var den nionde upplagan av *Rabita* under tryckning. En svart dödsannons med svart bakgrund uppmärksammar dödsfallet. Där står att Islamiska förbundet delar sorgen med den nya Generalvägledaren Mustafa Mashhur. Man benämner Abu al-Nasr som ”vår avlidne” vilket antyder ett nära band.³¹¹ En annan dödsannons är från 1995 och handlade om Ahmad Muhammad al-Malt, biträdande Generalvägledare, och en av de ledande i att bygga upp den egyptiska organisationen tillsammans med Mashhur och Akef.³¹² Nyheten om Said Ramadans död publicerades i svart på framsidan av *Rabita* i september 1995. Han beskrevs som grundare och chef för Islamiska centret i Genève, nära medarbetare till Hassan al-Banna, och en viktig ledare på den islamiska arenan.³¹³ Detta är pusselbitar som dels antyder att ett organisatoriskt nätverk existerar på transnationell nivå, dels att Islamiska förbundet (IFiS) i det avlägsna Sverige, med sin arabspråkiga tidning *Rabita*, ingår i detta nätverk.

4.5 Den Internationella organisationens historiska utveckling

Jag har ovan argumenterat för att Brödraskapets Internationella organisation, *al-Tanzim al-dawli*, existerar och spelar roll som plattform för kontakter och beslut. För att ytterligare bekräfta existensen av Brödraskapets internationella organisationsstruktur – både formellt och i praktiken – ska jag närmare redogöra för delar av dess historia. Jag kommer att komplettera Alison Pargeters och Victor J. Willis skildringar med stöd av även andra, arabiskspråkiga, källor.

4.5.1 Två artiklar på *Ikhwan wiki* om svårigheterna för den internationella organiseringen på 1950- och 1960-talen

På den officiella webbsidan, *Ikhwan wiki* finns det två artiklar på arabiska som redogör för den Internationella organisationen och dess historiska utveckling. Liksom Pargeters och Willis berättelser redogör artikeln på *Ikhwan wiki* för hur Internationella organisationen har sitt ursprung i Hassan al-Bannas insikt att Muslimska brödraskapets verksamhet och vision inte kunde göra halt vid Egyptens

³¹⁰ *Rabita*, ”ماذا يبقي من الديمقراطية في مصر بعد ضرب الإخوان المسلمين؟”, (Vad återstår av demokratin i Egypten efter attacken mot Muslimska brödraskapet), 7/1995:5.

³¹¹ *Rabita*, ”والجريدة ماثلة للطبع”, (Under tryckning av tidningen), 9/1996:2. ”فقيتنا”

³¹² *Rabita*, ”الدكتور احمد الملط نائب المرشد العام للإخوان المسلمين بمصر في ذمة الله”, (Dr Ahmed Al-Malt, biträdande Muslimska brödraskapets Gereneralvägledare i Egypten gick bort). 6/1995:5.

³¹³ *Rabita*, ”الدكتور سعيد رمضان في ذمة الله”, (Dr. Said Ramadan gick bort), 7/1995:2.

gränser, utan handlade om hela den globala islamiska nationen, *ummah*, kanske också hela världen. Enligt artikeln på *Ikhwan wiki* grundade al-Banna år 1944 *Qism al-itisal bi-al-'Alam al-islami*, Avdelningen för kommunikation med den islamiska världen,³¹⁴ för att nå ut internationellt.³¹⁵ Efter konflikten med president Nasser 1954 möttes brödraskapets transnationella ledarskap i Beirut i Libanon. Den här gången kallades den transnationella ledningsorganisationen för *al-Maktab al-tanfizi li-qiadat al-Ikhwan fi al-'alam al-arabi*, Verkställande kommittén för Brödraskapets ledning i arabvärlden, och leddes av ledarna för Brödraskapets organisationer i Syrien (Issam al-Attar) och Libanon (Fathi Yakan) samt från Gulfstaterna Abdullah al-Aqeel (som senare fick en framträdande roll i Muslim World League, se kapitel 6.5). Dessa personer var alltså från början viktiga i det internationella nätverket när de till exempel senare inbjöds till Stockholm, till Islamiska förbundets årliga konferens vid grundandet 1995.³¹⁶ Men den internationella ledningsorganisationen hade stora svårigheter att sammanträda under 1950- och 1960-talen. För att undgå förföljelse hölls deras möten ofta i Mecka eller Medina inom ramen för *umrah*, pilgrimsfärden, berättas det i en artikel på *Ikhwan wiki*. I Libanon stoppades dessa fortsatta möten till slut av den libanesiska säkerhetspolisen 1966 på begäran från Egypten.³¹⁷ Bakgrunden var att den egyptiska säkerhetspolisen hade fått korn på en ny radikal falang inom egyptiska Brödraskapet, "Organisation 1965", med Sayyid Qutb som ledare och ideologisk inspiratör. Kärnan var gamla aktivister från "den privata organisationen" som Qutb nu skolade och inspirerade med sina skrifter till "new vanguardist cadres", som Victor Willi uttrycker det.³¹⁸ Man hade också hittat regimfientliga flygblad och vapenlager vilket föranledde Nasser till nya fängslanden

³¹⁴ Enligt Willis intervjuperson var det 1945, Willi översätter *Qism* med "office". Se ovan.

³¹⁵ *Ikhwan wiki*, "التنظيم العالمي للإخوان المسلمين .. النشأة والتاريخ", (Muslimska brödraskapets globala organisation... Uppväxt och historia).

https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=التنظيم_العالمي_للإخوان_المسلمين_.._النشأة_والتاريخ
Arkiv, 2021-02-26. <https://archive.fo/WzD6u>

³¹⁶ Se Appendix i 6.5 nedan som sammanfattar deltagarna i Islamiska förbundets (IFiS) årliga konferenser.

³¹⁷ *Ikhwan wiki*, "التنظيم العالمي للإخوان والنشأة الثانية", (Muslimska brödraskapets internationella organisation och den andra uppkomsten).

https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=التنظيم_العالمي_للإخوان_والنشأة_الثانية
Arkiv, 2021-01-27. <https://archive.fo/CalGO>

³¹⁸ Willi 2021: 108. Willi baserar sig på en bok av Abd al'Fattah Khalidi Salah om Qutb, skriven 1986. Se även David D. Kirkpatrick, *Into the Hands of Soldiers. Freedom and Chaos in Egypt and the Middle East*. New York: Penguin Books, 2018: 124–125-som ger samma bild. Det finns andra bedömningar om Qutb's roll i "Organisation 1965". Både Alison Pargeter i Power 2013: 36, 186–188 och Barbara Zollner 2009: 65–71 menar att man inte kan vara säker på hur aktiv Qutb var och hur direkt han deltog i byggandet av denna nya radikalism. De menar att den radikala strömningen var ingrodd i rörelsen sedan dess början (redan mot slutet av 1930-talet ingrep Hassan al-Banna mot "de otåliga" som vi såg) och att Nassers förföljelser snarare var den utlösande faktorn till "Organisation '65". De båda förklaringarna (struktur respektive aktör) utesluter naturligtvis inte varandra.

som till slut ledde till Sayyid Qutbs kända avrättning tillsammans med fem andra ledande personer 1966.

4.5.2 Det nya Brödraskapet under 1970-talet och inför 1982 års reorganisering. Yusuf al-Qaradawis memoarer

Efter Nassers död 1970, när president Sadat frisläppte Brödraskapets fängslade ledare, kunde den gamla Verkställande kommittén få nytt liv. *Ikhwan wiki* berättar i ovannämnda artiklar om internationella möten och anger möten i Tyskland, Schweiz, Libanon och Jordanien. Men på denna punkt finns också en annan viktig källa, nämligen Yusuf al-Qaradawis memoarer. I memoarerna, publicerade under åren 2008 på den egna hemsidan,³¹⁹ berättar al-Qaradawi att en representant från varje land inbjuds till möten i Libanon, Jordanien eller under pilgrimsfärden i Saudiarabien; al-Qaradawi representerade då Brödraskapet i Qatar, där han bodde. Vid ett tillfälle diskuterade man framtida planer och bröderna anförtrorde honom uppdraget att utarbeta en allmän vision för rörelsen. Al-Qaradawi berättar i sina memoarer att han utvecklade en sådan vision, både för Egypten och utomlands; detta är troligen ett förarbete till det som senare blir Interna stadgan från år 1982.³²⁰ Nedan kommer jag att ta upp de strategiska dokument från år 1982, kallade ”projektet”, som hittades av amerikanska CIA år 2001 i Youssef Nadas bostäder i Schweiz. (Se kapitel 14.5.1 nedan.)

Berättelsen i artikeln på *Ikhwan wiki*, och al-Qaradawis memoarer om Internationella organisationen, stödjer Paretters och Willis skildringar ovan att återupplivandet av det transnationella nätverket 1982 var pådrivet av bland annat Mahdi Akef och Mustafa Mashhur med avsikten att också stärka Egyptens roll internationellt. Mohammed Habib, vice Generalvägledare 2004–2010, upplyser år 2015 den egyptiska tidningen *Shorouk* om att Mustafa Mashhur kunde spela denna viktiga roll eftersom han var imam vid Münchens moské mellan 1981 och 1986 och kunde besöka de flesta om inte alla nationella brödraskapsorganisationer i arabiska länder, Europa, Amerika och Asien.³²¹ Johannes Grundmann berättar också, stödd på en egyptisk källa, att flera viktiga möten hade hållits i München och Aachen med upp till 17 deltagare från olika länder. Det framhålls att rörelsen var nyorganiserad

³¹⁹ Yusuf al-Qaradawi, ”الحلقة الثالثة: اللانحة الجديدة للتنظيم العالمي”, (Avsnitt tre: Den nya globala förordningen), Al-Qaradawis hemsida, 2008-09-18.
http://web.archive.org/web/20080922124430/http://qaradawi.net/site/topics/article.asp?cu_no=2&item_no=6236&version=1&template_id=217&parent_id=1

³²⁰ Detta är bara ett antagande från min sida som skulle behöva bekräftas av andra källor.

³²¹ *Shorouk News*, ”الإخوان المسلمون والصعود إلى الهاوية”, (Muslimska brödraskapet från uppgång till fall) 2015-02-09.
<http://web.archive.org/web/20150703180127/http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=09022015&id=bb452478-f6aa-452f-a421-323ec4758ece>

internationellt redan under åren före den formella stadgans antagande 1982.³²² En liknande skildring, stödd på andra källor gör Ian Johnson i boken *A Mosque in Munich* (2010) som också betonar syriern Ghaleb Himmats och den egyptiske affärsmannen Youssef Nadas viktiga roll i denna krets och denna process med deras internationella kontakter och deras starka identitet som medlemmar i Brödraskapet.³²³

4.5.3 Internationella organisationens roll i konflikterna efter 2002

Efter Mashhurs bortgång 2002 skedde en intern strid angående Internationella organisationen. Den sjätte Generalvägledaren Ma'mun al-Hudaybi (son till den förre Hudaybi) försökte att ta avstånd från Internationella organisationen och menade att Brödraskapet endast skulle verka som en nationell organisation i Egypten. Den egyptiske forskaren Husam Tammam, som hade nära relationer till Brödraskapets ledning skriver i en artikel om hur den nye generalvägledaren al-Hudaybi (2002–2004) tydligt uttryckte denna inställning. Under begravningen av Mustafa Mashhur år 2002 ägde även en anmärkningsvärd händelse rum, som på ett bakvänt sätt indikerar den Internationella organisationens existens och betydelse. På kyrkogården krävde al-Hudaybi att ledningen i Egypten skulle svära trohetseden, *bay'a*, till honom. Avsikten var att undvika internationell inblandning i hans val, vilket den Internationella stadgan föreskrev. Den här eden kallas *Bay'at al-Maqaber*, Kyrkogårdseden.³²⁴ Denna händelse ledde till starka reaktioner inom det transnationella nätverket, även från Europa, och ledde till en kris för det transnationella samarbetet. Kamal Helbawy, till exempel, som stödde tanken på Internationella organisationens betydelse, avgick tillfälligt från sin position som ”Talesman för Muslimska Brödraskapet i väst”. Efter några år, 2004, när Generalvägledaren al-Hudaybi hade avlidit tillträdde Mohammed Mahdi Akef som Generalvägledare 2004–2010. Akef var Mashhurs vän och medgrundare för den förnyade Internationella organisationen 1982, som vi såg, och medlem i ”det gamla gardet” av Qutbister och Palestinaveteraner. Under hans tid återupptog Internationella organisationen sin funktion igen, bland annat genomfördes valet 2010 av ny Generalvägledare enligt den Internationella stadgan.³²⁵

³²² Landmann 2005: 30–31.

³²³ Johnson 2010: 182–201.

³²⁴ *Ikhwan wiki*, ”التنظيم الدولي للإخوان، الوعد و المسيرة و الآمال”، (Brödraskapets internationella organisation: löftet, marschen och förhoppningarna), sid. 4.
https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الآمال_و_المسيرة_و_الوعد_لِلإخوان_.pdf
Arkiv, 2022-04-22. <https://archive.ph/mhZjy>
Avhandlingsarkivet. 2020-01-15.
<https://drive.google.com/file/d/1ptbz0rJed2COGCqFs8LzamTozy1B9BxL/view?usp=sharing>

³²⁵ Ibid.

Kemal Helbawy förklarade i den tidigare nämnda artikeln i tidningen *Asharq Alawsat*, 2006, att en av förutsättningarna som hjälpte till att upprätta det internationella samarbetet på nytt 1982 var Brödraskapets starka utveckling i många länder utanför Egypten, även i Europa som jag ska återkomma till (kapitel 5). Därtill nämner Helbawy den tilltagande globaliseringen. I en alltmer globaliserad värld kunde inte Brödraskapet bara existera som främst en egyptisk angelägenhet. Helbawy nämner också dittills okända historiska fakta, som bekräftas av *Ikhwan wiki* ovan. Möten inom den Internationella organisationen hade hållits inte bara i Mellanöstern utan också i Europa för att komma undan Mubarakregimens repressalier, inte minst på grund av att flera av de egyptiska brödernas ledare levde i Europa på 1980-talet.³²⁶

Vid valet av Mohammed Badie som ny internationell allmän generalvägledare 2010, tillika Generalvägledare i Egypten, skedde en uppmärksam kamp mellan de två falanger som egentligen hade existerat ända sedan 1970- och 1980-talen. Man kan efter Victor J. Willis skildring kalla dem Qutbister och Tilmisanister.³²⁷ De förra hade en betoning av Brödraskapet som kaderparti, med en mer hemlighetsfull inre struktur och hierarkisk ledning, och kanske en mer tydlig syn på nödvändigheten av att pressa regimen i riktning mot en islamisk ordning och en islamisk stat. Tilmisanisterna å sin sida hade en mer öppen och demokratisk syn på rörelsen och kunde tänka sig att uppträda som politiskt parti, kanske också med en mer flexibel syn på tempot i att nå de islamiska framtidsmålen. Båda var dock ense om att använda ”en fredlig väg” för att nå målet, en islamisk samhällsordning stödd av en ”islamisk stat”.

Qutbisterna leddes av Mahmoud Ezzat, Mohammed Badie och Muhammad Mursi, beredda på att samverka med militären om en islamisk ordning utifrån makt i staten. Tilmisanisterna – enligt Willis uppdelning – ville se en utveckling byggd på ideologisk samsyn med befolkningens flertal, och en betoning av parlamentarisk politik och partiliv, leddes av Mohammed Habib och Abdel Moneim Aboul Fotouh; i denna grupp fanns också de nämnda Kamal Helbawy och Youssef Nada. Den nya Generalvägledaren Mohammed Badie, som man kan kalla qutbist i en ny tid, beskrev emellertid den egna falangen som ”moderat”; rimligen för att avgränsa sig från våldsbejakande jihadisterna, men också för att framställa sig som rörelsens huvudfåra. Badie hävdade också att ”Martyren Sayyid Qutb” inte alls var ”extremist”, utan en framstående förebild för alla islamiska reformatorer. Detta kan förefalla uppseendeväckande eftersom Qutb hade tonats ner under de långa

³²⁶ *Asharq Alawsat*, ”كمال الهلباوي ل الشرق الاوسط: موجودون قبل بنك التقوى”, 2006-02-1, (Kamal Helbawy för *Asharq Alawsat*: Vi fanns innan Al-Taqwa Bank). http://web.archive.org/web/20160409222653if_/https://archive.aawsat.com/details.asp?section=45&issueno=9943&article=348635#.VwmBs-j7RPY

³²⁷ Willi använder ordet ”qutbister” medan anhängarna av Umar al-Tilmisani inte ges någon särskild etikett. Se Willi 2021: 2011–215. Wickham gör en något annorlunda indelning, med tre falanger inom ledningen vid denna tid. Se kapitel 3.3.4 ovan.

decennierna av förbud och förföljelser. Men nu rådde troligen ett ökat självförtroende efter ökat stöd i den politiska turbulens som föregick revolutionen 2011. Det öppna omnämnandet av Qutb, tillsammans med betoningen på ”moderat” profil, markerade en ökad beslutsamhet för islamistiska målsättningar samtidigt som man ville avgränsa sig från tilmisanisterna som man ansåg vara för moderna och demokratiskt öppna.³²⁸ Denna interna strid mellan två falanger är naturligtvis mer komplicerad än att bara handla om Sayyid Qutb. Men den handlar om politisk identitet och tradition sedan Organisation ’65, som vi såg, och kanske främst om den interna demokratin och öppenheten, samt dessutom om med vilken politisk taktik man skulle arbeta för att inrätta en islamisk stat grundad på *sharia*, inflytelserik påtryckningsgrupp eller politiskt parti. Efter en längre tids vacklande ville det nya ledarskapet efter 2010 återställa en tydlig linje med sikte på att som påtryckningsgrupp pressa på för en islamisk samhällsomvandling, vilken också blev tydligt synlig i Brödraskapets förslag till omformning av Egyptens politiska konstitution som lades fram under Muhammad Mursis presidentperiod 2012–2013.³²⁹ Enligt Mohammed Habib hade också Brödraskapet under Akefs och Ezzats ledarskap utvecklats till en alltmer sluten rörelse; Akef var också gift med Ezzats syster. Enligt Habib, själv tilmismanist, hade rörelsen förvandlats till en hemlig organisation och där medlemmarna följer ledningens order, och där ledningens legitimitet byggde på förtroenden enbart inom den Qutbistiska falangen.³³⁰ Denna strid nämner jag eftersom den har konsekvenser för Internationella organisationen, vilket i sig blir en indikation på Internationella organisationens existens och betydelse.

4.5.4 Efter nederlaget 2013

Den nämnda striden mellan olika falanger skulle flamma upp igen efter det stora nederlaget 2013 och få konsekvenser även för det transnationella nätverket och de internationella ledningsfunktionerna. Efter president Mursis störtande 2013, och när Generalvägledaren sedan 2010, Mohammed Badie, och stora delar av Brödraskapets ledning greps efter massakern på *Rab’atorget* samma år, emigrerade de kvarvarande delarna av ledningen till Qatar och Turkiet. Den tidigare nämnde Mahmoud Ezzat

³²⁸ Ana-Ikhwan, ”د. محمد بديع: القطيبيين نموذج للإصلاح واسمي مازال مطروحا علي منصب المرشد العام”, Dr. Mohamad Badie: Qutbisterna är en modell för reformer, och mitt namn är fortfarande på bordet för posten som Generalvägledaren), 2009-12-24. https://web.archive.org/web/20101017133626/https://ana-ikhwan.blogspot.com/2009/12/blog-post_24.html

³²⁹ Se t.ex. Skildringen i Pargeter 2013: 54–64. Se också Willi 2021: 110–112, 124–140, 218–229, 242–256. Se kapitel 3.3.4 ovan.

³³⁰ *Shorouk News*, ”الإخوان المسلمون والصعود إلى الهاوية” (1), (Muslimska brödraskapet från uppgång till fall), 2015-02-09. <http://web.archive.org/web/20150703180127/http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=09022015&id=bb452478-f6aa-452f-a421-323ec4758ece>

förordnades som tillförordnad Generalvägledare, han blev alltså inte formellt vald eftersom man inte kunde hålla stadgeenliga möten. I en amerikansk rapport från kongressens utredningskontor påpekas att "Turkey became the hub for both the Egyptian and international Brotherhood".³³¹ År 2020 greps slutligen Mahmoud Ezzat av den egyptiska säkerhetspolisen. Därmed var nästan hela den tidigare ledningen och "det gamla gardets" män – den Qutbistiska falangen – fängslade eller i exil. Till ny ställföreträdare utsåg rörelsen då i stället den Londonbaserade Ibrahim Munir, en utnämning som många inom rörelsen ansåg vara illegitim. Munir får anses vara en av duvorna, eller de som jag efter Willi har kallat tilmisanister. En maktkamp utbröt därför mellan Ibrahim Munir och Brödraskapets tidigare generalsekreterare Mahmoud Hussein, den ende kvarvarande medlemmen i den gamla qutbistiska Vägledningsstyrelsen från 2010. Hussein hade lyckats fly från Egypten till Turkiet undan säkerhetsstyrkorna efter president Mursis störtande och fick liksom många andra bröder asyl i där.³³²

Det intressanta med denna maktkamp om posten som internationell allmän Generalvägledare var att det var första gången, såvitt jag vet, som en inre strid inom Brödraskapet fördes offentligt. Det var också första gången som de internationella ledningsorganen kom i öppen dager. Som vi sett i olika påpekanden i litteraturen har ju Brödraskapets inre ledningsstruktur och stridigheter alltid hållits hemliga, och särskilt förekomsten av en internationell allmän Generalvägledare och dennes arbetsuppgifter.³³³ Men nu, under denna avgörande maktkamp, talade Munir till allmänheten via en video som publicerades på Youtube (år 2021) och även i andra TV-kanaler. Han informerade om att han, trots att det vara svåra tider under Covid-pandemin, hade lyckats skapa en kommitté (Vägledningsstyrelsen) som ska hjälpa honom att leda Brödraskapet. Han påpekade att denna kommitté hade lyckats genomföra de viktiga valprocesserna i Brödraskapet och hålla organisationen levande, och med detta menar han det internationella nätverket. Han menar att han "lyckades genomföra de regelbundna val som sker vart fjärde år, i alla länder man kunde utföra val i, efter att man skjutit på det på grund av Covid eller av annan anledning".³³⁴ Detta senare förtydligar att det är den Internationella organisationen

³³¹ US Government Publishing Office, "The Muslim Brotherhood's Global Threat". Washington 2018: 33.

³³² Troligen innebär detta Turkiets inträde på allvar i Brödraskapets inre angelägenheter, vilket kan få betydelse inför framtiden. Eftersom Brödraskapet inte har haft någon nationell organisation i Turkiet har man samarbetat med *Millî Görüş* ("andlig väg") under decennier, samt dess dotterparti AKP, som under ledning av Tayyip Erdoğan har blivit auktoritärt statsbärande i god turkisk tradition. Med den skillnaden att den traditionella turkiska nationalismen (riktad bland annat mot armenier och kurder) nu paras med en islamistisk ideologi i strid även med sekulär liberalism och socialism.

³³³ Se t.ex. Landmann 2005: 30.

³³⁴ Al-Jazeera, "إبراهيم منير: بعض الإخوة والأخوات حاولوا تجاوز لوائح جماعة الإخوان", (Ibrahim Munir: Några bröder och systrar försökte kringgå brödraskapets regler), 2021-10-13.
<https://www.youtube.com/watch?v=gWIk6huobLE>

han åsyftar, det är ju till det internationella Allmänna Shurarådet som olika nationella organisationer ska vara med och välja medlemmar. Dessa oväntade och sällsynta offentliga uttalanden förtydligar att Generalvägledaren och Vägledningsstyrelsen fortfarande existerar på internationell nivå och att de har relationer med de nationella organisationerna, det framgår också att de nationella organisationerna är viktiga i det internationella nätverket. Konflikten mellan Ibrahim Munir och Mahmoud Hussein accelererade därefter och de båda ledarna avsatte varandra från sina befogenheter inför öppen ridå, vilket är oerhört i en organisation som alltid har hållit inre sammanhållning och lydnad gentemot ledaren bland sina högsta värden.³³⁵ Bara detta att man inte lyckades hålla sina inre stridigheter på internationell nivå hemliga kan ses som en stor svaghet i organisationens nuvarande tillstånd. Den spricka i organisationens ledning som blev synlig är förmodligen större än de slitningar som varit återkommande på olika sätt sedan 1970-talet och framåt (kapitel 3). Den kanske också är djupare och mer omfattande än den som hotade organisationens existens under 1930-talet när Hassan al-Banna var tvungen att ingripa med sina stadganden och ”tjugo principer”. Den nuvarande brytningen bedömer jag vara så allvarlig att den hotar Brödraskapets hela fortsatta framtid som sammanhållen, transnationell rörelse, särskilt som hela det tidigare så dominerande och pådrivande ”gamla gardet” sitter i fängelse. Detta i sin tur skulle kunna få konsekvenser i de olika nationella organisationerna över världen. Men vad som kommer att hända konkret får ju framtiden utvisa (se kapitel 20.4).

4.5.5 Hemlighetsfullheten

Den ovan nämnda hemlighetsfullheten om den Internationella organisationen och dess ledning kan behöva kompletteras med en mer allmän bild. Att Muslimska brödraskapet och dess organisationer har en hemlig eller halvhemlig inre struktur har varit ett ständigt debattämne, både utom och inom rörelsen (se kapitel 8.1 nedan). Al-Banna hade uttryckligen, redan i ett uttalande från 1938, hävdad att gentemot en fientlig regim var det ”ett misstag att vara öppen” och att hemlighetsfullhet var nödvändig för varje rörelse i dess uppbyggnadsfas.³³⁶

Hemlighetsfullheten skulle komma att bli betydelsefull som försvar gång på gång under rörelsens historia. Mohammed Habib förklarar i den tidigare nämnda artikeln i *Al-Ahrar* 2008 att Brödraskapet på 1980-talet använde följande slogan: ”offentlig

Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1E9zqXSOT26Dsb4jxQ6D_RvirRoNKniNx/view?usp=sharing

”إجراء الانتخابات الطبيعية كل فترة اربعة سنوات في كل الأقطار التي امكن اجراء الانتخابات فيها بعد تمديدتها بسبب كورونا”

³³⁵ MED, ”Muslim Brotherhood slams 'members' who bring division to group”, 2022-01-31.

<https://web.archive.org/web/20220131120856/https://www.middleeastmonitor.com/20220131-muslim-brotherhood-slams-members-who-bring-division-to-group/>

³³⁶ Se Mitchell 1969/1993: 31.

da'wah och hemlig organisation".³³⁷ Denna slogan återspeglar de förföljelser som Brödraskapet var utsatta för efter att radikala utbrytare hade mördat president Anwar Sadat 1981. Med detta mord i åtanke hade den efterkommande egyptiske presidenten Hosni Mubarak extraordinära befogenheter och hade stora möjligheter att på rättsliga grunder gång på gång fängsla och åtala Brödraskapets ledning, särskilt utnyttjades detta vid parlamentsvalen, då enskilda bröder brukade ställa upp på tillåtna partiers listor. Därför var det självklart för Brödraskapet att hålla sina sammanträden och möten med familjer, distrikt och administrativa styrelser hemliga, berättar Mohammed Habib för *Shorouk News* 2015 efter sitt avhopp. Naturligtvis hölls också valen till dessa styrelser utom synhåll för regimen och genomfördes med försiktighet och skyndsamhet. Man uppfyllde vissa formaliteter utan att avslöja innehållet av rädsla för att bli arresterade.³³⁸

Denna hemlighetsfullhet var en historisk nödvändighet men inte något positivt, menade Habib. Den ledde enligt honom till dålig information från ledningen ut i organisationen. Detta förvandlade Brödraskapet i Egypten till ett halvdövt organ, toppstyrt av ledningen i den riktning de önskade, men utan kunskap om gräsrötternas åsikter och attityder.³³⁹ Vi får komma ihåg att detta är en partsinlaga från den tilmisanistiska sidan som beskriver den ledande qutbistiska ledningen. Habib menade ju att rörelsen var toppstyrd av en ledande elit, en inre cirkel eller ett avantgarde. Som vi ska snudda vid, var denna organisationsmodell den qutbistiska falangens linje. I en rörelse präglad av inre motsättningar mellan fraktioner blir det också naturligt att de olika fraktionernas bilder av stridsfrågor och händelseförlopp skiljer sig åt.³⁴⁰ Denna toppstyrning framkommer även hos Khalil al-Ananis intervjupersoner vilket leder till slutsatsen i hans bok från 2016:

The Brotherhood is a centralized movement; however, it has a two-pronged decision-making mechanism: a centralized decision-making process and decentralized implementation. Decisions are made by a small, exclusive circle of leaders at the top, and the lower- and middle ranking leaders or members at the bottom implement the decisions.³⁴¹

³³⁷ *Ikhwan web*, "Interview with MB Deputy Chairman in Al Ahrar Daily", 2008-06-16.

«علانية الدعوة وسرية التنظيم»

<http://web.archive.org/web/20220126031922/https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=17267>

³³⁸ *Shorouk News*, "الإخوان المسلمون والصعود إلى الهاوية", (Muslimska brödraskapet uppgång och fall), 2015-02-09.

<http://web.archive.org/web/20150703180127/http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=09022015&id=bb452478-f6aa-452f-a421-323ec4758ece>

³³⁹ Ibid.

³⁴⁰ Se skildringen i Pargeter 2013: 113–117. Se även Willi 2021: 37, 121, 130, men särskilt 130–178, 179–229.

³⁴¹ Al-Anani 2016: 110.

Al-Anani påpekar också att denna toppstyrning både blev möjlig och accelererades som nödvändig eftersom den ständiga repressionen under Mubarakregimen ledde till att shurarådet sällan kunde sammanträda ordentligt och att makten därför samlades hos Vägledningsstyrelsen och Generalvägledaren. Om denna toppstyrning och detta hemlighetsmakeri har varit rådande i den egyptiska organisationen, har detta rimligtvis påverkat också den internationella organisationen. Såväl deras ledarskap som den ledande kretsen av personer är som vi har sett överlappande. Framför allt är den internationella Allmänna generalvägledaren samma person som den egyptiske, nationelle Allmänna generalvägledaren.

Bilden av en hemlighetsfull rörelse bekräftas också av Kamal Helbawy (född 1939) som har varit en av de mest inflytanderika medlemmarna internationellt. Han hade en unik ställning som ”talesman för Muslimska Brödraskapet i väst”. Han var grundare och ordförande för *Muslim Association in Britain* (MAB), grundad 1997, en parallell organisation till Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) som vi såg formellt grundades ett par år tidigare, 1995, men med en föregångare i Stockholm sedan 1981. Helbawy var också initiativtagare till det bredare *Muslim Council of Britain* (MCB), också det grundat 1997 och med en parallell till Sveriges muslimska råd (SMR) som grundades 1990. (Här bör man uppmärksamma den parallella terminologin med termerna förbund, *association*, respektive råd, *council*, som pekar på en eftersträvad transnationell enhetlighet. Samma benämningar möter vi i Frankrike, Tyskland och andra länder.) I en intervju till den Londonbaserade tidningen *Asharq Alawsat* 2006 upplyste Helbawy om att hemlighetsmakeriet i den Internationella organisationen berodde på att Brödraskapet under vissa omständigheter hade hittat, med hans ord, ”ett eget fredligt sätt att utföra sitt arbete på”.³⁴² En liknande information lämnar han i en intervju med Lorenzo Vidino tio år senare.³⁴³ Som jag antydde helt kort i metodkapitlet 2.6 har detta ingrodda hemlighetsmakeri möjligen också påverkat hur man arbetar inom det svenska nätverket runt Islamiska förbundet (IFiS) när det gäller att dölja personnamn och överlappande styrelseuppsdrag.

4.6 Slutsatser

Den slutsats jag drar är att Brödraskapets Internationella organisation, *al-Tanzim al-Dawli*, existerar och har existerat, både formellt och reellt. Jag skulle naturligtvis ha velat ha ännu fler indikatorer. Den viktigaste indikatorn i min skildring är

³⁴² *Asharq Alawsat*, ”كمال الهلباوي ل الشرق الاوسط : موجودون قبل بنك التقوى”, (Kamal Helbawy för *Asharq Alawsat*: Vi fanns innan Al-Taqwa Bank), 2006-02-17.

”الطرق السلمية والوسائل السلمية الخاصة لأداء عملها”

<http://web.archive.org/web/20160922115539/https://archive.aawsat.com/details.asp?section=45&issueno=9943&article=348635>

³⁴³ Vidino, *Circle*, 2020: 33ff.

naturligtvis själva stadgan. Den är visserligen en formalitet, men stadgans karaktär av levande dokument stöds av uttalanden som kommer från ledande medlemmar inom rörelsen. Både i själva stadgan och i uttalandena talas det också om relationer mellan den internationella nivån och de nationella organisationerna. Naturligtvis skulle fler pusselbitar ha behövts på denna viktiga punkt, men som framgått finns det en ingrodd hemlighetsfullhet som gör att Brödraskapet ligger lågt med viss typ av information om sin inre organisation och sitt inre beslutsfattande. Den slutsats jag drar är att Brödraskapets organisering på internationell nivå, som Hassan al-Banna påbörjade redan 1945, fick nytt liv 1982 i en särskild situation för rörelsen, och har existerat sedan dess under skiftande öden och olika grad av betydelse. Särskilt Akefs, Habibs och Helbawys uttalanden, utifrån deras ledande positioner i rörelsen talar för detta och stödjer Johannes Grundmanns, Alison Pargeters och Victor Willis berättelser. Däremot varierar, som framgick, informationen om detaljerna i de internationella ledningsorganen. Allmänt sett är dock Carrie Rosefsky Wickhams omdöme riktigt, att vi har väldigt litet konkret information om det inre beslutsfattandet och de inre, politiska striderna.³⁴⁴

³⁴⁴ Rosefsky Wickham 2009: 286–288.

Kapitel 5. Europeisk nivå

Ingress: ”Den Europeiska flygeln”

Här i kapitel 5 kommer jag att undersöka det som Muslimska brödrskapet på *Ikhwan wiki* kallar *al-Jinah al-Awrwby*, Den europeiska flygeln.³⁴⁵ Bara detta faktum, att Brödrskapets wikipedia talar om ”den europeiska flygeln” indikerar att Brödrskapet är en transnationellt verksam rörelse. *Al-Jinah al-Awrwby* består enligt *Ikhwan wiki* av nationella organisationer som ingår i olika europeiska paraplyorganisationer. Den viktigaste av dessa är *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE), grundad 1989. FIOE har i sin tur ett nätverk av framgångsrika europeiska sidoorganisationer (kapitel 5.1, 5.2 och 5.3). År 2017 bytte FIOE namn till *Council of European Muslims* (CEM) men jag kommer dock att benämna den med sitt ursprungliga namn, FIOE, eller ibland den europeiska federationen. Relationerna mellan Brödrskapsorganisationerna i Europa är som vi ska se, liksom inom det Internationella, både formella och informella.

För att bredda bilden, och göra den mer trovärdig och övergripande, kommer jag också att presentera två andra nätverk som har relationer till Muslimska Brödrskapet i Europa respektive Egypten; *Millî Görüş* och *Muslim World League*. Dessa spelar eller har spelat en viktig roll under Brödrskapets transnationella historia, och följaktligen också – direkt eller indirekt – för Brödrskapets eventuella organisationer i Sverige.

I detta kapitel ska jag nu fortsättningsvis först försöka ringa in FIOE:s anknytning till det transnationella Muslimska Brödrskapet och till Egypten (kapitel 5.2) samt presentera dess nätverk av sido- och dotterorganisationer på europeisk nivå (kapitel 5.3). Innan jag presenterar några av de organisationer som FIOE samverkar med globalt (kapitel 5.5, 5.6 och 5.7).

I kapitel 5.8 presenterar jag sedan *Millî Görüş*, grundad 1969 i Turkiet och sedan i Europa, som numera är särskilt stor i Tyskland med sina många turkiska invandrare, sedan 1995 under namnet *Islamische Gemeinschaft Millî Görüş* (Islamiska förbundet *Millî Görüş*) vid sidan av Brödrskapets *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD). I kapitel 5.9 presenterar jag slutligen den i Saudiarabien placerade, *Muslim World League* (MWL) med kontakter över hela världen, en organisation där det Muslimska brödrskapet spelade en viktig roll från dess grundande 1962 och flera decennier framåt.

³⁴⁵ *Ikhwan wiki*, ”اتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا” *al-Jinah al-Awrwby*, (Den europeiska filialen).

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=اتحاد_المنظمات_الإسلامية_في_أوروبا
Arkiv, 2017-08-30. <https://archive.fo/KvPOq>

5.1 Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE). Allmänt

Det råder konsensus i den internationella forskningen om att *Federation of Islamic Organisations in Europe*, (FIOE), grundad 1989, är en sammanhållande och överordnad paraplyorganisation för Muslimska brödraskapets nationella organisationer i Europa. De viktigaste har varit organisationerna i Tyskland, Frankrike och Storbritannien som jag ska återkomma till. I flera studier anges att ett femtiotal anslutna organisationer på nationell nivå i 27 eller 28 europeiska länder var medlemsorganisationer i FIOE i början av 2000-talet.³⁴⁶ Att FIOE är paraplyorganisation för Brödraskapets grenar i Europa är ett ”ovedersägligt faktum” skriver ögonvittnet Muhamed Louizi i sin noggranna och detaljerade bok om varför han lämnade Brödraskapet efter 24 års medlemskap, även i ledande ställning, och med en plädering för en opolitisk islam.³⁴⁷

FIOE uppfattas alltså allmänt i forskningen som huvudorganisationen för Muslimska brödraskapets nationella organisationer i Europa. FIOE är dock känt för sin återhållsamhet när det gäller att själv framhäva den organisatoriska eller ideologiska anknytningen till det egyptiska eller det internationella Muslimska brödraskapet. Detsamma gäller de enskilda nationella organisationerna som inte i något land framhåller sig som tillhörande Brödraskapet. Detta ska jag återkomma till. Alison Pargeter förklarar i boken *The Muslim Brotherhood. From Opposition to Power* (2013) att den första generationen europeiska medlemmar hade en inbyggd rädsla från sina hemländer, där Brödraskapet från tid till annan hade utsatts för förföljelse eller definierats som terrorister. En annan, och minst lika viktig förklaring är Brödraskapets strategi att framställa sig som representanter för alla muslimer i Europa, och sin egen version av islam som den autentiska eller allmängiltiga. Man talar därför inte om sig själv med ett specifikt namn eller som en specifik strömning. Man talar hellre om sig själv som ”den islamiska strömmen”, (*al tayyar al islami*) eller ”den islamiska rörelsen” (*al haraka al islamiya*), och suggererar fram bilden av sig själv som oproblematiskt allmän ”islam” eller som detsamma som en allmänt ”islamisk” mobilisering och rörelse bland muslimska invandrare.³⁴⁸

³⁴⁶ Se t.ex. Gundmann 2005 : 56–63 ; Xavier Ternesien, *Les Frères Musulmans*. Paris: Fayard, 2005: 187–189; Brigitte Maréchal, *Les Frères musulmans en Europe*. Paris: Presses Universitaires de France, 2009 : 51–61 ; Vidino 2012: 51–69; Elham Manca, *Women and Sharia Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London, New York: I.B. Tauris, 2016: 178–180; Perry 2019: 36–40.

³⁴⁷ Muhamed Louizi, *Pourquoi j'ai quitté les Frères musulmans. Retours éclairé vers un Islam apolitique*. Pars : Mechalon Éditeur, 2016 : 161–164 . Ingenjören, författaren och, sedan 2007, bloggaren Muhamed Luizi var medlem i de marockanska och franska grenarna av Brödraskapet från 13 års ålder till 37. Han hann också med att under sina studier vara ordförande för Brödraskapets studentorganisation i Lille.

³⁴⁸ Vidino 2010: 5.

Pargeter uppfattar FIOE som Brödraskapets eget nätverk men betonar att man främst ska se FIOE som en ideologisk samhörighet. Särskilt tydligt blir detta genom den viktiga sidoorganisation som FIOE grundade 1997, *European Council for Fatwa and Research* (ECFR), Europeiska rådet för fatwa och forskning. Fatwarådet ger vägledning för muslimer i Europa i de så viktiga frågorna om moral och livsstil, tradition och *sharia*; alltså hur man som muslim ska leva i sekulariserade och moderna samhällen. Men rådet uttalar sig också om teologi och ideologi samt om politiskt strategiska och taktiska frågor. Den inflytelserike Yusuf al-Qaradawi har varit ordförande i ECFR sedan starten, och har i detta råd en tydlig plattform för sitt ideologiska inflytande som Brödraskapets ”andlige ledare”, och därmed för den islamiska *ummah* som numera befolkar Europa. Rådet väljer själv in sina medlemmar, men cirka hälften av dem kommer från Mellanöstern och Nordafrika. Detta ger rådet en förankring i de ursprungliga islamistiska miljöerna. Genom sin position som ordförande för Europeiska fatwarådet och ”andlig ledare” för det globala Muslimska brödraskapet blir al-Qaradawi den främste nutida sunni-islamiske teoretikern och ideologen, vilket vi ska återkomma till flera gånger. Hans inflytande i Mellanöstern och den muslimska världen är stort genom TV-kanalen AL-Jazeera, men positionen som ordförande i Europeiska fatwarådet ger honom ett stort ideologiskt inflytande för muslimer också i Europa och USA. Pargeter påpekar att många, men inte alla, av de som historiskt såväl som i nutid är verksamma i ledningen för FIOE, är medlemmar i det egyptiska Brödraskapet, eller i de nationella organisationerna i Mellanöstern, Nordafrika eller Europa.³⁴⁹

5.2 Muslimska Brödraskapets historiska etablering i Europa

Historiskt sett inleddes Brödraskapets organisering i Europa redan på 1950-talet då många egyptiska bröder måste fly efter Nassers tillslag mot rörelsen efter mordförsöket mot honom 1954. Said Ramadan – Hassan al-Bannas privatsekreterare och svärson – flydde till Europa och lyckades att övertyga både Saudiarabien och USA att stödja honom för att bygga ett islamistiskt nätverk i Europa med målet att bekämpa både Nassers socialism i Mellanöstern och kommunismen i Europa.³⁵⁰ Han lyckades ta över den kända moskén i München 1956

³⁴⁹ Pargeter, *Power*, 2013: 136f.

³⁵⁰ Said Ramadans son, Tariq Ramadan, växte upp inom Brödraskapets organisationsvärld och ideologi. Han blev sedermera känd filosofi och islamistisk ideolog med viss distans till rörelsen, men samtidigt omstridd och aldrig riktigt tydlig i sitt pendlande mellan att vara både traditionsbärare och förnyare av det jag kallar ”den europeiska strategin” (se kapitel 14.5 nedan). För en positiv syn på Tariq Ramadans inläsning av västerländska, demokratiska värden i det islamistiska politiska språket, se Hjärpe *Islamismer* 2010: 73–74. För en mycket mer kritisk syn, se Caroline Fourest, *Brother Tariq. The Doublespeak of Tariq Ramadan*. New York and London: Encounter Books, 2008. För en kritisk blick, se också Bassam Tibi, *Political Islam. World Politics and Europe. From Jihadist to Institutional Islamism*. London and New York: Routledge, 2014: 176, 186–187. 210, som pekar ut i litteraturen om denna sak.

(med ett historiskt anti-judiskt förflutet, understödd av den nazistiska regimen) och grunda ett islamiskt center, och även grunda fler moskéer och islamiska centra bland annat i Génève. Han lyckades också skapa en finansiering från Saudiarabien tillsammans med Kamal Helbawy. Münchenmoskén blev sedan en tillflyktsort och ett begrepp för många medlemmar i Muslimska Brödraskapet som flydde från Egypten under de återkommande förföljelserna. Med hjälp av flyktingar och studenter grundade Said Ramadan redan 1958 den tyska grenen av Muslimska Brödraskapet, *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD) (Islamiska förbundet i Tyskland). (Jämför den tyska namnlikheten med de senare *Muslim Association in Britan* (MAB), och *Islamiska förbundet i Sverige* (IFiS). Denna namnlikhet, som också finns i andra länder i Europa, är ytterligare ett indicium på Brödraskapets europeiska nätverk.

År 1973 lämnade Ramadan ledningen för Münchenmoskén och den togs över av de framstående ledargestalterna inom Brödraskapet Ghaleb Himmat från Brödraskapets gren i Syrien och Youssef Nada från den egyptiska. Eftersom Brödraskapets medlemmar i Egypten och många länder i Mellanöstern var förföljda erbjöd München en utmärkt plats att gå vidare från för vidare aktiviteter. Ett exempel är Ghaleb Himmat, som sedan blev ordförande i det tyska *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD) bjöd under 1970-talet in den syriske ledande brodern, Issam al-Attar som var förföljd av den arabsocialistiska/-nationalistiska Assadregimen i Syrien. Al-Attar, som vi mötte ovan som ledare för Brödraskapets internationella organisation i arabvärlden under 1960-talet; han blev nu viktig i Münchenmoskén och viktig för expansionen i Europa; han grundade senare ett eget islamiskt centrum i Aachen. Ett annat exempel är två av de främsta egyptiska bröderna, Mustafa Mashhur och Mahdi Akef (båda senare Generalvägledare), som hade flytt till Europa och tjänstgjorde som imamer för Münchenmoskén under 1980-talet. Som framgick ovan var de också viktiga i Brödraskapets återupplivade internationella organisering.³⁵¹

Det var alltså med utgångspunkt i München som organisationer, moskéer och islamiska centra grundades runt om i Europa under inspiration och ledning av de tidigare nämnda Kamal Helbawy, Youssef Nada, Ghaleb Himmat, Issam al-Attar, Mustafa Mashhur och Mahdi Akef, tillsammans med flera andra framstående bröder. Även här var finansiering från Saudiarabien och Gulfstaterna avgörande för expansionen.³⁵² Lorenzo Vidino påpekar dock att Brödraskapets etablering i Europa inte skedde utifrån någon särskild, uttänkt plan, utan utvecklades stegvis och

³⁵¹ Se Guido Steinberg "Germany and the Muslim Brotherhood", i Vidino, Lorenzo (ed.) *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring*. Foreign Policy Research Institute & Al Mesbar Studies & Research Centre, 2013: 86. Både Mashhur och Akef var centrala gestalter både när det gällde internationella organisationen och Brödraskapets radikaliserade ideologiska vändning i Egypten under 2000-talets första decennium (se kapitel 4.1.2).

³⁵² Se Johnson 2010: 182–200; Pargeter 2013: 136–178, särskilt s. 163. Se för övrigt refererade arbeten i den inledande noten ovan i detta kapitel.

flexibelt utifrån rörelsens allmänna ideologiska och politiska målsättningar när möjligheter öppnade sig.³⁵³ Detta organisatoriska basarbete sedan 1950-talets slut kröns med framgång under 1980-talet och mynnar ut i grundandet av europeiska federationen (FIOE) 1989. Jag sammanställer en tabell med de viktigaste pionjärerna på europeisk botten. Tabellen är bara en första, heuristisk skiss, och måste naturligtvis kompletteras.

Tabell: Grundargestalter i nationella brödraskapsorganisationer i Europa

Grundat	Organisation	Viktiga personer	Bakgrund
Tyskland 1958/1982	<i>Islamische Geminshaft in Deutschland</i> (IGD) Bytte namn 2017 till <i>Deutschlands Muslimische Gemeinschaft</i> (DMG)	Said Ramadan Ali Ghaleb Himmat Isaam Al-Attar	Egypten Syrien
Storbritannien 1997	<i>Muslim Association in Britain</i> (MAB)	Kamal Helbawy	Egypten
Frankrike 1983/1989	<i>Union des Organisations Islamiques en France</i> (UOIF) Bytte namn 2017 till <i>Musulmans de France</i> (MF)	Abdallah ben Mansour (ordf. FIOE 2014–2018)	Tunisien Marocko
Sverige 1981/1995	Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) och Sverige (IFIS)	Chakib Benmakhlouf (ordf FIOE 2008–2014) Mahmoud Aldebe, Mostafa Kharraki	Marocko Jordanien Tunisen

Kamal Helbawy blev som vi har sett grundande ordförande för Muslim Association in Britain (MAB), Ghaleb Himmat blev ordförande i tyska Islamische Hemeinshaft in Deutschland, och Mustafa Mashhur blev viktig under uppbyggnaden av Brödraskapets närvaro i Tyskland. En kommentar om Sveriges roll: Sverige och Skandinavien är till största delen frånvarande i den internationella forskningslitteraturen. (Det är ett faktum som gör denna avhandling nödvändig.)

Personkretsen i München indikerar kopplingen mellan Europa och Egypten på hög nivå och närheten till Hassan al-Banna själv, förmedlad genom hans svärson den karismatiska Said Ramadan. Men det fanns också ytterligare direkta band till al-Banna. Både Mashhur och Akef hade i sin ungdom varit underställda al-Banna som ledande medlemmar och vapenbröder i ”den privata organisationen”, *al-Tanzim al Khas*, vilken, som vi såg, hade grundats av al-Banna som Brödraskapets militära gren. Youssef Nada hade inspirerats av honom under sin ungdom. Jag vill också nämna att Nada i sina memoarer *Inside the Muslim Brotherhood* (2012), på arabiska

³⁵³ Vidino 2012: 52–53.

Min dakhil al-ikhawan, (2013) skriver att när Münchenmoskén väl grundades, leddes den av bland andra Mahdi Akef, som varit hans personlige vän sedan 1950-talet.³⁵⁴ Nada skriver också att hans vän Ghaleb Himmat var bland de första grundarna, och att han satt i ledningsgruppen för moskén i mer än ett kvarts sekel. (Himmat blev dock tvungen att avgå som ordförande för Münchenmoskén efter terrorattackerna den 11 september 2001 då Brödraskapet av många säkerhetstjänster misstänktes för delaktighet.)³⁵⁵ Jag nämner detta för att framhäva att det är en liten krets personer, med en personlig koppling till Mellanöstern och den egyptiska moderorganisationen, som bygger upp Brödraskapets närvaro i Europa. Detta framhålls också på flera ställen i den ovan refererade litteraturen.

Ett av de främsta arbetena om Muslimska brödraskapets tidiga historia i Europa har skrivits av den Pulitzer-belönade forskaren Ian Johnson med titeln *A Mosque in Munich. Nazis, the CIA and the Rise of the Muslim Brotherhood in the West* (2010). Han baserar sig på fem års arkivstudier i USA, Tyskland och Schweiz, samt på intervjuer med medlemmar och avhoppare i olika europeiska länder. Denna väldokumenterade bok redogör för relationerna mellan Brödraskapets nätverk i Europa, moderorganisationen i Egypten, bakgrunden i ett samarbete med nazityskland riktat mot judarna i Palestina under 1930-talet, samt CIA:s bidrag och stöd till moskén där islamistiska jihadister i Afghanistan som samlades inför striderna mot Sovjetunionens ockupation, utnyttjade moskén som samlingspunkt. Johnson drar slutsatsen att de europeiska organisationerna är nära anknutna till Brödraskapets moderorganisation i Egypten, såväl genom sin historia och personkoppling som till sin organisatoriska struktur och islamistiska ideologi.³⁵⁶ På det sättet är hans analys parallell med de åtta indikatorerna som jag utgår ifrån i denna avhandling (se kapitel 2.3). Att FIOE i sin inre organisatoriska struktur är uppbyggd som i Egypten framgår av en helt annan specialstudie av Samuel Etchu Agbors masteruppsats från Masaryk-universitetet i Brno, Tjeckien. Uppsatsen har titeln *Federation of Islamic Organizations in Europe* (2009).³⁵⁷ Jag ska återkomma till Agbors resultat nedan (se Figur 2 i kapitel 5.X).

5.3 De europeiska nationella organisationerna och deras grundare

Om vi sedan går till de olika nationella organisationer som har grundats i olika europeiska länder finns dessa skildrade översiktligt i några arbeten från 2010–

³⁵⁴ Nada 2013: 414.

³⁵⁵ Ibid. 351.

³⁵⁶ Johnson *Mosque* 2010:199.

³⁵⁷ Samuel Etchu Agbor, *Federation of Islamic Organizations in Europe*. Joštova: Masaryk university Faculty of Social Studies, 2009: 42 f.

2012.³⁵⁸ Rent allmänt grundas nationella organisationer i många europeiska länder under 1970- och 1980-talen för att formaliseras efter FIOE:s bildande 1989 och den nya internationella stadgan 1994. Lorenzo Vidino spårar i sin bok *The New Muslim Brotherhood in the West* (2010) att Brödraskapet i alla europeiska länder har grundat och utvecklat rikt finansierade organisationer som strävar efter att a) dels bli de främsta företrädarna för invandrarna från muslimska länder, b) dels bli de europeiska regeringarnas samtalspartners.³⁵⁹ Vidino kartlade vid 2000-talets början en del av rörelsens nätverk i Tyskland, Frankrike och Schweiz och beskrev den historiska processen i stora drag som Muslimska Brödraskapets ”erövring av Europa”, följande Yusuf al-Qaradawis reformistiska strategi om gradvis erövring av positioner.³⁶⁰ Innes Bowen presenterade en intressant artikel i Roel Meijer och Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe* (2012). Där skildras den historiska utvecklingen i Storbritannien, där egyptiern Kamal Helbawy (f. 1939) spelade en central roll för uppbyggnaden av *Muslim Association of Britain* (MAB), grundat år 1997, samt *Muslim Council of Britain* (MCB), också grundat 1997, med ingående församlingar och föreningar som medlemsorganisationer vilka huvudsakligen var anknutna till Brödraskapet.³⁶¹ Dessa organisationer har i mångt och mycket allierat sig med Labour, radikala vänstern och miljörörelsen. Bröderna i Storbritannien lyckades också att få fotfäste i akademiska miljöer. På den politiska arenan lyckades Brödraskapet i Storbritannien gradvis att få spela en viktig roll i opinionen i vissa internationella politiska frågor men misslyckades, enligt Bowen, att på ett omfattande sätt representera de brittiska muslimerna.³⁶² Samma mönster framgår rörande Brödraskapets organisering i USA.³⁶³ Ett värdefullt arbete som skildrar utvecklingen i Storbritannien, den första omfattande, systematiska fallstudien om Muslimska brödraskapet i ett europeiskt land, är Damon Perrys *The Global Muslim Brotherhood in Britain: Non-Violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas* (2019). Perry kartlade det islamiska nätverket i detalj och kom fram till att Storbritanniens två mest inflytelserika organisationer, de nämnda *Muslim Association of Britain* (MAB) samt *Muslim Council of Britain* (MCB), har grundats av eller domineras av Muslimska brödraskapet. Den förra är i sin tidigare form en

³⁵⁸ Tre översiktliga arbeten från 2010–2012 sticker ut, som alla återger det internationella kunskapsläget om Muslimska brödraskapet i Europa och västvärlden med kapitel om Frankrike, Tyskland, Storbritannien och USA, vilket möjliggör en jämförande överblick. Dessa är Rubin (ed.) 2010, Vidino 2010 och 2020, Meijer & Bakker eds. 2012. Därtill kommer specialstudier om enskilda länder. Se kapitel 4.1.1, fotnot 212.

³⁵⁹ Vidino *New* 2010: 48.

³⁶⁰ Vidino *Conquest* 2005: 25ff.

³⁶¹ Innes Bowen, ”The Muslim Brotherhood in Britain”, i Meijer, Roel & Bakker Edwin (red.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: C. Hust & Co, sid. 111–126. Se särskilt sid. 115.

³⁶² Bowen 2012: 126.

³⁶³ Vidino 2010: 166–198; Vidino 2020: 150–170.

av grundarorganisationerna till Brödraskapets europeiska nätverk FIOE, den senare organisationen utgör plattformen för alliansen mellan det ursprungligen egyptiska Brödraskapet och det pakistanska *Jamaat-e-Islami*. *Jamaat-e-Islami* är den organisation som Abu A'la Maududi ursprungligen grundade år 1938, tio år efter grundandet av det egyptiska Muslimska brödraskapet, och den är en stor organisation i England på grund av de många pakistanska och indiska invandrarna.

Perry påvisar vidare att Brödraskapets brittiska närvaro består av en stor mängd kulturella och sociala sido- och dotterorganisationer som har grundats av eller kontrolleras av Brödraskapet. Detta nätverk av organisationer präglas av överlappande personband i ledningar och styrelser vilket är Brödraskapets sätt att utöva kontroll och samordning.³⁶⁴ Hans analys mynnar ut i att ledningspersonerna i detta nätverk förenas av en gemensam ideologi, men också att denna ideologi står i en både öppen och latent ideologisk konflikt med det brittiska samhället och staten om samhälleliga grundvärden och politisk kultur. Konflikten är uppenbar inom ett antal olika områden såsom utbildning, demokratiska former, lagstiftning och terrorismbekämpning.³⁶⁵ En liknande värdekonflikt framkommer i Elham Maneas *Women and Shari'a Law: The Impact of Legal Pluralism in the UK* (2016). Manea analyserar de islamiska sharia-råden och muslimska tribunalerna som tillåtits i olika brittiska städer, inom ramen för Storbritanniens långt gångna multikulturalistiska politik. Hon kommer till slutsatsen att sharia-råden styrs av politiska islamister och att deras domslut ofta ger dispens från brittiska normer i enlighet med stadganden inom *sharia* och de islamiska rättsskolorna.³⁶⁶ I Sverige har socialantropologen Aje Carlbom undersökt verksamheten vid några av Brödraskapets moskéer i Malmö och kommer fram till en liknande slutsats, att det där sprids en negativ bild om det islamfientliga och omoralistiska ”väst”. Carlbom menar att denna negativa bild dels försvårar verklig integration men att den dels också kan leda till att ungdomar radikaliserar i riktning mot jihadism.³⁶⁷

I Frankrike kunde Samir Amghar kartlägga det franska nätverket i studien, *al-Ikhwan al-muslimun fi Awwruba: dirasat tahlilia litanzim islami*, Muslimska Brödraskapet i Europa: en analytisk studie av en islamisk organisation (2012).³⁶⁸ Han berättar att den franska *Union des Organization Islamiques en France* (UOIF) (Förbundet för islamiska organisationer i Frankrike) följer den egyptiska hierarkiska modellen och även använder samma metoder för rekrytering och inskolning. De ansvariga för rekryteringen väljer ut blivande nya medlemmar och ansvarar för

³⁶⁴ Perry 2019: 71.

³⁶⁵ Perry 2019: 213.

³⁶⁶ Manea 2016: 120.

³⁶⁷ Carlbom 2003: 215ff.

³⁶⁸ Amghar, Samir (2012) الإخوان المسلمون في أوروبا: دراسة تحليلية لتنظيم إسلامي, (Muslimska Bröderskapet i Europa: en analytisk studie av en islamisk organisation). Alexandria: Biblioteca Alexandria.

deras utbildning inom *usra*-systemet. Skolningslitteraturen inom Brödraskapets franska organisationer består främst av skrifter, skrivna av Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi. När kandidaten visar lämplighet svär den eden inför den högsta ledaren i Frankrike och blir en aktiv medlem.

Man kan spåra olika ideologiska strömningar inom Brödraskapets europeiska organisationer, menar Amghar. Huvudströmningen är det egentliga organiserade Muslimska brödraskapet. Det består av aktiva medlemmar och grupper som troget följer moderorganisationen i Egypten, och har svurit trohet till Generalvägledaren. De liknar ofta Brödraskapet vid en kommersiell franchise, som övervakas och vägleds av den Internationella organisationen, men där de nationella, lokala organisationerna ändå är relativt oberoende. I denna huvudströmning av trogna bröder lägger Amghar märke till en intern strukturell process där ledaren grundar och utvecklar en sorts islamisk "elitaristokrati" genom att bygga släktband mellan de ledande familjerna.³⁶⁹ Amghar förklarar att denna klanliknande elit uppstår på grund av den hemliga organisatoriska strukturen och de hemlighetsfulla reglerna för inval och skolning av nya medlemmar. Detta leder till klanstruktur och elitaristokrati; släktingar och barn premierades, rörelsen blir inåtvänd.³⁷⁰

Förekomsten av en inre hierarki och "elitaristokrati", som Samir Amghar beskrev rörande Frankrike, anges av andra förekomma också i Storbritannien och andra europeiska länder. I en intervju med Lorenzo Vidino, redovisad i boken *The Closed Circle* (2020), berättar Kamal Helbawy (som vi såg var grundare av *Muslim Association of Britain*, Brödraskapets organisation i Storbritannien) om den inre organisationsstruktur som råder i Europas nationella organisationer. Där är medlemmarna indelade i tre kategorier. Enligt Helbawy finns en viktig, inre kategori av "pure brothers". De är en mindre skara fullständiga medlemmar som svurit eden, *bay'a*, och är fullständigt trogna sina ledare och islams principer, enligt eden och al Bannas Allmänna stadga. De är organiserade i *usra*-systemet som hålls hemligt och som också har hållits hemligt i Egypten och Mellanöstern. Antalet sådana fullständiga medlemmar i Storbritannien uppskattar Helbawy till mellan sexhundra och högst ett tusen.³⁷¹ De fungerar som kärnan i det bredare organisatoriska nätverket, och de ingår i ledningen för ett flertal öppet arbetande organisationer, som vissa kallar "Brotherhood spawns", som på svenska närmast kan översättas med "Brödraskapsavkommor"; jag kommer att tala om sido- och dotterorganisationer. Som exempel nämner Helbawy islamiska välfärdsorganisationer eller religiösa och kulturella centra. Dessa till synes självständiga organisationer har grundats och kontrolleras av den inre cirkeln av fullständiga medlemmar "pure Brothers", men de bärs upp av en yttre cirkel av

³⁶⁹ Amghar 2012: 24.

³⁷⁰ Amghar 2012: 24.

³⁷¹ Vidino 2020: 44f.

islamiska aktivister. Relationen mellan den inre kärnan av "pure brothers", ett hemligt nätverk av personer, och de islamiska aktivisterna i de utåtriktade "Brotherhood spawns" är suddig och därför är det komplicerat att avgöra hur Brödernas faktiska inflytande ser ut. Men faktum är att det är de "the pure brothers" som håller i trådarna på olika sätt. Det finns också en tredje typ av organisationer, som Helbawy kallar "Organisations influenced by the Brotherhood". Han ger som exempel *Islamic Relief Worldwide* (IRW). Även dessa organisationer har grundats och kontrolleras i praktiken av den inre cirkeln av fullständiga aktiva medlemmar i Brödraskapet. Men detta är i de flesta fall okänt för dem som arbetar i sådana organisationer som kan vara både kristna och judar som vill göra gott i världen. Kontrollen sker via den avlägsna styrelsen eller genom anställda högt upp i organisationen, enligt en väl inarbetad modell från Brödraskapets organisationer i Mellanöstern, förtydligar Helbawy.³⁷² Lorenzo Vidino har tidigare kallat det som Amghar kallar "elitaristokrati" och det som Helbawy kallar "pure brothers" för "an islamic jet set".³⁷³ Jag ska återkomma till detta rörande Sverige senare och ställa frågan om där också finns en "inre cirkel" eller inte (se kapitel 8.1).

5.4 Målsättningar och ideologi

Under det tidiga 1980-talet blev Brödraskapet en organisatorisk tungviktare bland de islamiska organisationerna i Europa. Anledningen var bland annat de stora ekonomiska bidragen som Brödraskapet fick från Saudiarabien och Gulfstaterna samt egna intäkter av affärsverksamhet. Detta gav Brödraskapet möjlighet att bygga upp och äga en islamisk infrastruktur i Europa bestående av moskéer och skolor, vilket var deras främsta medel för att växa fram som den dominerande islamiska grupperingen. Det var ju för övrigt samma metod som hade använts i Egypten respektive övriga Mellanöstern och Nordafrika. Under 1990-talet uppstod dock en skiljaktig mening i Europa mellan den gamla huvudfåran inom Brödraskapet och en ny strömning. Den gamla huvudfåran hade främst haft blicken riktad mot de gamla hemländerna. Det viktiga hade varit att kunna stärka Brödraskapets ställning och driva på utvecklingen mot en islamisk samhällsordning och en islamisk stat i Egypten, Sudan, Tunisien, Algeriet, Marocko och så vidare. Den nya strömningen utgick i stället från det sociala faktum att allt fler invandrare från muslimska länder hade kommit att acklimatisera sig och såg Europa som sin nya hemvist. Den nya strömningen ville att organisationerna skulle rikta sin uppmärksamhet mot förhållandena i Europa i stället för att som tidigare främst betona stödet för ett maktövertagande hemma. Det talades till exempel om "euroislam". Detta hade naturligtvis stor betydelse för FIOE:s målsättningar och inriktning. Skulle Brödraskapets organisationer i Europa huvudsakligen stödja den politiska

³⁷² Ibid: 44–47.

³⁷³ Ibid; 47.

utvecklingen i de gamla hemländerna, eller skulle de huvudsakligen försöka påverka situationen i Europa? Skulle de verkligen börja betrakta Europa som ett nytt muslimskt hemland? Moderorganisationen i Egypten fick avgöra denna tvist, vilket skedde år 1994 genom den reformerade Internationella stadgan. Som framgick ovan fick de nationella organisationerna i denna stadga frihet att bestämma sina egna, lokala angelägenheter inom ramen för den grundläggande politiska ideologin. I kapitel 6 punkt 54 heter det dessutom att ”brodern som flyttar från sitt hemland måste underkasta sig ledningen i det land där de bor”.³⁷⁴ Utslaget innebar att den så viktiga ideologiska grundtanken om ett islamiskt hemland eller område, *dar al-islam* (”islams boning”) vidgades med ett europeiskt tillägg, vilket jag ska återkomma närmare till nedan.³⁷⁵ Varje gren av rörelsen ska alltså verka i det land där de finns utifrån de lokala förutsättningarna, oavsett om det är bland egyptier i Egypten eller bland muslimska invandrare i Storbritannien eller Frankrike. Brödraskapets nätverk började därmed efter 1994 alltmer att tala om en ”medborgerlig islam” eller ”euroislam” och att muslimer skulle integreras i det moderna, västerländska samhället utan att förlora det som Brödraskapet kallade sin ”islamiska identitet”. Målet med denna organisatoriska pragmatism var att man skulle bygga en stabil, reformistiskt arbetande politisk kraft som skulle söka allianser med och vinna inträde i politiska partier och civilsamhällesorganisationer.³⁷⁶

Sedan dess har de islamiska organisationerna i Europa övergått till att representera och försvara ”islam” som en legitim religion och kultur i Europa samt ”muslimers rättigheter” som invandrare i mottagarländerna. En ny strategi inrättades på grundval av den Internationella stadgan och denna strategi antogs formellt vid Brödraskapets internationella konferens i Istanbul 1995; nedan kommer jag att kalla den för ”den europeiska strategin” (se kapitel 14.5 nedan). Den syftar till att aklimatisera muslimer i den politiska och sociala verkligheten i Europa, men ändå behålla ”den islamiska identiteten”. Muslimska invandrare skall anpassa sig till den europeiska verkligheten, men ändå hålla fast vid, och garanteras möjligheter av de europeiska staterna att hålla fast vid, sin islamiska identitet, tradition, religion, livsstil och kultur. Den av Brödraskapet och andra islamiska organisationer uppbyggda infrastrukturen av moskéer och skolor blir då en förutsättning.

³⁷⁴ *Ikhwan wiki*: ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994 م” (Internationella stadgan för Muslimska Brödraskapet). <https://archive.ph/wAuYm>

”مادة (54): على الإخوان الذين يغتربون عن أوطانهم أن يخضعوا لقيادة الجماعة في القطر الذي يقيمون فيه.”

³⁷⁵ Detta tillägg om Europa har olika namn, som vi redan har mött (se kap. 1.1), såsom *dar al-da'wah* (”missionerandets boning”) (Fayçal Mawlawi), *dar al-shahada* (trosbekännelsens boning) (Tariq Ramadan) eller *dar al 'ahd* (”överenskommelsens boning”) (Yusuf al-Qaradawi). Jag återkommer till detta nedan i kapitel 16.1.

³⁷⁶ Amghar 2012: 17.

Brigitte Maréchal argumenterar i boken *The Muslim Brothers in Europe* (2008) för att Brödraskapet i Europa sedan 1990-talet har haft två huvudsakliga praktiskt politiska målsättningar. Den ena är att bli ledande inför de muslimska invandrarna genom moskéer och skolor i ett (halvt integrerat), språkligt och kulturellt muslimskt ”parallel society”. Den andra är att fungera som representanter för invandrargrupper från muslimska länder gentemot myndigheterna. Det övergripande målet är inte längre inrättandet av någon ”islamisk stat” i Europa utan att bli ledande kraft i, och representant för, detta muslimska parallellsamhälle.³⁷⁷ En liknande analys av rörelsens målsättningar gör Gilles Kepel i sin undersökning *Kampen om islam* (2006) som bland annat handlar om Brödraskapets organisation *Union des Organisations Islamiques en France* (UOIF) (Förbundet för islamiska organisationer i Frankrike) skildrad mot bakgrund av europeiska federationens (FIOE) grundande med dess huvudstrategi om aktiv integration och deltagande i det offentliga livet.³⁷⁸ Kepel pekar särskilt på hur det i Frankrike runt år 2000 rådde en uttalad ideologisk strid mellan olika islamiska grupperingar och organisationer – med olika etnisk bakgrund eller med olika tolkning av islam – om vem som skulle framstå som de franska muslimernas legitima företrädare och ledare, samt därmed vinna myndigheternas förtroende. Kepel visar hur Brödraskapet och UOIF gick segrande ur denna strid och gavs en framträdande officiell ställning.³⁷⁹ En liknande bild av Brödraskapets två huvudsakliga praktiska målsättningar ger Damon Perry i sin detaljerade studie av Brödraskapet i Storbritannien, *The Global Muslim Brotherhood in Britain. Non-violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas* (2019). Perry påpekar dock att den identitet och den ideologi som rörelsen står för i de muslimska miljöerna står i motsättning till den sekulära och demokratiska brittiska kulturen, men också mot andra tolkningar av islam.³⁸⁰ För Sveriges del ger Aje Carlbom samma bild rörande Islamiska förbundet (IFiS) och dess sido- och

³⁷⁷ Brigitte Maréchal *The Muslim Brothers in Europe*. Leiden: Brill, 2008: 173. Jag kommer nedan att undvika termen ”parallellsamhälle” och i stället använda termen ”enklav”. Se kapitel 1.4.4. Vissa företrädare för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) använder uttrycket ”det muslimska civilsamhället” för detta samhälle i samhället. Termen ”civilsamhälle” syftar ursprungligen på ett analytiskt begrepp i samhällsvetenskaplig forskning som har övertagits och används i debatten som en retorisk, ideologisk term i det politiska språket. Som framgår av min teoretiska utgångspunkt (kapitel 2,4 ovan) betraktar jag det politiska språket från ett statsvetenskapligt, idéanalytiskt perspektiv, där allt politiskt språk består av ideologiskt vinklade verklighetspåståenden, vilka är inramade av grundvärden och värderingar, och uttryckta genom värdeladdade ord och informationsstragiska uttryck. Uttrycket ”det muslimska civilsamhället”, uttalat av islamiska företrädare, blir i detta ljus intressant i dess retoriska och ideologiskt vinklade innebörd av att syfta på något naturligt och självklart. Man kan dock tänka sig att termen också används analytiskt och neutralt i forskning eller seriös journalistik, då med en neutralt utpekande innebörd.

³⁷⁸ Liksom FIOE har bytt namn till *Council of European Muslims* (CEM) har det franska Brödraskapet UOIF bytt namn, 2017, till *Musulmans de France* (MF).

³⁷⁹ Gilles Kepel, *Kampen om Islam*. Stockholm: Atlas, 2006: 235–273 (orig. titel *Fitnah. Guerre au Coeur de l'Islam*, 2004).

³⁸⁰ Perry 2019: 31, 149–152, 214–216, 240.

dotterorganisationer, han pekar på att det finns en latent fientlighet gentemot ”väst” och det svenska samhället som i praktiken motverkar integrationen av muslimer i det svenska samhället.³⁸¹

Om mönstret av de dubbla praktiskt politiska målsättningarna – att dels vinna en ledande ställning bland Europas muslimer, dels gentemot Europas myndigheter – förekommer i flera europeiska länder, leder det till frågan vad Brödraskapet ska använda denna dubbla maktställning till. Kan det vara så att Brödraskapet ändå har några mer långsiktiga ideologiska målsättningar vid sidan av de operativa och kortsiktiga? Frågan om Brödraskapet har några mer långsiktiga målsättningar, och vilka dessa i så fall är, såväl internationellt som i Europa och Sverige, ska jag återkomma till nedan i *Del III. Ideologi* (kapitel 9–15). Dessa har i så fall naturligtvis att göra med rörelsens visionära mål, att genom *da 'wah* sprida ”islam” och efter hand inrätta en islamisk samhällsordning över hela världen styrd av Guds lag, sharia.

Knäckfrågan för Europa blir nu om dessa målsättningar har övergivits för Europas del, eller om de ändå lever kvar på något sätt. I *Del III, Ideologi*, ska jag undersöka vilken ideologisk utveckling som har präglat rörelsen, från 1930-talets Hassan al-Banna till 1990-talets och 2000-talets Yusuf al-Qaradawi särskilt vad den nya ”europeiska strategin” innebär samt vad det tillkommande begreppet *wasatiyyah* (medelvägen) har för innebörd (se kapitel 14).

5.5 Den europeiska Federationens (FIOE) anknytning till det globala Muslimska brödraskapet

Som vi såg framställdes *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) på *Ikhwan wiki* som ”den europeiska flygeln av den globala Muslimska brödraskapets rörelse”.³⁸² Vi såg också att den europeiska grenen av Brödraskapets transnationella nätverk började byggas redan på 1950-talet av framstående bröder från Brödraskapet i Egypten och Mellanöstern. FIOE grundades som vi sett 1989 som en paraplyorganisation för att samla alla de organisationer som hade etablerats under 1970- och 1980-talen i Europa.³⁸³ Sedan 2017 har det bytt namn till *Council of*

³⁸¹ Carlbom 2003:215, 2018: 60.

Aje Carlbom, Peder Hyllengren och Ranstorp Magnus, ”Stäng Römosseskolan – granska liknande skolor”, GP 2021-08-13.

<https://web.archive.org/web/20210813044513/https://www.gp.se/debatt/st%C3%A4ng-r%C3%B6mosseskolan-granska-liknande-skolor-1.52795879!>

³⁸² *Ikhwan wiki*: ”اتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, (*The Federation of Islamic Organizations in Europe*). http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=اتحاد_المنظمات_الإسلامية_في_أوروبا
Arkiv, 2017-08-30. <https://archive.fo/KvPOq>

”الجنح الأوروبي لتيار الإخوان المسلمين العالمي.”

³⁸³Ibid.

European Muslims (CEW).³⁸⁴ I svensk forskning är det Aje Carlbom som på ett vederhäftigt sätt, som den förste, har klarlagt och presenterat FIOE och dess sidos- och dotterorganisationer, samt påtalat dess anknytning till det globala Muslimska brödraskapet.³⁸⁵ Mycket av Carlboms resultat och pedagogiska figurer skulle jag kunna återge rakt av. Här kommer jag dock att vidareutveckla och komplettera Carlboms skildring med mitt arabiska källmaterial. Det är värt att nämna i detta sammanhang att det konstituerande mötet för europeiskt forum för muslimska ungdoms- och studentorganisationer (FEMYSO) hölls i Stockholm år 1995.³⁸⁶ Här ser vi tydligt det transnationella nätverket i arbete på europeisk nivå, under förutsättning att vi utgår från hypotesen att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) eventuellt är det globala Muslimska brödraskapets svenska nationella organisation.

Flera kända ledare inom Brödraskapet uttalar sig i intervjuer om de nära banden mellan moderorganisationen i Egypten och de europeiska organisationerna. Den första ordföranden för FIOE, Ahmed Al-Rawi hävdade till exempel för Ian Johnson 2005 angående förhållandet mellan FIOE och Muslimska brödraskapet: "Vi är sammanlänkade med dem med en gemensam aspekt", och tillade. "Vi har en bra nära relation".³⁸⁷ Detta bekräftas också av Generalvägledaren för Brödraskapet, Mahdi Akef när han intervjuades av Sylvian Besson, också 2005. Då hävdade han att de europeiska organisationerna visserligen är självständiga men att "Det är bröderna utomlands som kontrollerar dem".³⁸⁸

Under min genomgång av olika källor fann jag en intervju i den arabiska tidningen *On Magharebia* 2012. Där hävdar Chakib Benmakhlof, grundaren av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dåvarande ordföranden för FIOE, att FIOE är representerad i 28 europeiska länder och finns i 700 europeiska städer. Han påpekar också att det var FIOE som inrättade Europeiska fatwarådet, Europeiskt forum för muslimska kvinnor, Europeiskt forum för muslimsk ungdom, Europeiska skolförbundet och Europeiska islamiska scoutförbundet.³⁸⁹ Detta är en ovanlig

³⁸⁴ Se hemsidan för CEW där dock alla historiska spår bakåt är igensopade. Det enda som påminner om gamla FIOE är uppräknningen av vilka organisationer som ingår. CEW framställer sig i hemsidans informationsstrategi som en kulturell och social självklarhet.
<https://web.archive.org/web/20201013042830/https://www.eumuslims.org/>

³⁸⁵ Se Carlbom 2018 och 2019.

³⁸⁶ Detta kommer jag att beskriva mer i detalj nedan, se kapitel 5.6.

³⁸⁷ Ian Johnson, "Islamic group's ties reveal Europe's challenge", *The Wall Street Journal*: 2005-12-29.
<https://web.archive.org/web/20150128143418/http://www.wsj.com/articles/SB113582317237133576>

³⁸⁸ Citatet återges av Vidino 2012: 63, som har hämtat det från Sylvain Besson, *La conquete de l'occident. Le Projet secret des islamistes*. Paris: Seuil, 2005: 100.

³⁸⁹ *Maghress*, "حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا", (En intervju med Chakib Benmakhlof, ordföranden för Federation of Islamic Organisations in Europe) citerad av ON

öppenhet om Brödraskapets organisationer, men jag bedömer det så att Benmakhlof under år 2012, i likhet med många i Brödraskapets ledning efter Mubarakregimens fall, var övertygad om att Muslimska brödraskapet stod i spetsen för ett genombrott i egyptisk politik. Att de var på väg att ta makten och att de var på väg att inrätta en islamisk ordning ledd av dem själva. Denna självsäkerhet – som senare visade sig vara en ödesdiger illusion – skulle eventuellt kunna förklara denna ovanliga öppenhet.

FIOE presenterar sig på sin egen hemsida som en kulturell och religiös organisation för Europas muslimer. Där nämns ingenting om politiska ambitioner. Granskar man denna presentation närmare finner man dock en svepande formulering om att FIOE arbetar ”in representing the principles embodying the human dimension in Islam” och ”bringing exemplary added value to European civilization”. FIOE ska alltså sträva efter att låta islams principer berika Europa. Vad detta betyder i praktiken kommer jag närmare att analysera nedan i Del III, Ideologi och Del IV, Praktisk politik. Därmed uttalar FIOE ändå på något sätt ett övergripande politiskt mål, att sprida islams principer och tillföra dem till Europas kulturarv. Hemsidan framhäver dessutom de konkreta politiska målen att islams roll ska förverkligas genom samarbete med resten av samhället i syfte att dels befästa muslimernas religiösa och mänskliga rättigheter, dels skydda de muslimska medborgarna från alla former av diskriminering och ”islamofobi”.³⁹⁰

Dessa formuleringar är enligt min bedömning direkta politiska målsättningar. De pekar på, eller argumenterar för, ett politiskt agerande, som inriktas mot muslimers rättigheter som grupp, även om det framställs i inlindade, närmast opolitiska termer. Bekämpning av ”islamofobi”, som ju också måste ses som ett politiskt mål, skrivs också in bland de andra politiska målen.

FIOE:s nära anknytning till Brödraskapet framgår i ett grundläggande dokument som europeiska federationen (FIOE) tog fram år 2002 med namnet *Muslims of Europe Charter* (Europas muslimers fördrag). Fördraget fastställer FIOE:s målsättningar i Europa.³⁹¹ Det är tydligt att detta fördrag formuleras inom ramarna för Brödraskapets ”nya europeiska strategi” från 1995. Tydligt uttrycks grundtanken i denna nya strategi, att Europa ska betraktas som ett nytt hemland för islam och muslimer, och alltså bli en sorts utvidgad del av *dar-al Islam* som jag formulerade det ovan (vilket jag närmare ska återkomma till i kapitel 14.5 nedan). Fördraget finns på arabiska och är dessutom översatt till sex europeiska språk, bland annat

Moroccan 2014-01-14.

<https://web.archive.org/web/20160517112601/http://www.maghress.com/onmagharebia/1744>

³⁹⁰ The Federation of Islamic Organizations in Europe, “About us”.

https://web.archive.org/web/20160323173758/http://fioe.org/ShowPage_en.php?id=1&img=1

³⁹¹ Ibid.

svenska.³⁹² I den högtidliga ”Introduktion till fördraget” finns följande inledande formulering på svenska:

...har muslimers bosättning i många västeuropeiska länder idag genomgått en förändring från en tillfällig närvaro av utländska invandrare till en mer permanent närvaro av i Europa födda nya generationer.³⁹³

Man förtydligar också att:

Den muslimska närvaron i Europa erfordrar ett ramverk för medborgarskap baserat på rättvisa, lika rättigheter, hänsyn till olikheter och erkännandet av muslimer som ett religiöst samfund.³⁹⁴

Denna grundtanke om muslimers rättigheter och erkännandet av islam som ett europeiskt religiöst samfund ska jag återkomma till snart, men först lite mer om fördragets innehåll. I sektion 1 i fördraget, med rubriken ”Förståelsen av islam” framgår att FIOE ser sig som en organisation som inte bara ska försvara ”muslimers rättigheter” utan också grundar sin organisation på att sprida och stå för islam som religion på europeisk botten. FIOE presenterar sin version av islam sålunda:

1) Vår förståelse av islam baseras på oföränderliga principer som härleds ur islams autentiska källor: Koranen och profetens traditioner (Sunnah), inom ramen för konsensus och med hänsyn tagen till tidens anda såväl som de europeiska realiteternas speciella omständigheter.

2) Islams sanna anda baseras på en måttlighet som följer syftena (Maqasid) hos denna religion. Denna måttlighet undviker både försummelse och överdrift och förlikar förnuft och uppenbarelse och tar hänsyn till människans materiella och andliga behov med en balanserad syn på livet vilken förenar existensen i nästa liv såväl som konstruktivt arbete i denna värld.

3) Islam kan i sina principer, avgöranden och värderingar struktureras i följande tre fält: trosläran som den uttrycks i trons sex pelare – Tron på Gud, änglarna, de uppenbarade skrifterna, profeterna, livet efter detta och ödet; Shari'ah som den uttrycks i handlingar av dyrkan och mänsklig interaktion; De etiska regler som ligger till grund för att leva ett

³⁹² Språken är engelska, franska, spanska, italienska och ryska. I den version som finns på den nuvarande hemsidan för *Council of European Muslims* (CEM) – FIOE ändrade ju sitt namn till CEM år 2017 – förekommer översättningar till många fler språk. Vissa ord i fördraget har också ändrats i CEM-versionen, oftast i europeiserande retorisk riktning som suddar ut språkliga associationer till Brödraskapets ideologiska historia och begreppsvärld, men dessa ändringar är ytliga och har inte påverkat textens huvudsakliga innehåll.

³⁹³ Europas muslimers fördrag, Introduktion till fördraget.

https://web.archive.org/web/20141107083935/http://www.methaq.eu/index_sv.html

³⁹⁴ Ibid. ”Introduktion till fördraget”.

gott liv. Dessa tre sammankopplade områden komplementerar varandra och syftar till att uppfylla mänsklighetens väl (*Maslaha*) och skydda den från ont.³⁹⁵ (sic)

I denna "Förståelse av islam" kan man tydligt se Muslimska brödraskapets "sanna islam" som vi närmare ska möta nedan (kapitel 10.1), alltså Brödraskapets politiska islam, islamism; den är också uttryckligen uttalad som "vår", det vill säga speciell i förhållande till andra islamförståelser. Grundläggande är tanken om "oföränderliga principer som härleds ur islams autentiska källor", Koranen och profetens *Sunnah*. Som vi såg ovan (kapitel 3) är detta den salafistiska, eller fundamentalistiska utgångspunkten inom nutida islamism. I den andra utgångspunkten talas om "måttlighet" som islams "sanna anda". I den arabiska versionen används här ordet *wasatiyyah* som är en central term i Yusuf al-Qaradawis teologi och ideologi som här preciseras som islams "sanna anda". Begreppet ligger till grund för Brödraskapets "europeiska strategi" som ju till stora delar är formulerad av al-Qaradawi (se kapitel 16 nedan). Man brukar ibland översätta detta ord med "medelvägen". Men denna association till al-Qaradawi och Brödraskapets ideologiska terminologi försvinner i den svenska översättningens ordval "måttlighet", vilket kan ses som en uppmjukande tendens och ett osynliggörande av ursprunget. I den tredje punkten förtydligas vad FIOE menar med islams oföränderliga principer. Det är trosläran, sharian samt de etiska reglerna. Ett annat begrepp som används är *Maslaha*, "(muslimernas) intresse". Återigen ger den svenska översättningen en uppmjukande och felaktig bild, man skriver "mänsklighetens väl" men med ordet *Maslaha* åsyftas egentligen muslimernas väl och deras intresse i att få leva enligt *sharia*, för att kunna komma till paradiset. Dessa formuleringar täcker och associerar till innehållet i Hassan al-Bannas "tjugo principer" som definierar Brödraskapets grundläggande version av "islam", det vill säga ideologins teologiska fundament. Detta återkommer jag delvis till nedan (kapitel 6.2) och mer grundligt i Del III, Ideologi (kapitel 10.2).³⁹⁶

³⁹⁵ Methaq, "Euroopas muslimers fördrag".

https://web.archive.org/web/20130422110953/http://www.methaq.eu/section1_sv.html

³⁹⁶ Methaq.eu, "ميثاق المسلمين في أوروبا" (Europas muslimers fördrag),

عناصر ميثاق المسلمين في أوروبا (Europas muslimers fördragselement).

https://web.archive.org/web/20120117034002/http://www.methaq.eu/section1_ar.html

“عناصر ميثاق المسلمين في أوروبا:
المحور الأول: من منطلقات الفهم الإسلامي: 1 - يستند فهمنا للإسلام إلى أسس كلية تقوم على الالتزام بقواعد ثابتة مستمدة من مصادر الإسلام الأصلية: القرآن الكريم والسنة النبوية، وذلك في إطار ما أجمعت عليه الأمة، مع مراعاة روح العصر، وخصوصيات الواقع الأوروبي. 2 - إن الفهم الذي يعبر عن روح الإسلام، هو الذي يقوم على مبدأ الوسطية المستصحب للمقاصد العامة لهذا الدين، وسطية تنأى عن الإفراط والتفريط، وتؤلف بين هداية الوحي ونور العقل، وتراعي العدل في التوازن بين مطالب المادة ومطالب الروح عند الإنسان، وتنتظر إلى الحياة نظرة متوازنة تجمع بين ابتغاء الآخرة والعمل للدنيا. 3 - إن الإسلام بمبادئه وأحكامه وقيمه تنظمه مجالات ثلاثة، وهي: العقيدة: بأركانها الستة المتمثلة في الإيمان بالله تعالى وملانكته وكتبه ورسله واليوم الآخر والقدر، والشريعة: من عبادات ومعاملات، ونظام الأخلاق: الذي يعطي معالم السير على طريق الخير، وهذه المجالات الثلاثة المترابطة تتكامل فيما بينها في منهج عام يهدف إلى جلب المصالح ودرء المقاسد لفائدة الإنسان، فردا وجماعة.”

Ett särskilt viktigt inslag i fördraget är muslimers religiösa rättigheter som grupp. I den svenska översättningen av fördraget står det:

Kap 18. Europas muslimer följer principen om sekularism som grundar sig på statens neutralitet i fråga om religiösa angelägenheter. Detta betyder att handla rättvist gentemot alla religioner och tillåta de som bär religiösa värderingar att uttrycka sina trosföreställningar och praktisera sina riter antingen som individer eller i grupp, både i allmänna och särskilda frågor som det är specificerat i europeiska internationella deklarationer och fördrag om mänskliga rättigheter. Grundat på detta förblir det muslimernas rätt att som religiösa samfund etablera moskéer, religiösa institutioner och institutioner för utbildning och välfärd för att kunna praktisera sin religion på daglig basis i fråga om kost, klädnad och andra behov.³⁹⁷

Som vi ser räknas här alla de institutioner upp som tillsammans bildar ett muslimskt "parallelsamhälle", det som jag följande Aje Carlbon, kommer att kalla en muslimsk "enklav".³⁹⁸ Tilläggas bör kanske att de moskéer som byggs upp inte bara innehåller lokaler för gudstjänst och bön. De är lika mycket kulturcentra med lokaler för studiecirkel, föredrag och kulturaktiviteter; liknande de svenska Folkets hus; vissa forskare kallar sådana islamiska kulturhus för "paramoskéer".

Med tanke på att Europas muslimers fördrag (2002) är framtaget av FIOE som i sin tur är grundad av Muslimska brödraskapet, kan man bli undrande över formuleringen i fördraget att man följer "principen om sekularism". Utifrån det citerade kapitel 18 i svensk och engelsk översättning (och till andra europeiska språk) får man en uppfattning att FIOE har en i grunden positiv syn på sekularism och religiös mångfald.³⁹⁹ En liknande tolkning av detta kapitel 18 i europeiska muslimers fördrag gör Aje Carlbon i sin rapport *Samhället måste öppna sig för mångfalden* 2019.⁴⁰⁰

Den arabiska versionen har dock en annan formulering av den första meningen. Där saknas orden "sekularism som grundar sig på". Dessa ord är alltså uttryckligen *tillfogade* i de engelska eller svenska versionerna, kanske för att anpassas till europeiska läsares ingrodda politiska värderingar. I direkt översättning lyder alltså den arabiska texten (min översättning):

³⁹⁷ Europas muslimers fördrag, Sektion II, Medborgarskap, 18.

https://web.archive.org/web/20130422111119/http://www.methaq.eu/section2_sv.html

³⁹⁸ Vissa forskare använder begreppet "parallelsamhälle" för salafisternas, pietistiska avskärmning från allt icke-muslimskt. Brödraskapet däremot uppmuntrar delaktighet och "integration" i de europeiska samhällena, dock med förankring sin "enklav" där de kan leva som "muslimer" och garantera sin identitet. Se kapitel 14.5 och 16.3.

³⁹⁹ Carlbon 2019: 15.

⁴⁰⁰ Aje Carlbon, "Samhället måste öppna sig för mångfalden", mångfaldspolicy som politisk möjlighet till islamisk aktivism, till islamisk aktivism, MSB, 2019:14.
<https://web.archive.org/web/20190319152857/https://rib.msb.se/filer/pdf/28798.pdf>

Kap. 18. Europas muslimer *följer principen om statens neutralitet* i fråga om religiösa angelägenheter. Detta betyder att handla rättvist gentemot alla religioner och *tillåta de som bär religiösa värderingar* att uttrycka sina trosföreställningar och praktisera sina riter antingen som individer eller i grupp...(min kursivering).⁴⁰¹

I den arabiska originaltexten blir det tydligt att det som europeiska muslimers fördrag bekänner sig till inte alls är ”principen om sekularism”, den är ju inte ens uttalad där. Men man ansluter sig i stället tydligt till principen om ”statens neutralitet”. Närmare bestämt att staten ska garantera att det ska vara tillåtet för ”de som bär religiösa värderingar” att ”uttrycka sina trosföreställningar och praktisera sina riter” och dessutom ”kunna praktisera sin religion på daglig basis i fråga om kost, klädnad och andra behov”. Men även på denna punkt har det arabiska originalet en annan skrivning. Där står det *inte* att kunna ”praktisera sin religion på daglig basis” utan det mer islamiska att ”kunna tillämpa kraven i sin religion i sitt dagliga liv i fråga om kost, klädnad och *andra behov*” (min kursivering). Skrivningarna i den arabiska originaltexten uttrycker alltså att ”statens neutralitet” ska garantera att en muslim ska få leva efter ”kraven i sin religion”, det vill säga kraven i *sharia*, men på engelska och svenska är denna underförstådda självklarhet utsuddad.

Eftersom budskapet i fördraget är riktat till ”the Muslims of Europe”, det vill säga arabiskspråkiga läsare, så är dessa formuleringar specifikt avsedda för invandrare från muslimska länder; man åsyftar alltså inte Europas redan befintliga kristna protestanter och katoliker. Formuleringarna om att staten ska vara ”neutral” betyder att den ska garantera muslimers rätt att uttrycka sina trosföreställningar, praktisera sina riter, och på daglig basis tillämpa ”kraven i sin religion” i fråga om kost (halal-slaktat kött), kläder (slöja och heltäckande klädedräkt för kvinnor)⁴⁰² och ”andra behov”. Vad ”andra behov” kan syfta på kan man ju bara spekulera om, men en tolkning kanske ändå är möjlig, givet den politiska situationen och diskussionen. Troligtvis avses familjerätten och de patriarkala traditionerna om mannens överhöghet och kvinnas underordning i familjen, de ojämlika arvsreglerna, hederskulturen om döttrars kyskhets, eller åtskiljandet av flickor och pojkar i simundervisning och gymnastik. Fördragets kapitel 18 på arabiska blir alltså i grunden ett uttryckligt krav på att förändra europeisk lagstiftning för att möjliggöra

⁴⁰¹ Methaq, ”the Muslims of Europe Charter”.

https://web.archive.org/web/20120120121511/http://www.methaq.eu/section2_ar.html

”18- إن المسلمين في أوروبا يلتزمون بمبدأ حياد الدولة فيما يتصل بالشأن الديني، حيث يقتضي ذلك التعامل العادل مع الأديان وتمكين معتنقيها من التعبير عن معتقداتهم وممارسة شعائرها بشكل فردي وجماعي في المجال الخاص والعام، كما ما هو منصوص عليه في مواثيق حقوق الإنسان والأعراف الأوروبية والدولية، ومن هذا المنطلق فإن من حق المسلمين في أوروبا كفة دينية أن يقيموا مساجدهم ومؤسساتهم الدينية والتربوية والاجتماعية الخاصة بهم، وأن يمارسوا عباداتهم، وأن يطبقوا مقتضيات دينهم في أمورهم الحياتية مما هو متعلق بخصوصياتهم في الطعام واللباس وغير ذلك.”

⁴⁰² Det är typiskt för Brödraskapets ideologi (språkvärld och tankevärld) att reglerna för kvinnors klädsel inte framställs som en kulturell tradition utan ett religiöst påbud, ett uttryck för religion och religiositet, trots det mycket svaga textmässiga underlaget i Koranen om detta, och trots att reglerna om slöja och kvinnoklädsel går tillbaka kanske tusentals år före Koranens ankomst.

ett fullödigt muslimskt liv enligt Brödraskapets tolkning av islam. Egentligen formuleras alltså ett krav om positiv särbehandling och inrättandet av en muslimsk enklav.

FIOE:s långsiktiga strategiska mål är omtvistat bland forskarna men man är överens om att Federationen strävar efter att bli den huvudsakliga representanten för Europas muslimer. Detta bekräftar Chakib Benmakhlouf, FIOE:s ordförande 2008–2014. Han förklarar i en intervju i en arabiskspråkig tidning *Maghress* 2014 att Brödraskapet avser att skapa en omfattande ram för alla muslimska aktörer i Europa, så att de ska kunna etablera en enhetlig representation i kontakten med myndigheterna. Detta är en politisk retorik och organisatorisk praktik som vi kommer att möta flera gånger nedan. Här säger sig Brödraskapet vilja skapa en organisatorisk ram för ”alla muslimska aktörer”, men glömmar att lägga till att det är Brödraskapet som har skapat och leder denna ram och att det är genom liknande paraplyorganisationer – federationer, förbund, råd – som Brödraskapet räknar med att kunna dominera och vara ledande i den islamiska organisationsvärlden.⁴⁰³ För att uppnå denna målsättning har FIOE enligt Benmakhlouf etablerat och främjat ett politiskt arbete med parollen om ”bosättning och medborgarskap”.⁴⁰⁴ Federationen har uppmuntrat muslimska invandrare att söka medborgarskap eftersom medborgarskap ger muslimer politiska rättigheter. Benmakhlouf preciserar inte vilka, men nära till hands ligger rättigheterna att rösta i val eller bilda organisationer. Men det finns ju också en annan aspekt av medborgarskapets rättigheter. Det är rätten till religionsutövning vilken ingår i Brödraskapets strategi att vara ledande i inrättandet av moskéer och skolor. Att inrätta moskéer och skolor blir alltså den praktiska sidan av det som Brödraskapet kallar att Europas muslimer ska kunna ”uttrycka sina trosföreställningar” i FIOE:s *Muslims of Europe Charter*.

Hur FIOE på personlig nivå kan skapa sammanhang mellan de ingående organisationerna framgår av en intervju 2011 på webbtidningen *Islameyyat*. Där beskriver Chakib Benmakhlouf som ordförande i den europeiska federationen sitt arbete inom Brödraskapets nätverk och vilka personer som mest har påverkat honom. De han satte först var Fayçal Mawlawi, som var ledare för Muslimska brödraskapet i Libanon och viktig för att formulera grunderna för ”den europeiska strategin” 1995, samt Mustafa Tahhan med bakgrund i Libanon, Syrien, Turkiet och Kuwait; från 1980 generalsekreterare för *International Islamic Federation of Student Organizations* (IIFSO) (vilken grundades 1969 i Tyskland). Denne Tahhan blev sedermera generalsekreterare för *International Youth Symposium* i Saudiarabien, vill jag tillfoga, och slutade sina dagar i Turkiet som hyllad författare

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ *Maghress*, ”حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, (En intervju med Chakib Benmakhlouf, ordföranden för Federation of Islamic Organisations in Europe), citerad from ON Moroccan, 2014-01-14. ”التوطين والمواطنة”.
<https://web.archive.org/web/20160517112601/http://www.maghress.com/onmagharebia/1744>

och kämpe för islams sak. På denna lista infogar Chakib Benmakhlouf också den redan nämnde Mustafa Mashhur, Generalvägledare 1996–2002 som nämndes ovan. För att upprepa: Mashhur är en riktig veteran inom Brödraskapet, medlem från 1948 av *al-Nazim al-khas*, den Privata organisationen (som också omtalas som Brödraskapets ”militära gren”).⁴⁰⁵ Han är också Palestinaveteran sedan 1948 i striderna mot Israel.⁴⁰⁶ Mashhur var också den viktigaste initiativtagaren till *al-Tanzim al-Dawli*, Internationella organisationen, år 1982.⁴⁰⁷ Benmakhlouf infogar också Mahdi Akef på sin lista, Generalvägledare 2004–2010, även han viktig tillsammans med Mashhur i att inrätta den internationella organisationen 1982. Även Akef hade ett förflutet inom Brödraskapets militära gren som ansvarig för den militära träningen mot slutet av 1940-talet. Efter frigivningen från fängelset av Sadat 1974 ägnade han sig åt Brödraskapets skolningsverksamhet i flera länder i Mellanöstern och Europa. Slutligen blev han direktör för Islamiska centret i München, det som Said Ramadan en gång hade grundat.⁴⁰⁸ Det finns enligt Benmakhlouf dessutom dussintals framstående islamiska lärda som har bidragit till hans utveckling, men han namnger främst egyptiern Yusuf al-Qaradawi, bosatt i Qatar, som vi såg Muslimska Brödraskapets ”andlige ledare”.⁴⁰⁹ Anledningen till att lyfta fram dessa personer från denna intervju, och lägga till dessa detaljer, är att de utgör viktiga pusselbitar som synliggör Brödraskapet som transnationellt nätverk. Som vi ser är den ursprungligen marockanske Chakib Benmakhloufs politiska och ideologiska förebilder samtliga framstående ledargestalter inom det transnationella Muslimska brödraskapet med samröre över hela Mellanöstern, via Europa ända upp till Sverige. Det faktum att Benmakhlouf i en intervju 2011 nämner just dessa personer som viktiga pekar på hur han, som ordförande i Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), tillika ordförande i europeiska federationen (FIOE), är ideologiskt och identitetsmässigt djupt förankrad i det transnationella Brödraskapets organisation och ideologi.

FIOE blir ett tydligt exempel på Brödraskapet som transnationell organisation. Det är de nationella organisationerna i Europa som har grundat FIOE, år 1989. Särskilt

⁴⁰⁵ Denna organisation kallas i litteraturen omväxlande för ”the secret organization”, ”the special apparatus” eller ”the military wing”. Se t.ex Mitchell 1969/1993: 30–32; Lia 1992: 177–181; Krämer 210: 70–75.

⁴⁰⁶ Willi 2021: 124.

⁴⁰⁷ *Ikhwan wiki*, ”مصطفى مشهور”, (Mustafa Mashhur).
http://ikhwanwiki.com/index.php?title=مصطفى_مشهور
 Arkiv, 2018-04-08. <http://archive.is/hDDJa>

⁴⁰⁸ Willi 2021: 126–127.

⁴⁰⁹ *Maghress*, ”حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, citerad from *ON Moroccan*, (En intervju med Chakib Benmakhlouf, ordföranden för Federation of Islamic Organisations in Europe), 2014-01-14.
<https://web.archive.org/web/20160517112601/http://www.maghress.com/onmagharebia/1744>

inflytelserika har Brödraskapets organisationer i Tyskland, Frankrike och Storbritannien varit. Men samtidigt, på personlig nivå, är ledarna i dessa europeiska nationella organisationer bröder som har sin grundläggande islamistiska skolning, sin lojalitet mot al-Banna och hans tänkande, samt sin allmänna aktivistiska bakgrund i sina ursprungliga hemländer. Dessutom är ledningen FIOE sammansatt av ledare, inte bara från Europa utan från Mellanöstern och Nordafrika, vilket egentligen inte spelar någon roll eftersom deras ideologiska skolning och kulturella bakgrund ändå är lika. Detta har enligt min bedömning medfört att rörelsen har kunnat hållas samman trots avstånden och skillnaderna transnationellt.

Det svenska Islamiska förbundet (IFiS) har också varit framträdande genom sin ordförande Chakib Benmakhlof (Marocko), som var ordförande i FIOE 2006–2014, men också genom en annan av ordförandena från Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Abdirizak Waberi (Somalia), som valdes till biträdande ordförande i FIOE 2006–2010. Dessa kopplingar till FIOE, både på organisatorisk och personlig nivå, är viktiga pusselbitar i min sammantagna bedömning att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är en del av Muslimska brödraskapets transnationella nätverk; en bedömning som också Aje Carlbon gör.⁴¹⁰

Benmakhlofs ordförandetid inträffade under Brödraskapets Qutbistiska vändning inför och under den arabiska vårens händelser i Egypten, där Benmakhlofs förebilder Mustafa Mashhur och Mahdi Akef, som framgick ovan, var några av huvudpersonerna. Det framgick också (i kapitel 4.4) hur Islamiska förbundets ledning i Sverige (IFiS) år 2012 stödde Akefs Qutbistiska falang i Egypten (där också Mahmoud Ezzat, Khairat el-Shater och Muhammad Mursi ingick). IFiS stödde alltså inte Mohammed Habib, Kemal Helbawy, Youssef Nada och de andra i de interna stridigheterna om partibildning och presidentskap. Vi såg också hur Chakib Benmakhlofs nära band till de egyptiska ledarna blev synliga i olika egyptiska mediala källor och hur han var värd för det egyptiska ledarskapet vid deras besök i Stockholm 2012. Jag ska nedan också tillägga att han ledde en svensk delegation till Kairo efter Mubarak-regimens fall 2011 för konsultationer och kontakter med det egyptiska Brödraskapets ledning (se kapitel 16.2.1 nedan). Det var kanske inte heller en slump att det just var Chakib Benmakhlof som valdes till ordförande i FIOE i denna turbulenta tidsperiod och inför de konflikter som Brödraskapet transnationellt och i Egypten stod inför.

Dessa pusselbitar är exempel på hur det transnationella Brödraskapets kontaktnät fungerar; även med det svenska Islamiska förbundet (IFiS) indraget i det organisatoriska sammanhanget. Det organisatoriska är sammanvävt med det personliga, och det formella med det informella. Lorenzo Vidino uttrycker detta så att:” In essence, the Western Brotherhood is composed of connections and

⁴¹⁰ Se även Carlbon 2018 :27.

collaborations established around interlocking personal relationships”.⁴¹¹ Också på personlig nivå – bara genom exemplet Chakib Benmakhlouf – kan vi därmed se de nära banden mellan ledare för en nationell organisation i Europa, den europeiska paraplyorganisationen FIOE samt moderorganisationen Egypten. Detta kontaktnät möjliggör ett samlat politiskt uppträdande när det behövs, eller blir en plattform för konsultationer vid uppkommande frågor eller inre konflikter, när detta i sin tur behövs. Jag kommer att lyfta fram många fler exempel på sådana personliga och organisatoriska kontakter nedan.

5.6 Den europeiska federationens (FIOE) sido- och dotterorganisationer

Genom att undersöka vilka islamiska organisationer FIOE samarbetar med kan man urskilja federationens ideologiska och politiska hemvist. Chakib Benmakhlouf påpekar 2011 i den ovan nämnda intervjun i webbtidningen *Islameyyat* att det finns nära politiska och ideologiska band mellan den europeiska federationen (FIOE) och andra ledande islamistiska organisationer i världen. Här nämner han som exempel den turkiska *Millî Görüş*, den pakistanska rörelsen *Jamaat-e-Islami* och den bengaliska rörelsen *Jamaat Ibad Ar-Rahman*. Enligt Benmakhlouf ”samarbodar, samarbetar och interagerar” de med varandra. Det finns däremot andra ideologiska, islamiska ”skolor” som FIOE har haft svårt att hantera och är kritiska till, säger Benmakhlouf. Han nämner här de salafistiska och sufiska organisationerna, samt de statliga islamiska organisationerna i Mellanöstern och Nordafrika, kanske syftar han på Saudiarabiens institutionaliserade salafism-wahabbism eller Egyptens institutionaliserade, islamiska traditionalism vid Al-Azhar-universitetet. Dessa andra ideologiska, islamiska ”skolor” uppfattar att FIOE är deras konkurrent, hävdar Benmakhlouf.⁴¹² Maktkampen mellan Brödraskapet och andra organisationer i muslimska samhällen och islamiska miljöer – idéstriden mellan olika tolkningar av islam och den politiska striden om vem som ska få utöva religiös auktoritet och vara ledande på den islamiska scenen – är alltså ett faktum inte bara i Mellanöstern och Nordafrika utan också i Europa som vi såg ovan (kapitel 5.1).⁴¹³ FIOE är alltså inte bara en samlingsorganisation mellan Brödraskapsorganisationer i Europa utan ingår också i Brödraskapets maktprojekt om att få vara islams och ”muslimernas” företrädare i Europa; dels gentemot de muslimska invandrarna, dels gentemot de

⁴¹¹ Vidino 2010: 46.

⁴¹² Nasr Eldeen al-Sawelmy, ”حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, (En intervju med Chakib Benmakhlouf, ordförande för *Federation of Islamic Organizations in Europe*), *Maghress*, 2012-01-14.
<https://web.archive.org/web/20160517112601/http://www.maghress.com/onmagharebia/1744>

⁴¹³ För Frankrike, se Gilles Kepel, *Kampen om islam*, Stockholm: Bokförlaget Atlas, 2006: 235–274 (orig. titel *Fitnah. Guerre au Cœur de l'Islam*, 2004).

offentliga myndigheterna. Lorenzo Vidino sammanfattar Brödraskapets kompetens och framgångar på följande sätt (min kursivering):

Even if their membership has remained fairly small, the European Brothers have shown *an enormous ability to monopolise the Islamic discourse*, making their interpretation of Islam perhaps not yet mainstream, but at least the most readily available and putting their ideological stamp on any Islam-related issue, be it strictly religious or more properly political.⁴¹⁴

Den framgång som Vidino talar om, ”att monopolisera den islamiska diskursen”, är alltså inget som brödraskapet har fått gratis utan det är ett resultat av ett långsiktigt arbete av en välorganiserat nätverk med en handlingsstyrande ideologi.

5.6.1 Europeiska fatwarådet (ECFR)

En skrift på rådets hemsida skriven av Sheikh Hussein Mohammed Halawa, europeiska fatwarådets generalsekreterare, ger oss information om att det konstituerande mötet för *European Council for Fatwa and Research* (ECFR) hölls i London den 29–30 mars 1997 på inbjudan av FIOE. Vid detta möte antogs utkastet till konstitution för rådet, vars mål bland annat är (i min översättning):

Att utfärda kollektiva Fatwor som tillgodoser muslimernas behov i Europa, löser deras problem och reglerar deras interaktion med europeiska samhällen i ljuset av sharias bestämmelser och syften.⁴¹⁵

Fatwarådet ska alltså ge råd och direktiv i olika frågor som rör ”muslimers” närvaro, uppträdande och livsproblem i Europas moderna samhällen, med tillägget att det ska ske ”i ljuset av sharias bestämmelser och syften”. Dessa formuleringar återkommer senare, som vi såg, i *Muslims of Europe Charter*, 2002. Liksom i fördraget innebär dock formuleringarna i fatwarådets konstitution att det är Brödraskapets tolkning av sharia som ska tillämpas som vägledning för ”muslimernas behov”. Liksom i fördraget betyder det att utgå från Hassan Al-Bannas tidigt formulerade ”Tjugo principer” för rörelsen samt Yusuf al-Qaradawis nyare anvisningar där Europeiska fatwarådet är en av hans viktigaste plattformar. Utifrån dessa dokument och uttalanden kan vi dra slutsatsen att Europeiska fatwarådet har starka band inte bara till Muslimska Brödraskapets organisationer som FIOE utan också till Brödraskapets islamtolkning och ideologi. Målet är att

⁴¹⁴ Vidino 2012: 55–56.

⁴¹⁵ The European Council for Fatwa and Research’s website, ”من نحن”, (om oss), 2016-09-01. <http://web.archive.org/web/20160901102649/http://e-cfr.org/ar/%D9%85%D9%86-%D9%86%D8%AD%D9%86/>

”2. إصدار فتاوى جماعية تسد حاجة المسلمين في أوروبا وتحلُّ مشكلاتهم ، وتنظم تفاعلهم مع المجتمعات الأوروبية ، في ضوء أحكام الشريعة ومقاصدها.”

normalisera Brödraskapets teologi och ideologi till att gälla som självklar ”islam” och självklar *sharia* för det man kallar ”Europas muslimer”.⁴¹⁶

Det råder dock delade meningar i det akademiska fältet om det strategiska målet för FIOE och dess dotterorganisationer, framför allt Europeiska fatwarådet. Två exempel kan illustrera denna delade uppfattning. Steven Brooke beskriver FIOE och fatwarådet som den institution som representerar Muslimska brödraskapets ursprungliga islamistiska teologi och ideologi i Europa.⁴¹⁷ Brigitte Maréchal anser däremot att fatwarådet har anpassat sig till situationen i Europa där muslimer är i minoritet, och måste anpassa sig; rådet har framfört progressiva fatwor, som att en muslim skulle kunna få ta bolån med ränta, eller att en kvinna som har konverterat till islam kan fortsätta vara gift med icke muslimsk man.⁴¹⁸ I Del III kommer jag att studera Brödraskapets ideologi, inklusive Europeiska Fatwarådets resolutioner om dessa frågor (se kapitel 10–12).

Här kommer jag att presentera en historisk utveckling för fatwarådet i mina arabiska källor och de organisatoriska band med de europeiska och internationella nätverken. I en intervju med den arabiska webbtidningen *Islammemo* år 2006 hävdade den förste ordföranden för Europeiska federationen (FIOE) (1997–2008), Ahmed Al-Rawi, att federationen hade inrättat en viktig institution *European Council for Fatwa and Research*, Europeiska fatwarådet (ECFR).⁴¹⁹ I rådet har man samlat lärda teologer från Europas alla länder som representerar olika samfund, oavsett nationellt ursprung eller islamiska lagskolor.⁴²⁰ Enligt Al-Rawi sammanträder rådet var sjätte månad och brukar svara på 30–40 frågor relaterade till sociala, politiska eller kulturella förhållanden. Svaren ges i form av resolutioner eller fatwas som distribueras ut till olika samfund. Detta bidrar till förvaltningen av ”det muslimska

⁴¹⁶ Termer som ”muslimerna” och ”muslimernas behov” är ju i hög grad performativa och retoriska övertygelsesdefinitioner, det vill säga politiskt värdeladdade och vinklade termer. De ”muslimer” man tänker sig både finns och inte finns, de ingår ju snarast i en förhoppning om att man ska lyckas locka invandrare från de muslimska länderna till moskéerna och islamisera dem, dvs. motverka sekulärt och modernt tänkande och livsstil”. Se kapitel 2.4 om det politiska språket.

⁴¹⁷ Steven Brooke, ”The Muslim Brotherhood in Europe and the Middle East: The Evolution of a Relationship”, i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst & Co, 2012: 27–50. Se särskilt sid. 39f.

⁴¹⁸ Brigitte Maréchal *The Muslim Brothers in Europe*. Leiden: Brill, 2008: 238f.

⁴¹⁹ Det ska för tydlighetens skull tilläggas att Europeiska federationen (FIOE) grundades 1989 av Muslimska brödraskapet och Europeiska fatwarådet (ECFR) grundades av europeiska federationen (FIOE) år 1997.

⁴²⁰ Den islamiska rätten är sedan medeltiden uppdelad i fyra lagskolor som har tillämpats olika i olika historiska sammanhang. En islamisk rättslärd måste behärska dem alla fyra. Den Hanbalitiska lagskolan anses vara mest rigid och texttrogen mot Koranens bokstav. Trots att Brödraskapet anser sig erkänna alla fyra lagskolorna, inklusive en shiitisk, femte lagskolan ligger deras tolkning av Koranen och *sharia* i praktiken närmast den hanbalitiska, genom deras teologiska och ideologiska närhet till den wahabbitiska salafismen. Se kapitel 3.

samhällets” angelägenheter.⁴²¹ På rådets hemsida framgår att ungefär hälften av dess 35 medlemmar är från Europa och resten från Mellanöstern och Nordafrika, samt en egyptier från USA. Jag har gjort en undersökning av namnlistan på de lärda i rådet och fann att majoriteten av medlemmarna är kända teologer och rättslärda som tillhör Muslimska brödraskapet utanför Europa.⁴²² Min slutsats är att eftersom dessa har högre status än de andra i kraft av sin lärdom och sin position, så råder en dominans för dessa utomeuropeiska *ulama*. På samma sätt som i FIOE:s ledning uttrycker denna sammansättning existensen av en globalt sammanhållen rörelse vars ideologi och politik är samordnad på internationell nivå, men där de traditionella organisationerna från Mellanöstern och Nordafrika har det tyngsta inflytandet.

År 2007 höll Chakib Benmakhlof ett tal på tioårsdagen av etableringen av Europeiska fatwarådet. Talet finns utlagt på FIOE:s hemsida. Där får vi veta att rådet hade sitt ursprung i seminarier i islamisk rättsvetenskap (*fiqh*) som hölls vid Muslimska Brödraskapets redan nämnda högskola för det man kallar ”humanvetenskaper” i Chateau Chillion, Frankrike, på engelska *The European Institute for Human Sciences* (EIHS).⁴²³ Chakib Benmakhlof framhåller att det fanns ett växande behov hos muslimer i europeiska länder att hantera den nya situationen enligt *sharia*.⁴²⁴

I samband med bildandet av Fatwarådet uppmärksammades händelsen med en artikel i den svenska tidskriften *Salaam* 1997, närstående Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), illustrerad med en bild av Yusuf al-Qaradawi. I artikeln beskrevs Europeiska fatwarådet som expertis i muslimernas levnadsförhållanden i Europa, där ett flertal muslimska lärda medverkade.⁴²⁵ Artikeln vill alltså slå ett slag för det europeiska fatwarådets auktoritet, och därmed indirekt och underförstått auktoriteten för Brödraskapets utläggningar av sin version av islam och *sharia*, som grundläggande principer och vägledning för Europas muslimer i en ny tid.

Ytterligare en pusselbit synliggör FIOE:s och ECFR:s inbäddning i det transnationella brödraskapet. I Stockholms moské 2003 höll Europeiska fatwarådet

⁴²¹ Islammemo, ”المفكرة تحاور د. أحمد الراوي رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية بأوروبا”, (al-Mufakerah intervjuar Dr. Ahmed Al-Rawi, ordförande för *Federation of Islamic Organizations in Europe*), 2006-07-21. <https://web.archive.org/web/20160307162259/http://islammemo.cc/hadath-el-saa/0/2006/06/21/5172.html>

⁴²² ECFR, medlemmar, ”الاعضاء”, (Medlemmar), 2014-01-28. <http://web.archive.org/web/20170427065642/http://www.e-cfr.org/members/>

⁴²³ Som vi såg ovan är den franska, ofta förekommande förkortningen IESH.

⁴²⁴ FIOE, Chakib Benmakhlof, ”المجلس الأوروبي للإفتاء والبحوث”, (Talet av federations ordförande på tioårsdagen av inrättandet av "Europeiska rådet för Fatwa och forskning", 2007-05-15. <http://www.fioe.org/ShowNews.php?id=61&img=4> Arkiv, 2015-01-13. <https://archive.ph/djQxK>

⁴²⁵ *Salaam*, ”Ett efterlängtad fatwaråd bildat i Europa”, 3/1997: 9.

sin elfte ordinarie session.⁴²⁶ Vid detta möte deltog bland annat Yusuf al-Qaradawi, ordförande i Europeiska fatwarådet som vi såg, samt Rashid Ghannouchi, ledare för Brödraskapets nationella organisation i Tunisien, *al-Nahda*. Dessutom var fatwarådets generalsekreterare Hussein Halawa närvarande.⁴²⁷ En ytterligare, mycket konkret, pusselbit om Europeiska fatwarådets sociala och kulturella betydelse är från 2015. Islamiska förbundet (IFiS) hade bitt Europeiska fatwarådet att komma på ett studiebesök för att fastställa fastetider och bönetider för, framför allt, norra Sverige med annorlunda tider för solens upp- och nedgång jämfört med Mecka. Fatwarådet gjorde en undersökning och fastställde sådana tider, vilka anslogs på Islamiska förbundets (IFiS) hemsida som auktoritativt gällande.⁴²⁸

5.6.2 Forum för europeiska muslimska ungdoms- och studentorganisationer (FEMYSO)

På hemsidan för *Forum of European Muslim Youth- and Student organizations* (FEMYSO) redovisas att forumet etablerades vid ett möte som hölls i Stockholm 1995. Det var svenska Utrikesdepartementet som i samarbete med Sveriges unga muslimer (SUM) (grundad 1991 av Islamiska förbundet (IFiS), nedlagd 2020) anordnade en internationell konferens med titeln "Islam in Europe".⁴²⁹ Deltagarna i denna konferens var överens om nödvändigheten av att skapa ett bättre sätt att främja samarbete och samordning mellan ungdomsförbund som *Jeunes Musulmans de France* (JMF) (Unga muslimer i Frankrike), *Young Muslims UK* (YMUK), (Unga muslimer i Storbritannien), och Sveriges unga muslimer (SUM). Det svenska förbundet fick ansvaret att utveckla idén. Ett år senare hölls ett möte i Leicester i Storbritannien med stöd av FIOE och *Muslim Association i Britain* (MAB) (Muslimska förbundet i Storbritannien). I mötet deltog 35 representanter från 19 ungdoms- och studentorganisationer från 11 länder över hela Europa. Enligt hemsidan stärkte detta möte banden mellan delegationerna och resulterade i en

⁴²⁶ Europeiska fatwarådets webbsida 2017-05-12, "قرارات الدورة الحادية عشرة أستوكهولم – السويد", (Resolutioner från den elfte sessionen Stockholm – Sverige). <https://www.e-cfr.org/الجهادونفي-علاقته-بالإرهاب/> Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/FTIIQ>

⁴²⁷ Bitte Hammargren, "Fatwor utfärdas i Stockholm", Svenska Dagbladet 2003-07-08. <http://web.archive.org/web/20160325165100/https://www.svd.se/fatwor-utfardas-i-stockholm>

⁴²⁸ Islamiska förbundet, "Fastetiderna och dess bestämmelser i de skandinaviska länderna", 2015-09-06. <https://web.archive.org/web/20150717140639/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/press-a-media/pressmeddelanden/658-utlalande-gaellande-fastetiderna-och-dess-bestaemmelser-i-de-skandinaviska-laendernaq.html>

⁴²⁹ Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén förde upp frågan om relationen mellan Islam och Europa i en internationell nivå genom att organisera en konferens i Stockholm med rubriken "Euro-Islam – a conference on relations between European and Islamic Cultures and the position of Muslims in Europe". Att Islamiska förbundet är initiativtagare för denna konferens har jag inte hittat bevis för i mina källor men det kan vara ett resultat av samarbete mellan Sveriges muslimska råd och Socialdemokratiska partiet. Se kapitel 18.1.

officiell deklaration med avsikten att grunda *Forum of European Muslim Youth- and Student organizations* (FEMYSO).⁴³⁰

Den svenskspråkiga tidningen *Salaam*, i utgåvorna från juli och augusti 1995, uppmärksammade stort två konferenser som den svenska regeringen samtidigt hade tagit initiativ till under året. Dels den nämnda internationella konferensen "Europa och Islam", dels ungdomskonferensen "Ungdom mot rasism". Administratörer för "Ungdom mot rasism" var Ahmed Ghanem, dåvarande ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), och Göran Ibrahim Nettelbladt från Sveriges unga muslimer (SUM), alltså två brödraskapsorganisationer.⁴³¹ Nettelbladt skrev en rapport i *Salaam* om "Ungdom mot rasism" och berättade att konferensen hölls med officiellt stöd från det svenska civildepartementet och avdelningen för offentlig förvaltning. Utbildningsminister Carl Tham höll ett tal på konferensen för att framföra sin uppskattning, som ytterligare betonades av utrikesminister Lena Hjelm-Wallén under hennes öppningstal. Talet innehöll försiktiga ord som uttryckte att muslimer är gäster och bör behandlas väl. Konferensen var enligt den svenska regeringens syfte en del av en strategi för att hålla tillbaka hat och rasism mot utlänningar. Från den islamiska sidan bjöd konferensarrangörerna in en av huvudpersonerna från Muslimska Brödraskapet i Europa, Ahmad von Denffer, en av ledarna vid Münchenmoskén med nära relation till Mahdi Akef.⁴³² Denffer hade också bjudits in som föreläsare för ett Höstseminarium i Stockholm redan tidigare, 1993, som var organiserat av Islamiska informationsföreningen (IIF).⁴³³

Enligt Bitte Hammargrens referat i Svenska Dagbladet var också Tariq Ramadan inbjuden, känd islamistisk filosofi och ideolog (som framgått ovan, son till Said Ramadan och barnbarn till Hassan al-Banna), alltså en person som var djupt involverad i Muslimska brödraskapets nätverk. Enligt Bitte Hammargren fällde den franske, sedermera världsberömd, islamologen Gilles Kepel, som var inbjuden till huvudkonferensen, "Euro-Islam". kommentaren att "Ungdomskonferensen dominerades av islamister."⁴³⁴

I en replik till Hammargrens artikel i Svenska Dagbladet skrev Nettelbladt och Ghanem två artiklar som kritiserade Kepels uttalanden, den ena till tidskriften

⁴³⁰ Forum of European Muslim Youth and Student Organization's website, "History".
<https://web.archive.org/web/20161019173311/http://femyso.org/about/history>

⁴³¹ Ibrahim Nettelbladt, "Vad hände på konferensen 'unga muslimer i Europa'", 15-17 juni 1995? *Salaam*, Juli/Augusti 1995: 27f.

⁴³² Ian Johnson, "The Beachhead: How a Mosque for Ex-Nazis Became Center of Radical Islam", *The Wall Street Journal*, 2005-07-12.
<https://web.archive.org/web/20160803132616/https://www.wsj.com/articles/SB111964664777469127>

⁴³³ *Salaam*, Äntligen klart: Höstseminarium", 9/93: 12.

⁴³⁴ Bitte Hammargren, "Nya nätverk byggs i korridorerna", *Svenska Dagbladet* 1995-06-18.
<https://drive.google.com/file/d/1XAxQuK2cPwICVnIvSYvB8urAvzqtZXZA/view>

Salaam och den andra till Svenska Dagbladet. De hävdade att Kepels uttalanden endast uttryckte den officiella franska ståndpunkten som ser muslimer som en potentiell fiende.⁴³⁵

Det var alltså med stöd av den svenska regeringen som SUM lyckades att etablera sig starkt på hemmaplan, men särskilt ute i Europa. Förutom att vara värd vid FEMYSO:s bildande har Sveriges unga muslimer (SUM) haft en viktig roll i FEMYSO:s ledning. Några nyckelpersoner i SUM har suttit i FEMYSO:s styrelse, bland annat Omar Mustafa som var SUM:s sekreterare och som senare blev ordförande för Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS).⁴³⁶ En annan är Khaoula Channoufi som är aktiv i Studieförbundet Ibn Rushd och vice ordförande för SUM.⁴³⁷ Vi ser att även ungdomsorganisationerna ingår i det transnationella nätverket genom sina ledningspersoner.

5.6.3 Europeiska institutet för humanvetenskap (EIHS)

European Institute for Human Sciences (EIHS) (IESH i fransk förkortning) invigdes 1992 i närvaro av ett stort antal lärda och predikanter inklusive Muslimska Brödraskapets andlige ledare Yusuf al-Qaradawi och den framstående Fayçal Mawlawi.⁴³⁸ Mawlawi beskrevs av *Ikhwan wiki* som grundare av Europeiska Institutet för humanvetenskap (EIHS), rådgivare till Federationen för islamiska organisationer i Europa (FIOE) samt för Förbundet för islamiska organisationer i Frankrike (UIOF). Mawlawi hade också varit bidragande, också enligt *Ikhwan wiki*, till grundandet av Europeiska fatwarådet (ECFR), tillsammans med ordföranden Yusuf al-Qaradawi. Han behöll posten som vice ordförande i ECFR till sin bortgång 2011. Dessutom hade han varit generalsekreterare för *Ibad al-Rahman* och *Jamaa Islamiyya*, det vill säga Muslimska Brödraskapets organisationer i Libanon.⁴³⁹ En av Mawlawis fatwor säger något om hur djupt Brödraskapets ideologi är grundad i al-Bannas och al-Qaradawis islamism (se Del III, Ideologi, nedan). I fatwan som utlöste en djup kontrovers säger Mawlawi att mord på civila israeler är tillåtna

⁴³⁵ Ibrahim Nettelblatt & Ahmed Ghanem, "Unga muslimer i öppet samtal", *Svenska Dagbladet* 1995-07-10. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1ae_B3DQTRWhkKb2lkScTcKFAz2bvRNR0/view

⁴³⁶ Nooshi Dadgostar, "Omar", Ung Vänster, 2007-09-08.
<https://web.archive.org/web/20170412184252/http://ungvanster.se/2007/09/08/omar/>

⁴³⁷ Femysso, Executive Committee, 2016-01-16.
<https://web.archive.org/web/20160116040141/http://www.femyso.org/about/executive-committee>

⁴³⁸ Union of European Institutes for Islamic Studies's website, Arkiv, 2013-10-01.
<http://archive.fo/9Qwws>

⁴³⁹ *Ikhwan wiki*, "الشيخ فيصل مولوي .. المجاهد الفقيه", (Sheikh Fayçal Mawlawi .. Mujahid och jurist), 2018-01-20. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=فيصل_مولوي Arkiv, 2018-01-20.
<http://archive.is/Jmal8>

(*halal*),⁴⁴⁰ vilket ställer begreppet ”humanvetenskap” i en särskild belysning. Angående frågan om judefientlighet i Brödraskapets ideologi, se Del III, Ideologi, kapitel 11.4)

Europeiska federationen (FIOE) utfärdade ett avskedstal vid Mawlawis bortgång 2011, skrivet av federationens dåvarande ordförande, den svenske Chakib Benmakhlouf. I talet beskrevs Mawlawi som en viktig grundare för FIOE och andra islamiska europeiska institutioner och ”den äldste brodern, en medkännande lärare och insiktsfull vägledare”.⁴⁴¹

I tidskriften *Salaam* rapporterade Mohammed Benaouda (den avlidne maken till Helena Benaouda), ordförande för Islamiska kulturföreningen IIF, i en tvåsidig rapport om EIHS och de olika imamutbildningar som hålls på arabiska. Han beskrev det som en kunskapsbank för moskéer och islamiska föreningar för att utbilda deras ungdomar i ”islams lära”.⁴⁴² På hemsidan för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), presenteras Mahmoud Khalfi, den tidigare ordföranden för Islamiska förbundet och chef för Stockholmsmoskén, som att han studerat vid institutet och har certifierats i ”Islamic studies” 1998.⁴⁴³ Svensken Pierre Durrani studerade också vid institutet. Durrani är en av de islamiska ungdomsledarna från 1990-talet och hans namn är listat bland namnen på representanter för Förenade Islamiska församlingar i Sverige (FIFS) i dokument från svenska Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Dessutom är han en av grundarna av Sveriges unga muslimer. Han förklarade att han gick med i Muslimska Brödraskapet under sina studier vid institutet i Frankrike.⁴⁴⁴ I en senare intervju med Lorenzo Vidino berättar han att han också fick svära eden, *bay’a*, under sin tid vid institutet i Frankrike.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ Islam online, ”قتل المدنيين الإسرائيليين : رؤية فقهية”, (Att döda israeliska civila: en doktrinär syn). <http://web.archive.org/web/20180120080026/https://archive.islamonline.net/?p=71>

”فإنه يجوز لنا أن نقاتل ونقتل كل يهودي إسرائيلي حتى إذا تراجع الصهاينة عن قتل المدنيين والأطفال والنساء والشيوخ يمكننا عند ذلك أن نتراجع عن المعاملة بالمثل.”

⁴⁴¹ Chakib Benmakhlouf, ”رسالة من رئيس ”اتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا“ بدواع الشيخ المستشار فيصل ”مولوي“ (Ett farvälmeddelande till juristen, Fayçal Mawlawi från presidenten för federationen av islamiska organisationer i Europa.). ”الأخ الكبير، والمرئي الحاني، والمؤجّة على بصيرة” <http://web.archive.org/web/20180120065930/http://www.arraid.org/ar/node/1821>

⁴⁴² *Salaam*, 4/1997:4f, ”IESH, Institute Européen des Sciences Humaines”.

⁴⁴³ Islamiska förbundet i Sverige, Imam Mahmoud Khalfi. <http://web.archive.org/web/20160513093238/https://www.stockholmsmoske.se/imam-mahmoud-khalfi/>

⁴⁴⁴ Mathias Wåg, ”Medelvägens Brödraskapet”, Brand, nummer 1:2015. <http://web.archive.org/web/20170214155340/https://tidningenbrand.se/brand/nummer-1-2015-arabisk-host-kurdisk-var/medelvagens-brodraskap/>

⁴⁴⁵ Vidino 2019: 88–89.

5.6.4 Al-Taqwa Bank och det transnationella Nätverket

Al-Taqwa Bank kallas i arabiska medier för Brödraskapets sparbössa. Banken förknippas främst med två personer, de nämnda Youssef Nada och Ghaleb Himmat. Youssef Nada, mångårig medlem av det egyptiska Shurarådet, ses allmänt som bankens initiativtagare. Banken terrorstämplades av USA och vidare av FN i samband med attackerna mot World Trade Center 11 september 2001 med anklagelse om att banken hade finansierat al-Qaida och Usama Bin Ladin. Youssef Nada åkte till London för att intervjuas av Al-Jazeera i en serie av intervjuer, men efter den första inspelningen greps han och utvisades till Schweiz där han fortfarande bor.

Det finns inom rörelsen olika motsägande uttalanden om relationen mellan banken och Muslimska Brödraskapet. Helbawy förnekade i ett uttalande till tidningen *al-Wafd* i april 2012 bandet mellan Muslimska Brödraskapet och banken trots att hans namn stod på listan över bankens grundare. Han hävdade då att han hade blivit förvånad när han fann sitt namn bland namnen på bankens grundare tillsammans med Umar al-Tilmisani, Generalvägledare för brödraskapet 1973–1986 och 50 andra personer i Brödraskapets ledning från olika länder. Han förklarade då att banken inte alls hade något med Brödraskapet att göra och att han och fyra andra bland de 50 hade bett banken att ta bort deras namn när listan publicerades i tidningsannonser.⁴⁴⁶

Fyra månader senare, när Helbawy hade lämnat Brödraskapet efter de interna konflikterna (se ovan), hävdade han något helt annat. I en intervju i augusti 2012 till TV-kanalen CBC berättade han att ”Al-Taqwa Bank är finansiär av Brödraskapets internationella organisation, och Brödraskapet har satt namnen på 50 globalt verksamma ledare från den egna organisationen för att starta en bank. Mitt namn var bland dessa brödraskapsledare...”⁴⁴⁷ I den andra, redan nämnda intervjun i Al-

⁴⁴⁶ *Al-Wafd*, ”كمال الهلواني: البرلمان فشل في سحب الثقة من ”الجنزوري“. والميدان أسقط حكومة ”شرف“”, (Kamal El-Helbawy: Parlamentet misslyckades med att dra tillbaka förtroendet från ”Al-Janזורi”... och Massan på torget fällde ”Sharaf”-regeringen), 2012-04-26.

<https://alwafd.news/حوارات-201701-كمال-الهلواني-البرلمان-فشل-في-سحب-الثقة-من-الجنزوري-والميدان-أسقط-حكومة-شرف>

Arkiv, 2018-04-08. <http://archive.fo/uArbC>

⁴⁴⁷ CBC, Intervju med Amro Adeeb, عماد الدين أديب ”بهنوء - (Med tystnad - Imad Eddin Adeeb) 2012-08-23. <https://www.youtube.com/watch?v=vN7rpVivEQE>

Avhandlingsarkivet, 2018/04/12.

<https://1drv.ms/v/s!AkPHdUXtYD9pCFsodWEpIN9ySeq?e=1tBXkx>

”بنك التقوى هو الممول للتنظيم الدولي لجماعة الإخوان، وأن الجماعة وضعت أسماء 50 قياديًا من الجماعة على مستوى العالم لإنشاء بنك. وكان اسمي من ضمن هؤلاء القيادات الإخوانية.”

Jazeera medgav Youssef Nada i stället att det var han som hade angett dessa namn som grundare av banken, och att avsikten var marknadsföring.⁴⁴⁸

En lista över bankens aktieägare från den 15 april 2000, som jag har fått fram under mina undersökningar, är mycket intressant. Den uppvisar familjemedlemmar från de kungliga familjerna i Saudiarabien och Kuwait samt stormuftin i Förenade Arabemiraten samt familjemedlemmar och släktingar till Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi. Listan inkluderar också Youssef Nada, Ghaleb Himmat, Mahdi Akef, senare Generalvägledare år 2004, samt den ovan nämnde Fayçal Mawlawi.⁴⁴⁹ Vi kan alltså se hur Al-Taqwa Bank, förutom att vara grundad av Brödraskapet, är djupt indragen i dess nätverk av ledande personer; eller hur Brödraskapets nätverk av ledande personer är djupt involverat i Al-Taqwa Bank.

Bankens initiativtagare, Youssef Nada, har uppburit en unik position i Brödraskapet som ”Ansvarig för internationella relationer för Muslimska Brödraskapets internationella organisation”, alltså en sorts utrikes emissarie för Internationella organisationen. Denna position gav honom en roll i den internationella storpolitiken som han har berättat om i sina memoarer. Memoarerna författades tillsammans med journalisten Douglas Thompson och publicerades med titeln *Inside the Muslim Brotherhood* (2012). Boken är också översatt till arabiska med samma titel *Min dakhil al-ikhwan* (2013)⁴⁵⁰ Det finns goda skäl för att bedöma innehållet i dessa memoarer som sanningsenliga i sina huvuddrag, eftersom de uppgifter som boken lämnar är sådana som de flesta inom Brödraskapet, eller många bedömare i Mellanöstern, har kännedom om eller kan kontrollera. I sin bok redogör Nada för olika uppdrag. Ett av dessa uppdrag var att tillsammans med ”sin nära vän, Rachid Ghannouchi” (ledaren för Brödraskapet i Tunisien, *an-Nahda*) resa till Iran för att stödja Ayatolla Khomeini efter den iranska revolutionen 1979. Resan planerades av deras gemensamma vän, Abolhassan Banisadr, Irans första president.⁴⁵¹ Nada berättar också om att Brödraskapet hade en viktig roll i att medla mellan USA och Iran i syfte att frige amerikanska fångar från dramat med USA:s ambassad i Teheran 1979–1981.⁴⁵² Han nämner också sin roll som medlare mellan Iran och Saudiarabien

⁴⁴⁸ al-Jazeera, ”العلاقات الدولية للإخوان كما يراها يوسف ندا”, (Youssef Nadas syn på Brödraskapets internationella relationer), 2005-01-10. <http://www.aljazeera.net/programs/centurywitness/2005/1/10/-العلاقات-الدولية-للإخوان-كما-يراه-يوسف-ندا-> 1 ح Arkiv, 2018-04-08. <http://archive.fo/Lpval>

⁴⁴⁹ al-Taqwa Bank, Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1lOnib0jtUp8zVbFnnds7gOsV8VOLGB_/view

⁴⁵⁰ Youssef Nada (with Douglas Thompson), *Inside the Muslim Brotherhood*. London: Metro Publishing, 2012. Arabisk översättning som, من داخل الإخوان, *Min dakhil al-ikhawan* (Inuti det Muslimska Brödraskapet). Kario: Dar El Shorouk, 2013. Eftersom den arabiska översättningen innehåller många detaljer som inte förekommer i den engelska, använder jag den.

⁴⁵¹ Nada 2013: 191 och 409.

⁴⁵² Ibid. 107.

efter massakern i Mecka 1987,⁴⁵³ samt mellan Irak och Kuwait efter Iraks invasion 1990.⁴⁵⁴ Dessutom var han med i förhandlingar mellan afghanska partier för att avsluta kriget efter den sovjetstödda regimens fall 1989, samt mellan Eritrea och Jemen i deras konflikt gällande en ö belägen i Röda havet mellan dem.⁴⁵⁵ Som ledare inom Al-Taqwa Bank, och med de många olika uppdragen i regionen, och med ett mångårigt deltagande i det egyptiska-internationella Shurarådet, pekar Youssef Nadas positioner och verksamheter på det Muslimska brödraskapets omfattande, internationella kontaktnät. Det framkommer också hur Brödraskapet på ett informellt plan har arbetat för att påverka den internationella storpolitiken. Jag har tyvärr ingen kunskap om huruvida och på vilket sätt Youssef Nada förankrade sin verksamhet inom nätverket, till exempel genom direkta beslut av Generalvägledaren eller diskussioner i internationella Vägledningsstyrelsen eller internationella Shurarådet, eller om han var mer självgående och lät andra bedöma hans insatser i efterhand.

Den slutliga, för Taqwa - banken katastrofala, kollisionen med USA ägde rum efter Al-Qaidas attack mot World Trade Center den 11 september 2001. USA framförde då anklagelser om att Al-Taqwa Bank var kopplad till både Hamas och al-Qaida.⁴⁵⁶ Banken anklagades för att ha finansierat al-Qaida och betalat stora summor till Usama bin Laden fram till i slutet av september. En razzia mot Youssef Nadas och Ghaleb Himmats hem utfördes av flera underrättelsetjänster tillsammans med CIA. En av de schweiziska utredarna liknade Youssef Nadas bostad vid ett utrikesministerium för Muslimska Brödraskapet. Dokumenten avslöjade, som ett sidospår till huvudundersökningen, Nadas och Himmats nyckelroller i att etablera Brödraskapets nationella organisationer i Europa och USA.⁴⁵⁷

Nada bekräftade också för Newsweek att när de amerikanska underrättelsetjänsterna genomförde en husrannsakan i hans hem, hittade de personliga telefonnummer till ett antal världsledare som Ayatollah Khomeini, Tayyip Erdoğan och den saudiske kungen Fahd.⁴⁵⁸ Ett annat dokument som hittades avslöjade en begäran från krigsherren och den tidigare afghanske presidenten Rabbani till det Muslimska

⁴⁵³ Ibid. 153.

⁴⁵⁴ Ibid. 166.

⁴⁵⁵ Ibid. 232.

⁴⁵⁶ *Al-Masry Al-Youm*, “الأمريكيون استخدموا» جماعة الإخوان المسلمين في جماعة العلاقات السياسية الدولية في جماعة الإخوان المسلمين»، (Youssef Nada, kommissionär för internationella politiska relationer i Muslimska brödraskapet: Amerikanerna använde Egypten som ett slakthus), 2008-05-27. <http://web.archive.org/web/20180118140619/http://today.almasryalyoum.com/article2.aspx?ArticleID=107118>

⁴⁵⁷ Nada 2013: 344.

⁴⁵⁸ Youssefnada.ch, “Videos”, 2007-05-20. <http://web.archive.org/web/20170614032228/http://www.youssefnada.ch/Vedio%20Interviews.asp>

Brödrskapet om ekonomiskt och militärt stöd, vilket visar det starka inflytande som Brödrskapet hade som internationell organisation under den tiden.⁴⁵⁹ Ett annat intressant dokument som hittades bland materialet fick stor uppmärksamhet genom den franske journalisten Sylvain Besson. Han kallade dokumentet för ”projektet”.⁴⁶⁰ Det var ett dokument daterat den 1 december 1982 och bestod av 14 sidor. Den första och andra sidan innehöll en sammanfattning av tolv tillvägagångssätt för strategin, identisk med al-Bannas och al-Qaradawis skrifter om gradvisa steg. Under rubrikerna metod, element, processer och uppdrag presenteras Brödrskapets globala strategi där man ska ta hänsyn till de nationella strategier som har formulerats i olika länder men som bör överensstämma med den globala strategin.

Nada förnekade i början existensen av dokumentet eller någon kunskap om det och anklagade Sylvain Besson för spridning av konspirationsteorier.⁴⁶¹ Men i sin bok erkänner han att dokumentet hade funnits och att det hade hittats i Ghaleb Himmats hem.⁴⁶² Dokumentet kan vara den utredning om Brödrskapets mål och strategier som Yusuf al-Qaradawi nämnde i sina memoarer och på sin egen hemsida (se kapitel 4.5.2 ovan).

Al-Taqwas samtliga tillgångar frystes i enlighet med FN:s resolution nr 1373 den 28 september 2001.⁴⁶³ USA fullföljde detta och frös bankens tillgångar 2001,⁴⁶⁴ men tog bort åtgärden 2015.⁴⁶⁵ Ingen förklaring uppges. Min uppfattning är att al-Taqwa bank var en viktig aktör i det geopolitiska spelet. En central roll var kriget mot sovjetunionen i Afghanistan dit Brödrskapet tydligen slussade mycket pengar och jihadister tillsammans med Saudiarabien. Sovjetunionens fall och terrorattentaten vid World Trade Center 9/11 satte stopp för bankens roll på den internationella politiska scenen.

Trots att namnlistan över bankens största aktieägare är svårläst, en kopia av en kopia, kan jag finna namn på två personer som har besökt Sverige, officiellt

⁴⁵⁹ Nada 2013: 14.

⁴⁶⁰ The New York Times, “Explanatory Memorandum by Muslim Brotherhood From 1991”, 2017-02-09: <https://www.nytimes.com/interactive/2017/02/09/world/middleeast/document-elbarasse-search-3.html> Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1AeF__vqQ0pZGb0B09yvnberdhIT5ZJfn/view?usp=sharing

⁴⁶¹ Mark Hosenball & Mike Isikoff, “America at a Crossroads”, Newsweek, 2007-04-20.

⁴⁶² Nada 2013: 348.

⁴⁶³ Ibid. 145.

⁴⁶⁴ U.S. Department of The Treasury, “SDGT designations”, 2001-11.07. <http://web.archive.org/web/20210723153233/https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20011107>

⁴⁶⁵ U.S. Department of the Treasury, “The following individuals have been added to OFAC's SDN List”, 2015-02-26. <http://web.archive.org/web/20210723154526/https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20150226>

inbjudna av Islamiska Förbundet (IFiS). Den ene är Yusuf al-Qaradawi som var inbjuden 2003 vid Europeiska fatwarådets möte.⁴⁶⁶ Den andre var Zaghoul El Naggar, en av bankens huvudägare. Han deltog i IFiS:s årliga konferens 2017, vilket jag kommer att uppmärksamma senare (se kapitel 7.7).

Därtill finns en pusselbit till som handlar om Sveriges deltagande i det transnationella nätverket. I namnlistan för aktieägaren har jag hittat namn Adly Abu Hajar, islamisk aktivist från Malmö och aktiv i Moderaterna i kommunpolitiken. Han stod bland de största aktieägarna.⁴⁶⁷ För att ytterligare illustrera de internationella kontakterna inom nätverket ska jag säga några ord om denne Adly Abu Hajar. I en intervju av Lorenzo Vidino i Malmö 2018 berättar Abu Hajar att han under 1980-talet fick uppdraget att vara representant för *The International Islamic Federation of Student Organisations* (IIFSO) i Europa.⁴⁶⁸ IIFSO är Muslimska Brödraskapets globala studentorganisation, och en viktig internationell mötesplats samt viktig för framtagandet av pedagogisk litteratur. Bakgrunden var Att Abu Hajar var nära samarbetspartner med Fayçal Mawlawi i att grunda IIFSO:s europeiska gren i Europa.⁴⁶⁹ I detta arbete deltog bland annat också Issam al-Attar, den ovan nämnde ledaren i Muslimska brödraskapet i Syrien och en av de viktiga ledarna i Brödraskapets internationella organisering på 1970-talet.

Vi ser åter personer som verkar i olika organisatoriska sammanhang inom Brödraskapet; eller olika organisatoriska sammanhang som består av personkontakter mellan en krets av ledande personer. Al-Qaradawi i sin egenskap som Brödraskapets ”andlige ledare” är samtidigt aktieägare i Al-Taqwa Bank men samtidigt också ledare för Europeiska Fatwarådet (ECFR) som sammanträder i Stockholm med Islamiska förbundet (IFiS) som värd. El Naggar som en av de riktigt stora aktieägarna i Al-Taqwa Bank men som deltar i IFiS:s årliga konferens i Stockholm 2017. Fayçal Mawlawi, som förutom sin ledande roll i Syrien och sin viktiga roll i den europeiska organiseringen, också är aktieägare i Al-Taqwa Bank samtidigt som han inrättar IIFSO och drar in den svenske Abu Hajar i detta arbete och ger honom uppdraget att leda organisationen, Abu Hajar som samtidigt är en av de största aktieägarna i Taqwa-banken. Denna personkrets och dessa personkontakter talar dels för att det verkligen finns band mellan Al-Taqwa Bank och Brödraskapets transnationella nätverk, men dels också för att detta nätverks

⁴⁶⁶ Fredrik Malm, "Massmordspredikan i svensk moské", Dagens Nyheter, 2003-08-21.
<https://web.archive.org/web/20041104021932/http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=172705>

⁴⁶⁷ Mej! från journalisten Lucy Komisar. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/11Onib0jtUp8zVbFnnds7gOsV8VOLGB_/view
https://drive.google.com/file/d/1D-p8_VXhcBMUDpxYx0dxmG_2LiX3SSwS/view

⁴⁶⁸ Vidino, 2020: 144.

⁴⁶⁹ Fayçal al Mawlawi är ovan nämnd som en av ledarna för Muslimska brödraskapet i Libanon och viktig i framtagandet av ”den europeiska strategin”.

personkontakter och cirklar också inbegriper Sverige och Islamiska förbundet (IFiS). Transnationellt verksamma ledare inom Brödraskapet från olika länder samverkar i olika konstellationer och i olika uppdrag där också svenska aktivister dras in och deltar. Men den bild som kommer fram är att det är ett exklusivt ledarskap med rekrytering från olika länder som över tid inrättar, uppbär och vidareutvecklar rörelsen och dess organisationsvärld.

5.7 FIOE:s inre organisation som paraplyorganisation

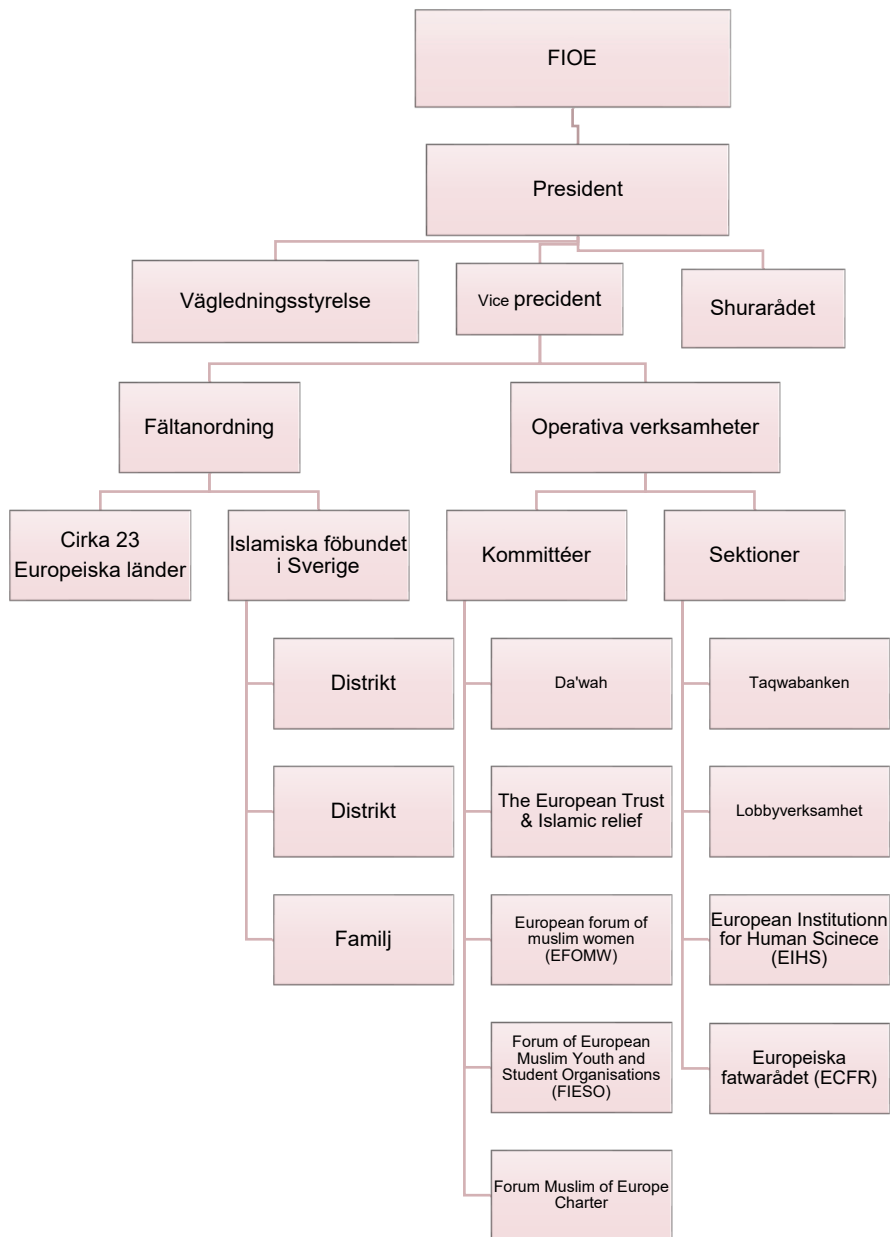
Det är i svensk forskning Aje Carlbom som är den förste att börja skapa en bild av FIOE:s inre organisation med dess främsta dotter- och sidoorganisationer. Från Europeiska federationen själv framkommer, som vanligt är med Muslimska brödraskapet, ingen öppen information om den inre organisationen, allt ifrån all-Bannas tid, som har framgått.

Kunskapsläget är dock helt förändrat genom Samuel E. Agbors studie från Masaryk universitetet i Prag. Han har lyckats få fram information inifrån rörelsen som han redovisar i *Federation of Islamic Organisations in Europe* (2009), oöstova: Masaryk university Faculty of Social Studies, 2009.⁴⁷⁰ Där framlägger han en kartsniss över den inre organisationen. I den finner vi alla de välkända institutionerna som jag presenterade ovan (kapitel 5.6). Det intressanta är att de hos Agbor är inordnade i en skiss som är helt parallell med den organisationsstruktur som R.M. Mitchell och Khalil Anani fick fram om Muslimska brödraskapet i Egypten, genom intervjuer med femtio år mellan. (se kapitel 4.2 ovan).

Jag återger Agbors kartsniss nedan i en figur som jag försett med svenska benämningar enligt mina översättningar och genom att införa namnet Sverige som exempel på en nationell organisation. Se Agbors figur över FIOE nedan.

⁴⁷⁰ Samuel Etchu Agbor, *Federation of Islamic Organizations in Europe*. Joštova: Masaryk university Faculty of Social Studies, 2009.

Figur: Europeiska federationens (FIOE) interna organisation, enligt E. Agbor

Källa: Samuel Etchu Agbor, *Federation of Islamic Organisations in Europe*. Joštova: Masaryk university Faculty of Social Studies, 2009: 42 f.

Det är mycket som är intressant i denna kartskiss. För det första föreslår han att Brödraskapet, även i Europa, tänker sig att de nationella organisationerna ska vara uppbyggda genom familjesystemet *usra*, som i sin tur är indelade i distrikt, liksom i Europa. Detta leder till frågan om det kan finnas indikationer på detta när i undersökningen av Sverige i de nästkommande två kapitlen (kapitel 6–7). För det andra framkommer skillnaden mellan den lokala nivån med ”fältanordningar” och mer övergripande, paneuropeiska organ, ”operativa verksamheter” med dess ”sektioner” och ”kommittéer”. Denna skillnad fanns på ett motsvarande sätt i den egyptiska organisationsstrukturen, mellan lokalt verksamma ”fältanordningar” och deras samordningsorgan, och mer nationella styrnings- och policyorgan så kallade kommittéer och avdelningar (se figuren i kapitel 4.2).

Det kan vara svårt att utläsa vilken skillnaden mellan alla dessa organ egentligen är. Den egyptiska organisationsstrukturen verkar något klarare. Men de båda kartskisserna är ändå litet kryptiska. För att genomskåda dem skulle man dels behöva genomföra empiriska studier över hur de är uppbyggda och vad de exakt arbetar med, därefter skulle man behöva förtydliga terminologin.

Nu gör ju denna oklarhet inte så mycket. Den här avhandlingen är ju inte någon studie om Egypten eller Europa som sådant. Jag gör ju egentligen inte någon studie av den inre organisationen i dessa båda geografiska miljöer som ett eget forskningsobjekt. Jag är nämligen *enbart* ute efter en punktvis jämförelse, vilket jag framhöll i metodkapitlet (se kapitel 2.2). Syftet är ju att utvärdera om det Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är det transnationella MB:s nationella organisation eller gren. Det betyder att jag å ena sidan kommer att söka efter min Indikator 3, *Organisatorisk likhet* (se kapitel 2.3 och 2.5). För att kunna undersöka om det finns någon sådan behöver jag ju bara en allmän, skissartad överblick, tillsammans med något mer noggranna undersökningar om vilka organisationer som byggs upp, och om dessa är av samma slag. Men för att egentligen kunna påvisa tillhörighet eller anknytning genom att undersöka aspekten *organisation* använder jag också min Indikator 5, *Organisatorisk tillhörighet*. Men utöver dessa behöver jag även de andra indikatorerna som Indikator 4, *informell samverkan* och Indikator 5, *organisatorisk samverkan* samt Indikator 6, *uttryckliga budskap* om organisatorisk tillhörighet och samverkan. De övriga indikatorerna om 2) *ideologisk likhet* i organisationernas målsättningar och 7) finansiella kontakter kommer också att användas, tillsammans med den mest grundläggande, Indikator 1, *Historia och personkontakter vid grundandet*.

Sökandet efter dessa indikatorer vägleder min undersökning om Sverige nedan (kapitel 6–7). Resultatet sammanfattas i kapitel 8. Men innan dess ska som sagt ett par andra organisationer beröras för att få perspektiv på Muslimska brödrskapets internationella kontakter, där också Sverige är indraget, nämligen Millî Görüş-rörelsen med ursprung i Turkiet och *Muslim World League* med ursprung i Saudiarabien.

5.8 Brödraskapet och *Millî Görüş*

Millî Görüş (IGMG) är Turkiets motsvarande rörelse för Muslimska Brödraskapet. Därför finner vi inte någon särskild gren av Brödraskapet i landet. Grundaren är Necmettin Erbakan som studerade i Tyskland på 60-talet, där han träffade Issam al-Attar i Bilalmoskén i Aachen 1967 och de blev nära vänner.⁴⁷¹ *Ikhwan wiki* beskriver Erbakan som lärjunge till al-Banna och inrättandet av hans rörelse, som den första politiska organisationen med en islamisk identitet i den moderna turkiska staten.⁴⁷² Erbakan grundade rörelsen 1969 när han publicerade ett manifest som han gav namnet *Millî Görüş*. Manifestet talat i allmänna termer om islamisk moral och religiös utbildning med vision att ersätta den sekulära samhällsmodellen med en islamisk samhällsordning. Erbakan låg bakom flera partier som avlöste varandra av den turkiska staten; National Order Party (1970–1971), National Salvation Party (1973–1981), Welfare parti (1987–1998). I valet 1996 vann Erbakan och blev Turkiets förste islamistiske premiärminister. Hans tid vid makten var kort och militären tvingade honom att avgå ett år senare. Partiet förbjöds av Turkiets författningsdomstol ett år senare. Erbakan förbjöds delta i politiken i fem år, anklagad för spridning av hat mot den sekulära regeringen i Turkiet.⁴⁷³

Vid årsdagen för erövringen av Konstantinopel 1998, bjöds många ledare för den internationella Islamistiska rörelsen in till Istanbul, där Erdoğan då var borgmästare. Den militära paraden återskapade bilden av erövringens marsch på Konstantinopels gator. På en av bilderna vid detta firande står Erbakan bland de inbjudna ledarna för Muslimska Brödraskapet, inklusive Mustafa Mashhur, Generalvägledare vid den tiden, Mahdi Akef (biträdande generalvägledare), Seif el-Islam Hassan al-Bannas son, samt Qazi Hussain Ahmad, ledare för Jamaat-e-Islami som är Muslimska Brödraskapets motsvarighet i Pakistan (grundad av Maududi 1938).⁴⁷⁴

Detta möte var inte unikt. En upplysning från Mustafa Tahhan, grundare och ordförande för *International Islamic Federation of Student Organisations* (IIFSO) ger ytterligare upplysningar om samordningen mellan dessa rörelser. Han skriver på

⁴⁷¹ Turkpress, ”نجم الدين أربكان. نجم الحكمة والسياسة. في ذكرى وفاته“ (På hans minnesdag. Necmettin Erbakan, visdomens och politikens stjärna), 2016-02-04.
<http://web.archive.org/web/20210803083513/http://www.turkpress.co/node/18137>

⁴⁷² *Ikhwan wiki*, ”تصنيف:الإخوان في تركيا“ (Kategoriseringen av Brödraskapet i Turkiet), 2017-11-24.
http://ikhwanwiki.com/index.php?title=تصنيف:الإخوان_في_تركيا
Arkiv, 2018-08-14. <http://archive.is/GlWTn>

⁴⁷³ Encyclopedia Britannica, Necmettin Erbakan prime minister of Turkey.
<http://web.archive.org/web/20160228012338/https://www.britannica.com/biography/Necmettin-Erbakan>

⁴⁷⁴ *Ikhwan wiki*, ”ملف:مهدي-عاكف-وسيف-الإسلام-البناء-وأربكان-والقاضي-حسين-أحمد“.
<http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=ملف:مهدي-عاكف-وسيف-الإسلام-البناء-وأربكان-والقاضي-حسين-أحمد.jpg>
Arkiv, 2017-11-24. <http://archive.is/4WQcB>

sin hemsida att han träffade Necmettin Erbakan i början av 1970-talet och fann att den politiska uppfattningen mellan *Millî Görüş* och Muslimska Brödraskapet stämde väl överens.⁴⁷⁵ Han skriver också om sin egen roll som samordnare för möten mellan Muslimska Brödraskapets Internationella organisationer, *Millî Görüş* och Jamaat-e-Islami i Pakistan, vilka hölls i Istanbul vid många tillfällen.⁴⁷⁶

Bland de turkiska invandrarna i Västeuropa blev *Millî Görüş* en av de stora, om inte den största, islamistiska rörelserna, som kontrollerade många moskéer. I Tyskland med en stor turkisk immigrantpopulation har rörelsen ett stort inflytande. 1986 grundade den tyska filialen av *Millî Görüş* Islamiska rådet för Förbundsrepubliken Tyskland (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland), med huvudkontor i Köln, som en större paraplyorganisation för muslimer i Tyskland. Relationen mellan Brödraskapet och *Millî Görüş* är lika starkt i Europa och framför allt i Tyskland. Ett exempel som illustrerar de starka banden är mellan Ibrahim El-Zayat som efterträdde Himmata i ledningen för Münchenmoskén och i *Islamische Gemeinschaft in Deutschland* (IGD) och familjen Erbakan i Tyskland. Han gifte sig med Sabiha Erbakan, syster till Mehmet Erbakan, Necmettin Erbakans brorson, som den ledande aktören för *Millî Görüş* i Tyskland. Alla tre var centrala aktivister i den tyska muslimska studentföreningen.⁴⁷⁷

I Sverige, i tidningen *Rabita* i juni 1995, under rubriken Konferenser, publicerades en rapport om en konferens som hölls i Istanbul samma år. Rapporten hade titeln: ”Presidenten för det turkiska Valfärdspartiet Najm Al-Din Erbakan: Vissa muslimska härskare samarbetar med västvärlden mot sitt eget folk.”⁴⁷⁸ *Rabita* ville markera att Erbakan, och den politiska inriktningen hans parti tillhör – ”islamister” – inte är agenter för västimperialism som de hade anklagats för i vänsterradikala kretsar, utan de arbetar endast för ”muslimernas intresse”. Denna konferens i Istanbul som hölls när Erbakan som islamist hade kommit till makten, var en milstolpe i Brödraskapets internationella utveckling. Bland annat fastställdes den nya Internationella stadgan från 1994 där (se kapitel 4.1) och ett år senare det jag kallar ”den europeiska strategin” (se kapitel 14.5).

Bland de svenska deltagarna på konferensen i Istanbul 1995 var Chakib Benmakhlof, representant för Europeiska federationen (FIOE) samt Haytham

⁴⁷⁵ Mustafa Tahhan, ”شخصيات إسلامية عاشتها”, (Islamiska personligheter jag har upplevt), Mustafatahhan.com.
<http://web.archive.org/web/20130801155132/http://www.mustafatahhan.com/?cat=8>

⁴⁷⁶ Ibid.

”وفي لقاءات التنسيق بين الحركات الإسلامية.. وكان لقاء ثلاثياً بين الأستاذ أربكان والأستاذ مصطفى مشهور والأستاذ القاضي حسين أمير الجماعة الإسلامية في باكستان.. وكنت أمين عام هذه اللقاءات أرتب البرنامج وأدعو للقاء.. ولقد كان لقاءً مفيداً تبحث فيه كل قضايا الحركات الإسلامية المشتركة.”

⁴⁷⁷ Steinberg 2010: 155f.

⁴⁷⁸ Haytham Rahmeh, ”بعض حكام المسلمين يتعاملون مع الغرب ضد شعوبهم”, (Vissa muslimska härskare samarbetar med väst mot sitt eget folk), *Rabita* 6/1995:7.

Rahmeh, ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Där fanns också Europeiska federationens dåvarande ordförande, Ahmed Al-Rawi. Bland deltagarna fanns också en delegation från Muslimska brödraskapets Internationella Vägledningsstyrelse med framstående ledamöter, bland annat biträdande Generalguiden Mahdi Akef och den framstående medlemmen i Vägledningsstyrelsen, Abdel Moneim Aboul Fotouh, en central person i egyptisk politik (Fotouh utmanade Mursi i presidentvalet 2012). Närvarande var också representanter för den islamiska rörelsen Jamaat-e-Islami från Pakistan och Jamaat Ibad Ar-Rahman från Bangladesh samt framträdande ledare för andra brödraskapsorganisationer såsom Raed Salah från Brödraskapets organisation Islamiska rörelsen i Israel. Dessutom företrädare från *Front Islamique de Salvation* (FIS), Islamiska frälsningsfronten, i Algeriet samt *Council of American Islamic Relations* (CAIR). Dessutom deltog Yusuf al-Qaradawi och Mustafa Tahhan samt Istanbuls borgmästare vid den tiden, Recep Tayyip Erdoğan.

De talade om västvärlden och dess inställning till den muslimska världen. I sitt tal uppgav Erdoğan att Västvärlden tror att dess nästa strid kommer att vara mot islam. Ledaren för turkiska *Millî Görüş*, Erdoğan's mentor, Necmettin Erbakan talade också på konferensen. Enligt tidningen *Rabita* sade han (min översättning):

Den mänskliga lyckan är i farozonen och vi kan inte låta den går förlorad under västvärldens kontroll, utan vi som muslimer måste agera för att rädda mänskligheten från fördärv och förvirring, och vi skulle i det avseendet likna den västerländska civilisationen vid en vild häst, om du släpper den fri, kommer den att mala jorden och förstöra den. Västvärlden är inte i stånd att leda mänskligheten eftersom den inte erkänner andras närvaro och vet att islamiska värderingar är den enda lösningen på mänsklighetens problem, och trots detta omringar de oss och försöker utesluta oss från den intellektuella och politiska arenan på olika sätt.⁴⁷⁹

Synen på den västerländska civilisationens destruktivitet, och islam som den enda lösningen, stämmer väl med Brödraskapets ideologi som jag kommer att presentera i Del III, Ideologi nedan (kapitel 9–15). Konferensens slutliga utlåtande innehöll, enligt referatet i *Rabita*, kravet på att man skulle börja lägga en grund för en ny världsordning baserad på islamiska principer. Det hade etablerats ett permanent sekretariat för alla islamistiska rörelser med en plan, ett program och ett arkiv – nyordningen med Internationella stadgan 1994 – som innehåller titlar, telefonnummer och information om islamiska rörelser, sammankomster och organisationer i hela världen.⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ Ibid.

"أن السعادة البشرية أصبحت في خطر ولا يمكن أن نتركها عرضة للضياع بتحكم الغرب فيها بل يجب علينا كمسلمين أن نتحرك لإنقاذ البشرية من الضياع والنتية الذي تعيش فيه ويمكننا بهذا الصدد أن نمثل الحضارة الغربية كحصان غير مربى إذا تركت له حريته عاث في الأرض فسادا. فالغرب ليس مؤهلا لقيادة البشرية لأنهم لا يعترفون لغيرهم بالتواجد ويعرفون أن القيم الإسلامية هي الحل الوحيد لمشاكل البشرية ورغم هذا فانهم يحاصروننا ويحاولون إقصاءنا من الساحة الفكرية والسياسية بشتى الوسائل".

⁴⁸⁰ Ibid.

På Erbakans begravning 2011 deltog ledningen för alla islamistiska internationella organisationer. Det blev en uppvisning av en rörelse kanske på höjden av sin makt och sina förhoppningar. Den ger en god bild av Brödraskapets internationella nätverk men också det turkiska *Millî Görüş* inbäddning i detta nätverk. Där fanns naturligtvis Erbakans lärjungar, president Abdullah Gul och premiärminister Recep Tayyip Erdoğan från Turkiet. Men där kom också en delegation från det internationella Brödraskapet ledd av dåvarande Generalvägledaren, Mahdi Akef. Akef hade med sig Saad el-Katatni (senare ordförande för Egyptiska Muslimska Brödraskapets parti, Frihet och rättvisa, FJP), Mahmoud Ezzat (senare tillförordnad Generalvägledare), de tidigare nämnda Youssef Nada och Ghaleb Himmat, Ibrahim Munir (äldste medlemmen i Muslimska Brödraskapet i Storbritannien och senare ställföreträdare Generalvägledare 2020-2021), Saadeddine Othmani (chef för Islamiska partiet för rättvisa och utveckling i Marocko och senare premiärminister 2017-2021), Ibrahim al-Masri från Libanon, Qazi Hussain Ahmad (emir från Jamaat -e-Islami Pakistan), Mustafa Tahhan, Ahmed Abdelati (generalsekreterare för IIFSO), Ibrahim El-Zayat (framstående tysk brödraskapsledare), Ayman Ali (senare sekreterare till president Mursi), Chakib Benmakhlof (ordförande för Federationen för Islamiska organisationer i Europa), Mohammad Nazzal (från Hamas), Sadiq Hassan Khan (Islamiska rörelsen i Indien), Omar al-Zubeir (Saudiarabien), Ali Sadreddine al-Bayanouni (den tidigare högsta ledaren för Muslimska Brödraskapet i Syrien) och Mahmoud El-Abiary (biträdande generalsekreterare för Internationella organisationen för Muslimska Brödraskapet).⁴⁸¹

I Sverige meddelade Islamiska förbundet (IFiS) på sin hemsida att de med stor sorg hade fått nyheten om Erbakans död. Islamiska förbundets ordförande Omar Mustafa beskrev Erbakan som en förebild för unga och gamla i Turkiet och för alla muslimer över hela den islamiska världen. Förbundet meddelade att det skulle hålla en minnesstund över den avlidne vid sitt högkvarter.⁴⁸² Erdoğan som tog över ledarskapet över den islamistiska rörelsen i Turkiet genom AKP-partiet fortsatte ha den goda relationen med Brödraskapet. På *Ikhwan wiki* hittar vi ett fotografi av Youssef Nada, kommissionär för internationella relationer i Muslimska Brödraskapet, tillsammans med Recep Tayyip Erdoğan.⁴⁸³ Även i Sverige uppfattades AKP och Erbakan som förebild. I ett foto i Istanbul skriver Yasri Khan,

⁴⁸¹ *Ikhwan wiki*, "القائد المسلم نجم الدين أربكان", (Den muslimsk ledare Necmettin Erbakan), 2011-03-18. https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=القائد_المسلم_نجم_الدين_أربكان
Arkiv, 2017/05/12. <http://archive.is/0HgIa>

⁴⁸² Omar Mustafa, "kondoleansbrev från islamiska förbundet i Sverige gällande professor Necmettin Erbakans bortgång" Islamiska förbundets hemsida, 2011-02-28. <https://web.archive.org/web/20170311225200/http://www.islamiskaforbundet.se/kondoleansbrev-fran-islamiska-foerbundet-i-sverige-gaellande-professor-necmettin-erbakans-bortgang/>

⁴⁸³ Ibid. "ملف:يوسف-ندا-ورجب-طيب-أردوغان.jpg", 2017/11/24. <http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=ملف:يوسف-ندا-ورجب-طيب-أردوغان>
Arkiv, 2017-11-24. <http://archive.is/2AyzX>

miljöpartist och ordförande i Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR), ”Tillsammans med SUM:s styrelse och med mina trosfränder – Omar Mustafa och Mohamed Amin Kharraki i Istanbul. Lär oss om AKP, Erbakan och Turkiet. Jobbat tillsammans i SUM från 2008-2011”.⁴⁸⁴

Kopplingarna till Turkiet och *Millî Görüş* är ytterligare en viktig pusselbit om Islamiska förbundets (IFiS) anknytning till det globala Muslimska Brödraskapet.

5.9 Brödraskapet och The Muslim World League

Muslim World League (MWL) är en internationell organisation som grundades av Saudiarabien 1962 och som finansieras över Saudiarabiens statsbudget med stora summor. Man kan säga att organisationen är Saudiarabiens utrikesdelegation för spridandet av islam över världen, och för kontakter med islamiska organisationer internationellt. På *Ikhwan wiki* nämns att Said Ramadan sökte sin tillflykt till Saudiarabien efter konflikten mellan Muslimska Brödraskapet och president Nasser efter militärens övertagande 1954. Här tillkännages också att det var Said Ramadans idé att upprätta *Muslim World League* (MWL) som skulle kunna bidra till inrättandet av islamiska kulturcentra och brödraskapsorganisationer i Europa, vilket ju var Said Ramadans stora målsättning efter 1956. Genom *Muslim World League* och med ekonomiska bidrag från Saudiarabien bildades från och med 1960-talet en rad islamiska kulturcentra och moskéer i Europas stora huvudstäder i syfte att islamisera kontinenten.⁴⁸⁵

Det finns flera publicerade artiklar och böcker om förhållandet mellan Brödraskapet, Saudiarabien och USA under kalla kriget. Såväl Saudiarabien som USA behövde den massbaserade rörelsen Muslimska Brödraskapet som allierad gentemot framväxten av kommunism och nationalism i länder med islamisk bakgrund; de främsta var ju de arabnationalistiska och arabsocialistiska regimerna i Egypten, Syrien, Irak och Libyen. En av de viktigaste skildringarna av detta är Dreyfus Roberts *Devil's Game* (2006). I boken beskrivs förhållandet mellan Brödraskapet och USA:s underrättelsetjänst. Boken berättar helt enkelt om hur USA hjälpte till att möjliggöra framväxten av islamisk fundamentalism under kalla kriget. Boken skildrar också den roll som Said Ramadan, spelade i Mellanöstern och i Europa med stöd av Saudiarabien och USA sedan han mottagits av president Eisenhower i Vita Huset i 1953.⁴⁸⁶ Här har vi också förklaringen till CIA:s positiva

⁴⁸⁴ Yasri Khan, Facebook. 2009-02-16.

https://drive.google.com/drive/folders/1cZKjyE6C3RhCZ_HjUkBCxUIZ1ffxXWHi

⁴⁸⁵ *Ikhwan wiki*, ”سعيد رمضان”, Said Ramadan.

http://ikhwanwiki.com/index.php?title=سعيد_رمضان Arkiv, 2016-04-12. <http://archive.fo/AL3Cw>

⁴⁸⁶ Robert Dreyfus, *Devil's Game. How the United States Helped Unleash Fundamental Islam*. New York: H. Holt, 2006.

intresse för Said Ramadans projekt att ta över och utveckla Münchenmoskén i Europa. Det kunde bli en bas för antikommunism, vilket också blev verklighet, som vi såg.

Det finns dock en problematisk relation mellan Brödraskapet i Egypten och den islamiska Wahabismen (salafismen), som är statsreligion i Saudiarabien, grundad på den bokstavstroga Hanbalitiska rättsskolan. Relationen har pendlat mellan vänskap och samarbete och sedermera slutat i fientlighet. Från början var relationen hjärtlig. Abdul Wahabs anhängare på 1700-talet kallade sig också muslimska bröder och man kan notera en tidig koppling mellan Hassan al-Banna och Saudiarabien, bland annat när han besökte landet under 1930-talet och inledde flera kontakter, bland annat rörande en utgivning av Hanbalitiska rättsvetenskapliga medeltida grundskrifter.⁴⁸⁷ Brödraskapet startade aldrig någon egen gren i Saudiarabien utan uppfattade att landet redan styrdes enligt islam. Efter konflikten mellan Nasser och Muslimska Brödraskapet 1954 tog Saudiarabien emot många medlemmar från Brödraskapet, den mest framstående av dem, Muhammad Qutb, var bror till den fängslade Sayyid Qutb. Trots förekomsten av konkurrens om ledningen för den globala islamiska rörelsen mellan Saudiarabien och Brödraskapet har det ömsesidiga beroendet varit stort över tid. Det saudiska kungahuset har haft stora ekonomiska resurser medan Brödraskapet har haft ett globalt nätverk av organisationer med en massbas och med en ideologi som pragmatiskt anpassar sig till situationen i olika länder.

Abdullah al-Aqeel, som ingick i Brödraskapets Internationella allmänna shuraråd under 1960-talet som representant för Gulfstaterna, blev sedermera också en av de högsta cheferna i *Muslim World League* (MWL) och spelade en avgörande roll i förhållandet mellan Muslimska Brödraskapet och Saudiarabien. Han beskrivs i *Ikhwan wiki* på följande sätt:

Al-Aqeel är en av de ledare för Muslimska Brödraskapet och en av dess lärda som kände till denna rörelse vid imamen al-Bannas tid, när han studerade i Kairo, och var inskriven vid shariafakulteten, al-Azhar-universitet, där han tog examen 1954.⁴⁸⁸

På al-Aqeels hemsida kan man notera en nära relation mellan honom och Youssef Nada. Via fotografier som publiceras på hemsidan kan man se när de träffades i Youssef Nadas hem i Schweiz 1984.⁴⁸⁹ Där finns också fotografier på al-Aqeel och

⁴⁸⁷ Lia 1998: 142–143.

⁴⁸⁸ *Ikhwan wik*, ”المستشار عبد الله العقيل”, (Juristen, Abdullah al-Aqeel).

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=عبد_الله_العقيل

Arkiv, 2017-11-17. <http://archive.is/IOLnM>

”أحد قادة الإخوان المسلمين وواحد من مفكريها الذين تعرفوا على هذه الحركة في عهد الإمام البنا وقت أن كان العقيل يدرس بالقاهرة عندما التحق بكلية الشريعة جامعة الأزهر الشريف وتخرج فيها عام ١٩٥٤م.”

⁴⁸⁹ Al-Aqeels hemsida, ”المستشار عبد الله العقيل مع يوسف ندا، وز غلول النجار في منزل يوسف ندا بسويسرا 1984”, <https://web.archive.org/web/20161123110936/http://www.alaqeelabumostafa.com/picdetail.asp?imgID=11434&first=11468&last=11468&page=9>

Brödraskapets Generalvägledare 1973–1986 Umar al-Tilmisani,⁴⁹⁰ och på representanter för islamiska samfund i de skandinaviska länderna.⁴⁹¹

Al-Aqeel blev assisterande generalsekreterare för *The World Supreme Council for Mosques*, en avdelning inom MWL som har till uppgift att planera och finansiera byggandet av moskéer globalt. Han har gjort många besök i Skandinavien för att planera byggandet av moskéer och hålla seminarier, inklusive ett seminarium för muslimska imamer i Stockholm 1995 som enligt *Ikhwan wiki* hölls tillsammans med riksorganisationen Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS). Han deltog dessutom också i invigningsceremonin av en utbildningskonferens för imamer i Sverige med ett antal islamiska predikanter och ambassadörer för islamiska länder.⁴⁹²

Relationerna mellan Islamiska förbundet (IFiS) och *Muslim World League* (MWL) kan också spåras i tidskriften *Salaam* redan 1991 när nyhetssidan rapporterade om besök av representanten för *Muslim World League* (MWL), Abdallah Akil, (en annan stavning för al-Aqeel) med syfte att få information om verksamheten i Sverige. På nyhetssidan upplystes om att församlingarna i Göteborg och Uppsala väntar på hjälp för att kunna genomföra moskébyggen.⁴⁹³ Besöken resulterade i finansiering till byggandet av flera moskéer i Sverige, varav den viktigaste är moskén i Göteborg som förvaltas av Islamiska förbundet. Tilläggas bör att det finns en beräkning gjord av tidningen ETC från år 2017, som hävdar att 25% av moskéerna i Sverige är finansierade av Saudiarabien, vad gäller byggande och verksamhet.⁴⁹⁴

Mahmoud Khalfi, dåvarande ordförande för Islamiska förbundet, skrev också en artikel för *al-Aqeels* hemsida 2015 där han beskrev Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) som ”den andliga fadern till de flesta islamiska institutionerna i Sverige”.⁴⁹⁵

490 Ibid: "المستشار عبد الله العقيل مع الأستاذ عمر التلمساني وإبراهيم شرف ويوسف ندا في سويسرا 1985م".
<http://web.archive.org/web/20171117235303/http://www.alaqeelabumostafa.com/picdetail.asp?imgID=11357&first=11339&last=11434&id=0&page=0>

⁴⁹¹ Ibid. "المستشار عبد الله العقيل مع ممثل الجاليات الإسلامية في الدول الإسكندنافية".
<http://web.archive.org/web/20171117180053/http://www.alaqeelabumostafa.com/picdetail.asp?imgID=11378&first=10983&last=11459&id=0&page=0>

⁴⁹² *Ikhwan wiki* citerar tidningen *Asharq Alawsat*, ”دورة للأئمة نظمها رابطة العالم الإسلامي في السويد”, (En kurs för imamer anordnad av Muslim World League i Sverige), 1995-04-07.
http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=دورة_للأئمة_نظمها_رابطة_العالم_الإسلامي_في_السويد
 Arkiv, 2017-11-17. <https://archive.is/4p0Jr>

⁴⁹³ Salaam, "Nyheter från SMR", 10/91:8.

⁴⁹⁴ Dag Ankersen, ”Saudiarabien finansierar var fjärde svensk moské”, Dagens ETC, 2017-11-08.
<http://web.archive.org/web/20171110001549/http://www.etc.se/inrikes/saudiarabien-finansierar-var-fjarde-svensk-moske>

⁴⁹⁵ Mahmoud Khalfi, ”ماذا يحدث في السويد تجاه المسلمين”, (Vad händer i Sverige mot muslimer?), Al-Aqeels hemsida.

Det faktum att han skriver på al-Aqeels hemsida är en indikation på kontakterna mellan WML och Brödraskapets organisationer, även i Sverige, och den viktiga roll som byggandet av moskéer, och relationerna till Saudiarabien och MWL har haft för Brödraskapet.

Samarbetet mellan Brödraskapet och Saudiarabien fortsatte tills Saddam Hussein gick in i Kuwait 1990, och brödraskapet motsatte sig att icke-muslimska styrkor skulle få komma in på arabiska halvön. Detta var den första stora sprickan mellan de två viktiga islamistiska aktörerna. Saudiarabien drog tillbaka sitt stöd till Brödraskapet och ändrade sin strategi så att man i stället försökte kontrollera islamiska centra genom wahabistiska, salafistiska rörelser runt om i världen. Relationerna blev bättre efter Saddam Husseins fall 2003, men återgick aldrig till vad det varit före Iraks invasion i Kuwait.

Icke desto mindre uppstod en kamp om islamisk auktoritet efter den arabiska våren 2011, och om det Muslimska brödraskapets politiska inflytande i olika länder. Brödraskapet avvisade återigen Saudiarabien, särskilt efter det att Egyptens president Muhammad Mursi hade avsatts 2013. Avsättandet av Mursi stöddes nämligen av Saudiarabien och Förenade Arabemiraten, medan Qatar protesterade och blev Brödraskapets nya allierade i regionen. Qatar var al-Qaradawis hemland och efter Mursis fall blev det en exilplats för många egyptier som tillhör Brödraskapet. Detta ledde till konflikt mellan Qatar och Saudiarabien. Slutligen arresterade den saudiska kungamakten de imamer i Saudiarabien som var associerade med Brödraskapet, inklusive den framstående Sheikh Salman al-Ouda,⁴⁹⁶ medan Muslimska brödraskapet förklarades som terroristorganisation. (Det kan nämnas att Sheikh Salman al-Ouda många gånger hade deltagit i Islamiska förbundets (IFiS) konferenser i Stockholm.) Genom denna geopolitiska utveckling, och Saudiarabiens konflikt med Qatar, och förklarandet av Brödraskapet som terroristorganisation, blev också Brödraskapets "andlige ledare", Yusuf al-Qaradawi, upptagen på Saudiarabiens lista över terrorister 2017.⁴⁹⁷

<http://web.archive.org/web/20160418211639/http://alaaqeelabumostafa.com/ideadetails.asp?essayID=12828&chk=1>

"الرابطة الإسلامية في السويد، IFiS، هي أهم المؤسسات الإسلامية العاملة في السويد وتعتبر الأب الروحي لمعظم المؤسسات الإسلامية في السويد."

⁴⁹⁶ The World Union of Muslim Scholars, "الاتحاد العالمي لعلماء المسلمين يدعو للإفراج فوراً عن الشيخ سلمان", "العودة ورفاقه", (International Union of Muslim Scholars kräver en omedelbar frigivning av Sheikh Salman al-ouda och hans följeslagare), 2017-05-11.

<http://web.archive.org/web/20170912080334/http://iumsonline.org/ar/aboutar/nt-lnhd/lthd-laalmy-laalm-lmslmyn-ydaao-llfrg-aan-lshykh-slmm-laaod-orfk/>

⁴⁹⁷ CNN in Arabic, "كيف رد القرضاوي وغنيم والعلي والزمير على وضعهم على قائمة الإرهاب؟", (Hur reagerade al-Qaradawi, Ghoneim, al-Ali och al-Zumar på att de placerades på "terrorlistan"?), 2017-06-09. <http://web.archive.org/web/20171121100253/https://arabic.cnn.com/middle-east/2017/06/09/islamists-reactions-terrorism-list-qatar>

Vi kan alltså se att det har funnits ett nära samarbete på både organisatorisk och personlig nivå mellan Muslimska brödraskapet och MWL i Saudiarabien. Men eftersom samarbetet redan från början under kalla kriget var präglad av internationell storpolitik kom det också att brytas sönder av internationell storpolitik, med början i och med Kuwaitkriget 1990 för att sluta i total fientlighet efter militärkuppen mot president Mursi 2013.

5.10 Slutsatser

Det står ganska klart att European Federation och Islamic Organisations (FIOE) har grundats av och ingår i det transnationella Muslimska brödraskapet. Uppgifter om det tidiga grundandet av flyktingar från Nassers förföljelse, med den legendariske Said Ramadan i centrum, är dokumenterade från olika håll. Inom ett par decennier fanns nationella organisationer i nästan alla Europas länder (se kapitel 5.2 och 5.3 ovan).

Målsättning och ideologi hos dessa nationella organisationer i Europa var från början helt kvar i gamla hjulspår. Efter hand började man inse att muslimer i Europa var där för att stanna, varför det utvecklades en ny ”europeisk strategi” som fastlades 1995. Målsättningen skulle inte som i de muslimska länderna, där muslimer var i majoritet, att bilda partier, gå in i regeringar eller direkt påverka politiken på ett islamiserande sätt med sikte på en islamisk samhällsordning. Nej, i samhällen där muslimer är i minoritet – så talade ”den europeiska strategin” och dess främste ideolog Yusuf al-Qaradawi – skulle man främst slå vakt om ”muslimernas” identitet genom att bygga upp en muslimsk enklav av kulturella institutioner som moskéer och skolor. Detta betydde inte separation, som hos pietistiska salafister. Nej muslimerna i Europa skulle vara delaktiga, de skulle delta i politik och samhällsliv, de skulle uttryckligen utföra *da'wah* ute i samhället både genom åsikter men framför allt också genom sina exempel. ”Islam” skulle framstå som överlägset. (Med dessa citationstecken betonar jag att det är Brödraskapets version av ”islam” och ”muslimer” som det handlar om.)

Genom att enklaven fanns skulle ”muslimerna” inte förlora sin identitet, enklaven var ett sammanhang där identiteten kunde förstärkas. Den gav möjlighet till ständig strävan, personlig *jihad*, för att bli bättre och bättre ”muslimer”. Denna strategi, där som sagt Yusuf al-Qaradawi är en huvudperson ansluter till ett av hans grundbegrepp: Strategin är en ”medelväg”, *wasatiyyah*, mellan salafistisk separatism och en principlös assimilering upp i det sekulära samhällslivet.

Ideologiskt överensstämmer FIOE:s ”förståelse av islam” på punkt efter punkt den ”islam” som utvecklades av al-Banna i Egypten och som har förts vidare av Yusuf al-Qaradawi, ordföranden i det ideologiskt och teologiskt ledande *European Council of Fatwa and Research* (ECFR) grundat 1997. Al-Qaradawi framträder ju officiellt sedan 1990-talet som Muslimska brödraskapets ”andlige ledare”. Det

betyder också att FIOE och al-Qaradawi inte har övergivit det långsiktiga målet om en islamisk samhällsordning och en islamisk stat. Det är bara det att saken skjuts på framtiden, till dess ”muslimerna” genom *da’wah* har blivit fler och fler och till slut uppnått majoritet. (Fredlig *da’wah* för att sprida ”islam” till fler och fler är ju också Hassan al-Bannas grundläggande strategiska idé ända sedan 1930-talet, vilket kommer att framgå i sina detaljer i Del III. Ideologi.) Tills vidare ska man alltså vidareutveckla sin enklav, förbättra sig som muslimer och sprida budskapet (kapitel 5.4.). Det är denna strategi om enklavisering som forskare som Damon Perry för Storbritannien eller Aje Carlbom för Sverige syftar på när de påpekar att Muslimska brödraskapets ideologi och organisationsvärld inte främjar det som inom invandringspolitiken kallas ”integration”.

Genom sina sido- och dotterorganisationer, tillsammans med sina ledningsorgan, kom Europeiska federationen att bygga upp ett organisatoriskt nätverk som i grova drag liknade det egyptiska brödraskapets, som framgick ovan (kapitel 5.6 och 5.7). FIOE har nära kontakter med Muslimska brödraskapets transnationella organisationer (kapitel 5.5).

Sammantaget pekar dessa resultat på att Europeiska federationen (FIOE) med sina ingående medlemsorganisationer från 27 länder verkligen är det som på *Ikhwan .wiki* kallas ”den europeiska flygeln”. Detta återkommer jag till senare (se kapitel 14.5 och 16.1).

Kapitel 6. Det svenska nätverket (1): Islamiska förbundet i Sverige (IFiS)

6.1 Forskningsläget

Som framgick av genomgången i delkapitlet Tidigare forskning (kapitel 1.4) är Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) – formellt grundat 1995 – den organisation som ända sedan slutet av 1990-talet har utpekats som Muslimska brödraskapets (eventuella) svenska gren. Genom framför allt Aje Carlboms studie 2018⁴⁹⁸ har denna hypotes förstärkts genom att han i flera detaljer har kunnat påvisa sambandet mellan Islamiska förbundet (IFiS) och Muslimska brödraskapet (MB). Tanken får också stöd, som framgick, i arbeten av Jonas Otterbeck och Anne Sofie Roald, samt i trovärdiga intervjuer med svenska avhoppare som Pernilla Ouis och Pierre Durrani (se kapitel 1.4). Sammantaget är denna forskning tillräcklig för att sätta fokus på Islamiska förbundet (IFiS) när jag vill undersöka Muslimska brödraskapets eventuella närvaro i Sverige.

Det står emellertid ingenstans på någon hemsida att Islamiska förbundets i Sverige (IFiS) är en gren av, eller är grundat av personer från, det globala Muslimska brödraskapet. Som vi såg ovan är ju detta heller inte utskrivet på någon enda hemsida i Europa, varken hos den europeiska federationen (FIOE) eller hos nationella organisationer som det tyska (IGD), det franska (UOIF) eller det brittiska (MAB). Enskilda företrädare för svenska islamiska organisationer förnekar ju också ivrigt, som har framgått, något sådant samband. Detta nekande tar flera religionsvetenskapliga forskare fasta på. Som framgick har många svenska religionsvetare helt eller delvis avvisat tanken på Muslimska brödraskapets närvaro i Sverige (eller ens Europa) och framhållit bristen på tillförlitliga källor. Samtidigt har de dock framhållit att ”en kartläggning är en rimlig vetenskaplig uppgift”, om den bara kunde bygga på ”kontrollerbara fakta” (se kapitel 1.4.7). Som framgått ska jag här försöka gå bakom Brödraskapets retoriska förnekelse och följa upp denna fråga i en källmässigt grundad undersökning där kontrollerbara, sakuppgifter ska användas, från såväl primära som sekundära källor. Som framgick avstår jag helt från egna intervjuer utan söker mig till annat källmaterial. I det följande bygger jag vidare på Aje Carlboms, Jonas Otterbecks och Anne Sofie Roalds resultat.

Lyckligtvis har Sverige ett omfattande offentligt arkivmaterial i Skatteverkets register för företag, stiftelser, ideella organisationer och lobbyorganisationer. Dessutom har stora delar av Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk erhållit ekonomiska bidrag från offentliga myndigheter, vilket har krävt rapportering till olika myndigheter, såsom Skatteverket och Myndigheten för stöd

⁴⁹⁸ Carlbom 2018: 27.

till trossamfund (SST). Detta har medfört att jag har kunnat använda trovärdiga sakuppgifter från myndighetsarkiv (kapitel 6–7). Genom den svenska offentlighetsprincipen kan det till och med vara så att min undersökning är unik i den internationella forskningen om Muslimska brödraskapet, eftersom jag får fram unika sakuppgifter om hur en förmodad nationell organisation inom Muslimska brödraskapet, samt dess nätverk är uppbyggd.

6.2 Islamiska förbundet i Sverige (IFiS)

6.2.1 Presentation på hemsidan

På sin arabiskspråkiga hemsida (läst 2021)⁴⁹⁹ hävdar Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) att dess verksamhet med *Da'wah*, kallelse till islam, påbörjades i slutet av 1970-talet. På den svenska hemsidan presenteras och anges dock en annan tidpunkt: "Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är en ideell organisation, som grundades 1981".⁵⁰⁰

Är det ett misstag? Eller kan detta förklaras genom att Islamiska Förbundet i Stockholm (IFS) åsyftas, som enligt sin egen hemsida grundades 1981?⁵⁰¹ Menar personkretsen runt IFiS att de fanns informellt på 70-talet men att deras formella organisering började 1981 när de grundade Islamiska förbundet i Stockholm? Var det alltså en ideologisk krets av islamistiska pionjärer som huvudsakligen bodde i huvudstaden och samverkade oavsett organisationens benämning?

Förhållandet mellan Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) verkar vara mycket nära. Troligen handlar det om samma krets av personer som definierar sig i två olika organisatoriska strukturer med olika inriktning. En annan upplysning om organisationens historia är för år pekar på något tredje, att något hände 1987:

1987. Islamiska Förbundet i Sverige bildades officiellt. Det året var ett händelserikt år. Då Förbundets medlemmar tog initiativ till att hjälpa muslimer i Norge och Finland att organisera sig och bildade då Islamiska Förbundet i Norge och Islamiska Förbundet i

⁴⁹⁹ Islamiska förbundet, "ARABIC".

<https://web.archive.org/web/20211027054724/https://www.islamiskaforbundet.se/arabic/>

⁵⁰⁰ Islamiska förbundet, "Vad Islamiska förbundet står för", 2006-03-03.

<http://web.archive.org/web/20110707060856/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/om-ifis/verksamhet.html>

⁵⁰¹ Islamiska förbundet i Stockholm, "om oss".

https://web.archive.org/web/20130216075955/http://ifstockholm.se/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=6

Finland. På den tiden var dessa två organisationer distrikt under Islamiska Förbundet i Sverige tillfälligt tills organisationerna kände sig redo att driva arbetet självständigt.⁵⁰²

Vad man åsyftar som "Islamiska förbundet i Sverige" i denna formulering är återigen oklart; IFiS grundades ju formellt 1995. Det finns inga dokument i statliga arkiv om vad det är som har bildats "officiellt" år 1987. Inte ens en begäran om ett organisationsnummer hos Skatteverket gav något resultat. Den framstår som jag ser det som den mystiska "Organisation 1981".

Vad menas då med ordet "officiellt" i texten i så fall och vilken myndighet kan ha gett "Islamiska förbundet i Sverige", som det står i citatet, en sådan ställning? Var det hos Muslimska brödraskapets europeiska ledning, eller var det en svensk myndighet? Enligt den här texten poängteras också att IFiS (1987) tydligen inte var en nationell organisation utan snarare ett geografiskt "distrikt" som inkluderade nordiska länder. Jag ska snart komma till att man i motsats till formuleringen ovan, konstituerar sig som formell, nationell organisation för Sverige inom Europeiska federationen (FIOE) vid ett styrelsemöte 1995 som inkluderar egna distrikt i svenska städer, inte nordiska länder (kapitel 6.2).

Det vore intressant om man närmare kunde få fram uppgifter om den personkretsen i Stockholm som kreativt skapade dessa organisationer under 70- och 80-talen; det skulle betyda en del för att förstå hur Muslimska brödraskapets organisationskultur fungerar. Min hypotes är alltså att det rör sig om i huvudsak samma personkrets som sitter och har suttit i styrelserna för både Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) och i Sverige (IFiS). Jag har inte fått fram några uppgifter för att säkert fastställa om det huvudsakligen var samma grupp av personer i organisationerna 1981, 1987 och 1995. Tyvärr har Skatteverket gallrat bort dokumenten för det konstituerande mötet för Islamiska Förbundet i Stockholm (IFS) 1981. Ett indirekt stöd för denna min förmodan kan man dock finna i arkivet hos Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Två av de officiella grundarna i Islamiska förbundet (IFiS) 1995, Mostafa Kharraki och Mahmoud Aldebe, finns med på en ansökan om bidrag från myndigheten SST (som då hade ett annat men ändå likalydande namn) redan under 1980-talet. Kharraki som representant för riksorganisationen Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), grundad redan 1974, en organisation som nedan ska visa sig vara anknuten till Islamiska förbundet. Aldebe som representant för Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Det finns en annan omständighet som också stöder min förmodan om att det rör sig om samma personkrets. Det är att det var under denna tid, 1980-talet och 1990-talet, som det stora arbetet genomfördes med att köpa tomt, planera, finansiera och få bygglov för Stora moskén på Södermalm i Stockholm. Bygglov beviljades 1996 och moskén invigdes 2000. Ett sådant arbete kräver kontinuitet och uthållighet hos den ledande personkretsen, vilket också stöder tanken att personkretsen är ungefär densamma. Jag har inga indikationer på att den

⁵⁰² Islamiska förbundet, "historia".

<http://web.archive.org/web/20220923084059/https://www.islamiskaforbundet.se/historia/>

förste ordföranden för Islamiska förbundet (IFiS) år 1995, den redan nämnde Chakib Benmakhlouf, faktisk var styrelsemedlem, kanske ordförande, för Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Kanske var det någon av de i tidigare kapitel nämnda Mostafa Kharraki eller Ahmed Ghanem? Med tanke på hur Brödraskapets inre organisationskultur ser ut är det rimligt att ha som hypotes, än så länge obekräftad, att dessa tre, till exempel, tillsammans med Mahmoud Aldebe, sitter i styrelsen för IFS under 80-talet.

6.2.2 Förbundets anknytning till det transnationella nätverket och Den europeiska federationen (FIOE)

Att Islamiska förbundet (IFiS) har en tydlig anknytning till det transnationella Muslimska brödraskapet framgår hos den norsk-svenska forskaren Anne Sofie Roald i hennes bidrag till Roel Meijers och Edwin Bakkers antologi *The Muslim Brotherhood in Europe* (2012), där gräddan av europeiska forskare på området presenterar vad som rimligen kan kallas framkanten av kunskapsläget.⁵⁰³ Roald har i nära nog två decennier framför allt studerat Muslimska brödraskapet i Jordanien, liksom situationen för muslimer i Europa. Hon skriver:

Members (*ikhwan*, i.e. brothers) and sympathizers of the Muslim Brotherhood have, together with Turkish and Pakistani organizations, fronted Islamic activities in Scandinavia. Many of the main regional organizations in both Norway and Sweden have people close to the Muslim Brotherhood in leading positions.⁵⁰⁴

Genom intervjuer med informanter på ledande positioner framkommer att den islamiska aktiviteten i Norden, det vill säga Muslimska brödraskapets islamiska aktivitet, i början var koncentrerad till Sverige, med årliga konferenser och möten, som samlade muslimer från hela Norden.⁵⁰⁵

Arbetet med att bygga upp Islamiska förbundet, i Stockholm respektive Sverige, berättas det på hemsidan, inleddes under 1970-talet av ett litet antal studenter som hade emigrerat från olika islamiska länder. Detta är ett mönster som framkom också i olika länder i Europa under denna tid (kapitel 5.2). Enligt den arabiska hemsidan var målet att etablera ”den islamiska närvaron” i Sverige. Jag ska senare återkomma till denna retoriska formulering där ”den islamiska närvaron” egentligen betyder

⁵⁰³ Meijer & Bakker eds. 2012. Boken är presenterad i fotnoter redan i kapitel 1.2 ovan.

⁵⁰⁴ Anne Sofie Roald, ”Democratization and secularization in the Muslim Brotherhood. The international dimension” I Meijer & Bakker eds. 2012: 71–88. Citatet från sid. 73.

⁵⁰⁵ Ibid. Emellertid är Roalds syn på Muslimska brödraskapets närvaro i Europa mer liknande ”fragmentiseringsteorin” än ”sammanslagningsteorin” (se kapitel 1.3). Detta hindrar henne inte att tala om ”regional organizations” och tala om FIOE som en ”umbrella organization” som domineras av Muslimska brödraskapet. Se kapitel 1.4, ovan. Jag tar till mig hennes påpekande om Muslimska brödraskapets viktiga roll i Sverige under uppbyggnadstiden, oavsett om Muslimska brödraskapets närvaro i Europa ska tolkas enligt endera av de två teorierna. Att Roald ändå talar om ”organisationer” indikerar att nätverket kanske inte var helt så fragmentiserat och enbart informellt.

närvaron för Muslimska brödraskapets version av ”islam” och ”närvaron” av de egna organisationerna (kapitel 10.1 och 14.5).⁵⁰⁶ De framhåller också på hemsidan sin framstående roll i dagens Sverige och att de även har haft betydelse genom att etablera en rad sido- och dotterorganisationer. Dessa ska jag återkomma till senare (kapitel 7).

Vi kan dock redan nu, inte bara genom Roalds tydliga formulering ovan, utan också utifrån de båda hemsidorna, finna en tydlig och grundläggande indikation på att Islamiska förbundet (IFiS) är en gren av, eller är ”associerad med” det transnationella Brödraskapet. Det handlar om ytterligare en indikation som både Anne Sofie Roald och Aje Carlbom har uppmärksammat. Enligt sina stadgar som publicerades på förbundets hemsida⁵⁰⁷ var förbundet med och grundade *Federation of islamic Organisations in Europe* (FIOE), Muslimska Brödraskapets paraplyorganisation i Europa (se kapitel 5.1 ovan). Denna uppgift bekräftas av FIOE:s förste ordförande Ahmed Al-Rawi i en intervju med Ian Johnson år 2004. Al-Rawi räknar upp de femton länder som var medgrundare i FIOE 1989, och nämner då en medgrundande organisation som ”representerar Skandinavien”. Man kan undra vilken denna är. Eftersom Islamiska förbundet (IFiS) enligt sin hemsida säger sig ha grundat de nordiska organisationerna är det troligt att Al-Rawi talar om den svenska organisationen.⁵⁰⁸ Men saken är ännu mer komplicerad. År 1989 var Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) inte formellt grundat, vilket skedde officiellt 1995. Vi såg ovan att hemsidan egentligen talar om tre organisationer som jag sammanfattade med deras årtal, 1981, 1987 respektive 1995. Den svenska organisation som i så fall var närvarande är den (mystiska), troligen nordiska, ”Organisation 1987” eller lika troligt Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), grundat 1981 som vi såg, men kanske kompletterad med ett nordiskt uppdrag. Dessa uppgifter sammantagna antyder ännu mer att man från Islamiska förbundets sida ser IFS och IFiS som i det närmaste samma organisation, eller ser det som *samma personkrets* med olika organisatoriska fasader. (Jag återkommer till den mystiska

⁵⁰⁶ Förbundet ignorerar med andra ord i sin historieskrivning tidigare eller annan islamisk ”närvaro” i landet och har i sin retorik en egen, underförstådd definition av vad ”islam” och ”islamisk närvaro” är. Det senare är ett själv rättfärdigt drag i Islamiska förbundets och Muslimska brödraskapets självuppfattning, att det endast är de själva som står för en autentisk islam. Det blir alltså logiskt sett de själva som är ”den islamiska närvaron”. Se kapitel 10.1.

⁵⁰⁷ Islamiska förbundet, förbundets stadgar.

http://web.archive.org/web/20140706113340/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/F%C3%B6rbundsstadgar_20120610.pdf

⁵⁰⁸ Se Johnson 2010: 199–200, samt noten om ”the big circle” av grundarorganisationer på sid. 292–293. Al-Rawi nämner dock endast en ”single organization that represented the Scandinavian countries”. Men eftersom IFiS på sin hemsida säger sig ha grundat de andra skandinaviska organisationerna är det rimligen en svensk organisation som al-Rawi åsyftar, och det måste i så fall vara IFS.

”Organisation 1987” senare, och kanske har en lösning på dess gåta. Se kapitel 7.2.1.)

Det finns ytterligare en pusselbit som pekar på Islamiska förbundets (IFiS) tillhörighet till den europeiska organisationen (FIOE), en finansiell indikation. Enligt stadgarna ska Islamiska förbundets samtliga ekonomiska tillgångar och fasta egendomar överföras till FIOE i det fall förbundet skulle upplösas. Man äger ju värdefulla tomter och byggnader runt om i Sverige, inte minst Stora moskén på Södermalm. En sådan finansiell indikator är ju en särskilt stark indikation på tillhörighet.⁵⁰⁹

Islamiska förbundets (IFiS) tillhörighet till den europeiska huvudorganisationen FIOE är alltså enligt stadgarna otvetydig. Därtill kommer ett annat faktum, på personnivå. Det framgick ovan (kapitel 5.5) att en ledande företrädare från IFiS, Chakib Benmakhlouf, varit ordförande i (FIOE) (ett faktum som Anne Sofie Roald var den första att påpeka inom forskningen, kapitel 1.4), samt att en senare ordförande, Abdirizak Waberi, varit biträdande ordförande.⁵¹⁰ Benmakhlouf presenterades också i arabiska media som ledare för Brödraskapets svenska gren med direkta kontakter till det egyptiska Brödraskapet, som vi såg (kapitel 4.4). Jag drar alltså slutsatsen att Islamiska förbundet (IFiS) är en gren av Muslimska brödraskapet genom sitt formella medlemskap i den europeiska federationen (FIOE) och på personnivå genom Chakib Benmakhloufs och Abdirizak Waberis framstående ställning där.

6.2.3 Förbundet ideologi och ”Muslimska brödraskapets skola”

En annan indikation på sambandet till det globala Muslimska brödraskapet är ideologisk. På denna punkt är fler svenska forskare eniga, även om de flesta menar att den ideologiska anknytningen är en tillfällighet och endast finns på personlig nivå. Som jag ser det är den ideologiska anknytningen mycket mer än tillfällig. Även på personnivå består den som framgick, i de fall vi har att göra med medlemmar i Brödraskapet, av en långvarig socialisation och ideologisk skolning (se kapitel 5.3). Men framför allt är ideologin institutionaliserad, en officiell organisatorisk hållning. Jag kommer nedan att återkomma till det i Del III, Ideologi, men här inledningsvis vill jag nämna ett exempel, Islamiska förbundets tidskrifter *Rabita* och *Salaam*.

Vid åren för sitt grundande vid mitten av 1990-talet gav Islamiska förbundet ut en officiell arabiskspråkig tidning med namnet *Rabita* som på svenska betyder

⁵⁰⁹ Islamiska förbundet, ”Förbundsstadgar”.

https://web.archive.org/web/20161228071724/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/F%C3%B6rbundsstadgar_20120610.pdf

⁵¹⁰ Se Roald 2012: 79–80.

”Förbundet”.⁵¹¹ Jag har studerat samtliga tolv nummer som gavs ut mellan 1994 och 1996 innan tidningen lades ner, och vi möter en typisk, partianknuten politisk tidskrift. De politiska budskap som varje politisk rörelse presenterar i sina tidskrifter är inte något som det slarvas med, de har en speciell ställning som skyltfönster för rörelsens framhävda ideologi och riktade budskap. De politiska tidskrifterna anses allmänt i den politiska idéforskningen vara grundläggande källor till en politisk organisations ideologi, vid sidan av partiprogrammen och policydokument.⁵¹²

I arabiskspråkiga *Rabita* 1994–1996 presenterades i artikel efter artikel det transnationella Muslimska Brödraskapets ideologi och politik. Några av Brödraskapets mest kända ideologer och politiker var författare, andra islamiska strömningar förekom inte alls. Nyheter om Muslimska Brödraskapets grenar och moderorganisationen i Egypten var huvudnyheter. Tidskriften försvarade också länder där islamister satt i regeringsställning, eller de grenar av Brödraskapet som befann sig i opposition i olika länder. I *Rabita* presenterades också 1995 det nyinrättade Islamiska förbundets (IFiS) målsättningar och tänkande. Ett liknande mönster fann Jonas Otterbeck i sin undersökning av den samtidigt utkommande svenskspråkiga politiska informationstidningen *Salaam*, där de enda ideologiska grundtexter som presenterades var sådana som var skrivna av Brödraskapets ideologer som Hassan al-Banna, Abu A’la Maududi, Sayyid Qutb och några till.⁵¹³ Som jag ska återkomma till senare (kapitel 6.3) är det otvetydigt att det är Muslimska brödraskapets ideologi, retorik och politiska utblick som presenteras. Det ideologiska sambandet är alltså något betydligt mer än bara en personlig tillfällighet.

Ytterligare en indikation är ett direkt påstående inifrån av en ledande person. Det sker i en artikel på arabiska i *Tunis News* 2013. Artikeln är skriven av den tidigare ordföranden för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Mahmoud Khalfi, nuvarande chef för Stockholms moské (2022). Khalfi skrev artikeln under efterspelet till revolterna under arabiska våren och avsikten var att stödja Muslimska brödraskapets parti i Tunisien, *al-Nahda* i de pågående politiska processerna och parlamentsvalen. Där kan vi läsa följande om Muslimska brödraskapets lyckade verksamhet i Sverige, och dess ideologiska tillhörighet till Muslimska brödraskapet:

Jag tror att Sverige är pionjär när det gäller en normalisering med islamisterna, både på gräsrotsnivå och genom den officiella hanteringen [det officiella bemötandet] av det

⁵¹¹ *Rabita* är en ofta använd benämning inom Muslimska brödraskapet som framgick ovan (kapitel 5).

⁵¹² För klassiska svenska exempel, se t.ex. Herbert Tingsten, *Den svenska socialdemokratins idéutveckling*, 1–2. Stockholm: Tiden, 1941; Leif Lewin, *Planhushållningsdebatten*. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1967. Det senare arbetet skildrar de svenska politiska partiernas ideologiska ställningstaganden från 1920-talet till 1966 i frågan om fri marknad eller statlig styrning, där de politiska tidskrifterna och tidningarna är några av de viktigaste källorna.

⁵¹³ Otterbeck 2000: 255.

civila samhällets institutioner samt de islamiska institutioner som är kända för att tillhöra Muslimska Brödraskapets skola, såsom Islamiska förbundet i Sverige som äger det Islamiska centret och Stockholms stora moské.⁵¹⁴

Mahmoud Khalfis artikel i *Tunis News*, skriven av en tidigare ordförande och fortsatt framstående ledare inom IFiS, låter jag vara den sista av mina pusselbitar här. Det finns ingen anledning att ifrågasätta hans påstående att Islamiska förbundet (IFiS) tillhör ”Muslimska brödraskapets skola”. Dels eftersom det inte finns någon anledning att ljuga om detta i Tunisiska media, dels eftersom hans påstående lätt skulle kunna motsägas av andra om det vore falskt. Denna pusselbit om Islamiska förbundets (IFiS) ideologiska tillhörighet, direkt inifrån en av förbundets ledare, stödjer de tidigare pusselbitarna om Islamiska förbundets organisatoriska band till den europeiska federationen (FIOE). Tillsammans utgör dessa kvalitativt disparata pusselbitar ett tydligt stöd, om än preliminärt formulerat, för hypotesen att Islamiska förbundet är det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren eller nationella organisation.

6.2.4 Grundfrågan preliminärt besvarad

Därmed är grundfrågan i avhandlingen besvarad i sina huvuddrag, hypotesen är preliminärt bekräftad. Det finns starka indikationer på att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ingår i det globala Muslimska brödraskapets nätverk som dess svenska gren eller organisation. Indikationerna är såväl organisatoriska som personliga samt ideologiska och trovärdigt erfarenhetsbaserade. Men vad en sådan tillhörighet består av eller betyder återstår att undersöka. I fortsättningen går jag alltså vidare längs detta spår, för att ytterligare bekräfta sambandet, eller modifiera det, i enlighet med den teori och metod som jag presenterade i metodkapitlet (kapitel 2). Jag ska närmare försöka undersöka hur detta samband har etablerats historiskt och hur det faktiskt ser ut i de tre aspekterna organisation, ideologi och praktisk politik. Här i Del II, Organisation, kapitel 6, fortsätter jag nu med Islamiska förbundets (IFiS) organisation i Sverige och frågan om det finns indikatorer som pekar på tillhörighet till Brödraskapets transnationella nätverk. Jag kommer att använda de åtta indikatorerna som jag presenterade i kapitel 2.3 ovan som slagruta. Jag kommer att undersöka den historiska bakgrunden samt de personliga historiska kontakterna, och till viss del indikatorn ideologisk likhet (se kapitel 2.3 ovan). I kapitel 7 går jag vidare och undersöker de islamiska organisationerna i Sverige som IFiS på sina två hemsidor har angett att de har grundat, och de organisationer som

⁵¹⁴ Mahmoud Khalfi, ”محمود الخلفي: قراءة في الواقع السياسي التونسي”, (Mahmoud Khalfi: En analys av den tunisiska politiska verkligheten), *Tunis news*, 2013-02-18.
<http://web.archive.org/web/20160921114349/http://tunisnews.net/2013-02-18-08-10-18/>

”أحسب أن السويد كانت سباقة في التطبيع مع الإسلاميين سواء على المستوى الشعبي من خلال التعامل الرسمي مع مؤسسات المجتمع المدني والمؤسسات الإسلامية المعروفة بانتماثلها لمدرسة الإخوان المسلمين وأهمها الرابطة الإسلامية في السويد التي تملك المركز الإسلامي ومسجد ستوكهولم الكبير.”

Islamiska förbundets ledande aktörer har grundat (det jag också kallar Islamiska förbundets organisatoriska nätverk).

6.2.5 Islamiska förbundets (IFiS) grundande officiellt 1995

I arabiskspråkiga *Rabita* år 1995 skrev dåvarande och första ordföranden för förbundet, den redan nämnde Chakib Benmakhlouf, en artikel med anledning av förbundets grundande. Artikelns rubrik var *Insha' al-Rabita ja'a tatwijan li nashatat 'umraha 'ushruwna 'am* (Grundandet av förbundet var resultatet av tjugo års aktiviteter). Med de tjugo åren syftar han på de organisationsförsök som gjorts sedan 1970-talet, bland annat Islamiska förbundet i Stockholm IFS 1981, den nordiska organisationen 1987).

I artikeln berättar han att Sverige vid den tiden var ”fullt av” olika islamiska politiska inriktningar. Det fanns muslimer som förde fram idéer om *jihad* mot svenskar och som argumenterade för att utsätta dem för stöld och mord; detta för att svenskar inte sågs som allierade vänner, utan som *kufar*, det vill säga otrogna i krig mot islam.⁵¹⁵ Han själv och en grupp aktivister på det islamiska fältet, skriver han, beslöt då att samla ihop ”moderata muslimer” under ett organisatoriskt paraply som skulle heta Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Avsikten var att skydda den vanliga muslimen från ”att gå vilse bland sådana åsikter”. Under sista veckan i januari 1995 träffades man på en konferens för att grunda förbundet, berättar han. Benmakhlouf själv valdes till ordförande, och ledamöter i styrelsen blev ”bröderna” Ahmed Ghanem, Mostafa Kharraki, Mahmoud Aldebe, Zoheir Berrahmoune, Mahmoud Kalim och Sami al-Sarif.⁵¹⁶ Att kalla grundarna för ”bröder” är i sig själv en pusselbit, eftersom detta är den sedvanliga benämningen på medlemmar inom Muslimska brödraskapet.

I artikeln nämndes ingenting om Islamiska förbundets ställning som huvudorganisation, annat än ordet ”paraply”, eller att det har varit grundare av andra islamiska organisationer i Sverige eller Norden. Detta får vi i stället läsa på de hemsidor som jag redogjorde för ovan. Inte heller nämner Chakib Benmakhlouf Europeiska federationen (FIOE), men han framhåller att Islamiska förbundet (IFiS) genom sitt arbete ”länkar samman” Sverige med ”det islamiska arbetet i Europa”. I artikeln nämns heller inget om Muslimska Brödraskapet. Men det finns en intressant formulering. Det är uttrycket ”det islamiska arbetet i Europa”. Frågan är vad det är för ”islamiskt arbete” som åsyftas? Vi såg också ovan hur man på hemsidan talade om ”den islamiska närvaron” i Sverige. Med all sannolikhet syftar denna formulering på Muslimska brödraskapet och dess eget arbete att grunda organisationer och utföra *da'wah* bland invandrare från muslimska länder runt om i

⁵¹⁵ *Rabita*, ”انشاء الرابطه جاء تنويجا لنشاطات عمرها عشرون عاما”, (Bildandet av förbundet var kulmen på tjugo års verksamhet), 4/1995: 10.

⁵¹⁶ Ibid. Detta är namn att lägga på minnet, de återkommer nedan flera gånger.

Europa, tillika med dess arbete att vinna insteg i och påverka partier och myndigheter (se kapitel 16.5 nedan). Något annat "islamiskt arbete" finns det ju ingen anledning för förbundet att "länka" sig till. Ovan framgick också att Brödraskapets politiska arbete i europeiska länder ägde rum i konkurrens med andra islamiska organisationer, vilka hade kunnat nämnas om man hade avsett dem. Samma mönster antyder Chakib Benmakhlouf i sin artikel med den nedlåtande formuleringen att Sverige förut var "fullt av" andra islamiska riktningar medan man själv – "en grupp moderata muslimer" – är något annat. Jag vill påpeka att ordvalet att man är "moderat", till skillnad från andra som ägnar sig åt *jihad* eller våldsam revolution, är central i Muslimska brödraskapets självförståelse och ideologiska retorik (vilket jag ska återkomma till i Del III, Ideologi). Detta politiska nyckelord är alltså en tydlig ideologisk signal, det är Brödraskapets signum.

I Skatteverkets register återfinns protokollet från det konstituerande sammanträdet för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Det är daterat den 27–28 januari 1995. I detta protokoll bekräftas den information som Benmakhlouf gav i artikeln i *Rabita*. Firmatecknare var Chakib Benmakhlouf. Följande personer valdes till styrelse: Chakib Benmakhlouf, Ahmed Ghanem, Mostafa Kharraki, Mahmoud Aldebe och Zoheir Berrahmoune. Mahmoud Kalim och Sami Dreif (det sista är troligen ett skrivfel av namnet Sami al-Sarif enligt ovan).⁵¹⁷ Dessa namn inte bara stämmer överens med Benmakhloufs artikel i *Rabita*, vi kommer nedan att se att dessa personer också ingår som grundare eller sitter i ledningen för många andra av Islamiska förbundets (IFiS) sido- och dotterorganisationer som uppräknades på hemsidorna. Jag betraktar därmed dessa personer (förutom Sami al-Sarif) som grundare av Islamiska förbundets (IFiS) hela organisatoriska nätverk, och jag kommer att påvisa att de har spelat en avgörande roll (se kapitel 7).

Vi möter alltså en liten personkrets som framstår som grundare och ledare i flera av förbundets organisationer. En central person är den förste ordföranden Chakib Benmakhlouf som redan har konstaterats vara en central gestalt också i Muslimska brödraskapets nätverk på internationell och europeisk nivå (se kapitel 4.4). En sådan ställning transnationellt är ett grundläggande kriterium på Islamiska förbundets (IFiS) tillhörighet till det transnationella nätverket (se kapitel 2.3.2). Flera av de nämnda personerna var dessutom ledare inom Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), såsom Ahmed Ghanem som var ordförande för IFiS vid den internationella konferensen 1996 och Mostafa Kharraki som var ordförande för FIFS på 80-talet och Zoheir Berrahmoune som var ordförande för islamiska förbundet i Stockholm (IFS) vid den tiden, vilket framgår i olika artiklar i tidskriften *Rabita*,⁵¹⁸ och genom

⁵¹⁷ Skatteverket, "Islamiska förbundet i Sverige, Protokoll".

https://drive.google.com/file/d/1jG09otPMNNM-ScpIMhsSWWuMY8-_apSt/view?usp=sharing

⁵¹⁸ Zoheir Berrahmoune, "رابطتنا هي القلب النابض للعمل الإسلامي في السويد" (Vårt förbund är den islamiska världens bankande hjärta i Sverige), *Rabita*, 1/1994:2. Det var Berrahmoune som undertecknade

deras olika uppdrag i nätverket enligt nedan. Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki figurerar som ordförande i SMF, respektive FIFS i arkivet hos Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) som vi såg ovan. Detta får mig att framlägga hypotesen att dessa personer utgör den ledande personkretsen inom Muslimska brödraskapets svenska gren eller organisation, eller en framträdande del i den.

Mahmoud Aldebe är en nyckelperson bland de ovanstående grundarna av Brödraskapets organisatoriska nätverk i Sverige. Han var imam och den ledande personen i Uppsala moské och bland annat huvudförfattare till den lilla skriften *Att förstå islam* (1987) som spelat en viktig roll som upplysnings- och propagandaskrift i den svenska miljön.⁵¹⁹ Han är särskilt intressant när det gäller att få kunskap om Islamiska förbundets (IFiS) inre organisation, samt när det gäller kunskap om förbundet som en gren av Muslimska brödraskapet. Aldebe hoppade av rörelsen 2010 efter att känt sig sviken och ha fått bära hundhuvudet för ett misslyckat utspel år 2006 i ett brev till de svenska politiska partierna som härrörde ur Brödraskapets europeiska politiska strategi och taktik (mer om detta senare i Del IV, Praktisk politik, kapitel 17.3). I två publicerade artiklar 2013, samt i ett nytt brev till politiker och myndigheter, ville han rentvå sig inför bröderna men troligen också inför den svenska politiska offentligheten. Kanske hade han förhoppningen att kunna återvända till den politiska scenen. Detta var under den period då förbundets ordförande Omar Mustafa fick en framträdande roll inom socialdemokratin, en roll som han senare fick lämna (se kapitel 18.1). Man kan därför inte utesluta att artiklarna och breven är en sorts hämndaktion eftersom de siktar in sig på det faktum att Omar Mustafa inför sitt inträde i socialdemokratins styrelse offentligt hade förnekat sin samhörighet med Muslimska brödraskapet eller att Islamiska förbundet (IFiS) skulle vara en gren av Brödraskapets transnationella nätverk.

I en av de nämnda artiklarna, i Aftonbladet i januari 2013, ”Varför förnekar ni samröre med Muslimska brödraskapet?”, hävdar Aldebe att Islamiska förbundet (IFiS) är en gren av Muslimska brödraskapet och att ”alla som har förtroendeuppdrag i förbundet måste vara trogna Muslimska Brödraskapet.”⁵²⁰ I den andra artikeln, ”Det svenska muslimska brödraskapet”, skriven på en känd blogg i april (Omar Mustafa fick avgå från socialdemokratin en vecka senare) skriver han (grammatiken inte korrigerad):

köpet av gamla Elverket som byggdes om till Stora moskén på Söder i Stockholm (se kapitel 6.6. nedan).

⁵¹⁹ Mahmoud Aldebe, et al. (u.å.) *Att förstå islam*. Uppsala: Islamiska informationsföreningen, troligen 1987.

⁵²⁰ Mahmoud Aldebe, ”Varför förnekar ni samröre med Muslimska brödraskapet?”, Aftonbladet, 2013-01-05. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1GA1ci4kfuXxMTE4xfyP9o0fFr5RCQZ7v/view>

Jag Mahmoud Aldebe har varit förbundets politiske talesman och bl.a. medlem i dess styrelsen och rådet. Jag var en av de som grundade den svenska grenen av muslimska bröderskapet i Sverige och som skrev dess stadgar. Jag har hoppat av alla mina uppdrag inom Islamiska Förbundet i Sverige och det muslimska bröderskapet (Al Ikhwan al-Muslimun) år 2010 efter mer än 25 år som ledande figur för organisationen... Muslimska brödraskapet som är etablerat i Sverige under namnet islamiska förbundet i Sverige är i praktiken ett religiöst samfund.⁵²¹

Det kan säkert finnas ett intresse av att avslöja komprometterande hemligheter efter ett avhopp, och rikta kritiken mot förnekaren Omar Mustafa. Detta antyds av rubrikerna på Aldebes två artiklar. Men Aldebes berättelse, att han haft en framträdande roll under många år och varit en av grundarna av "den svenska grenen av det muslimska brödraskapet i Sverige", måste ändå anses ha hög trovärdighet. Flera av Aldebes uppgifter stöds till exempel av officiella dokument. För det första av det protokoll från Islamiska förbundets (IFiS) konstituerande möte 1995 som jag redogjorde för ovan där det framgår att han är en av Islamiska förbundets formella grundare. För det andra av informationen från Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) där det framgår att Aldebe faktisk hade en roll som ledare för SMF under 1980-talet. Aldebe blir alltså en sinnebild för min förmodan att Sveriges muslimska förbund (SMF) och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) egentligen leddes av samma personkrets under 1980- och 1990-talen. Intressant i hans artiklar från 2013 är den uppräknings som han gör av de ledande personerna. Flera av namn som Aldebe nämner 2013 är för det första desamma som i protokollet från konstituerande mötet 1995, för det andra desamma som Chakib Benmakhlouf nämner i artikeln i *Rabita*. Sammantaget ger detta trovärdighet åt påståendena i Aldebes artiklar om hans egen roll under grundarperioden, men också hans påstående att de nämnda personerna, med tillägg för Omar Mustafa och Mostafa Kharrakis son, genom sina framstående uppdrag "måste vara trogna Muslimska brödraskapet".⁵²²

Till detta vill jag foga tre kommentarer inför kommande analyser. Vi ser i citatet att Mahmoud Aldebe hävdar att han satt i både "styrelsen och rådet" i "den svenska grenen av Muslimska brödraskapet". Frågan är vad detta "råd" är? Vi ska senare återkomma till det (se kapitel 6.4 och 7.10 nedan). Men frågan är om Aldebe här inte slinter på tungan och avslöjar en djupt bevarad hemlighet som har förnekats av Islamiska förbundets företrädare och som varken politiker eller forskare i Sverige verkar ha haft någon kännedom om (kapitel 1.4 ovan). Nämligen att Brödraskapet är så etablerat i Sverige att det finns, eller har funnits, ett shurarråd, liknande det som finns på internationell eller europeisk nivå enligt stadgarna eller i den egyptiska

⁵²¹ Mahmoud Aldebe, "Det svenska Muslimska Brödraskapet i Sverige Al Ikhwan al-Muslimun", Torbjörn Jerlerups blogg, 2013-04-07.
<http://web.archive.org/web/20170301091609/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

⁵²² Se citaten ur Aldebes artiklar ovan.

moderorganisationen som framgick ovan (se kapitel 4.5.2 och 5.6 ovan). Detta ska jag återkomma till nedan.

Den andra kommentaren handlar om den nämnda ledande personkretsen, omnämnda i tre olika källor, inte bara har suttit i styrelsen för Islamiska förbundet utan också fungerat som en sorts ”inre cirkel” i förbundets organisatoriska nätverk genom att besätta ordförandeposter och styrelser i de andra organisationerna. Detta antagande ska prövas i det kommande kapitlet (kapitel 7). Existensen av en sådan kärna, eller en ”inre cirkel” omnämns på olika ställen i studier om andra länder. Jag har snuddat vid detta ovan (se kapitel 4.2).⁵²³ Om en sådan ”inre cirkel” kan påvisas även i Sverige är det ytterligare en organisatorisk likhet som pekar på Islamiska förbundets tillhörighet till det transnationella Muslimska brödraskapet.

För det tredje har den eventuella förekomsten av en ”inre cirkel” också betydelse för vår förståelse av hur nätverket och dess ingående organisationer leds och fungerar. Vi har i så fall att göra med ett nätverk som är uppbyggt kring personer och personliga band, som har påpekats i litteraturen. I så fall skulle organisationer och organisatoriska benämningar mer fungera som funktionella fasader för en personkrets av aktivister än som självständigt fungerande formella organisationer. Men detta återkommer jag till senare, som sagt (se kapitel 7 och 8.1).

Jag drar alltså slutsatsen att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) vid sitt officiella grundande 1995, och genom sin bakgrund i Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) grundat 1981, historiskt sett, grundats av och leds av en personkrets som består av medlemmar i det transnationella Muslimska brödraskapet.

6.3 Islamiska förbundets (IFiS) målsättningar och ideologiska inramning

Ovan redogjordes för tidningen *Rabita* under dess existens 1994–1996 med dess tydliga ideologiska anknytning till Muslimska brödraskapets ideologi och politiska utblick. Här ska jag nu granska hemsidorna och deras presentationer av Islamiska förbundets (IFiS) målsättningar och jämföra dem med det transnationella Muslimska brödraskapets motsvarande målsättningar och ideologiska inramning. Frågan är om vi finner någon grundläggande likhet?

Det närmaste vi har att jämföra med är Brödraskapets grunddokument, det vill säga den Internationella stadgan från 1994 med dess föregångare från 1982 och 1945 (se kapitel 4.2 ovan). Det genomgående med dessa stadgor är att de samtliga sätter Hassan al-Bannas ”tjuo principer” som det ideologiska fundamentet i rörelsen. I

⁵²³ Lorenzo Vidino har en livfull skildring av rörelsen i USA på denna punkt, baserad på dokument och intervjudata. Se Vidino 2010: 166–198. Men det leder för långt att redogöra för den internationella forskningen om Muslimska brödraskapets grundande och utveckling i USA.

den Internationella stadgan är det dessutom ett avgörande villkor att varje nationell organisation som vill tillhöra Brödraskapet måste följa dessa principer. Detta villkor återfinns i den andra klausulen i artikel 50 i Internationella stadgan, som jag översatte ovan (se kapitel 4.2), och som jag åter länkar till i fotnoten nedan.⁵²⁴ På den svenska hemsidan under rubriken "Om islam", översatte förbundet de 20 principerna bland andra grundläggande texter. De satte sin logga på sidan där principerna presenterades och gav den rubriken "20 grunder för den rätta islamiska förståelsen". Det är intressant att denna "islamiska förståelse" kallas den "den rätta". Detta implicerar åter den grundläggande inställningen att man befinner sig i konkurrens med andra, implicit "felaktiga" förståelser av islam. Jag citerar här den första och andra punkten i de 20 grunderna som är en bokstavstrogen översättning av al-Bannas 20 principer på arabiska. Den första lyder:

1. Islam är ett omfattande livssystem som berör alla livets aspekter. Det är ett land och ett hemland eller en regering och en nation. Det är en förvaltning och styrka eller barmhärtighet och rättvisa. Det är en kultur och lag eller kunskap och rättsvetenskap. Det är material och rikedom eller vinst och lycka. Det är jihad och ett kall eller armé och sak. Slutligen är det sann tro och korrekt dyrkan. (sic)

Här finner vi den kända formuleringen om islam som "ett omfattande livssystem" som ger vägledning för "alla livets aspekter", inklusive juridik, politik, ekonomi, sociala relationer, familjerätt och äktenskapligt samliv. Den andra lyder:

2. Den heliga koranen och profetens rena tradition (sunnah) är referenspunkterna för alla muslimer, det är källan för att bli medveten av islams regler. Koranen kan förstås genom arabiska språkets regler utan begränsningar eller förändringar. Profetens (saw) [Guds frid och välsignelser vare med honom] sunnah kan erhållas av de trovärdiga hadithkunniga.⁵²⁵ (sic)

Här finner vi den förenklade salafistiska utgångspunkten att det är Koranen och *sunnah* som räknas. Dessutom sägs att budskapet kan förstås av alla muslimer som kan arabiska. Här är grunden för ett elitstyre, Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ställer alltså Hassan al-Bannas "tjugo principer" som sin grundläggande ideologiska utgångspunkt. Dessa principer är också den ideologiska grunden för Brödraskapet i Egypten och de tidigare, grundläggande, globalt gällande stadgorna. De "tjugo principerna" är en avgörande stark indikator på tillhörighet till Muslimska brödraskapet.

⁵²⁴ *Ikhwan Wiki*, "اللائحتان العامة والعالمية لجماعة الإخوان المسلمين", (Muslimska brödraskapets allmänna och internationella stadgor), 2017-09-17.
http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=اللائحتان_العامة_والعالمية_لجماعة_الإخوان_المسلمين
Arkiv, 2017-09-12. <http://archive.is/exfHk>

⁵²⁵ Islamiska förbundet, "20 grunder för den rätta islamiska förståelsen".
http://web.archive.org/web/20110707143929/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/20_grunde.pdf

Anknytningen blir ännu tydligare när vi går till de öppnande passagerna på den svenska hemsidan. Där finner vi rubriken ”Vad Islamiska förbundet står för”. Förbundets inledande programförklaring lyder:

Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är en ideell organisation, som grundades 1981. Förbundet kan definieras som en kulturell och islamisk organisation som bl.a. vill jobba enligt följande definitioner:

att Islam innebär ett inkluderande levnadssätt som behandlar livets olika aspekter.

att den Heliga Koranen och Profeten Muhammeds tradition, Allahs frid och välsignelser vare med honom, är källan till kunskapen om Islam.⁵²⁶

Granskar man dessa formuleringar närmare finner man att de egentligen, i kortform, återger samma formuleringar som i de ovanstående punkterna 1 och 2 från Hassan al-Bannas tjugo principer. Formuleringen att ”Islam är ett inkluderande levnadssätt som behandlar livets olika aspekter” är ju detsamma som al-Bannas formulering ”Islam är ett omfattande livssystem som berör alla livets olika aspekter”; och en liknande upprepning finner vi i formuleringen om ”den Heliga Koranen och Profeten Muhammeds tradition” som i de 20 principerna heter ”den heliga koranen och profetens rena tradition”.

Men vi finner också andra texter under hemsidans rubrik ”Om islam”. Förutom översättningen av Hassan al-Bannas 20 principer, samt andra texter av al-Banna, presenteras islam genom översättningar av texter skrivna av framstående ideologer från det Muslimska Brödraskapet. Till exempel texter av Yusuf al-Qaradawi, Salah Sultan, Abu A’la Maududi och Sayyid Qutb.⁵²⁷ Alla är framstående ideologer inom Muslimska brödraskapet (se kapitel 9). Det intressanta är, åter, att ingen annan teologisk eller ideologisk inriktning presenteras under rubriken ”Om Islam”. All annan islam är utsuddad. Det som Islamiska förbundet presenterar som ”Islam” är alltså Muslimska brödraskapets islam, den ”rätta islamiska förståelsen”. På denna punkt är alltså Islamiska förbundets (IFiS) anknytning till Muslimska brödraskapet tydlig. Det är dock viktigt att framhålla att jag här endast har synliggjort en likhet i den *ideologiska ramen*. Jag har inte närmare gått in på innehållet i denna ideologi, till exempel vad som menas med ”islam” eller vad som ingår i ”den rätta islamiska förståelsen”. Ideologins innehåll – såsom människosyn, samhällssyn, politiksyn och utopi – ska jag närmare presentera och analysera nedan i Del III, Ideologi (kapitel 9–15).

⁵²⁶ Islamiska förbundet, ”Vad Islamiska förbundet står för”, 2006-03-03.
<http://web.archive.org/web/20110707060856/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/om-ifis/verksamhet.html>

⁵²⁷ Islamiska förbundet, ”Här kommer vi att lägga alla översatta artiklar”.
http://web.archive.org/web/20130225090248/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/index.php?option=com_articles

Den ideologiska ramen i att utgå från Hassan al-Bannas tjugo principer konkretiseras sedan i Islamiska förbundets (IFiS) framställning av sina praktiska målsättningar. På sin nuvarande (2022) arabiska hemsida presenterar förbundet nio mål. Dessa nio mål ansluter både språkligt och innehållsmässigt till Brödraskapets Internationella stadga från 1994 i dess kapitel 2, paragraf 2, som vi såg återfinns på *Ikhwan wiki* (se kapitel 4.2 ovan). Förbundets första mål uppger att förbundet arbetar med att introducera islam och andliga värderingar i samhället, vilket är samma mål som i den internationella stadgan i paragraf 2. Förbundets andra mål är att stödja svenska muslimer att utöva sina religiösa riter och plikter samt bevara deras religiösa och kulturella identitet. Detta anknyter till Internationella stadgans andra mål att förena alla muslimer efter islamiska värderingar, vilket innebär att de ska ha samma sociala, politiska och religiösa identitet. Förbundets tredje mål är att uppmuntra upprättandet av islamiska föreningar vilket liknar Internationella stadgans tredje och fjärde mål som syftar till att utveckla *Ummahs* rikedom och uppmuntra islamiska sociala verksamheter. Förbundets fjärde mål är att inspirera muslimer i Sverige att förena sig mot utmaningar för att uppnå sina mål och sina gemensamma intressen. Detta kan jämföras med Internationella stadgans femte mål att hjälpa islamiska minoriteter och förena dem i en islamisk *ummah*. I Internationella stadgan finns sedan ett sjätte mål, att inrätta ett islamiskt samhälle och grunda en islamisk stat. På den svenska hemsidan finns en liknande ambition om en genomgripande politisk förändring, som dock är betydligt nedtonad. Islamiska förbundet utsäger som sitt femte mål att öka muslimernas deltagande, inflytande och representation på offentliga myndigheter. Detta är ett tydligt nedtonat politiskt mål och ambition, jämfört med Internationella stadgan. (Jag återkommer till det i kapitel 16 nedan.) Förbundets sjätte och sjunde mål uttalar ambitionen att gå i dialog med andra muslimska inriktningar och samarbeta internationellt. Tanken om dialog och samverkan ligger nära Internationella stadgans sista mål som uppmuntrar till internationellt samarbete och deltagande i bildandet av en ny mänsklig civilisation enligt islamiska principer.⁵²⁸ Denna likhet i det svenska Islamiska förbundets (IFiS) målsättningar jämfört med det transnationella Muslimska brödraskapets indikerar en tydlig anknytning, samtidigt som den ”nya europeiska strategin” skymtar fram. Som vi såg ovan (kapitel 5.4) hade en ny strategi utvecklats för Europa kring 1995 där man började betrakta Europa som ett nytt islamiskt hemland för invandrade muslimer, inte längre ett fiendeland av otrogna. Strategin utgår från att man har bosatt sig i Europa – ”Bosättning” är ett ideologiskt och retoriskt nyckelord – men med tillägget att man måste utgå från att islam är en minoritetsreligion och att muslimer är en minoritetsgrupp. Detta ledde som vi såg till den mer realistiska och nedtonade politiska målsättningen om att delta i det politiska livet – ”participationism” som det heter i forskningen – för att

⁵²⁸Islamiska förbundet, ”نبذة عن الرابطة الإسلامية وأهدافها”, (Om Islamiska förbundet och dess mål). <https://web.archive.org/web/20170531015143/http://www.islamiskaforbundet.se:80/arabic> Jämför med Internationella stadgan i Ikhwan wiki, <https://archive.fo/LLXiM>

skaffa sig positioner. Inte för att omedelbart kämpa för en islamisk samhällsordning och en islamisk stat, utan i stället för att försöka skapa institutionaliserade möjligheter för en muslimsk social och kulturell enklav som ett sätt att garantera ”muslimers rättigheter”: genom det som kallas ”delaktighet i politik” i deras språkbruk. (Den ”europeiska strategin” återkommer nedan i kapitel 14.5 och 16.1.)

Jag angav i mitt metodkapitel att min metod består i att lägga pussel, att sammanfoga till synes disparata kunskapsfragment till ett mönster. Ett ytterligare sådant kunskapsfragment ska jag infoga här, som anknyter till såväl Chakib Benmakhloufs ursprungliga artikel i *Rabita* 1995 som till Islamiska förbundets presentationer på sin arabiskspråkiga respektive svenska hemsida. I en intervju med nyhetskanalen *Al Ekhbariya* berättar Omar Mustafa, dåvarande ordföranden i Islamiska förbundet (han tillträdde posten 2010), om förbundets roll samt att dess mål och resultat har förändrats under tidens gång. Mustafa menar att förbundet ursprungligen grundades för att ”bevara den islamiska identiteten i Sverige”. I början arbetade förbundet med att möta, behålla och utveckla en islamisk identitet hos de invandrare som senare skulle återvända hem. alltså främst förkunna ”islam” genom *da'wah*. Men på 1990-talet ändrades inriktningen mot att i stället arbeta för ”domicilation av islam i detta land”, det vill säga att göra Sverige tillgängligt och beboeligt för muslimer (genom moskéer, skolor och annat) samt att göra ”islam till ett naturligt inslag i Sverige”, berättar Mustafa. Detta ledde i sin tur till ett aktivt deltagande i det svenska samhället för ”att lyfta fram de islamiska alternativen”, troligen alternativ till Sveriges sekulära och moderna samhällsnormer. Sådana ”islamiska alternativ” finns enligt Mustafa såväl inom ekonomi som inom utbildning och sociala intressen. Förbundets mål har därför, enligt Mustafa, utvecklats från ”bevarandet av den islamiska identiteten” till att möjliggöra en bosättning eller hemvist i det nya hemlandet. På den punkten har man gjort en hel del framsteg, menar han, genom att skapa en bro mellan svenska muslimer och offentliga myndigheter och på detta sätt ”kräva muslimernas rättigheter i detta land”.⁵²⁹ Omar Mustafa formulerar alltså uttryckligen Muslimska brödraskapets nya ”europeiska strategi”, som vi mötte ovan: att ha ändrat politisk-strategisk inriktning och utgå från Europa som det nya hemlandet (kapitel 5.4). Att bygga enklaver med islamiska institutioner och säkra ”muslimernas rättigheter”. Det är Muslimska brödraskapets nya europeiska strategi enligt handboken, det vill säga al-Qaradawis uttalanden och resolutionerna från Europeiska fatwarådet (se kapitel 14.5, nedan). (Omar Mustafas nekande till att han tillhör eller ens känner till något Muslimska brödraskapet i Sverige eller Europa är alltså inte alls trovärdigt.)

⁵²⁹ Al Ekhbariya, Intervjuade Omar Mustafa”, en kopia i Saman Fakhris Youtube-kanal, 2014-08-28. <https://www.youtube.com/watch?v=4gv6Sh2C7lg>
sparad i avhandlingsarkivet 2020-09-10. <https://youtu.be/E-sSpp6T9xk>

”الحفاظ على الهوية الإسلامية”... ”توطين الإسلام في هذه البلاد”... ”ونقدم البديل الإسلامي”... وأن نطالب بحقوق المسلمين في هذه البلاد”.

Som vi ser är Omar Mustafas resonemang också överensstämmande med bilden av det ”nya”, europeiska Brödraskapet i den internationella forskningen. Där såg vi att Brödraskapet i Europa sades ha som grundläggande praktisk-politisk målsättning att å ena sidan göra sig till ledande bland invandrare från muslimska länder, samt å andra sidan göra sig till den självklara och helst enda representanten för ”islam” eller ”islamiska intressen” gentemot myndigheterna; det som jag kallade den dubbla målsättningen (se kapitel 5.4). (Detta återkommer jag till nedan, främst i kapitel 14.5 och 16.) Samtidigt bör uppmärksammas att när Mustafa talar om ”de islamiska alternativen” och ”muslimers rättigheter” så definieras ”islam” och ”muslimer” i enlighet med al-Bannas tjugo principer, det vill säga enligt Brödraskapets version av vad ”islam” är, och vad en ”sann muslim” är, enligt ”den rätta islamiska förståelsen”, det vill säga ”Brödraskapets islam” (se kapitel 10.1).

6.4 Islamiska förbundets (IFiS) inre struktur

a) En hierarkisk organisation?

I det svenska nätverket märks det att maktstrukturen i organisationen präglas av hemlighet och koncentration av makt till ett fåtal aktörer. Man lägger märke till att det finns två parallella maktstrukturer; en officiell och en inofficiell. Aldebe hävdar att det finns skillnader mellan en medlem i Islamiska förbundet (IFiS) och en ”verklig medlem” i Brödraskapet, med Helbawys ord blir det ”pure brothers”. Det är bara medlemmarna ”pure brothers” som får delta i valet av Shurarådet, skriver han. Sedan väljer rådet ordförande som i sin tur väljer sin styrelse.⁵³⁰ Strukturen påminner om strukturen i den egyptiska organisationen med en inre ledande krets omgiven av en slöja av sekretess.

Ett exempel som kan illustrera denna hierarkiska struktur är en konflikt som nyhetsavdelningen på Sveriges Radio (SR) lyckades få grepp om. I juni 2006 erhöll SR ett dokument som avslöjar en hierarkisk praxis inom Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Enligt dokumentet fanns det ett beslut som hade fattats av Islamiska förbundets inre ”skiljedomstol” eller en disciplinerande ”kommitté”. Kommittén redogjorde för ”olagliga” utnämningar och ”olagliga” utbildningar som hade bedrivits av förbundet. Kommittén hade därför kallat många medlemmar till förhör och hotat flera med uteslutning om de inte rättar sig efter kommitténs beslut. Ekot hade varit i kontakt med sex av dessa personer. I samtal säger flera att det handlar om att de varit kritiska mot förbundets ledning, men ingen vill bli intervjuad av rädsla för att uteslutas. Ordföranden Abdirizak Waberi hävdar i stället att de

⁵³⁰ Mahmoud Aldebe, ”Det svenska Muslimska Brödraskapet i Sverige Al Ikhwan al-Muslimun”, Torbjörn Jerlerups blogg, 2013-04-07.
<http://web.archive.org/web/20170301091609/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

utpekade hade brutit mot stadgarna, men vill inte säga hur.⁵³¹ Hemlighet och krav på lydnad är tydligen vanligt i den svenska organisationen, vilket också har berättats om, när det gäller den egyptiska.

Det finns inte mycket information om Islamiska förbundets (IFiS) inre struktur. Jag har endast ett fåtal pusselbitar. Det finns dock ett antal direkta uttalanden av trovärdiga ledande personer som kan användas som källor. Pierre Durrani, Pernilla Ouis och Mahmoud Aldebe har med integritet och utan åthävor lämnat rörelsen. En fjärde person som, jag använder som källa, Mahmoud Khalfi, sitter fortfarande kvar i ledningen.

I Lorenzo Vidinos intervju med Pierre Durrani i boken *The Closed Circle* (2020) hävdar Durrani att han var med och grundade dotterorganisationen Sveriges unga muslimer (SUM) i mitten av 1990-talet utan att veta om att det var Brödraskapet som låg bakom. Detta säger en hel del om den tystnads- och förnekelsekultur som råder inom rörelsen. Det är som om man slår vakt om en inre, kollektiv hemlighet. Durrani hade i stället fått intrycket att det som startades var en organisation för unga muslimska invandrare utan någon särskild, bakomliggande strategi eller ideologi. Men allt detta gjordes utan kännedom om att det var aktivister från Muslimska brödraskapet som låg bakom de många organisationer och initiativ som han så engagerat deltog i sedan många år och hade funnit trygghet och inspiration hos: "I had the world-view that islam is one, that's it". Detta fick till konsekvens, berättar han, att "my whole vocabulary and way of explaining things, and presenting myself and whatever texts I wrote" var omedvetet påverkat av Brödraskapets tänkande. Med sin bakgrund vid *European Institute of Human sciences* (EIHS), och efter att ha gått igenom Brödraskapets skolning och svurit eden (*bay'a*) i Frankrike, ansåg han sig nu i efterhand börja kunna urskilja vilka personer i den svenska miljön som var riktiga medlemmar i Brödraskapet.⁵³²

På denna punkt stöds Pierre Durrans berättelse av Pernilla Ouis. Ouis konverterade till islam i tjugoårsåldern, berättade hon och genom sina språkkunskaper och pedagogiska förmåga blev hon en uppskattad föreläsare runt om i landet som erhöll föredrag om hur islam "egentligen" är, bortom alla negativa stereotyper. Snart blev hon indragen i utgivningen av tidskriften *Salaam* som redaktör.

Pierre Durrani berättar vidare att det bakom alla organisationer fanns ett inre, hemligt nätverk av personer. Men också att det handlade om ett fåtal aktörer som hade grundat organisationerna och som styrde dem. I detta bekräftar Durrans berättelse det mönster som framkom ovan om andra europeiska länder (kapitel 5.2) men också rörande Sverige (kapitel 6.4). Durrani berättar senare i intervjun också

⁵³¹ Jesper Lindau & Tahir Karwan, "Islamiska förbundet hotar utesluta kritiker", SR, 2013-06-26. <http://web.archive.org/web/20161127203016/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2494&artikel=887052>

⁵³² Vidino 2020: 90.

om något som ständigt har förnekats av svenska forskare i brist på källor; det vill säga före publiceringen av Durrani berättelse 2020 (som för övrigt inte har kommenterats, vad jag vet). Durrani berättar att han introducerades i en 'familj' (*usra*) i Stockholm och att Brödraskapet i Sverige hade en inre hemlig struktur som liknar den hos moderorganisationen i Egypten (se kapitel 4.2). Brödraskapets hemlighållna närvaro i Sverige består av sådana *usra*, berättar Durrani. Han berättar vidare att det finns ett shuraråd och en vald emir (ordförande) (jag ska senare återkomma till benämningen "emir" (nationell ledare), kapitel 4.2). I den *usra* han inkluderades i fungerade Ahmed Ghanem som *Naqib* (kapten).⁵³³ Som vi såg var Ghanem en tidig grundargestalt och tidigare ordförande för IFiS. Durrani informerades också om att han skulle få lära känna the "big men of Islam in Sweden". Han nämner utöver Ahmed Ghanem också Abdallah Saleh, som var med honom om att grunda Sveriges unga muslimer (SUM), Chakib Benmakhlof, som Durrani mötte som grundare för Islamiska skolan i Stockholm, Mostafa Kharraki bl.a. ordförande för Sverige muslimska råd (SMR) och hans son Mohammed Amin Kharraki, samt Mahmoud Aldebe, vilken Pierre Durrani beskriver som en av grundarna av Brödraskapets nätverk i Sverige.⁵³⁴

b) Ett Shuraråd?

Mahmoud Aldebe berättar alltså i sina ovan angivna artiklar (kapitel 6.2) också om hur Brödraskapet är organiserat. Han nämner som framgick även den personkrets som 2013 befolkar styrelserna i det organisatoriska nätverket. Han beskriver samma institution som Durrani anger fem år senare i sin intervju med Vidino, nämligen ett svenskt shuraråd. I Aldebets berättelse framkommer också att detta råd har en ordförande som i sin tur väljer en verkställande styrelse, precis som i den egyptiska och den transnationella organisationen enligt de internationella stadgarna från 1982 och 1994. Det framgår också att shurarådet bär på en specifik exklusivitet. Det väljs av de som i forskningslitteraturen kallas "pure brothers",⁵³⁵ alltså de som är "Aktiva bröder", och inte bara anknutna eller sympatisörer. Aldebe skriver:

Det är bara medlemmarna som får delta i valet av rådets medlemmar (Shura) och rådet väljer ordförande och han i sin tur väljer sin styrelse.⁵³⁶

Naturligtvis kan man ifrågasätta sanningshalten i sådana utspel, särskilt då de kommer från en sviken avhoppare. Men innehållet i artikeln får stöd av Vidinos intervju med Durrani som gjordes fem år senare, samt av Chakib Benmakhlofs tidigare uppräknade personkretsen som grundade Islamiska förbundet 1995, samt i övrigt av förbundets tydliga anknytning till det transnationella Muslimska

⁵³³ Ibid: 90.

⁵³⁴ Ibid: 91.

⁵³⁵ Vidino 2020: 44f. "Pure brothers".

⁵³⁶ Ibid.

brödrskapet som jag redogjorde för ovan. Till saken hör också att det inte, såvitt jag vet, har framkommit någon offentlig kritik från förbundets sida mot Aldebes beskrivningar.

Däremot är frågan om shurarådet tydligt framhävd i ett formellt dokument från Islamiska förbundet (IFiS). Det är när förbundet inrättar Studieförbundet Ibn Rushd år 2001, som en viktig länk i sin da'wah och sitt informationsarbete. I detta grundardokument, som finns registrerat hos Skatteverket, kan man läsa:

Islamiska studieförbundet (Ibn Rushd) är en organisatorisk del av Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS). Islamiska Förbundets rådgivande organ, Shurarådet, är högsta beslutande organ vid tvister inom studieförbundet.⁵³⁷

Här anges alltså tydligt att det finns ett shuraråd, och en viss typ av roll som detta råd kan spela.

Förekomsten av ett shuraråd i Sverige, som Aldebe och Durrani berättar om, har en speciell organisatorisk bakgrund. Enligt artikel 49 i Brödrskapets allmänna Internationella stadga 1994 krävs det ett shuraråd i den nationella organisation som begär medlemskap.⁵³⁸ Kravet på ett nationellt shuraråd i Internationella stadgan (april 1994) är enligt min mening intressant att fundera över. Det skulle kunna vara den utlösande faktorn till att Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS) grundades officiellt, vilket skedde i januari 1995. Anledningen skulle i så fall vara att det tidigare Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), men också den mystiska, nordiska organisationen 1987, var organiserat som ett distriktsförbund, och inte som ett förbund på nationell nivå, som hade överinsikt över alla lokala föreningar i landet. Bara två månader efter Brödrskapets ratificering av Internationella stadgan, i juni 1994, står det som en nyhet i *Rabita* om ett möte för ett shuraråd i Stockholm, där delegationer från Göteborg, Malmö, Uppsala och Örebro samt från distrikt Stockholm hade deltagit.⁵³⁹ Tillsammans med Aldebes och Durranis berättelser är detta tillräckligt för att konfirmera tanken på ett shuraråd i Sverige. Det är inte orimligt att tänka sig att man vid detta möte i Stockholm år 1994 diskuterade bildandet av IFiS, eftersom mötet var så viktigt att det berättades om i arabiskspråkiga *Rabita*.

Under 2022 överlämnade Säkerhetspolisen ett yttrande till Skolinspektionen. I yttrandet informeras att Chakib Benmakhlouf var administratör för Whatsapp-gruppen som i mobilen benämndes ”Rådet”. Meddelanden till ”Rådet” hade skickats

⁵³⁷ Ibn Rushd stadgar: Skatteverket brev 2017-12-08. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1T0cqCD5BZ-8sOC-sIxs7g9tMRxLVNxM7/view?usp=sharing>

⁵³⁸ *Ikhwan wiki*, ”اللائحة العالمية لجماعة الإخوان المسلمين 1994”, (Internationella stadgan för Muslimska Brödrskapet). Arkiv, 2017-10-30. <https://archive.fo/LLXiM>

⁵³⁹ *Rabita*, ”مجلس شورى الرابطة الإسلامية في السويد”, (Islamiska förbundet i Sveriges shuraråd), 6/1994: 12.

så sent som i maj 2021, framgår det av Skolinspektionens rapport. I gruppen deltog förutom Benmakhlouf bland annat ledande personer från Stockholm, Örebro, Göteborg och den nuvarande ordförande för IFiS.⁵⁴⁰ Namnen på dessa städer påminner om de städer som hade representanter vid ett möte för shurarådet som nämns i *Rabita* enligt ovan, 1994.

c) Distrikt?

Som framgick av Chakib Benmakhloufs senare redogörelse i *Rabita* 1995 (se ovan) berättar han om att IFiS grundades efter det att några ”moderata muslimer” hade samlats till ”ett möte” för att grunda förbundet. Enligt Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) hemsida framgår det att förbundet är nationellt täckande och bland annat består av (grammatiken okorrigerad):

Fyra olika distriktsorganisationer: Islamiska Förbundet Stockholm distrikt, Islamiska Förbundet mitt distrikt, Islamiska Förbundet västra distrikt och Islamiska Förbundet södra distrikt.⁵⁴¹

Denna uppräknings följs av sammanfattningen: ”Dessa utgör ryggraden i förbundets arbete och den kontinuerliga kontakten med medlemmarna.”⁵⁴² Det är förekomsten av sådana distrikt som gör Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) till en nationellt verksam organisation, och som därmed enligt Internationella stadgan 1994 kan platsa in som fullvärdig gren eller nationell organisation i det transnationella Brödraskapet.

Eftersom vi kan konstatera att det har funnits ett shuraråd, utifrån tre av varandra oberoende källor, är detta sammantaget en stark indikation på att Islamiska förbundet (IFiS) är ”nationell organisation” (*Tanzim qutri*) inom Muslimska brödraskapets transnationella nätverk.

Jag har försökt få fram uppgifter om lokala organisationer under dessa distrikt, men inte lyckats särskilt bra. Under året 2022 (se nedan) finns det endast 6 lokala organisationer registrerade hos Skatteverket med namnet Islamiska förbundet, bl.a. i Linköping, Härnösand, Järva och Mölndal. Lokala organisationer i Uppsala, Örebro och andra orter har andra namn än ”Islamiska förbundet i...”. (Det betyder ju inte att de inte skulle kunna vara anslutna till Islamiska förbundet.) I arkiv vid Skolverket och Skolinspektion finns däremot Islamiska förbundet nämnt som namn i Örebro och Växjö, vid tillståndsansökningar för islamiska friskolor. Det skulle leda

⁵⁴⁰ Skolinspektionen, Beslut, Stiftelsen Framstegsskolan, 2022-05-05, Dnr 2021:6975, s. 5, sparad i avhandlingsarkivet 2022-06-07.
https://drive.google.com/file/d/1sNnKWmN_0tC3xcKqbPl8ZKYEpIzZsUUft/view?usp=sharing

⁵⁴¹ Islamiska förbundet i Sverige, ”Våra distrikt”, 2021-05-13.
<https://web.archive.org/web/20210513065738/https://www.islamiskaforbundet.se/vara-distrikt/>

⁵⁴² Ibid.

för långt att försöka reda ut och kartlägga denna underliggande flora av lokala organisationer.

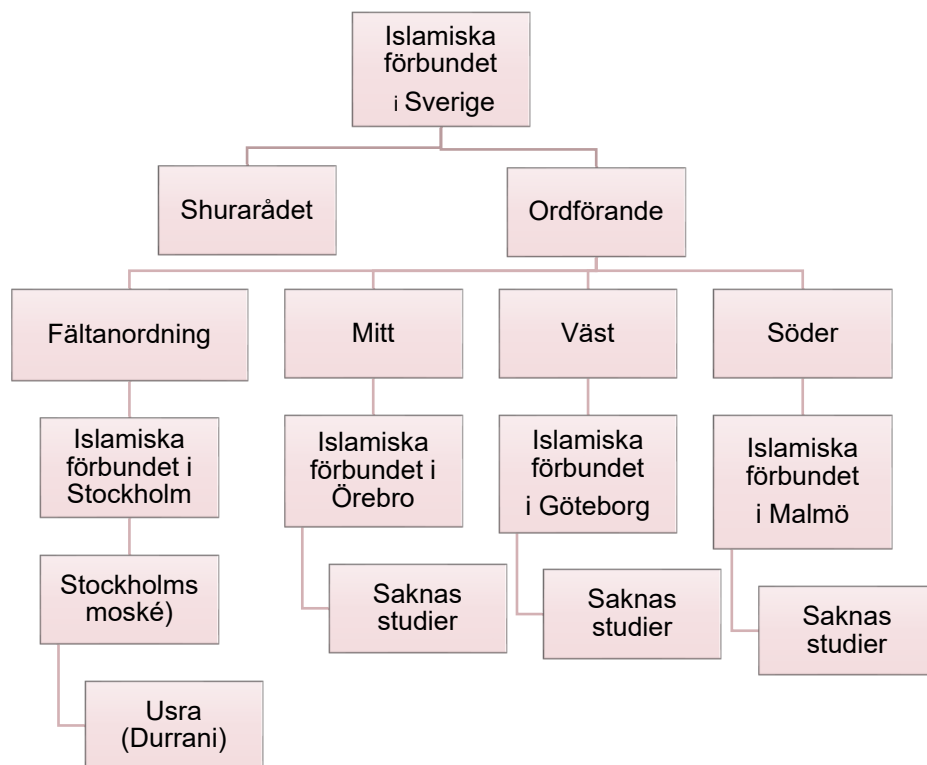
När jag sökte efter protokollet från det konstituerande mötet för Islamiska förbundet i Stockholm fick jag av en slump fram uppgifter som jag hade letat länge efter. Egentligen var jag ute efter ett protokoll från det konstituerande mötet för Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Jag fick besked från Skatteverket att handlingen saknades. Men det hade kommit in ett protokoll från ett årsmöte i IFS från 2013 för ett byte av namn. Kunde det vara något? Av protokollet framgick att Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) ville byta namn till "Islamiska förbundet: Stockholms moské". Men det intressanta är de personer som var närvarande. Mötets protokoll kan bekräfta att personkretsen i Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) är samma personer som har suttit i styrelsen för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Valberedningen till årsmötet i IFS med namnbytet bestod av de inflytelserike Omar Mustafa (dåvarande ordförande i IFiS), Chakib Benmakhlouf (grundare och tidigare ordförande i IFiS, och Lamia El Amri (grundare för kvinnoorganisationen och ordförande i Islamic Relief) (se kapitel 7 nedan). Även andra närvarande har direkta kopplingar till Islamiska förbundet (IFiS). Närvarande på mötet finner vi bl.a. Temmam Asabi, ordförande i IFiS, Mustafa al-Sayed Issa ordförande i FIFS, Yasir Al-Sayed Issa (ordförande i Sveriges unga muslimer, Mohamed Tamsamani (Ordförande i FIFS), och Khemais Bassoumi (ordförande i FIFS), Najoua Tlili (grundare i Kvinnoorganisationen (MKF), Zaynab Ouahabi (i styrelse i Ibn Rushd och Islamiska skolor) och Ahmed Siraj (styrelsemedlem i Ibn Rushd).⁵⁴³

d) En organisationsskiss?

Jag ska försöka rita en preliminär skiss över Islamiska förbundets (IFiS) inre organisation baserad på ovanstående information. Det uppseendeväckande är att jag nu har information om både shuraråd och distrikt. Det är ju samma företeelser som envist har förnekats i den svenska forskningen (kapitel 1.4). Se figur nedan.

⁵⁴³ Skatteverket, Islamiska förbundet i Stockholm, registrerings handling, "islamiska förbundet-Stockholms Moské, Årsmöte 2013-08-24. Sparade i avhandlingsarkivet, 2021-09-15.
https://drive.google.com/file/d/1-pwsVmAYde4Nk36qsMcKDcuergZ1MdC_/view?usp=sharing

Figur: Skiss över Islamiska förbundets i Sverige (IFiS) inre organisation.

e) Antal medlemmar

Islamiska förbundets representanter brukar visa sig, som den mäktigaste islamiska organisationen vad gäller antal medlemmar. Exempelvis har Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) enligt sin rapport till SST via riksorganisationen FIFS år 2001 haft 21 820 medlemmar och bekännare. Året där på 2002 ökat antalet till 25 080.⁵⁴⁴ Men året därefter, 2003, kom antalet att sjunka drastiskt till 800 för att året därefter, 2004, ha ökat igen till 4 200.⁵⁴⁵ I deras bidragsansökningar mellan 2009–2011 bifogades resultatrapporter i vissa fall. Dessa kan ge en indikation om antalet medlemmar, men siffrorna är egendomliga genom den nedåtgående trenden. Under fliken medlemsavgift angavs år 2008 (88 850 kr.), 2009 (84 050 kr.), 2010 (10 750 kr.)

⁵⁴⁴ SST, Statistik Islamiska församlingar 2001–2004, sparad i avhandlingsarkivet 2017-10-14. s.1. <https://drive.google.com/file/d/1isZIFhDyUY2lvZjHPjXNrio0XktbD0I3/view?usp=sharing>

⁵⁴⁵ Ibid. s. 2

2011 (4 500 kr).⁵⁴⁶ I en rapport till Kulturdepartementet från 2015 skriven av Mohamed Temsamani (ordförande i FIFS och i styrelsen för Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) och flera andra styrelser som vi kommer att se i kapitel 7) anges att totala antalet medlemmar i Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) endast är 395 medlemmar⁵⁴⁷ (jämfört med de 25 080 som angavs för år 2002). Min bedömning är att de uppgifter som tidigare har uppgivits till svenska myndigheter helt enkelt inte är trovärdiga. För det första genom sin brist på logik med upp- och nergångar och för det andra genom summorna i medlemsavgiften. Min gissning är att antalet medlemmar i IFS inte överstiger de 395 som anges i Temsamanis rapport 2015.

6.5 Konferenser och internationella förbindelser

En viktig indikator för tillhörande nätverket är kontakter med framstående aktörer i Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Konferenser är några av de viktigaste mötespunkterna sedan Hassan al-Banna.⁵⁴⁸ De årliga konferenserna som har hållits vid julhelgen i Stockholmsmoskén har varit viktiga, med cirka tusen deltagare. Förbundet bjöd tidigare in talare och predikanter från många olika länder vilket synliggör att Islamiska förbundet har omfattande transnationella kontakter. I boken *Holy white Lies* (2018) har jag sammanställt en lista över nästan alla konferenser och deltagare från 1994 fram till 2017 med angivande av vilka politiska och religiösa inriktningar gästerna tillhör. De källor jag har utnyttjat för detta är av olika slag, från tidskriften *Rabita* till förbundets hemsida. Den listan ger en tydlig bild av Islamiska förbundets transnationella nätverk av organisationer och personer. Innan ett urval av denna långa lista presenteras vill jag berätta om den första konferensen (1994), för att ge en snabb inblick.⁵⁴⁹

Det var bara några månader efter det att den Internationella stadgan hade utfärdats, och några dagar innan ledningen skickade redovisningen från Islamiska förbundets (IFiS) konstituerande möte till Skatteverket. Temat var ”*Islamisk närvaro i väst: Innehåll och utmaningar*”. Framstående ledare inom Muslimska Brödraskapet, varav några har nämnts ovan i andra sammanhang, hade inbjudits för att markera denna högtidliga sammankomst då Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) kunde visa upp sig som framgångsrik nationell organisation. Som vi såg var ett villkor för medlemskap att man hade en framstående nationell ställning. Bland de inbjudna var

⁵⁴⁶ SST, Kontrollblanketter, Organisationsbidrag, FIFS, Islamiska förbundet i Stockholm, 2010–2011, sparad i avhandlingsarkivet 2018-01-15.
https://drive.google.com/file/d/1j5VOyzJKIYPcLJ_sBGldXD2Gnec5p-Rm/view?usp=sharing

⁵⁴⁷ Regeringskansliet, ansökan om insamling av medlemsavgift via skatt, Dnr. Ku. 295/01390/B, sparad i avhandlingsarkivet 2017-12-15.
https://drive.google.com/file/d/1jnFSC2KQpFfZVEdANDkTkU4r90qRt_Ye/view?usp=sharing

⁵⁴⁸ Se t.ex. al-Anani 2018: 91.

⁵⁴⁹ Sameh Egyptson, 2018: 96-103.

Rachid Ghannouchi ledare för Brödraskapets parti *Al-Nadha* i Tunisien; Kamal Helbawy (grundare av det brittiska Muslimska förbundet, MAB, och officiell talesman för Muslimska Brödraskapet i väst; Essam El-Erian, en av de viktigaste ledarna inom det Muslimska Brödraskapet i Egypten och medlem i Vägledningsstyrelsen; Muhammad Yatim från Marocko, en av grundarna av det framgångsrika Islamiska partiet för rättvisa och utveckling; Hassan Huwaidi från Syrien, biträdande generalvägledare; dåvarande Generalvägledaren Hamid Abu al-Nasr;⁵⁵⁰ Mohamed Abdullah al-Khatib, medlem av Muslimska Brödraskapets vägledningsstyrelse);⁵⁵¹ Tawfiq al-Wa'y, enligt *Ikhwan wiki* en av de mest framstående ledarna för Muslimska Brödraskapets rörelse i Kuwait och Egypten; Khaled Meshal, en av de viktigaste ledarna för det Muslimska Brödraskapet i Palestina (Hamas),⁵⁵² samt hustrun till Hassan al-Turabi, ledare för Brödraskapet i Sudan och dennes närmaste man Ibrahim al-Sanusi.⁵⁵³

Som synes är detta en illuster samling ledargestalter som tydligt indikerar att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är en gren av, eller som organisation ingår i, det transnationella Muslimska brödraskapet.

Min sammanställning över inbjudna gäster till julkonferenserna 1994, 1996, 2003, 2007 och 2008 redovisas som illustration till Islamiska förbundets (IFiS) internationella kontaktnät med framstående ledare inom MB. Se tabellen nedan.

⁵⁵⁰ Al-Jazeera, ”إخوان سوريا ينعون حسن هويدي نائب المرشد العام”, Det syriska brödraskapet sörjer Hassan Huwaidi, biträdande generalguide 2009-03-15.

<http://www.aljazeera.net/news/arabic/2009/3/15/إخوان-سوريا-ينعون-حسن-هويدي-نائب-المرشد-العام>
Arkiv, 2018-01-28. <http://archive.is/2MM00>

⁵⁵¹ *IkhwanWiki*, ”الشيخ محمد عبد الله الخطيب”, (Mohammed Abdullah al-Khatib), 2018-02-07.

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=محمد_عبد_الله_الخطيب
Arkiv, 2018-02-07. <http://archive.is/bUIXY>

⁵⁵² *Rabita*, ”المؤتمر السنوي للرابطة الإسلامية في استوكهولم”, (Islamiska förbundets årliga konferens i Stockholm) 2/1994: 9.

⁵⁵³ Hassan al-Turabi, Sudan, omnämndes i kapitel 1.2.2 ovan rörande avrättningen av Mahmoud Mohamad Taha. Här ser vi ett ställningstagande från den svenska organisationens sida till förmån för Brödraskapets tolkning och version av ”islam”, fientligt mot Tahas tolkning av vad *sharia* egentligen innebär. För Islamiska förbundets syn på islamismen i Sudan, närmare bestämt Omar Mustafas, se kapitel 18.1.

Tabell: Inbjudna internationella gäster till IFiS:s årliga konferenser

Årtal	Namn		Från en organisation ledd av al-Qaradawi	Presenta-tion på Ikhwan wiki	Position inom det transnationella nätverket
1994 ⁵⁵⁴	Rachid Ghannouchi	راشد الغنوشي	European Council of Fatwa and Research (ECFR)	Egen sida	Den högste ledaren inom MB (Muslimska brödraskapet) i Tunisien
	Kamal Helbawy	كمال الهلباوي		Författare	Den högsta ledaren inom MB i UK
	Essam El-Erian	عصام العريان		Egen sida	Väglednings-styrelsen i Egypten
	Muhammad Yatim	محمد يثيم		Omnämnd	Den högste ledaren inom MB i Marocko
	Hassan Huwaidi	حسن هويدي		Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Syrien
	Mohammed Abdullah al-Khatib	محمد عبد الله الخطيب		Egen sida	I Internationella Vägledningssstyrelsen
	Tawfiq al-Wa'i	توفيق الواعي		Egen sida	En av de högsta ledarna inom MB i Kuwait-Egypten
	Khaled Meshal	خالد مشعل		Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Palestina (Hamas)
1996 ⁵⁵⁵	Mohammed Qutb	محمد قطب		Egen sida	Bror till Sayyid Qutb
	Issam al-Attar	عصام العطار		Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Syrien
	Jassim Muhalhal	جاسم مهلهل		Omnämnd	Den högste ledaren inom MB i Kuwait
	Ibrahim Al-Sanusi	إبراهيم السنوسي			Dåvarande högste ledaren i MB i Sudan
	Abu Fares	أبو فارس		Omnämnd	Medlem i Muslimska Brödraskapets (internationella) shuraråd
	Wisal al-Mahdi	وصال المهدي		Omnämnd	Hustru till den högste ledaren inom MB i Sudan (Hassan al-Turabi)
	Sayyed Noah	سيد نوح		Omnämnd	En av de högsta ledarna inom MB i Kuwait
	Fathi Yakan	فتحي يكن		Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Libanon
	Muhammad Abu Khubza	محمد الأمين أبو خبزة		Omnämnd	Grundare av MB:s politiska parti i Marocko
	Mohamed Fouad al-Barazi	محمد فؤاد البرازي		Omnämnd	Ordförande för MB:s parti i Danmark
	Gamal Badawi	جمال بدوي	International Union of Muslim Scholars (IUMS)	Omnämnd	Den mest kände teologen inom MB när det gäller kvinnofrågan i islam, från Kanada
	Sheikh Jassim	جاسم مهلهل		Omnämnd	En av de högsta inom MB i Kuwait

⁵⁵⁴ *Rabita*, ”المؤتمر السنوي للرابطة الإسلامية في استوكهولم”, (Islamiska förbundets årliga konferens i Stockholm 2/1994: 9.

⁵⁵⁵ *Rabita*, ”الرابطة الإسلامية في استوكهولم، المؤتمر الخامس عشر للرابطة الإسلامية في استوكهولم”, (Islamiska förbundets årliga konferens i Stockholm) 8/1995:9.

Årtal	Namn		Från en organisa- tion ledd av al- Qaradawi	Presenta-tion på Ikhwan wiki	Position inom det transnationella nätverket
	Muhalhal al-Yassin				
2003 ⁵⁵⁶	Salman al-Ouda	سلمان بن فهد العوده	ECFR, IUMS	Egen sida	Den mest kända inom MB i Saudiarabien
	Amr Khaled	عمرو خالد		Egen sida	
	Abdallah Basfar	عبد الله بصفر		Omnämnd	Anställd politiker i Saudiarabien
	Khalid al-Mazkoor	خالد المذكور			Anställd politiker i Kuwait
	Abu Jara al-Sultani	ابوجرة السلطاني		Omnämnd	Den högste ledaren inom MB i Marocko
	Azzam Tamimi	عزام التميمي		Författare	En av mest kända bröderna i Palestina (Hamas)
	Musa al-Sharif	موسى الشريف		Författare	Offentligt anställd i Saudiarabien
	Ahmed al-Qudah	أحمد القضاة		Egen sida	En av de mest kända bröderna i Jordanien
	Ahmed Kadhem al-Rawi	أحمد الراوي	ECFR	Omnämnd	Tidigare ordförande för FIOE. En av de mest kända inom MB i UK
	Tawfiq al-Sudairy	توفيق السديري		Omnämnd	Anställd politiker i Saudiarabien
	Ahmed Jaballah	أحمد جاب الله	ECFR		Den högste ledaren inom MB i Frankrike
2007 ⁵⁵⁷	Wagdy Ghoneim	وجدي غنيم		Egen sida	Känd MB-predikant från Egypten-USA
	Ajmal Masroor	أجمال مسرور			Reseförbud i UK
	Issam Al-Bashir	عصام البشير	IUMS	Författare,predikant	Inom MB i Sudan-Tyskland
	Rachid Ghannouchi	راشد الغنوشي	ECFR	Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Tunisien
2008 ⁵⁵⁸	Omar Abdelkafy	عمر عبد الكافي	IUMS	Omnämnd som författare	Känd MB-predikant från Egypten
	Ali al-Bayanouni	علي البيانوني		Egen sida	Den högste ansvarige inom MB i Syrien
	Salman al-Ouda	سلمان بن فهد العوده	ECFR, IUMS	Egen sida	Den mest kände inom MB i Saudiarabien
	Rachid Ghannouchi	راشد الغنوشي	ECFR	Egen sida	Den högste ledaren inom MB i Tunisien

Källor: Hänvisningar till källorna sker i fotnoter vid årtalen i tabellen.

⁵⁵⁶ Islam Today, ”مؤتمر بالسويد حول الخطاب الإسلامي في عصر العولمة”, (En konferens i Sverige om islamisk diskurs i globaliseringens era), 2003-12-24.
<http://web.archive.org/web/20170301142029/http://www.islamtoday.net/nawafeth/artshow-12-38071.htm>

⁵⁵⁷ Islamiska förbundet, ”Konferens 2007”, 2008-01-02.
http://web.archive.org/web/20080102043915/http://www.islamiskaforbundet.se/index.php?option=com_content&task=view&id=83&Itemid=126

⁵⁵⁸ Islamiska förbundet, ”konferens 2008”, 2008-12-21.
http://web.archive.org/web/20081221111917/http://www.islamiskaforbundet.se/80/index.php?option=com_content&task=view&id=83&Itemid=126

Resultatet av denna lista kan sammanfattas med att nästan alla utländska deltagare som bjöds in från arabiska länder tillhör ledningen för Muslimska Brödraskapet i respektive länder och den internationella organisationen. Det är verkligen framstående personer som gästar den nordliga utposten Sverige. Av de inbjudna gästernas status kan man dra slutsatsen att det globala Muslimska brödraskapet verkar vilja visa upp sin bredd och sin omfattning, samtidigt som Islamiska förbundet i Sverige vill visa upp sin gedigna förankring inom nätverket. Det bjöds också in några höga anställda politiska beslutsfattare från Gulfstaterna med ansvar för religiösa frågor och islams spridande, och som skulle kunna påverka tilldelningen av ekonomiska bidrag till förbundet. De inbjudna från Europa kom från europeiska federationen (FIOE) eller al-Qaradawis Europeiska fatwarådet (ECFR), eller så var de ledande personer eller ordföranden för olika organisationer i det europeiska nätverket.

Man kan också lägga märke till att *inte en enda* sekulär eller liberal teolog eller politiker under alla år har bjudits in till Islamiska förbundets (IFiS) julkonferenser, inte ens rörelsens intellektuella ”svarta får”, Tariq Ramadan, har någon gång varit inbjuden med sin version av ”islamisk demokrati” eller ”euro-islam”.⁵⁵⁹ Detta visar att konferenserna ensidigt hade som mål att uttrycka Muslimska brödraskapets ursprungliga version av ”islam”, alltså det man på hemsidan kallar ”den rätta förståelsen”, förutom att markera sin dominans, visa upp sin internationella räckvidd och styrka.

Det finns också andra konferenser som det svenska nätverket var initiativtagare till som också bjöd in ledande personer från Brödraskapets transnationella nätverk. Ett första exempel var när Islamiska förbundets (IFiS) dotterorganisationen Sveriges unga muslimer under ledningen av Ahmed Ghanem var värd vid den kongress då Europeiska studentförbundet (FEMYSO), dotterorganisation till europeiska federationen (FIOE), grundades i Stockholm 1995 (se kapitel 5.3.2). Ett annat exempel är när Stockholms moské var värd för den årliga konferensen inom Europeiska fatwarådet (ECFR) år 2003. I denna konferens deltog rådets ordförande al-Qaradawi som konferensordförande. (Al-Qaradawis roll för ”den europeiska flygeln” samt i Europeiska fatwarådet (ECFR) vilket jag återkommer till i Del III, Ideologi, särskilt kapitel 14.5.)

Man får rimligtvis anta att motsvarande konferenser inom det transnationella nätverket också har förekommit i andra länder. En av dessa konferenser vill jag särskilt uppmärksamma ur svenskt perspektiv, även om den troligen hade ett annat, särskilt viktigt ärende. 2016 deltog Nihad Awad den viktigaste frontfiguren för Council on American Islamic Relations, CAIR (Muslimska Brödraskapets

⁵⁵⁹ Se t.ex. Kepel 2007: 263–266 för Ramadans tvetydiga inställning till Brödraskapet, och vice versa.

amerikanska nationella organisation sedan den grundades 1994),⁵⁶⁰ i inrättandet av *Union of Islamic Organizations in the West* (Unionen för islamiska organisationer i väst). Vad denna organisation innebär och vad denna konferens egentligen handlade om vet jag inte, informationen är knapphändig. Troligen kan det handla om en ny variant av Internationella organisationen efter det att Brödraskapets ledning hade krossats av militären efter nederlaget 2013. Det kan också vara den konferens där man kommer överens om att skifta framtoning genom att skaffa nya namn på sina organisationer, vilket ändå kan ha att göra med det stora nederlaget. Mer om detta kan man bara spekulera i. Däremot framgår det att vid detta möte deltog företrädare för europeiska federationen (FIOE). Från Sverige deltog tre företrädare för Islamiska förbundet och dess organisatoriska nätverk: Mohamed Tamsamani, Helena Benaouda och Zaynab Ouahabi.⁵⁶¹ Dessa tre är ledande inom Studieförbundet Ibn Rushd, Sveriges Muslimska Råd (SMR) och Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Vid mötet representerade de formellt Studieförbundet Ibn Rushd, Sveriges muslimska råd (SMR) och Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS).⁵⁶² Detta säger något om de flytande gränserna mellan organisationer och den inre personkretsens överlappande styrelseuppdrag inom det svenska nätverket som vi tidigare snuddade vid när det gällde IFS och IFiS. Dessa flytande gränser ska jag återkomma till nedan (kapitel 7 och 8).

Dessa konferenser och deras deltagare är en av de tydligaste indikatorerna på Islamiska förbundets (IFiS) tillhörighet och association till det globalt verksamma Muslimska brödraskapet. Där vid konferenserna – om någonstans – visade Islamiska förbundet och det transnationella Muslimska brödraskapet upp sig som ”global politisk islam”. Därav titeln på denna avhandling.

6.6 Internationell finansiering av moskébyggen

Finansiella förbindelser är en av de åtta indikatorerna på tillhörighet till Muslimska brödraskapets transnationella nätverk (kapitel 2.3). Jag ska därför undersöka om det finns några internationella finansiella förbindelser mellan Islamiska förbundet och det transnationella Brödraskapet. Byggandet av moskéer och islamiska centra kräver stort kapital, som de små organisationerna av studenter och aktivister inte

⁵⁶⁰ Al-Jazeera, ”نهاد عوض .. إنجازات مجلس العلاقات الإسلامية الأمريكية”, (Nihad Awad ..Achievements of Council on American-Islamic Relations) , 2004-06-04.

<http://www.aljazeera.net/programs/today-interview/2004/6/4/إنجازات-مجلس-العلاقات-الإسلامية-نهاد-عوض> Arkiv, 2018-01-2. <http://archive.is/sKIVy>

⁵⁶¹ Muslimska familjedagarna, ”ZAYNAB OUAHABI”.

<https://web.archive.org/web/20170522073348/http://muslimskafamiljedagarna.se:80/2017/speaker/zaynab-ouahabi/>

⁵⁶² Ibn Rushd studieförbund, ”Nytt samarbete för muslimer i väst”.

<https://web.archive.org/web/20200926234613/https://www.ibnrushd.se/nytt-samarbete-for-muslimer-i-vast/>

hade från början. Därför var det oundvikligt att söka stöd från rika bidragsgivare i gulfstaterna. Redan i mitten av 80-talet hade Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) uppmärksamats i en rapport från Saudiarabien.⁵⁶³ Och vi såg ovan (kapitel 6.5) att politiska representanter från regimer i Gulfstaterna, tillika med framstående ledare inom Muslimska brödraskapet i dessa länder, förekom på Islamiska förbundets många konferenser i Stockholm.

Abdullah Qadri al-Ahdal, professor vid Islamiska universitetet Medina, Saudiarabien,⁵⁶⁴ besökte Sverige, 1986 för att skriva en rapport om möjligheterna att utveckla och stödja *da'wah-mission* i Sverige. Konkret betyder det ekonomiska donationer till moskéer och skolor. I Stockholm hälsades al-Ahdal välkommen på flygplatsen av Mostafa Kharraki, då styrelsemedlem i Islamiska förbundet i Stockholm (IFS).⁵⁶⁵ Under sin resa till Stockholm hade al-Ahdal haft sällskap av två svenska representanter för islamiska organisationer i Stockholm. Dessa var Ashraf El Khabiry (senare ansvarig för den sociala kommittén inom Sveriges muslimska råd, SMR) samt den tidigare nämnde Mahmoud Aldebe (ordförande i Sveriges muslimska förbund, SMF). I al-Ahdals rapport framgår att dessa båda redovisade en plan över olika önskade islamiska investeringsprojekt. Främst bland dessa var byggandet av en stor moské i Stockholm. Rapporten noterar också att de ansvariga inom Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) framhåller sitt intresse att delta i politiken genom att försöka gå in i befintliga politiska partier eller att man, teoretiskt sett, skulle kunna bilda ett eget parti och delta i kommunfullmäktigeval och riksdagsval.⁵⁶⁶ Dessutom noterar al-Ahdal i rapporten att antalet familjer som är registrerade medlemmar i Islamiska förbundet är cirka 220, varav endast 50 betalar medlemsavgift, vilket underförstått i al Ahdals ögon troligen betyder att man är i behov av ekonomiskt stöd.⁵⁶⁷

Byggandet av den Stora moskén i Stockholm var en pågående tvistefråga mellan olika muslimska grupperingar. Det handlar om en investering på miljontals dollar som man hoppades få bidrag till från Gulfstaterna eller rika bröder i dessa stater. Att

⁵⁶³ al-Ahdal Qadri al-Ahdal, al-rawdah, ”الرابطة الإسلامية”, (Islamiska förbundet), 2013.

<https://web.archive.org/web/20170825085307/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=35>

⁵⁶⁴ Ibid. ”أولا : السيرة الذاتية”, (Först: en biografi), 2013.

<https://web.archive.org/web/20170113133820/http://www.saaaid.net/Doat/ahdal/ahdal.htm>

⁵⁶⁵ Ibid. ”في مدينة ستوكهولم”, (I Stockholm), 2013.

web.archive.org/web/20170113140743/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=28

⁵⁶⁶ Ibid. ”الاحوال الاقتصادية”, (de ekonomiska förhållandena), 2013.

<https://web.archive.org/web/20160922103846/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=38>

⁵⁶⁷ Ibid. ”الرابطة الإسلامية”, (Islamiska förbundet).

<https://web.archive.org/web/20170825085307/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=35>

äga och förvalta en stor moské kan ge omfattande sociala fördelar och stora ekonomiska intäkter för den gruppering som blir ägare och förvaltare. Jag ska närmare berätta om detta moskébygge, eftersom det illustrerar flera aspekter av organisation och kontaktnät inom Islamiska förbundets (IFiS) organisationsvärld.

Redan tidigt hade dock den rad av överlåtelse inlett som skulle leda till att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) efter hand skulle bli moskéns slutliga ägare. Det började med att Sveriges muslimska råd (SMR) hade en moskélokal och ett islamiskt center i den gamla elstationen på Södermalm, en byggnad som för övrigt redan 1903 hade byggts i andalusisk-morisk stil av den uppslagsrike arkitekten Ferdinand Boberg. Mahmoud Aldebe var en central person i byggprojektet, som i så mycket annat under dessa decennier, liksom en ledande person i flera islamiska organisationer. Han berättar om bygget av moskén i en artikel i arabisk media.⁵⁶⁸ Han hade som ordförande i byggkommittén föreslagit för Stockholms kommun att man skulle förvandla den gamla övergivna elstationen nära Medborgarplatsen till en moské och köpa tomten. Planen lyckades. 1992 ingick Sveriges muslimska råd (SMR) en principöverenskommelse med Stockholms stad om att förvandla hela den gamla elstationen till en moské.

Men SMR överlät projektet till Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) som skulle stå som köpare och ägare. Tanken var att moskén skulle få en lokal förankring och användas av alla muslimer som bor i området. I en artikel i *Rabita* i november 1994 framhåller Zoheir Berrahmoune, en av grundarna och dåvarande ordförande för Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), att förbundet är hjärtat i ”det islamiska arbetet i Sverige”. Därmed är det rätt och riktigt att Islamiska förbundet (IFS) har fått ansvaret och tagit på sig den historiska rollen att bygga Stockholmsmoskén.⁵⁶⁹ Enligt Mahmoud Aldebés artikel var dock Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) inte en aktiv part i processen men ansåg sig ändå vilja vara ägare och förvaltare av moskén eftersom dess medlemmar ingick i byggkommittén. Köpeavtalet undertecknades den 22 september 1994 av ledningen i Islamiska förbundet (IFiS), Mehdi Gharbi och Zoheir Berrahmoune. Mahmoud Aldebe bevitnade namnteckningarna. Säljare var Stockholms stad och köpeskillingen uppgick till 8 miljoner kr.⁵⁷⁰ Mellan åren 1999 och 2000 byggdes den gamla elstationen om och fick minaret och ändamålsenliga lokaler. Moskén invigdes år 2000.

⁵⁶⁸ Mahmoud Aldebe, ”محمود الدبيعي يكشف عن كيفية سيطرة الاخوان المسلمين على مسجد الشيخ زايد في ستوكهولم”, (Mahmoud Aldebe avslöjar hur Muslimska brödrskapet tog kontroll över Sheikh Zayeds moské i Stockholm), Arab Nyheter, 2014-03-23.
<http://web.archive.org/web/20140325125133/http://arabnyheter.info/ar/archives/50937>

⁵⁶⁹ Zoheir Berrahmoune, رابطتنا هي القلب النابض للعمل الإسلامي في السويد, (Vårt förbund är det bankande hjärtat av islamisk verksamheten i Sverige, *Rabita*, 1/1994:2.

⁵⁷⁰ Stockholm Stad, Gatu- och fastighetskontoret, Nr. 93-904-3965, Gatu- och fastighetskontor, regioninnerstad. Avhandlingsarkivet.
https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9oD4XYG_YHFNHfYN1?e=gCo6ia

Finansieringsfrågan var svår. Det var ju inte bara fastigheten som skulle köpas utan de verkligt stora kostnaderna var projekteringen och själva ombyggnationen. För att finansiera köpet av elstationen vände man sig utomlandets. Kungamakten i Saudiarabien erbjöd sig, men som vanligt med krav på platser i moskéns ledning och inflytande över det religiösa budskapet. De svenska bröderna tackade nej och vände sig till en stiftelse i Förenade Arabemiraten, inrättad av Sheikh Zayed bin Sultan al-Nahyan, grundare och tidigare statschef i Förenade Arabemiraten (UAR). Man lade fram lockbetet att Stora moskén i Stockholm skulle få namnet Sheikh Zayed-moskén; vilket den också har, vilket kan ses på en mässingsplatta i byggnaden. Man fick en donation på 6 miljoner US dollar, ungefär 50 miljoner kronor i dåvarande penningvärde, under förutsättning att moskén skulle ägas gemensamt av Zayed-stiftelsen och Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Men detta avtal formaliserades aldrig skriftligt. Samtidigt var donationen så generös att en del av pengarna fanns kvar när bygget var klart. Aldebe berättar att Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) behöll den resterande summan och skänkte en del av den till Europeiska federationen (FIOE).⁵⁷¹

Utifrån dokument från Lantmäteriet framgår att Stora moskén på Södermalm i Stockholm från början ägdes av Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Men den 20 juni 2005 överfördes moskén till Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) genom ett gåvobrev.⁵⁷² Detta överförande kan förvåna, och jag kan bara spekulera. Men det handlar troligen om den inre strukturen och statusen inom det organisatoriska nätverket, och som vi såg var det ändå huvudsakligen samma krets av personer som satt i styrelsen för IFS och IFiS, med Mahmoud Aldebe som nyckelfigur, så vi kan troligen utesluta att det handlade om en personstrid. Snarare var det politiska och strategiska fördelar som personkretsen tänkte sig. Genom denna rockad blev Stora moskén i Stockholm mera en nationell angelägenhet, en symbol för islam på nationell nivå, samtidigt som Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) alltmer trädde fram som islams och muslimers samlade politiska representant gentemot det offentliga Sverige. En position och roll som skulle bli allt viktigare (se Del IV, Praktisk politik, kapitel 18.1).

I efterhand kan konstateras att Stora moskén i Stockholm faktiskt har kommit att framstå som ett symboliskt centrum för den islamiska närvaron i Sverige. Vad som dock sällan har framhållits är att den från början har planerats, ägts och förvaltats av en personkrets som är djupt involverad i det globala Muslimska brödraskapets personkrets och organisatoriska nätverk. Först av Sveriges muslimska råd (SMR),

⁵⁷¹ Mahmoud Aldebe, ”محمود الدبي يكشف عن كيفية سيطرة الاخوان المسلمين على مسجد الشيخ زايد في ستوكهولم”, (Mahmoud Aldebe avslöjar hur Muslimska brödraskapet tog kontroll över Sheikh Zayeds moské i Stockholm), Arab Nyheter, 2014-03-23.
<http://web.archive.org/web/20140325125133/http://arabnyheter.info/ar/archives/50937>

⁵⁷² Lantmäteriet. Stockholm, Fastighetsinformation, ”Björns trädgård 9”. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1kEMchjIQl0CejBfQP1ula57DH9kKmAej/view?usp=sharing>

sedan Islamiska förbundet i Stockholm (IFS), och slutligen, från 2005, av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).

Dessa organisationer och transaktioner, samt personöverlappningarna i styrelserna, vittnar om det nära sambandet mellan dessa stockholmsbaserade organisationer som sedan fick lokaler, tillsammans med andra organisationer i nätverket, i Stora moskén. Kanske kan man också tolka det som att en inre krets av personer, ett faktiskt ”brödraskap”, är den verkliga aktören, medan de olika organisationerna snarast är fasader för denna inre krets av ”aktiva medlemmar”.

Saken fick dock ett tråkigare, politiskt efterspel tjugo år senare eftersom Islamiska förbundet och dess institutioner efter nederlaget 2013 och dess efterspel runt om i arabvärlden, definierades som terrororganisationer av Förenade Arabemiraten år 2014 tillsammans med Muslimska Brödraskapets organisationer runt om i Europa.⁵⁷³

I Islamiska förbundets andra största distrikt, Göteborg skedde en annan utveckling. Redan 1985 påbörjades tanken på en moské och 1995 bildades en stiftelse för att försöka få till stånd en tomt och en byggnad. Här var det Saudiarabien som finansierade bygget med 67 miljoner kronor, ett bygge som stod klart först 2011.⁵⁷⁴ Idag (2022) arbetar Ahmed Ghanem som verkställande direktör och imam sida vid sida med Ahmed Al-Mofty ordförande för Islamiska informationsförening IIF.⁵⁷⁵ Båda var som vi såg ledande i uppbyggnaden av Brödraskapets organisatoriska nätverk i Sverige under 1980- och 1990-talen. Islam presenteras på Göteborgs moskés hemsida enligt nationella Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).⁵⁷⁶ Och distriktet Islamiska förbundet i Göteborg är registrerat på samma adress som moskén.⁵⁷⁷

En annan finansiering finner vi i Örebro, som vid sidan av Göteborg är ett av de distrikt inom Islamiska förbundet (IFiS) som var representerat i Shurarådet 1994 (se kapitel 6.4 ovan). Örebros tillhörighet till Islamiska förbundet (IFiS) framgår bland

⁵⁷³ Aftonbladet, ”Islamiska förbundet terrorstämplas”, TT, 2014-11-15.

<https://web.archive.org/web/20190208080825/https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/0ErJxJ/islamiska-forbundet-terrorstamplas>

⁵⁷⁴ SVT, Uppdrag granskning, ”Diktaturstaten Saudiarabien betalar Göteborgs nya moské”, 2011-02-02.

<https://web.archive.org/web/20121114064116/https://www.svt.se/ug/diktaturstaten-saudiarabien-betalar-goteborgs-nya-moske>.

⁵⁷⁵ Göteborgs moské, ”Moskén”, ”våra immar”, 2021.

<https://web.archive.org/web/20210423101402/https://goteborgsmoske.se/mosken/>

⁵⁷⁶ Göteborgs moské, ”Om islam”, 2021.

<https://web.archive.org/web/20210305192042/http://www.islaminfo.se/sv/about-islam.html>

⁵⁷⁷ Göran Larsson, ”Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt”. Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST), 2014: 81.

annat på samma sätt som i Göteborg, genom att avsnittet ”Om islam” på hemsidan är identisk med texten på nationella Islamiska förbundets (IFiS) hemsida.⁵⁷⁸ Enligt Sveriges radio har en välgörenhetsorganisation i Qatar finansierat Örebromoskén med över 8 miljoner och har dessutom försökt att ta över ägandet av moskén i Gävle.⁵⁷⁹

Finansieringen av dessa moskébyggen följer samma mönster som i resten av Europa, vilket har betonats inom forskningen. Nämligen att Muslimska brödrskapet genom sina kontakter sedan 1940-talet och 1950-talet runt om i Mellanöstern har kunnat få donationer från stater och privatpersoner, varav de flesta har varit närstående Brödrskapet eller rent av medlemmar; man har ju också ofta varit tjänstemän i ministerier och halvprivata, regimstödda organisationer. Detta har lett till en överlägsenhet för Brödrskapet i Europa gentemot andra islamiska strömningar, och har placerat Brödrskapets organisationer i topp vad gäller kontakter med statliga myndigheter i Europa, vilket framgick ovan (kapitel 5.4). Den svenska utvecklingen följer samma mönster med de stora bidragen från Zayed-stiftelsen i Förenade Arabemiraten (UAR) samt regimerna i Saudiarabien respektive Qatar (det var penningströmmar som dock började sina i takt med att relationerna till Saudiarabien och Gulfstaterna ändrades, mest tydligt, som sagt, efter 2013 års händelser). Vi såg ju också att direkta personliga kontakter förekom mellan Sverige och utländska finansörer, där Mahmoud Aldebe var en nyckelperson. Dessa finansieringar av moskébyggen, som bara är punktvis pusselbitar i denna studie, och likheten med andra moskébyggen i Europa under decennier, är ytterligare en tydlig indikator på Islamiska förbundets (IFiS) närhet och tillhörighet till det globala Muslimska brödrskapet och dess inarbetade transnationella kontaktnät.

6.7 Resultat av kapitel 6

I metodkapitlet utarbetades åtta indikatorer (se kapitel 2.3) som skulle kunna användas för att undersöka om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är en nationell organisation eller gren i det transnationella Muslimska brödrskapets nätverk (MB). Enligt dessa åtta indikatorer framkommer en tydlig bild att IFiS faktiskt ingår i detta nätverk.

När det gäller Indikator 1) *Historia och personkontakter* framgår att de tidigaste aktivisterna är personer som Chakib Benmakhlof, Mahmoud Aldebe eller Mostafa

⁵⁷⁸ Islamiska förbundet, ”Om Islam-FRÅGOR OCH SVAR”, 2021-11-02.

<https://web.archive.org/web/20211102192031/https://www.islamiskaforbundet.se/fragor-och-svar/>
Örebro moské, ”Om Islam - Presentation av islam”.

<https://web.archive.org/web/20200626004351/https://orebromoske.se/om-islam/>

⁵⁷⁹ SR, ”Bokstavstroga har köpt inflytande i moskéerna i Örebro och Gävle”, 2015-12-03.

<https://web.archive.org/web/20220427130926/http://web.archive.org/screenshot/https://sverigesradio.se/artikel/6318039>

Kharraki. Alla visar sig ha personkontakter med bröder inom det transnationella nätverket. Detta stämmer också överens med Anne Sofie Roalds bild att de tidigaste organisatörerna i Skandinavien var medlemmar eller sympatisörer från MB (se kapitel 6.2)

När det gäller Indikator 3) *Organisatorisk likhet*, framkommer ett nätverk av sido- och dotterorganisationer som liknar de nätverk som har byggts upp i andra europeiska länder. En slående hypotes, framlagd i kapitel 6.4, är att även den inre organisationsstrukturen i IFiS har drag som liknar den egyptiska moderorganisationen.

När det gäller Indikator 2, *Ideologisk likhet* på organisationsnivå, visar det sig att IFiS redan på sin hemsida hänvisar till Hassan al-Bannas ”tjugo principer”, som förbundets grundläggande politiska ideologi. Det program som hela det globalt verksamma Brödraskapets alla organisationer har som sitt program. Därutöver framkommer att förbundets tidskrifter endast återger ideologiska texter från Brödraskapets klassiker såsom al-Banna- Maududi, och al-Qaradawi och några till (se kapitel 6.3). Därutöver har Islamiska förbundet (IFiS) varje år i december arrangerat konferenser med inbjudna talare. Dessa har samtliga varit anknutna till det transnationella MB, inte någon har uttryckt idéer som ifrågasätter ”Brödraskapets islam”, till exempel så kallad ”liberal islam” eller en modern kvinnoosyn (se kapitel 6.5).

När det gäller Indikator 7), *Finansiella kontakter* framkommer att självaste Stora moskén har finansierats från UAE genom en privat donation 1995. Med tanke på Brödraskapets starka organisering runt om i arabvärlden är det naturligt att donatorn antingen var en organiserad broder eller naturligtvis, en sympatisör. Därtill kommer att Islamiska förbundet (IFiS) i sina stadga har inskrivet att alla dess ekonomiska tillgångar ska gå över till FIOE ifall förbundet skulle upplösas, en tydlig indikation på ekonomiska band och organisatorisk tillhörighet (kapitel 6.6).

När det gäller indikator 5, *Organisatorisk tillhörighet och samverkan* kan nämnas att analysen visar att IFiS och dess nätverk ingår i omfattande transnationella kontakter med andra organisationer inom MB. Två svenska ordföranden inom IFiS har varit ordförande respektive vice ordförande i Europeiska federationen (FIOE). Federationens ungdomsorganisation, FEMYSO, grundades i Stockholm med IFiS som värd. *Islamic Relief Sweden* är lokalavdelning i Brödraskapets *Islamic Relief Worldwide*. Därtill kommer alla de organisatoriska kontakter som de nämnda konferenserna innebär med ledare från hela världen inom MB:s nätverk (se kapitel 6.5).

Sammantaget anser jag att jag har lagt fram tydliga bekräftelser, baserade på ett tydligt och omfattande källmaterial, att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är det transnationella Muslimska brödraskapets ”nationella organisation”, som den officiella benämningen lyder enligt stadgarna.

Kapitel 7. Den svenska nivån (2): Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk

7.1 Det organisatoriska nätverket

7.1.1 Frågeställningar och tidigare forskning

I kapitel 6 ovan framgick att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS till sin inre organisatoriska uppbyggnad hade stora likheter med den egyptiska moderorganisationen och det transnationella nätverkets stadgor (kapitel 6.4). Där redogjordes också för lokalorganisationer och moskéer som bärande delar i Islamiska förbundets inre organisation. I det här kapitlet ska Islamiska förbundets kringliggande organisatoriska nätverk undersökas. Detta nätverk består dels av organisationer som Islamiska förbundet (IFiS) säger sig ha grundat själv, ett dussintal, dels sådana som Islamiska förbundet (IFiS) inte själv har grundat, en handfull, men där organisationen har spelat en viktig roll, både i grundandet och eller i verksamheten (kapitel 7.1.2). Grundfrågan i kapitlet är om de undersökta organisationerna kan betraktas som tillhörande eller knutna till Islamiska förbundet (IFiS) och alltså utgör ett nätverk (kapitel 7.1.3).

På ett allmänt plan fortsätter emellertid också den undersökning som påbörjades i kapitel 6 ovan. Det vill säga frågan om Islamiska förbundet (IFiS) kan betraktas som Muslimska brödraskapets svenska gren. Är det också så att det organisatoriska nätverkets struktur och uppbyggnad i Sverige liknar den man kan finna i Egypten eller i andra europeiska länder? Jag ska börja med några reflexioner om detta här, närmare bestämt fyra aspekter som har påpekats i forskningslitteraturen.

För det *första* framgår det att Brödraskapet har byggt en omfattande flora av dotter- och sidoorganisationer för att kunna nå sin målsättning att göra sig till de dominerande och legitima representanterna för det man kallar ”islams närvaro i Europa”. I detta organisatoriska bygge har man i stort sett upprepat sin organisatoriska praktik från Egypten och Mellanöstern. Brödraskapet har alltså i Europa, med stöd av ekonomiska bidrag från Saudiarabien och Gulfstaterna, byggt upp ett omfattande nät av moskéer och islamiska centra samt dotter- och sidoorganisationer. Dessa är dessutom ofta överlappande när det gäller personal och verksamhet. Detta framgick redan i kapitel 4 och 5 ovan. På detta sätt har Muslimska brödraskapet, genom sina överlägsna ekonomiska resurser och organisatoriska förmåga lyckats skaffa sig ett försprång framför andra islamiska strömningar och kommit att framstå som de ledande legitima representanterna för både ”islam” och ”muslimerna” i Europa. För det första gentemot invandrare från muslimska länder, för det andra gentemot den allmänna opinionen och de statliga myndigheterna (se

kapitel 5.4). Detta leder till frågan om Islamiska förbundet (IFiS) har inrättat, eller är den huvudsakliga noden i, ett liknande nätverk av organisationer i Sverige?

En *annan* aspekt som påpekas i den internationella forskningen är att Brödraskapets nätverk av organisationer leds av förhållandevis få personer och att de egentligen har ett ganska litet antal medlemmar. Muslimska brödraskapet är alltså inte, eller vill inte vara en massrörelse, påpekas det. Man utövar alltså, som framgick (kapitel 5.4), sin pretenderade eller uppfattade roll som ”muslimernas” representanter genom ett nätverk av elitorganisationer som driver en kulturell-religiös-politisk infrastruktur av moskéer, skolor och islamiska centra. Det som Lorenzo Vidino så träffande har kallat ”the power of thought, not numbers”.⁵⁸⁰ Därför blir det intressant att ställa frågan om detta mönster också finns i Sverige. Det vill säga frågan om i hur hög grad Islamiska förbundets (IFiS) organisationer är *medlemsorganisationer*, uppbyggda med årsmöten och medlemsstyrd verksamhet, eller om de är *elitorganisationer*, bestående av enbart styrelse, kansli och arbetsutskott?

En *tredje* aspekt gäller den ledande personkretsen. I tidigare forskning om olika europeiska länder har påpekats att det är ganska vanligt med överlappande styrelseuppdrag inom det organisatoriska nätverket. Uppgifterna är knapphändiga i litteraturen, men det framkommer att den stora floran av organisationer i flera fall leds av en ganska liten personkrets, en ”inre cirkel”. Det leder till frågan om detta mönster med en sådan ”inre cirkel” också finns i Sverige?

En *fjärde* aspekt gäller det organisatoriska nätverkets uppbyggnad och struktur. I forskningen framhålls ofta att den organisatoriska floran är oöverskådlig. Men frågan är om oöverskådligheten är ett felseende. I det här kapitlet ska jag på ett allmänt plan, som ett fjärde spår, också ställa frågan om den till synes oöverskådliga floran har en struktur som liknar den som anges i Muslimska brödraskapets stadgor och den egyptiska moderorganisationens organisatoriska uppbyggnad. I så fall skulle vi möta – med specifika drag i den nya europeiska kontexten – en grundstruktur av såväl distrikt och lokalavdelningar som specialiserade avdelningar för ungdomsverksamhet, social verksamhet eller *da'wah* (4.2 med Figur). I detta uppslag följer jag andra forskare som uppmärksammar en sådan likhet, men utan att ha belagt den i detalj. Ian Johnson, exempelvis, framhåller att Brödraskapet på europeisk nivå, framför allt efter 1989 års grundande av FIOE, byggde upp ungefär samma struktur av dotter- och sidoorganisationer som i Egypten. ”In Europe, much of this structure...has been duplicated”, skriver han, och tillägger (med glimten i ögat) ”minus the military wing”.⁵⁸¹ Om en sådan liknande flora av organisationer också inrättades i Sverige på 1980- och 1990-talen vore detta naturligtvis som sådant en indikation på tillhörighet till Muslimska brödraskapet (se kapitel 2.3). Men det

⁵⁸⁰ Vidino 2010: 52.

⁵⁸¹ Johnson 2010: 200.

är en hypotes som, för att bli bekräftad och empiriskt giltig, måste undersökas och fyllas med ett detaljerat empiriskt innehåll.

7.1.2 Ett nätverk av 20 organisationer

Tidigare har Göran Larsson på uppdrag av dåvarande Nämnden (nu Styrelsen) för statligt stöd till trossamfund (SST) gjort en översikt över de svenska islamiska organisationerna, *Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt* (2014) som innehåller viktiga upplysningar.⁵⁸² Jag ska här gå vidare och komplettera hans redovisning genom att explicit utgå från Islamiska förbundets roll.

Enligt egna uppgifter på sin arabiskspråkiga hemsida (läst 2016) har Islamiska förbundet (IFiS) inrättat ett dussintal organisationer vilka kan betraktas som dotterorganisationer eller noder i dess organisatoriska nätverk. Där nämns Sveriges muslimska råd (SMR), Islamic Relief, Sveriges unga muslimer SUM), Muslimska kvinnoförbundet, Sveriges muslimska scouter, New Moon kulturorganisation, Koranläsarförbundet, Studieförbundet Ibn Rushd, Islamiska skolor i Stockholm och Göteborg samt moskéerna i Stockholm och Göteborg.⁵⁸³ På sin svenska hemsida (läst 2012) ger förbundet samma information. Men där tillkommer Islamiska Informationsförbundet (IIF), Sveriges muslimska studenter (SMS) (*Al Khawarizmy*), Sveriges imamråd (SIR) och paraplyorganisationen Sveriges islamiska skolor (SIS). Islamiska förbundet säger sig också ha grundat organisationer i Skandinavien, nämligen i Norge och Finland.⁵⁸⁴

Det är sammantaget elva svenska riksorganisationer som Islamiska förbundet säger sig ha grundat, inräknat sig själv som IFS/IFiS blir det tolv. Utöver dessa tillkommer ju förbundets distrikt och lokalavdelningar som nämndes i kapitel 6 ovan. Och jag bortser också från de lokalt verksamma skolor och moskéer som verkar runt om i landet (i kapitel 7.8 framgår dock att vissa skolor har fått stänga). Dessutom har dessa skolor startat flera aktiebolag och stiftelser, bl.a. förbundets egen Islamiska förbundets stiftelse som är delägare i andra aktiebolag. Skulle man räkna in alla dessa ökar antalet organisationer till minst det dubbla.

Utöver hemsidornas uppräknade elva organisationer finns det sex viktiga paraplyorganisationer som förbundet *inte* nämner, men där ledande personer från Islamiska förbundet (IFiS) har varit grundare eller har en ledande ställning. Tillsammans blir det 18 organisationer som utgör förbundets nätverk. Jag har

⁵⁸² Göran Larsson, *Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt*. SST:s skriftserie nr 4. Stockholm: Nämnden för statligt stöd till trossamfund, 2014.

⁵⁸³ Islamiska förbundet, "ARABIC", 2016-03-12.
<https://web.archive.org/web/20160312203820/http://www.islamiskaforbundet.se/arabic/>

⁵⁸⁴ Islamiska förbundet, "IFiS:s historia".
<https://web.archive.org/web/20120522034757/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/om-ifis/ifis-historia.html>

därutöver lagt till två andra organisationer där Islamiska förbundet har spelat stor roll vid tillkomsten eller i styrelsearbetet. Antalet blir då 20. Dessa presenteras i Tabell 1 nedan, med utförliga uppgifter senare i de efterföljande delkapitlen.

Som synes är detta ett betydande organisatoriskt nätverk. De uppräknade 20 organisationerna har, som kommer att framgå, personband sinsemellan, utöver det faktum att de har inrättats eller står under inflytande av Islamiska förbundet. Flera av de ingående organisationerna har möjlighet att uppbära olika former av offentligt ekonomiskt stöd, antingen som trossamfund, ungdoms- eller studieförbund, kulturföreningar eller som friskolor. En del av det stödet sipprar upp till huvudorganisationen.

Jag delar in de 20 organisationerna i olika grupper. Organisationerna är av två huvudsakliga slag. Det första slaget är organisationer som är inriktade mot ekonomiskt stöd och politisk påverkan. De är paraplyorganisationer som består av olika islamiska föreningar eller församlingar. Ett par av dem nämns inte på hemsidan som grundade av Islamiska förbundet (IFS eller IFiS), och vissa mindre medlemsföreningar kan tillkomma från andra islamiska grupperingar i Sverige, som till exempel shia-islam. Men hos samtliga dessa paraplyorganisationer, där Islamiska förbundet (IFS eller IFiS) spelar en dominerande roll eller har haft ett dominerande inflytande, antingen vid grundandet eller i pågående styrelsesammansättning. Dessa organisationer delar jag in i sådana som är inrättade för *ekonomiskt stöd till trossamfund* (kapitel 7.2) och sådana som är inrättade för *lobbying och politisk påverkan* (kapitel 7.3). (Man skulle säkert kunna benämna dem utifrån Brödraskapets terminologi i sina organisationsscheman (ovan) som avdelningar eller kommittéer. Men för en sådan terminologi saknar jag direkta källor eller har inte gjort någon närmare eftersökning.)

Det andra slaget är direkta *dotterorganisationer* som är grundade av Islamiska förbundet (IFS eller IFiS) och där Islamiska förbundet ensamt styr. Dessa delar jag in i dotterorganisationer för ungdomar (kapitel 7.4), dotterorganisationer för social verksamhet (kapitel 7.5) samt, slutligen, dotterorganisationer för *da'wah* och utbildning (kapitel 7.6) där Studieförbundet Ibn Rushd respektive Sveriges islamiska skolor (SIS) får var sitt delkapitel (7.7 och 7.8). I Islamiska förbundets terminologi kallas dessa ofta för "kommittéer", anslutande till terminologin från det transnationella nätverkets organisationsstruktur (se kapitel 4.2.5 och 5.7). De 20 organisationerna förtecknas i tabellen nedan.

Sammantaget menar jag att Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk består av dessa tjugo organisationer, samt deras lokalavdelningar och lokala institutioner som moskéer och skolor, se Tabell 1, nedan. De som inte anges på hemsidan som Islamiska förbundets egna dotterorganisationer markeras med asterisk. Årtal för grundandet anges, liksom delkapitlen där de presenteras närmare.

Tabell: Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk

Den centrala noden i nätverket

Islamiska förbundet, Islamiska förbundet i Stockholm (IFS 1981) - Islamiska förbundet i Sverige (inofficiellt IFiS 1987) - Islamiska förbundet i Sverige (formellt, IFiS 1995)

Organisationer för ekonomiskt stöd till trossamfund

- * Islamiska samarbetsrådet, ISR (1987) (kapitel 7.2.1)
- * Förenade islamiska föreningar i Sverige, FIFS (1974) (kapitel 7.2.2)
- * Sveriges muslimska förbund, SMF, (1981) (kapitel 7.2.3)

Organisationer för myndighetskontakter och politisk påverkan

- Sveriges muslimska råd, SMR (1990) (kapitel 7.3.1)
- * Politisk islamisk samling, PIS (1998) (kapitel 7.3.2)
- * Muslimskt Politiskt Forum, MPF, (2010) (kapitel 7.3.3)
- Svenska muslimer för fred och rättvisa, SMFR, (2006) (kapitel 7.3.4)
- * Nätverket svenska muslimer i samarbete, SMS, (2010) (kapitel 7.3.5)

Dotterorganisationer för ungdomar

- Sveriges unga muslimer, SMUF-SUM, (1991) (kapitel 7.4.1)
- Sveriges muslimska studenter, (2001) (kapitel 7.4.2)
- Sveriges muslimska scouter, SMS (2001) (kapitel 7.4.3)

Dotterorganisationer för social verksamhet

- Islamic Relief (1995) (kapitel 7.5.1)
- Muslimska kvinnoförbundet (1995) (kapitel 7.5.2)

Dotterorganisationer för Da 'wah och utbildning

- New Moon kulturorganisation (1999) (kapitel 7.6.1)
- Koranläsarförbundet (2002) (kapitel 7.6.2)
- Sveriges imamråd (SIR) (inofficiellt 1998, officiellt 2011) (kapitel 7.6.3)
- Islamiska informationsföreningen (IIF) (1986) (kapitel 7.6.4)
- Studieförbundet Ibn Rush (IR 2003) (kapitel 7.7)
- Sveriges islamiska skolor (SIS 2001) (ledningsorganisation för skolorna) (kapitel 7.8)

Kommentar: Organisationer med asterisk är inte uppräknade på hemsidan. Detaljerade uppgifter om organisationerna framgår i de angivna delkapitlen inom parentes.*

7.1.3 Forskningsfrågor

De aspekter som jag undersöker här i kapitel 7 gäller i *första hand* nätverket som sådant: Är det ett nätverk? Och hur hänger det i så fall samman? En första undran gäller då de organisationer som Islamiska förbundet (IFiS) *inte* säger sig ha inrättat. Har de ändå band till Islamiska förbundet och kan inräknas i förbundets nätverk? En annan fråga gäller närhet och kopplingar som sådant mellan de 17 organisationerna. Vilka kopplingar finns och vad är det som gör att man kan tala om ett nätverk?

Banden mellan Islamiska förbundet (IFiS) och de enskilda, kringliggande organisationerna kan, som jag ser det, vara av främst tre slag: historia, personband och ideologi. Som synes liknar detta de indikatorer på tillhörighet som jag formulerade i metodkapitlet (kapitel 2.3) om relationen mellan en nationell gren och det transnationellt verkande Brödraskapet. Här tillämpas nu samma synsätt inom Sverige, rörande enskilda organisationers relation till det nationellt verkande Islamiska förbundet. En viktig indikator på organisatorisk närhet är alltså historien; om Islamiska förbundet (IFiS) eller någon av dess dotterorganisationer, eller ledande medlemmar i förbundet, var aktiva vid organisationens grundande. En annan indikator på tillhörighet är överlappande styrelseuppdrag, om ledande personer från förbundet sitter i styrelsen på olika organisationer, eller rentav besitter ordförandeposten. En ytterligare indikator är om en organisation dessutom har en liknande ideologi eller målsättning som Islamiska förbundet (IFiS).

För att underlätta denna analys kommer jag att presentera varje organisation nedan under tre rubriker: a) grundande, ideologi och verksamhet; b) styrelsens sammansättning; samt c) medlemsorganisation eller elitorganisation. När det gäller styrelsens sammansättning kommer styrelsemedlemmarna i varje organisation, i varje underavsnitt nedan, att presenteras i en tabell där överlappande styrelseuppdrag i andra organisationer, eller andra kopplingar, framgår. Detta kan tyckas vara alltför detaljerat om omständligt. Men materialet ska användas till att besvara två frågeställningar. För det första frågan om organisationerna utgör ett nätverk över huvud taget. För detta syfte ska resultaten för de 17 organisationerna sammanfogas i en sammanfattande tabell för att ett övergripande mönster ska kunna fastställas. (se kapitel 8.1) Men för det andra kommer resultaten i kapitel 7 att användas för att besvara de forskningsfrågor som jag ovan (kapitel 7.1.1) formulerade om de fyra aspekterna som är relaterade till avhandlingens huvudsakliga grundfråga.

Forskningsfrågan om *medlemsorganisation* eller elitorganisation handlar om den i forskningslitteraturen påpekade aspekten, att Brödraskapets organisationer i Egypten eller i andra länder inte är medlems- eller massorganisationer i första hand. I stället är de elitorganisationer som har som syfte att representera ”islam” eller ”muslimerna” i kraft av sin position gentemot myndigheterna och sitt innehav av islamisk infrastruktur. Gäller detta även i Sverige? (Se kapitel 8.4.) Frågan om en

”inre cirkel” handlar om den i forskningslitteraturen påpekade aspekten om en inre, ledande personkrets, i Egypten eller i andra länder. Finns en sådan även i Sverige? Och kan det tänkas att denna kontrollerar många av organisationerna genom *överlappande styrelseuppdrag* (Se kapitel 8.3). Detsamma gäller *strukturen och inriktningen* på floran av organisationer. Liknar dess struktur och inriktning den man finner i moderorganisationen i Egypten eller i andra länder? (Se kapitel 8.1.) Dessa frågor återkommer jag som synes till i kapitel 8, där de omständligt framtröskade resultaten från kapitel 7 används för att försöka besvara dem.

7.1.4 Källor och metod

Som framgick ovan baserar jag mig inte på intervjuer, varken med ledarpersoner eller avhoppare. Källorna i det här kapitlet är i stället av tre andra slag. För det första uppgifter på organisationernas hemsidor som har säkerställts från andra källor. För det andra organisationernas stiftelseurkunder, årsmötesprotokoll eller årsredovisningar som han hämtats från myndigheterna. För det tredje uttalanden från ledningspersonerna själva eller trovärdiga mediareportage om dem. Särskilt viktiga i min undersökning har uppgifter hos Skatteverket och Bolagsverket varit, tillsammans med Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). Den svenska offentlighetsprincipen har alltså varit ett starkt stöd när det har gällt att undersöka det organisatoriska nätverket och de överlappande styrelseuppdragen och undersökningen om en eventuell ”inre cirkel”. Detta leder till, som jag framhävde ovan, att denna undersökning genom sin detaljrikedom om det organisatoriska nätverket troligen är unik inom den internationella forskningen.

Ett särskilt påpekande måste göras om den undersökning av överlappande styrelseuppdrag som kommer att presenteras i de 17 tabellerna nedan, organisation för organisation. Utifrån materialet finns det ingen möjlighet att i detalj fastställa *under vilka år* en viss person var ordförande eller satt i en styrelse. Bara att det har förekommit (eller inte). Det normala är att hemsidan (liksom svenska wikipedia) bara utsäger ”ordförande är N.N” eller ”i styrelsen sitter”. Endast i undantagsfall anges tiden för ordförandeskap eller styrelseuppdrag, i något fler fall kan man få fram det genom svenska wikipedia, i de fall som uppgifterna verkar säkerställda. Saken kompliceras också av att hemsidorna inte anger vilket år de publicerades. Om jag läste en hemsida år 2015 kan sakuppgifterna på hemsidan mycket väl gälla ett tidigare årtal, som man ibland bara kan gissa sig till. Sammanfattningsvis leder detta till att jag inte kan ange tidsutdräkt för styrelseuppdrag eller ens ordförandeskap. Det jag kan ange är den kvalitativa informationen att en person har varit ordförande eller haft styrelseuppdrag över huvud taget. (Se på denna punkt personförteckningen i inledningen av avhandlingen, där jag har hanterat detta genom att markera styrelseuppdrag kvalitativt, att personerna någon gång, ”över tid” har haft uppdrag.) Detta är en brist, eftersom en lång och trogen tjänst naturligtvis indikerar ett tätare samband än ett kortare inspel, och där det finns information om tiden anger jag naturligtvis det. (På denna punkt skulle man behöva ett annat material som skulle

betyda en helt annan forskningsinsats.) Emellertid. Eftersom forskningsfrågan gäller *närhet inom nätverket över huvud taget* är kanske förlusten ändå inte så stor. Det faktum att vissa personer från Islamiska förbundet (IFiS) *vid någon tidpunkt* har haft överlappande styrelseuppdrag får ses som en kvalitativ indikation på: 1) att det existerar ett nätverk, och 2) att förbundet har ett organisatoriskt inflytande. Skulle jag *inte* finna några sådana överlappningar är ju detta i stället en indikation på att något sådant nätverk och något sådant inflytande inte existerar.

7.2 Organisationer för ekonomiska statsbidrag

7.2.1 Islamiska samarbetsrådet (ISR)

a) Grundande och verksamhet

Islamiska samarbetsrådet är ett samverkansorgan mellan alla islamiska trossamfund i Sverige knutet till Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) som har till uppgift att fördela ekonomiska bidrag till trossamfunden i Sverige (utom Svenska kyrkan). Enligt lag ska en förening för att gälla som bidragsberättigat trossamfund godkännas av Kammarkollegiet. Bidrag ges till samfund som ägnar sig åt gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg. Bidrag får dessutom bara ges till "trossamfund som bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på". Samfund med färre än 3000 betjänade anses inte ha den stabilitet och ekonomiska livskraft som lagen fordrar, såvida de inte har gått samman med andra trossamfund för fördelning av medel. Det gör att de flesta bidrag som tilldelas, ges till paraplyorganisationer som Sveriges kristna råd (SKR), Islamiska samarbetsrådet (ISR), Judiska centralrådet eller Sveriges Buddhistiska Samarbetsråd, vilka sedan delar ut bidragen till medlemsföreningarna.⁵⁸⁵

Islamiska samarbetsrådet (ISR) bildades 1987 av två rikstäckande sunnimuslimska organisationer: Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS) och Sveriges muslimska förbund (SMF). Båda finns på listan ovan, och är starkt knutna till Islamiska förbundet (IFS/IFiS). Dessa indikatorer pekar på ett nära samband med Islamiska förbundet. Senare har även Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS), Svenska islamiska församlingarna (SIF), Islamiska shiasamfunden i Sverige (ISS) och Bosniakiska islamiska samfundet (BIS) beviljats medlemskap i Islamiska samarbetsrådet. Den historiska bakgrunden och den politiska betydelsen av rådets bildande ska jag återkomma till (kapitel 7.2.2).

⁵⁸⁵ SST, Organisationsbidrag.

<http://web.archive.org/web/20180218234449/http://www.myndighetenst.se/bidrag/organisationsbidrag.html>

b) Medlemsorganisation eller elitorganisation?

Rimligen tänker man sig att de organisationer som grundade Islamiska samarbetsrådet är överordnade, administrativa riksorganisationer. De ingående föreningarna skulle alltså i så fall vara lokala församlingar som förenas i de överordnade samverkansorganisationen, främst FIFS och SMF. I SST:s arkiv finns indikationer om att det totala antalet ”troende” eller ”betjänade” muslimer som organiseras på detta sätt är osäkert. Antalet medlemmar som rapporteras har ofta varit starkt överdrivet, framkommer det, i vissa fall kan man misstänka rena påhitt eller falskari. De inlämnade uppgifterna är ofullständiga och röriga. Församlingar med tusentals medlemmar försvinner under ett år och ersätts av nya församlingar som plötsligt dyker upp ett annat år med tusentals medlemmar. Ett sådant förfarande, som myndigheten SST har haft svårt att kontrollera, verkar ha varit vanligt, åtminstone fram till 2015 då rutinerna stramades upp. Några exempel ska ges.

I en intern rapport daterad den 17 februari 1989 framgår att alla turkiska föreningar verkade ha överdrivit sina siffror. Chefen för SST (dåvarande Nämnden för Stöd till trossamfund) skriver om riksorganisationerna:

Till exempel rapporterade ett av dessa förbund att de hade 1 600 medlemmar medan andra sa att antalet inte var mer än 100.⁵⁸⁶

Ett annat exempel är från 2008 när myndigheten stoppade betalningar till de islamiska riksorganisationerna via ett brev till FIFS, SMF, IKUS och SIF. Nämndens chef bifogar i brevet en lista på felaktigheter som hade uppmärksamats och krävde in korrekta uppgifter. Chefen påminner om att det är riksorganisationernas ansvar att de redovisningarna från ingående föreningar om medlemstal och verksamhet ska vara korrekta.⁵⁸⁷

När det emellertid gäller kontrollen om dessa riksorganisationer lever upp till villkoret att ”upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på” framgår i Sveriges radio, programmet Kaliber den 11 september 2017, att Myndigheten för stöd till trossamfund (SST), enligt en handläggare, inte kontrollerar om personer i ledande ställning faktiskt har demokratiska värderingar eller inte. Det viktiga är om ”det budskap man står för utåt är grundläggande positivt demokratiskt”, framhålls det; att ett annat budskap kanske predikades inåt var en

⁵⁸⁶ SST, arkiv Bidragsfusk IKC Alby, 1989-02-17. Avhandlingsarkivet sparad 2018-12-15.
<https://drv.ms/u/s!AkPHdUXTdYD9sxsOv4-h0-YIQ9NA>

⁵⁸⁷ SST, Brev från Sven-Erik Andersson till FIFS, IKUS, SIF och SMF, ”Angående utbetalningar av Organisationsbidrag 2008”, 2008-03-15.
https://drive.google.com/file/d/1HC2LQIkEjrLZN3V9h3K-VV-JJsRKZ_4o/view?usp=sharing

fråga som inte ens ställdes.⁵⁸⁸ Denna grundhållning från myndighetens sida leder till att islamiska trossamfund är mycket noga med den retoriska framtoningen i sina självrepresentationer och i sin rapportering till SST. Man lägger gärna till ett extra värdeord i demokratisk riktning när man beskriver sig själv, tycks det, vilket framgår nedan.

c) Politisk inramning och betydelse för Islamiska förbundet

Den dåvarande Nämnden för stöd till trossamfund (SST) ville ha enhetliga organisationer att dela ut bidrag till och hade 1987 uppmanat de islamiska organisationerna FIFS och SMF att gå samman och bilda en gemensam organisation för detta. Man ville i sin nit som myndighet styra upp även den islamiska delen av svenska trossamfund för att se till att alla dess småföreningar, många långt under kravet på 3 000 medlemmar, skulle få de bidrag som de var berättigade till (allt enligt svensk myndighetskultur). Islamiska samarbetsrådet (ISR) blir alltså ett mellanting mellan statlig myndighet och civilsamhällesorganisation, en mellanhand för sammanställningar av underlag och fördelningen av utbetalningar. Kanske kan man se ISR som en del av myndighetssverige där en civilsamhällesorganisation ges ett visst ansvar som skulle ha kunnat innehas av myndigheten ensam, i det här fallet ansvaret för bidragsdelen i det som man skulle kunna kalla den islamiska sektorn.

De ingående organisationerna var alltså FIFS och SMF med sina ordföranden Mostafa Kharraki och Mahmoud Aldebe. Båda dessa hade som framgång framstående positioner inom Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) och är medgrundare när Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) grundas formellt 1995 (se kapitel 6.2.1). Enligt ett protokoll i SST:s arkiv bildades Islamiska samarbetsrådet (ISR) vid ett möte 1987 som hölls i Islamiska förbundets (IFS) lokaler. Närvarande vid bildandet var tre personer från Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), bland annat ordföranden Mostafa Kharraki. Där fanns också Ashraf El Khabiry från Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Och från Sveriges muslimska förbund (SMF) kom ordföranden Mahmoud Aldebe tillsammans med Faruk Celebi. Detta är som synes en kompakt majoritet för en personkrets från Islamiska förbundet (IFS/IFiS). Det ska också tilläggas, som ytterligare en indikation, att FIFS:s huvudkontor ligger i samma lokal som Islamiska förbundets (IFS/IFiS) huvudkontor, det vill säga i Stockholms moské.

Det framgår av protokollet att Islamiska samarbetsrådet (ISR) genom SST skulle bli det samordnande organet gentemot staten för alla muslimska föreningar i Sverige. Alla föreningar som önskade få bidrag måste gå genom rådet. Därutöver finns formuleringen att ”regeringen”, genom Kammarkollegiet och SST, erkänner rådet

⁵⁸⁸ SVT, Kaliber, 2017-09-11, ”Diktaturen, kyrkan och kampen om de nyanlända”. Svenska Dagbladet, ledarartikel, 2017-09-134, ”Staten ska inte sponsra förtryckarregerier”. <https://web.archive.org/web/20220922195659/https://www.svd.se/a/Aogxz/staten-ska-inte-sponsra-fortryckarregerier>

som ”muslimernas högsta organ i Sverige”.⁵⁸⁹ Om man ser denna händelse och kontakten med SST från Islamiska förbundets perspektiv, är det inte orimligt att anta att dess ledarskap såg bildandet av ISR som ett led i en process som var positiv på två sätt. För det första fick landets ”muslimer” genom Islamiska samarbetsrådet äntligen en samlande organisatorisk direktkontakt med myndighetssverige. För det andra var rådet en organisation som de själva hade grundat och hade en ledande ställning i. (Senare har andra islamiska förbund anslutit sig som framgick ovan.) Som framgick ovan i skildringen av den europeiska nivån var ju målet om att bli ”islams” representanter gentemot staten den huvudsakliga politiska strategin hos Muslimska brödraskapets organisationer i de europeiska länderna (se kapitel 5.4).

Mitt antagande kan styrkas av en detalj på Islamiska förbundets hemsida. Det är en detalj som jag snuddade vid när jag presenterade Islamiska förbundets (IFiS) etablering i Sverige ovan (se kapitel 6.2.1). Det finns en mystisk formulering när man skildrar förbundets historia. Som vi vet bildas Islamiska förbundet 1981, under namnet Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Det har också framgått att personrelationerna mellan det tidigare IFS och det senare IFiS är väldigt täta. Det är som om personkretsen runt IFS förökade sig genom delning 1995 till att också kalla sig IFiS, fastän med nya och mycket mer betydelsefulla funktioner; jag har ibland använt förkortningen IFS/IFiS. Men i förbundets skildring av sin tidiga historieskildring framkommer en pusselbit som har att göra med mötet i IFS:s lokaler 1987, då man grundade Islamiska samarbetsrådet (ISR). På hemsidan finns formuleringen under året 1987 att ”Islamiska förbundet i Sverige bildades officiellt”. Detta ska jämföras med andra uppgifter att Islamiska förbundet i Sverige ”formellt” bildades 1995. Hur ska denna åtskillnad förklaras och vad betyder ordet ”officiellt”. Citatet är redovisat ovan (kapitel 6.2.1) och här bryter jag ut den öppnande meningen:

1987. Islamiska Förbundet i Sverige bildades officiellt. Det året var ett händelserikt år.⁵⁹⁰

Jag har inte kunnat finna några som helst dokument i något statligt arkiv om att någon organisation med namnet ”Islamiska förbundet” hade bildats 1987, inte ens en begäran hos Skatteverket om att få ut ett organisationsnummer ledde någonstans. Så vad är det som bildas 1987? Vilken är denna mystiska ”Organisation 1987” som jag kallade den (kapitel 6.2.1 ovan)? Och vad menas med ordet ”officiellt” på hemsidan? Och vilken myndighet kan det vara som gav IFiS en ”officiell” ställning?

⁵⁸⁹ STT, Protokoll 1/87, 1987-04-04, Islamiska förbundet, Stockholm. En kopia från SST:s arkiv under besök 2017-02-22.

https://drive.google.com/file/d/1HH4_5uFSCj3SVeLYM9UFZ5CtJNBloDFh/view?usp=sharing

⁵⁹⁰ Islamiska förbundet, ”historia”.

<http://web.archive.org/web/20220923084059/https://www.islamiskaforbundet.se/historia/>

Den enda förklaring jag kan tänka mig är att det som åsyftas är det möte där Islamiska förbundet bildade Islamiska samarbetsrådet (ISR); i sina egna lokaler, genom sina två paraplyorganisationer FIFS och SMF och med total majoritet. Och den ”officiella” ställning som man åberopar är i så fall att man genom ISR har ”erkänts av regeringen”, efter vederbörlig prövning, till att bli mottagare av de statliga bidragen.

I andra sammanhang har Islamiska förbundet i Sverige uttryckt att man grundades ”formellt” år 1995, detta såg vi bland annat uttryckas av förbundets grand old man Chakib Benmakhlouf i sin artikel vid IFiS:s grundande 1995 (se kapitel 6.3). Jag skulle alltså vilja lägga fram följande tolkning. Förbundet skulle alltså i sin självrepresentation och självförståelse vid *två* tillfällen ha gått vidare från IFS och blivit IFiS. Det första 1987, ”officiellt” gentemot svenska staten, och det andra 1995 ”formellt” gentemot Europeiska federationen (FIOE).

Denna tolkning blir extra rimlig om man utgår från att Muslimska brödraskapet är en ganska liten krets av personer (detta ska undersökas i det följande) som använder organisationerna som fasader eller funktionella transportfordon, och att tungan slinter ibland om vilken aspekt det är man egentligen pratar om. Ser man saken på det sättet blir Islamiska förbundets närvaro och ledande roll vid bildandet av Islamiska samarbetsrådet (ISR) 1987 ett avgörande indicium för två saker: 1) att även ISR ska inräknas i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, 2) att man kanske får räkna med tre stadier i Islamiska förbundets utveckling från IFS till IFiS, 1981, 1987 och 1995.

7.2.2 Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), 1974

a) Grundande, verksamhet och ideologi.

Förenade islamiska föreningar (FIFS) bildades 1974 och är inte uppräknad på Islamiska förbundets (IFiS) hemsida som grundad av förbundet. Frågan är om det ändå finns ett organisatoriskt eller personellt samband mellan dem, som gör att man kan inräkna denna organisation i Islamiska förbundets (IFiS) nätverk? Anledningen att jag undersöker den är att både Mahmoud Aldebe och Pierre Durrani räknar in FIFS i Islamiska förbundets nätverk som jag nämnde tidigare.

FIFS grundades 1974. Det betyder att organisationen existerade som organisation flera år före grundandet av Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) 1981.⁵⁹¹

Men det finns ett antal indikationer som antyder att organisationen trots det tidiga årtalet, och trots sin programförklaring, ändå står nära Islamiska förbundet i dess två gestalter. 2015 lämnade FIFS in sin ansökan för att inkluderas av Skattesystemet

⁵⁹¹ Islamiska förbundet i Sverige, ”IFiS:s historia”.

<https://web.archive.org/web/20120522034757/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/om-ifis/ifis-historia.html>

så att Skatteverket kan samla in förbundets medlemsavgift via skattsedeln (detta blev möjligt 2015). I denna ansökan har man utvecklat förbundets syfte till att försvara muslimers rättigheter, bygga moskéer samt bevara islam i sin rätta form. Förbundets mål är utifrån detta:

Att förena alla muslimer i det muslimska samfundet och skydda, bevara och främja deras islamiska identitet; skapa de externa förhållandena som möjliggör för muslimer att kunna leva sina liv i enlighet med islams läror som de uttrycks i Koranen och *Sunnah*.⁵⁹²

Denna betoning på att skydda, bevara och främja muslimers ”islamiska identitet” samt inriktningen på att skapa de ”externa förhållanden – det vill säga moskéer, skolor och eventuell lagstiftning – som behövs för att muslimer ska kunna ”leva sina liv enligt islams läror” ser vi också är närmast ordagrant de mål som uttrycks på Islamiska förbundets (IFiS) dubbla hemsidor (kapitel 6.3 ovan). Tillägget ”som de uttrycks i Koranen och sunna” ansluter ju också till hemsidornas formuleringar, samt dessas förankring i Hassan al-Bannas ”tjugo principer”. (Detta ideologiska tänkande återkommer jag till i Del III, Ideologi, nedan.)

En annan ideologisk indikation ger en annan källa, en rapport på arabiska skriven 2001 för den arabiskspråkiga publiken i Sverige. Rapporten är utgiven av en annan islamisk organisation, Sveriges muslimska råd (SMR), grundad 1990, som ingår bland de uppräknade organisationer som Islamiska förbundet (IFiS) säger sig ha grundat. Titeln på rapporten är i översättning: *Islam och muslimer 2001*. I denna rapport hävdas det att FIFS, som riksorganisation, ser på islam som ”ett omfattande system som behandlar alla aspekter av livet”.⁵⁹³ Som vi ser är detta ordagrant den formulering som Islamiska förbundet (IFiS) använder på sin hemsida och som är ett citat från Hassan al-Bannas ”tjugo principer”. I den europeiska islamiska miljön sedan 1980-talet, med dess konkurrens mellan olika islamiska strömningar, är ju detta den politiska islamismens grundtanke, att läsa Koranen som planritning till en samhällsorganisation och inte en väg till personlig frälsning.

b) Styrelsemedlemmar

Jag har tagit fram uppgifter om styrelsen från FIFS:s hemsidor (lästa 2007, 2010 och 2015).⁵⁹⁴ Jag sammanställer dessa namn på en lista på styrelsemedlemmar, över tid, för att undersöka om det finns kopplingar till Islamiska förbundet IFiS och till

⁵⁹² Regeringskansliet, Dnr. Ku. 2015/01390/8, 2015-04-22.

https://drive.google.com/file/d/1jnFSC2KQpFfZVEdANDkTkU4r90qRt_Ye/view?usp=sharing

⁵⁹³ Islamguiden, ”العمل الإسلامي المؤسسي في السويد”, (Institutionell islamisk verksamhet i Sverige).

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

⁵⁹⁴ FIFS, ”Styrelse”, sparad i olika datum i Archive.org.

<https://web.archive.org/web/20100812165253/http://www.fifs.se/>

<https://web.archive.org/web/20151017111116/http://www.fifs.se/styrelsen>

https://web.archive.org/web/20071203072709/http://fifs.se/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=18

det övriga organisatoriska nätverket. De flesta namnen på listan verkar ha varit styrelsemedlemmar sedan grundandet 1985. Det framgår att drygt hälften av styrelsemedlemmarna (sex av elva) tillhör samma personkrets som har grundat Islamiska förbundet i dess två gestaltningar, IFS 1981 och IFiS 1995. De övriga fem har/har haft styrelseuppdrag i, eller har varit grundare av, sidoorganisationer till Islamiska förbundet. Man kan alltså lugnt dra slutsatsen att FIFS ingår i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, ja, närmast är att betrakta som en sorts sidoorganisation. (Efter hand har även några andra islamiska föreningar infogats i organisationen.) Redan från 1985 finns ett protokoll på SST:s arkiv där den nämnde Mostafa Kharraki väljs som representant för FIFS hos SST (detta var innan Islamiska samarbetsrådet, ISR, bildades). Styrelseordföranden för detta mötet i FIFS var Ashraf El Khabiry, en ledande aktör för Islamiska förbundet i Stockholm.⁵⁹⁵

De namn på styrelsemedlemmar i FIFS över tid som jag har fått fram är nedtecknade i nedanstående tabell (Tabell 2). Där anges om personen är styrelsemedlem i Islamiska förbundet (IFS/IFiS) (kolumn 2). Där anges också om personen är grundare av någon islamisk organisation, inklusive IFS/IFiS (kolumn 3). Slutligen om personen har styrelseuppdrag eller andra uppdrag i andra islamiska eller politiska organisationer (kolumn 4). Slutligen har jag lagt till annan intressant information genom asterisker.

Uppgifter om de olika personernas uppdrag i eller kopplingar till andra organisationer har jag hämtat från motsvarande tabeller i de andra delkapitlen här i kapitel 7 eller från uppgifter i myndighetsarkiv, säkerställda uppgifter från wikipedia eller trovärdiga mediereportage.

Tabell: Styrelsemedlemmar i Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS) och deras uppdrag i andra islamiska organisationer.

Namn	Styrelsemedlem i lokal/IFiS	Grundare av en avdelning eller kommitté	Ledande uppdrag i avdelning, kommitté eller i parti.
Mostafa Kharraki	IFS/IFiS, ordf	IFS/IFiS	Socialdemokraterna
Khemais Bassoumi	IFS/IFiS		
Ibrahim Bouraleh	Järva	Al-Azhar-skolan i Stockholm	Styrelse i Al-Azhar skolan i Stockholm
Ashraf El Khabiry	IFS		Ansvarig för Sociala kommittén i IFS vid kontakten med Socialdemokraterna 1994
Ismail Abu Helal	Växjö	Islamiska förbundet i Växjö, Islamiska skolan i Växjö	

⁵⁹⁵ SST, Protokoll, ”Extra möte för FIFS anslutna församlingar”, 1985-12-28.

<https://drive.google.com/file/d/1HQB-jGiOxuDju8xT9GjZLz1qEbpKVhod/view?usp=sharing>

Namn	Styrelse- medlem i lokal/IFiS	Grundare av en avdelning eller kommitté	Ledande uppdrag i avdelning, kommitté eller i parti.
Helena Benaouda			Ordf. Ibn Rushd Ordf. SMR Suppl. i styrelsen för MPF Redaktör för <i>Salaam</i>
Salam Govani		SMR	
Haytham Rahmeh	IFiS	Islamic Relief, MKF tills. m. sin hustru Aiche	Ordförande för imamrådet Imam i Stockholms moské,
Mohamed Temsamani	IFiS		Ordf. Ibn Rushd. Talesman IFiS Miljöpartiet ***
Jalal Darir	IFS		
Othman Al- Tawalbeh			Bitr. Rektor för Ibn Rushd

*Kommentarer: Källor enligt ovan. Noter: *) Benaouda, övrigt: Svärmoder till terrordömda Munir Awad, attentatet mot Jyllandsposten 2012**) Rahmeh övrigt: Sitter i ledningen för en jihadistisk grupp i Syrien, som ingår i en stridande enhet som ingår i al-Qaeda. Har levererat vapen till denna grupp och eventuellt andra i Syrien.***) Temsamani övrigt: Praktiserade 2012 vid Muslimska brödraskapets parti FJP i Egypten under tiden för deras maktinnehav. Har uttalat stöd för president Mursis politik samt Tayyip Erdoğan i Turkiet.*

Av de elva namngivna personerna är, som synes, sex direkt anknutna till Islamiska förbundet, som grundare av eller styrelsemedlemmar i IFS/IFiS. Man kan alltså dra slutsatsen att styrelsen i Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), över tid, har bestått av, ända sen sitt grundande 1974, samma personkrets som har varit grundare eller styrelsemedlemmar i Islamiska förbundet. Därutöver kan vi se att de övriga sex kommer från uppdrag i förbundets övriga nätverk. Även om vi inte har exakta uppgifter om hur många styrelseledamöterna har varit i FIFS, över tid, är det personer ur denna krets på elva personer som har utgjort den.

c) Medlemsorganisation eller elitorganisation

På sin hemsida (2022) framhåller Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS) att man är ”den första godkända muslimska riksorganisationen i Sverige”. Detta med ”godkännandet” kommenterade jag redan ovan (7.2.1 c).

I informationen till Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) år 2022 framhåller FIFS att man är en ”ideell, politiskt obunden och demokratisk organisation” som:

representerar sina medlemsorganisationer hos myndigheter och den svenska regeringen och är ett forum för medlemsorganisationers gemensamma intressen.⁵⁹⁶

⁵⁹⁶ Myndigheten för stöd till trossamfund (SST), Förenade islamiska föreningar i Sverige.
http://web.archive.org/web/20220131112229/myndighetensst.se/download/18.3d3be87146f5c25c45307cf/1404386744129/Andra_tryckningen_samfundsbroshyr_inlaga_version12+febr+33.pdf

FIFS säger sig i denna information bestå av 52 föreningar med cirka 36 000 medlemmar. Det blir i genomsnitt 700 personer per förening.

Sifforna från FIFS och SMF hade ifrågasatts av Myndigheten redan 2008, vilket framgick ovan (kapitel 7.2.1 b). Det finns också indikationer i myndighetens arkiv att många uppgifter helt enkelt inte kan stämma. Ett exempel gäller Islamiska församlingen i Göteborg som uppgav 5 594 medlemmar för år 1996, enligt uppgifter från FIFS till SST. Denna församling annonserade sin upplösning vid ett möte samma år, den 7 april 1996. Khemais Bassoumi, ordförande för FIFS (rektor för islamiska skolan i Stockholm, styrelsemedlem i Islamiska förbundet, IFiS), begärde då hos SST att stödbidraget för Göteborgsförsamlingen så snart som möjligt skulle skickas till Islamiska förbundet Skåne, lokalavdelning av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), alltså inte någon av de vanliga religiösa församlingarna. IFiS:s lokalavdelning i Skåne höll nämligen just på att byggas upp. I sin rapportering till SST för 1997 uppgav FIFS att denna lokalavdelning hade 3 622 medlemmar. Myndigheten beslöt då att göra ett platsbesök i Skåne i december 1997. Det visade sig då att lokalavdelningen hade 250 medlemmar varav 150 var barn, alltså i praktiken 100 vuxna medlemmar.⁵⁹⁷ I samma ärende finns ett brev från Islamiska förbundet i Skåne några månader senare, daterat den 3 februari 1998. Kanske ville man förklara sig. Där står det:

Vi rapporterade i folkräkningen att antalet medlemmar är 3622. Denna siffra definierades i december 1996. Efter omorganisationen och förflyttningen av huvudkontoret, sjönk antalet till 500 medlemmar. Detta antal angavs under ditt besök, och detta nummer är korrekt.⁵⁹⁸

Uppgiften om cirka 3 500 medlemmar från Skåneavdelningen, sjunker efter påpekanden från myndigheten på plats ner till 500, medan myndigheten efter sitt platsbesök bedömer det till cirka 100 vuxna medlemmar.

Ett tredje exempel är från år 2001–2002. Till SST rapporterade FIFS totalt i sina föreningar 48 727 medlemmar för år 2001 och 45 888 medlemmar för år 2002. Och utöver medlemmarna ”betjänades” också 14 851 personer under år 2002 (myndigheten inräknar både uppgivet antal ”medlemmar” och ”betjänade” vid sin uppskattning av ett trossamfunds storlek). Det blir totalt 60 739 år 2002 som underlag för bidrag.⁵⁹⁹ Denna siffra verkar vara klart överdriven. Det framgår

⁵⁹⁷ SST, Analysgruppen, Besök i Skånes islamiska förbund, Hårds väg 11–27 (i Rosengård), 97–98, F9:5, 1997-3-12, sparad i avhandlingsarkivet 2020-11-15.

<https://drive.google.com/file/d/1jONn-ElkaR2i1Xa1IFX-40I7f5iKRLzz/view?usp=sharing>

⁵⁹⁸ SST, IS 1998-02-03, sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-14.

<https://drive.google.com/file/d/1kAJMd0u-75VLqNo6rsfbbr3qfkAj5qmv/view?usp=sharing>

<https://drive.google.com/file/d/1kAJMd0u-75VLqNo6rsfbbr3qfkAj5qmv/view?usp=sharing>

⁵⁹⁹ SST, Statistik Islamiska församlingar 2001–2004, 2008-08-20, sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-12.

<https://drive.google.com/file/d/1isZIFhDyUY2lvZjHPjXNrio0XktbD0I3/view?usp=sharing>

nämligen i en senare rapport från Mohamed Temsamani (ordförande i FIFS) från 2015 när SST hade infört nya, uppstramade rutiner i rapporteringen och krävde noggrant beräknade, korrekta fakta. Temsamani meddelar då att det 2015 finns 48 föreningar i förbundet med ett totalt antal medlemmar om 12 808. Det framgår också i hans rapport, om man läser noga, att mer än fjärdedel av de 48 organisationerna för det första saknar inlämnade uppgifter över huvud taget, för det andra inte har någon kontaktperson, för det tredje inte har några medlemmar alls.⁶⁰⁰

Denna rapport ingår i den process då man gick över till att betala medlemsavgift via skatten, som Svenska kyrkan och frikyrkoförbunden gör. Enligt Skatteverket var det från FIFS, inkomståret 2021, 8 711 medlemmar som betalade församlingsavgift, alltså ännu färre.⁶⁰¹ FIFS uppgift från 2001 och 2002 om 60 000 bidragsgrundande medlemmar år består alltså till sin kärna, enligt uppgifter från 2015, av 12 808 ”registrerade” medlemmar som till 2021, enligt Skatteverkets siffror, sjunker till 8 711 ”betalande medlemmar”. Detta kan eventuellt vara ett realistiskt mått på FIFS:s antal församlingsaktiva? Samtidigt kan ju dessa skillnader bero på skillnaden i definition mellan ”betalande” och ”betjänade” församlingsmedlemmar.

Det kan alltså konstateras att det är en mycket liten andel av landets cirka 800 000 invandrare från muslimska länder som är engagerade i det 50-tal föreningar som samlas i Förenade Islamiska föreningar i Sverige (FIFS), räknar vi ”de betalande medlemmarna” i FIFS blir det cirka 1%. Liknande siffror på det stora hela redovisas från den andra stora riksorganisationen för erhållande av bidrag från SST, Sveriges muslimska förbund (SMF). (Jag ska återkomma till SMF snart.) Om man accepterar deras högsta siffror och betraktar dem som uppgifter om ”betjänade” muslimer skulle dessa båda kanske komma upp i cirka 10% av landets samtliga invandrare från muslimska länder. Antalet ”betalande medlemmar” i föreningarna skulle då sammanlagt uppgå till cirka 2-3%.

De tidigare angivna, vilseledande höga siffrorna kan eventuellt ha ingått i en ideologiskt motiverad – från islamisk synpunkt teologiskt ”tillåten” – strategi att skydda muslimer och stärka *ummah*.⁶⁰² Det finns ingen anledning här att närmare

⁶⁰⁰ Regeringskansliet, ansökan om insamling av medlemsavgift via skatt, Dnr. Ku2015/01390/8, 2015-04-22.

https://drive.google.com/file/d/1jnFSC2KQpFfZVEdANDkTkU4r90qRt_Ye/view?usp=sharing

⁶⁰¹ Skatteverket, ”Avgifter och storlek på samfunden”.

<http://web.archive.org/web/20170421024429/https://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/skattetabeller/avgifttillandratrossamfund/avgifterochstorlekpasamfunden.4.233f91f71260075abe8800071843.html>

- Statistik, ”Islamiska församlingar”, december, 2011.

<https://onedrive.live.com/?authkey=%21ADqVz3b48aoCKIE&cid=FD8075D34575C743&id=FD8075D34575C743%216724&parId=FD8075D34575C743%216554&o=OneUp>

⁶⁰² Detta är inget ovanligt i dessa sammanhang. Liknande beteende har man sett också förekommit inom t.ex., SSU, svenska studieförbund eller delar av idrottsrörelsens aktivitetsstöd, där ideologi och engagemang för saken har fått legitimera osanna uppgifter.

gå in på sanningshalten i alla dessa siffror. Däremot är den nämnda teologiskt motiverade ”tillåtelsen” att få förställa sig och komma med vilseledande uppgifter i vissa situationer – där det tjänar ”islams sak” (*maslaha*) – en intressant aspekt av Brödraskapets ideologi som jag skall återkomma till nedan (se kapitel 14.6).

Det låga antalet medlemmar liknar den allmänna bilden i Europa. Den stora befolkningsandelen av invandrare från muslimska länder ansluter sig inte till de föreningar och den version av islam som ingår i Muslimska brödraskapets nätverk, även om dessa kan uppskattas på andra sätt, vid kulturevenemang, högtidsdagar och annat. Muslimska brödraskapet är inte en massorganisation. Det är ett nätverk av personer som bygger organisatoriska kulisser som skapar en illusion om massförankring.

Jag ska nu gå över till ytterligare en samarbetsorganisation som tidigt definierade sig som trossamfund och får bidrag från SST, nämligen SMF

7.2.3 Sveriges Muslimska Förbund (SMF), 1981

a) Grundande, verksamhet och ideologi.

Sveriges muslimska förbund (SMF) är en rikstäckande paraplyorganisation som bildades och blev godkänd officiellt som berättigat trossamfund för statliga bidrag år 1981. På hemsidan står det idag (2021) att förbundet består av 43 församlingar och 50 imamer som ger religiös och social service till 53 800 medlemmar. Mahmoud Aldebe har haft ordförandeposten i SMF ända från dess grundande 1981 och fram till hans utträde ur Islamiska förbundet 2010. Med denna position och genom sitt styrelseuppdrag också i Islamiska förbundet (IFS/IFiS) har han haft en nästan oöverträffad position inom personkretsen.

I ansökan om godkännande som religiöst samfund hos Kammarkollegiet 1981 återfinns en kopia av SMF:s stadgar, där artikel 3 föreskriver att ”förbundet arbetar för att skapa externa förhållanden som tillåter muslimer att leva sina liv enligt profetens tradition”, det som jag tidigare kallat *sunnah*.⁶⁰³ Detta är en formulering som ligger nära Brödraskapets tänkande, som vi såg ovan.

I den ovan nämnda rapporten på Islamguiden, *Islam och muslimer 2001* – skriven på arabiska och sammanställd av organisationen Sveriges muslimska råd (SMR) (mer om denna organisation senare) – framhålls det att SMF har som religiös uppfattning att ”islam är ett omfattande system som behandlar alla aspekter av

⁶⁰³ Kammarkollegiet, ”Registrering av trossamfund”, Dnr400-16728-02, sparad i avhandlingsarkivet 2022-02-15.

<https://drive.google.com/file/d/1icNQJ1onE2IPc34OMXrptYMOGxdpqcq8/view?usp=sharing>

livet”.⁶⁰⁴ Detta är som jag har framhållit Muslimska brödraskapets trossats sedan Hassan al-Bannas tid. Utifrån stadgarna kan man alltså dra slutsatsen att såväl paraplyorganisationen SMF, liksom den tidigare nämnda FIFS, historiskt sett har samma ideologiska och teologiska värdegrund som utgångspunkt.

På SMF:s hemsida i dag (läst 2021) saknas detta mål och ersätts med andra formuleringar. Trots den inbäddningen i och anknytningen till en sorts normalsvensk politisk retorik kan de nya formuleringarna ändå tolkas som att man vill förstärka muslimers möjlighet att leva efter Koranen och profetens tradition. Man skisserar en sorts islamisk kulturell enklav som sin målsättning, tycks det. Man står för en ”bevarad islamisk identitet”, en tydlig identitetspolitisk målsättning, som givet de politiska händelserna tidigare (till exempel Aldebes ovan nämnda brev 2006) inte signalerar integration, assimilering eller kulturblandning utan snarare tvärtom. Man vill således bland annat arbeta för en ”bättre förståelse för minoriteternas kulturella och religiösa traditioner” och ”utarbete ett pluralistiskt system i stället för att tvinga egna värderingar på varandra”. Man vill ”säkerställa mångfalden”, skriver man, genom yrkesutbildade och mer kunniga imamer; ge kommunerna resurser för att familjerna ska kunna välja ”den skola som de anser vara bäst just för dem” och man vill starta en dialog om hur ”minoriteterna hantera(r) sin klädsel, tro, sociala traditioner, utbildning, familj, tradition, plikt och ansvar” i relation till majoriteten ”i ett mångkulturellt samhälle”.⁶⁰⁵ (Jag ska senare återkomma till denna ideologi om en bevarad islamisk identitet och dess grunder, Se Del III. Ideologi, särskilt kapitel 14.4.)

b) Tillhörigt Islamiska förbundet?

Inte heller Sveriges muslimska förbund (SMF) finns med bland de organisationer som Islamiska förbundet (IFiS) säger sig har grundat, enligt sin hemsida. (SMF använde i början förkortningen SMuF.) Men det finns ändå tydliga organisatoriska indikationer på att man ingår i Islamiska förbundets organisatoriska nätverk. En av de viktigaste är att en av Islamiska förbundets (IFS/IFiS) främsta ledargestalter, Mahmoud Aldebe, varit ordförande i SMF under flera decennier, fram till 2010 som sagt. Den andra indikationen är att SMF har deltagit tillsammans med FIFS i flera politiska aktioner och även var med och bildade, som vi kommer att se, Sveriges muslimska råd (SMR) 1990, en organisation som Islamiska förbundet (IFiS) på sin hemsida anger att man har bildat. En tredje indikator är att Islamguiden på hemsidan hos Sveriges muslimska råd (SMR) beskriver SMF består av de islamistiska rörelserna; ”*Tablighi Da'wah Jamaat* och turkiska *Millî Görüş* samt turkiska

⁶⁰⁴ Islamguiden, ”العَمَلُ الإِسْلَامِيّ المَوْسِسِي فِي السُّوَيْدِ”, ”الإِسْلَامُ والمُسْلِمِينَ فِي السُّوَيْدِ 2001”, (Islam och muslimer i Sverige 2001), (Institutionell islamisk verksamhet i Sverige).
https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

⁶⁰⁵ Sveriges muslimska förbund, ”målsättning”, 2016.
<https://web.archive.org/web/20160403204517/http://www.smf-islam.se/malsattning/>

samfund med anknytning till den turkiska staten”,⁶⁰⁶ vilket Islamiska förbundet (IFiS) också samverkar med. SMF och FIFS har för det fjärde dessutom försökt förhindra bildandet av en annan islamisk riksorganisation, IKUS, med inriktning mot SST och bidragen till trossamfund. När IKUS bildades 1989 bröt det ut en konflikt med FIFS och SMF. SMF och FIFS anklagade IKUS för att de inte tillhörde sunni-islam, medan IKUS ansåg att FIFS och SMF inte ens var religiösa trossamfund utan politiska rörelser, tillhöriga politisk islam. De skulle alltså segla under falsk flagg. IKUS hävdade i stället att det var de själva som var den egentliga representanten för *religiös* sunni-islam i Sverige. Riksorganisationen IKUS har en egen profil. Den är mer mångfacetterad än de övrigas inriktning mot arabvärlden. Enligt sin hemsida har IKUS församlingar med medlemmar från 20 olika länder framför allt Turkiet, Pakistan och Bangladesh.⁶⁰⁷

I konflikten med IFIS och SMF skrev IKUS ett brev till SST 1990 och klagade. Troligen var argumentet om att FIFS och SMF tillhörde *politisk* islam och inte var religiösa trossamfund den allvarligaste anklagelsen. Men IKUS klagar också på att FIFS och SMF inte släpper in IKUS i det Islamiska samarbetsrådet. Genom att låtsas vara två organisationer, när de egentligen består av samma personkrets, får de ett oproportionerligt inflytande, tycks man mena. IKUS beskriver nämligen FIFS och SMF på följande sätt, i punktform:

- * SMuF-FIFS utgör de facto ett enda samfund, en enda grupp...
- * Det finns ingen teologisk särskilnad mellan FIFS och SMuF...
- * SMuF-FIFS har samma lokaler, samma informationsbyrå, gemensamt brevpapper, ...⁶⁰⁸

Hur dessa anklagelser bemöttes, och om det uppstod diskussioner inom SST, har jag ingen information om. Anklagelserna är, om SST skulle ta dem på allvar, inte oväsentliga och skulle kunna leda till att bidragen minskade eller uteblev.

⁶⁰⁶ Islamguiden, ”2001 الإسلام والمسلمين في السويد”, ”العمل الإسلامي المؤسسي في السويد”, Islam och muslimer i Sverige 2001: (Institutionell islamisk verksamhet i Sverige).
https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

”يضم الاتحاد في عضويته كذلك جماعة الدعوة " التبليغ " وجماعة ملي جرش التركية والجمعيات التركية التي ترتبط بمؤسسة الديانة التركية.”

⁶⁰⁷ Sveriges muslimska förbund, ”Historia”.
<https://web.archive.org/web/20200922102127/http://smf-islam.se/historia/>

⁶⁰⁸ SST, Till SST, IKUS kansli, ”Beträffande de islamiska församlingarnas representation i SST”, 1990-12-04.
<https://drive.google.com/file/d/1HvhARH41dJdVr3KJCjxWhppKaMV2KHB/view?usp=sharing>

c) Styrelse och ledningen (över tid)

SMF:s ledning har hela tiden bestått av personer som har varit aktiva i Islamiska förbundets organisatoriska nätverk. I styrelselistor finner vi Mahmoud Aldebe (grundare i Islamiska förbundet), Idriz Karaman, Farhad Uddin Ahmed (ordförande i Politisk islamisk samling), Hazim Gurda (styrelsen i Sveriges muslimska råd), Mohammad Piar Ali (styrelsen i Sverige muslimska råd), Faruk Celebi (styrelsen i Islamiska samarbetsrådet, ISR), Khodr Ali (grundare av Imanskolan i Uppsala), Ibrahim Okar (grundare i Sveriges unga muslimer), Mehmet Kaplan (ordförande i Sveriges unga muslimer).⁶⁰⁹

c) Antal medlemmar

På SST:s arkiv är det svårt att få tag på antalet medlemmar i Sveriges muslimska förbund (SMF), på samma sätt som i FIFS. Antalet medlemmar kan man konstatera är överdrivet på liknande sätt. Året 2007–2008 rapporterades att riksförbundet ”betjänar 66 155 registrerade medlemmar”. I rapporten står det samtidigt att medlemsavgifterna detta budgetår uppgick till 40 000 kronor, vilket ska jämföras med att ISR totalt fick 1 800 000 kronor i bidrag från SST.⁶¹⁰ Medlemsavgifterna är alltså försumbara i förhållande till det statliga bidragen.

Enligt årsrapporten 2017 från Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) har SMF inrapporterat 11 944 registrerade medlemmar och 22 911 uppgivna ”informella medlemmar”, frågan är om detta är barnen till registrerade föräldrar? I samma rapport anges att SMF:s medlemsföreningar runt om i landet ger religiös och social service, det vill säga ”betjänar”, över 50 000 personer.⁶¹¹ I SST:s årsredovisning för 2021 anges att antalet ”betjänade” inom SMF:s föreningar uppskattas till cirka 45 000. Däremot anger Skatteverket antalet betalande medlemmar inom Sveriges muslimska förbund (SMF) till 3 000 år 2017.⁶¹² Denna skillnad förklarar SMF i årsrapporten till SST att det finns besökare och barn som inte vill registrera sig eller

⁶⁰⁹ SST:s arkiv, Verksamhetsberättelsen för åren, 1994, 1998, 2000, 2003, 2004, 2006, 2007, 2009, 2012, 2013. Kopior i Avhandlingsarkivet; 2022-10-26.
https://1drv.ms/u/s!AkPHdUXTdYD9gfw_UGpvH45FK55Srw?e=QRgBKf

⁶¹⁰ SST: arkiv, Verksamhetsberättelserna; 1994, 1998, 2000, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2013. Avhandlingsarkivet.
https://1drv.ms/u/s!AkPHdUXTdYD9gfw_UGpvH45FK55Srw?e=YuNOP8

⁶¹¹ SST, ”Islamiska riksorganisationer”, 2014.
https://web.archive.org/web/20210413190450/https://www.myndighetensst.se/download/18.5df76d615c45cc567c62de4/1496217526621/Islam_s19-24.pdf

⁶¹² Skatteverket, ”Avgifter och storlek på samfunden”, 2017.
<http://web.archive.styrelse i SMRorg/web/20170303130005/https://www.skatteverket.se/privat/skattearbeteochinkomst/skatteta beller/avgifttillandratrossamfund/avgifterochstorlekpasamfunden.4.233f91f71260075abe8800071843.html>

rapporteras till Skatteverket. Liksom gällande FIFS är det cirka 10% av de uppgivet ”betjänade” som är betalande medlemmar via Skatteverket.

d) Slutsats för Sveriges muslimska förbund (SMF)

När det gäller ideologin kan det konstateras att SMF verkar ligga nära Islamiska förbundets islamistiska tänkande. Även om indikationerna är mer indirekta i den nyformaterade, normalsvenska retoriken, är anknytningen till Muslimska brödraskapets version av islam och dess tankemönster ganska tydlig, inte minst den politiska strategin om en kulturell muslimsk enklav. Formuleringarna ansluter dock till Brödraskapets retoriska strategi att ”monopolisera diskursen om islam” som det har sagts i litteraturen.⁶¹³ De framställer sig som ”muslimernas representanter” och sin egen version av ”islam” som den autentiska och naturliga medan andra organisationer och strömningar framställs som avvikande och säregna. (Detta återkommer jag till nedan, i Del III. Ideologi, till exempel i kapitel 10.1.)

När det gäller styrelsemedlemmar är anknytningen tydligare, ordföranden i SMF, Mahmoud Aldebe, är som vi har sett en officiell grundare av Islamiska förbundet (IFiS). Även andra styrelsemedlemmar har sin förankring i Islamiska förbundet eller dess organisatoriska nätverk, som Mehmet Kaplan som fanns med på årsmötet 2006 när Aldebe skickade sitt kända brev till partiet och politiker (se kapitel 17.3).

När det slutligen gäller antalet medlemmar drar jag samma slutsats för paraplyorganisationen Sveriges muslimska förbund (SMF) som för Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS). Den stora massan invandrare med muslimsk bakgrund, cirka 800 000, ansluter sig tydligen bara i liten utsträckning aktivt till religiösa församlingar, och i synnerhet inte till de föreningar eller den version av islam som ingår i Muslimska brödraskapets nätverk.

Muslimska brödraskapets organisationer i Sverige är inga massorganisationer utan består av en liten, personkrets av aktiva ledargestalter bakom en fasad av formella organisationer vilka man gärna antyder eller uttryckligen påstår har stor förankring bland ”de svenska muslimerna”. Kärnan finns hos Islamiska förbundet (IFiS). Det är en liten krets personer som framlägger anspråken att representera både ”islam” och ”muslimerna” i Sverige. Denna beskrivning av Islamiska förbundet (IFiS) ska jag återkomma till och förtydliga ytterligare i resten av detta kapitel. Jag återkommer också till den flera gånger fortsatt genom avhandlingen.

⁶¹³ Se Manca 2016: 178–182; Vidino 2010: 75–80, 80–84.

7.3 Organisationer för lobbying och politisk påverkan

7.3.1 Sveriges Muslimska Råd (SMR), 1990

a) Grundande, verksamhet och ideologi.

Sveriges muslimska råd (SMR) grundades 1990. Islamiska förbundet (IFiS) säger sig på sin hemsida ha grundat SMR, även om året anges till 1990, det vill säga före Islamiska Förbundet (IFiS) officiella grundande 1995. Detta kan återigen förklaras genom att Islamiska förbundet hänvisar till sig själv i sina olika gestalter, IFS från 1981 och IFiS från 1995. SMR bör alltså betraktas som en dotterorganisation till Islamiska förbundet, men har ändå en bredare bas och hänförs alltså till paraplyorganisationerna. Namnet är parallellt med Sveriges kristna råd, som är paraply för alla kristna kyrkor i Sverige i relationen till SST, och bakgrunden till grundandet av SMR är följande.

Sedan början av 1980-talet hade Islamiska förbundets personkrets kontrollen över både FIFS och SMF, de två viktigaste paraplyorganisationerna på nationell nivå, riksorganisationer som var berättigade till statliga bidrag i egenskap av trossamfund. Mostafa Kharraki och Mahmoud Aldebe, centrala personer i Islamiska förbundets (IFiS) personkrets, fungerade som ordförande för FIFS respektive SMF under stora delar av 1980-talet. Detta kan man se i SST:s arkiv enligt ovan (kapitel 7.2.1). I den svenska introduktionsboken *Att förstå islam* (1987) beskrivs dessa rikstäckande paraplyorganisationers roll som att de "representerar muslimer inför svenska myndigheter".⁶¹⁴ Med tanke på att författaren är Mahmoud Aldebe, den mångårige ordföranden i Sveriges muslimska förbund (SMF), och med tanke på hypotesen att dessa olika paraplyorganisationer leds av samma begränsade krets personer, är det inte konstigt att formuleringen nästan ordagrant återupprepar formuleringen i FIFS:s informationsmaterial till SST (kapitel 7.2.2), att FIFS "representerar sina medlemsorganisationer hos myndigheter och den svenska regeringen". I *Rabita* beskriver Chakib Benmakhlouf, 1995, Sveriges muslimska råd (SMR) som "talesperson för muslimer i Sverige".⁶¹⁵ SMR framställs som kontaktytan och slussen in till det offentliga Sverige.

Under det konstituerande mötet för Sveriges muslimska råd (SMR), 1990, kom man överens om att ändra benämningen på rådets ledare. Den föreslagna benämningen i utkastet till stadgar var det arabiska *emir*, och den föreslogs nu ändras till det mer

⁶¹⁴ Aldebe m.fl. 1987:62.

⁶¹⁵ *Rabita*, "انشاء الرابطه جاء تنويجا لنشاطات عمرها عشرون عاما", (Bildandet av förbundet var kulmen på tjugo års verksamhet), 4/1995:10. "المتحدث باسم المسلمين في السويد"

svenska ”ordförande”.⁶¹⁶ Mahmoud Aldebe (SMF) föreslogs som kandidat till ordförandeskapet och valdes med 100% av rösterna. Mostafa Kharraki (FIFS) föreslogs som kandidat till posten som vice ordförande och valdes med 100% av rösterna. Detta förfarande uttrycker brödraskapets kontroll över rådets bildande, man skapade alltså en sorts kartell och delade makten mellan dessa båda personer.

Rådets inrättande hade troligen en strategisk betydelse för sammanhållningen av Islamiska förbundets organisatoriska nätverk. Man kom nämligen överens om att SMR skulle vara det överordnade rådet för de två riksorganisationerna FIFS och SMF gällande religiösa, kulturella, ekonomiska, politiska och sociala frågor. Man enades vidare om att rådet inte skulle vara partipolitiskt anknutet, det skulle stå över partipolitiken i Sverige, man var ju ideologiskt misstänksam mot partier som vi såg, men rådet ”skulle ändå övervaka politiska angelägenheter såsom bevarandet av muslimernas identitet och deras materiella och andliga rättigheter”.⁶¹⁷ Dessa formuleringar har stor likhet med programförklaringen på Islamiska förbundets (IFiS) senare hemsida, som behandlades ovan (se kapitel 6.2). Sveriges muslimska råd (SMR), med sin förankring i ledningarna inom FIFS och SMF, blev alltså den samlade företrädaren, ”talesperson för muslimer i Sverige” gentemot svenska myndigheter. Genom kartellkonstruktionen blev Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki frontfigurer, med Islamiska förbundet (IFiS) i bakgrunden som central nod i nätverket, där rimligen Chakib Benmakhoulouf var den centrala personen. (Exakta uppgifter saknas tyvärr för 1980 som vi såg.)

Enligt SMR:s ansökan 1990 om att registreras hos Skatteverket som ideell organisation var målet att de två tidigare paraplyorganisationerna SMF och FIFS skulle samarbeta för att ”förstärka av den islamiska lojaliteten, arbeta för att stödja den andliga och materiella värden av den muslimska diasporan”. De skulle också ”möjliggöra för muslimer att leva enligt koranen och *sunnah* samt ge muslimska barn en solid islamisk grund för islamisk tro, historia och kultur”. Man skulle vidare ”arbeta för spridning av information om islam bland det svenska folket, motverka spridning av falsk information och negativ propaganda mot islam och muslimer och mot den islamiska livsstilen” man skulle också ”arbeta för att stärka solidaritet och broderskap med den muslimska *ummah* (den islamiska nationen) genom att stärka religiösa, kulturella och sociala relationer med den muslimska världen”. Rådet skulle också försvara de juridiska rättigheterna för muslimer i det svenska samhället och hjälpa muslimska offer och flyktingar.⁶¹⁸ Man definierar alltså islam och

⁶¹⁶ En *emir* är den högste ledaren för en klan i det traditionella arabiska samhället. Det är också benämningen på ledaren för en ”bataljon” (*katiba*) i Muslimska brödraskapets organisationsstruktur (se ovan, kapitel 4.2.3).

⁶¹⁷ Skatteverket, Stockholms fögderi, SMR, 1990-10-23, sparad i avhandlingsarkivet 2019-12-10. https://drive.google.com/file/d/1SYKgAAaHV7ZpghJJaZE_j9hyCeOWVbFo/view?usp=sharing

⁶¹⁸ Skatteverket, Stockholms fögderi, SMR, 1990-10-23, sparad i avhandlingsarkivet 2019-12-10. https://drive.google.com/file/d/1SYKgAAaHV7ZpghJJaZE_j9hyCeOWVbFo/view?usp=sharing

gruppen muslimer som en folkgrupp som är utsatt och som behöver stöd i den nya miljön. (Jag återkommer till detta tänkande i kapitel 14.5 och 16.1, men sedan också i dess tillämpning, i resten av *Del IV. Praktisk politik*.)

I det historiska sammanhanget 1990 betyder inrättandet av SMR troligen att Islamiska förbundets (IFiS) ledning ville ha en plattform för att enklare kunna kommunicera med svenska myndigheter i arbetet för ovanstående målsättningar. Detta underlättades som vi såg av att de båda ordförandena Aldebe och Kharraki ingick såväl i Islamiska förbundets styrande personkrets, men därtill också i SMF:s respektive FIFS' styrelse. Jag ska senare återkomma till att kontakter med myndigheter blev en alltmer uttalad ideologi och politisk praktik inom Brödraskapet i Europa (se kapitel 14,5, 16.1, 17.2 och 17.3 nedan).

SMR fick också en framträdande roll i kontakterna med till exempel socialdemokratin. En av de stora insatserna från Sveriges muslimska råds (SMR) sida var när man kom överens med socialdemokratin om att ge plats för islamiska representanter på dess vallistor (se kapitel 17.3 i *Del IV, Praktisk politik*).

I och med denna kartell för SMR breddades också basen för Islamiska förbundets inflytande över "den muslimska diasporan" i Sverige. Även andra islamiska grupperingar och föreningar var anslutna, eller anslöts, till dessa tre paraplyorganisationer. I och med detta hade Islamiska förbundet (IFiS) blivit det tydlig ledande alternativet bland det man kallade "muslimerna i Sverige", det vill säga invandrare från muslimska länder som hade någon sorts religiös eller kulturell anslutning till islam. Som vi såg ovan var dessa i realiteten inte så många. Högst 10% av "den muslimska diasporan" (kapitel 7.2.2 och 7.2.3).

På den hos mig arkiverade hemsidan Sveriges muslimska råd (SMR) kan vi utläsa i web.archive.org för att, förutom de två grundande riksorganisationerna FIFS och SMF, har rådet bestått av flera medlemsorganisationer. De flesta har grundats av Islamiska förbundet (IFiS). Medlemsorganisationerna i Sveriges muslimska råd är: Sveriges unga muslimer (SUM), Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), Sveriges muslimska förbund (SMF), Stiftelsen för Islamiska Skolor i Sverige (SIS), Sveriges muslimska scouter (SMS), Islamiska informationsföreningen, Bosniakiska islamiska samfundet, Politisk islamisk samling (PIS), Stiftelsen Framstegsskolan, Islamiskt informationsforum (en förening grundades 1986 och sedan 2008 efter årsmötets beslut, är en organisation för svenska muslimska konvertiter) och Islamic Relief Sweden.⁶¹⁹ Läsaren kan jämföra denna uppräkningslista med listan i Tabell 1 ovan.

⁶¹⁹ SMR, "Medlemsorganisationer", sparade sidor i flera datum i archive.org, 2008, 2010, 2015, 2017.

<https://web.archive.org/web/20170421112610/http://www.sverigesmuslimskarad.org/om-oss/vara-medlemsorganisationer>

<https://web.archive.org/web/20151124044711/http://www.sverigesmuslimskarad.org/om-oss/vara-medlemsorganisationer>

<https://web.archive.org/web/20100818233831/http://www.sverigesmuslimskarad.se/index.php?subpa>

Av denna förteckning förtydligas Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk och inflytelsesfär.

I övrigt är informationen om Sveriges muslimska råd (SMR) mycket knapphändig. Det saknas information på hemsidan om vilken verksamhet man har haft eller vilka projekt man har drivit, ingen har presenterat någonting alls om detta på senare år. Rådets hemsida fungerar inte heller (2022) och Facebooksidan är inte uppdaterad sedan 2017.⁶²⁰ En möjlig förklaring kan vara att SMR:s band till Muslimska brödrskapet i Islamiska förbundet har kritiserats hårt i media under de senaste åren, liksom svenska partiers relation till Islamiska förbundet och dess olika sido- och dotterorganisationer (främst SUM och Ibn Rushd, och på senare tid de islamiska skolorna som är knutna till Islamiska förbundets skolkoncern, SIS se nedan kapitel 7.7. och 7.8). Men detta får ses som en spekulatión. Orsaken till denna påfallande inaktivitet hos SMR är oklar.

b) Styrelse och kansli

Lyckligtvis finns protokollet från det konstituerande mötet för Sveriges muslimska råd (SMR) bevarat i Skatteverkets arkiv. Den 23 oktober 1990 fick Skatteverket i Stockholm en ansökan om bildande av den ideella organisationen Sveriges muslimska råd (SMR). Ansökan lämnades in av företrädare för två islamiska riksorganisationer i Sverige, Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS) samt Sveriges muslimska förbund (SMuF/SMF). I det konstituerande mötet 1990 representerades FIFS av Mostafa Kharraki (som vi såg senare också medgrundare i Islamiska förbundet i Sverige, IFiS). SMF representerades av Mahmoud Aldebe, ordförande och senare medgrundare av IFiS. Där fanns också Salim Govani (senare i styrelse i Ibn Rushd), Ismail Abu Helal (senare medgrundare i Islamiska förbundet i Växjö). Därutöver Hyreddin Ouldadda (Khedim Ouldadda) (senare medgrundare för Islamic Relief 1993 och Imanskolan i Uppsala 1995) båda knutna till Islamiska förbundet (IFiS), samt Farhad Uddin Ahmed (senare medgrundare för Islamic Relief). Av denna uppräkníng framgår att de flesta av SMR:s grundare år 1990 är knutna till Islamiska Förbundet i Stockholm (IFS) och senare Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). (Denna slutsats kan jämföras med Tabell 2 i kapitel 7.2.2 ovan, om hur styrelsemedlemmarna i IFIS har en stark anknytning till IFS/IFiS.)

Den 7 november 2001 inkom en annan begäran till Kammarkollegiet, nu om att registrera SMR även som ett religiöst trossamfund och inte längre bara en ideell förening. Med i ansökan fanns ett protokoll för det konstituerande mötet daterat 11

ge=12&PHPSESSID=49b2dfd4abe7e288dd8517b83570c85e
<https://web.archive.org/web/20060402222639/http://sverigesmuslimskarad.se/>

⁶²⁰ SMR, senaste uppdatering på Facebook, 2017-09-28.
<https://www.facebook.com/Sverigesmuslimskarad/>
Arkiv, 2022-02-28. <https://archive.ph/rIRgz>

november 2001 och undertecknat av de redan nämnda Pierre Durrani,⁶²¹ Helena Benaouda och Khemais Bassoumi. Styrelseledamöterna var Mostafa Kharraki, Mahmoud Aldebe, Farhad Uddin Ahmed, Khemais Bassoumi, Chakib Benmakhlouf, Mustafa Setkic, Ahmed Ghanem, Malik Abdi, Mehmet Kaplan, Lamia El Amri, Hazim Gurda, Ismail Abu Hilal, Mohammad Piar Ali, Elvir Gigovic och Yasin Ahmed.⁶²² Som vi ser är de flesta av dessa namn redan nämnda som ingående i Islamiska förbundets (IFiS) personkrets av grundare, ordföranden och styrelsemedlemmar, från Islamiska förbundets organisatoriska nätverk och dettas historiska utveckling. Detta är en tydlig indikation på överlappande styrelseuppdrag och ledningsuppdrag. En intressant detalj är att Pierre Durrani fortfarande 2001 är aktiv inom nätverket på hög nivå. Som framgick lämnade han ju detta senare. Efter så många år på hög nivå är han en av få uppgiftslämnare vi har som verkligen har information från insidan, vid sidan av de två andra avhopparna Pernilla Ouis och senare också Mahmoud Aldebe själv.

c) Antal medlemmar

SMR har rapporterat ett antal medlemsorganisationer enligt de rapporter de anger till SST. Detta framgår i *Del IV. Praktisk politik* när de samarbetade med Centerpartiet och senare med Socialdemokraterna (se kapitel 17.2 och 17.3).

d) Slutsatser om Sveriges muslimska råd (SMR) jämfört med Islamiska samarbetsrådet (ISR)

Rollen och betydelsen hos Sveriges muslimska råd (SMR) är parallell med Islamiska samarbetsrådet (ISR). Båda är en sorts frontorganisationer genom svenska staten och myndighetssverige. SMR är frontorganisation för kontakter med myndigheter, lobbyism och politisk påverkan, medan ISR är frontorganisation för ekonomiskt stöd till trossamfund. Men det finns också en annan parallell. Båda samlar ”muslimerna i Sverige” under var sitt samlande paraply. När det gäller att representera ”muslimerna” och ”det muslimska civilsamhället” gentemot svenska staten är det alltså dessa organisationer som gäller. Positionen innebär total dominans. Samtidigt har framkommit att dessa båda frontorganisationer domineras av Islamiska förbundet, dels vid grundandet, dels genom styrelseposter. Det betyder att Islamiska förbundet (IFiS), genom dessa båda organisationer, har nära nog total dominans som representanter för å ena sidan ”muslimerna i Sverige”, å andra sidan staten och myndigheterna. Som framgick ovan var detta en strategisk målsättning för Brödraskapets organisationer ute i Europa (kapitel 5.4). Nu ser vi att det transnationella Muslimska brödraskapet har lyckats med detta även i Sverige.

⁶²¹ Pierre Durrani uppger i intervjun med Vidino att han var att han var särskilt uppskattad eftersom han var så duktig på svenska, med sin halvsvenska bakgrund. Troligen hade han hållit i pennan.

⁶²² Sveriges muslimska råd: kontakt, sparade sidor i flera datum i archive.org. (se fotnot 402).

7.3.2 Politisk Islamisk Samling (PIS)

Tyvärr saknas konstitutionella mötet i Skatteverket och det finns inte heller en hemsida. Det finns dock en unik uppsats i religionshistoria vid Stockholms universitet skriven av Fredrik Fischer (2000).⁶²³ Fischer intervjuade Mahmoud Aldebe och Helena Benaouda samt läste stadgan och ger en unik skildring för organisationen. PIS grundades 1998 och beskriver sig som "SMR:s politiska gren" som växte fram från samarbetet mellan Socialdemokratiska Bröderskapsrörelsen och Sveriges muslimska råd mellan valen 1994 och 1998. Fischer informerar att enligt stadgan ska medlemmarna "leva ett liv i enlighet med islams lära". Vilken lära anges inte men förklaringen till integrationen kan ge en uppfattning om det. PIS är en organisation med religiösa förtecken förstärks då de trycker på att de vill "betona religionens aspekter och lösningar i samhällsfrågor". PIS vill stärka muslimernas identitet, deras rättigheter och verka för en "positiv integration". Att man trycker på att man vill vara med och skapa ett samhälle som tar tillvara individens möjligheter och stärka muslimernas identitet och rättigheter är ett uttryck för muslimernas ovilja till assimilation och vilja till ömsesidig integration. Fischers bedömning var att de vill bli svenska muslimer, som minoritet som lever i ett demokratiskt land skall man utnyttja tillfället att försöka ändra de lagar som "misskrediterar muslimerna som minoritet".⁶²⁴ Som vi läst ovan verkade PIS som egen organisation och blev medlemsorganisation i SMR.

Mer detaljer som inte finns i Fischer (2000) finner vi i Mahmoud Aldebés artiklar i arabiska media 2013. Politisk islamisk samling (PIS) grundades enligt Aldebe för att vara en struktur i samordningen av kommunikation och aktiviteter bland inflytelserika muslimer inne på den politiska arenan. Aldebe menade att tillhörighet till svenska partier inte ska få påverka medlemmarnas ideologi, utan deras lojalitet främst ska vara till PIS som en samlande frontorganisation. Målet enligt Aldebe var att bilda ett politiskt islamiskt block (lobby) som skulle arbeta för det "muslimska intresset" (*maslaha*).⁶²⁵ Och som vi vet menar Aldebe med den formuleringen Brödraskapets intresse.

Ett tillägg jag vill göra är att jämföra PIS med frontorganisationen SMR, ovan (kapitel 7.3.1). SMR var som vi såg frontorganisation för de islamiska organisationerna i lobbying och politisk påverkan. Syftet med PIS blir alltså mer fokuserat på politiken. Fisher kallade PIS för SMR:s "politiska gren". Man skulle

⁶²³ Fredrik Fischer, "Politisk islamsk samling, Svensk muslimers strävan efter politiskt engagemang och integration". Religionshistoriska institution, Stockholms universitet, vårterminen 2000, sparad i avhandlingsarkivet 2019-12-15.

<https://drive.google.com/file/d/17SfKTDOrzKqOqSzGxKFZSqDQVKHvzY2Q/view?usp=sharing>

⁶²⁴ Ibid. 13f.

⁶²⁵ Mahmoud Aldebe, "المؤسسات الإسلامية و المشاركة السياسية بالسويد", (Islamiska institutioner och politiskt deltagande i Sverige), Al-Noor, 2013-04-16.

<http://web.archive.org/web/20160901085123/http://www.alnoor.se/article.asp?id=197073>

också kunna kalla PIS för Islamiska förbundet (IFiS) ”riksdagsgrupp”, med liknande syfte om sammanhållning och en enhetlig linje bland de olika representanter som fanns eller som tänktes skulle finnas på olika nivåer i politiken. En intressant upplysning om PIS finns på riksorganisationen Sveriges muslimska förbunds (SMF) hemsida, (2022) där Mahmoud Aldebe var ordförande fram till 2010, som vi såg. SMF skriver om PIS:

Samtidigt har allt fler muslimer började arbeta politisk och för det här ändamålet har vi varit med och bildat PIS (Politisk Islamisk Samling).⁶²⁶

PIS förknippades med Mahmoud Aldebe som fick silkessnöret 2006 hos Islamiska förbundet, då han fick bära hundhuvudet för det famösa brevet till partierna om islamisk särslagstiftning. Denna konflikt var troligen orsaken till att PIS försvann från arenan. Konflikten runt Aldebets brev 2006 har framgått ovan, och återkommer nedan i *Del IV. Praktisk politik* (se kapitel 17.3.9)

7.3.3 Muslimskt Politiskt Forum (MPF)

Organisationen dök upp med en hemsida där man finner att denna skapades vid riksdagsvalet 2010, på hemsidan står det ”Copyright © 2010 Muslimskt Politiskt Forum”. När jag har jämfört de arkiverade upplagorna av hemsidan från den tid den var aktiv (2010-2017) lade jag märks till att det inte gjorts någon uppdatering sedan dess första publiceringsdatum 2010. Det var när ett möte för FIOE uppmärksammades år 2013, där ordföranden för Muslimskt Politiskt Forum, Abdirizak Waberi, deltog i det ledande shurarådets möte för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) i sin egenskap som: ”vice ordförande i FIOE samt avdelningsansvarig för Medborgarskap och PR”.⁶²⁷ För övrigt ger organisationens hemsida, från 2010 som vi såg, ett intryck av att främst vara marknadsföring för Abdirizak Waberi inför riksdagsvalet 2010. Sidan länkas direkt till Waberis egen hemsida, där det står ”Rösta moderat 2010!” och ”Kryssa Abdirizak Waberi!”⁶²⁸

Enligt informationen på hemsidan är Muslimskt politiskt forum (MPF) en svensk organisation som är partipolitiskt obunden. Syftet med organisationen är att bilda opinion, försvara och främja mänskliga rättigheter samt utveckla politiska ledare med muslimskt perspektiv.

⁶²⁶ SMF-Islam, Vår historia.

<http://web.archive.org/web/20220509044322/http://smf-islam.se/historia/>

⁶²⁷ Muslimskt politiskt forum, FIOE årsmöte, 2013-02-09.

<https://web.archive.org/web/20170912122431/http://mpfsweden.se/>

⁶²⁸ Waberi.se, Copyright © 2010 waberi.se.

https://web.archive.org/web/20100927172445/http://www.waberi.se/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=5

Forumet förklarar på sin hemsida sitt grundande och sitt förhållande till Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) enligt följande:

MPF är ett forum för politiker som är muslimer eller har muslimsk bakgrund och har funnits sedan muslimerna startade muslimska organisationer. Islamiska förbundet i Sverige (IFIS) har varit föregångsorganisation och initierat flera insatser för att bilda ett sådant forum. Sveriges muslimska råd (SMR) har alltid stött sådana initiativ. Behovet av att ha ett sådant forum är uppenbart tydligt för del för integrationsprocessen.⁶²⁹

Detta citat kräver några kommentarer. Retoriken med att MPF har funnits sedan muslimerna började organisera sig kan förklaras med att aktörerna som ligger bakom den var aktiva tidigare än grundandet. MPF är en ny organisation som alltså har grundats på initiativ av Islamiska förbundet (IFiS) och Sveriges muslimska råd (SMR). Genom att MPF, som det står ”är ett forum för politiker som är muslimer eller som har muslimsk bakgrund” verkar det ju som att den tar över efter den ryktesskadade PIS, efter Aldebes brev 2006. Enligt Aldebe spelade Chakib Benmakhlof och Mostafa Kharraki ett politiskt spel för att bli av med honom och därefter utse Abdirizak Waberi till ordförande för den nya verksamheten.⁶³⁰ Denna nya ordförande för MPF, avgående ordförande för Islamiska förbundet (IFiS), lyckades att presentera sig för Moderaterna i Göteborg som representant för ”muslimerna i Sverige”, vilket gav honom en riksdagsplats. Detta återkommer jag till i *Del IV. Praktisk politik* (kapitel 17.4.1).

Bland styrelsemedlemmarna i MPF återfinns Abdirizak Waberi (ordförande, rektor för Islamiska skolan i Göteborg och ordförande för Islamiska förbundet i Sverige). Där finns också Kaleem Sheikh och hans fru Kalsoom Kaleem, Firas Almasri, Mohammad El-Alti, Khalif Ismail, Bachar Ghanoum (styrelsemedlem i Sveriges Islamiska Skolor, SIS), Rodha, Bengt Johansson, Samir Aljeresi och Helena Benaouda (ordförande för SMR).⁶³¹ Vissa av namnen pekar på en viss Göteborgsförankring, förutom att Waberi sökte sin riksdagsplats hos moderaterna utifrån Göteborg.

7.3.4 Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR)

Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR) är ett namn som är parallellt med den kristna fredsrörelsens. Organisationen grundades 2006 av Mehmet

⁶²⁹ Muslimskt politiskt forum, MPF historik, 2010-04-30.

https://web.archive.org/web/20121108222733/http://www.mpfsweden.se/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=10

⁶³⁰ Mahmoud Aldebe, ”المؤسسات الإسلامية و المشاركة السياسية بالسويد”, (Islamiska institutioner och politiskt deltagande i Sverige), *Al-Noor*, 2013-04-16.

<http://web.archive.org/web/20160901085123/http://www.alnoor.se/article.asp?id=197073>

⁶³¹ Muslimskt politiskt forum, ”MPF: Ledamöter”, 2010.

https://web.archive.org/web/20121108222723/http://www.mpfsweden.se/index.php?option=com_content&view=article&id=2:ledamoeter&catid=1:omoss&Itemid=6

Kaplan (ordförande för Sveriges Unga Muslimer 2000–2002 och riksdagsledamot för Miljöpartiet) och Barlin Nur (Ordförande för Sveriges Unga Muslimer 2004–2008). Föreningen bildades genom ett treårigt projekt i studieförbundet Ibn Rushd med namnet "Att främja islamisk fredskultur". SMFR anger att de har cirka 1500 medlemmar (2016) i ett tiotal lokalorganisationer. Organisationen har också kallats "Muslimska freds" som en parallell till Svenska freds.⁶³²

SMFR:s verksamhet är fredsprojekt, dialogprojekt av flera olika slag samt ledarskapsutbildningar. Man har en imponerande verksamhet med många kontaktytor, där ordföranden Yasri Khan har varit särskilt betydelsefull. Som vi läste i delkapitlet om *Millî Görüş*, ovan, skriver Khan på sin Facebooksida att han "jobbat tillsammans med ledningen i SUM 2008–2011" (se kapitel 5.8). Mehmet Kaplan och Yasri Khan var också aktiva deltagare i nätverket *Ship to Gaza*, med stöd till Palestinas befolkning och med kontakter med Hamas, Muslimska brödraskapets palestinska organisation. SMFR har också varit aktiv för den ovan nämnda rapporten om kritik av den svenska regeringens otillräckliga insatser mot diskriminering och "islamofobi". Det framgår att man har flera samarbetsprojekt med andra islamiska organisationer för "att kunna bygga upp ett starkt muslimskt civilsamhälle".⁶³³ År 2013 arrangerade Yasri Khan ett heldagsseminarium i Riksdagen tillsammans med Islamiska förbundets (IFiS) ordförande Omar Mustafa och med deltagare från en lång rad andra muslimska organisationer, forskare och debattörer.⁶³⁴

Trots att SMFR inte nämns bland de organisationer som Islamiska förbundet (IFiS) säger sig ha grundat, har SMFR en gedigen förankring i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk. Man skulle säkert kunna kalla det närmast en dotterorganisation, eller åtminstone nära anhörig, genom dess kontakter, samarbeten och överlappande styrelseuppdrag. Grundaren Mehmet Kaplan, senare miljöpartistisk bostadsminister i regeringen Löfvén, var till exempel tidigare ordförande för Sveriges Unga Muslimer (SUM) 2000–2002. Den andre grundaren Yasri Khan (ordförande i SMFR 2010–2015, därefter med titeln generalsekreterare) har haft uppdrag inom både SUM och Ibn Rushd. Barlin Nur, som satt ordförande vid det konstituerande mötet 2008, var ordförande för SUM 2004–2008. När SMFR deltog vid den alternativa CERD-rapportens överlämnande till regeringen 2013, representerad av Yasri Khan, var både Mehmet Kaplan och Yasri Khan aktiva i Miljöpartiet, den förste som riksdagsledamot och partiets gruppleadare i riksdagen, den andre som kommunpolitiker i Upplands Väsby. När deras kopplingar till

⁶³² Svenska muslimer för fred och rättvisa, "Bakgrund".
<https://web.archive.org/web/20160318012753/http://muslimerforfred.org/?q=node/19>

⁶³³ Svenska muslimer för fred och rättvisa, "Samarbeten".
<https://web.archive.org/web/20160318012753/http://muslimerforfred.org/?q=node/19>

⁶³⁴ Ibid.

islamism blev synliga lämnade de (fick de lämna) sina politiska uppdrag, vilket jag återkommer till i *Del IV. Praktisk politik* (kapitel 18.2).

7.3.5 Nätverket svenska muslimer i samarbete (SMS), 2010

a) Grundande, verksamhet och ideologi.

Nätverket av svenska muslimer i samarbete (SMS) grundades enligt uppgift efter riksdagsvalet 2010 då det islamkritiska partiet Sverigedemokraterna hade kommit in i Riksdagen. Främlingsfientligheten ansågs ökande och hotande. Syftet med nätverket var bland annat att skriva en kritisk rapport om situationen i Sverige till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD). Denna kritiska rapport till FN, daterad februari 2013, anklagar den svenska regeringen för att, i sina respektive rapporter till CERD, inte på allvar ha behandlat frågan om "the increasingly racist and islamophobic climate in Sweden".⁶³⁵ Situationen beskrivs av SMS i den svenska versionen av rapporten som:

så allvarlig att vi måste vända oss utanför Sverige till FN för att de ska sätta press på svenska staten att leva upp till sina skyldigheter mot svenska muslimer vad gäller mänskliga rättigheter.⁶³⁶

Författare av rapporten är Kitimbwa Sabuni, aktivist i Muslimska mänskliga rättighetskommittén, MMRK, gift med en av de andra i organisationskommittén, Fatima Doubakil, tillsammans med Sabuni grundare av den radikala MMRK.

Integrationsminister Erik Ullenhag (L) i regeringen Reinfeldt svarade offentligt på kritiken i Aftonbladet 2013-03-18. Han förnekade att regeringen visat "ett svagt ledarskap" när det gäller "att stå upp mot islamofobin". Han avslög också Nätverkets argument i rapporten att regeringen fokuserat för mycket på att bekämpa tvångsäktenskap och hederskulturer. Ullenhag hävdade att man kan bekämpa "islamofobi" samtidigt som man bekämpar hederskultur och tvångsäktenskap. Han påpekade att regeringen tar främlingsfientlighet på största allvar och vidtar en rad

⁶³⁵ Swedish Muslims in Cooperation Network Alternative Report. In response to the Swedish Government's nineteenth, twentieth and twenty-first report to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination under the United Nations International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, February 2013: 3.

⁶³⁶ Nätverket svenska muslimer i samarbete. En alternativrapport i sammanfattning till svar på svenska regeringens nittonde, tjugonde och tjugoförsta rapport till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering. Februari 2013: första sidan. Denna svenska sammanfattning består av sex sidor text, att jämföra med den engelska versionens 38 sidor.
<https://web.archive.org/web/20170507174524/http://www.islamisktforum.se/Alternativ%20report%20till%20CERD%20-%20%20Sammanfattning.pdf>

åtgärder för att bekämpa den. Diskrimineringslagstiftningen har exempelvis skärpts och regeringen har ökat och permanentat bidragen till lokala antidiskrimineringsbyråer.⁶³⁷

Organisationskommittén för denna alternativa rapport till CERD bestod av Helena Benaouda (ordförande i SMR, tidigare verksam i IIF och Ibn Rushd), Fatima Doubakil (MMRK), Elvir Gigovic (SMR och Bosniakiska islamiska samfundet), Omar Mustafa (ordförande i IFiS) samt Ahmed Siraj (styrelsemedlem i Ibn Rushd). Som vi ser består organisationskommittén huvudsakligen av ledande personer från Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk. I rapporten räknas också de organisationer upp som hade bidragit ekonomiskt för att finansiera rapportens tillkomst för att förtydliga dess breda förankring. Majoriteten av dessa kommer från Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, enligt Figur 3 ovan (kapitel 7.1). Listan återges nedan med tillägget att jag har infogat de svenska förkortningarna för organisationernas benämningar. De uppräknade organisationerna var:⁶³⁸

Sveriges Muslimska Råd, SMR (Muslim Council of Sweden),
Förenade Islamiska Föreningar i Sverige, FIFS (United Islamic Associations in Sweden),
Sveriges Muslimska Förbund, SMF (Sweden's Muslim Association)
Bosniska Islamiska Samfundet, BIS (The Bosnian Islamic Society)
Svenska Islamiska Samfundet, SIS (The Swedish Islamic Society)
Islamiska Shia Samfundet, ISS (The Islamic Shia Society)
Svenska Islamiska Unionen, SIU (The Swedish Islamic Union)
Sveriges Islamiska Skolor, SIS (Sweden's Islamic Schools)
Islamiska Förbundet i Sverige; IFiS (The Islamic Association in Sweden)
Sveriges Unga Muslimer, SUM (Sweden's Young Muslims)
Forum för lika Rättigheter, FLR (Forum for Equal Rights)
Ibn Rushd Studieförbund (Ibn Rushd Study Association)
Muslimska mänskliga rättighetskommittén, MMRK (The Muslim Human Rights Committee)
Sveriges Imamråd, SIR (Sweden's Imam Council)
Eritreanska Kulturforumet, EKF (The Eritrean Culture Forum)
Islamiskt Informationsforum (IIF) (Islamic Information Forum)
Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa (SMFR) (Swedish Muslims for Peace and Justice).

⁶³⁷ Ullenhag Erik, "Vi tar islamofobin på största allvar", Aftonbladet, 2013-03-08.
<http://web.archive.org/web/20200426205237/https://www.aftonbladet.se/debatt/a/bKqB5v/erik-ullenhag-fp-vi-tar-islamofobin-pa-storsta-allvar>

⁶³⁸ Enligt "List of contributors" på sidan 2 i den engelska versionen.

Nätverket överlämnade ett brev till statsministern den 22 mars 2013 med krav på att ett datum skulle fastställas för att diskutera innehållet i rapporten.⁶³⁹ Regeringskansliet svarade på denna begäran genom att fastställa ett datum för ett möte med integrationsminister Erik Ullenhag.⁶⁴⁰ Den 3 april 2013 hölls detta möte. Med på mötet var bland annat också organisationen Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa (SMFR) med sin dynamiske ordförande Yasri Khan, miljöpartistisk kommunpolitiker, som jag ska återkomma till och som har en gedigen förankring i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk.⁶⁴¹ Man kan bara spekulera över avsikten med att ta med Yasri Khan och SMFR. Men dess förankring i Miljöpartiet hoppades man troligen kunna öka tyngden i rapportens krav (Mehmet Kaplan, MP:s gruppleddare i riksdagen, är en av grundarna av SMFR).

Nätverket svenska muslimer i samarbete (SMS) författade några år senare ytterligare en rapport till CERD med liknande inriktning, en kritik av den svenska regeringens (den här gången) tjugoandra och tjugotredje rapporter om arbetet med att avskaffa alla former av rasdiskriminering. I rapporten beskrivs att muslimer är en utsatt minoritet som beräknas uppgå till en tiondel av Sveriges befolkning. Många åtgärder rekommenderas men ett exempel utmärker sig. Man hävdar i förordet att rapporten representerar "the point of view of the leading Swedish Muslim Organizations" och att rapporten representerar "a broad group of Swedish Muslims" som vänder sig till FN som "en enda röst".⁶⁴² Liksom i den förra rapporten 2013 är denna "breda grupp av svenska muslimer" framför allt de organisationer och deras företrädare som ingår i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk. Detta är en tydlig signal om vilken stark ställning, och vilken stark självuppfattning, som Islamiska förbundets (IFiS) ledande personkrets har.

I organisationskommittén för den nya kommittén sitter återigen Fatima Doubakil (MMRK), Helena Hummasten (Benaouda) (ordförande i Ibn Rush, tidigare ordförande i SMR, tidigare redaktör för *Salaam*, svärmor till den terroristdömde Munir Awad); Rashid Musa (ordförande i SUM, tidigare aktivist i MMRK, samt ledamot av styrelsen för den europeiska ungdoms- och studentorganisationen

⁶³⁹ Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet. Dnr. A2013/1947/Disk. Ink.2013-03-16. sid.11.

Sparad i avhandlingsarkivet 2021-10-15.

<https://drive.google.com/file/d/13kTrGAAvfBRMVe4oxVUHfkY9vkYTUst4/view?usp=sharing>

⁶⁴⁰ Ibid. Sid. 12 E-post från Integrationsministerns sekreterare 2013-05-30.

⁶⁴¹ Se SMFR:s webbsida, "Islamofobimöte med Erik Ullenhag".

<http://web.archive.org/web/20200426211350/https://muslimerforfred.org/sv/islamofobimote-med-erik-ullenhag/>

⁶⁴² The Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). *Swedish Muslims in Cooperation Network Alternative Report*. March 2018: 2.

https://web.archive.org/web/20191021154139/https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/SWE/INT_CERD_NGO_SWE_30871_E.pdf

FEMYSO, grundad av FIOE); Zaynab Ouahabi (styrelsemedlem i Ibn Rushd); samt Mohamed Tamsamani (ordförande i FIFS, politiskt stödjande Brödraskapets president Mursi i Egypten 2012 och praktikant i egyptiska Brödraskapets politiska parti, Frihets- och rättvisepartiet vid samma tid). Som synes är det återigen en kommitté med stabil förankring i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, men också i Brödraskapets transnationella nätverk.

Vi möter också ungefär samma förteckning över stödorganisationer, fast nu är de något färre. Det innehållsliga budskapet är ungefär detsamma, även om det i denna rapport finns ett tydligare likställande mellan ”islamofobi” och ”rasism” som man ser som i grunden samma typ av diskriminering. Detta framgår av de första tre rekommendationerna i rapportens början.⁶⁴³ Denna ideologiska och retoriska vändning är ju inte särskilt viktigt att framhålla just här, men den har en viss anknytning till Brödraskapets strategi och politik i Europa, vilket jag återkommer till nedan (t.ex. i kapitel 14.5).

Jag vill bara tydliggöra hur denna koppling mellan ”islamofobi” och ”rasism” återkommer som bärande ideologiska teman i en kritik av det svenska majoritetssamhället, och som en tillkommande ideologisk argumentation för ”muslimers rättigheter”.

En liknande rapport utfärdades av samma nätverk 2018, det var en alternativrapport till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD). Rapporten beskriver åter muslimer som en utsatt minoritet som, beräknas uppgå till en tiondel av Sveriges befolkning. Många åtgärder rekommenderas men ett exempel utmärker sig. I introduktionen:

Till exempel så rekommenderar rapporten att de negativa och stereotypa framställningarna av islam och av muslimer i svensk media och offentlighet och inte minst i sociala medier och på internet behöver adresseras och åtgärdas liksom underrepresentationen av svenska muslimer och andra minoriteter inom mediebranschen.⁶⁴⁴

Rapportförfattare är Tobias Hübinette (vid Karlstads universitet, enligt egen utsago ”antirasistisk aktivist”) och Maimuna Abdullahi (sociolog och aktivist i MMRK).⁶⁴⁵ Den först nämnda är inte muslim men en av de mest kända ideologerna bakom det nyuppståndna rastänkandet i Sverige, men nu med kritisk udd mot vithet och vita i den europeiska kolonialismens fortsatta spår. Den andra är muslim och sociolog och

⁶⁴³ Ibid. 2018: 6.

⁶⁴⁴ Ibid.

⁶⁴⁵ Mynewsdesk, ”Nätverket Svenska Muslimer i Samarbete vänder sig till FN!”, 2018-04-27. <https://web.archive.org/web/20210930201741/https://www.mynewsdesk.com/se/svenska-muslimer-i-samarbete/pressreleases/naetverket-svenska-muslimer-i-samarbete-vaender-sig-till-fn-2492515>

ledamot i Muslimska Mänskliga Rättighetskommittén (MMRK) och en som tydligt har uttryckt en liknande rasifierande ideologi gentemot vitheten.⁶⁴⁶

Man kan säga att med rasismtemat framkommer ett ytterligare lager av ideologi som förstärker det gamla temat från al-Banna och 1920-talet, att ”muslimerna” är utsatta för inringning och förtryck från de europeiska makternas sida. Nu är det i Sverige, och de europeiska makterna är ersatta av det svenska samhället. Rapporten uppfattar ”islam och muslimer” som ett objekt som måste försvaras. Det gjorde al-Banna också. Men hos Hübinette och Abdullahi är de utsatta för ”diskriminerande rasifiering” i Sverige och är förtryckta på grund av sin ”ras”. Betyder detta på en ideologisk reträtt, att man har övergått till en allmän försvarsstrid för en förtrampad grupp som det är synd om, mera än en stolt offensiv för ”muslimernas rättigheter” som Guds utvalda folk med en högtstående kultur? Det är en fråga som ligger utanför avhandlingens räckvidd, men hur Muslimska brödraskapet ser på sig själva och sin världshistoriska roll, enligt sin teologi och ideologi på fundamental nivå, kommer att tas upp i *Del III. Ideologi*, nedan. #

b) Slutsatser om Nätverket för muslimer i samarbete (SMS)

Det blir inte aktuellt att ta upp frågan om antal medlemmar i Nätverket för svenska muslimer i samarbete (SMS), eftersom det främst är en plattform med uppgiften att författa de två nämnda rapporterna. Däremot är ju organisationen intressant som illustration till Islamiska förbundets (IFiS) nu fast förankrade inflytande i ”det muslimska civilsamhället” med en nära nog total dominans över det som händer, när det händer något, tycks det. På 1990-talet när organisationer som SMR och ISR bildades för att utgöra frontorganisationer för ”muslimernas intressen” befann sig Islamiska förbundet (IFiS), som vi såg (kapitel 7.3.1), i början av den process som medvetet kom att leda till denna totalt dominerande ställning och ett imponerande organisatoriskt nätverk. Särskilt intressant här i detta kapitel är den omfattande överlappningen av styrelseuppdrag som framkommer. Jag ska återkomma till detta i min sammanfattning av kapitel 7 nedan (kapitel. 8.1).

7.4 Kommittéer för ungdomar

7.4.1 Sveriges unga muslimer (SUM)

a) Grundande, styrelse och ideologi.

En viktig likhet med den egyptiska strukturen är tonvikten på en ungdomsavdelning. Det framgick ovan (kapitel 5.7). IFiS första ordförande Chakib Benmakhlouf

⁶⁴⁶ Se Helen Bergman, *Den politiska rätttegången. Kampen om yttrandefriheten*, Vulkan 2021: 45–46, 74, där citat från Maimuna Abdullahi och Fatima Doubakil (från MMRK) återges.

ansökte den 25 mars 1991 om att registrera Sveriges unga muslimer (SUM).⁶⁴⁷ Till ansökan bifogades protokollet från det konstituerande mötet som hölls den 12 februari 1990. Enligt protokollet deltog i mötet Mahmoud Aldebe, Haytham Rahmeh (IFiS, senare grundare av Islamic Relief i Sverige och Muslimska kvinnoföreningen), samt Maged Ashker (grundare i Imanskolan). Samtliga dessa fyra grundare av SUM är ledande i den inre kretsen i det organisatoriska nätverket.⁶⁴⁸

Under det konstituerande mötet antogs stadgar, där målen var att förena muslimska barn och ungdomar mot "ett enhetligt islamiskt mål för att skydda, bevara och stärka deras islamiska identitet". Ytterligare mål var att arbeta för "den muslimska diasporans välbefinnande både materiellt och andligt" genom att skapa "yttre förhållanden som gör att muslimer kan leva enligt islams läror som nämns i den heliga Koranen och traditionen". Därutöver skulle man genom SUM förse muslimska barn och ungdomar med "en stark grundutbildning i islamisk trosbekännelse", historia och islamisk kultur "i enlighet med Koranen och Sunnah". Man skulle dessutom övervaka, bevara och utveckla "de religiösa, sociala och kulturella rättigheterna för muslimer i Sverige".⁶⁴⁹ Stadgarna fastställer även att organisationens ansvar är att representera sina medlemmar i officiella sammanhang. Följaktligen är SUM den organiserade representanten för muslimska barn och ungdomar som svarar "inför den svenska regeringen och dess institutioner".⁶⁵⁰ För tidskriften *Rabita* skrev Benmakhlouf en artikel där han presenterade SUM med orden:

Och förbundet har anammat sitt motto utifrån de principer och grunder som vårt arbete bygger på, vilka är: Gud är vårt mål - profeten vår förebild - Koranen vår lag - hårt arbete vår väg - vetenskapen vårt redskap - kärlek för Allahs skull är grunden för vårt arbete.⁶⁵¹

Vad han syftar på med "vårt arbete" är inte svårt att uttyda. Om vi jämför SUM:s motto med Muslimska Brödraskapets slogan skapad av Hassan al-Banna, märker vi att dess innehåll är nära nog identiskt, den första delen ordagrann. De ideologiska referenserna följer därmed Brödraskapets stadgor 1945, 1982 och 1994 enligt ovan (kapitel 4.2). Nedan, i *Del III, Ideologi* samt i *Del IV, Praktisk politik*, återkommer

⁶⁴⁷ Från början med namnet Sveriges unga muslimers förbund (SUMF).

⁶⁴⁸ Skatteverket, registrerings ansöka till organisation: 802015-7403, sparad i avhandlingsarkivet 2019-12-11. https://drive.google.com/file/d/1Sjm3Pf0BJI_w3-13eY5iJiQbP1qDSuxY/view?usp=sharing

⁶⁴⁹ Ibid.

⁶⁵⁰ Ibid.

⁶⁵¹ *Rabita*, "رابطة الشباب المسلم السويدي", 4/1995:9, (Observera att den första delen av denna slogan för organisationerna är identiska för Muslimska Brödraskapets).

"وقد اتخذ الاتحاد شعارا له من خلال المبادئ والأسس التي يقوم عليها عملة وهي الله غايتنا - الرسول قدوتنا - القرآن دستورنا - الجد طريقنا - العلم وسيلتنا - الحب في الله أساس عملنا".

jag till vad sådana programmatiska formuleringar har för ideologiskt fundament samt vad de betyder för konkret verksamhet.

b) Styrelsemedlemmar och kansli hos SUM

Jag har inte lyckats hitta några uppgifter om styrelsemedlemmarna hos Sveriges unga muslimer (SUM) från tiden före 2008. Men jag hittade uppgifter om styrelsen för 2010 på organisations hemsida som var sparade på Webarchive.org (2010).⁶⁵² Andra förteckningar på styrelsemedlemmar fann jag i arkivet hos Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), dit organisationerna skickar in uppgifter som underlag för bidrag. Där har jag utgått från verksamhetsberättelserna för 2013, 2014 och 2015.⁶⁵³

I dessa förteckningar finner man styrelsemedlemmar som också har styrelseuppdrag i andra organisationer i nätverket, bland annat Güner Kayhan och Khaoula Channoufi, båda i Styrelsen för Ibn Rushd. Detta återkommer jag till vid undersökningen av de andra organisationerna i nätverket. Jag har sammanställt dessa uppgifter om styrelseuppdrag i en tabell.

Tabell: Ledande aktörer i Sveriges unga muslimer över tid.

Aktör	Andra organisationer i nätverket	IFIS/IFS	Aktivitet i Politiska partier
Kaoula Channoufi,	2	2	
Mohamed Kharraki	2,3	2, 3	
Mustafa Al-Sayed Issa	2, 3	3	
Omar Mustafa	2, 3	2, 3	Socialdemokraterna
Mohamed Ibrahim Benmakhlouf	2, 3	2	
Chakib Benmakhlouf	1, 2, 3	1, 2, 3	Socialdemokraterna
Mohamed Tamsamani	2, 3	2	Miljöpartiet
Mehmet Kaplan	1, 2, 3		Miljöpartiet
Haytham Rahmeh	1, 2, 3	2	Socialdemokraterna
Maged Asher	1, 2		
Güner Kayhan,	2		Miljöpartiet
Ali Khalil	2		Miljöpartiet

Kommentar: Källorna är årsredovisningar, hemsidan och protokoll från konstituerande mötet hos Skatteverket. De angivna positionerna betyder: 1) grundare, 2) styrelseuppdrag/ombud, 3) ordförande.

⁶⁵² Sveriges unga muslimer, hemsida, "Styrelsen", (2010).

https://web.archive.org/web/20100820214941/http://www.ungamuslimer.se/index.php?option=com_content&view=article&id=215&Itemid=899

⁶⁵³ MUCF, bidragsansökan, SUM, VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2013, 2014, 2015.

https://drive.google.com/file/d/1UZXH8YnGAGxQ9WEP0BDx9PmGpmlkDE_1/view?usp=sharing
https://drive.google.com/file/d/1OukIIwMM5iumT2hNR5VoQSFw_XB8MvVU/view?usp=sharing
https://docs.google.com/document/d/1-86CVxbj1eA6bLjadUNesdB-wH_8MrLS/edit?usp=sharing&oid=114484562165104093639&rtopf=true&sd=true

c) Den ideologiska profilen hos ett mer radikalt ungdomsförbund

Det är vanligt i svensk politik att ungdomsförbunden står för en mer radikal och uttalad profil än sina mer moderata moderpartier. Så har till exempel SSU en mer radikalt socialistisk profil medan LUF står för en mer uttalad och principiell liberalism. Samma mönster finner vi också i fallet med Islamiska förbundets (IFiS) ungdomsförbund Sveriges unga muslimer (SUM). De är mer radikala, står för en mer radikal islamism, samtidigt som SUM har tydliga kopplingar till Brödraskapets internationella nätverk och verksamhet, närmast inbördeskriget i Syrien.

Sönerna till Tarif Al-Sayed Issa, som är en bemärkt person i nätverket,⁶⁵⁴ utmärker sig i verksamheten, även om bara Mustafa är med i tabellen som styrelsemedlem. Fidaaldin Al-Sayed Issa brukar hålla tal vid konferenser som Sveriges unga muslimer (SUM)⁶⁵⁵ och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) arrangerar.⁶⁵⁶ Fidaaldin studerade sharia år 2016 vid European Institute for Human Science (EIHS) i Frankrike, inrättat av FIOE som vi såg.⁶⁵⁷ BBC beskrev Fidaaldin Al-Sayed Issa i ett nyhetsprogram, att han spelade en viktig roll i händelseförloppet under inbördeskriget i Syrien mot Assad-regimen genom sin ledande roll i Facebookgruppen ”Syriska revolutionen mot Bashar al-Assad”. BBC rapporterade i ett TV-program om hans politiska roll och beskrev honom som ”den syriska revolutionens ledningscentral”.⁶⁵⁸ År 2013 kritiserade den tidigare ordföranden för SUM, brodern Yasir Al-Sayed Issa, den svenska underrättelsetjänsten (SÄPO) för att de beskrev ungdomar som åker till Syrien som ”potentiella terrorister”. Han försvarade resande ungdomar i Dagens Nyheter med att ”denna beskrivning kan göra det svårt att övertala dem att inte åka”. Han anser att ”vad som verkligen förenar dessa ungdomar är deras önskemål att hjälpa det drabbade folket i Syrien”. Issas kritik mot SÄPO och hans förklaring för jihadresor är uppenbart medial retorik. Tar man hans ord på allvar, och hans broders engagemang i

⁶⁵⁴ Tarif al-Sayed Issa är enligt *Ikhwan wiki*, en av Muslimska Brödraskapets ledare. Jag kommer att ta upp honom i *Del III, Ideologi* när jag behandlar europisk jihad.

⁶⁵⁵ Sveriges unga muslimer, ”Stockholms unga muslimers temahelg”.
https://web.archive.org/web/20120331091648/http://www.ungamuslimer.se/index.php?option=com_content&view=article&id=242%3Astockholms-unga-muslimers-temahelg&catid=1%3Alatest-news&Itemid=53

⁶⁵⁶ Muslimska familjedagarna, ”Gäster”.
<https://web.archive.org/web/20130403083838/http://muslimskafamiljedagarna.se/2013/gaster/>

⁶⁵⁷ Ibid. Fidaaldin: ”فداء الدين”.
<https://web.archive.org/web/20160416040812/http://muslimskafamiljedagarna.se:80/2013/project/fidaaldin/>

⁶⁵⁸ BBC Arabic, laddat ner från Fidaaldin Al-sayed Issas YouTube kanal, 2018-01-28.
<https://youtu.be/DNUEIM-iC1E>
Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/DNUEIM-iC1E>

krigshandlingarna, så ges orden ”hjälpa det syriska folket” en speciell innebörd av väpnad jihad⁶⁵⁹

Sveriges Radio rapporterade senare att en av grundarna av Sveriges unga muslimer (SUM), Haytham Rahmeh, tidigare ordförande i Islamiska förbundet och imam i dess moské i Stockholm, var ledare för en milis med ett par tusen krigare i Syrien och att han smugglade vapen dit. Dessutom avslöjades att hans krigare hade gjort sig skyldiga till krigsförbrytelser. Yasir Al-Sayed Issa försvarar Haytham Rahmeh och hans militära milis med det ”att det alltid förekommer brott från båda sidor i en konflikt”, men att de flesta brotten alltid utförs av regimer, underförstått inte av kämpande *mujaheddin*.⁶⁶⁰ På SVT anklagade Yasir Al-Sayed Issa den svenska radiojournalisten för att vara oprofessionell och uppgav att Sverige borde vara stolt över den roll som Haytham Rahmeh spelade.⁶⁶¹

Den senaste ordföranden för SUM, Rashid Musa, anser att muslimer i väst förföljs för att de tillhör en annan ras än den vita. Han är en av dem som för in ett rastänkande i Brödraskapets idévärld och språkbruk. Han hävdar också att synen på muslimer i väst är styrd av kulturella och religiösa stereotyper från kolonialtiden, där europeisk kristendom och kultur anses och är självklart överlägsen. Han har varit aktiv i Muslimska mänskliga rättighetskommittén (MMRK). Han är känd för sin uppskattning av ideologen för den amerikanska *The Nation of Islam*, revolutionären Malcolm X. Han är också känd för sina många föredrag tillsammans med religionsvetaren Mattias Gardell om ”islamofobin” och ”rasismen” i Sverige. Han försvarade Munir Awad, som deporterades till Sverige vid två tillfällen av Interpol på grund av anklagelser om terrorism, innan denne slutligen anklagades för terrorism i Danmark 2010 i samband med en planerad väpnad attack mot tidningen Jyllands-Posten, som hämnd för Muhammed-karikatyterna.⁶⁶² Rashid Musa deltog också medialt i anklagelserna mot socialdemokraten Ann-Sofie ”Soffan” Hermansson, dåvarande kommunstyrelsens ordförande i Göteborgs kommun i förtalsrättegången år 2020, när hon hade kallat de ovan nämnda Doubakil och

⁶⁵⁹ SVT, ”Säpo kritiserar för terrorstämpling”, 2013-12-23.

<https://web.archive.org/web/20220905180236/https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-kritiserar-for-terrorstamplning>

⁶⁶⁰ Milan Djelevis & Maria Makar, ”Det här måste svenska rättssystemet ta itu med”, SR 2013-10-31.

<https://web.archive.org/web/20201221121328/https://sverigesradio.se/artikel/5690795>

⁶⁶¹ SVT, ”Ekots avslöjande brister i saklighet och källkritik”, 2013-10-31.

<https://web.archive.org/web/20140906164329/http://www.svt.se/opinion/ekots-avslojande-brister-i-saklighet-och-kallkritik>

⁶⁶² Anders Hagg, ”Det finns större problem än extremism”, Svenska Dagbladet, 2011-06-01.

<http://web.archive.org/web/20161019090728/https://www.svd.se/det-finns-storre-problem-an-extremism>

Abdullahi för ”extremister”, vilket ledde till en upprörd debatt.⁶⁶³ I *Kupolen Magazine*, utgiven av Studieförbundet Ibn Rushd, skrev Musa något år tidigare en artikel, 2017, med titeln ”*Malcolm X öppnade våra ögon*”. Där kan man läsa:

Malcolm X gav oss inte bara verktyg för att förstå nutiden utan han har också gett oss en teori, en hållning och ett historiskt uttalande om svartas och muslimers kamp i sökandet efter organisation och avkolonisering. Han satte ord på våra känslor och framför allt kunde han identifiera fienden. Den vita mannen.⁶⁶⁴

Sveriges unga muslimer (SUM) har på detta sätt drivit en uttalad identitetspolitik och uppfattar det man kallar ”muslimer” som en enhetlig och utsatt grupp, utsatt för rasifiering och rasism. De kräver ekonomiska resurser för att försöka bekämpa rasismen och diskrimineringen av muslimer, och försöker samordna projekt med svenska myndigheter.

Detta tema om ”rasism” och diskriminering på grund av rastillhörighet (eller åtminstone hudfärg) flyter samman med tanken på diskriminering på grund av religion. Det är ett tema som vi såg lyftes fram i den tidigare kritiska rapporten till CERD 2013 där Kitimbwa Sabuni från MMRK var författare. Man skapar ett ännu starkare offertema om muslimers utsatthet under de nya vita kolonialherrarna. MMRK är över huvud taget framträdande i tillkomsten av dessa rapporter, där Fatima Doubakil sitter med i två redaktionskommittéer, och Rashid Musa i en, tillika med att Maimuna Abdullahi, MMRK är författare till den andra (se kapitel 7.3.5 ovan).

d) SUM:s finanser

SUM har fått stöd från offentliga medel i många år. År 2015 fick de mer än 1,2 miljoner kr. Enligt den biståndsbegäran som lämnades in till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor för 2016 utgör stödet 98% av SUM:s inkomster som endast fördelar 30% av det till underorganisationerna. SUM:s huvudkontor ligger i Islamiska förbundets fastighet i Stockholms moskén.⁶⁶⁵ Gemensamma konferenser har hållits i Islamiska förbundets lokaler i Stora moskén, bland annat de årliga konferenserna i december med inbjudna internationella föreläsare som vi såg, eller de Muslimska Familjedagarnas konferenser fram till 2017.⁶⁶⁶

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har gjort en ny prövning av Sveriges unga muslimers (SUM) ansökan om statsbidrag för 2017 och ansåg att organisationen inte har kunnat visa att dess verksamhet till alla delar uppfyller kravet på att respektera demokratins idéer, inklusive jämställdhet och

⁶⁶³ Se Bergman, Den politiska rättegången, 2021.

⁶⁶⁴ Kupolen, publicerad av Studieförbundet Ibn Rushd, nr. 1, 2017:20.

⁶⁶⁵ Ibid.

⁶⁶⁶ Ibid.

förbudet mot diskriminering. MUCF avslag därför SUM:s ansökan.⁶⁶⁷ SUM överklagade beslutet först till Kammarrätten och senare till Högsta förvaltningsdomstolen, som stödde MUCF:s beslut att organisationen Sveriges unga muslimer (SUM) även skulle återbetala tidigare utbetalt statsbidrag från MUCF i och med att organisationen brustit i kravet att respektera demokratins idéer.⁶⁶⁸ Efter domen kom Studieförbundet Ibn Rushd med ett pressmeddelande att SUM lämnar Ibn Rushd som medlemsorganisation.⁶⁶⁹ SUM avregistrerades 2020 efter 30 års verksamhet, vilket jag återkommer till i Del IV, Praktisk politik, kapitel 19.

d) Slutsatser

SUM är verkligen ett ungdomsförbund i svensk mening. Det har en mycket mer uttalad radikalism och lägger sig också till med en ”radikalare” ideologi. Den om muslimer som utsatta inte bara av religiös diskriminering utan också av rasmässig sådan. De bedömdes dock av svenska myndigheter för att ha bristande respekt för ”demokratins idéer”, vilket kan betyda att man till exempel har uttalat sig förmildrande om väpnad jihad som vi såg i exemplet Syrien ovan. De har också haft en betydande samverkan och personlig överlappning med studieförbundet Ibn Rushd och Muslimska mänskliga rättighetskommittén (MMRK). Dessa tycks på ett personmässigt plan ha bildat en sorts ungdomsförbundens avdelning inom Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk. Detta åter kommer jag delvis till nedan i samband med presentationen av Ibn Rushd (kapitel 7.7).

7.4.2 Sveriges muslimska studenter

Studentavdelningar finns också i Sverige som till exempel Sveriges Muslimska Studenter. Det finns dock inget konstituerande protokoll för Sveriges Muslimska Studenter hos Skatteverket och de har ingen hemsida. Enligt uppgifter från Skatteverket grundades föreningen 2003 och upplöstes den 29 augusti 2008. Vidare har föreningen enligt Skatteverket inte haft några skattemässiga aktiviteter på sitt skattekonto, från sin etablering till den upplöstes. De delade adress med Islamiska förbundet i Stockholm (IFS). Föreningen användes som medlemsorganisation, för

⁶⁶⁷ MUCF, ”MUCF avslår Sveriges unga muslimers ansökan om statsbidrag”, 2018-04-11. http://web.archive.org/web/20210724120207/https://www.mucf.se/sites/default/files/2021/06/mucfs_beslut_sum.pdf

⁶⁶⁸ MUCF, ”Rätt av MUCF att återkräva bidrag från Sveriges unga muslimer Viktig prövning av demokratins idéer”, 2020-06-15. <http://web.archive.org/web/20210724123106/https://www.mucf.se/om-oss/pressmeddelanden/ratt-av-mucf-att-aterkrava-bidrag-fran-sveriges-unga-muslimer-viktig>

⁶⁶⁹ Ibn Rushd studieförbund, ”Sveriges unga muslimer lämnar Ibn Rushd som medlemsorganisation”, 2020-06-15. <https://web.archive.org/web/20200627113322/https://www.ibnrushd.se/sveriges-unga-muslimer-lamnar-ibn-rushd-som-medlemsorganisation/>

att garantera tillräcklig verksamhet, vid etableringen av Studieförbundet Ibn Rushd år 2001.

7.4.3 Sveriges muslimska scouter

Avdelning för sport och scout finns också i Sverige och heter Sveriges Muslimska Scouter (SMS). Enligt uppgifter från Skatteverket hölls det konstituerande mötet i april 1998 ett konstitutionellt möte för föreningen ”Stjärn scouter”. Då valdes valdes följande medlemmar in i styrelsen: Jamal Abderrahim och hans fru Fatima Zahra Korrich, samt Khemais Bassoumi (ordförande för Islamiska skolan i Stockholm).⁶⁷⁰ Den 21 oktober 2001 skapades en annan organisation med namnet Sveriges muslimska scouter (SMS). I styrelsen finner vi Jamal Abderrahim, ordförande i Stjärnscouterna som också valdes till ordförande i detta nyare scoutförbund, SMS. Bland styrelsemedlemmarna fanns Omar Mustafa (ordförande i IFiS), Chakib Benmakhlouf (grundare i IFiS) och Yasin Ahmed (grundare i Ibn Rushd).⁶⁷¹ Detta verkade alltså vara en förening med mer tyngd av vad man kan utläsa av persongarnityret. Organisationen drevs av Iman Benmakhlouf, troligen Chakibs dotter.⁶⁷² I Nykterhetsrörelsens scoutförbund (NSF), där Sveriges muslimska scouter är registrerade, fann jag att de har fyra medlemmar enligt den information som de skickat till NSF. Dess kontaktperson är Iman Benmakhlouf. Enligt skattemyndighetens register har Sveriges muslimska scouter inte registrerat några skattemässiga verksamheter på sitt skattekonto sedan dess upprättande.⁶⁷³ Organisationen med sin dåvarande ordförande Omar Mustafa berömdes i en rapport till Allmänna Arvsfonden skriven av Mattias Gardell.⁶⁷⁴

⁶⁷⁰ Skatteverket, ”protokollet från stiftelsemötet”, 2011-10-21. Avhandlingsarkiv.
<https://drive.google.com/file/d/1qvabQeKRrfh4HeZjp8T2Tqozuvm6ODCT/view?usp=sharing>

⁶⁷¹ Skatteverket, ”Protokollsutdrag från SMS:s årsmöte”, sparad kopia i avhandlingsarkivet 2019-11-12.
<https://drive.google.com/file/d/1qvabQeKRrfh4HeZjp8T2Tqozuvm6ODCT/view?usp=sharing>

⁶⁷² Scouterna, ”Stjärnkåren”.
<https://web.archive.org/web/20170302093733/http://www.scouterna.se/hitta-scoutkar/scoutkar/stjarnkaren/>

⁶⁷³ Samtal med Skatteverket, 2018-01-26.

⁶⁷⁴ Mattias Gardell, Arvsfonden, ”Islam och muslimer i Sverige En utvärdering av trettio projekt finansierade av Arvsfonden 1994–2006”. Av Mattias Gardell, maj 2010. Arkiv, 23-08-2021. <https://archive.is/TaMLn>

7.5 Avdelningar för social verksamhet

7.5.1 Islamic Relief Sverige

Muslimska brödrskapets starka funktion i den muslimska världens många länder är dess roll i att förmedla behövliga sociala tjänster. IFiS startade en biståndsorganisation i Sverige liksom i många andra förbund i Europa med mål att arbeta med bistånd i muslimska länder genom att ansöka om allmänna medel för att med dessa stödja sina systerorganisationers hjälpverksamhet i den muslimska världen eller allmänt vid katastrofer. IFiS:s ordförande Haytham Rahmeh lämnade ansökan om registrering av Islamic Relief Sverige hos Skatteverket 1993. Han registrerades som organisationens ordförande, revisor var Khedim Ouldadda (skrev sitt förnamn som Khereddine) (grundare i Imanskolan och SMR), Ahmed Farhad var mötessekreterare (grundare i SMR) och Abdallah Saleh (Vice ordförande i IFiS) var ledamot.⁶⁷⁵

Islamic Relief i Sverige är samarbetspartner med *Islamic Relief Worldwide* (IRW)⁶⁷⁶ som har starka band med Muslimska Brödrskapet över hela världen, samt med *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE).⁶⁷⁷ Under de fem åren (2010–2016) har Islamic Relief i Sverige fått över 590 miljoner kronor från SIDA.⁶⁷⁸

Storbritanniens biståndsbyrå undersöker flera brittiskstyrda biståndskonvojer till Syrien av rädsla för att de ska användas för att finansiera IS och al-Qaida. Banken HSBC har avbrutit alla bankaffärer med *Islamic Relief Worldwide* på grund av misstankar om kopplingar till terrorism.⁶⁷⁹ När den tyska hjälporganisationen *Aktion Deutschland Hilft*, med Tysklands utrikesminister som ordförande, avbröt samverkan med *Islamic Relief* i Tyskland blev biståndet till Islamic Relief i Sverige en politisk fråga i riksdagen. Riksdagsledamoten Mats Nordberg från Sverigedemokraterna hänvisade, i en skriftlig fråga, till avslöjandet om att den

⁶⁷⁵ Skatteverket, ansökan om organisationsnummer, 802017–3251. Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1Szn8YDZ9TmVxTeqdCNoy1_NEKWBpqjcl/view?usp=sharing

⁶⁷⁶ Islamic Relief i Sverige. ”Stadgar”, 1993-05-25. <https://web.archive.org/web/20210503131520/https://islamic-relief.se/wp-content/uploads/2021/03/Stadgar.pdf>

⁶⁷⁷ Perry 2019:57.

⁶⁷⁸ Islamic relief,” Årsrapporter- 2019, 2018, 2017, 2016, 2015 och 2014”. <https://web.archive.org/web/20210505174833/https://islamic-relief.se/rapporter-policies/>

⁶⁷⁹ Dipesh Gadher, “Terror fear makes HSBC cut ties to Muslim charity, The Times 2016-01-03. <https://www.thetimes.co.uk/article/terror-fear-makes-hsbc-cut-ties-to-muslim-charity-fgm5d796mlr> Arkiv, 2020-02-25. <https://archive.ph/BLWBi>

internationella ledningen i *Islamic relief* avslöjades med antisemitism och krävde att Sverige skulle vidta samma åtgärd som i Tyskland.⁶⁸⁰

Haytham Rahmeh grundaren för Islamic relief i Sverige uppmärksammades av Sveriges Radio (SR) i samband med vapensmuggling till det syriska inbördeskrigets oppositionsgrupper.⁶⁸¹ Den 1 november 2013 meddelade Sveriges Radio att Haytham Rahmeh inte bara smugglade vapen till Syrien utan också skapat en grupp välutrustade miliser och samarbetade med grupper som samverkar med al-Qaida. Hans grupp, ”Kommissionen för det civila försvaret” (Civilian Protection), har mer än 2000 stridande i Syrien. Organisationens politiske ledare Nazir Hakim hävdade till SR att Syrien behöver en militär lösning.⁶⁸²

Sveriges Radio rapporterade att hundratals videor av dessa miliser har publicerats på organisationens hemsida och på dess YouTube-kanal. De bär uniformer med organisationens logotyp och skjuter på bostadshus. Sveriges Television avslöjade att miliserna växte till sig på kort tid. Milisen står nära det Muslimska Brödraskapet. Men organisationens ledare Nasser Hakim sa också att miliserna samarbetade med grupper som al-Nusrafronten (lojala mot al-Qaida).⁶⁸³ Även om straffet för vapensmuggling från ett land till ett annat enligt svensk lag kan uppgå till fyra års fängelse, inledde polisen inte några utredningar om dessa eventuella brott. SIDA undersökte heller inte om delar av medlen som donerats till den organisation som bildats av Haytham, Islamic Relief i Sverige, nådde den syriska, krigande organisationen där han befann sig.⁶⁸⁴

I Expressen rapporterades också att den svenske medborgaren Ihab Hallaq erkänt att han arbetat för Islamic Relief och samlat in cirka 870 000 kronor i Stockholmsmoskén, men att han hade slussat pengarna till samma organisation, al-Nusrafronten i Syrien. Den libanesiska underrättelsetjänsten arresterade Ihab Hallaq i Libanon eftersom han var anklagad för att ha deltagit i terroristhandlingar och för

⁶⁸⁰ Johan Welander, ”2020/21:38 Svenskt bistånd till Islamic Relief, från Riksdagsförvaltningen, 2020-09-23. <https://web.archive.org/web/20210902080529/https://data.riksdagen.se/fil/63AE7B2B-4405-4AC7-A23A-86710897AD09>

⁶⁸¹ SR, ”إمام سابق لدى مسجد ستوكهولم متهم بتهرب الأسلحة للمعارضة السورية”, (En före detta imam vid en moské i Stockholm anklagad för att ha smugglat vapen till den syriska oppositionen), 2013-10-31. <http://web.archive.org/web/20170507213852/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2494&artikel=5691473>

⁶⁸² Kajsa Norell & Carolina Jemsby, ”Svensken har grundat milisgrupp i Syrien”, SR, 2013-11-01. <https://web.archive.org/web/20171129114447/http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3437&grupp=20044&artikel=5691650>

⁶⁸³ Ibid.

⁶⁸⁴ Kajsa Norell & Carolina Jemsby, ”Polisen utreder inte vapensmuggling till Syrien”, SR, 2013-10-31. <https://web.archive.org/web/20170206193349/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5691392>

att han hade smugglat flera bilbomber mellan Syrien och Libanon. Vid en husrannsakan i hans bostad i Beirut hittade man vapen, ammunition och bomber.⁶⁸⁵ I december 2014 släpptes Ihab Hallaq efter ett utbyte av fångar mellan al-Nusrafronten och den libanesiska armén. Han var kvar i förvar i nästan ett och ett halvt år i väntan på att släppas. Han släpptes alltså i utbyte mot libanesiska soldater som hade kidnappats av al-Nusrafronten.⁶⁸⁶ Informationen är bekräftad av arabiska källorna. Den libanesiska tidningen *An-Nahar* publicerade en del av utredningen, där man skrev att man förhörde fången Ihab Hallaq i närvaro av en representant från den svenska ambassaden. I utredningen hävdade han att han arbetade för Islamic Relief, och ofta besökte en moské i Stockholm.⁶⁸⁷ I tidningen *Lebanon Debate* får man information om rättegången där Hallaq och hans brorson erkände sina nära relationer till al-Nusrafronten.⁶⁸⁸ Enligt tidningen förklarade Halak att han träffat al-Nusras högsta ansvarige i Qalamun för att neutralisera Libanon och Tripoli i denna konflikt. Al-Sabbagh berättade att han såg Hallaq i Qalamun, där han ska ha arbetat med hjälpinsatser vid al-Nusrafronten.⁶⁸⁹ I en intervju med den svenska tidningen Expressen meddelade Mohamed Tamsamani, talesman för Stockholmsmoskén, att "bara Islamic Relief har denna rätt".⁶⁹⁰ Islamic Reliefs ordförande, Mostafa Kharraki förnekade att Halak arbetade för Islamic Relief.⁶⁹¹ Jag har lämnat in en begäran till utrikesdepartementet om att offentliggöra handlingarna som rör Halaqs akt i enlighet med offentlighetsprincipen, men jag har inte fått något svar. Den svenska polisen har inte riktat några anklagelser om finansieringen av terrorism mot

⁶⁸⁵ Kassem Hamadé, "Här fick han 870 000 kr till terrorgruppen", Expressen, 2016-11-21. <http://web.archive.org/web/20161121093630/http://www.expressen.se/nyheter/har-fick-han-in-870-000-kr-till-terrorgruppen/>

⁶⁸⁶ *Al-Hayat*, "لبنان: بنود صفقة التبادل هي نفسها منذ سنة و4 أشهر", (Libanon: Villkoren för utbytesavtalet är desamma edan ett år och 4 månader tillbaka) 2015-12-01. <http://www.alhayat.com/article/712781/-4-هي-نفسها-منذ-سنة-و4-اشهر#sthash.NQhtBvAM.dpbs> Arkiv, 2018-07-24. <http://archive.is/pFt96>

⁶⁸⁷ *An-Nahar*, "شاهدًا: استدعاني أمير "النصرة" في موضوع تفخيخ", (Vittne: Emiren från "Al-Nusra" kallade mig till sig angående frågan om militära fällor.), 2015-04-24. <https://www.annahar.com/article/231827-تفخيخ-في-موضوع-النصرة-في-أمير-النصرة-في-موضوع-تفخيخ> Arkiv, 2015-04-24. <http://archive.is/WLfgn>

⁶⁸⁸ *Lebanon debate*, "موقوف يعترف: نقلت انتحاريين فجرُوا سيارات في لبنان "لقاء حوريات", (En fänge erkänner: Jag transporterade självmordsbombare som sprängde bilar i Libanon för att "möta unga jungfrur i paradiset"), 2015-10-24. <http://web.archive.org/web/20170807124556/http://www.lebanondebate.com/news/193959/>

⁶⁸⁹ Ibid.

⁶⁹⁰ Kassem Hamadé, "Här fick han in 870 000 kr till terrorgruppen", Expressen, 2015-12-05. <http://web.archive.org/web/20161121093630/http://www.expressen.se/nyheter/har-fick-han-in-870-000-kr-till-terrorgruppen/>

⁶⁹¹ Ibid.

Hallaq och har inte heller avslöjat varifrån pengarna kommer som hittades på honom vid tidpunkten för gripandet.

b) Styrelse och kansli

På Islamic Reliefs hemsida finns listor på styrelsen och kansli. Listorna kunde jag få ut från Webarchive.org. Över åren utmärks Lamia El Amri, Styrelseordförande i flera år. Hon nominerades till att representera Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) vid årsmötet för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) på årsstämman 2013 (se kapitel 6) och är också en av grundarna av Muslimska kvinnoorganisationen i Sverige. Under perioden 2014–2020 bestod styrelsen även av Mostafa Kharraki (grundare för IFiS), Abdallah Saleh (Vice ordförande i IFiS), Omar Mustafa (ordförande för IFiS), Dario Marlovic (i styrelsen för Ibn Rushd), Helena Hummasten Benaouda (ordförande i SMR), Mohamed Ibrahim Benmakhlouf (ordförande SUM), Meriam Bassoumi (har samma efternamn som Khemais Bassoumi), Shaima Muhammad, Chakib Benmakhlouf (grundare i IFiS), Jalal Darir (ordförande IFS), Suheer Sherif, Ola Johansson (tidigare sekreterare för Tro och solidaritet), Muayyad Al Dala (styrelsen i IFS), Mohamed Tamsamani (ordförande i IFS), Ali Khalil (Styrelsen i Islamiska skolor), Abderrahman Ben Hamida (vice ordförande Ibn Rushd) samt Samaa Sarsour.⁶⁹² Den sist nämnda tog hastigt posten som styrelseordförande när Lamia El Amri slutade och tog uppdraget som högsta chefen för *Islamic Relief Worldwide*, när direktören hade avslöjats med antisemitiska uttalanden (2022).⁶⁹³ Kraven på att *Islamic Relief Worldwide* ska tas bort från listan på certifierad organisation som tar statliga medel togs upp även i Europa parlamentet.⁶⁹⁴ Ett motsvarande krav ställdes också i Sveriges riksdag.⁶⁹⁵

⁶⁹² Islamic Relief i Sverige, "Årsrapporter".

<http://web.archive.org/web/20140821183343/http://www.islamic-relief.se/islamic-relief/kontakta-oss>

⁶⁹³ Islamic relief Worldwide: "Lamia El Amri appointed acting chair of islamic relief".

<https://web.archive.org/web/20220126031929/https://www.islamic-relief.org/lamia-el-amri-appointed-acting-chair-of-islamic-relief/>

⁶⁹⁴ European Parliament, "Parliamentary", Role 138", 2021-07-22.

https://web.archive.org/web/20220204111918/http://web.archive.org/screenshot/https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-003720_EN.html

⁶⁹⁵ Johan Welander, "2020/21:38 Svenskt bistånd till Islamic Relief, från Riksdagsförvaltningen", 2020-09-23. <https://web.archive.org/web/20210902080529/https://data.riksdagen.se/fil/63AE7B2B-4405-4AC7-A23A-86710897AD09>

Tabell: Ledande aktörer i Islamic relief i Sverige

Aktör	Andra organisationer i nätverket	IFiS/IFS	Aktivitet i Politiska partier
Lamia El Amri	1, 2	2	
Mustafa Kharraki	1, 2	1, 2, 3	Socialdemokraterna
Abdallah Saleh	2, 3	2	
Omar Mustafa	2, 3	2, 3	Socialdemokraterna
Helena Hummasten (Benaouda)	2, 3		Feministiskt initiativ
Mohamed Ibrahim Benmakhlouf	2, 3	2	
Chakib Benmakhlouf	1, 2, 3	1, 2, 3, 4	Socialdemokraterna
Mohamed Tamsamani	2, 3	2	Miljöpartiet
Ali Khalil	2	2	Miljöpartiet

Kommentar: Källorna är årsredovisningar, hemsidan och protokoll från konstituerande mötet hos Skatteverket. De angivna positionerna betyder: 1) grundare, 2) styrelseuppdrag/ombud, 3) ordförande.

Islamic relief i Sverige grundades och drivs av aktörer från Islamiska förbundet. Styrelsen visar upp hela garnityret från den inre personkretsen som vi nu har mött i organisation efter organisation. Den är också en del av den internationella *Islamic Relief World Wide* som ingår i internationella Muslimska brödraskapets nätverk och som genom sitt stöd till olika konflikthärdar av flera säkerhetstjänster eller utrikesförvaltningar, även i Europa, klassats som indragen i väpnade aktioner som klassas som terrorism. Grundarna, kanslipersonalen och styrelsemedlemmarna överlappar med andra uppdrag i nätverket.

7.5.2 Muslimska kvinnoföreningen (MKF)

Ytterligare organisationer har grundats som har likheter med den egyptiska strukturen. Avdelningen för kvinnor och familj är en av de viktiga i den egyptiska strukturen. *The Section of the Muslim Sisters* grundades redan på 1930-talet av Hassan al-Banna. Den blev dock aldrig massrörelse i sin egen rätt, utan snarare en stödorganisation till männen. De ledande i organisationen de muslimska systrarna var också döttrar, hustrur eller systrar till de ledande männen., samtidigt som manliga medlemmar uttryckligen fortfarande uppmanas att gifta sig med kvinnor som är engagerade i Muslimska systrarna, och alltså rättroende och pålitliga för rörelsens sak.⁶⁹⁶

I Sverige heter den Muslimska kvinnoföreningen (MKF). Enligt det konstituerande protokollet vid Skatteverket registrerades Muslimska Kvinnoföreningen den första juni 1995 av Haytham Rahmeh (grundare av Islamic Relief i Sverige), Najoua Tlili, Latifa Dridi, Salwa Ouri, Aiche Rahmeh, Lamia El Amri och Aziza El Beqqali. Enligt förebild från Egypten är denna krets av grundare

⁶⁹⁶ Mitchell 1969/1993: 175; Kandil 2015: 73–76.

samtliga hustrur till de ledande manliga aktörerna i det som jag nedan kommer att kalla ”den inre cirkeln” (kapitel 8.1). Så till exempel är Aiche Rameh hustru till Haytham Rahmeh, och Aziza El Beqqali är hustru till Chakib Benmakhlouf. Men ordföranden är ändå en man.⁶⁹⁷ Muslimska kvinnoförbundet delar i Studieförbundet Ibn Rushds aktiviteter och delar huvudkontor med Islamiska förbundet (IFiS) i Stora moskén.⁶⁹⁸ Föreningen är medlem i det europeiska nätverket *The European Forum of Muslim Women*,⁶⁹⁹ som är anslutet till *European federation of Islamic Organizations* (FIOE).⁷⁰⁰ Enligt Skatteverkets register har föreningen inte haft någon ekonomisk aktivitet på sitt skattekonto sedan starten. Föreningen användes som en medlemsförening vid etableringen av Studieförbundet Ibn Rushd.

7.6 Kommittéer för da’wah och informationsspridning

7.6.1 New Moon Kulturorganisation

En kulturell avdelning grundades med namnet New Moon Kulturorganisation. Enligt protokollet som skickades till Skatteverket hölls det konstituerande mötet den 12 januari 2001 i närvaro av Abdul Kader Habib (Grundare för Studieförbundet Ibn Rushd), Mohammed Yasin (styrelsemedlem i Römosse skolan i Göteborg), Mohamed Amin Kharraki (talesman i IFiS), Temmam Asbai (ordförande i IFiS), Ahmed Siraj (styrelsemedlem i Ibn Rushd), Abdallah Saleh (vice ordförande i IFiS), Zoheir Berrahmoune (grundare i IFiS enligt det konstituerande mötets protokoll) och Malik Abdi (grundare i SMR 2011).⁷⁰¹ Föreningen hade en hemsida under 2010, och där kunde man se att organisationen har samma adress som IFiS.⁷⁰² Enligt Skatteverkets register har föreningen inte haft några skattemässiga aktiviteter på sitt

⁶⁹⁷ Skatteverket, protokoll, Islamiska kvinnoförbundet i Stockholms protokoll i Stockholm den 1 juni 1995”.

https://drive.google.com/file/d/11cZAv3M4jrICsCyaVJC8MWssY9tX0-v2/view?usp=share_link

⁶⁹⁸ Muslimska kvinnoförbundet, ”Något om oss”.

<https://web.archive.org/web/20180116144524/http://mkforeningen.nu/om%20oss.html>

⁶⁹⁹ The European Forum of Muslim Women, ”Our members”.

<https://web.archive.org/web/20210628153928/https://efomw.eu/about-us/our-structure-members/our-members/>

⁷⁰⁰ Agbor 2009: 54.

⁷⁰¹ Skattemyndigheten i Stockholm, Central expeditionen, New Moon kulturförening, 2001-10-29, sparad i avhandlingsarkivet 2019-01-12.

<https://drive.google.com/file/d/1TuhO3zWML5I8my8KPLWUL76281p0Mi0i/view?usp=sharing>

⁷⁰² New Moon Kulturorganisation, ”kontakta oss”.

<https://web.archive.org/web/20100923080156/http://www.newmoon.nu:80/index.php/kontakta-oss.html>

skattekonto sedan föreningen startades, men användes liksom flera andra ovan som medlemsorganisation vid etablering av Studieförbundet Ibn Rushd.

7.6.2 Koranläsarförbundet (KLF)

En annan organisation som upprepas i ansökningar om olika bidrag, som en del av IFiS:s organisationer, är Koranläsarförbundet (KLF). Enligt det konstituerande mötets protokoll som registrerades den 2 september 2014 hos Skatteverket är Koranläsarförbundet anslutet till Islamiska förbundet.⁷⁰³ Endast en av deltagarna på mötet kunde identifieras i detta protokoll hos Skatteverket. Förbundet har ingen hemsida men delar tydligen kontor med Islamiska förbundet (IFiS).⁷⁰⁴ Enligt Skatteverkets register har förbundet inte haft någon skattemässig verksamhet sedan det inrättades.⁷⁰⁵ Förbundet användes som medlemsorganisation vid etablering av Studieförbundet Ibn Rushd och har samma adress som Islamiska förbundet i Sverige, enligt hemsidan.

7.6.3 Sveriges imamråd

Eftersom Brödraskapet anser att de presenterar den sanna islam har de haft en Kommitté för fatwa enligt den egyptiska grundstrukturen. Sveriges imamråd är motsvarigheten i Sverige.

Huvudimamen för Stockholms moské brukar uttala sig som ordförande för Sveriges Imamråd. Huvudimam har vid olika tidpunkter varit Hassan Moussa, Haytham Rahmeh, Ahmed Ghanem och Mahmoud Khalfi. Det framgår av statliga arkiv och i vanliga media, vilket vi kommer att läsa om i den ideologiska delen av avhandlingen. Som organisation är Sveriges imamråd registrerad 2011 hos Skatteverket, som en ideell förening och har samma adress som Islamiska förbundet i Stockholms moské. Det saknas ett konstitutionellt möte för föreningen hos Skatteverket men den har dock en hemsida endast på arabiska sedan 2017, där står det att Islamiska förbundet var initiativtagare till grundandet av rådet med mål att, ”Arbeta för att sprida den islamiska uppmaningen och introducera islam på grundval av sund tro och korrekt förståelse”.⁷⁰⁶ I målet kan man tyda Brödraskapets signum,

⁷⁰³ Skatteverket, ”Ansökan, organisationsnummer för ideell förening”, 2014-09-02, sparad i avhandlingsarkivet 2019-01-12.
https://drive.google.com/file/d/1TxWXCv5mkE_BU_GJb_5aOs9b_kOVPF8G/view?usp=sharing

⁷⁰⁴ Islamiska förbundet, Stockholms moské, ”Moskéns hyresgäster”.
<https://web.archive.org/web/20180116150427/http://www.stockholmsmoske.se/moskens-hyresgaster/>

⁷⁰⁵ Skatteverket, Samtal med handläggare, 2021-08-19.

⁷⁰⁶ Sveriges imamråd, ”التعريف بالمجلس”, (om rådet).
<https://web.archive.org/web/20171010085912/http://www.imamrad.se/ar/archives/9796>

”العمل على توحيد جهود القائمين على أمور الدعوة في السويد والتنسيق بينهم. تكوين الأئمة وتطوير الكفاءات. العمل على نشر الدعوة الإسلامية والتعريف بالإسلام على أساس من العقيدة السليمة والفهم الصحيح. خدمة الجالية المسلمة تعليمًا وتوجيهًا وإفتاء.”

”den korrekt förståelsen av islam”. I den nuvarande styrelsen hittar vi ordförande för Islamiska förbundet Ahmed Ghanem och Mahmoud Khalfi och huvudimamer för Stockholms och Göteborgs moskéer, Khaled Eldib och Ahmed Al-Mofty från Göteborgs moské.⁷⁰⁷ Imamrådet grundades på och har samma adress som Islamiska förbundet i Sverige enligt hemsidan.

7.6.4 Islamiska informationsföreningen

Media- och översättningsavdelningen i den egyptiska grundstrukturen motsvaras av Islamiska informationsföreningen, IIF. Enligt Islamiska Förbundets IFiS) webbsida grundades IIF 1986 av förbundet. Jonas Otterbeck påpekar däremot att föreningen skapades 1988. Det kan förklaras med att 1986 grundades Islamiska informationsbyrån med tidskriften *Salaam*, vilken tog initiativ till att grunda Islamiska informationsföreningen (IIF) som tog över tidskriften. En av grundarna, Monjia Sonnius var gift med Ahmed Ghanem (medgrundare i IFiS) som blev den ansvarige utgivaren 1990. En annan konvertit som var med att skriva från den första upplagan var Khadija (Liselotte) Ouldadda, gift med Khedim Ouldadda, en av grundarna till SMR. Båda var med och grundade Imanskolan i Uppsala. En tredje konvertit är Helene Benaouda som var gift med Mohammed Benaouda, och som beskrevs som representant för Islamiska förbundet i *Rabita* (9/1996). Mohamed tillträdde posten som ansvarig utgivare med Helena som redaktör. En fjärde konvertit är Pernilla Ouis som innehade posten som redaktör 1994–1996,⁷⁰⁸ och beskrev sig efter avhopp som ”a cog in the machine of the Swedish Brotherhood milieu” och med en känsla av att ha ”being used”.⁷⁰⁹ 1993 arbetade hon som föreläsare om islam: Pay Khan Durrani, (senare styrelsemedlem i FIFS, det är Pierre Durrani muslimska namn under hans aktiva tid) och Khadija Ouldadda grundare av Imanskolan i Uppsala.⁷¹⁰ I Lund fanns det en avdelning, där Pernilla Ouis var verksam och i Göteborg fanns det också en avdelning. Den drivs idag av Ahmed Al-Mofty (genomtänkt ideolog som till exempel kommer till tals i Evin Rubars TV-dokumentär ”Slaget om muslimerna”) i samma lokal som Islamiska förbundet i Göteborg.⁷¹¹

Salaam har haft en särskild ställning i den svenska miljön. Där finns ständigt nyheter, i varje nummer av *Salaam*, om de svenska riksorganisationerna som SMR, FIFS och SMF samt om Islamiska förbundets aktiviteter och viktiga händelser i

⁷⁰⁷ Sveriges imamråd, ”أعضاء المجلس”, (Rådets medlemmar).

<https://web.archive.org/web/20171010085009/http://www.imamrad.se/ar/archives/9813>

⁷⁰⁸ Otterbeck 2000: 141ff.

⁷⁰⁹ Vidino 2020:148f.

⁷¹⁰ Salaam, ”Islamiska informationsföreningens aktiviteter”, 04/1993:12.

⁷¹¹ Islamiska Informationsföreningen.

<https://web.archive.org/web/20190925075616/http://www.islaminfo.se/sv/>

arabvärlden eller inom Muslimska brödrskapet i Egypten.⁷¹² I *Rabita* på arabiska upplystes om nya upplagor av *Salaam* som var på svenska.⁷¹³ Otterbeck lägger märke även till att en artikel skriven av den nämnda forskaren Anne Sofie Roald publicerades i båda tidningarna och att flera författare var verksamma i båda tidskrifterna.⁷¹⁴ *Rabita* hade i de första upplagorna några sidor på svenska som beskrev sig som "Islamiskt. Oberoende". Enligt den första upplagan angavs däremot att *Rabita* utges av Islamiska Förbundet i Sverige med verkställande direktör Mahmoud Aldebe, redaktionschef Chakib Benmakhlouf och administrativ ledning med Haytham Rahmeh.⁷¹⁵ Som synes centrala aktörer i snart sagt varje organisation i nätverket som tas upp här.

7.7 Kommittéer för da'wah och utbildning: Studieförbundet Ibn Rushd

7.7.1 Grundande och verksamhet

Avdelningen för *da'wah* har en mycket viktig roll i Brödrskapets organisation, så även i Sverige. Konstituerande mötet för Studieförbundet Ibn Rushd finns hos Skatteverket.⁷¹⁶ Mötet hölls den 21 augusti 2001. Bland deltagarna var Mostafa Kharraki som ordförande och Mahmoud Khalfi som sekreterare. Styrelseledamöter valdes enligt följande: Abdelhafid Mebrouk, Chakib Benmakhlouf (ordförande i IFiS), Mahmoud Kalim, Mahmoud Aldebe (grundare i IFiS, ordförande i SMF), Ahmed Ghanem (ordförande i IFiS), Abdul Kader Habib (grundare i New Moon Kulturorganisation, Yasin Ahmed (grundare i Sveriges muslimska scouter). Det konstituerande mötets deltagare är alla från den inre personkretsen som vi stött på tidigare, bland annat den ständigt återkommande kretsen av grundare för IFiS 1995.

Vid mötet antogs förbundets stadgar som anger att studieförbundet Ibn Rushd⁷¹⁷ är en organisatorisk del av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS):

⁷¹² Se t.ex, Salaam, "Islamiska förbundets konferens 1994", 1/95:7. Se också Otterbeck 2000.

⁷¹³ *Rabita*, "مجلة سلام في حله جديدة", (Tidningen Salaam i nytt utseende), 8/95:7.

⁷¹⁴ Otterbeck 2000:130.

⁷¹⁵ *Rabita*, "الرابطه – اسلاميه . مستقلة ... تصدر عن الرابطه الإسلامية في السويد", (Rabita - islamisk. oberoende...ges ut av Islamiska förbundet i Sverige.), 1/1994:7.

⁷¹⁶ Ibn Rushd stadgar: Skatteverket brev 2017-12-08. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1T0cqCD5BZ-8sOC-sIxs7g9tMRxLVNxM7/view?usp=sharing>

⁷¹⁷ Namnet är fyndigt eftersom Ibn Rushd var den gamla världens kanske främste filosof efter Aristoteles, rationalist och verksam i Ravenna under 1100-talet i det moriska Andalusien, och som därför också gick under det latiniserade namnet Averroes. Han hade stor betydelse för att Aristoteles verk översattes från arabiska till latin (många greksika original hade förstörts i den stora branden i Alexandrias bibliotek). Latin var dåtidens bildningsspråk i Europa och Averroes insats fick därför

Islamiska studieförbundet (Ibn Rushd) är en organisatorisk del av Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS). Islamiska Förbundets rådgivande organ, Shurarådet, är högsta beslutande organ vid tvister inom studieförbundet.⁷¹⁸

Det viktiga här är påpekandet om att Ibn Rushd är en integrerad del i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, så till den grad att Islamiska förbundets shuraråd ska vara överordnat (se kapitel 6.4.b). Enligt Studieförbundets hemsida är organisationens mål att islam ska vara en integrerad del av Sverige, att öka närvaron av muslimer i Sverige och att ge icke-muslimer större kunskap om islam.⁷¹⁹ Den biträdande rektorn för Ibn Rushd, Othman Al-Tawalbeh, beskriver Ibn Rushds verksamhet som ingående i Islamiska förbundets (IFiS) *da'wah*-verksamhet, alltså förbundets förkunnelse och kallelse till islam. Han skriver i ett brev om Ibn Rushd (min översättning och mina parenteser):

Vi [i Ibn Rushd] skulle kunna använda dialog och civilisationers möten som en bred täckmantel för denna sanna religion [islam] som behöver en god presentation och ett val av *da'wahs* prioriteringar [för att nå ut].⁷²⁰

Här framgår tydligt hur ledningen för Ibn Rushd tänker sig studieförbundets verksamhet (se nedan 7.7. 3 och även 16.3.2).

Ett antal andra organisationer ur nätverket ingår som grundarorganisationer eftersom Ibn Rush ska betjäna dem alla. Dessa är Islamiska förbundet (IFiS) liksom Sveriges muslimska scouter (SMS), Sveriges muslimska studenter (Al-Khawarizmy), New Moon kulturorganisation, Koranläsarnas förbund, Islamic Relief, Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), Sveriges muslimska förbund (SMF) och Sveriges unga muslimer (SUM).⁷²¹ De flesta av dem ingår bland de organisationer som Islamiska Förbundet enligt sin hemsida säger sig ha grundat (kapitel 7.1).

stor betydelse för giganten Thomas av Aquinas aristoteliskt influerade kristna filosofi, och senare också för hela renässansen ett par århundraden senare. Han är knappast någon idol för Hassan al-Banna eller Yusuf al-Qaradawi.

⁷¹⁸ Ibn Rushd stadgar: Skatteverket brev 2017-12-08. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1T0cqCD5BZ-8sOC-sIxs7g9tMRxLVNxM7/view?usp=sharing>

⁷¹⁹ Studieförbunden, Studieförbundet Ibn Rushd.

<http://web.archive.org/web/20160424154158/http://studieforbunden.se/studieforbund/ibn-rushd/>

⁷²⁰ Othman Al-Tawalbeh, "من أفاق الكلمة", Mazin Motabaganis websida, 2014-04-27.

http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html. Se kapitel 16.3.2.

"من خلال الحوار والتلاقي بين الحضارات، نستطيع أن نأخذ غطاء واسعاً للدعوة إلى هذا الدين الحنيف الذي هو بحاجة إلى حسن العرض وتخير الأولويات الدعوية،"

⁷²¹ Folkbildningsrådet, "Ibn Rushd – ett nytt studieförbund En utvärdering av Ibn Rushds väg mot statsbidragsberättigat studieförbund", 2008.

<http://web.archive.org/web/20160804174517/http://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapporter/nationell-utvardering/ibn-rushd-web.pdf>

År 2001 ansökte Ibn Rushd om att bli ett statsfinansierat studieförbund. Det är Folkbildningsrådet som avgör om institutionen är kvalificerad för detta och i deras beslut övervägs i vilken utsträckning kandidaterna uppfyller kraven för vuxenutbildning. År 2001 drog Ibn Rushd tillbaka sin ansökan och började samarbeta med SENSUS studieförbund (grundades av Svenska kyrkan). Efter några års samarbete ansökte Ibn Rushd återigen om att bli ett statsfinansierat studieförbund. År 2005 beslutade Folkbildningsrådet att bevilja Ibn Rushd en kvalifikationsperiod på två år. År 2007 godkändes Ibn Rushd som statsbidragsbedrättigat studieförbund.⁷²²

7.7.2 Styrelse och kansli

Styrelseledamöterna 2018 och 2019 har varit bl. a. Zana Mohammad, Omar Mustafa (ordförande IFiS), Mostafa Kharraki (grundare IFiS), Mustafa al-Sayed Issa, Zainab Marrakchi (styrelse i Sveriges islamiska skolor), Güner Kayhan (styrelse i Haj o Omara Hadj Omra Resor HB), Nadia Marhri Lodin, Helena Hummasten Benaouda, Temmam Asbai (ordförande i Islamiska förbundet i Sverige), Ahmed Siraj (Islamiska förbundet i Stockholm, 2013), Khemais Bassoumi (ordförande i FIFS), Abdallah Saleh Vice ordförande i Islamiska förbundet i IFiS), Mahmoud Khalfi (ordförande i Sverige imamråd), Salim Govani (styrelse i SMR).⁷²³ Dessa förtecknas i nedanstående tabell:

Tabell: Ledande personer i Ibn Rushds styrelse över tid

Styrelse/Kansli i Ibn Rushd	Andra Uppdrag
Omar Mustafa	Ordförande IFiS
Mostafa Kharraki	Ordförande i IFiS
Temmam Asbai	Ordförande IFiS
Mahmoud Khalfi	Ordförande i IFiS
Helena Hummasten Benaouda	Ordförande SMR
Mustafa al-Sayed Issa	Ordförande i FIFS
Khemais Bassoumi	Ordförande i FIFS
Lamia El Amri	Ordförande i Islamic Relief
Yasir al-Sayed Issa	Ordförande i SUM

⁷²² Ibid.

⁷²³ Ibn Rushd, ”Årsredovisning 2018–19”.

<https://web.archive.org/web/20220906144331/https://www.ibnrushd.se/wp-content/uploads/2020/06/Ibn-Rushd-Studief%C3%B6rbund-a%C3%A8rsbera%C3%88ttelse-2019-med-digitala-signaturer.pdf>

https://web.archive.org/web/20211220225527/https://www.ibnrushd.se/wp-content/uploads/2019/06/Ibn-Rushd_A%C3%A8rsbera%C3%88ttelse_2018_20-juni_low-res_compressed.pdf

Alla dessa medlemmar har andra uppdrag och många tillhör den ledande personkretsen inom IFiS och det organisatoriska nätverket, den som jag nedan kommer att kalla ”den inre cirkeln” (se kapitel 8.1). Listan utmärker sig med att innehålla fyra före detta ordföranden och grundare för Islamiska förbundet (IFS/IFiS). På Kansliet 2018 finner vi exempelvis Lamia El Amri och Yasir Al-Sayed Issa som har ordförandeuppdrag i Islamic Relief respektive SUM.⁷²⁴ Studieförbundet är verkligen både grundat och styrt av de ledande personerna i Islamiska förbundets organisatoriska nätverk. Man kunde förvånas över vilken vikt man lägger vid studieförbundet genom dessa framstående personer, om man inte visste att nästan alla styrelser i det organisatoriska nätverket befolkas av just denna grupp ledande personer, ett system av överlappande styrelseuppdrag som gör att jag kallar dem för ”den inre cirkeln” (se kapitel 8.1).

7.7.3 Ekonomi

Studieförbundet Ibn Rushd får nästan alla sina redovisade inkomster från allmänna medel. Enligt de senaste årsrapporterna har studieförbundet erhållit 31 miljoner 2019, 33 miljoner 2018, 30 miljoner 2017, 25 miljoner 2016, 17 miljoner 2015 och 17 miljoner 2014.⁷²⁵ Studieförbundet Ibn Rushd är en inkomstkälla för Islamiska förbundet. De betalar hyra för sitt huvudkontor i Islamiska förbundets moské i Stockholm och delar kostnaderna för gemensamma aktiviteter, som till exempel konferenser med utländska föredragshållare.

Enligt Ibn Rushds egna uppgifter har man ansökt till Folkbildningsrådet, som finansierar förbundet via skattemedel, om att köpa ett konferenscenter för 12 miljoner kronor. Studieförbundet Ibn Rushd har kunnat spara ett sådant belopp från det ekonomiska stödet som de fått sedan deras tillstånd godkändes 2008. Jämfört med SENSUS studieförbund som grundades för 90 år sedan och hade ett underskott på 12,3 miljoner kronor för 2013, ser vi alltså att Ibn Rushd Studieförbund, grundat 2008, har ett eget kapital på 12 miljoner kronor för 2013.⁷²⁶ Ibn Rushd grundade ett gemensamt aktiebolag med Islamiska förbundets stiftelse i Sverige år 2014 under namnet Granhedsgården AB och köpte en gård för 11 miljoner kronor med lika stora andelar. Islamiska Förbundets Stiftelse i Sverige fick

⁷²⁴ Ibn Rushd, Förbundskansli.

<https://web.archive.org/web/20180609012021/http://www.ibnrushd.se/forbundskansli>

⁷²⁵ Folkbildningsrådet, ”Slutligt statsbidrag till studieförbund 2016”, 2016.

<https://web.archive.org/web/20180122083847/http://www.folkbildningsradet.se/globalassets/statsbidrag-studieforbund/2017/slutligt-statsbidrag-stfb-2016-1.pdf>

⁷²⁶ SENSUS, Årsredovisning 2013 verksamhetsberättelse och bokslut.

<https://web.archive.org/web/20171227154838/https://www.sensus.se/globalassets/ostergotland/dokument/verksamhetsberattelser/verksamhetsberattelse-och-arsredovisning-sensus-ons-2013.pdf>

alltså äga hälften av gården.⁷²⁷ I juli 2015 lämnade Granhedsgården in en begäran till Migrationsverket om att få inrätta en flyktingförläggning, vilket ju då skulle vara en oerhört lönsam affär. Begäran avvisades, men aktiebolaget överklagade beslutet till högre instans.⁷²⁸ Gården blev dock aldrig någon flyktingförläggning. IFiS och Ibn Rushd fungerar alltså som de ekonomiska företag som Hassan al-Banna beskriver att Brödraskapet också ska vara.

Det tillkom dock renodlade ekonomiska svårigheter för studieförbundet. 2020 beställde Göteborgs stad en extern granskning av Ibn Rushds västra distrikt och dess samarbetspartners som upptäckte flera allvarliga brister i ekonomin. ”En halv miljon kronor som inte redovisats till Skatteverket, kontanta betalningar utan underlag och ersättning för studiecirklar - som aldrig ägt rum”.⁷²⁹ Ibn Rushd svarade på kritiken, men fick svar från kommunalrådet och partiledaren Martin Wannholt (i Göteborgspartiet Demokraterna, tidigare från Moderaterna). Han hävdade att det fanns en stor majoritet av Göteborgs stads politiker och politiska partier som hade bestämt sig för att dra in det kommunala stödet till Ibn Rushd. Han förklarade orsakerna med att Ibn Rushd har kopplingar till islamistisk extremism, antisemitism och rasism och har ett kvinnoförtryckande synsätt. Dessutom hade förbundet utvecklats till en elitistisk organisation. ”Den genomsnittliga personalkostnaden per anställd under 2019 uppgår till strax över en miljon kronor”.⁷³⁰

7.7.4 Ideologi

Styrelsen för Studieförbundet Ibn Rushd utmärks av att namnen är desamma som för Islamiska förbundets (IFiS) styrelse, där namnen dessutom till större delen fortfarande är desamma som i förbundets grundardokument från 1995; se tabell ovan. Det finns helt enkelt ett tydligt organisatoriskt, och därmed ideologiskt, band mellan Ibn Rushd och Islamiska förbundet (IFiS). När det gäller det ideologiska innehållet i verksamheten vägrar Ibn Rushd (på förfrågan) att ge någon information om de konferenser de har arrangerat eller bidragit till, eller de personer som de har bjudit in som föreläsare till Sverige. Ändå kan man genom sökningar på internet

⁷²⁷ Länsstyrelsen Stockholm, Islamiska Förbundets Stiftelse, ”årsredovisning 2016”, sparad i avhandlingsarkivet 2019-09-15.
https://drive.google.com/file/d/1ZH0JnG_1LSYQjjSST03sUiyL2q12y2td/view?usp=sharing

⁷²⁸ Robin Söderlund, ”Granhedsgården, vill starta asylboende”, Katrineholms-Kuriren, 2015-05-19.
<http://web.archive.org/web/20170810141553/https://www.kkuriren.se/nyheter/granhedsgarden-vill-starta-asylboende/>

⁷²⁹ SVT. ”Misstankarna mot studieförbundet Ibn Rushd – Göteborgs granskning hålls hemlig”, 2020-12-16.
<https://web.archive.org/web/20210125155315/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/studieforbundet-har-dalig-koll-pa-pengarna>

⁷³⁰ Martin Wannholt och andra, ”Göteborg sätter ned foten mot alla former av stöd till extremism”, GP, 2021-03-22.
<https://web.archive.org/web/20210322171755/https://www.gp.se/debatt/g%C3%B6teborg-s%C3%A4tter-ned-foten-mot-alla-former-av-st%C3%B6d-till-extremism-1.43445798>

urskilja att Ibn Rushd stödjer till exempel Islamiska förbundet (IFiS) i dess årliga konferenser; ovan presenterade jag en lista på föreläsare och ledare från det transnationella Muslimska brödraskapet (kapitel 6.5). Så till exempel var Mahmoud Ezzat, ställföreträdande Generalvägledare för Muslimska Brödraskapet, och en av Brödraskapets främsta aktörer i egyptisk politik under revolutionsåren 2011–2013 och därefter, inbjuden på konferensen 2012, mitt under revolutionen. Ett annat exempel var när Ibn Rushd år 2016 bjöd in den egyptiske predikanten Zaghloul El-Naggar, känd i Sverige som antisemit och en av de välkända personligheterna som sprider idén om vetenskapliga mirakel i Koranen. Han är en av de största ägarna i Al-Taqwa bank, brödraskapets egen bank, och beskrevs av Kamal Helbawy som en av pionjärerna i Muslimska Brödraskapets nätverk i Storbritannien.⁷³¹ Så att bjuda in honom är ett tydligt organisatoriskt och ideologiskt ställningstagande. Under denna konferens 2016 föreläste El-Naggar för sin publik i Stockholm om det som kallas ”islamisk vetenskap”. ”Islamisk vetenskap” är en pseudovetenskap som Brödraskapet använder som metod för att legitimera Koranens ställning som ofelbar och därmed sina egna värdeobjektivistiska (eller fundamentalistiska) ideologiska grundvärden som de hävdar är direkt överensstämmande med Koranens ord; sedan Hassan al-Banna är ju ”Brödraskapets islam” den sanna och autentiska versionen av islam (se kapitel 10.1 nedan, och 1.2.2 ovan). Enligt ”islamisk vetenskap” finns all vetenskap och kunskap gömd i Koranen. Zaghloul El-Naggar är en av de främsta predikanterna för denna pseudovetenskap och han pekar på vetenskapliga mirakler och vetenskapliga teorier i Koranen under sina föredragsturnéer i västvärlden. Under sitt föredrag i Stockholm sade han bland annat följande (min översättning):

Den heliga Koranen talar till exempel om himmel och jord eller jordens himmel, vilket bekräftar att jorden, som är en mycket liten sak jämfört med himlarna, har en viktig position i detta universum... Det är centrum för dessa sju himlar och profetens *hadith* (frid vare med honom) bekräftar för oss precis som vetenskapen att Mecka är jordens första centrum och att det ligger under änglarnas *Kaba* i sjunde himlen. Vår *Kaba* låg vid centrum för hela universum. Och hela universum kretsar kring denna välsignade byggnad som vår Herre, den Välsignade och Högste, valde till Guds första hus på jorden. Vi har praktiska standardbevis som helt bekräftar sanningshalten i detta, varav att Meckas longitud är den enda longitudinella linje som riktigt går mot norr om den horisontella projektionen av världskartor på en sådan platt yta, och det är den enda longitudinella linje som pekar mot Polarstjärnan.⁷³²

⁷³¹ Vidino 2020: 43.

⁷³² Islamiska förbundets Facebooksida, 2016-12-14. Arkiv, 2021-07-29. <https://www.facebook.com/page/229027113779265/search/?q=Zaghloul%20El-Naggar%20> Arkiv, 2021-07-29. <https://archive.ph/wip/dBlyH> Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/CJ08PrepZ88>

"القران الكريم على سبيل المثال يتحدث عن السماء والأرض أو سماء الأرض مما يؤكد على أن الأرض وهي شيء ضئيل للغاية إذا قورنت بالسموات أن لها موضع مهم في هذا الكون... أن الأرض هي مركز هذه السماوات السبع وحديث الرسول (ص) يؤكد لنا كما أن العلم أيضا القياسي يؤكد أن مكة المكرمة هي مركز الأرض الأولي وأنها تحت كعبة الملائكة في السماء السابعة. وكان

Han menar att den islamiska vetenskapens ”fakta från koranen”, exempelvis om universum och *Kaba* som han presenterade ovan, kommer att medföra ”islams” utlovade ”erövring av Europa”. Sådana fakta kommer nämligen att ”öppna den västerländska publikens hjärtan”, eftersom de som västerlänningar endast lyssnar till vetenskap. Han påstod under sin utläggning också att det i människors DNA finns vittnesbörd om den islamiska läran om Guds enhet, *tawhid*, alltså att det inte finns någon Gud utom Allah.⁷³³ Videon visar inte lyssnarnas ansikten så man kan inte se om publiken bedömde dessa påståenden som sanna. Sant är i alla fall att Ibn Rushd organiserade arrangemanget. Det framgår av att Ibn Rushds logga fanns i bakgrunden på scenen där El-Naggar framträdde under konferensen. Ibn Rushd har alltså inte ens tvekat om att propagera för till och med (som jag ser det) bisarra inslag från Brödraskapets ideologiska idérymd.

Två andra pusselbitar om Ibn Rushds ideologi handlar om den ställföreträdande eller vikarierande rektorn för Studieförbundet Ibn Rushd, Othman Al-Tawalbeh. Al-Tawalbeh har studerat islamisk rättsvetenskap i Jordanien med fundamentalistisk (salafistisk) inriktning, ser sig som fullföljare av de fromma fädernas rena budskap och är en stor beundrare av Yusuf al-Qaradawi. Han är alltså en renodlad islamist, ser ”islam” som samhällsordning definierad utifrån *sharia*, med förankring i Brödraskapets transnationella nätverk (se kapitel 16.3.2).

Den första pusselbiten är från 2009. Då tilldelade AL-Tawalbeh i egenskap av ”vikarierande rektor” Ibn Rushds hederspris till Islamguiden.se och dess eldsjäl Aso Asinger.⁷³⁴ Islamguiden är mycket allmänbildande för den oinvigde, men den som vill veta mer hänvisas under fliken ”islaminfo” till Islamiska informationsföreningen (IIF) och dess ledare Ahmed al-Mofty. Och då har man direkt hamnat centralt i Muslimska brödraskapets organisatoriska nätverk (se kapitel 7.6.4 ovan).

Den andra pusselbiten är från 2008 och är litet större. Då bjöd Othman Al-Tawalbeh in sin bekantskap Dr. Mazin Motabagani till Sverige. Motabagini är docent i orientalistik vid institutionen för islamisk kultur vid utbildningsfakulteten på King Saudi University i Riyadh. På hans hemsida kan vi läsa brevet med inbjudan från Al-Tawalbeh som nämndes ovan. Al-Tawalbeh skriver till Motabagani om

كعبتنا على محور الكون كله. والكون كله يدور حول هذا البناء المبارك الذي اختاره ربنا تبارك وتعالى لكي يكون أول بيت لله للناس في الأرض ولدينا أدلة علمية قياسية تؤكد على صدق ذلك كثيرا منها ان خط طول مكة المكرمة هو خط الطول الوحيد الذي يتجه إلى الشمال الحقيقي من الإسقاط الأفقي لخرائط العالم على مسطح كهذا وهو الخط الطولي الوحيد الذي يشير إلى النجم القطبي.”

⁷³³ Ibid.

⁷³⁴ Islamguiden, Ibn Rushd hederspris 2009 tilldelades Islamguiden, Pressmeddelande 2009-04-01. http://web.archive.org/web/20150417061855/http://www.islamguiden.com/arkiv/ibn_rushd_hederspris_2009.pdf

studieförbundet Ibn Rushd, med viss överlappning från citatet ovan (min översättning och mina parenteser):

Vi [i Sverige] försöker åtminstone bevara [identiteten och kulturen hos] våra islamiska och arabiska samfundsmedlemmar vilket allmänt minskar det europeiska samhällets lidande [den västerländska civilisationens förfall] - för att inte tala om vikten av vårt aktiva deltagande [ideologisk och organisatorisk aktivitet] på andra områden kring det moderna europeiska livet. Och allt detta skulle inte bli av utan att framhäva "jaget" [den muslimska identiteten] i mötet med den andre via dialogen och samförståndets väg.⁷³⁵

Vad Al-Tawalbeh syftar på är inte alldeles solklart men jag har försökt lägga till i hakparenteserna hur jag tolkar honom. Det verkar dock vara klart, att Studieförbundet Ibn Rushd bedriver islamisk utbildning och socialisering av invandrare i Sverige, som en del av *da'wah*, för att "bevara våra islamiska och arabiska samfundsmedlemmar" och förstärka deras islamiska och arabiska identitet. Men syftet är ännu mer omfattande; detta att muslimerna ska vara så många och så övertygade att de ska kunna ta över när den västerländska civilisationen har gått under, det är därför som det muslimska "jaget" (den islamiska personlighet som är kärnan i Brödraskapets skolnings- och socialisationsprocess) i alla dialoger och samtal måste framhållas som lösningen (se kapitel 3.2.3, 10.2.1 och 16.2.3).

Enligt Ibn Rushds årsberättelse 2019 har över 70% av studietimmarna ägnats åt följande ämnen: Islamofobi och rasism, Stärka den svenskmuslimska identiteten, arabiska, folkbildning om islam, utbildning av imamer och folkbildare om islam.⁷³⁶ Att "bevara den muslimska identiteten" är en målsättning som vi tidigare har mött hos andra organisationer i nätverket, det är detta som Carlbom och andra har pekat på som syftande till att motverka integration och uppgående i det svenska samhället (kapitel 1.4.4 och 1.4.5). (Nedan ska jag återkomma till enklavisering och identitetsbevarande som delar i en sammanhållen strategisk plan, se kapitel 14.5.2 och 16.2.4.)

Motabagani i sin tur berättar om sitt besök i Sverige. För att illustrera hans ideologi kan nämnas att han skriver om svenska kvinnor, efter sin resa. Där hävdar han att Sverige lider av moraliskt förfall, en vanlig stereotyp om "västcivilisationens förfall" sedan Rashid Rida och Sayyid Qutb i Muslimska brödraskapets ideologi

⁷³⁵ Othman Al-Tawalbeh, "الرحلة السويدية - الحلقة الأولى التعرف إلى عثمان طوالبه", (Sverigeresan - Avsnitt ett Att lära känna Othman Al-Tawalbeh), Mazin Motabaganis hemsida, 2014-04-27. http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html

"فنحن نحاول على الأقل الحفاظ على أبناء جاليتنا العربية والإسلامية مما يقلل من معاناة المجتمع الأوروبي بشكل عام ناهيك عن ضرورة مساهمتنا الفاعلة في المجالات الأخرى الخاصة بالحياة الأوروبية المعاصرة، وهذا كله لا يتأتى إلا بإبراز "الأنا" مقابل الآخر عن طريق الحوار والتفاهم".

⁷³⁶ Studieförbundet Ibn Rushd, Årsberättelse 2019. 2020-05-15. <https://web.archive.org/web/20220906144331/https://www.ibnrushd.se/wp-content/uploads/2020/06/Ibn-Rushd-Studieförbundet-2019-2020-årsberättelse.pdf>

retorik.⁷³⁷ (Se kapitel 11.5 nedan.) Graviditeter bland flickor under 16 år är vanliga, hävdar Motabagani. Dessutom ser andra européer på svenska kvinnor som moraliskt förfallna och prostituerade.⁷³⁸ Othman Al-Tawalbeh som person (se kapitel 14.5.4 nedan) samt fallet Motabagani, tillsammans med Ibn Rushds stöd till Islamiska förbundets (IFiS) konferenser, säger tillräckligt om Ibn Rushds organisatoriska och ideologiska sällskap hos Muslimska brödrskapet, även om det naturligtvis har funnits många fler föredragshållare.

Ibn Rushd ger också ut tidskriften *Kupolen Magazine* och där skrevs till exempel en artikel 2017 av den radikale aktivisten Rashid Musa; ordförande för SUM, med plats i valberedningen inom socialdemokratiska Hjärta, gren av Tro och solidaritet (kapitel 18.1) samt medlem i flera av nätverkets organisationer. Artikelns rubrik, som nämndes ovan, var ”*Malcolm X öppnade våra ögon*” och får ses som en hyllning. Malcolm X var ju renodlat revolutionär, och vi ser här en intressant ideologisk överlappning mellan radikal islamism, radikal anti-rasism och radikal marxism, där Rashid Musa rör sig (se kapitel 7.4.1 ovan).

Men ideologin inom Ibn Rush illustreras också på ett annat sätt genom styrelsens ordförande Helena Benaouda/Hummasten, under 1990-talet redaktör för svenskspråkiga *Salaam*, ordförande i Sveriges muslimska råd (SMR) 2004–2014, och sedan dess ordförande för det mer ideologiskt verksamma Ibn Rushd.

7.7.5 En brandvägg av nekande. Helena Benaouda/Hummasten och Erik Amnås utredning.

Under 2015 uppmärksammade flera medier att Studieförbundet Ibn Rushd bjöd in predikanter med uttalanden som framförde idéer om antisemitism, kvinnoförakt och homofobi; allt detta är grundläggande idéer i Muslimska brödrskapets ideologi som jag återkommer till nedan (kapitel 10, 11 och 12). Då skickade Folkbildningsrådet, som bekostar studieförbundens verksamhet i Sverige, ett brev till förbundets ordförande Helena Benaouda/Hummasten och bad henne svara på kritiken eftersom ett krav för att få bidrag är demokratiska grundvärderingar. Svaret blev ett mejl daterat den 30 juni 2015. Benaouda/Hummasten hälsade att Ibn Rushd stod för demokratiska värderingar och var noggranna med att hålla rent mot icke-demokratiska idéer och tillade:

⁷³⁷ Se t.ex. Uriya Shavit, *Islamism and the West. From “cultural attack” to “missionary Migrant”*. London: Routledge, 2014: 97–133, där kap. 4 har rubriken “The Decline of the West. Predicting the collapse of a godless civilization”.

⁷³⁸ Othman Al-Tawalbeh, ”الرحلة السودانية - الحلقة الأولى التعرف إلى عثمان طواليه”, (Sverigeresan - Avsnitt ett Att lära känna Othman Al-Tawalbeh), Mazin Motabaganis hemsida, 2014-04-27. http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html

...det är beklagligt att man vid upprepade tillfällen konfronteras med islamofobi och att bli ombedd att svara på detta sätt.⁷³⁹

Benaouda/Hummasten uppfattar alltså medias påståenden om människosyn och kvinnoosyn, och Folkbildningsrådets förfrågan, som ”islamofobi”.

Att vinkla kritik som ”islamofobi” är en reaktion och informationsstrategi som är vanlig i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk när de möter kritiska frågor eller undersökande journalistik; särskilt utvecklat efter 2009. Det året publicerade Jimmie Åkesson artikeln ”Muslimerna är vårt största utländska hot” i Aftonbladet, vilket också blev huvudtema på Sverigedemokraternas landsdagar vid samma tid. Denna famösa artikel har sedan dess blivit sinnebilden för ”islamofobi” i Sverige. Året efter publicerade också Mattias Gardell boken *Islamofobi*. Stockholm: Leopard förlag, 2010, som är en idéhistoriskt upplagd genomgång av ”islamofobin” i Sverige. Boken presenterar en historiskt ingrodd, och nutida existerande islamskräck. I bokens Förord tackas framstående representanter från Islamiska förbundets nätverk såsom Omar Mustafa, IFiS (kapitel 18.1), Mehmet Kaplan, SUM (kapitel 18.2), och Fatima Doubakil, MMRK och MPS (kapitel 7.3.5), alla framträdande aktivister i att utveckla och använda idén om den svenska ”islamofobin” i debatter. Boken var alltså direkt politiskt förankrad bland ledande personer inom Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk, och var ett direkt bidrag och argumentsamling till denna retorik och informationsstrategi. (För ”islamofobi” som idé och informationsstrategi, se också kapitel 17.3.8.)

Frågan om Ibn Rushds ideologiska hemvist togs åter upp av Kristdemokratiska ungdomsförbundet KDU ett år senare, i en debattartikel på SvD Brännpunkt den 22 december 2016. Där krävde de att Folkbildningsrådets ekonomiska stöd till Ibn Rushd skulle upphöra eftersom de hade islamistiska föredragshållare och ingick i Muslimska brödraskapets nätverk. På detta svarade Ibn Rushds styrelseordförande Helena Benaouda /Hummasten den 24 december att detta återigen var ett uttryck för ”islamofobi” och ”islamofobiska konspirationsteorier”. Hon skriver på SvD Brännpunkt:

Studieförbundet Ibn Rushd har inga kopplingar till Muslimska brödraskapet, varken direkta kopplingar, andrahandsrelationer eller ens på tredje nivå. Varken till fråga om styrning eller ekonomiskt bidrag,⁷⁴⁰

⁷³⁹ En kopia av korrespondens mellan Folkbildningsrådet och Ibn Rushd tillhandahållit vid besök till Folkbildningsrådet lokal av den ansvarige personalen 2017-10-15.
https://drive.google.com/file/d/1jVd64ksmkvm9PMtO5iGVkrJUvzHeCTo/_view?usp=sharing

⁷⁴⁰ Helena Hummasten, Nadia Marhri Lodin och Zainab Marrakchi, ”KDU sprider orimliga anklagelser”, Dagensnyheter, 2016-12-24.
<http://web.archive.org/web/20170328180805/https://www.svd.se/kdu-sprider-orimliga-anklagelser-om-oss>.

Det anmärkningsvärda är att detta utsägs av en person som är ordförande i en organisation där samtliga i styrelsen är höga ledare inom Islamiska förbundets organisatoriska nätverk (se tabellen ovan), och där flera har, som påvisas i denna undersökning, direkta eller indirekta kontakter med det Muslimska brödraskapets transnationella nätverk, inte minst genom de årligen återkommande konferenserna i Stockholm sedan 1995 (se kapitel 6.5) där Ibn Rushd har varit medarrangör. Benaouda/Hummasten har också personligen som redaktör för *Salaam* under 1990-talet varit verksam som ideologiproducent och ideologiförmedlare för detta nätverk, där hon hämtat artiklar från det transnationella Muslimska brödraskapets ideologer (Otterbeck 2000). En annan personlig omständighet är hennes jihadistiska dotter och svärson, dömd för det planerade attentatet mot Jyllandsposten (se kapitel 14.2.5 nedan). Vi ser hos henne en extrem form av ”organiserat hyckleri”, som det har kallats inom företagsekonomisk forskning (Brunsson 2005) (se kapitel 14.6 nedan). Men saken fortsätter.

I mars 2017 kom en rapport från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, skriven av Magnus Norell, biträdd av Aje Carlbom och Pierre Durrani, med titeln *Muslimska brödraskapet i Sverige*. Där driver författarna tesen att Islamiska förbundet (IFiS) är navet i ett nätverk i Sverige som i sin tur ingår i Muslimska brödraskapets transnationella nätverk (se kapitel 1.4.5). Författarna menar också att IFiS och dess organisationer står för en typ av enklavisering som motverkar integration och anpassning i det svenska samhället. (Det var denna rapport som fick kraftig kritik från svenska religionsforskare, kapitel 1.4.7.)

I sitt svar till MSB-rapporten på hemsidan svarar Ibn Rushd att sådana påståenden är ”islamofobi” och ”islamofoba konspirationsteorier”. (”Islamofobi” är när man säger något som kan innebära eller leda till kritik för rörelsen. ”Konspirationsteori” är när man påpekar ett samband med det Muslimska brödraskapet.) På hemsidan utsägs det uttryckligen som svar:

Ibn Rushd har inga kopplingar till Muslimska Brödraskapet, vilket vi tydligt talat om upprepade gånger. Bland annat i en artikel på SVD:s Brännpunkt.⁷⁴¹

Uppståndelsen runt Ibn Rushd i medierna, och Folkbildningsrådets ökande undran, fick rådet att till slut tillsätta en utredning om studieförbundet Ibn Rushds ideologi, demokratiska trovärdighet och eventuella tillhörighet till Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Utredningen genomfördes med statsvetaren Erik Amnå som huvudsekreterare och blev färdig 2019 med titeln *När tilliten prövas. En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag*.

⁷⁴¹ Ibn Rushd, ”Undermålig MSB-rapport sprider konspirationsteorier,” 2017-02-28.
<http://web.archive.org/web/20170301053333/http://www.ibnrushd.se/undermalig-msb-rapport-sprider-konspirationsteorier/>

Utredningen kom fram till slutsatsen att det inte finns några ”formella eller organisatoriska kopplingar mellan Muslimska Brödraskapet och Ibn Rushd”.⁷⁴² I detta ligger utredningens slutsats nära Rickard Lagervalls och Simon Sorgenfreis tidigare redovisade allmänna uppfattning om IFiS i Sverige, men också nära kritiken i religionsvetarnas kollektivartikel riktad mot Norell, Carlbom och Durrans MSB-rapport *Muslimska brödraskapet i Sverige* (kapitel 1.4.4 och 1.4.7 ovan). Men här gällde det nu Ibn Rushd.

Hur Erik Amnås slutsats är möjlig med den styrelsesammansättning som Ibn Rush har haft över tid, och som redovisades i tabellen ovan, är en gåta. Alla styrelsemedlemmar är ju djupt involverade i Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk av organisationer. Det finns bara två alternativ. Antingen kontrollerade man aldrig vilka som satt i styrelsen eller ställde frågor om deras anknytning till Islamiska förbundet (IFiS) och dess kontakter med det transnationella Muslimska brödraskapet. Eller också kontrollerade man styrelsen, men ansåg medvetet att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) *inte har något med Muslimska brödraskapet att göra*. Båda alternativen framstår som mycket tveksamma ur ett utredningsperspektiv, framför allt efter de debatter som hade förekommit sedan Omar Mustafas avgång 2013 (kapitel 18.1). Man kan påminna om att Islamiska förbundet (IFiS) ända sedan Svanbergs & Westerlunds bok *Blågul islam* (1999) har associerats med Muslimska brödraskapet (se kapitel 1.4.1), att den biträdande rektorn Othman Al-Tawalbeh är en uttalad islamist med beundran för Yusuf al-Qaradawi, liksom att styrelseordföranden Benaouda/Hummasten är en tränad ideolog och kommunikatör sedan sin tid på 1990-talet som redaktör för Islamiska förbundets (IFiS) ideologiska tidskrift tidskriften *Salaam* (kapitel 1.4.4, 7.6.4).

Erik Amnås utredning kan inte ha varit lätt att genomföra med tanke på den brandvägg av ”organiserat hyckleri” som styrelsen genom den informationsstrategiskt garvade ordföranden Benaouda/Hummasten redan hade uppvisat i media. Det framkommer dock en besvärande omständighet i utredningens genomförande, som kan ha hejdat den redan vid brandväggen. I utredningen *När tilliten prövas* (2019) nämns att:

På grund av att ingen i utredarteamet behärskar arabiska har inga observationer genomförts på sådana arrangemang där arabiska varit huvudspråket.⁷⁴³

⁷⁴² Erik Amnå och andra, *När tilliten prövas: En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag*, Folkbildningsrådet 2019: 2, sid. 20
[http://web.archive.org/web/20220223084732/https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapport er/ovriga-rapporter/2019/folkbildningsradet_rapport_ibnrushd_2019-2.pdf?epieditmode=true](http://web.archive.org/web/20220223084732/https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapport%20er/ovriga-rapporter/2019/folkbildningsradet_rapport_ibnrushd_2019-2.pdf?epieditmode=true)

⁷⁴³ Erik Amnå och andra, "När tilliten prövas: En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag", Folkbildningsrådet 2019: 2, sid. 20.
[http://web.archive.org/web/20220223084732/https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapport er/ovriga-rapporter/2019/folkbildningsradet_rapport_ibnrushd_2019-2.pdf?epieditmode=true](http://web.archive.org/web/20220223084732/https://www.folkbildningsradet.se/globalassets/rapport%20er/ovriga-rapporter/2019/folkbildningsradet_rapport_ibnrushd_2019-2.pdf?epieditmode=true)

Denna omständighet belyser hur utredningens slutsats om Ibn Rushd kan ha kommit till, trots styrelsens kompakta anknytning till Islamiska förbundet (IFiS). Det innebär till exempel att ett föredrag som al Naggars ovan och en mängd andra eventuella föredrag i islamistiska, ideologiska ämnen, och av eventuella medlemmar från den transnationella Muslimska brödrskapet, aldrig har analyserats. Kanske inte ens föredragshållarnas bakgrund i arabiskspråkiga media. Och rimligen har man kanske inte heller kontrollerat styrelsemedlemmarna, eller IFiS i arabiskspråkiga sammanhang. Men nu var det så att utredningen redan i sitt uppdrag från Folkbildningsrådet faktiskt hade fått uppgiften att undersöka även arabiskspråkiga inslag. Under punkt 4 i avtalet för uppdraget står det nämligen att:

Folkbildningsrådet bistår även med tolk för det fall det finns behov vid dokumentanalyser, intervjuer eller besök.⁷⁴⁴

Trots att utredningen alltså kunde få det stöd som behövdes för att göra analyser av arabiskspråkiga texter, och genomföra intervjuer eller ställa frågor på arabiska, valde rapportförfattarna att bortse från det arabiskspråkiga innehållet i Ibn Rushds verksamhet. Det arabiskspråkiga materialet är troligen det mest kontroversiella och, rimligen, det som är mest angeläget att få information om från Folkbildningsrådets demokratiska synvinkel.

Trots denna svenskspråkiga ensidighet kom utredningen ändå fram till vissa slutsatser som är ganska graverande för organisationen ur demokratisk synvinkel. Det framkommer i utredningen att Ibn Rushd har en politisk-teologisk förankring i en sunnimuslimsk, "samhällstillvänd tolkningstradition av islam" (underförstått politisk) med ideologisk anknytning till Muslimska Brödrskapet. Utredningen pekar också på idémässiga svagheter och direkta felsteg som gjorts i valet av föreläsare som är problematiska utifrån Folkbildningsrådets demokratiska syften och villkor.⁷⁴⁵ Ibn Rushd har i ett svar lagt fram en plan för att åtgärda dessa fel. Man har också bytt ut ordföranden.

Folkbildningsrådet har inte reagerat på de ovannämnda slutsatserna, inte heller på den svenskspråkiga ensidigheten i rapporten, utan har fortsatt att ge sitt årliga mångmiljonstöd till Ibn Rushd. Utredningen fick dock kritik från flera håll. Forskarna Aje Carlbom och Magnus Ranstorp, till exempel, menade att utredningen förutom andra misstag särskilt hade missat att undersöka Ibn Rushds anslag och ekonomi.⁷⁴⁶ Frågan om ekonomin har också blivit en stor sak senare i den kritik som

⁷⁴⁴ Avtalet mellan Erik Amnå och Folkbildningsrådet, 2019-01-24. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1aV3eU9ZxeM5VK123N5QAdf_W5w4RG0qr/view?usp=sharing

⁷⁴⁵ Amnå o.a. 2019: 20.

⁷⁴⁶ Aje Carlbom, Magnus Ranstorp, "Granskningen undviker kritiken av Ibn Rushds ekonomi", Dagens Nyheter, 2020-05-19.
<https://web.archive.org/web/20190910225900/https://www.dn.se/debatt/repliker/granskningen-undviker-kritiken-av-ibn-rushds-ekonomi/>

Göteborgs stad framförde mot studieförbundet Ibn Rushd under 2021 och i beslutet att inte tilldela något ekonomiskt stöd 2022.⁷⁴⁷ (Det ska tilläggas att Ibn Rushd har bytt ut sin styrelse och antagit ett nytt program; men huvudmännen som kontrollerar studieförbundet som stiftelse kvarstår.)

Det var märkligt att ingen i utredningen behärskade arabiska, att inte ta med en arabisk kunnig utredare är ju närmast att från början vingklippa den. Och det som är ännu mer uppseendeväckande är att utredarna inte sökte hjälp av tolk, vilket Folkbildningsrådet hade förutsatt. Att gå ifrån tanken om tolkning, som fanns formulerad i utredningsuppdraget, är så uppseendeväckande att man måste fråga sig om detta var (medvetet eller omedvetet) arrangerat med det underliggande syftet att eventuella islamistiskt odemokratiska värderingar i Ibn Rushds verksamhet inte skulle kunna komma fram. Det finns ju också en annan underliggande (medveten eller omedveten) snedvridande värdering som skulle ha kunnat vara påverkande, och som inte är enbart islamstödande, nämligen att så kallade civilsamhällesorganisationer ska försvaras till varje pris mot statlig kontroll och begränsningar, och att det här var en sådan situation. Men för att besvara den frågan skulle det krävas en närmare utredning.

7.8 Kommittéer för da'wah och utbildning: Sveriges islamiska skolor (SIS)

7.8.1 Pedagogisk idé

Uppfostran är mycket viktig i Brödraskapets vision, vilket jag kommer att ta upp mer i del 3. Tack vare skolreformen från 1990-talet fick IFiS aktörer möjlighet att starta privata skolor med islamisk profil. Det blev sex huvudskolor med filialskolor som ansluter sig till en stiftelse som heter Sveriges islamiska skolor, grundad av IFiS. Stiftelsen är medlem i The Federation of European Arab-Islamic Schools som är ansluten till den europeiska federation FIOE.⁷⁴⁸ På förbundets hemsida fanns det en länk som leder till en redogörelse om att Sveriges islamiska skolor består av sex grundskolor, förskolor och gymnasieskolor.⁷⁴⁹ Enligt hemsidan bestod stiftelsen år 2009 av den Islamiska skolan i Stockholm och dess chef Khemais Bassoumi, Al-Azharskolan i Stockholm och dess chef Bashir Aman Ali, Al-Azhar skolan i Örebro och dess chef Burhan Mohammed Ali, Imanskolan i Uppsala och dess chef Khodr Ali, Römosseskolan i Göteborg och dess direktör Abdirizak Waberi samt den

⁷⁴⁷ ”Klart: Ibn Rushd får inget bidrag av Göteborg”. *Göteborgs Posten*, 22 februari 2022.

⁷⁴⁸ Agbor 2009: 54.

⁷⁴⁹ Islamiska förbundet, ”länkar”.

<http://web.archive.org/web/20140913231225/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/index.php>

islamiska skolan i Växjö och dess chef Ismail Abu Helal.⁷⁵⁰ Alla dessa personer är aktiva i Islamiska förbundets verksamhet och har varit med i grundandet av dessa skolor.

Den första skolan som satte i gång sin verksamhet i Stockholm i mitten av 90-talet hette Islamiska skolan i Stockholm. I en rapport om verksamheten 1996 skrev Chakib Benmakhlouf i Islamiska förbundets tidskrift *Rabita* att målet för verksamheten var *Tawtin*, bosättningen som slogan. Bosättningen innebär för Benmakhlouf att skolan ska skydda elever från ämnen som strider mot islam. Här tar han upp dessa ämnen:

Vi följer den svenska läroplanen i sin helhet med undantag för det som motsäger islam, vilket är litet, lägg därtill den allmänna stämningen i skolan som oftast bär en islamisk prägel, där en del av studenterna fastar på måndagar eller torsdagar. Således har vi bearbetat några ämnen som strider mot islam och infört några små ändringar, exempelvis vid ämnet idrott separerade vi killar och tjejer från första klass, sedan ersattes musikämnet av [religiösa] sånger, och vad gäller de teorier som strider mot islam, exempelvis Darwins teori, jämför läraren den med vad islam förde med sig för att ta reda på vad som är fel med den.⁷⁵¹

Rapporten är skriven för arabiska läsare inklusive potentiella kunder, föräldrar till muslimska barn som är eller förhoppningsvis blir elever på skolan. Uttalandet visar objektivering av islam. Begreppet *Tawtin*, Bosättningen är en del av Brödraskapets strategi i väst och jag kommer att presentera detta i den ideologiska delen av avhandlingen. Den islam som Benmakhlouf förespråkar är Brödraskapets islam och kommer här i konfrontation med den svenska läroplanen. Benmakhlouf uppfattade skillnaden som liten och att den handlar framför allt om fasta, kön, musik, och undervisning i biologi. Lösningen verkar vara enkel enligt Benmakhlouf. Barn tilläts fasta två dagar i veckan. Skolan drev könsseparerad undervisning i idrott. Musiklektioner ställdes in och ersattes med religiösa hymner och sånger. En lösning på konflikten mellan den islam som undervisas och den sekulära uppfattningen i biologi kom till stånd genom att man presenterade den sekulära uppfattningen men samtidigt presenterades islamska förbundets uppfattning för att visa eleverna att den sekulära uppfattningen är felaktig.⁷⁵² Benmakhlouf följer alltså den 19:e principen i

⁷⁵⁰ SIS, "Medlemmar".

<http://web.archive.org/web/20090421072808/http://www.islamiskaskolor.se/arb/members.htm>

⁷⁵¹ *Rabita*, "تقرير عن نشاطات المدرسة الإسلامية في استوكهولم", (En rapport om Islamiska skolans verksamhet i Stockholm), 9/1996: 6.

“أننا ندرس المنهاج السعودي بمجمله إلا ما يتعارض مع الإسلام، وهو قليل وزد على ذلك الجو العام للمدرسة، والذي يتأثر في معظمه بالطابع الإسلامي، حيث أننا نجد من التلاميذ من يصوم يوم الاثنين أو الخميس. وهكذا فقد عالجتنا بعض المواد التي تتعارض مع الإسلام، وأدخلنا عليها بعض التعديلات كمادة الرياضة التي فصلنا فيها بين الأولاد والبنات من الصف الأول ثم مادة الموسيقى حيث عوضت بالأنشيد أما النظريات التي تتعارض مع الإسلام كنظرية داروين فإن المدرس يقوم بمقارنتها مع ما جاء به الإسلام لتبئين الخطأ فيها”.

⁷⁵² Ibid.

Hassan al-Bannas meddelande om läror. Grunden säger att när en islamisk teori kolliderar med en vetenskaplig teori följs den islamiska.⁷⁵³

En annan rapport på arabiska från Sveriges muslimska råd (SMR) om skolorna publicerades på islamguiden.se där skälen till etableringen av islamiska skolor förklaras under titeln ”Sveriges Islamiska skola” (min översättning):

Det andra problemet som muslimer fruktar är sexuell pornografi i skolorna, där den sexuella revolutionen har spridit sig från universitetet till gymnasieskolan och grundskolan. Idag finner vi att det inte finns någon svensk flicka som vill förbli oskuld. Det är viktigt för flickor att vara sexuellt aktiva enligt deras kompisars tycke!! och det noteras att abortfrekvensen bland svenska flickor är mycket hög. Denna smitta har spridit sig till utlänningarnas döttrar som har sex i hemlighet och sedan utförs en rekonstruktionskirurgi av mödomshinnan, utan anhörigas kännedom, med hjälp av svenska läkare och sociala handledare, av rädsla för anhörigas dödligt våldsamma reaktion om de kommer på det. Efter att ha fått kännedom om dessa fruktansvärda fakta som skolorna i Sverige kryllar av är de svenska officiella och folkliga myndigheterna förvånade över att muslimer flyr med sina barn från denna ruttna miljö dit säkerhet, trygghet, välbefinnande och islam finns, i famnen på islamiska skolor.⁷⁵⁴

Uttalandet är riktat till muslimska föräldrar som har flickor, som är rädda för ”anhörigas dödligt våldsamma reaktion”, och som vill fortsätta att utöva kontroll över flickornas sexualitet. Konflikten mellan det sekulära samhällets jämställt öppna syn på sex hos ungdomarna och de islamiska skolornas grundvärden lbekräftas genom att beskriva den svenska skolans miljöer som moraliskt ”ruttna”. Här kommer islamiska skolor, lovar man, att fungera som trygga garantier för traditionalism och djupt konservativa patriarkaliska värderingar. Det som man uppfattar som en ”islamisk” ordning i en ”islamisk skola”. Vi vet sedan tidigare att denna ”islam” är Muslimska brödraskapets version.

I en intervju på den arabiska webbtidningen *Islameiat* 2011 redogör Chakib Benmakhlof för Sveriges islamiska skolor och beskriver dem som:

⁷⁵³ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, *Risalat al-ta'alim*, (Meddelande om läror), *Ikhwan wiki*.

http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_التعاليم

Arkiv, 2017-08-31. <http://archive.is/k0sxV>

⁷⁵⁴ Islamguiden, ”2001 الإسلام والمسلمين في السويد” (Islam och muslimer i Sverige 2001).

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

”والمشكلة الثانية التي يتخوف منها المسلمون، هي الإباحية الجنسية في المدارس حيث أن الثورة الجنسية قد امتدت من الجامعة إلى المدرسة الثانوية، والابتدائية، واليوم نجد أنه لا توجد أية بنت سويدية ترغب في أن تبقى عذراء، وإنه لمن المهم في أعين الزملاء أن تكون البنت نشيطة جنسيا!!! ويلاحظ أن نسبة الإجهاض بين البنات السويديات عالية جدا، وقد امتدت عدوى ذلك لبنات الأجانب اللاتي يمارسن الجنس سرا، ثم يقمن بإجراء عمليات إعادة لحم عشاء البكارة دون علم ذويهن، وبمساعدة الأطباء السويديين والمرشدين الاجتماعيين، خوفا من ردة الفعل القاتلة لدى ذويهن إذا علموا بذلك. أبعد معرفة هذه الحقائق الفظيعة التي تعج بها مدارس السويد، تستغرب الجهات الرسمية والشعبية السويدية من فرار المسلم بأبنائه من هذه البيئة العفنة، إلى حيث الأمن والأمان والسلامة والإسلام في أحضان المدارس الإسلامية.”

...exemplariska skolor; hela budgeten är från det svenska utbildningsministeriet. Det studerar nästan två tusen muslimska barn i dessa skolor och övervakas av de svenska inspektörerna både vad gäller det administrativa och det finansiella.⁷⁵⁵

Hur exemplariska skolorna är, och i vems ögon, samt hur den historiska utvecklingen gick till när de växte fram, är vad det här delkapitlet handlar om. Om ”de svenska inspektörerna” egentligen har haft kunskap om att de islamiska skolorna är kända för den värdegrund som framkom ovan i islamguiden.se är nog ganska tveksamt.

7.8.2 Grundandet och de organisatoriska kopplingarna

Den islamiska skolan i Stockholm var den första islamiska skolan i Sverige och grundades i samband med friskolskolereformen 1992. Några månader innan skolreformen antogs hölls ett konstituerande möte i Stockholm den 2 februari 1991. I detta möte deltog en lång rad framstående ledningspersoner inom Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk. Vi möter där Mostafa Kharraki (grundare i IFiS), Ahmed Ghanem (grundare i IFiS), Haytham Rahmeh (grundare och Islamic relief, imam för Stora moskén i Stockholm), Mahmoud Aldebe (grundare av IFiS och långvarig ordförande i SMF) samt Chakib Benmakhlof (grundare i IFiS, och internationell kontakt med egyptiska moderorganisationen). Stiftelsen islamiska skolor (SIS) ansökte om registreringsnummer hos Skatteverket och med ansökan bifogades en kopia på det konstituerande mötets protokoll samt en kopia av stadgarna. I stadgarna anges att syftet med förbundet är att ”etablera grundläggande och avancerad utbildning för muslimska barn med hänsyn till den islamiska kulturen och det arabiska språket”,⁷⁵⁶ något som kommer att stå i alla andra islamiska skolors stadgar. Lägg märke till att fyra personer som ingår i skolans styrelse också är grundare av IFiS enligt konstituerande mötet 1995, som jag presenterade tidigare. Det betyder att Islamiska förbundet (IFiS) anser att skolfrågan är viktig och måste hanteras av de allra främsta. Haytham Rahmeh är ideolog och ordförande för imamrådet samt har varit huvudimam för Stora moskén på Södermalm i Stockholm; senare som vi såg krigsherre i Syrien.

Al-Azharskolan i Stockholm grundades den 12 juni 1997 enligt det konstituerande mötets protokoll. Styrelsen bestod av bland andra Abdirisak Aden, Mohamed Younes, Ibrahim Osman Bouraleh och Bashir Aman Ali.⁷⁵⁷ Abdirisak Aden

⁷⁵⁵ *Islameiat*, ”حوار مع رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا : شكيب بن مخلوف”, (En intervju med Chakib Benmakhlof, ordföranden för Federation of Islamic Organisations in Europe), 2014-01-14. https://web.archive.org/web/20140108132649/http://www.islameiat.com/Pages/Subjects/Default.aspx?id=12486&cat_id=6

⁷⁵⁶ Skatteverket, ”Stiftelsen islamiska skolan”. 1991-11-02, sparad i avhandlingsarkivet 2019-10-11. https://drive.google.com/file/d/1Smc_BNbbY_mDfJ4H2wHoHx5TJ5CbG7Ki/view?usp=sharing

⁷⁵⁷ Skatteverket. ”Al Azhar stiftelsen i Stockholm”, 1997-07-25. <https://drive.google.com/file/d/1THnwpd4WZJsKI6Yst7TaELsmb6ziBCss/view?usp=sharing>

fungerade som styrelseordförande och rektor. Bashir Aman Ali blev rektor och arbetade samtidigt som imam och predikant vid Rinkebymoskén.⁷⁵⁸ Ibrahim Osman Bouraleh har varit styrelsemedlem fram till att styrelsen upplöstes på grund av ekobrott som vi kommer att återkomma till. Al-Azharskolan i Örebro grundades 1997 av Abdirisak Aden, Mohamed Younes och Bashir Aman Ali med en tydlig personöverlappning med Al-Azhar skolan i Stockholm. Enligt stadgan ska den överlåtas till Islamiska förbundet i Sverige, om den skulle läggas ner.⁷⁵⁹ Både Ibrahim Osman Bouraleh och Bashir Aman Ali hade uppdrag inom Islamiska förbundet.

Römosseskolan i Göteborg grundades (1999). Enligt stadgarna överlämnas skolans behållning till Islamiska Förbundet i Göteborg. Den första styrelsen bestod av Abdirizak Waberi, Abdullah Almasri och Abdulgani Ali.⁷⁶⁰ Waberi var ordförande för Islamiska förbundet i Göteborg, men också i Sverige, och den sistnämnde blev senare ordförande för Islamiska förbundet i Göteborg,⁷⁶¹ och är nuvarande (2022) ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).⁷⁶²

I Växjö grundade Ismail Abu Helal Växjö islamiska skola 2001. Han var då ordförande för Islamiska förbundets lokalavdelning i Växjö. I ansökan lämnades in stadgar med artikeln 13 som säger, att om stiftelsen upplöses ska stiftelsens kapital återgå till Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS). I avsaknad av den sistnämnda kommer medlen att återgå till Sveriges muslimska råd (SMR).⁷⁶³ Abu Helal var styrelsemedlem i FIFS, och grundare i SMR. Islamiska förbundet (IFiS) är alltså djupt involverat vid skolornas bildande, och har ett fortsatt stort inflytande som kommer att framgå.

Imanskolan i Uppsala grundades 1995 av Al-Iman-stiftelsen. I konstituerande mötet står: Khedim Ouldadda (grundare i SMR), Liselotte Ouldadda (gift med Khedim),

⁷⁵⁸ Lars Boström, "Gud för mig är livet, utan Gud kan jag inte leva", Dagens Nyheter, 2012-01-23. <http://web.archive.org/web/20151206082626/http://www.dn.se/insidan/gud-for-mig-ar-livet-utan-gud-kan-jag-inte-leva/>

⁷⁵⁹ Skolverket, "ansökan om godkännande av rätt till bidrag", Dnr. 43-2002:1369. https://drive.google.com/file/d/1PdvftBgUyUpNpsLgdySdztCkLdbP4Ei_/view?usp=sharing

⁷⁶⁰ Föreningen Islamiska skolan i Göteborg, "Stadgar", Skolverket, Dnr. 1999–3010, sparad i avhandlingsarkivet 2019-10-11. https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9gfdRi_ISiqyGK-29Hg

⁷⁶¹ Gunnar Kampe et al, "Olika religioner kan leva sida vid sida", Göteborgs-Posten, 2006-02-2006. <https://web.archive.org/web/20210906081142/https://www.gp.se/debatt/olika-religioner-kan-leva-sida-vid-sida-1.1184280>

⁷⁶² Islamiska förbundet, "Abdulgani Ali väljs till ny ordförande för Islamiska förbundet i Sverige", 2019-11-06. <https://web.archive.org/web/20201102110819/https://www.islamiskaforbundet.se/nyordf2019/>

⁷⁶³ Skolverket, Dnr. 43–2003: 1159, sparad i avhandlingsarkivet 2019-10-11, s. 45. <https://drive.google.com/file/d/1pK7AJ6qe5NuP0T139Vl3NX8Ffm7iEfFE/view?usp=sharing>

Khodr Ali och Maged Ashkar (grundare i SUM).⁷⁶⁴ Enligt stadgan skall stiftelsens behållning överföras till Uppsalamoskén när stiftelsen upphör.⁷⁶⁵ I en artikel i den första utgåvan av Islamiska förbundets tidskrift *Rabita* 1994 hänvisades till muslimernas aktiviteter i Uppsala. Khodr Ali kallades organisationens imam; Imanskolan är samma organisation som Mahmoud Aldebe arbetade för innan han flyttade till Stockholm.⁷⁶⁶

En slutsats är nu att det fåtal personer som har grundat skolorna är samma personer som har grundat de andra organisationerna i Islamiska förbundets (IFiS) nätverk. Att grunda organisationer och skolor är en viktig del i al-Bannas strategi om *da'wah*, kallelsen till islam. Den utförliga utredningen om de olika grundarna och styrelserna visar att ledningen för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) var representerad i samtliga skolors styrelser, och samma personer satt i flera styrelser samtidigt. Av den redogörelsen kan vi dra slutsatsen att skolorna grundades av en personkrets som var aktiv inom eller anknuten till Islamiska förbundet (IFiS).

7.8.3 Utbildningsstatistik och företagsamhet

Enligt utbildningsstatistiken har i genomsnitt i svenska skolor under de senaste åren 2019–2021 över 70% av lärarna lärarlegitimation, det vill säga behörighet att utöva yrket. Detta är en viktig variabel för kategorisering av kvalitet på undervisningen. Lärarlegitimation är indikation på högkvalitetsutbildning. Det är dock inte obligatoriskt för skolorna att lämna rapporter om detta.

År 2020 har Al-Azharskolan i Stockholm rapporterat andelen lärare med lärarlegitimation, 58,9%.⁷⁶⁷ Al-Azharskolan i Örebro rapporterade 2021 att andelen i Mellringe var 48,8%,⁷⁶⁸ och i Vivalla 59,9%.⁷⁶⁹ I Växjöskolan var andelen 2021

⁷⁶⁴ Skolverket, Ansökan Islamiska skolan i Växjö, Dnr. 43–2003: 1159 sparad i avhandlingsarkivet 2019-10-11.

<https://drive.google.com/file/d/1pK7AJ6qe5NuP0T139V13NX8Ffm7iEffE/view?usp=sharing>

⁷⁶⁵ Skolverket, Ansökan Imanskolan i Uppsala, sparad i avhandlingsarkivet 2019-10-11.

<https://drive.google.com/file/d/1BWVNaa-mObO7GdkTMvtTQai2nzX3yoCT/view?usp=sharing>

⁷⁶⁶ *Rabita*, ”الجمعية الإسلامية في اوبسالا... 17 سنة من الدعوة والعمل في سبيل الاسلام”, (Islamiska föreningen i Uppsala... 17 år av påverkansarbete och arbete för islams skull), 1/1994: 3.

⁷⁶⁷ Skolverket, utbildningsguiden, Akalla grundskola.

<https://web.archive.org/web/20210724144240/http://web.archive.org/screenshot/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schoolUnitID=37796564>

⁷⁶⁸ Skolverket, utbildningsguiden, Al-Azhar skolan Mellringe.

<http://web.archive.org/web/20210724142807/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schoolUnitID=76760571>

⁷⁶⁹ Skolverket, utbildningsguiden, Al-Azhar skolan i Vivalla.

<http://web.archive.org/web/20210724145058/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schoolUnitID=77179813>

38,5%.⁷⁷⁰ För Framstegsskolan i Stockholm 2017 var andelen 50,5%.⁷⁷¹ När det gäller Imanskolan i Uppsala 2021 är andelen 50%.⁷⁷² Enligt samma statistik har Römosseskolan i Gårdsten i genomsnitt 48,1% behöriga lärare,⁷⁷³ och på den andra skolan, Lilla Römosseskolan, är andelen lärare med lärarlegitimation 32,4%.⁷⁷⁴ De låga siffrorna jämfört med genomsnittet kan förklaras med att skolorna sparar genom att anställa lärare utan lärarlegitimation med lägre löner. Detta syns i det egna kapitalet som växer med hjälp av skolpengen under åren.

En annan undersökning jag gjorde berör utvecklingen av eget kapital som visar att skolorna fungerade som ett företag som uppfyller beskrivningen av Brödraskapet som företag enligt Hassan al-Banna. I årsredovisningar för 2019 och 2020 kan man se eget kapital för skolorna. Römosseskolorna har haft mer än 39 miljoner kronor i eget kapital.⁷⁷⁵ Framstegsskolan i Stockholm hade haft över 7 miljoner.⁷⁷⁶ Al-Azharskolan i Stockholms mer än 41 miljoner kronor i kapital.⁷⁷⁷ Al-Azhar skolan i Örebro hade 1,9 miljoner kronor. Växjö har haft mer än 11 miljoner kr.⁷⁷⁸ Imanskolan i Uppsala däremot hade det minsta egna kapitalet, 128 000 kronor. En sammanställning av det egna kapitalet hos de Islamiska skolorna visar över hundra miljoner kronor. Detta är naturligtvis en ekonomiskt lyckad verksamhet som sysselsätter många medlemmar i nätverket. Det kan noteras att grundarna av dessa

⁷⁷⁰ Skolverket, utbildningsguiden, Växjö Islamiska skola.

<http://web.archive.org/web/20210724135320/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schooUnitID=11860102>

⁷⁷¹ Skolverket, utbildningsinformation, Framstegsskolan i Stockholm, avhandlingsarkivet.

<http://web.archive.org/web/20180129090447/http://www.utbildningsinfo.se/grundskola/2.362/details?id=e.sv.72684556GRGRLAR01>

⁷⁷² Skolverket, utbildningsinformation, Imanskolan.

<http://web.archive.org/web/20180129085551/http://www.utbildningsinfo.se/grundskola/2.362/details?id=e.sv.65459851GRGRLAR01>

⁷⁷³ Skolverket, utbildningsguiden, Römosseskolan.

<https://web.archive.org/web/20210803140502/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schooUnitID=72408586>

⁷⁷⁴ Skolverket, utbildningsguiden, Lilla Römosseskolan.

<https://web.archive.org/web/20210803140737/https://utbildningsguiden.skolverket.se/skolenhet?schooUnitID=23522104>

⁷⁷⁵ Skolinspektion, "Föreningen Framstegsskolan i Göteborg", Årsredovisning, 2019-07-01-2020-06-30, avhandlingsarkivet, 2020-12-15. <https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9gfdQK7IM5DyjniO21g>

⁷⁷⁶ Skolinspektion, Stiftelsen Framstegsskolan, Verksamhetsberättelse 2019-07-01- 2020-06-30, avhandlingsarkivet 2020-12-15. https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9gfd0g-_q4SAKzz92UQ

⁷⁷⁷ Al-Azhar Stiftelsen, Verksamhetsberättelse, 2019-07-01-2020-06-30, , sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-15. <https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9gfdQK7IM5DyjniO21g>

⁷⁷⁸ Skolinspektion, Stiftelsen Växjö islamiska skola, Årsredovisning 2019-01-01-2019-12-31, , sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-15. <https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9gfdUVLoToVkN6gWXPQ>

skolor eller deras släktingar fortfarande arbetar som styrelseledamöter, och att Chakib Benmakhlof har spelat en ledande roll i alla dessa skolor genom sitt medlemskap i styrelserna.⁷⁷⁹ Från Skatteverket och på skolornas hemsidor 2020–2021 kan bekräftas att de som en gång grundade skolan fortfarande har kvar nyckelpositioner, om de inte blev inblandade i en skandal, fick fängelsestraff eller utreds för brott.

Ett exempel på lönsamhet inom skolsektorn kan anföras. En försäljning av Islamiska skolan i Stockholm genomfördes 2020 efter att Skolinspektionen beslutat dra in skolans tillstånd på grund av att ägaren, Stiftelsen Framstegsskolan, inte hade vad som krävdes för att få driva skolverksamhet. Ett år senare var skolan såld (13 september 2021) till tre privatpersoner, nämligen Fatima Marrakchi, Bachar Ghanoum och Khemais Bassoumi. Det är samma aktörer som satt i styrelsen för Römosseskolan. Bolaget hade enligt årsredovisningen 2019–2020 en omsättning på drygt 33 miljoner kronor med ett eget kapital på drygt 6 miljoner kronor.⁷⁸⁰ Av den nya bolagsordningen framgår inte aktievärdet vid tillfället för köpet. Av detta kan man dra många slutsatser. Av vikt för denna undersökning är att det är personkretsen från Islamiska förbundet (IFiS) som äger och kontrollerar skolorna, vilka utgör viktiga ekonomiska inkomstkällor som försörjer Islamiska förbundets personkrets, och förbundets övriga verksamhet för *da'wah*.

Jag ställer samman de överlappande styrelseuppdragen vid de skolor som enligt ovan ingår i koncernen Sveriges islamiska skolor (SIS) och som är grundade och ledda av personkretsen från Islamiska förbundet i Sverige (IFiS):

⁷⁷⁹ Egyptson 2021:148ff, Information hämtat från Skolverket och Skolinspektionens arkiv. Alla dokument, sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-15.
<https://drive.google.com/drive/folders/1krUPMxEb8StxLEpV24o9GK1-FreoPedh?usp=sharing>

⁷⁸⁰ Egyptson 2021: 148ff.

Tabell: Överlappande uppdrag i Stiftelsen Sveriges islamiska skolor SMS enligt årsredovisningar och konstituerande mötet

Aktör	Islamiska skolan Stockholm	Islamiska skolan Växjö	Imanskolan i Uppsala	Al-Azhar skolan Stockholm	Al-Azhar skolan Örebro	Römosaskolan i Göteborg	Andra organisationer i nätverket
Chakib Benmakhlouf	1, 2, 3		2, 3	2		2	1, 2, 3
Mostafa Kharrakii	1, 2, 4		2,4			2	1, 2, 3, 4, 5
Kh. Bassoumi	2, 3					2	1, 2, 3, 4, 5
Bashir Aman Ali	2	2		1, 2, 3	1, 2		1, 2
Ibrahim Osman Bourale				1, 2, 3	2		2
Abdirizak Waberi	2		2			1,2,3	1, 2, 3
Khodr Ali	2		1, 2, 3, 4			2	
Khedim Ouldadda			1, 2, 3, 4				1, 2
Burhan Mohammed Ali				1,2	2		
Ismail Abu Helal		1, 2, 3, 4					1, 2
Maged Ashkar			1, 2, 3, 4				1, 2

Kommentar: 1) Grundare 2) Styrelseledamot 3) Ledarpost

Mönstret är tydligt. För det första ser vi en skolkoncern vars ledningar är tätt sammanflätade. Ingen person sitter i bara en skolas ledning. Sju av 11 personer sitter i mer än tre av de sju skolornas ledningar. Fyra av 11 sitter i mer än fyra. Och två av 11 sitter i fem skolors ledning. För det andra kan vi konstatera att samtliga dessa har andra uppdrag inom Islamiska förbundets organisatoriska nätverk enligt ovan. Eftersom det framgick i kapitel 6 ovan att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är det transnationella Muslimska brödraskapets nationella organisation eller gren, kan vi konstatera att vi här ser Muslimska brödraskapets sammanhållna skolkoncern i Sverige. Och då har vi ju inte tagit del av den didaktik eller de utvecklingskonferenser som skolkoncernen rimligen brukar genomföra.

7.8.4 Kritik och utveckling

Skolkoncernen SIS uppfattades av Skolinspektionen som religiösa friskolor. Kritik från Skolinspektionen gällde om man följde läroplanen. Kritik riktades mest på grund av det begränsade antalet behöriga lärare och för att skolorna inte uppfyller

läroplanens krav. Exempelvis riktades kritik mot Al-Azharskolan, för att de ägnade sig åt böner under lektionstid och reserverade skolbussens framdörr för pojkar och bakdörren för flickor.⁷⁸¹ Kritik kom också mot Römosseskolan i Göteborg på grund av att pojkarna behandlades annorlunda än flickorna och fick omotiverat högre genomsnittliga betyg.⁷⁸² Skolan uppmärksammades också för att den har haft könsseparerad undervisning i 22 år, trots Skolinspektionens påpekande om saken redan 2003.⁷⁸³ Utbildningsmodellen följer uppenbarligen Brödraskapets *tarbiyyah*.

Relationen mellan Skolinspektionen och de islamiska friskolorna inom SIS har ofta varit påfrestande för båda parter. Stiftelsen Al-azharskolan drabbades 2001 av stora skandaler. Abdirisak Aden, grundare och tidigare rektor i Al-azharskolan i Stockholm, sattes på FN:s terroristlista efter händelserna den 11 september 2001, eftersom han var en av tjänstemännen i al-Barakat Bank, som anklagades för att ha finansierat bland annat al-Qaeda. Länsstyrelsen i Stockholm fattade också ett ovanligt beslut att avskeda honom som ordförande i skolans styrelse efter interna konflikter. Förklaringen var att han hade agerat odemokratiskt inom skolan år 2011.⁷⁸⁴ Al-Azharstiftelsen ansökte hos Investeringsmyndigheten om att få inrätta en islamisk bank, troligen med tanke på sina stora överskott. Stiftelsen investerade 10 miljoner kronor av skolans intäkter i banken, i strid mot stiftelsens regler.⁷⁸⁵ Den tidigare ordföranden och grundaren Bashir Aman Ali tillsammans med fyra medlemmar i styrelsen dömdes sedermera i slutet av 2019 för ekonomisk brottslighet till fängelsestraff och näringsförbud.⁷⁸⁶ 2021 stängde också Skolinspektionen två av SIS:s skolor i Örebro, nämligen Al-Azharskolan i Vivalla och Al-Azharskolan i Mellringe. Bakgrunden är enligt Skolinspektionen att det fanns allvarliga brister som rör huvudmannens ägar- och ledningskrets.

⁷⁸¹ SVT, "Al-Azharskolan får ny kritik: Håller bön på lektionstid", 2017-09-12.

<http://web.archive.org/web/20170914022509/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/al-azharskolan-far-ytterligare-kritik-haller-boner-pa-lektionstid-1>

⁷⁸² Skolinspektionen, Dnr 44-2015:4263, 2015-11-27.

<http://web.archive.org/web/20180214171022/https://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=537385>

⁷⁸³ P4 Göteborg, "Römosseskolan har haft könsseparerad undervisning i 22 år", 2020-07-08.

<https://web.archive.org/web/20211105065226/https://sverigesradio.se/artikel/7511100>

⁷⁸⁴ SR, "Aden sparkad från styrelse", 2012-01-25.

<http://web.archive.org/web/20180305134411/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=37913>

⁷⁸⁵ Evelina Hertz, "Al-Azharskolans ägarstiftelse har satsat 10 miljoner i muslimsk bank", Hesselby, 2017-05-03. <http://web.archive.org/web/2020111193057/https://www.mitti.se/nyheter/al-azharskolans-agarstiftelse-har-satsat-10-miljoner-i-muslimsk-bank/repqdu!BVN8QS04HHHlnjKzXEXwqQ/>

⁷⁸⁶ SVT Nyheter, Stockholm, "Tog miljoner från friskolor för att starta bank – döms i hovrätten", 2019-10-17.

<https://web.archive.org/web/20191018142800/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/dom-i-svea-hovratt-mot-al-azharstiftelsens-forra-styrelse>

Skolinspektionen uppger bland annat att en styrelsemedlem, som tidigare rest till Syrien i syfte att ansluta sig till en terrororganisation, enligt uppgifter från Säpo fortfarande är anhängare av våldsbejakande islamism.⁷⁸⁷ Beslutet innebär att Al-Azharstiftelsen i Örebro inte får driva skolor, då godkännandet alltså har dragits tillbaka.

I Göteborg avskedades rektorn för Römosseskolorna, Abdirizak Waberi (tidigare ordförande i SIS, vice ordförande i FIOE, före detta moderat riksdagsman och ledare för ett islamistiskt parti i Somalia). Han polisanmälades av skolans egen styrelse i juni 2021. Styrelsen misstänkte att han hade förskingrat pengar som skulle ha gått till eleverna och verksamheten. Waberi accepterade inte beslutet och ansåg att styrelsen som avskedade honom inte är legitim, eftersom det fanns en annan styrelse som hade anställt honom. Han fortsatte alltså att arbeta på skolan som vanligt.⁷⁸⁸ I november 2021 åtalades Waberi för ekonomiska oegentligheter där skattemedel i form av skolpeng ska ha förskingrats. Enligt utredningen ska 13 miljoner ha gått bland annat till Somalia, där Waberi driver ett islamistiskt parti med koppling till Muslimska Brödraskapet.⁷⁸⁹ Skolinspektionen har också beslutat, i oktober 2021, att återkalla godkännandet för föreningen att driva skolor på grund av bristande lämplighet i ägar- och ledningskretsen. Skolinspektionen har bedömt att fyra av de fem styrelseledamöterna i föreningen är olämpliga att fortsatt bedriva skolverksamhet.⁷⁹⁰ Skolorna överklagade beslutet och bytte ut styrelsen och skolinriktning från islamisk till teknisk.⁷⁹¹ Det är värt att nämna att de här nämnda

⁷⁸⁷ SVT, ”Skolinspektionen stänger två Al-Azharskolor i Örebro”, 2021-06-14.

<http://web.archive.org/web/20210724152050/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/skolinspektion-en-stanger-tva-i-orebro>

⁷⁸⁸ GP, Römosseskolans rektor är polisanmäld och avskedad av skolans styrelse, 2021-06-04.

http://web.archive.org/web/20210701132153if_/https://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/r%C3%BB6mosseskolans-rektor-%C3%A4r-polisanm%C3%A4ld-och-avskedad-av-skolans-styrelse-1.48667798

⁷⁸⁹ Daniel Olsson, ”Elevernas miljoner gick till Somalia – Waberi åtalas igen”, Expressen, 2021-11-02.

<https://web.archive.org/web/20211102105131/https://www.expressen.se/gt/elevernas-pengar-gick-till--somalia-waberi-atalas-igen/>

⁷⁹⁰ Skolinspektionen, ”Skolinspektionen stänger Römosseskolan”, 2021-10-27.

<https://web.archive.org/web/20211027100409/https://skolinspektionen.se/om-oss/press/pm/skolinspektionen-stanger-romosseskolan/>

⁷⁹¹ Jan Sprangers, ”Römosseskolorna i Göteborg tar bort islam från verksamheten”, SVT, 2021-12-16.

<https://web.archive.org/web/20211216110458/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/romosseskolorna-i-goteborg-tar-bort-islam-fran-verksamheten>

fyra styrelsemedlemmarna är samma personer som finns i systerskolan i Stockholm.⁷⁹²

I maj 2022 beslutade Skolinspektionen att återkalla godkännandet av Stiftelsen Framstegsskolan (Islamiska skolan i Stockholm) för att driva skolan med förklaring att Säkerhetspolisen bedömer att barn riskerar att utsättas för radikalisering genom att vistas i en miljö som förespråkar enklavisering av samhället i stället för respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar.⁷⁹³ I beslutet hänvisar Skolinspektionen till Chakib Benmakhlouf som stiftare (med koden AA) till hans citat som han angett i arabiska media och som översattes av mig i mina tidigare skrifter och i den här avhandlingen. Benmakhlouf erhöll ersättning från Framstegsskolan sammanlagt 17 gånger under hela 2021 som konsult via sitt eget företag. Den totala summan av ersättningar från skolor inom SIS uppgick till ett belopp av 491 800 kronor under 2021. Beslutet hänvisar också till Mohamed Kharraki, (med koden PP), som ingick i ledningsgruppen på Imanskolan och har suttit i styrelsen för IFiS samt varit ordförande för Sveriges unga muslimer, en rektorstjänst i Framstegsskolan på inrådan av Chakib Benmakhlouf.⁷⁹⁴

Samtidigt beslutade Skolinspektionen att återkalla Imanskolans tillstånd efter ett yttrande från Säkerhetspolisen, av vilket framgår att "Stiftelsens ledningskrets inte förmedlar respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar, vilket innebär att eleverna utsätts för en påverkan mot en islamistisk ideologi som riskerar att leda till radikalisering av eleverna".⁷⁹⁵ Även i detta beslut hänvisas till att Chakib Benmakhlouf (med kod JJ) har ett bestämmande inflytande över skolorna för att främja sin ideologi och sin pedagogiska syn på hur skolverksamhet ska bedrivas, vilket påverkar styrelsen, personalen och därigenom hela skolmiljön för eleverna.⁷⁹⁶ Vi såg ovan vilken syn på didaktik som han hade när det gällde vetenskap och islam i skolans undervisning.

Enligt Skolinspektionens rapport har en styrelsemedlem blivit invald till en annan skolas styrelse utan sin kännedom och har inte deltagit i styrelsemöten eller involverats i beslut eller i verksamheten. Både Framstegsskolan och Imanskolan har

⁷⁹² Olof Svensson, "De tvingades stänga skandalskolan – men fortsätter expandera" Aftonbladet, 2021-11-04.
<https://web.archive.org/web/20211204103909/https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/9K8bk9/de-tvingades-stanga-skandalskolan--men-fortsatter-expandera>

⁷⁹³ Skolinspektionen, Beslut, Huvudman Stiftelsen Framstegsskolan, org. nr. 802016–1926, 2022-05-05, Dnr 2021:6975, sparad i avhandlingsarkivet 2020-12-15.
https://drive.google.com/file/d/1gfwrFKLWroKJKMPq8RaNdscxmuzRdkZ_/view?usp=sharing

⁷⁹⁴ Ibid

⁷⁹⁵ Skolinspektionen, Beslut 2022-05-05, Dnr 2021:6974, s. 3, spard i avhandlingsarkivet 2020-12-15.
<https://drive.google.com/file/d/1cp464DEZVwwanLNIc9Wj0uTYJ4bHd5r/view?usp=sharing>

⁷⁹⁶ Ibid. s. 4.

bytt styrelse men Skolinspektionen anser att bytet av styrelsen inte innebär någon ändring i skolans miljö, utan det är enligt Säkerhetspolisens mening "ett välkänt tillvägagångssätt bland islamistiska organisationer att byta ut styrelser för att försöka dölja såväl verkliga huvudmän som styrande ideologi". Skolinspektionen bedömer att skolan har strukturella problem gällande särbehandling av kön och etnicitet. Könseparering förekommer frekvent, både i simundervisning och bön. I skolans ledning finns en tillåtande attityd till att behandla minoritetsgrupper sämre. Det finns en subtil kontroll över vilka som deltar i bönen och vilka som inte gör det. Säkerhetspolisen rapporterar att det är vanligt att elever uttrycker negativa åsikter mot det svenska samhället utan att det bemöts på lämpligt sätt av skolan. Svenska högtider och helger firas inte. Elever uttrycker radikaliserande åsikter och arabiskan används extensivt av elever och särskilt av personal på skolan under lektioner och utanför modersmålsundervisningen, och de undervisas uteslutande i islam i ämnet religion.⁷⁹⁷

7.9 Avdelningar för finans och ekonomi

Motsvarigheten till Muslimska brödraskapets Finans och socialtjänstkommitté kan man hitta i flera olika organisationer. Pilgrimsfärden till de heliga platserna i Mecka och Medina blev en av de viktigaste aktiviteterna och inkomstkällorna för nätverket. Ett av de största bolagen i Sverige som arrangerar sådana resor är Hadj Omra Resor HB som ägs av Islamiska förbundet (IFiS). Bolaget erhåller många Hajj-tillstånd (kvot för pilgrimsfärden till Mecka) genom den saudiska ambassaden i Stockholm och anordnar ett stort antal pilgrimsresor, både *Hajj* (den stora vallfärden) och *Umrah* (den lilla vallfärden). Rapporten från SMR bekräftar att bolaget utgör en av de största inkomstkällorna för förbundet. Bolaget har inte sedan starten skickat in någon ekonomisk redovisning till Bolagsverket. Bolagets styrelseledamöter var Muhammed El Khabiry (delar samma efternamn som Asharf El Khabiry), Khemais Bassoumi (ordförande i Islamiska skolan i Stockholm),⁷⁹⁸ Jalal Darir (ordförande i Islamiska förbundet i Stockholm), Temmam Asbai (ordförande i IFiS), Güner Kayhan (styrelsemedlem i Ibn Rushd).⁷⁹⁹ På listan över styrelsemedlemmarna finns grundare och ledningspersoner från Islamiska förbundet (IFiS) som innehåft ordförandeposten och några av dessa personer arbetar heltid med bolaget enligt

⁷⁹⁷ Ibid, s. 8.

⁷⁹⁸ Merinfo.se, "Hadj Omra resor".

<https://web.archive.org/web/20180110180959/https://www.merinfo.se/foretag/HADJ-OMRA-RESOR-Handelsbolag-9696811612/4gd8bq4-17ovq/styrelse-koncern>

⁷⁹⁹ Merinfo.se, HADJ OMRA RESOR Handelsbolag.

<http://web.archive.org/web/20210725082735/https://www.merinfo.se/foretag/HADJ-OMRA-RESOR-Handelsbolag-9696811612/4gd8bq4-17ovq/styrelse-koncern>

hemsidorna. Bolaget har rapporterat en omsättning på 75 miljoner kronor för åren 2013–2017 till Skatteverket, och eget kapital på 292 000 kronor.⁸⁰⁰

En annan stiftelse är Islamiska förbundets stiftelse. Enligt de finansiella rapporter som jag hittade på länsstyrelsen, grundades det Islamiska förbundets stiftelse den 24 januari 2013 och godkändes den 13 mars 2013 med ett kapital på 207 000 kr. Stiftelsen äger nu hälften av Granhedsgården AB, som i sin tur äger en gård med samma namn värderad till 11 miljoner kronor. Stiftelsen fick ett lån från Studieförbundet Ibn Rushd för att kunna köpa sin andel i företaget. Medlemmarna i stiftelsestyrelsen är följande: Mostafa Kharraki (ordförande i IFiS), Omar Mustafa, (Ordförande i IFiS), Temmam Asbai (Ordförande i IFiS), Zoheir Berrahmoune (grundare i IFiS), Mahmoud Khalfi (ordförande i IFiS), Ahmed Ghanem (ordförande i IFiS) och Abdulgani (nuvarande ordförande i IFiS 2022).⁸⁰¹ Namnlistan vittnar om den inre cirkeln i Islamiska förbundet i Sverige. Utöver Islamiska Förbundets stiftelse redogör SMR:s rapport för hur Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) finansieras. Det sker genom stödmedlemmar; donationer från affärsmän och välgörare från gulfstaterna; överskott av medel från utbildningsinstitutioner såsom de Islamiska skolorna och Ibn Rushd studieförbund; ekonomiska bidrag från Myndigheten för stöd till trossamfund (SST); konferensintäkter; särskilt ekonomiskt stöd från vissa institutioner, prenumerationer, vinster från försäljning av böcker och kläder etc.⁸⁰² Redan Hassan al-Banna definierar Brödraskapet som en företagsverksamhet. Islamiska förbundet (IFiS) har visat att de har följt al-Bannas planritning och etablerat ett nätverk av stiftelser som har svenska offentliga bidrag som huvudentäkt.

⁸⁰⁰ Telefonsamtal med Skatteverket 2018-01-17.

⁸⁰¹ Länsstyrelsen, Stockholms län, Årsredovisningar för Islamiska Förbundets stiftelse, 2020, 2019, 2018, 2016.
<https://drive.google.com/drive/folders/1pITVaa-4l7XE6VcZrWIRZcogY3R87GTr?usp=sharing>

⁸⁰² Islamguiden, ”الإسلام والمسلمين في السويد 2001”, (Islam och muslimer i Sverige 2001).
https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html
ll

Kapitel 8. Det svenska nätverket (3). Resultat

8.1 Resultat: ”Den inre cirkeln”

Det finns en ytterligare aspekt av den organisatoriska uppbyggnaden som behöver en egen behandling. Det verkar uppenbart att det finns en snäv personkrets som befolkar det organisatoriska nätverkets styrelser. Det mönstret framkom till exempel vid analysen av de islamiska skolorna inom SIS, brödraskapets skolkoncern. Det leder till att man måste vända på perspektivet och inte förledas av förutfattade meningar utifrån associationer runt termen ’organisation’. När det Muslimska brödraskapet nämns måste man tänka det, inte som en organisation i formell mening, till exempel en linjeorganisation, men inte heller som en demokratisk folkrörelse med stadgar, årsmöten och öppenhet i valberedningens eller revisorers arbete. Nej, man måste tänka på det som en *Jamaa al-Ikhwan*, ett sällskap av bröder, ett brödraskap som bygger sig den organisation de behöver, formell eller inte, för att kunna bedriva *da’wah* och i vissa avseenden fredlig *jihad* för att sprida islams budskap och på sikt kunna inrätta en islamisk samhällsordning. (Den djupare analysen av grundvärden, målsättningar och val av medel kommer i Del III Ideologi och Del IV. Praktisk politik.).

Tänker man på det sättet bör man i stället försöka finna den personkrets av bröder som iscensätter sin verksamhet utifrån dessa målsättningar. Ser vi tillbaka på den omständliga analysen i kapitel 7 av de tjugo organisationerna i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk, framkommer en underliggande personkrets av grundare och styrelsemedlemmar som kontrollerar de tjugo organisationerna som sin ideologisk-politisk-ekonomisk ”koncern”. En sådan personkrets av nyckelpersoner med ledande roller i hela det organisatoriska nätverket finns också i motsvarande grad beskrivet för Storbritannien av Damon Perry i hans nämnda analys.⁸⁰³ Även Lorenzo Vidino är inne på samma spår liksom Samir Amghar.⁸⁰⁴ Lorenzo Vidino förklarar att denna organisationsstruktur leder till att ett fåtal personer kan ha stort inflytande trots deras ringa antal. Amghar talar om en ”elitaristokrati”. Om en sådan ”inre cirkel” skulle påträffas också i Sverige vore det ytterligare en indikation på organisatorisk likhet, men också ett svar på frågan om hur Muslimska brödraskapets organisering byggs upp, mellan formell och informell, mellan organisation och rörelse.

I framställningen ovan har vissa namn framkommit i styrelserna. Tillsammans är det kanske ett femtiotal namn. Men några verkar vara viktigare; de återkommer gång på gång i överlappande styrelseuppdrag. Några av dem verkar också ingå som

⁸⁰³ Perry 2019: 63–76.

⁸⁰⁴ Vidino, 2010: 52–55.; Amghar 2012: 24.

grundargestalter för IFiS 1995 Det finns några ställen i källmaterialet där viktiga bröder räknas upp. Det är i Chakib Benmakhloufs nämnda artikel från 1995 där han berättar om Islamiska förbundets historia. Det är i Aldebes brev 2013. Det är i Pierre Durrani's uttalande i intervjun hos Lorenzo Vidino. Det är protokollet från IFiS:s grundande 1995. Om man ställer samman dessa uppgifter får man fram 13 personer. Detta är egentligen tillräckligt för att man ska kunna uppställa en hypotes om särskilt viktiga, ledande personer – en "inre cirkel". Dessa 13 kan sedan jämföras med förteckningarna i kapitel 7 med alla styrelserna, där man kan se om dessa 13 uppräknade personer också har haft styrelseuppdrag (kolumnen längst till höger i tabellen nedan). Detta sammanställs så i en tabell. Jag ser den som en hypotes om att det finns en "inre cirkel" i Islamiska förbundets persongalleri av styrelseledamöter, funktionärer, organisationsaktiva och sympatisörer. Denna "inre cirkel" består i så fall av dessa 13 personer, plus rimligen några till. Men de borde i så fall ha nämnts på något sätt, någonstans, liksom de 13. Se tabell nedan.

Tabell: Hypotes om Islamiska förbundets "inre cirkel" av 13 personer

Namn	Enligt Aldebe	Enligt Durrani	Konstituerande mötet	Ordförande / talesman
Chakib Benmakhlouf	X	X	X	X
Mahmoud Aldebe	X	X	X	X
Mostafa Kharraki	X	X	X	X
Zoheir Berrahmoune			X	XX
Ahmed Ghanem	X	X	X	X
Hytham Rahmeh				X
Mahmoud Khalfi	X	X		X
Temmam Asbai				X
Omar Mustafa	X			X
Khemais Bassoumi	X			X
Abdallah Saleh	X	X		X
Mohamed Tamsamani				X
Abdirizak Waberi	X			X

Källa: Kapitel 6.2 och 6.3, samt kapitel 7, enligt ovan.

Vi kan se att det råder en ganska god överensstämmelse mellan de olika uppgiftslämnarnas uppräknningar av personer. För det första kan konstateras att de tretton nämnda har uppdrag i det organisatoriska nätverkets styrelser. Nio av de tretton nämns i minst två av uppräkningarna. Frågan blir då om dessa tretton också har en ledande ställning om man ser till hela det organisatoriska nätverket. Vi såg en antydning till det ovan när de islamiska skolorna analyserades (se Tabell i kapitel 7.8).

För att få ett svar på detta har jag ställt samman informationen om de 13 personerna med styrelseuppdragen från kapitel 7. Det konstaterades redan där att det fanns en stor mängd *överlappande styrelseuppdrag*, av det slag som Perry, Vidino och

Amghar nämner. I min tabell nedan försöker jag ställa samman vilka styrelseuppdrag som de 13 personerna har haft. Här kommer en sammanställning av överlappande styrelseuppdrag i de viktigaste och största organisationerna i nätverket, nämligen FIFS, SIS, Islamic Relief, SMR, SUM, Ibn Rushd och IFS/IFiS. Det jag vill undersöka är om de nämnda 13 personerna ovan, hypotesen om en ”inre cirkel”, också har något inflytande i nätverket genom att ha många ledande uppdrag. Om dessa personer har flera så kallade ”överlappande styrelseuppdrag” har jag konstaterat dem som en ”inre cirkel”, som en snäv krets av egentliga makthavare inom nätverket.

I kommentaren under tabellen anges vilka roller personen har haft, vilket anges genom siffror. Se Tabell nedan.

Tabell: Den ”inre cirkeln” i Islamiska förbundets organisatoriska nätverk

Namn	FIFS	Islamiska skolor	Islamic Relief	SMR	SUM	Ibn Rushd	IFiS/IFS
Chakib Benmakhlouf		1, 2	2		1	1	1, 2
Mahmoud Aldebe		1		1, 2	1	1	1, 2
Mostafa Kharraki	2	1	2	1,2		1, 2	1, 2
Zoheir Berrahmoune							1, 2
Ahmed Ghanem		1, 2		2		1	1, 2
Hytham Rahmeh	2	1	1, 2	1	1		2
Mahmoud Khalfi						1, 2	2
Temmam Asbai		2	2			2	2
Omar Mustafa		2	2		2	2	2
Khemais Bassoumi	2	2		2		2	2
Abdallah Saleh		2	1, 2		1,2	2	2
Mohamed Tamsamani	2		2,			2	2
Abdirizak Waberi		2,3		1,2,3			

1. Med i konstituerande mötet.
2. Styrelseuppdrag / befattningshavare på kansli.
3. Grundare och ordförande för en sidoorganisation som tillhör organisationen.

Som synes har de nämnda 13 flera uppdrag i styrelserna, ”överlappande styrelseuppdrag”, vilket gör att man mycket väl kan kalla dem en ”inre cirkel”. Jag har inte gjort någon total analys av samtliga personer i styrelserna. En sådan analys skulle kanske visa att den ”inre cirkeln” skulle behövas utökas med några fler namn. Jag drar alltså slutsatsen att den ledande, inre personkretsen, med en kvalificerad gissning, är något större, kanske uppgår den till cirka 20 personer.

Genom existensen av en ”inre cirkel” blir likheten ännu större med Brödraskapets på den europeiska respektive den egyptiska nivån där ju en ”inre cirkel” redan är konstaterad som ett typiskt sätt som Muslimska brödraskapets krets av Bröder är organiserad på.

8.2 Resultat: Organisatorisk likhet

För att kunna besvara frågan om Islamiska förbundet (IFiS) är en del av det transnationella Muslimska brödraskapet (MB) skiljde jag ut tre aspekter som skulle undersökas: organisation, ideologi och praktisk politik. Undersökningen av den första är nu genomförd. Vidare utarbetade jag åtta typer av indikatorer som skulle kunna användas som kriterier på tillhörighet eller anknytning (se kapitel 2.3.2).

Indikatorn Historia och personkontakter

När det gäller indikator 1) *Historia och personkontakter vid grundandet* samt Indikator 4) *Informell samverkan på personnivå*, fann jag omfattande kontakter. Det första exemplet var de personliga kontakterna mellan grundaren för det svenska nationella organisationen, Chakib Benmakhlouf, och ledande personer inom Muslimska Brödraskapet på transnationell nivå. Detta sätter jag in i Anne Sofie Roalds ovan nämnda allmänna bild att det var personer från Muslimska brödraskapets organisationer i Mellanöstern som grundade och ledde de första organisationerna i Sverige och Norge: ”Members of the Muslim Brotherhood started their activity in Scandinavia in the early 1980s”.⁸⁰⁵ Det är också Roald som är den första i svensk forskning, som framhäver Chakib Benmakhloufs senare roll som ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE), grundad 1989, under perioden 2008–2014. Roalds allmänna bild är att de tidiga organisationerna i Skandinavien, liksom i Europa och USA, grundas av personer som kom hit som studenter på 1970- och 1980-talen. Det vore intressant att undersöka om Chakib Benmakhlouf, ursprungligen från Marocko, också kom hit som student vid den tiden. I källmaterialet är hans ankomst höljd i dunkel, han framstår som en som alltid har varit här.

Chakib Benmakhlouf visar sig emellertid ha ett gediget nätverk av personkontakter i det transnationella Brödraskapet, vilket stärker bilden av tidiga historiska band mellan IFiS och MB. Han visar sig ha personliga relationer (se utspritt i kapitel 4 och 5 ovan) till de framstående transnationella medlemmarna Fayçal Mawlawi, Mustafa Mashhur och Mahdi Akef samt Yusuf al-Qaradawi. Benmakhlouf har också haft nära relation med Khairat el-Shater, Brödraskapets egentlige presidentkandidat i Egypten 2012, före Muhammad Mursi, och den starkaste personen i den internationella organisationen under senare tid. Till exempel fick

⁸⁰⁵ Roald 2012: 79.

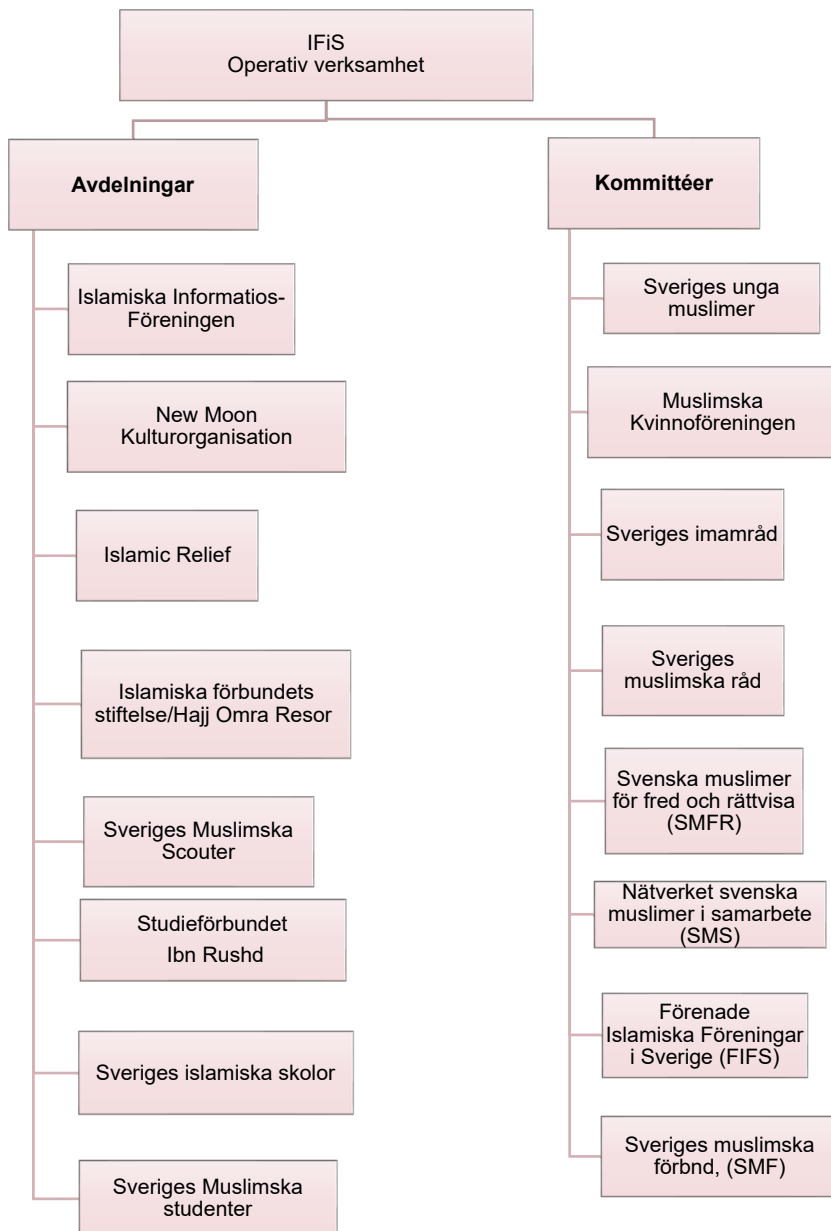
Benmakhlouf uppdrag av el-Shater under den arabiska våren att i Sverige propagera för Muslimska Brödraskapet som den organisation som borde stödjas. Andra indikationer som stödjer denna bild är att grundaren för Ibn Rushd, och tidigare ordföranden för IFiS, Mahmoud Khalfi, hade en nära relation till Kamal Helbawy, Brödraskapets internationelle talesperson, och beskrev honom som sin mentor. I den officiella tidningen *Rabita* beskrevs därtill också den avlidne Generalvägledaren Muhammad Hamid Abu al-Nasr som "vår avlidne".

Enligt indikatorn Historiskt grundande och personkontakter finns en tydlig anknytning mellan IFiS och MB.

Indikatorn Organisatorisk likhet.

Rörande indikator 3) *Organisatorisk likhet* framkommer i kapitlen ovan att Brödraskapets personkrets i Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), samt föregångaren Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) har skapat och byggt upp ett organisatoriskt nätverk med "en bukett av dotter-och sidoorganisationer" som alla har speciella uppgifter. Det är en organisationsstruktur som påminner om den europeiska och egyptiska strukturen. Här finns liksom i Egypten *usra*, distrikt, shuraråd, och generalvägledare. Ser vi till det organisatoriska nätverket kan man konstatera att man inte är helt lika när det gäller benämningar, men organisationernas-kommittéernas-avdelningarnas funktioner är påtagligt lika med ungdomsorganisation, kulturorganisation, paramoskéer, kvinnoorganisationer, studieförbund, skolor och så vidare. Den organisatoriska strukturen hos MB respektive IFiS finns sammanfattad i en svit figurer i kapitel 6.7, 5.4 och 4.2 som kan jämföras med det informationsrika kapitel 7 ovan. Enligt kapitel 7 ser IFiS organisationsstruktur ut som ut som följer. Se tabell nedan.

Figur: Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk jämfört med Muslimska brödrskapets internationella mönster (kapitel 6.4, 5.7 och 4.2)

Den organisatoriska strukturen hos IFiS, när det gäller funktion och indelning, är påtagligt lik den som vi redan har funnit på transnationell nivå hos MB. Det är en stark indikation på tillhörighet eller anknytning. Det är en mönsterlikhet som i så fall har kopierats av de ledande personerna på grund av deras gedigna socialisation och skolning in i Brödraskapets tänkesätt. Att bygga upp denna organisatoriska struktur, och bedriva *da'wah* med hjälp av den, ibland kanske också *jihad* i dess fredliga aspekter, verkar ha varit en självklar planritning; "så som man gör".

Indikatorn ideologisk likhet som organisatoriskt uttryck

Rörande Indikator 2, *Ideologisk likhet* eller ideologisk närhet i skrifter, program och styrdokument samt återkommande kontakter vill jag för det första peka på Hassan al-Bannas "tjugo principer" på Islamiska förbundets hemsida. Därutöver vill jag framhålla tidskrifterna *Rabita* och *Salaam* som när det gäller ideologi endast återger material från Muslimska brödraskapets klassiska ideologer och inga andra, det vill säga al-Banna, Maududi, Qutb, al-Qaradawi, Mawlawi och andra tillhörande Muslimska brödraskapet. Detsamma gäller böcker och skrifter som finns till salu i Stora moskéns bokhandel. (Dessa ideologer kommer vi att möta närmare i Del III. Ideologi, nedan.)

Därutöver har Islamiska förbundet haft ett stort kontaktnät med ledare och ideologer från det transnationella nätverket. De mest framstående bland de samtida ledarna för det internationella nätverket har varit inbjudna av Islamiska förbundet (IFiS) till de årliga konfenser som hållits i Stockholm, eller på möten som har hållits i Sverige för *European Council of Fatwa and Research* (ECFR). Några exempel kan nämnas: Yusuf al-Qaradawi, ordförande för ECFR; flera ställföreträdande Generalvägledare (Mahmoud Ezzat, Ibrahim Munir, Hassan Huwaidi); de högsta ansvariga i andra nationella organisationer under de årliga konferenserna 1994–1996 (Fathi Yakan, Ibrahim Al-Sanusi, Muhammad Yatim, Abu Jara al-Sultani, Salman al-Ouda, Kamal Helbawy och Rachid Ghannouchi). Jag sammanställde dessa kontakter ovan i en lång lista (kapitel 6.5).

Den främste ideologen under de senaste tre decennierna Yusuf al-Qaradawi, Brödraskapets "andlige ledare" med en unik ställning har nästan alla ordföranden för Islamiska förbundet nämnt som den viktigaste teologen-ideologen i den muslimska världen. Omar Mustafa likställde honom även med påven, eller som mer lärd än någon av Islamiska förbundets (IFiS) teologer. När man antog ett avgörande beslut att ingå i en politisk allians med Socialdemokraterna 1998 legitimerade den dåvarande ordförande för IFiS, Ahmed Ghanem, detta beslut med en fatwa från al-Qaradawi om att man skulle börja delta i politiken. Och som framkommit är han en av de viktigaste tänkarna som har översatts eller refererats till i tidskrifterna.

Hemsidan, tidskrifterna, konferenserna och personliga uttalanden visar på att det är Muslimska brödraskapets ideologi som IFiS odlar i sina organisationer. Detta är ett tydligt uttryck för ideologisk likhet och närhet till MB. Kanske till och med "påverkan".

(I Del II. *Ideologi* (kapitel 9–15) kommer det *ideologiska innehållet* att analyseras tema för tema hos MB respektive IFiS för att undersöka om det finns likheter.)

Indikatorn finansiella kontakter

Rörande Indikator 7, *finansiella kontakter och ekonomisk samverkan*, framkom flera återkommande och stabila finansiella kontakter. Till att börja med de långvariga finansiella relationerna med Gulfstaterna med ett finansiellt nätverk, som dock har förändrats i takt med storpolitiska förändringar. Stora moskén vid Medborgarplatsen i Stockholm, ägd av Islamiska förbundet (IFiS) byggdes på 1990-talet med finansiering från en stiftelse i Förenade Arabemiraten. Göteborgs moské byggdes med bidrag från Saudiarabien. När bygget av Stockholms moské var avslutat fanns ett finansiellt överskott. Detta lämnades över till Europeiska federationen FIOE, en transaktion som illustrerar förekomsten av nära finansiella band mellan organisationer på olika nivå inom nätverket.

En annan finansiell fråga rör antalet betalande medlemmar, och i vad mån Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) finansierar sig själv eller är beroende av utifrån kommande medel. När den framstående medlemmen Mahmoud Aldebe hoppade av från Islamiska förbundet (IFiS) år 2013, hävdade han att antalet betalande medlemmar i Islamiska förbundet (IFiS) endast var cirka 200.⁸⁰⁶ De noggranna undersökningar som jag har genomfört och som presenterades i kapitel 6 och 7 visar att antalet aktiva i förbundet åtminstone inte överstiger det antal som Aldebe anger. Då har vi också att göra med ett stort mörkertal i överlappande medlemskap, särskilt i ledningarna inom det organisatoriska nätverket och deras familjer.

Jag har också kunnat påvisa att Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk har lyckats med att finna en ekonomisk bas genom sin unika ställning som dominerande representant för islam och Sveriges muslimer gentemot bidragsgivande myndigheter i Sverige (kapitel 7.2.1). Dessa bidrag har varit så stora att nätverket har lyckats att spara över 288 miljoner kronor från allmänna medel inom de tre organisationerna Islamic relief i Sverige, Studieförbundet Ibn Rushd och Sveriges islamiska skolor (SIS). Dessa tre organisationer hade tillsammans år 2019 den högsta bidragssumman någonsin med 618 miljoner kr. 2019 verkar vara kulmen för Islamiska förbundets och dess nätverks ekonomiska bidrag. En del av dessa summor har gått till brödraskapets internationella organisationen via Islamiska skolor och Islamic Reliefs nätverk Sedan dess har Sveriges unga muslimer (SUM) fått lägga ner efter återbetalningskrav och några av de muslimska friskolorna som ägs av nätverket har gått samma öde till mötes. Men det är naturligtvis en trend som kan brytas igen.

⁸⁰⁶ Mahmoud Aldebe, ”Mahmoud Aldebe och antisemitismen på Arabnyheter.info (del 2)“ Torbjörn Jerlerups blogg, 2013-10-07.
<https://web.archive.org/web/20170301091609/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

Organisatorisk tillhörighet och samverkan

Rörande Indikator 5, *Organisatorisk tillhörighet och samverkan* har jag funnit tydliga uttryck. Tidigt såg vi hur svenska ledare som Chakib Benmakhlouf och Abdirizak Waberi hade höga poster i Europeiska federationen (FIOE). Som vi vet framställer *Ikhwan wiki* FIOE som MB:s paraplyorganisation i Europa, man talar om "den europeiska grenen". Islamiska förbundet har också haft kontakter med, eller varit värd för konferenser inom, Europeiska fatwarådet (ECFR). Det transnationella Brödraskapets ungdoms- och studentorganisation FEMYSO, grundades på en kongress i Stockholm 2003. Sveriges unga muslimer (SUM) har deltagit i konferenser med just FEMYSO ute i Europa, Muslimska Kvinnoföreningen (MKF) är medlem i *The European Forum of Muslim Women* (EFOMW), Sveriges islamiska skolor är medlem i den europeiska *The Federation of European Arab-Islamic Schools* som är ansluten till den europeiska federationen FIOE. Islamic Relief i Sverige är medlem i *Islamic Relief Worldwide*, och så vidare.

Dessa omfattande kontakter på organisationsnivå talar för att det transnationella Brödraskapet faktiskt har ett formaliserat organisatoriskt nätverk som inramar alla de informella personkontakterna. Detta blir också tydligt när man analyserar Brödraskapets stadgor. I Islamiska Förbundets (IFiS) egen stadga utsägs klart att när förbundet upplöses, ska resurserna gå till den europeiska federationen (FIOE). En tydligare indikator på formell organisatorisk anknytning inom det transnationella Muslimska brödraskapet får man leta efter, och kanske var det i denna anda som också förbundets överskott efter moskébygget gick till FIOE.

På Islamiska förbundets hemsida hittar man även styrdokumentet från det konstituerande mötet 1995. Där framgår att Hassan al-Bannas "20 principer", som enligt Muslimska brödraskapets Internationella stadga av år 1994 är en förutsättning för medlemskap i den Internationella organisationen, framställs som förbundets grundvärden, mål och medel. Dessutom tillkommer en del organisatoriska detaljer. Slogan för Sveriges unga muslimer är nästan identisk med det egyptiska Muslimska brödraskapets. Sveriges muslimska råd tar upp begreppet "emir" för beskrivning av ordförandeposten, vilket signalerar en stark, nästan omedveten tillhörighet till det egyptiska Brödraskapets organisationskultur.

Sammanfattningsvis kan utifrån min undersökning i *Del II. Organisation* konstateras att Islamiska förbundets (IFiS) organisation, samt uppbyggnaden av nätverket av kringliggande organisationer för det *första* uppvisar en stor organisatorisk likhet med, för det *andra* har en tydlig organisatorisk anknytning till och omfattande kontakter med Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Man kan verkligen tala om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk som "MB-associerade organisationer", som är det ordval som Aje Carlbom använder i sina studier om det svenska organisatoriska nätverket, ett begrepp och en beskrivning som jag här har kunnat vidareutveckla och ytterligare precisera.

Del III. Ideologi

Kapitel 9. Uppläggning och källmaterial

9.1 Att närma sig ideologin

I avhandlingens *Del III, Ideologi*, undersöker jag ideologin hos det transnationella Brödraskapet (MB) och jämför den med ideologin hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Syftet är att, liksom i *Del II, Organisation*, undersöka om Islamiska förbundet (IFiS) kan betraktas som Muslimska brödrskapets (MB) svenska gren eller nationella organisation. Ideologisk likhet eller ideologisk import var ju en av mina analytiska indikatorer (se kapitel 2.3). Om jag skulle finna ideologisk likhet, direkt överföring eller ideologisk påverkan skulle det i så fall innebära att det organisatoriska sambandet är sammanvävt med ett ideologiskt samband, vilket på ett avgörande sätt skulle stärka hypotesen att IFiS är anknutet till eller en del av MB. När jag i det följande använder förkortningen MB avser jag huvudsakligen en avgränsad del av det transnationella Muslimska Brödraskapet, den för jämförelsen med Sverige relevanta axeln mellan den egyptiska moderorganisationen och den europeiska huvudorganisationen FIOE. De ledande ideologerna Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi får då representera MB utifrån var sin tidsperiod i rörelsens historia, den senare också för hans betydelse för MB:s existens i Europa. Min undersökning kommer alltså att röra de tre geografiska nivåerna Egypten, Europa och Sverige som jag har påpekat tidigare (se kapitel 2.5, 5.1 och 6.1).

Jag vill direkt framhålla att det som behandlas här i *Del III, Ideologi* är det jag kallar ideologins fundamentala nivå. Jag jämför alltså de fundamentala ideologiska grundtankarna hos det transnationella Muslimska brödraskapet (MB) och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). På den fundamentala nivån hos alla politiska ideologier finner man enligt Larsson och Lindberg grundvärden, människosyn och visionära mål, samt grundläggande antaganden om samhället, historien och bild av världen (se kapitel 2.4). Sådana grundtankar genomsyrar allt politiskt tänkande, talande och handlande och alla politiska ideologier; de fungerar som handlingsstyrande kompassriktning och rättfärdigande grundvärden eller "sanningar". Jag ska ge ett par exempel. I *The American Declaration of Independence* från 1776, under den amerikanska revolutionen, heter det:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.

Här framläggs en grundläggande politisk-filosofisk människosyn där individen har okränkbara rättigheter som en grundläggande "sanning", parallell till motsvarande rättighetsdeklaration och grundvärde under den franska revolutionen i Europa. Inom politiskt tänkande i den muslimska världen är *The Cairo Declaration on Human Rights in Islam* från 1990 ett liknande exempel:

All human beings form one family whose members are united by their subordination to Allah and descent from Adam. All men are equal in terms of basic human dignity and basic obligations and responsibilities without any discrimination on the basis of race, colour, language, sex, religion...or other considerations.

Här framläggs som synes en mer kollektivistisk eller kommunitär ”sanning” som människosyn och grundvärde. Det avgörande för mig här är dock inte, liksom i all beskrivande idéanalys, om sådana idéer på fundamental nivå är ”sanna” eller inte. Det avgörande är om de inblandade aktörerna *håller dem för sanna*, och i sitt tänkande och handlande utgår från dem (se kapitel 2.4). Jag ska alltså försöka beskriva och analysera politiska idéer hos MB respektive IFiS för att kunna jämföra dem, inte för att utvärdera dem eller bedöma deras sanningshalt. Idéer på ideologins operativa nivå, praktiskt och situationsbetingat tänkande, tas inte upp här i *Del III Ideologi* utan behandlas i *Del IV, Praktisk politik*. Bara mot slutet av *Del III*, i kapitel 14.5 om ”den europeiska strategin”, börjar jag närma mig ideologins operativa nivå.

I kapitel 1.4 ovan om tidigare forskning kunde konstateras att det i svensk forskning inte finns någon systematisk undersökning om IFiS:s ideologi, framför allt inte jämförd med MB:s.⁸⁰⁷ Hos religionsvetarna Rickard Lagervall och Simon Sorgenfrei framskyntar ändå tanken på ett ideologiskt samband, ”ett gemensamt tänkande” (se kapitel 1.4.4). De lutar sig båda mot socialantropologen Aje Carlbom för detta. Men som framgick utför de inte någon egen, närmare analys av idéinnehållet i detta ”gemensamma tänkande”. Aje Carlbom, i sin tur, fann i sitt empiriska material, som vi såg, att Islamiska förbundets (IFiS) filial i Skåne sympatiserade med MB i Egypten. Han stödde sig också på Jonas Otterbecks avhandling *Islam på svenska* (2000) för att påvisa en ideologisk likhet mellan MB och IFiS. Jonas Otterbeck hävdar i sin avhandling, som vi såg, att tidskriften *Salaam* under 1990-talet innehöll teman och referenser till ideologer inom det internationella Muslimska brödraskapet. Stödd på Otterbeck hävdar Carlbom således att det finns en ideologisk likhet. Jonas Otterbecks avhandling är alltså det hittills enda empiriska originalarbetet om ideologin inom IFiS, det arbete som de andra grundar sig på. Men Carlbom går, liksom Otterbeck, inte vidare och undersöker det ideologiska innehållet i detta ”gemensamma tänkande”. Det är inte hans syfte, som i stället är att undersöka den konkreta verksamheten i Skåne. Däremot pekar han i sina arbeten på att IFiS och dess sido- och dotterorganisationer arbetar för att upprätta en islamisk, kulturell enklav i Sverige. Hur denna målsättning (eventuellt) hänger samman med MB:s och IFiS:s ideologi, på fundamental respektive operativ nivå, är alltså inte en fråga som han går in på. Jag återkommer till detta nedan (kapitel 14.5) samt i *Del IV, Praktisk politik* (kapitel 16). Det ideologiska innehållet i det ”gemensamma tänkande” som forskarna talar om

⁸⁰⁷ Hos Jan Hjärpe finner man koncentrerade framställningar av MB:s ideologi, dock inte av Islamiska förbundets (IFiS). Se hans *Politisk islam*. Stockholm: Verbum Gothia, 1983: 62–64 och *Islamismer* 2010: 70–72.

återstår alltså att undersöka närmare. Det intressanta för mig är om undersökningen av ideologin kan stödja eller försvaga min hypotes om att IFiS är det transnationella Muslimska brödraskapets svenska organisation eller gren.

Vissa specifika, intressanta detaljer i den politiska ideologin framkommer dock i den svenska forskningen, till exempel i Sorgenfreis intervju med Omar Mustafa, då ordförande för Islamiska förbundet (IFiS). Mustafa använder vissa ideologiskt laddade termer såsom ”moderat islam”, ”icke våldsbejakande islam” samt ”medelvägen”. Men Sorgenfrei går inte närmare in på det begreppsliga innehållet; han utsätter inte dessa termer för någon närmare begreppskritik eller idéanalys.⁸⁰⁸ Mustafa sägs dessutom, grundat på intervjun, inta ”en tydlig reformistisk ideologisk position”. Inte heller innebörden i den mångtydiga termen ”reformism” blir begreppskritiskt och idéanalytiskt synliggjord. Till detta kommer att Mustafa hävdar att ”demokrati är förenligt med islam”, ett uttalande som är laddat med innebörder. Sorgenfrei skulle ha kunnat ställa frågan *vilken* ”demokrati” det är i Mustafas tänkande som är förenlig med *vilken* ”islam”, vilket inte sker. Man kunde också ha kunnat ställa frågan varför Mustafa spontant inte formulerar sig som att ”islam är förenligt med demokrati”, vilket skulle kunna säga något om vad som är det primära och vad som är det sekundära i hans politiska världsbild (se kapitel 10.1 och 15.2 nedan). Men Sorgenfrei återger enbart ordförande Mustafas språkbruk på retorisk nivå. Innebörden i termerna, den inneboende idévärlden, förblir osynlig.

9.2 Uppläggning och analysmetod

9.2.1 Att analysera Brödraskapets islamism

Det finns flera detaljerade studier i forskningslitteraturen om den historiska framväxten av, och huvuddragen i, Muslimska Brödraskapets politiska ideologi, som den växte fram i den egyptiska moderorganisationen. och huvuddragen i, Muslimska Brödraskapets politiska ideologi, som den växte fram i den egyptiska moderorganisationen. I dessa studier är det nästan alltid R.M. Mitchells grundläggande studie som är startpunkten.⁸⁰⁹ Med John Esposito:s ord är Brödraskapets ideologi ”a comprehensive ideology for personal and public life”. Ideologin är också ”the foundation for Muslim state and society”.⁸¹⁰ Det är alltså i

⁸⁰⁸ Aje Carlbom i sin avhandling från 2003 ligger bland de svenska forskarna närmast ett begreppskritiskt och idéanalytiskt synsätt. Paradoxalt nog är hans idékritik skarpast när det gäller den svenska statsideologiska multikulturalismen, vilken enligt Carlbom har varit negativ för integrationen, givet att Brödraskapets organisationer i Sverige har utnyttjat den svenska multikulturalistiska policyn för sina ambitioner att skapa en islamisk enklav. Se nedan kapitel 16.

⁸⁰⁹ Se Mitchell 1969/1993: 14–15, 209–294; Lia 1998: 199–233; Krämer 2009: 50–54, 97–122; Wickham 2013: 20–45; Willi 2021: 24–34.

⁸¹⁰ Esposito, Islam, 2016: 183. Se även *Ibid*: 189–192, 201.

denna riktning vi ska ställa in sökarljuset. Som framgick ovan är det valda teman ur den islamiska idétraditionen som utgör fundamentet i Brödraskapets politiska ideologi (se kapitel 1.2 och 3.2). För Hassan al-Banna är den ideologi han konstruerar en salafistiskt tänkt "islam" utifrån "de fromma fäderna", främst i 'Abduhs och Ridas efterföljd som vi såg, det vill säga tolkade och utvalda utsagor och textställen direkt från "den ädla Koranen" och "profetens rena *sunnah*" som sammanflätas till en politisk ideologi och ett politiskt projekt. Det specifika med *politisk* islam i allmänhet och al-Bannas version i synnerhet är ju att Koranen och *sunnah* läses och används politiskt. Textställen och idéer sammanfogas konstruktivt till en politisk uppfordran och en planritning för en islamisk samhällsordning baserad på *sharia* där det också behövs en islamisk stat som ska garantera att den förment "gudomliga" lagen upprätthålls och efterföljs. Med R.M. Mitchells ord består denna idékonstruktion av:

...notions which bore the membership along into an all-embracing and passionate commitment to the Society and its leaders, and which at the same time, set it at odds with all organized authority in Egypt.⁸¹¹

När jag i det följande undersöker den fundamentala nivån i denna politiska ideologi – grundvärden och människosyn, viktigaste enhet i samhället, styrelseform, utopi, principiella metoder för samhällsförändring – är det alltså främst islamiska, teologiska grundtankar som återfinns där.

Jag vill betona att jag endast gör en beskrivande, innehållslig idéanalys av det ideologiska innehållet i Brödraskapets ideologiska föreställningar. Det är inte min uppgift här och i detta försöker jag följa R.M. Mitchells metodiska utgångspunkt i hans klassiska studie:

In so far as what men believe to be real, is real, our concern here will not be the validity of these beliefs, but only the fact of their existence.⁸¹²

Jag gör alltså inte någon idékritisk analys av det ideologiska innehållets empiriska giltighet eller deras moraliska rimlighet (se kapitel 2.4), eller dess samhälleliga eller politiska konsekvenser, vilket kanske många läsare frågar efter. Ett sådant idékritiskt och konsekvensinriktat angreppssätt finner man – för att illustrera skillnaden – i Elham Manea, *Women and Shari'a Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK* (2016). Boken utvärderar verksamheten hos de formella och informella shariadomstolarnas verksamhet i Storbritannien, och den multikulturella

⁸¹¹ Mitchell 1969/1993: 209.

⁸¹² Mitchell 1969/1993: 209.

politik som har förts där och finner att båda är negativa för både integration och jämställdhet.⁸¹³

Däremot genomförs min undersökning av ideologin i ljuset av bakgrundsskildringen av Muslimska brödraskapet och dess historia som gjordes inledningsvis (kapitel 1.2 och 3). Det betyder att analysen här i Del III har betydelse för diskussionen om MB:s och IFiS:s ”moderata” respektive ”demokratiska” karaktär. Det framgick ju i denna bakgrundsskildring att Muslimska brödraskapet i sin utveckling präglades av idéstrider mellan olika falanger, först den mellan den ”radikala” (Qutb) och den ”gradualistiska” (al-Hudaybi, Tilmisani) falangen, sedan från och med 1980-talet, när gradualisterna var dominerande, mellan de två gradualistiska falangerna det ”konservativa gamla gardet” (”vanguardister”) respektive en yngre generation av förnyare (”reformivrarna”) (se ovan kapitel 3.3). Från och med mitten på 1990-talet kom ”reformivrarna” att göra flera uppmärksammade framstötter – främst synliga i demokratidokumenterna 1994 och 1995 och försöken att bilda ett parti, *Wasat*, ”Mittenpartiet” – för att slutligt förlora den interna maktkampen vid valet av ny vägledningsstyrelse 2010 varefter ”the vanguard leaders had received a virtual monopoly of the Muslim Brotherhood”, som Victor J. Willi skriver.⁸¹⁴ Frågan är hur Brödraskapets ideologi, på fundamental nivå, påverkades av denna utveckling, framför allt av reformivrarfalangens demokratiska framstötter. Frågan är också om det svenska Islamiska förbundet (IFiS) påverkades. Detta är en övergripande frågeställning som ramar in analysen i det följande och som motiverar en grundläggande undersökning av MB:s respektive IFiS:s ideologi på fundamental nivå, och deras eventuella likheter och skillnader.

9.2.2 Politisk ideologi, språkvärld och begreppsvärld

Min syn på vad en politisk ideologi är och hur den kan studeras och analyseras framgick i metodkapitlet (kapitel 2.4). Till sin funktion är en ideologi hos en politisk rörelse såväl socialt sammanhållande och riktningssgivande som idémässigt rättfärdigande och legitimerande. Den består – innehållsligt sett, för att kunna uppbära dessa funktioner – av grundvärden och målsättningar tillsammans med antaganden om världens beskaffenhet samt påståenden om gruppen själv och den rådande situationen med dess olika aktörer. Därtill kommer bedömningar av olika politiska metoder och taktiska framgångsvägar vilka slutligen leder fram till normativa handlingsrekommendationer som uppmanar till handling.

En politisk ideologi innehåller också alltid en egen terminologi och egna grundläggande begrepp – en egen språkvärld och idévärld – annars är den inte

⁸¹³ Elham Manea, *Women and Shari'a Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London New York: Tauris, 2016. Manea genomför också en konsekvent, bredare idékritik och retorikkritik av Muslimska brödraskapet politisk islam och dess budskap. Det närmast liknande vi har i Sverige är, som framgått, Aje Carlboms avhandling från 2003 (se kapitel 1.4.4).

⁸¹⁴ Willi 2021: 225.

urskiljbar som en specifikt egen ideologi. Sådana politiska språkvärldar och idévärldar är, retoriskt och semantiskt sett, vanligtvis fulla av övertalningsdefinitioner där vissa betydelser av exempelvis "frihet" (som inom liberalismen), "jämlighet" (som inom socialdemokratien), "nation" (som inom konservatismen), "patriarkat" (som inom feminismen) eller "islam" (som inom islamismen) propageras och socialiseras som naturliga och självklara.⁸¹⁵ Det är dock en empirisk fråga från fall till fall hur en rörelses ideologi spelar roll och kommer till uttryck. Det är därmed också avgörande viktigt, som Mats Lindberg framhåller i sin idéanalytiska metod (kapitel 2.4), att som analytisk princip skilja mellan objektspråk och metaspråk, alltså mellan det politiska språket hos den politiska aktören, och det analyspråk och beskrivningsspråk som forskaren själv använder.⁸¹⁶

En annan viktig analytisk distinktion från Mats Lindbergs idéanalytiska metod är skillnaden mellan idéer på ideologins "fundamentala" respektive "operativa" nivå (se kapitel 2.4). Utifrån dessa kategorier blir det en intressant empirisk fråga att studera, från fall till fall, om de *fundamentala* delarna av ideologin med sina långsiktiga mål och grundvärden kvarstår oförändrade i bakgrunden – som en meningsskapande och riktningsgivande vision – samtidigt som ideologin på *operativa* nivån kanske ändras i olika politiska situationer som kan kräva olika kortsiktiga mål och handlingslinjer. Man kan tänka på den svenska socialdemokratins grundvärden om demokrati och republik som under 1970-talet på operativ nivå vägledde dess strävan mot långtgående förändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och den kommunala självstyrelsen, men utan att tydligt införa "republik".

Det är denna dialektik mellan grundläggande ideologi och praktisk verklighet, mellan långsiktiga mål och situationsbundna analyser, som leder till en ideologis förändring hos en politisk rörelse eller en idétradition. I de följande två delarna *Del III. Ideologi* respektive *Del IV. Praktisk politik* kommer vi att möta denna dialektik mellan fundamental ideologi och praktiskt, operativt tänkande. Då kommer vi att möta det faktum att Muslimska brödraskapets ideologi på fundamental nivå egentligen inte ändras särskilt mycket över tid, trots de stora skillnaderna mellan dess falanger och idéstrider på ideologins operativa nivå, om den praktiska strategin. Dialektiken mellan ideologins fundamentala och operativa nivå blir också intressant i Europa och Sverige när "den europeiska strategin" lanseras 1995. Utgår den från samma grundtankar som tidigare i det transnationella Muslimska brödraskapets ideologi? Eller innebär den ett nytänkande på såväl fundamental som operativ ideologisk nivå?

⁸¹⁵ Se Lindberg 2018a: 285–292; Lindberg 2018b: 524–529.

⁸¹⁶ Se Lindberg 2018a: 333–338.

9.2.3 Fundamental respektive operativ nivå: långsiktiga mål och politiskt-taktiskt handlande

En fråga som återkommer gång på gång handlar om Muslimska brödrskapets långsiktiga målsättningar, såväl i Egypten som i Europa. Man övergett tanken på en "islamisk ordning" och en "islamisk stat" i takt med att man över tid har betonat vikten av den "moderata" och "fredliga" metoden för samhällsförändring? Ställningstagandena på den operativa nivån skulle i så fall ha smittat av sig till den fundamentala nivån. Detsamma gäller för Europa, där "den europeiska strategin" som uppmanar till delaktighet i Europas demokratiska politiska liv, och till fredlig strävan för att främja "muslimska intressen" (*maslaha*) varit rådande.⁸¹⁷

Flera forskare belyser genom sina studier hur viktig distinktionen mellan fundamental och operativ nivå kan vara. Framstående exempel på detta är Barbara Zollner i boken *The Muslim Brotherhood. Hasan al-Hudaybi and Ideology* (2009) eller Carrie Rosefsky Wickham i *The Muslim Brotherhood. The Evolution of an Islamist Movement* (2013). Man kan läsa deras böcker som en indirekt kritik av förenklade föreställningar som framställer Brödrskapet, särskilt efter 1970-talet, som "moderata" och demokratiska i stället för "radikala". Wickham skriver att en närmare analys av rörelsen sedan 1970-talet:

...reveals how nonsensical and absurd it is to describe the group in simple terms like "radical" or "moderate" that do violence to its complexity, albeit in different ways.⁸¹⁸

En sådan "nonsensaktig och absurd" föreställning är nog tyvärr vanlig bland svenska forskare, bland annat hos Mattias Gardell i boken *Bin Ladin i våra hjärtan* (2005). Där målas bilden upp att anslutningen till den fredliga och reformistiska vägen sedan 1970- och 1980-talen också innebar att rörelsen övergav sina långsiktiga målsättningar om en islamisk ordning och en islamisk stat. Gardell hävdar bland annat att det nya Muslimska brödrskapet som formades efter fängelseåren, under 1970-talet, i kritik mot radikalismen och den väpnade kampen, utformade en "moderat" islamism i sitt avståndstagande mot den "radikala" strömningen. Denna moderata islamism knyter han till begreppet *wasatiyyah*, "medelvägen" (företrädesvis mellan radikal islamism och salafistisk fromhet), med den viktige teologen-ideologen Yusuf al-Qaradawi som *wasatiyyahs* främste teoretiker.⁸¹⁹ Närmare bestämt utvecklade Brödrskapets *wasatiyyah* enligt Gardell,

⁸¹⁷ Se t.ex. Maréchal 2009; Meijer 2013 och Perry 2019.

⁸¹⁸ Wickham 2013: ix, se även sid. 287.

⁸¹⁹ Mattias Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan. Globaliseringen och framväxten av politisk islam*. Stockholm: Leopard förlag, 2005: 146–148, där al-Qaradawi anges som mentor i not 64. Se även sid. 157 där Gardell knyter ihop al-Qaradawis "islamdemokrati" med Brödrskapets demokratiska plattform 1994–1995, och till tanken om flerpartisystem och fria val. I Wickhams (2013) och Willis (2021) analyser framkommer en helt annan bild som vi har sett. En forskare som delar Gardells analys, och som Gardell stödjer sig på, är William Baker i boken *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003, som jag ska återkomma till snart.

en ”ickevåldsbetonad folkhemsislamism...med...betoning på demokrati, social rättvisa och medborgerliga fri- och rättigheter” och som är ”reformistiskt sinnad” med en ”reformistisk” väg inom politiken.⁸²⁰ Men en sådan analys innebär att han enbart fokuserar på det operativa handlandet och de operativa politiska medlen. Frågan är ju vilka fundamentala grundvärden och långsiktiga målsättningar – vilken kompassriktning – som den ”moderata” rörelsen har på sin ”reformistiska” väg? Vilka mål är det som den reformistiska vägen ska leda till?

Vikten av att ta de långsiktiga målsättningarna och grundvärdena på allvar framgår särskilt av Barbara Zollners bok. Zollner gör en noggrann och textnära analys – hennes kännemärke som begreppskritisk och idéanalytisk forskare – av den grundläggande ideologiska texten för det nya Brödraskapet efter fängelseåren, Hassan al-Hudaybis och den ledande kretsens bok *Du’at, la Qudah (Preachers, not judges*, Förkunnare, inte domare) som skrevs i fängelset 1969 (under Nassers regim) men som inte publicerades förrän 1977 (under Sadats regim). Det är den bok där den fredliga, gradualistiska vägen tydligt argumenteras för i kritik mot radikalism och väpnade aktioner. Man kan se den som en principiell uppgörelse med den revolutionära strömningen inom Brödraskapet som fick sin näring i Sayyid Qutbs böcker och exempel. Det är också denna analys som Gardell tar fasta på när han karakteriserar Brödraskapet som fredligt och reformistiskt. Men detta är en ytlig analys av al-Hudaybis bok, menar Zollner. Boken är visserligen ett försvar för en gradualistisk och fredlig väg, men den lägger samtidigt fram ett principiellt försvar för det långsiktiga målet om en islamisk ordning styrd av *sharia* och en islamisk stat – i islamisk tradition ett ”kalifat” – som garanterar denna ordning och rättstillämpning. Zollner citerar al-Hudaybi på denna punkt:

...we believe that the Islamic imamate and caliphate of the Islamic governance is a symbol for Islamic unity and the manifestations of the interconnectedness between the communities of Islam...Therefore the concept of the caliphate and the work for its reconstruction is a fundament, which is a requirement for us. We hence think that this takes a lot of preparations, which are a must, and that immediate steps for the reconstruction of the caliphate indeed have to be preceded by other steps.⁸²¹

Den politiska kontentan är alltså att boken inte alls ifrågasätter det långsiktiga målet från Hassan al-Banna och Sayyid Qutb om en islamisk ordning. Boken handlar om metoden eller vägen, om nödvändigheten av att ha en fredlig strategi av *da’wah* och stegvis genomsyrande islamisering för att nå detta mål. Det är i denna fredliga missionerande process för att nå det högre målet som Brödraskapet ska uppträda som ”predikare”.⁸²² Politik bedriver man genom påtryckningar på regimen. På detta sätt ger boken de fortsatta ramarna för rörelsens fredliga politiska handlingslinje och

⁸²⁰ Gardell 2005: 119. Angående termen ”reformism” hos Gardell, se t.ex. sid. 90 och 144.

⁸²¹ Zollner 2009: 129. Citerat och översatt från al-Hudaybi 1977: 137.

⁸²² Zollner 2009: 64–151.

retorik, menar Zollner. Jag ska snart gå bakom debatten med Qutb och de radikala på 1970-talet, och göra en närmare granskning av Hassan al-Bannas grundläggande syn på det långsiktiga målet och den stegvist genomsyrande strategin för samhällsförändring (kapitel 12.1).

Zollners analys av den ideologiska diskussionen i inom Brödraskapet i Egypten på 1970-talet visar på risken när man tror att förändringar på operativ nivå – vägen till målet – är detsamma som en grundläggande ideologisk förändring. Man bör inte analysera medel utan att analysera de mål som medlen ska uppnå. Detta öppnar för ett intressant perspektiv som jag ska ha som vägledande hypotes i det följande: Hur är relationen mellan de långsiktiga målen och det fredliga deltagandet som påtryckningsgrupp i det politiska livet i Egypten, Europa och Sverige? Hur ser ideologin ut på fundamental nivå och hur ser den ut på operativ nivå? Finner vi likheter eller skillnader mellan MB respektive IFiS rörande den fundamentala nivån? Och finner vi likheter eller skillnader på den operativa nivån, det vill säga tillämpningen av ”den europeiska strategin” i den praktiska politiken? Som har framhållits flera gånger ägnas *Del III. Ideologi* huvudsakligen åt ideologins fundamentala nivå hos MB respektive IFiS, medan den operativa nivån hos MB respektive IFiS undersöks i *Del IV. Praktisk politik*.

9.2.4 En systematisk analysmodell och analysmetod

I den här undersökningen kommer jag som framgick tidigare att utgå från en teoretisk analysmodell för att kunna göra en systematisk jämförelse mellan MB:s respektive IFiS:s politiska ideologi. Min analysmodell utgår från Reidar Larssons sju grundteman som återfinns hos varje politisk ideologi. Jag avstår dock från Larssons tema ”ekonomisk organisation” så de teman som jag använder är de sex övriga. Jag kopplar sedan Larssons sex grundteman till Mats Lindbergs föreslagna distinktion mellan fundamental och operativ ideologisk nivå (se kapitel 2.4).⁸²³ I denna *Del III. Ideologi* kommer jag att undersöka Larssons sex teman på ideologins fundamentala nivå. Det ideologiska tänkandet på fundamental nivå inom politisk islam kallas i både källmaterialet och i litteraturen för ”islams oföränderliga principer” eller ”islams eviga sanningar”; detta är en orsak till att tänkandet på den fundamentala nivån förblir relativt oförändrat i Brödraskapets ideologi. Detta ska då åtskiljas från det ”föränderliga”, operativa tänkandet som gäller i historiskt specifika situationer och praktiskt politiska ställningstaganden.

Utifrån Larssons sex teman, infogade i Lindbergs distinktion mellan fundamental och operativ ideologisk nivå, blir *Del III, Ideologi* uppbyggd som följer. I kapitlen 10 och 11 kommer jag att undersöka det som Larsson kallar ”grundvärden och människosyn” hos MB respektive IFiS. Det handlar då bland annat om hur MB respektive IFiS hämtar teman från Koranen som de tolkar på ett särskilt sätt och som

⁸²³ Larsson 2014: 22–28; Lindberg 2017: 105–107; Lindberg 2018b: 521–524.

de håller för (moraliskt och politiskt) ”sanna”, det vill säga som (moraliskt och politiskt) *objektiva sanningar* eftersom det är Guds ord.⁸²⁴ I kapitel 12 undersöker jag ”viktigaste enhet i samhället” och ”politisk styrelseform”, där uppkommer bland annat frågan om hur man i sin ideologi ser på västerländsk demokrati i förhållande till ett äkta islamiskt styre. I kapitel 13 undersöker jag det yttersta målet, ”utopin” hos MB respektive IFiS, det handlar om den omdebatterade frågan om MB och därmed IFiS har övergett eller behållit tanken på slutmålet som en ”islamisk ordning”, och om denna också ska råda i hela världen. I kapitel 14, slutligen, undersöker jag ”principiella metoder för samhällsförändring”, där grunderna till Brödraskapets politiska strategi undersöks inklusive ”den europeiska strategin” från 1990-talet, samt hur MB respektive IFiS ställer sig. Med dessa sex analytiska teman kan jag systematiskt undersöka hur MB respektive IFiS ställer sig i dessa ideologiskt grundläggande frågor, samt jämföra deras ståndpunkter på ett systematiskt sätt. I kapitel 15 sammanfattas resultaten.

9.3 Källmaterial om MB:s ideologi på fundamental nivå

a) *Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi*

När det gäller källorna kan konstateras utifrån den internationella forskningen att nästan alla ideologiska budskap och hänvisningar inom Brödraskapet, oavsett vilken huvudsaklig bild forskaren har, går tillbaka till Hassan al-Banna. Al-Banna har en enastående ställning i Brödraskapets tankevärld, vilket framgår genomgående i den relevanta litteraturen, liksom redan i R.M. Mitchells grundläggande arbete. ”Hassan al-Banna embodied the Muslim Brotherhood as no other individual did”, skriver Gudrun Krämer i sin bok *Hassan al-Banna* (2010).⁸²⁵ Och den Qatar-baserade egyptiern Khalil al-Anani skriver i boken *Inside the Muslim Brotherhood* (2016) att ”Hassan al-Banna’s impact on the Muslim Brotherhood is undeniable”.⁸²⁶ Al-Banna har skapat grunden till rörelsens identitet och inriktning:

...al-Banna also articulated the Brotherhood’s master framework and ideology, which remains influential and operative among its members up to this day.⁸²⁷

⁸²⁴ I värdeobjektivistisk politisk filosofi ”finns” moraliska och politiska sanningar lika materiellt och objektivt som naturvetenskapliga fenomen. ”Det rätta” existerar alltså, men i en specifik, ideell rymd, liksom ”religiösa plikter” eller ”religiösa normer”. Platon, till exempel, tänker sig en egen värld där moraliska och politiska grundvärden existerar, ”idévärlden”.

⁸²⁵ Krämer 2010:1.

⁸²⁶ Khalil al-Anani, *Inside the Muslim Brotherhood. Religion, Identity, and Politics*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2016: 50–51.

⁸²⁷ Ibid: 45.

Ett liknande synsätt framlägger den brittisk- och skandinavienanknutne forskaren Noha Mellor. Hon skriver i *Voice of the Muslim Brotherhood* (2018) att Hassan al-Banna är oskiljaktig från Brödraskapets hela historia, "making him the most important element of the MB brand".⁸²⁸ Det har dock sagts om Hassan al-Banna att han främst var en politisk organisatör och praktiker som först byggde organisationen, sedan formulerade ideologin i takt med organisationens utveckling. Hassan al Bannas ideologiska grundtankar framlades därmed i en rad *al-rasail*, Meddelanden, under 1930-talet. Det är texter som tillsammans fortfarande används och är levande i rörelsens skolning och som det refereras till i pågående debatter. Dessa meddelanden utgör centrala delar av mitt källmaterial, liksom de också är det i litteraturen. Det finns dock ett problem med dessa meddelanden, som kanske inte är så allvarligt, men det är att exakt årtal för deras tillkomst ofta saknas i forskningslitteraturen. Det man hänvisar till är tryckta sammanställningar från senare år. R.M. Mitchell är den som gör den noggrannaste undersökningen av 1930- och 1940-talen. Han knyter därmed de viktigaste av al Bannas "meddelanden" till Brödraskapets olika konferenser och andra händelser. En ungefärlig tidsangivelse blir då ändå möjlig.⁸²⁹

Ska man undersöka Muslimska brödraskapets ideologi på fundamental nivå är alltså Hassan al-Bannas skrifter fortfarande centrala som källor. Men frågan är om detta fortfarande är giltigt? Har inte Brödraskapet sedan det gradualistiska genombrottet 1981 med den "fredliga" synen på samhällsförändring ändrat sin ideologi fundamentalt? Och är inte Yusuf al-Qaradawi, som till exempel Mattias Gardell hävdade, den centrala ideologen för ett fundamentalt nytänkande som bryter med Hassan al-Bannas äldre acceptans av det politiska våldet? I en sådan syn ansluter sig Gardell till och stödjer sig på den amerikanske statsvetaren William Baker i detta som i boken *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists* (2003) beskriver hur ett nytt tänkande under 1990-talet håller på att växa fram inom Brödraskapet i samband med de demokratiska plattformarna 1994 och 1995 och försöken att bilda det centristiska *Wasat-partiet* 1996. Baker skriver till exempel att al-Qaradawi:

...explicitly rejected the contrary views of Hassan al Banna...Qaradawy explained that Islam has no trouble tolerating diversity in *Sharia*, recognizing four major schools as authoritative, despite important differences among them. Clearly Islam could, and should, value pluralism in the public sphere. With the same emphasis, Qaradawy took

⁸²⁸ Noha Mellor, *Voice of the Muslim Brotherhood. Dawa, Discourse and Political Communication*. London and New York; Routledge, 2018: 34–35. För al-Bannas inflytande ända in i nutiden, se hennes sammanfattande analys i *Ibid*: 210–218.

⁸²⁹ Se t.ex. Mitchell 1993/1969: 13, där det inte anges årtal men meddelanden läses direkt på arabiska. Lia 1998: 72 som lutar sig mot en översättning till engelska av Charles Wendell (1978), anger heller inte några exakta årtal. Inte heller Mellor 2018: 40–43 anger årtal. Willi 2021 använder Charles Wendells engelska översättningar utan att nämna några exakta årtal för enstaka "meddelanden".

as a starting point the idea that the Islamic notion of *shura* with the ruler provided a secure conceptual anchor for contemporary efforts to build democracy.⁸³⁰

Om Gardells och Bakers syn på al-Qaradawi stämmer skulle det alltså finnas en grundläggande skillnad mellan en äldre och en nyare ideologi på fundamental nivå i Brödraskapets tänkande. Al-Qaradawi anser sig själv som Brödraskapets andlige ledare, "*spiritual mentor*" eller "*spiritual guide*", och så uppfattas han också av Brödraskapet internationellt. Det har medfört att Yusuf al-Qaradawi (1926–2022) som ideolog intar en liknande plats under senare tid som al-Banna hade under rörelsens första decennier. Yusuf al-Qaradawi, som blev medlem i Brödraskapet under tonåren, har alltsedan 1990-talet haft ett oöverträffat teologiskt, politiskt och medialt inflytande som Muslimska brödraskapets främste ideolog och idégivare, med stor betydelse för rörelsens ideologiska fundament likaväl som dess politiska strategi. Han är också Brödraskapets viktigaste ideolog i Europa efter FIOE:s grundande 1989. I en mening är han ett politiskt geni som lanserar fatwor och policydokument i en rad frågor, Gardell och Baker hänvisar till exempel till hans fatwor om demokrati i början av 1990-talet. Al-Qaradawi har också grundat och tagit på sig rollen som ordförande i *European Council of Fatwa and Research* (ECFR), grundat 1997, och som han ansåg vara nödvändigt för att ge muslimerna i Europa ideologisk och andlig vägledning (se kapitel 1.2.4).

Naturligtvis är al-Qaradawi också viktig i Egypten och Mellanöstern och han spelade en enastående roll där under ett par decennier runt millennieskiftet genom TV-programmet *Ash-Sharia wal Hayat* (Sharia och livet) på al-Jazeera, med miljontals följare, och genom sitt ordförandeskap i Qatarbaserade *International Union of Muslim Scholars*, grundat 2004 efter brytningen med Saudiarabien och Förenade Arabemiraten, också kallad "the supreme authority of the Muslim Brotherhood" med säte i Doha, Qatar och Dublin, Irland. Enligt hans memoarer,⁸³¹ spelade han en viktig roll vid utvecklingen av Muslimska brödraskapets internationella organisation. Han berättar exempelvis att han hade en framträdande roll vid formulerandet av den internationella stadgan 1994 (se kapitel 4.1.6 ovan). Dessutom har han åtminstone två gånger, 1976 och 2004, erbjudits att bli Generalvägledare för den egyptiska moderorganisationen och därmed för hela det transnationella Brödraskapet. Han har dock avböjt med förklaringen att hans roll som "andlig ledare" är fördelaktigare för den muslimska nationen som helhet, *ummah*.⁸³²

⁸³⁰ William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003: 173. Se Gardell 2005: 157–158.

⁸³¹ Dessa fanns tidigare bl.a. på hans egen hemsida på arabiska. De är delvis översatta till engelska i min bok *Holy White Lies* (2018).

⁸³² Al-Qaradawis hemsida, "حول القرضاوي" الإخوان في العمل التنظيمي في الإخوان", ("Om al-Qaradawi" Avsnitt IV: Dispens från organisationsarbete i brödraskapet), 2008-09-12.

Ska man alltså försöka teckna grunddragen i Muslimska brödraskapets ideologi på fundamental nivå bör det göras med hänvisning till al-Banna och al-Qaradawi, men också genom att jämföra dem för att undersöka om det finns någon skillnad mellan dem beträffande ideologins fundamentala grundidéer, och därmed mellan Brödraskapets äldre och nyare period. Det kommer att bli den röda tråden här i *Del III*, i de följande kapitlen om ideologin. Men därtill kompletterad med en undersökning av den motsvarande ideologin på fundamental nivå hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), hur den förhåller sig till al-Banna respektive al-Qaradawi.

b) Sayyid Qutb

Innan jag går in på detta måste dock en annan fråga behandlas. Det gäller Sayyid Qutb, Hassan al-Bannas efterföljare som Brödraskapets viktigaste ideolog under 1950- och 1960-talen efter dennes död 1949 (se kapitel 1.2.3). Jag kommer inte att använda Qutbs skrifter som uttryck för Muslimska brödraskapets ideologi på fundamental nivå, även om jag mycket väl hade kunnat göra det. Anledningen är att jag inte vill ge intryck av att medvetet vilja göra MB mer radikalt islamistiskt än vad det är. Detta kräver en närmare förklaring som har att göra med synen på Sayyid Qutb som den radikala eller revolutionära islamismens främste ideolog.⁸³³ Det är en bild som är vanlig hos många västliga forskare. Qutb gäller som en "radikal" avvikare medan Brödraskapet i sin framtoning vill betona, och av många forskare också framhålls vara, "moderat", enligt ovan. Många forskare presenterar därför Brödraskapets historia som om det hade två distinkta faser, en radikal och en moderat, före respektive efter det "moderata" genombrottet på 1970-talet då rörelsen hade släppts ut ur fängelset och leddes av den sedan länge fängslade Generalvägledaren Hassan al-Hudaybi.⁸³⁴ Hudaybis bok *Du'at la Qudat* (Förkunnare, inte domare) som vi mötte ovan betecknas då som en definierande vattendelare. Ett annat faktum var att Brödraskapet nyorganiserades efter fängelsetiden, under 1970-talet, med al-Hudaybis bok 1969/1977 och med nya Interna stadgan 1982 som vägledande. För många bedömare framstår det "nya" Muslimska brödraskapet, främst inspirerat av Yusuf al-Qaradawi, som ett nära nog demokratiskt och reformistiskt parti av "socialdemokratiskt" eller "kristdemokratiskt" snitt, men med "moralkonservativa inslag" som den svenske religionsvetaren Mattias Gardell skriver.⁸³⁵ Och i denna bild av ett nära nog demokratiskt och reformistiskt parti passar "den radikale" Qutb inte in. Sayyid Qutb

http://web.archive.org/web/20081115062915/http://www.qaradawi.net/site/topics/article.asp?cu_no=2&item_no=6269&version=1&template_id=217&parent_id=189

⁸³³ Se t.ex. Larsson 2014: kapitel 17 om "revolutionär islamism" (sunni).

⁸³⁴ Ett tydligt exempel är Mattias Gardell, *Bin Ladin i våra hjärtan. Globaliseringen och framväxten av politisk islam*. Stockholm: Leopard förlag, 2006: 118–165.

⁸³⁵ Ibid: 146.

blir i denna historieskrivning snarare ett vägskei i Brödraskapets utveckling, mellan en ”revolutionär” och en ”reformistisk” handlingslinje.⁸³⁶ Och ser man till Islamiska förbundets (IFiS) hemsida och ideologiska framtoning är Qutb nedtonad i det utåtriktade budskapet; man vill tydligen inte förknippas för starkt med denne allmänt betraktade ”radikale” islamist.

Men Qutb som ideolog har de facto aldrig exkommunicerats ur Muslimska brödraskapets tankevärld.⁸³⁷ Inte ens genom den ”moderate” al-Hudaybis ovan nämnda programskrift *Du’at la Qudat* från 1969 och 1977. I denna bok nämns paradoxalt nog aldrig Sayyid Qutb vid namn, trots bokens starka kritik av radikalismen och ”qutbismen” inom rörelsen. Detta diskuteras av Barbara Zollner som exempel på Qutbs fortsatta närvaro som viktig tänkare inom Brödraskapet.⁸³⁸ Inom rörelsen nämns i stället Qutb ständigt som ”vår martyr”, en ära som enbart han delar med Hassan al-Banna. Och för al-Qaradawi i hans memoarer del 3 (2003) är Qutb ”a stupendous Muslim, a great preacher, a writer with impressive talent and an outstanding thinker”.⁸³⁹

Inte heller efter al-Qaradawis uppmärksammade kritik av Qutb sviktar Qutbs ställning som grundläggande ideolog. Det som både al-Hudaybi och al-Qaradawi kritiserar är inte hans fundamentala islamistiska idéer. Kritiken gäller i stället vissa uppfattningar om den politiska handlingslinjen, framför allt de som olika efterföljare använder för att motivera väpnade aktioner eller regelrätt revolution. Det gäller särskilt användningen av begreppet *jahiliyyah* (mörkrets tid före islams ankomst) som tillämpas för att beteckna de ogudaktiga (arabsocialistiska eller shariahycklande) regimerna i den muslimska världen. Kritiken gäller också begreppet *takfir* (exkommunicering) som Qutb menar ska tillämpas på sådana ogudaktiga härskare eller deras motsvarande undersåtar. Detta återkommer jag till nedan (se kapitel 14.3.3).

⁸³⁶ Ibid : 90.

⁸³⁷ För diskussionen om Qutbs ställning inom Brödraskapet, se Husam Tammam, ”Yusuf al-Qaradawi and the Muslim Brothers. The Nature of a Special Relationship” i Jakob Skovgaard-Petersen & Bettina Gräf (eds) *Global Mufti. The Phenomenon of Yusuf al-Qaradawi*. London: Hurst & Company, 2009: 69–71; John Calvert, ”Wayward Son. The Muslim Brothers’ reception of Sayid Qutb” i Meijer & Bakke 2012: 257–268. 257–268; Nawal Obaid, *The Failure of the Muslim Brotherhood in the Arab World*. Santa Barbara, California, Denver, Colorado: Prager, 2020: 65–70; Willi 2021: 353–370.

⁸³⁸ Se t.ex. Zollner 2009: 45–47. Skriften tillkom i fängelset redan 1969, och spreds underjordiskt, men publicerades inte som bok förrän tio år senare. På flera ställen i litteraturen påpekas det som en paradox att denna ”moderate” programskrift med sin kritik av radikalismen aldrig nämner Qutb vid namn. Hade programskriften kritiserat Qutb, hade man emellertid blivit tvungen att också kritisera al-Banna. Qutb är helt enkelt en integrerad del i rörelsens ideologi och idétradition. Se fotnoten nedan för diskussionen om Qutb inom Brödraskapet.

⁸³⁹ Citerat från Shaul Bartal & Nesya Rubinstein-Shemer, *Hamas and Ideology. Sheikh Yusuf al-Qaradawi on the Jews, Zionism and Israel*. London and New York: Routledge, 2018: 42.

Anledningen till Qutbs starka ställning inom rörelsen är att hans tänkande i sina huvuddrag, på fundamental nivå, egentligen inte skiljer sig särskilt mycket från grundaren al-Bannas. Skillnaden ligger på operativ nivå, i synen på revolution som väg. Qutb är därmed i grunden en oskiljaktig del av Brödraskapets tankevärld och idétradition i Egypten liksom i hela Mellanöstern och Nordafrika. Slutligen. Gör man för stor sak av det fredliga och gradualistiska genombrottet på 1970-talet, till exempel genom al-Hudaybis ”moderata” programskrift, är det svårt att förklara det faktum att det ständigt uppkommer nya radikala strömningar inom rörelsen, eller att Brödraskapets högsta ledning i Egypten 2009, bland annat Muhammad Mursi, lyfte upp Qutb som en viktig gestalt i rörelsens tradition.⁸⁴⁰ Man har nog också svårt att förklara Qutbs återkomst i de interna konflikterna och debatterna både före och efter revolutionshändelserna 2011–2013. Det är alltså fel att överdriva skillnaden mellan Qutb och Brödraskapets huvudfåra.

Noha Mellor förtydligar denna analys och talar om att det råder en ”myth of schism” mellan Qutb och Brödraskapets ideologiska grundtankar och huvudfåra. Hon skriver:

It was often claimed that Qutb’s ideas formed the foundation of contemporary radical ideologies...but it is important to note that several of these concepts, such as *jahiliyya*, *hakimiyya*, and alienation from mainstream society, were already in circulation by other leaders, including al-Banna, and later al-Hodaibi, as well as a number of Azharites.⁸⁴¹

Som jag ser det är skillnaden överdriven och de flesta av Qutbs grundbegrepp härrör från al-Banna eller Brödraskapets allmänna ideologiska tankeegenskaper, som till exempel Maududi eller Rida. Skillnaden gäller inte ideologin på fundamental nivå utan på ideologins operativa nivå, om den politiska linjen ska bestå av fredliga påtryckningar mot regimen eller av politisk revolution.

Denna debattsituation leder mig till en metodologiskt slutsats. Det råder visserligen inte någon större skillnad mellan Qutbs grundtankar och de ideologiska grundtankarna inom Brödraskapets huvudfåra. Men jag avstår ändå från att dra in Qutbs skrifter som grundläggande källmaterial för min bild av Brödraskapets ideologi på fundamental nivå här i Del III. Hans position är så omdiskuterad, och han anses hos olika forskare, som till exempel Baker och Gardell ovan, inte längre som representativ för Brödraskapets ideologi. Och att gå in på detta medför en alltför omständlig diskussion. Därför lämnar jag honom utanför.

Jag nöjer mig alltså med att använda al-Banna (1916–1949) och al-Qaradawi (1929–2022) som de representativa, centrala källorna för Muslimska brödraskapets ideologiska grundtankar och ”mittfåra”. Dessa båda representerar var sin period i rörelsens historia, det äldre, klassiska Brödraskapet före 1948, och det ”nya”

⁸⁴⁰ Mellor 2018: 45–49. Se även Wickham 2013: 120–195; Willi 2021: 100–130, 217–225.

⁸⁴¹ Mellor 2018: 45.

Muslimska brödraskapet efter 1981/1982. Al-Qaradawi gäller ju för flera forskare som den ”moderata” periodens främste ideolog efter mordet på Anwar Sadat 1981, och som den främste ideologen för det ”nya” Brödraskapets närvaro i Europa. För forskare som Baker (2003) och Gardell (2005) är han också ideolog för det nya, ”demokratiska” Brödraskapet.⁸⁴² Al-Qaradawis tänkande återkommer jag till nedan i tema efter tema i Brödraskapets ideologi på fundamental nivå (kapitel 10–12, särskilt 14. 4–5 och 15.2).

Utöver al-Bannas och al-Qaradawis skrifter och uttalanden som källor för MB:s ideologi på fundamental nivå tillkommer naturligtvis program och styrdokument från brödraskapet i Egypten samt från de europeiska huvudorganisationerna, främst Europeiska federationen (FIOE) och europeiska fatwarådet (ECFR). Därtill kommer ideologiska utsagor och policyrekommendationer på dessa organisationers hemsidor. Min undersökning innefattar dock inte Brödraskapets nationella organisationer i Frankrike, Tyskland, Storbritannien eller USA, vilket naturligtvis är en brist. Det hade kunnat bidra till att förtydliga eller nyansera bilden av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) jämfört med andra liknande organisationer i Europa. Bara någon enstaka gång snuddar jag illustrativt vid andra europeiska länder.

c) IFiS och MB:s ideologi på fundamental nivå

För svensk del handlar det om huruvida, och i hur hög grad, Islamiska förbundet (IFiS) också hänvisar till och använder al-Banna respektive al-Qaradawi i sina grundläggande ideologiska utgångspunkter. Det är också viktigt att undersöka om Islamiska förbundet uppfattar någon skillnad mellan dessa båda rörande fundamental ideologi. Det framgår i den internationella litteraturen att al-Bannas och al-Qaradawis skrifter fortfarande används som kurslitteratur för Brödraskapets medlemmar under deras inskolnings- och socialiseringsperiod.⁸⁴³ Detta gäller även i Europa. Al-Bannas viktiga roll i studieverksamheten i Frankrike har till exempel beskrivits av Samir Amghar. Amghar framhäver att en av de viktigaste ideologiska skrifterna av Hassan al-Banna, som återfinns i alla europeiska organisationer, är de ”tjugo principerna” som han lade fram i sitt viktiga *Risalat al-ta'alim* (Meddelande om läror), från 1938 och som då, liksom idag, definierar Muslimska Brödraskapets

⁸⁴² Al-Qaradawis plats som ideolog för det ”nya”, ”moderata”, och för forskare som Baker och Gardell också ”demokratiska”, Brödraskapet efter 1981, framgår t.ex. hos Raymond William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists* (2003:3–4) som är en av källorna för Mattias Gardells beskrivning i *Bin Ladin i våra hjärtan* (2005: 144–148, 157–159). Al-Qaradawis centrala roll för den ”nya” Brödraskapet i Europa beskrivs hos Vidino (2010: 48–50). Jag ska nedan återkomma till vad detta ”moderata” och ”demokratiska” tänkande hos al-Qaradawi består av (se främst kapitel 12 och 14 nedan, samt det i detta sammanhang viktiga kapitel 15.2).

⁸⁴³ Al-Anani 2016: 85.

identitet och ideologi.⁸⁴⁴ Som vi såg är accepterandet av dessa ”tjugo principer” enligt Internationella stadgan från 1994 en förutsättning för att en nationell organisation ska kunna bli medlem i Brödraskapets transnationella nätverk (kapitel 4.1.4 ovan). Frågan blir då om de ”tjugo principerna” också återfinns hos IFiS i presentationer och ideologiskt material?

Ser vi till Islamiska förbundets hemsida kommer vi att finna att så är fallet. Islamiska förbundet lät tidigt översätta de ”tjugo principerna” för att presentera förbundets mål och politiska riktning.⁸⁴⁵ På hemsidan fick Hassan al-Bannas tjugo principer rubriken ”Vad Islamiska Förbundet står för”.⁸⁴⁶ De publicerades också i förbundets arabiskspråkiga tidning, *Rabita*. Till detta kommer ytterligare ett auktoritativt uttryck för al-Bannas ställning. I den svenskspråkiga tidskriften *Salaam* har al-Banna varit en av huvudreferenserna i ett stort antal artiklar⁸⁴⁷ och hans ikoniska porträtt var omslag på tidskriftens första nummer 1991.⁸⁴⁸ Hassan al Bannas självklara ställning i Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) framgår också av att den stora konferenslokalen i förbundets huvudkvarter, Stockholmsmoskén på Södermalm, har getts namnet ”Al-Banna-salen”.⁸⁴⁹ Hassan al-Bannas skrifter och tänkande står alltså centralt som fundamental ideologi hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).

Vad gäller då i Sverige om al-Qaradawi? Det visar sig att han också har en liknande stark ställning som grundläggande ideolog. När dåvarande ordföranden för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Ahmed Ghanem, förklarade orsakerna till förbundets internt kontroversiella beslut att börja delta i den svenska politiken, och dessutom ingå i en politisk allians med Socialdemokraterna i valet 1998, uppgav han i den ideologiska och idéspredande, svenskspråkiga tidskriften *Salaam* att:

⁸⁴⁴ Samir Amghar, *al-Ikhwān al-muslimūn fī orubā: dirasat tahlīliya litanzīm islāmī* (Muslimska Brödraskapet i Europa: en analytisk studie till en islamisk organisation). Alexandria: Biblioteca Alexandria. 2012: 8–9.

⁸⁴⁵ Islamiska förbundet i Sverige, ”20 grunder för den rätta islamiska förståelsen”. http://web.archive.org/web/20110707143929/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/20_grunde.pdf

⁸⁴⁶ Islamiska förbundet, ”Vad Islamiska Förbundet står för”, 2006-03-03. <https://web.archive.org/web/20120626124352/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/om-ifis/verksamhet.html>

⁸⁴⁷ Otterbeck 2000: 174.

⁸⁴⁸ *Salaam*, ”De Islamiska broderskapsrörelserna”, 1/91.

⁸⁴⁹ David Gunnarsson, *Gäst i Sverige*. Doktorsavhandling i etnologi vid Stockholms universitet, 2016: 74.

Jag vill påminna om en fatwa av doktor Yusuf al-Qaradawi som under en *fiqh*-konferens på det islamiska universitetet i Frankrike, tillsammans med flera andra lärda utfärdade en fatwa om att politisk delaktighet till och med kan bli ett måste för att det är det enda sättet att påverka för att få sina rättigheter.⁸⁵⁰

En fatwa av al-Qaradawi användes således av ledningen i Sverige för att legitimera ett omdiskuterat och viktigt politiskt ställningstagande. Ghanem är en högt aktad person i nätverket ända fram till idag. 2015 beskrevs han av Göteborgsposten som ”talesman för sunnimuslimska organisationen Sveriges Imam-råd”,⁸⁵¹ och idag (2022) arbetar han som imam och verkställande direktör vid förbundets moské i Göteborg.⁸⁵² Men al-Qaradawis ställning i Sverige framgår också på andra sätt. Den tidigare ordföranden för IFiS, och den dåvarande ordföranden för FIOE, Chakib Benmakhlof beskrev 2011 al-Qaradawi som en av de viktigaste personerna som har format hans förståelse av islam.⁸⁵³ Omar Mustafa, dåvarande ordförande för IFiS beskrev al-Qaradawi i en intervju med Sveriges Radio år 2010 som en av ”världens mest framträdande teologer, om du vill göra en jämförelse kan man likna honom med påven”.⁸⁵⁴ Detta uttalande pekar på al-Qaradawis exceptionella status i organisationen. Omar Mustafas företrädare på ordförandeposten i IFiS, Abdirazak Waberi respekterar också al-Qaradawi högt, för att han är:

En stor lärd person. Och när det handlar om islam, så är han mycket, mycket kunnigare än jag och alla som är på det svenska förbundet i Sverige.⁸⁵⁵

Det har redan framgått hur viktig teologisk lärdomsstatus är inom islam och inom Brödraskapet, enbart de lärda har ju rätt att tolka och uttala sig om islams principer. I det avseendet kan man tala om att Brödraskapet har en mycket systematisk grundideologi som håller samman nätverket i dess olika delar och skepnader; flera av dess grundtankar och policier diskuteras normalt i termer av islamisk rättsteori,

⁸⁵⁰ Helena Benaouda, Politisk delaktighet I praktiken. Intervju med Ahmed Ghanem, Salaam 2/1998: 12.

⁸⁵¹ Per Sydvik, ”Satanisk idé bakom dåden”, Göteborgs Posten, 2016-11-16.
<http://web.archive.org/web/20171201082507/http://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/satanisk-id%C3%A9-bakom-d%C3%A5den-1.165118>

⁸⁵² Göteborgs moské, Moskén”, ”Om Göteborgs moské”.
<http://web.archive.org/web/20221013104818/https://goteborgsmoske.se/mosken/>

⁸⁵³ al-Shamy al-Sayed, ”حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, En intervju med Chakib Benmakhlof, ordföranden för Federation of Islamic Organisations in Europe), 2014-01-14, *Islameiat*: 2011-11-09.
https://web.archive.org/web/20170202100756/http://islameiat.com/Pages/Subjects/Default.aspx?id=12486&cat_id=6

⁸⁵⁴ Daniel Vergara, ”S-topp: Vi behöver bli tydligare”, Expo, 2013-04-09.
<http://web.archive.org/web/20180921124431/https://expo.se/2013/04/s-topp-vi-beh%C3%B6ver-bli-tydligare>

⁸⁵⁵ SVT, ”Slaget om muslimerna”, 2009-12-06. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/18YuMrQpBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

fiqh. (Detta ska jag komma tillbaka till när det gäller Omar Mustafa nedan, rörande frågan om vem som har rätt att uttala sig om homosexualitet.) Här framträder den hierarkiska, teologiska ordningen där al-Qaradawi rankas högre än alla andra teologer-ideologer i Sverige. Även den senare ordföranden för Sveriges muslimska råd (SMR) Helena Benaouda hänvisar till al-Qaradawi när hon som redaktör för *Salaam* 1998 skriver om islams inställning till självmord. Som enda källa till detta komplicerade ämne använder hon Al-Qaradawis skrifter.⁸⁵⁶ Jonas Otterbeck påpekar i sin avhandling att al-Qaradawi har varit en av de främsta auktoriteterna i tidskriften *Salaam*.⁸⁵⁷ Vi kan också finna ytterligare en indikation i Sverige på Al-Qaradawis ställning. Den högst utbildade av förbundets imamer i Sverige, Othman Al-Tawalbeh, som tog sin teologiexamen vid Al-Bayt universitet i Jordanien, uttrycker i inledningen av sitt examensarbete sin tacksamhet till: ”den ärade professorn och läromästaren Yusuf al-Qaradawi”, som personligen vägledde honom i valet av uppsatsämne.⁸⁵⁸ På sin hemsida anger Islamiska förbundet (IFiS) att al-Qaradawis *European Council for Fatwa and Research* (ECFR) är den juridiska (*fiqh*) referensen och rättesnöret för förbundet i sina budskap och i sin vägledning för ”muslimernas” rätta handlingar i Sverige.⁸⁵⁹

Jag har påvisat al-Bannas och al-Qaradawis unika ställning inom MB transnationellt och IFiS i Sverige. Dessa båda tänkare är centrala som rörelsens främsta ideologer. Ska man alltså undersöka och jämföra de ideologiska grundtankarna hos det jag här kallar MB – på axeln mellan Egypten, Europa och Sverige – är alltså al Bannas och al-Qaradawis skrifter centrala. Två övergripande frågeställningar kommer då att vägleda min undersökning i det följande: Kan vi urskilja någon skillnad mellan al-Banna och al-Qaradawi inom MB, vilket William Baker gjorde stor sak av, och som Mattias Gardell fångade genom begreppet *wasatiyyah*, ”medelvägen”? Och kan vi urskilja om det råder någon skillnad eller likhet mellan MB och IFiS på denna punkt? Frågeställningarna går tillbaka på avhandlingens grundfråga, om man kan säga att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) också i sin ideologi uppvisar ett samband med Muslimska brödrskapet, om IFiS:s ideologi uppvisar likhet eller ”är påverkad av”, det transnationella MB:s ideologi.

⁸⁵⁶ Helena Benaouda, ”Vad säger islam om självmord”, *Salaam*, 1/1998:27.

⁸⁵⁷ Otterbeck 2000: 173.

⁸⁵⁸ Al-Tawalbeh 2000: 101.

”شكر وامتنان لفضيلة الأستاذ الدكتور العلامة يوسف القرضاوي حفظه الله تعالى الذي وجهني نحو العلامة ابن القيم”

⁸⁵⁹ Islamiska förbundets hemsida: E. Fatwa Rådet [eng].

<http://web.archive.org/web/20120505224155/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/>

9.4 Källmaterial om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk

När det gäller Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk (se kapitel 7), är program och styrdokument centrala som auktoritativa källor för förbundets ideologi på fundamental nivå. Därtill kommer andra auktoritativa källor såsom uttalanden från ledande medlemmar, till exempel ordförande eller styrelsemedlemmar. Dessutom kan man räkna tidskrifterna som auktoritativa källor för förbundets ideologiska ståndpunkter; det är den vanliga tolkningen av en rörelses centralt placerade ideologiska organ. Den arabiskspråkiga, officiella tidningen *Rabita*, som var särskilt viktig under perioden för IFiS:s etablering och framväxt i Sverige och som gavs ut 1994–1996 har en särställning. Liksom i *Del II, Organisation*, översätter jag arabiskspråkiga citat till svenska med det arabiska originalet i fotnoter så att översättningen ska kunna kontrolleras.

Utöver *Rabita* intar två källor som utgavs av Islamiska Informationsföreningen (IIF) och som har en särställning som svenskspråkiga, representativa källor för Islamiska förbundets ideologiska tänkande. De har dessutom en sorts officiell ställning. Den ena är den lilla boken *Att förstå islam* (1987) med Mahmoud Aldebe som huvudsaklig utgivare-översättare-författare. I koncentrerad form sammanfattar och presenterar denna skrift de religiösa och ideologiska grunderna i ”islam”, det vill säga det som jag både ovan och nedan har preciserat som ”Brödraskapets islam” (se kapitel 1.2 och 10.1). Jag betraktar denna bok som auktoritativ eftersom författaren har en central ställning i det organisatoriska nätverket som vi såg (kapitel 6 och 7). Denna skrift fungerar också som auktoritativ och ofta använd introduktion och läromedel. Den andra är den svenskspråkiga tidskriften *Salaam* som utgavs från 1986 och fram till år 2000 med syftet att presentera ”islam”, och det är ju islam i Brödraskapets religiöst grundade ideologiska och politiska version det handlar om; det som Damon Perry kallar ”a particular way of seeing and appreciating the world”.⁸⁶⁰

Salaams ägare och utgivare, Islamiska Informationsföreningen (IIF) grundades 1986 och började ge ut *Salaam* som en del av rörelsens *da'wah*. Enligt Islamiska förbundets hemsida var IFiS med bland grundarorganisationerna till IIF. Jonas Otterbeck skriver däremot i sin avhandling *Islam på svenska* (2000) att IIF faktiskt grundades av de två riksorganisationerna Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS) och Sveriges muslimska förbund (SMF).⁸⁶¹ Nu kan dessa skilda historieskrivningar göra detsamma, eftersom det i båda fallen rör sig om samma personkrets som sitter i de olika styrelserna och kommittéerna, och där Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki är centrala gestalter. Båda är ju också centrala i Sveriges muslimska råd (SMR) och Islamiska förbundet (IFiS) (se kapitel 7). Dessutom hade Islamiska informationsföreningen (IIF)

⁸⁶⁰ Perry 2018: 94.

⁸⁶¹ Otterbeck 2000: 122. Otterbeck grundar sig på informationsbroschyren ”Vad är IIF”.

och Islamiska förbundet (IFiS) vid denna tid samma adress, Östgötagatan 87 i Stockholm, vilket bland annat framgår i den lilla skriften *Att förstå islam* (1987).⁸⁶² Ytterligare samband mellan dessa organisationer är att IFiS:s officiella tidskrift *Rabita* ständigt gjorde reklam för *Salaam* och att samma artiklar ibland publicerades i båda tidskrifterna. En förklaring till att *Rabita* slutade att ges ut, som Otterbeck för fram, var att de båda tidskrifterna hade samma målgrupp.⁸⁶³ En händelse som illustrerar det ideologiska sambandet mellan *Salaam* och dess huvudmän var när redaktören Pernilla Ouis ville publicera artiklar om sufism som hon uppskattade och var positiv till. Sufism är en andlig strömning inom islam, inte politisk islam alltså, som ogillas av MB. När detta skedde skildes hon från redaktörskapet.⁸⁶⁴

Det är dags att påbörja undersökningen av Muslimska brödraskapets ideologi på fundamental nivå, och dess två främsta ideologer, Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi, och jämföra deras tänkande idéer med motsvarande idéer hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) med dess nätverk av personer och organisationer.

⁸⁶² Aldebe m.fl. 1987, tryckortsidan.

⁸⁶³ Otterbeck 2000: 130.

⁸⁶⁴ Ibid: 152.

Kapitel 10. Grundvärden och människosyn (1): Kvinnan och familjen

10.1 Grundvärde: ”Islam” hos MB respektive IFiS

10.1.1 MB, al-Banna och al-Qaradawi

Al-Banna

En startpunkt för Muslimska brödraskapets ideologi är, som har beskrivits ovan, den politiska islamismens grundtanke om ”islam” som politiskt organiserad, heltäckande samhällsordning. Som i all islamism är Brödraskapets ”islam” en samhällsomformande politisk ideologi, inte en inre fromhet som väg till frälsning. I detta kom Brödraskapet på kant med andra islamiska strömningar redan vid sitt grundande (kapitel 1.2). Hassan al-Banna vidareför på många sätt den islamiska reformationens projekt från slutet av 1800-talet med läromästare som Jamal al-Din al-Afghani, Muhammad ’Abduh och Rashid Rida (kapitel 1.2 och 3.1). Grundtanken hos dem är att ifrågasätta de sunnitiska rättsskolornas rigida syn som lade en våt filt över såväl intellektuell och politisk som teknologisk och ekonomisk utveckling i den muslimska världen. I stället ska man återvända till Koranens rena ord och ”de fromma fädernas” exempel som utgångspunkt för en nytolkning och nytänkande, *ijtihad*, i en ny situation. ”Islam” och islams tradition ska vitaliseras och göras giltig för dagens problem. Egypten behöver en ”moralisk och social förnyelse” genom en vitaliserad ”islam”. Al-Banna som ideolog är en ”religiös konservativ” bland andra islamiska, religiösa konservativa vid denna tid, som Carrie Rosefsky Wickham skriver i sin bok *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement* (2013).⁸⁶⁵

Al-Banna fullföljer ’Abduhs och Ridas reformation och dess salafistiska uppmaning att gå till källorna.⁸⁶⁶ Med dem som utgångspunkt vill han finna grundvärden och principer utifrån vilka han kan tänka självständigt i nuet och tillämpa dem i den nya situationen. Det är denna utgångspunkt som leder honom till att formulera en hel politisk ideologi och ett helt politiskt program, samt en ny organisation med utgångspunkt i ”islam”. Men al-Banna väljer inte den modernistiska möjlighet som

⁸⁶⁵ Wickham 2013: 22.

⁸⁶⁶ Termen salafism är dubbeltydig. Dels kan den beteckna metoden hos den islamiska reformationen, att gå tillbaka till de ”fromma fäderna” (*al-salaf*), det vill säga profeten och hans närmaste följeslagare, den ursprungliga och ideala ”islam”. Dels är den också en beteckning på de rörelser, och till och med partier, som framträder med ”salafism” som sin proklamerade teologi och ideologi. Salafisterna kritiserar MB för att se alldeles för politiskt på islam, förankra islam i det härvarande, och missa den andliga aspekten av frälsning i det efterkommande, vilket de menar ändå är det viktigaste.

‘Abduh öppnade för, och som skulle kunna leda till en form av ”liberal islam” med religionen som privatsak., Han följer i stället den under 1920-talet allt mer konservativa Rashid Rida i åsikten att en islamisk samhällsordning måste bygga på *sharia*, och *sharia* i sin tur vaktas av ”en islamisk stat”.⁸⁶⁷ Hans vitaliserade ”islam” blir politisk. Följande Rida ser al-Banna *sharia* som en planritning över en samhällsordning. Hans *ijtihad* uppgraderar ”islam” till social och politisk aktivism som ska möta den nya historiska situationen och bli verkningsfull som samhällsorganiserande, politisk kraft. Till moderniteten förhåller sig alltså al-Banna dubbelt. Genom föregångarna al-Afghani och ‘Abduh tar han till sig moderniteten vad gäller teknologi och vetenskap. Från Rida tar han tvärtemot avstånd från modernitetens samhällsordning och utvecklar en politisk, social och kulturell konservatism grundad på Koranen och *sunnah*, där en ”islamisk samhällsordning” med *sharia* som grund är det politiska framtidsmålet. Hans salafistiska *ijtihad* blir teologiskt sett ganska enkel, framhålls det här och var i litteraturen, en konservativ ”islam” vad gäller samhället, moralen, ledarskapet, religionen och familjen. I realiteten kommer al-Bannas ”islam”, ironiskt nog, via Rida, att närmast likna ståndpunkterna i en av de så kritiserade rättsskolorna, som skulle överges, den bokstavstroga hanbalitiska skolan från 800-talet, även om detta inte uttalas.⁸⁶⁸ Vid sidan av Maududi, Khomeini och Qutb blir al-Banna en av de viktigaste tänkarna inom den islamiska reformationens andra generation, 1900-talets islamistiska *neo-revivalists*.⁸⁶⁹

Al-Banna är särskilt tydlig med att det han definierar som ”islam” inte är någon inåtvänd religiös fromhet, inte heller en privat religion. R.M. Mitchell låter al-Banna uttrycka detta genom ett sammandrag av *Femte konferensmeddelandet* 1939:

There are those who see Islam as mere worship and ritual – ‘that is the widespread meaning among the mass of Muslims’. Others see it as ‘noble virtues’ or ‘spirituality’

⁸⁶⁷ Som redaktör för tidskriften *al-Manar* på 1920-talet kom Rida att publicera och presentera grundtankar från den hanbalitiska lagskolans medeltida tänkare Taqi al-Din Ahmad Ibn Taymiyya, tillsammans med idéer från den ultrakonservativa reformtänkaren från 1700-talet, Mohammed ibn ‘abd al-Wahhab, startpunkten för Saudiarabiens Wahhabism. Se t.ex. Willi 2021: 22–24.

⁸⁶⁸ Muslimska brödrskapet förhåller sig retoriskt öppet till de olika rättsskolorna även om de naturligtvis övertrumpas av Hassan al-Bannas salafistiska närhet till (valda delar av) Koranens rena ord och de fromma fädernas exempel; främst följande ‘Abduh och Rida som framgått. Hanbalismen ligger för övrigt till grund för den Saudiarabiska wahabbismen, vilken utgör Saudiarabiens statsideologi och genomsyrar saudiernas globala *da‘wah* med dess imponerande organisationer.

⁸⁶⁹ John Esposito talar om den islamiska reformationens två generationer som 1800-talets *revivalists* och 1900-talets *neo-revivalists*. Esposito 2016: 161–167, 182–192. De motsvarande tänkarna på den indiska subkontinenten är Ahmad Khan och Muhammad Iqbal som ”revivalists” och bland annat Abu A‘la Maududi som ”neo-revivalist”. Det svenska språket har inga bra motsvarigheter till engelskans ”islamic reform” eller ”islamic revivalism”. Jag har nöjt mig med ”den islamiska reformationen”. (En underliggande tanke är att jag vill associera till Martin Luther och hans återvändande till ”Guds rena ord”, bakom och bortom katolska kyrkans stelnade ritualer och dogmer. Men denna jämförelse haltar, naturligtvis, på många andra punkter.)

protecting them from material things. Yet others see it solely in its earthly 'practical aspects. And finally, there are those who merely as an 'inherited faith' – 'untroubled and unprogressive', these are disgusted with Islam and all that has to do with Islam.⁸⁷⁰

"Islam" är i stället för al-Banna ett samhällsorganiserande, politiskt projekt – verkligen en *politisk* islam – "en mäktig andlig kraft" som ska genomsyra både samhället och staten med början hos individer och familjer. Mitchell fortsätter med al-Bannas ord (i sin engelska översättning):

And those who think that these teachings are concerned only with the spiritual or ritualistic aspects are mistaken in this belief because Islam is a faith and a ritual, a nation (watan) and nationality, a religion and a state, spirit and deed, holy text and sword... The glorious Quran... considers [these things] to be the core of Islam and its essence.⁸⁷¹

Anledningen till den fattigdom och förnedring som muslimerna lever i, menar al-Banna som vi såg (kapitel 1.2), är att den muslimska världen sedan länge har lämnat islams rätta väg och låtit sig undertryckas av kolonialmakterna och påverkas av europeisk modernism och sekularism. Om bara den muslimska världen återigen genomsyras av en rätt uppfattad "islam" som "en mäktig andlig kraft" kommer den återigen att få uppleva välstånd och storhet. Det al-Banna definierar som "islam" är enligt honom ett överlägset alternativ till alla de europeiska politiska ideologierna och dess sekulära livsåskådningar. Mitchell lyfter fram ett annat citat från al-Banna vid denna tid (åter i sin engelska översättning):

If the French Revolution decreed the rights of man and declared freedom, equality and brotherhood, and if the Russian revolution brought closer the classes and social justice for people, the great Islamic revolution decreed all those 1300 years before. It did not confine itself to philosophical theories but rather spread these principles through daily life...⁸⁷²

"Islam", som al-Banna ser den och tolkar den, är alltså i stället ett överlägset, allomfattande, samhällsorganiserande tankesystem, överlägsen genom att den till skillnad från de västliga, sekulära politiska ideologierna också tar tag i och utgår från människans andliga och moraliska möjligheter och behov.

Denna genomsyrande och vitaliserande islamisering av det egyptiska samhället, och i sin förlängning hela Mellanöstern och hela världen, ska bäras upp av en ny, organiserad islamisk rörelse med social och politisk inriktning, nämligen Muslimska brödrskapet. De lärda, stelnade teologerna inom al-Azhar har anpassat teologin och rättsuppfattningen efter de politiska regimernas behov, menar al-Banna. De har korrumpats av gåvor och aktad ställning, men har vänt ryggen till massorna och glömt bort folkets andliga och materiella nöd. Al-Bannas politiska

⁸⁷⁰ Mitchell 1969/1993: 232.

⁸⁷¹ Ibid: 233.

⁸⁷² Ibid: 233. Också framlyft i Wickham 2013: 23.

islam riktar sig dessutom inte bara inåt utan också utåt, mot den västliga kolonialismen som vi såg. Men den riktar sig därutöver också mot andra islamiska strömningar med en annan tolkning av islam. Brödraskapet blir alltså i al-Bannas och rörelsens självbild bärare av en ursprunglig och rätt tänkt "islam". Brödraskapet blir det sanna islamiska "vi" som ska omforma världen och inrätta en "islamisk ordning" och en "islamisk stat". Detta är också den rådande uppfattningen om al-Banna och Brödraskapet i den relevanta forskningslitteraturen.⁸⁷³

För al-Banna är alltså Brödraskapets "islam" förankrat i det gudomliga budskapet som det meddelades till profeten Muhammed. Genom sin gudomliga förankring har islam i princip alltid rätt jämfört med andra ideologier och åskådningar; nu överfört till Brödraskapets tolkning av islam. I sitt "Femte konferensmeddelande" 1939 förklarar Al-Banna skillnaden mellan den sanna, "ursprungliga" islam som Muslimska Brödraskapet står för och den avvikande och "missbrukade" islam som andra, "många muslimer", står för:

Muslimska brödraskapets islam: tillåt mig kära bröder att använda detta uttryck, därmed menar jag inte att Muslimska brödraskapet förkunnar en ny islam som skiljer sig från den Islam som vår Profet Mohamed (frid vare med honom) tog emot från sin Herre, utan många muslimer under åtskilliga epoker berövade islam benämningar, skildringar och teckningar som pekar mot de själva, de missbrukade islams flexibilitet och generositet även om de senare bara var till för att nå den högsta visdomen, de skilde sig åt rörande islams betydelse. Flera bilder av islam präglade dess barn, bilderna kunde ligga nära, avvika eller överensstämma med den ursprungliga islam som Profeten och hans följeslagare företrädde föredömligt.⁸⁷⁴

I detta meddelande formulerar al-Banna de tre bärande grundtankarna i "Brödraskapets islam" som alltså är identisk med Muhammeds och hans följeslagares islam: 1) Att "islam" är ett totalt, allomfattande system för livets och samhällets alla aspekter och som är komplett i sig självt. 2) Att denna "islam" är formulerad utifrån två rena källor, Guds budskap i Koranen samt profetens vishet i hans *sunnah*. 3) Att principerna i denna "islam" är applicerbara i alla tider och på alla platser.⁸⁷⁵

⁸⁷³ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 209–259; Lia 1998: 72–73; Princeton Readings 2009: 52; Wickham 2013: 20–45; al-Anani 2016: 34–66; Mellor 2018: 34–49; Willi 2021: 17–34.

⁸⁷⁴ al-Banna, "رسالة المؤتمر الخامس", *Risalat al-Mu'tamar al-Khamis*, (Femte konferensmeddelande) *Ikhwan wiki*. http://ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_المؤتمر_الخامس
Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

"إسلام الإخوان المسلمين
"واسمحو لي إخواني استخدام هذا التعبير، ولست أعني به أن للإخوان المسلمين إسلاماً جديداً غير الإسلام الذي جاء به سيدنا محمد صلى الله عليه وسلم عن ربه، إنما أعني أن كثيراً من المسلمين في كثير من العصور خلعوا عن الإسلام نعوته وأوصافاً ورسوماً من عند أنفسهم، استخدموا مرونته وسعته استخداماً ضاراً مع أنها لم تكن إلا للحكمة السامية، اختلفوا في معنى الإسلام اختلافاً، انطبع في الإسلام في نفس أبنائه صور عدة تقرب أو تبعد أو تنطبق على الإسلام الأول الذي مثله رسول الله وأصحابه خير مثيل".

⁸⁷⁵ Mitchell 1969/1993: 14. Se även Krämer 2009: 50–52 eller Willi 2021: 24–34.

Al-Qaradawi

Detta är också en grundtanke som är oproblematisk för Yusuf al-Qaradawi, och som inte här närmare behöver analyseras. Al-Qaradawi ser al-Banna och Muslimska brödrskapet som de främsta bärarna av det ”uppvaknande” som islam gjorde i och med reformationen och sin pånyttfödelse vid slutet av 1800-talet och där Hassan al-Banna ses som den främste efterföljaren till Muhammad ‘Abduh och Rashid Rida. Al-Qaradawi tänker främst på tanken om islam som en ”allomfattande lära” som även inkluderar politik och samhällsordning; al-Bannas uppmaning till alla muslimer att förena sig till en enda *ummah*; avståndstagandet från alla krafter som skiljer folket från dess sanna religion (modernism, sekularism, västerländskt inflytande); samt al-Bannas tonvikt vid att ett islamiskt tänkesätt och mentalitet ska frambringas genom *tarbiyyah*, utbildning och fostran.⁸⁷⁶

10.1.2 Kommentar

Det som al-Banna kallar ”Brödrskapets islam” formuleras alltså som en ideologi med anspråk på att vara moraliskt sann i högre eller mer grundläggande mening, det som i statsvetenskaplig idéanalys kallas värdeobjektivism (se kapitel 2.4). Ideologins fundamentala värdeobjektivism leder till en tydlig ideologisk identitet med ett tydligt politiskt uppdrag, motiverad av en stark religiös-politisk övertygelse. I citatet ovan förtydligar al-Banna att ”Brödrskapets islam” inte avviker från ”den ursprungliga islam som Profeten och hans följeslagare” företrädde. Det är denna islam som Muslimska brödrskapet representerar och strider för. I ideologins islamiska utgångspunkt ligger därmed för det första att den är sann och ursprunglig, för det andra att den utesluter andra strömningar som osanna, de som inte har samma tolkning. Som vi såg (kapitel 1.2) kan dessa andra ”många muslimer” omfatta en brokig skara av sufier, kvietistiska liksom politiska salafister (ofta inspirerade av wahhabismen), konservativt vardagstroende, Al-Azhars teologer, eller modernistisk ”liberal islam” med religionen som privatsak.

Här framträder den självrtäffärdighet som Muslimska brödrskapet intar mot andra islamiska strömningar och tolkningar. Carrie Rosefsky Wickham talar i boken *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement* (2013) om Brödrskapets ”arrogation to itself of the exclusive authority to interpret God’s will – and rejection of the legitimacy of opposing view-points”, och ansluter sig därmed till R.M. Mitchells tidigare refererade åsikt.⁸⁷⁷ Flera andra initierade bedömare påtalar också al-Bannas och Brödrskapets ”självrtäffärdighet”, en överlägsenhet och arrogans som leder Brödrskapet till ointresse av, eller konflikt med, andra politiska och

⁸⁷⁶ Se Polka 2019: 122.

⁸⁷⁷ Wickham 2013: 25; se Mitchell 1969/1993: 232–233, 319–20.

islamiska grupperingar i Egypten, på samma sätt som i övriga Mellanöstern och Nordafrika samt senare också i Europa.⁸⁷⁸

Al-Bannas religiöst-politiska, ideologiska grundtanke att ”Brödraskapets islam” är den sanna och autentiska versionen av islam får flera andra konsekvenser än självträffsäkerhet. Ser man det semantiskt och retoriskt betyder det att språkbruket inom Brödraskapet, i dess självbild och självrepresentation, blir sådant att man talar om sin religiösa ideologi som ”islam” rätt och slätt, den självklara ”islam” och den självklart ursprungliga och sanna ”islam”. Endast en utomstående betraktare, en som har en annorlunda uppfattning om islam, eller en allmän islamologiskt komparativ beläsenhet, upplever att det man möter är en speciell variant och tolkning. Inom Brödraskapet presenteras och uppfattas den bara som självklar ”islam”.

En annan konsekvens gäller nya medlemmar under och efter inskolning och utbildning. De upplever att den organisation, idévärld och språkvärld som de har inträtt i också är ”islam” rätt och slätt. Sådana upplevelser framkom redan i kapitel 1.4. ovan. I intervjuer berättar de svenska avhopparna från framträdande positioner, Pernilla Ouis och Pierre Durrani, att en anledning (av flera) till deras omvärdering var när de upptäckte att det som de hade fått lära sig vara ”islam” rätt och slätt, egentligen var Al-Bannas och Brödraskapets variant, och att det fanns flera andra intressanta och andligt värdefulla strömningar.⁸⁷⁹

En tredje konsekvens är hur myndigheter och politiker i Sverige har uppfattat Brödraskapets organisationer och deras ”islam”. Kunskapen om islam i allmänhet var i Sverige rudimentär under rörelsens etableringsperiod under 1980- och 1990-talen. Särskilt verkade inte det faktum vara uppmärksammat att det finns flera olika, konkurrerande strömningar inom religiös och politisk islam. Brödraskapets retoriska framträdande som ”islam”, ledde till att myndigheter i Sverige upplevde att de verkligen talade med representanter för ”islam” rätt och slätt, inte en speciell tolkning och variant. Detta intryck förstärktes troligen också eftersom de talade med den organisation som symboliskt och synligt ägnade sig åt att bygga och driva moskéer och islamiska skolor. Att möjligheten att bygga och driva moskéer och skolor kunde bero på internationell finansiering från Mellanöstern, som främst gick till vissa personer och i vissa kanaler, vilka dessa personer och kanaler var, och vad detta kunde innebära för den religiösa och politiska inriktningen, var tydligen inget som svenska myndigheter eller politiker inledningsvis noterade eller problematiserade.

En fjärde konsekvens av det ospecificerade och självklara språkbruket om ”islam” – som dock är svår att uppskatta empiriskt – är att många invandrare från muslimska

⁸⁷⁸ Se t.ex. Lia 1998: 85; Kepel 2005: 235–274; Euben & Zaman, *Princeton Readings*, 2009: 52; Wickham 2013: ¹⁵² Mellor 2018: 199–218; Perry 2019: 176–212.

⁸⁷⁹ Vidino 2020: 96–98, 142–143.

länder, men inte alla naturligtvis, kanske uppfattade att de i Brödraskapets moskéer och skolor mötte en allmän och självklar ”islam” eftersom den inte marknadsfördes och presenterades som ”Muslimska brödraskapets islam”, och definitivt inte som ”Muslimska brödraskapets islamism”. Emellertid fanns det i många svenska förorter och i svenska medier en livlig debatt om Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk, samt dess konservatism, fundamentalism och islamism. I böcker och debattartiklar av Nalin Pekgul och Hanna Gadban, för att bara nämna två av en hel flora av debattörer, kritiserar den konservativa islam och politiska islamism som predikades i Stora moskén i Stockholm och torgfördes av Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk eller av förmenta ”moralpoliser” i förorterna. Men det är som sagt en debatt som jag inte går in på här (se kapitel 1.4.1).⁸⁸⁰

Som synes är detta en ideologi och språkvärld som bär på en socialiserad, hegemonisk naturlighet i sin egen rätt. Detta kan behöva en kommentar. Fenomenet med en ideologisk naturlighet i ett dominerande tänkesätt är sedan länge uppmärksammat i den statsvetenskapliga analystraditionen. Den engelske rättsteoretikern A.V. Dicey noterar i sitt arbete *Law and Public Opinion* (1926) att:

The whole body of belief of an age...may be traced to certain fundamental assumptions which...whether they are true or false, are believed...to be true with such confidence that they hardly appear to bear the characteristics of assumptions.⁸⁸¹

Och hos Harold Lasswell och Abraham Kaplan i den klassiska *Power and Society* (1950) påvisas att ”the political myth” i ett samhälle eller inom en rörelse bär på just sådana drag av naturaliserat och socialiserat tänkande, medan Robert Dahl i *Modern Political Analysis* (1963/1984) talar om ”the reigning ideology” som ”the moral, religious and factual assumptions that are assumed to justify the system”.⁸⁸² Sant är att dessa statsvetare på dessa citerade ställen främst talar om den naturliga och självklara politiska ideologin i en hel tidsålder eller ett helt politiskt system, men

⁸⁸⁰ Tydliga kritiker har t.ex. Nalin Pekgul, Hanna Ghadban och Amine Kakabaveh varit. De har skrivit en lång rad debattartiklar i svensk press samt i självbiografiska, politiskt diskuterande böcker. En samling av flera liknande kritiker av islamismens konservativa kvinnosyn finns i Helene Bergmans, *Förortens grupp 8* (2017). En skarpt formulerad politisk kritik av Muslimska brödraskapet och dess närvaro i Sverige, från liberaldemokratisk och feministisk utgångspunkt, finns i litteraturvetaren Mona Lagerströms detaljrika och analytiskt precisa *Muslimska brödraskapets förtrupp i Sverige: förtrycket av flickor, kvinnor och sexuella minoriteter*. Stockholm: Vulkan, 2018.

⁸⁸¹ A.V. Dicey *Law and Public Opinion*. London: Macmillan, 1926:20. Citerat i Lasswell & Kaplan 1950: 117.

⁸⁸² Harold Lasswell & Abraham Kaplan, *Power and Society. A Framework for Political Inquiry*. New Haven and London: Yale University Press, 1950: 117; Robert Dahl, *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1984: 55. Författarna pekar på den analytiska forskningstraditionen under 1900-talet där olika termer har använts för fenomenet legitimerande, politisk ideologi: Georges Sorel med ”the political myth”, Gaetano Mosca med ”the political formula”, Karl Mannheim med termerna ”(samhällsbevarande) ideologi” och ”(samhällsförändrande) utopi” (vidareutvecklat från Karl Marx).

samma utgångspunkt för analys gäller också vid studiet av enskilda politiska rörelser eller ideologier.⁸⁸³

10.1.3 IFiS

Hur viktig denna ideologi och dess språkvärld är inom Brödraskapet i Sverige framgår av SVT-dokumentären ”Slaget om muslimerna” av Evin Rubar 2009 baserad på intervjuer med ledande personer. Där intervjuades bland andra Islamiska förbundets (IFiS) dåvarande ordförande Abdirizak Waberi och han fick frågan om han betraktade sig som islamist. Han svarade upprört att han ville ”ta bort ordet islamism” och tillade med eftertryck: ”Jag är muslim!”. I andra intervjuer i dokumentären framgår att de ledande personerna inom nätverket menar att den religion och det tänkande de representerar bara är ”islam” – alltså islam rätt och slätt.⁸⁸⁴

Abdirizak Waberis formuleringar ovan kan naturligtvis tolkas på olika sätt. De är, tagna för sig, inga självklara indikationer på att Islamiska förbundet (IFiS) utgår från ”Brödraskapets islam”, även om Waberis ordval inte motsäger det. Men tillsammans med andra ideologiska indikationer som vi kommer att möta nedan i detta kapitel och i resten av *Del III, Ideologi*, blir detta uttalande av ordförande Waberi en pusselbit som passar in i ett övergripande ideologiskt mönster: att den ”islam” rätt och slätt som Islamiska förbundet (IFiS) står för är det som Hassan al-Banna kallade ”Brödraskapets islam” och som al-Qaradawi uppskattande anslöt sig till.

10.2 Grundvärden. Hassan al-Bannas tjugo principer

10.2.1 De ”tjugo principerna” hos MB

Al-Banna

För att skapa det islamiska samhället vill Brödraskapet återskapa den rätta muslimen med de rätta islamiska värderingarna. Det kan inte uppstå någon islamisk ordning förrän ”muslimerna” särskilt Muslimska brödraskapets medlemmar har återvänt till

⁸⁸³ Se t.ex. Lindberg 2018a: 285–297 och 2018b: 444–451. Se även David E. Apter, *Ideology and Discontent*. London: Collier and Macmillan, 1964: 16–28. Apter introducerar också en analysmodell rörande socialism och nationalism i koloniserade utvecklingsländer under olika faser av politisk frigörelse och ekonomisk utveckling, en analysmodell som i hög grad skulle kunna användas på Al-Bannas och Brödraskapets religiöst-politiska ideologi under 1930-talet om ett sådant kontextuellt-funktionellt-förklarande forskningsproblem hade ställts. I den här avhandlingen genomförs ju, som framgick i kapitel 2.5, endast en *inhållslig, beskrivande idéanalys* – ingen funktionell eller förklarande analys – för att enbart påvisa *ideologiskt innehåll och ideologisk likhet* mellan MB och IFiS.

⁸⁸⁴ Dokumentären hette ”Slaget om muslimerna” och sändes i SVT 1 den 7 december 2009. <https://drive.google.com/file/d/18YuMrQpBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

det tänkande som inspirerade de första muslimerna. Det krävs ett verkligt ”andligt uppvaknande”.⁸⁸⁵ I ett av sina meddelanden, *Mellan i går och i dag* skriver han (i engelsk översättning):

Brethren, you are not a benevolent organization, nor a political party, nor a local association with limited aims. Rather you are a new spirit making its way into the heart of this nation and revivifying it through the Quran; a new light dawning and scattering the darkness of materialism through the knowledge of God; a resounding voice rising and echoing the message of the Prophet.⁸⁸⁶

Al-Banna skapade en utbildningsmodell *tarbiyyah*, fostran, som skapar en aktiv medlem i organisationen med ”de rätta värderingarna, normerna och idealen”. Det är den identitet som genom *da’wah* ska spridas och genomsyra hela samhället som ”en mäktig andlig kraft”. *Tarbiyyah* riktas framför allt till män och sker när kandidaten ansluts till rörelsens grundcell familjen, *usra*, men detta innebär i sig ännu inte medlemskap utan man betraktas som potentiell broder och i bästa fall supporter. För att bli ansluten ”aktiv medlem” krävs en långvarig utbildning och uppfostran, i litteraturen talas om en genomgripande, indoktrinerande socialisering.⁸⁸⁷ Ett krav för att bli medlem är också att avlägga eden, *bay’a*, att svära lojalitet och lydnad mot rörelsens Generalvägledare, som vi såg ovan ändrad 1994 till att svära den inför Gud den allsmäktige (se kapitel 4.2.4). Tanken om en trohetsed är lång i islamisk tradition, med historiska rötter i det arabiska klansamhället.⁸⁸⁸ Den mönsterbildande *al-bay’a* inom islamisk helig historia var när de första muslimerna svor tro och lydnad till profeten Muhammed; den blev sedermera en ceremoni när en ny ledare eller härskare skulle utses och få full legitimitet.

När al-Banna uppställer sina ”tjugo principer” som varje medlem i Brödraskapet ska tillägna sig och verkligen förstå i grunden, villkor för medlemskapet, kallade han dem *Sherout al-Bay’a*, Bestämmelserna om trohet. Dessa bestämmelser innehåller de viktigaste ideologiska grundtankarna i al-Bannas politiska islam. I dessa tjugo principer framgår att al-Banna fastställer att tillhörighet till Brödraskapet som primärgrupp är viktigare än alla andra sociala band, heligare än till exempel blodsband eller nationalitet. I sitt *Meddelandet om läror* från 1938 som är centralt i Brödraskapets ideologi, riktar han sig direkt till varje enskild medlem med dessa principer (min översättning):

⁸⁸⁵ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 234.

⁸⁸⁶ Citerat från Wickham 2013: 24; översättningen är från Charles Wendell i Hasan al-Banna, *Five Tracts of Hasan al-Banna*. Berkeley: University of California Press, 1978: 36.

⁸⁸⁷ Se t.ex. al-Anani 2016: 82–86. Se även Mitchell 1969/1993: 32, 170, 195; Lia 1998: 162; fler hänvisningar i kapitel 1.2.

⁸⁸⁸ Liknande trohetseder fanns naturligtvis i de europeiska eller japanska feodalsamhällena, eller bland ännu äldre germanska, israeliska eller mongoliska stammar som vi känner från historien.

Och det här är en sammanfattning till din inbjudan och en kort redogörelse för din idé. Och du kan summera dessa principer i fem ord: Gud är vårt mål, Profeten är vårt exempel, Koranen är vår lag, *jihad* är vår väg och martyrskapet är vår önskan, och samla dess manifestationer i fem andra ord: enkelhet, recitation, bön, militarism och karaktär.⁸⁸⁹

Jag ska senare återkomma till vad som ligger inbäddat i dessa fem viktiga sentenser och ord. Ideologins grundvärden med Gud, profeten och Koranen som det högsta är inte svårt att förstå som framgick ovan (kapitel 10.1). Däremot ska jag återkomma till sentenserna om *jihad* och martyrskap nedan.

I själva trohetseden, den som alla presumtiva medlemmar ska upprepa ord för ord, är dessa fem sentenser förtydligade till tio grundvalar som varje medlem måste följa och som odlas i varje familjs, *usra*, dagliga möten. Dessa är: förståelse, ärlighet, arbete, *jihad*, uppföring, lydnad, uthållighet, full hängivenhet, broderskap och tillit. Han illustrerade principerna enligt följande. När det gäller "förståelse" ville al-Banna att medlemmen skulle vara säker på att Brödraskapets uppfattning om islam är den sanna. Den blivande Brodern ska förstå islam i enlighet med de 20 principerna i *Meddelandet om läror*. När det gäller "ärlighet" bör allt som medlemmen gör i ord, handlingar och *jihad*, göras för Guds skull. Därför bör medlemmen inte vänta på någon utmärkelse, auktoritet, titel eller att anse sig privilegierad framför andra, utan vara en enkel och ärlig soldat för sin tro och för sin uppfattning. För att nå målet krävs det ett "arbete" och en ansträngning, *jihad*, med en långsiktig strategi som består av 7 steg: 1) Brodern bör träna sig fysiskt stark, ha solid karaktär, vara välutbildad och välorganiserad. 2) Brodern bör bilda ett muslimskt hem genom att upprätthålla en islamisk etik i sina dagliga angelägenheter, att välja en fru som ska informeras om hennes rättigheter och skyldigheter enligt *sharia*, samt att uppfostra sina barn i enlighet med islams principer och etik. 3) Brodern bör vägleda sin sociala omgivning till islamiska värderingar och hålla sig till dem i de dagliga aspekterna av livet. 4) Brodern ska ovillkorligt delta i befrielsen av islams hemländer från alla utländska, icke-islamiska makter inom de politiska, ekonomiska eller andliga områdena. 5) Brodern ska bidra till att regeringen ska bli islamisk samt att dess medlemmar är muslimer som följer islams regler och skyldigheter. 6) Brodern ska delta i kampen, *jihad*, för ett återställande av den islamiska nationens, *ummah*, internationella enhet genom att befria dess hemländer och återställa det förlorade kalifatet. 7) Brodern ska delta i ansträngningarna att bemästra världen genom att sprida islam över hela världen.⁸⁹⁰

⁸⁸⁹ al-Banna, "رسالة العالم", (Meddelande om läror), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-08-31. <http://archive.is/k0sxV>

"هذه مجمل لدعوتك , وبيان موجز لفكرتك , وتستطيع أن تجمع هذه المبادئ في خمس كلمات:(الله غايتنا , و الرسول قدوتنا , و القرآن شرعنا , و الجهاد سبيلنا , و الشهادة أمنيتنا)و أن تجمع مظاهرها في خمس كلمات أخرى : البساطة , والتلاوة , والصلاة , والجندية , والخلق".

⁸⁹⁰ Al-Banna, Ibid.

Dessa sju steg för strategin krävs individuellt från varje medlem i gruppen, och odlas som mentalitet och inställning i varje *usra*.⁸⁹¹ Sammantaget beskrivs detta av R.M. Mitchell som att den grundläggande tonen i Brödraskapets skolning, "the tone of the training", kan sammanfattas i två ord: "*militancy and martyrdom*".⁸⁹²

Jihad, och väpnad *jihad*, beskrivs av al-Banna som "den islamiska plikten som kommer att vara till uppståndelsedagen". Han hänvisar till profetens *hadith*: "Den som dör utan att erövra eller tänker erövra dör som en var i *jahiliyyah*" (okunnighetens mörker före islams ankomst).⁸⁹³ Den lägsta rangen av *jihad* är enligt al-Banna att förneka sitt egoistiska "jag" och ansluta sig till en högre sak. Den högsta rangen är väpnad *jihad* i Allahs namn. Mellan de två finns flera steg såsom användning av penna (skrivandet), hand (fysiska åtgärder) och att säga sanningen inför en tyrann. Med denna konkretisering förklarar al-Banna Brödraskapets slagord: "*Jihad är vår väg*".

"Uppoffring". Att offra sin själ, förmögenhet, tid, liv för att nå Brödraskapets mål är kraven som ställs på en sann broder. Alla uppoffringar kommer att rikligt belönas, redan i detta livet. Och den som inte deltar i Brödraskapets gemensamma *jihad* syndar.⁸⁹⁴

"Lydnad". Att lyda befallningar omedelbart ingår i villkoren för medlemskap, oavsett omständigheter. Lydnaden ska utövas i tre olika steg. Det *första* steget handlar om att sprida den allmänna uppfattningen om Brödraskapet bland människor. I detta skede ska Brödraskapets organisationer vara aktiva eftersom deras funktion är att arbeta för det allmänna bästa genom att vägleda och predika å ena sidan och etablera fördelaktiga projekt å andra sidan. Alla nuvarande bataljoner i Brödraskapet ska representera detta steg i samhällslivet, säger al-Banna. Under detta skede kan även allmänheten gå med i arbetet med gruppmedlemmarna om de lovar att hålla sig till gruppens huvudprinciper. Fullständig lydnad är inte obligatorisk för dem. I det *andra* steget sker bildandet genom att man väljer lämpliga blivande medlemmar som ska kunna gå med i gruppen och bära *jihads* börda. Här kräver som synes al-Banna total kontroll över medlemmarna; det är en kombination av sufi, den andliga aspekten och den praktiska, militära aspekten. Parollen för dessa två aspekter är: "Befall och lyd utan tvekan, omprövning eller tvivel".⁸⁹⁵ Det *tredje* steget består i verkställandet av *jihad* med uthållighet och ständigt arbete för att nå målet. Detta stadium präglas av full lydnad som ingen kan överleva utom de som

⁸⁹¹ Se även Willi 2021: 24–34.

⁸⁹² Mitchell 1969/1993: 206.

⁸⁹³ Al-Banna, Meddelande om läror. "من مات ولم يغز ولم ينو الغزو مات ميتة جاهلية"

⁸⁹⁴ Al-Banna, Ibid.

⁸⁹⁵ Al-Banna, Ibid. "(أمر وطاعة) من غير تردد ولا مراجعة ولا شك ولا حرج"

har ärliga och uppriktiga intentioner. Den enda garantin för framgång i detta skede är full lydnad.⁸⁹⁶

”Uthållighet”. Uthållighet är en särskild egenskap som krävs för att bli fullständig medlem. Medlemmen måste fortsätta arbeta och vara dedikerad till *jihad* och bortse från hur mycket tid det tar eller om det leder till döden. Då vinner medlemmen en av de två värdefulla utmärkelserna enligt al-Banna i sin skrivelse ”*Målet eller Martyrskapet*”. Al-Banna lägger stor vikt vid att man ska ta beslut i rätt tid. Han beskriver tiden som en del av metoden eller medlet. Vägen är lång och har många etapper och hinder, men det är endast med uthållighet och hängivenhet som man kan få den stora belöningen att uppnå målet om islams inrättande som samhällsordning, eller lika bra, bli martyr. Medlemmarna beskrivs av al-Banna som soldater med djupt förtroende för ledarna vars kunnighet, effektivitet och ärlighet ger kärlek, uppskattning, respekt och lydnad tillbaka. Obesträtt ledarskap är en förutsättning för att organisationen ska kunna få framgång. Ledarna i Brödraskapets *da’wah* bör därför uppmuntra kärleksband i sitt fadderskap, uppvisa mästerskap i kunskap i sin andliga fostran av noviser och nya medlemmar, samt utöva aktivt ledarskap i de praktiska sociala och politiska aktiviteterna. Ett sådant ledarskap och en sådan lojalitet betyder allt för rörelsens framgång.⁸⁹⁷

Ju starkare det ömsesidiga förtroendet mellan befälhavare och soldater är, desto djupare är gruppens sammanhållning, och fastare är dess planer, och dess framgång att nå sitt mål och övervinna de hinder den möter.⁸⁹⁸

Al-Qaradawi

Al-Qaradawi är en principfast anhängare av al-Bannas ”tjugo principer” som planritning och ryggrad för rörelsen. I det nyorganiserade Brödraskapet efter 1982 års stadga, och i Europa under 1990-talet, framstod Yusuf al-Qaradawi, som vi såg, som den viktigaste teologen, teoretikern och ideologen. Al-Qaradawi höll al-Bannas ”tjugo principer” högt och ägnade en hel bok åt dem år 1992 där han förklarar vikten av dem. Boken heter *Al tarbiya al-islamia wa madrasat Hasan al-bana* (Islamisk fostran och Hassan al-Bannas skola).⁸⁹⁹ De ”tjugo principerna” beskrivs av al-Qaradawi som den avgörande grunden för Brödraskapets ideologiska enighet och sammanhållning. Enligt honom måste de genomsyra rörelsens utbildning och

⁸⁹⁶ Al-Banna, Ibid.

⁸⁹⁷ Al-Banna, Ibid.

⁸⁹⁸ Al-Banna, Ibid.

”على قدر الثقة المتبادلة بين القائد والجنود تكون قوة نظام الجماعة ، وإحكام خططها ، ونجاحها في الوصول إلى غايتها ، وتغلبها على ما يعترضها من عقبات.”

⁸⁹⁹ Yusuf al-Qaradawi, *Al Tarbiyyah al-islamia wa madrasat Hasan al-ban* (Islamisk fostran och Hassan Al-Bannas skola). Kairo: Wahba Publishing House, 1992.

fostran om rörelsen ska lyckas med sina målsättningar som islamisk rörelse.⁹⁰⁰ I denna del av Brödraskapets grundvärden står han alltså på samma sida som al-Banna, nästan som dennes lärjunge eller profet, vilket han kanske också anser sig som i rollen som Brödraskapets ”andlige vägledare”.

10.2.2 De ”tjugo principerna” och IFiS

Jag har redan angett ovan (kapitel 6.3) att Islamiska förbundet i Sverige på sin hemsida lät översätta och sprida Hassan al-Bannas ”tjugo principer”, vilket tydliggör Islamiska förbundets grundläggande anknytning till al-Bannas tänkande. Detta sker ju också genom de ”tjugo principernas” ställning i Internationella stadgan från 1994 och Islamiska förbundets (IFiS) formella anknytning till MB och anslutning till denna stadga. Men de lät också översätta al-Bannas *Risalat nizam al-'usr* (Meddelande om familjesystemet),⁹⁰¹ och publicerade detta på hemsidan under rubriken ”Råd för en lyckad grupp”.⁹⁰²

Detta meddelande handlar förutom om grundvärden, också om den utbildning och fostran (*Tarbiyyah*) som ska äga rum i rörelsens grundenheter, ”familjerna” (*usra*), den utbildning och fostran som al-Qaradawi ovan menade ska utgå från de tjugo principerna. Detta meddelande markerades med IFiS:s logga och gjordes tillgängligt för läsarna under artikeln ”Om islam” (alltså egentligen ”Brödraskapets islam”) i förbundets elektroniska bibliotek. Där kan man få följande råd för en lyckad ”familj” (*usra*) inom organisationen, med ord direkt från rörelsens grundare, Hassan al-Banna:

Islam är väldigt mån om bildandet av familjen, vilket ska göras på bästa sätt och med starka band, hög nivå av brödraskap är ett krav och för att gå från tal till handling så har tre grunder etablerats för att lyckas med bildandet av en islamisk familj. Kära bröder och systrar, lär er dessa och implementera de hos era respektive familjer.

1. Lära känna varandra. Detta är den första grunden, lär känna varandra och upprätta islamisk kärlek mellan er, känn sant och fullständigt broderskap mellan er, sträva efter att aldrig tillåta konflikter i era relationer, läs de heliga koranverserna och lär er profetens rena *sunnah*, låt Koranen och *sunnah* vara vägledningen i era liv och påminn er om Allahs ord: De troende är bröder...

2. Komma överens. Att komma överens är den andra grunden, då upprätta denna sanna väg, och utför det Allah beordrat er, och lämna det Allah förbjudit er. Döm er själva en

⁹⁰⁰ al-Qaradawi 1992a: 13f.

⁹⁰¹ al-Banna, ”رسالة إلى أي شيء ندعو الناس”, *Ila ayy shay' nad'u al-nas*, (Meddelande om vad vi erbjuder folk), *Ikhwan wiki*. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_إلى_أي_شيء_ندعو_الناس Arkiv, 2017-11-08. <http://archive.is/10Bue>

⁹⁰² Islamiska förbundet, ”Råd för en lyckad grupp”. http://web.archive.org/web/20110707143946/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/en_lyckad_grupp.pdf. Jämför med al-Banna, ”Meddelandet om familjesystemet”. *Ikhwan wiki*, 2017-12-03: <http://archive.is/NOsIY>.

väldigt precis dom, sedan skall ni ge råd till era bröder och systrar om ni ser fel hos dem...

3. Att stödja varandra är tredje grunden, så ta hand om varandra, bär upp varandra, detta är en grund i tron och brödraskap. Så lova varandra att tala till varandra väl och hjälpa varandra med det man har möjlighet till.⁹⁰³

Islamiska förbundets (IFiS) översättning av al-Bannas ”Meddelande om familjesystemet” är en viktig indikation på dess anslutning till det transnationella Muslimska brödraskapets ideologi. Både hos al-Banna och al-Qaradawi. Texten innehåller inte bara det ideologiska budskapet från rörelsens grundare, utan föreskriver också en praktisk organisatorisk uppgift, uppgiften att organisera rörelsen i Sverige som i Egypten, med familj (*usra*) som basorganisationer. Däremot framgår det ju inte på hemsidan om någon sådan organisering faktiskt har genomförts i praktiken, eller hur långt den i så fall eventuellt har kommit. För detta hänvisar jag till mina resultat ovan (kapitel 6).

10.3 Människosyn. Kvinnans ställning hos MB respektive IFiS

Jag kommer att redovisa synen på kvinnas ställning utifrån tre aspekter. Principen om mannens förmyndarskap i familjen hos MB respektive IFiS; könsseparation, sexuell attraktion och klädkod för kvinnor hos MB respektive IFiS; samt skillnader i juridisk status mellan kvinnor och män hos MB respektive IFiS.

10.3.1 Familjen och principen om mannens förmyndarskap (*qawama*) hos MB

Al-Banna

Det är påfallande att de flesta konkreta politiska och ideologiska strider i den muslimska världen har handlat om familjesystemet, som ju av tradition ska regleras och normeras genom hänvisning till tradition från *sharia*, den gudomliga lagen, och förvaltas av de lärde, *ulama*. Detta är också en kärnfråga i all intellektuell och ideologisk islamisk debatt och grunden för många politiska och kulturella krav från islamiskt håll i Europa och Sverige. Utgångspunkten är principen om förmyndarskapet *qawama*, mannens överhöghet och ansvar för familjens försörjning och moral. I den inom-islamiska debatten är situationen följaktligen ganska likartad den som fanns i Sverige för drygt hundra år sedan, då fadersmakten (patriarkatet) och mannens förmyndarskap ifrågasattes från liberalt och socialistiskt håll, och kvinnligt medborgarskap – juridiskt, ekonomiskt och politiskt – stod i

⁹⁰³ Islamiska förbundets egen översättning, ”Råd för en lyckad grupp”.

http://web.archive.org/web/20110707143946/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/en_lyckad_grupp.pdf. Jämför med al-Banna, ”Meddelandet om familjesystemet”. *Ikhwan wiki*, 2017-12-03. <http://archive.is/NOSiY>.

fokus. Ibland framstår alltså 1900-talets politiska islam som en traditionalistisk rörelse med familjen och kvinnan i centrum, om det nu inte var så att det vidare politiska programmet om den islamiska samhällsordningen inramade och överskuggade detta tema (se kapitel 12, 13 och 14).

Brödraskapet har allmänt sett en konservativ, traditionell syn på mannens överhöghet i familjen samt ansvaret för familjens försörjning, kvinnans roll är att ansvara för hemmet. Denna inställning blev särskilt brännande i arabvärlden med de många försök till familjerättsliga reformer som genomfördes, främst under de sekulära arabsocialistiska regimerna. Brödraskapet försvarar också den islamiska civilrättens syn på arv och skilsmässa, samt vårdnaden av barnen efter en eventuell skilsmässa (de går till mannen). Kvinnor har inte heller rätt till vissa befattningar inom det militära och domstolsväsendet. Höga befattningar i staten ska vara förbehållna män.⁹⁰⁴

Hassan al-Bannas meddelande *Al-mar'a al-muslima* (Den muslimska kvinnan) var det första meddelandet till kvinnoavdelningen i Brödraskapet (som grundades tidigt men som har en sidoordnad och underordnad roll). Det innehåller en beskrivning av Brödraskapets syn på könsrollerna. Meddelandet presenterades i modern tid (2018) av Mohamed Abdullah al-Khatib på *Ikhwan wiki*. Al-Khatib framhåller i sin presentation att "islam" – alltså "Brödraskapets islam" – erkänner kvinnors rättigheter fullt ut, personliga, medborgerliga och politiska rättigheter, och Brödraskapet bryr sig lika mycket om kvinnor som om män. Båda är lika, skriver han.⁹⁰⁵ Värt att nämna här, som en indikator på kopplingen mellan MB och IFiS, är att den nämnde Abdullah al-Khatib, författaren till introduktionen till al-Bannas meddelande om kvinnan, besökte Sverige 1994. Han var då inbjuden av Islamiska förbundet (IFiS) för föreläsningar.⁹⁰⁶

Denna presentation och bild av al-Bannas och Brödraskapets kvinnoansyn på *Ikhwan wiki* är dock vilseledande. Genom en närmare läsning av texten i al-Bannas meddelande blir det tydligt att denna introduktion är vinklad för att presentera och rättfärdiga en viss förståelse där själva utgångspunkten är att könen enligt Guds ordning har olika uppgifter i familjelivet och samhällslivet. Men också, givet denna olikhet, att kvinnor och män har lika värde inför Gud. Al-Banna är mycket noga med att göra skillnad på kvinnor och män. Enligt honom är kvinnans uppgift den som Gud skapade henne för, nämligen att sköta hemmet och ta hand om barnen. Ett tecken på god uppfostran för kvinnor är dock, enligt al-Banna, att lära kvinnor vad de behöver veta som att läsa, skriva, räkna, religion och historia. Kvinnor bör också

⁹⁰⁴ Se t.ex. Krämer 2009: 111; Vidino 2010: 74; Manea 2016: 120–129; Perry 157–158.

⁹⁰⁵ al-Banna, "المرأة المسلمة" *Al-mar'a al-muslima*, (Den muslimska kvinnan). *Ikhwan wiki*. <http://ikhwanwiki.com/index.php?title=المرأة المسلمة> Arkiv, 2018-09-23. <http://archive.fo/Da9ry>

⁹⁰⁶ *Rabita*, "المؤتمر السنوي للرابطة الإسلامية في استوكهولم", (Islamiska förbundets årliga konferens i Stockholm), 2/1994: 9.

undervisas i hushåll, hälsofrågor och barnuppföstran. Kvinnor får också studera islamisk rätt och moralisk dygd. Kvinnor kommer genom sådana studier snart att inse att deras plats först och främst är i hemmet, menar han. ”Men vi säger”, skriver Al-Banna i sitt meddelande, ”lär kvinnan det hon behöver givet hennes gudagivna uppgift och funktion, hushållning och barnomsorg.”⁹⁰⁷

I en artikel i antologin *Pioneers of Islamic Revival* (2005) gör den amerikanske historikern David Commins samma tolkning av al-Bannans meddelande om kvinnan.⁹⁰⁸ Al-Banna sammanfattar ståndpunkt som så:

...islam ger kvinnan fullständiga personliga och politiska rättigheter. Men män och kvinnor har olika roller i samhället som baseras på naturliga, biologiska skillnader; därför ger islam vägledning för kvinnor att fullfölja sina av Gud givna naturliga roller som för al-Banna härrör från deras reproduktiva funktioner. Med andra ord, en kvinnas... primära roller är att vara moder, hustru och sköta hemmet.⁹⁰⁹

Inför Gud är könen lika, men i samhället har Gud föreskrivit olika roller i enlighet med könens olika inneboende natur. När al-Khatib på *Ikhwan wiki* talar om lika rättigheter gör han alltså en retorisk glidning och utnyttjar termernas möjlighet till tvetydighet och mångtydighet. Denna typ av glidande språkbruk kan man möta på många ställen i Brödraskapets retorik (liksom naturligtvis i all politisk retorik, oavsett från vilket håll den kommer). Det är vanligt inom islamisk och islamistisk retorik att påtala kvinnans ”fullständiga” rättigheter, men det man då menar är de rättigheter som definieras ”fullständigt” av Koranen och *sharia*. Kvinnans och mannens rättigheter och skyldigheter är alltså inte *lika* rättigheter och skyldigheter; men de är fullständigt och uttömmande beskrivna.⁹¹⁰

När det gäller attityden till kvinnors arbete kritiserar al-Banna sina motståndare i den egyptiska diskussionen, de som menade att islam tillåter, eller åtminstone inte förbjuder, kvinnor att yrkesarbeta. Det finns inget stöd i islams grundtexter för denna åsikt, hävdar al-Banna. Kvinnor ska enligt hans ”islam” inte yrkesarbeta utanför hemmet:

⁹⁰⁷ al-Banna, ”المرأة المسلمة”, (Den muslimska kvinnan), *Ikhwan wiki*.

”لكننا نقول: علموا المرأة ماهي في حاجة إليه بحكم مهمتها ووظيفتها التي خلقها الله لها: تدبير المنزل ورعاية الطفل.”

⁹⁰⁸ David Commins ”Hasan al-Banna (1906–1949)” i Ali Rahnema (ed.) *Pioneers of Islamic Revival*. London New York: Zed Books, 2005: 143.

⁹⁰⁹ al-Banna, ”المرأة المسلمة”, (Den muslimska kvinnan), *Ikhwan wiki*.
Arkiv, 2018-09-23. <http://archive.fo/Da9ry>

⁹¹⁰ Se t.ex. *The Cairo Declaration of Human Rights* (1990), Artikel 6, samt artiklarna 24 och 25.

Islam ser att kvinnan har en grundläggande naturlig uppgift, hemmet och barnet. Som flicka måste hon vara beredd på sin familjeframtid, som hustru måste hon vara hängiven sitt hem och som mamma måste hon vara för den här mannen och de där barnen och för att ägna sig åt detta hem.⁹¹¹

Al-Qaradawi

Al-Qaradawis ståndpunkt befinner sig nära al-Bannas och han uttalar sig tydligt om könsroller. Han anser att det är männens ansvar att se till familjens behov och leda den, något som härrör från ”det faktum att bara en kan vara ledare”. Ansvaret beskrevs av al-Qaradawi som *qawama*, förmyndarskapet enligt *Sura An-Nisa*, 4: 34. I mer pedagogisk detalj beskriver Al-Qaradawi äktenskapet som ett företag som måste ha en direktör, där mannen har rätt och skyldighet att styra kvinnan. Han förklarar det med den dygd av framsynthet och tålmod som Gud gav till män, och utifrån det faktum att det är män som tjänar pengar och försörjer familjen. Om familjestrukturen kollapsar kommer det att påverka mannen och göra honom till förlorare. Därför måste han bära denna uppgift.⁹¹² När det gäller skillnaden i arvsrätt mellan män och kvinnor förklarar han det med att denna skillnad beror på skillnader i ansvar såväl som på det ekonomiska förhållandet mellan män och kvinnor, där män har skyldighet att försörja kvinnor och barn och alltså måste få ut mer i arv.⁹¹³

Detta vill jag kommentera så att tankestrukturen blir tydlig. Det faktum att ”bara en kan vara ledare” är alltså ett grundläggande argument för att det är mannen, inte kvinnan, som ska leda och vara ”förmyndare”. Detta argument grundar al-Qaradawi i sin tur i ett ännu mer grundläggande antagande som ses som ett faktum, nämligen att mannens förmyndarskap är givet av Gud och de överlägsna psykologiska egenskaper som Gud gav mannen vid skapelsen. Vi möter alltså hos Brödraskapets viktigaste nutida ideolog och teoretiker en patriarkalisk samhällssyn som är grundligt förankrad i religionen. Enligt al-Qaradawis logik blir det alltså självklart att det är mannen som ska vara ”ledare”. Det är mannens skyldighet att ”ta sitt ansvar i familjen” och vara hustruns förmyndare i juridiska och ekonomiska frågor.

Saken tas också upp i en officiell *fatwa*, resolution, från Europeiska fatwarådet (ECFR) 1999, grundat av al-Qaradawi och under hans ordförandeskap. Resolutionen följer al-Bannas meddelande och al-Qaradawis uttalande avseende *qawama*, förmyndarskap. I denna resolution från 1999 beskrevs män och kvinnor som ursprungligt jämlika inför Gud. Men ursprung är inte detsamma som praktiskt

⁹¹¹ al-Banna, ”المرأة المسلمة”, (Den muslimska kvinnan), *Ikhwan wiki*.
http://ikhwanwiki.com/index.php?title=المرأة_المسلمة

”إن الإسلام يرى للمرأة المسلمة مهمة طبيعية أساسية هي المنزل والطفل، فهي كفتاة يجب أن تهيأ لمستقبلها الأسري، وهي كزوجة يجب أن تخلص لبيتها وزوجها، وهي كأم يجب أن تكون لهذا الزوج ولهؤلاء الأبناء، وأن تتفرغ لهذا البيت.”

⁹¹² al-Qaradawi 2007: 170.

⁹¹³ al-Qaradawi 2007: 171.

familjeliv där andra faktorer också spelar in och är viktiga. I *fatwan* sägs det vidare om mannens förmyndarskap: ”Denna jämlikhet förnekar i grunden inte att mannen lägger sig i en smula i det som skiljer honom från kvinnan såsom (förmyndarskapet) för familjen”.⁹¹⁴

10.3.2 Familjen och principen om mannens förmyndarskap (*qawama*) hos IFiS

Islamiska förbundets hemsida överensstämmer med Europeiska fatwarådets när det gäller synen på mannens förmyndarskap. På förbundets hemsida (2011) finns en flik som handlar om ”Principer, värderingar och generella koncept”. Där kan man finna ett dokument som heter ”Den muslimska familjestadgan”. I den 14:e paragrafen i familjestadgan talas om grunden i familjen, nödvändigheten att det måste finnas en ledare och vikten för en kvinna av att ha en förmyndare:

Artikel (14). Familjens betydelse och nödvändigheten av att ha en familjeledare... På grund av detta krävs det ett ledarskap för en oproblematiskskötsel av familjens affärer och det är detta ledarskap, *qawama*.⁹¹⁵

Synen på *qawama* i familjen hos Islamiska förbundet stämmer alltså väl överens med, och är hämtad från, al-Bannas och al-Qaradawis grundsyn som den går igen i *fatwan* från ECFR från 1999.

Även i den grundläggande lilla skriften *Att förstå islam* (1987) beskrivs mannen som familjens överhuvud.⁹¹⁶ Mannen och hustrun är dessutom varandras komplement där kvinnornas ansvar är att uppfostra barnen medan männens är att försörja familjen.⁹¹⁷ I tidskriften *Salaam* år 1995 skriver dåvarande redaktören Soumaya P. Ouis (Pernilla Ouis) en artikel med rubriken ”Om könsroller i islam”.⁹¹⁸ Där förklarar hon att jämställdhet mellan könen inom islam är en andlig inställning av att man ska respektera varandra. Islams syn på jämlikhet betyder därmed inte att män och kvinnor har samma rättigheter och skyldigheter, menar hon i artikeln, utan

⁹¹⁴ Europeiska fatwarådet, ”التساوي بين الزوجين في العلاقة الزوجية”, (Jämställdhet mellan makar i det äktenskapliga förhållandet), ”(4/6) 11 قرار 1999م أيرلندا – أيرلندا”, (Beslut från den fjärde sessionen Dublin – Irland, Beslut 11(4/6), Jämställdhet mellan makar i det äktenskapliga förhållandet): 2017-05-12.

<https://www.e-cfr.org/التساوي-بين-الزوجين-العلاقة-الزوجية/> Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/636pd>

”وهذا التساوي في الأصل لا ينبغي أن يختص الرجل ببعض ما يتميز به عن المرأة، مثل (القوامة) على الأسرة”

⁹¹⁵ Islamiska Förbundet, ”Principer, värderingar samt generella koncept”.

http://web.archive.org/web/20110707143750/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/Den_muslimska_familjestadga_-_kap_1.pdf

⁹¹⁶ Mahmoud Aldebe, et al, *Att förstå islam*. Islamiska församlingen i Uppsala: IIF och SMuF. 1987: 50.

⁹¹⁷ Aldebe et al. 1987: 80ff.

⁹¹⁸ Pernilla Ouis lämnade sedermera den islamiska organisationsvärlden runt Islamiska förbundet, som har framgått ovan.

de har skilda rättigheter och skyldigheter. Män och kvinnor är skapta olika och har kompletterande könsroller i enlighet med den islamiska ordningen. Skillnaden i arvsreglerna förklarar hon till exempel med att muslimska män har absolut försörjningsplikt för familjen medan kvinnornas pengar är hennes egna.⁹¹⁹

Därtill kommer regeln i den lilla skriften *Att förstå islam* (1987) att muslimska kvinnor inte får gifta sig med icke muslimer. Där synliggörs logiken i denna syn på könsens olika roller. Det är ju mannen som är den ytterst ansvarige för familjen, och denna auktoritativa roll får bara, liksom andra styrande roller i samhället, innehas av en muslim.⁹²⁰ Vi ser alltså ett genomgående system av tydligt definierad "islamisk" auktoritet i ett rätt ordnat "islamiskt" samhälle. Med dessa citationstecken anger jag att orden utgör citat från Brödraskapets ideologiska texter. Jag tar inte ställning till här om de teologiskt och ideologiskt är rimliga tolkningar av Koranen och *sunnah*.

Abdirizak Waberi, dåvarande ordförande för Islamiska förbundet IFiS), bekräftar denna familjesyn i en intervju med tidningen *Ottar*, där han hävdar att mannen är den starka personen i relationen. Han styr relationen medan kvinnan är familjens bas. Mannen styr också för det mesta barnens religiösa liv.⁹²¹ I det avseendet, eftersom islam tänks täcka alla livets områden, innebär det alltså att män bestämmer allt i barnens liv. *Qawama* har även andra konsekvenser. I samma intervju säger Abdirizak Waberi att när en man och en hustru "träter", måste mannen enligt Koranen först prata med kvinnan och sluta ha samlag med henne. Om hon fortsätter att vara olydig kan hon straffas:

Så står det i Koranen. Men det gäller inte om makarna träter om vem som ska köra barnen till fotbollsmatchen utan om kvinnan har begått äktenskapsbrott. Och det står slå, inte aga.⁹²²

Waberis tolkning av *qawama* och formuleringen av "slå, inte aga" är medvetet eller omedvetet förenklande eller vilseledande. Waberi, som utbildad islamist enligt "al-Bannas skola", vet mycket väl att straffet för äktenskapsbrott enligt *sharia* i Koranen är något mycket skarpare än ett slag med en symbolisk käpp, som han kanske på skämt visade i intervjun. Detta återkommer jag till nedan i 12.2 om *hudud-straffen*.) Abdirizak Waberi hävdade också att mannens sexlust är mycket större än kvinnans och att mannen därför har rätt att ha fyra hustrur.⁹²³

⁹¹⁹ P. Soumaya Ouis, "Könsroller i Islam", *Salaam* 5/1995:8; se även Otterbeck 2000: 196.

⁹²⁰ Aldebe et al. 1987: 80 ff.

⁹²¹ Peter Olofsson, "Med koranen i klassrummet", *Ottar*, 2006-06-12.
<http://web.archive.org/web/20171002131821/http://www.rfsu.se/sv/Om-RFSU/Ottar/Ottar-arkivet/Ottar-2006/Ottar-nr-2-2006/Med-koranen-i-klassrummet/>

⁹²² Ibid.

⁹²³ Ibid.

(När Waberi senare, inför valet 2010, skulle bli riksdagsman för Moderaterna förklarade han att han hade blivit missförstådd i *Ottar* och i allt vad som senare hade skrivits om honom. Han hade nu skriftligen undertecknat Moderata samlingspartiets krav på demokratisk människosyn, och förklarade att det han hade berättat om i *Ottar* endast hade varit ”islams uppfattning” och inte hans egen. Om han med ”islams uppfattning” menar ”Brödraskapet islam”, och ”Brödraskapets islam” är den islam som man möter inom Islamiska förbundet (IFiS) enligt ovan, så är ju detta uttalande – uppenbarligen omedvetet – ytterligare en indikator på IFiS:s familje- och kvinnosyn.)

Den patriarkala kvinnosynen förekommer av allt att döma också vid Brödraskapets moskéer i Sverige. Det framgår av SVT-dokumentären ”Imamernas råd” från år 2012.⁹²⁴ En muslimsk kvinna, klädd i *niqab* rådfrågade Islamiska förbundets imam i Göteborgsmoskén vad hon skulle göra eftersom hennes man brukade slå henne fysiskt och att hon därför inte heller ville ha samlag med honom. Imamen svarade att mannen har rätt att slå henne med sin hand (han visade henne genom att slå lätt med handen på sin vänstra axel) under förutsättning att slagen inte får henne att känna smärta. Trots att imamen fick veta att mannen misshandlade sin fru, vilket är förbjudet enligt svensk lag, och att han samtidigt var gift med två kvinnor, vilket också är förbjudet enligt svensk lag, saknade imamen förståelse för kvinnans bristande vilja att ha en sexuell relation med sin man. Imamen avvisade också kvinnans önskan att anmäla detta till polisen eftersom detta skulle kunna ge mannen två eller tre år i fängelse. När det gäller den sexuella relationen mellan man och hustru påpekade imamen att en kvinna inte har rätt att vägra maken samlag utom i två situationer. Det första är sjukdom och det andra är under hennes menstruation.⁹²⁵ Imamen framhöll att en kvinna enligt islamisk uppfattning inte heller har rätt att be om skilsmässa bara för att hennes man har gift sig med en annan kvinna.⁹²⁶

Om denna uppfattning är allmänt utbredd, som det framgår av hemsidan och av ordförande Waberi i *Ottar*, liksom en verksam imam vid en av landets stora moskéer, kan det också förklara följande rapport på hemsidan hos Sveriges muslimska råd (SMR) 2001, Islamguiden, ”Om islam och muslimer”, skriven på arabiska. Där finns en uppmaning till muslimska kvinnor i Sverige att inte använda sina svenska lagliga rättigheter för att skydda sig från våld utan att i stället förhålla sig underordnade sina män:

⁹²⁴ SVT, imamernas råd, 2012-06-15, Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1HCda3foVZErAYEMD9yyubGgNVYk28M7u/view>

⁹²⁵ Ibid.

⁹²⁶ SVT, ”Imamernas råd”, 2012-05-16. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1HCda3foVZErAYEMD9yyubGgNVYk28M7u/view>

En uppmaning till varje syster som djupt bryr sig om Guds religion:

Akta dig, min muslimska syster, att lämna ditt rike till följd av en dispyt med din make och fly till en kvinnojour där utgången i de flesta fall blir separation, skilsmässa och förstörelse av den muslimska familjen. Det är bättre för dig, min muslimska syster, att vända dig till imamen, moskén och de välvilliga muslimer vilka kan skipa rättvisa åt var och en, utan partiskhet, och de juridiska kommittéerna är tillgängliga och redo att lösa muslimernas problem och deras belöning ligger hos Gud, medan kvinnojouren är till hälften vinstdrivande institutioner där de ansvariga lever på pengar från de projekt som finansierats av kommuner och officiella myndigheter.⁹²⁷

Förutom att besök på kvinnojouren och akutboende leder till skilsmässa och ”trasiga muslimska hem” framförs argumentet att dessa bedrivs i kommersiellt vinstsyfte, medan moskéernas shariakommittéer, däremot, arbetar ideellt för Guds skull och i enlighet med hans vilja, det vill säga synen på familj och äktenskap enligt *sharia*.

Av dessa indikationer kan vi dra slutsatsen att Islamiska förbundet (IFiS) följer al-Bannas och al-Qaradawis syn på *qawama* och relationen mellan man och kvinna i ett äktenskap. När det gäller människosyn och könsroller tycks alltså Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ha samma ideologi som MB. Eftersom den är grundad i Koranen och *sharia* handlar det om ideologins fundament, på nivån av fundamental ideologi. Det är också placeringen på ideologins fundamentala nivå som gör att ledningen inom islamiska förbundet och förbundets imamer arbetar för ett – i praktiken – islamiskt parallellsamhälle, eller en islamisk enklav, med egna formella och informella normer för äktenskap, arv och relationer mellan könen. Detta ska jag återkomma till nedan (kapitel 16.2.4).

10.3.3 Könsseparation, sexuell attraktion och klädkod för kvinnor hos MB Al-Banna

Al-Banna förklarade i sitt meddelande *Al-mar'a al-muslima* (Den muslimska kvinnan) att islam förbjuder kvinnor att visa upp vissa delar av sina kroppar, att vara ensamma med främmande män eller att umgås med främmande män. Det är även bättre för kvinnor att be i hemmet i stället för att gå till moskén. Därför anser han att ”en blick från en kvinna är att betrakta som en djävulens pil”.⁹²⁸ Al-Banna

⁹²⁷ Islamguiden, ”الإسلام والمسلمين في السويد 2001”, (Islam och muslimer i Sverige), SMR, 2001.

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

”نداء الى كل أخت غيرة على دين الله
واباك اختي المسلمة أن تتركى مملكتكى نتيجة خلاف مع زوجك والهروب الى بيوت الطوارئ للنساء Kvinnojouren حيث تكون النتيجة في أغلب الاحوال الانفصال والطلاق وتحطم الاسرة المسلمة، والافضل لكى أختي المسلمة أن تتوجهي للامام والمسجد وأهل الخير من المسلمين للتدخل واعطاء كل ذي حق حقه بعدل ودون ظلم، واللجان الشرعية متوفرة ومستعدة لحل مشاكل المسلمين وأجرها على الله بينما بيوت الطوارئ للنساء فهي مؤسسات شبه ربحية يعتاش القائمون عليها على أموال المشاريع التي تمولها البلديات والسلطات الرسمية.”

⁹²⁸ al-Banna, ”المرأة المسلمة”, *Al-mar'a al-muslima*, Ikhwan wiki.

http://ikhwanwiki.com/index.php?title=المرأة_المسلمة Arkiv, 2018-09-23. <http://archive.fo/Da9ry>.

sammanfattar detta som att det islamiska samfundet inte är ett blandat samhälle och att islam ser blandningen mellan män och kvinnor som en verklig fara. Av den anledningen ska de båda alltid hålla distans till varandra, utom inom äktenskapet. Därför är också det muslimska samhället könsseparerat. Detta innebär följande enligt Al-Banna:

Män ska ha sina samhällen och kvinnor ha sina samhällen. Islam har tillåtit kvinnor att delta i Eid (avslutningen av ramadan), att delta i böner i grupp och att gå ut i strid när så behövs. Inget annat. Islam ställer upp strikta villkor för att kvinnor bör avstå från alla typer av smink, täcka kroppen samt att kläderna inte ska sitta för trångt eller vara transparenta. De bör heller inte vara ensamma med män som inte är nära släktingar (*mahram*), oavsett omständigheterna.⁹²⁹

Al-Qaradawi

I sitt slutliga uttalande från den 7:e ordinarie sessionen för Europeiska fatwarådet 2001, under ordförandeskap av al-Qaradawi, utfärdades en fatwa om intimitet mellan de båda könen. I meddelandet står det att islam anger regler för interaktionen mellan män och kvinnor. Reglerna är att man ska undvika att röra vid varandra som en försiktighetsåtgärd för att undvika frestelser och upphetsning. Kvinnor bör täcka hela sin kropp utom ansiktet och händerna när de möter män som de inte är nära släkt med. Kvinnan bör visa anständighet i sitt tal och sina rörelser, inte överreagera i ord och rörelser, något som skulle kunna vara upphetsande för männens sexuella drifter. Att skilja på män och kvinnor under ett möte är det bästa sättet, särskilt om det inte finns något särskilt behov av att ha män och kvinnor på samma ställe. Man måste undvika intimitet med en kvinna. Fatwan är otvetydig:

Att överge *khalwa* (när en man är ensam med en främmande kvinna i en situation som ingen ser) i enlighet med profetens ord (frid vare med honom) i den autentiska hadithen: "Så snart en man är ensam med en kvinna, är djävulen närvarande bland dem".⁹³⁰

Det kan vara viktigt att konstatera att tanken om könsseparation går tillbaka på den grundläggande värderingen av äktenskapet och familjen, samt att den stora faran är den sexuella attraktionen som kan leda till otrohet eller sex före, eller under,

⁹²⁹ Ibid.

” أن للرجال مجتمعاتهم وللنساء مجتمعاتهن، ولقد أباح الإسلام للمرأة شهود العيد وحضور الجماعة والخروج في القتال عند الضرورة الماسة، ولكنه وقف عند هذا الحد، واشترط له شروطاً شديدة: من البعد عن كل مظاهر الزينة، ومن ستر الجسم، ومن إحاطة الثياب به، فلا تصف ولا تشف، ومن عدم الخلوة بأجنبي مهما تكن الظروف.”

⁹³⁰ Europeiska fatwarådet, Slutresolution för den sjunde sessionen i Dublin, 2001-01-24. <http://www.e-cfr.org/2-7-البيان-الختامي-Arkiv, 2018-09-14. http://archive.fo/Pu6t9>

”ترك الخلوة (وهي وجود رجل وامرأة أجنبية عنه في موضوع لا يراهما فيه أحد) امتثالاً لقول النبي صلى الله عليه وسلم في الحديث الصحيح: ”ما خلا رجل بامرأة إلا كان الشيطان ثالثهما“.

äktenskapet. Könnsseparation, faran för otrohet och klädkod för kvinnan är alltså tätt sammanvävda.

Även på denna punkt överensstämmer al-Qaradawis grundsyn med al-Bannas.

10.3.4 Könnsseparation, sexuell attraktion och klädkod för kvinnor hos IFiS

Islamiska förbundet i Sverige följer al-Bannas rekommendationer, och intar en ståndpunkt som är identisk med *fatwan* från Europeiska fatwarådet 2001. I tidskriften *Rabita* förklaras 1996 att *hijab* är en islamisk symbol för islamiska kvinnors kyskhet för att skydda henne från mäns sexuella trakasserier.⁹³¹ På Islamiska förbundets officiella hemsida (2022) kan man läsa ett svar på frågan om kvinnornas klädkod:

Muslimska kvinnor ska täcka hela kroppen utom ansiktet och händerna när de ber de fem dagliga böerna (*salah*), även om de är ensamma hemma. Det är också en plikt för dem att klä sig så när de är ute bland folk, utifrån kärlek till Gud och lydnad inför Guds påbud. Det är en del av deras utövande av religionen och varken en symbol eller ett politiskt ställningstagande.⁹³²

Det är intressant att frågan om *hijab* inom Muslimska brödrskapet och dess svenska gren görs till en teologisk fråga och ett påbud från Gud, det vill säga en principfråga på ideologins fundamentala nivå. Annars visar ju historisk forskning att slöjan har en mycket äldre historia i Mellanöstern och inte alls infördes i och med islam. Och alltså mycket väl skulle kunna ses som en lämplighetsfråga för muslimer i Sverige och inte en principfråga. Men på den här punkten är både det transnationella MB och svenska IFiS överens.

Idén om könnsseparation finner man också i tidskriften *Salaam*. I en tidigare artikel skriven av Monjia Sonnius 1987, ”Jämlika – men inte identiska”, argumenterar hon för att det bör finnas två könssseparerade zoner, en för kvinnor och en för män. Vissa yrken ska också vara könssseparerade.⁹³³ Tanken om separerade zoner återkommer också i moskéerna där män och kvinnor har olika rum. I ideologin är könen separerade även i familjen, i enlighet med al-Bannas tankar ovan om könssseparering. Boken *Att förstå islam* (1987), skriven och redigerad av Mahmoud Aldebe, är mycket tydlig med detta. Mannen ska utföra sina sysslor utanför hemmet medan kvinnor gör sina inom hemmet.⁹³⁴ I boken upprepas också al-Bannas tankar om den kvinnliga klädkoden, vilket leder till krav på lagstiftning om muslimska kvinnors rätt att behålla *hijab* på arbetsmarknaden och om de arbetar i offentliga

⁹³¹ *Rabita*, ”استشارات شرعية-حجاب المرأة”, (Juridiska konsultationer – Kvinnans Hijab), 3/1996:15.

⁹³² Islamiska förbundet, ”Frågor med svar”.
<http://web.archive.org/web/20220528145018/https://www.islamiskaforbundet.se/fragor-och-svar/>

⁹³³ Monjia Sonnius, ”Jämlika - men inte identiska”, *Salaam*, 4/87:14, se även Otterbeck 2000:198.

⁹³⁴ Aldebe 1987: 50.

myndigheter.⁹³⁵ Som hos al-Banna och på förbundets hemsida ska kvinnans klädsel täcka hela kroppen utom ansikte och händer.⁹³⁶

I SVT-programmet ”Slaget om muslimerna” 2009, ställde journalisten Evin Rubar en fråga till den ovannämnde Abdirizak Waberi, ordföranden i Islamiska förbundet (IFiS). Om en kvinna skulle säga till honom att hon är muslim, men inte vill bära *hijab*, ”Är det rätt eller fel enligt islam?” På detta svarade Waberi att:

...det här är som om någon skulle säga att jag är muslim, men jag tror inte på Muhammed. Är detta förenligt med islam? Jag svarar verkligen inte.⁹³⁷

För Waberi blir alltså själva frågan orimlig, inget att svara på. Att bära *hijab* är enligt Waberi lika muslimskt som att tro på Muhammed. Det betyder att han förlägger frågan om kvinnans klädsel till ideologins fundamentala nivå, Koranen och *sunnah*. Detta kan förefalla anmärkningsvärt, man kunde tänka sig att klädkoden mer sågs som något kulturellt enligt tradition i Mellanöstern. Men klädkoden för kvinnor är i stället, som vi sett hos al-Banna och al-Qaradawi, en viktig del i Brödraskapets religiöst motiverade, islamiska konservatism och fundamentalism. I sin version av ”islam” förlägger han och intolkar sin syn på familjelivets och könsrollernas normer direkt i Koranens budskap, och ser det därmed som något autentiskt islamiskt.

Könens åtskiljande, den patriarkala familjens helgd samt strikt klädkod för kvinnor är alltså en del av den fundamentala nivån i det transnationella Muslimska brödraskapets ideologi, hos såväl al-Banna som al-Qaradawi. Dessa principiella, värdeobjektivistiska sanningar är förankrade i Koranen och *sunnah*, och därmed i Guds föreskrifter i *sharia*. Vi ser att exakt samma syn på familjen och kvinnan finns auktoritativt uttryckt hos Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). För det första på dess hemsida (2011), för det andra i den lilla informationsskriften *Att förstå islam* (1987), samt för det tredje i dess ideologiska tidskrifter från 1990-talet. Jag har inte funnit någonting i senare, auktoritativt ideologiskt källmaterial som antyder någon ändring i denna grundsyn.

Kommentar

Jag vill påminna här att det jag gör endast är en innehållslig beskrivning och en jämförelse. Jag undersöker endast om det finns likheter mellan MB och IFiS. Jag går inte in på någon systematisk social, politisk eller moralisk idékritik av denna familje- och kvinnosyn.⁹³⁸ Jag tar alltså inte ställning till om ideologin är moraliskt

⁹³⁵ Aldebe 1987: 70.

⁹³⁶ Aldebe 1987: 70.

⁹³⁷ SVT, ”Slaget om muslimerna” 2009-12-06, avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/18YuMrQPqBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

⁹³⁸ För en sådan analys, se Elham Manea, *Women and Shari'a Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London, New York; I.B. Tauris, 2016.

rättfärdig eller inte(idékritik); eller om den har stor eller liten anslutning bland presumtiva sympatisörer (funktionell idéanalys); eller om den överensstämmer eller inte överensstämmer med svensk lagstiftning (funktionell idéanalys). Inte heller gör jag någon empirisk undersökning av i hur hög grad denna ideologi om familjen och kvinnan predikas i moskéer och skolor som vägledning för sant, muslimskt uppförande, eller om den leder till ståndpunkter i praktiskt politisk handlande (funktionell idéanalys). Detta senare återkommer jag till i *Del IV, Praktisk politik*. Nej, min analys här är innehållslig, beskrivande idéanalys av en politisk aktör (se kapitel 2.4). Här är endast frågan *om det förekommer en ideologisk likhet eller inte mellan MB (al-Banna respektive al-Qaradawi) och IFiS på centrala ideologiska punkter, och hur den i så fall ser ut.*

10.3.5 Skillnader i juridisk status mellan kvinnor och män hos MB

Al-Banna

Al-Banna anser att det ska finnas juridisk ojämlikhet mellan män och kvinnor. Det finns naturliga och fysiska skillnader från Guds skapelse, liksom kulturella och sociala skillnader enligt Guds föreskrifter, vilka leder till att kvinnor och män bör ha olika roller och därför också olika juridiska rättigheter. Den patriarkalt definierade familjen bygger alltså på en filosofi om skillnader som också ska definieras och förtydligas juridiskt, den islamiska ordningen är en juridiskt definierad ordning enligt *sharia*. Al-Banna argumenterade i sitt meddelande Den muslimska kvinnan:

Kan någon, oavsett vem han än är, hävda att en kvinnas fysiska och andliga bildning är densamma som en mans [...] Kan någon, vem han än var, hävda att den roll som en kvinna måste spela i livet är den roll som en man måste spela så länge vi tror på moderskap och faderskap. Jag tror att de två könen är olika samt att deras uppgifter också är olika, och att denna skillnad måste innebära en skillnad i deras levnadssätt relaterat till var och en av dem, och att detta är hemligheten för det som formar skillnaderna mellan mäns och kvinnors rättigheter och skyldigheter inom islam.⁹³⁹

När det gäller jämställdhet mellan könen har det Europeiska fatwarådet 2017 antagit en resolution som förklarar att jämställdhet i själva verket inte upphäver juridiska skillnader mellan man och kvinna, till exempel om arvsreglerna. Resolutionen påpekar att Koranen förklarar att män är mer privilegierade än kvinnor ur rättsliga aspekter, till exempel om inkomst och arvsrätt. Kvinnor är också privilegierade, men i vissa andra aspekter som är givna av Gud, till exempel rörande sin större förmåga till känslor.⁹⁴⁰ När det gäller de juridiska skillnaderna kan man se att dessa

⁹³⁹ al-Banna, ”المرأة المسلمة”, (Den muslimska kvinnan), *Ikhwan wiki*. <http://archive.fo/Da9ry>

⁹⁴⁰ Europeiska fatwarådet, ”التساوي بين الزوجين في العلاقة الزوجية”, 2017-05-12. Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/636pd>

endast rör rättsligt definierade förmåner för män. Här ska några presenteras som rör skilsmässa och äktenskap.

Al-Qaradawi

Al-Qaradawi framhåller i en bok från 2007, *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhat* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar) att islam är den första religionen som befriade kvinnan, det vill säga etablerade hennes rättigheter. Dock begränsas dessa rättigheter av *sharia* när det gäller skilsmässa och äktenskap. När det gäller skilsmässa har mannen enligt Brödraskapets "islam" och *sharia*-tolkning rätt att förskjuta sin hustru medan kvinnan måste begära skilsmässa från en statlig myndighet, och kan få det endast under vissa omständigheter. Al-Qaradawi motiverar detta med att det är ett gudomligt bud som är grundat i fysiska och psykologiska skillnader. Mannen är den som kan bedöma konsekvenser rationellt och han har mer kontroll över sina känslor än kvinnan.⁹⁴¹

När det gäller äktenskap är det enligt Brödraskapets "islam" och *sharia*-tolkning tillåtet för en muslimsk man att gifta sig med en kristen eller judisk kvinna. Däremot är det inte tillåtet för en muslimsk kvinna att gifta sig med en kristen eller judisk man. Ett äktenskap mellan en muslimsk kvinna och icke-muslimsk man, en otrogen (*kufar*), måste ogiltigförklaras. Detta förklarar al-Qaradawi i en bok från 2001, *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteters rättspraxis) med att:

Det är under inga omständigheter tillåtet för en muslimsk far att acceptera äktenskap mellan sin dotter med honom [icke muslimsk man], inte heller för en muslimsk flicka att acceptera sitt äktenskap med honom, om hon tror på Allah som Herren, Islam som religion, Muhammed som Budbäraren och Koranen som ett sätt att leva (som vägledning). Om en sådan man är gift med en muslimsk kvinna måste vi separera dem och hålla honom borta från barnen för att inte vilseleda dem och förstöra deras religion.⁹⁴²

Ett äktenskap mellan en manlig muslim och en kvinna som tillhör någon av dessa grupper av *kufar*, eller vice versa, är alltså inte giltigt, som framgick ovan. Ett sådant äktenskap är ogiltigt och de måste skiljas, enligt *sharia*. Däremot är al-Qaradawi otydlig om vem som är ansvarig för att verkställa kravet på skilsmässa. Är det fadern, den manlige förmyndaren i familjen, han som har förmyndarskapet och

⁹⁴¹ Yusuf al-Qaradawi, *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhat* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar). Dublin: European Council for Fatwa and Research, 2007: 170.

⁹⁴² Yusuf al-Qaradawi, *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah*, (Muslimska minoriteters rättspraxis). Kairo: Dar El Shorouk. 2001: 90.

”فلا يجوز بحال أن يقبل أب مسلم زواجه من ابنته، ولا أن تقبل فتاة مسلمة زواجها منه، وهي ترضى بالله ربا، وبالإسلام ديناً، وبمحمد رسولا، وبالقرآن إماماً. وإذا كان متزوجاً من مسلمة وجب أن يفرق بينه وبينها، وأن يحال بينه وبين أولاده، حتى لا يضلهم، ويفسد عليهم دينهم.”

ansvaret (*qawama*), eller är det staten? Al-Qaradawi nämner heller inte i vilken domstol detta skulle ske i så fall i europeiska länder.⁹⁴³

Saken kan vara mer allvarlig än vad som framkommer vid en första anblick, och al-Qaradawi ger ingen tydlig vägledning i hur hans ord ska tolkas. Kan kvinnans muslimska förmyndare, vanligtvis fadern eller en bror, använda "handen", det vill säga våld, för att genomföra separationen? Uppfattas en kvinna som inte vill separera i ett sådant oäkta äktenskap som att hon begår äktenskapsbrott, eftersom det förmenta "äktenskapet" är ogiltigt? Om man bedömer samlevnaden mellan en muslimsk kvinna och en icke-muslimsk man som äktenskapsbrott, öppnas dörren för straff för äktenskapsbrott, enligt lagskolorna med döden om kvinnan varit gift och med piskning om hon var ogift. Det är också så att en sådan situation till och med i vissa fall skulle kunna tolkas som *fard kifayah*, det vill säga att någon muslimsk man kan verkställa domen på alla andra muslimers vägnar. Hur saken ligger till i detta fall av oäkta äktenskap reder Al-Qaradawi inte ut i sin bok och han är otydlig om den juridiska proceduren, kanske vill han endast tydliggöra en princip. Detta principiella synsätt kan i så fall, åtminstone delvis, förklara varför vissa flickors familjer är beredda att genomföra hedersmord när deras döttrar eller systrar hamnar i en relation med en icke-muslim eller en otrogen.

Europeiska fatwarådet, under ordförandeskap av al-Qaradawi, kom 1999 med en resolution (som lades ut på hemsidan 2017) som innehåller samma uppfattning i frågan och där faderns roll tydliggörs som ansvarig:

Rådet rekommenderar kvinnor att inte gå emot sina förmyndare. Förmyndaren arbetar för deras bästa, för deras intressen, deras önskingar om rättrådiga män för dem och att skydda dem från män som kan manipulera dem.⁹⁴⁴

En annan juridisk skillnad är rätten för män att få gifta sig med fyra kvinnor, medan det inte är tillåtet för en kvinna att ha flera män, vilket man kunde tänka sig var en obsolet uppfattning. Europeiska fatwarådet gjorde ett tydligt uttalande i denna kontroversiella fråga i en *fatwa* från 1999 (också utlagd 2017). Mannen får enligt denna *fatwa* vara gift med flera kvinnor, men högst fyra. Dock under det traditionella villkoret att mannen måste tro sig kunna vara rättvis mot fruarna när det gäller tid, kärlek och omsorg, annars är det förbjudet att gifta sig med mer än en kvinna. Ett annat villkor är mannens förmåga att försörja fruarna och barnen på ett rättvist sätt. Argumenten för sådant villkorat månggifte är också traditionellt inom islamisk rättsuppfattning, att det kan lösa problem för en man vars hustru inte kan

⁹⁴³ Ibid: 122.

⁹⁴⁴ *European Council for Fatwa and Research*, "هل للمرأة الحق في أن تبرم عقد زواجها دون تدخل وليها", (Har en kvinna rätt att ingå sitt äktenskapskontrakt utan inblandning av en vårdnadshavare?): 2017-05-12. <https://www.e-cfr.org/للمرأة-الحق-تبرم-عقد-زواجها-دون-تدخل-ول/> Arkiv 2018-09-14. <http://archive.fo/S4iod>

"وإن المجلس يوصي النساء بعدم تجاوز أولياء أمورهن، لحرصهم على مصلحتهن، ورغبتهم في الأزواج الصالحين لهن وحمايتهن من تلاعب بعض الخطاب بهن".

få barn eller vars menstruationsperiod är lång samtidigt som mannen har en stark sexuell lust, eller om hon lider av någon sjukdom. Månggifte kan också lösa problem för en kvinna vars man dör eller har skiljt sig, om hon har barn får hon på detta sätt en ny man och försörjning. Särskilt blir detta viktigt för en änka eller en frånskild kvinna, om hon är ung. Ett annat problem är änkor efter krig som annars skulle kunna bli ett problem för hela samhället om det inte funnes män som kan ta hand om dem i äktenskap. I detta ansluter sig al-Qaradawi och fatwarådet år 1999 till urgamla *sharia*-regler.⁹⁴⁵

På denna punkt har alltså al-Banna och al-Qaradawi samma grundläggande syn.

10.3.6 Skillnader i juridisk status mellan kvinnor och män hos IFiS

På Islamiska förbundet i Sveriges hemsida under fliken ”Om islam” (2011) finns ett dokument som heter ”Principer, värderingar samt generella koncept”. Här argumenteras för den juridiska skillnaden mellan könen på samma sätt som hos Hassan al-Banna:

Artikel (8) Ansvarsfördelningen och skillnaden i laglig status. För att etablera rättvisa och uppnå ömsesidig respekt, måste de naturligt medfödda karaktärerna hos mannen och kvinnan tas hänsyn till när man överväger ansvarsfördelningen samt plikterna hos respektive kön. Denna nödvändighet leder till skillnader i varje köns lagliga status, hur som helst är denna skillnad begränsad till vissa situationer.⁹⁴⁶

De situationer som avses gäller främst arvsreglerna, månggifte och förfarandet vid skilsmässa samt reglerna för vårdnad om barnen efter skilsmässa eller den ena makens död där mannens rätt gäller. Jag ska nedan visa, genom olika källor, indikationer på att Islamiska förbundet (IFiS), dess sido- och dotterorganisationer samt dess imamer både strävar mot, och försöker tillämpa dessa regler under ytan eller vid sidan av den svenska lagstiftningen. Det som framskymtar är en strävan mot att inrätta en islamisk enklav med egna kulturella normer, vilket jag återkommer till nedan i Del IV, *Praktisk politik* (kapitel 16.2.4).

När det gäller arvsrätten finns det ett dokument med Islamiska förbundets logotyp med titeln ”*Den islamiska arvsrätten*”, som har publicerats på förbundets hemsida, och som strider mot principen om lika arvsrätt i svensk lagstiftning. Där kan man läsa:

⁹⁴⁵ European Council for Fatwa and Research, ”رخصة الزواج من أربع نسوة وسوء استخدامها”, (Tillåtelsen att gifta sig med fyra kvinnor och dess missbruk), 2017-05-12.
<https://www.e-cfr.org/ارخصة-الزواج-اربعة-نساء-استخدامها/>
Arkiv, 2018-03-14. <http://archive.fo/bQcAH/>

⁹⁴⁶ Islamiska Förbundet, ”Principer, värderingar samt generella koncept”.
http://web.archive.org/web/20110707143750/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/Den_muslimska_familjestadga_-_kap_1.pdf

I islam är både män och kvinnor berättigade till en specificerad andel av sina avlidna föräldrars eller nära släktingars kvarlåtenskap (K 4:7), medan tills för inte länge sedan hela arvet gick till äldste sonen i vissa västländer.⁹⁴⁷

I förbundets officiella tidning *Rabita* (1996) förklaras närmare att ”en broder ska ha dubbelt så mycket som en syster i arv”. Det gäller också ”ersättningen vid förlikning när det gäller mord på en släkting”. Artikeln i *Rabita* förklarar detta förfarande med att det är Guds vilja, uttryckt i Koranen, med hänvisning till samma koranställe (K 4:7) som i citatet ovan.⁹⁴⁸ I den lilla boken *Att förstå islam* (1987) ägnas ett kapitel om hur arvsreglerna fungerar under rubriken ”Arv i Islam”. Arv inom islam fördelas på olika sätt till olika personer av arvsberättigade, framgår det. Make, maka, söner, döttrar, faster, moster, farbröder, morbröder och kusiner, oäkta barn, icke muslimer i familjen, alla har de olika andelar av arvet.⁹⁴⁹ Av citatet framgår att man vill framhäva islams överlägsenhet över den äldre lagstiftningen i väst, eftersom islams skiktade arvsrätt till mannens fördel ändå ger kvinnan mer än vad som gällde förr i tiden ”i vissa västländer”. Denna grundläggande princip om skiktad arvsrätt återges även som svar på en direkt fråga under rubriken ”Frågor och svar” på hemsidan, med hänvisning till samma Koran-citat.⁹⁵⁰ Arvsreglerna tillhör alltså *sharia*, och befinner sig på ideologins fundamentala nivå, det som är gudomligt fastställt.

När det gäller månggifte, som naturligtvis är förbjudet i Sverige, framgår det att Islamiska förbundet (IFiS) verkar ha en egen rättsuppfattning som också verkar tillämpas som norm, som i en islamisk, kulturell enklav. I hur hög grad och vilken omfattning månggifte förekommer i praktiken är inte något som ska undersökas här, det troliga är att det inte är särskilt utbrett. Här handlar det om att principen accepteras eller föreskrivs som grundläggande ideologiskt budskap även på officiell nivå i förbundets organisatoriska nätverk. I SVT-dokumentären ”Imamernas råd” (2012) framgick att en imam tillhörande Islamiska förbundet (IFiS) hade uppmanat en kvinna att acceptera att hennes man tänkte gifta sig med en annan kvinna samtidigt som mannen fortfarande var gift med henne. Imamen ansåg också att hon inte borde anmäla detta till den svenska polisen. Han sa att ”varje muslimsk man har rätt att som mest ha fyra kvinnor, förutsatt att han kan försörja dem, ge dem kärlek och behandla alla fyra lika”.⁹⁵¹ Detta är naturligtvis bara en pusselbit, men

⁹⁴⁷ Islamiska förbundet, ”Den islamiska arvsrätten”.

http://web.archive.org/web/20110707144014/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/Islamiska_arvsr%C3%A4tten.pdf

⁹⁴⁸ *Rabita*, ”استشارات شرعية - عقيقه الذكر والأنثى”, (Juridisk rådgivning - manlig och kvinnlig arvsrätt). 3/1996:15.

⁹⁴⁹ Aldebe 1987:124f.

⁹⁵⁰ Islamiska förbundet, ”FRÅGOR OCH SVAR”.

<http://web.archive.org/web/20150803041810/http://www.islamiskaforbundet.se:80/fragor-och-svar/>

⁹⁵¹ SVT ”Imamernas råd”, 2012-05-16. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1HCda3foVZErAYEMD9yyubGgNVYk28M7u/view>

att det över huvud taget förekommer som råd från en imam pekar på att tankarna finns bland aktiva funktionärer inom Islamiska förbundets (IFiS) institutioner.

Samma principiella ståndpunkt om äktenskapet framför Islamiska förbundets ordförande Abdirizak Waberi i en intervju i tidningen *Ottar* år 2006. En man kan gifta sig med fyra kvinnor så länge han kan försörja dem och behandla dem rättvist, hävdar han. Denna lagliga rätt är gudomlig och finns inskriven i Koranen, men gäller endast för män. I samhället är det nämligen helt avgörande att veta vem som är far till barnet. Kvinnor kan således inte ha fyra män. Han förklarar detta med att det är en fundamental trossats. ”Vi inte kan ändra i Koranen även om vi nu kan göra ett DNA-test”.⁹⁵² För Islamiska förbundets ordförande ligger denna princip fast på ideologins fundamentala nivå, inte ens DNA-test kan rubba den, som synes. Och till yttermera visso nämner Waberi inte ens den möjlighet som finns i svensk rätt, att en man utan att vara gift kan förklara sig som far till barnet och ta på sig faderskapet.

En annan framstående person inom IFiS är Mahmoud Aldebe som också har yttrat sig om familjefrågan på ett principiellt plan. Som talesman för Islamiska samarbetsrådet⁹⁵³ hade han redan 1998 föreslagit att man skulle kunna införa sharia-domstolar som kunde få verka i Sverige.⁹⁵⁴ Samma förslag framfördes i tydliga ordalag inför valet 2006. Då skrev Mahmoud Aldebe, dåvarande ordförande för Sveriges muslimska förbund (SMF), ett brev till de svenska riksdagspartierna. Aldebe är inte vem som helst, grundare och ledande medlem i Islamiska förbundet (IFiS), med andra uppdrag som redovisades ovan i *Del II Organisationen* (se kapitel 6–7). Han är också författare-redaktör till den lilla boken *Att förstå islam* (1987). I detta brev krävde han att *sharia* borde få tillämpas för muslimer i Sverige i familjefrågor. Han krävde att den svenska familjerätten skulle ändras för muslimer i enlighet med de islamiska juridiska reglerna, enligt ovan, i frågor som gällde äktenskap, skilsmässa, vårdnadshavare och vårdnad av minderåriga barn.⁹⁵⁵ Naturligtvis blev det ingen politisk framgång för detta förslag som möttes av ett kompakt motstånd från medier och beslutsfattare. Jag återkommer till en närmare analys av denna händelse i *Del IV, Praktisk politik*, där jag också kommer till slutsatsen att brevet inte var Aldebés personliga ensak, utan ingick i en politisk strategi och taktik som drevs av Brödraskapet över hela Europa (se kapitel 16.2.4).

⁹⁵² Peter Olofsson, ”Med koranen i klassrummet”, *Ottar*, 2006-06-06.
<http://web.archive.org/web/20171002131821/http://www.rfsu.se/sv/Om-RFSU/Ottar/Ottar-arkivet/Ottar-2006/Ottar-nr-2-2006/Med-koranen-i-klassrummet/>

⁹⁵³ Islamiska samarbetsrådet erhåller och fördelar och fördelar det offentliga ekonomiska stödet till islamiska trossamfund i Sverige.

⁹⁵⁴ Se Jan Hjärpe, ”Shariadomstolar I Sverige?”, *Svenska Dagbladet*, 17/9 1999.

⁹⁵⁵ Mahmoud Aldebe, ”Den glömda minoriteten”, Sveriges radio, 2006-04-28.
<http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/83/2113.pdf>
Arkiv, 2022-08-03. <https://archive.ph/wip/VFRyZ>

År 2010 skrev Aldebe också en rapport på arabiska till *Arab Institute for Strategic Studies*. Där redogjorde han för hur Sveriges muslimska förbund (SMF), där han var ordförande, hade agerat i Sverige i frågan om flickors oskuld. Han vill berätta att han har kämpat för att denna princip inte skulle få urvattnas i Sverige, han hade skrivit till berörda politiker och tjänstemän på Socialstyrelsen om detta, berättar han. Bakgrunden var att Socialstyrelsen i Sverige hade tillåtit att medicinska kliniker skulle få, som det heter, ”återskapa mödomshinnan” för att muslimska flickor skulle kunna bevisa sin oskuld inför äktenskapet. Som vi vet är idén om mödomshinnan medicinskt sett en myt. Det intressanta är dock att Aldebe, utifrån sin religiöst grundade ideologi är kritisk till Socialstyrelsens förfarande som han anser strider mot ”islams” principer. Aldebe hävdar nu att det i Sverige tillåtna förfarandet att skicka flickor till hälsokliniker för att ”återskapa mödomshinnan” måste betraktas som vilseledande eftersom detta döljer deras i grunden ”omoraliska handling”. Förfarandet blir alltså en kränkning av den muslimske mannens rättighet att få gifta sig med en orörd kvinna. Han tillägger också att ”islam” – i sin mildhet verkar det som – inte straffar icke-gifta flickor med döden för att de har genomgått en sådan behandling, underförstått: trots deras uppenbara äktenskapsbrott.⁹⁵⁶

Detta kan behöva kommenteras. Eftersom islamisk rättsuppfattning kräver att flickan ska vara oskuld vid första äktenskapets ingående, för att garantera mannen det suveräna ägandet av hustruns sexualitet och barnalstring, och eftersom myten om mödomshinnan gäller som biologisk sanning, måste ju logiskt sett, det är tankegången hos Aldebe, kvinnor som ska ”återskapa mödomshinnan” ha haft sex före äktenskapet. Detta är ju äktenskapsbrott inom ”islam” och ”en omoralisk handling”. Som synes framhäver ordföranden för riksorganisationen Sveriges muslimska förbund (SMF), Mahmoud Aldebe, islams mildhet i detta, att flickor inte brukar straffas med döden för detta brott och en sådan medicinsk behandling. Detta kan kanske ses som ett uttryck för mildhet. Men bakgrunden till denna formulering, och som inte uttrycks i texten, är att straffet för sex före äktenskapet, enligt samtliga fyra lagskolor inom islam, visserligen inte är dödsstraff men offentlig piskning och en evig vanära för familjen. Naturligtvis förekommer inte offentlig piskning i Sverige, men tanken om ”evig vanära” för familjen, och evig skam för kvinnan, finns kanske kvar som en kulturell hedersnorm. Den ideologiska grundtanken hos den inom rörelsen ideologiskt välutbildade Aldebe är dock tydlig.

Som synes presenteras på såväl Islamiska förbundets (IFiS) hemsida som i dess ideologiska presentationsskrift *Att förstå islam* (1987), samt i förbundets ideologiska tidskrift *Rabita*, en familje- och kvinnoanalys som entydigt stämmer

⁹⁵⁶ Mahmoud Aldebe, ”ظاهرة إستعادة غشاء البكارة للفتيات في السويد”, *منتديات المعهد العربي للبحوث والدراسات* ”ظاهرة إستعادة غشاء البكارة للفتيات في السويد”, (Fenomenet att återställa mödomshinnan för flickor i Sverige). Forum för Arab Institute for Research and Strategic Studies”.
<http://www.airssforum.com/forum/الأنتى-مملكة-العامة-الاجتماعية-الواحة-aa-الواحة-الاجتماعية-العامة-مملكة-الأنتى>
 حريم/111730-محمود-الدبيعي-ظاهرة-إستعادة-غشاء-البكارة-للفتيات-في-السويد
 Arkiv. 2018-09-14. <https://archive.ph/KZXTV>

överens med MB (såväl al-Banna som al-Qaradawi). Detsamma framkommer i uttalanden från ledande personer inom Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk. Enligt denna syn ska kvinnor leva under ett konservativt patriarkalt system i Sverige, underordnade sina män, imamernas auktoritet och i sista hand den gudomliga lagens, *sharias*, syn på kvinnans roll, äktenskap och skilsmässa. Som framgått strävar också Islamiska förbundet (IFiS) i praktiken efter att förverkliga denna civilrättsliga och kulturella syn. Enligt Aldebess brev 2006, som ett uttryck för ståndpunkten inom Islamiska förbundet och dess nätverk (se nedan kapitel 17.3.9), borde *sharia* kunna tillämpas i Sverige i en islamisk, kulturell enklav, med egna rättsregler, vid sidan av den svenska lagstiftningen. Det kan tilläggas att sådana *sharia*-domstolar eller *sharia*-råd (både informella och mer formella) redan finns i Storbritannien eller Canada och att islamologen Jan Hjärpe i Sverige inte har varit främmande för ett system med informella rådgivande domstolar eller ”sharia-råd”.⁹⁵⁷ Detta återkommer jag till i *Del IV, Praktisk politik* (kapitel 16.2.4).

10.4 Människosyn: Sexuella minoriteter hos MB respektive IFiS

10.4.1 Sexuella minoriteter hos MB

Al-Qaradawi

Muslimska Brödrskapet följer sharia enligt samtliga fyra sunni-juridiska lagskolorna. Alla dessa fyra skolor förbjuder homosexualitet och betraktar detta som en av de största synderna och som ska bestraffas. Al-Qaradawi som alltid noga förankrar sina uttalanden och fatwor i islamisk rättstradition vägrar att beskriva ”islams” position som unik när det gäller synen på de homosexuella. I boken *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhah* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar) från 2007 argumenterar han mot uppfattningen att ”islam”, det vill säga hans tolkning av islam, skulle vara särskilt intolerant och menar att ”islam” utsätts för en orättvis kritik från kristet och sekulärt håll. Al-Qaradawi anser att ”islams” position här inte är unik, utan att alla de ”gudomliga” religionerna – de monoteistiska eller de abrahamitiska – har samma grundläggande inställning.⁹⁵⁸

Som svar på en fråga från nyhetsankaret i Al-Jazeera-programmet *al-Sharia wa al Hayat* (Sharia och livet) år 2006 svarade al-Qaradawi att straffet för att utöva en homosexuell handling är detsamma som för äktenskapsbrott. Straffet skiljer sig i så

⁹⁵⁷ Angående Storbritannien och Canada, se Elham Manea, *Women and Sharia Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London, New York: I.B. Tauris, 2016; se även Perry 2019: 188–195. Angående Sverige, se Jan Hjärpe, ”Shariadomstolar i Sverige?”, *Svenska Dagbladet*, 17/9 1999 som skisserar en sådan möjlighet som en del av religionsfriheten utifrån det nämnda förslaget från Mahmoud Aldebe och Islamiska samarbetsrådet detta år. Hjärpe menar dock att dessa domstolar eller råd måste bygga på parternas frivillighet, inte att svensk lag ska ändras.

⁹⁵⁸ al-Qaradawi 2007: 172

fall åt, enligt de olika juridiska lagskolorna sägen han. Den ena skolan anser att de borde få samma straff som för äktenskapsbrott, så att det blir olika straff om personen är gift eller inte, medan den andra skolan anser att båda borde straffas lika. En tredje skola säger att de ska kastas ut från ett högt berg. Ytterligare en skola anser att de borde brännas levande. Al-Qaradawi anser att det finns möjlighet att välja vilket straff man ska utdöma som passar dagens omständigheter. Men grunden är att homosexualitet är straffbart, ”det är viktigt att denna handling kriminaliseras”.⁹⁵⁹

10.4.2 Sexuella minoriteter hos IFiS

På Islamiska förbundets hemsida i det tidigare anförda dokumentet ”Principer och värderingar samt generella koncept” kan vi se att en islamisk ordning endast tillåter äktenskap mellan män och kvinnor:

Artikel (11) Förbudet av unioner som inte godkänns av sharian. ”Sharia-tillåtna giftermål” är det enda sättet som tillåts för mannen och kvinnan att ingå äktenskap, och det är den enda grunden till bildandet av en familj. Islam förbjuder alla andra unioner mellan män och kvinnor, även om de falskt kallas giftermål och den förbjuder också alla saker som leder till sådana relationer.⁹⁶⁰

I en artikel i tidskriften *Salaam* från 1989 beskriver redaktören Helena Benaouda livsstilen att leva i celibat eller homosexualitet som extrema, tillhörande onormala, människofientliga och självdestruktiva tänkesätt. Hon skriver lakoniskt och retoriskt slagkraftigt ”homosexualitet: ingen normal fortplantering. Ingen framtid. Inget samhälle. Dead End”.⁹⁶¹

I Sverige har media upprepade gånger kritiserat Islamiska förbundet (IFiS) och dess institutioner för att bjuda in lärda som fördömer homosexualitet till olika konferenser. Sveriges Radio intervjuade exempelvis Omar Mustafa, då sekreterare för Sveriges unga muslimer (SUM), med anledning av att de bjudit in Sheikh Abdullah Hakim Quick år 2010. Programmet innehöll en röstinspelning som tillhörde predikanten, där han uppmanade muslimer att döda homosexuella. Under radioprogrammet försvarade Mustafa shejken med argumentet att denne var utsatt för en fientlig kampanj. Mustafa ifrågasatte alltså inte inspelningen och shejkens åsikter, men det var fel att den hade spelats in och postats via fientliga hemsidor. (Han ansåg tydligen att detta var någon sorts förmildrande eller ursäktande omständighet.) Samtidigt höll Mustafa fast vid att homosexualitet inte är förenligt

⁹⁵⁹ Al Jazeera, ”فطرة الله في خلقه”, 2006-06-07. Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/mYh5a>

”إنما هل المهم تجريم هذا العمل لا بد أن نجزم هذا العمل”.

⁹⁶⁰ Islamiska förbundet, ”Principer, värderingar samt generella koncept”.

http://web.archive.org/web/20110707143750/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/Den_muslimska_familjestadga_-_kap_1.pdf

⁹⁶¹ Helena Benaouda, ”Sett & Hört”, *Salaam* 4/89:9.

med ”islam”, med vilket han med all sannolikhet menade ”Brödraskapets islam” enligt al-Banna (kapitel 10.1).⁹⁶²

Frågan om homosexualitet illustrerar också skillnaden mellan fundamental och operativ nivå i Islamiska förbundets (IFiS) ideologi. Samme Omar Mustafa skriver i april 2013, nu som ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), en artikel i tidningen Aftonbladet. Mustafa har just blivit invald som suppleant i Socialdemokraternas partistyrelse, en symbolisk händelse med stor genomslagskraft. För att förklara och förtydliga sin anslutning till den svenska demokratins principer och människosyn, skriver han bland annat om sin syn på homosexualitet och samkönade äktenskap:

Jag tror på och försvarar den svenska äktenskapslagstiftningen som bland annat ger rätt till homosexuella par att ingå äktenskap samtidigt som den ger rätt till religiösa församlingar att själva definiera sina riter och vigseltraditioner, så länge de inte strider mot svensk lag. Jag tror på möten och dialog som överskrider våra livsåskådningar, ideologier och livsval. Jag tror på ett samhälle där jag kan vara jag och du kan vara du, utan att hat behöver uppstå oss emellan.⁹⁶³

Detta låter vid första genomläsningen som att Mustafa hävdar tolerans mot homosexuella och enkönade äktenskap. Men en närmare granskning visar finstiltade glidningar i retoriken. Han försvarar den svenska lagstiftningen som ”bland annat” ger homosexuella par rätt att ingå äktenskap, men denna lagstiftning är värd att försvara genom att den ”ger rätt till religiösa församlingar att själva definiera sina riter och vigseltraditioner”. Lagstiftningen ska alltså försvaras eftersom den också, i praktiken, ger islamiska församlingar och islamiska imamer *rätten att vägra* viga samkönade par. Det betyder att Mustafa glider undan det som den svenska offentliga debatten tyckte var problematiskt och ville ha svar på: om ordföranden för Islamiska förbundet *i princip* är emot homosexualitet och samkönade äktenskap.

Ett år senare uttalade sig emellertid Omar Mustafa mer principiellt, alltså på ideologins fundamentala nivå, om vad ”islam” i princip anser om saken. Det var på de Muslimska familjedagarna och inför en sympatiskt inställd publik. Där berättade Omar Mustafa om anledningen till sin avgång från det socialdemokratiska partiet. Han förklarade att skälet var att han hade utsatts för press från partiledningen som hade föreslagit att han skulle göra ett uttalande där han skulle framhäva att han ansåg att man inom islam generellt borde ändra ståndpunkt rörande homosexualitet och homosexuella. Han hade avvisat förslaget från partiledningen och fick därför avgå, berättar han. Motiveringen till hans nekande var enligt honom följande:

⁹⁶² Sveriges radio, ”Unga muslimer”, 2010-03-24.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=3581188>
Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/YJxxJ-isoLs>

⁹⁶³ Omar Mustafa: ”Omar Mustafas svar på kritiken”, Aftonbladet, 2013-04-11.

<http://web.archive.org/web/20161220140648/http://www.aftonbladet.se/debatt/article16584895.ab>

Nej, jag kan inte säga så. Det är inte min sak att ändra min religion. Det är inte ens min sak att diskutera frågan. Jag är inte teolog och det har inget med saken att göra här. Börjar ni kräva av mig att jag ska ta avstånd från min religion då tycker jag att det är problem.⁹⁶⁴

Här framkommer alltså en grundvärdering som befinner sig på fundamental nivå. Om Mustafa skulle kräva en ändring i synen på homosexualitet blir det en fråga om att ändra själva religionen islam, ja, det skulle vara att ”ta avstånd från min religion”. Även i synen på homosexualitet och samkönade äktenskap har alltså Islamiska förbundet (IFiS), som framgår av hemsidan och sin ordförandes tydliga uttalanden, samma syn som MB, att sådant är oförenligt med Koranen.

Vi möter här hos Omar Mustafa samma argumentationslinje som hos Abdirizak Waberi, Omar Mustafas företrädare som ordförande för Islamiska förbundet (IFiS), när denne tog ställning till slöjan och kvinnans klädsel. Waberi hävdade ju att en kvinna som inte bär *hijab* i princip har tagit avstånd från ”islam”. Vi vet att både homosexualitet och kvinnans klädsel sedan länge är livligt omdebatterade frågor i islamisk principdiskussion. Men Mustafa och Waberi har sin grundsyn klar i respektive frågor. Omar Mustafa varken kan eller vill diskutera homosexualitet. Synen på homosexualitet är för honom en religiös princip, grundad i Koranen, alltså i enlighet med Hassan al-Bannas ”Brödraskapets islam” (kapitel 10.1).

När det gäller homosexualitet som princip, uttryckt på ideologins fundamentala nivå, ansluter sig alltså IFiS till MB:s grundsyn om homosexualitet som ett grovt brott och grov synd, enligt al-Qaradawi liktydig med äktenskapsbrott enligt alla lagskolornas tolkning av sharia.

⁹⁶⁴ Muslimska familjedagar, Omar Mustafa & mediadrevet, 2014-09-12.
<https://www.youtube.com/watch?v=I-4hfAmEEEU&t=1423s>
Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/jnGmgRoEkOA>

Kapitel 11. Grundvärden och människosyn (2): Synen på ”de andra”

11.1 Idén om muslimerna och ”de andra”

Al-Banna

Muslimska Brödraskapets människosyn styrs inte bara av skillnaden mellan män, kvinnor och homosexuella utan också av skillnaden mellan muslimerna och ”de andra”. Distinktionen mellan muslimer och icke-muslimer är urgammal i islamisk idétradition, och bestämmer hur man förhåller sig till ”de andra”.⁹⁶⁵ Hos Muslimska brödraskapet kommer vi att finna en motsvarande icke-universalistisk människosyn som utgår från en etnocentristisk, etno-religiös, världsbild om en islamisk ”nation”, *ummah*, som skiljer sig från icke-muslimska nationer, folkgrupper och civilisationer. Den politiska världsbilden är religiöst-politiskt essentialistisk, vilket kommer att framgå nedan. Religion är en inneboende, identitetsskapande essens hos folk och statsbildningar och som avgör vilka kollektiv som är vänner och vilka som är fiender. Tidigare snuddade jag vid skillnaden mellan de som lever i *dar al-islam* respektive *dar al-harb*, den muslimska världen som ”fredens boning” och den icke-muslimska världen som ”krigets boning”. Men idén om muslimerna och ”de andra” innehåller fler distinktioner än dessa två.

Hassan al -Banna delar uttryckligen in ”de andra” i olika kategorier. Hans utgångspunkt har rötter i den äldre islamiska doktrinen om *al-wala’ wa-l-bara’*, lojalitet och antagonism. *Ikhwan wiki* har en artikel om denna doktrin och beskriver den som ”ett villkor för tron i islam”.⁹⁶⁶ Den befinner sig alltså på ideologins fundamentala nivå. Doktrinen handlar i islamisk idétradition om relationen mellan troende och otrogna, det vill säga ”sanna muslimer” och ”de andra”. Relationen till ”de andra” styrs enligt al-Banna av vilken kategori det är man möter. Framför allt handlar det om graden av förtroende respektive fientlighet. ”De andra” är enligt honom uppdelade i sex olika kategorier, och en ”sann”, troende muslim ska förhålla sig olika till dessa. Enligt al-Banna, i hans redan nämnda ”Meddelande om läror”, som också presenteras som ideologiska grundtankar på *Ikhwan wiki*, indelas främlingar som man möter i ett antal kategorier som samtliga kräver olika

⁹⁶⁵ För denna grundtanke i islamisk politisk idétradition, se t.ex. Patricia Crone, *Medieval Islamic Political Thought*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004: 358–392, kapitlet ”Muslims and non-muslims”, med ungefär indelning av mänskligheten i olika kategorier som al-Banna och al-Qaradawi presenterar som viktiga i ideologin.

⁹⁶⁶ *Ikhwan wiki*, ”الولاء والبراء شرط في الإيمان”, (”lojalitet och antagonism” ”lojalitet och antagonism” är ett villkor för tro”).
https://web.archive.org/web/20150524184255/https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الولاء_والبراء

bemötanden. Dessa är: 1) *Mujahid*, muslimsk broder som kämpar för islam (utövar *jihād*) i sin själ eller strider för islam i krig; 2) icke-*Mujahid*, det vill säga icke-stridande muslimer i främmande land 3) syndiga eller vilseledda muslimer; 4) skyddade *Dhimmi*, kristna och judar som betalar *jizya*, skatt per person, ”huvudskatt”; 5) ’opartiska’ som inte deltar i krig mot muslimer; eller 6) fientligt stridande *otrogha*, det vill säga fientligt stridande icke muslimer. Den som man ska ha fullt förtroende för är en *Mujahid* broder och motpolen är en icke-muslimsk, stridande fiende.⁹⁶⁷

På denna punkt råkade Brödraskapet ut för kritik från andra muslimska rörelser i Mellanöstern. Kritiken gällde främst definitionen av vem som ska tillhöra kategorin *Mujahedin*, pålitlig vän och sant troende muslim. Kritiken gick ut på att Brödraskapet ställde upp en definition som kunde användas på ett töjbart sätt, tillämpa *taqiyyah*, ”dubbla budskap” (för *taqiyyah*, se kapitel 14.6) och därmed för att tillskriva andra muslimer en icke-islamisk position som otrogha, och därmed som latent fientligt sinnade. I en artikel i *Ikhwan wiki* svarar Eiz-Aldeen al-Kumi på denna kritik. Särskilt gäller det anklagelserna från andra muslimer att:

...Brödraskapet grundade sitt tillvägagångssätt på undanligande formuleringar och användande av *taqiyyah* [”dubbla budskap”] i sitt handlande med andra, med utgångspunkt i list och illvilja.⁹⁶⁸

Al-Kumi använder koranverser, formuleringar från Rashid Rida samt Hassan al-Bannas meddelanden för att argumentera för att Brödraskapets tillämpning av ”islam” egentligen bara är ”sann islam”. Brödraskapet handlar mot ”de andra” enligt en korrekt tillämpning av den islamiska doktrinen *Al-wala’ wa-l-bara*, principen om lojalitet respektive antagonism. Brödraskapet kan alltså, i en självupplevd överlägsenhet och självrättfärdighet, inte ha fel (se kapitel 10.1).

11.2 Idén om de otrogha (Kufar)

Al-Banna

De fem kategorier av ”de andra” som al-Banna ställer upp, graderade efter kriterier på lojalitet respektive fientlighet, går igen i brödraskapets fortsatta tänkande. Även hos al-Qaradawi i boken *Mawqif al-Islam al-’aqdi min kufr al-Yahud wa-al-Nasara* (Islams tros ställning angående kristna och judars otrohet), 1999, är utgångspunkten distinktionen mellan ”troende” och ”icke-troende”. De icke-troende delas sedan in

⁹⁶⁷ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, Meddelande om läror, *Ikhwan wiki*. <http://archive.is/k0sxV>

⁹⁶⁸ al-Kumi Eiz-aldeen, ”الولاء والبراء عند الإخوان المسلمين”, *Ikhwan wiki*.

https://web.archive.org/web/20220322085903/https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الولاء_والبراء_عند_الإخوان_المسلمين

”الجماعة بنت منهجها علي المروغة واستخدام التقية في التعامل مع الجميع من منطلق الدهاء، والخبث”.

i olika typer och kategorier. Han skiljer mellan judar, kristna, polyteister, fredliga tvivlare och slutligen krigiska tvivlare. Varje typ ska behandlas på sina särskilda sätt, och de ska också enligt Qaradawi få egen juridiskt definierad status och därtill sin egen dom på den yttersta dagen. Den kollektiva essentialismen blir alltså eskatologiskt förankrad. De ”otrogna”, *kufar*, som bara nåddes svagt och otydligt av budskapet i *da'wah*, missionen, ska inte straffas, de kommer inte att utsättas för extra lidande på domedagen. Detsamma gäller de som över huvud taget aldrig nåtts av islams budskap eller som stött på olika hinder som gjorde att de inte har kunnat anamma islam. Eftersom de inte nåddes av budskapet, och därmed inte har någon tydlig anledning att inte omfamna islam, kommer de inte att straffas av Gud. Han anser dock att alla som nåddes av *da'wah*, men trots detta inte anammade islam, är dömda till helvetet.⁹⁶⁹

Al-Qaradawi

Frågan om det finns någon annan religion utom islam som kan betraktas som ”sann” är också ett omdiskuterat ämne i islamisk teologi. I boken *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhāt* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar), 2007, betonar al-Qaradawi att det finns andra gudomligt inspirerade religioner, men att de ändå måste betraktas som ”osanna religioner”. Det är islam som är den sanna religionen och Gud har lovat att den ska segra över de andra. De andra religionerna har inte någon rätt att kräva giltighet eller sanning eftersom Gud i och med islam har avskaffat dem alla.⁹⁷⁰ I boken, *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteters rättspraxis), 2001, utvidgar al-Qaradawi detta resonemang till att också gälla livsåskådningar som har tillkommit efter profeten Muhammed. För al-Qaradawi är Baha'ier, ateister och kommunister också *kufar*, icke-troende.⁹⁷¹ Följaktligen ser han, i enlighet med *sharia*, äktenskap med män som tillhör sådana livsåskådningar som ogiltiga, som framgick ovan.⁹⁷²

På denna punkt i den fundamentala ideologin inom MB har alltså al-Banna och al-Qaradawi samma syn.

⁹⁶⁹ al-Qaradawi 1999: 9.

⁹⁷⁰ al-Qaradawi 2007: 15.

⁹⁷¹ Yusuf al-Qaradawi, في فقه الأقليات المسلمة, *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah*, (Muslimska minoriteters rättspraxis). Kairo: Dar El Shorouk. 2001: 89ff.

⁹⁷² Ibid. 94f.

11.3 Idén om hädare och avfällingar hos MB respektive IFiS

11.3.1 Hädare och avfällingar hos MB

Al-Banna

Idén om ”sann islam” och därmed ”sanna muslimer” innehåller tanken att andra muslimer, de som inte är sanna, följaktligen kan uteslutas ur gemenskapen. Detta är ett urgammalt juridiskt tänkande inom islam. Denna idé tas upp av Hassan al-Banna och formuleras tydligt i hans ”tjugo principer” som är infogade i Brödraskapets olika stadgor, den senaste från 1994 (se kapitel (4.2.2 och 10.2.1). I det sista av de tjugo villkoren står det om synen på icke-troende:

En muslim som bekräftar de två vittnesmålen (om Allah och Muhammed) och agerar i enlighet med dem och utför de obligatoriska plikterna, villigt eller motvilligt, förklarar vi inte som otrogen, såvida han inte medger misstro, eller förnekar ett känt faktum om religionen av nödvändighet, eller undergräver Koranens klarhet, eller tolkar den på ett sätt som inte tolereras av det arabiska språkets metoder eller gör en handling som inte tolererar annan tolkning än otrohet.⁹⁷³

I detta villkor förtydligar al-Banna inte någon formell ordning för hur denna process ska gå till och hur domen ska verkställas. Det finns ett dramatiskt exempel på hur en strömning inom Brödraskapet agerade 1948 i konflikten med den egyptiska regimen som man då betraktade som icke-muslimsk. I boken *Sanningen om den privata organisationen* (1989) skriver Mahmoud al-Sabbagh, en av medlemmarna i den en gång hemliga och paramilitära, ”privata organisationen” (*al-Tanzim al-khas*), och en av dem som dömdes för mordet på den muslimske, egyptiske premiärministern, El Nokrashy 1948, att det var en religiös plikt att utföra detta mord och verkställa domen för otro enligt *sharia*.⁹⁷⁴

Al-Qaradawi

Ett liknande juridiskt tänkande finner vi hos al-Qaradawi. Han skiljer i sin bok, (1996) *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah*, Muslimska minoriteters rättspraxis, mellan två typer av kategorin hyckleri. Det första typen, den allvarligaste, gäller tros läran, när man döljer sin vantro mot islam, vilket leder rakt ner till helvetets botten. Den andra typen är mindre allvarlig och består i det hyckleri i sitt handlande,

⁹⁷³ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, Meddelande om läror, *Ikhwan wiki*. <http://archive.is/k0sxV>

”ولا نكفر مسلماً أقر بالشهادتين وعمل بمقتضاهما وأدى الفرائض - برأي أو بمعصية - إلا إن أقر بكلمة الكفر , أو أنكر معلوماً من الدين بالضرورة , أو كذب صريح القرآن , أو فسر على وجه لا تحتمله أساليب اللغة العربية بحال , أو عمل عملاً لا يحتمل تأويلًا غير الكفر.”

⁹⁷⁴ Mahmoud al-Sabbagh, ”حقيقة التنظيم الخاص” *Haqiqat al-Tanzim al-Khas* (Sanningen om den privata organisationen). Kairo: Maktabet al-turath al-Islamy. 1989:45

när man är allmänt lögnaktig och oärlig mot sina medmänniskor, men ändå har en stark tro på islams lära och följer dess bud.⁹⁷⁵

Det framgår dock inte klart hos al-Qaradawi hur man ska kunna bedöma människors inre övertygelser för att kunna utesluta dem från gemenskapen. I vissa fall är det tillräckligt om en lärd (*ulama*) gör ett uttalande —en *fatwa*— om att en person är en avfälling. Ett sådant förfarande kallas *takfir*, vilket innebär att man urskiljer vissa muslimer och inkluderar dem i kategorin ”de otrogna”, det vill säga som avfällingar. Ett framträdande fall som kan illustrera Brödraskapets tillämpning av *takfir* handlar om den framstående liberala teologen Mahmoud Mohammed Taha (se kapitel 1.2) som på 1960-talet lade fram en modern och liberal tolkning av Koranen, och urskilde det han kallar ”islams andra budskap”.⁹⁷⁶ Taha, blev obekväm för den ultrakonservativa sudanesiska regeringen och hade fått många politiskt aktiva anhängare, avrättades som otrogen avfälling av den sudanesiska regeringen år 1985. Muslimska brödraskapet stödde denna omdiskuterade avrättning och definitionen av Taha som *takfir* med teologiska argument. Taha, å sin sida, nekade till alla anklagelser.⁹⁷⁷

Från teologisk synvinkel försvarar Al-Qaradawi i princip de hårda straffen som historiskt har utdömts mot avfällingar och trosförnekare. Ett tillfälle är från år 2013 i hans främsta språkrör i världen, TV-programmet ”*al-Sharia wa al-Haya*” (Sharia och livet) på Al-Jazeera. Där hyllar al-Qaradawi de stridande muslimerna i islams heliga historia som stred mot muslimer som inte ville betala skatter till profetens efterträdare Abu Bakr. Kriget kallas *harb al-ridda* och de som inte ville betala skatten kallades avfällingar. Kriget slutade med att Abu Bakr segrade, skatten blev en islamisk princip, och islam överlevde denna djupa kris.

⁹⁷⁵ Yusuf al-Qaradawi, في فقه الأولويات دراسة جديدة في ضوء القرآن و السنة, *Fi fiqh al-awlawiyyat: Dirasah jadidah fi dau al-Qur'an wa al-Sunnah*, (I prioriteringsrättspraxis, en ny studie i ljuset av Koranen och *Sunnah*). Kairo: Wahba Publishing House. 1996: 164.

⁹⁷⁶ Se Mahmoud Muhamed Taha, *The Second Message of Islam*. Syracuse, New York: Syracuse University Press 1987 (arb. orig. utg. 1967). Taha framlägger tesen att det finns två lager av tänkande, två budskap i Koranen. Det första budskapet är formulerat i Medina och är situationsbundet och historiskt begränsat av atgt muslimerna är en förföljd minoritet. Det andra budskapet är det som Muhammed lägger fram tio år senare i Mecka, en universell religion för hela mänskligheten grundad på frihet och jämlikhet, enligt Taha ”islams andra budskap”.

⁹⁷⁷ George Packer, "The Moderate Martyr", *The New Yorker*, 2006-09-03.
<https://web.archive.org/web/20190430224704/https://www.newyorker.com/magazine/2006/09/11/the-moderate-martyr>

Hade de lämnat *ridda* [sitt avfall från religionen], skulle det inte ha funnits någon islam. Islam skulle ha upphört sedan profeten (frid vare med honom) död. Att stå emot avfallet var det som höll islam vid liv.⁹⁷⁸

Det är alltså viktigt att ständigt bekämpa alla typer av vantro och otro inom "islam", det är den princip som al-Qaradawi vill poängtera genom detta historiska exempel. Användningen av våld för att behålla den politiska makten, även vid religiösa meningsskiljaktigheter, är därmed en metod som legitimeras av *sharia*. Dödsstraff för avfällingar är juridiskt och teologiskt legitimt, och har varit det hos den islamiska staten genom historien. Detta straff får dock endast tillämpas i de fall då avfall från tron allvarligt har deklarerats offentligt. Argumentet för dödsstraff är att "islam" faktiskt är den egentliga staten som definierar den islamiska nationen, *ummah*. Därför är ett avfall från tron detsamma som att överge *ummah* och att överge staten. Avfall är då detsamma som högförräderi och är en direkt politisk fråga. Eller med al-Qaradawis ord i boken *Jarimat al-riddah wa 'uqubat al-murtad fi daw' al-quran wa al-sunnah* (Avfällingsbrott och straff för avfällingar mot bakgrund av Koranen och *sunnah*), 1996:

Avfall är inte bara en mental inställning så att diskussionen kring den begränsas till en diskussion om yttrandefrihet, utan det är också en ändring i lojalitet, ett identitetsbyte och ett skifte av tillhörighet. En avfälling överför sin trohet från en nation till en annan och från ett land till ett annat, d.v.s. från islams boning till en annan boning. Han avsäger sig islams boning där han var medlem och ansluter sig med sitt förnuft, hjärta och vilja till sina motståndare.⁹⁷⁹

Principen att straffa förrädaren som lämnar islam och övergår till något annat trossystem är ett grundvärde som är legitimt enligt al-Qaradawi; det är också påtagligt att "islam" och de som lever i *dar al-islam* (islams boning) principiellt sett befinner sig i krig med "de andra" som framgick ovan. Att uppfatta andra ideologiska och religiösa gemenskaper som fientliga innebär att al-Qaradawi uppfattar dem som om de befinner sig där utanför, i *dar al-Harb* (krigets boning). I bestämmelserna för att kunna utropa någon till avfälling anges att en sådan dom måste utfärdas av en religiöst lärd med rätt auktoritet. Det finns flera kriterier, vi har att göra med, skriver al-Qaradawi:

⁹⁷⁸ Al-Jazeera, "الشريعة والحياة", (al-Sharia och livet), 2013-01-23.

<http://www.aljazeera.net/programs/religionandlife/2013/1/23/حلقة-خاصة-للرد-على-استفسارات-المشاهدين>
Arkiv, 2011-01-28: <http://archive.is/38wDU>

"لو تركوا الردة ما كان هناك إسلام كان انتهى الإسلام منذ وفاة الرسول عليه الصلاة والسلام، فالوقوف أمام الردة هو الذي أبقى الإسلام."

⁹⁷⁹ Yusuf al-Qaradawi جريمة الردة وعقوبة المرتد في ضوء القرآن والسنة *Jarimat al-riddah wa 'uqubat al-murtad fi daw' al-quran wa al-sunnah* (Apostasibrott och straff för apostater mot bakgrund av koranen och *sunnah*). Kairo: Wahba publishing house. 1996a: 32f.

"والردة ليست مجرد موقف عقلي، لكي يقتصر الحديث فيها على مناقشة مبدأ حرية الاعتقاد، بل هي أيضاً تغيير للولاء، وتبديل للهوية، وتحويل للانتماء. فالمرتد ينقل ولاءه وانتماءه من أمة إلى أمة أخرى، ومن وطن إلى وطن آخر، أي من دار الإسلام إلى دار أخرى، فهو يخلع نفسه من أمة الإسلام التي كان عضواً في جسدتها، وينضم بعقله وقلبه وإرادته إلى خصومها."

Som att av nödvändighet förneka något från religionens kända domar, eller förlöjliga dess doktrin eller sharia, som att förolämpa Gud den Allsmäktige och Hans Profet, eller att skriva den förolämpningen öppet, etc.⁹⁸⁰

Som vi kan se är dessa juridiska definitioner tvetydiga och vaga. Al-Qaradawis ord ger domarna stort spelrum att döma efter eget skön, eller om så krävs enligt härskarens vilja. Dessutom kan det avslutande ”etc.” naturligtvis användas för att täcka i princip allt som en lärd uttolkare vill påvisa, eller som den sittande politiska makten uppfinner i stunden. För att säkerställa att avfällingens dom är rättvis, får den anklagade inte avrättas förrän efter en period av upprepade påstötningar om att dra tillbaka sitt avståndstagande och ge honom eller henne tillräckligt med tid för att kunna ompröva sitt beslut (*istitabah*). Al-Qaradawi citerar, Ibn Taimiyahs bok från 1300-talet,⁹⁸¹ *Det utdragna svärdet mot dem som förolämpar profeten*, och hänvisar till att perioden för uppskov varierar, vissa lärda specificerar den till tre dagar, andra kortare eller längre. Men vissa lärda utesluter möjligheten av *istitabah*, uppskov, i situationer när man tror att den anklagade tänker ljuga för att rädda sitt liv. Därför har lagöverträdare i denna kategori av avfällingar inte rätt att ändra sig. Detsamma gäller dem som förolämpar profeten.⁹⁸² Det är värt att komma ihåg den rättsregel, *fard kifayah*, och som ska tillämpas i sådana fall. Denna regel innebär att de muslimer som känner sig utvalda eller manade kan verkställa domen å all andra muslimernas vägnar.

MB och tre illustrativa fall av hädelse

Rättsregeln *fard kifayah* och Muslimska brödraskapets tillämpning av den under sin historia, kritiserades öppet av exempelvis Mahmoud Mohamed Taha (se kapitel 1.2.2). I Egypten under 1980- och 1990-talen uppstod en livlig debatt som leddes av sekulära författare som Farag Fouda och Ahmed Sobhy Mansour. Saken kom också upp till debatt vid bokmässan i Kairo 1992. I debatten deltog på den islamistiska sidan både Muslimska Brödraskapets framstående ledare Ma'mun al-Hudaybi, senare Generalvägledare 2002–2004, och den lärde Mohammed al-Ghazali.⁹⁸³ I debatten hävdade Ma'mun al-Hudaybi när det gällde handlingar mot avfällingar som Muslimska Brödraskapets paramilitära organisation (*al-Tanzim al-Khas*) hade genomfört, att han var stolt över detta: ”Vi närmade oss Gud med den hemliga

⁹⁸⁰ Al-Qaradawi, *ibid*: 35.

”مثل إنكار المعلوم من الدين بالضرورة، أو وضعه موضع السخرية من عقيدة أو شريعة، ومثل سب الله تعالى ورسوله، أو كتابية ذلك السب علانية، ونحو ذلك.”

⁹⁸¹ Ibn Taimiyya är en ikonisk muslimsk tänkare från 1300-talet som tillämpar principerna om självständig tolkning (*ijtihad*) i sin metod och sina slutsatser och som därför blir inspirerande för den moderna reformationens grundargestalter vid 1800-talets slut, liksom för den tidigare, salafistiska och fundamentalistiska wahabismen i Saudiarabien från 1700-talet.

⁹⁸² Al-Qaradawi, *Ibid*: 35f.

⁹⁸³ Al-Ghazali lämnade tidigare Muslimska brödraskapet pga. en personlig konflikt.

organisationen *al-Tanzim al-Khas*".⁹⁸⁴ Den sekulära kritikern av Brödraskapet Farag Fauda gick ett tragiskt öde till mötes, motiverat av hans ställningstaganden. Senare samma år mördades han av två islamister. Organisationen *Gabhat ulama al Azhar*, Fronten för al-Azhars lärda, förklarade Fauda som avfälling och krävde att straffet för avvikelse från tron enligt *fard kifayah* skulle utdömas.⁹⁸⁵ I rätten vittande den ovan nämnde Mohammed Al-Ghazali och förklarade att mördarna inte borde straffas för mord eftersom Fauda bevisligen var en avfälling, vilket gjorde handlingen mindre klandervärd. De borde bara straffas, menade han, för att ha förolämpat myndigheterna eftersom de utövat myndighetsauktoriteten att avrätta Fauda – enligt regeln om *fard kifayah* – utan tillstånd från regeringen.⁹⁸⁶ Denna händelse förtydligar Muslimska brödraskapets ståndpunkt.

Detta tänkesätt spetsades till och fick internationell räckvidd genom kontroversen om Salman Rushdies bok *Satansverserna*, vilken publicerades 1988. Saken gällde från islamistisk synpunkt brottet hädelse. Som vi vet utfärdade också Ayatollah Khomeini i Iran snabbt en *fatwa* med en dödsdom mot Salman Rushdie för detta. Muslimska brödraskapet ville inte vara sämre i egenskap av representanter för "sann islam" och försvarare av "islams intressen". Brödraskapets organisationer i Europa ställde sig i spetsen för en aktivistiskt driven kampanj mot boken. Den blev en fråga runt vilken man kunde mobilisera "muslimer" mot den fientliga kristna västvärlden och framställa sig som "islams" egentliga representanter och försvarare. Brödraskapet organiserade petitioner och demonstrationer för att belägga boken med tryckningsförbud grundat på hädelse och missfirmelse av profeten Muhammed. Islamiska förbundet i Storbritannien med grundaren och presidenten Kamal Helbawy, Muslimska brödraskapets internationella talesman, ledde exempelvis effektiva kampanjer för att förbjuda boken.⁹⁸⁷

En liknande kampanj ägde rum mot Jyllands-Postens Muhammad-karikatyrrer 2005 där Muslimska brödraskapet på flera kontinenter arrangerade demonstrationer mot den lilla danska tidningen. Al-Qaradawi ställde 2006 krav till FN att anta lagar som skulle kriminalisera förolämpningar av religioner och profeter över huvud taget, ett krav som han också spred via sitt TV-program i Al-Jazeera. Han uppmuntrade

⁹⁸⁴ Egyptens kulturministeriet, 2121–05, "المناظرة التاريخية للكاتب والمفكر فرج فودة بمعرض الكتاب", Den historiska debatten för författaren och tänkaren Farag Faudas på bokmässan.), 1:53-1.54.

<https://www.youtube.com/watch?v=jsxIvov4ly8&t=45s>

Avhandlingsarkivet:

https://drive.google.com/file/d/1L3hiWSQSW5RiiF7f3GboB2DrDkf_afP/view?usp=sharing

"اننا نقربنا إلى الله بأعمال التنظيم الخاص للإخوان"

⁹⁸⁵ Khaled Younes, "دكتور محمد مزروعة رئيس قسم العقائد بالازهر ينضم الى الشيخ الغزالي", al-Nour, 01-06-1992. https://drive.google.com/file/d/1yvI6g8SXXArmsy5HXrcIm03sKqs_KEpk/view

⁹⁸⁶ Masoud Sabri, Islam online, "الرجل الإنسان", (Den maskliga mannen).

https://web.archive.org/web/20100924054206/http://www.islamonline.net/arabic/In_Depth/Ghazaly/articles/07.shtml

⁹⁸⁷ Whine 2005: 36

muslimer att fortsätta med sin vrede mot kränkningarna till dess sådana internationella lagar hade instiftats.⁹⁸⁸ European Council for Fatwa and Research (ECFR), med al-Qaradawi som ordförande, gjorde också ett uttalande som starkt förkastade dessa karikatyrer och publiceringen av desamma, eftersom detta var "ett angrepp på muslimer och en förolämpning mot dem och ett sårande av alla muslimers känslor". Europeiska fatwarådet krävde dessutom, liksom al-Qaradawi tidigare, "att utfärda lagar som kriminaliserar ärekränkning av religioner och attacker mot heligheter".⁹⁸⁹

11.3.2 Hädare och avfällingar hos IFiS

Även i Sverige ställde sig Islamiska förbundet (IFiS) bakom kampanjen mot Salman Rushdie och menade att boken skulle förbjudas och författaren ställas inför rätta. Denna inställning till yttrande- och tryckfriheten när det gäller islam och islams symboler är grundmurad inom Brödraskapet som framgick ovan. I svenska myndighetsarkiv finns till exempel ett brev från 1989 med krav att stoppa boken. Brevet är skrivet gemensamt av två av de främsta islamiska ledarna vid den tiden, Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki, ordförandena för riksorganisationerna Sveriges muslimska förbund (SMF) respektive Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS), båda centrala sidoorganisationer (se kapitel 7.3 ovan). Brevet som skrevs medan kampanjerna mot boken pågick var ställt till Myndigheten för stöd till trossamfund (SST). I brevet ställs kravet "att stoppa utgivningen av boken på svenska och att den ska sluta säljas i bokhandeln".⁹⁹⁰

När tidningen Nerikes Allehanda året efter, 2007, publicerade Lars Vilks' skissartade teckning av en rondellhund i turban och skägg, som av många tolkades som föreställande profeten Muhammed, fördömde Islamiska förbundet (IFiS) tillsammans med dess närstående Sveriges muslimska råd (SMR) publiceringen i ett pressmeddelande. Man anmälde också tidningen och dess ansvarige utgivare till polisen och Justitiekanslern. Undertecknare var också flera andra organisationer från Islamiska förbundets nätverk, sådana som Sveriges muslimska förbund (SMF), Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), Sveriges unga muslimer (SUM)

⁹⁸⁸ Al-Jazeera, "حرية التعبير والثوابت الدينية", (Yttrandefrihet och och religiösa konstanter), 2006-03-09. <http://web.archive.org/web/20171018142050/http://www.aljazeera.net/programs/religionandlife/2006/3/9/الدينية-والتوابت-التعبير-حرية>

⁹⁸⁹ Europeiska fatwarådet, "بيان بخصوص الرسوم المسيئة", (Ett uttalande angående de kränkande karikatyrerna), 2014-11-18. <http://web.archive.org/web/20161215235137/https://www.e-cfr.org/الرسوم-المسيئة/>

"إصدار القوانين التي تجرم الإساءة إلى الأديان والاعتداء على المقدسات", "يعتبرها اعتداء على المسلمين وإهانة لهم وجرحاً لمشاعرهم".

⁹⁹⁰ SST, 1989-02-21 Nr. 100, "till den det vederbör", Ett brev från Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki. 1978-02-17. Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1ZJ_8PPkeTCDqLf_cz2-wZcxgdVOq5Lfn/view?usp=sharing

samt Islamiska förbundet i Stockholm (IFS).⁹⁹¹ I IFiS:s Stockholmsmoské höll imamen en predikan vid samma tid där han berömde den svenske statsministern som hade vänt sig till Islamiska förbundet och dess organisationer för att diskutera kontroversen om Nerikes Allehanda och Lars Vilks rondellhund. Samtidigt uttalade han hårda ord om att ”Gud har ett förödmjukande straff i beredskap för dem som förolämpar profeten” med syftning både mot konstnären och tidningens ansvarige utgivare.⁹⁹²

Samtidigt gick organisationerna ut med en uppmaning till muslimer att använda fredliga och lagliga medel mot Nerikes Allehanda och konstnären, vilket kan tolkas som en uppmaning till protest, men inom rimliga gränser, och Nerikes Allehanda utsattes för en demonstration. Till yttermera visso kom det anonyma mordhot mot NA:s chefredaktör och Lars Vilks, oklart från vilka. Konstnären Lars Vilks utsattes sedermera för flera mordförsök, oklart från vilka, och levde resten av sitt liv med livvakter.⁹⁹³ Med denna uppräknig vill jag belysa den vikt som brödraskapsanslutna organisationer fäster vid den fundamentala grundtanken om hädelse och kritik mot ”islam”. Islamiska förbundet (IFiS) och Sveriges muslimska råd (SMR) allierade sig dessutom med den konservative riksdagsledamoten i Kristdemokraterna, Tuve Skånberg, för att bilda en lobby i riksdagen som försökte införa en lag som skulle kriminalisera ”att religiösa symboler och personligheter kränks”. Men detta lagförslag gick inte igenom, framkommer det i en nyhetsartikel i den kristna rikstidningen *Dagen*, det framkom också att de flesta kristna kyrkor, liksom riksdagspartierna, ansåg att ett sådant förslag skulle strida mot yttrandefriheten, medan Mahmoud Aldebe försvarade förslaget med att Lars Vilks teckning bara var en i raden av alla de fientliga kränkningar som islam och muslimer alltid har varit utsatta för sedan lång tid tillbaka.⁹⁹⁴ Religionen och dess symboler anses alltså av Islamiska förbundet och dess nätverk stå över yttrandefriheten, ”islam” ska skyddas mot kritik och satir. Detta återkommer jag till nedan när jag analyserar MB:s och IFiS:s syn på demokrati, och vad de definierar som ”demokratiskt” (se kapitel 12.2–12.4).

⁹⁹¹ Mahmoud Khalfi, ”Sårande nidsbilder”, IFiS:s hemsida, 2007-09-07.

https://web.archive.org/web/20070928205216/http://www.islamiskaforbundet.se/index.php?option=com_content&task=view&id=57&Itemid=57

⁹⁹² Negra Erendic, ”Muhammedbilder i centrum för fredagsbön”, DN, 2007-09-07.

http://web.archive.org/web/20070909125946/https://www.svd.se/dynamiskt/stockholm24/did_17034749.asp

⁹⁹³ Swedish Radio, Lars Vilks – allt för konsten, 2021-01-24.

<http://web.archive.org/web/20220531145539/https://sverigesradio.se/avsnitt/konstnar-lars-vilks-allt-for-konsten-sondagsintervjun>

⁹⁹⁴ Dagen, ”Nu måste vi kristna vara solidariska med muslimerna”, 2006-02-14.

<http://web.archive.org/web/20170922142638/http://www.dagen.se/nu-maste-vi-kristna-vara-solidariska-med-muslimerna-1.199005>

Frågan om hädelse och yttrandefrihet fick dock en fortsättning i svensk rikspolitik. Riksdagsledamoten för Miljöpartiet Mehmet Kaplan, tidigare ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM), samt talesman för både SMR och SMF, anordnade 2008 en konferens i riksdagen för att diskutera frågan om hädelse, kritik av islam och yttrandefriheten. Vid denna konferens deltog kända medlemmar i Muslimska Brödraskapets internationella nätverk såsom Issam Al-Bashir, direktör för Wāsatiya International Center, Jamal Badawi, professor vid Halifax University, Kanada samt Hussein Halawa, generalsekreterare för Europeiska fatwarådet. Alla gäster är kända teologer-ideologer inom Muslimska brödraskapet. Konferensen tog också upp frågor om islamofobi som motiv för brott, och vilka åtgärder som bör vidtas för att ”att ta fram lagar som skyddar det heliga”. Detta framhöll man var ”ett krav från ett flertal muslimska länder och organisationer samt en rad andra internationella organisationer”.⁹⁹⁵ Denna konferens uppvisar återigen den tydliga kopplingen på organisatorisk och personlig nivå mellan Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk i Sverige och det transnationella MB.

Den starka inställningen till hädelse och kränkning av religiösa symboler kom till synes också fram vid flera andra tillfällen. Ett var i frågan om ”koranbränningarna” under våren 2022 som utfördes av Rasmus Paludan, ledare för partiet Stram kurs. Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS) – som vi känner som Islamiska förbundets (IFiS) religiösa sidoorganisation — lyckades att få med sig Islamiska samarbetsrådet ISR i SST (se kapitel 7.1) i ett pressuttalande mot den koranbränning som utfördes av Rasmus Paludan och partiet Stram Kurs. Undertecknare var förutom FIFS en bred uppslutning av Brödraskapets organisationsvärld i Sverige samt ett par andra föreningar.⁹⁹⁶ Islamiska samarbetsrådets (ISR) representanter meddelade via FIFS:s hemsida att de har haft nära dialog med myndigheterna, samt låtit deras lokala föreningar företräda dem i de samtalen med polisen på lokal nivå i Malmö och Göteborg samt med polismyndigheten på högre nivåer. Beskedet från polismyndigheten att koranbränningar inte kan ses som ett brott mot lagen var inte välkommet. ISR har ”förmedlat att detta inte är acceptabelt och att det utsätter muslimer för mer hat och utanförskap”.⁹⁹⁷

I frågan om att förbjuda kritik av islam och islams religiösa symboler spelar säkert idéer från ideologins fundamentala nivå in, enligt ovan. Man kan gissa att det också är en djupt socialiserad attityd enligt den ”Ikhwanism”, den ingrodda mentaliteten

⁹⁹⁵ IFiS:s hemsida, ”Förmöte på Sveriges riksdag, Yttrande- och religionsfrihet – broar till förståelse”, 2008-04-16.
http://web.archive.org/web/20080917185753/http://www.islamiskaforbundet.se/index.php?option=com_content&task=view&id=118&Itemid=118

⁹⁹⁶ Förenade Islamiska Föreningar i Sverige. ”Pressmeddelande med anledning av Koranbrännignen utanför Jönköpings Islamiska Församling.” Stockholm 4 mars 2022.

⁹⁹⁷ FIFS, Pressmeddelande, ”Uttalande med anledning av Koranbrännignen utanför Jönköpings Islamiska Församling”.

och andan i rörelsen, som Khalil al-Anani i detalj redogör för och som är ett utflöde ur den *tarbiyyah* som utförs inom rörelsen.⁹⁹⁸ Men man får heller inte utesluta idéer som härrör från ideologins operativa nivå, att Brödraskapet i Europa och Sverige vill framställa sig som islams egentliga och därtill främsta representanter jämfört med andra islamiska rörelser, vilka också kan mobilisera stöd från partier, intresseorganisationer och allmänhet.

Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) ansluter sig alltså till den syn på hädelse och avfällingar som både al-Banna och al-Qaradawi har.

11.4 Idén om bokens folk (*ahl al-kitab*). Judar och kristna hos MB respektive IFiS

11.4.1 Judar och kristna hos MB

Al-Qaradawi

Två andra kategorier av människor, som skiljer sig från muslimer, är judar och kristna. De har en särskild juridisk status. Det har funnits en omfattande debatt bland islamiska lärde om synen på *ahl al-Kitab* (Bokens folk). Frågan gäller om de ska betraktas som troende eller ej. I sin bok *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteters rättspraxis), 2001, klassade al-Qaradawi *ahl al-kitab* som icke-troende, baserat på den etablerade synen hos alla islamiska lärde. Enligt al-Qaradawi finns det inte någon *alim*, lärd, inom Sunni, Shia, *Mu'tazila* eller *Kharijite*, eller inom någon av de fyra juridiska lagskolorna (*Ahl al-Sunnah*, *Al-Zaydiya*, *Al-Ja'fariya* eller *Al-Ibadiya*) som tvivlar på att judarna och de kristna måste betraktas som icke-troende.⁹⁹⁹ Han anser också att de som inte tror på Allah och hans profet efter att de nåtts av islams budskap, inklusive judar och kristna, enligt Koranen är dömda till helvetet.¹⁰⁰⁰ Judarnas och de kristnas heliga böcker är falska eftersom de medvetet har ändrat i dem och tillskrivit kännetecknen till Gud som har förvrängt gudomlighetens sanning, anser han. Kristna och judar hade också förvrängt bilden av profeter och profetior som Gud hade sänt till människorna.¹⁰⁰¹ Därför ska judar och kristna uteslutas från muslimernas gemenskap som troende. Från Koranen presenterar al-Qaradawi även andra bevis på att en särskiljning är nödvändig. Det finns till exempel ett förbud att alliera sig med judar och kristna i Koranen (4:138–139) och (5: 51–52).¹⁰⁰² Trots att de måste ses som otrogna och ska hållas åtskilda

⁹⁹⁸ Al-Anani 2016: 82–87, 118–121.

⁹⁹⁹ al-Qaradawi 2001: 8.

¹⁰⁰⁰ Ibid. 9.

¹⁰⁰¹ Ibid. 36.

¹⁰⁰² Ibid. 32.

från muslimerna, framhäver al-Qaradawi att *ahl al-Kitab*, som framgick ovan, har en speciell, tolererad juridisk position i *sharia* eftersom deras religion har en gudomlig källa som de delar med muslimer. Av denna anledning tillät Gud manliga muslimer att gifta sig med kvinnor av *ahl Al-Kitab* – inte tvärtom som framgick ovan. Detta uppfattar han som ett tydligt exempel på islams tolerans mot dem.¹⁰⁰³ Muslimer, kristna och judar ses underförstått som enhetliga folkgrupper där det är religionerna som definierar deras essens och identitet. I detta ligger Koranen och Muslimska brödrskapet nära all slags etniskt och religiöst identitetstänkande genom historien ända fram till i dag. Dessutom är islam den överlägsna och ”sanna” religionen, och i detta ligger följaktligen tanken att det är muslimerna som är den överlägsna folkgruppen, bärare av den nya sanningen och med gudomlig rätt att härskas över jorden.

Från det teologiska till det juridiska perspektivet anser al-Qaradawi i boken *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhah* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar), 2007, att *ahl al-Kitab* ska behandlas som *ahl al-Dhimmah*, beskyddat folk, och att de har egna juridiska rättigheter. Termen *dhimmah* betyder ett folk som har fått ett löfte från alla muslimer att leva tryggt och fredligt under beskydd av islam. Denna position kallas enligt al-Qaradawi i moderna termer för ”medborgarskap i den islamiska staten”. De har samma rättigheter och skyldigheter som muslimer, med undantag för en extra skatt samt för frågor som rör religion och trosbekännelse; muslimerna kräver ju inte att de ska delta i muslimska ritualer som fredagsbönen eller de dagliga bönestunderna. Historiskt har dock *Ahl al-Kitab* utsatts för diskriminering, vilket al-Qaradawi också kommenterar. Under kalifatstiden kunde det handla om klädsel, förbud att rida hästar, förbud mot att inneha många statliga ämbeten. Därtill kom den extra skatten *jezia*. Al-Qaradawi menar att dessa historiska former av diskriminering var nödvändiga i sin kontext, men att de kan tas bort idag. Han ger som exempel att klädsel i dag inte är lika viktigt för att särskilja folkgrupper eftersom man i dag i många muslimska länder har ett system med id-kort där en persons namn registreras, och där personens religion anges. Däremot måste vissa förbud kvarstå, de som härrör från religionen enligt *sharia*. Till det hör förbud för män som tillhör *Ahl al-Kitab* att gifta sig med muslimska kvinnor, vilket medför att islam försvagas. Det måste också vara förbjudet för icke-muslimer att inneha de högsta ämbetena i staten.

Denna fråga diskuterar al-Qaradawi i en tidigare bok *Ghayr al-Muslimeen fil-Mujtama' al-islami* (Icke-muslimer i det muslimska samhället) från 1985. Han tar upp en typ av religiös särbehandling, eller diskriminering, som förekommer i islamiska stater i dag. Individer som tillhör *ahl al-Kitab* ska inte få inneha positioner där den religiösa och politiska rollen är sammanvävda. Det betyder bland annat att

¹⁰⁰³ Ibid. 6.

de inte kan få inneha höga poster inom islamiska stater eftersom statsledningen i en islamisk stat också är tätt sammanvävd med religiösa uppdrag:

Faktum är att staten inom islam är en ideologisk stat, en idé och budskapsstat som är kopplad till religionen, inte skild från den. Bland dess första ansvarsområden: vidmakthålla Guds religion och försvara den, och presidentskapet inom islam har speciella områden knutna till religiösa angelägenheter, och vissa av dem får endast utföras av en muslim.¹⁰⁰⁴

Al-Qaradawi räknar upp andra uppdrag som endast muslimer kan få utföra. I boken *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis), 2009, nämner han exempelvis: *Imamah*, statschef, arméledarskap, domare mellan muslimer, eller ansvarighet för välgörenhetsorganisationer.¹⁰⁰⁵ *Ahl al-Kitab* kan få ministerposter där ministern kommunicerar och implementerar de beslut som utfärdats av imamen eller statschefen, under förutsättning att de är ärliga och lojala mot det islamiska styret. Detta i motsats till verkställande ministerposter, där imamen eller statschefen på delegation anförtror ministern att hantera politiska, administrativa och ekonomiska frågor som ministern finner lämpligt, dessa måste innehas av muslimer.¹⁰⁰⁶ *Ahl al-Kitab* ska alltså tolereras ganska långtgående, men inte fullständigt.

Vi ser alltså att Muslimska brödraskapets ”andlige ledare” inte tvekar att göra skillnad på folk och folk (kristna och judar respektive muslimer) enligt urgamla linjer i islamiskt tänkande. Viktiga uppdrag inom staten får exempelvis endast innehas av muslimer, hävdar han 2009, vilket fick direkt genomslag i Brödraskapets tänkande i de konstitutionsförslag som de lade fram 2012.

11.4.2 Judar och kristna hos IFiS

På Islamiska förbundets (IFiS) webbsida finner man ett motsvarande synsätt om kristna och judar. Under rubriken ”Har profeten Muhammed uppfunnit islam”, står det:

Den muslimska tron började inte med Muhammads profetskap, och den uppfanns inte heller av honom. Det är i grunden samma budskap som finns i tidigare gudomliga skrifter och som har lärts ut av alla Guds profeter. Men eftersom de tidigare skrifter som lärde ut den rena och korrekta tron på Gud, delvis har gått förlorade och blivit förändrade

¹⁰⁰⁴ Yusuf al-Qaradawi, غير المسلمين في المجتمع الإسلامي, *Ghayr al-Muslimeen fil-Mujtama' al-Islami*, (Icke-muslimer i det muslimska samhället). Kairo: Wahba Publishing House. 1992: 67.

“والواقع أن الدولة في الإسلام: دولة عقائدية، دولة فكرة ورسالة، وهي موصولة بالدين، غير منفصلة عنه. ومن أول مسؤولياتها: التمكين لدين الله، والذود عنه، ورئاسة الدولة في الإسلام لها اختصاصات ذات علاقة بالشأن الديني، وبعضها لا يجوز أن يقوم به إلا مسلم،”

¹⁰⁰⁵ Yusuf al-Qaradawi *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis). Kairo: Wahba Publishing House. 2009: 1015.

¹⁰⁰⁶ al-Qaradawi 2009: 1015.

genom översättningar och mänsklig inblandning, inbjuder islam människor att återvända till det sanna Gudsbegreppet och till att dyrka och lyda Honom ensam.¹⁰⁰⁷

Gud har skickat ännu en profet, Muhammed, som gör att de judiska och kristna snedvridna religiösa skrifterna blir överspelade och ska ersättas av Guds senaste, tillrättalagda, version. Citatet uttrycker inte några mer detaljerade idéer. Men under dessa formuleringar ligger också den allmänna kontext som uttrycks ovan av al-Qaradawi. Det är skillnad på ”islam” och muslimer å ena sidan och ”bokens folk” å andra sidan. Religion och etnicitet glider samman i en essentialistisk tankevärld och politisk världsbild.

Samma grundläggande tänkande om skillnaden mellan muslimer och bokens folk, definierade genom skilda religioner, uttrycker Chakib Benmakhlouf. Han hävdar i webbtidningen *al-Moslim* 2008 att islam och muslimer gav kristna och judar som minoritetsfolk vissa rättigheter under de islamiska världens månghundraåriga historia. Han använder detta historiska faktum som utgångspunkt för en moralisk kritik av situationen i dag för muslimer i väst, som han ser som en diskriminerad minoritet. Däremot var judarna och de kristna aldrig diskriminerade under islamiskt styre historiskt sett, utan hade särskilda rättigheter och tolererades. Muslimerna förföljde aldrig andra minoriteter, hävdar han. Beviset är att det finns kristna kvar i Egypten idag. Han hävdar: ”Med vår [islams] respekt för de kristna i Egypten har dessa rättigheter som muslimerna i Europa inte har”.¹⁰⁰⁸ Benmakhlouf hävdar att muslimerna i väst måste få utöva sin religion, det vill säga leva efter sin islamiska familjesyn och familjerättsliga lagstiftning som den sekulära staten i väst förbjuder dem att göra. I Egypten får ju de kristna utöva sin religion och leva efter sina egna normer.

Argumentet uttrycker en holistisk och essentialistisk syn hos IFiS, där folkgrupper definieras av religion. Denna essentialistiska, ideologiska grundtanke framkommer i det nedanstående flera gånger. Jag ska också senare återkomma till hur denna grundtanke används för att argumentera för en islamisk kulturell enklav (kapitel 16.2.4). Jag har gått igenom förbundets webbsidor, tidskrifter *Salaam* och *Rabita*, översättningar och artiklar samt predikningar och har inte funnit något någonstans som strider mot denna grundläggande, holistiska och generaliserande syn på ”de andra”, de som inte är muslimer.

¹⁰⁰⁷ Islamiska Förbundets webbsida ”FRÅGOR OCH SVAR”, 2015-08-03.

<http://web.archive.org/web/20150803041810/http://www.islamiskaforbundet.se:80/fragor-och-svar/>

¹⁰⁰⁸ *Al-Moslim*, ”رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية بأوروبا: نحن بحاجة لإعلام مضاد.. منع المآذن أحد تجليات موقف ضد ”، (Ordförande för *Federation of Islamic Organizations in Europe*: Vi behöver en motmedia.. Att förbjuda minareter är en manifestation av en hållning mot islam i sig..Det finns ingen stabilitet utan ”familjen”), 24-12-1428H.

”الإسلام والمسلمون أعطوا حقوق الأقليات منذ قرون، وإلا لو كان المسلمون يضطهدون غيرهم لما بقي نصراني في أرض مصر على سبيل المثال ، فمع احترامنا للمسيحيين في مصر ولكنهم لديهم من الحقوق ما ليس لدينا نحن من مسلمي أوروبا.”
<https://web.archive.org/web/20160517111143/http://www.almoslim.net/node/121178>

I frågan om synen på ”de andra” har IFiS samma syn som Muslimska brödrskapet.

11.5 Idéerna om den kristna västcivilisationens fall och islams seger

11.5.1 Västcivilisationens fall och islams seger hos MB

Al-Banna och al-Qaradawi

Muslimska brödrskapet har från början av sin existens en grundläggande syn på västvärlden där kristna och otrogna är muslimernas fiender. Al-Bannas upprepade syn på detta noterades redan av R.M. Mitchell. Brödrskapets tolkning av ”islam” och dess ideologiska budskap och antikolonialistiska retorik blir närmast synonymt med kritik av ”väst”, den europeiska kolonialismen.¹⁰⁰⁹ Västs inringning och erövring av *dar al-islam* tolkas alltså i ljuset av Koranens skildring av de kristnas inneboende fiendskap och muslimernas kamp mot ”de andra”, under ledning av profeten Muhammed. Vi ser också hur denna uppfattning bygger på den essensialistiska världsbilden där religioner definierar folkgrupper och civilisationer, och där det moderniserade och sekulariserade ”väst” är en urartning av kristendom och judendom. I sin bok *Mawqif al-Islam al-’aqdi: min kufr al-Yahud wa-al-Nasara* (1999) (Islams trosställning, angående kristna och judars otrohet), 1999,¹⁰¹⁰ riktar Al-Qaradawi hård kritik särskilt mot kristen tro och uppfattar den som mer rotad i ett system av icke-troende än judendomen. Tanken om treenigheten – dogmen att betrakta profeten Jesus som gud genom att vara Guds son – anser han vara en form av polyteism och alltså en tydlig avvikelse från den monoteistiska sanningen om Gud. Denna lära är dock inte samma sak som ateism, menar han. Kristna har, som framgick ovan, status som *ahl al-Kitab* i Koranen eftersom deras religion till sitt ursprung är kommen från Gud via judarnas profeter.¹⁰¹¹ Men som ska framgå, anser han att den kristna doktrinen under de senaste århundradena i västvärlden har snedvridits ytterligare, i riktning mot sekularisering och moraliskt förfall.

I boken, *al-Islam wa-al-’Almaniyah wajhan li-Wajh* (Islam och sekularism ansikte mot ansikte), 1997, förklarar al-Qaradawi att den väsentliga skillnaden mellan islam och kristendomen är *sharia*. Den kristna, snedvridna läran saknar en samhällsorganiserande lagstiftning som islam har. Den kristna läran har principen: ”Så given då kejsaren vad kejsaren tillhör, och Gud vad Gud tillhör”, betonar al-Qaradawi. Denna doktrin anser han har lett utvecklingen på helt fel väg. Han ser den som orsak till den djupa klyftan som råder mellan andliga och materiella värden

¹⁰⁰⁹ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 224–231.

¹⁰¹⁰ Yusuf al-Qaradawi, موقف الإسلام العقدي من كفر اليهود, *Mawqif al-Islam al-’aqdi: min kufr al-Yahud wa-al-Nasara*, (Islams trosställning angående kristna och judars otrohet). Doha: Al-Risalah institution. 1999: 36.

¹⁰¹¹ Ibid: 54.

i västvärlden. Denna kristna doktrin som inte kräver någon andlig och moralisk efterlevnad i hela samhällslivet, har medfört sekularisering. (Som synes är hans politiska världsbild, liksom Al-Bannas och all islamism, en form av totalitärt tänkande, där islams normer och sharia ska genomsyra hela samhällslivet.) Och sekulariseringen i sin tur har lett till västcivilisationens moraliska förfall.¹⁰¹² Här framgår åter den religiös-politiska, essentialistiska världsbilden inom Brödraskapets islamism; hur idéerna om religion, folkgrupp och civilisation är begreppsligt och idémässigt sammanflätade i tänkandet. (Motsvarande tänkande finns ju inom den kristna högern om islam och muslimer, eller inom hinduisk höger om muslimer i Indien. Den essentialistiska tanken som definierar folkslag efter religion är alltså vanligt förekommande i fundamentalistiskt tänkt religion.)

På en föreläsning i Indonesien publicerad i TV-kanalen *al-Hiwar* 2009 förtydligas denna essentialistiska analys till ett krig mellan civilisationer. Al-Qaradawi hävdar att västcivilisationen har misslyckats i andligt och etiskt avseende. Dess brist på etik visar sig i hur den betraktar världen med dubbel måttstock – predikar mänskliga rättigheter men är i praktiken rasistisk och kolonialistisk; och den sprider ateism. Den islamiska ordningen är beredd att ta över efter denna urartade och sönderfallande civilisation.¹⁰¹³ Al-Qaradawi förklarar att den islamiska och den västerländska civilisationen är oförenliga. Den västerländska, ”kristna” civilisationen är materialistisk och rasistisk, medan ”islams” civilisation är en civilisation av tro och rättvisa.¹⁰¹⁴

Denna tanke om den nedåtgående västcivilisationen, orsakad av dess inre andliga söndervittring och övergivande av religionen – bland annat anknyttande till Oswald Spenglers analys – är för övrigt ett stort tema i diskussionen bland Brödraskapets övriga intellektuella. Huvudtanken i denna diskussion är att muslimerna i Europa och USA har ett särskilt ansvar, för mänsklighetens framtids skull, att ta över efter denna sönderfallande civilisation. De bör alltså bli ”missionary migrants” i ”väst”, vilket är detaljerat redovisat i Uriah Shavits bok *Islamism and the West. From "cultural attack" to "missionary migrant"* (2014).¹⁰¹⁵

¹⁰¹² Yusuf al-Qaradawi, *الإسلام والعلمانية وجهها لوجه*, *al-Islam wa-al-'Almaniyah wajhan li-Wajh*, (Islam och sekularism ansikte mot ansikte). Kairo: Wahba Publishing House. 1997: 47–51.

¹⁰¹³ Al-hiwar, ”الفرضاوي: الأمة الإسلامية مهتأة لورثة الحضارة الألفية”, (Al-Qaradawi: Den islamiska nationen är beredd att arva den avtagande civilisationen), 2009-12-21. <http://web.archive.org/web/20180128125827/http://www.alhiwar.net/ShowNews.php?Tnd=2852>

¹⁰¹⁴ al-Qaradawi. ”مسأوى الحضارة الغربية”, (Nackdelar med västerländsk civilisation), i al-Qardawis kanal på Youtube 2016-01-02. <https://www.youtube.com/watch?v=fAYBUxKemXc&t=24s> Se även avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/OiLAemikF3M>

¹⁰¹⁵ Uriah Shavit, *Islamism and the West. From "cultural attack" to "missionary migrant"*. London, New York: Routledge: 2014.

I den historiedeterministiska synen på västcivilisationens fall och islams kommande världshistoriska seger, som ett löfte från Gud, råder stor enighet mellan al-Banna och al-Qaradawi.

11.5.2 Västcivilisationens fall och islams seger hos IFiS

Även hos IFiS finns denna historie-deterministiska tanke om "islams" seger över västvärlden. Chakib Benmakhlouf ser på islams och muslimernas framtid i Europa med stor optimism. Genom muslimsk *da'wah*, mot bakgrund av kristendomens urartning och nedgång, kommer islam i slutändan att segra. I en intervju med den saudiarabiska tidningen *Al Moslim* 2007 upplyser han om att antalet muslimer ökar i Europa. Dessutom konverterar många kristna till islam, trots händelserna den 11 september 2001 och de terrorattacker som har ägt rum i Europa. Han framhåller att konvertering särskilt äger rum under fastemånaden Ramadan. Detta sker i så stor utsträckning att en forskare vid Stockholms universitet skrev en doktorsavhandling om moskéernas betydelse för *da'wah*, hävdar han (vilken avhandling han syftar på framgår inte). Enligt Benmakhlouf noterades i avhandlingen också att den genomsnittliga åldern för moskébesökare blir allt lägre och lägre. Kristna präster är avundsjuka på detta, påpekar han, eftersom de flesta besökarna i deras bönelokaler är äldre på gränsen till döden. Benmakhlouf anser att detta är en indikator på att kristendomen är på nedåtgående. Den är också försvinnande som andlig kraft eftersom den inte har några moraliska normer eller andliga principer kvar på grund av sin utveckling mot sekularism, medan muslimerna är starka. Benmakhlouf förklarar också nedgången med att kyrkorna välsignar homosexualitet, vilket underförstått strider mot den mänskliga naturen enligt Guds plan.¹⁰¹⁶ Till den saudiska tidningen *Okaz* hävdar han utan tvekan att:

Islam kommer att spridas och komma in i varje hem, som profeten, frid och välsignelser över honom, sa sin *hadith*: "Denna sak - det vill säga islam - kommer att nå vad som natten och dagen nått, det vill säga hela världen."¹⁰¹⁷

Att islam kommer att finnas i varje hem är en metafor för spridningen över hela världen och islams övertag över alla andra religioner.

¹⁰¹⁶ *Al-Moslim*, "رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية الأوروبية: نتوقع مزيداً من الأزمات المفتعلة لشغلنا. انتشار الإسلام", (Ordförande för Federation of European Islamic Organisations: Vi förväntar oss fler påhittade kriser för att gör oss upptagna... spridningen av islam störde dem.... Amerika antände Balkan), 1428-09-05 AH. <https://web.archive.org/web/20160517111143/http://www.almoslim.net/node/121178>

¹⁰¹⁷ *Okaz*, "رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية: كلمة حق يراد بها باطل .. الفاتيكان يقوّر رسمياً: الإسلام الديانة الأولى والأكثر", (Ordföranden för Federation of Islamic Organizations: En sann mening har ett falskt syfte. Vatikanen erkänner officiellt: Islam är den första och mest utbredda religionen i världen), 2011-12-29. <http://web.archive.org/web/20170512225622/http://okaz.com.sa/article/442736/>

"الإسلام سينتشر وسيدخل كل بيت كما أخبر عليه الصلاة والسلام في حديثه «سبيلك هذا الأمر - أي الإسلام - ما بلغ الليل والنهار. مما يعني جميع أنحاء العالم»."

Samma grundtanke om västcivilisationens kris och islams seger finner vi också i tidskriften *Salaam*. Där översattes 1998 en lång artikel skriven av den tyske konvertiten Willfried Murad som var framstående i den omfattande diskussionen bland islamiska intellektuella. Murad Hofmann beskrev västerlandet som befinnande sig i en djup moralisk kris. Han grundar sig därvid dels på sin tidigare katolska grundsyn, men lånar också argument från den rikhaltiga civilisationskritiska, samhällsvetenskapliga litteratur som kommit fram från vänsterhåll.¹⁰¹⁸ Västländerna plågas av rasfördomar, rationalism, drogberoende, familjesplittring, sexuell exploatering, ekonomisk svajighet, stressymptom och psykiska besvär, samt övervikt. Hofmann förklarar att islam har svaret på alla dessa problem och kan vara räddningen från västcivilisationens "oundvikliga kollaps".¹⁰¹⁹

Ett motsvarande resonemang kan vi läsa i ett brev från Islamiska förbundets (IFiS) imam och den tillförordnade chefen för Ibn Rushd, Othman Al-Tawalbeh till den saudiska professorn Mazin Motabagani år 2006. I brevet liknar han muslimerna i Europa vid Noaks ark, som räddar mänskligheten när den europeiska civilisationen går under. Han ställer den retoriska frågan:

Är vi [muslimerna] "medan vi lever i väst" i stånd att rädda den västerländska civilisationen från förfall och ersätta den med vår civilisations och religions sanna läror, så att vi blir 'Noaks ark' som är skyddad från Guds befallning? Dessa berättigade frågor är de som formar och stöper vår framtid på den europeiska kontinenten.¹⁰²⁰

Al-Tawalbeh har sedan ytterligare en förklaring till nedgången för den västerländska, kristna civilisationen. Det är att kvinnorna egocentriskt har lämnat sina hem och gått ut i arbete och samhällsliga aktiviteter utan hänsyn till sina plikter emot sina familjer. Barnen i västerlandet har därmed förlorat de "höga och ädla moraliska aspekterna". Den islamiska minoriteten i Europa, fortsätter han, med sin starka moral, kommer att fungera som Europas räddning.

IFiS har i sina ideologiska grundtankar, på ideologins fundamentala nivå, samma världsbild och historiesyn som MB rörande västcivilisationens fall och islams seger.

¹⁰¹⁸ Se Shavit 2014: 97–133. Hofmanns framstående roll i denna diskussion framgår t.ex. på sid. 118–119 ff.

¹⁰¹⁹ Murad Hofmann, översättning av Hanna Paasikivi, "Islams mångfaldiga enhet", *Salaam*, 3/98: 24.

¹⁰²⁰ Othman Al-Tawalbeh, "الرحلة السويدية - الحلقة الأولى التعرف إلى عثمان طوالبه", (Sverigeresan - Avsnitt ett Att lära känna Othman Al-Tawalbeh), Mazin Motabaganis hemsida, 2014-04-27. http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html.

"هل نحنُ "ونحن نعيش في الغرب" قادرون على انتشال الحضارة الغربية عند سقوطها وإبدالها بحضارتنا وتعاليم ديننا الحنيف بحيث نكون "سفينة نوح" التي تعصم من أمر الله؟! هذه التساؤلات المشروعة، بل والواجبة هي التي تشكل وتصيغ مستقبلنا في القارة الأوروبية."

11.5.3 Sammanfattning

En grundläggande ideologisk uppfattning hos Muslimska Brödraskapet och al-Qaradawi är alltså idén om västcivilisationens nedgång och islams seger över kristendomen i en civilisatorisk kamp mellan religionerna. Denna kamp liknas vid muslimernas kamp mot andra religioner under islams första tid, under ledning av den segerrike Muhammed; nuet skrivs in i Islams heliga historia. Man identifierar sig med profeten och hans följeslagare, ideologin får därmed en stark ideologisk laddning och nuets strider får ett närmast mytologiskt skimmer. Kampen mellan civilisationer och religioner är central i Muslimska brödraskapets ideologiska tänkande, där ”islam” har en högre moral och är en ”sann” religion, vilken enligt Guds löfte ska leda muslimerna, som ett högre stående folk, till en världshistorisk seger. Det är ett tänkande som verkar återskapa judendomens och kristendomens visioner om Messias’ återkomst, eller marxist-leninisternas trosvisshet om kommunismens framtida seger. En liknande världsbild och historiesyn, framgår det, har också Islamiska förbundet (IFiS), vilken har uttryckts av ledande personer som Chakib Benmakhoulouf och Othman al-Tawalbeh, samt framställts på ett principiellt sätt i dess ideologiska tidskrift *Salaam*.

11.6 Idéer om judarna, Palestina och staten Israel

11.6.1 Judar, Palestina och staten Israel hos MB

Al-Banna och al-Qaradawi

Brödraskapet har ända sedan 1930-talet varit motståndare till bildandet av staten Israel och har ända sedan dess stött palestiniernas kamp på olika sätt. Al-Bannas politisering av Brödraskapet påskyndades av stödet till palestiniernas kamp mot judarnas bosättningar och briterernas stöd till den sionistiska idén, Palestina var ju Briterernas protektorat. Brödraskapets bataljoner som var al-Bannas ögonsten deltog också, som har framgått, i det panarabiska anfallet mot den nybildade staten Israel 1948. Muslimska brödraskapet, inklusive al-Qaradawi själv och flera andra inom Brödraskapets senare ledarkrets (runt millennieskiftet 2000), deltog militärt i det panarabiska anfallet mot Israel 1948. För den unge al-Qaradawi blev detta en livsavgörande upplevelse.

Hos al-Qaradawi är Palestinafrågan ett avgörande test på muslimers rättfärdighet vilket också framgår i Shaul Bartal & Nesya Rubinstein-Shemers bok *Hamas and Ideology. Sheikh Yusuf al-Qaradawi on the Jews, Zionism and Israel* (2018).¹⁰²¹ På samma sätt som Brödraskapet i idéerna om ”bokens folk” smälter samman religion och folkgrupp, smälter al-Qaradawi i sitt tänkande samman staten Israel med judar

¹⁰²¹ Se Shaul Bartal & Nesya Rubinstein-Shemer, *Hamas and Ideology. Sheikh Yusuf al-Qaradawi on the Jews, Zionism and Israel*. London and New York: Routledge, 2018: 7–24.

och judendom. Staten Israel kommer då att ses som en såväl etnisk som religiös stat; naturligtvis med viss rätt eftersom den israeliska statsledningen, och konservativa judiska grupperingar, har samma essentialistiska syn på folkslag, religion och statsbildning. I Brödraskapets religiöst-politiska världsbild blir det alltså ingen principiell skillnad mellan att kritisera Israel som stat, judar som folkgrupp eller judendom som religion. En sådan kritik är dessutom lätt att förankra och mytologisera med hänvisning till kända berättelser från Koranen, där det sades råda en grundläggande fiendlighet mellan judar och muslimer i Medina. Betydelsen av denna kritik och kamp framkommer på många sätt hos Brödraskapet, den ledde till exempel till ett omtalat samarbete mellan Brödraskapet och den nazistiska regimen i Tyskland, riktat mot judarna. I en memoarbok av Haj Muhammed Amin al-Husseini, *Mudhakkirat al-Haj Muhammed Amin al-Husseini*, 1999, vittnar denne ledande personlighet inom Brödraskapet om hur det fanns en allians mellan tysk nazism och Brödraskapet som gick ut på att tillsammans bekämpa judarna och den judiska staten.¹⁰²² Det finns också en annan berättelse som illustrerar Brödraskapets religiöst-politiska, ideologiska tänkande i kriget mot Israel 1948. Det är i boken *Haqiqat al-Tanzim al-Khas* (Sanningen om den privata organisationen), 1989, skriven av Mahmoud al-Sabbagh, ledare inom Brödraskapets militära gren ”den privata organisationen”.¹⁰²³ Al-Sabbagh beskriver självupplevt Brödraskapets militära gren och dess insatser i kriget mot judarna i Palestina. Han ser denna krigsinsats entydigt som en rättfärdig, väpnad *jihad* mot Guds fiender. Han underbygger också denna tanke om kriget som rättfärdig *jihad* med mytologiserande, historiska berättelser och förebilder från Koranen.

För Al-Qaradawi är som sagt Palestinafrågan en hjärtefråga.¹⁰²⁴ Al-Qaradawi utpekar judar som otrogna, men anser ändå att de befinner sig närmare islam än de kristna. Han förklarar detta med att judar inte dyrkar profeten Moses på det sätt som de kristna dyrkar profeten Jesus. Judarna har alltså ingen tanke om Guds treenighet och ansluter sig alltså till den monoteistiska principens ”sanning” om en enda Gud. Därtill kommer att judar liksom muslimer idkar omskärelse enligt Abrahams tradition, medan de kristna inte gör det. Judar och muslimer har också det gemensamt att de utöver *halal*-slakt och förbjuder griskött, medan kristna inte gör det. Judar förbjuder också religiösa statyer och avbildningar av Gud, medan de kristna tillåter det.¹⁰²⁵ Trots denna framhävda närhet mellan judarna och muslimerna

¹⁰²² Muhammad Amin Al-Husseini, مذكرات الحاج محمد أمين الحسيني, *Mudhakkirat al-Haj Muhammed Amin al-Husseini*, (Haj Muhammed Al-Husaynis memoarer), al-Amr Abd al-Karim (red.). Damascus: Al-Ahaly. 1999.

¹⁰²³ Mahmoud al-Sabbagh, حقيقة التنظيم الخاص, *Haqiqat al-Tanzim al-Khas*, (Sanningen om den privata organisationen). Kairo: Maktabat al-turath al-Islamy. 1989:240.

¹⁰²⁴ Se Bartal & Rubinstein-Shemer 2018: 7–24.

¹⁰²⁵ al-Qaradawi 1999: 37.

är al-Qaradawis skrifter och uttalanden ändå präglade av stark judefientlighet.¹⁰²⁶ Ett exempel kan tas från boken, *al-Mubashshirat bi-intisar al-islam* (Tecken för islams seger), 2004, när han talar om att stridens triumf över judarna och Palestinas befrielse är ett löfte från Gud till muslimerna i profetens tradition. Al-Qaradawi förstärker detta med en känd *hadith*. Den bär på sensmoralen att om en jude gömmer sig bakom ett träd eller en sten så kommer trädet och stenen att hjälpa muslimen att hitta juden för att döda honom:

Ni kommer att bekämpa judar och besegra dem, så stenen ska säga: ”O Muslim, det finns en jude bakom mig, döda honom”. Så frågan är: är ljudet av stenen och trädet ett mirakel från Gud som kan göra så? Eller är det så att ljudet av stenen och trädet hänvisar metaforiskt till judarna för att avslöja dem?¹⁰²⁷

Qaradawi använder denna *hadith* också i ett annat sammanhang. Det är för att legitimera Palestiniernas motstånd med våld och terrorhandlingar, även mot israeliska civila, allt sedan ockupationen efter sexdagarskriget 1967. Han predikar att muslimska palestinier till slut kommer att besegra israelerna genom att Allah kommer att straffa judarna för att ha beslagtagit palestinernas land, mitt i *dar al-islam*, med våld.¹⁰²⁸ Han förklarade också på TV-kanalen Al-Jazeera 2009 att det var Gud som hade skickat Hitler för att straffa judarna för deras moraliska urartning.¹⁰²⁹ Återigen framkommer sammansmältningen av religion, folkgrupp och land i Brödraskapets religiöst-politiska världsbild.

I dessa grundtankar om judar och staten Israel har al-Banna och al-Qaradawi samma grundmurade uppfattning. Genom att de förankrar denna syn i Koranen och dess berättelser kommer kritiken mot Israel och försvaret av Palestina att vara en gudomligt påbjuden plikt. Därmed inordnas denna idé på ideologins fundamentala nivå, i rörelsens världsbild och historiesyn.

¹⁰²⁶ Jag undviker, som framgått, att använda det politiska språkets ordval 'antisemitism', liksom jag undviker andra liknande ord såsom 'islamofobi' eller 'homofobi'. Jag försöker använda ett neutralare, mer analytiskt språkbruk, och hellre tala om judefientlighet, islamfientlighet eller fientlighet mot homosexuella. Detta för att inte i min egen analys dra in den svärm av politisk-ideologiska associationer som dessa politiska begrepp bär på. På liknande sätt använder jag citationstecken runt politisk-ideologiska termer som "islam" och "muslimer" när de används i Brödraskapets politiska språkbruk.

¹⁰²⁷ Yusuf. al-Qaradawi, *المبشرات بانتصار الإسلام, al-Mubashshirat bi-intisar al-islam*, (Tecken för islams seger). Kairo: Wahba Publishing House. 2004: 34.

"تقاتلون اليهود، فتسلطون عليهم، ثم يقول الحجر: يا مسلم، هذا يهودي ورائي، فاقتله". فهل ينطق الحجر والشجر بلسان المقال آية من آيات الله، وما ذلك على الله بعزيز أو ينطقان بلسان الحال؟ بمعنى أن كل شيء يدل على اليهود، يكشف عنهم".

¹⁰²⁸ Ibid. 35.

¹⁰²⁹ Al Jazeera, 2009-01-30. Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/V1SRGVLkoU>.

Se också motsvarande budskap på al-Qaradawis hemsida, "الرئيسية فتاوى و أحكام آيات إفساد بني إسرائيل", "وتفسيرها".

<https://web.archive.org/web/20210513090546/https://www.al-qaradawi.net/node/3598>

11.6.2 Judar, Palestina och staten Israel hos IFiS

Islamiska förbundet (IFiS) har uppmärksammat i media flera gånger för att sprida det som kallas "antisemitiska" budskap och attityder. Frågan verkar vara djupt förankrad och vida spridd i förbundets idétradition och politiska hållning. Till exempel framgår det av en saudisk resenärs dagböcker, vilka publicerades på internet, att Islamiska förbundet på 1980-talet i sin dåvarande bokhandel sålde den ökända judefientliga skriften "Sions vises protokoll" med falskari om en judisk världskonspiration. Den saudiske resenären var den saudiske, ansvarige ledaren för islamisk mission i världen, Abdullah Qadri al-Ahdal, som med gillande berättar om detta från ett besök i Stockholm 1987.¹⁰³⁰

I en intervju med Mårten Gudmundhs och Marco Strömberg hävdade Mahmoud Aldebe 1993 i bandad intervju att "Jag personligen kan inte vetenskapligt acceptera att det finns gaskamrar."¹⁰³¹ När journalisterna frågade honom vad han tror om förintelsen, om den har funnits eller inte, och varför bilden av gaskamrar och förintelsen är så vida spridd, svarade han att "judarna vill att deras sak ska vara levande".¹⁰³²

Vidare avslöjade Sveriges Radio i ett reportage 2005 att bokhandeln i Stora moskén i Stockholm, som vi vet ägs och förvaltas av Islamiska förbundet (IFiS), sålde kassetter, där det uppmanades till att utrota judarna i ett heligt krig.¹⁰³³ Abdalla Saleh, talesmannen för Stockholmsmoskén, tog inte avstånd från kassetternas innehåll utan kommenterade saken på ett annat sätt. Att det berodde på "oprofessionalism" att de fanns där och såldes.¹⁰³⁴

I svenska medier har Islamiska Förbundet (IFiS) också kritiserats för att ha bjudit in offentliga personer som är kända för anti-israeliska/anti-judiska uttalanden. 2010 bjöds egyptiska Brödraskapets kände predikant, Salah Sultan, in till den årliga decemberkonferensen (se kapitel 6). Sultan är särskilt känd för att sprida idéer om en judisk världskonspiration och judiska ritualmord på barn, allt enligt falsarierna i

¹⁰³⁰ Al-Ahdal, Al-Rawda webbsida.
<https://web.archive.org/web/20170127152457/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=41>

¹⁰³¹ Mårten Gudmundhs & Marco Strömberg, "Ahmed Ramy är produkt av judarna", Tidskriften: För ett segerrikt liv, December/1993.

¹⁰³² Ibid.

¹⁰³³ Perez Inti Chavez och Nedjma Boucheloukh, "Moské säljer judefientligt material", SR, 2005-11-27.
<http://web.archive.org/web/20100711053152/https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=742418>

¹⁰³⁴ Ibid.

”Sions vises protokoll”.¹⁰³⁵ Islamiska förbundets dåvarande ordförande, Omar Mustafa, fördömde visserligen senare Salah Sultans påståenden på bloggsajten *Newsmill*, 2013.¹⁰³⁶ Men samtidigt tog han till hälften tillbaka denna kritik och försvarade sig med att man inte ville bli styrd utifrån, i fortsättningen skulle man ändå bjuda in sådana predikanter som man önskade lyssna på. Han hävdade:

Vi kommer i framtiden att fortsätta bjuda kända och relevanta muslimska föreläsare till våra arrangemang oberoende av vad MEMRI [ett politiskt analysinstitut om Mellanöstern] och islamofoberna säger och tycker. Vi som förbund har en öppen inställning till våra meningsmotståndare från andra traditioner i förhoppning att skapa förståelse och förbättring. Ska vi då inte samtala med folk inom den egna traditionen?¹⁰³⁷

Enligt Mustafa råder alltså en ”öppen inställning” till meningsmotståndare, i det här fallet personer som har tydliga anti-israeliska/anti-judiska åsikter. För att kontrollera graden av öppenhet har jag i mitt material därför sökt efter föredragshållare med en annan uppfattning i Palestinafrågan. Jag har inte funnit någon. Jag har också för säkerhets skull undersökt om man någon gång har bjudit in föredragshållare som har en annan tolkning av islam än vad Muslimska brödrskapet har. Jag har inte funnit ett enda exempel på detta i deras offentliga inbjudningar, inte heller någon sekulär talare eller någon person som företräder det som kallas ”liberal islam”.

I enlighet med sin grundläggande religiöst-politiska ideologi fortsatte Islamiska förbundet (IFiS) att bjuda in israelfientliga/judefientliga föreläsare. I den årliga decemberkonferensen för 2016 bjöds Brödrskapets egyptiske föreläsare Zaghloul El-Naggar in. El-Naggar är även han känd för konspirationsteorier om judar.¹⁰³⁸ Och 2018 hade Islamiska förbundet bjudit in ledaren för Muslimska brödrskapet i Egypten, Sheikh Abdul Khaleq al-Sharif, som också är känd för sitt judehat, bland

¹⁰³⁵ Lasse Granestrand, ”Antisemitisk talare bjöds in av Islamiska förbundet”, DN, 2011-03-25.
<https://web.archive.org/web/20110720001009/https://www.dn.se/sthlm/antisemitisk-talare-bjods-in-av-islamiska-forbundet/>

¹⁰³⁶ Omar Mustafa, ”Negativa generaliseringar en del av islamofobisk idétradition”, *Newsmil*, 2013-04-12.
<http://web.archive.org/web/20130412073230/http://www.newsmill.se/artikel/2011/03/30/negativa-generaliseringar-en-del-av-islamofobisk-id-tradition>

¹⁰³⁷ Ibid.

¹⁰³⁸ Somar Al Nahar, ”Islamiska förbundet legitimerar judehat”, *Aftonbladet*, 2017-01-27.
<https://web.archive.org/web/20220214194410/https://www.aftonbladet.se/ledare/a/277Wq/islamiska-forbundet-legitimerar-judehat>

annat med citatet att ”judar är de mest motbjudande av Guds skapelser”.¹⁰³⁹ Vid detta tillfälle blev opinionen i media för stark och denna inbjudan drogs tillbaka.¹⁰⁴⁰

Utifrån dessa pusselbitar, som får anses vara toppen av ett isberg av självklara åsikter, drar jag slutsatsen att IFiS, när det gäller synen på judar, Israel och Palestina, har samma ideologiska grundsyn som det transnationella Muslimska brödraskapet.

11.6.3 Sammanfattning

Frågorna om staten Israel, den brittiska kolonialmaktens agerande, FN:s erkännande av Israel 1948, judar som folkgrupp och religion, samt frågan om Palestina och palestiniernas situation har alltså varit brännande frågor för Brödraskapet ända sedan 1930- och 1940-talen, liksom senare för Islamiska förbundet (IFiS). De har ända sedan al-Bannas tid, och genom al-Qaradawis starka ställningstaganden, tolkats genom det ideologiska raster som ”Brödraskapets islam” erbjuder, där tankar om *dar al-islam* (islams boning), de fientliga ”bokens folk” med urartningen av deras religioner, samt Muhammeds exempel och islams historia i striderna mot ”de andra”, får ge ideologisk tyngd och ideologiskt bränsle åt anti-israeliska och anti-judiska ställningstaganden, liksom åt ställningstaganden mot ”det kristna” Europa och västcivilisationen. Religion, folkslag och land flyter samman. Det är bakgrunden till att kritik mot staten Israel är sammanflätad med kritik mot judar som folk och judendom som religion. Islamiska förbundet (IFiS) följer i dessa frågor, och i denna ideologiska sammanflätning, det transnationella Muslimska Brödraskapets syn på ”de andra”, särskilt rörande ”judarna” respektive de ”kristna” kolonialmakternas roll och USA:s oförställda stöd till Israel.

¹⁰³⁹ Svenska kommittén mot antisemitismen, ”SKMA: Bra att Islamiska förbundet avbokat antisemitisk talare, men inbjudningarna följer ett oroande mönster”, 2017-12-23. <http://skma.se/blogg/2017/12/skma-bra-att-islamiska-forbundet-avbokat-antisemitisk-talare-men-inbjudningarna-foljer-ett-oroande-monster/>

¹⁰⁴⁰ Islamiska Förbundet. ”Abdelkhalek Alsharifs medverkan på decemberkonferensen ställs in”, 2017-12-22. <http://web.archive.org/web/20171223074543/http://www.islamiskaforbundet.se/abdelkhalek-alsharifs-medverkan-pa-decemberkonferensen-stalls-in/>

Kapitel 12. Viktigaste samhällsenhet och politisk styrelseform

12.1 Samhällssyn och statssyn.

12.1.1 Den ”islamiska nationen” och den ”islamiska staten” hos MB Al-Banna

Den viktigaste enheten i samhället – normativt och visionärt sett på ideologins fundamentala nivå – är den islamiska nationen, *ummah*. Hassan al-Banna uttrycker detta i ett av sina viktigaste meddelanden, *Risalat al-Mu'tamar al Khamis* (Femte konferensmeddelandet) 1939. Han anser att förhållandet mellan muslimer definieras av att de visionärt sett tillhör den islamiska nationen, *ummah*, där medborgarna tillhör nationen inte genom fysiska landsgränser utan genom trosbekännelsen. ”*Ummah*” blir alltså ett performativt begrepp, en övertalningsdefinition, som är både deskriptivt och samtidigt djupt värdeladdat. Al-Banna betraktar den islamiska nationen som en på detta sätt överstatlig gemenskap, och varje enskilt land där muslimer vistas blir ett provisoriskt hemland.¹⁰⁴¹ Den islamiska *ummah* grundas alltså inte i existerande territoriella statsgränser och den definieras heller inte territoriellt. Lika litet avgränsas den ”islamiska staten”, territoriellt. I stället grundas den visionärt tänkta islamiska staten som en auktoritativ styrelse för den visionärt tänkta *ummah*, den har sin visionärt tänkta legitimitet i trostillhörigheten, och i medlemmarnas visionärt tänkta lojalitet mot statsmakten genom att den är trons försvarare och upprätthållare. Den ”islamiska staten”, det nya kalifatet, är alltså en visionärt tänkt politisk struktur som grundas i interpersonella auktoritetsrelationer över de geografiska landgränserna. Bärare av denna nya, transnationella, samhälleliga och politiska ordning är en ny islamisk rörelse, Muslimska brödrskapet. Den minsta enheten i denna visionärt tänkta islamiska samhällsordning är den nya islamiska familjen, *usra*, det Muslimska brödrskapets cell. Dess sammanhållning och enighet är viktigare än blodsband eller traditionell etnisk, nationell eller rasmässig tillhörighet. Brödrskapets visionärt tänkta islamiska samhällsordning, begreppsliggjord på ideologins fundamentala nivå, grundas på detta sätt i täta interpersonella gemenskaper som är inordnade i en hierarkisk lydndsstruktur, organiserad runt ”Brödrskapets islam”.

Det fundamentala slutmålet för Brödrskapet är alltså att genom *da'wah* stegvis genomsyra samhället tills en islamisk samhällsordning har uppnåtts. Detta har uppmärksamats i litteraturen i forskning om Muslimska brödrskapet med början

¹⁰⁴¹ al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس”, (Femte konferensmeddelande), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

hos R.M. Mitchell.¹⁰⁴² Slutmålet framgår till exempel i Brödraskapets stadgor från 1945, 1982 och 1994, och det framgår i Hassan al-Bannas punkt nr 6 i ovan nämnda *Meddelande om läror*:

Att återställa den islamiska nationens internationella enhet, genom att befria dess hemländer, återuppliva dess ära, föra dess kultur närmare och samla dess ord, så att allt detta leder till att återupprätta det förlorade kalifatet och den önskade enheten.¹⁰⁴³

Vad som egentligen kännetecknar ”det förlorade kalifatet”, hur den islamiska styrelseformen ska organiseras, är som framgick ovan (kapitel 1.2. och 3), inte särskilt väl utvecklat av al-Banna. Teorin om politik, den politiska strategin liksom den islamiska statens eventuella konstitution, blir något av den svagaste länken i Brödraskapets ideologi (se kapitel 1.2.2, 3.3.3–4, samt fortsättningen nedan), vilket redan R. M. Mitchell observerade i sin skildring av Hassan al-Bannas förhoppningar om samarbete med den egyptiska kungamakten runt 1945.¹⁰⁴⁴

AL-Qaradawi

Målet i punkt 6 hos Hassan al-Bannas *Meddelande om läror*, att ”återställa den islamiska nationens internationella enhet”, återfinns, fast mer detaljerat utarbetat, hos Yusuf al-Qaradawi. I boken *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhah* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar), 2007, lyfter al-Qaradawi fram samma slutmål för Brödraskapets strävanden, att kämpa för att visionen om den internationella *ummah*, en global islamisk ordning liksom dess nödvändiga korrelat, ”att återupprätta det förlorade kalifatet”. Den islamistiska grundtanken, att en islamisk samhällsordning kräver en islamisk stat, utvecklas av al-Qaradawi på följande sätt. Det som krävs är att ”islam” får dominans över de statliga institutionerna. Det är den islamiska statsmakten som ska garantera de islamiska målen och *sharias* upprätthållande över livets alla aspekter, i det nutida samhället utvidgat till hela det vidgade fält där staten har inflytande och makt. Al-Qaradawi hävdar att de islamistiska förnyarna, det vill säga Brödraskapet, inte får ge de sekulära krafterna utrymme att utöva kontroll över statens institutioner och på det sättet kunna underminera allt som islamisterna har byggt och uppnått. Man ser här den tydliga kontextuella referensen till samtidens Egypten sedan 1954 och regimens ständiga försök att underminera Brödraskapets strävanden lokalt och nationellt.¹⁰⁴⁵

¹⁰⁴² Se Mitchell 1969/1993: 241–250.

¹⁰⁴³ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, (Meddelande om läror), *Ikhwan wiki*. <http://archive.is/k0sxV>

”إعادة الكيان الدولي للأمة الإسلامية , بتحرير أوطانها وإحياء مجدها وتقريب ثقافتها وجمع كلمتها , حتى يؤدي ذلك كله إلى إعادة الخلافة المفقودة والوحدة المنشودة.”

¹⁰⁴⁴ Se Mitchell 1969/1993: 40–41.

¹⁰⁴⁵ Yusuf al-Qaradawi, الدين والسياسة تأصيل و رد شبهات , *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhah* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar). Dublin: European Council for Fatwa and Research, 2007.

En avgörande faktor för att modernism och sekularism kunde få fäste i Egypten, menar al-Qaradawi, var nedmonteringen av islams maktbas hos de islamiska lärde, *ulama*. Al-Qaradawi syftar troligen både på det europeiska inflytandet sedan 1800-talet och de arabnationalistiska och arabsocialistiska regimerna under 1950- och 1960-talen. Under islams långa historia hade staten och kalifen inte fullständig dominans över nationen och samhället. Den statliga makten var begränsad till huvudstaden och de större städerna. Men på landsbygden och i mindre städer hade människorna i stället *ulama* och de lokala imamerna som auktoriteter och ledare för det sociala livet och det islamiska trosutövandet. Religionen var ett stöd för den rådande ordningen och kungamakten. *Ulama* var också ansvariga för skolorna och folkutbildningen rörande islam, arabiska, islamisk konst och historia samt olika grundkunskaper i övrigt. Rättsväsendet var också under de lärdes kontroll, och de brukade döma i enlighet med sharia-lagarna, beroende på vilken status olika människor hade enligt sharias uppdelningar (kapitel 10.3, 11.4).¹⁰⁴⁶ Ett återupprättat, nutida islamiskt samhälle måste återupprätta hela denna viktiga roll för de islamiska lärde, *ulama*, och därmed återupprätta *sharia* och islams ledande roll i samhället, även över statens institutioner.

Den nuvarande krisen i den muslimska världen, förklarar al-Qaradawi i sin bok om religion och politik från 2007, är att makten har överförts från den islamiska *ummah* och de islamiska lärde, *ulama*, till den sekulära statsmaktens byråkratier. Staten har blivit den viktigaste auktoriteten i människors liv och angelägenheter. Detta är anledningen till att den islamiska rörelsen måste engagera sig i politiken, eftersom en reformering av samhället i islamisk riktning endast kan ske genom att ersätta den sekulära staten med en islamisk stat. Det är inte så att den enda vägen är att den islamiska rörelsen tar makten själv och gör sig till styrande. Det kan räcka att påverka en härskare eller en regim som kan upprätthålla *sharia* och leda samhället i enlighet med islams grundvalar och villkor. Detta skulle vara "till gagn för alla", skriver al-Qaradawi, och "en källa till välsignelse". Men om befintliga härskare i de muslimska länderna vägrar, eller är oförmögna att styra på ett islamiskt sätt, måste den islamiska rörelsen ingripa, avlägsna härskaren från makten och själv ta över ansvaret.¹⁰⁴⁷

Al-Qaradawi beskriver slutmålet om islams seger som ett löfte från Gud till muslimerna. Löftet är fastställt i en *hadith* från profeten, utformad som en profetia.¹⁰⁴⁸ Al-Qaradawi tolkar denna *hadith* på följande sätt. Efter epoker av tyranni – underförstått också den arabnationalistiska och arabsocialistiska diktaturen – ska despotismen försvinna för att ge plats åt det kloka kalifatet: "När kalifatet har upprättats ska det fördela rättvisa och värna om folks rättigheter". I

¹⁰⁴⁶ al-Qaradawi 2007: 61f.

¹⁰⁴⁷ Ibid.

¹⁰⁴⁸ al-Qaradawi 2004: 34.

denna vision av ett historiskt slutmål råder åter den situationen att ”profetens läror följs”.¹⁰⁴⁹

Som vi såg i Hassan al-Bannas ”tjugo principer” är profetens och hans följeslagares ”ursprungliga islam” ett system som på ett allomfattande sätt täcker alla livets aspekter såsom ”stat, hemland, regering och nation”. Al-Banna fortsätter: ”Systemet omfattar även uppförande, styrka, nåd, rättvisa, kultur, kod, kunskap och jurisdiktion”.¹⁰⁵⁰ Denna allomfattande, närmast totalitära, aspekt hos ”islam” framläggs och diskuteras också uttryckligen av al-Qaradawi. I den ovan nämnda boken *al-Din wa-al-Siyasah* (Religion och politik) från 2007 jämför al-Qaradawi ”islam” med andra ideologier. Han påpekar att alla filosofier, doktriner eller ideologier genom historien har en på detta sätt allomfattande eller totalitär karaktär. Samtliga ideologier vägrar att uttala sig om endast en del av samhället. Ideologier söker efter full dominans över livets alla aspekter. Han kritiserar de uppfattningar som vill begränsa ”islams” roll i samhället till att bara vara en privat trosuppfattning. ”Islam” i Brödraskapets tänkande handlar om hela samhällets omformning och organisation. Al-Qaradawi beskriver ”islam” som en sådan allomfattande ”revolutionär ideologi” som vill förändra och styra världen.¹⁰⁵¹

Sammanfattning

Som vi ser är Al-Qaradawis utläggning från 2007 i allt väsentligt mycket lik Hassan al-Bannas grundtankar från 1930-talet. Det långsiktiga målet är att återupprätta den islamiska nationen, *ummah*, som det nya samhället, formulerat som ett grundvärde på ideologins fundamentala nivå. I detta ligger också de långsiktiga målsättningarna att inrätta en islamisk samhällsordning och en islamisk stat. Detta är visionära grundtankar på ideologins fundamentala nivå inom Muslimska brödraskapet, enligt dess två främsta grundläggande ideologer.¹⁰⁵²

Däremot råder inte konsensus inom Brödraskapet i frågan om hur den islamiska ordningens inrättande ska gå till, på ideologins operativa nivå, och i vilken situation maktframstötter och ett maktövertagande kan bli nödvändigt eller möjligt. Även om man är enig om de långsiktiga målsättningarna råder på den operativa nivån av politisk strategi och taktik skilda meningar inom den egyptiska rörelsen, som har framgått. Räcker det att vara påtryckningsgrupp och påverka en sittande regim och få den att börja islamisera? Eller ska vägen gå genom ett fredligt maktövertagande

¹⁰⁴⁹ Ibid.

¹⁰⁵⁰ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, (Meddelande om läror), *Ikhwan wiki*. <http://archive.is/k0sxV>

¹⁰⁵¹ al-Qaradawi, 2007: 58.

¹⁰⁵² På denna punkt om *ummah*, den islamiska ordningen, staten och maktövertagandet ser man tydligt tomrummet efter Sayyid Qutb, som utförligt framförde ett liknande tänkande, och som jag ju inte lyfter in som grundläggande indikator på ideologin inom det transnationella Brödraskapet, av skäl som framgick ovan.

med ett eget politiskt parti och politiska val? Eller måste rent av en väpnad revolution genomföras? Sådana olika alternativ på den strategiskt operativa nivån har diskuterats en längre tid inom Brödraskapet. Som jag redan har snuddat vid ställdes dessa frågor på sin spets under revolutionshändelserna i Egypten 2012–2013 (se kapitel 3.3.3–4 ovan samt kapitel 12.6 nedan).

Det råder också en grundläggande otydlighet om vad en ”islamisk stat” är, hur den konstitutionellt ska utformas (se kapitel 1.2.2 och 3.3.4). Under al-Bannas tid verkar det som om en islamisk stat kan anta vilken regimform som helst – kungamakt eller presidentstyrd republik – bara staten genom påtryckningar har islamiserats till att upprätthålla *sharia*. Men efter exemplen från Pakistan och Maududi samt Iran och Khomeini uppstår flera gånger diskussioner inom Brödraskapet om en mer tydligt tänkt islamisk republik. Detta konstitutionella tänkande framträder delvis i partiplattformen 2007 och i Brödraskapets konstitutionsförslag under hösten 2012, där man kan tänka sig en sorts ”islamisk stat” där Brödraskapet har majoritet i parlamentet och dessutom innehar regeringsmakt och presidentmakt, samt ett religiöst råd som övervakar lagstiftningen, såsom i Iran. Som har framgått är detta en punkt där Brödraskapet inte har haft någon tydlig, genomgripande intern diskussion under sin existens, och inte heller någon tydlig handlingslinje vilket ledde till uppslitande diskussioner och en utbrytning av den ”reforminriktade” falangen från rörelsen 2010. Tanken på en ”islamisk ordning” stödd på *sharia*, och en ”islamisk stat”, var en viktig vision och ideologisk myt, men eftersom den var otydlig och föga genomdiskuterad kom den åtföljande konkreta handlingslinjen också att bli otydlig.¹⁰⁵³

12.1.2 Den islamiska nationen (ummah) och den islamiska staten hos IFiS

Förbundets grundvärden och långsiktiga mål – på det som jag här kallar ideologins fundamentala nivå – behandlas också av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). I ett par artiklar i tidskriften *Salaam* under 1990-talet förtydligar författarna Ashk Dahlén (1993) respektive Mahmoud Aldebe (1997) att det islamiska samhället kräver en stat som upprätthåller Guds lagar och normer, *sharia*. Koranen innehåller regler för livets alla aspekter. Islam med sin *sharia* omfattar och föreskriver, menar de, regler och principer för såväl privatmoral och sociala normer som för politik, ekonomi och juridik.¹⁰⁵⁴ Samma syn framläggs också i den arabiskspråkiga *Rabita* 1995, i en artikel av Islamiska förbundets (IFiS) ordförande, Chakib Benmakhlof. Det är den tidigare nämnda artikeln vid Islamiska förbundets grundande med titeln ”Förbundets grund är kulmen av aktiviteter under 20 år”. I artikeln skriver han att förbundet förstår islam enligt följande principer:

¹⁰⁵³ För den interna diskussionen om slutmålet och vägen dit, ur aspekten ”en islamiska stat”, se Zollner 2009: 126–129; Wickham 2013: 120–153; 289–324; Willi 2021: 124–130, 179–304.

¹⁰⁵⁴ Mahmoud Aldebe, *Salaam* 4/97: 17f; Dahlén, *Salaam* 8/93: 8f.

Islam är ett omfattande system som behandlar alla aspekter av livet. Den ädla Koranen och den rena Sunnah är föreningens referens när det gäller att identifiera islams domar över den normerande sedens och gemenskapens folk.¹⁰⁵⁵

Den framstående ledaren Chakib Benmakhlof är alltså tydlig med Hassan al-Bannas tanke om islam som ett allomfattande system av principer och riktlinjer för samhällets omvandling. Och upprepande al-Bannas ord hävdar han också att Islamiska förbundets (IFiS) grundläggande tänkande utgår från ”den ädla Koranen och den rena sunnah”.

Även den ständigt aktive och inflytelserike Mahmoud Aldebe, dåvarande ordförande i SMR och en av grundarna av IFiS, upprepar al-Bannas tankar om att en islamisk nation och en islamisk regering inte avgränsas av territoriella gränser utan av trosuppfattningen hos medborgarna/medlemmarna. I en artikel i *Salaam* 1997 skriver han:

I detta avseende är det inte ett regionalt land omgivet av geografiska gränser eller ett land baserat på ras som begränsas av nationella eller rasgränser, snarare är det ett ideologiskt land baserat på trosuppfattningen från dess förespråkare och följare.¹⁰⁵⁶

Den islamiska nationen, *ummah*, utgörs av förbundet av de troende. Aldebe utvecklar tankegången vidare och kommer fram till att ”det islamiska samhället” (som performativt begrepp eller övertygelsesdefinition på ideologins fundamentala nivå) bygger på *sharia*, och *sharia* i sin tur måste upprätthållas av en islamisk stat. Enligt plikten att ”påbjuda det goda och förbjuda det onda” är det alla muslimernas plikt att arbeta för att upprätta en stat som följer *sharia*.¹⁰⁵⁷ I visionen om ett samhällstillstånd som styrs av *sharia*, ingår alltså, enligt Aldebe, upprättandet av en islamisk stat.

Haytham Rahmeh – ordförande i Sveriges imamrådet och imam vid Stockholms moské – tar också upp frågan om en islamisk stat, men gällande det sekulariserade, moderna Sverige. Han förklarar i en artikel i *Rabita* från 1994 att man måste vara realistisk. Muslimerna är än så länge för få och för splittrade inbördes, samtidigt har de alltför svaga positioner, politiskt och samhälleligt. Han förutspår däremot hoppfullt att detta kommer att ändras i framtiden och att ”den kommande generationen kommer att ha bättre förutsättningar”.¹⁰⁵⁸ Målet att inrätta en islamisk stat är alltså levande inom Islamiska förbundet på ledande nivå. Som kommer att

¹⁰⁵⁵ *Rabita*, ”انشاء الرابطة جاء تتوجاً لنشاطات عمرها عشرون عاماً”, (Bildandet av förbundet var kulmen på tjugo års verksamhet), 4/1995: 10.

”أن الإسلام نظام شامل يتناول مظاهر الحياة جميعاً.

القرآن الكريم والسنة المطهرة مرجع الرابطة في التعرف على أحكام الإسلام على مذهب أهل السنة والجماعة.”

¹⁰⁵⁶ Mahmoud Aldebe, ”Islamisk stat och demokrati”, *Salaam*, 4/1997: 18ff.

¹⁰⁵⁷ Ibid: 17.

¹⁰⁵⁸ *Rabita*, ”علي درب الهدي”, (På vägledningens väg), 1/1994:3.

”الجيل الثاني من المسلمين سيكون في ظروف افضل”

framgå nedan (kapitel 14 och 15) är denna kombination av det långsiktiga målet om en islamisk ordning (på ideologins fundamentala nivå) inte något som strider emot att man på ideologins operativa nivå – med en formel från både al-Banna och al-Qaradawi, som vi ska se – framhåller att i situationer där muslimerna är svaga ska man inte ge sig på sådana äventyrliga projekt utan tillämpa en annan strategi.

IFiS har i sin ideologi på fundamental nivå, uttryckt av dess främsta ledare och ideologer, samma syn som al-Banna och al-Qaradawi på den islamiska nationen, *ummah*, som utopisk samhällelig enhet som förenar alla muslimer och i framtiden hela mänskligheten, eftersom alla har blivit muslimer. I denna framtida visionärt tänkta enhetliga *ummah*. kommer den lika visionärt tänkta "islamiska staten" att vara en garant för en "islamisk samhällsordning" byggd på *sharia*.

12.1.3 Sammanfattning. Den islamiska ordningen och den islamiska staten.

Den viktigaste samhällsenheten är alltså den islamiska nationen, *ummah*, som dock uppnår sitt tillstånd av att vara genuint islamisk först när en genomsyrande *da'wah* har nått ända fram till en islamisk samhällsordning och en islamisk stat. Det fundamentala ideologiska målet för Brödraskapets ledare i Sverige, visionen om en islamisk samhällsordning och en islamisk stat, överensstämmer alltså med motsvarande ideologiska mål hos transnationella Brödraskapet och dess Internationella stadga. IFiS' ideologi överensstämmer således med MB:s ideologi i flera andra avseenden. För det första, i att det de kallar "islam" är en allomfattande, till sin omfattning en total ideologi för samhällets och livets alla aspekter (kapitel 10). För det andra i att den islamiska nationen, *ummah*, som idé och vision på fundamental ideologisk nivå, utgör en global gemenskap av troende, bortom territoriella, nationella eller rasmässiga gränser (kapitel 12.1 ovan). För det tredje människosynen, i synen på kvinnor, homosexuella och "de andra" (kapitel 11 ovan). För det fjärde i idén om den judisk-kristna västcivilisationens undergång, vilken är ett villkor för den visionärt tänkta, av Gud utlovade, slutliga segern (kapitel 11.5). Detta är ideologiska grundtankar som är framlagda och förtydligade både av al-Banna och al-Qaradawi.

Islamiska förbundets (IFiS) mest framträdande ledande personer propagerar i artiklar för dessa ideologiska grundtankar. Detta är också officiellt förtydligat. Som framgick ovan har Islamiska förbundet (IFiS) låtit översätta al-Bannas "Tjugo principer" till svenska, placerat sin logga över dem, och lagt upp dem på sin webbplats under fliken "*Artikel om islam*". Som framgick var rubriken "20 grunder för den rätta islamiska förståelsen".¹⁰⁵⁹ Al-Bannas principer framställs alltså inte bara som "islam" rätt och slätt, utan de presenteras också som "den rätta islamiska förståelsen", på samma sätt som al-Banna själv formulerade "Brödraskapets islam" som vi såg. När förbundet ville fastställa en beskrivning om sig själv på svenska

¹⁰⁵⁹ Islamiska Förbundet, "20 grunder för den rätta Islamiska förståelsen".

http://web.archive.org/web/20110707143929/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/artiklar/20_grunde.pdf

översattes också de ”Tjugo principerna” ordagrant och man lade upp dem på sin webbplats med rubriken ”*Principer som antagits av förbundet*.”¹⁰⁶⁰ Tydligare än så kan inte en ideologisk anknytning uttryckas. De islamistiska grundtankarna i al-Bannas ”Tjugo principer” – förtydligat senast i Internationella stadgan 1994 – är de ideologiska principer som officiellt har ”antagits av förbundet”.

12.2 Den islamiska lagens (sharia) ställning som samhällets grundlag (metanorm) hos MB respektive IFiS

12.2.1 Sharias ställning hos MB

Al-Banna

Den tankestyrande ramen inom Muslimska brödraskapets teori om politik är alltså idéerna om den islamiska nationen och den islamiska staten. I meddelandet *Al-dustur wa al-quran* (Konstitutionen och koranen) betonar Hassan al-Banna att det styrande systemet måste överensstämma med Koranen och profetens tradition om självständigheten för islam och muslimerna ska kunna återställas.¹⁰⁶¹ När Brödraskapet kommer till makten ska de sekulära lagarna som har införts i muslimska länder efter det europeiska inflytandet ersättas av *sharia*.¹⁰⁶² Som framgick ovan täcker *sharia* alla aspekter av samhällslivet och privatlivet, från muslimens renhet till reglerna för familjefrågor, samhällsfrågor, ekonomiska frågor, statliga frågor och så vidare. Det finns ingen situation eller handling som inte kan bedömas enligt *sharia* i fem steg, fortsätter al-Banna: *Wajib* (plikt), *Mustahab* (önskvärd), *Ja'iz* (tillåten), *Makruh* (oönskad) respektive *Haram* (förbjuden). Enligt al-Banna är de lärda *ulama* från alla lagskolor och doktriner inom islam överens om detta.¹⁰⁶³

Al-Qaradawi

Denna syn på *sharias* roll och betydelse framhävs också av Yusuf al-Qaradawi. I boken *al-Islam wa-al-'Almaniyah wajhan li-Wajh* (Islam och sekularism ansikte

¹⁰⁶⁰ Islamiska Förbundet, ”Vad Islamiska Förbundet står för”.

<https://web.archive.org/web/20120626124352/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/om-ifis/verksamhet.html>

¹⁰⁶¹ al-Banna, ”الدستور والقرآن”, *Al-dustur wa al-quran*, (Konstitutionen och koranen), *Ikhwan wiki*. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الدستور_والقرآن
http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الدستور_والقرآن

Arkiv, 2017-10-31. <http://archive.is/1ZJzJ>

¹⁰⁶² al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس”, (Femte konferensmeddelande) *Ikhwan wiki*.

Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

¹⁰⁶³ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, (Meddelande om läror), *Ikhwan wiki*.

Arkiv, 2017-08-31. <http://archive.is/k0sxV>

mot ansikte) 1997 hävdar han att sharia är universell och evig, giltig i alla platser och tider. Guds lagar är alltså objektivt existerande i evighetens universella tidsrymd och kan inte rubbas av människors vilja eller handlingar, inte rubbas av konstruktiv nytolkning, *ijtihad*. De kan bara ändras eller avskaffas av Gud själv. Ingen människa eller grupp av människor har alltså högre auktoritet än Gud.¹⁰⁶⁴ Guds lagar fungerar alltså som grundläggande lagar som mänsklig lagstiftning måste underordna sig. I boken *Fiqh al-dawlah fi al-islam* (Statens rättspraxis i islam) (1997), använder al-Qaradawi ett begrepp som ofta används av Syeed Qutb och Ala-Maududi, nämligen begreppet *hakimiyyah*, för att beskriva den fundamentala rollen som sharia har i den visionärt tänkta islamiska samhällsordningen. Han beskriver Guds lag sharia som ett suveränt juridiskt styre (*hakimiyyah tashriyyah amriyyah*).¹⁰⁶⁵

På samma sätt som al-Banna beskriver al-Qaradawi hur sharia innehåller lagar som är tvingande och oåterkalleliga, såsom familjelagarna om äktenskap, skilsmässa och arv eller de straffrättsliga lagarna med deras omdiskuterade straffpåföljder. I en annan bok, *al-Madkhal li-dirasat al-shari'ah al-Islamiyah* (Introduktion till studiet av islamisk lag) från 1990 förtydligar han (min översättning):

Och gällande islams slutgiltiga lagar i fråga om äktenskap, skilsmässa, arv, gränser och vedergällning och liknande regelverk av islam, som fastställts genom texter av avgörande bevis och betydelse, är dessa frågor tveklöst beständiga, figurerar bland Koranens uppenbarelser och inte minst *hadith*, och nationen är enig om dem. Det åligger varken ett råd, en konferens, en kalif, eller en president att avskaffa eller upphäva någon av frågorna, eftersom de utgör religionens universella, regler och grundvalar.¹⁰⁶⁶

Al-Qaradawi är också tydlig med vilka straff som ska utdömas för den som bryter mot den eviga och universella sharian. I en intervju i TV-kanalen al-Jazeera från 2011, *al-hudud fi al-khitab al-fiqhii al-mu'asir* (Straffrätt i samtida juridisk diskurs), påminner han om hudud-straffens eviga giltighet. *Hudud* (singularis *Hadd*) inkluderar enligt al-Qaradawi: *qisas*, det vill säga dödstraff för mord, piskning eller stening för otrohet, piskning för förtal av kvinnor (rörande otrohet), korsfästelse eller avhuggande av händer och lemmar för stöld eller rån.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁴ al-Qaradawi 1997b: 132f.

¹⁰⁶⁵ al-Qaradawi 1997c:140 (أمريه تشريعية حاكمية)

¹⁰⁶⁶ Yusuf al-Qaradawi "المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية", *al-Madkhal li-dirasat al-shari'ah al-Islamiyah*, (Introduktion till studiet av islamisk lag). Beirut: Al-Risalah Institution. 1990a: 219.

"وفي شرائع الإسلام القطعية: في شؤون الزواج، والطلاق، والميراث، والحدود والقصاص، ونحوها من نظم الإسلام، التي ثبتت بنصوص قطعية الثبوت، قطعية الدلالة، فهذه الأمور ثابتة، تزول الجبال ولا تزول، نزل بها القرآن، وتوافرت بها الأحاديث، وأجمعت عليها الأمة، فليس من حق مجمع من المجامع، ولا من حق مؤتمر من المؤتمرات، ولا من حق خليفة من الخلفاء، أو رئيس من الرؤساء، أن يلغي أو يعطل شيئاً منها، لأنها كليات الدين وقواعده وأساسه".

¹⁰⁶⁷ al-Jazeera Channel, "الحدود في الخطاب الفقهي المعاصر", (Straffrätt i samtida juridisk diskurs), 2011-01-04. Arkiv 2018-04-08. <http://archive.fo/Toxfl>

Europeiska fatwarådet, under ordförandeskap av samme al-Qaradawi, har också uttryckt sin uppfattning om de objektivt existerande gudomliga lagarna. Vid rådets tjugofjärde ordinarie möte i Istanbul i Turkiet 2014 antog rådet en resolution med titeln ”*De senaste fiqh-frågorna för muslimska kvinnor*”. Där förklarade rådet att europeiska traditioner och sedvänjor inte ska accepteras om de strider mot *al-Nusus al-Qat’eya*, det vill säga ”oåterkalleliga texter” (min översättning):

Europeiska traditioner och sedvänjor som inte överensstämmer med oåterkalleliga texter, som att kräva jämlikhet mellan män och kvinnor i arv och rättfärdiga detta med förändring i tid och rum, är inte godtagbara på något sätt. Reglerna för arv i islam är fasta och oåterkalleliga och de är inte föremål för några förändringar i tid och rum.¹⁰⁶⁸

Som synes återupprepar Europeiska fatwarådet (ECFR) här samma grundtanke om *sharia* som tidigare har framförts av Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi. I denna grundläggande fråga, på den fundamentala nivån inom Brödraskapets ideologi, råder ingen tvekan.

12.2.2 Sharias ställning hos IFiS

Islamiska Förbundet (IFiS) framför också samma syn på *sharia* som al-Banna, al-Qaradawi och Europeiska fatwarådet (ECFR). Mahmoud Aldebe skriver i boken *Att förstå islam*, utgiven 1987 under Brödraskapets etableringsperiod i Sverige, hur Gud har sänt ner lagar och normer för samhället genom olika profeter i olika tider; man tänker kanske främst på myten om Moses. Den här processen tog slut i samband med Guds budskap till profeten Muhammed. De regler som Muhammed, enligt islamisk tradition, lät skriva ner i Koranen är Guds sista version och är därmed ämnade för hela mänskligheten. Alla tidigare lagregler upphävs därmed och ersätts med den slutgiltiga, allomfattande *sharian*. Och dessa kan människor inte ändra på.¹⁰⁶⁹

I tidskriften *Salaam* från samma år, skriven av Hamada Kechini, beskrivs islam och *sharia* som:

en ofelbar doktrin som reglerar individens förhållande till Allah och umgänge med människorna. Den omfattar sina anhängares hela andliga, politiska, ekonomiska, samhälleliga, enskilda och privata liv.¹⁰⁷⁰

¹⁰⁶⁸ Europeiska fatwarådet, Slutresolution för den tjugofjärde ordinarie sessionen Europeiska rådet för Fatwa och forskning, i Istanbul, Turkiet, 2014-11-18. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/12st3viIp2_RUSZOvTfQBA30mrTUEgW1w/view

”لا اعتبار للأعراف والتقاليد في مصادمة النصوص القطعية المحكمة، كالدعوة إلى مساواة الرجل بالمرأة في الميراث؛ بدعى تغير الظروف والزمان؛ لأن أحكام الميراث وتحديد الأنصبة من القضايا الثابتة بالنصوص القطعية التي لا تخضع بحال لتقلبات الزمان والمكان.”

¹⁰⁶⁹ Aldebe et al. 1987: 46.

¹⁰⁷⁰ Hamade Kechini, ”Kvinna i Islam: del 1”, *Salaam*, 12/87: 8.

Denna syn på *sharia* som grundlag sammanfattas principiellt och officiellt på Islamiska förbundets (IFiS) webbsida (utlagt 2022) under rubriken ”Frågor och svar”. Där framhålls att:

De oföränderliga islamiska principerna innefattar: Att tillåta det som Allah har tillåtit och förbjuda det som Han har förbjudit. Att eliminera allt som är förbjudet från samhället, speciellt det som är stora synder som mord, äktenskapsbrott, otukt, användandet av berusningsmedel och droger och pornografi... Det är sant att systemet innehåller ett fåtal stränga straff för vissa typer av brottslingar, men i praktiken har brottsligheten alltid varit drastiskt reducerad i samhällen som tillämpar sharia, och detta är det verkliga syftet med dess lagstiftning. Brott och straff kan inte behandlas som separata frågor.¹⁰⁷¹

Samma grundtanke om *sharia* som ”oföränderliga islamiska principer” upprepas också 2009 i en dokumentär i Sveriges television av dåvarande ordföranden för Islamiska Förbundet, Abdirizak Waberi. I dokumentären ”Slaget om muslimerna” får han frågor av TV-journalisten Evin Rubar om hur han ser på ett samhälle som styrs av islam. Han svarar att hans ideal är ett samhälle som styrs av *sharia*. Han önskar att han kunde få leva i detta samhälle. Då skulle han ”som muslim” kunna se på allt omkring sig och se att allt är ordnat ”enligt islam”. I samma dokumentär uttalar sig också ordföranden för Islamiska förbundet i Göteborg, Ahmed Al-Mofty, chef för Islamiska Informationsföreningen. Även för honom är det ideala samhället ett samhälle som helt och hållet styrs enligt Koranen: ”Det är en dröm och den ideala sfären”.¹⁰⁷²

I Sverige har det inte lagts fram några krav på införande av straff enligt *sharia* från Islamiska förbundet (IFiS) eller dess organisatoriska nätverk. Men krav att införa lagstiftning enligt *sharia* har skett vid två tydliga, omdiskuterade tillfällen. Inför riksdagsvalet 1998 skickades ett antal politiska krav till de politiska partierna från Sveriges muslimska råd (SMR), under ordförandeskap av Mahmoud Aldebe. I breven framhölls att den svenska lagstiftningen om religionsfrihet inte passade för islam och muslimers behov. Den svenska religionsfriheten sågs som ”pietistiskt färgad” av en individualiserad religionsförståelse där religionen är en privatsak och enbart en inre trosfråga. Detta stämmer inte med ”islam” där religionens kollektiva och sociala yttringar är det viktigaste och det mest centrala för muslimerna. Och lägger vi då till att ”Brödraskapets islam” är en politisk islam om hur samhällslivet ska vara organiserat kan man förstå hur viktig denna yttre, kollektiva och sociala aspekt är för ”svenska muslimers” livsstil och kulturella identitet. ”Därför behövs

¹⁰⁷¹ Islamiska Förbundets hemsida, ”Frågor och svar”.

<http://web.archive.org/web/20221003181433/https://www.islamiskaforbundet.se/fragor-och-svar/>

¹⁰⁷² SVT, ”Slaget om Muslimerna”, 2009-12-06, sparad i avhandlingsarkivet 2019-11-20.

<https://drive.google.com/file/d/18YuMrQPqBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

särslagstiftning för att skydda de svenska muslimernas identitet”, framhåller Sveriges muslimska råd (SMR).¹⁰⁷³

Ett motsvarande brev skickades också till samtliga politiska partier inför riksdagsvalet 2006. Brevet blev mycket omdebatterat medialt och var undertecknat av Kharrakis parhäst, den allestädes närvarande Mahmoud Aldebe, vice ordförande i Sveriges muslimska råd (SMR) och ordförande för Sveriges muslimska förbund (SMF) (se kapitel 7 ovan). I brevet ges exempel på vilka frågor som skulle behöva regleras genom särslagstiftning, återigen med motiveringen att islam inte är en ”pietistisk” religion utan ett regelsystem för kollektiv och social samlevnad, en socialt utövad kulturell identitet. De flesta av brevets direkta krav gäller familjerätten som borde ”anpassas till islam” för att ”de svenska muslimerna” ska kunna ”praktisera islam och leva efter islams budskap”. Det är familjerätten som är viktigast för Sveriges muslimer, skriver han i brevet: ”Äktenskap, skilsmässa, vård av barn, omhändertagande av minderåriga barn”.¹⁰⁷⁴ Till saken hör att det till exempel är mannen och hans familj som enligt islamisk familjerätt ska få vårdnaden om barnen efter en skilsmässa, vilket ju svensk lagstiftning står i vägen för.

Aldebes principiellt argumenterande brev tar dock inte upp frågan om de hårda straffen som är föreskrivna i *sharia*. Som framgick ovan av citatet från Islamiska förbundets (IFiS) hemsida (läst 2022) framhåller man:

Det är sant att systemet innehåller ett fåtal stränga straff för vissa typer av brottslingar, men i praktiken har brottsligheten alltid varit drastiskt reducerad i samhällen som tillämpar shari‘ah, och detta är det verkliga syftet med dess lagstiftning. Brott och straff kan inte behandlas som separata frågor. När shari‘ah betraktas i sin helhet finner man inledningsvis att alla åtgärder vidtagits för att föreskriva det som är lagligt och stänga alla vägar som leder till det som är olagligt.¹⁰⁷⁵

Men hur Aldebe och hans bröder i praktiken skulle ställa sig till de *sharia*-relaterade straffen, om nu särslagstiftning för muslimer verkligen skulle införas i Sverige, kan vi alltså inte veta något om. IFiS uttrycker tydligt samma syn på sharia som al-Banna och al-Qaradawi.

¹⁰⁷³ ”Öppet brev till politiska partier”, *Salaam* 2/1998: 14f.

https://drive.google.com/file/d/1lnXMMrIGewuOIxN5zDqjNk_7C7ata48-/view?usp=sharing

¹⁰⁷⁴ Mahmoud Aldebe, ”Ett öppet brev till alla svenska politiska partier som deltar i årets val”, SR 2006-04-28.

<http://web.archive.org/web/20140602045132/http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/83/2113.pdf>

¹⁰⁷⁵ Islamiska Förbundets hemsida, ”Frågor och svar”.

<http://web.archive.org/web/20221003181433/https://www.islamiskaforbundet.se/fragor-och-svar/>

12.2.3 Sammanfattning om sharias ställning

Som synes följer Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) al-Bannas och al-Qaradawis syn på att det är *sharia*, den gudomliga lagen, som visionärt och värdeobjektivistiskt, ligger till grund för en islamisk samhällsordning. Det framgår både av Islamiska förbundets (IFiS) hemsida och av uttalanden från dess ledande företrädare. Den islamiska staten är en teokratisk stat som ska styras med Guds lag som rättslig grund. ”De oföränderliga islamiska principerna” från Koranen och Profetens *sunnah* innehåller för MB likaväl som för IFiS alla de regler som definierar ett islamiskt samhälle och en islamisk stat och vad det innebär att leva som muslim. Sedan är det en annan sak att Muslimska brödrskapet utöver *sharias* bestämmelser också erkänner vikten och behovet av tillkommande, praktiskt och världsligt motiverad lagstiftning i nya aspekter av livet. Men det är som tillägg till den oföränderliga lagen.

När man konstaterar detta måste man komma ihåg att idéerna om *sharias* roll är grundvärden och grundläggande uppfattningar på ideologins *fundamentala nivå*. Dessa idéer fungerar som normativt riktningsgivande, närmast som visioner eller ideal, principer att försöka följa. Därmed är idealet om *sharia* ingenting som man kan överge eller ändra på. Det är heller ingenting som bara kan vara en privatsak, ”islam” är för Brödrskapet en samhällsordning. Upprätthållandet av *sharia*, och därmed den islamiska ordningen, är något politiskt och måste utföras i den politiska staten. Religionen kan inte skiljas från statslivet, det är kärnan i all politisk islam.¹⁰⁷⁶ Detta får betydelse för Brödrskapets ideologi i frågor om ”islamisk demokrati”, flerpartisystem och pluralism.

12.3 ”Islamisk demokrati” hos MB respektive IFiS

12.3.1 Islamisk demokrati hos MB

Al-Qaradawi om ”bindande shura”

Om den islamiska samhällsordningen och den islamiska staten enligt Brödrskapets ideologi på fundamental nivå grundas i gudomlig lag uppstår ju frågan hur Muslimska brödrskapet ser på den politiska styrelsen och det eventuella folkliga deltagandet. Demokratifrågan kommer att aktualiseras successivt, främst från 1970-talet och framåt, och blir brännande i två skilda kontexter. Den första är i diktaturens Egypten eller flera stater i Mellanöstern, där Brödrskapets strävanden, med ibland påtaglig folklig förankring, inte kan undgå att ta vägen genom partier och parlamentsval. Den andra är i Europa, särskilt efter Europeiska federationens (FIOE) grundande 1989. Där måste Brödrskapets strävanden på något sätt inordnas i den europeiska demokratins politiska kultur för att kunna göra sig gällande. Hur

¹⁰⁷⁶ Se t.ex. Zollner 2009: 116.

detta ska låta sig göras, och hur en strävan inom demokratins ram ska kunna förenas med grundtanken om en islamisk samhällsordning styrd av sharia, återkommer jag till (kapitel 14.4–5, 15.2 och 16.2). Här ska jag undersöka synen på politisk styrelse och folkligt politiskt inflytande på ideologins fundamentala nivå. Men termen ”demokrati” eller ”islamisk demokrati” ingår också efterhand i Brödraskapets eget politiska språkbruk. Framför allt under 1990-talet, då demokratiordet spreds som en politisk nyckelterm i globaliseringens mediala politiska kultur.

Demokrati som idé har utvecklats under lång tid i västerlandets politiska idéhistoria och har spridits över hela världen, främst efter instiftandet av Förenta nationernas deklaration om de universella mänskliga rättigheterna 1948. Idén var kontroversiell redan i det antika Aten där aristokratin motarbetade demokratipartiet, framhåller bland andra statsvetaren Robert Dahl.¹⁰⁷⁷ Idén om demokratin var också kontroversiell i Europa långt in på 1900-talet, och är det fortfarande i vissa kretsar.¹⁰⁷⁸ I nutida pluralistisk demokratiteori, ibland också kallad ”liberal-demokrati”, som bygger på yttrandefrihet, lika mänskliga rättigheter och ett fritt partiväsen, uppfattas demokrati som en ”överideologi”. Man kan vara liberal och demokrat, konservativ och demokrat eller socialist och demokrat, som den svenske statsvetaren Herbert Tingsten har uttryckt det.¹⁰⁷⁹ Det Muslimska brödraskapet har dock en annan definition av demokrati än Robert Dahl och Herbert Tingsten, det som al-Qaradawi kallar ”bindande *shura*”, det vill säga en auktoritativ politisk styrelse som grundas i principen om *shura*, och som vissa kallar ”islamisk demokrati” (se kapitel 9.2. 12.6 nedan).

Al-Qaradawi går närmare in på demokratifrågan i boken *al-Din wa-al-Siyasah* (Religion och politik) från 2007. Han definierar där *shura* som ”demokratins kärna”. I detta utgår Al-Qaradawi från Koranen och grundtanken om *shura*, rådslaget, en metod som Brödraskapet relaterar till Gud och Koranen i (42: 38 och 3: 159). *Shura* betyder på arabiska rådslag eller samråd, historiskt sett den institution när en härskare rådgör med företrädare från de ledande klanerna. Principen är diffus men har fungerat praktiskt i historien. (I europeisk tradition har ju kungen i gamla tider också utsett sitt ”råd” ur de ledande aristokratiska klanerna.) *Shura* är ”en garanti och mekanism för att välja den härskare som styr i enlighet med islamisk sharia”. I al-Qaradawis vision består *shura* av att staten ska styras islamiskt genom en kombination av mekanismerna i *shura* (rådslaget) och mekanismerna i *bay'a* (trohetseden). Rådslagandet äger rum under villkoret att alla är muslimer och att de har lovat trohet lojalitet mot härskaren. Och härskaren och eliten i shurarådet har

¹⁰⁷⁷ Platons dialoger betraktas allmänt, fortfarande som den skarpaste kritiken av den västerländska demokratitanken. Se Robert Dahl, *Democracy and its enemies*. New Haven and London: Yale University Press, 1989.

¹⁰⁷⁸ Se det klassiska arbetet av Herbert Tingsten, *Demokratins seger och kris. Den författningspolitiska utvecklingen 1880–1930*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1933.

¹⁰⁷⁹ Herbert Tingsten, *Från idéer till idyll*. Stockholm: Norstedts, 1966.

lovat trohet mot *sharia*. Bindande *shura* betyder således, enligt al-Qaradawi, att härskaren och de ledande i shurarådet ser till att förverkliga *sharias* principer inför *ummah*, det muslimska samfundet. Sharia inrättas och upprätthålles uppifrån av härskaren och de lärde, och genomsyrar det muslimska samfundet och därmed folkviljan. Genom principen om *shura*, och genom det muslimska samfundets enighet runt islam, finns en garanti för att härskarens maktutövning inte förfalskas och avviker från den rätta vägen.¹⁰⁸⁰

En trogen muslim måste således å ena sidan lyda och följa härskaren så länge denne följer *sharia*, men har å andra sidan rätt att inte lyda honom om denne avviker från *sharia*. Om en sådan avvikelse verkligen har ägt rum, om härskaren har brutit mot den gudomliga lagen och alltså bör avgå, får dock inte bedömas av vem som helst, anser al-Qaradawi. Man kan inte som individ bedriva olydnad och starta ett uppror. En bedömning av härskarens avvikelse kan bara göras av *ahl al-hall wal-'aqd*, de lärda som är behöriga att utse eller avsätta en kalif på det muslimska samfundets vägnar. Den lärda eliten har alltså en speciell och viktig politisk roll i den normativt tänkta "islamiska staten", att övervaka om härskaren styr enligt sharia och bedöma om hans styre därmed är politiskt och religiöst legitimt.¹⁰⁸¹

Detta är en punkt där al-Qaradawi verkar ha avlägsnat sig från al-Banna, eller där tiden har gjort det. Det som har ändrats är den politiska situationen mellan 1930-talet och 1980-talet. Det faktum att demokratiska idéer och demokratiska procedurer plötsligt har blivit näraliggande frågor för Brödraskapet att ta ställning till. För al-Banna var *shura*, rådslaget, främst ett sätt att internt bygga upp rörelsen. Det fanns rådslag på alla nivåer där principer och praktiska förslag skulle diskuteras, samtidigt som alla hade lovat ledaren trohet genom *baj'a*. När det gällde statsstyrelsen var han mer inne på att Brödraskapet skulle pressa kungamakten till islamisering, som framgick ovan i hans berömda skrift "Mot ljuset". Att uttala sig om principerna om "den islamiska staten" var inte så viktigt eftersom den ändå skulle uppstå liksom av sig själv. Det är al-Qaradawi som från slutet av 1980-talet och fram emot 2007, då hans bok om saken kommer ut – när diskussioner om "demokrati" surrar i luften inom och utom Brödraskapet – blir tvungen att ta tag i frågan och utforma en islamistisk handlingslinje i demokratifrågan. Den om "islamdemokrati" grundad på samspelet mellan *shura* och *baj'a* och en visionärt tänkt muslimsk folkvilja inom *ummah*.

12.3.2 *Shura hos IFiS*

Inom Islamiska förbundet (IFiS) finner vi liknande tankegångar om islamdemokrati och folkvilja. Diskussionen verkar blomma upp särskilt på 1990-talet, som antydde ovan, och den är genomtänkt och principiell. I den nämnda artikeln "Det islamiska

¹⁰⁸⁰ al-Qaradawi 2007: 146–147.

¹⁰⁸¹ al-Qaradawi 2007: 149.

styret” i tidskriften *Salaam*, 1993, presenterar Ashk Dahlén en syn på den islamiska styrelseformen som överensstämmer med al-Qaradawis syn. Dahlén skriver pedagogiskt att det i en islamisk stat egentligen bara finns två politiska organ ett verkställande och ett rättsskipande. Eftersom Gud redan har stiftat lagarna behövs inget ”lagstiftande organ”. Det enda som återstår för härskaren är att styra enligt sharias principer och se till att rättsskipningen fungerar.¹⁰⁸²

Teoretiskt sett, framhåller han, har varken härskaren, parlamentet eller folket någon egen auktoritet. Gud är den enda verkliga auktoriteten och all annan auktoritet är lånad. *Sharia* övertrumfar allt. Men det kan ändå finnas frågor där sharia är otydlig inför ett nytt fenomen. Den rätta metoden att stifta lag i sådana fall är att en samling lärda *ulama* ska rådfrågas och samlas till *shura*. De mest kompetenta i islamisk teologi och islamisk rätt ska på detta sätt ha ett avgörande inflytande.¹⁰⁸³ Det betyder, menar Ashk Dahlén att den västerländska demokratiska systemet inte kan förenas med islam av tre anledningar: 1) den islamiska staten ska styras av islamiskt kompetenta lärde, inte demokratiskt valda; 2) en demokratisk röst kan inte jämföras med trohetseden till härskaren vilket garanterar dennes kompetens och insiktsfullhet eftersom man bara svär trohet mot en ledare som man bedömer värdig; 3) islam erkänner inte majoritetsprincipen som avgörande för beslut, avgörande beslut måste grundas i härskarens, shurarådets eller *ulamas* kompetens.¹⁰⁸⁴ Dahlén argumenterar alltså för en sorts expertvalde för lärda teologer och jurister, i linje med kompetensen och expertisen hos Platons och Khomeinis ”väktarråd”.

Det finns dessutom inga tydliga metoder angivna i Koranen om hur kalifen ska väljas eller avsättas, fortsätter Dahlén. Det han presenterar som en legitim procedur kan närmast liknas vid en historisk naturprocess, den systematiseras i al-Qaradawis bok. En *kalif* utses genom ett godkännande av ett *shura*-råd där också *ulama* har bidragit. Kalifen accepteras av *ulama* och *ummah* så länge denne styr enligt *sharia*, men kan förlora sin legitimitet om han bryter mot Guds lagar. Avgörandet om kalifen har brutit mot *sharia* ska avgöras av ett utskott bestående av särskilda lärde. Om dispyten inte går att lösa på ett fredligt sätt kommer man till en situation av revolt då hela processen avgörs med våld, en ny kalif insätts och det hela börjar om igen.¹⁰⁸⁵ En liknande grundtanke har också uttryckts tidigare i *Salaam* i artikeln ”Islam och demokratin; Del 2” från 1988, skriven av Hamada Kechini. Kechini uttrycker saken så att principen om *shura* ger makt till folket att tillsätta en kalif, under förutsättning att kalifen styr enligt islams värderingar och moral.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸² Ashk Dahlén, ”Det Islamiska styret”, *Salaam* 8/93: 12.

¹⁰⁸³ Ibid. 8/93: 9 ff.

¹⁰⁸⁴ Ibid. 8/93: 14.

¹⁰⁸⁵ Ibid: 12.

¹⁰⁸⁶ Hamada Kechini, ”Islam och demokratin: Del 2”, *Salaam*, 6/88:14.

I artikeln ”Den muslimska diskussionen om demokrati” i *Salaam* 1996 argumenterar Ashraf El Khabiry på följande sätt för att förena demokrati med islam.¹⁰⁸⁷ Eftersom demokrati är majoritetsvärde, och muslimer är i majoritet i den muslimska världen, bör de ha rätt att införa islamiskt styre i de länder där det nu råder nationell diktatur (Mubarak) eller kungamakt som inte lever upp till den sanna islams standard (Marocko, Jordanien, UAE, Saudiarabien). I ett sådant islamiskt styre är *sharia* den grundläggande lagen som alla måste rätta sig efter. Däremot finns det stort utrymme för de rättslärda att finna lämpliga demokratiska former för att styra enligt *sharia* samtidigt som man anpassar sig till olika aktuella situationer.¹⁰⁸⁸ Det framgår alltså att islams och sharias överhöghet ska garanteras av att ”de rättslärda” ska ha ett avgörande inflytande.

Mahmoud Aldebe gör också ett inlägg i diskussionen om islam och demokrati och går på samma linje som Dahlén och El Khabiry. I artikeln ”Islamisk stat och demokrati” i *Salaam* 1997 menar han att man måste skilja mellan ”demokrati” och ”islam”. Han förklarar att skillnaden ligger i det faktum att ”islam” är ett ”allomfattande gudomligt system” baserat på en fast tro på en Gud som skapade världen. Demokrati däremot är ett mänskligt skapat system som inte kan överordnas Guds plan och Guds vilja. Islam är alltså enligt Aldebe överordnat demokratin.¹⁰⁸⁹

De lärde, *ulama*, har alltså enligt Dahlén och de andra i denna 1990-talsdiskussion i *Salaam* samma viktiga roll i den islamiska staten som al-Qaradawi argumenterar för i sin senare bok från 2007. Vi har alltså att göra med en fast förankrad grundsyn inom Brödraskapets ideologi, där det också finns förebilder hos Maududi i Pakistan och Khomeini i Iran. Synen på den teokratiska elitens viktiga och överordnade roll återkommer i annan form hos Abdirizak Waberi, dåvarande ordförande för Islamiska Förbundet. I dokumentären ”Slaget om muslimerna” 2009 får han frågan om vem som bestämmer vad som är ”rätt islam”, och han svarar: ”Inom islam har vi ingen kyrka men vi har lärda som vi måste respektera.”¹⁰⁹⁰ Denna ståndpunkt uttryckte han också 2010 när han skulle tillträda som riksdagsman för Moderata samlingspartiet och ställdes inför frågor om vad islam och islamism innebär. Då svarade han journalisten från Sveriges radio att: ”Allt som har att göra med islam och tolkningar lämnar jag idag till imamerna och de lärda.”¹⁰⁹¹ Ahmed Al-Mofty,

¹⁰⁸⁷ Om problematiken känns igen vill jag hänvisa till Omar Mustafa, intervjuad av Simon Sorgenfrei, ovan. Se kapitel 1.4.3.

¹⁰⁸⁸ Ashraf El Khabiry, ”Den muslimska diskussionen om demokrati”, *Salaam*, 2/1996: 21f.

¹⁰⁸⁹ Mahmoud Aldebe, ”Islamisk stat och demokrati”, *Salaam* 4/1997: 18.

¹⁰⁹⁰ SVT, ”Slaget om Muslimerna”, 2009-12-06. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/18YuMrQpBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

¹⁰⁹¹ Kenadid Mohamed & Jenny Hallberg, ”M-ledamot ifrågasatt för islamism”, SR, 2010-10-04.
<https://web.archive.org/web/20220501083035/http://web.archive.org/screenshot/https://sverigesradio.se/artikel/4068446>

Islamiska Förbundet i Göteborg och dåvarande styrelsemedlem i Sveriges muslimska råd (SMR) förtydligar samma tanke, att det bara är den teokratiska eliten som har kompetens och legitimitet att tolka Koranen och *sunnah*:

Den som tolkar måste kunna flytande arabiska, måste kunna hela koranen, måste kunna sunna, profetens tradition och profetens tal. Det är dessa människor som kan tolka eller översätta eller förklara koranen. Det är inte vem som helst.¹⁰⁹²

Och då ska påpekas att tolkning av Koranen och *sunnah* inom Muslimska brödrskapet, betyder att formulera och fastställa idéer på ideologins fundamentala nivå, att definiera vad som är ”rätt islam” och därmed rätt moral och rätt livsföring.

En motsvarande uppfattning om de lärdas viktiga roll framkom när Waberis efterträdare som ordförande för IFiS, Omar Mustafa, under Muslimska familjedagarna 2014 uttalade sig om homosexualitet. (Som har framgått är homosexualitet ett brott som straffas med döden enligt *sharia*.) Mustafa förklarade för åhörarna varför han hade lämnat Socialdemokratiska partiet, där han ju hade fått avgå från en framskjuten position som suppleant i partistyrelsen 2013. En avgörande orsak till hans avgång, sade han, var att partiet hade bett honom, av politiska skäl, att förtydliga att accepterade homosexualitet. Mustafa hade då nekat till detta och svarat, berättar han i sin version av händelsen, att han inte hade rätt att på egen hand göra ett sådant ställningstagande. Han är inte teolog, hade han förklarat, och det ligger utanför hans möjligheter att ändra på Guds lag.¹⁰⁹³

Ett slutligt exempel på hur företrädare för Islamiska förbundet (IFiS) ansluter sig till denna syn om den teokratiska principen och den teokratiska eliten, får vi genom Mohamed Kharraki, dåvarande ordförande för Sveriges Unga Muslimer (SUM), en av IFiS huvudpersoner i Sverige och dess tidigare talesman. I sin masteruppsats i statsvetenskap vid Stockholms universitet försvarar han de teokratiska artiklarna 2, 4 och 219 som ingick i Brödrskapets egyptiska konstitutionsförslag 2012 under president Muhammad Mursis styre.¹⁰⁹⁴ Där framgick till exempel att ett expertråd av islamiska lärde skulle ha inflytande över lagstiftningsfrågor.¹⁰⁹⁵

¹⁰⁹² Ibid.

¹⁰⁹³ SVT, ”Slaget om Muslimerna”, 2009-12-06. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/18YuMrQPqBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

¹⁰⁹⁴ Mohamed Kharraki, ”Konstitutionell legitimitet, En fallstudie om den egyptiska konstitutionen 2012”, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. p. 43. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1uKPEHZzuP9I43JXIJpCe_z0xnGQyZh-U/view?usp=sharing

¹⁰⁹⁵ Egyptiska parlamentets webbsida: Projektet den egyptiska konstitutionen.
http://web.archive.org/web/20161104075811/http://egelections-2011.appspot.com/Referendum2012/dostor_masr_final.pdf

12.3.3 Sammanfattning. Islamdemokrati enligt al-Qaradawi och IFiS

Den ”islamdemokrati”, som formuleras av al-Qaradawi och andra av Brödraskapets ideologer, gäller alltså endast inom ramen för *sharia*, där *sharia* definieras som grunden för samhällsordningen. *Sharia* blir därmed en metanorm i det politiska livet. Som vi såg hos al-Banna var ”Brödraskapets islam” identifierad som den autentiska islam som man finner i Koranen och i profetens *sunnah*, en grundtanke som upprepades av Chakib Benmakhlouf i hans nämnda artikel i *Salaam* vid Islamiska förbundets (IFiS) grundande 1995 eller av formuleringar på Islamiska förbundets (IFiS) hemsida. Det handlar om grundvärdena i Brödraskapets politiska ideologi, grundritningen för det islamiska samhället och den islamiska staten. Den av Gud givna grundritningen är något som varken härskare eller folk har möjlighet att rubba på. *Sharias* lagar är som en moralisk naturlag – en rättsordning given av Gud vid skapelsen och inbyggd i skapelsen – och den kan inte ändras även om det finns en parlamentarisk majoritet för detta. Som i all värdeobjektivistisk politisk teori och ideologi förutsätts därför ett expertråd eller ett ”väktarråd” – som det heter i Platons idealstat och dessutom i Irans konstitution – som ska försvara lärans renhet och kontrollera att lagstiftning och beslut fattas i enlighet med den gudomliga lagen. Troligen tänker sig Brödraskapet också att de i en framtida islamisk ordning ska ha inflytande över, eller direkt kunna tillsätta, detta väktarråd av islamiska lärde, som en sorts högsta domstol, eftersom de själva är de som står för en autentisk, ”rätt islam”. Den teokratiska eliten har också skyldighet att bidra vid konflikter om härskarens legitimitet och avgöra om denna inte längre garanterar och upprätthåller *sharia*. Det betyder att den religiösa eliten tilldelas en speciell konstitutionell roll i Brödraskapets ideologi på fundamental nivå rörande styrelseformen.

12.4 Islam och flerpartisystemet

12.4.1 Islam och flerpartisystemet hos MB

Al-Banna

Som framgått är Muslimska brödraskapet från början kritiskt till allt västerländskt, kolonialistiskt inflytande. Så också mot idén om den sekulära staten och den liberala (yttrandefrihet och mänskliga rättigheter) och pluralistiska (flerpartisystemet) demokratin. I Femte konferensmeddelandet 1939 beskriver Hassan al-Banna Brödraskapet som ett politiskt parti som ”för samman människor” och ”förbättrar ledarskapet” i landet. Han förkastade flerpartisystemet eftersom det bryter upp ”det allmänna intresset” och sliter sönder ”människornas band sinsemellan”. Det korrumperar också människornas uppförande, hävdar han, och har skadliga effekter på deras offentliga och privata liv; han syftar troligen på att den politiska kampen och idéstriden skapar fiendskap mellan medborgarna och till och med inom familjerna. Enhet och samarbete är islamiska värden som Brödraskapet strävar efter, Brödraskapets mål är att ena alla muslimer till en gemensam *ummah*. Som har

framgått uppmanade han kungen att upplösa de existerande partierna och styra själv, underförstått med Muslimska brödrskapet som islamisk rådgivare och folkförankrad stöttepelare vid sidan om. Det parlamentariska systemet behöver egentligen inte något flerpartisystem, fortsätter han, eftersom det runt om i världen ändå finns koalitionsregeringar eller konstitutionellt inrättade enpartisystem. Även synen på yttrandefrihet skiljer sig mellan islamisk *shura* och liberal demokrati. För Al-Banna står *shura*-principen för rationell argumentation och rådgivning, medan liberal demokrati står för parternas trångsynthet och splittring av folkets egentliga allmänintresse, det som egentligen ska diskuteras fram. Flerpartisystemet och den liberala yttrandefriheten vidgar ständigt klyftorna mellan nationens olika delar, tycks han mena, och i förlängningen försvagas därmed den härskandes auktoritet. I praktiken uppmanade också al-Banna konsekvent olika partiers ledare att överge sina tvister och samarbeta med varandra. Han redogör för hur han i det nämnda brevet till kungen år 1938 hade bett kungen att upplösa de dåvarande partierna och slå samman dem till en myndighet som skulle arbeta för nationens bästa, i enlighet med *sharia*.¹⁰⁹⁶

Al-Qaradawi

Hos al-Qaradawi finner vi en tidsenlig förändring i synen på flerpartisystemet, som nyanserar och kompletterar al-Bannas teori enligt ovan. I hans bok *Min fiqh al-dawla fi al-islam* (Statens rättspraxis i islam), 1997, framhålls att flerpartisystemet är acceptabelt på två villkor. Det första villkoret är om samtliga partier i flerpartisystemet arbetar i enlighet med *sharia* och dess värderingar, alltså är islamiska partier.¹⁰⁹⁷ Den andra är att dessa partier arbetar i sitt tänkande på samma sätt som islamiska juridiska skolor arbetar med *ijtihad*, det vill säga utövar konstruktiv mental aktivitet för att tänka vidare men behålla *sharia* som grundläggande ramlag. Flerpartisystem och parlament kan alltså användas i frågor där *sharia* bokstavligen inte räcker till eller är otydlig, frågor som kräver att man tolkar vidare. Det kan till exempel ske genom analogislut eller med hänvisning till det allmänna bästa, vilket är traditionella metoder i islamisk rättsteori. Detta gäller dock enligt al-Qaradawi endast de ”tillåtna” frågorna inom *halal*-sfären, alltså inte de andra frågorna där *sharia* påbjuder direkta förbud, inom det som är de ”förbjudna” eller de ”oönskade” sfärerna, som al-Banna förtydligade ovan.¹⁰⁹⁸

Men för att slutligen kunna accepteras inom en ”islamisk demokrati” måste partierna ändå följa två huvudsakliga bestämmelser, för det första att uttryckligen erkänna *sharia* och ”sann islam”, för det andra inte arbeta till förmån för någon anti-

¹⁰⁹⁶ al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس”, Femte konferensmeddelande, *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

¹⁰⁹⁷ Al-Qaradawi, من فقه الدولة في الإسلام, *Min fiqh al-dallah fi al-islam*, Statens rättspraxis i islam, dar al-sherouk, 1997c : 148.

¹⁰⁹⁸ Ibid.142.

islamisk rörelse. Det är således inte tillåtet att bilda ett parti som uppmanar till ateism eller förtal av religionen, eller som för fram tvivel mot gudomliga religioner i allmänhet eller mot islamiska heliga principer, *sharia* eller Koranen, eller som förolämpar profeten.¹⁰⁹⁹ Al-Qaradawi förklarade emellertid inte hur den institution skulle se ut som skulle godkänna respektive förbjuda politiska partier utifrån dessa ganska allmänt formulerade kriterier. Han illustrerade inte heller vad det innebär att motsätta sig islam och dess nation eller förolämpa profeten. Synen på flerpartisystem och politiska partier är hos al-Qaradawi visserligen ganska opreciserad, men hans åsikter påminner om partisystemet i islamiska republiken i Iran. Där motarbetas icke-islamiska partier fastän de i princip är tillåtna, lagstiftningen om partiernas och parlamentets roll finns formellt men är utan konkret innehåll. Detta gör partierna och parlamentet till institutioner med begränsad makt inom den religiösa lagstiftningens ramar. Givet att ”sann islam” och *sharia* är metanormer i det politiska livet behöver ett pluralistiskt partisystem av islamiska partier inte störa den teokratiska staten.

Al-Qaradawi kompletterar alltså al-Banna med en mer detaljerad syn som principiellt accepterar ett flerpartisystem, men det ska vara ett islamiskt flerpartisystem. Partierna måste vara islamiska, de måste stödja islam och en islamisk ordning, de måste stödja sharia som grundläggande ramlag och de får inte uttrycka kritik mot islam eller profeten. Ny lagstiftning får ske i sådana frågor där *sharia* genom samhällsutvecklingen inte har färdiga lösningar, men bara inom det område som sharia definierar som det ”tillåtna” (*halal*).

12.4.2 Islam och flerpartisystemet hos IFiS

I boken *Att förstå islam* (1987) redogör Mahmoud Aldebe för att inom ”islam” har människor rätt att bilda politiska partier men denna rättighet är underkastad vissa regler. I detta är han inne på al-Qaradawis grundtankar men han nämner inga detaljer om vilka dessa regler är.¹¹⁰⁰ En närmare uppfattning av vad som kan ha föresvävat Aldebe får vi i en artikel i *Salaam* från år 1996, ”Den muslimska dissektionen om demokrati”. Författaren är Ashraf El Khabiry som verkade som ordförande för riksorganisationen FIFS och hans namn finns i brevet till Ingvar Carlsson 1994 (se kapitel 7 och 18). I artikeln presenterar han den tunisiska partiledaren Rachid Ghannouchis bok, *Huquq al-muatana, huquq ghair al-muslim fi al-mujtama' al-islami* (Medborgarrättigheter, Rättigheter för icke-muslimer i det islamiska samhället) 1993. El Khabiry översatte bokens titel till ”Allmänna fria och rättslikheter i det muslimska samhället”. Ghannouchi är karismatisk ledare för Muslimska brödraskapets systerparti *An-nahda* (Gryningen) i Tunisien och han har i flera böcker diskuterat ”islamisk demokrati” på ett ingående sätt. El Khabiry

¹⁰⁹⁹ Ibid. 148.

¹¹⁰⁰ Aldebe et al. 1987: 55.

hävdar, med stöd av Ghannouchis bok, att den muslimska världen alltid har accepterat oliktankande och att till och med icke-muslimer har rätt att bilda partier. Men dessa partier får bara inte motarbeta islamiska principer. Om de skulle göra det kommer de att marginaliseras och försvinna, likt kommunisterna i USA. Detta är självklart, tycks han mena, för att folkvilja i grunden är muslimsk. Han anklagar däremot de sekulära partierna och makthavarna i de muslimska länderna för att de bryter mot denna grundläggande hållning i en islamisk demokrati. De respekterar inte sharia och de förföljer de islamiska partierna.¹¹⁰¹

Enligt de få pusselbitar som jag har fått fram på denna punkt framgår det alltså att det flerpartisystem som kan accepteras är ett flerpartisystem där partierna är islamiska eller åtminstone inte motarbetar ”islam”. Detta är i linje med al-Qaradawis grundtankar. De fåtaliga inläggen i denna fråga kan ju bero på att man i Sverige, liksom i Europa, inte hade som strategi att bilda partier alls, vilket jag ska återkomma till (se kapitel 14 och 16), till skillnad från många länder i den muslimska världen. Som vi ska se kom man i Sverige och Europa att i stället ägna sig åt lobbyverksamhet eller så att säga ”entristiskt” gå in i befintliga partier för att främja ”islams” intressen.

12.5 Kritik mot den sekulära statens demokrati

12.5.1 Kritik mot den sekulära statens demokrati hos MB

Al-Qaradawi

Det är som framgått ganska naturligt att al-Banna inte hade så mycket utvecklade åsikter om demokratin eftersom det låg bortom hans horisont, därför är det nu främst al-Qaradawi som ensam får representera brödrskapets ideologi på fundamental nivå i dessa frågor. I sin egenskap av den ”andlige ledaren” uttalar han sig med stor auktoritet och hans tankar sveper som vindpustar upp till även svenska hemsidor och tidskrifter. Men som också framgick bryter al-Qaradawis tänkande aldrig med al-Bannas grundläggande idéer, snarare kompletterar eller vidareutvecklar han dem. Samma sak gäller synen på den sekulära statens demokrati.

Som jag skrev tidigare uppfattar Brödrskapet islam som en värdeobjektivistisk, totalt omfattande lära för alla samhällets och livets områden; i europeiska termer en ”totalitär” ideologi. En sekulär stat och en sekulär demokrati med separation mellan religion och stat avvisas helt av Brödrskapet som vi såg; en islamisk samhällsordning kräver en islamisk stat. Brödrskapets syn på den sekulära staten diskuteras av al-Qaradawi i den nämnda boken *al-Din wa-al-Siyasah* (Religion och politik) från 2007. Felet med den sekulära staten är att den bygger på den felaktiga, kristna principen: ”Given kejsaren vad kejsaren tillhör, och Gud vad Gud tillhör”.

¹¹⁰¹ Ashraf El Khabiry, ”Den Muslimska dissektionen om demokrati”, *Salaam*, 2/1996: 22.

Historiskt sett ledde denna princip till en uppdelning mellan sekulär statsmakt och kyrklig makt i den kristna världen, berättar al-Qaradawi. En sekulär stat indikerar dock förekomsten av en dualitet mellan materia och själ som inte är acceptabel enligt islamisk uppfattning. Al-Qaradawi finner det omöjligt att lämna endast moskéerna till islam, medan skolor, universitet, domstolar, media, press, teater, bio och marknaden skulle överlåtas till sekulära krafter.¹¹⁰² Även om sekularismen inte strider mot den islamiska läran, eftersom islam ger plats för religiösa friheter, anser al-Qaradawi inte att detta räcker för att acceptera den. I stället åberopar han det speciella med *dar al-Islam*, islams boning. Ett islamiskt samhälle kräver en islamisk stat som garanterar *sharia*. Därför måste staten vara islamisk liksom allt umgänge mellan muslimerna i den allt mer utvidgade *ummah*. I detta utvidgade *dar al-islam* och inom den muslimska *ummah* måste den islamiska trosbekännelsen (*shahadah*) vara basen för samhällets psykologiska och intellektuella sammanhang.¹¹⁰³

Al-Qaradawi kommer så in på hur man ska tänka om den islamiska *ummah* när den lever som minoritet i länder med en sekulär ordning, han tycks särskilt tänka på Europa och USA. I den sekulära ordningens länder accepteras islam i princip. Men bara om trosbekännelsen begränsas till det personliga livet och inte har något inflytande på det sociala och offentliga livet. Om den troende vill utöva sin trosbekännelse och tillbedjan, måste detta vara innanför moskéns väggar. Detta innebär att den muslimska minoriteten, som lever under en sekulär regim, inte kan utöva sin religion och sin kulturella identitet i det övriga samhällslivet där den sekulära statens principer råder.¹¹⁰⁴ Han sammanfattar förhållandet mellan islam och sekularism på följande sätt:

Det finns ingen samexistens mellan sann islam och sann sekularism, för de är som en makes två hustrur, om du tillfredsställer den ena av dem, misshagar du den andra, eller som de två dämparna på en våg där den ena dämparen går upp lika mycket som den andra går ner.¹¹⁰⁵

Den muslimska minoriteten i Europa och USA, tycks al-Qaradawi mena, lider alltså av en motsägelse mellan å ena sidan islams religiösa plikter och regler, och å andra sidan den sekulära statens sekulära, liberaldemokratiska principer. Al-Qaradawi hävdar att sekulär demokrati är oförenlig med islam eftersom den avvisar det som

¹¹⁰² al-Qaradawi 2007: 56.

¹¹⁰³ al-Qaradawi 2007: 95.

¹¹⁰⁴ al-Qaradawi 2007: 98ff.

¹¹⁰⁵ al-Qaradawi 2007: 101.

”لا تعايش بين الإسلام الحقيقي والعلمانية الحقيقية، فهما كالضرتين، إذا أرضيت إحدهما أسخطت الأخرى، أو ككفتي الميزان لا ترجح إحدهما إلا بمقدار ما تحت الأخرى.”

islamisk trosbekännelse ålägger sina troende, att forma sitt liv enligt trosbekännelsens regler (vilket är sharias regler).¹¹⁰⁶

MB:s och al-Qaradawis ståndpunkt är att den sekulära staten inte går att förena med islam, eftersom islam är en samhällsordning där religionen utövas i det sociala livet. Den kolliderar med den sekulära statens samhällsordning där religionen ska vara en privatsak.

12.5.2 Kritik mot den sekulära statens demokrati hos IFiS

Ashraf El Khabiry tar upp dessa frågor i en principiellt argumenterande artikel i *Salaam* från 1996 med titeln ”Islam och demokrati, två oförenliga begrepp?”. Hans principiella ståndpunkt är densamma som al-Qaradawis, att den liberala demokratin och den sekulära staten i princip är oförenliga med ”islam”. I en islamisk samhällsordning är *sharia* grundlagen som alla måste rätta sig efter, och staten måste vara en islamisk stat, underordnad *sharias* principer, vilket garanterar rättvisa, enighet och moral i samhällslivet.

Den liberala demokratin är dessutom i grunden bristfällig, fortsätter El Khabiry, som det verkar i en närmast marxistiskt färgad demokratikritik. Den kan aldrig frambringa ett rättvist eller ett moraliskt samhälle. Den liberala demokratin säger sig utgå från olika politiska åsikter som alla åberopar sig på rättvisepprinciper och moraliska argument, framhåller han. Men i realiteten är det marknaden och det kapitalistiska systemet som har det största inflytandet med sin omoraliska attityd och sitt förakt för rättvisa. Han skriver:

Med demokratisk kontroll hade marknadslösningar svårt att agera, och med stor öppenhet för marknaden hade demokratin svårt att hävda sig. Demokratin strävar mot hänsyn till olika åsikter och till majoritetsbeslut för rättvisans skull, medan marknaden är en sluten värld där aktörerna inte behöver rättfärdiga sina ståndpunkter moraliskt.¹¹⁰⁷

Men i slutändan är det marknaden som har makten. Marknaden är överordnad demokratin. Därför fungerar inte demokratin som system när den kombineras med marknad och kapitalism.

El Khabiry framför slutligen ytterligare kritik mot demokratin, och hur den korrumperar principerna om rättvisa och moral. Det är det faktum att de politiska representanterna utgör mindre än en promille av befolkningen. De fattar beslut och kompromissar med andra politiska representanter samt med de kapitalistiska företagen utan godkännande från väljarna. Dessutom innebär demokratin minoritetsförtryck eftersom en tredjedel av befolkningen (i Sverige) utsätts för diskriminering och förtryck på grund av etniskt eller nationellt ursprung, sin religiösa tillhörighet eller sin hudfärg. Den här minoriteten diskrimineras och stämplas

¹¹⁰⁶ al-Qaradawi 2007: 100.

¹¹⁰⁷ Ashraf El Khabiry, ”Islam och demokrati, två oförenliga begrepp?”, *Salaam* 1/1996: 14–18.

med icke-status och har därför svårt att hävda sig eller förbättra villkoren för sig själva eller sina barn.¹¹⁰⁸

Internationellt sett ägnar sig den liberala demokratin åt dubbelmoral, fortsätter han, återigen i en närmast marxistisk kritik av kolonialism och ekonomisk imperialism. De västerländska staterna, som påstås styras av demokratiska principer, accepterar inte att muslimer i muslimska länder får välja regeringar som inte uppfyller västerländska regeringars intresse. El Khabiry ger exempel på hur EG inte låter Turkiet få fullt medlemskap. Ett annat exempel är hur Frankrike, som en gång hade Algeriet som sin koloni, stödde den militära kuppen mot de valda efter valet 1991. (Han kunde ha tagit upp en lång rad andra exempel, och hade han skrivit idag hade han kunnat lägga till USA:s stöd till militärkuppen mot Muslimska brödraskapets, visserligen med knappa siffror, folkvalde president Muhammad Mursi i Egypten 2013.) De västerländska demokratierna stödjer diktaturer i fattiga länder, anser El Khabiry, för att de gynnar deras ekonomiska intressen. Denna dubbelmoral leder till förtryck och fattigdom för miljontals människor. Liberal demokrati passar för de kapitalistiska länderna, som lever på plundring av naturresurserna i fattiga länder.¹¹⁰⁹

El Khabirys kritik mot den liberala demokratin är alltså för det första principiell, på ideologins fundamentala nivå, grundad på idéerna om överlägsenheten hos islams principer och en islamisk stat. För det andra är kritiken också empirisk och praktisk, på ideologins operativa nivå, och gäller de västerländska staternas faktiska uppträdande i världen.

I grunden liknar hans ståndpunkt al-Qaradawis, att en sekulär stat, och dess "demokrati" inte går att förena med islam.

Jag har inte funnit några fler texter som explicit diskuterar den sekulära statens (bristfälliga) demokrati. Men Ashraf El Khabirys åsikter passar väl in tillsammans med de som har uttryckts i andra frågor ovan om flerpartisystemet, *shura*, den islamiska staten, *sharia* och de andra. Även i fråga om den sekulära staten och om den är förenlig med islam säger den enda pusselbit som jag kunde finna att den inte är det. Och det med samma argument som al-Qaradawi. Så även på denna punkt finner jag likhet i ideologin mellan IFiS och MB, på fundamental nivå ska tilläggas. Det ska också tilläggas att jag inte någonstans har funnit något eller någon som talar emot al-Qaradawi, för att inte tala om al-Banna i dessa frågor. Intern kritik och intern diskussion om ideologins fundamentala frågor lyser med sin frånvaro.

¹¹⁰⁸ Ibid.

¹¹⁰⁹ Ashraf El Khabiry, "Den muslimska diskussionen om demokrati", *Salaam* 2/1966: 19.

12.6 Frågan om Brödrskapet ”islamiska demokrati”

Ovan har framkommit ganska entydiga resultat i frågan om Muslimska brödrskapets syn på samhällsförändring och syn på staten. I en islamisk samhällsordning med sharia som grund – så argumenterar både al-Banna och al-Qaradawi – måste staten vara islamisk. Al-Banna motsätter sig flerpartisystemet eftersom det skapar splittring i den möjliga, enhetliga och islamiska *ummah*. Al-Qaradawi accepterar flerpartisystemet under vissa villkor, om partierna är för islam, och alltså alla stödjer utvecklingen av en islamisk *ummah*. Raymond William Baker har alltså fel, enligt min mening, när han hävdar att al-Qaradawi i frågan om pluralism och flerpartisystem ”explicitly rejected the contrary views of Hassan al-Banna”.¹¹¹⁰ Som synes råder det ingen skillnad mellan dessa båda på denna punkt i ideologin, på fundamental nivå. Baker härddrar vad al-Qaradawis pluralism innebär för att passa tesen om en ”ny” islamism genom Yusuf al-Qaradawi. (Frågan om al-Qaradawis pluralism och demokratisyn ska jag återkomma till i kapitel 15.2 nedan.)

Genom att alla partier ska vara islamiska och stödja *sharia*, menar al-Qaradawi enligt ovan, behöver inte den islamiska ordningen hotas. Partierna får heller inte vara anti-islamiska eller ifrågasätta religionen eller profeten, eller andra religiösa symboler. Pluralismen gäller alltså för olika *islamiska* partier, ungefär som att det finns olika islamiska lagskolor som har olika syn på sharia men inte ifrågasätter *sharias* gudomliga auktoritet. Och man får förutsätta att samma principer också gäller yttrandefriheten och pluralistiska medier. Det är alltså fråga om pluralism inom ramen för islam och *sharia*. Det är al-Qaradawis ståndpunkt enligt min tolkning. Denna tolkning av ”pluralism” ansluter också till al-Qaradawis begrepp ”bindande *shura*” (för och av muslimer) eller ”islamisk demokrati” (för och av islamiska partier), vilket framgick ovan. (Se kapitel 15.2 nedan.)

Ytterligare ett element i ideologin på fundamental nivå är utopin, som förtydligar det yttersta målet i Brödrskapets politiska tänkande.

¹¹¹⁰ Raymond William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003: 173.

Kapitel 13. Utopin

13.1 Islams allmakt (al-tamkin) och visionen om ett världsomspännande kalifat

Brödraskapets utopi är *al-Tamkin*, ett begrepp från Koranen som betyder allmakt eller totalmakt. I Muslimska Brödraskapets ideologi på fundamental nivå används begreppet för att beskriva ett historiskt slutmål, att alla andra religioner och livsåskådningar har underkastat sig islam. Sådana utopier finns också i andra ideologier, kanske främst känt i marxismen-leninismen. En av de mest betydelsefulla studierna om *fiqh* (islamiska rättsliga principer) gällande *al-Tamkin* är en bok skriven av Mohamed Al-Sallabi, ledare i Muslimska Brödraskapets libyska gren och medlem i Europeiska fatwarådet. Boken, som är utgiven 2005, har titeln *Tabsir mo'meneen fi fiqh al-Nasr wa al-Tamkin fi al-Quran al-Karim* (Att upplysa de troende om rättspraxis gällande seger och allmakt i den ädla Koranen) ger en historisk bild av begreppet *al-Tamkin* som inkluderar att islams seger kan se ut på olika sätt. Allmakt kan enligt honom uppnås genom att jordens länder islamiseras via *da'wah*-mission men också genom att segra militärt över islams fiender för att etablera en världsomspännande islamisk stat.¹¹¹¹

Det finns också andra typer av *al-Tamkin* som till exempel att troende deltar i styrandet, eller tar på sig ansvaret att styra, även i ett icke-muslimskt land, vilket också sprider islam. Som exempel ur den gamla religiösa historien nämner Al-Sallabi profeten Yusuf som styrde Egypten. Han ger också andra exempel på att islamiska rörelser deltar i den politiska styrelsen som i Jemen, Jordanien och Turkiet.¹¹¹² Al-Sallabi hävdar att *ummah* har svårigheter att nå *al-Tamkin* under de nuvarande politiska omständigheterna på grund av ”de drastiska begränsningar och det brutala krig som inletts mot islam, och de konspirationer som planeras mot dem av kristna, judar och islamfiender”.¹¹¹³

Krig och konspirationer mot muslimer av ”kristna, judar och islamfiender” är vanliga, återkommande förklaringar till den muslimska världens svaghet. Men historiens slut är ändå bestämt. Trots konspirationer och krig mot islam och muslimer kommer *ummah* att segra och nå *al-Tamkin*, det är ett löfte från Gud som också framgick av visionen om den islamiska ordningens slutliga ankomst (kapitel 12.1).

¹¹¹¹ Ali Mohamed Mohamed al-Sallabi, تبصير المؤمنين بفقہ النصر والتمكين في القرآن الكريم, *Tabsir mo'meneen fi fiqh al-Nasr wa al-Tamkin fi al-Quran al-Karim*, (Att upplysa de troende om rättspraxis gällande seger och allmakt i den ädla Koranen). Kairo: al-Tabe'een Bookstore, 2001: 604.

¹¹¹² al-Sallabi 2001: 605.

¹¹¹³ al-Sallabi 2001: 5.

13.2 Islams ”al-Tamkin” och den islamiska ordningen

Som nämndes tidigare (kapitel 12.1) är ett grundläggande mål i Muslimska brödraskapets ideologi att en islamisk samhällsordning och en islamisk stat, ett kalifat, ska uppstå. I ett av sina meddelanden, *Ila ayy shay' nad'u al-nas* (Meddelande om vad vi erbjuder folk) hävdar Hassan al-Banna att *da'wah* är en del av det stora politiska projektet där en islamisk samhällsordning är det slutliga målet.¹¹¹⁴ På vägen dit måste islam segra över alla andra religioner och samhällsordningar. I sitt meddelande *Risalat 'ila al-shabab* (Meddelande till ungdomar) skriver han:

Därefter, och med det/honom, vill vi att vår mission ska nå ut till hela världen, informera alla människor och sprida missionen till jordens alla hörn och låta varje härskare underkasta sig den så att ett *fitnah* [oenighet] inte sprider sig och att religionen helt ska tjäna Gud.¹¹¹⁵

Utopin för Brödraskapet är alltså en samhällsordning som omfattar hela världen genom att alla andra makter och religioner är besegrade. Detta mål satte al-Banna som det högsta målet för rörelsen och han legitimerar detta mål med koranversen ”Och bekämpa dem tills det inte finns någon *fitnah* [oenighet] och [tills] religionen, hela, är för Allah” (Koranen 8: 39) tillsammans med en annan vers, ”Allah vägrar allt annat än att fullända sitt ljus, även om de som inte tror ogillar det” (Koranen 9: 32).¹¹¹⁶ Det betyder att inrättande av ett världsomspännande kalifat och Guds allmakt medför att islams fiender måste ”bekämpas” till dess att alla har underkastat sig Gud och det inte längre finns någon *fitnah*, oenighet. Denna kamp förutsätter alltså väpnad *jihad* som sitt yttersta medel, vilket jag återkommer till nedan (kapitel 14). Och som vi såg menar al-Banna med ”islam” underförstått ”Brödraskapets islam”, och att de som har att utföra denna kamp och avgöra när det inte längre råder någon ”oenighet” är företrädarna för ”rätt islam”, det vill säga hans eget Muslimska brödraskap.

¹¹¹⁴ al-Banna, ”رسالة إلى أي شيء ندعو الناس”, (Meddelande om vad vi erbjuder folk), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-11-08. <http://archive.is/10Bue>

¹¹¹⁵ al-Banna, ”رسالة إلى الشباب”, *Risalat 'ila al-shabab*, Meddelande till ungdomar, *Ikhwan wiki*. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_إلى_الشباب
Arkiv, 2017-04-26. <http://archive.is/uh7rP>

”نريد بعد ذلك ومعه أن نعلن دعوتنا على العالم، وأن نبلغ الناس جميعاً وأن نعمّ بها أفاق الأرض، وأن نخضع لها كل جبار، حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله.”

¹¹¹⁶ al-Banna, ”رسالة التعاليم”, Meddelande om läror, *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-08-31. <http://archive.is/k0sxV>

13.3 Muslimernas uppgift att vara ”frälsningsarmén” för den omyndiga mänskligheten

I ljuset av detta historiska mål uppfattar Muslimska brödrskapet mänskligheten som omyndig och defekt. I det ovan nämnda meddelandet *Ila ayy shay' nad'u al-nas* (Meddelande om vad vi erbjuder folk) menar Hassan al-Banna att Gud genom koranen sätter muslimerna främst och ger dem ett världshistoriskt uppdrag. Gud ger muslimerna uppdraget att vara förmyndare över hela den omyndiga och syndiga mänskligheten och ger dem rätt att dominera och behärska alla andra för att förverkliga Guds planer.¹¹¹⁷ Gud valde muslimer till sina efterträdare på jorden och upphöjde dem till att vara förmyndare och guvernörer för alla människor och att bli betrodda med hans *sharia*. De ska vara ”frälsningsarmén som ska rädda mänskligheten”:

Detta är det sociala ansvaret som Allah har bett alla muslimer att utföra, och att förena sig för att bilda frälsningsarmén som ska rädda mänskligheten och leda den på rätt väg.¹¹¹⁸

13.4 Islams ”al-Tamkin”, ”jihad” och Islamisk ”kolonisering”

Al-Banna

Al-Isti'mar al-islami, Islamisk kolonisering av andra länder och religioner blir ett viktigt led i processen när muslimerna ska förvalta det gudomliga uppdraget och vara mänsklighetens förmyndare och införa islams *tamkin* över hela världen.

Muslimers ”kolonisering av världen”, eller erövring av andra områden efter väpnad *jihad*, beskrivs av al-Banna som idealisk och rättvis eftersom de andra folkslagen fick välja mellan tre alternativ: anta islam, betala *jizyah* eller välja krig. Den främling som konverterade till islam fick samma rättigheter och skyldigheter som muslimer. Den som behöll sin religion och betalade *jizyah* levde med sitt liv och sin egendom som *dhimmi*, tillhör *dhimmah* ”skyddsfolk”, under muslimernas juridiska och ekonomiska beskydd. Till slut, den som avvisade islam och vägrade att betala *jizyah* hade valt krig och strid. ”När den muslimska kolonisatören erövrar ett land gör han detta för att göra Allahs religion till den dominerande religionen”, skriver al-Banna.¹¹¹⁹

¹¹¹⁷ al-Banna, ”رسالة إلى أي شيء ندعو الناس”, (Meddelande om vad vi erbjuder folk), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-11-08. <http://archive.is/10Bue>

¹¹¹⁸ Ibid.

¹¹¹⁹ Ibid.

Al-Qaradawi

Al-Qaradawi har samma tänkande som al-Banna. Nedgångsperioderna i islam och muslimernas efterblivenhet gentemot européerna beror enligt al-Qaradawi på att muslimerna glömmar Guds löften om *al-tamkin*, eftersom alla Guds löften enligt honom säkerställer att framtiden är till för muslimer.¹¹²⁰

I sin bok *al-Mubashshirat bi-intisar al-Islam* (Tecken på islams seger) (2004) påpekar al-Qaradawi att de islamiska texterna är fulla av löften från Allah att stärka Muhammeds nation, att regera på jorden med stöd från koranversen (24:55).¹¹²¹ Ibn Kathir, en av de mest betydelsefulla uttolkarna av *sunnah*, åberopas här som stöd för att bekräfta giltigheten i hans tes, när muslimer erövrade världen från Marocko till Kina.¹¹²² Han bekräftade att detta löfte är evigt: ”Detta gudomliga löfte till troende är ett evigt löfte, och den seger och ära som uppnåddes under tiden för de rättfärdiga kaliferna kan uppnås av troende som kommer efter dem.”¹¹²³ Han förklarade att i koranen lovar Gud att islams dominans över andra religioner innebär islams seger över dagens alla ideologier och religioner:

Under de första islamiska århundradena segrade islam över judendomen, kristendomen, arabisk hedendom, persisk mazdaism och vissa asiatiska och afrikanska religioner, men den besegrade inte alla religioner, så vi väntar fortfarande på dessa goda nyheter, och Gud kommer inte att bryta sitt löfte.¹¹²⁴

Utöver koranen argumenterar al-Qaradawi för detta löfte, med hjälp av haditherna, bland annat en om erövringen av Rom. I en *hadith* fick profeten frågan: ”Vilken stad ska muslimer erövra först: Konstantinopel eller Rom?” då svarade profeten: ”Herkules stad först.” Al-Qaradawi kommenterar hadithen med att *Romiyah* menar profeten Rom, Italiens huvudstad, och med Konstantinopel menar han Istanbul. Hadithen innebär att profetens följeslagare visste att islam skall in i de två städerna och göra så att deras invånare konverterar till islam. De ville bara veta vilken av de två städerna som skulle erövrats först. Så han svarade dem att Konstantinopel skulle erövrats först.¹¹²⁵

Erövringen av Rom, huvudstaden för det västromerska riket, har varit en symbol för visionen att ta över Västeuropa för att skapa ett världsomfattande islamiskt kalifat. Karaktären av erövringen av Rom har förändrats enligt al-Qaradawi. ”Kanske blir

¹¹²⁰ al-Qaradawi 2004: 13.

¹¹²¹ Ibid. 2004: 13.

¹¹²² Ibid. s. 14.

¹¹²³ Ibid. s. 15.

¹¹²⁴ Ibid. s. 28.

”في القرون الإسلامية الأولى غلب الإسلام على اليهودية والنصرانية والوثنية العربية والمجوسية الفارسية، وبعض أديان آسية وأفريقية، ولكنه لم ينتصر على جميع الأديان، فلا زلنا ننتظر هذه البشارة، ولن يخلف الله وعده.”

¹¹²⁵ Ibid. s. 30.

nästa erövring, om Gud vill, en erövring som vilar på mission och idéer och inte nödvändigtvis svärdet.”¹¹²⁶

Som synes råder det ingen skillnad på denna punkt i ideologin på fundamental nivå. Al-Banna och al-Qaradawi är ense.

13.5 Al-tamkin, jihad och islams kolonisering hos IFiS

I Sverige har jag inte hittat särskilt många belägg för denna syn på allmakt och islams seger, bortsett från hur den finns allmänt uttryckt exempelvis i al-Bannas ”tjugo principer” och Internationella stadgan. Men den alltid aktive ledande personen Mahmoud Aldebe framför dessa tankar i en argumenterande artikel i tidskriften *Salaam* 1992 med rubriken ”Jihad i islam”. Där beskriver han islam som en ”revolutionär ideologi” som har som mål att förändra hela världen och bygga upp den enligt ”islams principer och ideal”.¹¹²⁷ Mahmoud Aldebe påpekar också att det är muslimernas ansvar att ändra världsordningen, utplåna alla tyranniska och onda system och genomdriva ett rättvist reformsystem i hela världen.¹¹²⁸

En motsvarande tanke presenteras av Ismail Abu Helal, ordförande för Islamiska Förbundet och rektor för Islamiska skolan i Växjö, i ett försök att bygga in verksamheten i Växjö i islams heliga historia. På en videoinspelning på moskéns hemsida och Youtube beskriver han sina och sina vänners aktiviteter i Växjö som en ”erövring av Sverige”. Han beskriver Sverige som ett land med ”månggudadyrkan”, och associerar därmed till den situation av mörker och okunnighet, *jahiliyyah*, som rådde på arabiska halvön före islams ankomst och innan Muhammed rensade *Kaba* från de polyteistiska avgudarna. Ismail Abu Helal jämför ”erövringen” av Växjö och Sverige med ”erövringen” av Nordafrika under den islamiska eran och säger:

Det påminner mig om Ibn Nusayrs erövringar när de erövrade polyteisternas land. Polyteisterna kommer numera till våra länder [i Mellanöstern] ... här [i Sverige] är det en stor tillströmning av svenskar till islam. [När] Soldaten som krigar i Irak, går hans fru, syster, mor och bror här in i islam.¹¹²⁹

¹¹²⁶ Al Jazeera, ”المبشرات بانتصار الإسلام: الشريعة والحياة”, (Sharia och livet: Tecken på islams seger), 1999-01-24. Arkiv, 2022-05-31. <https://archive.ph/AX7RZ>

”ربما يكون الفتح القادم -إن شاء الله- هو فتح الدعوة والفكر ليس من الضروري أن يكون الفتح بالسيف.”

¹¹²⁷ Mahmoud Aldebe, ”Jihad i Islam”, *Salaam*, 2/92:3f.

¹¹²⁸ Mahmoud Aldebe, ”Jihad i Islam”, *Salaam*, 2/92:4f.

¹¹²⁹ Islam TV, Islamic Center i Växjö, Sverige. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/open?id=1dAD0s5dC8GAgROhEILADhslusPVhHNjH>

”يذكرني بفتوحات موسى ابن نصير لما كانوا يفتحوا بلاد المشركين. المشركين حالياً يأتون إلى بلادنا... هنا إقبال شديد من السويديين على الإسلام فالجندي الذي يحارب في العراق هنا تدخل في الإسلام زوجته وأخته وأمه وأخوه.”

Visserligen var Ibn Nusayrs erövringar i Nordafrika knappast fredliga, och visserligen är svensken som konverterat och krigar i Irak för islam inte heller fredlig, men processen när soldatens fru och andra släktingar i Sverige konverterar liknar en fredlig ”erövring” av det svenska samhället genom *da’wah* och konvertering.¹¹³⁰ Ovan framgick också att jihad för islams sak enligt al-Banna fortgår i sju sammanflätade steg av missionering och organisering, där det sista steget är inrättandet av en islamisk stat – med trolig makterövring genom väpnad *jihad* på grund av fiendernas motstånd – varvid ändå en genomsyrande *da’wah* är grundläggande för framgången (kapitel 12.1). Denna stegvisa strategi av fredlig *da’wah* och ett slutligt mål av islams allmakt återkommer jag till i nästa kapitel.

I några få pusselbitar framkommer samma syn hos IFiS som hos al-Banna och al-Qaradawi. Däremot är ju den centrala ställningen för al-Bannas ”tjugo principer” en indikation för att Brödraskapets ideologi lyfts fram som viktig och fundamental. Om jag får gissa kan jag tänka mig att unga människor med stort intresse diskuterar frågan om jihad och islams allmakt vid rörelsens träffar och studiecirklar.

13.6 Sammanfattning

Som framgår ligger Muslimska brödraskapets utopi, ”islams” totala makt, *al-Tamkin*, väldigt nära slutmålet om en islamisk samhällsordning och en islamisk stat (kapitel 12.1). Jag markerar konsekvent med citationstecknen att det är al-Bannas politiserade version av ”islam” som det handlar om, de grundläggande idéerna i hans fundamentala ideologi. Till sitt ideologiska innehåll och associationsvärld handlar det om en visionärt tänkt universell *ummah*, där ”islam” genom *da’wah* har kommit att finnas i alla människors sinnen på jorden och alla tänker och lever enligt Guds lag, *sharia*, vilken i sin tur garanteras och upprätthålls av en islamisk stat. Utopin och det handlingsstyrande grundvärdet är ”islam”, en ”islam” som har spritts från sin början hos Gud via profeten och hans följeslagare, till att genom Muslimska brödraskapets organisation och verksamhet slutligen omfatta hela världen.

¹¹³⁰ Ismail Abu Helal, AL-Wakf Media, Islam TV, YouTube. Datum saknas, Islamiska förbundet, Växjö. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1dAD0s5dC8GAgROhEILADhslusPVhHNjH/view>

Kapitel 14. Metod för samhällsförändring

14.1 Hassan al-Bannas gradualistiska ”sjustegsstrategi”

Som vi såg ovan (kapitel 12 och 13) är Brödraskapets långsiktiga politiska målsättning, att genom *da'wah* låta ”islam” genomsyra hela samhället för att slutligen uppnå det tillstånd då islams ”allmakt” råder på jorden. Samhället ska förändras via en missionerande aktivism som kan sammanfattas med det gamla islamiska begreppet *jihad*, i dess allmänna betydelse av strävan och ansträngning. Brödraskapets principiella metod för samhällsförändring har med början hos R.M. Mitchell beskrivits som en nerifrån- och- upp-strategi av islamisering i sju steg med tre faser, framlagd av Hassan al-Banna i hans *Femte konferensmeddelande* 1939.¹¹³¹ Victor J. Willi kallar i *The Fourth Ordeal* (2021) denna strategiska metod för ”the Brotherhood’s seven-step blueprint for Islamic reform”, sjustegsstrategin för en islamisk reformering av samhället. Den återges med sina sju steg även hos Khalil al-Anani i *Inside the Muslim Brotherhood* (2016) som kärnan i al Bannas syn på samhällsförändring, där förändringen börjar hos individen och i individens förståelse av ”sann islam”. Brödraskapets principiella metod för samhällsförändring är alltså en nerifrån- och- upp-strategi baserad på *da'wah* – förkunnelse, upplysning eller missionering – att sprida kallelsen till ”islam” från individ till individ. De sju stegen kan ses som en idealiserad och stiliserad vision av hur den genomsyrande förändringen ska kunna gå till, som en vägledande plan.¹¹³²

Denna stegvisa strategi, *al tadarug*, omsätts konkret på operativ nivå i tre faser för brödraskapets praktiska verksamhet. Dessa läggs fram av al-Banna i hans *Risail al-mutamr al-khamis*, det Femte konferensmeddelandet 1939 (troligen ett möte för Brödraskapets dåtida *shura*-råd).¹¹³³ Den första och helt outhärliga fasen är *da'wah*. Islamisk *da'wah* tas enligt al-Banna välvilligt emot av mänskligheten eftersom alla människor, så är tanken, längtar efter förverkligandet av religionens löften om en rättvis och blomstrande värld, präglad av enighet och fred. Samhällets islamisering genom *da'wah* börjar genom att övertyga manliga individer genom predikningar och möten, om så behövs i gathörn eller på caféer. Efter hand startas tidningar och pamfletter som kan nå flera. De på så sätt övertygade, islamiserade männen ska sedan skapa islamiska familjer där hustru och barn ska inordnas i det islamiska projektet. Islamiseringen sprider sig till företag och myndigheter. Samtidigt bygger man sociala, kulturella och religiösa institutioner såsom skolor, moskéer, vårdcentraler och sociala välfärdsinrättningar som bildar grund för en

¹¹³¹ Mitchell 1969/1993: 13–15.

¹¹³² Willi 2021: 32; al-Anani 2016: 63.

¹¹³³ Framställningen här baseras på Mitchell 1969/1993: 14–15, 197, 300; Lia 1998: 53–86; Krämer 2009: 50–61, 99–104; Vidino 2010: 21; Willi 2021: 30–33.

massbas och dessa institutioner utgör början till en islamisk samhällsordning, ett faktiskt existerande islamiskt samhälle med Brödraskapets moskéer och övriga institutioner som ryggraden. Den andra fasen är att ur denna massbas rekrytera kompetenta och villiga aktivister och inlemma dem i Brödraskapet som organisation. För att bära och genomföra denna islamiserande samhällsförändring tänker sig al-Banna en massbaserad, ideologiskt enhetlig organisation med drag av kaderparti och ett starkt och tydligt ledarskap.

Brödraskapet går i detta steg från missionerande till organisering och förberedelse samt urvalet och utbildningen av lämpliga och dugande medlemmar. Den tredje fasen är rent politisk, ett steg av genomförande, att med styrka och självförtroende träda fram som påtryckningsgrupp, inte som politiskt parti, och ställa krav med genomtänkta policyförslag och politiska aktioner för att pressa regimen att införa islamiserande åtgärder eller återupprätta *sharia*. I sitt "Meddelande till femte konferensen" 1939 förtydligade al-Banna sammanfattande att Brödraskapets allmänna uppgift är att vara politisk eftersom islam är politisk. Han framhöll med enfaset: "brödraskapet är en politisk gruppering och dess uppgift är politisk".¹¹³⁴ Denna process av stegvis genomsyrande islamisering äger också rum i flera länder samtidigt och till slut återupprättas en förenad islamisk *ummah*, det är den visionära tanken, och ett universellt kalifat. Till slut uppnås historiens slutmål, islams *tamkin* över hela jorden. (Jag återkommer till de sju stegen i "sjustegsstrategin" och de tre praktiska faserna i kapitel 14.4.1 nedan.)

Men till skillnad från det troende folket som längtar efter "islams" budskap finns politiska härskare och politiska strömningar som bekämpar "muslimerna" och som inte kommer att lämna ifrån sig makten frivilligt, det var al-Banna tydligt medveten om. "Muslimerna", det vill säga Brödraskapet som företrädare för "sann islam", måste alltså vara beredda på att möta motstånd och repression när de får framgångar och blir starkare. Brödraskapets *jihad*, den egna andliga ansträngningen och ansträngningen att utöva *da'wah* bland folket och bygga organisationen, måste alltså kompletteras med förberedelse för politiska konflikter. Och dessa kan innebära användandet av våld. För det ändamålet understödde och utvecklade al-Banna en aktivistisk och militant scoutrörelse, *the Rovers*, och en hemlig, militärt inriktad organisation, *al-Tanzim al-khas*, den "privata organisationen" som också prövades på allvar i kriget mot Israel 1948 som framgått ovan (se också kapitel 14.3.2 nedan). Det kommer också att framgå att Brödraskapet har en fortfarande levande idé om väpnad *jihad* på den fundamentala nivån i sin ideologi, och att våld därmed ses som nödvändigt under vissa villkor, om inte annat som en sista utväg.

Mot slutet av 1930-talet verkade Brödraskapets process av uppbyggnad och förberedelse ha nått sin tredje fasen, övergången till politisk påtryckning kunde ta sin början. I sin klassiska studie skriver R.M. Mitchell:

¹¹³⁴ Se t.ex. Willi 2021: 30–31; Krämer 2010: 50 ff.

Internally, then the fifth conference of 1939 suggested that the Society had assumed its fundamental shape and was sufficiently strong, in its own mind, to flex its muscles publicly albeit cautiously. Its external activity...developed more boldly, more self-assuredly, and more inclusively as its ideas, and the instruments of those ideas, evolved more clearly and precisely.¹¹³⁵

Den försiktighet som Mitchell syftar på uppkom ur al-Bannas kritik av och konflikter med de mer radikala och otåliga delarna av rörelsen som menade att faserna av *da'wah* och organisering tog alldeles för lång tid. Al-Banna var dock tydlig med att man inte kunde agera, och framför allt inte utmana statsmakten, innan man hade uppnått en mycket större politisk (massbasen) och organisatorisk (Brödraskapets interna organisering) styrka, som jag ska förtydliga nedan. Denna försiktighet skulle sedan, genom en rad politiska kriser och skiftande omständigheter bli Muslimska brödraskapets ständiga kännetecken. Samtidigt fortsatte al-Banna tålmodigt organisationsbyggandet under 1940-talet och kompletterade det med familjesystemet, systemet av *usra* med distrikt och regioner, som vi har mött, och som blev Brödraskapets bärande inre struktur.

Den tydliga vändningen till den tredje fasen, politiskt påtryckningsarbete, är påtalad i litteraturen där Brynjar Lia uppmärksammar en berömd ledarartikel i Brödraskapets tidning *al Nadhir* 1938 med rubriken *Khatwatuna al-thaniya* (Vårt andra steg). I denna artikel skriver al-Banna (i engelsk översättning från Lia):

We are moving from propaganda alone to propaganda accompanied by struggle and action. We will direct our Islamic mission to the leadership of the country: the notables, the government, rulers, elders, legislators and political parties...We will place our programme in their hands and demand that they lead this country...on the path of Islam with courage and without hesitation. If they respond to our call and adopt the path of our aim, we will support them. But if they resort to double-crossing and evasion and hide between false excuses and pretexts, then we are at war with every leader, every president of a party and every organization that does not work for the victory of Islam and does not move in the direction of re-establishing the rule of Islam [*hukm al-islam*].¹¹³⁶

Al-Bannas politiska linje vid denna tid är alltså: Vi ska placera vårt program i händerna på eliterna, framför allt kungamakten, och om de stödjer oss kommer vi att stödja dem. Men om de inte stödjer oss kommer vi att befinna oss i krig med dem. Tanken om väpnad kamp ligger alltså nära under ytan i dåtida politik i Mellanöstern. Brevet är ett tydligt förkastande av den existerande maktstrukturen i Egypten, framhåller Lia.

I sin bok *Hassan al-Banna* (2010) kommenterar islamhistorikern Gudrun Krämer att ledarartikeln i *al-Nadhir* var en öppen utmaning gentemot kungahuset och den

¹¹³⁵ Mitchell 1969/1993: 15.

¹¹³⁶ Lia 1998: 206.

egyptiska makteliten. Den ger, menar hon en inblick i al-Bannas syn på politiken och på Brödraskapets uppgift: att det endast finns en väg, islams väg, och att det är Muslimska brödraskapet som står för den. Till detta fogar hon att i al-Bannas tänkande fanns det inget legitimt alternativ till Brödraskapet utan endast som i citatet "false excuses and pretexts".¹¹³⁷ Om vi till detta fogar al-Bannas grundläggande syn på "Brödraskapets islam" (se kapitel 10.1) så kan vi förstå vidden och djupet i al-Bannas självuppfattning. För honom är det bara Muslimska brödraskapet som kan agera i politiken med sann och autentisk moralisk rättfärdighet, grundad som den är i en sann och autentisk islam, och med målet: "re-establishing the rule of islam (*hukm al-islam*)".

Vi möter alltså en sjustegsstrategi som omsätts i tre praktiska faser. 1) Först och främst *da'wah*, upplysning och förkunnelse bland folket som leder till islamisering på individnivå. 2) Därtill organisering och förberedelse, byggandet av en enig och slagkraftig organisation. 3) Slutligen politisk påtryckning för islamisering av samhälle och stat. Detta är Brödraskapets *principiella metod för samhällsförändring på ideologins fundamentala nivå*. En stegvist genomtänkt, allmän vägvisning // som sedan ska omsättas i praktiken. Nedan kommer jag att kalla den för al-Bannas "stegvisa genomsyrande strategi", eller hans "sjustegsstrategi" (se kapitel 14.4.1).

Det framgår emellertid av den skissartade skildringen ovan (se även kapitel 1.2 och 3) att det endast är de två första fasernas steg som är systematiskt upplinjerade och omsatta i praktiken, vilket också framgår av R.M. Mitchells klassiska skildring. Metoder och institutioner för *da'wah* utvecklades redan under Brödraskapets första decennium. Stärkandet av Brödraskapets inre övertygelse, organisation och uppbyggnad pågick ständigt under 1930- och 1940-talen.¹¹³⁸ Däremot fanns det ingen tydlig strategisk planritning för den tredje fasen, politiken och det politiska påtryckningsarbetet. Mitchell skriver om al-Bannas syn under 1940-talet:

In talking about Islamic reconstruction, it is said, he deliberately generalized his views within the terms 'the Islamic system' (*al nizam al-islami*) without much specification as to what this meant in terms of government theory and practice.¹¹³⁹

I politiken – som påtryckningsgrupp, inte parti – verkade al-Banna alltså snarast vara beredd att pröva sig fram, vilket också ledde till en rad svängningar i hans och rörelsens ställningstaganden gentemot kungahuset (med katastrofen 1948–1949), lärdomsinstitutionen al-Azhar, det nationalistiska *al-Wafd-partiet* och inte minst "de fria officerarna" (med katastrofen 1954). Vi såg att Victor J. Willi talade om fyra stora prövningar, det som rörelsen kallar *mihna* (se kapitel 3.3). Bristen på plan för

¹¹³⁷ Krämer 2010: 52 "There was only one legitimate path, the path of Islam, and the Muslim Brothers stood for it; dissent could not be based on any legitimate alternative, but only on illegitimate devices and desires".

¹¹³⁸ Se Mitchell 1969/1993: 36–37.

¹¹³⁹ Ibid: 40.

den politiska fasen ledde också till osäkerhet om relationen mellan å ena sidan tanken på total samhällsomvandling som finns i ideologin på fundamental nivå (enligt ovan) och å andra sidan de pragmatiska ställningstaganden som ständigt blev nödvändiga på operativ nivå och i praktisk politik för att rörelsen över huvud taget skulle överleva. Politiska framstötter ledde gång på gång till repression från regimerna, och de blandades med reträtter till rörelsens bastioner i basarbetet med dess moskéer, skolor och välfärdsinrättningar.

Detta politiska pendlande hade sin motsvarighet i de interna, ständiga motsättningarna mellan radikalism och gradualism, mellan politisk revolution och fredlig, genomsyrande *da'wah*. Åren under Hosni Mubarak efter 1981 präglas därtill av en ständig dragkamp mellan repression och tillåtelse, politiska förbud och inskränkningar av rörelsefriheten, men också lyckosamma perioder av fokusering på den lokala basen och byggande av en periodvis, lyckosam intern ekonomisk struktur.¹¹⁴⁰ Denna osäkerhet och splittring rörande den politiska strategin – genomsyrande *da'wah* eller partipolitik – manifesterades med tragisk utgång, under revolutionsperioden 2011–2013, som jag nämnde ovan (kapitel 3.3.3; 3.3.4; 4.5; 12.6).

Man skulle sammanfattande kunna säga att eftersom de praktiska faserna ett och två konsoliderades redan under 1930- och 1940-talet är Brödraskapet till sin ideologi och mentalitet säkra på hur dessa steg ska uppfyllas och vilka institutioner man ska inrätta. Detta kommer att återkomma som den självklara praktiken vid rörelsens etablering i Europa. Med början i stegvist genomsyrande *da'wah*, stärkandet av organisationen och utvecklandet av moskéer, skolor och kulturella centra, och sedan som politisk påtryckningsgrupp, skulle Brödraskapet i Europa huvudsakligen komma att kopiera al-Bannas planritning från 1939. Men när det gäller den tredje fasen, politiken, har Brödraskapet som sagt under hela sin existens levt i en stor osäkerhet om vad de grundläggande idéerna på fundamental nivå i ideologin egentligen kommer att kräva av det praktiska och operativa handlandet i den politiska fasen. Detta dilemma fann sin lösning i ”den europeiska strategin” som jag ska återkomma till snart (kapitel 14.5), en utveckling som mer i detalj sedan ska undersökas i *Del IV. Praktisk politik*, särskilt rörande Sverige (se kapitel 16–18). Kanske kan man säga att Brödraskapet ända sedan al-Bannas stolta proklamationer vid Femte generalkonferensen 1939 har levt i en utdragen och smärtfylld tredje fas, den politiska fasen, där den principiella synen på samhällets islamisering genom sjustegsstrategin har varit visionen och planen, men där det praktiska handlandet inom politiken har varit desto mer otydligt. Synen på samhällsförändring ska nu analyseras närmare.

¹¹⁴⁰ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 14–34; Lia 1998: 199–227; Pargeter 2013: 18–53; al-Awadi 2014: 76–106; Osman 2016: 23–44.

14.2 Begreppet Jihad i Muslimska brödraskapets ideologi

14.2.1 Al-Banna och jihad. En grundläggande ideologisk utgångspunkt

Som vi såg var tredje fasen i samhällsförändringen en fråga om politisk påtryckning, ”det praktiska steget där vi skördar frukterna av missionen”. Där börjar målet bli uppenbart, att politiskt kämpa – bedriva *jihad* – för att vinna regimen för ”islams” sak och få den att stödja utvecklingen mot en islamisk ordning och en islamisk stat. Jihad är alltså ett begrepp på ideologins fundamentala nivå, och får alltså en visionär klang av något avlägset, men samtidigt en riktningsgivande mentalitet av att befinna sig i kamp och vara beredd på kamp.

Jihad betyder strävan eller ansträngning. Begreppet är koraniskt och kan användas i olika avseenden. Som till exempel ansträngningen att leva i enlighet med Guds lag eller att sträva efter islams framgångar i människors sinnen som vi såg. Men historiskt och politiskt har ordet också använts för att beteckna ansträngningen att kämpa militärt mot islams fiender för att försvara den islamiska nationen och islams principer, eller erövra nya landområden för da’wah. Som framgår ovan av tidningsledaren i *al-Nadhir* 1938 ställs frågan om de härskande eliterna i Egypten nu kommer att sälla sig till ”islams fiender”, det vill säga Brödraskapets fiender, eller om de kommer att stödja Brödraskapets islamiserande strävan. Väpnad *jihad* kan alltså komma att vara nödvändigt.

För Hassan al-Banna är det mycket viktigt att förtydliga vilka regler och plikter som gäller för *jihad*. I sina texter om detta är han ytterst noga med att förankra begreppet i koranisk tradition för att skapa maximal legitimitet och enighet i tänkandet. Han skriver därför ett särskilt *Risalat al-jihad* (Meddelande om *jihad*). Där argumenterar han för att *jihad* är en nödvändig plikt. Att inte utföra den anser han vara en synd i islam. Gud har gjort *jihad* till en plikt för varje muslim, som ingen muslim kan undvika eller avvisa. Gud gav således stora löften till dem som uppfyller *jihad* och till dem som blir martyrer, det vill säga mister sitt liv under strider mot islams fiender. Enligt al-Banna gav Gud stridande muslimer andliga och världsliga privilegier i livet men också i livet efter detta. Gud hotade också dem som inte deltog i *jihad* med hårda straff och beskrev dem med motbjudande beskrivningar, hånade dem för deras feghet och på domedagen skulle de straffas med evig tortyr, enligt al-Banna. Han nämnde 8 verser från Koranen för att visa hållningen mot islams fiender, och att det är obligatoriskt att kämpa mot judar och kristna (*Ahl al-Kitab*, ”bokens folk”) och alla icke-muslimer. En av dem är den kända från Surat At-Tawbah, 9:29:

Kämpa mot dem som, trots att de [förr] fick ta emot en uppenbarad Skrift, varken tror på Gud eller på den Yttersta dagen och som inte anser som förbjudet det som Gud och Hans sändebud har förbjudit och inte iakttar den sanna religionens bud - [kämpa mot

dem] till dess de erkänner sig besegrade och frivilligt betalar skyddsskatten³(Koranen 9: 29).¹¹⁴¹

Koranens verser innehåller också, enligt al-Banna, ett starkt fördömande av de feiga skurkar som avviker och inte krigar mot fienderna. De ska berövas *jihads* ära och stolthet för evigt.

Al-Banna anser att lärda *ulama* från olika islamiska skolor, han nämner särskilt sex framstående uttolkare, har förstått och kunnat sprida reglerna för *jihad* och nödvändigheten av det. Men muslimerna och islamiska härskare har under historien ändå har inte varit tillräckligt vaksamma i detta. Al-Banna anser att den islamiska nationen har förlorat mycket genom att inte vaksamt och tydligt följa *jihads* regler.¹¹⁴² Detta är också en orsak till islams samtida förnedring och svaghet där européer och kristna har fått stort inflytande.

Al Bannas tolkning av begreppet *jihad* och den oförsonligt, krigiska tolkning han framlägger kan förklaras kontextuellt av situationen under 1930-talet samt av al-Bannas frustration över det politiska tillståndet i Egypten och den muslimska världen. Det är också så att det politiska våldet vid denna tid i Egypten, likt många andra stater, låg strax under ytan eller tillämpades öppet inte bara av regimer utan också av politiska rörelser. Man kan säga att al-Banna gör en kontextuellt betingad tolkning och konstruktion när han skapar sin tillspetsade, krigiska, och kanske därför framgångsrika, politiska islam.

Han har dock fått kritik från andra islamiska strömningar för att hans tolkning av islam som främst politisk och krigisk är ensidig och felaktig.¹¹⁴³ Han konstruerar också enligt kritikerna en hårddragen tolkning av *jihad* som främst tolkas som krigisk ansträngning. En del av denna kritik är uppenbart rimlig, som när al-Banna generaliserar begreppet *jihad* i en enstaka situation till att bli en universellt giltig princip om krig. I al-Bannas kommentar om detta hänvisar han till *hadith* som talar om att bekämpa judar och kristna tills de betalar skatt för att få behålla livet och sin egendom. Men al-Banna säger inget alls om de situationsbetingade orsakerna till dessa verser, vilket skulle kunna relativisera dem till en viss historisk situation och inte låta dem övertolkas till överhistoriska och universellt giltiga principer.

¹¹⁴¹ al-Banna, "رسالة الجهاد", *Risalat al-jihad*, (Meddelande om jihad,) Ikhwan wiki.

https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_الجهاد

Arkiv, 2017-04-25. <https://archive.ph/4Ps4z>

En Svensk översättning av Mohammed Knut Bernström: <http://heliga-koranen.se/koranen/surat/9/at-tawbah/sida/2>

“قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ.”

¹¹⁴² Ibid.

¹¹⁴³ En del av denna kritik, inifrån egyptisk islamisk debatt, är sammanfattad i Nazib Ayubi, *Political Islam. Religion and Politics in the Arab World*. London and New York: Routledge, 1991: 201–213.

Al-Banna framhåller också att samma sex stora lärda anser att *jihad* mot judar och kristna ska utövas som *fard kifayah*, vilket innebär att det är obligatoriskt i det muslimska samhället att se till att de icke-troende underordnas den islamiska myndigheten och betalar skyddsskatten, *jizyah*. En sådan aktion kan uppfyllas av en liten adekvat grupp muslimer, men inte av vem som helst, hävdar al-Banna stödd på *ulama*. Någon lagkunnig, som har rätt att tolka skriften och utfärda en *fatwa*, måste stödja aktionen. Men om en sådan aktion *inte* skulle genomföras betyder *fard kifayah* att samtliga muslimer inom *ummah* har syndat. Denna regel skärps ytterligare, hävdar al-Banna, om islams nation, *ummah*, är attackerad utifrån av icke-troende. Då blir det en annan sak enligt samtliga dessa lärde. Då blir väpnad *jihad* i stället definierad som *fard ain*, vilket innebär en skyldighet att försvara nationen som måste utföras av varje enskild muslim, utan undantag.

Med utgångspunkt i denna princip om väpnad *jihad* gör al-Banna följande analys av situationen under 1930-talet. Al-Banna uppfattar muslimer som förödmjukade och dominerade av icke-troende. Deras heliga land kränks av deras fiender. De europeiska, "kristna" kolonialmakterna styr deras angelägenheter och påverkar deras kultur och lagstiftning (sekulariseringen). "Judarna" försöker i Palestina ta över delar av själva *dar al-islam*. "Muslimerna" i självaste Egypten är förhindrade att missionera; al-Banna syftar främst på att hans eget Brödraskap begränsas av regimen. Eftersom det han definierar som "islam" är angripet utifrån av fiender måste alla "trogna muslimer" utan undantag vara beredda på *jihad* och använda alla möjliga medel för att utnyttja möjligheten när det är dags. Detta har varit helig plikt, som *fard kifayah* eller *fard ain*, under islams hela historia. Al-Banna hävdar också att även lärda och sufier alltid har varit redo för väpnad *jihad* när islam angripits.¹¹⁴⁴ Därför är det alla muslimers plikt att stödja Muslimska brödraskapet i dess kamp mot islams inre och yttre fiender. I *Risalat 'ila al-shabab*, (Meddelande till ungdomarna) avslutade al-Banna med att uppmana till martyrskap:

En nation som är skicklig på dödens hantverk och vet hur man dör en hedervärd död, skänker Gud den ett kärt liv i denna värld och evig salighet i livet efter detta. Och vad är det för svaghet som förödmjukat oss om inte kärleken till denna värld och hatet mot döden.¹¹⁴⁵

Den typ av krävande *jihad* som al-Banna beskriver här, och gör till grundläggande ideologisk princip, är alltså en skyldighet för varje trogen muslim och framför allt de aktiva medlemmarna.

¹¹⁴⁴ Ibid.

¹¹⁴⁵ al-Banna, "رسالة إلى الشباب", (Meddelande till ungdomar), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-04-26. <http://archive.is/uh7rP>

“إن الأمة التي تحسن صناعة الموت، وتعرف كيف تموت الموتة الشريفة، يهب لها الله الحياة العزيزة في الدنيا والنعيم الخالد في الآخرة، وما الوهن الذي أذلنا إلا حب الدنيا وكراهية الموت.”

För al-Banna är islam genom hela sin historia, och även i nuet, omgiven och belägrad av fiender. Kampen mot islams fiender är det genomsyrande grundackordet i Al-Bannas politiska islam: det gäller såväl mot den brittiska ockupationsmakten i Mellanöstern ("kristna") och den sionistiska rörelsen i Palestina ("judarna"), som de regimer i Mellanöstern som samverkar med européerna. Det genomsyrar också hela hans idé om Brödraskapet som organisation och dess metoder för att kunna vända utvecklingen. Väpnad *jihad* är för al-Banna den yttersta metoden för att dels bekämpa islams fiender, dels kunna inrätta en islamisk ordning och en islamisk stat, i sista hand för att uppnå utopin om *al-tamkin*, islams totalmakt över hela jorden. Det betyder inte att Brödraskapet propagerar för väpnad revolution som direkt politisk handling i alla situationer. Tvärtom. Man är beroende av att bygga upp sin styrka och invänta det rätta tillfället, vilket jag återkommer till. Men den grundläggande inställningen att "islam" är omgiven av både yttre och inre "fiender" gör Brödraskapet till en i grunden kämpande rörelse, inriktad mot att kullkasta den rådande andliga och kulturella ordningen. Som R.M. Mitchell skriver:

If the Egyptian Brothers were more effectively violent than other groups on the Egyptian scene, it was because militancy and martyrdom had been elevated to central virtues in the Society's ethos. Its literature and speeches were permeated with references identifying it and its purposes in military terms. Banna told members again and again that they were 'the army of liberation carrying on your shoulders the message of liberation; you are battalions of salvation for this nation afflicted with calamity'. They were 'the troops of God' whose 'armament was their 'Islamic morality'.¹¹⁴⁶

Den koraniskt grundade tesen om *jihad* mot islams fiender ingår alltså som konstituerande förutsättning i Brödraskapets ideologi på fundamental nivå. Den är en princip som ska omsättas i praktisk handling och anpassas efter situationen. Den färgar rörelsens diskussioner om politisk strategi och taktik, våld eller icke-våld, revolution eller reform, ända fram till nuet och händelserna 2013.

14.2.2 Al-Banna och perioden av hemlig väpnad jihad

Utifrån 1930-talets horisont kunde Hassan al-Banna dock inte se någon annan väg framåt än ett väpnat maktövertagande, även om han samtidigt följde en annan strategi, nämligen att på olika sätt försöka finna allierade inom regimen för att utverka stöd och påverka den i islamiserande riktning. Redan R.M. Mitchell pekade på al-Bannas tvetydiga, politisk-strategiska grundhållning under hela denna tid.¹¹⁴⁷ Denna grundhållning innebar ändå att al-Banna förberedde Brödraskapet för en väpnad kamp genom scoutrörelsen för ungdomar och den militärt inriktade "privata

¹¹⁴⁶ Mitchell 1969: 206f.

¹¹⁴⁷ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 14–19; Krämer 2009: 50–81; Pargeter 2013: 18–31.

organisationen”.¹¹⁴⁸ Utomhusaktiviteter, fysisk träning och militär utbildning skedde i ökenläger. Pojkar förbereddes och utbildades för lydnad och soldatliv. Al-Banna förklarade i Femte konferensmeddelandet att Bröderna i det tredje steget var organiserade i tre former. 1) Bataljoner inom ”den privata organisationen” med syfte att stärka gruppens sammanhållning. 2) Scouter och idrottstrupper med syfte att stärka de unga medlemmarnas fysiska fostran och träna dem i gruppsammanhållning. 3) Ideologisk skolning, *tarbiyyah*, såväl i bataljonerna som i Muslimska brödraskapets sammankomster, senare familjesystemet, med syfte att utveckla medlemmarnas ideologiska övertygelse men också för att förbereda sig på att leda nationen.¹¹⁴⁹

Som framgick grundade al-Banna en sluten väpnad organisation och gav den namnet *al-tanzim al-khas*, den privata organisationen. Mycket har skrivits om denna organisation i litteraturen och dess öden är inte viktiga här. Organisationen upptäcktes av en slump av den egyptiska säkerhetspolisen efter det att den hade utfört flera terrorattentat vid slutet av 1940-talet. Den viktigaste tillförlitliga källan till organisationen är troligen boken *Haqiqat al-Tanzim al-Khas wadawruh fi daawat al-ikhwan*, (Sanningen om den privata organisationen och dess roll i brödraskapets mission), 1989, skriven av Mahmoud Al-Sabbagh, som var en av de viktigaste medlemmarna i organisationen och som dömdes till fängelse för terrorbrott 1948. I Förordet till boken skriver Mustafa Mashhur – en gång aktivist i den ”privata organisationen”, grundare av Internationella organisationen 1982 och den sjunde Generalvägledaren 1996–2002 – att ”den privata organisationen” hade många viktiga och goda sidor som inte får glömmas bort:

Broder Mahmoud al-Sabbagh presenterade många av dessa enastående sidor i den här boken. Må Gud belöna honom med det goda och gynnsamma.¹¹⁵⁰

Mahmoud al-Sabbagh konstaterar i inledningen till sin bok att det finns två typer av terrorister: terrorister som kämpar mot Guds fiender. Detta är människor med de godaste hjärtan och de ömtåligaste känslorna, det vill säga islamister. Den andra typen är motståndarna, de terrorister som bekämpar islam och strider mot de som älskar och tror på Gud. Detta är människor med de hårdaste hjärtan och de mest grymma och brutala känslorna, det vill säga diktatorer i Mellanöstern eller regimen i USA. Våld är alltså legitimt i vissa situationer menar både författaren al-Sabbagh och Brödraskapets senare generalvägledare, Mashhur år 1989.¹¹⁵¹

¹¹⁴⁸ Se t.ex. Mitchell 1969/1993: 14–19; Lia 1998: 191–193; Krämer 2009: 50–81; Pargeter 2013: 18–31.

¹¹⁴⁹ al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس”, Femte konferensmeddelande, *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

¹¹⁵⁰ al-Sabbagh 2020:5.

”وقد عرض الأخ الأستاذ محمود الصباغ في هذا الكتاب الكثير من هذه الصفحات المشرفة... فجزاه الله خيراً، ونفعه ونفع به”

¹¹⁵¹ Ibid.

I boken redogör al-Sabbagh för flera väpnade attacker som ”den privata organisationen” har utfört, och jag ska ta upp två av dem. Den första är attackerna mot judars bostäder i Kairo under 1940-talets sista år med målet att riva dessa bostäder och driva bort judarna från Egypten som kollektiv hämnd för deras beslagtagande av muslimernas land i Palestina.¹¹⁵² Den andra är mordet på den egyptiske premiärministern, El Nokrashy Pasha år 1949. Al-Sabbagh anser att mordet ska betraktas som en kommandooperation, åstadkommen av en hjälte i Brödraskapet. Mordet var en hämndaktion mot El Nokrashy som hade upplöst Muslimska Brödraskapet, fängslat dess ledare och konfiskerat deras egendomar året innan, 1948. Dessa fientliga handlingar var ett uppenbart förräderi mot ”islam”, och El Nokrashy kunde alltså definieras som *kafir*, en otrogen fiende till ”islam”. Eftersom Brödraskapet definierar sig som ”islams” bärare och försvarare, var aktionen att döda honom inom ramen för *fard ain*, en obligatorisk plikt för varje muslim.¹¹⁵³ En orsak till mordet var alltså att Brödraskapet betraktade sig som i krig med regimen, på samma sätt som de var i Palestina mot judarna och staten Israel, skriver al-Sabbagh.¹¹⁵⁴

Den ”privata organisationens” aktioner av hemlig, väpnad *jihad*, fick flera efterföljare under rörelsens fortsatta historia med flera utbrytningar. Den viktigaste var kanske den nästan mytiska ”Organisation ’65” som leddes av Sayyid Qutb och som av flera bedömare betraktas som ett försök att återupprätta den förbjudna ”privata organisationen” och som drog till sig flera senare ledande gestalter.¹¹⁵⁵ Det var därför som Nassers reaktion blev så brutal, med bland annat Sayyid Qutbs avrättning. Traditionen av hemlig, väpnad *jihad* fortsatte dock att inspirera flera strömningar och utbrytningar under de efterföljande decennierna. Den återkom också – kanske oväntat, kanske väntat – i Brödraskapets diskussioner efter militärens maktövertagande 2013 och den efterföljande brutala repressionen.¹¹⁵⁶

14.2.3 ”Uppskjuten *jihad*” på grund av muslimernas svaghet, *Al-Banna*

Femte konferensmeddelandet kritiserar också de radikala och otåliga. Användning av väpnad *jihad* för maktövertagandet ska skjutas upp till rätt tid. Om gruppen av

¹¹⁵² Ibid.

¹¹⁵³ Ibid.

¹¹⁵⁴ Ibid. 240.

¹¹⁵⁵ En noggrann undersökning av Sayyid Qutbs roll som ledare för Organisation ’65 gör Fawas A. Gerges i boken *Making the Arab World. Nasser, Qutb, and the Clash that Shaped the Middle East*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2018: 236–283. Se I övrigt t.ex. Zollner 2009: 40–49; Hazem Kandil, *Inside the Muslim Brotherhood*. Cambridge: Polity Press, 2015: 33–34; Willi 2021: 124–130.

¹¹⁵⁶ Se t.ex. Pargeter 2016: 239–253; Willi 2021: 323–387.

nödtvång skulle tvingas använda våld, eller gör det av egen vilja, när den inte är enad och välorganiserad eller när dess ideologiska övertygelse är bräcklig och svag, är den dömd till undergång.¹¹⁵⁷ Brödraskapets medlemmar är mer framsynta, påpekar han, än att frestas till ytliga tankar eller handlingar. Al-Banna ber de medlemmar som är ivriga och längtar efter seger att ha tålmod. Han hävdar att det är skadligt att försöka skörda frukten innan den är mogen. Han ber dem i stället att vänta på en lämplig tidpunkt, och vara väl förberedda när den kommer, för att uppnå antingen seger eller martyrskap och lycka i döden. Al-banna talar till bröderna (min översättning):

Ärligt talat, kära muslimska bröder, de alltför ivriga bland er: Hör det högtidliga och klingande ordet från mig över denna predikstol i er samlande konferens: Denna er väg har sina steg dragna och sina gränser satta. Jag bryter inte mot dessa gränser, som jag är övertygade om att det är det säkraste sättet att nå fram, ja, det kan vara en lång väg, någon annan finns inte dock. Manlighet visar sig genom tålmod, uthållighet, flit och hårt arbete. Den av er som vill skynda på [att plocka] en frukt innan den är mogen, eller plocka en blomma före sin tid, är jag inte med honom i det, och det är bättre för honom att vända sig bort från denna mission till andra missioner. Och den som har tålmod med mig tills fröet växer och trädet gror och frukten är färdig att äta och skörden är mogen, då är hans belöning hos Gud, och vi kommer med honom inte att sakna belöningen från de som gör gott: antingen seger och suveränitet, eller martyrskap och lycka.¹¹⁵⁸

För al-Banna är rörelsens basala förberedelser det avgörande. Han gör bedömningen att rörelsen är för svag och outvecklad för att ge sig in på någon väpnad makterövring. Bataljoner och scoutgrupper skall dock göra sig redo för väpnad *jihad* även om det inte pågår en öppen väpnad konflikt med regimen. Al-Banna skriver i sitt Femte konferensmeddelandet till dem (min översättning):

Så förbered er själ och möt den med rätt uppfostran, och noggranna provningar, och syna den genom den starka, motbudande och krävande handlingen, och avvänj den från dess önskingar, bekantskaper och vanor. Och i en tid då det bland er - Muslimska bröder - finns trehundra bataljoner som envar är psykologiskt och andligt utrustad med tro och dogm, och intellektuellt med vetenskap och kultur, och fysiskt med träning och idrott, vid denna tid be mig följa med er på en pilgrimsfärd till haven och storma himlen.

¹¹⁵⁷ al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس” (Femte konferensmeddelande), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

¹¹⁵⁸ Ibid.

”مصارحة أيها الإخوان المسلمون وبخاصة المتحمسون المتعجلون منكم: اسمعوا مني كلمة عالية داوية من فوق هذا المنبر في مؤتمركم هذا الجامع: إن طريقكم هذا مرسومة خطواته موضوعة حدوده. ولست مخالفاً هذه الحدود التي اقتنعت كل الاقتناع بأنها أسلم طريق للوصول، أجل قد تكون طريقاً طويلة ولكن ليس هناك غيرها. إنما تظهر الرجولة بالصبر والمثابرة والجد والعمل الدائب، فمن أراد منكم أن يستعجل ثمرة قبل نضجها أو يقتطف زهرة قبل أوانها فلست معه في ذلك بحال، وخير له أن ينصرف عن هذه الدعوة إلى غيرها من الدعوات. ومن صبر معي حتى تنمو البذرة وتنبت الشجرة وتصلح الثمرة ويحين القطاف فأجره في ذلك علي الله، ولن يفوتنا وإياه أجر المحسنين: إما النصر والسيدة، وإما الشهادة والسعادة.”

Och jag ska erövra med er hjälp varje envis härskare, ty jag kommer att göra det om Gud vill.¹¹⁵⁹

När vi bara är tillräckligt starka och tillräckligt förberedda kan vi gå till handling. Denna hållning kommer jag att kalla en princip om ”uppskjuten jihad”.

Brödrskapet fick aldrig någon politisk makt under al-Bannas tid och åren därefter. Tvärtom krossades rörelsen som framgått ovan i två omgångar, 1948 och 1954, då regimerna hänvisade till rörelsens verkliga respektive påstådda väpnade aktioner och förberedelser för en statskupp. Al-Bannas kritik mot radikalerna, att rörelsen måste avstå från väpnade äventyrligheter, verkade alltså stämma.

Al-Qaradawi

Al-Qaradawi utvecklar och preciserar al-Bannas grundtanke om nödvändigheten av väpnad *jihad* kombinerad med en försiktig och klok tillämpning av principen om ”uppskjuten jihad”. När muslimerna är starka kan de gå till strid, när de är svaga ska de undvika striden, fastslår han, följande al-Banna, i sin omfångsrika bok i två volymer, *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis) från 2009. Redan tidigare hade han principiellt diskuterat denna fråga i *Awlawiyat al-ḥarakah al-Islamiyah fī al-marḥalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden), 1990. Där kritiserar han den uppblommande al-Salafiya al-Jihadiya-strömningen inom rörelsen, den salafistiska jihadismen. Denna strömning, som han härleder till Sayyid Qutb, hade enligt al-Qaradawi legat bakom mordet på Anwar Sadat, resulterat i radikala utbrytningar ur Brödrskapets studentrörelse som öppnat vägen för väpnade aktioner, samt bildandet av al-Qaida. Al-Qaradawi menar att de jihadisterna representerar en fara för alla andra muslimer eftersom muslimerna är i ett tillstånd av svaghet och kan dra på sig svårartade hämndaktioner. Han konkretiserar detta också med exemplet om muslimska stater skulle försöka sig på att attackera USA, som den största västliga aggressorn. Eftersom de muslimska staterna redan är beroende av amerikanska vapen vore en sådan krigsförklaring utsiktslös. Al-Qaradawi ställer den retoriska frågan: ”hur kommer det sig att vi diskuterar att attackera våra fiender och sprida vårt budskap medan vi bara har vapen som de säljer till oss och tillåter oss att skaffa”.¹¹⁶⁰ Jag ska återkomma till al-Qaradawis kritik mot radikalerna och hans egen ”medelväg” rörande principen om jihad. nedan (14.4.3).

¹¹⁵⁹ al-Banna, ”رسالة المؤتمر الخامس”, Femte konferensmeddelande *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>

”فأعدوا أنفسكم وأقبلوا عليها بالتربية الصحيحة والاختيار الدقيق وامتنحوها بالعمل، العمل القوي البغيض لديها الشاق عليها، واقطموها عن شهواتها ومالوفاتها وعاداتها. وفي الوقت الذي يكون فيه منكم - معشر الإخوان المسلمين - ثلاثمائة كتيبة قد جهزت كل منها نفسياً وروحياً بالإيمان والعقيدة، وفكرياً بالعلم والثقافة، وجسماً بالتدريب والرياضة، في هذا الوقت طالبوني بأن أخوض بكم لمح البحار، وأقتحم بكم عنان السماء. وأغزو بكم كل عنيد جبار، فإني فاعل إن شاء الله.”

¹¹⁶⁰ al-Qaradawi 1990b: 110.

”فما معني أن نتحدث عن الهجوم لإخضاع العالم لرسالتنا، ونحن لا نملك من السلاح إلا ما ملكوه لنا، وسمحوا ببيعه إيانا”

14.2.4 Kommentar

Sammanfattande bedömer jag det så att de ovanstående diskussionerna om begreppet *jihad* uttrycker en svårighet för Brödraskapet på denna punkt i deras ideologi. Svårigheten består i att de fundamentala delarna av ideologin, om strategins tre faser och det slutliga målet, måste förenas med praktiska, politiska analyser och ställningstaganden om man inte ska råka ut för repression och förföljelse. Den lösning man har valt ligger i linje med al-Bannas och al-Qaradawis flexibla tänkande. Eftersom man inte vill överge sin fundamentala ideologi om en islamisk ordning och islams slutliga *al-Tamkin*, allmakten, och dess förankring i Koranen, kan man inte helt och hållet gå över till att bli enbart principiös och pragmatisk i sitt tänkande, utan något slutmål som kompass. Då vore man inte islamist längre. Carrie Rosefsky Wickham framhåller att: "Brotherhood elders have never formally repudiated al-Banna's characterization of jihad as a sacred duty". Brödraskapets avståndstagande från våld är alltså villkorat och man åberopar al-Bannas begrepp *jihad* i de fall när muslimer är utsatta för utländsk aggression eller i vissa fall även för självmordsattacker, som framgick ovan.¹¹⁶¹

Muslimska brödraskapets historia i Egypten visar att varje försök att skjuta fram positionerna för långt snabbt ledde till hård repression. Det var det tålmodiga basarbetet att bygga organisationen och det folkliga stödet, steg ett i grundstrategin, som var mer lyckosamt för rörelsens kontinuerliga existens och styrka. Det tredje steget, politiken, om man får tro den relevanta litteraturen, framstår därför som en enda lång period av experimenterande med den fredliga politiska vägen; som en "uppskjuten *jihad*", påtvingad genom regimernas fortsatta förbud mot rörelsen efter 1954 med dess återkommande tillslag, fängslanden och konfiskationer, samt regimernas ständiga väpnade maktövertag. Brödraskapet verkar ha levt i en ständig motsägelse mellan å ena sidan sin grundläggande ideologi om islams kommande *al-Tamkin*, och å andra sidan sina små maktresurser jämfört med staten. Detta har också förstärkt motsättningarna mellan de tre huvudsakliga strömningarna inom rörelsen efter de sista radikalernas uttåg under 1990-talet: 1) det "konservativa" gamla gardet som Wickham kallar "the da'wah -faction" som motsatte sig att Brödraskapet skulle starta ett eget politiskt parti; 2) den pragmatiskt konservativa falangen som var mer öppna mot omvärlden men tveksamma till partibildandet, de utgjorde den dominerande strömningen 2009–2013; 3) den reformistiska falangen som ledde till utbrytningar på 1990-talet men också 2010–2011, men som var på tillbakagång under hela 2000-talet.¹¹⁶² (Se kapitel 3.3.)

Inte förrän i maktställning genom parlamentariska val 2012–2013 kom det till ett avgörande med den egyptiska statsmakten. Men denna upplevda slutstrid var till

¹¹⁶¹ Carrie Rosefsky Wickham, "What would Hassan al-Banna do" I Meijer & Bakke (eds.) 2012, p. 241–248, citatet är på sid. 245.

¹¹⁶² Wickham 2013: 132–139.

stora delar tvekande och oförberedd och innehöll en rad felbedömningar, det är en allmän bild i litteraturen.¹¹⁶³ Brödraskapet gjorde ett uppenbarligen överilat försök att genom staten genomföra en islamisering uppifrån av det egyptiska samhället baserat på de framgångar i val som man hade uppnått under 2012. Men man hade överskattat sin egen styrka och grovt felbedömt sin främsta motståndare, militären och dess överbefälhavare, försvarsministern general al-Sisi. Man bröt alltså mot al-Bannas tidiga varningar att vara tillräckligt förberedd. Men det är en helt annan historia, och den fjärde katastrofala prövningen för Brödraskapet, "the fourth ordeal" som Victor J. Willi kallar den (se kapitel 3.3).

14.2.5 Heligt krig mot den judiska och amerikanska konspirationen

MB

I begreppet jihad ingår också tanken om heligt krig. Det kan synas avlägset men i frågan om Israel och Palestina aktualiserades denna grundtanke i nutid. Det är något som händer ideologiskt i Brödraskapet fram emot 2010, som blir synligt på olika sätt, kanske motiverat av Hamas maktövertagande på Gazaremsan 2007 och konfliktens eskalering där, kanske också motiverat av Mubarakregimens återkommande förföljelser under dessa år, och kanske en tilltagande upphettning av de politiska stämningarna inför det som skulle bli ett utbrott 2011. Man får inte heller underskatta det som Victor J. Willi kallar en palatsrevolution från det gamla gardets sida i valen till Shurarådet 2009 och till Vägledningsstyrelsen 2010 (se kapitel 3.3). En militantare ton kommer fram i grundläggande ideologiska frågor, vi kan bara tänka på att al-Qaradawis bok om *jihad* som publicerades 2009, som om ämnet återigen hade blivit extra aktuellt. I ett meddelande till Muslimska brödraskapet 2010 kallar Mahdi Akef – tidigare medlem i *al-Nizam al-Khas* och den sjunde Generalvägledaren (2004–2010) för Muslimska brödraskapet – medlemmarna att förbereda sig inför kampen mot amerikanernas (de kristna) och sionisternas (judarna) stora, pågående konspiration mot "muslimerna" och den muslimska världen. Akef riktar sig till medlemmarna i Brödraskapet med flammande retorik i följande appell (min översättning):

Var orubbliga o Muslimska brödraskapet; segerns tecken visar sig när terrorn träffar fiendernas hjärtan, motståndsrörelsens missiler i Palestina har kastat skräck i sionisternas hjärta, förslamat deras tänkande, och det finns inget sätt att eliminera dem, och USA och sionisterna söker nu vapenvila med Hamas och motståndsrörelsen!! I Irak insåg USA att de inte skulle kunna bryta ner motståndsrörelsen eller eliminera den, och

¹¹⁶³ Se t.ex. Wickham 2013: 154–195, 247–288, 292–300; Hamid 2014: 140–166, 223–224; Hesham al-Awadi, *The Muslim Brothers in Pursuit of Legitimacy. Power and Political Islam in Egypt under Mubarak*. London New York: I.B. Tauris, 2014: 230–245; Alison Pargeter, *Return to the Shadows. The Muslim Brotherhood and an-Nahda since the Arab spring*. London: Saqi Books, 2016: 47–111; Osman 2016: 77–97; Fawas A. Gerges, *Making the Arab World. Nasser, Qutb and the Clash that Shaped the Middle East*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2018: 369–401; Mellor 2018: 201–218; Willi 2021: 230–387.

i Afghanistan började de be om fler soldater, och döden hemsöker dem varje dag, och i Tjetjenien och i Somalia. Motståndsrörelsens slagkraft ökar. O muslimer, ni har rätt att stödja de som för ett heligt krig överallt; politiskt, ekonomiskt, medialt och moraliskt så mycket ni kan, och Gud vet att vi önskar föra ett heligt krig med våra pengar och oss själva tillsammans med de heliga krigarna, och vårt motto är: Heligt krig är vår väg, och döden för Guds skull är vår högsta önskan.¹¹⁶⁴

Generalvägledaren passade också på att fördöma de muslimska härskare som hindrar muslimer från att utöva rättmätig *jihad* mot islams fiender.¹¹⁶⁵ Som vi vet har ju flera av Mellanösterns arabländer goda relationer med USA. Rättmätig blir *jihad* då den proklamerar av en auktoritativ källa, som t.ex. Muslimska brödraskapets ledning. Men den är bara legitim i de situationer där islams fiender har ockuperat muslimskt land.

Al-Qaradawi

Vi finner också ett par uttalanden från al-Qaradawi som kan konkretisera Heligt krig mot Israel som en ideologisk grundinställning inom rörelsen; vi såg ju i kapitel 11.6.2 ovan att kampen mot Israel var gudomligt påbjuden, så det är inte underligt om denna inställning nu, som handlingslinje, uppenbarar sig som Heligt krig. I TV-kanalen Al-Jazeera utfärdade al-Qaradawi år 2001 *en fatwa*, ett religiöst utlåtande, som tillåter självmordsattentat i muslimska länder som är under ockupation av otrogna. Han skiljer mellan självmördare och "självoffrare". De som utför så kallade självmordsattentat är egentligen "självoffrare", för Guds sak (min översättning):

Självoffrare, heroisk martyrdom, som är långt ifrån självmord, och vem som gör det är långt ifrån självmordets psyke.... Självmördare dödar sig själv för sig själv. När det gäller självoffrare ger han sig själv som ett offer för sin religion och nation och han bekämpar Guds fiender med ett nytt vapen som ödet har placerat i de svaga händerna för att motstå den mäktiga arroganta tyrannen.¹¹⁶⁶

¹¹⁶⁴ Mahdi Akef, "الثبات الثابت.. فنصر الله أت", (Uthållighet, uthållighet ... Guds seger kommer), *Ikhwan wiki*, 2010-02-05, http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الثبات_الثابت.._فنصر_الله_أت
Arkiv, 2017-08-28. <http://archive.is/jh4yX>

"الثبات الثابت أيها الإخوان المسلمون؛ فيشائر النصر تبدأ حين يدبُّ الرعب في قلوب الأعداء، وقد ألقت صواريخ المقاومة في فلسطين بالرعب في قلب الصهاينة، وشلَّت تفكيرهم، ولا سبيل للقضاء عليها، وأضحت أمريكا والصهاينة بنشْدان تهدئة مع حماس و المقاومة!! وفي العراق أيقنت أمريكا أنها لن تقدر على كسرها أو القضاء عليها، وفي أفغانستان أصبحوا يطلبون المزيد من الجنود، وأصبح الموت ينزل بهم في كل يوم، وفي الشيشان، وفي الصومال.. ضربات المقاومة تزداد. أيها المسلمون.. حقَّ عليكم أن تدعوا المجاهدين في كل مكان؛ سياسيًا وماديًا وإعلاميًا ومعنويًا بقدر ما تستطيعون، وعلم الله أننا نتمنى الجهاد بالمال وأنفسنا مع المجاهدين، وشعارنا: الجهاد سبيلنا، والموت في سبيل الله أسمى أمانينا".

¹¹⁶⁵ Ibid.

¹¹⁶⁶ Al-Qaradawi: "القرضاوي: العمليات الاستشهادية من أعظم أنواع الجهاد", (Al-Jazeera: Martyrdomsoperationer är bland de största typerna av jihad), 2001-04-21. <https://www.aljazeera.net/news/arabic/2001/4/21/القرضاوي-العمليات-الاستشهادية-من-أعظم-أنواع-الجهاد>
Arkiv, 2020-04-26. <https://archive.ph/r7nm3> "ومن يقوم بها أبعاد ما تكون عن الانتحار، وهي أبعاد ما يكون عن انتحار، أما الفدائي فيقدم نفسه ضحية من أجل دينه وأمنه، ويقاتل بها أبعاد ما يكون عن نفسية المنتحر" "المنتحر يقتل نفسه من أجل نفسه، أما الفدائي فيقدم نفسه ضحية من أجل دينه وأمنه، ويقاتل بها أبعاد ما يكون عن نفسية المنتحر". "أعداء الله بسلام جديد وضعه القدر في يد المستضعفين ليقاوموا به جيروت الأفياء المستكبرين".

I en TV-predikan 2013 förklarade al-Qaradawi *jihad* i Syrien. Uppgiften var att bekämpa diktatorn Bachar al-Assad och ersätta hans regim med en islamisk stat. För detta utfärdade han en *fatwa* för att stödja Brödraskapets jihadister med pengar och vapen. I *fatwan* förklarar han att Syrien numera är under iransk ockupation och måste försvaras av alla ”trogna muslimer”. Här kan man se en tydlig udd mot shia-islam som den praktiseras av den iranska statsledningen, den kan inte betraktas som ”sann islam”. *Jihad* i Syrien kan ske på olika sätt och enligt al-Qaradawi kan alla bidra. De som har råd kan bidra med ekonomiska resurser för att beväpna jihadister i inbördeskriget medan de som har militär erfarenhet istället bör delta direkt. Al-Qaradawi säger i al-Jazeera (min översättning):

Någon som har förmågan att kriga, speciellt om han gick in i armén, tränade och övade i armén och tidigare stred i Palestina, Afghanistan eller vilket land som helst, och har förmågan och kan gå till sina bröder på slagfältet, måste gå och inte vara sen.¹¹⁶⁷

I samma TV-kanal besvarade al-Qaradawi år 2013 en fråga angående hans inställning till de som sprängde sig själva i ett attentat riktat mot en gruppering som stödde den syriska regimen. Självmondsattentatet var en aktion som också hade orsakat förödelse bland muslimska civila. Al-Qaradawi svarade att sådana aktioner ibland kan vara nödvändiga, också när de kan drabba oskyldiga. Därför får de inte utföras lättvindigt: ”Sådana ärenden får inte tillåtas förutom genom kollektiv överläggning.” Sedan förklarade han vad detta innebär. Det är ”gruppen”, alltså Brödraskapet som organisation som ska bedöma detta (min översättning):

Gruppen ska avgöra om detta behov finns. Om Brödraskapet har beslutat att de är i behov av en sådan handling, då är det tillåtet, och därmed måste gruppen bestämma hur man gör detta med minsta möjliga förluster.¹¹⁶⁸

Självmondsattacker är alltså tillåtna. En ”självoftare” är en martyr. Men attacken måste beslutas inom Muslimska Brödraskapets ledning.

Muslimska Brödraskapet anser sig själv vara förtrupper för den islamiska nationen som kan förklara *jihad* mot ”de andra”. I ”de andra” kan tydligen också andra ”muslimer” ingå, som shia-muslimer, och de som anses vara förrädare eller hycklare, åtminstone i den situation som uppstått i Syrien, där regimen uppfattas som *kufar*, otrogen. Civila kan drabbas under *jihad* genom självmondsattentat, vilket

¹¹⁶⁷ Al-Jazeera, ”حلقة مفتوحة عن الشأن السوري”, (Ett öppet avsnitt om Syrienfrågan), 2013-03-21. Arkiv, 2017-11-02. <http://archive.is/k9vSL>

”واحد عنده قدرة على القتال خصوصاً لو كان دخل الجيش ودرب وجرب الجيش والقتال من قبل في فلسطين ولا في أفغانستان ولا في أي بلد وعنده قدرة ويستطيع أن يذهب إلى إخوته في أرض المعركة يجب أن يذهب لا يتأخر.”

¹¹⁶⁸ Ibid. Avhandlingsarkivet.

<https://www.youtube.com/watch?v=87WLVt6gEUw&feature=youtu.be>

”لازم من أن الجماعة هي التي ترى أنها حاجة إلى هذا الأمر، وإذا رأت الجماعة أنها بحاجة إلى أنه يفجر نفسه في الآخرين ويكون أمراً مطلوباً، وتدبر الجماعة كيف يفعل هذا وبأقل الخسائر الممكنة.”

är ofrånkomligt, men på grund av detta krävs det beslut från Brödraskapets ledning om vilka aktioner som ska genomföras.

14.3 Idén om jihad i Sverige.

14.3.1 Den svenska diskussionen

Al-Qaradawis strategibok från 1992, *"Awlawiyat al-Haraka al-Islamiya fi al-Marhala al-Qadimah"* (Islamiska rörelsens prioriteringar under den kommande perioden) var föremål för diskussion i Sverige under 1990-talet. Detta är en bok som, förutom att kritisera de radikala och extremistiska strömningarna vid denna tid, sammanfattar grundtankarna i det som senare skulle bli den nya den "europeiska strategin", nämligen tanken att muslimer i Europa ska avstå från väpnad jihad och i stället endast utföra *da'wah*, sprida islams budskap, både till muslimska invandrare och till européer, men utan att förlora slutmålet ur sikte. (Detta återkommer jag till nedan, se kapitel 16.1.) Maged Khalil skrev 1996 en artikel i Islamiska Förbundets (IFiS) tidning *Rabita* om ett seminarium som genomfördes av intellektuella dialogkommittén som är knuten till Europeiska federationen (FIOE). Seminariet skulle diskutera ovannämnda bok och diskutera dess innehåll.¹¹⁶⁹ Från denna konferens kan vi konstatera att synen på *jihad* inom FIOE har utvecklats utifrån al-Qaradawis strategibok. I stället för att vara en statisk juridisk dogm förvandlades idén om *jihad* till en pragmatisk politisk princip om att flexibelt anpassa sig till situationen genom att bedöma såväl fiendens styrka som de egna maktresurserna. Det framgår av artikelns innehåll och vinkling att man befinner sig i det tillstånd som jag ovan benämnde "uppskjuten jihad", det vill säga fredlig aktivism som praktisk och operativ strategi utan att slutmålet är övergivet.

Även i tidskriften *Salaam* diskuterades dessa frågor. I den sjätte utgåvan av *Salaam* 1993, var huvudämnet *jihad* i en principiellt argumenterande ledarartikel. Där förklarades att *jihad* ska begränsas till "tungan och pennan" i Europa, det vill säga de länder där muslimer är i minoritet och "de otrogna har makten". I de fall där muslimer är i majoritet och själva har makten ska de använda främst *da'wah*, men kan också använda andra metoder för att kämpa för verklig islamisering. Artikeln klassificerade *jihad* i fem typer. I ledarartikeln förklarades att i Sverige måste *jihad* ske endast genom *da'wah*-mission, alltså det som jag här har kallat "uppskjuten jihad", och de som vill delta i väpnad *jihad* måste resa till platser där denna typ av *jihad* finns och är tillåten:

För de människor som frågar: Varför skulle vi inte delta i *jihad* genom att slåss? svarar vi: Vår *jihad* i dessa länder måste vara genom att bjuda in folk till islam. Om du vill

¹¹⁶⁹ *Rabita*, "أولويات الحركة الإسلامية في المرحلة القادمة", (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden). 11/1996:6.

delta i andra former av *jihad* som stridande *jihad*, har du ingen rätt att göra detta i dessa länder. Du kan i stället resa till områden där den här typen av *jihad* är tillåten.¹¹⁷⁰

Vem som tillåter och vem är ”vi” är inte tydligt uttalat men det är i sammanhanget Brödraskapet och brödraskapets medlemmar det talas om. Samtidigt presenteras i samma artikel den femte typen av *jihad*, den mot tyranner. Vill man bekämpa tyranner med väpnade aktioner måste i sådana fall en grupp med legitim auktoritet bestämma när och hur denna typ av *jihad* kan få utföras. Som framgått är Brödraskapets ledning en sådan grupp:

Det är en skyldighet att bekämpa de tyranner som förkastar islams anhängare och förtrycker dess folk. Denna skyldighet ska emellertid inte fullgöras utan att erhålla makt- och segerverktyg. Annars kommer resultatet vara tvärtom. Därför måste vi bilda en grupp för att bestämma när och hur vi kan utföra denna typ av *jihad*.¹¹⁷¹

Den islamistiska debatten i Sverige var alltså inte efterbliven utan introducerade den relevanta diskussion som var på gång i rörelsen, särskilt efter al-Qaradawis bok, där *jihad* diskuteras som en viktig grundtanke som man måste förhålla sig till. (Nedan återkommer jag till den omsvängning i politisk strategi och taktik i Europa som främst al-Qaradawi initierade utifrån principerna om *wasatiyyah*, och som jag kommer att kalla ”den europeiska strategin”, se kapitel 14.4 och 16.1.) Det framhålls ledarartikeln att kampen mot fienden och *jihad* inte ska ses som något statiskt. Olika situationer kräver olika former för kampen mot islams fiender.

I *Salaam* 1994 skriver Heléne Hansson en artikel med rubriken ”Muslimen i välfärdssamhället”, som tycks följa tankarna i al-Qaradawis bok. Hansson framhäver också att man bör tänka *jihad* som en pragmatisk och stegvis strävan. ”Islam”, skriver hon, är ”en praktisk rörelse som framskrider steg för steg och som för varje steg förser människor med de resurser som situationen kräver och som förbereder grunder för nästa steg”, där det långsiktiga målet är att upprätta en islamisk ordning grundad på *sharia*. Koranverserna om *jihad* var en gång uppenbarade i situationer av eftertanke och praktisk bedömning av den dåtida situationen. Man måste därför förhålla sig på liknande sätt (detta är som jag återkommer till *wasatiyyahs* metod), det vill säga noga skilja mellan å ena sidan de långsiktiga målen och de grundläggande principerna och å andra sidan praktiska metoder och fungerande handlingssätt. Koranverserna som påbjuder väpnad *jihad* måste i dag anpassas till situationen och tillämpas i kontexten. ”Det hade varit ödesdigert för de första muslimerna under tiden i Mecka att ta till våld medan det i andra situationer var helt oundvikligt för islams överlevnad” påpekar hon i artikeln, bland annat också stödd på tankar av Sayyid Qutb.¹¹⁷²

¹¹⁷⁰ *Salaam*, 6/1995: 15.

¹¹⁷¹ Ibid.

¹¹⁷² Heléne Hansson, ”Muslimen och välfärdssamhället”, *Salaam* 9/94:8.

Europeiska fatwarådet (ECFR) beslutade på den elfte konferensen i Stockholm 2003,¹¹⁷³ att det inte finns något samband mellan begreppet *jihad* och terrorism. *Jihad* såg man, som framgått, som en självklar och viktig grundtanke, den sista fasen i islams kamp för herravälde. Samtidigt kan väpnad *jihad* endast vara legitim i dagens värld i de situationer av ockupation, förföljelse och aggression, när "alla fredliga medel hade uttömts". Alla lärde i rådet enades dock enhälligt om att *jihad* är legitimt och rättfärdigt när man kämpar mot olika typer av ockupation, aggression och förtryck såsom etnisk rensning, militär ockupation och religiöst förtryck.¹¹⁷⁴ Rådet förklarade emellertid inte närmare hur man definierade "religiöst förtryck". Och man förklarade inte heller hur man skulle tolka uttrycket att "alla fredliga medel hade uttömts", det vill säga den punkt där väpnad *jihad* blev tillåtet. (Att väpnad *jihad* finns kvar som en yttersta åtgärd för den diffust tänkta sista, utopiska fasen i Guds plan för mänskligheten, ligger troligen kvar som en underförstådd självklarhet i denna *fatwa*.)

Chakib Benmakhlof, dåvarande ordförande för FIOE, fortsätter diskussionen om när väpnad *jihad* kan vara tillåten. Han förklarade 2008 i tidningen *Asharq Alawsat* angående *jihad*ister och de våldsamma attacker de begår i Europa:

Vi säger till muslimen att ni ingick en säkerhetspakt när du kom in i dessa länder, "Pakten kräver ansvar." En muslim förräder inte, utan han utmärks av att vara lojal. Det är sant att Storbritannien, Spanien och andra har fört krig mot ett muslimskt land, men det betyder inte att man ska gå och spränga sig själv här och där. Om du vill förklara krig mot dessa länder, ge världsländet tillbaka sitt pass, ge det sitt löfte och gå vart du vill.¹¹⁷⁵

Här tydliggörs synen fredlig *da'wah* är det som gäller i Europa som muslimernas uppgift när de ska islamisera sin omgivning, och att väpnad *jihad* bara kan bedrivas utomlands och i speciella situationer.

Även ett annat svenskt fall exemplifierar detta dubbla sätt att tänka om politisk handlingsstrategi och *jihad*, baserat på Yusuf al-Qaradawis fredliga gradualism och principen om användande av fredliga medel så långt det går. Det är en intervju av forskaren Tobias Harding som publicerades i *Journal of Muslim Minority Affairs*

¹¹⁷³ Bitte Hammargren, "Fatwor utfärdas i Stockholm", Svenska Dagbladet 2003-07-08. <http://web.archive.org/web/20160325165100/https://www.svd.se/fatwor-utfardas-i-stockholm>

¹¹⁷⁴ Europeiska fatwarådets webbsida 2017-05-12. Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/FTIIQ>

¹¹⁷⁵ *Asharq Alawsat*, "شكيب مخلوف: الإسلام أصبح واقعاً في أوروبا.. ومستحيل على أي كان أن يوقفه", (Chakib Benmakhlof: Islam har blivit verklighet i Europa... och det är omöjligt för någon att stoppa det), 2008-05-20. <http://web.archive.org/web/20161123145517/http://archive.aawsat.com/details.asp?section=17&article=471438&issue=10766#.WcPYebpuKhc>

“نحن نقول للمسلم أنت دخلت بعهد أمان إلى هذه الدول «إن العهد كان مسؤولاً». والمسلم لا يخون، بل صفته الوفاء. صحيح أن بريطانيا وإسبانيا وغيرها دخلت في حرب ضد بلد مسلم، ولكن لا يعني أن تذهب وتفجر هنا وهناك. إذا أردت أن تعلن عليها الحرب، تعيد لها جواز سفرها، وتعيد إليها عهدها وتذهب حيث شئت”.

2013. Där intervjuas en anonym person som av Harding betecknas som ”former acting rector of Ibn Rushd”. Det krävs inte mycket slutledningsförmåga för att förstå att det är den tidigare nämnde Othman al-Tawalbeh som intervjuas (se kapitel 7.7. d). Den anonyme intervjupersonen (al-Tawalbeh) säger i intervjun, i engelskt original från Hardings artikel:

When I came to Sweden and started to read about popular adult education,[folkbildning] [I thought that] this was very similar to ideas of the Prophet Muhammed [...] about empowering the first Muslims in Mecca, where they were oppressed by the majority of the population [...], so he lifted them up with this ... study material ... which was the Quran at that time [...]. During these thirteen years, the Prophet took this peaceful teaching and mobilized the people with ideas that were new at the time.¹¹⁷⁶

Den tillförordnade rektorn för Ibn Rushd (Othman Al-Tawalbeh) mötte alltså – liksom självaste Profeten och de första muslimerna i Mecka – en fientligt inställd majoritetsbefolkning som förtryckte dem. Eftersom man var i minoritet och svagare kunde Profeten och muslimerna inte börja väpnad *jihad*, men man kunde ta till fredligt missionsarbete. Ett fredligt missionsarbete i den svenska kontexten borde alltså kunna leda till en liknande utbredning och seger för islam, associerar tillförordnade rektorn för Ibn Rushd i undertexten till sina ord. Vi ser här ju också den typiska mytologiseringen av den egna verksamheten, som är så vanlig i Brödraskapets ideologi och retorik.

För att förtydliga djupet i den ovan associerade undertexten vill jag också påminna om Al-Tawalbehs artikel i tidningen *al-Nahr* från år 2014, där han inte principiellt kunde ta avstånd från väpnad *jihad* som ett yttersta medel.¹¹⁷⁷ Efter att ha undersökt denna idé i dess olika presentationer ovan, kan man förstå varför han inte kunde ta avstånd från den. Al-Tawalbeh berättar i artikeln 2014, mitt under ISIS framgångar, om SVT:s dokumentär ”Bilals jihad” som handlar om en ung man som deltog i väpnad *jihad* i Syrien. I artikeln uppmanar Al-Tawalbeh ungdomar att inte göra som Bilal, utan stanna i Sverige, gå i skolorna, vara goda exempel för andra muslimska ungdomar och istället ta striden hemma, mot rasisterna i Sverige. Men avslutningsvis sticker idén om *jihads* nödvändighet ändå fram. Vi kan inte avskaffa principen om väpnad *jihad* över huvud taget, skriver Al-Tawalbeh. I det långa

¹¹⁷⁶ Tobias Harding, “Muslim Institutions and the Secular State: The Establishment of a Muslim Organization in the field of Popular Education in Sweden”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, volume 33, 2013, Issue 3. https://drive.google.com/file/d/1wphkaVxEnlg0baa6na2WqI-KDgazXd_1/view?usp=share_link. Sid. 8–9.

¹¹⁷⁷ Othman Al-Tawalbeh, "الشباب المسلم السويدي والجهاد في سوريا", (Svensk muslimska ungdomar och jihad i Syrien), *Al Nahr*, 2014-05-22. Avhandlingsarkiv, 2015-09-15. https://drive.google.com/file/d/1dV553coedbMl_yyB44O3DNHSyLoP5o5R/view?usp=sharing https://drive.google.com/file/d/1HH0dU1OQDpIKD6PYYVshjdd6nlyXu_Y6/view?usp=sharing

perspektivet råder en annan vision, tycks han mena. Och han återkallar al-Bannas ord där *jihad* är ”en plikt som ska fortsätta till uppståndelsedagen”.¹¹⁷⁸

När det gäller Palestina har Islamiska förbundet (IFiS) aldrig tvekat om att väpnad *jihad* är nödvändigt. I tidskriften *Rabita* hyllar också redaktionen kriget i Sudan, där Brödraskapet stödjer den islamistiska regeringen i dess krig mot södra Sudan. Den ledande gestalten i Brödraskapet i Sudan, Ibrahim al-Sanusi, deltog också i den årliga konferensen 1995, där han hävdade att krig inte är av ondo generellt sett.¹¹⁷⁹

I Lorenzo Vidinos intervju med Pierre Durrani, avhoppad ledande person i det organisatoriska nätverket, framkommer att det kan finnas en gråzon mellan fredlighet och väpnad *jihad*. Under 90-talet, berättar han, fanns en överlappning mellan de ”moderata” islamistiska miljöer som han rörde sig inom och de radikala, *jihadistiska* miljöerna. Visserligen fanns en grundläggande skillnad i synen på strategin och synen på *jihad* men det fanns liksom en överenskommelse att både moderata bröder och radikala *jihadister* ändå hade samma fiender, *kufar*, de otrogna, och kunde stå eniga i front mot dem. I intervjun med Lorenzo Vidino sammanfattade Durrani denna inställning som så: ”We [the brothers and *jihadists*] have differences. Some might get directly into action, some do not. But in front of the enemy we stand united”.¹¹⁸⁰

Här kan man reflektera över en speciell händelse i Sverige, där skillnaden förtydligas mellan å ena sidan fredlig mission, ”att bjuda in folk till islam”, och å andra sidan ”stridande *jihad*” utomlands. Det är den mycket omdiskuterade frågan när svenska muslimer reser till krigshärdar eller deltar i terrorhandlingar. På denna punkt verkar det finnas en gråzon mellan påbjudet, tillåtet, önskvärt och otillåtet inom den islamistiska organisationsvärlden i Sverige.

Ett första exempel är Helena Benaouda, dåvarande ordförande för Sveriges Muslimska Råd (SMR), tidigare redaktör för *Salaam*, bland annat. År 2009 intervjuades hon av Annika Digréus på Sveriges Radio om sin dotter Sofia och hennes man Munir Awad. Bakgrunden var att Sofia Benaouda och Munir Awad år 2007 hade gripits i Kenya efter att ha besökt *al-Shabab* i Somalia men flytt från striderna där.¹¹⁸¹ Nu hade dottern gripits igen, den här gången av säkerhetspolisen i Pakistan och anklagats för terrorism. Paret hade varit där på besök med sin tvåårige son. De hade varit tillsammans med Mehdi Ghezali, som en gång tidigare hade

¹¹⁷⁸ Ibid.

¹¹⁷⁹ *Rabita*, ”الأستاذ إبراهيم السنوسي- ان السودان اختار طريق الإسلام وان الحرب ليس كلها شر”, 9- 2/1996:8.

¹¹⁸⁰ Vidino 2020: 96.

¹¹⁸¹ Sydsvenskan, ”Svenskar fångar på Afrikas horn”, 2007-03-28.
<https://www.sydsvenskan.se/2007-03-28/svenskar-fangar-pa-afrikas-horn>

gripits just där och förts till Guantanamo.¹¹⁸² Benaouda förklarade att hon blivit besviken på dottern när denne hade gripits för andra gången, hon hade hoppats att deltagandet i väpnad *jihad* skulle ha tagit slut.¹¹⁸³ Till Lotta Bromé på Sveriges Radio hävdade Helena att "extremism" egentligen inte alls har något med "islam" att göra, till synes följande Europeiska fatwarådets (ECFR) *fatwa* från 2003, men i ett försvar för den egna organisationen i Sverige.¹¹⁸⁴ Men i samma *fatwa* förklaras också att väpnad jihad är tillåten i länder där det råder krig och där "muslimer" är angripna eller ockuperade. Benaoudas dotter Sofia bryter alltså inte mot Brödraskapets islamiska principer om hon följer denna *fatwa* och reser till en krigszon för att delta i väpnad *jihad*.

Men detta kan naturligtvis Helena Benaouda inte hänvisa till eftersom den retoriska informationsstrategi som hon följer är att förneka varje anknytning eller samröre med det transnationella Brödraskapet. Som en av de mest erfarna kommunikatörerna inom den svenska rörelsen, tidigare redaktör för *Salaam* och med en flerårig karriär på ledande poster, är hon ju inte okunnig om FIOE:s *fatwa* från 2003, eller rörelsens ideologi i övrigt. Den fråga som uppstår är vilken "islam" det är som Benaouda syftar på och som inte har med "extremism" att göra? Troligen är det Brödraskapets "islam", dess teologi och ideologi, som ju alltid är "rätt". Och Brödraskapet har ju sedan länge, som vi såg (kapitel 3.3.3, 14.1), tagit avstånd från radikalism och extremism i sin ideologi. En annan fråga är i hur hög grad hon gråter krokodiltårar över dottern och tillämpar principen om "dubbla budskap", *taqiyyah*, i denna situation; det vill säga rätten att verbalt vara oärlig i en pressad situation trots religionens grundläggande bud om ärlighet. (Principen om *taqiyyah* återkommer jag till nedan, se kapitel 14.5.) Är det inte just dotterns och svärsonens "islam" som öppnar dörren för deras anslutning till "extremism"? Är det inte acceptabelt, både utifrån Europeiska fatwarådets *fatwa* från 2003 och Chakib Benmakhloufs uttalande från 2008, att bedriva väpnad *jihad* i länder där muslimer är i krig och är angripna? Har Benaouda inte i flera år följt sin dotters och sin svärsons politiska utveckling och ställningstaganden? Två år senare greps för övrigt Munir Awad igen och döms i Danmark för att ha förberett en terrorattack mot den danska tidningen Jyllandsposten, som långt tidigare, år 2005, hade publicerat karikatyrer på profeten Muhammed. Ideologin om tillåten väpnad *jihad* i krig och konflikter verkar alltså varit i hög grad levande inom det svenska Brödraskapets

¹¹⁸² Annika Digréus, "Mamman besviken på dotterns resa", SR, 2009-10-14.

<http://web.archive.org/web/20110207163925/https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3168261>

¹¹⁸³ Sydsvenskan, "Svenskar fångar på Afrikas horn", 2007-03-28.

<https://www.sydsvenskan.se/2007-03-28/svenskar-fangar-pa-afrikas-horn>

¹¹⁸⁴ Lotta Bromé, "Helena Benaouda i exklusiv intervju: Jag kan inte stoppa någon från att bli terrorist", SR, P4 Extra, 2011-01-11.

<http://web.archive.org/web/20110831141656/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2151&artikel=4284786>

högsta kretsar. (Även om Munir Awads och de andras angrepp mot Jyllandsposten snarast torde ingå i den typ av tänkande som al-Qaradawi så kraftfullt kritiserade, och som Brödraskapet sedan länge kritiserat: den obetänksamma radikalismen och ”extremismen”).

Ett annat exempel på gränsen mellan fredlig förkunnelse och väpnad jihad utgör imamen vid Stockholms moské Haytham Rahmeh – den tidigare ordföranden i Islamiska förbundet (IFiS), ordförande i Svenska imamrådet, styrelseledamot i bland annat FIFS och SUM. Han verkar ha tagit Europeiska fatwarådets (ECFR) *fatwa* från 2003 om väpnad *jihad* på stort allvar. Under den arabiska våren 2011 lämnade Haytham Rahmeh sin position som imam vid Stockholms moské och flyttade till inbördeskrigets Syrien, en verklig övergång från *da'wah* till *jihad*, kanske också uppmuntrad av al-Qaradawis doktrin om platser där islam är angripet. Assad-regimen och Baath-partiet uppfattas nämligen av Brödraskapet som en icke-islamisk, sekulär diktatur och Assad-klanen som alawitiskt otrogna (en sorts shia-islam). När regimen då också utvecklades till en fiende till Brödraskapets syriska gren, blir den alltså en uttalad fiende till ”islam”. Sveriges Radios avslöjade att Haytham Rahmeh hade smugglat vapen till Syrien samt också grundat en egen välutrustad milisgrupp. Milisgruppen kallades *Comission for Civilians* och hade samarbete med den al-Qaida-anslutna stridande organisationen al-Nusrafronten.¹¹⁸⁵ Det finns också ett annat exempel. Expressen avslöjade i sin tur 2015 att Ihab Hallak, också från Stockholms moské, hade erkänt för den libanesiska polisen att han samlat in cirka 870 000 kronor i Stockholms moské och slussat pengarna till al-Nusrafronten. Hallak släpptes på fri fot i en fångutväxling med al-Nusrafrontens krigare, i utbyte mot kidnappade libanesiska soldater. Han har dock aldrig ställts inför rätta i Sverige för terrorfinansiering (se kapitel 7.5).¹¹⁸⁶

Aje Carlbom påpekade redan 2003 i sina studier (se kapitel 1.4.4) en risk med de islamistiska moskéerna, att de till synes oskyldiga miljöerna för religion och kultur också fungerar som en sorts gråzon, ett idéernas drivhus, där ungdomar vistas och riskerar att radikaliseras. I detta har han samma erfarenheter via sitt intervjumaterial som Pierre Durrani har genom personliga erfarenheter som avhoppad, ledande person i det organisatoriska nätverket. Som vi har sett ovan kan budskap som kommer från ideologins fundamentala nivå, om islams inringning och fiender, inklusive propagerade idéer om den ”västliga” konspirationen mot muslimer och muslimska stater, inklusive grundtanken om nödvändigheten av *jihad*, lätt uppfattas och omtolkas som en uppmaning till radikal, omedelbar, väpnad aktion. Detta konstaterade redan al-Banna i sin kritik mot de otåliga, vilket senare följdes upp av

¹¹⁸⁵ SR, P1 morgon, ”Svensk före detta imam leder milisgrupp i Syrien”, 2013-11-01.
<http://web.archive.org/web/20200424180621/https://sverigesradio.se/artikel/5691614>

¹¹⁸⁶ Kassem Hamadé, ”Här fick han in 870 000 kr till terrorgruppen”, Expressen, 2015-12-05.
<http://web.archive.org/web/20160209185506/https://www.expressen.se/nyheter/har-fick-han-in-870-000-kr-till-terrorgruppen/>

al-Qaradawi. Och dessa ungdomar kanske anser Brödraskapets ”mittfåra” och al-Qaradawi, uttryckt i FIOE:s fatwa från 2003, som förlegad eller mossig. Detta är uttryckligen inställningen hos ”radikaler” och ”extremister” i Egypten likaväl som i Europa och Sverige.

14.3.2 Sammanfattning om Jihad inom MB och IFiS

Idén om *jihad* är fundamental inom rörelsen, som ett grundackord. Det innefattar såväl den andliga ansträngningen att bli en bättre muslim som den fredliga vägens nödvändighet och nödvändigheten att använda vapenmakt. Jihad är alltså en sammanfattande ideologisk attityd inom rörelsen, och den ingår i den visionärt tänkta sista fasen av väpnad makterövring i strategins tredje fas. Tanken på att jihad sist och slutligen handlar om väpnad makt framgår också av att det fredliga organiserandet och förberedelserna kallas ”uppskjuten jihad”. De första två faserna är avgörande som förberedelser, förmanade al-Banna. Utan dem är man förlorad. Det kan gå lång tid inom den tredje fasen innan ”tiden är mogen” för det slutliga maktövertagandet, hävdade han redan 1939.

På ideologins fundamentala nivå finns alltså grundtanken om en islamisk *ummah* som är omgiven av fiender och som måste organisera sig och förbereda sig på kamp. Denna grundtanke är inte enbart en handlingsmotiverande styrka utan blir också till ett problem. Fokusering på *ummahs* utsatthet och lidande medförde återkommande radikala strömningar och utbrytningar, från 1930-talet och framåt. Men grundtanken om en *ummah* som är omgiven av fiender och utsatt för förtryck blir särskilt problematisk att hantera efter den omfattande invandringen till det fredliga och demokratiska Europa. Eftersom den är en grundtanke på ideologins fundamentala nivå är den inget som kan överges eller modifieras hur enkelt som helst. Den primära hållningen är att de europeiska staterna är fiender och muslimerna fortsatt utsatta; Europas stater är ju faktiskt de ”kristna” kolonialmakterna vars dominans och hot ursprungligen motiverade Brödraskapets hela existens. Men man kommer ganska snart under 1980- och 1990-talen till en situation där Europa uppenbarligen måste betraktas som en plats för islamisk ”bosättning”, en plats där muslimer har slagit sig ner, bygger moskéer och islamiska centra, samt lever och verkar. Europa måste därför omdefinieras från att enbart vara *dar al-harb*, krigets boning, till en plats där muslimer lever och bor, alltså en sorts *dar al-islam* i någon variant (se kapitel 1.2). Fientlighet kan alltså inte längre vara det enda grundackordet. Denna omdefiniering av Europa var en omvälvande intellektuell utmaning samtidigt som man inte kunde överge den ideologiska grundtanken om muslimernas utsatthet och nödvändigheten av det slutgiltiga målet, införandet av en islamisk ordning. Detta ska jag återkomma till nedan (se kapitel 14.4.4).

14.4 Brödraskapets principiella politiska strategi: gradualism och wasatiyyah

14.4.1 Sjustegsstrategin och genomsyrande islamisering underifrån

Al-Banna

Den stegvisa strategin, *al-tadarug*, grundas i al-Bannas grundläggande syn på samhällsförändring genom *da'wah* och genomsyrande islamisering. Som jag påpekade ovan framhöll han i sitt ”Meddelande till ungdomarna” att målet ska uppnås genom sjustegsstrategin med dess tre successiva faser (kapitel 14.2). Här ska de sju genomsyrande stegen förtydligas i textnära referat. 1) Att skapa den äkta muslimen som väger in islam i sitt tänkande och i sin tro, i sitt sätt och sin passion och sitt arbete och sitt beteende. Detta är Brödraskapets individuella grundhållning. 2) Att bilda det muslimska huset i familjen med kvinnor, barn och ungdomar. 3) Att ständigt bedriva Brödraskapets *da'wah*-mission. 4) Att islamisera regeringen som ska upprätthålla sharia och leda folket till moskéerna och därefter uppmana dem att följa islams vägledning. 5) Att ena den muslimska nationen, *ummah*, och ta avstånd från de internationella avtal som förvandlar det islamiska hemlandet, *dar al-islam*, till svaga och sönderrivna stater som lätt kan sväljas av muslimernas fiender. 6) Att återerövra de länder som varit underkastade islam någon gång i tiden, såsom Andalusien, Sicilien, Balkan, södra Italien och öarna i romerska havet (Medelhavet). Dessa är alla muslimska kolonier som måste återvända till att omfamna islam. Medelhavet och Röda havet ska återgå till att vara de två islamiska insjöar som de tidigare var. 7) Att utropa *da'wah*-mission över alla jordens horisonter.¹¹⁸⁷

Al-Qaradawi

Al-Qaradawi betonar i boken *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteters rättspraxis), 2001, nödvändigheten att följa ”sjustegsstrategin” för att ”islam” ska nå framgång. Han kallar det att ”följa den historiska metoden”.¹¹⁸⁸ Han påpekar att en islamisk ordning och en islamisk stat inte kan uppnås genom ett penndrag, eller genom ett dekret av en kung eller en president, ett ledningsråd eller ett parlament. Snarare uppnås det genom en genomsyrande strategi som tar de nödvändiga gradvisa stegen, enligt al-Banna ovan, och som förbereder den islamiska nationen, *ummah*, intellektuellt, psykologiskt, moraliskt och socialt. Dessutom måste man hitta fungerande alternativ till de förhållanden man anser strider mot ”islam”. Han riktar sitt budskap till de otåliga radikaler och extremister som pressar på för att direkt införa en islamisk ordning; ur Brödraskapet hade ju ett par aktivistiska radikala rörelser framträtt under 1990-talet. I stället ska man förhålla sig realistiskt, enligt Hassan al-Bannas ursprungliga

¹¹⁸⁷ al-Banna, ”رسالة إلى الشباب” (Meddelande till ungdomar), *Ikhwan wiki*. Arkiv, 2017-04-26. <http://archive.is/uh7rP>

¹¹⁸⁸ al-Qaradawi 2001: 92.

principer, menar al-Qaradawi. ”Sjustegsstrategin” ska konkretiseras, det ska ”fastställas delmål, utvecklas planer, identifieras faser, så att varje steg leder till nästa, med hjälp av planering, organisering och design, tills det sista steget är uppnått där islams herravälde råder”. Al-Qaradawi lutar sig inte bara mot al-Banna för detta synsätt. Han påminner om att det är samma tillvägagångssätt som profeten själv stod för när han förändrade samhällslivet i det historiska tillståndet av *jahiliyyah*, okunnighetens pre-islamiska period, och successivt genom att tillämpa *da'wah* lyckades uppnå en islamisk ordning, den enda riktigt ideala och fulländade.¹¹⁸⁹

Som framgick ovan betydde ”uppskjuten *jihad*” att tiden ännu inte var mogen för att införa en islamisk ordning och en islamisk stat i de flesta länder där Brödrskapet verkade. I några länder – Afghanistan under sovjetisk ockupation, Palestina under israelisk ockupation och Syrien under inbördeskriget efter 2011 – sågs dock användandet av väpnad *jihad* som en nödvändighet. Men i övrigt gällde al-Bannas strategi om stegvis genomsyrande islamisering underifrån och dess korrelat om ”uppskjuten *jihad*”. Denna strategi fick också stöd genom direkta erfarenheter av att beväpning och väpnade aktioner var destruktiva för rörelsen, såväl under 1940-talet med *al-Nizam al-khas* och under 1960-talet med ”Organisation '65”. Något som starkt befäste den stegvisa och fredliga strategin, efter förbudet 1948 och Nassers fängslanden 1954, var de ständigt återkommande perioderna av repression under presidenterna Sadat och Mubarak. Olika utbrytningar från Brödrskapet med radikal ideologi och väpnad revolution på sin agenda, från mordet på Sadat 1981 till väpnad gerillataktik under 1990-talet, togs ju ständigt till intäkt för brutala nedslag även mot Brödrskapets mittfåra (se kapitel 3.3). En liknande syn på staten, eller den ”kristna” folkmajoriteten i Europa, som potentiellt fientlig, påverkade också strategin i Europa och USA (se kapitel 5.1, 16.1). Eftersom man riskerade att förbjudas eller åtminstone starkt begränsas i sin rörelsefrihet, blev det viktigt att anpassa den politiska strategin och taktiken för att undvika denna fara och framställa sig som i grunden fredligt verkande.

IFiS

Strategin om genomsyrande islamisering underifrån, tänkt som en process i flera steg enligt al-Banna, finner man också i ideologin i Europa och Sverige. Den framstående Chakib Benmakhlouf från Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dåvarande ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) förtydligar detta. I en intervju med den arabiskspråkiga tidningen *Asharq Alawsat* 2008 hävdar han att federationen har en handlingsplan för gradvisa steg:

¹¹⁸⁹ Ibid. s. 93.

Vi har en handlingsplan, en som sträcker sig tjugo år framåt, en kortsiktig plan, en medelfristig och en långsiktig. Sådana frågor [de radikala], som dyker upp då och då, påverkar vårt arbete negativt. Ibland dras muslimerna till [att kämpa] några marginella strider vilket påverkar vår allmänna plan.¹¹⁹⁰

En sådan fråga var Jyllandspostens karikatyrteckningar i Danmark. Benmakhoulouf var kritisk till en del av de islamiska reaktionerna som han menade hade varit överdrivna. Men debatten hade ändå haft det goda med sig att den ledde fram till uttalanden om att muslimernas heliga symboler måste respekteras.¹¹⁹¹ Detta ansluter till en strategi som Europeiska federationen (FIOE) har, fortsätter han, nämligen att muslimer officiellt ska erkännas som en etablerad, europeisk religiös minoritet, trots att de inte har varit närvarande särskilt länge i denna del av världen, historiskt sett (mer om strategin för den muslimska minoriteten. Men i denna fråga måste man gå försiktigt fram, anser han, muslimer får inte påskynda stegen. Benmakhoulouf anger dock Sverige som ett positivt exempel. Den svenska staten ger stöd till moskéer, ger imamer rätten att besöka fångar, ger imamerna rätten att upprätta äktenskapskontrakt, finansierar islamiska skolor, ger muslimer rätten att sitta i kommunfullmäktige och riksdag, inbjuder muslimska representanter att delta i riksdagens öppnande och avslutning, eller delta i firandet av kungens födelsedag. Han presenterar alla dessa åtgärder som att de ingår i Brödraskapets strategi om erkännande för muslimer som minoritet. Och detta erkännande är ett steg på vägen till den mer omfattande islamiseringen:

Vi [muslimer] bor i Västeuropa som är sekulära länder. Du finns [som muslim], men måste erkänna deras sätt. Judarna nådde inte så långt om det inte var en fråga om en lång historia. Judarna säger att de avundas muslimerna, eftersom de [muslimerna] kunde uppnå på kort tid vad vi [judarna] inte kunde göra på 100 år.¹¹⁹²

Sammanfattning

Som framgick ovan är anslutningen till demokratins principer villkorad av att man har uppfattningen om ”demokrati” som *shura*-demokrati (kapitel 12.3, 12.4). I detta

¹¹⁹⁰ Chakib Asharq Alawsat, ”شكيب مخلوف: الإسلام أصبح واقعا في أوروبا... ومستحيل على أي كان أن يوقفه”, Benmakhoulouf: Islam har blivit verklighet i Europa... och det är omöjligt för någon att stoppa det), 2008-05-20.

<http://web.archive.org/web/20161123145517/http://archive.aawsat.com/details.asp?section=17&article=471438&issue=10766>

”نحن لدينا برنامج عمل، ولدينا خطة عمل لمدة 20 سنة، خطة قريبة المدى، وخطة متوسطة المدى، وخطة بعيدة المدى. مثل هذه القضايا التي تأتي من حين لآخر، تؤثر سلبا على عملنا. وبعض الأحيان المسلمون ينساقون في الدخول في بعض المعارك الهامشية، وهذه تؤثر على خطتنا العامة.”

¹¹⁹¹ Ibid.

¹¹⁹² Ibid.

”نحن نعيش في أوروبا الغربية، وهي دول علمانية. أنت موجود، ولكن الاعتراف بطريقتهم. اليهود لم يصلوا إلى ما وصلوا إليه إلا عبر تاريخ طويل. اليهود يقولون إنهم يغيظون المسلمين، لأنهم استطاعوا أن يحققوا في ظرف وجيز، ما لم نستطع أن نحققه نحن في 100 سنة.”

ingår också att Muslimska brödraskapet aldrig har frångått det långsiktiga målet i sitt ideologiska tänkande på fundamental nivå, om att med stegvis genomsyrande *da'wah* upprätta en islamisk ordning och en islamisk stat, i sista hand islams *tamkin* över hela världen. På operativ nivå däremot, och i sin utåtriktade retorik, har man alltid framställt sig som moderat och fredligt missionerande, och sedan 1980- och 1990-talen också som en demokratiskt deltagande påtryckningsgrupp genom andra partiers listor, såväl i Egypten som i Europa och Sverige. Brödraskapet har dock, ända sedan al-Banna, i grunden varit skeptiskt till partiväsendet, man har velat vara påtryckningsgrupp. I Egypten startade man inget parti förrän 2011 med Frihets- och rättvisepartiet. I Sverige skedde något liknande inte förrän 2019, med partiet Nyans, ett parti som visserligen inte är grundat av Brödraskapet – troligtvis – men som stöds av det genom att flera toppnamn har uttalat sitt gillande.

Brödraskapet har alltså en dubbelhet i sin ideologi; liksom alla politiska rörelser och politiska ideologier (kapitel 2.4). På ideologins fundamentala nivå finns grundtanken om det långsiktiga målet och visionen om en islamisk ordning samt al-Bannas genomsyrande jihad – sjustegsstrategin – för att nå dit. På den operativa nivån förespråkas ett byggande av lokala kultur-, utbildnings- och välfärdsinstitutioner. Och efter hand har detta kombinerats med påtryckningar mot statsmakten och deltagande i det politiska livet (se kapitel 16). Om man granskar de första faserna med *da'wah* och organisering, som anvisar en tydlig metod och framgångsväg, så finner vi att sjustegsstrategin inte anvisar några tydliga riktlinjer för hur den tredje fasen ska gå till. Ska man enbart vara en missionerande påtryckningsgrupp eller bilda ett eget parti? Än mindre finns några principer och riktlinjer utarbetade om hur en islamisk stat ska organiseras konstitutionellt. Detta har framhållits av flera bedömare som en svaghet och hämsko för rörelsens utveckling till en demokratiskt verkande, politisk kraft. Bräckligheten i denna ideologiska dubbelhet ställdes på sin spets 2012–2013 när möjligheten uppstod, enligt Brödraskapets ledning, att börja införa en islamisk ordning i Egypten, vilket jag har snuddat vid flera gånger (kapitel 3.3.4, 4.5.3). Jag återkommer nedan till ideologins operativa utveckling till ”den europeiska strategin” (se kapitel 14.5) och dess fortsatta tillämpning i praktisk politik i Sverige (kapitel 16–18).

14.4.2 *Wasatiyyah* eller ”medelvägen”

I sin utåtriktade retorik och informationsstrategi, presenterar sig Muslimska Brödraskapet ofta som representanter för *wasatiyyah*, ”mittfåran” eller ”medelvägen” i islam. Enligt flera observatörer växte denna retorik om en medelväg fram främst under 1980- och 1990-talen för att beteckna den stegvisa och fredliga strategi som Brödraskapet befäste i och med andre Generalvägledaren Hassan al-Hudaybis nämnda bok *Du'ah la Qudah* (Förkunnare, inte domare) (1977) och sin nystart med Interna stadgan 1982. Man kan säga ”befäste” eftersom den stegvisa, missionerande och genomsyrande strategin ju egentligen lanserades redan av al-Banna under 1930-talet, enligt ovan, men vad man nu ville förtydliga var

avståndstagandet från den hemliga väpnade organisationen samt från de radikala, revolutionära strömningarna inom rörelsen. Man ville också befästa en ny överenskommelse och grundhållning gentemot regimen; trots att man var förbjuden fick man verka socialt, religiöst, kulturellt och ekonomiskt, och kunde vårda sin rörelse enligt den andra fasens huvuduppgift. "Medelvägen" blev på så sätt ett nyckelord för Brödraskapets stegvist genomsyrande strategi. Den kom också att associeras med en ideologisk grundhållning bland islamiska rörelser. Ideologin kunde i det avseendet betraktas som en mellanposition mellan å ena sidan de som tolkade islam som kvietistisk renlärighetsislam, "fundamentalism" (oftast salafistisk) och å andra sidan politisk revolutionär, jihadistisk salafism, också den baserad på renlärighet och fundamentalism (följande Sayyid Qutb). Brödraskapets "medelvägen" skulle då vara att de å ena sidan såg *islam politiskt*, som en plan för samhällets juridiska och politiska organisering, men att denna å andra sidan skulle genomföras genom *genomsyrande da'wah*, utan revolution och omedelbart användande av väpnad jihad. Uriya Shavit kallar till exempel Brödraskapet för en "socio-juristic approach" till skillnad från salafisternas apolitiska kvietism.¹¹⁹³ I retoriken om "medelvägen" låg också att man sökte legitimitet som allmänt fredlig och "moderat" politisk *påtryckningsgrupp* inom det politiska systemet; inte som ett uttryckligt politiskt parti.

Det är al-Qaradawi som tydligast myntar uttrycket "medelvägen", *al-manhaj al-wasati*. Alla framställningar i forskningen av termen *wasatiyyah* knyter an till al-Qaradawis tänkande och skrifter.¹¹⁹⁴ Al-Qaradawi omtalas också i en auktoritativ framställning som den andlige skaparen av "Wasati salafism",¹¹⁹⁵ "Mittfåran" eller "medelvägen" är dock sedan gammalt ett starkt positivt värdeladdat nyckelord i islamisk idétradition, långt före al-Qaradawi. Det al-Qaradawi gör är att han tar tag i denna term och systematiserar den efter eget huvud i den samtida situationen, inspirerad av och förankrad i Koranen. Termen fick en stark ställning i egyptisk intellektuell debatt under 1990-talet.¹¹⁹⁶ Som positivt laddad nyckelterm i egyptisk politik kunde *wasatiyyah* beteckna flera saker. En del av diskussionen handlade om vad som var den "egentliga" innebörden i denna term, och termen har på senare tid,

¹¹⁹³ Uriya Shavi, *Islamism and the West. From "cultural attack" to "missionary Migrant"*. London and New York; Routledge, 2014: 19.

¹¹⁹⁴ För den allmänna bilden av Brödraskapets ideologi som *wasatiyyah*, se t.ex. Raymond William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge, Mass. and London, England: Harvard University Press, 2003: 2. Se även allmänt Gardell 2005:146; Shavi 2014: 80–84, 159; Utvik 2020: 107.

¹¹⁹⁵ Se titeln på Sagi Polkas omfångsrika studie *Shaykh Yusuf al-Qaradawi. Spiritual Mentor of Wasati Salafism*. Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2019.

¹¹⁹⁶ Se t.ex. Baker 2003: 1. Bakers bok handlar om denna debatt med *wasatiyyah* som startpunkt, samt debatten om *Wasat*-partiet ("centerpartiet") som försökte grundas under 1990-talet av centristiska Bröder, men som trots många förespråkare inom Brödraskapet till slut avvisades av rörelsen.

efter militärkuppen 2013, blivit en *catch all*-fras för mittenståndpunkter. Åtminstone om man får tro Barbara Zollner i artikeln "We are all Wasatiyyun: The Shifting Sands of Center Positioning in Egypt's Early Post-Revolutionary Party Politics" (2020).¹¹⁹⁷

Den svenske språkvetaren och mellanösternforskaren Paul Katsivelis har i avhandlingen *Sharia och livet: Islamisk retorik om makt, moral och medelvägen (wasatiyyah) på al-Jazira* (2016) gjort en noggrann genomgång av de olika innebörderna i termen *wasatiyyah*. Han redogör för såväl forskningens ordanvändningar som språkbruket i den viktiga religiösa talkshowen på al-Jazira, *Sharia och livet (al-sharia wa al ha'ya)*, under åren 2005–2013.¹¹⁹⁸ Talkshowen *Sharia och livet* på al-Jazeera var för övrigt al-Qaradawis viktigaste plattform för sitt budskap från 1998 och framåt, programmet kallas till och med ibland för "al-Qaradawis talkshow" och används ofta här som källa till al-Qaradawis tänkande.

Den starka positiva värdeladdningen hos termen *wasatiyyah* kommer från Koranen. Enligt al-Qaradawis analys, skriver Katsivelis, är det avgörande textstället det där Gud säger till Muhammed och hans följeslagare att de är *ummatan wasattun*, mittens folk (Koranen 2:143). Vad detta betyder kan diskuteras men i många översättningar och kommentarer det ungefär, "de rättvisa" eller "de rättfärdiga", men också den strömning som befinner sig "i mitten", det vill säga närmast Gud själv, till skillnad från olika avvikelser. Hos al-Qaradawi ingår också flera associationer framhåller Katsivelis, associationer till "att medla", "stå i mitten", "måttfullhet", "jämvikt" eller "balans". Katsivelis menar därför att vanliga, mediala översättningar som "medelvägen" är missvisande, och att termens associationsrika mångtydighet gör det enklare att bara använda den på arabiska.¹¹⁹⁹

Hos al-Qaradawi själv hittar Katsivelis också olika innebörder hos ordet *wasatiyyah*, när han har använt det används i olika situationer och i olika debatter. Al-Qaradawi har en gång i tiden sett Brödraskapets islamism som en "medelväg" mellan västlig kapitalism och sovjetisk kommunism. Han har också sett Brödraskapets ideologi som en "mittfärd" mellan västvärldens modernism och islamisk traditionalism, där al-Banna och Brödraskapet förenar ståndpunkter från båda. Men där begreppet får sin mest betydelsefulla ideologiska innebörd, och används oftast av honom, verkar det vara som en metod inom islamisk rättsteori och tolkningslära. *Wasatiyyah* blir alltså en del av metoden att bedriva *ijtihad* och förnya *fiqh*. För sin analys hämtar Katsivelis formuleringar från al-Qaradawis bok *Al-Şaḥwa al-islamiyya bayna al-*

¹¹⁹⁷ Kraetzschmar, H and Zollner, B (2020) "We Are All Wasatiyyun: The Shifting Sands of Center Positioning in Egypt's Early Post-Revolutionary Party Politics". *Middle East Critique*, 29 (2). pp. 139-158.

¹¹⁹⁸ Paul Katsivelis *Sharia och livet: Islamisk retorik om makt, moral och medelvägen (wasatiyyah) på al-Jazira*. Stockholms universitet. Institutionen för Asien-, Mellanöstern- och Turkietstudier, 2016.

¹¹⁹⁹ Ibid.: 44, samt not 9.

jumud wa al-taṭarruf, (Den islamiska väckelsen mellan stagnation och extremism) 2005. Katsivelis skriver sammanfattande om dessa (citatet tillrättalagt av mig):

Genom att härleda termen *wasatiyyah* till det koranska uttrycket *ummatan wasaṭan* har al-Qaradawi successivt framställt *wasatiyyah* som ett slags teologisk princip som kännetecknas av medelvägens politik [al-Qaradawi 2005:9] Ett fungerande samhälle förutsätter enligt al-Qaradawi ett slags medelväg mellan *taqlīd*, det att följa de rättslärda tidigare utsagor och *ijtihād*, att tolka Koranen och *hadith* på nytt i stället för tvångsmässigt följa ett traditionellt livsmönster (al-Qaradawi 2005: 163).¹²⁰⁰

Samma grundtanke framför al-Qaradawi också i en tidigare bok *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteters rättspraxis), 2001, som jag också vill hänvisa till. Det finns tre skolor för att förstå de religiösa texterna framhåller al-Qaradawi i boken. Den första är bokstavstolkning (*taqlīd*) som följer den religiösa texten oberoende av omgivande omständigheter. Den andra är den motsatta skolan (*ijtihād*) som i sin extremaste form helt utesluter reglerna i *sharia* för att de inte stämmer överens med den moderna verkligheten. Den tredje är medelvägens rätt tänkta skola, *wasatiyyah* som ser Koranens text och *sharias* evighet i ljuset av verklighetens behov med sikte på att finna teologiskt grundade, praktiska lösningar.¹²⁰¹

Wasatiyyah skulle alltså vara en sorts tankemetod för att kunna förhålla sig både bundet och fritt. Bundet eftersom man inte ska överge islams grundläggande principer, fritt därför att tidigare fatwor i islams idétradition – dock inte *sharia* som vi såg – kan behöva omformuleras och nyformuleras för att passa i nya, aktuella situationer. Al-Qaradawi återkommer till detta också i en senare bok *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubuhāt* (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar), 2007. Där skriver han att *wasatiyyah* som tolkningslära bygger på balans mellan enskilda texter när de pekar i olika riktning. Den rätta tolkningen för handlandet, den juridiska och politiska handlingsrekommendationen i speciella situationer och aspekter, ska i sådana fall ges av det totala syftet med islam – det som kallas ”islams intressen” – och det totala målet i islams budskap.¹²⁰²

Ett försök i denna riktning, med en tydlig anknytning till al-Qaradawis tänkande om *wasatiyyah* enligt ovan, görs också i Sverige av Chakib Benmakhlouf; kanske vill han också demonstrera sin närhet till den store läromästaren. Det är i den ovan nämnda intervjun i den arabiskspråkiga tidningen *Asharq Alawsat* 2008. Benmakhlouf framhåller hur det i fråga om Brödraskapets strategi är viktigt att hålla en ”balans mellan olika ytterligheter”. Benmakhlouf nämner Muhammedkarikatyrerna i Jyllandsposten som ett exempel. I denna fråga menade han att många islamiska kretsar hade överreagerat. Tidningen som publicerade karikatyrteckningarna var trots allt inte särskilt känd, och personen som ritade dem

¹²⁰⁰ Ibid.: 44.

¹²⁰¹ al-Qaradawi 2001: 39f.

¹²⁰² al-Qaradawi 2007: 89.

var inte någon framstående person. Enligt Benmakhloufs åsikt skulle det ha varit bättre om ärendet hade hanterats på ett annat sätt. Han kritiserade de muslimska bröderna i Danmark för att de hade ”globaliserat detta lokala fall”. Benmakhlouf förklarar att Brödraskapet i första hand ska försöka låta bli att bli indraget i konflikter och att man måste se upp med strömningar som vill förstöra relationen mellan muslimerna och den kristna majoriteten i Europa. Enligt honom är detta inte till förmån för någon och konflikter tjänar endast några få, underförstått radikalerna och islams fiender.¹²⁰³ Vi ser här hur Benmakhlouf anknyter till al-Qaradawis grundtanke, enligt ovan, att det avgörande i en konkret situation med motstående handlingslinjer är hur saken förhåller sig till den islamiska rörelsens långsiktiga syften och ”islams intressen”.

Kommentar

Medelvägens ”moderata” skola är alltså för Qaradawi en tolkningslära. Man kan alltså inte förenkla al-Qaradawis syn på wasatiyyah att det bara är ett namn på den redan befintliga ideologi, som om Brödraskapet är ”moderat” i stället för ”radikal” eller för eller emot ”demokrati”. Wasatiyyah är för al-Qaradawi en intellektuell metod av tolkning med syftet att kunna formulera en operativ strategi i olika situationer utan att förlora de fundamentala islamistiska målen ur sikte. Hans metod är den principstyrd pragmatismens metod. Vi får alltså två aspekter av wasatiyyah: wasatiyyah som tankemetod placerad mellan olika tolkningsläror, och wasatiyyah som tankeresultatet ”medelväg”. Detta har lett honom till flera kontroversiella, men med tiden segerrika nyformuleringar av Brödraskapets strategi.

14.4.3 Al-Qaradawis precisering av väpnad jihad som exempel på wasatiyyah

Jag ska som exempel på al-Qaradawis *wasatiyyah* ta upp hur han förhåller sig till *jihad* och debatten med de salafi-jihadistiska radikalerna. Vi mötte delar av detta tänkande ovan (kapitel 14.3.3). Hans syn på *jihad* verkar vara en typisk sådan, pragmatiskt och klokt argumenterad ”medelväg”, där å ena sidan en ”moderat” och klok väg anbefalles, grundad på en analys av den faktiska situationen, och å andra sidan det islamiska slutmålet inte förloras ur sikte.

Med al-Bannas gradualistiska syn på Brödraskapets strategi för samhällsförändring, och den fortsatta situationen att ”islam” är omgiven av fiender, är det inte konstigt att frågan om väpnad *jihad* fortsatte att engagera rörelsens ideologer. Till detta kom den kontroversiella traditionen av hemlig, väpnad *jihad* samt de radikala strömningarna inom rörelsen. Dessutom pågick ”västlig” ockupation av islams land,

¹²⁰³ Asharq Alawsat, ”شكيب مخلوف: الإسلام أصبح واقعا في أوروبا.. ومستحيل على أي كان أن يوقفه”, (Chakib Benmakhlouf: Islam har blivit verklighet i Europa... och det är omöjligt för någon att stoppa det), 2008-05-20.
<http://web.archive.org/web/20161123145517/http://archive.aawsat.com/details.asp?section=17&article=471438&issue=10766>

främst i Afghanistan och Palestina där Brödraskapet, inklusive al-Qaradawi, förklarade väpnad *jihad* som nödvändigt och legitimt. För al-Qaradawi är kampen i Palestina ett ”heligt krig” och han framhåller att allt väpnat motstånd runt om i världen, som i Kashmir och Yemen, kommer från Brödraskapets organisationer.¹²⁰⁴ Al-Qaradawi utfärdade också en fatwa om jihad mot Assad-regimen i Syrien 2013, vilket har framgått ovan.

I al-Qaradawis analyser blir det åter tydligt hur viktigt begreppet *jihad* är i den islamistiska tankevärlden, där man ständigt upplever världen som fientlig och sig själv i ständig kamp. Det blir till en grundläggande politisk attityd och mentalitet. I boken *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis), 2009, hävdar al-Qaradawi att det är en obestridligt tvingande plikt för medborgare i den islamiska nationen att förbereda alla till buds stående medel mot sina fiender och att ta till alla tänkbara ansträngningar för att tillverka och förbereda utrustning, enheter och vapen, och allt som krävs av militären för att vara mer kraftfull än fienden. Det framgår dock, och det är ett avgörande villkor, att väpnad *jihad* är legitimt och tillämpligt endast som försvarsstrid i sådana fall som muslimer befinner sig under ockupation och erövring utifrån. Ett annat villkor är att muslimerna ska vara tillräckligt starka för att en väpnad strid ska vara möjlig.¹²⁰⁵

Al-Qaradawi är därmed kritisk mot radikaler och extremister med deras överilade aktioner. Al-Qaradawi är särskilt kritisk mot Sayyid Qutb och som utifrån begreppen *jahiliyyah* och *takfir* anser att även muslimska härskare och muslimska stater har blivit det ”sanna islams” fiender (på de allra flesta andra punkter beundrar al-Qaradawi Sayyid Qutb). I boken *Awlawiyat al-ḥarakah al-Islamiyah fī al-marḥalah al-qadimah* (Islamiska rörelsens prioriteringar under den kommande perioden), 1990, kommer det (som framgått ovan, kapitel 14. 3.3) till öppen kritik mot salafi-jihadisterna på denna punkt. Qutbs analys, menar al-Qaradawi, innebär alltså att ”islam” har fiender över hela världen inklusive i regeringarna i alla muslimska länder, alltså måste även traditionella muslimska områden i *dar al-islam* definieras som *jahiliyyah*. Väpnad *jihad* kan och ska alltså utföras även mot regeringarna i muslimska stater. Det som kan räknas som ”islams boning”, *dar al-islam*, har begreppsligt sett därmed krympt betänkligt, tycks han mena. Flera väpnade aktioner hade ju också genomförts av radikala grupper, till exempel i Egypten (se kapitel 14.3.3). Felet med sådan *jihad* som utförs av radikaler och extremister är att de ständigt felbedömer situationen och därmed utsätter andra muslimer för förföljelse och faror, menar al-Qaradawi. Enligt al-Qaradawi är Qutbs syn på *jahiliyyah* och *takfir*, med åtföljande väpnad *jihad* mot muslimska regimer självdestruktiv för den islamiska nationen, *ummah*. Den sätter Brödraskapet i

¹²⁰⁴ Se Shaul Bartal & Nesya Rubinstein–Shermer, *Hamas and Ideology. Sheik Yusuf al-Qaradawi on the Jews, Zionism and Israel*. London and New York: Routledge, 2018: 103.

¹²⁰⁵ Se *Ibid.*: 44. Författarna hänvisar till *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis), 2009, Vol II, sid. 1082–1083.

konflikt med stora delar av den muslimska världen och splittrar muslimernas enhet.¹²⁰⁶ Som vi ser är detta instrumentella och pragmatiska, politiska klockhetsresonemang, vilket principen om *wasatiyyah* som tolkningsmetod öppnar dörren för.

Därtill kommer också ett annat villkor för att starta väpnad jihad. Särskilt viktigt att tänka på är att man endast ska igångsätta *jihad* i situationer då muslimerna är starka. Är muslimerna svaga och oförberedda, menar han i boken *Fiqh al-jihad* (Jihads rättspraxis), 2009, är det ett misstag att bedriva *jihad* eller tro att man kan besegra islams fiender.¹²⁰⁷ På den här punkten förtydligar han och bygger ut al-Bannas linje från 1939. Argumentationen att endast börja väpnad *jihad* när man är stark är också uttryckt i en saudisk *fatwa* från 2015 som uttrycker denna tanke, upprepar al-Banna och al-Qaradawi verkar det. Det är Imam Ibn Baz, den dåvarande officiella muftin i Saudiarabien, som med Koran-citat proklamerar att när muslimer är starka och har möjlighet, kraft och förmåga skall de bekämpa alla icke-troende tills dessa "omfamnar islam eller betalar *Jizyah*". Men om muslimer inte är tillräckligt starka avgör imamen eller ledaren om de ska strida eller avstå.¹²⁰⁸ I boken *Awlawiyat al-harakah al-Islamiyah fi al-marhalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden), 1990, råder al-Qaradawi islamister att under svaghetsperioder finna en balans mellan ambition och potential. "Ambition" syftar på islams långsiktiga målsättningar om den islamiska ordningen, medan "potential" är muslimernas ideologiska övertygelse, organisering och maktresurser; allt enligt al-Bannas strategiska tänkande. I samma bok uppmanar Al-Qaradawi Brödraskapet "att man inte [ska] involveras i saker som man inte är redo för eller har förberett nödvändiga medel för." Han betonar också vikten av att prioritera rätt, "korrelation mellan prioriteringar och balans". Därför uppmanar han till att man måste välja vilka fiender som måste konfronteras först och fokusera attacken på dem, och vilken kamp man ska starta först.¹²⁰⁹

Trots denna villkorade syn på jihad i konkreta situationer anser dock al-Qaradawi att hela den islamiska nationen, i situationer av ockupation och erövring, ändå omfattas av följande vers: "Och förbered er mot dem med vad du har" (Koranen 8: 60). Denna order ska proklameras av härskaren och ledaren. *Fard Kifayah* åläggs i sådana situationer hela den islamiska nationen gällande *jihad*, så som al-Banna argumenterade i sin teologiska grundläggning av begreppet. Det är således obligatoriskt för den islamiska nationen att förbereda allt som är nödvändigt, till

¹²⁰⁶ Se t.ex. Zollner 2009; 62–63.

¹²⁰⁷ Al-Qaradawi 2009: 332ff. Se även: Al-Qaradawi, Islam Online, 2003-07-22. <http://web.archive.org/web/20171126170422/https://archive.islamonline.net/?p=8910>

¹²⁰⁸ Imam Ibn Baz, Ibn Bazzs officiella webbsida, "ليس الجهاد للدفاع فقط", (Jihad är inte bara för försvar). <http://web.archive.org/web/20181008160804/https://binbaz.org.sa/old/32607>

¹²⁰⁹ al-Qaradawi 1990b: 101.

exempel vetenskapliga och tekniska metoder, och att studera och utmärka sig inom naturvetenskap, teknik och alla andra områden.¹²¹⁰ Muslimerna måste också understödja förberedelserna för väpnad *jihad* genom att ge regeringarna i muslimska länder finansiella medel och lagstiftning, liksom vetenskapliga och tekniska anläggningar, i händelse av angrepp och krig. Den islamiska nationen måste planera för *jihad* genom att skaffa högteknologiska vapen. Återigen är det Afghanistan och Palestina som al-Qaradawi har framför ögonen, samt USA:s interventioner i Mellanöstern. För att uppnå seger måste islamiska stater förses med kunskap och erfarenhet som gör att de blir framstående inom alla dessa områden.¹²¹¹ Den islamiska nationen bör också erhålla kärnvapen som en maktfaktor, den historiska erfarenheten har dessutom visat att ha sådana vapen är en garanti för att bevara freden.¹²¹² Det är *Fard Kifayah* att införskaffa kärnvapen på alla upptänkliga sätt anser Al-Qaradawi, och kanske tänker han på exemplet Iran. Men han förklarar att detta ”måste åstadkommas i hemlighet, så att våra fiender inte kan förstöra dem innan vi använder dem”.¹²¹³

Synen på väpnad *jihad*, där alla muslimer kallas till vapen i en fientlig omvärld, lever alltså kvar som en självklarhet hos al-Qaradawi, mitt i hans ”moderata” och anti-radikala linje i denna fråga. Idén om jihad är i detalj diskuterad i hans nämnda, omfångsrika bok om jihads rättspraxis från 2009. Den ingår i det ideologiska tänkandet på fundamental nivå hos Muslimska brödraskapets viktigaste nutida teoretiker och ideolog. Idén om jihad är också kvar som den sista fasen i ett framtida sista politiskt steg, en sorts utopisk händelse när islams herravälde ska införas över hela jorden. Detta motsäger inte att al-Qaradawi gör analysen att väpnad *jihad* i praktiken i dag måste tillämpas med urskillning. Och här blir al-Qaradawis analysmetod, *wasatiyyah*, särskilt tydlig. Väpnad jihad är endast legitim när ett muslimskt land är under ockupation eller erövring, vilket förutsätter en praktisk, politisk analys av situationen, på ideologins operativa nivå. Den kräver också att muslimerna är väl förberedda och starka. Konkret har väpnad jihad för al-Qaradawi främst gällt Afghanistan och Palestina, men också Irak och Syrien. Det han kallar ”extremisterna” med deras generaliserade användning av begreppet *takfir*, och med väpnad *jihad* över hela världen, även mot muslimska regimer som i Egypten under 1990-talet, avvisar han som *kufir*, ”otro” mot och avvikelse från ”sann islam”, den ”sanna islam” som Brödraskapet står för, samt den rättfärdiga *umattan wasattun* som han själv och Brödraskapet utgör.

¹²¹⁰ al-Qaradawi 2009: 556.

¹²¹¹ al-Qaradawi 2009: 107–108.

¹²¹² al-Qaradawi 2009: 555.

¹²¹³ al-Qaradawi 2009: 557.

”وقد يلزم ذلك ان نحيط هذا الامر بالسرية حتى لا تتسرب اخباره الي الأعداء فيضربوه قبل ان يقوم.”

Han mobiliserar alltså distinktionen mellan ”tro” och ”otro” mot radikaler och extremister vilket gör att han förankrar sin bedömning i teologin, på ideologins fundamentala nivå. Det betyder att han använder samma ideologiska argument som extremisterna själva använder, när de i sin tur motiverar sina terrorattacker. Från samma fundamentala utgångspunkt i ideologin dras alltså två helt skilda slutsatser. Det som skiljer är bedömningen av den konkreta situationen, och de slutsatser som dras på ideologins operativa nivå; och därmed hur ideologins fundamentala grundtankar ska tillämpas i praktiken. Den insiktsfulla Barbara Zollner skriver om detta:

What is most striking is that al-Qaradawi also reverts to the framework of Sunni legal tradition...to turn against radical Islamist thought...In many ways, it could be argued that al-Qaradawi exemplifies a moderate Islamist position, which clearly distances itself from revolutionary ideas and from the practice of a communal *takfir*.¹²¹⁴

Genom att han gör detta, mitt i sin ”moderata” islamistiska ideologi, fortsätter Barbara Zollner, illustrerar al-Qaradawi hur svårt det är att på ett enkelt sätt beteckna hans och Brödraskapets position som enbart ”moderat” islamism. Detta påpekade också Carrie Rosefsky Wickham i början av detta kapitel. Det som både Zollner och Wickham framhåller som komplexitet eller svårigheter anser jag, utifrån Lindbergs statsvetenskapliga analyskategorier, vara kombination av fundamental och operativ nivå i ideologin. Och ser man det så, får man verktyg att förstå det som kan framstå som komplext eller paradoxalt. På fundamental nivå återfinns grundtanken om att väpnad jihad är nödvändig och viktig i kämpande islam; som visionär målsättning och visionärt slutmål. På operativ och praktisk nivå måste olika villkor tillkomma som gör att konkreta väpnade aktioner endast är tillåtna i vissa situationer. Denna dubbelhet är det som al-Qaradawi hanterar i sin *wasatiyyah*, ”mittfårans” eller ”medelvägens” tankar om den politiska strategin.

När det gäller synen på Jihad kan vi åter se en skillnad som består i att al-Qaradawi vidareutvecklar al-Bannas tankar. Framför allt preciserar han tydligare under vilka villkor som väpnad jihad blir tillåtet. Att Palestina nästan verkar ha en stående order om väpnad jihad kan man förklara genom den teologiska grundton och förankring som finns rörande Palestinakonflikten; som vi såg var befrielsen av Jerusalem och krossandet av Israel först och främst ett teologiskt uppdrag, en del i tron. Andra fall av väpnad jihad avgörs i stället genom en särskild undersökning av situationen och en analys i termer av mål och medel, där en viktig fråga är att bedöma avvägningen mellan fiendens styrka och den egna styrkan. Genom begreppen uppskjuten jihad, och principerna om när man får använda väpnad jihad., får vi en tydlig illustration till vad principen om *wasatiyyah* betyder i praktiken. Enligt al-Qaradawi handlar det om att vara flexibel och situationsanpassad, och gör flexibla analyser av

¹²¹⁴ Se Zollner 2009: 63.

verkligheten, utan att förlora det långsiktiga målet ur sikte, det vill säga islams intressen och islams syfte, muslimernas stärkande och islams spridande över jorden.

14.5 Den nya ”europeiska strategin” som wasatiyyah

14.5.1 Yusuf al-Qaradawi som teoretiker och ideolog

Yusuf al-Qaradawi har ett oerhört inflytande inom Muslimska brödrskapet och i hela den sunni-muslimska världen, som framgick ovan (kapitel 9.3). Han är Brödrskapets viktigaste teoretiker och ideolog efter Hassan al Banna (på 1930- och 1940-talen) och Sayyid Qutb (på 1950- och 1960-talen). Han har ända sedan mordet på Anwar Sadat, och i anslutning till Hassan al-Hydaybis bok *Förkunnare, inte domare* (1977) ständigt kritiserat ”radikalism” och ”extremism” inom rörelsen och argumenterat för en gradualistisk ”medelväg”. Detta måste betonas när jag nu går in på hans idéer om uppskjuten väpnad jihad och den fredliga och deltagande politiska strategin för Europa.

Yusuf al-Qaradawi är dock mer lärd och mer komplett som islamistisk teolog och ideolog än de tidigare grundarna. Hassan al-Banna och Sayyid Qutb var självlärda medan al-Qaradawi har doktorsexamen från al-Azhar. Han har därutöver också ett utvecklat politiskt skarpsinne, som nämnts, vilket verkar vägleda hans tänkande. Al-Qaradawis grundhållning är *wasatiyyah*, pragmatisk klokhet i konkreta situationer förankrat i fundamentala principer. Han framhåller att de förändringar som inträffar i människors situation under förändrade samhällsförhållanden måste beaktas, oavsett om det handlar om en försämring av omständigheterna på grund av samhällets utveckling, eller om samma utveckling erbjuder nya möjligheter. Han tacklar denna punkt i sin bok *Awamil al-sa'ah wa-al-muruna fi al-sharia al-Islamiya* (Kapacitet och flexibilitetsfaktorer i islamisk sharia) från 1992. Han anser att man i nutid måste ompröva gamla fatwor, uttalanden och åsikter från tidigare epoker och situationer. Kanske var de lämpliga då, men är inte längre lämpliga för vår tid nu, betraktade i ljuset av islams övergripande syften. Han hänvisar till den enorma utvecklingen av teknologi och vetenskap. Att hålla fast vid vissa gamla åsikter i dag skadar islam och dess nation och snedvrider islamisk *da'wah* anser han.¹²¹⁵ Samtidigt har han genom *wasatiyyah* ett verktyg för att utgå från principiella grundtankar och tillämpa dem i konkreta situationer. I min forskning har jag studerat många av al-Qaradawis skrifter och fatwor. Jag har funnit att han inte har uttalat någon enda fatwa som strider mot det fundamentala målet om den islamiska ordningen, eller det som han kallar ”tvingande *sharia*-lagar”. Att ändra i tidigare fatwor kan däremot, om man håller fast vid *wasatiyyah* som tolkningsmetod, ingå i det som är ”tillåtet” och därmed ingå i tillåten *ijtihad*, nytolkning.

¹²¹⁵ Al-Qaradawi 1992c: 75.

Al-Qaradawis syn på villkorad väpnad jihad, enligt ovan, kan ses som ett tydligt exempel på *wasatiyyah* i hans tänkande. Principen om *wasatiyyah* handlar om att inte överge Koranens grundtankar utan att anpassa dem till nya situationer. Det är en form av *ijtihad*, men en som gäller i konkreta praktiska situationer och inte innebär nytolkning av de ”eviga och universella principerna”. Frågan om jihad kan illustrera detta. Genom al-Qaradawis åtskillnad mellan *jihad* i länder där muslimer är i majoritet och där de är i minoritet rörande balansen mellan fredlig och väpnad *jihad*, skapar al-Qaradawi en öppning för fortsatt praktiskt politiskt tänkande. Ett annat tydligt, men därtill avancerat, exempel på al-Qaradawis *wasatiyyah* är den nya ”europeiska strategin” från 1995, som jag kommer till snart. Där ifrågasätts kritiskt det gamla tudelade sättet att dela upp världen i *dar al-Islam*, islams boning, och *dar al-Harb*, krigets boning. I stället läggs det fram en syn där Europa och USA, ”väst”, definieras som en sorts utvidgad *dar al-islam*.

*

Kommentar: Den ”europeiska strategin” från 1995 ligger sedan till grund för min framställning i hela *Del IV. Praktisk politik*. Jag ska i fjärde delens kapitel 16–18 undersöka om och i så fall hur denna tillämpade *wasatiyyah* för Europa eventuellt också har präglat det svenska Islamiska förbundets (IFiS) operativa politiska tänkande och verksamhet. Men innan dess har jag att presentera grundtankarna i denna ”europeiska strategi” (här i kapitel 14.5). Därefter gör jag en utveckling till en sista principiell grundkomponent i Brödraskapets ideologi på fundamental nivå, tanken om *taqiyyah* som politisk metod – förställning eller lögn – vilket brukar översättas med ”doublespeak” eller ”dubbla budskap” (kapitel 14.6).

14.5.2 Den Europeiska strategin 1995 hos MB

Den europeiska strategin lanserades under 1990-talet under en omvälvande period i det transnationella Muslimska brödraskapets historia. År 1989 bildades *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE). År 1987 hade Fayçal Mawlawi – framstående inom Brödraskapet och ledare inom den europeiska organiseringen, publicerat boken – *Al’usus al shar’ia lilealaqat bayn almuslimin waghr al muslimin* (De rättsliga grunderna för relationerna mellan muslimer och icke-muslimer), som just handlade om hur man skulle tänka om muslimerna i Europa. År 1990 publicerade Yusuf al Qaradawi sin magistrala bok i strategifrågor, som i mångt och mycket handlade om samma sak, *Awlawiyat al-ḥarakah al-Islamiyah fī al-marḥalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden). I april 1994 sammanträdde Allmänna vägledningsstyrelsen i Kairo och antog 1994 års Internationella stadga (se kapitel 4.1). År 1995 hade man för första gången på decennier lyckats genomföra val till det egyptiska shurarådet, som sammanträdde i Kairo. Man antog också ”demokratiska” styrdokument i Egypten som handlade om politiskt deltagande och respekt för demokratin samt kvinnans ställning och politiska rättigheter. År 1995 höll FIOE ett avgörande möte i Istanbul

med många inbjudna internationella representanter (se kapitel 5.10), inklusive svensk närvaro av bland annat Islamiska förbundets dåvarande ordförande Haytham Rahmeh.¹²¹⁶ Där antogs det strategidokument för Europa som jag här kallar ”den europeiska strategin” (se kapitel 5.10), samtidigt ratificerades Internationella stadgan från 1994. Detta strategidokument följdes upp vid ett sammanträde med *European Council for Fatwa and Research* (ECFR) 1997 då ett systematiskt arbete inleddes för att omsätta och tillämpa ”den europeiska strategin” konkret (se kapitel 16.1). Tillsammans utgör dessa händelser, samt dessa böcker och program, en formidabel plattform för Brödraskapets fortsatta, organiserade och systematiska framstöt i Europa. Framför allt betonade den nya stadgan, som en delvis kontroversiell nyhet, vikten av fredligt deltagande i politiken, som komplettering till *da’wah*. Sedan nya stadgan 1994 framgick det att man på lokal nivå ska tänka självständigt och ha en flexibel och situationsanpassad praktik, inom vissa ramar, vilket framgick ovan (kapitel 4.3). Samtidigt får man inte glömma bort det långsiktiga målet, Islamisering av Europa, och i sista hand också visionen om ”islams” herravälde över hela jorden (*hukm al-islam*) (kapitel 10.1, 13.2, 14.2)

Frågan om muslimernas närvaro i Europa styrdes i början, under 1960- och 1970-talen av den klassiska principen i islamiskt politiskt tänkande, åtskillnaden mellan *dar al-Islam* (islams boning) där *sharia* styr och det råder fred och *dar al-Harb* (krigets boning) där islams fiender lever. Denna traditionella åtskillnad möter vi också i Sverige under tidigt 1990-tal. Det är i en artikel i *Salaam*, skriven av Ashk Dahlén 1993. Han påpekar att det enligt denna åtskillnad bara finns två utvägar för muslimer som, liksom han, bor i *dar al harb*, antingen kämpa med *jihad* för att behålla sitt oberoende, eller flytta därifrån. Vad *jihad* skulle betyda för muslimer i Europa och Sverige mer konkret tar författaren inte upp.¹²¹⁷ Att detta tänkande fanns i Sverige under 1990-talet bekräftar också den avhoppade ledargestalten Pierre Durrani i sin intervju med Lorenzo Vidino.¹²¹⁸ Detta dikotoma tänkande skulle emellertid snart komma att överges. Som nämndes ovan antog nämligen Europeiska federationen (FIOE) ett viktigt strategidokument 1995 i Istanbul. I stället för en attityd av fientlig *jihad* mot värdländerna, skulle muslimerna nu systematiskt använda sig av en ”medelväg” (*wasatiyyah*) där Europa definieras som *dar al-’Ahd* (överenskommelsens boning). Muslimernas existens och livsvillkor i Europa skulle alltså inte längre definieras som en existens av fiendskap. I stället skulle man sikta in sig på att genom socialt och politiskt deltagande och samverkan stärka sin ställning (se nedan kapitel 16). Man kan också jämföra detta strategidokument för Europa med motsvarande strategidokument i Egypten som antyddes ovan (se kapitel

¹²¹⁶ Haytham Rameh, ”بعض حكام المسلمين يتعاملون مع الغرب ضد شعوبهم”, (Vissa muslimska härskare samarbetar med väst mot sitt eget folk), *Rabita* 6/1995:7.

¹²¹⁷ Ashk Dahlén, ”Det islamiska styret”, *Salaam* 8/93: 14.

¹²¹⁸ Vidino, *Circle*, 2020: 96-98.

12.6) där politiskt deltagande och partipolitisk pluralism förespråkades som väg för Brödraskapet att stärka sin ställning och påverka regimen.

Bakgrunden för ”den europeiska strategin” är att det under 1980-talet hade blivit alltmer uppenbart att muslimer hade kommit till Europa för att stanna, inte bara vara där som flyktingar med sikte på att återvända när det blev möjligt. I boken *Islam and the West. From ”cultural attack” to ”missionary migrant”* (2014) skildrar Uriya Shavit, baserad vid Tel Aviv-universitetet i Israel, hur islamiska intellektuella hanterade denna situation. Startpunkten var ändå tanken att muslimer sedan lång tid var utsatta för en ”kulturell attack” från ”väst” och att strategin måste vara att förskansa sig och undvika kontakt med fienden. Det tog ett par decennier av diskussioner – fördröjt också av uppfattningen om det ”omoraliska” väst som en civilisation i förfall – innan man började se islams närvaro i Europa och USA i ett mer positivt ljus. Att migranterna inte bara skulle ses som offer för olyckliga omständigheter eller upptagna med att bli accepterade. Migranterna skulle i stället kunna ses i ett mer offensivt och positivt ljus, som ”missionärer” som genom fredlig *da’wah*, likt de första muslimerna i Mecka, skulle de kunna låta islams budskap genomsyra den nya omgivningen. Och målgruppen var dubbel, såväl immigranter från muslimska länder som var på väg att förlora sin islamiska identitet, som européer som längtade efter andlig vägledning och moralisk anständighet på grund av västvärldens moraliska förfall. Denna omvärdering krävde dock flera omständliga teologiska omdefinitioner, och heta politiskt-ideologiska diskussioner, berättar Shavit. Bland annat måste den tankestyrande dikotomin överges där Europa och USA sågs som *dar al-harb*.¹²¹⁹

Den nya definitionen av Europa hänger alltså samman med Brödraskapets *wasatiyyah*. Den ansluter sig ganska naturligt till al-Bannas genomsyrande ”sjustegsstrategi” som hade varit grundstrategi i Egypten och andra länder sedan länge, och som hade kodifierats till exempel i Hassan al-Hudaybis bok *Duat, la qudat* (Förkunnare, inte domare) från 1977. Men nu skulle detta synsätt omsättas och tillämpas i de länder som all islamism ända sedan 1920-talet hade definierat som islams värsta fiender, de europeiska kolonialmakterna, ”väst”.

Denna nya strategi för Europa formulerades först av Fayçal Mawlawi i en bok från 1987, *Al’usus al shar’eia lilealaqat bayn almuslimin waghr al muslimin* (De rättsliga grunderna för relationerna mellan muslimer och icke-muslimer), och liknande tankar fördes fram av al-Qaradawi i hans bok från 1990, *Awlawiyat al-ḥarakah al-Islamiyah fī al-marḥalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden).¹²²⁰ Mawlawi var ledare för Brödraskapets

¹²¹⁹ Se Uriah Shavit, *Islam and the West. From ”cultural attack” to ”missionary migrant”*. London and New York: Routledge, 2014: 2–3, 152–168.

¹²²⁰ Fayçal Mawlawi, ”الأسس الشرعية للعلاقات بين المسلمين وغير المسلمين” *Al’usus al-shari’at lilealaqat bayn al-Musliminwaghayr al- Muslimin*, *Al-Rashad Al-Islamiyah*, (De juridiska grunderna för

parti i Libanon och en viktig person i Brödraskapets etablering i Europa, en drivande kraft i grundandet av *Federation of Islamic Organizations i Europe* (FIOE), grundat 1989. Mawlawi var därmed en av de viktiga ideologerna, bland flera andra, för Brödraskapets politiska strategi och organisering i Europa.

I boken från 1987 förde Mawlawi en initierad diskussion om hur muslimernas situation i Europa skulle definieras.¹²²¹ Brödraskapet måste sluta att använda den klassiska terminologin som bara leder till problem för tänkandet. Europa kunde ju inte vara *dar al-islam* med sin ”kristna” majoritetsbefolkning. Men det var ju också uppenbart att muslimerna i Europa inte levde i *dar al-harb*. De var tolererade och hade större friheter än i de flesta muslimska länder med sina auktorära regimer, vilket också kastade tvivel om vad begreppet *dar al islam* egentligen betydde. Den gamla terminologin innehöll också ett tredje alternativ som Mawlawi diskuterar. Det är när muslimer lever under en överenskommelse eller ett fördrag i ett land som inte ingår i *dar al-islam*, men där bosättningen är reglerad och muslimerna accepterade, som en sorts skyddsfolk, *dhimmi*. Men Mawlawi avvisar samtliga dessa tre, även detta tredje begrepp eftersom det ger muslimerna en alltför defensiv och underordnad roll. Han vill ha en mer positiv syn. För detta vill han överskrida den gamla terminologins gränser helt och hållet och tänka om hela världen som *dar al-dawah*, missionerandets boning. Han skriver i engelsk översättning (bearbetat av mig inom parentes):

We are not in the West, in the abode of war [*dar al-harb*], we are either in the abode of treaty [*dar al-'ahd*] or in the abode of da'wa to God [*abode of da'wah*]. If we want to keep the *fiqh* classification of the world with the abode of Islam, the abode of War and the abode of treaty, thus we are, in the abode of treaty. If, on the other hand, we state that the old *fiqh* classification is no longer applicable to our current situation – and this is the opinion we prefer – then we say, based on this, that we are in *dar al-da'wa* as the Prophet and the Muslims were in Makka before the *Hijra*. Makka was neither *dar al-islam* or *dar al-harb* but a *dar al da'wa* [Quran 17:34] and the entire Arabian peninsula was, in the eyes of Muslims, *dar al-da'wa* [Quran 23:8].”¹²²²

”Muslimerna” i Europa skall alltså – liksom mytologiserande sig själva – identifiera sig med Muhammed och de första muslimerna, menar Mawlawi. ”Muslimernas” uppgift och identitet i Europa är att vittna om Gud och missionera om Islams

relationer mellan muslimer och icke-muslimer). Beirut: Publishing House, 1987. Yusuf al-Qaradawi, *Awlawiyat al-harakah al-Islamiyah fi al-marhalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden). Kairo: Whaba Publishing House, 1990.

¹²²¹ Mawlawi 1987: 104.

¹²²² Mawlawi är citerad i Tariq Ramadan, *To be a European Muslim*. Leicester: the Islamic Foundation, 1999: 143. Ramadans översättning, mina parenteser. Ramadan återger citatet med tydlig uppskattning. Själv diskuterar han dessa ting för sin egen del på sid. 119–152 och kommer fram till ytterligare en definition: Europa som *dar al-shadada*, trosbekännelsens boning. Att presentera denna definition och några fler som finns i diskussionen ligger dock utanför ramen för denna undersökning även om frågan som sådan är intellektuellt intressant.

budskap som profeten och de första muslimerna gjorde. Hela världen är *dar al-da'wah*! Som synes av året 1987 publiceras Mawlawis arabiskspråkiga bok just i den tid då Brödraskapets organisationer hade börjat få fotfäste i Europa och ganska samtidigt med FIOE:s grundande, Al-Qaradawis motsvarande arabiskspråkiga bok publiceras 1990. Det är också samtidigt som Brödraskapet i Egypten hade mött nya förföljelser under president Hosni Mubarak, som hade utnyttjat mordet på Anwar Sadat 1981 för ny åtstramande lagstiftning, och som under 1980-talet (liksom senare) tog radikala bröders utbrytningar och väpnade aktioner som intäkt för nya förföljelser av rörelsens mittfåra. Mawlawis bok kan därför inte underskattas när det gäller Brödraskapets ideologiska och politiska utveckling och framtid, och i den framtiden hade Europa blivit allt viktigare.¹²²³ Men saken är inte lätt. Genom att man ändå inte riktigt kan lita på fredligheten hos de gamla kolonialmakterna måste man kanske ändå begränsa giltigheten hos begreppet. Världen som helhet är *dar al-da'wah*, men Europa och USA kanske ändå måste definieras som *dar al-'ahd*. Mawlawi sammanfattar sina tankar med att "muslimernas" ansvar i Europa, definierat som *dar al-'ahd*, är att leva på ett försonande sätt som utesluter alla typer av krigshandlingar och fientlighet. Genom att Brödraskapets organisationer nu ska bygga sitt handlande på försonlighet garanteras "muslimernas" situation i det nya hemlandet.¹²²⁴ I praktiken innebär denna nya strategi att grundtanken om stegvis, genomsyrande islamisering (kapitel 14.2 och 14.4.1) får ett nytt innehåll. Det är knappast troligt att en islamisk samhällsordning eller islamisk stat kommer att uppnås i Europa inom överskådlig tid. Det långsiktiga målet måste alltså skjutas fram i tiden. Den islamiska ordningen och den islamiska staten blir en ännu mer avlägsen vision. Däremot ska rörelsen betona de två första faserna i al-Bannas "sjustegsstrategi", fredlig *da'wah* och fortsatt organisering.

Al-Qaradawi för ett liknande resonemang i sin bok från 1990 och blir också han en ledande ideolog för "den europeiska strategin". Men han kanske ändå ser på saken på ett litet annat sätt. Som vi såg ser al-Qaradawi på *wasatiyyah* som att man å ena sida ska undvika bokstavstolkning, *taqlid*, men å andra sidan inte använda *ijtihad* alltför fritt. Det verkar som om al-Qaradawi i efterhand vill förankra den "europeiska strategin" mer ordentligt, med en indirekt kritik av Mawlawi. Det sker senare, i boken *Fiqh al-Jihad* (Jihads rättspraxis) 2009. Där hävdar al-Qaradawi att hela världen nu har blivit *dar al-'ahd*, fördragets boning, inte *dar al-da'wah*, missionerandets boning som Mawlawi menar. För detta återoppar al-Qaradawi FN-stadgan som utgångspunkt. En intressant analys av detta görs av Sagi Polka i boken

¹²²³ Europas allt viktigare roll framgår på många ställen i litteraturen, t.ex. i Alexandre Cairo & Mahmoud al-Saify, "Qaradawi in Europe. Europe in al-Qaradawi. The Global Mufti's European Politics" i Jakob Skovgaard-Petersen & Bettina Gräf (eds.) *Global Mufti. The Phenomenon of Yusuf al-Qaradawi*. London: Hurst and Company, 2009, 109–148. Se särskilt sid. 111 där europeiska muslimer bedöms som "a new religious centrality".

¹²²⁴ Se Ramadan 1999: 143; Mawlawi 1987: 98. Saken behöver utredas mer noggrant än vad jag här har plats för.

Shayk Yusuf al-Qaradawi. Spiritual Mentor of Wasati Salafism (2019). Polka citerar al-Qaradawi som skriver: "We are connected to the world around us by means of the UN Charter, being, all of us Muslims, to this body."¹²²⁵ (Dock måste naturligtvis muslimer låta bli att acceptera FN-stadgan i de aspekter som den bryter mot Guds lag, *sharia*, anser al-Qaradawi som vi såg, det vill säga främst familjerätten och kvinnans ställning.)

Därefter fortsätter al-Qaradawi på samma sätt som Mawlawi och förklarar att den gamla klassifikationen har spelat ut sin roll. Europa och väst skulle enligt den gamla klassifikationen i princip vara *dar al-harb*, och krig med dessa länder är naturligtvis fortfarande en teoretisk möjlighet för världens muslimer och ett pågående faktum på flera håll. Men för de "muslimer" som lever i väst, med tanke på detta mellanting mellan krig och fred (så tolkar jag Polka i hans återgivning av al-Qaradawi), så lever de ändå inte i *dar al-harb*. Deras situation, under FN-stadgan, och det faktum att de har fått visum och många har medborgarskap, leder till att man bör definiera Europa och USA som *dar al-'ahd*. Det betyder att muslimer ska respektera detta fördrag och lyda de länders lagstiftning som ger dem beskydd, och inte heller bedra dessa länder eller utföra fientliga handlingar. Eftersom islamisterna efter al-Bannas exempel älskar att illustrera sin situation med Profetens och de fromma Fädernas (*al-salaf*) situation, gör al-Qaradawi en egen alternativ tolkning av Muhammeds vistelse i Mecka. Till skillnad från Mawlawi menar han att Mecka faktiskt var *dar al-harb*, en fientlig omgivning. Men de avgudadyrkande meckanerna gav honom ändå beskydd och lät honom ha egendom och tillhörigheter enligt en överenskommelse som de hade. Muhammed och de fromma Fäderna levde alltså i Mecka som i *dar al-'ahd*, "fördragets boning".¹²²⁶

Al-Qaradawis åsikter om muslimer i Europa utvecklas också i hans *Fi fiqh al-aqalliyat al-muslima* (Rättspraxis för muslimska minoriteter), 2001, och finns uttalad i flera program i talkshowen Sharia och livet.¹²²⁷ Muslimer som lever som tolererade "muslimska minoriteter", under en sorts fördrag med värdländerna, måste få ha en flexiblare och mer öppen identitet, och en lösare tillämpning av sharia. Målet är ju att de ska samverka med sin omgivning och bli integrerade, men naturligtvis utan att förlora sin unika identitet som muslimer. De får inte låta sig assimileras in i de västliga, moderna samhällena. Men de ska ändå som medborgare delta i politiken, men då för att befrämja sina "intressen", vilket betyder sin särart och sin identitet som muslimer, rätten att leva efter påbuden i sin religion. Detta ska dock inte tolkas individualistiskt utan holistiskt, det är "muslimers intressen" som kollektiv som ska försvaras och befrämmas, så att de som kollektiv:

¹²²⁵ Citatet är från al-Qaradawi *Fiqh al-Jihad*, Volym 2: 901. Citerat i Polka 2019: 236.

¹²²⁶ Polka 2019: 236–237.

¹²²⁷ Polka 2019: 237–238.

can live by the light of Islam in a non-Muslim Society, as a group that is strong and united yet believes in diversity within the framework of its unity.¹²²⁸

Al-Qaradawi framhåller alltså att muslimer gärna får bosätta sig i Europa och USA, bara de ser till att inte förlora sin islamiska identitet och kultur och fortsätter att sprida budskapet, *da'wah*. De får inte försvinna in i en modern och västerländsk livsstil. Och här visar sig återigen Qaradawis politiska geni och konkreta politiska tänkande. Muslimerna måste börja delta i det politiska livet och definiera sig som intresseorganisationer gentemot och i samarbete med de inhemska politiska partierna och myndigheterna. Muslimerna ska försvara sin identitet genom att försöka få erkännande som religiös minoritet och få laglig möjlighet att inrätta sina egna rättsliga och religiösa institutioner. Inrättandet av dessa institutioner (moskéer, skolor, vårdinrättningar, kulturcentra, badhus och informella shariadomstolar) ska inrättas som ett slags "ghetto", skriver al Qaradawi utmanande. Han syftar på den judiska diasporans existens i Europa som därigenom kunde bevara in kulturella och religiösa identitet. Det som ska inrättas är alltså en sorts islamiskt parallellsamhälle eller en muslimsk enklav. (Jag ska återkomma till detta mer noggrant nedan, se kapitel 16.2.4.)

Enligt al-Qaradawis inflytelserika strategi betyder "integration" i Europa därmed att muslimerna inte ska anamma moderniteten och ge upp sin identitet. I stället ska de behålla sin tro och religiösa identitet med målet att bedriva fortsatt *da'wah* och sprida islams budskap. Alltså fullfölja den islamisering som påbörjades i Egypten 1928, men nu som "missionary migrants", enligt Uriah Shavits analys av Brödraskapets ställningstaganden. Jag återkommer nedan till fler termer i den "europeiska strategin" som får en säregen "islamdemokratisk" innebörd i Brödraskapets språkbruk (se kapitel 14.6).

Som man kan förstå var den "europeiska strategin" och dess teologiska och ideologiska grundtankar kontroversiella inom Brödraskapet när de växte fram och diskuterades. Den "nya europeiska strategin" gick stick i stäv emot det traditionella tänkandet och den invanda mentaliteten inom Brödraskapets organisationer, att vara skeptiska till partier och politiska äventyrligheter; det säkra var att hålla fast vid basverksamheterna och stillsamt växa som social och kulturell rörelse, allt enligt de två första faserna i al-Bannas sjustegsstrategi. Men nu var situationen annorlunda. Den traditionella muslimska *ummah* hade nu fått tillskott även utanför de muslimska kärnländerna. Men detta borde inte innebära att de överger den islamiska nationen, *ummah*, som universell gemenskap och bara tänker på sin västliga existens i sina skyddade enklaver. De hade fortfarande viktiga mål att uppfylla globalt, framhölls det från både Mawlawi och al-Qaradawi. "Muslimerna" i "väst" hade ändå fullt ansvar inom den globala *ummah*. De hade också ett ansvar att stödja Brödraskapets

¹²²⁸ Citerat från al-Qaradawi 2001: 46 i Polka 2019: 237–238.

strävanden i olika delar av världen, inklusive stöd till väpnad *jihad* där sådana strider pågick. Dessa olika målsättningar återkommer jag till nedan (se kapitel 16).

14.5.3 Den Europeiska strategin 1995 hos IFiS

Effekten av Mawlawis bok var tydlig i Sverige. Diskussionen om Brödraskapets strategi i Europa var mycket aktuell under 90-talet, efter Mawlawis bok 1987 och FIOE:s grundande 1989. I tidningen *Rabita* upplyste man om den nämnda konferensen i Istanbul 1995 som handlade om strategin för islamisk handling i väst, det som jag här kallar för ”den europeiska strategin”. Haytham Rahmeh, en av de viktigaste bröderna i Stockholm (omnämnd i kapitel 14.3), hade varit där och rapporterade från Istanbul. Han beskrev i tidskriften *Rabita* att syftet med konferensen hade varit att diskutera *al-tawteen* (bosättningen) i Europa och rörelsens politiska handlande.¹²²⁹

Man översatte också det sjunde kapitlet i Mawlawis bok från 1987. Kapitlet handlade om grunden för förbindelser mellan ”muslimer” och folk i Europas länder. Översättningen publicerades i broschyren ”*Islam och muslimer 2001*”, från Sveriges muslimska råd (SMR).¹²³⁰ Begreppet *Dar al-’ahd* användes i samma rapport för att definiera situationen för muslimer i Sverige och deras uppgift.¹²³¹ Den tidigare ordföranden för SMR, Mahmoud Aldebe, skrev också en artikel i den arabiskspråkiga *Danmarks Nyheder* 2010,¹²³² om att Islamska Förbundet i Sverige (IFiS) vid slutet av 1990-talet hade vänt sig till Mawlawi för att pröva frågan om politiskt deltagande och samarbete med de svenska partierna, särskilt socialdemokratin (se kapitel 17.3.1). Saken var kontroversiell vid den tiden och innebar ett helt nytt tänkesätt, givet Brödraskapets traditionella skepsis inför partier och givet den traditionella synen på Europas stater som kolonialmakter och fiender. Aldebe nämner i sin artikel att Mawlawi hade skrivit ett dokument gällande detta. Troligen är detta ”dokument” detsamma som det ovan nämnda kapitlet, eller hela boken, eftersom jag inte hittat något annat dokument av Mawlawi med liknande innehåll. Aldebe hävdar att (min översättning):

¹²²⁹ Haytham Rahmeh, ”من اجل خطوة الي الامام”, (För ett steg framåt), *Rabita*, 6/1995: 7.

¹²³⁰ Islamguiden, ”Islam och Muslimer i Sverige: 2001.

https://web.archive.org/web/20180227011949/http://www.islamguiden.com:80/islam/islam_sweden.html

¹²³¹ Islamguiden, ”الإسلام والمسلمين في السويد 2001”, (Islam och muslimer i Sverige: 2001), ”ومن أهم ”الأسس التي يجب أن يقوم عليها الحوار بين المسلمين و شرائح المجتمع المختلفة

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

¹²³² Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السويدية والإخوان المسلمون”, (Synpunkt: Svenska val och Muslimska brödraskapet), *Danmarks Nyheder* 2010-09-17.

<http://web.archive.org/web/20120607035003/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

Schejken hade skrivit ett viktigt dokument som betonade att muslimer bör delta i politiken i Europa och han bidrog i flera forum och politiska seminarier [angående denna fråga].¹²³³

Diskussionen om den nya "europeiska strategin" med dess uppmaning om att börja delta i det politiska livet, samt anknytningen till Fayçal Mawlawi, är ytterligare pusselbitar om Islamiska förbundets (IFiS) självklara anknytning till Brödraskapets transnationella nätverk. Detta kan synliggöras av en detalj. Islamiska förbundet (IFiS) formulerade en dödsruna på sin hemsida vid Mawlawis bortgång år 2011. Där stod det: "Vi har förlorat en lärd och kunnig rådgivare, som även var en ledare och ett föredöme i den Islamiska rörelsen i arabvärlden."¹²³⁴ Med detta citat synliggörs inte bara IFiS anknytning till det transnationella nätverket, utan också det faktum att Muslimska brödraskapet verkar och fungerar just som ett transnationellt nätverk. Mawlawi är rådgivare i Sverige, betydelsefull i Europa, samtidigt som han är betydelsefull som "ledare och ett föredöme" i arabvärlden.

14.5.4 Brödraskapets roll i Europa. Att ena alla muslimer under Brödraskapets paraply (MB och IFiS)

Brödraskapets mål i väst är dock inte bara att bygga en islamisk enklav och bedriva *da'wah*. I detta ingår också att göra sig till ledande och förena den islamiska rörelsen och därmed *ummah*, strategin har alltså en maktpolitisk sida. De "tjugo principerna" som Hassan al-Banna satte som rätt uppfattning om islam ska utgöra en minimistandard gällande samarbetet med andra muslimska organisationer. I detta fullföljer de al-Bannas vision om "Brödraskapets islam" som den autentiska och icke splittrande, "sanna" grunduppfattningen; det som definitionsmässigt definierar sann islam och sanna muslimer. Al-Qaradawi menar i boken *Awlawiyat al-harakah al-Islamiyah fi al-marhalah al-qadimah* (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden), 1990, att den islamiska strömmen måste förenas, baserad på grunderna och principerna hos al-Banna för att kunna uppnå de fundamentala målen om en islamisk ordning och en islamisk stat.¹²³⁵

Chakib Benmakhlouf betonar i *On Magharebia* 2011 samma strategi för enande, och ger exempel med enigheten som har uppnåtts när Brödraskapet inom FIOE har samarbetat med andra islamistiska organisationer i Europa, såsom den turkiska *Millî Görüş* och den pakistanska Pakistani *Jamaat-e-Islami* eller den bangladeshiska *Bengali Ibad ur-Rahman*. Han anser att detta samarbete kan vara en inkörsport till ett enande av alla islamistiska organisationer i Europa, med en samlande ideologisk

¹²³³ Ibid.

¹²³⁴ Islamiska Förbundet, "Islamiska Förbundet i Sverige sörjer shaykh Faysal Mawlawi:s bortgång", 2011-05-09.
<http://web.archive.org/web/20111011155924/http://islamiskaforbundet.se/sv/component/content/article/6/383-shaykh-faysal-mawlawi.html>

¹²³⁵ Ibid. 43ff.

bas och med en samordnande, gemensam politisk strategi. De andra skolorna, som Salafist- och Sufi – som definierar al-Bannas och Maududis islamism som avvikande, ofruktbar, eller felaktig islam – beskriver Benmakhoulf som svårhanterliga, men man försöker att ha samarbete även med dem. Det är värt att försöka samla dem i en enhetlig ram och det ger dem en chans till dialog och återförening. Han förklarar tydligt målet:

Vi kommer i vår plan att sträva efter att representera muslimerna i Europa. Det är nu känt att unionen [FIOE] inte är ensam i denna representation, och vi strävar efter att hitta en heltäckande ram som inkluderar alla aktiva organ så att vi kan etablera en enad representation av islam i Europa genom vilken vi förhandlar med de officiella myndigheterna.¹²³⁶

I SVT:s dokumentär ”*Slaget om muslimerna*” år 2009 förklarade IFiS dåvarande ordförande, Abdirizak Waberi samma grundtanke, omsatt till Sverige. Han framhöll att förbundet och dess medlemsorganisationer är representanten för ”de svenska muslimerna” och att det är drivande i de svenska muslimernas kamp för rättigheter. Han säger:

Vi representerar muslimer i Sverige, och vi anser att de är till antalet 400 000–500 000 personer... Alla som anser sig själv som muslimer och vill vara delaktiga i samhället. Det är den skaran vi representerar. Man ska ha rätt till *halal*-mat, och rätt att som beslöjad kvinna jobba på SVT som nyhetsankare... Vi sa så här: I kulturella yttringar har vi skillnader, men inte i tron. Vi är alla muslimer. Det måste var samma tro.¹²³⁷

Tanken upprepas också av Omar Mustafa, Waberis efterträdare som ordförande i Islamiska förbundet (IFiS). I ett uttalande på den saudiska nyhetskanalen Al Ekhbariya 2014 uttryckte han Islamiska förbundets framtida ambitioner att ”förespråka rättigheter” för ”muslimerna i Sverige”, något som pågick i alla länder där ”muslimer är i minoritet”.¹²³⁸

¹²³⁶ *Maghress*, ”حوار مع الأستاذ شكيب بن مخلوف رئيس إتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا”, En intervju med Chakib Benmakhoulf, ordföranden för *Federation of Islamic Organizations in Europe*), citeras från On Magharebia 2011-01-14. <https://web.archive.org/web/20160920124202/http://www.maghress.com/onmagharebia/1744>

”نحن نسعى في خطتنا لتمثيل المسلمين في أوروبا، المعروف الآن أنّ الاتحاد لا ينفرد بهذه التمثيلية ونحن نجتهد لإيجاد إطار شامل يضم كل الهيئات الفاعلة لنتمكن من التأسيس لتمثيلية موحدة للإسلام في أوروبا نتعامل من خلالها مع الجهات الرسمية”.

¹²³⁷ SVT 2009-12-06 ”Slaget om Muslimerna”. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/18YuMrQPqBFJtr5nfgLU42MaZLvNbXv1C/view?usp=sharing>

¹²³⁸ Al Ekhbariya, Saman Fakhri intervjuade Omar Mustafa i den officiella saudiska TV-kanalen, Saman Fakhris Youtube-kanal, 2014-08-28. <https://www.youtube.com/watch?v=4gv6Sh2C7lg> Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/E-sSp6T9xk>

14.5.5 Yusuf Al-Qaradawis teologiska argument för den europeiska strategin

Al-Qaradawi å sin sida utvecklade noga de teologiska grunderna för den europeiska strategin med hjälp av traditionen inom islamisk *fiqh* (rättsvetenskap). För att reda ut den politiska teorin om å ena sidan islams principer och muslimernas världshistoriska uppgift och å andra sidan bosättningen och det politiska handlandet i det demokratiska väst, menade han att en noggrann förankring i traditionen måste genomföras. Här ser vi hans metod och *wasatiyyah* i full gång, som presenterades ovan (kapitel 14.4.2). Det är ofta al-Qaradawis signum att han inte tar avstånd från lagskolorna. Tvärtom ser han det som att all ideologi och teori ska vara tydligt förankrad i en bearbetning av den rättsliga traditionen, om så behövs med juridiskt noggrann närläsning och intellektuell *wasatiyyah* för att hitta den rätta balansen och "mittfåran", den "rätta" linjen, som överensstämmer med islams och muslimernas övergripande uppgifter. Därför behöver hans diskussion om grunderna för den nya, "europeiska strategin" presenteras litet noggrant.

Al-Qaradawi använde fem klassiska teologiska regler för att legitimera en pragmatisk och gradualistisk politisk strategi i Europa, anpassad till den europeiska situationen. Den första är principen: "*Det som plikten inte är uppfyllt utan, är en plikt i sig själv*".¹²³⁹ Enligt denna regel kan alla metoder användas för att nå vad som bedöms som rättfärdigt, i praktiken alltså att ändamålet helgar medlen. Al-Qaradawi nämner här muslimers religiösa och kulturella rättigheter i väst som ett exempel. Om muslimer inte kan få sina religiösa, kulturella och andra rättigheter, utom genom deltagande i politik och val, blir detta (deltagande i politik och val) en plikt i sig själv. Till detta fogade al-Qaradawi också en liknande rättsvetenskaplig princip: "*Frågor vägs mot sina syften*" som vi såg är en grundidé i hans *wasatiyyah*.¹²⁴⁰ Om gärningen är i huvudsak god eller syftet är avsett att stoppa en potentiell risk eller något ont, kan en speciell handling krävas som inte är formulerad förut. Han berömde därför de personer som har för avsikt att delta i politiken för att försvara muslimers rättigheter, deras religionsfrihet och deras kulturella identitet. Dessa personer kommer att belönas av Allah, och ska uppskattas av muslimerna, ansåg han. I fallen med sådana personer leder en annan regelprincip, "*Förbud mot vad som kan leda till att begå synder*",¹²⁴¹ till samma resultat. Detta ska uttolkas som att när en (europeisk) stat håller en (muslimsk) minoritet borta från inflytande i politiken utgör det ett hot mot deras religiösa och kollektiva närvaro. Detta gör dem marginaliserade, berövar dem deras meriter, leder dem mot fiendskap och ondska och destruktiva handlingar som man i förväg inte kan förutse. Då är det nödvändigt att göra vad som krävs för att undvika att begå synder och undvika att närma sig

¹²³⁹ al-Qaradawi 2007: 205. "ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب".

¹²⁴⁰ Ibid. "الأمور بمقاصدها".

¹²⁴¹ Ibid. "سد الذرائع".

ondskan. Al-Qaradawi använder också principen ”Nöden upphäver lagen och behovet underordnar sig tvång när det är nödvändigt eller när det behövs, privat eller offentligt”.¹²⁴² Han anser att det i vissa situationer är tillåtet att utföra förbjudna saker även om det är förbjudet i *sharia*. Ett exempel är om det muslimska samfundet är i nöd, diskriminerat och marginaliserat. Då kan man behöva politiska representanter som försvarar deras rättigheter, trots att det skulle innebära att man bryter mot islams uppfattning om att inte beblanda sig med ett politiskt system som inte är rättfärdigt. Detta gäller nu i Europa. Det kan också vara tillåtet under vissa villkor att svära en ed om lojalitet mot ett lands konstitution i Europa, även om det är generellt förbjudet enligt *sharia*; det är ju bara Gud som man ska vara trogen mot. Men det kan betraktas som nödvändigt i detta speciella fall. Här bör uppmärksammas att i detta fall avläggs eden att lyda europeiska lagar och försöka få medborgarskap enligt reglerna för tillåtna ”dubbla budskap” (*taqiyyah*) (se kapitel 124.5 ovan). Muslimernas situation och islams större syften nödvändiggör detta. Den avlagda eden är därmed utan betydelse, den är en ”vit lögn”, för att använda ett uttryck som al-Qaradawi använde i ett annat sammanhang (se kapitel 14.6).

Tillämpningen av dessa teologiska regler för att rättfärdiga den nya ”europeiska strategin” är ett tydligt exempel på al-Qaradawis *wasatiyyah* som tolkningsmetod. Detta kan beskrivas som ideologiutveckling på den operativa, situationsanpassade och taktiska nivån. Ideologi på operativ nivå är alltså detsamma som tolkningsmetoden *wasatiyyah* när den används i en speciell situation (se kapitel 14.4.2). Det är så Brödraskapets främste nutida teolog och ideolog arbetar för att komma fram till praktiska handlingslinjer och juridiskt grundade regler om muslimers beteende. De nämnda koraniska reglerna ovan ingår redan i den *wasatiyyah* och gradualistiska strategi som Brödraskapet har sedan gammalt och tillämpar i Egypten men de är nu anpassade till den aktuella europeiska situationen. Den stora skillnaden är att i länder ”med muslimsk majoritet”, där muslimerna är starka, kan man gå in i politiken för att försöka påverka utvecklingen av en islamisk stat. I Europa där ”muslimerna är i minoritet” är den omedelbara kampen för islamisk stat självdestruktiv; lika självdestruktiv som radikalers eller extremisters väpnade aktioner i den muslimska världen. Ett första steg i Europa är i stället att säkra ”muslimernas rättigheter som religiös minoritet”, det vill säga inrätta en muslimsk enklav för moskéer, islamiska skolor och andra institutioner. De mer långsiktiga målen får man vänta med tills muslimerna har blivit starkare.

Slutligen framlägger al-Qaradawi ytterligare en princip som argument. Det är principen om ”*ospecificerade intressen*”.¹²⁴³ Om muslimers allmänna intressen

¹²⁴² al-Qaradawi 2007: 206.

”الضرورات تبيح المحظورات، والحاجة تنزل منزلة الضرورة، عند الضرورة أو الحاجة خاصة كانت أو عامة”

¹²⁴³ Ibid. ”المصالح المرسلة”, *al-Masalih al-Mursala*, (ospecificerade intressen).

kräver att man gör något som inte är förenligt med *sharia*, är det ändå tillåtet inom vissa gränser. Det betyder att sådana ”intressen”, som *sharia* inte direkt påbjuder eller förbjuder, och som anses vara rationella och som medför fysiska och psykologiska fördelar för muslimerna, är tillåtna. Värt att nämna här som ett exempel är att den nämnde Othman Al-Tawalbeh, imam från IFiS, lutar sig mot denna princip i en känslig fråga. Al-Tawalbeh hade fått en anställning inom Svenska kyrkan för ett dialogprojekt. På sin personliga hemsida kände han sig föranledd att förklara sig. Han motiverade då sin anställning i Svenska kyrkan, med hänvisning till regeln om muslimers ”ospecificerade intressen”. (Jag återkommer till denna händelse nedan, kapitel 16.4.2.) Hans brott mot sharia överskuggades av de allmänna fördelar för det muslimska samfundet som kunde komma ut av hans anställning.¹²⁴⁴

Den ”europeiska strategin” innehåller sedan en rad konkreta målsättningar och strategisk-taktiska principer. Dessa kommer att undersökas i kapitel 16, som är första kapitlet i *Del IV. Praktisk politik*.

14.6 Organiserat hyckleri och ”dubbla budskap”

14.6.1 Begreppet ”dubbla budskap” (*taqiyyah*)

Det finns en term i islamisk teologi och rättsvetenskap som heter *taqiyyah*. Dess begreppsliga innehåll handlar om att det kan vara tillåtet att ljuga eller förstålla sig i situationer där ”islam” eller ”muslimerna” är utsatta för fiendskap, eller där den islamiska regeln att alltid säga sanningen skulle medföra skador eller rent av katastrof. Termen har sitt ursprung i Koranen (baserat på 3:28 och 16:106) samt återfinns i *hadith-litteraturen* och i juridiska kommentarer. Det har främst betonats och tillämpats av *shia*-muslimer som historiskt har varit utsatta för periodisk förföljelse av sunnitiska härskare.¹²⁴⁵ Det översätts på engelska oftast med ”doublespeak” som framgick ovan, på svenska använder jag uttrycket ”dubbla budskap”. Brödraskapet har i Egypten blivit anklagat för att tala med dubbla budskap eller använda *taqiyyah*. Samma kritik har förekommit även Sverige som vi ska få se. Som vi såg i Roel Meijers analys ovan (kapitel 14.5.5) innehåller Brödraskapets politiska terminologi i demokratifrågor, och hos den ”islamdemokratiske” filosofen Tariq Ramadan, flera dubbeltydigheter och

¹²⁴⁴ Othman Al-Tawalbeh, Othman Al-Tawalbehs webbsida, ”والقلم وما يسطرون”, (Pennan och vad de skriver). <http://web.archive.org/web/20151015194616/http://www.othmantawalbeh.se/>

¹²⁴⁵ Oxford Islamic Studies Online. ”*Dar al-Taqiyyah*”, (det dubbla budskapets boning).

<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195125580.001.0001/acref-9780195125580-e-497?rskey=TVxWt8&result=1>

begreppsliga glidningar. Den franska debattören Caroline Fourest skriver öppet om Tariq Ramadans ”doublespeak” som vi såg (kapitel 14.5.5).

Taqiyyah är alltså en etablerad term och en etablerad metod, fastän det är ett låneord från shia-islam. Principen om dubbla budskap har i samhällsvetenskaplig litteratur ett namn: ”organiserat hyckleri” (Brunsson 2003). Att *taqiyyah* också blir använd av MB i Europa, för det blev den, ska jag återkomma till. Detta beror på att muslimerna i minoritet upplevde den kristna eller ateistiska kulturen, eller det sekulära politiska systemet, som fientligt. För de muslimer som emigrerade hit, åtminstone under 1970- och 1980-talen, var Europa ett fiendeland, *dar al-harb*. De har ju också som grupp eller individuellt ständigt fått utstå diskriminerande påhopp och fientliga utspel från främlingsfientligt eller islamfientligt håll; det finns ett islamhat från främst extremhögern.

I det läget blev *taqiyyah* en lösning. Det vanligaste var att förneka eller tona ner sin islamistiska identitet, framför allt att man hade anknytning till det Muslimska brödrskapet, som kanske uppfattades av vissa läger i omgivningen som radikal islamism eller rent av som extremism. I det fallet kom man i samma läge som shia-muslimerna historiskt, och kunde med hänvisning till Koranen rättfärdiga att man förställde sig. Att hålla sig själv och sin organisation hemlig var ju också en ingrodd, instrumentell erfarenhet sedan de långa decennierna av repression i Egypten. Man kan säga att hemlighetsmakeriet satt i ryggmärgen. Den schweiziska statsvetaren Elham Manea anför i boken *Women and Shari'a Law. The Impact of Legal Pluralism in the UK* (2016) ett slående exempel på en sådan förställning som rör FIOE. På *Ikhwan web* (Online Muslim Brothers Encyclopedia) utsägs det på arabiska att FIOE är *al-Jinah al-Awrwby*: ”the European wing of the Muslim Brothers’ movement”. På den engelska hemsidan, däremot, är denna anknytning helt bortsopad. Där står det bara att FIOE är ”en kulturell organisation” som har till syfte att stödja muslimerna i Europas länder.¹²⁴⁶ Vi såg ju också hur den svenske religionsvetaren Emin Poljarevic inte hade mött någon muslim i Europa som hade sagt att de tillhörde Muslimska brödrskapet, och verkade dra slutsatsen att Muslimska brödrskapet inte ens fanns i Europa (kapitel 1.4.7). Elham Maneas två hemsidor, och termen *al-Jinah al-Awrwby*, den europeiska flygeln, talar ett helt annat språk. Jag återkommer nedan till hur *taqiyyah*, metoden för förställning och ”vita lögner”, förekommer även i Sverige. Även på svenska hemsidor visar det sig att samma budskap på arabiska har ett annat ordval eller ibland rent av olika sakuppgifter, som i frågan om FIOE ovan. Förekomsten av *taqiyyah* är alltså vanlig i Brödrskapets retoriska framtoning eller informationsstrategi. Det är ett verktyg bland andra metoder för samhällsförändring. Syftet är att undvika kritik eller dölja sina egentliga avsikter i situationer där detta anses vara nödvändigt.

¹²⁴⁶Manea 2016: 180.

14.6.2 *Taqiyyah hos al-Banna och al-Qaradawi. "Den vita lögnen"*

Både al-Banna och al-Qaradawi rättfärdigar utövandet av *taqiyyah* inte bara med de koranord som shia-muslimerna oftast använder. Den anför också *al-wala' wa-l-bara'*, som ordagrant betyder "lojalitet och antagonism". Det handlar om hur Brödrskapet ska förhålla sig till "de andra", alltså om lojalitet mot vänner och antagonism mot fiender. Relationen till "de andra" styrs enligt al-Banna och al-Qaradawi av frågan om vilka man bemöter. "De andra" är uppdelade i sex olika kategorier. Graden av ärlighet kan variera från fullt förtroende för en *mujahid*, jihadistbroder, till motsatsen, en fientlig icke-muslim, där det dubbla budskapets och "den vita lögnens" strategi är tillåten.¹²⁴⁷ (Se principen om lojalitet och antagonism i kapitel 11.2.)

Anklagelser mot Muslimska brödrskapets "dubbla budskap" började framföras redan under Hassan al-Bannas tid. Det blev till exempel en stor överraskning för allmänheten när den egyptiska polisen avslöjade Brödrskapets militära gren, *al-Tanizam al-Khas*. Efter avslöjandet gick al-Banna ut med ett offentligt uttalande, där han retoriskt tog avstånd från terrororganisationen, som han själv hade låtit inrätta, och beskrev de gripna med den kända formuleringen: "de är inte bröder och de är inte muslimer". Detta är ett flagrant utspel och exempel på den medvetna lögnen i politiken som jag vill kalla "stark *taqiyyah*", till skillnad på när en aktör bara försöker bortförklara eller förminska betydelsen av en obekvämd händelse, vilket jag vill kalla "svag *taqiyyah*". (Som synes förekommer sådana grader av lögnaktighet också som självklara i politiken över hela världen.) Al-Sabbagh, en av huvudpersonerna i organisationen, skrev en bok om organisationens historia där han förklarade att al-Banna hade rätt att "ljuga" den gången eftersom Bröderna befann sig i ett tillstånd av "krig" (*al-harb*) i Egypten; och gentemot öppna fiender finns inga begränsningar för vad muslimer får göra, trots islams bud om absolut ärlighet.¹²⁴⁸ "Dubbla budskap" som metod och politiskt verktyg användes således av al-Banna själv. Som framgick ovan hade han också förtydligat Brödrskapets prekära situation 1938 när man har att göra med en negativ eller fientlig regim. Vi minns R.M. Mitchells ord om hur al-Banna hade instruerat en ung broder att man "inte får vara för öppen" i sådana situationer:

...in the face of "the law", it was a mistake to be candid, and that secrecy was necessary in the beginning of any movement to maintain its solvency and assure its survival.¹²⁴⁹

¹²⁴⁷ Ikhwani wiki, "الولاء والبراء", (lojalitet och antagonism).

https://web.archive.org/web/20150524184255/https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الولاء_والبراء

Arkiv, 2020-09-17. <https://archive.vn/sqBK7>

¹²⁴⁸ al-Sabbagh 1989: 240.

¹²⁴⁹ Se Mitchell 1969: 31.

I boken *Fi fiqh al-aqalliyat al-Muslimah* (Muslimska minoriteternas rättsteori), 2001, varnar al-Qaradawi ”muslimer” för att ha fullt förtroende för icke-troende när de själva är svaga. I länder där muslimerna är i minoritet, åsyftande Europa, är det nödvändigt att ”visa *taqiyyah* mot de icke-troende”.¹²⁵⁰ I en fatwa på sin hemsida kritiserar al-Qaradawi den regeletiske tyske filosofen Immanuel Kant, eftersom han inte tillåter lögner i någon situation, oavsett anledning och oavsett konsekvenser. Al-Qaradawi bedömer detta som omoget eller ytligt och påpekar att islams egenskaper är en kombination mellan idealism och realism; mellan höga principer och praktiska verklighetens krav. Följaktligen ”gav Gud tillåtelse att man får ljuga i vissa sammanhang” till exempel om man ”enligt människans natur” kommer i en force majeure eller ett akut behov. Men lögnen kan också vara nödvändig i politiska och religiösa sammanhang, det vill säga när ”muslimer” är utsatta för fara. I fatwan på sin hemsida, ”Den vita lögnen”, skriver al-Qaradawi (i en något fri översättning av mig):

Om en god avsikt kan uppnås med både ärlighet och lögn är det förbjudet med lögner. Om goda mål bara kan nås genom lögn, utan sanning, är det tillåtet att ljuga i det fall det som ska uppnås är tillåtet men också om det är obligatoriskt, om målet är en plikt.¹²⁵¹

Det kan alltså vara tillåtet att ljuga om det råder en fara och om de nödvändiga ”goda” målen, inom den ”tillåtna” sfären, bara kan nås genom att ljuga. Men som vi kan förstå av Brödraskapets historia i Egypten kan det ha funnits många tillfällen där detta hade blivit nödvändigt. Det finns ett tydligt exempel på hur etablerat användandet av *taqiyyah* är inom Brödraskapet för att förstå sig och dölja sina avsikter. Den i rörelsen framstående Mohammed Habib förklarade i den tidigare nämnda artikeln i *Al-Ahrar* 2008 att Brödraskapets ledning hade tagit ett beslut om en grundläggande strategisk princip där Brödraskapets organisation skulle hållas hemlig, åtminstone så hemlig som möjlig. Principen lyder: ”offentlig *da’wah* [upplysande mission] och konfidentiell organisation”. Det betyder att man bara ska framträda i offentligheten med sitt missionerande budskap men att man ska hålla tyst om sin organisation.¹²⁵²

14.6.3 Dubbla budskap i Europa

I Europa talar Brödraskapet inte öppet på europeiska språk om de fundamentala målen att islamisera Europa och inrätta en islamisk ordning, även om det framgår av Hassan al Bannas ”tjugo principer” och annat ideologiskt material på hemsidor

¹²⁵⁰ al-Sabbagh 1989:99.

¹²⁵¹ Al-Qaradawi, Den officiella webbsidan för al-Qaradawi, ”الکذب الأبيض”, (Den vita lögnen). <http://web.archive.org/web/20170920163922/http://www.al-qaradawi.net/new/Articles-10811>

”فكل مقصود محمود يمكن التوصل إليه بالصدق والكذب جميعاً ، فالكذب فيه حرام ، وإن أمكن التوصل إليه بالكذب دون الصدق فالكذب فيه مباح إن كان تحصيل ذلك القصد مباحاً ، وواجب إن كان المقصود واجباً ”

¹²⁵² Ikhwan web, ”Interview with MB Deputy Chairman in Al Ahrar Daily”, 2008-06-16. <http://web.archive.org/web/20220126031922/https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=17267>

och i tidskrifter. Förklaringen anges av Chakib Benmakhlof, på arabiska, i en intervju med den saudiska tidningen *Okaz* 2011. Han framhåller helt enkelt att ett sådana öppet tal om islamisering av Europa ”inte tjänar oss”.¹²⁵³ Detta leder till att de långsiktiga målen och Brödraskapets politiska karaktär tonas ner bakom en slöja av *taqiyyah*. En episod i Evin Rubars TV-dokumentär ”Slaget om muslimerna” 2009 illustrerar detta. ”Jag vill ta bort ordet islamism”, sade Islamiska förbundets ordförande Abdirizak Waberi, ”Jag är muslim!” (se kapitel 10.1).

Brödraskapet har sedan länge anklagats för politiskt hyckleri i flera länder i Mellanöstern och Nordafrika där de har varit politiskt aktiva sedan 1940-talet och även efter överenskommelsen med president Sadat. Presidenten anklagade offentligt brödraskapet för att utöva *taqiyyah* i ett tal till parlamentet 1981 (det var kort innan han mördades). Saken gällde utövandet av hets mot den egyptiska staten samt grovt våld mot den kristna minoriteten, som radikala utbrytare från Brödraskapet ansågs ha utfört och som Brödraskapet nekade till. Oavsett sanningshalten visar händelsen på hur självklart det var att anklaga Brödraskapet för *taqiyyah*.¹²⁵⁴

Samma anklagelse har framförts även i Europa. En händelse på hög nivå inom Brödraskapet ledde också till kritik för *taqiyyah*. I ett utredningsförhör om Muslimska Brödraskapets ideologi som hölls i *The House of Commons* i det brittiska parlamentet 2014 intervjuades Ibrahim Munir en av de äldsta i Brödraskapet i Storbritannien, tillförordnad Generalvägledare 2020 efter al-Sisi-regimens gripande av Mahmoud Ezzat. På en fråga om Brödraskapets ståndpunkt rörande jämställdhet mellan könen och homosexualitet i utredningsförhöret 2014 gav Munir ett svar där han helt ansluter sig till brittiska värderingar om individens valfrihet.

Individen i samhället har rätt att välja vilket sexliv hen vill ha privat... Det naturliga nu för ett samhälle i global skala är att varje samhälle har sina egna ideal och särdrag. Vi säger att människan är fri och att Gud den allsmäktige har gett henne friheten att göra vad hon vill, eftersom Gud är den som kommer att hålla henne ansvarig”... ”Människan är fri att göra vad hon vill.”¹²⁵⁵

¹²⁵³ Okaz, ”رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية: كلمة حق يراد بها باطل .. الفاتيكان يقرُ رسمياً: الإسلام الديانة الأولى والأكثر ” , ”انتشاراً في العالم” (Ordföranden för Federation of Islamic Organizations: En sann mening har ett falskt tsyfte. Vatikanen erkänner officiellt: Islam är den första och mest utbredda religionen i världen), 2011-12-29. <http://web.archive.org/web/20170512225622/http://okaz.com.sa/article/442736/>

¹²⁵⁴ Egyptian Presidential-kanal (i Youtube), ”فيديو حصري لخطاب الرئيس انور السادات الاخير الذي يهاجم فيه ”الاخوان المسلمين“ , min. 12. https://www.youtube.com/watch?v=Yx4WoujYk_0
Avhandlingsarkivet 2022-10-20.
<https://drive.google.com/file/d/1eUcNaajmU4Ej6ctiQVIRGiHilaE3tnvI/view?usp=sharing>

¹²⁵⁵ CBC Egypt, ”د. محمد حبيب يكشف كيف باع الإخوان الدين والسياسة في جلسات بالخارج ” , *Momken*, 2016-07-21. <https://www.youtube.com/watch?v=YI0PB85jeLM>
Avhandlingsarkivet. <https://1drv.ms/v/s!AkPHdUXTdYD9uU8KyLvTZG5gd9HS>

Nu hör det till saken att Munir anses vara en av de konservativa inom det Brödraskapet. Han är alltså knappast någon företrädare för reforminriktad eller liberaliserad politisk islam.¹²⁵⁶ Hans svar väckte också reaktioner. Den ovannämnde Mohammed Habib – som tillhör Brödraskapets reforminriktade falang i Egypten och som fick frånträda sin post 2010 i konflikten med den konservativa falangen, bland annat Munir – kommenterade upprörd Munirs uttalande som oärligt falskspel inför kamerorna, dock utan att använda ordet *taqiyyah* som ändå är politiskt obegripligt för en brittisk publik. Han framhöll att Munir och Brödraskapet på den här punkten ”talar de ett annat språk än vad de tror på och låter sin fantasi ta över”.¹²⁵⁷ Habib uttrycker med andra ord att Munir säger saker inför ”de andra” som han inte själv tror på, och att detta till och med i ett offentligt utredningsförhör. Som jag ser det är Munirs uttalande i förhöret ett tydligt exempel på *taqiyyah*, en nödvändig förställning eller lögn inför en upplevd fara för Brödraskapet i Storbritannien.

14.6.4 Dubbla budskap i Sverige

Efter Mahmoud Aldebes avhopp eller utfrysning ur Islamiska förbundet (IFiS) 2013 skriver han att problemet eller utmaningen som Brödraskapet står inför i Sverige är det han kallar ”det dubbla budskapet”. Han anklagar Brödraskapet i Sverige för ”att skapa en dialog med kristna och judiska grupper i det offentliga rummet och samtidigt sprida rädsla och hat internt”.¹²⁵⁸ Religionsdialog skulle alltså vara en arena för *taqiyyah*, ungefär som den som jag själv mötte i Kairo mellan kristna och muslimer 2004 där man använde ett språkbruk internt och ett mot ”de andra”, och möjligen också ett tredje mot oss västerländska akademiker och journalister (se kapitel 2.7).

Redan 2003 avslöjade TV-dokumentären ”I Skolans våld - del I” av Evin Rubar att skolchefen för Islamiska förbundet i Uppsala, Khedim Ouldadda använder sig av dubbla budskap.¹²⁵⁹ Inför kamerorna säger han att hans skola följer det svenska systemet, dess villkor och metoder och att vissa individer blir besvikna när de

”الفرد في المجتمع له الحق في اختيارية في الحياة الجنسية في حياته الخاصة... الأمر الطبيعي في المجتمع على الأرض الآن أن كل مجتمع له مثله وكل مجتمع له خصوصياته. نقول إن الإنسان حر وإن الله سبحانه وتعالى أعطاه الحرية في أن يفعل ما شاء لأن الله هو الذي سيحاسبه...” ”الإنسان حر أن يفعل ما يشاء”.

¹²⁵⁶ Denna konflikt finns beskriven på olika håll. Se t.ex. Willi 2021: 218–225.

¹²⁵⁷ Ibid. CBC Egypt enligt ovan.

”هم يعيشوا في مخيلاتهم وجدانهم”... هم يتحدثون الآن بلغة غير التي يؤمنوا بها.”

¹²⁵⁸ Mahmoud Aldebe, ”Det svenska Muslimska Brödraskapet i Sverige, Al Ikhwan al-Muslimun”, Den arga Sossen, 2013-10-07.
<http://web.archive.org/web/20131014160646/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

¹²⁵⁹ SVT, Dokument inifrån, I skolans våld, 2003-05-08, avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/12grvCENpfOk6dQYffm83XhuNz8HCRnuE/view>

upptäcker att han informerar behöriga myndigheter snabbare än vad offentliga skolor gör i händelse av missförhållanden. Han säger dock helt andra saker när kamerorna inte är på. Till exempel berättar han för någon som frågar om inskrivning av flickor i skolan, att det är möjligt att diskutera med föräldrar om att de kan slippa vissa ämnen som "muslimer inte gillar".¹²⁶⁰ Vid problem med tvångsäktenskap och skolans inställning i sådana fall, oavsett om denna överensstämmer med det svenska skolsystemet eller inte, förklarar han när kameran inte är på: "Vi försöker lösa problemen mellan oss. Vi hjälper aldrig flickan...".¹²⁶¹ När det gäller barn som utsätts för fysiska eller psykiska övergrepp av familjen säger den svenska lagen att skolan ska informera myndigheterna. Khedim ger exempel:

Vi kallade på fadern och förde honom till oss och talade med honom för att veta vad pojken skulle säga till oss och till de andra... Vi gjorde ingenting, vi pratade med pappan och vi pratade med pojken att han inte skulle säga så.¹²⁶²

Samma sak återkommer i en annan TV-dokumentär från SVT. I programmet "*Imamernas råd*", 2012, avslöjades att aktiva i Islamiska förbundet använder sig av dubbla budskap. En av de mest kända historiska ledarna i Islamiska förbundet, Abdallah Saleh, dåvarande vice ordförande för förbundet, intervjuades för att förklara moskéns inställning rörande jämställdhet mellan kvinnor och män samt svenska lagar. Abdallah Saleh bekräftade att "moskén tillämpar svensk lag. Ingen får säga något mot svensk lag".¹²⁶³ Men i samtal inför en dold kamera visade det sig att imamen inne i moskén uttalade sig mot svenska lagar och för *sharias* patriarkaliska syn på familjen, vilket presenterades ovan. Ställd inför detta svarade Saleh att imamens åsikt att månggifte var tillåtet var hans "privata åsikt" och en "felbedömning".¹²⁶⁴

Islamiska förbundet (IFiS) kommenterade programmet via ett pressmeddelande signerat av Omar Mustafa, dåvarande ordförande för IFiS, samt Mahmoud Khalfi, dåvarande ordförande för Imamrådet. De påpekade att det pågick en utredning om fallet. Om det nu skulle visa sig att imamen verkligen hade uttalat sig för månggifte, och om att en make har rätt att tillrättavisa hustrun med våld, så var detta emot förbundets uppfattning och "tjänstefel". De förtydligade att månggifte visserligen är tillåtet enligt Koranen, men "månggifte här i Sverige är förbjudet, både lagligt och

¹²⁶⁰ Ibid.

¹²⁶¹ Ibid.

¹²⁶² Ibid.

"نحن نحاول أن نحل المشاكل بيننا... نحن لانساعد الفتاة أبداً."
 "واتصلنا بالأب واحضرناه إلينا وتحدثنا معه؛ ليعرف ماذا يقول الولد لنا وللآخرين... لم نفعل شيئاً، لقد تحدثنا مع الأب وتحدثنا مع الولد بأنه لا يجب أن يقول ذلك."

¹²⁶³ SVT, imamernas råd, 2012-06-15, avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1HCda3foVZEraYEMD9yyubGgNVYk28M7u/view>

¹²⁶⁴ Ibid.

islamiskt”¹²⁶⁵ De förtydligar inte vad de menar med att månggifte är förbjudet i Sverige enligt islamisk lag. Emellertid, om man tittar närmare på fallet, är det ganska uppenbart att imamen knappast kan sägas ha begått något ”tjänstefel”. Han hade ju bara uttryckt exakt den syn som uttrycks på Islamiska förbundets (IFiS) hemsida om familjen, mannen och kvinnans ställning. Till yttermera visso hade Mustafas och Khalfis pressmeddelande publicerats på förbundets hemsida bredvid en logga för Europeiska fatwarådet, med länk till dettas hemsida, som ju har uttalat flera resolutioner som förtydligar att *sharia* gäller i familjerätten, resolutioner som överensstämmer med det som Islamiska förbundets vice ordförande, Abdallah Salah, kallade imamens ”privata åsikt” och som Mustafa och Kalfi kallade ”tjänstefel”.¹²⁶⁶ Som jag bedömer det uppvisade dessa tre höga ledare inom Islamiska förbundet (IFiS), såväl Salah som Mustafa och Kharraki, en utstuderad form av *taqiyyah*. Man kan tänka att den var medvetet eller omedvetet motiverad av den upplevda fara som ”muslimerna” var utsatta för genom den upplevt ”fientliga” TV-dokumentären.

14.6.5 Intern kritik mot ”dubbla budskap” i Sverige

Kritiken mot dubbla budskap och den ideologi som sprids togs upp i en artikel i Aftonbladet 2015, skriven av Ziyad Ayach, styrelseledamot i Sveriges imamråd (Islamiska förbundet). Han förklarar att ledarna i muslimska organisationer har tagit över alltmer av inflytandet i de muslimska församlingar och den ideologiska makten att predika vad islam egentligen står för. Han riktar sin kritik mot det auktoritära sättet att bedriva församlingar där en elit mer och mer tar över. Samtidigt menar han att denna elit står för ett budskap som splittrar och skapar fiendskap. Hotet mot muslimernas organisationer kommer alltså inifrån, hävdar han:

Hoten kommer inte från imperialism eller kolonialism, inte heller från rasister och islamofober. De verkliga hoten kommer inifrån, från den religiösa eliten som gett sig ensamrätt att tolka de heliga texterna. Islam måste frigöras från deras hjärngrepp och släppas fri. En holistisk läsning som främjar samförstånd, samlevnad och globala värderingar bör premieras. Låt inte ideologier som bygger sina argument på lösa fragment sätta upp spelreglerna. Ge plats åt det sunda förnuftet och låt inte förbittring och agg få fäste i min islam.¹²⁶⁷

Ayach kräver alltså i stället en teologi som predikar ”samförstånd, samlevnad och globala värderingar” grundad på pluralism, demokrati, dialog och samexistens.

¹²⁶⁵ Omar Mustafa & Mahmoud Khalfi, ”Uppdrag granskning väcker viktiga frågeställningar”, 2012-05-18. <http://web.archive.org/web/20120522002942/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/press-och-media/pressmeddelanden/415-uppdrag-granskning-vaecker-viktiga-fragestaellningar.html>

¹²⁶⁶ Ibid

¹²⁶⁷ Ziyad Ayach, ”Min islam är kapad av hat och barbarism”, Aftonbladet 2015-12-22. <http://web.archive.org/web/20151226004311/http://www.aftonbladet.se:80/debatt/article21977576.a>
b

Svaret från Imamförbundet kom snabbt bara två dagar senare i form av ett officiellt meddelande på Förbundets hemsida, undertecknat av Sveriges imamråd (SIR). Där tar rådet avstånd från artikeln och dess författare och tillämpar *taqiyyah*, verkar det som. Det som predikas är i stället just det som Ayach efterlyser, säger man. Imamrådet vidhåller ”sin tydliga ställning” och församlingarna/organisationerna står för ”medelvägs islam som förkastar hat, våld och extremism”.¹²⁶⁸ Begreppet ”medelvägens islam”, (*wasatiyyah*) används här för att förtydliga att man står för motsatsen till våld och extremism, vilket logiskt sett medför att alla församlingar och imamer också gör det. Med detta utspel kunde man få tyst på det som skulle ha kunnat bli en obehaglig debatt.

Ett annat exempel på intern kritik kommer från Hassan Moussa, den tidigare ordföranden för Sveriges imamråd efter att han lämnat Islamiska förbundet 2017. Han är kritisk mot det dubbla budskap som han har mött i religiösa sammanhang och hävdar följande:

Jag tror att det finns några präster inom de tre religionerna som har en dubbelmoral, de använder i slutna möten eller i religiösa sammankomster en diskurs som antyder hat eller fientlighet mot den andre eller stränghet och hårdhet i bedömningarna. Och när de har med media att göra visar de tröst och tolerans och verkar acceptera den andre, och detta är det farligaste samhället står inför.¹²⁶⁹

Moussa menar de tre abrahamitiska religionerna, judendom, kristendom och islam. Jag kan inte tro att Moussa har infiltratörer i kristna och judiska församlingar som rapporterar om hat och fientlighet mot islam. Men hans vittnesmål kan stämma om attityder som kan finnas i Islamiska förbundets kretsar.

Samme Moussa blev ett decennium tidigare uppmärksammas i svenska media i en affär som innefattar *taqiyyah*. År 2004 hade han som imam under en fredagspredikan hetsat mot USA i Stockholms moské i samband med kriget i Irak. Den arabiskspråkige svenske journalisten Salam Karam citerade Moussas formulering som var: ”USA våldtar islam”. Detta starka uttalande på arabiska blev emellertid mildrat i den svenska översättningen i enlighet med principen om *taqiyyah*. Moskétolken översatte händigt dessa ord med: ”Vi fördömer USA:s tortyr av irakiska fångar”. Karam gav också andra exempel på dubbla budskap, där det

¹²⁶⁸ Islamiska förbundet, SIR:s förtydligande gällande ZIYAD Ayachs debattartikel 2015-23-12. <http://web.archive.org/web/20151227174015/http://www.islamiskaforbundet.se:80/sirpressm20151223/>

¹²⁶⁹ Alkompis, ”حسان موسى حول ازدواجية الخطاب الديني لدى بعض رجال الدين في السويد”, 2017-05-29, avhandlingsarkivet. <https://www.youtube.com/watch?v=soR8JkKGRyE>

”اعتقد انه هناك البعض من رجال الدين في الديانات الثلاثة يمارس ازدواجية خطاب فهو يتحدث في اللقاءات المغلقة أو في المجالس الدينية بخطاب يوحى بالكراهية للآخر أو بالعداء للآخر أو بالتشدد والغلاظة في الأحكام وعندما يواجه وسائل الإعلام يتعامل بآريحية وتسامح ويظهر على انه يقبل بالآخر وهذا أخطر ما يواجه المجتمع”.

skilde sig mellan budskapen på arabiska respektive svenska.¹²⁷⁰ En annan avhoppad ledargestalt som vi känner sedan tidigare som central aktör i Islamiska förbundets (IFiS) nätverk, Mahmoud Aldebe, vittnar om samma fenomen. Han skriver i en välkänd politisk blogg:

Problemet som möter oss är dubbla budskapet som gör mer skada än nytta. Man driver dialog med kristna och judiska grupper i det offentliga forum, men internt sprider man farhågor om dem. Man talar demokrati, men gör motsatsen. Förbundet lyckades lura alla som vill ha dialog med islam i Sverige.¹²⁷¹

14.6.6 Sammanfattning

Den interna kritiken, och de redovisade händelserna ovan, bekräftar att Islamiska förbundets ledande personer tillämpar *taqiyyah* när de anser att det är nödvändigt. De ställs gång på gång inför konflikten mellan demokratins krav på öppenhet och sin egen politiska hemvist och identitet. I den svenska normalitetens liberaldemokratiska ”politiska korrekthet”, som det heter, uppfyllt av sekularism och jämställdhet mellan könen, och under trycket från en islamfientlig högerpopulism, verkar det ständigt finnas behov av att dölja sig och förstålla sig, ibland till och med använda direkta lögner. Situationen är inte helt olika Egypten där Muslimska brödrskapet, med Carrie Rosefsky Wickhams ord, ”for good reasons has sought to shield itself from public scrutiny”.¹²⁷² Man lever liksom i fiendeland – trots talet om Sverige *dar al-’ahd* – och för att skydda *Maslaha* ”islams intresse” blir då *taqiyyah* moraliskt tillåtet och ibland även påbjudet, som vi såg. Nedan i *Del IV. Praktisk politik* ska jag undersöka om, och i så fall på vilket sätt, *taqiyyah* används av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess organisatoriska nätverk när de enligt ”den europeiska strategin” medelväg, *wasatiyyah*, deltar i det politiska livet.

¹²⁷⁰ Salam Karam, ”Dubbla budskap i Moskén”, Svenska Dagbladet, 2004-05-23.
<https://web.archive.org/web/20150805221423/https://www.svd.se/dubbla-budskap-i-mosken>

¹²⁷¹ Mahmoud Aldebe, ”Det svenska Muslimska Brödrskapet i Sverige Al Ikhwan al-Muslimun”, Torbjörn Jerlerups blogg, 2013-04-07.
<http://web.archive.org/web/20170301091609/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

¹²⁷² Wickham 2013: x.

Kapitel 15. Resultat av Del III

Detta kapitel sammanfattar resultaten från *Del III. Ideologi*, det sker i (15.1) Uppsummering, där en stor likhet kan konstateras mellan MB och IFiS. Kapitlet innehåller därutöver två utblickar. Den första (15.2) handlar om debatten i forskningen om vad termen ”demokrati” kan betyda i Muslimska brödraskapets idévärld och språkbruk. Den andra (15.3) handlar om dubbeltydigheter i Muslimska brödraskapets politiska språk som leder till en form av *newspeak* just angående ord som ”demokrati”, ”integration” eller ”rättigheter”.

15.1 Sammanfattning

Syfte med *Del III. Ideologi* var att undersöka om Islamiska förbundet (IFiS) även till sin ideologi uppvisade en anknytning till det transnationella Muslimska brödraskapet eller hade importerat ideologins grundidéer. Som har påpekats har analysen i Del III handlat om ideologiska grundsatser, ideologins fundamental nivå enligt Mats Lindbergs teori om ideologiers uppbyggnad (se kapitel 2.4 och 9.2.2). I metodkapitlet framgick att ”Ideologisk likhet eller idéimport” är en av mina åtta indikatorer på anknytning eller tillhörighet (se kapitel 2.3). På ett för mig ganska förvånande sätt visar analysen ovan, att likhet, ibland nära nog ordagrann likhet, föreligger på punkt efter punkt enligt Reidar Larssons ideologiska teman (se kapitel 2.4 och 9.2.4). Det som framkommer är en djupt konservativ politisk ideologi som har en värdeobjektivistisk och fundamentalistisk grundsyn, vilken är konstruerad och sammanfogad av valda delar från den islamiska lärdomstraditionen, främst direkta utsnitt från Koranen och profetens *sunnah*. Man framställer sin ideologi som ”sann islam”. Det förvånande var också att denna konservativa grundsyn inte bara är en företeelse i Egypten eller Mellanöstern (se kapitel 2.7), utan att den tillämpas och propageras som fundamental ideologi av IFiS i det moderna och sekulära Sverige. Del III. Ideologi förtydligar ytterligare att IFiS är tillhörigt eller anknutet till det transnationella Muslimska brödraskapets nätverk.

Analysens resultat gäller följande idéer på ideologins fundamentala nivå:

1) *Grundvärden och människosyn (1)*, med synen på ”islam” som en allomfattande lära för samhällets organiserande med *sharia* som grund, inklusive grundvärdet att Brödraskapets *politiska* ”islam” är den ”rätta islam”. Människosynen innehåller genom detta en konservativ och patriarkal syn på familjen, sexuella minoriteter och könen, där kvinnor inte bara är underordnade sina manliga förmyndare utan där det också argumenteras för systematiska juridiska skillnader mellan kvinnor, män och sexuella minoriteter, grundat på Guds ord (kapitel 10).

2) *Grundvärden och människosyn (2)*, i synen på ”de andra”, såsom ”judar” och ”kristna”, som essentialistiskt definierade folkslag genom sina respektive religioner,

även den djupt konservativ, där islam framstår som den högsta religionen och muslimer som högre stående än andra eftersom de är närmast Gud, samt därtill en teologiskt argumenterad fientlighet mot staten Israel och väst, Som en del av ”de andra” ingår de som tillhör andra religioner och livsåskådningar. (kapitel 11).

3) *Samhällssyn och statssyn*, där den viktigaste samhällsenheten är den visionärt tänkta, universellt utvidgade *ummah*, med en visionärt tänkt islamisk samhällsordning som slutmål, med en islamisk stat, ett kalifat, som upprätthåller *sharia* inom *ummah*, vilket är Guds plan för mänskligheten (kapitel 12).

4) *Utopi*, som är drömmen om islams allmakt på jorden, *tamkin*, en idé som även den är teologiskt grundad som ett Guds löfte till mänskligheten (kapitel 13).

5) *Synen på samhällsförändring*, som utgår från Hassan al-Bannas plan i hans genomsyrande ”sjustegsstrategi”, där budskapet om islam ska spridas från individ till individ genom missionering och systematisk skolning samt genom Brödraskapets organisering, och succesivt sprida sig till såväl samhälle som stat. Den islamiska ordningen och den islamiska staten uppstår, visionärt tänkt, liksom av sig självt eftersom hela samhället i denna vision är genomislamiserat (kapitel 14.1). Men väpnad jihad kan inte uteslutas på grund av motståndarnas styrka och kan bli nödvändigt att tillämpa i vissa fall. Också politiskt deltagande i demokratisk, parlamentarisk politik kan fungera som ett medel på vägen, främst för att stärka ”muslimernas”, det vill säga Brödraskapets, positioner. I synen på samhällsförändringens metoder ingår också principen att ”dubbla budskap” och förställning, *taqiyyah*, kan vara ett tillåtet politiskt medel för ”islams” skull (kapitel 14.6).

Dokument och uttalanden hos Islamiska förbundet. liksom referenser i dess tidskrifter, återger som de enda ideologiska grundtankarna på fundamental nivå texter och grundidéer från Muslimska brödraskapets politiska islam. Islamiska förbundets hemsida är tydlig i sitt framlyftandet av det transnationella Brödraskapets grunddokument, Hassan al-Bannas ”tjugo principer”, som sin egen grundläggande ideologi, ”rätt islam” (kapitel 6.1 och 10.2). Grundidéer från det transnationella Brödraskapets två främsta ideologer, Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi, återkommer nästan ordagrant; dessa två ideologer uppvisar för övrigt en stor samstämmighet om ideologins fundamentala nivå, inklusive synen på gradualistisk samhällsförändring och fredlig strategi (kapitel 10 och 14). Särskilt viktiga förmedlare mellan MB och IFiS verkar de ikoniska ledarna Chakib Benmakhlof och Aldebe ha varit genom texter och uttalanden. Relaterat till den svenska forskningens kunskapsläge anser jag att jag med användande av ”riktiga källor” har påvisat förekomsten av en tydlig ideologisk likhet, även i detaljer, mellan det transnationella Muslimska brödraskapets ideologi och Islamiska förbundets (IFiS); alltså även en tydlig ”påverkan” vilket har förnekats. Analysen i *Del III. Ideologi* resulterar alltså i ett mycket starkt stöd – särskilt givet att en tydlig organisatorisk anknytning påvisades i *Del II. Organisation* – för hypotesen att

Islamiska förbundet (IFiS) faktiskt är det transnationella Muslimska brödraskapets svenska organisation eller gren.

Det är viktigt att komma ihåg, som jag har framhållit (se kapitel 2.4 och 9.2), att ideologiska grundtankar på fundamental nivå har en speciell plats och roll i det politiska tänkandet, oavsett i vilken ideologi de förekommer. De är inte omedelbart avsedda att förverkligas utan fungerar mest som riktningsgivande och rättfärdigande argument för tänkande och handlande på den operativa nivån, där den praktiska politiken utspelar sig. De är visioner eller ideal. Därtill har de en sammanhållande funktion i varje politisk rörelse, de ger en viktig känsla av gemenskap och ger ett specifikt politiskt språkbruk med specifika associationer. Det är alltså inte alls säkert att alla dessa grundidéer omsätts direkt i handling, men i många fall är de påtagligt närvarande i den praktiska politiken. I vilken grad detta utspelar sig är en empirisk fråga, som skiftar från tid till tid, från land till land, från situation till situation. Mellan Muslimska brödraskapet och IFiS råder dock, enligt analysen ovan, en påtaglig samstämmighet rörande ideologin på fundamental nivå. Nedan i *Del IV. Praktisk politik* ska jag undersöka Islamiska förbundets (IFiS) politiska praktik, dess operativa och taktiska politiska handlande i Sverige, från 1990-talets slut och fram till nu, och jämföra det med de praktiska direktiven från det transnationella Brödraskapet och dess främste, nutida ideolog, Yusuf al-Qaradawi.

15.2 Debatt inom forskningen om ”islamisk demokrati”

Det råder olika tolkningar inom forskningen hur man ska uppfatta Brödraskapets och framför allt al-Qaradawis tal om pluralism och demokrati. Vissa forskare argumenterar för att Muslimska brödraskapet, såväl i Mellanöstern och Nordafrika som i Europa, inte bara har övergett sina långsiktiga mål om en islamisk stat styrd av *sharia*. De har också anslutit sig till ett demokratiskt synsätt och en demokratisk människosyn. De beskriver al-Qaradawis ståndpunkt som att “islam could and should value pluralism in the political sphere”, för att hämta en formulering från statsvetaren William Baker i boken *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists* (2003).¹²⁷³ En sådan bild av det demokratiska Muslimska brödraskapet – man kan kalla den demokratitesen – målas också upp av Mattias Gardell i boken *Bin Ladin i våra hjärtan. Globaliseringen och framväxten av politisk islam* (2005). Den centrala tanken i denna bok är att Brödraskapet har övergivit den islamiska staten som ett långsiktigt mål vid samma tid som de under 1970-talet definitivt gjorde upp med den revolutionära vägen och blev demokratiskt och ”reformistiskt sinnade”.¹²⁷⁴

¹²⁷³ William Baker, *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2003: 173.

¹²⁷⁴ Gardell 2005: 144. Gardell blandar kunnighet och vetenskaplig sakprosa med en politiskt vinklad framställning (delvis byggd på suggestiva associationer) där en bild av Brödraskapet byggs upp som

För Gardell utvecklades sedan Muslimska brödraskapets ideologi under 1980- och 1990-talen till en ”demokratisk folkhemsislamism”, som vi såg.¹²⁷⁵ Och han framhåller att:

Inflytelserika islamiska tänkare som Yusuf al-Qaradawi...och Rachid Ghannouchi har länge predikat islamdemokrati och Det muslimska brödraskapet har utvecklat en demokratisk plattform.¹²⁷⁶

Begreppet ”islamdemokrati” är dock inte oproblematiskt. Det har definitivt inte samma innebörd som västvärldens ”liberaldemokrati”.¹²⁷⁷ I stället är al-Qaradawis demokratisyn, begränsad av utgångspunkten i tanken om *shura*, där de rådslående redan är muslimer med lojalitet mot den islamiska regimen, och där *sharia* har en överordnad roll som metanorm. Till yttermera visso är al-Qaradawis pluralism, som hyllas av William Baker ovan, en pluralism av *islamiska* partier, som vi såg (kapitel 12).

En liknande analys av Brödraskapets förment demokratiska tänkande gör statsvetaren Shadi Hamid vid Brookings-institutet i boken *Temptations of Power. Islamists and Illiberal Democracy in a New Middle East* (2014). Han konstaterar sammanfattande:

Islamic political theory, even in its mildest “moderate” versions, diverges considerably from liberal democratic theory as most Westerners would understand it.¹²⁷⁸

Detta spår kan behöva följas upp. En sådan erkänt mild, moderat version är Rachid Ghannouchi, den tunisiska ledaren för *an-Nadha*, Brödraskapets systerparti i Tunisien, en av ”islamdemokratins” förgrundsgestalter. Han nämns också av Mattias Gardell som förgrundsgestalt. Trots Ghannouchis retoriska närhet till det liberaldemokratiska språkbruket, och trots hans livslånga diskussioner om islam och demokrati, och trots hans rykte som en av de mest demokratiserade av Brödraskapets ledare, finner Shadi Hamid att Ghannouchi har ungefär samma begränsningar i sitt tal om ”demokrati” som al-Qaradawi. Att Ghannouchi är inramad av al-Qaradawis grundläggande tänkesätt är egentligen inte konstigt. Även om Tunisien i sin politik skiljer sig från Egypten och andra länder i Mellanöstern och Nordafrika är al-Qaradawi ideologisk ikon och ”andlig ledare” för Brödraskapet även i Tunisien, och hans böcker nära nog obligatorisk läsning. Den demokratisyn

en huvudsakligen ”demokratisk” och ”reformistisk” rörelse, närmast liknande europeisk socialdemokrati eller kristdemokrati, sid. 147–148.

¹²⁷⁵ Jag snuddade vid Gardells analys ovan och jämförde den med Barbara Zollners analys av Hasan al-Hudaybis viktiga bok *Du’ah..la Qudah* (Förkunnare...inte domare), 1977, se kapitel 9.2.3.

¹²⁷⁶ Gardell 2005: 72.

¹²⁷⁷ Det vill säga Herbert Tingstens begrepp ”demokrati” eller Robert Dahls ”democracy” enligt ovan (kapitel 12.3.1).

¹²⁷⁸ Shadi Hamid, *Temptations of Power. Islamists and Illiberal Democracy in a New Middle East*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2014: 179.

som Ghannouchi lägger fram är således, enligt Hamids analys, ett politiskt system som i sista hand sker inom ramen för att folkmajoriteten är muslimer och där folkviljan med automatik därför är islamisk. Därmed utgår Ghannouchi också från att det pluralistiska partisystemet också huvudsakligen blir islamiskt, samt att det respekterar islams principer och *sharia* som samhällets grund.¹²⁷⁹ Det kan ju ändå finnas fria val mellan dessa partier och en utvidgad rösträtt och politiska rättigheter. Liknande slutsatser om Ghannouchi drar även Azzam S. Tamini i boken *Rachid Ghannouchi . A Democrat within Islamism* (2001). Trots sin mycket positiva infallsvinkel pekar Tamini slutligen ändå på tvetydigheterna i Ghannouchis tankar om demokrati. Ghannouchis demokrati blir sist och slutligen inramad av tanken om ett civilsamhälle som är post-sekulärt, det vill säga islamiskt, och att demokratiska procedurer egentligen har funktionen att bidra till ”the survival and renewal of islam”.¹²⁸⁰ Tamini tolkar detta som att Ghannouchi i själ och hjärta faktiskt är liberaldemokrat, men att han hejdas av den omgivande islamiska kulturen traditionen samt och politisk-taktiska överväganden. En annan tolkning skulle kunna vara, och nu spekulerar jag, att Ghannouchi i själ och hjärta verkligen vill försöka utveckla en självständigt tänkt ”islamisk demokrati”, kanske med utgångspunkt i al-Qaradawis och andras tankar om *shura* och islams syfte, och inte alls med utgångspunkt i en västerländsk ”liberaldemokrati” med dess sekulära stat och liberalt moderna människosyn.

Mattias Gardells ”islamdemokratiska” förhoppningar om Brödraskapets demokratiska halt, vilande på al-Qaradawi och Ghannouchi , borde därför kanske ha nyanserats. Gardell tycks också själv – paradoxalt nog – tvivla en smula på sin egen analys. I en sammanfattande artikel 2011 undrar han: ”...men vad händer om de kommer till makten?” Och fortsätter: ”I vad mån kommer Brödraskapet att vara sina stadgade demokratiska ideal trogna...”?¹²⁸¹

Andra forskare har försökt att ge mer direkta svar än Gardell, de har ju också facit i hand från händelserna 2012–2013, vilket inte Gardell hade år 2011. Jag tänker främst på Shadi Hamid och Carrie Rosefsky Wickham. Den senare är också mer uppmärksamma på distinktionen mellan fundamental och operativ nivå i Brödraskapets ideologi, som ju inte förekommer hos Gardell. Det är ju så att Brödraskapet, samtidigt med sina uttalade ”demokratiska ideal” också har andra, mer fundamentala ideal som vi såg ovan (kapitel 10 och 11). Detta verkar Gardell och en forskare som Baker inom ”demokratitesen” inte riktigt inse, särskilt inte vad det innebär när al-Qaradawi har kvar det långsiktiga målet om en samhällsordning som vilar på Guds lag, *sharia*. Vad händer med de partier och de rörelser som inte

¹²⁷⁹ Ibid: 183–189.

¹²⁸⁰ Azzam S. Tamini, *Rachid Ghannouchi. A Democrat within Islamism*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001: 219. För de problematiska motsägelsefullheterna, se sid. 215–219.

¹²⁸¹ Mattias Gardell, ”Det muslimska brödraskapet” i Per Björklund m.fl., *Revolution i Egypten*. Stockholm: Leopard förlag: 49–79. Citaten från sid. 78–79.

accepterar denna grundprincip, de sekulära krafterna liberalism och socialism, eller olika kristna grupperingar? Carrie Rosefsky Wickham menar att bilden av det demokratiska Brödraskapet är mycket tveksam. Hon hävdar att:

...although the senior leaders of the Brotherhood in the 1970s favoured a gradualist, nonviolent approach to Islamic change, their ultimate objectives remained profoundly illiberal in tone and content, as indicated by the priority they attached to the application of traditional Shari'a rulings, such as the *hudoud* punishments, inherited from the past.¹²⁸²

Och hon fortsätter:

The Brotherhood's commitment to a conception of the Shari'a rule based on a highly conservative reading of Islam's sacred texts and juristic precedents clearly conflicted with the norms of liberal democracy, as their critics were quick to point out.¹²⁸³

Hela Brödraskapets ideologi på fundamental nivå är alltså i konflikt med liberaldemokratiskt tänkande, menar Wickham. Hon stödjer sig också på utvecklingen 2011–2013 som en sorts lackmustest, då Brödraskapet i regeringsställning inte vågade, förmådde eller ens ville ta strid för den liberala demokratins principer. Till detta kommer Brödraskapets inbyggda vaghet och osäkerhet om politik och statsmakt över huvud taget som jag har snuddat vid ovan (se kapitel 1.2, 3.3.3 och 14.1). I sitt bidrag till antologin *The Muslim Brotherhood in Europe* av Meijer och Bakke (2012) hävdar Wickham således att Muslimska brödraskapet präglas av:

vagueness and ambiguity of the group's ideology and the persistence of internal disagreements over the definition of its mission and the ways it should be pursued.¹²⁸⁴

Som ett uttryck för denna vaghet pekar Wickham på det faktum att Brödraskapets politiska kultur och ideologi, inför och under uppmarschen till revolutionshändelserna 2011, fick dem att tveka om att över huvud taget uppträda som ett politiskt parti, som ju inte blev av förrän på våren 2011. Detta var en vaghet som också fick dem att "knowingly and actively oppose democracy". Hon syftar dels på deras plan på våren 2011, efter Mubaraks fall, dela makten med militären och inrätta en auktoritär regim med islamiska förtecken, åtminstone som en övergångsperiod, eller när de under hösten 2012 gav president Mursi extraordinära, lagstiftande befogenheter och tillsammans med salafisterna drev fram det omtalade, islamiserande förslaget till konstitution. Trots deras upprepade försäkringar under 2000-talet om att de var demokratins främsta försvarare i Egypten,¹²⁸⁵ menar

¹²⁸² Wickham 2013: 44.

¹²⁸³ Ibid.

¹²⁸⁴ Wickham 2012: 248.

¹²⁸⁵ Wickham åsyftar här troligen de ovan nämnda partidokumenterna från 1994 och 2004, Det är en period som hon själv har studerat. Se Hamid 2014: 99 som lutar sig mot Wickham i sin grundliga

Wickham att deras "conception of democracy was too thin".¹²⁸⁶ De likställde bland annat demokrati med "majoritetsvälde", förtydligar hon, det vill säga, de tolkade sina framgångar i valet (37,5%) adderade med salafistblockets röster (28%), tillsammans med sin knappa vinst i andra omgångens presidentval (52%) som:

a mandate to pursue an Islamic agenda, regardless of its adverse effects on Egyptians' civil and political rights.¹²⁸⁷

Muslimska brödrskapet i Egypten hade helt enkelt inte demokrati som "överideologi" eller som "konstitutionell metanorm", för att använda statsvetenskapliga analysbegrepp.¹²⁸⁸ Detta faktum belyser nödvändigheten att analysera en rörelses ideologi på såväl fundamental som på operativ nivå. Fundamentala värden, som *sharia*, kan leva kvar på fundamental nivå samtidigt som det operativa tänkande och handlandet pekar i en annan riktning; den som William Baker och Mattias Gardell tog fasta på.

15.3 "Islamdemokratiskt" newspeak i Europa. Exemplet Tariq Ramadan

Den nya "europeiska strategin" kom att medföra en hel ny språkvärld och idévärld för Brödrskapets organisationer i Europa. Nu ska de ju "integreras" i samhället i stället för att se det som en fiendlig statsmakt att hålla sig på avstånd från (kapitel 14.5) Hos al-Qaradawi som arkitekt bakom "den europeiska strategin" betyder att aktivt deltaga i politiken ett strategiskt försök att stärka "islam" genom att försöka inrätta en islamisk enklav som ska kunna stärka "muslimernas" identitet med målet att de ska kunna fortsätta sin *da'wah* och missionera dels gentemot sina landsmän, dels gentemot myndigheterna. Detta har för Sveriges del påpekats särskilt av Aje Carlbom. Detta islamdemokratiska "newspeak" i Europa uppmärksammas av den kunnige nederländske historikern Roel Meijer i hans eget bidrag till antologin *The Muslim Brotherhood in Europe* (2012), redigerad av honom själv och Edwin Bakker, "The Muslim Brotherhood and the Political. An Exercise in Ambiguity". Som exempel använder Meijer språkbruket hos den länge framgångsrike, och produktive filosofen Tariq Ramadan. Ramadan är uppfödd inom Brödrskapet, i Schweiz och det av fadern, Said Ramadan, grundade Islamiska centret i Geneve.

analys av Brödrskapets demokratiuttalanden 1994, det första med titeln (översatt) "Shura in Islam and Party pluralism in Muslim Society". Hamid påvisar i sin bok hur svårt det var för Brödrskapet att fullt ut acceptera demokratin.

¹²⁸⁶ Wickham 2013: 296.

¹²⁸⁷ Ibid.

¹²⁸⁸ För en detaljerad analys som stödjer Wickham på denna punkt, se åter Hamid 2014: 183–189. Jag vill återigen påpeka att jag står i tacksamhetsskuld till min statsvetenskapliga bitr. handledare i att bringa reda i dessa frågor.

Ramadan och Brödraskapet i Frankrike har hållit en viss distans, men islamologen Jan Hjärpe anser att Tariq Ramadan till en av de ledande tänkarna för ”den demokratiska islamismen”. Vidare säger Hjärpe om Tariq:

Han hör otvivelaktigt till den ’diskurs’ som de islamistiska rörelsernas språkbruk och premisser hör hemma i. Han försöker också i sina resonemang påvisa att han står på samma grund som Hassan al-Banna.¹²⁸⁹

Även Brigitte Maréchal påpekar i sin bok *The Muslim Brotherhood in Europe* (2009) att Tariq Ramadan idémässigt står nära Brödraskapet trots hans ständiga utspel om självständighet. Hans tal om ”islamisk demokrati” och ”Euro-islam” tycks ju oproblematiskt passa in i ”den europeiska strategin”.¹²⁹⁰ Detta gör att Roel Meijers begreppskritiska analys av Ramadans ”islamdemokrati” och dennes språkbruk blir särskilt intressant. Ramadans islamdemokratiska språkbruk får vi, följande Hjärpes och Maréchals bedömning, anse som representativt också för de flesta brödraskapsorganisationer i Europa, som enligt Hjärpe ingår i samma ”diskurs”.

Meijer tar sin utgångspunkt i Ramadans inflytelserika böcker *To be a European Muslim* (1999) och *Islam, the West and the Challenge of Modernity* (2004). Meijer börjar med termen ”integration” som vi mötte ovan. ”Integration” betyder i Ramadans och Brödraskapets politiska språk för Europa, detsamma som hos al-Qaradawi. Det vill säga att muslimer ska delta aktivt i samhällslivet och politiken med syfte att kunna bygga en kulturell enklav med islamiska institutioner som ska tolereras och i bästa fall uppskattas av majoritetssamhället. Det viktiga är att ”muslimerna” med hjälp av dessa institutioner i enklaven ska kunna behålla sin muslimska identitet och inte uppslukas av det moderna samhället, som vi såg (kapitel 14.5.2). ”Utbildning” är för Tariq Ramadan ofta ett värdeladdat och vinklat ord som betyder utbildning i arabiska och i koranen och det som kallas ”islamiska vetenskaper”, fortsätter Meijer sin analys, inte den läroplan som förekommer i det offentliga skolväsendet. ”Jihad” definieras i detta sammanhang enbart som den andliga ansträngningen att fördjupa sin islamiska övertygelse och stärka den islamiska identiteten, borta är associationerna till väpnad kamp för islam, trots al-Qaradawis tydliggjorda *wasatiyyah* på denna punkt som tillåter väpnad *jihad* i vissa fall (se kapitel 14.4.3). ”Medborgarskap” och ”medborgerliga rättigheter” betyder rätten att leva som muslim i enlighet med islams regler, det vill säga i den kulturella enklaven. ”Rösträtt” och ”demokrati” blir medel för att stärka ”islams” position i den offentliga politiken och stärka enklavens institutioner, i förlängningen att utveckla samhället så religionen (islam) blir allenarådande; alltså inte principer som gäller andra. På den här punkten kan Ramadans språkbruk och idévärld jämföras med al-Qaradawis och Ghannouchis enligt ovan, där ”demokrati” tänktes som en

¹²⁸⁹ Hjärpe, *Islamismen*, 2010: 73.

¹²⁹⁰ Maréchal 2009: kapitel 8, tredje delen.

styrelseform inom ramen för en huvudsakligen muslimsk *ummah*. Slutligen betyder begreppet ”mångfald”, framhåller Meijer, inte, som i Egypten, att islam ska acceptera olika andra minoriteter, som i fallet med kopterna. För Tariq Ramadan i Europa betyder ”mångfald” i stället rätten för den muslimska minoriteten att leva enligt sin kulturella identitet och utöva sin religion.¹²⁹¹ Meijer skriver:

On closer scrutiny most of his concepts of pluralism, coexistence and citizenship are not clear. They suffer from the same ambiguity regarding democracy as a means to establish a society based on faith. Citizenship for minorities later appears to be connected to a Muslim concept of pluralism, which is linked to older concepts of protected Muslim communities (*dhimmies*).¹²⁹²

Ramadan har i andra sammanhang fått kritik för sina glidningar i begreppsanvändningen och sitt ”doublespeak” där han med retorisk skicklighet förmår att anpassa sitt budskap efter den publik han står inför.¹²⁹³ Att jag tar upp honom här är bara för att peka på det politiska språkets möjligheter till undanglidande och tvetydiga formuleringar. Dessa måste forskaren vara uppmärksam på vid analysen av en så pass politiskt och informationsstrategiskt avancerad rörelse som Muslimska brödrskapet, med dess ”europeiska flygel” och sin svenska ”nationella organisation”.

Ett undanglidande eller tvetydigt språkbruk ingår som en självklarhet i det svenska Islamiska förbundets (IFiS) politiska taktik och retorik, framgick det ovan. Jag har pekat på några exempel där ledande personer inom det organisatoriska nätverket använder *taqiyyah* eller ”dubbla budskap” som politiskt medel (se kapitel 10.4.2, 14.6.4). Användandet av det politiska språkets retoriska möjligheter till tvetydigheter och ”dubbla budskap” är dock inte något ovanligt eller exotiskt för det svenska IFiS. Jag kommer i flera kapitel nedan i *Del IV Praktisk politik* att påvisa hur detta förekommer som en del av det praktiska och taktiska uppträdandet, enligt förebild från både al-Banna och al-Qaradawi, enligt kapitel 14.6 ovan.

¹²⁹¹ Roel Meijer, ”The Muslim Brotherhood and the Political. An Exercise in Ambiguity” i Meijer och Bakke (eds.) 2012, sid. 295–317. Se särskilt sid. 315.

¹²⁹² Ibid.: 315–316.

¹²⁹³ En liknande kritisk analys av Tariq Ramadans språkbruk framför Bassam Tibi i boken *Political Islam, World Politics and Europe. From Jihadist to Institutional Islamism*. London and New York: Routledge, 2014: 176, 186–187, 210. Bassam Tibi pekar också ut i litteraturen om Ramadans förmenta ”doublespeak”. Annars är nog standardverket för kritik av Ramadans språkbruk Caroline Fourest, *Brother Tariq. The Doublespeak of Tariq Ramadan*. New York and London: Encounter books, 2008 (franska originalet 2004). Trots olika försök till motkritik är det få som når upp till hennes skarpsinne, eller på allvar förmått visa att hon har fel. Hennes analys av Ramadans överhettade språkbruk när han talar om nödvändigheten av att hålla könen åtskilda, fick sin tragiska bekräftelse när han anklagades för upprepade sexuella trakasserier och våldtäkt och dömdes.

Del IV Praktisk politik

Kapitel 16. *Wasatiyya* i Europa. Muslimska Brödraskapets praktiska politik

16.1 Europa som *Dar al-'ahd*, "överenskommelsens boning"

16.1.1 Den Europeiska strategin 1995

MB

Den klassiska principen i islamiskt politiskt tänkande är, som vi har sett, åtskillnaden mellan *dar al-Islam* (islams boning) där *sharia* styr och det råder fred och *dar al-Harb* (krigets boning) där islams fiender finns. Denna åtskillnad hade också ett uttryck i Sverige, i en artikel i *Salaam*, skriven av Ashk Dahlén 1993. Han påpekar att det enligt denna åtskillnad bara finns två utvägar för muslimer som bor i *dar al harb*, antingen kämpa med *jihad* för att behålla sitt oberoende eller flytta därifrån. Vad *jihad* skulle betyda för muslimer i Europa och Sverige mer konkret tar författaren inte upp.¹²⁹⁴ Jag nämner Dahléns artikel för att visa på ett tänkande som levde i rörelsen i Sverige fortfarande vid denna tid och som Pierre Durrani berättade om i sin intervju med Lorenzo Vidino.¹²⁹⁵ Som vi såg ovan (14.5.2) antog Europeiska federationen (FIOE) en viktig, nytänkt strategi 1995. I stället för *jihad*, och en attityd av fientlighet mot värdländerna, skulle muslimerna nu systematiskt använda sig av den gradvisa "medelvägen" (*wasatiyyah*) där Europa definieras som *dar al-'Ahd* (överenskommelsens boning). Muslimernas existens och livsvillkor i Europa skulle alltså inte längre definieras som en existens av fiendskap. I stället skulle man sikta in sig på att genom deltagande och samverkan stärka sin ställning.¹²⁹⁶

Den nya definitionen av Europa hänger alltså samman med Brödraskapets (*wasatiyyah*) och den ingår i den nya konkretiseringen av den gradvist genomsyrande strategin (se kapitel 14.1 och 14.4). Den ansluter sig ganska naturligt till den moderata och fredliga väg som har tillämpats sedan länge i Egypten och de muslimska länderna. Den stora skillnaden är dock att den nu tillämpas i kärnländerna av det som islamismen sedan 1920-talet har definierat som islams värsta fiender, de europeiska kolonialmakterna, "väst". Den nya strategin för Europa formulerades först av Fayçal Mawlawi och kom sedan att förtydligas av Yusuf al-Qaradawi. Mawlawi var ledare för Brödraskapets parti i Libanon och en viktig person i Brödraskapets etablering i Europa, en drivande kraft i grundandet av *Federation of*

¹²⁹⁴ Ashk Dahlén, "Det islamiska styret", *Salaam* 8/93: 14.

¹²⁹⁵ Vidino, *Circle*, 2020: 96, se också 96–98.

¹²⁹⁶ Haytham Rahmeh, "من اجل خطوة الى الامام", (För ett steg framåt)" *Rabita*, 6/1995: 7.

Islamic Organizations i Europe (FIOE) (1989). Mawlawi blev därmed en av de viktiga ideologerna för muslimernas närvaro i Europa. I boken *Al'usus al shar'ei al lilealaqat bayn almuslimin waghr al muslimin*, De rättsliga grunderna för relationerna mellan muslimer och icke-muslimer (1987)¹²⁹⁷ fastställde han att muslimer i Europa skulle bo där som i ett "fördragsland". Brödraskapet skulle alltså sluta att använda den klassiska terminologin som delar världen i *dar al-islam* och *dar al-harb*. Som synes av årtalet kommer hans bok just i den tid då Brödraskapets organisationer under 1980-talet hade fått fotfäste i Europa och samtidigt med FIOE:s grundande. Det är också samtidigt som Brödraskapet i Egypten mötte nya förföljelser under president Hosni Mubarak efter mordet på Anwar Sadat 1981 och efter grundandet av al-Qaida i Afghanistan och Hamas i Palestina 1988, samt radikala bröders utbrytningar och väpnade aktioner under 1980- och 1990-talen. Bokens avsikt och betydelse kan därför inte underskattas när det gäller Brödraskapets framtid, och i den framtiden hade Europa blivit allt viktigare.

Mawlawi sammanfattar sina tankar med att "muslimernas" ansvar i *dar al-'Ahd* är att leva på ett sätt som utesluter alla typer av krigshandlingar och fientlighet. Genom att Brödraskapets organisationer bygger sitt handlande på försonlighet och vänlighet säkras "muslimernas" situation i det nya hemlandet.¹²⁹⁸ I praktiken innebär denna nya strategi att grundtanken om genomsyrande islamisering (kapitel 14.1, 14.4.1, 14.5) får ett nytt innehåll. Det är knappast troligt att en islamisk samhällsordning eller islamisk stat ska kunna uppstå i Europa, ens inom en överskådlig tid. Den islamiska ordningen och den islamiska staten blir snarast en avlägsen vision. Målsättningen måste alltså omdefinieras. Strategin med grundtanken om Europa (och USA) som *dar al-'ahd* vidareutvecklas också av Yusuf al-Qaradawi. "Muslimernas" uppgift är i stället en annan: att försvara sin identitet genom att erkännas som religiös minoritet och få laglig möjlighet att inrätta sina egna rättsliga och religiösa institutioner. Enligt Mawlawis och al-Qaradawis inflytelserika strategi betyder "integration" i Europa inte att "muslimerna" ska anamma moderniteten och därmed ge upp sin identitet. De ska i stället med fredliga medel och politiska påtryckningar sträva mot att inrätta en "muslimsk" enklav, i fredlig samexistens med majoritetssamhället. Det betyder att de måste börja delta i det politiska livet och definiera sig som påtryckningsgrupper som samarbetar med de inhemska politiska partierna och myndigheterna. Som man kan förstå var detta kontroversiellt och gick stick i stäv emot det traditionella tänkandet och mentaliteten inom Brödraskapets organisationer. Men "muslimerna" har ändå olika välkända, traditionella mål att uppfylla globalt, framhålls i strategin. De har ansvar inför alla andra "muslimer" som del i en global *ummah* och ansvar att stödja Brödraskapets

¹²⁹⁷ Fayçal Mawlawi, الأسس الشرعية للعلاقات بين المسلمين وغير المسلمين, *Al'usus al-shar'iat lilealaqat bayn al-Musliminwaghr al-Muslimin, Al-Rashad Al-Islamiyah*, (De juridiska grunderna för relationer mellan muslimer och icke-muslimer). Beirut: Publishing House 1987.

¹²⁹⁸ Mawlawi 1987: 98.

strävanden i andra delar av världen, inklusive stöd till väpnad jihad i de delar av världen där sådana strider pågår. Allt detta återkommer jag till nedan (kapitel 17.2).

Al-Qaradawi å sin sida utvecklade noga de teologiska grunderna för den europeiska strategin med hjälp av kunskapstraditionen inom islamisk rättsvetenskap (*fiqh*). För att reda ut den politiska teorin om å ena sidan ”islams” principer och ”muslimernas” världshistoriska uppgift och å andra sidan bosättningen och det politiska handlandet i det demokratiska ”väst”, menade han att en noggrann förankring i den juridiska kunskapstraditionen måste genomföras. Här ser vi hans metod och hans *wasatiyyah* i full gång, som presenterades ovan (kapitel 14.4.2). De teologiska och rättsliga grunderna för ”den europeiska strategin” utvecklade han i flera böcker (kapitel 14.5.4 och 14.5.5).

16.1.2 Den ”europeiska strategin” 1995

IFiS

Effekten av Mawlawis bok var tydlig i Sverige. Diskussionen om Brödraskapets strategi i Europa var mycket aktuell under 90-talet, efter Mawlawis bok 1987 och FIOE:s grundande 1989. I tidningen *Rabita* upplyste man om den nämnda konferensen i Istanbul 1995 som handlade om strategin för islamisk handling i väst, det som jag här kallar för ”den europeiska strategin”. Haytham Rahmeh, en av de viktigaste bröderna i Stockholm (omnämnd i kapitel 14.3) var med och rapporterade från Istanbul. Han beskrev att syftet med konferensen hade varit att diskutera *al-tawteen* (bosättningen) i Europa och rörelsens politiska handlande.¹²⁹⁹

Man citerar också det sjunde kapitlet i Mawlawis bok. Kapitlet hade rubriken ”Grunden för våra förbindelser med folk i dessa länder” och skrevs in i broschyren *Islam och muslimer 2001*, från Sveriges muslimska råd (SMR).¹³⁰⁰ Den tidigare ordföranden för SMR, Mahmoud Aldebe, skrev också en artikel i den arabiskspråkiga *Danmarks Nyheder* 2010,¹³⁰¹ att Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS) hade vänt sig till Mawlawi för att pröva frågan om politiskt deltagande och samarbete med de svenska partierna (se kapitel 17.3.1). Saken var tydligen kontroversiell givet Brödraskapets traditionella skepsis inför partier och givet den traditionella synen på Europas stater som fiender. Aldebe nämner i sin artikel att Mawlawi hade skrivit ett dokument gällande detta. Troligen är detta ”dokument”

¹²⁹⁹ Haytham Rahmeh, *Rabita*, ”من أجل خطوة إلى الإمام”, (För ett steg framåt), *Rabita*, 6/1995: 7.

¹³⁰⁰ Islamguiden, ”الإسلام والمسلمين في السويد 2001”, (Islam och Muslimer i Sverige), 2001.
https://web.archive.org/web/20180227011949/http://www.islamguiden.com:80/islam/islam_sweden.html

¹³⁰¹ Mahmoud Aldebe, *Danmarks Nyheder* 2010-09-17.
<http://web.archive.org/web/20120607035003/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

detsamma som det ovan nämnda kapitlet, eller hela boken, eftersom jag inte hittat något annat dokument av Mawlawi hos Islamiska förbundet (IFiS) med liknande innehåll. Aldebe hävdar att:

Schejken har skrivit ett viktigt dokument som betonade att muslimer bör delta i politiken i Europa och han bidrog i flera forum och politiska seminarier [angående denna fråga].¹³⁰²

Diskussionen om den nya ”europeiska strategin” med dess uppmaning om att börja delta i det politiska livet, samt anknytningen till Fayçal Mawlawi, är ytterligare pusselbitar om Islamiska förbundets (IFiS) självklara anknytning till Brödraskapets transnationella nätverk. Detta kan synliggöras av en detalj. Islamiska förbundet (IFiS) formulerade en dödsruna på sin hemsida vid Mawlawis bortgång år 2011. Där stod det: ”Vi har förlorat en lärd och kunnig rådgivare, som även var en ledare och ett föredöme i den Islamiska rörelsen i arabvärlden.”¹³⁰³ Med detta citat synliggörs inte bara IFiS anknytning till det transnationella nätverket, utan också det faktum att Muslimska brödraskapet verkar och fungerar just som ett transnationellt nätverk. Mawlawi är rådgivare i Sverige, betydelsefull i Europa, samtidigt som han ses som ett föredöme i arabvärlden.

16.2 Målen för politiken i Europa, hos MB respektive IFiS

16.2.1 Målet att stödja Brödraskapets Internationella projekt

MB

Målet för politisk samverkan och deltagande i Europas regimer är först och främst att stödja Brödraskapets projekt internationellt och bekämpa motståndare som eventuellt hindrar projekten. Mahmoud Ezzat, ledande i det egyptiska Brödraskapet och senare biträdande Generalvägledare 2013-2020, var inbjuden som talare vid IFiS:s tjuogoandra konferens i Stockholm som hölls den 25 december 2012. Han talade då om de utmaningar som den islamistiska rörelsen står inför i och med de politiska händelserna i Mellanöstern, och om muslimernas roll i väst. Han redogjorde också för ett globalt politiskt motstånd mot islam som leds av ”världssionister”, som dessutom som grundar sig på ”materialism” (vilket är detsamma som omoral och sekularism), och som har som övergripande mål att

¹³⁰² Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السويدية والإخوان المسلمون”, Synpunkt: Svenska val och Muslimska brödraskapet), Danmarks Nyheder 2010-09-17.
<http://web.archive.org/web/20120607035003/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

¹³⁰³ Islamiska Förbundet, ”Islamiska Förbundet i Sverige sörjer shaykh Faysal Mawlawi:s bortgång”, 2011-05-09.
<http://web.archive.org/web/20111011155924/http://islamiskaforbundet.se/sv/component/content/article/6/383-shaykh-faysal-mawlawi.html>

hindra Brödraskapet att nå makten i Egypten och andra länder i Mellanöstern. "Världssionisterna" arbetar även för att få islamister att misslyckas när de väl har nått makten. Detta är den globala plan som har upprättats och som många västmakter stödjer, särskilt USA, och det är denna plan som förklarar en rad regionala och internationella situationer där Brödraskapet och de islamiska krafterna motarbetas på olika sätt.¹³⁰⁴

Mahmoud Ezzat riktade sitt budskap till publiken vid Islamiska förbundets (IFiS) konferens i Sverige under den arabiska vårens omvälvningar 2012 och bad om hjälp. Genom denna hjälp hoppades Ezzat att Brödraskapet skulle komma att få övertagat:

Den strävan som utövas mot världsmakterna behöver er ansträngning, ni som representerar [den muslimska] nationen i den här världen. Om de såg i er den sanna islam, råder det ingen tvekan om att dessa människor, skulle jag säga, kommer kanske underlätta för oss och reducera [bördan] så gott vi kan. Det här är en mycket viktig fråga. Vi ser att kampen mot dessa globala makter kommer i framtiden att avgöras i vårt land tack vare era ansträngningar.¹³⁰⁵

Den ansträngning, jihad, som han talar om gäller troligen i första hand ekonomiska bidrag. Det är svårt att uppfatta om väpnad jihad ingår i denna ansträngning. Brödraskapet hade redan 2011 förklarat väpnad jihad i Syrien, genom Fria syriska armén som senare anslöt sig till Nusrafronten. Flera nyckelpersoner från IFIS, bland annat Haytham Rahmeh som vi såg (se kapitel 14.3) drog i väpnad jihad till Syrien för islams sak.

IFiS

Mindre än en månad efter president Hosni Mubaraks fall 2011 besökte socialdemokratiska Tro och Solidaritet Egypten och träffade där politiska ledare.¹³⁰⁶ Deltagande i delegationen, och tillika arrangör för denna kontaktskapande resa var grundaren av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), Chakib Benmakhlouf. Han var då också ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE). Resan var alltså på högsta nivå inom Brödraskapet och det vore intressant att veta om Tro och solidaritet insåg vilken betydelse de tillmättes, och den maktpolitiska innebörden i detta besök. Benmakhlouf arrangerade nämligen ett möte mellan Tro och solidaritet och det egyptiska Muslimska brödraskapet, som Tro och solidaritet

¹³⁰⁴ Islamiska förbundet, Stockholmskonferens 2012, Facebooksidan, 2013-02-15. Min. 17. Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/sQ2YazpqorM>

¹³⁰⁵ Ibid. Min. 53.

"ما زال الجهد اللي يبذل مع القوي العالمية يحتاج جهدكم أنتم الذين تمثلون الأمة لدي هذا العالم ولو رأوا فيكم الإسلام الصحيح لا شك هؤلاء الناس لأقول ربما يخففوا علينا وربما نستطيع أن نخزل عنا ما استطاعنا. هذا أمر هام جدا. نحن نري المستقبل أن هذه القوي العالمية بمثل جهودكم نستطيع أن نحسم المعركة في داخل بلادنا."

¹³⁰⁶ My News Desk, "Ovärderligt att på plats få möta dem som kämpat för demokrati i Egypten", 2011-03-08. <http://web.archive.org/web/20180110082325/http://www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/ovaerde-rligt-att-paa-plats-faa-moeta-dem-som-kaempat-foer-demokrati-i-egypten-593505>

på sin hemsida kallade ”dem som kämpat för demokrati i Egypten”.¹³⁰⁷ Genom de gamla kontakterna mellan Tro och solidaritet och Islamiska förbundet (IFiS) (kapitel 17 nedan) var denna inriktning mot Muslimska brödraskapet och förtroendet för Benmakhoulf troligen oproblematiskt för den svenska delegationen. Mariam Osman Sherifay, av egyptiskt-eritreanskt ursprung och styrelseledamot i Socialdemokraterna, deltog också i delegationen. Hennes nära samverkan med Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk kan illustreras av att hon några år tidigare hade deltagit i ett upprop för att släppa Ibrahim al-Yousifi, ordförande för det kristdemokratiska partiet i Irak, som hade kidnappats 2005. Uppropet undertecknades och avsändes från Sveriges muslimska råd (SMR) och skickades till utrikesministeriet av dess ordförande Helena Benaouda. Det var därutöver signerat av Mariam Sherifay och några ledare från Islamiska förbundets organisatoriska nätverk i Sverige: Chakib Benmakhoulf, Mahmoud Aldebe, Mostafa Kharraki och Khemais Bassoumi.¹³⁰⁸ SMR verkar med detta initiativ vilja visa att de är viktiga svenska partners i utrikespolitiska kriser, vilket de tidigare också hade visat i Irak och Kashmir. Vad som är intressant här är dock Maryam Osman Sherifays nära samverkan med det transnationella Brödraskapet. Som ett ytterligare tecken på gamla kontakter kan nämnas att Mariam Sherifay tidigare hade organiserat ett arrangemang i riksdagen där en delegation från det radikala Hamas, Brödraskapets gren i Palestina – förespråkare och utövare av den väpnade *jihad* som Brödraskapets hade sanktionerat – fick tala i riksdagen när de besökte Sverige 2006.¹³⁰⁹

Bland delegaterna som också besökte Egypten 2011 och träffade representanter för Brödraskapet fanns också Alaa Idris, av eritreanskt ursprung och en av de viktigaste assistenterna till Socialdemokraternas partisekreterare, Carin Jämtin. Där fanns också sekreteraren för de internationella relationerna i Tro och Solidaritet, Ulf Carmesund (som hade arresterats kortvarigt i Israel, tillsammans med flera andra svenskar, efter sitt deltagande i aktionen *Ship to Gaza* 2010).¹³¹⁰ Det ska då tilläggas att kända representanter för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) villkorslöst stödde Muslimska Brödraskapet under den arabiska våren, och senare också president Mursis åtgärder. Man stödde också Brödraskapets nationella organisationer i de länder där revolter hade brutit ut efter den arabiska vårens omvälvningar. En ledande

¹³⁰⁷ Ibid.

¹³⁰⁸ UD, uppropet inkom 2005-03-10, Dnr. 2005/15581, avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1FxFvJ-8Ui9S4gJf43P9bTPzG2Xq8BzZ/view?usp=sharing>

¹³⁰⁹ Niclas Ericsson, ”Hamas bjuds in av riksdagskvinnor”, Dagens Nyheter 2006-05-02.
<https://web.archive.org/web/20180108204920/https://www.dn.se/nyheter/politik/hamas-bjuds-in-av-riksdagskvinnor/>

¹³¹⁰ My News Desk, ”Ovärderligt att på plats få möta dem som kämpat för demokrati i Egypten”, 2011-03-08.
<http://web.archive.org/web/20180110082325/http://www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/ovaerdeligt-att-paa-plats-faa-moeta-dem-som-kaempat-foer-demokrati-i-egypten-593505>

person såsom Haytham Rahmeh, till exempel, lämnade Sverige för att ansluta sig till den militära kampen i Syrien. Hans agerande försvarades av den ledande Brodern, Yasir Al-Sayed Issa, som skrev en debattartikel i SVT Opinion, där han hyllade Rahmeh.¹³¹¹ Som jag också nämnde tidigare avreste en av de ledande medlemmarna i Islamiska förbundet, Tarif Al-Sayed Issa, till Syrien för att verka som militär i Brödraskapets stridande organisation efter inbördeskrigets utbrott.¹³¹² Han dödades i Idlib i Syrien den 2 mars 2018, så hans deltagande finns dokumenterat.¹³¹³ *Ikhwan wiki* ägnade en sida för Tarif Issa och beskrev hans livshistoria som medlem i Brödraskapet.¹³¹⁴ I Egypten stödde Islamiska förbundet (IFiS) också de konstitutionella åtgärder som president Mursi genomförde och planerade genomföra, som också hade presenterats i Mohamed Kharrakis masteruppsats om den islamiska statens principer, som jag nämnde ovan (se kapitel 12.2.3). Här finns alltså ett antal tydliga pusselbitar om Islamiska förbundets anknytning till det transnationella Muslimska brödraskapet, men också pusselbitar som illustrerar hur socialdemokratien blir indragen i samma nätverk, vilket jag ska återkomma till (se kapitel 17).

Ytterligare ett stöd till Brödraskapet i arabvärlden gällde Muhammad Mursis presidentskap. Islamiska Förbundet (IFiS) arrangerade en stor demonstration som stöd för honom på Medborgarplatsen den 12 juli 2013. Det var med anledning av att president Mursi hade avlägsnats från makten i Egypten 3 juli 2013 genom en statskupp av militären. Demonstrationen krävde att Mursi skulle återinstalleras. Det ledande slagordet för demonstrationen var ”Mursi är min president”.¹³¹⁵ I demonstrationen deltog bland annat Mehmet Kaplan. I en video som spridits i sociala medier hörs han säga: ”Jag vill hälsa er allihopa med den hälsning som blivit

¹³¹¹ Yasir Al-Sayed Issa, ”Ekots avslöjande brister i saklighet och källkritik”, SVT Opinion, 2013-11-02. <http://web.archive.org/web/20140906164329/https://www.svt.se/opinion/ekots-avslojande-brister-i-saklighet-och-kallkritik>

¹³¹² *Al-Quds al-Arabi*, , مقاتلون من إدلب السورية يعودون لمدينتهم بعد المطاردة (Stridande från Idlib, Syrien återvänder till sin stad efter att ha blivit jagade), 2015-03-29. <https://web.archive.org/web/20151218220514/http://www.alquds.co.uk/?p=318572>

¹³¹³ Syriska Muslimska Brödraskapets sida i Twitter: <https://web.archive.org/web/20180306114557/https://twitter.com/Mushaweh/status/969481133099544576>

¹³¹⁴ *Ikhwan wiki*, ”طريف السيد عيسى .. الشهيد المجاهد” (Tarif Al-Sayed Issa-martyrkampen). https://web.archive.org/web/20220201110734/https://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=%D8%B7%D8%B1%D9%8A%D9%81_%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%AF_%D8%B9%D9%8A%D8%B3%D9%89

¹³¹⁵ Islamiska Förbund, ”Det islamiska förbundet Västra demonstrerar för demokratin i Egypten. <https://web.archive.org/web/20130815233343/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/hem/tidigare-events/608-det-islamiska-foerbundet-vaestra-demonstrerar-foer-demokratin-i-egypten.html>

symbol för folkets vilja i Egypten, nämligen *rab'a*".¹³¹⁶ Deltagarna i denna demonstration gjorde också *rab'a-tecken* med fyra fingrar, det tecken som användes av demonstranterna när de ockuperade *Rab'atorget* i Kairo och krävde Muhammad Mursis återinsättande.¹³¹⁷

Islamiska förbundet hade alltså exklusiva kontakter med det egyptiska Brödraskapet i Egypten under de dramatiska åren 2011 och 2012, utöver de kontakter som vi redan har mött (se kapitel 6.5.5. och 7.2.2 ovan). Förbundet uttryckte också oförbehållsamt sitt politiska stöd till Muslimska brödraskapet och Muhammad Mursis presidentskap.

16.2.2 Målet att Stoppa inflytandet för den judiska lobbyn

MB

Ett annat viktigt mål för Brödraskapet handlar om den uppfattade judiska världskonspirationen. Brödraskapet anser att judarna har politisk kontroll över beslutsfattandet i väst. Således är politiskt deltagande av muslimer i väst viktigt för att kunna stoppa judarnas inflytande, anser al-Qaradawi. Han anser att det påverkbara väst inte bör lämnas att påverkas enbart av det judiska inflytandet, som utnyttjar västvärlden för judiska mål och ambitioner. Han uppmanar muslimer i väst:

Denna mäktiga och inflytelserika väst bör inte överlåtas till det judiska inflytandet ensamt som utnyttjar den och styra den för sina egna mål och ärelystnad. Det judiska inflytandet påverkar västs politik, kultur och filosofi och lämnar sina avtryck på dem, medan vi muslimer är kvar i våra länder, lämnar arenan åt andra, under det att vi teoretiskt tror att vårt budskap är till alla människor och till hela världen.¹³¹⁸

Teorin att en judisk lobby har kontroll över politiken i väst är utbredd inom Brödraskapet och framförs gång på gång. Den islamiska verksamheten ska inriktas mot att motverka det judiska inflytandet. På detta sätt blir kampen mot Israel, och

¹³¹⁶ Oskar Forsberg och Staffan Dickson, "Forskare: Miljöpartiet kan ha infiltrerats av islamister", Aftonbladet, 2016-04-22.
<http://web.archive.org/web/20190208164054/https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/m6eMw0/forskar-e-miljopartiet-kan-ha-infiltrerats-av-islamister>

¹³¹⁷ Demonstranterna på *Rab'atorget* krävde att presidenten skulle återinsättas. De tågade från torget till andra torg i Kairo med händerna höjda med fyra fingrar. *Rab'a* betyder fyra på arabiska. Den egyptiska militären upphävde ockupationen 14 augusti. Under denna militära aktion miste hundratals demonstranter livet i den värsta massakern i Egyptens moderna historia. Som hämnd för Muslimska Brödraskapets offer sattes många polisstationer och koptiska kyrkor i brand (de kristna hade varit kritiska till de islamiserande inslagen i konstitutionen), vilket i sin tur ledde till att flera människor miste livet.

¹³¹⁸ al-Qaradawi 2001: 33.

"لا يجب ترك هذا الغرب القوي المؤثر للنفوذ اليهودي وحده، يستغله ويوجه لحساب أهدافه وأطماعه ويؤثر في سياسته وثقافته وفلسفته ويترك بصماته عليها ونحن المسلمون قابعون في أوطاننا تاركين الساحة لغيرنا في حين نؤمن نظريا بأن رسالتنا للناس جميعا وللعالمين قاطبة".

kampen mot stödet till Israel från USA:s och ”väst”, tillika med det politiska och ekonomiska stödet till Palestina, en del av denna globala kamp. Israels inrättande – och bekämpande – som stat blir en symbolisk spetsfråga.

IFiS

Israel-Palestinakonflikten är en viktig i fråga som Islamiska förbundet (IFiS) och Sveriges muslimska förbund (SMR) ägnade mycket politisk energi för att påverka. Stödet till Palestina, och kritiken mot Israel, och de västmakter som stödjer Israel, är i detta fall inskrivet i uppfattningen om den judiska ”världssionismens” agerande, enligt ovan, även om man i Sverige hellre talar om Israels agerande än om den judiska konspirationen på internationell nivå. De svenska organisationerna skickade ett flertal brev till UD, där de krävde att den svenska regeringen skulle uttala en politisk kritik mot staten Israel och uttala politiskt stöd för palestinernas sak. till exempel skickades till UD ett uttalande angående situationen år 2002 undertecknad av Ahmed Ghanem (Islamiska Förbundet i Sverige), Mostafa Kharraki (Sveriges muslimska råd), Mahmoud Aldebe (Sveriges Muslimska förbund), Farhad Uddin Ahmed (Politisk islamisk samling), Hassan Moussa (Sveriges imamråd). Khemais Bassoumi (Förenade islamiska församlingar i Sverige), Helena Hummasten (Sveriges muslimska råd) och Mehmet Kaplan (Sveriges unga muslimer). I uttalandet uppmuntras svenska politiker och den svenska regeringen verka för ett internationellt ingripande för att stoppa den nya ”förintelsen i Palestina” och bojkotta alla israeliska varor.¹³¹⁹

16.2.3 Målet Islamisering av Europa

MB

Al-Qaradawi anser att konflikten mellan den västerländska civilisationen och den islamiska civilisationen (se kapitel 16) ska ”ske utan svärd eller strid men med tankeskärpa och da’wah-mission”.¹³²⁰ Denna konflikt ska lösas med en gradvis förändring i Europa och ”väst” genom en både religiös och demografisk förändring. Al-Qaradawi anser att muslimer i första hand måste informera och råda västerlänningar genom ord, genom att hålla samtal och genom att visa goda exempel att följa. Det är nödvändigt att skapa en islamisk atmosfär för nyligen konverterade till islam för att främja och öka deras tro, hävdar han.¹³²¹ Genom att konvertera européer till islam bidrar

¹³¹⁹ UD, inkom. 2002-04-12, Dnr. 101/012. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1hV0Yx08VKVidp2q_xSwV0AScwtlMikh2/view?usp=sharing

¹³²⁰ al-Qaradawi-Youtube-kana, ”البشارة بفتح رومية -كيف و متى تفتح رومية ؟ الشيخ يوسف القرضاوي”, (Tillgivande för erövringen av Rom – Hur och när ska erövringen av Rom sker), 2016-06-22. <https://www.youtube.com/watch?v=YkVIRogvHEU&t=83s>
<https://www.youtube.com/watch?v=YkVIRogvHEU&t=83s>

¹³²¹ Ibid. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1CXZyvikNeRhtce4yOpEiqoW0umKPaQCd/view?usp=sharing>

man till en demografisk förändring. Den demografiska förändringen kräver också att muslimer ökar sitt födelsetal. Därför är han starkt kritisk mot resolutionen från FN:s befolkningskonferens i Kairo 1994, som handlade om frågan om preventivmedel. Han menar att sådana tilltag egentligen är anti-muslimska och att de är avsedda att begränsa den pågående demografiska förändringen i Europa och väst som är till muslimernas fördel. Han anser att den västerländska civilisationens materialistiska kultur med betoning på individernas livsnjutning leder till barnlöshet. Därför vill européerna hindra en ökning av antalet muslimer så att deras egen befolkning inte kommer i minoritet.¹³²² Det är intressant att notera hur al-Qaradawi helt logiskt uppfattar muslimer som en nation, närmast ett folkslag, vars demografiska antal kan ökas såväl genom *da'wah* som genom ökade födelsetal.

Ur al-Qaradawis perspektiv är den islamiska närvaron i Europa viktig för Brödraskapets överordnade politiska projekt. Han gör en teologisk jämförelse mellan migration av muslimer till Europa nu, och den migration av muslimer som skedde i början av islams historia när muslimer emigrerade från förföljelserna i Mecka till Medina. Al-Qaradawi använder till och med samma historiska termer ”*al-Muhajirin*” (invandrare) och ”*al-Ansar*” (anhängare):

Det är nödvändigt att ta emot invandrare och migranter så att de hittar anhängare som älskar de som migrerat till dem, och förbereda en atmosfär för dem som genomsyras av islam. Det är en nödvändighet att försvara *ummahs* frågor och det islamiska landet inför fientliga och vilseledande krafter och strömningar. Muslimer måste ha sina egna sammankomster i välkända stater och städer, och de måste ha sina egna religiösa, pedagogiska institutioner och till och med fritidsinstitutioner. Och att de ska ha sina lärda och shejker som svarar om de blir tillfrågade, vägleder dem om de är okunniga och försonar dem om de är oeniga.¹³²³

IFiS

Chakib Benmakhlouf är som ordförande inom FIOE optimistisk om muslimernas framtid i Europa. I en intervju med den saudiarabiska tidningen *Al Moslim* 2007 upplyser om att antalet muslimer ökar och kristna konverterar till islam trots 11 september och terrorattackerna som sker då och då i Europa. Han lyfter fram att under ramadan konverterar många människor till islam. Detta sker i så stor utsträckning att en forskare vid Stockholms universitet skrev en doktorsavhandling om moskéernas betydelse i *da'wah*, (vilka data han syftar på i denna fråga är oklart). Enligt Benmakhlouf noterade de också att den genomsnittliga åldern för moskébesökare blir allt lägre. Kristna präster är avundsjuka därför att de flesta av besökarna i kristna kyrkor är gamla människor på gränsen till döden. Detta är ett

¹³²² al-Qaradawi-Youtube-kanal, ”مساوى الحضارة الغربية”, (Nackdelar med västerländsk civilisation), 2016-01-02. <https://www.youtube.com/watch?v=fAYBUxKcmXc>
Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/OiLAemikF3M>

¹³²³ Ibid.

bevis för att kristendomen är på nedåtgående och kommer att försvinna. De kristna har inga normer eller principer, hävdar han, medan muslimernas normer är starka.¹³²⁴

Chakib Benmakhlof berättar i en intervju i den saudiska tidningen *Okaz* 2011 att regimer och andra politiska krafter i Europa vidtar många åtgärder för att trakassera muslimerna, som att hindra kvinnor att bära *niqab* och *hijab* och eller förhindra bygget av minareter av rädsla för spridning av islam. Ändå har antalet muslimer för första gången överträffat antalet kristna (vilka data han syftar på i denna fråga är oklart). Han försvarar dessutom i samma intervju användning av hemliga metoder för att uppmärksamma medier på hur muslimer trakasseras i Europa även om han som ordförande måste använda en annan retorisk strategi: ”Vi vill inte dra uppmärksamhet till att vi islamiserar väst därför att detta inte tjänar oss”.¹³²⁵ Chakib Benmakhlof uttalade också att Brödraskapet i Europa planerar att förbättra muslimernas kunskaper om begreppet medborgarskap i europeiska länder så att muslimer ska känna till sina skyldigheter och rättigheter så att de kan vara goda medborgare och vara ett gott exempel för andra. Detta kan vara ett bra sätt, som han säger, att missionera för islam på ett positivt sätt och utan att dra till sig negativ uppmärksamhet. Slutligen tillade han: ”Islam kommer att dominera och komma in i varje hem som profeten sa i sin *Hadith*: Islam kommer att nå alla platser som dag och natt når över hela jorden”.¹³²⁶ Uttalandet kan i sin kontext i en saudisk tidning tolkas som en begäran om ekonomiskt stöd från arabiska, förmögna läsare. Samtidigt framkommer i artikeln de ideologiska fundamentala målet om islamisering och en islamisk samhällsordning, även i Europa, som mål i den gradvisa strategin.

År 1987 hade Abdullah Qadri al-Ahdal, Saudiarabiens sändebud till Sverige, kommit för att undersöka den islamiska *da'wah* i Skandinavien. Bakgrunden var Saudiarabiens omfattande program för ekonomiskt stöd till moskéer och skolor. Då deltog han i en konferens som hölls i det islamiska kulturcentret i Malmö och träffade Ashraf El Khabiry, ledande person i IFiS (se kapitel 18.1) och de diskuterade frågan om islamisering av Sverige. El-Ahdal beskrev samtalet mellan honom och El Khabiry på sin personliga hemsida. I det samtalet hade El Khabiry

¹³²⁴ *Al-Moslim*, ”رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية الأوروبية: نتوقع مزيداً من الأزمات المفتعلة لشغلنا. انتشار الإسلام”, (Ordförande för Federation of European Islamic Organisations: Vi förväntar oss fler påhittade kriser för att göra oss upptagna... spridningen av islam störde dem.... Amerika antände Balkan), 1428-09-05 AH.
<https://web.archive.org/web/20160517111143/http://www.almoslim.net/node/121178>

¹³²⁵ *Okaz*, ”رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية: كلمة حق يراد بها باطل .. الفاتيكان يقرُ رسمياً: الإسلام الديانة الأولى والأكثر”, (Ordföranden för Federation of Islamic Organizations: En sann mening har ett falskt syfte. Vatikanen erkänner officiellt: Islam är den första och mest utbredda religionen i världen), 2011-12-29. <http://web.archive.org/web/20170512225622/http://okaz.com.sa/article/442736/>

¹³²⁶ *Ibid*.

berättat en anekdot om framtiden för islam i Sverige. Anekdoten handlade om en händelse när El Khabiry besökte ett gymnasium i Stockholm för att ge en föreläsning om islam efter en förfrågan från skolan. Innan föreläsningen hade han talat med en lärare i ämnet religion som hade förutspått att Sverige skulle komma att bli ett muslimskt land, vilket hade glatt El Khabiry.¹³²⁷ Det saudiska sändebudet Al-Ahdal hade också, enligt hans hemsida, träffat också Adly Al-Felistiny (Adly Abu Hajar), storägare i Taqwa banken se kapitel 5.3.4), representanten för Muslimska Brödraskapets *International Islamic Union of Islamic Organisations* i skandinaviska länder.¹³²⁸ Adly Al-Felistiny hade sammanfattat situationen för islamisk mission med uttalandet: ”de skandinaviska länderna är beredda på islam. Deras sinnen är [moraliskt och religiöst, S.E.] tomma och de rättsliga omständigheterna för islamiskt arbete finns”.¹³²⁹ Även om al-Felistinys påstående kan ses som retorisk informationsstrategi för att få ekonomiska bidrag från Saudiarabien ger det en uppfattning om den vision och utopi som aktörerna inom Islamiska förbundet (IFiS):s nätverk hade. Därför uppmanar al-Ahdal i sin rapport, som finns på hans hemsida, om ekonomiskt stöd till fortsatt missionsarbete och ekonomiskt stöd till att anställa predikanter i Sverige.¹³³⁰

En annan händelse kan illustrera samma sak. Imamen Othman Al-Tawalbeh, imam från Islamiska Förbundet och tidigare tillförordnade rektorn för Studieförbundet Ibn Rushd, skrev en artikel till den jordanska tidningen *Rassen* 2014 att antalet muslimer ökar i världen och att de har de bästa förutsättningarna att öka och spridas, allt enligt internationella rapporter. Han framhåller att en rapport från den amerikanska tankesmedjan PEW beskriver islam som den näst största religionen efter kristendomen då så många som en fjärdedel av befolkningen i världen är muslimer. Dessutom har islam enligt honom de bästa medlen för att blomstra och expandera. Muslimer är enligt rapporten mer troende och har flest anhängare som är i en lägre ålder. Enligt Al-Tawalbeh är den genomsnittliga åldern för en muslim 23 år i jämförelse med 28 år för anhängare av andra religioner. Antalet muslimer över hela

¹³²⁷ Al-Rawda, Abdel-Qadri Al-Ahdals personliga websida.

<http://web.archive.org/web/20160523080226/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=13>

¹³²⁸ Ibid. <http://web.archive.org/web/20170825083941/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=20>

¹³²⁹ Ibid. "أن الدول الإسكندنافية مهيةة للدعوة للإسلام وعقول أهلها فارغة والإمكانيات القانونية للعمل الإسلامي متوفرة" <https://web.archive.org/web/20200813132526/http://al-rawdah.net/r.php?sub0=allbooks&sub1=11&p=23>

¹³³⁰ Othman Al-Tawalbeh, "المسلمون و عمارة الأرض", (Muslimer och jordens arkitektur), Rasseen, 2014-09-19. <https://web.archive.org/web/20160517073728/http://www.rasseen.com/art.php?id=e98e31189f2cd20eeb105aa2a210e8b6c7aca6c6>

världen kommer att öka under de kommande 20 åren från 1,6 miljarder muslimer till 2,2 miljarder muslimer 2030.¹³³¹

Al-Tawalbeh beskriver också den ljusa framtiden för islam i västvärlden i en annan källa. I en inbjudan för en resa till Sverige, riktad till den saudiska professorn Mazin Motabagani år 2006, skriver han:

Vi måste dra fördel av det "som är möjligt" för att uppnå det vi idag ser som "omöjligt" för islam och muslimers framtid i Europa, särskilt när det gäller de muslimska minoriteter som lever bland den kristna majoriteten i väst.

Uppmaningen till isolering och bristande öppenhet och dialog leder till en tillbakagång av samfundets medlemmar och till deras begravning "i de bakre leden" i de europeiska samhällen som inom en snar framtid kommer drabbas av en befolkningskris, eftersom statistik visar en allvarlig brist på den ursprungliga europeiska befolkningen till förmån för den "nya europeiska befolkningen", vilket innebär en allvarlig brist på kadrer som tillhör unga människor i tidig ålder.¹³³²

Islams totalmakt anses kunna bryta igenom i Europa, menar Al-Tawalbeh, genom en demografisk förändring som sker genom invandring från muslimska världen och ökade antal barnaföda.¹³³³

16.2.4 Det operativa delmålet att skapa en islamisk enklav

MB

Brödraskapets *al-Tawteen* (bosättning) innebär ett inrättande av ett parallellt samhälle som har sina egna institutioner enligt modellen för judiska ghetton. En forskare som Bassam Tibi använder ordet "parallellsamhälle" andra använder "enklav" Här väljer jag "enklav" eftersom det ligger närmare ordet "ghetto" som är det ord som Yusuf al-Qaradawi själv använder. Al-Qaradawi uppmanar sina anhängare att sträva efter att ha egna institutioner för religiösa frågor, utbildning, kultur, sociala kontakter och fritid. Den muslimska minoriteten måste leva i enlighet med sin religion, tro, ritualer, värderingar och etik. De bör visa den rättfärdiga vägen, uppmana till dygd och undvika att belasta samhället. Muslimer bör påverka

¹³³¹ Ibid.

¹³³² Othman Al-Tawalbeh, "الرحلة السويدية - الحلقة الأولى التعرف إلى عثمان طوالبه", (Sverigeresan - Avsnitt ett Att lära känna Othman Al-Tawalbeh), Mazin Motabaganis hemsida, 2014-04-27. http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html

"علينا أن نستغل "الممكن" لتحقيق ما نراه اليوم "مستحيلاً" لمستقبل الإسلام والمسلمين في أوروبا. وخاصة عندما يتعلق الأمر بالأقليات المسلمة التي تعيش بين الأكرتية النصرانية في الغرب، فدعوى التفوق وعدم الانفتاح والحوار تؤدي إلى تراجع أبناء الجالية "ودفنهم" في الصفوف الخلفية في المجتمعات الأوروبية التي ستعاني في المستقبل القريب إلى اختلال التوازن السكاني" حيث تظهر الإحصائيات نقصاً حاداً لسكان أوروبا الأصليين لحساب "سكان أوروبا الجدد" مما يعني نقصاً حاداً في الكوادر التي تنتمي إلى الناشئة في أعمارهم الأولى."

¹³³³ Ibid.

människor i samhället genom att vara goda exempel och utöva mission så mycket som möjligt. Muslimerna måste alltså integreras i det samhälle där de lever, och delta i alla dess aktiviteter. Men, anser han, muslimerna bör inte integreras i samhället i den utsträckning att de ger upp sina ideologiska och religiösa egenskaper. Försök att "ha ert lilla samhälle i det stora samhället" uppmanar han Europas muslimer, "annars kommer ni att smälta i det som salt i vatten".¹³³⁴ Detta "lilla samhälle" ska utvecklas genom internt samförstånd och inre organisering bland muslimerna. Al-Qaradawi skriver:

Sträva efter att ha dina egna religiösa, pedagogiska, kulturella, sociala och fritidsinstitutioner, och detta kan endast uppnås genom kärlek och samarbete. Ensam är inte stark; att vara omgiven av sina medbröder är nog mer värdefullt och Gud sträcker [alltid] ut sin hand till gruppen. Det som bevarade judarnas personlighet i det förflutna är deras lilla samhälle som utmärks av sina idéer och ritualer, och det är (det judiska kvarteret), så arbeta för att skapa (det muslimska kvarteret).¹³³⁵

Al-Qaradawi uppmuntrar därför muslimer att delta i lagstiftningen i väst för att försöka anpassa lagstiftningen till *sharia* och därmed skydda den muslimska identiteten från att assimileras in i majoritetssamhället. Han anser att i detta avseende behöver den muslimska minoriteten få representation i lagstiftande råd i de europeiska länderna:

Av denna anledning behöver minoriteten i vilket land som helst röster att uttrycka i de lagstiftande råden och för att försvara sina rättigheter mot kränkande lagstiftning som förbjuder vad Gud tillåtit, hindrar från att utföra Guds påbud, eller pådyvlar saker som sharia förkastar.¹³³⁶

Principerna för bygget av en enklav har också förtydligats på transnationell, europeisk nivå. I det slutliga uttalandet på det elfte ordinarie sammanträdet för Europeiska fatwarådet, som ägde rum på IFiS huvudkontor i Stockholms moské i juli 2003, tillkännagavs följande:

¹³³⁴ Citerat utan källangivelse i Vidino, *Circle*, 2020: 103.

¹³³⁵ al-Qaradawi 2007: 201.

"اجتهدوا أن يكون لكم مؤسساتكم الدينية، والتربوية، والثقافية، والاجتماعية، والتروحية، وهذا لا يتم إلا بالتعاون، فالمرء قليل بنفسه، كثير بإخوانه، ويد الله مع الجماعة. إن الذي حافظ على شخصية اليهود طوال التاريخ الماضي هو مجتمعهم الصغير المتميز بأفكاره وشعائره، وهو (حارة اليهود)، فاعملوا على إيجاد (حارة المسلمين)".

¹³³⁶ al-Qaradawi 2007: 204.

"لهذا تحتاج الأقلية في أي بلد إلى أصوات تعبر عنها في المجالس التشريعية، وتدافع عن حقوقها حتى لا تصدر تشريعات تجور عليها، وتحرم عليها ما أحل الله، أو تعوقها عن أداء ما فرض الله، أو تلزمها بأمر ينكرها الشرع".

Grunden är att Muslimer vid behov för skiljedom väljer ha muslimska domare eller skiljecenter som avgör i enlighet med islamisk sharialag.¹³³⁷

Det slutliga uttalandet från den sjuttonde ordinarie sessionen i Europeiska fatwarådet 2007 hävdar att Integrationen är full med fallgropar, och den kan förväntas sluta i assimilering som fallet tidigare varit för muslimer. Därför bör integrationen styras av kontroller och regler, en ”produktiv medelväg”, som skyddar den från å ena sidan isolering och utanförskap, å andra sidan assimilering och upplösning. Därför ska integrationen i europeiska samhällen inriktas på att bevara privatlivet för muslimerna och vara grundat på trosbekännelsen, det vill säga villkoren i islamisk lag (sharia). Med det syftar fatwarådet särskilt på de fundamentala reglerna om kvinnans ställning, familj, arv, äktenskap och skilsmässa.¹³³⁸ En ytterligare resolution från Europeiska fatwarådet gjordes på dess tjugofjärde ordinarie session som hölls i Istanbul 2014. Den fortsätter på samma linje och rekommenderar alla muslimer i Europa att etablera islamiska institutioner som skall drivas i enlighet med villkoren för islamisk lag (sharia). Förutom moskéer och skolor ska företag och finansiella institutioner som inte bryter mot islamisk lag etableras. Muslimer måste göra sitt yttersta för att få ett erkännande av islam i de stater som de tillhör eller bor i. Det är viktigt att muslimer som en religiös minoritet uppmärksammas i likhet med andra religiösa minoriteter så att de får sina ”fulla rättigheter” för personliga angelägenheter såsom äktenskap och skilsmässa som ska organiseras i enlighet med villkoren inom deras religion.¹³³⁹

IFiS

Försöket att etablera en islamisk bank i Stockholm som är redovisad i kapitel (7.2.2), krav på särlagstiftning som kommer att redovisas i kapitel (17.3.9) och skapandet av det så kallade ”det muslimska civilsamhället” visar att islamiska förbundets aktörer ingår i en större ideologisk och organisatorisk kontext där Brödraskapet genom sina europeiska huvudorganisationer, Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE) och The European Council of Fatwa and Research (ECFR) är ideologiskt sammanhållande och drivande organ, centrala noder i ett personligt och organisatoriskt nätverk.

¹³³⁷ Europeiska fatwarådets webbsida, ”البيان الختامي للدورة الحادية عشر”, (Slutresolution för den elfte sessionen), 2014-01-31. <http://www.e-cfr.org/2-11-البيان-الختامي/>
Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/sjl6J>

”الأصل أن يختار المسلم عند حاجته إلى تحكيم محكمين مسلمين، أو مراكز تحكيم ملتزمة بأحكام الشريعة الإسلامية.”
¹³³⁸ Europeiska fatwarådets webbsida, ”البيان الختامي للدورة السابعة عشر”, Slutresolution från den sjutton sessionen), 2007-05-19. <https://www.e-cfr.org/2-17-البيان-الختامي/>
Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/xXR2b>

¹³³⁹ Europeiska fatwarådets webbsida, ”البيان الختامي للدورة العادية الرابعة والعشرين”, (Slutresolution från den tjugofjärde ordinarie sessionen), 2014-11-18, s. 16. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/0B2zQOAdUH9HFWEtIaGZ6ai1GWWs/view?usp=sharing&resourcekey=0-yeafSJs0fv1WT0TQjQXN_w

16.2.5 Målet att ”erkänna islam som en officiell religion”

MB

En av de viktigaste rekommendationerna från Europeiska fatwarådet 2007 om integration, som redovisades ovan, är att försöka få islam erkänt som en officiell religion och muslimer som en religiös minoritet. De bör ha sina rättigheter garanterade genom lagar, konstitution och stadgar och som andra religiösa minoriteter åtnjuta sina ”fulla rättigheter” som det heter. Europeiska fatwarådet betonar också en av huvuddelarna i den europeiska strategin från 1995, behovet av politisk organisering, politiskt deltagande och påverkan för att muslimer ska kunna få detta erkännande:

I Europeiska fatwarådets rekommendationer och förslag till muslimer i Europa från 2014 står det:

- Att skapa institutionellt arbete, och hålla sig borta från etniskt, sekteristiskt eller partipolitiskt inflytande.
- Bildande av lagliga kommittéer för mänskliga rättigheter för att försvara minoriteternas rätt att stå emot rasdiskriminering.
- Att söka ett formellt erkännande av islam som en religion, och av muslimer som minoritet med rättigheter som garanteras genom lagar, konstitutioner och stadgar, liksom andra religiösa minoriteter åtnjuter sina fulla rättigheter.
- Fatwarådet bekräftar behovet av politiskt deltagande utifrån beslut vid tidigare sessioner.¹³⁴⁰

Målet för bosättning i väst enligt Brödraskapet är att skapa en enklav där muslimerna kan leva med sin identitet, men också att verka för de olika mål som redovisats ovan.

IFiS

Hur dessa rekommendationer och den nya strategin applicerades i Sverige, och i vilken utsträckning det lyckades att genomdriva ”muslimers fulla rättigheter”, det vill säga islam som religion med sharias principer, och i vilken grad påbudet om ”politiskt deltagande” kom att förverkligas i Sverige, kommer närmare att behandlas nedan (se del IV).

¹³⁴⁰ Ibid.

”- أن يسعوا جادين لإنشاء شركات ومؤسسات مالية تخلو من المخالفات الشرعية.
- أن يعملوا على تشكيل هياكل شرعية تتولى تنظيم أحوالهم الشخصية وفق أحكام الشريعة الإسلامية، مع مراعاة الالتزام بالقانونين السائدة.
- أن يبذلوا وسعهم للحصول على اعتراف الدولة التي ينتمون إليها أو يقيمون فيها بالإسلام ديناً وبالمسلمين أقلية دينية على غرار الأقليات الدينية الأخرى في التمتع بحقوقهم كاملة، وفي تنظيم أحوالهم الشخصية كالزواج والطلاق وفقاً لأحكام دينهم.”

16.3 Religionsdialog som politisk taktik

16.3.1 Olika typer av religionsdialog

Möten mellan religioner, religionsdialog, kan definieras på olika sätt och kan ha olika mål. Teologen Kajsa Ahlstrand skiljer mellan fyra olika perspektiv som har förekommit/kan förekomma i debatten om kristen-muslimsk dialog. I det första perspektivet anser man att dialog ska ha till syfte att få bättre förståelse mellan muslimer och kristna. Genom den här dialogen kan människor på ett bättre sätt tillsammans bygga en bättre värld och förbättra de samhällen de lever i. Det här perspektivet har stöd hos Kyrkornas världsråd. Det andra perspektivet går vidare och anser att leva tillsammans i fred kan inte vara målet utan något djupare, att söka sanningen som leder till evig salighet. Detta är frågor som måste diskuteras i ärliga diskussioner och i ärliga dialogmöten. Det tredje perspektivet ser dialog som motstånd mot religiöst förtyck. Det riktar sig mot en (perverterad) fundamentalistisk syn där religionen används för att befästa makt och social kontroll. Målet mot den här typ av dialog är att avslöja och bekämpa fundamentalism var den än förekommer, och den kan förekomma i alla religioner. Det fjärde och sista perspektivet är ”synkretism för livets skull”. Detta perspektiv uppmuntrar till tanken att all rationellt systematiserad och dogmatiserad religiös renlärighet saknar egenvärde. Religionerna bör lämna detta bakom sig som ett nedbrytande och förtryckande tänkande för att i stället låna av varandra och i förlängningen utveckla nya religiösa trosformer.¹³⁴¹

I den här avhandlingen kommer jag att presentera ett femte, faktiskt förekommande, perspektiv som jag har mött i min forskning. Det är religionsdialog som maktutövning, som retorisk strategi hos en religiös elit. I kapitel 2.7 ovan redogjorde jag för mina erfarenheter från ett religiöst dialogmöte i Kairo, där företrädare för koptiska kyrkans teologiska institut respektive det islamiska Al-Azhar skulle mötas. Den då omvälvande erfarenheten för mig var insikten att båda parter var helt ointresserade av att diskutera *med* varandra om teologiska frågor. De använde enbart ”dialogmötet” som en diplomatisk arena för att positionera sig eller bevara sin maktställning. Denna form av ”religionsdialog” har inte uppmärksammats av Ahlstrand. I detta av mig föreslagna femte perspektiv agerar religiösa aktörer som vill bevara sin auktoritet och maktställning, såväl inåt mot sina anhängare som utåt gentemot de andra. Dessa aktörer tar initiativ enligt det första perspektivets retorik, att vilja skapa förståelse. Men de har ett mål som passar in i det tredje perspektivet, men inte att avslöja fundamentalism och makt utan att i stället *utöva* fundamentalism

¹³⁴¹ Kajsa Ahlstrand ”Kristen-muslimsk dialog och debatt” i Mikael Stenlund & David Westerlund, Politik eller dialog? Nutida religionsteologiska perspektiv bland kristna och muslimer. Nora: Nya Doxa, 2002: 49–70.

och makt. Detta femte perspektiv, dialog som maktstrategi eller politisk taktik, kan vi se tydligt utvecklat och dessutom argumenterat för hos Brödraskapet.

16.3.2 Religionsdialog som politisk taktik

MB

Al-Qaradawi betonar att målet för muslimernas *da'wah*, förutom att sprida tron, bör vara att både inom sina led och i samhället bekämpa sekularisering, ateism och materialism. Han påpekar att ateism och materialism, som utflöden av den kristna urartningen, innebär en fientlig inställning till alla gudomliga budskap och sharialagar. Denna inställning göder i sin tur oanständighet och moraliskt förfall vilket förstör mänsklighetens grundläggande goda egenskaper. En dialog med "de kristna" och med "väst" ska syfta till att undanröja den gamla fientliga attityden sedan korstågen och kolonialismen. I stället ska dialogen mellan religionerna sprida broderskap, mänsklighet och medkänsla för att uppnå ömsesidiga goda relationer med rent sinnelag. Men som vi snart ska se menar al-Qaradawi med dessa ord det broderskap och den mänsklighet som definieras inom islam. Framför allt förutsätter en dialog att de kristna kyrkorna måste upphöra med sitt stöd till muslimernas fiender:

Och bland dessa manifestationer: att kyrkan slutar stödja kristna mot muslimer i varje strid som äger rum mellan dessa två parter, som i södra Sudan, Filippinerna m.fl. Den kan till och med stötta kommunister och hedningar mot muslimer.¹³⁴²

Det är här tydligt att al-Qaradawi på det typiska sättet inom Brödraskapets retorik medvetet blandar samman "de kristna" med "västmakterna". I södra Sudan pågick ett inbördeskrig mellan den sudanesiska regeringen, stödd av Muslimska Brödraskapet, och en opposition som inte ville styras av islamisk sharia (jfr kapitel 1.2.2). I ett annat fall, som jag ska återkomma till, stödde Omar Mustafa som ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM) den sudanesiska regeringen efter sin resa till Sudan 2008.¹³⁴³ I de sekulära Filippinerna pågick ett inbördeskrig från den kristna majoriteten mot en islamistisk separatistgrupp ansluten till al-Qaida. Al-Qaradawi åsyftar med andra ord, genom sina exempel, att kristna kyrkor inte borde ge stöd till rörelser som kämpar mot Muslimska Brödraskapets allierade (Sudan) eller islamistiska jihadister i (Filippinerna).

¹³⁴² al-Qaradawi 1999b: 206.

"ومن مظاهر ذلك: أن تكف الكنيسة عن تأييد النصارى ضد المسلمين في كل معركة تقوم بين الطرفين، كما في جنوب السودان والفلبين، وغيرهما، بل إنها قد تؤيد الشيوعيين والوثنيين ضد المسلمين."

¹³⁴³ Omar Mustafa, "Min resa till Darfur, Omar Mustafa berättar om sin resa till Darfur", Islamiska förbundet, 2008-06-06.
https://web.archive.org/web/20080505222305/http://www.islamiskaforbundet.se:80/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=62

Europeiska fatwarådet följer al-Qaradawis syn och fattade år 1999 ett beslut angående målen för ”religionsdialog”. Den globaliserade kommunikationen gör världen till en liten by som delar samma öde. Detta nödvändiggör att dialog och samarbete med människor från andra religioner måste bedrivas. Dialog gäller särskilt med ”bokens folk” (*Ahl al-Kitab*), alltså med kristna och judar, för att belysa och försvara det de har gemensamt i stället för att fokusera på skillnaderna. Rådet har dock flera villkor för en sådan dialog, varav ett är att det inte får handla om det som Ahlstrand kallar ”synkretism”, att sammanjämka olika läror. Europeiska fatwarådet förtydligar:

Om det som menas är att lösa upp skillnaderna mellan dem för att mötas halvvägs [med de] som kombinerar monoteism, treenighet, transcendens och analogi, till exempel, så är det där vad den förseglade fullbordade religionen [islam] fruktar.¹³⁴⁴

Möten med andra religioner måste också ske med andra begränsningar. Europeiska fatwarådet utfärdade en fatwa år 2003 om äktenskap, om en muslimsk man skulle gifta sig med en kristen kvinna. Rådet rådde muslimer i Europa att inte genomföra förbjudna äktenskapsritualer vilka, till exempel enligt modern kristen ritual, skulle kunna medföra att en maka får jämlikt inflytande i äktenskapet, något som i så fall skulle innebära att en man skulle förlora auktoriteten inte bara i äktenskapet utan också över sina barn, alltså behöva uppfostra dem på ett icke-islamiskt sätt. Fatwarådet fastställer:

Ett kyrkligt [kristet] äktenskapskontrakt rekommenderas inte av *sharia*, och det är förbjudet om det inkluderar makarnas deltagande i ritualer relaterade till deras [kristna] tro, eller om ett kyrkligt [kristet] äktenskap medför något som är förbjudet av *sharia*, till exempel när mannen åtar sig att ge barnen en uppfostran som inte vilar på islamiska grunder.¹³⁴⁵

Ett äktenskapskontrakt som sluts mellan en muslimsk man och en kristen kvinna accepteras alltså inte om det inkluderar kristna ritualer och kristen lagstiftning, eftersom detta är ”förbjudet” (*haram*).

IFiS

Chakib Benmakhlof, dåvarande ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) ser i arabiska media ner på europeiska kyrkor och

¹³⁴⁴ Europeiska fatwarådet, ”البيان الختامي للدورة الرابعة”, oktober 1999”, (Slutresolution från den fjärde sessionen), 2014-01-31. <http://web.archive.org/web/20170201100252/http://www.e-cfr.org/-البيان-رقم-2-4>

”أنه إذا كان المقصود به إزابة الفوارق بينها من أجل اللقاء في منطقة وسطى جمعاً بين التوحيد والتثليث والتزييه والتشبيه مثلاً، فذلك مما يأباه الدين الخاتم الكامل.”

¹³⁴⁵ Ibid. ”البيان الختامي للدورة العادية العاشرة للمجلس الأوروبي للإفتاء والبحوث”, (Slutresolution från den tionde sessionen), 2014-01-31, 22ff. <http://web.archive.org/web/20170201120144/http://www.e-cfr.org/2-10-البيان-الختامي/>

”عقد الزواج في الكنيسة غير مستحسن شرعاً وهو حرام إذا كان يشتمل على مشاركة لهم في الطقوس المتصلة بعقيدتهم، أو إذا كان الزواج في الكنيسة يترتب عليه أمر محرم شرعاً كاشتراط تعهد الزوج بتربية الأولاد على أسس غير إسلامية.”

då framför allt den katolska. I en intervju i den arabiska webbtidningen *al-Moslim* 2007 anser Benmakhoulouf att kyrkan misslyckats drastiskt på alla nivåer, eftersom européernas tro på kristendomen enligt honom är ytlig, och bara visas upp vid särskilda tillfällen som på julhelgen. Han ger exempel på moraliskt förfall när kyrkorna godkänner äktenskapskontrakt mellan homosexuella. Samtidigt framhåller han att islam är genuint starkt. Moskéerna är fulla med ungdomar och många konverterar till islam, medan kristna kyrkor bara har enstaka äldre medlemmar.¹³⁴⁶

En liknande begränsning för religionsdialog kan vi finna i tidningen *Salaam* 1992. I en ”Månads-khutba” (*khutba* är imamens predikan) om firandet av julen varnas muslimer i Sverige för att delta i firandet genom att köpa adventsljusstake och julgran. En särskild varning riktas mot föräldrar som låter sina barn delta i Luciatåget, gå till kyrkor eller att lära sig Lucia-och julsånger. Varningen är att de som deltar i sådana firanden ska drabbas av samma öde som icke-muslimer på domedagen, nämligen helvetet.¹³⁴⁷

Men religionsdialog skulle också komma att utövas i organiserad form. På 1990-talet tog Sveriges muslimska råd initiativ till dialog med Svenska kyrkan. En dialoggrupp skapades med syfte att lyfta fram religionens roll i samhället och ”rätten och möjlighet att utöva sin religion” och att staten skall se till att ”religionerna ges utrymme och tillräckligt möjligheter”, argumenterat utifrån begreppet ”religionsfrihet”.¹³⁴⁸ Det är som jag redovisade ovan (kapitel 13.2) att vi har sett ovan en strategi sedan länge inom Brödraskapet i Europa för att etablera islam som religion och islamisk livsföring enligt *sharia*. En av de viktigaste deltagarna i dialogen med Svenska kyrkan, från Islamiska förbundets sida, kom att bli Othman Al-Tawalbeh, en återkommande föreläsare på dialogseminarier i Svenska kyrkan. Jag ska alltså närmare presentera honom, hans grundsyn och hans verksamhet.

Al-Tawalbeh är en av grundarna till och den första rektorn för Ibn Rushd studieförbund. Han är också styrelsemedlem för islamiska församlingar i Sverige (IFIS) som en gång i tiden var med och grundade Sveriges muslimska råd (SMR). Han utexaminerades vid Al-Bayt University i Jordanien, fakulteten för islamisk *fiqh* (rättsvetenskap) och juridiska studier. Sin masteruppsats skrev han om Ibn Qayyim al-Jawziyyah, följare till den fundamentalistiske teologen Ibn Taymiyya. Al-Tawalbeh var mycket positiv till Ibn al-Qayyims metod och tänkande, vilket kan ses

¹³⁴⁶ *Al-Moslim*, ”رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية الأوروبية: نتوقع مزيداً من الأزمات المفتعلة لشغلنا. انتشار الإسلام.. أمريكا أشعلت البلقان ”أزعجهم.. أمريكا أشعلت البلقان“ (Ordförande för Federation of European Islamic Organisations: Vi förväntar oss fler påhittade kriser för att göra oss upptagna... spridningen av islam störde dem.... Amerika antände Balkan), 1428-09-05 AH.
<https://web.archive.org/web/20160517111143/http://www.almoslim.net/node/121178>

¹³⁴⁷ ”Månads Khutba: Om julen”, *Salaam* 11/1992: 18f. Se även Otterbeck, 2000: 162.

¹³⁴⁸ Gunner 2002: 77.

som en byggsten i hans egen ganska fundamentalistiska syn. Han framförde också sin tacksamhet och lojalitet mot al-Qaradawi i inledningen till sin masteruppsats i underdåniga ordalag (min översättning och parentes):

Jag uttrycker min tacksamhet till Hans Eminens Dr Yusuf al-Qaradawi, må Gud skydda honom, när han guidade mig till den framstående Ibn al-Qayyim och hans ansträngningar i Profetens *Hadith*. Därmed bevaras denna stora vetenskap [den juridiska vetenskapen om *sharia*] av våra goda förfäder. Det överfördes från efterföljarna till föregångarna tills det nådde oss säkert och rent.¹³⁴⁹

Eftersom Ibn Taymiyya (1263–1328) är en av salafismens och den moderna fundamentalismens medeltida ikoner verkar Al-Tawalbeh alltså ha en genuin ideologisk skolning i Brödraskapets islamistiska idétradition. Men han tycks också ha lärt sig värdet av att välja sina ord och om det behövs utöva ”dubbla budskap” för att uppnå högre, nödvändiga mål. I ett brev till Mazin Motabagani på *Medina Center for Studies and Research on Orientalism* i Saudiarabien 2006, deltar Al-Tawalbeh i en debatt om värdet i att bedriva ”religionsdialog”. Han beskriver öppet ”dialog” som en täckmantel för muslimer att kunna fullfölja sin *da'wah* i kristna kretsar och använder al-Qaradawis teologiska termer för att legitimera en sådan ”dialog” (min översättning):

Vi [i Ibn Rushd/MB] skulle kunna använda dialog och civilisationers möten som en bred täckmantel för denna sanna religion [islam] som behöver en god presentation och ett val av *da'wahs* prioriteringar [för att nå ut]. Vi [i Ibn Rushd] försöker åtminstone bevara [identiteten och kulturen hos] våra islamiska och arabiska samfundsmedlemmar vilket allmänt minskar det europeiska samhällets lidande [den västerländska civilisationens förfall] - för att inte tala om vikten av vårt aktiva deltagande [ideologisk och organisatorisk aktivitet] på andra områden kring det moderna europeiska livet. Och allt detta skulle inte bli av utan att framhäva ”jaget” [den muslimska identiteten] i mötet med den andre via dialogen och samförståndets väg.¹³⁵⁰

I denna text (se ovan 7.7.4) uttrycker Al-Tawalbeh dessutom en underliggande tanke om skillnaden mellan strategi och taktik, mellan ideologi på fundamental respektive operativ nivå. Dialog kan användas för att sprida islam genom att presentera den

¹³⁴⁹ Opublicerad uppsats som finns på teologiska fakulteten, Uppsala universitet, bland anställningsdokumenten för Al-Tawalbeh på andra universitet. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/15ITQccEWmGJ6AScGT-bQSTS0-tYz4G4/view?usp=sharing>

”شكر وامتنان لفضيلة الأستاذ الدكتور العلامة يوسف القرضاوي حفظه الله تعالى الذي وجهني نحو العلامة ابن القيم وجهوده في الحديث النبوي الشريف. أما بعد فإن هذا العلم الجليل (علم الشريعة) قد حفظه لنا سلفنا الصالح ونقلة الخلف عن السلف حتى وصل إلينا سالماً ناصحاً.”

¹³⁵⁰ Othman Al-Tawalbeh, ”الرحلة السويدية - الحلقة الأولى التعرف إلى عثمان طوالبه”, (Sverigeresan - Avsnitt ett Att lära känna Othman Al-Tawalbeh), Mazin Motabaganis hemsida, 2014-04-27. http://web.archive.org/web/20160926073316/http://mazinmotabagani.blogspot.se/2014/04/blog-post_6258.html

”فنحن نحاول على الأقل الحفاظ على أبناء جاليتنا العربية والإسلامية مما يقلل من معاناة المجتمع الأوروبي بشكل عام ناهيك عن ضرورة مساهمتنا الفاعلة في المجالات الأخرى الخاصة بالحياة الأوروبية المعاصرة، وهذا كله لا يتأتى إلا بإبراز ”الأنا” مقابل الآخر عن طريق الحوار والتفاهم.”

som en lösning på västcivilisationens problem, något som enligt honom beror på att kvinnor blev självständiga och arbetar utanför hemmet i Europa.¹³⁵¹

I en artikel i tidningen *Raseen* gav Al-Tawalbeh ett exempel på resultatet av en dialog med Svenska kyrkan. I det här mötet började han recitera några verser ur koranen, berättar han. Det var en stor samling människor där och när han var klar såg han att deltagarnas ögon var fyllda av tårar. Efter att ha gjort sitt framförande kom en ung kvinna, dotter till kyrkoherden, fram med sitt barn i famnen. Hon berättade att hennes dotter redan börjat luta sig mot islam och kan bli muslim när hon blir stor. Hon förklarade detta med att innan han börjat recitera koranen hade dottern varit jobbig, men när hon hörde koranens ord hade hon plötsligt blivit lugn och somnat.¹³⁵² Anekdoten som Al-Tawalbeh berättar kan i sin yttre handling vara sann. Men hur den ska tolkas är mer tveksamt. Kvinnan kan ju ha sagt detta som en humoristisk vänlighet, eftersom associationen kraften i Koranverserna är långsökt för en modern, svensk lutheran. Al-Tawalbeh väljer dock att tolka händelsen som en djupgående insikt om islams andliga kraft, och hur ”dialogen” med kristna är en väg att stärka islam och vinna över sinnena hos de andra.

Ett av de viktigaste religionsdialogprojekten mellan Islamiska förbundet (IFiS) och Svenska kyrkan är *Tillsammans för Sverige* på Fryshuset i Stockholm, som sedan 2011 drivs av bl.a. Sofia församling tillsammans med flera andra religiösa föreningar. Imam Othman Al-Tawalbeh, enligt projektets hemsida en av grundarna, valdes av Islamiska förbundet (IFiS) att delta i projektet medan Sofia församling betalade hans lön. I ett uttalande på Islamiska förbundets (IFiS) hemsida 2011 med titeln ”Första fredagsbönen på Fryshuset”, annonserades att Imam Othman Al-Tawalbeh skulle leda den första fredagsbönen där den 18 mars. I uttalandet kommenterades fredagsbönen och predikan på följande sätt:

Fredagsbönen är det första i sitt slag och kommer förhoppningsvis att inspirera flera imamer, institutioner och myndigheter att hitta nya plattformar som bidrar till dialog, förståelse och ömsesidig integration.¹³⁵³

På projektets hemsida kan man läsa om projektets mål, bland annat att förebygga konfrontationer mellan olika religioner och grupper i samhället ”för att motverka

¹³⁵¹ Ibid.

¹³⁵² Othman Al-Tawalbeh, ”المسلمون وعمارَةُ الأرض”, (Muslimer och jordens arkitektur), *Raseen*, 2014-09-19.
<https://web.archive.org/web/20160517073728/http://www.raseen.com/art.php?id=e98e31189f2cd20eeb105aa2a210e8b6c7aca6c6>

¹³⁵³ Islamiska förbundet, ”Första fredagsbönen på Fryshuset”, 2011-03-18.
<http://web.archive.org/web/20170311224947/http://www.islamiskaforbundet.se/foersta-fredagsboenen-pa-fryshuset/>

xenofobi, antisemitism, islamofobi, västfobi och kristofobi. Att debattera och skapa förståelse kring kvinnors ställning i religionerna.”¹³⁵⁴

I en rapport om projektet citerade Göran Larsson, professor i religionshistoria vid Göteborgs universitet, ett uttalande från Al-Tawalbeh där denne lovar att ge en sannare och mer nyanserad bild av islam än den som bygger på extremism. Han lovade också att ge en bild som bygger på fred, rättvisa och solidaritet där vi alla måste lära oss skilja på religion och tradition, religion och politik och religion och person. Al-Tawalbeh beskriver sin ”sanna islam” på följande sätt:

Det är den islam som inte gör skillnad mellan folk pga. religionstillhörighet, bakgrund, hudfärg eller kön, för att alla skapades lika värdiga av man och kvinna och indelats i folk och stammar för att folk ska lära känna varandra. Islam vilar på moraliska värderingar som bygger på respekt för livet, människan, frihet, rättvisa och jämlikhet. [...] Idag är det internationella kvinnodagen och jag vill betona att jämställdhetsfrågor kommer att prioriteras i mitt arbete, vi måste träffa unga människor och ge dem stöd i deras utveckling.¹³⁵⁵

På sin privata arabiska hemsida försvarar Othman Al-Tawalbeh projektet och legitimerar det teologiskt med Muslimska Brödraskapets och al-Qaradawis begrepp ”*al-Masalih al-Mursala*” (*ospecificerade intressen*), alltså ”muslimernas intresse” som är inte specificerade i sharia. Han riktar sitt försvar till muslimer i Sverige och han kallar dem ”*ummah*”.¹³⁵⁶

Som vi ser ansluter Al-Tawalbehs språkbruk och tänkande till det tänkande och det språkbruk som har utvecklats inom det Muslimska brödraskapet och som jag har redovisat ovan (se kapitel 14.2.5 och 11.1.5).

Många medier har lyft fram projektet och dess innehåll. Tillsammans för Sverige har ett uppslag på sin hemsida som ägnas åt tidningsartiklar artiklar och TV-inslag om projektet.¹³⁵⁷ Projektet har dock fått kritik. Annika Borg och Johanna Andersson, präster i Svenska kyrkan, skrev en artikel i Svenska Dagbladet den 13 mars 2011 där de kritiserade Svenska kyrkans beslut att utse en imam från Islamiska förbundet som ledare och betala honom lön. Artikelns titel var: ”En kyrka i fritt fall”, där

¹³⁵⁴ Tillsammans för Sverige, ”Om TFS”.

<https://web.archive.org/web/20140630162005/http://tillsammansforsverige.fryshuset.se/organisation/>

¹³⁵⁵ Statsvetenskapliga institutionen - Göteborgs universitet, ”Svenska kyrkan anställer imam – en het fråga”, Göran Larsson & Simon Sorgenfrei.

https://web.archive.org/web/20170316105619/www.pol.gu.se/digitalAssets/1330/1330253_tawalbeh.pdf

¹³⁵⁶ Othman Al-Tawalbeh, Othman Al-Tawalbehs websida, ”والقلم وما يسطرون”, (Pennan och vad de skriver).

<http://web.archive.org/web/20151015194616/http://www.othmantawalbeh.se/>

¹³⁵⁷ Tillsammans för Sverige, ”I media”.

<https://web.archive.org/web/20140701005010/https://tillsammansforsverige.fryshuset.se/imedia>

prästerna undrade vad Al-Tawalbeh har för uppfattning om till exempel homosexuella och kvinnliga imamer.¹³⁵⁸ Al-Tawalbeh har inte svarat prästerna på denna kritik men tystnaden är kanske ändå ett svar från den fundamentalistiska islamiska imamen. Avhopparen Mahmoud Aldebe skickade också ett brev 2011 till statsministerns kansli och Svenska kyrkan och varnade för Al-Tawalbeh med följande ord:

Imam Othman har lyckats infiltrera Svenska kyrkan för att ha ett starkt fotfäste för sina arbetsgivare, svenska Muslimska brödraskapsrörelsen som äger Stockholms moské. Därför vågar han påstå att imamerna i moskén i Stockholm välsignar hans nya uppdrag i Svenska kyrkan. Man borde granska denna imam som skickar dubbla budskap till svenskar och muslimer på ett så skickligt sätt.¹³⁵⁹

Vad menar då Aldebe med att Al-Tawalbeh använder ”dubbla budskap” och dessutom på ett ”skickligt sätt”. Genom att jämföra de mål som Al-Tawalbeh satt upp på sin arabiska hemsida och de mål som *Tillsammans för Sverige* har satt upp på sin kan vi komma denna sak på spåren. Man finner att dessa inte säger samma saker. Al-Tawalbeh redogör på sin arabiska hemsida inte alls för projektets viktigaste mål enligt projektets svenskspråkiga hemsida, det vill säga att bekämpa xenofobi, antisemitism, västfobi och kristofobi (enligt Svenska kyrkans värderingar och språkbruk). I stället säger han på sin hemsida att projektet syftar till att bekämpa islamofobi, intolerans, rasism och främlingsfientlighet (enligt Brödraskapets värderingar och språkbruk).¹³⁶⁰ Han redogör inte heller för de övriga målen som *Tillsammans för Sverige* beskriver på sin hemsida, det vill säga att diskutera och skapa förståelse för kvinnors ställning i religionen (som varit ett stort debattämne inom kristendomen, och som kristna ser som ett problem i islam).

Det är svårt att veta vad Al-Tawalbeh sade vid den ”Första fredagsbönen på Fryshuset” när han predikade på arabiska i mars 2011, om man inte var där och kunde språket. Men det finns en predikan av honom i Göteborgsmoskén inför valet 2018, som har varit utlagd på Moskéns Facebook-sida. I denna predikan uppmuntrar Al-Tawalbeh bönedeltagarna att delta i svensk politik och rösta i kommande val i enlighet med Brödraskapets strategi och taktik för att bevara och stärka en muslimsk identitet (se kapitel 16.3.2). Han använder begreppet *hakimiyyah*, det vill säga att man bör kämpa för att införa *sharia*, som vi såg är grundpelaren i denna identitet. Begreppet *hakimiyyah* (se kapitel 3) används av de radikala teologerna Sayyid Qutb och Abu A’la Maududi för att legitimera den jihadistiska kampen mot sekulära stater

¹³⁵⁸ Johanna Andersson & Annika Borg, ”En kyrka i fritt fall”, SvD, 2011-03-13.
<https://web.archive.org/web/20160325103323/https://www.svd.se/en-kyrka-i-fritt-fall>

¹³⁵⁹ Mahmoud Aldebe, ”Jag känner mig utsatt för allvarligt hot, Brev till bl.a. regeringen”, 2011-03-17. (Sid. 89), avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/1LDo2JtUpdo2yaW3MQ-W6kNWs4ntdpoNg/view?usp=sharing>

¹³⁶⁰ Othman Al-Tawalbeh, Othman Al-Tawalbehs websida, ”والفلم وما يسطرون”, (Pennan och vad de skriver). <http://web.archive.org/web/20151015194616/http://www.othmantawalbeh.se/>

och islams fiender. Al-Tawalbeh lyfter särskilt fram Sverigedemokraterna som muslimernas fiende, vilka måste bekämpas. Genom att rösta i valet kan man ge makten till rättfärdiga härskare. Han gör saken mer dramatisk genom att berätta en liknelse från profetens följeslagare, som emigrerade till Etiopien för att slippa förföljelse i Mecka. Han nämner också profetens följeslagare Zubayr ibn al-Awam, som deltog i kriget sida vid sida med den kristna härskaren mot dennes fiende.¹³⁶¹ Al-Tawalbeh hänvisar alltså i sin predikan till det beslut från Europeiska fatwarådet till stöd för deltagande i valet som jag redovisade ovan (se kapitel 16.5).

Betraktar man Al-Tawalbehs och Islamiska förbundets (IFiS) inställning till religionsdialog kan man se det jag har kallat det femte perspektivet, dialog som maktutövning och eget missionerande, är det som praktiseras från Islamiska förbundets sida. Hoppet om synkretism, som Karin Ahlstrand höll högt, verkar totalt ha misslyckats. Religionsvetaren Anne Sofie Roald bekräftar slutsatsen i en fallstudie av en dialoggrupp i Södra Sverige. Roald kom till slutsatsen att ingen av de intervjuade medger att deras religiösa övertygelse blev relativiserad, de blev möjligen något mer toleranta gentemot andra religionsanhängare.¹³⁶² En annan religionsvetare, Susanne Olsson upplyser om occidentalism, en ideologi som motsvarar den västliga orientalismen, men som är ett islamiskt perspektiv på ”väst”. Där kritiseras det västliga värdesystemet som förklaras befinna sig i kris och där islam är lösningen på västs moraliska och andliga problem. Susanne Olsson väcker den kritiska frågan om det är någon praktisk skillnad mellan dialog och polemik i detta sammanhang.¹³⁶³

Jag har inte kunnat finna någon enda gång en politisk relativisering av *sharia* eller av idén om en islamisk global ordning. Jag har inte heller kunna finna någon enda öppning för synkretism, eller uppluckring av islams principer bland medlemmarna i det organisatoriska nätverket runt IFiS. Den här typen av dialog som al-Qaradawi och Islamiska förbundet driver avses vara gynnsam och kunna vara ett bidrag till Brödraskapets politiska strategi och mål som handlar om att inrätta en enklav för att kunna fortsätta med islamiseringen, av såväl invandrarna från muslimska länder som majoritetsbefolkningen i Europa (se kapitel 16.5).

¹³⁶¹ Fredagspredikan i Göteborgs moské, 2018-08-31, nerladdad från moskéns Facebooksida, avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1Y2opNR0rHvvFhlknWs0UbSmBm8IsF7/view?usp=sharing>

¹³⁶² Roald 2002: 96.

¹³⁶³ Olsson 2002: 143ff.

16.4 Lobbyverksamhet för en muslimsk enklav

16.4.1 Lobbyverksamhet för islamisk enklavisering

MB

Det man kallar ”dialog” är alltså en viktig metod för Brödrskapet. Al-Qaradawi sätter det som en av de viktigaste metoder för att nå rörelsens kortsiktiga respektive långsiktiga mål. Det kortsiktiga målet, där det långsiktiga är en genomgripande islamisering, är att inrätta ett parallellsamhälle eller en muslimsk enklav i Europa. Inom enklaven ska det så långt det går vara möjligt för muslimer att leva enligt sina traditioner och *sharia*. Det man kallar ”muslimer” ska få en multikulturellt definierad status som social och religiös minoritet där det ska finnas egna moskéer, skolor, vårdinrättningar och egna familjerättsliga domstolar. Den underförstådda innebörden i detta, som framkommer genom det praktiska handlandet i att kontrollera moskéer och skolor, är att en sådan enklav ska vara kontrollerad av Muslimska brödrskapets organisatoriska nätverk. Vi såg ovan i Del III, Ideologi (kapitel 10) att Brödrskapets islam är själv rättfärdig, en övertygelse om att man själv både är och predikar ”sann islam” och att andra versioner eller tolkningar alltså är mer eller mindre felaktiga. Detta ger det ideologiska argumentet för att ta över och presenteras sig som den ”egentliga” islam. Al-Qaradawi hävdar (på arabiska) följande:

Om vi övertygar västvärldens ledare och de som påverkar dess politik om vår rätt att leva vår islam och ledsagas av dess trosbekännelse, styrs av dess sharia, vägledas av dess värderingar och moral, utan att förolämpa eller hysa dåliga avsikter mot dem, då kommer vi att ha hunnit en bra väg mot vårt mål att etablera det muslimska samhälle som vi längtar efter i våra hemländer.¹³⁶⁴

Vi ser alltså att al-Qaradawi använder uttrycken ”leva enligt vår islam” och ”upprätta den muslimska gemenskapen” eller att Europas samhällen ska ”erkänna vår rätt”. Vad dessa formuleringar betyder bland Muslimska brödrskapets teoretiker och ideologer synliggjordes ovan i kapitlet om den fundamentala ideologin (se kapitel 12). Det som åsyftas är en form av en enklav, argumenterad utifrån tanken på ”muslimers rättigheter”; skapandet av en islamisk ordning inom de europeiska värdsamhällena, vars institutioner ska kontrolleras av Brödrskapet och dess organisatoriska nätverk.

IFiS

Denna målsättning om en islamisk ordning inom enklaver, argumenterad utifrån begreppet ”muslimers rättigheter”, till och med ”fulla rättigheter”, uttrycks tydligt i

¹³⁶⁴ al-Qaradawi 1990b: 214.

”إننا إذا أقنعنا قادة الغرب والمؤثرين في سياسته بحقنا في أن نعيش بإسلامنا، توجهنا عقيدته، وتحكمنا شريعته، وتقودنا قيمه وأخلاقه، دون أن نبغي عليهم، أو نُضمر سوءاً لهم، نكون قد قطعنا شوطاً كبيراً في سبيل الوصول إلى هدفنا في إقامة المجتمع المسلم الذي ننشده في أوطاننا.”

en rapport om muslimer i Sverige, den tidigare nämnda "Islamguiden 2001", på arabiska. Där redogör Sveriges muslimska råd (SMR) för de frågor som de definierar som särskilt viktiga för landets muslimer och för det organisatoriska nätverkets lobbyverksamhet:

Att inte enas mot förföljelsen av den muslimska minoriteten, och att en icke-muslim inte ska gifta sig med en muslimsk kvinna, eftersom detta är ett brott mot lagen som djupt berör grunderna för den islamiska tron. Och att inte förföra en muslim från sin religion, särskilt med tanke på de flyktingar som vänder sig till kyrkor för att få skydd och av rädsla för godtycklig utvisning. Och att en muslim inte ska avskedas från sitt jobb på grund av färg, kön eller religiöst engagemang. Att överge det som är stötande eller förringar islam, dvs. otillbörligt nämna Gud den allsmäktige, hans bok, hans religion eller hans profet, särskilt i de olika medierna. Att respektera den muslimska kvinnans rätt, särskilt den beslöjade, att arbeta och studera utan några restriktioner eller villkor, ge muslimer fulla medborgarskapsrättigheter genom att erkänna dem som en svensk muslimsk minoritet, underlätta byggandet av moskéer och islamiska skolor, få bort juridiska svårigheter och övervinna negativa åsikter och fördomar, underlätta verkställandet av de islamiska civilrättsliga domarna för muslimer i Sverige. Att göra det enkelt att fritt utföra islams ritualer såsom bön och fasta, särskilt i skolor, institut, universitet, arbetsplatser, fängelser och sjukhus, och tillhandahålla ett speciellt rum för utövande av vördnadsriter, tillåta muslimer att slakta boskap, kor och fjäderfä på islamiskt vis på svenska slakterier och av muslimska slaktare, tillåta muslimer att begrava sina döda i sina egna kyrkogårdar, som övervakas av islamiska föreningar i samordning och samarbete med kommunerna och Svenska kyrkan, som har tillsyn över alla kyrkogårdar i Sverige.¹³⁶⁵

Denna kravlista från 2001 i Sverige följer de mål som det transnationella Brödraskapet har ställt upp och som jag ska återkomma till (se kapitel 17.3.9). Det är intressant att de europeiska världssamhällenas sedvanliga normer, eller ovilja att acceptera "islams ritualer" beskrivs som "förföljelser av muslimer" vilket uppmålar en situation av motsatsställning och fientlighet. Det är uppenbart att flera av dessa

¹³⁶⁵ Islamguiden, SMR, "2001 الإسلام والمسلمين في السويد", (Islam och muslimer i Sverige 2001).

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

"عدم الاجتماع على اضطهاد الأقلية المسلمة. وأن لا يتزوج غير المسلم بمسلمة، لأن في ذلك مخالفة شرعية تمس أسس العقيدة الإسلامية في الصميم". وأن لا يفتن مسلماً عن دينه، وخاصة اللاجئين الذين يلجئون للكنائس طلباً للحماية وخوفاً من التفسير التعسفي. وأن لا يطرد المسلم من عمله بسبب اللون أو الجنس أو الالتزام الديني. ترك ما فيه غضاضة أو انتقاص من الإسلام وهي ألا يذكر الله تعالى أو كتابه أو دينه أو رسوله بما لا ينبغي وخاصة في وسائل الإعلام المختلفة. احترام حق المرأة المسلمة وخاصة المرأة الملتزمة بالحجاب الإسلامي بمزاولة العمل والدراسة دون قيد أو شرط. إعطاء المسلمين حقوق المواطنة الكاملة، من خلال الاعتراف بهم كأقلية مسلمة سويدية. تسهيل بناء المساجد والمدارس الإسلامية، وتذليل الصعاب القانونية وتجاوز الآراء السلبية والأحكام المسبقة. تسهيل تطبيق أحكام الأحوال الشخصية الإسلامية على المسلمين بالسويد. تسهيل القيام بشعائر الإسلام بحرية كالصلاة والصيام وخاصة في المدارس والمعاهد والجامعات وأماكن العمل والسجون والمستشفيات وتوفير غرفة خاصة لممارسة الشعائر التعبدية. السماح للمسلمين بذبح المواشي والأبقار والدواجن حسب قوانين الذبح الإسلامي في المسالخ السويدية وبأيدي جزارين مسلمين. السماح للمسلمين بدفن موتاهم في مقابر خاصة بهم، تشرف عليها الجمعيات الإسلامية بالتنسيق والتعاون مع البلديات والكنيسة السويدي التي تشرف على جميع المقابر في السويد."

krav strider mot den svenska grundlagen och att det förmodligen skulle vara omöjligt att förverkliga dem genom lagstiftning och implementering i praktiken.

Den ledande personen i nätverket runt islamiska förbundet (IFiS), med formell bas som ordförande i Sveriges muslimska förbund (SMF), Mahmoud Aldebe, politisk talesman för Islamiska förbundet (IFiS), betalade med sin politiska ställning när han offentligt krävde förverkligande av vissa delar av denna strategi. Det var han som skrev det famösa brevet till de svenska partierna inför valet 1998 och senare 2006 med krav för att möjliggöra delar av *sharia* i Sverige. Eftersom dessa krav fick stark kritik 2006 från svenska myndigheter och i medial debatt fick de dras tillbaka och Aldebe blev rörelsens syndabock för åsikter som redan var etablerade, antagna som policy och föreskrivna från europeisk nivå, inte minst av al-Qaradawi och Europeiska fatwarådet. Det är rimligt att anta att hans senare egen beskrivning av dessa händelser är korrekt, att han handlade på nätverkets uppdrag. Jag ska återkomma till detta brev nedan och dess efterspel (se kapitel 17.3.9).

16.4.2 Muhammedkarikatyterna som ett angrepp på "muslimers rättigheter"

IFiS

Under den internationella och nationella politiska krisen i Danmark, efter Jyllandspostens publicering av karikatyren på profeten Muhammed, försökte den svenska regeringen undvika motsvarande kris för Sveriges del. Man försökte helt enkelt, i strid mot svensk syn på yttrandefrihet, hindra svenska medier från att publicera dessa bilder. När Sverigedemokraterna (SD) insisterade på att publicera bilderna via sin webbplats, kontaktade en representant för utrikesministern webbplatsens ägare och sidan stängdes. När denna åtgärd nådde media, tvingades utrikesminister Laila Freivalds att avgå, eftersom hon kände till kontakten med internetföretaget men inte hade ingripit mot försöket från UD:s representant. Detta stred mot svensk grundlag om yttrandefrihet och svensk lag om upphovsrätt och tryckfrihet.¹³⁶⁶ Men saken har en fortsättning. När den svenske konstnären Lars Vilks 2007 lät publicera sin egen omtalade teckning av en rondellhund med turban och skägg (omisskänneligen tolkad som Muhammed) tog Islamiska Förbundet initiativ till att dämpa risken för en eskalering av reaktionerna. Sveriges nye statsminister, Fredrik Reinfeldt, besökte tillsammans med en delegation hastigt Islamiska Förbundets (IFiS) huvudkontor i stora moskén på Södermalm för att tacka för initiativet. I vad mån det hade funnits tidigare kontakter, att regeringen eventuellt redan tidigare hade utbett sig om en tjänst, framgår inte av de källor som jag har till hands. Men faktum kvarstår att den svenska regeringen hade funnit en framgångsväg för att undvika eskalerande samhällskritik och demonstrationer från

¹³⁶⁶ Ola Billger, "Laila Freivalds avgår", Svenska Dagbladet, 2006-03-21.

<http://web.archive.org/web/20160303185930/https://www.svd.se/laila-freivalds-avgar-1Zy9>

muslimskt håll, nationellt och internationellt. Islamiska förbundet och dess organisatoriska nätverk hade villigt funnits till hands och förstärkte ett redan institutionaliserat samarbete med det politiska Sverige (se kapitel 17 och 18).

Detta besök blev en stor propagandaframgång för Islamiska förbundet (IFiS). Ledare från förbundet och dess organisatoriska nätverk var samlade för att träffa statsministern med obligatorisk fotografering. Där fanns Mehmet Kaplan, Omar Mustafa, Helena Benaouda, Mahmoud Khalfi, Temmam Asbai, Mostafa Kharraki och Abdallah Saleh. Många foton togs vid handskakningen med statsministern och lades ut på nätverkets hemsidor. På ett foto sitter mittemot statsministern förbundets starka man Chakib Benmakhlof, dåvarande ordföranden för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) och grundande ordförande för Islamiska förbundet. Foton visar hur statsministern allvarligt lyssnar på talarna. Dessa foton finns fortfarande (2021) på förbundets Facebook-sida med en bildtext som säger:

Sammankomsten hos Islamiska Förbundet i Sverige handlade om en ursäkt för missbruket av pressfriheten som även denna gång i Sverige onekligen hade resulterat samma sort av hets mot en hel folkgrupp både inrikes och internationellt.¹³⁶⁷

I citatet ville IFiS ge intryck att staten betraktar IFiS som muslimernas representanter och att staten har samma uppfattning som förbundet när det gäller att publiceringen av Lars Vilks teckning rondellhunden, att den var ett ”missbruk av pressfriheten” men också ”hets mot folkgrupp”. Samtidigt med detta besök försvarade Helena Benaouda tvärt emot tanken om pressfrihet gällande en demonstration mot Nerikes Allehanda i Örebro där Vilks karikatyr hade publicerats. Hennes stöd till demonstrationen mot NA signalerar vad Islamiska förbundet menar är ”missbruk av pressfriheten”.

I samband med besöket till moskén uttalade sig statsminister Reinfeldt inte alls i dessa banor. Han sade:

I samma andetag måste vi försvara vår yttrandefrihet och vår demokrati, och göra det i dialog och nära samverkan mellan i det här fallet muslimer och regeringen.¹³⁶⁸

Regeringens besök i Stora moskén utnyttjades av Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk på många sätt. De fick därigenom ökad legitimitet bland invandrare från muslimska länder, som representanter för det man kallar ”muslimerna” i Sverige, och samtidigt hade de markerat sin ståndpunkt gentemot svenska

¹³⁶⁷ Islamiska Förbundets Facebook-sida, ”Statsminister Fredrik Reinfeldt besöker Islamiska Förbundet”.
https://www.facebook.com/pg/islamiskaforbundet/phoSTS/?tab=album&album_id=10152105974635284 Arkiv, 2017-11-17. <http://archive.is/tzj99>

¹³⁶⁸ Mats Carlbon, ”Reinfeldt mötte svenska muslimer”, Dagens Nyheter 2007-09-04.
<http://web.archive.org/web/20161229113923/https://www.dn.se/nyheter/sverige/reinfeldt-motte-svenska-muslimer/>

beslutsfattare när det gäller yttrandefriheten, att den behöver inskränkas när islam eller islamiska symboler och andra ”muslimers rättigheter” kränks.¹³⁶⁹

Det finns även andra former för nätverkets lobbyverksamhet. Flera myndighetsarkiv innehåller brev skrivna av representanter från Islamiska förbundet (IFiS) och Sveriges muslimska råd (SMR) som klagar över islamofobi och föreslår åtgärder och projekt. Genom att föra fram och påtala muslimer som en diskriminerad grupp, vars rättigheter ifrågasätts eller kränks, kunde IFiS och SMR få möjlighet att fungera som en politisk lobby för ”muslimska intressen” och rättigheter enligt målen i den europeiska strategin. Genom att vara lobby för konkreta rättigheter och institutioner, kunde IFiS och SMR i sina tänkta muslimska klienters/anhängares ögon föra upp vissa frågor på dagordningen och tillhandahålla politiska tjänster. Aldebe berättade till exempel i *Danmarks Nyheder* år 2010 att SMR 1990 hade bildat en delegation för att medla om frisläppandet av svenska medborgare i Bagdad efter den irakiska invasionen av Kuwait. En av de mest anmärkningsvärda kriserna i detta område kom sedan 1992, då Saddam Hussein fängslade ett antal svenska medborgare och de normala politiska ansträngningarna inte kunde befria dem. De släpptes med hjälp av Aldebe med sina kontakter med Brödraskapets organisationer i regionen (se ovan). Aldebe bidrog också till att frige en svensk gisslan som hölls av Kashmirs islamistiska Mujahedin. Aldebe skrev också att de islamiska organisationerna i Sverige har bidragit till att överbrygga klyftan mellan den svenska staten och den islamiska världen efter krisen med Muhammedkarikatyrerna.¹³⁷⁰

I det här sammanhanget kan man nämna projektet ”Fredsagenter”, 2009 med mål att bekämpa islamofobi och västfobi som finansierades av SENSUS studieförbund och Studieförbundet Ibn Rushd.¹³⁷¹ Mer än 100 unga muslimer har utbildats i konflikthantering inom projektet Fredsagenter som syftar till att skydda muslimer mot politiska motståndare och social diskriminering. Utrikesdepartementet har också stöttat projektet och försökt marknadsföra det till EU genom att föreslå en utbildning för tusen europeiska ungdomar, men utan framgång. Det bör noteras att

¹³⁶⁹ Denna ståndpunkt har åter blivit aktuell i samband med Fredrik Paludans Koran-bränningar 2022. Den islamiska organisationsvärlden i Sverige har åter krävt att yttrandefriheten behöver inskränkas när det gäller islamiska, religiösa symboler. Se uttalande från FIFS och andra riksorganisationer 2022-03-04.
<https://web.archive.org/web/20220507110820/http://web.archive.org/screenshot/https://fifs.se/2022/03/04/uttalande-med-anledning-av-koranbranningen-utanfor-jonkopings-islamiska-forsamling/>

¹³⁷⁰ Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السودانية والإخوان المسلمون”, (Synpunkt: Svenska val och Muslimska brödraskapet), *Danmarks Nyheder* 2010-09-17.
<http://web.archive.org/web/20160517131741/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

¹³⁷¹ SENSUS är en stor aktör inom folkbildningen, år 2002 sammanslaget av två tidigare kristna studieförbund och Tjänstemännen bildningsverksamhet (TBV).

Othman Al-Tawalbeh spelade en roll i denna utbildning av fredsagenter.¹³⁷² Agenterna användes som olja på vågorna i den danska karikatyrkrisen samt krisen med den svenske konstnären Lars Vilks. Några av dessa utbildade ungdomar besökte dessutom Egypten för att påverka arabers allmänna attityder.¹³⁷³

16.4.3 lobbyverksamhet för att Internationellt försvara "muslimerna" och deras "rättigheter"

I statliga arkiv finner man många brev med krav från de aktiva i Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk att ingripa i internationella politiska frågor som rör muslimska länder, Muslimska Brödraskapet, jihadisterna eller muslimska emigranter, allt enligt al-Qaradawis strategier. Här ska jag ta upp ett exempel från varje ämne.

Sveriges muslimska råd (SMR) uppmanade utrikesministern att ingripa rörande en rapport om islamisk fundamentalism som skulle tas upp i Europaparlamentet. SMR uppfattade rapporten som missvisande om islam och sökte stöd hos utrikesminister Lena Hjelm-Wallén. I ett uttalande protesterade Sveriges muslimska råd (SMR) mot användandet av termen "fundamentalism". SMR efterlyste ett officiellt uttalande från UD som skulle fördöma rapporten.¹³⁷⁴ Den svenska utrikesministern svarade i ett vänligt brev att hon tror på ett Europa som reagerar starkt på alla tendenser mot rasism, främlingsfientlighet, stereotyper, fördomar och okunskap. Förbundets arabiska tidning *Rabita* uppmärksammade detta brev på två hela sidor med en skannad kopia av brevet med en arabisk översättning. Det framställdes som ett officiellt memorandum från Sveriges utrikesminister till SMR, och som ett till stöd för deras sak, när det egentligen var ett avvisande av deras krav.¹³⁷⁵

Under Irakkriget skickade Mostafa Kharraki, dåvarande ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR), ett brev till UD med krav på ett omedelbart stopp av bombningarna av Irak och att Sverige skulle arbeta aktivt mot USA och Englands

¹³⁷² Christina Kjellberg, "Varför blev du svensk ambassadör, Othman Al-Tawalbeh?", Dagens Nyheter den 2006-03-26.
<http://web.archive.org/web/20170821152004/http://www.dn.se/arkiv/sondag/varfor-blev-du-en-svensk-ambassador-othman-al-tawalbeh/>

¹³⁷³ My newsdesk, "Nu tar fredsagenterna klivet ut i Europa", 2009-12-08.
http://web.archive.org/web/20170328131803/http://www.mynewsdesk.com/se/sensus_studieforbund/pressreleases/nu-tar-fredsagenterna-klivet-ut-i-europa-350898

¹³⁷⁴ UD, ett brev från Sveriges muslimska råd, 1997-11-17, UD:s arkiv, Dnr. 227/010. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1hE6TZR0Vfyk07IK_UJ9gRR6phkhCEjKG/view?usp=sharing

¹³⁷⁵ *Rabita*, "وزير الخارجية في مذكرة رسمية للمجلس الإسلامي: على أوروبا أن تتصدى لكل ظواهر العنصرية", (Utrikesministern i en officiell uttalande till Islamiska rådet: Europa måste konfrontera alla yttringar av rasism), 2/1994:6

attacker.¹³⁷⁶ Det ska då påminnas om att detta var Brödraskapets i Egypten politiska linje, en linje som förde dem på kollisionskurs med Saudiarabien. Kharraki ville alltså samla stöd för Brödraskapets politik i Mellanöstern. Tjetjenienkriget var också uppmärksammat. SMR skickade även då ett brev till statsministern där man krävde att Sverige skulle ingripa genom FN för att stoppa Rysslands aggression mot det muslimska Tjetjenien. SMR önskade att Sverige skulle ta initiativ till ett möte i säkerhetsrådet för att stoppa den ryska invasionen och bombningen av Tjetjenien.¹³⁷⁷

Kriget mellan Pakistan och Indien blev också uppmärksammat i ett brev, där SMR krävde att försvarsministern Björn von Sydow skulle se till att Bofors slutade sälja reservdelar till vapen i Indien när en gränskonflikt bröt ut i Kashmir.¹³⁷⁸ När det gäller den muslimska gruppen Rohingya har Islamic Relief skrivit till UD och krävt sanktioner mot Myanmar.¹³⁷⁹ Situationen i Arabemiraten, där konflikten mellan Muslimska Brödraskapets aktivister och staten blåstes upp i samband med den arabiska våren, uppmärksammades i ett brev från Omar Mustafa, 2012, där han pekade på de odemokratiska åtgärder som tagits i landet. Eftersom Arabemiraten är beroende av sina relationer och rykte i väst, ansåg Mustafa att politiska påtryckningar skulle kunna få landet att utvecklas demokratiskt, det vill säga, underförstått, upphöra med repressionen av Brödraskapets broderorganisation i landet.¹³⁸⁰

Det finns också flera brev i UD:s arkiv från ledningen av förbundet med krav på att UD ska hjälpa islamister som har gripits utanför Sverige. Ett av dessa krav finns i ett brev där utrikesminister Laila Freivalds uppmanades att ingripa för att frigge den svenske medborgaren Abdallah al-Qasir, som gripits i Prag anklagad för att ha haft samröre med al-Qaida och som hade utvisningshot från Tjeckien till USA. Utrikesministern svarade att UD fått uppgifter att Abdallah al-Qasir var internationellt efterlyst av amerikanska myndigheter, misstänkt för att ha begått

¹³⁷⁶ UD, inkom. 1998-12-18, UD, Dnr 351/016. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1hVr-PSisWvukX_h2D_exd12VvKSoQi7X/view?usp=sharing

¹³⁷⁷ UD, ett brev från Farhad Uddin Ahmed, inkom. 1999-10-04, Dnr 101/308. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1gy061udjsesHH2JKOvnIR_LUBPeoEm1c/view?usp=sharing

¹³⁷⁸ Försvarsdepartementet, Ett brev från Farhad Uddin Ahmed, 1999-07-14, Dnr 231/024.

Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1l6On6pOnS7L-jTM6gsupCPjliOO0ISI0c/view?usp=sharing>

¹³⁷⁹ UD, ett brev från Dario Marlovic, inkom. 2012-12-14, Dnr. UF2012/73518/VD/ASO.

Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/1gZGtBVb07-vkmYKHZGHvs0lkzPJs7gNk/view>

¹³⁸⁰ UD, ett brev från Omar Mustafa till 7 UD:s anställda, 2012-02-20, Dnr. 2012/15183.

Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1hZRRANfbJTX_1oNH4CnuLk7UCsnIshRJ2/view?usp=sharing

brott i USA, och att UD inte kunde blanda sig i utvisningen av brottslingar till USA, trots att de är svenska medborgare.¹³⁸¹

De aktiva i Islamiska förbundet skickade också vid flera tillfällen vädjanden till Migrationsverket med krav om att stoppa utvisningen av muslimska personer från Sverige. Till exempel vädjade man om att bevilja den algeriske medborgaren Cherifi Mohammed uppehållstillstånd i en skrivelse undertecknad av Ahmed Ghanem som företrädare för Islamiska förbundet (IFiS).¹³⁸² En annan vädjan var en begäran om att stoppa utvisning av Hassan Asad, som skrevs av dåvarande ordföranden i IFiS, Mahmoud Dridi. Vissa företrädare verkade inte skilja mellan officiella frågor och familjefrågor. Mahmoud Aldebe, ordförande för SMR, skickade till exempel ett brev 1996 till den svenska regeringen och migrationsministern, där han anklagade Migrationsverket för att deras avslag av asylansökningar från muslimer var medveten diskriminering. Han ställde en fråga: "Varför bara muslimer?" I brevet bifogade han en asylansökan för en Nidal Aldebe, från samma land (Jordanien) och med samma efternamn som Mahmoud, vars ansökan om uppehållstillstånd i Sverige hade avslagits.¹³⁸³

UD stöttade som vi såg projektet "Fredsagenter" som leddes av representanter från nätverket. På arabiska media beskrevs framträdande aktörer i nätverket som samarbetspartner för Svenska staten. Ett exempel finns i tidningen *al-Sharq* som publicerade ett reportage om ett möte mellan al-Qaradawi, Jan Henningsson, som beskrevs som senior rådgivare i det svenska utrikesdepartementet och kommunikationsansvarig med arabiska och den muslimska världen. På mötet deltog också, enligt tidningen, Hassan Moussa, den tidigare ordföranden för Islamiska förbundets imamråd.¹³⁸⁴

Med denna bakgrund kan vi dra slutsatsen att de aktiva i Islamiska förbundet har följt al-Qaradawis strategi att så långt möjligt genom lobbyverksamhet försöka påverka myndigheterna för att främja "muslimernas" eller "islams" intressen.

¹³⁸¹ UD, korrespondensen mellan Mahmoud Aldebe och Laila Freivalds, 2006-09-02, Dnr UD2006/6387. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1hDuOCL5NqSsKP3udbb3pNoQtHiz2INj/view?usp=sharing>

¹³⁸² UD, ett Brev är signerat av Ahmed Ghanem, 2013-01-17, UD2003/75/MAP. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1gixM4b4VT-BONQWJ5Zb8gni2YrE7Rwnd/view?usp=sharing>

¹³⁸³ Arbetsmarknadsdepartementet. Ett brev från SMR signerat av Mahmoud Aldebe, 1996-04-24, DNR A96/3310/MP. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1l-7XqU1j-WINEAW0QZpAJunx-p5kmW0E/view?usp=sharing>

¹³⁸⁴ *Al-Sharq*, "القرضاوي يستقبل كبير مستشاري الخارجية السويدية", (Al-Qaradawi tar emot svenska UD:s chefsrådgivare), 2014-03-27.
<https://web.archive.org/web/20170220073837/http://www.al-sharq.com/news/details/223201>

16.5 Strategin om Politiskt deltagande i Europa

MB

Al-Qaradawi uppmanade Brödraskapet i demokratiska länder att komplettera sedvanlig *da'wah* med en politisk strategi för att nå inflytande i det politiska beslutsfattandet. Han publicerade 2007 ett detaljerat förslag att Brödraskapets organisationer i de europeiska länder där de finns ska samordna sig nationellt till en gemensam politisk lobbygrupp med ett politiskt program.¹³⁸⁵ I detta förslag kan man läsa att de "islamiska" organisationerna bör välja ett av de befintliga partierna som passar det islamiska programmet för att kunna påverka det. (Det är bland annat utifrån denna uttryckliga strategi jag anser att termen "entrism", eng. *entryism*, är lämplig.) Men om flera partier passar bör man göra en avvägning för att finna en kandidat eller ett parti som kan lyckas i val och genom detta ge fördelar till "muslimerna". Enligt al-Qaradawi kan "muslimer" också i vissa fall skapa ett parti. Men för att skapa ett islamiskt politiskt parti krävs stort antal aktiva, maktpositioner och ekonomiska resurser, samt en politisk konstitution i landet som tillåter det. Om detta är inte möjligt, uppmanar al-Qaradawi sina anhängare, ska de ta fram ett reformprogram som ska kunna spridas över hela det politiska fältet. Sådana program ska vara anpassade till de fundamentala "islamiska principerna" och kunna kombineras med den västerländska synen och erfarenheten, i de avseenden som den överensstämmer med tillämpningen av *sharia*.

Al-Qaradawi råder alltså det han kallar "muslimer" att gå med i något av de politiska partier som är segertippade. De ska välja något av de partier som närmar sig "islamiska principer" och är mest sympatiserande med "muslimer" och deras "intressen". När partierna har målsättningar som strider mot "islamiska" värderingar, bör man hålla sig reserverad. Man ska alltså välja det parti som är närmast muslimerna och "förtjänar dem". "Muslimska" organisationer i olika länder, det vill säga Brödraskapets, ska alltså undersöka om det är bättre att bilda ett parti eller gå med i ett befintligt, eller om de i stället ska förbli oberoende med chans att påverka valen genom att stödja det ena eller det andra partiet/kandidaten med sina röster. Därmed kommer kandidaterna från olika partier att göra sitt bästa för att vinna den muslimska minoritetens stöd. En sådan minoritet har ofta en betydande inverkan i valet, i synnerhet när skillnaden mellan kandidaterna inte är så stor, argumenterar al-Qaradawi (al-Qaradawi tycks främst ha det engelska valsystemet för ögonen). Då är rösterna från minoriteterna avgörande för en kandidats valseger. Besluten om "muslimska organisationer", det vill säga Brödraskapet, ska ställa upp i val ska tas av de ledande inom rörelsen. "Detta måste ske efter en objektiv praktisk vetenskaplig studie, utförd av experter och specialister, och denna studie bör

¹³⁸⁵ al-Qaradawi 2007: 206.

"لا بد أن يكون ذلك بعد دراسة علمية عملية موضوعية، يقوم بها خبراء ومتخصصون، وأن تناقش هذه الدراسة بين أهل الحل والعقد من الأقلية المسلمة في البلد."

diskuteras bland *Ahl al-hall wa al-'aqd*".¹³⁸⁶ *Ahl al-hall wa al-'aqd* är enligt sharias regler den elit som är behörig att utse eller avsätta en kalif eller en härskare å det muslimska samfundets vägnar. Det är alltså en allvarlig uppmaning som kommer från al-Qaradawi om att detta är en högt prioriterad fråga för "de muslimska organisationerna".

Chakib Benmakhoulouf dåvarande ordförande för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) kommenterar 2008, i den saudiska webbtidningen *al-Moslim*, den förändrade situationen för politisk islam i Europa och utvecklingen från att bara bedriva mission (*da'wah*) till att bedriva lobbyverksamhet för politiska åtgärder. Han syftar naturligtvis på de ställningstaganden på europeisk nivå som jag redogjort för ovan. Han skriver att islam i Europa praktiseras på två sätt, mission och politik, och båda är "islam" (alltså underförstått "Brödraskapets islam", se kapitel 10.1). Enligt honom har muslimer i Europa nu på allvar börjat tänka på det politiska och sociala livet i sina länder, och aktivt delta i inrikes- och utrikespolitiken. Ibland kan utrikespolitiska frågor, som amerikanska och brittiska styrkor i Irak, den amerikanska dominansen i Mellanöstern eller EU:s ställning till Israel vara frågor som leder till politisk aktivitet. Sammanfattningsvis anser Benmakhoulouf att islam är: "en odelbar helhet; religion, politik, bekännelse, dyrkan, handling, etik och annat". Naturligtvis anser västerlänningarna något annat om islam och uppfattar den som fientlig och våldsbenägen, som "den farligaste islam".¹³⁸⁷

Denna strategi från al-Qaradawi och de europeiska huvudorganisationerna bedömde Chakib Benmakhoulouf ha varit lyckosam och gett bra resultat. Han talar om det till den saudiska tidningen *al-Khaleej* 2011, där man naturligtvis är nyfiken på den politiska strategin för Europa. Benmakhoulouf informerar om att strategin inte har varit att inrätta politiska partier av islamisk karaktär. Om man bildar ett sådant parti kommer bara de andra partierna att konkurrera ut det från politiken med sina röster. Han berättar i stället om att kandidater med islamiska preferenser har börjat gå in i befintliga partier. Det kan leda till att man kan få samtliga partier över hela fältet att arbeta med frågor som lockar muslimernas röster. Att gå in i ett befintligt, etablerat parti är alltså inte ett individuellt val utan en kollektiv angelägenhet och skyldighet. Benmakhoulouf skriver (i min översättning):

¹³⁸⁶ Ibid.

¹³⁸⁷ *Al-Moslim*, "رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية الأوروبية: نتوقع مزيداً من الأزمات المفتعلة لشغلنا. انتشار الإسلام", "أز عجبهم.. أمريكا أشعلت البلقان" (Ordförande för Federation of European Islamic Organisations: Vi förväntar oss fler påhittade kriser för att göra oss upptagna... spridningen av islam störde dem.... Amerika antände Balkan), 1428-09-05 AH.
<https://web.archive.org/web/20160517111143/http://www.almoslim.net/node/121178>

"نحن شعارنا الإسلام الذي لا يتجزأ، دين وسياسة وعقيدة وعبادة ومعاملات وأخلاق وغيرها. وطبعاً يعتبرون هذا "أخطر إسلام" عليهم".

Vi har uppnått goda resultat på det här området, och vi har hittat partier som försöker kommunicera med oss och få upp på agendan program som tjänar muslimernas inriktning och nominerar personligheter med en islamisk referens i deras listor. Vi har bröder i styrande partier och parlamentariska positioner, och de är inflytelserika politiskt i ett antal europeiska länder. När det gäller bildandet av ett islamiskt parti i ordets bokstavliga mening måste det först föregås av ett islamiskt projekt, vilket är något som kan skapa konflikt i en icke-islamisk stat.¹³⁸⁸

FIOE och dess ordförande har samma linje som Europeiska fatwarådet under ordförandeskap av al-Qaradawi. I det slutliga uttalandet från den sextonde ordinarie sessionen i det europeiska fatwarådet, som hölls i Istanbul 2006, och som jag har redogjort för ovan, fattades ett beslut om politiskt deltagande och dess villkor och regler. Här påpekas att (i min översättning):

Målet för politiskt deltagande är bevarandet av rättigheter och friheter [för muslimer], försvaret av [islams] moraliska och andliga värden, [den fortsatta] förekomsten av muslimer i landet och [stödet för] deras legitima intressen.¹³⁸⁹

Tydligare kan inte den "europeiska strategin" uttryckas, givet att man har kontextuell insikt i vad politiska ord som, muslimers "rättigheter och friheter" innebär, liksom försvaret av "[islams] andliga och moraliska värden", och vad uttrycket muslimers "legitima intressen" betyder.

IFiS

I en specialutgåva av tidningen *Salaam* som publicerades av Islamiska informationsföreningen (IIF) i samband med valkampanjen 1998, skrev Ahmed Ghanem en artikel med titeln "Politisk delaktighet enligt exempel i Koranen och Sunnah". Ghanem är grundare och ordförande för Islamiska förbundet (IFiS) och var medlem i dialoggruppen med Socialdemokraterna som representant för Sveriges muslimska råd (SMR). Han förklarar att "praktiserande muslimer" kan acceptera att vara en del av det politiska livet i muslimska länder liksom i västvärlden. Enligt den metod som profeten Muhammed använde vid byggandet av den första islamiska staten i Medina var bildandet av det islamiska samfundet resultatet av en lång fredlig kamp, eftersom profeten Muhammeds budskap först vann människors hjärtan. Han

¹³⁸⁸ شكيب بن مخلوف رئيس اتحاد المنظمات الإسلامية في أوروبا: الهجوم على الإسلام لاستقطاب أصوات " *Al-Khaleej*, الناخبين (Chakib Benmakhoulouf, ordförande för Federation of Islamic Organisations in Europe: Attacken mot islam är för att locka väljarnas röster), 2011-04-27. <https://www.alkhaleej.ae/2012-04-27/شكيب-بن-مخلوف-رئيس-اتحاد-المنظمات-الإسلامية-في-أوروبا/قضايا> Arkiv, 2022-08-03. <https://archive.ph/7LGWx>

" حققنا نتائج جيدة في هذا المضمار، ووجدنا أحزاباً تحاول التواصل معنا وتضع في أجندتها برامج تخدم توجهات المسلمين، وترشح على قوائمها شخصيات ذات مرجعية إسلامية. ولدنيا أخوة في أحزاب حاكمية ومواقع برلمانية وذوو حضور فعال في أماكن تواجدهم السياسي في عدد من الدول الأوروبية. أما تشكيل حزب إسلامي بمعناه الصرف، فيجب أولاً أن يسبقه مشروع إسلامي، وهو أمر قد يحدث تضارباً في دولة غير إسلامية".

¹³⁸⁹ Europeiska fatwarådet, "البيان الختامي للدورة السادسة عشر", (Slutresolutionen av den sextonde sessionen), 2014-01-31. <http://www.e-cfr.org/2-16-البيان-الختامي/> Arkiv, 2018-09-14. <http://archive.fo/aSPZi>

ser dessutom att det politiska arbetet i Sverige juridiskt liknar profeten Josef när han bodde i Egypten, och kungen av Abessinien som var muslim men styrde ett icke-muslimskt land enligt den islamiska traditionen.¹³⁹⁰

Anknytningen till det transnationella Brödraskapet blir tydlig genom att Ghanem hänvisar till al-Qaradawis principer för att motivera deltagande i politiken i Sverige. Han ger ett exempel enligt den av al-Qaradawi framförda principen om nytta:

Om fördelarna är fler än nackdelarna skall man anta tinget eller teorin i fråga. Man skall välja det minst onda av två onda ting. Om du inte kan få det bästa alternativet tar man det näst bästa. När man inte kan få ett helt fördelaktigt ting tar man en del av det.¹³⁹¹

När Ahmed Ghanem presenterade skälen för Islamiska förbundets (IFiS) deltagande i en politisk allians med Socialdemokraterna i valet 1998, legitimerade han sina skäl genom olika fatwor som hade uttalats av Mawlawi och al-Qaradawi. Den ideologiska anknytningen till det transnationella brödraskapet blir här glasklar:

Jag vill påminna om en Fatwa av Sheikh Doktor Yusuf al-Qaradawi som under en fiqh-konferens på det Islamiska universitetet i Frankrike som tillsammans med flera andra lärda, utfärdade en fatwa att politisk delaktighet till och med kan bli ett måste för att det är det enda sättet att påverka för att få sina rättigheter. Jag vill också referera till Sheikh Mawlawi som vid ett besök i Stockholm 1996 sade: "Man får vara medlem i ett politiskt parti och att ta sitt ansvar i ett politiskt uppdrag." Däremot underströk han att detta inte skulle göras individuellt utan tillsammans för att få större genomslag och bättre resultat.¹³⁹²

Ibland signalerar årtal viktiga kontextuella sammanhang. Mawlawis besök 1996 sker alltså ett år efter konferensen i Istanbul 1995 då FIOE antog den europeiska strategin efter bland annat Mawlawis bok 1987. Ghanem hävdade nu att icke-islamiska lagar påverkar muslimer negativt. Förändringar måste ske via demokrati genom att bygga upp ett nätverk av kontakter med befintliga partier och lära sig därav.¹³⁹³ I en annan intervju går Ghanem på samma linje som Benmakhlouf och avvisar tanken om att bilda ett eget parti, eftersom det kan leda till en sorts isolering och resultatet skulle kunna bli sämre. Genom att söka kontakter med flera sekulära partier skapas ett utrymme, tycks Ghanem mena, för muslimerna att välja vilka frågor de vill driva och inte behöva ta ställning till frågor som är negativa för dem, "kontroversiella" som Ghanem skriver.¹³⁹⁴ Ghanem upprepar samma argument som al-Qaradawi och Benmakhlouf har lagt fram, vilka jag redogjorde för ovan.

¹³⁹⁰ Helena Benaouda, "Politisk delaktighet i praktiken". Intervju med Ahmed Ghanem, *Salaam* 2/1998: 12.

¹³⁹¹ Ahmed Ghanem, "Politisk delaktighet enligt exempel i koranen och sunna", *Salaam* 2/1998: 10.

¹³⁹² *Salaam* 2/1998: 12.

¹³⁹³ *Salaam* 2/1998: 11.

¹³⁹⁴ *Salaam* 2/1998: 12.

Enligt en broschyr som gavs ut av Sveriges muslimska råd (SMR), ”islam och muslimerna i Sverige. Islamguiden 2001”:

Sveriges muslimska råd i samordning och samverkan med Islamiska Förbundet i Sverige har grundat ett islamiskt politiskt block som ska samarbeta och koordinera med de svenska partierna för att utbilda muslimska politiska kadrer som kan integreras med de befintliga politiska partierna och försvara den muslimsk minoritetens rättigheter inom dessa partier, samt övervinna de för den svenska kontexten typiska politiska, ekonomiska, sociala, pedagogiska, intellektuella och mediala hinder vilka ställs emot den islamiska närvaron och förlamar dess rörelse. Det svenska samhället, som är en integrerad del av det västerländska samhället, är till sin natur avvisande mot principen om muslimsk stabilitet på religiös grund, vilket deklarerats öppet av de olika samhällssegmenten.¹³⁹⁵

Här ser man hur SMR anser att det svenska samhället på många sätt motverkar tanken att muslimer har sin identitet och stabilitet som kollektiv på religiös grund. Det gäller alltså att ”försvara den muslimska minoriteten” inom de svenska politiska partierna.

Ahmed Ghanem, Mahmoud Aldebe och Chakib Benmakhlouf är grundare av Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk, enligt närvarolistor från dessa organisationers konstituerande möten (se kapitel 6.2). Deras uppfattning om deltagandet i politik genom att gå in i befintliga politiska partier, och målen för detta deltagande överensstämmer väl med al-Qaradawi och Europeiska fatwarådet. Det pekar på en välplanerad och bearbetad politisk strategi. Inför valet 2018 predikade Ahmed Ghanem i Göteborgs moské med samma budskap och med samma argument som han presenterade 1998.¹³⁹⁶ Däremot har ju detta ändrats inför valet 2022 då partiet Nyans ställer upp som islamiskt parti med stöd från kända ledare som tillhör Islamiska förbundet (IFiS).

¹³⁹⁵ Islamguiden, ”السلام والمسلمين في السويد 2001”, (Islam och Muslimer i Sverige: 2001).

https://web.archive.org/web/20160503095407/http://www.islamguiden.com/islam/islam_sweden.html

”فقد قام المجلس الإسلامي السويدي بالتنسيق والتعاون مع الرابطة الإسلامية في السويد بتأسيس كتلة سياسية إسلامية تتعاون وتنسق مع الأحزاب السويدية من أجل تدريب كوادر سياسية مسلمة تندمج بالأحزاب السياسية القائمة وتتفاح عن حقوق الأقلية المسلمة داخل هذه الأحزاب ومن أجل تجاوز المعوقات التي يفرضها المحيط السويدي بكل فعالياتاته السياسية والاقتصادية والاجتماعية والتعليمية والفكرية والإعلامية والتي تقف في وجه الوجود الإسلامي وتشل من حركته. فطبيعة المجتمع السويدي كجزء لا يتجزأ من المجتمع الغربي الراض لمبدأ استقرار المسلمين على أساس ديني يعلنها صريحة من خلال شرائح المجتمع المختلفة”.

¹³⁹⁶ Ahmed Ghanems predikan i Göteborgs moské finns på moskéns Facebook-sida, 2018-09-07.

Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1XvSp-EfD23WWyrVS7ZiiVkU7ieeJOOV8/view?usp=sharing>

16.6 Sammanfattande analys av Brödraskapets ”europeiska strategi”, ”medelvägens strategi”, *wasatiyyah*.

a) Sammanfattande analys: ”medelvägen” som enklavisering

I kapitel 16 ovan har den ”europeiska strategin” analyserats, dels i sin ursprungliga formulering hos Yusuf al-Qaradawi, dels dess mottagande hos Islamiska förbundet i Sverige. Resultatet är att Islamiska förbundet (IFiS) även i detta följer det transnationella Brödraskapets ideologi, nu på operativ nivå som praktisk politisk strategi. Ovan framgick att den ”europeiska strategin” utvecklades som *wasatiyyah* av framför allt Yusuf al-Qaradawi. Den var en ”medelväg” mellan å ena sidan salafistisk pietism, med sin inåtvända fromhet, och å andra sidan våldsbejakande jihadism, med sina väpnade attacker (kapitel 14.4 och 14.5).

Medelvägen består av sedvanlig *da'wah* kompletterad med politiskt deltagande och fredlig dialog. Den svenske forskaren Aje Carlbom har i flera studier, med början 2003, varnat för att denna ”dialog” har uppenbara nackdelar om man ser det ur integrationssynpunkt.¹³⁹⁷ Till att börja med ingår dialogen i Brödraskapets¹³⁹⁸ strategi för att påverka lagstiftning och attityder. Den är en strategisk väg som har som mål att Brödraskapets ”islam” ska institutionaliseras i moskéer och skolor och en muslimsk enklav inrättas som ska bevara det man anser vara ”muslimernas intressen” och identitet, det är resultatet av min undersökning ovan. Jag vill alltså förstärka Carlboms analys och framhålla att det är en strategi som syftar till att motverka att ”muslimerna” sugas in i och assimileras upp i det moderna samhällets kultur och livsstil. Dessutom gör Brödraskapets representanter anspråk på monopol på islam. De försöker också ta monopol på att vara representanter för alla invandrade muslimer, kulturellt, religiöst och politiskt. (Se kapitel 6–7 samt kapitel 10–14.)

I Sverige har detta varit särskilt framgångsrikt efter att de rörelser som representerat andra versioner av islam, som sufier, liberal islam, Ahmadiyya eller shia-muslimerna, dels hade för smal bas, dels aktivt försökte hållas tillbaka av Islamiska förbundets (IFiS) frontorganisationer (se kapitel 7.2.3 b). Detta leder till att stereotyper befästs: om islam som en enhetlig religion, muslimer som särskilt religiösa och *sharia* som alla muslimers sanna rättesnöre. Detta bidrar i sin tur till islamkritiska eller islamfientliga fördomar, muslimer som ”de andra”, eller med Aje Carlboms fyndigare uttryck, ”de föreställda andra”. Men Brödraskapets monopol förhindrar också, inom gruppen invandrare från muslimska länder, den utveckling av religionen som skulle kunna födas ur en verklig dialog enligt Karin Ahlstrands fjärde perspektiv om en förändrande synkretism. Det skulle kunna vara en utveckling av islam som anpassas till det moderna, sekulära samhället och som

¹³⁹⁷ Se Carlbom 2003, 2018 och 2019.

¹³⁹⁸ Carlbom kallar Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk för ”MB-associerade organisationer”, en träffande benämning.

många muslimer i den internationella debatten hoppas på och arbetar för, men där det transnationella Brödraskapet och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är effektiva, konservativa bromsklossar. Man kan ta listan på inbjudna gäster till Islamiska förbundets decemberkonferenser som exempel (se kapitel 6.5).

Under rubrikerna ”dialog” och ”samverkan” har Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk i Sverige predikat om värdet av ”integration” och ”(muslimers) mänskliga rättigheter”. Dessa begrepp har som synes visat sig ha en speciell innebörd i Islamiska förbundets idévärld och retoriska framtoning. De har också blivit ledande rubriker för svenska myndigheters och politiska partiers samverkan med Islamiska förbundet och dess organisatoriska nätverk; eller så har Islamiska förbundet medvetet anpassat sig en vinnande användning av det politiska språket med dess flexibla möjligheter till retoriska strategier. För de svenska politiker och forskare som känner sig sympatiskt inställda till Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk har dessa ideologiskt legitimerande begrepp varit viktiga att ta fasta på, ibland utan ideologikritisk och begreppskritisk distans (kapitel 1.4). Detta har bidragit till att normalisera svenska politikernas och myndigheters samverkan och har bidragit till Islamiska förbundets och dess organisatoriska nätverks starka ställning i svensk politik och offentlighet.

Det finns anledning att ställa sig tvekande till den omedvetenhet och aningslöshet som avsaknaden av ideologikritik och begreppskritik medför. Muslimska brödraskapet i Europa anser sig presentera och stå för den sanna och rätta ”islam”, i linje med al-Bannas ”Brödraskapets islam”, förankrad i al-Bannas version av Koranen och *sunnah* som en politisk planritning över det framtida samhället. Man gör en stark uppdelning av människor efter identiteterna ”sanna muslimer” och ”de andra”. Demokrati, yttrandefrihet, tankefrihet, kulturell och politisk pluralism, samt utrymmet för politiska partier, begränsas i detta tänkande. Muslimska Brödraskapets vision är att återskapa kalifatet som ett politiskt system som byggs på en totalitär ideologi, där en härskare eller elit, tillsammans med den religiösa eliten, har ensamrätt på att tolka ”Guds heliga urkunder och Guds heliga lag”, vilka anses vara grunden för det politiska och juridiska systemet. Demokratin och politiska partier i detta system måste begränsas av sharia, men det gäller också den världslige härskaren och den politiska eliten i staten. Detta framgick särskilt vid analysen av Brödraskapets ideologiska grunduppfattningar ovan (kapitel 10–12).

Den gradualistiska strategin om genomsyrande islamisering, med *da'wah* som den grundläggande vägen – upplysning och information, kallelsen till islam – har som målsättning att förverkliga slutmålet om en världsomspännande islamisk ordning och en islamisk stat. I demokratiska länder, där muslimer är i minoritet, strävar man efter ett delmål, att ”muslimerna” få en garanterad status som religiös minoritet med ”särskilda rättigheter” och på den grunden kunna skapa islamiska enklaver. I dessa enklaver ska det europeiska Brödraskapets nätverk av organisationer och islamiska institutioner verka som ”gatekeepers” mellan den invandrade befolkningen från muslimska länder och myndigheterna, samt fungera som ”muslimernas”

representanter. Enligt Muslimska Brödraskapets fundamentala ideologi är Brödraskapet detsamma som de "sanna" muslimerna, och de utgör en förtrupp, "frälsningsarmén" för den omyndiga världen. Den islamiska kolonialiseringen och den pågående islamiseringen av världen är världshistoriskt unik och kan rättfärdigas av både Gud och historien. Men efter islams sönderfall och den europeiska kolonisationen av islams kärnländer måste historien kompletteras. Makten i väst måste nås med andra metoder än väpnad jihad.

Den "europeiska strategin" är en strategi för länder där "muslimerna" å ena sidan är i minoritet, å andra sida lever i demokratins möjligheter av yttrandefrihet och organisationsfrihet. Vägen går via genomsyrande *da'wah*-mission och det man kallar "demografisk" förändring, alltså att både vinna anhängare samt öka invandringen och den egna reproduktionen. Synen på väpnad *jihad*, ingår som en bakgrund till den genomsyrande *da'wah*-strategin. Man får bara använda våld som försvarsstrid när "islam" är angripet i stor skala, och när man har tillräckligt med resurser för att nå framgång (se kapitel 14.2–4). Därför finner Muslimska Brödraskapet i demokratiska länder inga hinder mot att delta i, eller stödja väpnad *jihad* i andra områden där det pågår väpnad konflikt mot islams fiender; tvärtom ses det i vissa fall som en plikt. Det osannolika användandet av våld i det demokratiska Europa skulle, enligt Internationella stadgans allmänna regler, kräva att självaste ledningen gör en samlad bedömning och tar ett sådant beslut. Det är på den grunden som Muslimska brödraskapets organisationer och imamer med kraft tar avstånd från våldsbejakande extremism. Muslimska Brödraskapets huvudargument är dock inte principiellt (på ideologins fundamentala nivå), utan instrumentellt och pragmatiskt (på ideologins operativa nivå). Det bygger på insikten att man har mer att förlora än att vinna på att ge sig in i en strid där man svag och motståndaren stark. Den "europeiska strategin" sammanfattar denna ståndpunkt genom att betona genomsyrande *da'wah* som väg och ett fredligt deltagande i politiken för att stärka "muslimernas" ställning med målsättningen att någon gång, som en vision, kunna införa en "islamisk ordning" med Guds välde på jorden (kapitel 14.1–5).

Att fredligt delta i det politiska livet är en del av Brödraskapets "europeiska strategi" i demokratiska länder. Flera forskare betonar i sina analyser skillnaden mellan denna "participationistiska" strategi där Europa ses som *dar al-'ahd* (överenskommelsens boning) och den äldre "förkastande" strategin där politiken i Europa sågs som en del av fiendeläget och Europa som *dar al-harb* (krigets boning) (se kapitel 14.5).¹³⁹⁹ Som framgick har frågan om att delta i det politiska systemet, varit kontroversiell inom Brödraskapet, såväl i Egypten och som i Europa. Det är Yusuf al-Qaradawi som kommer med en lösning. I Europa, "där muslimer är i minoritet", kan man delta

¹³⁹⁹ Denna äldre, "förkastande" syn på Europa har Brödraskapets salafistiska motståndare inom det islamiska läget. Såväl pietistiska som jihadistiska salafister ser Europa som *dar al-harb* och tar avstånd från det på två, diametral olika sätt: Den ena genom undandragande, den andra genom våldsaktioner.

i politiken utan att direkt kämpa för en islamisk stat. Denna strategi för Europa slår igenom inom Brödraskapets organisationer efter den europeiska strategins proklamering 1995. Målet är att bana väg för ny bosättning för muslimer i Europa, skapa islamiska enklaver med islamiska institutioner och själv bygga starka organisationer, som kan fungera som grindvakter och representanter gentemot både ”muslimerna” och myndigheterna. När man läser kravlistan som Sveriges muslimska råd (SMR) lämnade vid första kontakten med svenska socialdemokrater 1994 (kapitel 17 nedan) kan man förvånas över hur en så liten grupp aktivister målmedvetet lyckades driva igenom denna agenda i svensk politik. Trots misslyckandet att få en egen sidoorganisation i partiet och kvotera in sina medlemmar på vallistor, har strategin med individuella medlemskap i svenska politiska partier – jag kommer att kalla den ”entrism” – visat sig framgångsrik, särskilt när multikulturalistisk identitetspolitik råder som hegemonisk ideologi vars principer har kunnat återopas. Under de senaste tjugofem åren, ungefär, utvecklades Islamiska förbundets (IFiS) nätverk till att omfatta stora aktörer bland myndigheter, i organisationslivet och civilsamhället i Sverige. Det har årligen slussats hundratals miljoner i skattepengar till och genom Islamiska förbundets (IFiS) dotter- och sidoorganisationer, allt från religiösa trossamfund till skolpeng och bidrag för kulturella och utbildande projekt (se kapitel 7.7 och 7.8).

Tack vare sådana här frikostiga bidrag och kontakter med den politiska och organisatoriska eliten skapas steg för steg ett parallellt muslimskt samhälle enligt Muslimska Brödraskapets modell. Islamiska skolor, moskéer och föreningar bärs upp av Brödraskapets version av ”sann islam”. I Brödraskapets tappning blir denna ”islam”. I dessa enklaver, ett hinder för integration i stället för att stärka den, som Aje Carlbom varnar för; den föreställda ”integration” som från det politiska Sveriges sida är ett villkor för bidragen. Kanske är det också så att termen ”integration” förskjuts i Brödraskapsriktning, till att alltmer betyda stödandet av ”det muslimska civilsamhällets” institutioner och därmed enklaven. Den gamla betydelsen av integration som assimilering tycks i vilket fall som helst vara överspelad; ”assimilering” verkar snarast vara ett fullt ord både hos Brödraskapet och dess multikulturella sympatisörer. Genom att acceptera Islamiska förbundets (IFiS) organisationer som gatekeepers för ”muslimerna i Sverige” – en roll som de medvetet har eftersträvat och kämpat för (se kapitel 7.2.1 c och 7.2.3 b) – har svenska staten, troligen inte medvetet utan snarare mest genom okunnighet och omedvetenhet, gett Hassan al-Bannas version av ”islam” en privilegierad ställning.

b) Den fortsatta undersökningen: samverkan med de politiska partierna och entrism

Med ovanstående analys av den ”europeiska strategin” ska jag nu undersöka den praktiska politiken och Islamiska förbundets kompletterande strategi utöver *da’wah*, samverkan med svenska politiska partier och ”deltagande i politiken” för att ”stärka islams ställning” och försvara ”muslimernas rättigheter”; politiska nyckelord som

vi har sett har en särskild betydelse. Denna politiska strategi och politik har huvudsakligen bestått av tre olika sätt att samverka med de politiska partierna, som också har betytt att söka inträde och få representation i dem, men i nästa steg också få representation i riksdag och regering. Jag kommer att kalla dessa tre strategiska sätt "kollektiv", "semi-kollektiv" respektive "individuell" samverkan.

Jag kommer att använda ordet "entrism" (eng. *entryism*) för en politisk strategi när man går in i och utnyttjar ett redan etablerat politiskt parti. Det betyder en situation där samgående inte är aktuellt och heller inte bara samverkan, utan när man går in i ett annat parti för att påverka inifrån.

Som framgick ovan var deltagande genom andra partier ett sätt som hade utvecklats under decennier i egyptisk politik (se kapitel 3). "Entrism" betyder enligt ordboken att "en utanförstående organisation går in i en annan organisation för att påverka den i sin egen riktning, i sista hand få så starka positioner att man till och med kan dominera den eller ta över den". "Entrism" är alltså en benämning på en viss typ av handlingslinje i politiken. Jag använder ordet neutralt, ungefär som ordet "islamism" som i forskningen också används neutralt.

I de följande kapitlen kommer vi att se att det är den första betydelsen av "entrism" som är aktuell i det följande, ideologisk och politisk påverkan inifrån. De partier som främst har ingått i Islamiska förbundets (IFiS) handlingsstrategi för samverkan och entrism, är i tidsmässig ordning Centerpartiet, Socialdemokraterna, Moderaterna och Miljöpartiet.

Kapitel 17. *Wasatiyyah* Sverige (1): Kollektiv samverkan och kollektiv entrism

17.1 Politiskt deltagande och den officiella multikulturalismen

17.1.1 Sveriges multikulturalism som bas för muslimers deltagande i politiken

Begrepp som multikulturalism och mångfald har antagits teoretiskt och praktiskt av de flesta demokratiska regeringar i Europa under 60- och 70-talet. Särskilt brukar Storbritannien framhållas för sin genomförda multikulturella politik som till och med accepterar shariadomstolar på ett både formellt och informellt plan.¹⁴⁰⁰ För Sveriges del finns införandet av den multikulturalistiska politiken undersökt i Mats Wickströms avhandling från 2015, *The Multicultural Moment. The History of the Idea and Politics of Multiculturalism in Sweden in Comparative, Transnational and Biographical Context, 1964–1975*. Multikulturalismen ser han som en reaktion mot den konservativa högern i Europa och mot (kvardröjande) rester av fascism och ultranationalism. De demokratiska partierna ville med multikulturalismens ideologi och politik påverka opinionen i riktning mot tolerans och solidaritet för att tona ner fientligheten mot ”utlänningar” eller ”invandrare”. Frågan om islam och islamism var dock inte central i denna process. I 1960-talets debatter och problemhorisont var islam knappast synlig eftersom det knappt fanns några synligt organiserade muslimer i Sverige. Stora delar av arabvärlden var dessutom efter Nasser socialistisk och nationalistisk, ett stöd till PLO i Palestina, till exempel, var ett stöd för en vänsterinriktad ”nationell befrielseströrelse”. Under 1960-talet var det i stället arbetskraftsinvandring och viss flyktinginvandring som var utgångspunkten för diskussionen om mångfald och multikulturalism.¹⁴⁰¹

De idéer om ”mångkulturalism”, som har gällt som honnörsord alltsedan 1970-talet oberoende av vilka politiska grupperingar som suttit vid makten, definierades och stramades delvis åt i en socialdemokratisk regeringsproposition med titeln ”*Sverige, framtiden och mångfalden från invandrapolitik till integrationspolitik*” (1997/98:16). Det handlade om att integrera nya invandrare med den svenska livsstilen. I detta ”integrerade” samhälle skulle alla, oberoende av sin etniska eller religiösa bakgrund, vara involverade och ansvariga inför den neutrala staten. Lagen betonade att den etniska mångfalden skulle genomsyra ”hela samhället”. Det skulle finnas årliga rapporter och det nya politiska målet och dess genomförande skulle formuleras i ”mångfaldsstrategier” i föreningsliv, fackföreningar, politiska partier,

¹⁴⁰⁰ Manea 2014; Perry 2019.

¹⁴⁰¹ Se t.ex. Wickström 2015: 126.

offentliga myndigheter och privata företag.¹⁴⁰² Denna mångfald utgjorde en politisk diskussionsfråga och debatten handlar fortfarande i dag om i vilken utsträckning olika grupperingar har rätt att få ett eget och särskiljande inflytande i den kulturella, sociala, politiska och rättsliga verkligheten i det demokratiska Sverige.

Aje Carlbom tar upp denna fråga i sin avhandling i socialantropologi från 2003, *The Imagined versus the Real Other: Multiculturalism and the Representation of Muslims in Sweden*. Han driver tesen att erkännandet av "MB-associerade" islamister som representanter för identiteten "muslimer" kan bli ett stöd för enklavisering, alltså motsatsen till integration, eftersom de MB-associerade organisationerna har enklavisering som sin etno-religiösa politik. Carlbom argumenterar helt emot den definition av "muslimer" som Brödraskapet använder, eftersom den grundar sig på en essentialistisk syn på religion som det som definierar en folkgrupp, en syn som ingår i Muslimska brödraskapets fundamentala ideologi om judar, kristna och muslimer, som framgick ovan (kapitel 11 och 12). Denna essentialism blir ännu mer problematisk, tycks Carlbom mena, om denna identitet ska definieras av Brödraskapets ideologi där "islam" är en "allomfattande lära" som föreskriver en "total" livsstil. Den "muslimska" identiteten är alltså i MB:s "islam" en och odelbar. Begreppet "multikulturalism" innebär därmed, det tycks vara kärnan i Carlboms analys, huvudsakligen att islamister ska kunna dra fördelar av en propagerad rätt att avvika från majoritetssamhället grundnormer för att ge plats åt sitt eget politiska projekt, att "muslimer" ska leva efter tydligt patriarkala och konservativa normer och idéer. Att ge utrymme för dessa "MB-associerade" islamister att etablera religiösa, sociala och kulturella institutioner – en muslimsk enklav – kan leda till en process där det blir allt svårare för invandrare från muslimska länder att integreras i samhället, eftersom den islamistiska ideologin håller kvar dem som en essentialistiskt definierad etnisk folkgrupp med dessa sociala och kulturella gränser.¹⁴⁰³

I Sverige är kyrkor och religiösa samfund skilda från staten. Svenska kyrkan är finansierad genom medlemsavgifter över skattsedeln, och redan på 1970-talet hade invandrarkyrkor och religiösa samfund börjat få statliga och kommunala bidrag. När Svenska kyrkan skildes från staten år 2000 överfördes dess tidigare ansvar på många områden till statliga och kommunala myndigheter. Samtidigt som detta skifte genomfördes infördes en lag i Sverige om ett samhälleligt stöd till andra religiösa "trossamfund" (se kapitel 7.2.1–2). Bland annat argumenterade man för att jämställa trossamfundens bidrag med de bidrag till politiska partier som hade börjat utbetalas

¹⁴⁰² Svenska regeringens websida: "Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik".
<http://web.archive.org/web/20180113112916/http://www.regeringen.se/contentassets/6cf1db3cc2254ab8a3e70038272f09e4/sverige-framtiden-och-mangfalden---fran-invandrapolitik-till-integrationspolitik>

¹⁴⁰³ Carlbom 2003: 217.

utifrån antalet politiska mandat i riksdagen. Politiker talade om att de religiösa organisationerna hade en viktig sammanhållande samhällsuppgift som var att jämföra med de politiska partiernas roll. Kristendomsundervisningen hade sedan tidigare ersatts av ämnet religionskunskap. Och redan 1990 hade möjligheten öppnats för att starta privata så kallade friskolor, med likvärdigt ekonomiskt stöd av offentliga medel jämfört med de kommunala. Detta gav också religiösa huvudmän, även enskilda muslimska imamer, rätt att starta skolor (se kapitel 7.8 ovan).

Vid sin konferens 1992 godkände Broderskapsrörelsen, Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund (SKSF), en sidoorganisation i partiet, ett program med titeln *”Religionsfrihet i ett nytt Sverige”* där begreppet ”religiös pluralism” framstod som centralt. Vid en följande konferens två år senare presenterades förslaget *”Mångfald berikar”*, där den kristna broderskapsrörelsen betonade sitt intresse för invandrarnas situation som etniska och kulturella minoriteter, och deras integration i samhället.¹⁴⁰⁴

Mot denna bakgrund och förhistoria är det lätt att inse att genomförandet av Brödraskapets europeiska strategi från 1995, om deltagande i det politiska livet, var i praktiken förberett och underlättat. Det var krattat i manegen, om än inte avsiktligt och åsyftat.

17.1.2 IFiS och den europeiska strategin om deltagande i politiken

Islamiska förbundets (IFiS) deltagande i svensk politik är unikt i många avseenden. Framför allt finns en rik dokumentation, främst i arabiska källor, som består av uttalanden från bröder som ville i intervjuer eller artiklar i arabiska media framhäva hur framgångsrika de hade varit. Arkivmaterialet i Sverige, från statliga myndigheter enligt offentlighetsprincipen och arbetarrörelsens arkiv är också unikt, jämfört med många europeiska länder (se kapitel 7.1 ovan). Detta offentliga material har bidragit till min beskrivning och analys av händelseförloppet. De arabiska källorna berättar att det inte var någon lätt sak att överge decenniernas ”förkastande” politiska strategi och gå över till en ”participationistisk”, att ta beslut om att börja delta i det politiska livet. Som har framgått fanns det ju traditionellt inom Muslimska brödraskapet ett motstånd mot partipolitik, och i den nya, europeiska miljön med ett tydligt socialt utanförskap kunde deltagandet i politiska partier ske med stor tveksamhet. Det fanns alltså ett internt motstånd och en intern tveksamhet inför detta. Mahmoud Aldebe upplyser om detta några år senare, 2010 i den på arabiska utgivna webbtidningen i Danmark, Danmarks Nyheder. Han berättar att ledningen för att lösa den interna konflikten i denna fråga var tvungen att söka vägledning från självaste Fayçal Mawlawi, som efter flera möten och en lång kampanj kunde påverka bröderna att ändra uppfattning och börja delta i den svenska politiken. Ett utdrag ur Aldebés berättelse återges här:

¹⁴⁰⁴ Dokument från konferensen finns på SAP: s kontor i Stockholm.

Muslimska Brödrskapet i Sverige, genom Islamiska Förbundet och dess olika institutioner, särskilt Stockholmsmoskén, började kräva politisk delaktighet år 1986 under ledning av broder Ahmed Ghanem, en av de främsta grundarna till Muslimska Brödrskapet i Sverige. Förbundet upplevde starkt motstånd från bröderna och andra. Som ett resultat sökte förbundet hjälp av Fayçal Mawlawi för att lösa frågan om politisk delaktighet och samarbete med olika partier. Shejken svarade genom att skriva ett viktigt dokument om behovet av muslimsk politisk delaktighet i Europa. Han deltog också i flera möten och politiska seminarier. Efter att ha skrivit dokumentet i en bok och distribuerat hundratals kopior, försvann brödrskapets motstånd.¹⁴⁰⁵

Här lägger man märke till att planerna för deltagande i politiken fanns tidigt, alltså 1986, åtminstone i Aldebes självbild. Men i Aldebes berättelse framgår att Ahmed Ghanem hade talat om grundandet av Muslimska brödrskapet i Sverige som om det fanns redan 1986. Detta kan förklaras med att Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) hade grundats 1982, den förening som sedan Islamiska förbundet i Sverige föds ur, med sitt grundande 1987 (enligt en kryptisk formulering på hemsidan som vi har sett) och sitt officiella grundande 1995, enligt Skatteverket. Detta kan också vara anledningen till att Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) under 1980-talet omtalas som representant för Sverige och andra skandinaviska länder inom FIOE, enligt formuleringar i den Internationella stadgan från 1982. Jag vill påminna om den något kryptiska formuleringen på hemsidan under rubriken Förbundets historik där det under årtalet 1987 står:

1987. Islamiska Förbundet i Sverige bildas officiellt. Detta namn valdes trots att förbundet inkluderade då även andra distrikt i de andra skandinaviska länderna. Detta för att förenkla strukturen och bana väg för framtida ombildningar.¹⁴⁰⁶

Aldebe förklarar samtidigt att det ändå fanns andra islamistiska röster som fortsatte i opposition som ansåg att politisk delaktighet var detsamma som att visa lojalitet med de otrogna. De oppositionella bröderna uppmanar ”muslimerna” att bojkotta riksdagsvalet och inte finnas på vallistorna i de svenska partierna. Den interna konflikten verkar återspegla den egyptiska som vi såg (se kapitel 3).

Historiskt har Islamiska förbundets (IFiS) allianser med de svenska politiska partierna varit framgångsrika. Symboliskt har de varit en fjäder i hatten för dem,

¹⁴⁰⁵ Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السودانية والإخوان المسلمون”, Danmarks Nyheder: 2010-09-17. <http://web.archive.org/web/20120607035003/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

”بدأ الإخوان المسلمون في السويد ومن خلال الرابطة الإسلامية بالسويد ومؤسساتها المختلفة وخاصة مسجد ستوكهولم، بالدعوة للمشاركة السياسية في عام 1986 وفي عهد الأخ الفاضل أحمد غانم وهو أحد المؤسسين البارزين للعمل الإخواني بالسويد وكانت الرابطة تواجه معارضة شديدة من قبل الإخوان وغيرهم واستعانت الرابطة بالشيخ فيصل مولوي للفصل في مسألة المشاركة السياسية والتعاون مع الأحزاب المختلفة وقام الشيخ مشكوراً بتحرير وثيقة مهمة في وجوب المشاركة السياسية للمسلمين في أوروبا وشارك في عدة ملتقيات و ندوات سياسية وبعد طباعة هذه الوثيقة في كتاب وتوزيع مئات النسخ منه خفت المعارضة الإخوانية.”

¹⁴⁰⁶ Islamiska förbundet, ”IFiS:s historia - Förkortad historia om Islamiska Förbundet i Sverige”. <https://web.archive.org/web/20120522034757/http://islamiskaforbundet.se:80/sv/om-ifis/ifis-historia.html>

och de har alltid gett dem politiska, sociala och ekonomiska fördelar. I Sverige beslutade alltså Brödraskapets inre cirkel, det som jag uppfattar som deras ”inre cirkel” (se kapitel 8 ovan) alltså mycket tidigt, redan på 80-talet att ha planer på att gå in i och börja deltaga i svensk politik. Den Internationella stadgan antogs inom det transnationella Muslimska brödraskapet 1994 och Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) grundades formellt några månader senare, 1995. Därmed antog Islamiska förbundet (IFiS) de principer och målsättningar som den Internationella stadgan innehåller och som de europeiska huvudorganisationerna antog och som jag redogjorde för ovan (kapitel 4, 5 och 6). Vid den här tiden, propagerade Haytham Rahmeh, en av de viktigaste grundarna och ledarna i förbundet för *wasatiyyah*-synen på politisk samverkan. Som vi såg ovan rapporterade han i tidningen *Rabita*, från ett besök han gjort i Istanbul 1995. Han deltog där i den viktiga konferensen arrangerad av *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE) (kapitel 14.5). I *Rabita* propagerade han för den nya strategin för brödraskapet i väst, det som jag här kallar ”den europeiska strategin”, och om att dra nytta av det demokratiska systemet, där dialog och samverkan är centralt. Han använder den teologiska argumentation som al-Qaradawi hade proklamerat och som hade stått i centrum för konferensen 1995 (se kapitel 14.3). Han menar, tycks det, att den nya europeiska strategin kräver ett nytt uppträdande och en ny retorik: ”Muslimer måste vara tillräckligt ansändiga politiskt för att kunna dra nytta av den demokratiska processen”.¹⁴⁰⁷

Denna syn på dialog i demokratiska sammanhang visar hur Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), i linje med den europeiska strategin i FIOE från 1995, har accepterat Yusuf al-Qaradawis pragmatiska, europeiska strategi. Hur de svenska bröderna hanterade denna möjlighet ”att kunna dra nytta av den demokratiska processen” i politisk praktik ska undersökas nedan (kapitel 17 och 18). Det är också uppenbart i citatet att dialog och demokrati inte betraktas som grundvärden på ideologins fundamentala nivå utan endast som något ”nyttigt” på ideologins operativa nivå. De är medel som används instrumentellt för mer grundläggande strategiska syften, att inrätta den islamiska samhällsordningen. Den demokratisyn som citatet uttrycker, och som handlar om 1995 års ”europeiska strategi”, är förankrad inom ramarna för al-Qaradawis och Muslimska brödraskapets fundamentala ideologi och dess demokratisyn, vilket inte är underligt eftersom den är formulerad av al-Qaradawi själv (se kapitel 12.3–4, 14.5 och 15.2 ovan).

17.2 Kollektiv samverkan och kollektiv entrism med Centerpartiet

Efter mer än två mandat av socialdemokratiskt styre var det borgerliga blocket segertippat i valet 1991. Bröderna presenterade sig under den tiden som vi läst ovan

¹⁴⁰⁷ Haytham Rahmeh, *Rabita*, ”من أجل خطوة إلى الامام”, (För ett steg framåt), *Rabita*, 6/1995: 7.

”فعلي المسلمين ان يكونوا من الكياسه بالقدر الكافي من الناحيه السياسيه ليتمكنهم الاستفاده من المسيره الديموقراطيه”

som representanter för ”muslimerna” i Sverige. Det upprättades ett nära samarbete mellan Centerpartiet och de två största muslimska riksorganisationerna FIFS och SMF efter grundandet av Sveriges Muslimska Råd (SMR) 1990 (se kapitel 7.2). I åttonde utgåvan av skriften *Salaam* före riksdagsvalet 1991 fanns ett fotografi av Centerpartiets ledare Olof Johansson med en nyhet om ett besök hos Islamiska Förbundet i Stockholm (IFS). Man klagade på att den dåvarande bönelokalen inte var tillräckligt stor och man talade om behovet av att få bygga moskéer.¹⁴⁰⁸

I samma utgåva av *Salaam* publicerades ett öppet brev undertecknat av Mahmoud Aldebe. I brevet erbjuder SMR ”att ge sina röster till det parti som är villigt att intressera sig att för muslimernas situation och i praktiken tillmötesgå de krav muslimerna ställer”.¹⁴⁰⁹ Kraven var att få stöd för att bygga islamiska centra (moskéer), att muslimska barn ska ha undervisning i homogena grupper i kommunala skolorna, ledigheter för att delta på fredagsbön och vid islamiska högtider, dispens för halalslakt, begravningsplatser och statligt finansierad imamutbildning.¹⁴¹⁰ I samma utgåva argumenterar Marjam Kanjah för deltagande i politiken och deltagande i det kommande riksdagsvalet. Hon argumenterar med den islamiska plikten ”att påbjuda det som är bra och korrekt och att förbjuda det som är fel” (*Amr bil Marroof wa Nahi an-il Munkar*). Kanjah ber sina bröder och systrar att studera de olika partiernas program och utfråga kandidater och hon ställer även frågan om ett eget parti.¹⁴¹¹

Efterföljande utgåva av samma tidskrift innehöll en artikel med titeln ”*Seminarie med Centerpartiet*”. Artikeln rapporterade om ett seminarium som beskrevs i tidskriften som en milstolpe i Muslimernas historia i Sverige. Det var Centerpartiet som hade anordnat ett seminarium till vilket man hade inbjudit representanter för hela landets muslimer. Syftet var att presentera Centerns politik, samt att muslimerna själva skulle få framföra sina synpunkter och få ställa frågor. Man hade också inbjudit en grupp från Tyskland som berättade om sina erfarenheter med att bygga upp sin organisation, AMGT (*Avrupa Millî Görüş Teskiltatları*).¹⁴¹²

Deltagarna från Tyskland var Mehmet Erbakan och Sabrin Erbakan, brorsbarn till den turkiska islamistiska rörelsen *Millî Görüş*s grundare Necmettin Erbakan. Sabiha Erbakan är förmodligen samma person som Sabrin Erbakan. Sabiha Erbakan är gift med Ibrahim Farouk El-Zayat, en känd egyptisk-tysk ledare i Muslimska Brödraskapet som det hänvisades till i internationella nätverk bland annat i Taqwa

¹⁴⁰⁸ *Salaam*, ”Nyheter” från SMR, 8/91:10.

¹⁴⁰⁹ Mahmoud Aldebe, ”Öppet brev till alla svenska etablerade politiska partier”, *Salaam*, 8/91:9.

¹⁴¹⁰ *Ibid.*

¹⁴¹¹ Mariam Kanjah, ”Ska vi delta i politiken?”, *Salaam*, 8/91: 12f.

¹⁴¹² Monjia Sonnius, ”På seminarium med Centerpartiet”, *Salaam* 9/1991: 3f.
https://drive.google.com/file/d/1oAtHLM2-61-btJnMblBHFe83aSpTN_Tm/view?usp=sharing

banken.¹⁴¹³ Detta äktenskap illustrerar de nära banden mellan de viktigaste arabiska och turkiska islamistiska organisationerna. "Seminariet med Centerpartiet" bekräftade alliansen mellan de lokala arabiska och turkiska islamiska organisationerna i Sverige, som vi mötte ovan i grundandet av den nya organisationen Sveriges muslimska råd (SMR) 1990. På konferensen talade N. Özkanat, ordförande för Turkiska riksförbundet i Sverige och Ali Yüksel från *Millî Görüş*. Från Centerpartiet talade kända partipolitiker som Åke Pettersson, partisekreterare, Pär Granstedt, riksdagsman, Ingrid Petersson, ansvarig för invandrarfrågor och Helene Müller, ansvarig för ett samarbetsprojekt mellan Centerpartiet och Sveriges Muslimska Råds organisationer. Redaktören för *Salaam* kommenterade konferensen och konstaterade att Centerpartiet, "lagt ett antal motioner för att stödja muslimernas krav." Det uppgavs att partiet lade fram förslag till lagstiftning som stödjer muslimska krav. Fler detaljer om dessa motioner nämns inte.¹⁴¹⁴

I riksdagens arkiv finns några motioner som presenterades av Centerpartiets riksdagsledamot Pär Granstedt om "muslimer", ofta också i bestämd form "muslimerna", ett politiskt begrepp som vi ska se aldrig definieras konkret i svensk offentlighet. En av de mest centrala av dessa är motion 1990/91: A72 som uppmuntrar det svenska samhället att bereda utrymme för "muslimernas" grundläggande kollektiva kulturella behov. Dit hör bland annat möjlighet att utnyttja rätten att bygga religiösa centra, moskéer, deltagande i fredagsbönen på de större orterna, tillgång till bönelokal på de större arbetsplatserna, ledighet vid ramadans första och sista dag samt vid den stora offerfesten och möjlighet att till exempel genom tydlig märkning undvika fläskprodukter i sammansatta livsmedel. I motionen talar man också om att det svenska samhället kollektivt bör underlätta strävanden bland "muslimerna" att hitta sin roll i svenska samhället och tillförsäkra "muslimer" en möjlighet att utöva sin religion enskilt och i grupp. Motionens yrkande var:

Det är viktigt att muslimernas religiösa rättigheter i Sverige blir föremål för en bred översyn. Såväl stat och kommuner som arbetsmarknadens parter har ett ansvar. Regeringen bör därför kalla till överläggningar med kommun- och landstingsförbunden, arbetsmarknadens organisationer och de muslimska organisationerna i Sverige för erforderliga handlingslinjer. Regeringen bör också se över möjligheterna att förbättra informationen i Sverige om Islam och muslimsk kultur såväl inom som utom skolan.¹⁴¹⁵

¹⁴¹³ Vidino 2017: 26.

¹⁴¹⁴ Monjia Sonnius, "På seminarium med Centerpartiet", *Salaam* 9/1991: 5.

¹⁴¹⁵ Riksdagens arkiv: "Muslimers situation på arbetsplatser", Motion 1990/91:A727 av Pär Granstedt (c).
https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/muslimers-situation-pa-arbetsplatser_GE02A727

Motionen betonade alltså att muslimer i Sverige har vissa rättigheter som grupp och att samhället har ansvar att tillgodose dessa rättigheter enskilt och kollektivt. Motionen nämnde också att av de 100 000 dåvarande ”muslimerna” i Sverige var 63 000 organiserade i något av riksförbunden. Det är en siffra som man bör ställa sig ytterst tveksam till. Jag kontrollerade hos Skatteverket. Där finns sådana uppgifter eftersom betalande medlemmar i religiösa förbund måste redovisas, eftersom medlemsavgiften är avdragsgill. Jag fick via Skatteverket fram att år 2017 hade dessa organisationer tillsammans 11 600 medlemmar, som betalar medlemsavgifter till islamiska riksorganisationer.¹⁴¹⁶ Projektet ”Mellan Centerpartiet och SMR” finansierades av Migrationsverket för att utbilda de islamiska organisationernas tjänstemän i ledarskap och administration av samhällsinstitutioner, och naturligtvis hela djungeln av rutiner för projekt- och bidragsansökningar. Projektet avslutades hösten 1994 med det lyckade resultatet att Islamiska Förbundets (IFiS) moské i Alby i Botkyrka kommun blev byggd, enligt en rapport som lämnades till migrationsverket. I rapporten hyllade Mahmoud Aldebe, Mostafa Kharraki och Mustafa Tümtürk projektet.¹⁴¹⁷

Det kan tilläggas att Islamiska förbundet (IFiS) inte är registrerat som religiöst trossamfund trots att det är de som äger och driver de stora moskéerna och alltså har den avgörande religiösa makten och auktoriteten. Detta är typiskt för förbundets hemlighetsfulla framtoning. Det är andra organisationer som ansöker om det ekonomiska bidraget från Myndigheten för stöd till trossamfund (FIFS och SMF genom ISR) som sedan fördelas i nätverket (se kapitel 7,2).

Sveriges muslimska råd (SMR) fick stor nytta av detta samarbete med Centerpartiet i början av 1990-talet, nedan ska vi möta senare samarbeten med Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Moderaterna. Utöver de färdigheter som de fick lära sig genom det administrativa utbildningsprojektet, att lära sig det byråkratiska systemet i Sverige, fick de också ett erkännande i partipolitiskt sammanhang som representanter för landets muslimer. De värderades därvid som en politisk kraft, om än siffrorna var överdrivna, att ”av de 100 000 dåvarande muslimerna i Sverige var 63 000 organiserade i något av riksförbunden”.¹⁴¹⁸ Samarbetet med Centerpartiet hade troligen möjliggjorts genom Centerns brist på kunskap om SMR:s koppling till IFiS samt dessa bådas ideologiska grundvärden och politiska målsättningar. Dessutom hade Centerpartiet antagit en multikulturell identitetspolitik som troligen spelade in, givet att man såg SMR som ett lämpligt objekt för denna multikulturalism. Detta kan man betrakta som ett stort politiskt framsteg för Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk.

¹⁴¹⁶ Ibid.

¹⁴¹⁷ Rapport om projektet som lämnats till migrationsministeriet. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1qjhy38DY6ojJYiuvqYMeZATb2wQQY7hM/view?usp=sharing>

¹⁴¹⁸ Citatet från motionen 1990/91:A727, ovan.

Tyvärr har jag inte haft tillstånd att forska i Centerpartiets arkiv för att kunna följa den historiska utvecklingen och underbygga min skildring på ett mer detaljerat sätt; partiet håller sitt arkiv privat. Däremot är lyckligtvis det socialdemokratiska Arbetarrörelsens arkiv öppet för alla, vilket ger möjlighet till en unik historisk dokumentation om Sveriges muslimska råd (SMR), en av frontinstitutionerna för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS).

17.3 Kollektiv samverkan och kollektiv entrism med Socialdemokraterna

17.3.1. Tvekan inför deltagande politiken

I maj, några månader före riksdagsvalet i Sverige 1994, publicerade Aldebe en artikel i tidskriften *Salaam*, i egenskap av ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR). Det var ett öppet brev riktat till de politiska partierna som deltog i valet. I brevet beskrev han rådet som den starkaste paraplyorganisationen för islamiska organisationer i Sverige. Antalet muslimer hade enligt honom ökat så att det fanns mellan 250 000 och 300 000 muslimer i Sverige och mer än 100 000 av dem var svenska medborgare.¹⁴¹⁹ Det är en tredubbling under tre år jämfört med Centerpartiets motion som presenterades ovan. Faktum är att det inte finns någon officiell statistik i Sverige om religiös tillhörighet, så alla dessa siffror är gissningar, mer eller mindre välgrundade.

Enligt Aldebe representerar Sveriges muslimska råd (SMR) tre riksorganisationer. Förutom Förenade Islamiska föreningar i Sverige (FIFS) och Sveriges muslimska förbund (SMF) också Sveriges muslimska ungdomsförbund (SMuF) senare Sveriges unga muslimer (SUM). Antalet anslutna föreningar som räknades upp var följande: Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS) representerar 33 lokala föreningar med 30 000 medlemmar. Sveriges Muslimska Förbund (SMF) representerar 23 lokala föreningar med 45 000 medlemmar. Sveriges Muslimska Ungdomsförbund (SMuF) representerar 21 ungdomsföreningar med 3 500 ungdomar. Därtill kommer, enligt Aldebe, Stiftelsen Islamiska Informationsbyrån (Islamiska informationsföreningen, IIF) och dess 3 lokala avdelningar, samt hjälpporganisationen *Islamic Relief Sweden*.¹⁴²⁰ Brevet, alltså från 1994, påpekar att ”muslimer börjar bli medvetna om sina rättigheter i samhället och kräver att deras rättigheter skall respekteras”. Aldebe påpekar också att medlemmarna i SMR:s föreningar skulle rösta på det parti som är redo att förstå muslimernas situation och möta deras krav. Dessa krav sammanfattar Aldebe som:

¹⁴¹⁹ Mahmoud Aldebe, ”Öppet brev till alla svenska etablerade politiska partier”. *Salaam* 6-7/94. https://drive.google.com/file/d/1p1Pb7GRRqVx3txODuMou78t6fhCw_kE7/view?usp=sharing

¹⁴²⁰ Ibid.

Stöd för att bygga moskéer och muslimska kulturella center. Stödja rätten att få starta muslimska skolor. Att riksdagen fastställer en lag som ger muslimerna rätt till ledighet vid de två islamiska högtiderna, *Eid al-fitr* och *Eid al-Adha* [fastemånadens avslutning och anfadern Abrahams offer]. Två timmars ledighet vid fredagsbön mellan kl. 12-14 eller 13–15. Att muslimerna får dispens för halalslakt i Sverige. Att stödja muslimernas krav på egna begravningsplatser. Att hemspråksundervisning ska förbättras och skolutbildning ska vara kulturell och interkulturell. Att öka kunskap om muslimer och islam som religion och levnadssätt och att ha egna avdelningar i svenska partier.¹⁴²¹

Kravlistan innehåller som synes såväl religiösa och kulturella som språkliga krav med mål att ”stärka islams ställning och bevara en muslimsk identitet”. Muslimer ska definieras som religiös minoritet med särskilda rättigheter. Samtliga dessa krav ingår som synes i målet att bygga och stärka den kulturella, islamiska enklaven. Här följer SMR också al-Qaradawis taktik att spela vågmästare med krav riktade till alla partier. I arbetarrörelsens arkiv kan man läsa ett annat brev från SMR till partiledaren, Ingvar Carlsson utan datum eller avsändare.¹⁴²² Informationen om muslimer i Sverige skiljer sig mellan detta brev och den tidigare artikeln i *Salaam*. I brevet till Carlsson uppskattas antalet muslimer i Sverige till 200 000, medan antalet i *Salaam* sades vara mellan 250 000 och 300 000. Muslimer med svenskt medborgarskap räknas i brevet till 75 000 medan de i *Salaam* uppgavs vara 100 000. Dessa skillnader, skrivna samma år, antyder att man inför statsministern kanske vill frisera de tidigare siffrorna, troligen uppfattade som överdrivna. Men tydligt är ändå osäkerheten i dessa, troligen endast uppskattade, siffror.

I brevet till Socialdemokraterna finns det emellertid politiska krav som inte förekom i det tidigare öppna brevet i *Salaam* 1994. Utöver kraven i *Salaam* tillkommer nu krav att skolor, daghem och fritidshem ska ta hänsyn till de muslimska barnens speciella behov. När det gäller muslimska bönetider vill SMR nu se en förhandling mellan muslimska organisationer och arbetsmarknadsparter för att försöka åstadkomma ett regelsystem på arbetsplatser och offentliga sammanhang som respekterar muslimernas religiösa sedvänjor, med tillägget, så länge de inte strider mot svenskt rättsmedvetande. Slöjan, som är en viktig symbol för Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk, som vi såg, ska normaliseras. Man bör också öka informationen om Rikspolisstyrelsens beslut att tillåta att muslimska kvinnor att fotografera sig med sina ”religiösa dräkter” på passfoto. Även omskärelse på muslimska pojkar ska normaliseras genom att utföras via en muslimsk läkare. I brevet till Socialdemokraterna har också kraven ökat att tillgodose de grundläggande kulturella behoven hos muslimer i det svenska samhället. Det bör finnas bönelokaler på större arbetsplatser där det finns många muslimska anställda,

¹⁴²¹ Ibid.

¹⁴²² Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1479–1480. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1diaOW8wv3z4z0-VrHaq7qMGgCtZxtYLO/view>
https://drive.google.com/file/d/1xfXTypp_IGsulTpt8GgM-8pLDylfBnLY/view?usp=sharing

och ett litet bönerum på de mindre arbetsplatserna. Liksom tidigare kräver man också rätt till ledighet vid första dagen av *Eid al-fitr* (fastebrytandets fest) samt de två första dagarna på *Eid al-Adha* (festen till minne av Abrahams offer). I frågan om halalslakt kräver man att genom märkning kunna undvika fläskprodukter i sammansatta livsmedel. I frågan om kunskap om muslimer och islam kom nu tydligare krav på att direktiv borde ges till skolorna om en översyn av svenska läroböcker med hänseende på vad som står om islam och muslimer.¹⁴²³

När man läser de två breven kommer man till slutsatsen att Sveriges muslimska råd (SMR) har haft som målsättning att genom dialog vilja påverka lagstiftningen, och i gengäld kunna erbjuda muslimernas röster vid valen, allt enligt al-Qaradawis och FIOE:s direktiv (se kapitel 16). De skillnader i kravlistan som kommer till synes antyder dock att dessa två versioner inte är tillkomna genom ett gemensamt beslut via en demokratisk process utan mer vara beroende på den person som har skrivit dem, kanske i enlighet med den organisationskultur av toppstyrning som vi såg är vanlig inom det transnationella Brödraskapets organisationsvärld. Det kan vara viktigt att påminna sig att antalet aktiva ledargestalter i det islamiska nätverket av organisationer inte är så stort, snarast en liten klick av aktivister, som jag redovisade i Del II (se del II)

Partiet skickade i sin tur brevet vidare till Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund (SKSF), allmänt kallat Broderskapsrörelsen (efter 2011 med namnet Tro och solidaritet). Avsikten var att utreda frågan och fatta lämpliga beslut baserat på deras särskilda erfarenhet av religiösa frågor och deras arbete med att integrera kristna troende i det sedan gammalt sekulära partiet.¹⁴²⁴ Socialdemokratiska partiet svarade officiellt på SMR:s krav i ett brev undertecknat av Leif Blomberg (tidigare LO-ordförande) nu ansvarig för integrationsfrågor i partiet och senare integrationsminister. Brevet är daterat 15 juni 1994. När det gäller kraven om byggandet av moskéer betonade partiet att muslimer borde få samma stöd och uppmuntran från lokala myndigheter som kristna och andra föreningar som vill bygga mötesplatser. När det gällde de statligt subventionerade privata skolorna förklarade han att Socialdemokraterna skulle behålla de ändringar som infördes i skollagen av den tidigare borgerliga regeringen och att de inte skulle ta bort föräldrarnas rätt att välja skola. Denna sak var dock omdiskuterad i partiet. Vissa sekulära socialdemokrater ville avskaffa religiösa skolor helt och hållet, medan även Broderskapsrörelsen motsatte sig vissa kristna skolor, till exempel de som drevs av den fundamentalistiska Livets Ord. När det gäller kravet på lagstiftning om muslimska helgdagar och arbetspaus för bön, kommenterade Leif Blomberg att förslaget inte var realistiskt. Det vore bättre att detta förhandlades på

¹⁴²³ Ibid.

¹⁴²⁴ Tro & Solidaritet, "Källkritik i ett nytt politiskt landskap?".
<https://web.archive.org/web/20190803120346/https://trosolidaritet.se/kallkritik-i-ett-nytt-politiskt-landskap/>

arbetsplatserna. I ärendet Halal-slakt, påpekade Blomberg att djurskyddslagen skyddar djur från övergrepp och lidande, men tillade att undantag kan övervägas. Han betonade också i sitt brev att Socialdemokraterna önskade förbättra modersmålsundervisningen och man inom partiet ansåg att främlingsfientlighet beror på okunnighet och att en bättre förståelse för andra skulle vara ett sätt att eliminera främlingsfientligheten. Blomberg avslutade brevet med hopp om att fortsätta dialogen mellan Socialdemokraterna och SMR.¹⁴²⁵

Vi kan se att SMR:s argumentation baseras på värden som integration, kamp mot främlingsfientligheten och den multikulturalistiska principen om bevarandet och förstärkandet av en religiös minoritets kulturella identitet.

Sveriges muslimska råd (SMR) vilade inte på lagarna. Samma dag, 15 juni 1994, skickade den ”politiska kommittén” inom SMR ett nytt brev till Socialdemokraternas partiledare, Ingvar Carlsson. De informerade honom om att förhandlingar nu hade inletts med två av partiets ledande personer, Ola Johansson, sekreterare för Broderskapsrörelsen, och den integrationsansvarige Leif Blomberg. Förhandlingarna handlade om att ”muslimer” skulle bli instruerade av sina imamer att rösta på Socialdemokraterna i kommande val för att stödja partiet i dess strävan att bygga ett multikulturellt samhälle på ett nytt sätt. I detta brev skriver man:

Vår politiska kommitté har haft bra dialog med andra partier men beslutet var att stödja Socialdemokraterna. Vi anser att Socialdemokraterna måste ha egen majoritet för att kunna driva egen program och politik utan stöd av någon liten parti som spelar vågmästare. Det gläder oss att meddela Er, herre Carlsson att våra företrädare i alla lokala föreningar i Sverige har redan meddelat sina medlemmar, SMR:s beslut att ge sina röster till Socialdemokraterna den 18 september. Våra religiösa ledare har uppmanat alla deltagare i Fredagsbön att gå till vallokalerna den 18 september och rösta, de har meddelat att det inte finns något som hindrar muslimerna från att ge sina röster till Socialdemokraterna som i tal och skrift försvarar de svaga i samhället. Vi anser att Sverige måste fungera på ett nytt sätt. Vi vill ha Sverige som tar mångfalden till vara, som bygger på människors olikheter, integrerar invandrare med värdighet och respekterar rätten att kunna vara svensk på nya och annorlunda sätt. Vi vill ha interkulturellt samhälle. Vi vill med full respekt för vår tro känna oss välkomna i Sverige. Vår politiska kommitté har givit muslimerna klartecken att söka medlemskap i Socialdemokraterna, och det innebär att Socialdemokraterna kommer att få ökat medlemskap inom kort. Vi vill diskutera detta med Er i framtiden. Med förhoppning om en fortsatt dialog och samarbete mellan Sveriges Muslimska Råd och dess lokala Föreningarna och Socialdemokraterna.¹⁴²⁶

¹⁴²⁵ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1467–1468. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/1Mm7hmcs-1dvIRWbUgsPBF1HQeK68j5zW/view?usp=sharing>
https://drive.google.com/file/d/1vYQel626viSpGwpIdxS_qwl66Xya3EbW/view?usp=sharing

¹⁴²⁶ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1477–1478. Avhandlingsarkivet.

Jag har inte funnit några belägg för att man hade haft kontakter med andra partier inför valet 1994, men det finns ju ingen anledning att tro att de inte hade ägt rum eftersom man tidigare hade samverkat med Centerpartiet. Men tydligen hade SMR kommit fram till att det var mest förmånligt att nu söka samarbete med det största partiet, som dessutom var segertippat inför höstens val. Det avgörande är att man vill få Socialdemokratin att verka för det multikulturella samhället, att "Sverige måste fungera på ett nytt sätt" där muslimer "med full respekt för vår tro" ska kunna känna sig välkomna. Sveriges muslimska råd (SMR) lovar i gengäld att de genom sina imamer ska kunna erbjuda ett stort antal röster som kan säkra Socialdemokraternas valseger. Detta är ju helt i enlighet med al-Qaradawis och FIOE:s direktiv (se kapitel 16). Vi ska nedan se att denna tradition, att lova att imamer kan leverera muslimers röster, återkommer i senare politiska händelser (se kapitel 17.4.1). Detta brev från den politiska kommittén inom SMR var undertecknat (återigen) av Mahmoud Aldebe, i egenskap av ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR), den politiska kommittén samt ordförande för Sveriges Muslimska Förbund (SMF). Det var också undertecknat av Mostafa Kharraki, i egenskap av ordförande för Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS); Haytham Rahmeh, imam från Islamiska Förbundet och medlem av rådet; Mustafa Tümtürk, i egenskap av rådets konsult; Farhad Uddin Ahmed, som representant för Islamiska Förbundet i Stockholm (IFS) och generalsekreterare för Sveriges muslimska förbund (SMF); Ahmed Ghanem, som representant för Islamiska Informationsbyrån samt Ashraf El Khabiry, med ansvar för SMR:s sociala kommitté. Alla dessa är vid det här laget kända namn inom det organisatoriska nätverket. De tillhör alla grundargenerationen och ledningen för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), med undantag Mustafa Tümtürk med turkisk ursprung som var den ansvarige vid Centerpartiets konferens 1991 där ledningen för det turkiska *Millî Görüş* var inbjuden. Efter den socialdemokratiska framgången i riksdagsvalet 1994 skickade Mahmoud Aldebe, i egenskap av ordförande för SMR och SMR:s politiska kommitté, gratulationer till Broderskapsrörelsens sekreterare Ola Johansson. Han skrev:

Vi hoppas på bra samarbete och samverkan i framtiden. Vi vill uppmärksamma Er att 90% av muslimerna har röstat på Socialdemokraterna. Vi har gått genom materialet kring religionsfrihet och integration och vi tycker att det är mycket bra. Snart får Ni skriftligt svar från vår Sociala kommitté. Vi är beredda att träffa Er för att ha samtal kring ämnet.¹⁴²⁷

Det är naturligtvis tveksamt om Aldebe kan veta något om hur stor andel av "muslimerna" (hur nu dessa definieras) som hade röstat på Socialdemokraterna,

<https://drive.google.com/file/d/1U6FJMF4827IpF9xLyRenNNZHYWDHze/view?usp=sharing>
https://drive.google.com/file/d/1UGuOEhRh4_-iBucQQoY1W1M0lQbu3L/view?usp=sharing

¹⁴²⁷Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", dokument 1742. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1ZoRoviU2nQmX4HXqJjVkmZtClu8bN_vr/view?usp=sharing

men politiskt sett är budskapet tydligt. SMR är en del av den socialdemokratiska valsegern och det är dags att börja förhandla konkret om religionsfriheten och integrationen, det vill säga hur Sverige ska ”fungera på ett nytt sätt”, för att anknyta till formuleringen i det tidigare brevet före valet. Man utber sig om en träff som troligen blev av, eftersom det finns en hel del uppgifter i Arbetarrörelsens arkiv som beskriver ett långvarigt samtal rörande samarbeten på flera områden. Tyvärr finns det inget protokoll bevarat från detta möte.

17.3.2 Politisk integration i Socialdemokraterna genom Broderskapsrörelsen (Tro och solidaritet)

Som ett utflöde ur denna 1994 inledda samverkan bildades en projektgrupp. Företrädare från Broderskapsrörelsen var Ola Johansson, rörelsens sekreterare, Krister Gustafsson, ansvarig för internationella relationer och Per Axel Sahlberg, ordförande för International League of Socialists. Från det islamiska nätverkets sida kom Ahmed Ghanem, Mostafa Kharraki och Mahmoud Aldebe från SMR. Dessa tre var som vi läst ovan (kapitel 6 och 8) med vid grundandet av Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS). Samma år 1994 den 3 november lade Krister Gustafsson, ansvarig för Broderskapsrörelsen internationella relationer, fram en rapport som skisserade flera scenarier för att integrera ”muslimer” i partiet.¹⁴²⁸ Gemensamma förfrågningar lämnades in för igångsättandet av gemensamma projekt mellan olika statliga departement, Sveriges muslimska råd (SMR) och Socialdemokraterna för att aktivera samarbetet. Ahmed Ghanem blev anställd på Broderskapsrörelsens tillika Socialdemokraternas partihuvudkontor under ett år för att arbeta med dessa gemensamma projekt. I samarbete med Brunnsviks kursgård 1997 deltog 36 medlemmar från islamiska organisationer i grundutbildningen i ledarskap och sociala frågor; liknande den utbildning som Centerpartiet hade organiserat fem år tidigare. En liknande utbildning organiserades nu också för muslimska kvinnor i samarbete med muslimska kvinnoföreningar och Lidingögymnasiet.¹⁴²⁹

Det kan tilläggas att termen ”muslimer” används oproblematiskt i Krister Gustafssons rapport, utan närmare definition, liksom i Brödraskapets politiska retorik i övrigt. Det blir en typisk term i det politiska språket, ett odefinierat politiskt ord som alla kan samlas kring, men som egentligen rymmer flera olika associationsvärldar beroende på betraktaren. Termen har också, troligen, en mycket låg nivå av gemensamt faktainnehåll, den största skillnaden empiriskt sett är troligen

¹⁴²⁸ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1474-1475-1476. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1wJFiu87PbKBShDwBg10_QXsgi3f30Zc0/view?usp=sharing
https://drive.google.com/file/d/10uTIKco5grpo4_WxcR9Adwevl4nOPFru/view?usp=sharing
<https://drive.google.com/file/d/18RDOYU-nyIRzSLWnrw-R80z-FluIe99Q/view?usp=sharing>

¹⁴²⁹ Förbundsstyrelsens skrivelse till förbundskongressen 2003: 2. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1IDAoTtiYwx2F22Hu25_QyWUIv9HVveLu/view?usp=sharing

den mellan referenserna ”troende muslimer” respektive ”invandrare från muslimska länder”, varav de flesta inte är särskilt religiösa eller rent av inte intresserade av islam.

I det följande samarbetet mellan Socialdemokratin och de islamiska organisationerna ingick fyra gemensamma konferenser.¹⁴³⁰ På folkhögskolan Brunnsvik höll man en första konferens 1996. Deltagarna var bland annat den svenska folkhögskolläraren Christer Hedin (sedermera författare till flera böcker om islam) och ledaren för Muslimska Brödraskapet i Tunisien, Rachid Ghannouchi. Den andra konferensen hölls också på Brunnsvik året efter. Bland deltagarna var Ibrahim al-Marzouqi från Muslimska Brödraskapet i Arabemiraten och Ahmed Al-Rawi, ordförande för *Federation of Islamic Organisation in Europe* (FIOE). Året därpå arrangerades ett seminarium på Brunnsvik som beskrevs som ett internt möte där man diskuterade frågor om integration och politiskt engagemang. Den fjärde konferensen hölls 1998 på Kursgården Nässlingen, där muslimernas politiska deltagande i Socialdemokraterna diskuterades. Utöver relationerna med gästerna på de gemensamma konferenserna med flera ledare för det transnationella Muslimska brödraskapet, kontaktade Broderskapsrörelsens dialogkommitté ”Representanten för Muslimska Brödraskapet i väst”, Kamal Helbawy. Detta gjordes via ett brev från den ansvarige för internationella relationer, Krister Gustafsson, den 12 september 1996.¹⁴³¹ Det ska tilläggas att den nämnde Kamal Helbawy förutom sin internationella roll också hade en hög ställning inom Muslimska brödraskapet i Egypten och en osannolikt betydelsefull karriär inom Brödraskapets transnationella nätverk, vilket gör honom till en av de mest inflytelserika bröderna under den tiden (se kapitel 4.1).

Integration av ”muslimer” i det Socialdemokratiska partiet var ett viktigt ämne under denna tid. Det var Broderskapsrörelsen och dess sekreterare Ola Johansson som hade den avgörande rollen. I Arbetarrörelsens arkiv finner man många brev till kända namn i partiets ledning där de informeras om samtalen och olika sätt att samarbeta med ”muslimer”. Seniora representanter för partiet inbjöds vid olika tillfällen till olika möten, samtal och konferenser som hölls av SMR. Broderskapsrörelsens sekreterare Ola Johansson beskrev dialogen som en ”universell mission” för att integrera muslimer i Socialdemokraterna och i det svenska demokratiska samhället. Som synes drevs Broderskaparna verkligen av sin multikulturella vision och såg sig tydligen som spjutspets i det multikulturella integrationsarbetet. Syftet var inte bara att övertyga tveksamma socialdemokrater utan syftet var också att genom dialog kunna ändra ”muslimernas” uppfattningar

¹⁴³⁰ Detta framgår av Broderskapsrörelsens rapport nummer 4/99, ”Delaktighet, identitet och integration. Broderskapsrörelsen och Sveriges muslimska råd – rapport från en gemensam projektgrupp”.

¹⁴³¹ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1741. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/1RnQMiyAna4Wrlw3D2k998xoGlCSxoRBe/view?usp=sharing>

(vilka nu de kunde tänkas vara, och i vilken riktning), och dessutom kunna påverka den politiska och den ideologiska processen i den muslimska världen, troligen avser man i demokratisk eller åtminstone moderniserande riktning. Ola Johansson uttryckte samma (troligen) demokratiska eller moderniserande målsättningar och förhoppningar i ett brev till dåvarande socialministern Margot Wallström. Han beskriver där en genomförd konferens som han varit bjuden till i Stockholm där nästan 2000 ”muslimer” hade lyssnat på gästerna som hade diskuterat situationen i Sverige. Johansson undrade om det skulle vara möjligt för Margot Wallström att delta på nästa konferens, och skriver entusiastiskt:

Hur vi här och i Europa möter muslimerna som grupp får också återverkningar på idéutvecklingen i de muslimska länderna. Det är i dialog och kulturmöten och ofta ur en minoritetssituation, som idé- och värdesystem förändras. Nu planerar man för konferensen den kommande julen. Jag har lovat att undersöka om någon från regeringen – och i första hand du – kan delta.¹⁴³²

Brevet och tankegodset hos Broderskapsrörelsen är påverkat av det fjärde perspektivet på religionsdialog, det mest avancerade, som ska leda till synkretism, det vill säga att människor utbyter tankar och ändrar sitt tänkande. Ola Johansson skrev också ett brev till dåvarande utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, daterat den 16 juni 1997, där hon ombads att delta i djupgående samtal med ”muslimer” om religion, samhälle och politisk integration.¹⁴³³ I ett brev till statsminister Göran Persson skriver han också att ett möte kommer att hållas för att utvärdera arbetet med brandkatastrofen på diskoteket vid Backaplan i Göteborg, där dussintals unga invandrare dog, och hur man går vidare med dessa möten. Han undrade om statsministern kunde delta i detta möte.¹⁴³⁴ Sekreteraren för Broderskapsrörelsen (senare efter namnbyte 2011, Tro och Solidaritet) skickade också andra liknande brev till ministrarna Mona Sahlin, Ulrika Messing och Leif Blomberg.

Som synes var det ett ganska litet urval av organisationer och personer som kom att utgöra den islamiska sidan i det offentliga Sveriges samverkan med ”muslimerna”. Med tanke på de islamiska organisationer som bjöds in, och det ledande persongalleriet, betyder dessa möten i praktiken att Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk av organisationer och personer framstår som den legitima aktören och samtalspartnern, med direkta kontakter med den socialdemokratiska regeringen. Genom Broderskapsrörelsen och dess sekreterare Ola Johanssons insatser kan man säga att denna process, där ju även Centerpartiet hade spelat en vägröjande roll, var avslutad och institutionaliserad runt 1997–1998. Man kan

¹⁴³² Ibid. dokument 1327. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1pnFNpR4OkulKJDPR_-x21HkCHrTi7CDI/view?usp=sharing

¹⁴³³ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1324. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1x4ve3X9lnMlcWwpyWAvJi0v-geQOBxGi/view?usp=sharing>

¹⁴³⁴ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1405. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1WWCcbrWeGzmlhO6B4T5Tk94thERBnEsn/view?usp=sharing>

tillägga att Stora moskén på Södermalm i Stockholm, som ägs och förvaltas av Islamiska förbundet (IFiS) stod klar och invigdes just i denna tid, år 2000, vilket symboliskt kom att illustrera Islamiska förbundets ställning i det offentliga Sverige.

17.3.3 Valallians med Socialdemokraterna

Den tidigare nämnda konferensen på Nässlingen fungerade som förberedelse inför riksdagsvalet 1998. Deltagarna från Sveriges Muslimska Råd var: Abdirizak Waberi, Helena Benaouda, Ahmed Ghanem, Khodr Ali, Mahmoud Aldebe, Farhad Uddin Ahmed, Chakib Benmakhlof, Khemais Bassoumi, Mostafa Kharraki.¹⁴³⁵ Som synes är de samtliga toppnamn från den "inre cirkeln" (kapitel 8.1), återkommande namn som grundare eller ordföranden i nätverkets organisationer. Efter konferensen hölls möten och konferenser i 15 olika städer där följande personer deltog: Ahmed Ghanem, Mostafa Kharraki, Khemais Bassoumi, Mahmoud Aldebe, Farhad Uddin Ahmed, Mustafa Tümtürk, Mats Hulth, Pierre Schori, Håkan Linnarsson och Bengt Ingvarsson.¹⁴³⁶ Det framgår av dessa listor att ledarna för Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk kunde träffa och samarbeta med ledande personer på högsta nivå inom Socialdemokratin.

Inför valet 1998 skedde en korrespondens i Socialdemokratiska partiet angående muslimers deltagande på partiets vallistor. Brevväxlingen ägde rum mellan Ingela Thalén, partisekreterare och några framträdande personer. Dessa var Mahmoud Aldebe i sin egenskap som representant för SMR:s islamiska "politiska kommitté". Ingela Thalén beskrev honom som "partivän", vilket inom partiet betyder socialdemokratisk partimedlem. De övriga var Ola Johansson och Per Axel Sahlberg från Broderskapsrörelsen. Syftet var att muslimska kandidater från Sveriges muslimska råd ska få partiets förtroende i Stockholm stad, Stockholms län, Göteborg, Gävleborg, Uppsala och Östergötland.¹⁴³⁷

Men nomineringarna till dessa Socialdemokratins listor dröjde tydligen eller var ofullständiga. Den 3 november 1998 skrev Lena Tiisonen, administratör vid Stockholms arbetarkommun, till Ola Johansson, Broderskapsrörelsens sekreterare:

Vi har fått era nomineringar till nämnder och styrelser. När det gäller nedanstående namn kan vi inte finna att de är medlemmar hos Stockholms Arbetarkommun. Kan du vara snäll och meddela oss deras medlemsnummer eller om vi ska stryka nomineringen

¹⁴³⁵ Arbetarrörelsens arkiv, Broderskapsrörelse, dokument 1335–1336. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1SoR7sVGIUD5IkVwr3RMxARggSzKdzfvO/view?usp=sharing>
<https://drive.google.com/file/d/1Af5yBhbzvPYUfQEmwtc3NGMqMl4Mso4k/view?usp=sharing>

¹⁴³⁶ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", dokument 1333–1334. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/18AHZRhPnAs_Stje7UmUtVrFNdibc8bwc/view?usp=sharing
<https://drive.google.com/file/d/1U7jDPAIRtFRgDv5Nn3bmhggD0RfjCOF8/view?usp=sharing>

¹⁴³⁷ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", dokument 1394. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1EzLtGYqniFWUdCkePvCXrFEH42m5VJtW/view?usp=sharing>

till Helene Benaouda, Ahmed Ghanem, Mahmoud Khalfi, Kherenddine Khachlouf, Mensi Chokri, Ibrahim Mustafa, Abdallah Saleh, Najoua Tlili, Gösel Ük.

Det är lite bråttom så vi är tacksamma för ett snabbt svar.¹⁴³⁸

Det visar sig alltså att Broderskapsrörelsen var mycket angelägen om att integrera representanter för Sveriges muslimska råd (SMR) i partiet, även om de inte hade någon tidigare aktivitet i partiet och tydligen utan att undersöka om de ens var medlemmar i partiet eller inte. Tittar man på namnlistan finner man att den till största delen består av samma gamla toppnamn som redan har förekommit ovan, grundare och ledningspersoner inom Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk¹⁴³⁹ Aldebe berättar om denna samverkan med Socialdemokratin inför valet 1998 i den danska arabiskspråkiga webbtidningen *Akhbar* 2010. Han påpekade att den politiska avdelningen för Sveriges muslimska råd (SMR), det politiskt inriktade Politisk Islamisk Samling (PIS), hade bildats för att fungera som politiskt språkrör i valkampanjen (kapitel 7.3.2 ovan). Samarbetet med PIS hade varit värdefullt eftersom PIS hade lanserat ”en stor kampanj som täcker alla delar av Sverige för att uppmana människor att delta politiskt”, vilket troligen ska utläsas som att de hade uppmanat invandrare att rösta på Socialdemokraterna. Och Aldebe påpekar att i gengäld har socialisterna gett många löften om att underlätta integrationen av muslimer och nominerat flera av dem på partilistorna.¹⁴⁴⁰ Vi ser den ”europeiska strategin” med sin idé om deltagande i politiken (enligt kapitel 16.6 och 17.1) i detaljerad tillämpning.

Resultatet av detta samarbete har flera aspekter. Det blev inte så att någon av de islamiska toppnamnen direkt fick några höga politiska uppdrag, det skulle dröja cirka tio år innan det blev av. Men samarbetet var säkert ändå till ömsesidig nytta. Broderskapsrörelsen fick stärka sin ställning i socialdemokratiska partiet, kan man tänka sig, där de sedan tidigare betraktades med viss nedlåtande fördragsamhet som en sidoföreteelse. De fick genom samarbetet med ”muslimerna” ett nytt uppdrag och en ny vision, att som multikulturell spjutspets inkludera invandrare med muslimsk bakgrund i partiet. Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk, å sin sida, som tidigare hade både definierat sig som och definierats som utanförstående, och tagit avstånd från politiskt deltagande, hade plötsligt ryckt in på

¹⁴³⁸ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1395. Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1MbAsn_XwVYERTsK4HBJOhv61nZ793gpP/view?usp=sharing

¹⁴³⁹ Grundare är den term som jag kommer att använda när jag talar om de personer som nämndes i protokollet från de konstituerande mötena för Islamiska Förbundet (IFS/IFiS) och dess organisatoriska nätverk. Termen åsyftar en utvidgning för termen ”inre cirkeln” som jag använde tidigare. Se kapitel 8.

¹⁴⁴⁰ Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السويدية والإخوان المسلمون”, (En uppfattning: det svenska valet och det muslimska brödraskapet), Denmark Nyheder 2010-09-17. <https://web.archive.org/web/20160517131741/www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

den politiska arenan och utsetts till det offentliga, politiska Sveriges politiska samtals- och samverkanspartner.

17.3.4 Framtidsplaner

Efter valet och vid Broderskapsrörelsens nationella konferens 1999 enades man om de praktiska målen för samarbetet med Sveriges muslimska råd (SMR). Enligt rapport nr 4/99, *Delaktighet, identitet & integration* skriven av en gemensam projektgrupp inom Broderskapsrörelsen och Sveriges muslimska råd, som lämnades in till och godkändes av Broderskapsrörelsens förbunds kongress i Örebro 1999, var målen för denna politiska samverkan tydliga:

Under kommande mandatperiod ska muslimers delaktighet i socialdemokratins utvecklas så att 2002 ska bland socialdemokratiska förtroendevalda finnas muslimer på:

- * 15 kommunala fullmäktigelistor,
- * 5 landstingslistor och på
- * riksdagslistorna i minst 5 län.
- * SAP skall ha 2000 muslimska medlemmar och
- * 300 skall ha fått en politisk grundutbildning.¹⁴⁴¹

Rapporten redogjorde också för andra gemensamma mål. SMR och Broderskapsrörelsen skulle arbeta aktivt för att uppmuntra muslimer att arbeta i partiets kommittéer och statliga institutioner. Målet skulle uppnås genom möten hösten 1999 i samarbete med medlemmarna i SMR, chefer för fackföreningar i Socialdemokraterna och/eller en personlig representant från dem, en medlem av broderskapsrörelsen och/eller en riksdagsledamot. Det skulle också finnas en särskild kommitté för kvinnor. Rapporten diskuterade också bildandet av kommittéer för integration av muslimer, centralt, regionalt och lokalt, åtminstone före utgången av 2002. I dessa kommittéer ingick företrädare för S, Broderskapsrörelsen, S-kvinnor, SSU och LO. Broderskapsrörelsen lovade i sin tur att intensifiera arbetet med politiska frågor som integration, arbetslivsfrågor, islamiska skolor, förskolor och avtal på arbetsplatser angående fredagsböner samt lagstiftning eller avtal om muslimska helgdagar, utbildning av imamer och frågor rörande halalslakt. Krav som vi känner igen från brevet inför valet 1994, samt från al-Qaradawis och FIOE:s strategi för Europa.

I gengäld skulle Socialdemokraterna få 2 000 muslimska nya medlemmar och 300 av dem skulle ha genomgått politisk grundutbildning år 2002. Det finns inga bevis för att detta skedde. Tvärtom fortsatte antalet medlemmar i Broderskapsrörelsen att

¹⁴⁴¹ En kopia av rapporten skickad till mig från SKSF:s sekreterare via e-post. Den heter: Rapport 4/99, "Delaktighet, identitet & integration", Broderskapsrörelsen och Sveriges Muslimska Råd – Rapport från gemensam projektgrupp, s. 10. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1fEjU4gbI9C3gha_7WywZ2JTj0u63QfiT/view?usp=sharing

minska. Man hade kanske tänkt sig en ökning, och då av ”muslimer”, efter det lyckade samarbetet. Antalet medlemmar i förbundet i början av samarbetet år 1994 var 5 059 och fortsatte att minska tills det nådde 3 258 år 2006. Broderskapsrörelsen tycks ha grundläggande problem med detta. Inte heller namnbytet 2011 till Tro och solidaritet, och den tydligare betonade islamiska profilen, med Islamiska förbundets ordförande Omar Mustafa som affischnamn, ledde till någon medlemsökning. Året 2010 var antalet medlemmar i förbundet 2 773 och när det nya samarbetet inleddes 2011 efter namnbytet var antalets medlemmar 2 795. Året därpå fortsatte minskningen till 2 635. När Omar Mustafa tillsammans med andra ”muslimer” hade lämnat förbundet 2013 sjönk medlemstalet till 2 513.¹⁴⁴²

Representanterna för Sveriges muslimska råd (SMR) kommenterade med glädje Broderskapsrörelsens rapport 4/99 ”Delaktighet, identitet & integration”. De var särskilt positiva till de officiella förbindelserna med Socialdemokratin som hade upprättats under projektperioden samt tankarna om att utveckla förhållandet inför framtiden. I rapporten framgår också att en muslimsk medlem i kommittén, Ahmed Ghanem, hade fått utbildning av Broderskapsrörelsen vid Socialdemokraternas partihögkvarter. Rapporten undertecknades från det islamiska nätverkets sida av Mostafa Kharraki, ordförande för SMR, Mahmoud Aldebe vice ordförande för SMR samt Ahmed Ghanem, ordförande för Islamiska Förbundet i Sverige, vilken i rapporten presenterade sig som projektledare. Genom att vara representanter för Sveriges muslimska råd (SMR), som är en av mottagarna för ekonomiskt stöd till trossamfund efter år 2000, kunde deras organisatoriskt viktigare roller i Islamiska förbundet (IFiS) döljas, eller åtminstone inte vara synligt.¹⁴⁴³

De gemensamma målen i denna rapport beskrevs som ett avtal av Mahmoud Aldebe när han redogjorde för saken i en artikel 2013 i den arabiska webbtidningen *Al Noor*. I artikeln kritiserade han Broderskapsrörelsen för att inte ha uppfyllt sina löften. Han skriver:

Men till historien säger jag att vi inte fick något från vårt samarbete med Socialdemokraterna eller det kristna blocket i partiet [Broderskapsrörelsen] som förnekade sina löften och övergav avtalet om samarbete med muslimer.¹⁴⁴⁴

2014 förnekade Broderskapsrörelsens ordförande, Peter Weiderud, och Mohamed Kharraki, talesman för Islamiska Förbundet (son till Mostafa Kharraki) att det fanns

¹⁴⁴² En e-mail, Hans Josefsson, Förbundssekreterare, Tro och Solidaritet 2016-02-03.

¹⁴⁴³ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1324. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/1rqlw17pI32OXBLR6jeJT4DF-FqCowLSp/view?usp=sharing>

¹⁴⁴⁴ Mahmoud Aldebe, المؤسسات الإسلامية و المشاركة السياسية بالسويد, Al-Noor's webbsida 2013-04-16. <http://web.archive.org/web/20160901085123/http://www.alnoor.se/article.asp?id=197073>

”لكن للتاريخ نقول بأننا لم نكسب أي شيء من تعاوننا مع الحزب الإشتراكي الديمقراطي و حتى الكتلة المسيحية في الحزب نتصلت من وعودها و تخلت عن اتفاقية التعاون مع المسلمين.”

något avtal mellan de två organisationerna.¹⁴⁴⁵ Mahmoud Aldebe betonade dock i ett personligt mejl med kopia till Peter Weiderud att detta avtal finns och att det ingår i konferensresolution 4/99. Jag bad ordföranden för Broderskapsrörelsen genom en debattartikel i Göteborgsposten att kommentera innehållet i denna överenskommelse.¹⁴⁴⁶ Han svarade i en replik i samma tidning med rubriken "*Vi har aldrig haft "hemliga avtal" med islamister i Sverige.*" Hans replik är enligt min mening tvetydig. Det framgår nämligen inte om han menar att avtalet inte var hemligt, eller om det inte var ett avtal utan mer en löst formulerad överenskommelse, eller om det aldrig funnits någon överenskommelse alls. Som synes var det en genomarbetad överenskommelse och detaljerad handlingsplan, dokumenterad i en rapport som antogs på Broderskapsrörelsens kongress 1999.¹⁴⁴⁷

Det är värt att nämna att de tre medlemmarna som undertecknade den gemensamma rapporten *Delaktighet, identitet & integration* nämns som officiella grundare av Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) enligt förbundets register på Skatteverket (se kapitel 6.1 och 8.1). Det säger något om den lilla "inre cirkeln" av toppnamn som dominerar nätverket i Sverige, men också deras hierarkiska struktur eftersom de främsta alltid är med när något viktigt händer (som när Islamiska förbundets ordförande Abdirizak Waberi blev riksdagsman för Moderaterna eller nästa ordförande Omar Mustafa fick en plats i Socialdemokraternas partistyrelse). Det betyder att de muslimer som Broderskapsrörelsen samverkade med 1998 i praktiken var kärnan i Islamiska förbundets (IFiS) "inre cirkel". I *Del II Organisation* och *Del III Ideologi* framgick att man på goda grunder kan betrakta IFiS som en del av det globala Muslimska brödraskapet. Men i samarbetet med Broderskapsrörelsen framställer sig dessa toppnamn från IFiS som representanter för det mer harmlösa, religiöst orienterade Sveriges muslimska råd (SMR). SMR består ju av "allians mellan religiösa trossamfund" inför svenska myndigheter, särskilt på bidragslistan hos Myndigheten för stöd till trossamfund (se kapitel 7.3.1).

Särskilt intressant är att Islamiska förbundet (IFiS) inte förekommer på denna lista som mottagare av stöd som trossamfund. Anledningen är ganska rimlig, att IFiS helt enkelt inte är något religiöst trossamfund. Det är också rimligt att man vill hålla sig i bakgrunden i detta samarbete för att inte väcka onödigt ont blod, eftersom man

¹⁴⁴⁵ Jonatan Nilsson, "Weiderud: Hägg har fel om hemligt avtal", SR 2013-12-03.

<https://web.archive.org/web/20180116124732/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=91&artikel=5722624>

¹⁴⁴⁶ Sameh Egyptson, "Tro och solidaritet måste lägga alla kort på bordet", Göteborgs-Posten 2014-01-29.

<http://web.archive.org/web/20180719074950/https://www.gp.se/debatt/tro-och-solidaritet-m%C3%A5ste-l%C3%A4gga-alla-kort-p%C3%A5-bordet-1.435289>

¹⁴⁴⁷ Peter Weiderud, "Vi har aldrig haft "hemliga avtal" med islamister i Sverige" Göteborgs-Posten 2014-01-30.

<http://web.archive.org/web/20191021154146/https://www.gp.se/debatt/vi-har-aldrig-haft-hemliga-avtal-med-islamister-i-sverige-1.435814>

redan är utpekad som islamistisk organisation med kontakter med Muslimska brödraskapet (redan i Svanberg & Westerlund 1999, se kapitel 1.4.2). Eftersom organisationer inom IFiS:s nätverk (kapitel 7.1) står som medlemsförbund inom SMR via (FIFS) (kapitel 7.3.1) är det rimligen så att den ”inre cirkeln” av ledande personer med styrelseuppdrag direkt eller indirekt får en viss del av det gemensamt tilldelade ekonomiska bidraget. Det är dock ekonomiska uppgifter som inte finns angivna någonstans i mitt material. På den här punkten, särskilt, gäller vad Carrie Rosefsky Wickham skriver om Egypten om ”how little we know about its internal operations”.¹⁴⁴⁸ (Se kapitel 2.6.)

17.3.5 Socialdemokraterna och Halalslakten

Efter Socialdemokraternas valframgång 1994, och bildandet av den nya regeringen, skrev Broderskapsrörelsens (SKSF) sekreterare, religionsvetaren Ola Johansson, två brev, till jordbruksminister Margareta Winberg och integrationsminister Leif Blomberg. Han hänvisade till samtalen med representanter för SMR före valet med en uppmaning till den nya regeringen att överväga undantagen i samband med halalslakt. Han presenterade slaktfrågan som ett vallöfte till en religiös minoritet och betonade att man måste hitta en lösning som tar hänsyn till religiösa regler, minoriteters rättigheter, religiös frihet och djurens rättigheter. Han hänvisade också till ett tidigare förslag från judiska medborgare och påpekade att det finns en vilja från den judisk-islamiska sidan att studera anestesi av djur för att utföra religiösa slaktritualer i enlighet med seder och traditioner. Johansson kräver av den nya regeringen att snabbt inleda nya utredningar som bör väga religiösa aspekterna mot djurskydd.¹⁴⁴⁹ Kraven på halalslakt som ställdes redan vid det första brevet till Socialdemokratierna, innebär att slakten skedde under närvaro av en imam som utför religiösa riter. Certifikaten utfärdade av imamer, att slakten skedde enligt islam, genererar stora inkomster. Den första institutionen som utfärdade certifikat är Halalcertifieringen AB grundades av Islamguiden,¹⁴⁵⁰ som fick hederspriset 2009 av Studieförbundet Ibn Rushd, med ett certifikat undertecknat av Othman Al-Tawalbeh, vik. rektor i studieförbundet, och Temmam Asbai, den dåvarande ordföranden för Islamiska förbundet.¹⁴⁵¹

¹⁴⁴⁸ Wickham 2013: 288.

¹⁴⁴⁹ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, brevet daterat 1994-10-20, dokument 1795. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/176G5SGKfjK5R222IHDEuDsUHJMc8W7o6/view>
<https://drive.google.com/file/d/1iKArptmJlgkLi1vBZjKr1L4pbh4zrmNG/view>

¹⁴⁵⁰ Halalcertifiering AB: ”om oss”.
<https://web.archive.org/web/20121029121424/https://www.halalcertifiering.se/omoss.html>

¹⁴⁵¹ Islamguiden, Ibn Rushd hederspris 2009 tilldelades Islamguiden, Pressmeddelande 2009-04-01.
http://web.archive.org/web/20150417061855/http://www.islamguiden.com/arkiv/ibn_rushd_hederspris_2009.pdf

17.3.6 Upprättandet av en islamisk infrastruktur dominerad av IFiS

Ett annat område som samverkan med Broderskapsrörelsen var upprättandet av en infrastruktur för Islamiska förbundet (IFiS) och dess institutioner såsom deras moskéer och skolor. Broderskapsrörelsen tog ansvar för att hjälpa bröderna och dess medlemsorganisation med att bygga moskéer och att få tillstånd att upprätta islamiska skolor. I rörelsens arkiv finns det flera brev från rörelsens sekreterare i syfte att hjälpa Sveriges muslimska råd (SMR) med ansökningar. Omedelbart efter valet 1998 skickade tex Mahmoud Aldebe en begäran till fastighetskontoret i Stockholm. En kopia gick till broderskapsrörelsens Ola Johansson. Han ber nu om hjälp, när det gäller hyra av en skolbyggnad till Sveriges Islamiska Skolor (SIS).¹⁴⁵² I ett memorandum som undertecknades under ett lunchmöte mellan den socialdemokratiska Broderskapsrörelsens representant och SMR den 26 augusti 1998 tog man upp islamiska skolan i Göteborg. Islamiska Förbundet beslutade att inrätta en islamisk skola i Angered (Römosse skolan). Kommunen skulle besluta om skoltillstånd den 23 september samma år. Dialogteamet i Broderskapsrörelsen indikerade att Håkan Linnarsson, styrelseledamot i Broderskapsrörelsen, var bland dem som skulle fatta beslutet och för det hade han kontaktats.¹⁴⁵³

Ett annat viktigt ärende var när arbetet med Stockholms moské pågick och Stockholms stadsbyggnadsråd, Monica Andersson, svarade på ett brev från Johansson att hon delade hans åsikt.¹⁴⁵⁴ Som tack för stödet sände SMR en inbjudan till Broderskapsrörelsen att delta i signeringsceremonin när Islamiska Förbundet skulle underteckna köpekontraktet av det gamla elverket på Medborgarplatsen, som ägdes av Stockholms stad.¹⁴⁵⁵ Från brevkorrespondensen i Arbetarrörelsearkivet kan jag dra slutsatsen att det hade varit omöjligt för Islamiska förbundet (IFiS) att få möjligheten att skapa den ekonomiska maktbas den har haft utan stöd från Broderskapsrörelsen som dess allierade och vägröjare in i socialdemokratien och det offentliga Sverige.

17.3.7 Försvar av IFiS:s medlemmar

Broderskapsrörelsen spelade en framträdande roll i att försvara ledarna för Islamiska Förbundet när de ideologiskt hade kritiserats i svenska medier i debatten.

¹⁴⁵² Mahmoud Aldebe, "Stiftelsen Islamiska skolan", Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", dokument 1775. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/open?id=1Odttk3vCVqKTYmRMTDwjgt4iBPJqYk-E>

¹⁴⁵³ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", dokument 1531. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/open?id=1lQDbg59WQxWbjPPkB6-JDJBI-i25WQ_6

¹⁴⁵⁴ Mona Andersson, brev daterat 1994-10-10, dokument 1774. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/open?id=1aJpZB463WhJFNU2vbTH_lchbyz7Ft6TA

¹⁴⁵⁵ Mahmoud Aldebe, Inbjudan, brev daterat 1996-01-02, dokument 1729. Avhandlingsarkivet.

https://drive.google.com/file/d/1CN6x1AJ6fIP0-oqJPZZvig_5eDzFB94J/view?usp=sharing

Ett exempel kan man hitta i Arbetarrörelsens arkiv. När Mahmoud Aldebe deltog i den tidigare nämnda radiointervjun, 1999 och uttryckte sitt stöd för *sharia* gällande arv och skilsmässa, skickade rörelsens sekreterare Ola Johansson och Mostafa Kharraki, ordförande för SMR vid den tiden, ett brev till både statsminister Göran Persson och Sveriges Radio. De anklagade Sveriges Radios programledare, producenten för programmet och Nalin Peggul, för integritetskränkning. De försvarade också Mahmoud Aldebe. De argumenterade att även om Aldebe var vice ordförande i Sveriges Muslimska Råd (SMR) var hans medverkan i radioprogrammet dock personligt och inte som representant för nämnda paraplyorganisation. SMR hade överhuvudtaget inte diskuterat frågan om förändrad lagstiftning utan Aldebe har bara på direkt fråga redogjort för vad som står i Koranen.¹⁴⁵⁶ Brevet innehåller, förutom i sin apologetiska ton, både en motsägelse och en osanning. Aldebe hade några månader före inspelningen, i tidskriften *Salaam* 1998, som ordförande för SMR, i ett öppet brev till de politiska partierna just i sin egenskap som ordförande, krävt särslagstiftning i dessa frågor. Därtill kommer att Ola Johansson hade intervjuats i samma nummer, han kände alltså väl till att Aldebe hade framfört detta som sin organisations åsikter och att det inte bara var ett personligt tyckande. Det är också anmärkningsvärt att Kharraki skriver att SMR inte hade diskuterat frågan när SMR:s stadgar har som ett av sina mål att muslimer ska leva efter Koranen och *sunnah*. Formuleringarna i detta brev, med ordföranden i SMR Mostafa Kharraki som ordförande,¹⁴⁵⁷ kan bara förklaras av att bröderna ansåg att en konflikt med socialdemokratiska partiet skulle leda till att de förlorar det politiska och kanske det ekonomiska stödet. ”En broder” är moraliskt sett tvungen att tala sanning. Men om det är omöjligt att nå goda syften utan lögn är det tillåtet att utöva ”dubbla budskap” (*taqiyyah*). I det här fallet var det goda syftet att säkra den muslimska gruppens intressen och rättigheter (se kapitel 14.4).

17.3.8 Kampen mot islamofobin och broderskapsrörelsens roll

Som al-Qaradawi konstaterade kan religiös dialog användas för att nå strategiska mål. Bröderna i Sverige använde som vi såg ett offernarrativ om diskriminering och islamofobi, där ”muslimska rättigheter” kränks, för att få samarbete med Svenska kyrkan och kristna organisationer (se kapitel 16.3.2). Detta återkommer nu i relationen med Broderskapsrörelsen. Ett exempel kan vi hitta redan i mitten av 1998 när Sveriges unga muslimer påstod sig ha fått ett hatbrev från en okänd avsändare kallad ”Sveriges Kristna Ungdom”. Sekreteraren för Broderskapsrörelsen, Ola Johansson, tog detta allvarligt och tog initiativ till ett möte med ledande kristna organisationer. Detta resulterade i ett uttalande från de kristna

¹⁴⁵⁶ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, 1999-09-27, dokument 1699. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1TyU14iscDefFlzmp5N763ypSoeKg5SU4/view?usp=sharing>

¹⁴⁵⁷ Samma Kharraki som jag skulle möta ett par år senare i Kairo, se kapitel 2.7.

ungdomsorganisationerna i Sverige som svar. I ett brev till de kristna förbunden föreslog broderskapsrörelsens sekreterare ett möte mellan Sveriges Unga Muslimer och de kristna ungdomsföreningarna för att också ta ett initiativ till ett gemensamt uttalande.¹⁴⁵⁸ Ett möte hölls och ett uttalande utfärdades som tog avstånd från hatbrevet, uppmuntrade Sveriges unga muslimer (SUM) att känna sig hemma och omtyckta i Sverige samt framhöll att muslimska ungdomar måste få verka och förkunna sin tro på samma sätt som alla kristna samfund.¹⁴⁵⁹

Det gemensamma uttalande på Broderskapsrörelsens och Ola Johanssons initiativ undertecknades av företrädare för åtta kristna ungdomsföreningar inklusive Svenska Kyrkan, samt de katolska och evangeliska kyrkorna. Att alla dessa ungdomsorganisationer samlas för att reagera på ett enda anonymt brev visar på att Broderskapsrörelsen tog uppdraget att försvara SMR och dess organisationer på stort allvar. Samtidigt lyckades SMR att få ett erkännande för sitt informationsstrategiska grundbegrepp ”islamofobi”, genom att ansluta olika svenska kyrkor och kristna studieförbund i sina islamofobi-projekt.

Som synes var Broderskapsrörelsens sekreterare, Ola Johansson påtagligt aktiv i detta, och angelägen om ett gemensamt agerande. På denna punkt liknade han Centerpartiet i början av decenniet. Troligen var han, som jag bedömer det, lika okunnig som Centern då var om Islamiska förbundets (IFiS) och dess ungdomsförbunds (SUM) grundvärden och ideologi, troligen också upptagen av sin multikulturella övertygelse, där dessa organisationer sågs som tacksamma och rimliga objekt för multikulturell omvårdnad och solidaritetsbaserad uppmärksamhet.

När det gäller kampen mot ”islamofobi” hade SMR och Broderskapsrörelsen enligt rapport 4/99 från kongressen 1999 också föreslagit att bilda en grupp för att samla in privat information som ska användas för att utveckla en informationsstrategi och övervaka den allmänna opinionen. Målet var att ”stoppa demoniseringen av islam”. Detta kan också verka egendomligt, eftersom kartläggning av privata politiska åsikter för att ”övervaka den allmänna opinionen” strider mot demokratiska principer.

17.3.9 Det öppna kravet om särslagstiftning och dess misslyckande

I ett öppet brev vid kampanjstarten av riksdagsvalet 1998 skickades ett antal politiska krav till de politiska partierna undertecknade av SMR och PIS med krav

¹⁴⁵⁸ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, dokument 1460. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1VBYdga64WR6SXmWSZtdSulqPFfmWC6oq/view?usp=sharing>

¹⁴⁵⁹ Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, ”Dialog med muslimer”, Svenska Kyrkans Unga, dokument 1403. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/16BtDVBLhvs8WjaYLscwuMHuwpTWq38LZ/view?usp=sharing>

på särslagstiftning. Synen på islam och muslimer är identisk med Brödraskapet och deras strategi i Europa enligt Europeiska fatwarådet och al-Qaradawi:

Vad gäller problemen rörande islams och muslimernas – omfattande allt från lagstiftning, islam som religion och dess religiösa funktionärers juridiska status till möjligheter att med hänvisning till religionsfrihet få praktisera och leva efter islam är situationen mycket varierande... Religionsfrihet ska gälla för alla, och FN-deklarationer ska tillämpas även i Sverige. Egentligen borde alla lagar bearbetas eller anpassas efter behovet hos alla minoritetsgrupper i Sverige... Den svenska religionsfriheten är pietistiskt färgad. Individualiserad religionsförståelse ligger bakom svensk religionsfrihets lagstiftning, medan för många invandrargrupper är religionens kollektiva yttringar de mest centrala. Man betraktar den egna religionen snarare som ett sätt att leva än ett trossystem. [...] I sådana frågor behövs särslagstiftning för att skydda de svenska muslimernas identitet.¹⁴⁶⁰

Det fundamentala målet om den islamiska ordningen, som är föreskriven i Koranen, framkommer här tydligt. Detta brev fick dock ingen uppmärksamhet från samarbetspartnern Socialdemokraterna eller ens Broderskapsrörelsen, inte heller i svenska medier. Några månader efter valet hölls däremot en debatt i Sveriges Radio, vilket jag skrev om tidigare. Mahmoud Aldebe, som då var vice ordförande för SMR, och Nalin Peggul, riksdagsledamot för S, var involverade i denna debatt som handlade om islamiska sharialagar. Peggul var den första uttalade muslimen som valdes in i Sveriges riksdag. Det skedde i 1994 års val, när hon var 27 år gammal. Hon nämndes i Broderskapsrörelsens tidning Broderskap som den första svenska muslimska riksdagsledamoten, kommande från en kurdisk flyktingfamilj från östra Turkiet och barnbarn till en muslimsk imam. Tidningen presenterade emellertid inte hennes djupt kritiska hållning till strategierna om en islamisk enklav, ”det muslimska civilsamhället”, utan de fokuserade helt och hållet på SMR: s åsikter, som om dessa varit Pegguls. (Detta visar på den okunnighet och omedvetenhet som fanns/finns hos svenska beslutsfattare; att de ser kollektivet ”muslimer” som ensartat.) Nalin Peggul försvarade i sin politiska gärning, från sin socialdemokratiska utgångspunkt, den sekulära lagstiftningen och betonade att den demokratiskt inrättade, sekulära lagstiftningen skulle gälla även för muslimer. Värt att nämna är att de kurdiska politiska organisationerna i Europa och Mellanöstern stödjer den sekulära lagstiftningens principer, vilket leder dem på kollisionkurs med politisk islam, mest tydligt gällande ISIS i norra Syrien.

Debatten om islamisk särslagstiftning blev särskilt uppmärksammas när professorn i islamologi, Jan Hjärpe, i Svenska Dagbladet 17 september 1999 jämförde Sveriges Muslimska Råd (SMR) med Katolska kyrkan i Sverige. Han påpekade att det finns en katolsk, inofficiell domstol dit katolska familjer kan vända sig. Domen kan frivilligt accepteras av parterna eller så kan de lämna den katolska kyrkan

¹⁴⁶⁰ *Salaam*, Politisk delaktighet i praktiken, Intervju med Ahmed Ghanem”, 2/1998: 14f.
https://drive.google.com/file/d/1lnXMMrIGewuOIxN5zDqjNk_7C7ata48-/view?usp=sharing

närsomhelst och besluten kan därför avvisas. Domslutet i sådana fall betraktas som en utbildning för de troende som valt att acceptera den katolska kyrkans andliga auktoritet.¹⁴⁶¹ Hjärpes uttalande användes som argument för shariadomstolar i Sverige. I ett gemensamt brev till statsminister Göran Persson skrev Ola Johansson, Broderskapsrörelsens sekreterare, och Mostafa Kharraki, ordförande för SMR att Jan Hjärpes idéer förtjänade en seriös diskussion.¹⁴⁶² Jan Hjärpe och Broderskapsrörelsen beaktade emellertid inte den skilda sociala innebörden och kontexten för katolsk respektive islamisk lagstiftning. Den katolska synen på kristendom som privatreligion får i sådana fall en betydelse som begränsas till familj och äktenskap, medan islams *sharia* enligt Islamiska förbundets grundvärderingar och SMR:s kravlista ska täcka alla livets och samhällets områden, alltså hela samhället.

Dessa frågor fick en tragisk och brännande fortsättning när en irakisk flicka, Pela Atroshi, 1999 mördades under en resa till sitt hemland Irak av sina släktingar. Hon hade inte uppfyllt kravet att leva efter familjens traditioner och regler och hon hade rymt hemifrån. Mahmoud Aldebe, i egenskap av vice ordförande för SMR, skickade ett brev den 1 april 2003 till den svenska justitieministern, med en kopia till domstolen som skulle avgöra överklagandet av domen mot Pelas två farbröder, att de hade dödat flickan. Aldebe skrev att domen mot männen i tingsrätten var ett resultat av en:

Politisk konspiration då högst uppsatta statsråd, politiker, riksdagsledamöter, opinionsbildare, journalister, författare, advokater, feministiska rörelser har engagerat sig på högsta nivå.”¹⁴⁶³

Målet med domstolsärendet ingick enligt Aldebe i en större komplott mot islam, det vill säga i förlängningen:

Förbud mot slöja, stänga moskéerna, förbud mot islamiska skolor, förbud mot pojkskärkelse i Sverige, sprida skräck bland araber och muslimer i Sverige, att assimilera muslimerna i samhället, att uppmuntra invandrarflickor att revoltera mot familjernas traditioner och religionens värderingar.¹⁴⁶⁴

¹⁴⁶¹ Jan Hjärpe, "Skall vi inrätta shariadomstolar I Sverige", Svenska Dagbladet, 1999-09-17, finns en kopia av artikeln i arbetarrörelsens arkiv. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1Tmo5gVsQNuYPIPO3F5JiYHFkO0RsYeXs/view?usp=sharing>
<https://drive.google.com/file/d/1bLKDhMAnC05O8WmDXPC1Ma2klieHJLVW/view?usp=sharing>

¹⁴⁶² Arbetarrörelsens arkiv, SKSF, "Dialog med muslimer", 1999-09-27, dokument 1699. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1TyU14iscDefFlzmp5N763ypSoeKg5SU4/view?usp=sharing>
<https://drive.google.com/file/d/1s66QzuKUTENGGBahkHpH2-SqH-Osx1AN/view?usp=sharing>

¹⁴⁶³ Mahmoud Aldebe, "Vädjan om rensning i Högsta domstolen för Bröderna Dakhaz och Rezkar Atroshi", 2003-04-01, Regeringskansliet, Justitiedepartement. Dnr. 2003/3188. Avhandlingsarkivet.
<https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD91C3q8gu6EcAnetfQ?e=wb5QNP>

¹⁴⁶⁴ Ibid.

Som synes fanns det mycket att vara orolig över. Med denna teori om en större konspiration mot islam betraktar som synes Aldebe den omfattande kritiken mot hederskulturen i svensk debatt som en ingående del av en kritik mot islam som sådan. Det visar på hur nära han anser att hederskultur och islam är förknippade. Kontrollen av döttrars sexualitet och barnalstring blir i hans värld inte bara ett fall för klanens heder utan också ett fall för *sharias* regler om familj och äktenskap (se kapitel 10.3 ovan).

Debatten om hedersförtryck har varit ett omdiskuterat ämne. Aldebe deltog redan 2001 i denna fråga genom att skicka ett brev den 11 juli 2001 till integrationsminister Mona Sahlin, som hade fördömt mordet och lovat att skydda offrets syster, så att hon skulle kunna vittna i rättegången. Sahlin uttryckte samtidigt rädslan för att om hon stödde de invandrade flickorna, skulle hon kunna uppfattas ta parti för rasisterna. I brevet till Sahlin skriver Aldebe:

Du söker vägar, säger du, att tvinga in svenska värderingar... Du föredrar här ett slags "rikssvensk" fundamentalism och upphöjer svenska värderingar till högsta visdom? Vad är för övrigt "svenska" värderingar i vårt multikulturella samhälle? Bör inte ståndpunkter ur alla kulturer i Sverige räknas in bland dessa? Menar du på allvar att muslimerna inte ska ha samma rättighet som andra att fostra sina barn enligt sin övertygelse? Vad blev det då av mångfalden?¹⁴⁶⁵

Här ser man konsekvensen av en multikulturell syn på enklaven om "muslimers rättigheter", nämligen i detta fall rätten att uppfostra sina barn efter islam (kapitel 10.3). Uppfattningen om det multikulturella samhället i Europa är därmed en annan än en mångfald inför en religiöst neutral stat. Deras bild av det multikulturella samhället liknar i stället det så kallade Millet-systemet i Osmanska riket, där varje religiös gruppering och/eller etnisk folkgrupp hade egna lagar inom familjelagstiftningen. Här finns tydligt en politisk konflikt. Lösningen är att Sahlin, enligt Aldebe, ska ta tillbaka sitt uttalande om att hon med kritiken av hederskultur kan stämplas med etiketten "islamofobi och rasism". Samtidigt betonar Aldebe att muslimer i Europa liksom i sina hemländer är utsatta för religiöst förtryck:

Vilka tror du har mest glädje av ditt utspel som ansluter sig till hetsen mot islam, invandrarflickorna eller rasisterna? Du kan ha glädje av rädslan du talar om för den hjälper dig att undvika ogenomtänkta uttalanden som blir godis för rasisterna. Av Sverigedemokraterna vinner du nog väljare med ditt utspel och det är ju bra. Men du sviker, inte bara invandrarflickorna, utan alla dem som fängslats och förföljts för sin religion i sina hemländer. Ska de behöva utsättas för den svenska varianten också? Många sverigefödda muslimer överväger idag att emigrera från Sverige för att slippa

¹⁴⁶⁵ Mahmoud Aldebe, "Mona Sahlin du sviker Muslimerna nu! Regeringskansliet", 2001-07-11, Näringsdepartement, Dnr. N2001/7167/JM.
<https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaadid%3Acsds%3AUS%3Ad673f6a7-291b-415f-8fde-bad47e40d20e>

ifrån statsförtryck. Ett gott råd när du överväger vad du ska säga är: ”Fråga inte dig själv känns det rätt? utan är det rätt!?”

Muslimer beskrivs alltså i brevet som en förföljd (homogen) grupp, även i sina hemländer, vilket om man tänker efter bara kan betyda politiskt organiserade islamister och då i första hand Muslimska brödraskapets organisationer. Den patriarkala synen på familjen dyker också upp, i Aldebes association till ”invandrarflickorna” (tydligen provocerad av Sahlins tal om hederskultur).

I ett brev skickat till statsminister Göran Persson 2003 fördömer Mahmoud Aldebe, som representant för Sveriges muslimska förbund (SMF), uttalandet från integrationsminister Mona Sahlin, riktat mot vissa imamer som hon hävdar utför vigselceremonier med barn under 18 år. Han betraktade uttalandet som att hon har gett vika för anti-islamiska gruppers påtryckningar; åter ser vi att kritik av vissa inslag blir kritik av ”islam” eftersom islam är en allomfattande lära, och odelbar, enligt Brödraskapets grundläggande ideologi (se kapitel 10.1 och 12.2).¹⁴⁶⁶ Samtidigt kritiserade Mahmoud Khalfi i tidningen Arbetaren 2003 ett lagförslag som skulle förbjuda ungdomar att vigas inför en myndighet i Sverige, även om de kom från ett land som accepterade en lägre äktenskapsålder. Det vill säga riktat mot det som i svensk debatt kallas ”barnäktenskap”. Khalfi är imam och direktör för Stockholms moské som har juridisk vigselrätt i Sverige. Han uppfattade detta lagförslag som diskriminerande och direkt riktat mot muslimer.¹⁴⁶⁷

Efter Socialdemokraternas valseger 2002 skickades ett brev från Farhad Uddin Ahmed, Ordförande i PIS (den politiska grenen för Sveriges muslimska råd, SMR, se kapitel 7.3.2) till Göran Persson. I brevet hävdar han att valsegern är ett resultat av att ”muslimerna” har röstat på Socialdemokratiska partiet med en begäran att ”uppfylla några av muslimernas krav”.¹⁴⁶⁸ I brevet står det inte vilka kraven är, men med tanken på kravlistan från 1994 och 1998 kan man förmoda att det handlar om särlagstiftning.

Det är intressant hur ihärdiga Brödraskapets ledande personkrets, och särskilt den allestädes närvarande Mahmoud Aldebe, har varit i dessa krav. Detta engagemang blir ju inte politiskt begripligt förrän man betänker den starka ställning i den politiska strategin för Europa som kraven om särlagstiftning har (kapitel 14.5 och 16.6 ovan). Kraven fortsätter med höjd intensitet i ett öppet brev inför riksdagsvalet

¹⁴⁶⁶ Mahmoud Aldebe, ”Till Göran Persson Statsminister”, 2003-01-21, Statsrådsberedning, Dnr. SB2003/643. Avhandlingsarkivet. <https://1drv.ms/b/s!AkPHdUXTdYD9lQmYUzp1LwrZkhde?e=BVVIQO>

¹⁴⁶⁷ Arbetaren, ”Muslimer kritiserar lag mot barnäktenskap”, 2003-12-19. <http://web.archive.org/web/20200205095333/https://www.arbetaren.se/2003/12/19/muslimer-kritiserar-lag-mot-barnakteskap/>

¹⁴⁶⁸ Ett Brev från Sveriges muslimska råd till Göran Persson, ”Grattis statsminister Göran Persson”, 2002-09-18. Regeringskansliet, arkiv SB2022/9217. <https://drive.google.com/file/d/1-SvcdQ2wb9rDsbj1VktMYTyK25cmIa5D/view?usp=sharing>

2006 som skickas till samtliga politiska partier. Brevet är undertecknat av samme Mahmoud Aldebe.

I egenskap av ordförande i Sveriges Muslimska Förbund (SMF), och ställföreträdande ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR) (se kapitel 7.2.3, 7.3.1 samt 8) skriver Aldebe följande i brevet 2006, och med en teologisk insikt som jag tror få svenska riksdagspolitiker egentligen besitter:

Muslimska minoriteten kritiserar den snäva definitionen av religion som ligger till grund för den svenska religionsfrihetslagstiftningen. Det behövs särslagstiftning när det gäller godkännande av muslimska minoriteten. Med ett sådant godkännande kan vi begära rättelse av svenska familjerätten för att anpassa den islam. Det är den som är viktigast för Sveriges muslimer. äktenskap, skilsmässa, vård av barn, omhändertagande av minderåriga barn. De handlar också om att ha rätt till att ta ut ledighet vid vissa av de två stora religiösa högtiderna, att få vara ledig ett par timmar mitt på dagen på fredagar för att kunna delta i fredagsbönen. I sådana frågor behövs särslagstiftning som betraktas ett nödvändighet för att skydda de svenska muslimernas muslimska identitet. Möjligheterna att kunna leva helt och fullt enligt den islamiska familjelagstiftningen om man så önskar är mycket svårt i Sverige, om vi inte får status som eget minoritet.¹⁴⁶⁹

Som vi läst tidigare är krav på att erkännas som ”religiös minoritet” centralt i Brödraskapets strategi för Europa. De tänker sig att minoritetsstatus ger dem större tyngd att argumentera för sitt långsiktiga mål, det vill säga införandet av en islamisk ordning grundad på sharia, (kapitel 14,5 16,1 och 16,6), Brevet fick en mycket större uppmärksamhet än det förra brevet inför valet 1998. I maj 2006 sände SVT:s Uppdrag granskning ett kritiskt avsnitt om Islamiska Förbundet och Muslimska Brödraskapet med titeln ”Islam och integration II”¹⁴⁷⁰ gällande frågan om integration av muslimer i Sverige. Programmet tog upp de svenska islamiska organisationernas roll i integrationsarbetet, kanske inspirerade av Aje Carlboms analys, samt ståndpunkterna i Aldebes brev. I programmet uppgav Aldebe att han inte var ensam om dessa åsikter och att många personer i ledningen för de islamiska organisationerna i Sverige stödde innehållet. Han säger också att det handlar om personer högt upp i ledningarna för Islamiska förbundet och dess nätverk. Helena Benaouda (se 14.3.5), då ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR) var också närvarande i programmet. På en direkt fråga ville hon inte kommentera Aldebes krav om särslagstiftning i brevet. Frågan var tydligen, eller hade blivit, för känslig. Programledaren fick alltså inte veta hur SMR, frontorganisation för Islamiska förbundet (IFiS) inom politiken (se kapitel 7.3.1), ställde sig i dessa grundläggande

¹⁴⁶⁹ Mahmoud Aldebe, ”Ett öppet brev till alla svenska politiska partier som deltar i årets val”, SR 2006-04-28.
<http://web.archive.org/web/20140602045132/http://sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/83/2113.pdf>

¹⁴⁷⁰ SVT, ”Islam och integration”, 2006-05-02. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/open?id=1UrfWSGrdUQeCnuGLPXvLkHoiZfVye8qC>

frågor. Det verkade som om hon inte var förtjust i den negativa publicitet som höll på att utveckla sig och hon skulle tala med sin organisation om saken,

Reaktionen från Sveriges muslimska råd (SMR) kom i stället på ett annat sätt. I ett uttalande till SVT den 28 april 2006 kommenterade Mehmet Kaplan, då presstalesman för Sveriges muslimska råd (SMR) och en av de ledande personerna i Sveriges Muslimska Förbund (SMF), där Aldebe var ordförande, detta Aldebes brev och framhöll: "Vi är överrumplade av detta utspel."¹⁴⁷¹ I ett liknande uttalande till Sveriges Radio om de krav som ingår i Aldebes brev sa han det var "helt taget ur luften" och att det var en "enmansshow".¹⁴⁷²

Hela denna reaktion från den islamistiska ledarkretsens sida måste betraktas som ett tydligt och genomtänkt beslut att rädda ansiktet på nätverket och offra Mahmoud Aldebe, trots hans mycket starka ställning. I boken *Islamofobi* (2010) skriver Mattias Gardell att:

Utspelet tycks inte ha varit förankrat och väckte omedelbara invändningar från förbundets medlemmar och företrädare för Sveriges Muslimska Råd (SMR), där SMF ingår. Idriz Karaman, styrelseledamot i SMF hade inte fått läsa brevet i förväg och avspisade utspelet som ogenomtänkt och 'dumt'. Mehmet Kaplan, dåvarande presstalesman för SMR betonade att kravet på särslagstiftning var 'helt taget ur luften'. Det hade aldrig varit uppe för diskussion och Kaplan avfärdade Aldebes tilltag som en 'enmansshow'.

Att Mattias Gardell ansluter sig så nära till, ja, förstärker, den islamistiska ledarkretsens version av händelsen är förvånande. Från detta kommer en myt att det hela var Aldebes egen idé och egna förslag. Det är dock ganska uppenbart att dessa idéer inte är någon "enmansshow" som Mehmet Kaplan uttryckte sig. Innehållet i Aldebes brev nu inför valet 2006 är ju nästan identiskt med innehållet i det brev som Aldebe hade skrivit inför valet 1998, och som hela tiden gällt som allmänt accepterat av den ledande personkretsen. Det är ett faktum som Mattias Gardell rimligen känner till, men nu väljer att bortse från.

Men saken har en fortsättning där det ytterligare framgår att detta inte var någon "enmansshow". I ett vittnesmål, eller ett försvarstal, på sin arabiska Facebook-sida tolv år senare, den 11 mars 2018, skriver Aldebe om brevet 2006 och säger:

Den 19 februari 2006 satt vi, Islamiska rådets styrelse, och diskuterade de politiska krav som jag ställde till styrelsen och var överens om. Vi beslutade att omformulera kraven utifrån de prioriteringar vi gjorde. I sessionen deltog: Mahmoud Aldebe, Mostafa Kharraki, Muhammad [Mehmet] Kaplan, Helena Benaouda, Elvir Gigovic och Mustafa Setkic, såvitt jag kan minnas. Sekreteraren gav Elvir i uppdrag att omformulera

¹⁴⁷¹ Olle Castelius och Camilla Sundell, "Han kräver islamsk lag - i Sverige", Aftonbladet 2006-04-28.

<http://web.archive.org/web/20140830065531/http://www.aftonbladet.se/nyheter/article10809844.ab>

¹⁴⁷² Gardell 2010: 135.

prioriteringarna. Mitt misstag, som jag beklagar, var att jag skickade det oredigerade utkastet till partierna.¹⁴⁷³

Det fanns alltså en diskussion och ett beslut som man ”var överens om”, hävdar Aldebe, och han räknar noga upp de närvarande så att de ska kunna protestera om det han säger inte är sant. Aldebe hävdar dock att han av misstag skickade i väg det oredigerade förslaget. Det är svårt att bedöma vad som verkligen hände på mötet, och hur omfattande den ”redigering” var som Elvir Gigovic skulle göra, det kanske bara var språkliga korrigeringar. Men det finns ett oväntat och starkt stöd för Aldebets berättelse från annat håll. Det är från självaste protokollet från det SMF:s efterföljande årsmöte då brevet och Aldebets agerande togs upp till diskussion. Som svar på min begäran fick jag nämligen ut en kopia av protokollet från årsmötet för Sveriges Muslimska Förbund (SMF) som hade hållits i Islamiska Förbundets moské i Stockholm tre dagar efter TV-programmet, alltså den 1 maj 2006. Aldebets ståndpunkter och krav i brevet fick stöd från årsmötet och han fick fortsatt förtroende från medlemmarna som vice ordförande. Det var inget fel på innehållet i brevet, framgår det, bara att saken inte var tillräckligt genomdiskuterad. Den ”enmansshow” som Kaplan hade talat om visade sig alltså vara en retorisk pudel föra att dölja SMF:s och ledarkretsens verkliga roll i detta. Flera politiska förslag antogs på mötet, sådana som också ingår i Aldebets brev till partierna. Mötet hölls i närvaro av 87 medlemmar. 50 av dem undertecknade protokollet från mötet, bland annat Mehmet Kaplan, Faruq Uddin Ahmed och Idriz Karaman. I protokollet framgår att Aldebe har årsmötets stöd ”till ett hundra procent” men också att det var fel av honom att inte diskutera saken i förväg i styrelsen. I protokollet står:

Punkt 18 Årsmötet antog ett uttalande att vi står bakom till ett hundra procent alla frågor som behandlas i brevet. Vissa språkliga fel har förekommit. Största felet var att det inte diskuterats sinsemellan i styrelsen.¹⁴⁷⁴

Alltså, årsmötet stod ”till ett hundra procent” bakom brevet i sak. Aldebe blev utåt i media huggen i ryggen och offrades för en högre sak, ”muslimernas intresse” (*maslaha*). Ett par dagar senare har Aldebe, inåt, årsmötets stöd ”till ett hundra procent”. Vi ser här ett tydligt exempel på *taqiyyah*, faktiskt liknande det som Hassan al-Banna själv använde (se kapitel 14.6).

¹⁴⁷³ Mahmoud Aldebets Facebook-sida 2018-03-11.

Avhandlingsarkivet.<https://drive.google.com/open?id=1rnSnQrIzHed5ei9hSDgaX4gkgwu4SR-y>

”في عام 2006 جلسنا نحن ادارة المجلس الاسلامي السويدي في يوم 19 فبراير و ناقشنا المطالب السياسية التي طرحتها على الادارة واتفقنا عليها وكان القرار ان نعيد صياغتها باختيار الاولويات .شارك في الجلسة كل من :محمود الدبيعي، مصطفى خرافي ، محمد كابلان ، هيلينا بن عوده، الفر جيوج، مصطفى ستكش ، اذا لم تخني الذاكرة ،كلف السكرتير الفر بإعادة صياغة الاولويات .الخطا الذي اقترفته والذي انا نادم عليه هو اني أرسلت المسودة غير المنقحة للأحزاب.”

¹⁴⁷⁴ Protokoll fört vid Sveriges Muslimska förbundets årsmöte 2006, 2006-06-09, Kammarkollegiet, Dnr. 402-23745-06. Avhandlingsarkivet.
https://drive.google.com/file/d/1H1ZvFo1j1C_PpCUhVw3LU_K1xupj8NuB/view?usp=sharing

Den offentliga reaktionen från Mehmet Kaplan där Kaplan säger att kraven i detta brev är ”helt taget ur luften” stämmer alltså inte. Tvärtom hade de diskuterats och var förankrade inom Sveriges muslimska förbund (SMF). Förklaringen är helt enkelt att Kaplan var tvungen att göra ungefär som al-Banna 1946 då hans hemliga militära gren hade avslöjats, förneka saken och offra sin förtrogne medarbetare. Kaplan och de andra hade troligen inte alls förväntat sig den massiva motreaktionen från svenska media och politiker eftersom tidigare utspel om detta, som Aldebes brev 1998, hade passerat obemärkt eller inte tagits på allvar; som vi såg fick tankarna om särslagstiftning då stöd av Jan Hjärpe. Till detta kommer att Mehmet Kaplan stod på Miljöpartiets riksdagslista. Hans starka reaktion utåt i media kan ha att göra med att han inte ville förstöra sina chanser inför valet 2006.

I en arabisk artikel i Danmarks Nyheder 2010, klagade Aldebe över att hans brev resulterade i att han offrades som syndabock av sina kolleger och hölls ansvarig för de krav som han ställde. Dessutom upplöste Islamiska förbundet SMF:s politiska frontorganisation PIS som var Aldebes idé om hur man skulle kunna sätta större tryck på det politiska etablissemangen i Sverige (se kapitel 7.3.2). Abdirizak Waberi ersatte Aldebe som vice ordförande i SMR. Aldebe skriver, fortfarande i den arabiskspråkiga Danmarks Nyheder (min översättning):

Brödraskapets ledare, ledda av broder Chakib Benmakhoulouf, ansåg att jag gick över alla gränser och kränkte den broderliga relationen mellan brödraskapet och socialdemokratiska partiet och det kristna blocket [broderskapsrörelsen], särskilt efter att integrationsministern i den socialdemokratiska regeringen – Jens Orback – kontaktade Mostafa Kharraki och Muhammad [Mehmet] Kaplan i egenskap av ledare för Sveriges muslimska råd och krävde ett tydligt ställningstagande mot dessa krav och att ta avstånd från mig. Och de avtog mycket riktigt dessa krav utan att hänvisa till kadern och tog avstånd från detta brev och att de skulle känt till det och de gjorde detta för att skydda muslimernas intressen.¹⁴⁷⁵

Det finns ett intressant politiskt uttryck i slutet av citatet ovan, ”att skydda muslimernas intressen”. Aldebe är skolad i Brödraskapets ideologi och kunde nog sin al-Qaradawi, för detta är den grundläggande principen för att få tillämpa *taqiyyah* (kapitel 14.4). Utöver reaktionen från integrationsministern Jens Orback meddelade Socialdemokratins partiledare Göran Persson offentligt att partiet endast skulle ha förbindelser med demokratiska organisationer och att samhället borde avstå från relationer med de icke-demokratiska strömningarna. Nalin Peggul, ledare

¹⁴⁷⁵ Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السودانية والإخوان المسلمون”, Synpunkt: Svenska val och Muslimska brödraskapet), Danmarks Nyheder 2010-09-17. <http://web.archive.org/web/20160517131741/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

”اعتبر قادة الإخوان بقيادة الأخ شبيب بن مخلوف أنني تجاوزت كل الحدود وأسأت للعلاقة الإخوانية والحزب الاشتراكي وكتلة المسيحيين وخاصة بعد قيام وزير الاندماج في حكومة الحزب الاشتراكي - بنس أوربك- بالاتصال بمصطفى الخرافي ومحمد كبلان بصفتهم قياديين في المجلس الإسلامي السويدي وطالبهم بموقف صريح يستنكر هذه المطالب وتبرؤوا مني وفعلاً اجتهدوا وبدون الرجوع للكوارر باستنكار هذه المطالب وتبرؤوا من هذه الرسالة وأنكروا معرفتهم بها وفعلوا ذلك لحماية مصالح المسلمين.”

för S-kvinnorna, kommenterade att fundamentalistiska strömningar inte är representativa för majoriteten av Sveriges muslimer, och att hon hade kapat alla förbindelser med dessa organisationer, när hon blev ordförande för Sveriges Socialdemokratiska Kvinnoförbund.

Ordföranden för Broderskapsrörelsen, Peter Weiderud, tolkade Göran Perssons ord på ett annat sätt. Han kommenterade i Sveriges Radio att han personligen föredrar dialog framför bojkott, eftersom bojkott skulle isolera en stor grupp medborgare från politiskt arbete. Broderskapsrörelsen deltar i dialog och samverkan med SMR som representerar 75 tusen muslimer, hävdade han (en siffra som vi vet är mycket tveksam men som spreds via media som ett faktum av många vid denna tid (se kapitel 7.2, och 7.3.1). Det viktiga är dock inte brevet, tycks Weiderud, utan att att SMF och den islamiska rörelsen i Sverige (förutom att representera ”75 000 medlemmar”) hjälper muslimer att integreras i samhället.¹⁴⁷⁶

17.3.10 Missförstånd, dialog eller politisk opportunist

I en uppsats, skriven av religionshistorikern Fredrik Fischer som lades fram vid Stockholms universitet våren 2000, efter intervjuer med Mahmoud Aldebe och Ola Johansson, drogs slutsatsen att det fanns ett missförstånd eller överförväntning mellan de två organisationerna. Medan den kristna Broderskapsrörelsen och Socialdemokraterna betraktade Politisk Islamisk Samling (PIS) som en organisation som förbereddes för att gå med i partiet, föreskrivet i stadgarna hos både PIS och SMR:s att båda är fristående organisationer.¹⁴⁷⁷

Fischer finner också hur Aldebe hade gjort flera uttalanden om att PIS var en oberoende institution inom SMR, och att SMR i sin tur enligt sina stagar har förbindelser med alla partier. Dessa jämförde han med uttalandet från Broderskapsrörelsen som sitter och diskuterar olika scenarior för att inkludera PIS i partiet. Det är tydligt att SMR och Broderskapsrörelsen förhandlade med varandra i någon slags politisk naivitet eller med gömda kort. Entusiasmen att nå de speciella politiska målen var ett hinder för att se att dessa mål var motstridiga. Den information som Socialdemokraterna erhöll om att SMR representerar hundratusentals muslimer i Sverige var propaganda som inte har någon koppling till verkligheten.

Ordföranden för Broderskapsrörelsen Peter Weiderud tog fasta på detta. Muslimröster skulle bli ett återkommande tema i hans offentliga framträdanden de

¹⁴⁷⁶ Mats Eriksson, ”Diskussion om Broderskaps kontakt med muslimsk organisation”, SR 2006-05-16.
<http://web.archive.org/web/20180114194532/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=858007>

¹⁴⁷⁷ Fredrik Fischer, Politisk Islamisk Samling, Stockholms universitet, vårterminen 2000, mottagna via e-post. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/17SfKTDOrzKqOqSzGxKFZSqDQVKHvzY2Q/view?usp=sharing>

närmaste åren. Inför valet 2010 skrev han i den socialdemokratiska tidningen *Aktuellt i Politiken* några dagar före valet om vikten av ”muslimska röster” för Socialdemokraterna. Han påpekade att 75 procent av muslimerna i Sverige i det förra valet 2006 hade röstat på Socialdemokraterna.¹⁴⁷⁸ Weiderud ger inga belägg för dessa siffror. Enligt forskaren Lennart Weibull finns det inget statistiskt underlag som bekräftar det som Peter Weiderud säger.¹⁴⁷⁹ Weiderud beskrev också muslimer som en socialt utsatt grupp och att socialdemokratisk politik gynnar dem bäst. Den teologiska kritiken mot kapitalismen, i islam är betydelsefull anser han. Weiderud beskriver samarbetet med SMR med att:

Vi har vidare tagit muslimer på allvar, gett dem plats på våra listor och Broderskapsrörelsen har i 15 år fört dialog med muslimska organisationer och öppnat vårt medlemskap för muslimer.¹⁴⁸⁰

Samtidigt formulerade några ”aktiva muslimer” inom Socialdemokratin ”ett manifest för muslimska socialdemokrater”. Där saknas emellertid skrivningar mot diskriminering på grund av sexuell läggning, vilket är rimligt eftersom dessa ”muslimer” troligen tillhör eller är sympatisörer med SMR eller IFiS och deras ideologi (se kapitel 10.4.2). Peter Weiderud försvarade detta i en debattartikel på Sveriges televisions nyhetssida. Han skriver att:

HBT-frågorna är viktiga också för muslimer, även om de hamnat bakom en del andra frågor som upplevts som mer akuta. I Afrika, Asien, Mellanöstern och Östeuropa har dessa frågor bara börjat diskuteras. Det innebär att nya svenskar – både kristna och muslimer – på kort tid behöver processa denna och många andra frågor.¹⁴⁸¹

Weiderud presenterar en typisk socialdemokratisk politik som byggs på dialog och inkludering. Fram till idag däremot har ”aktiva muslimer” i partiet inte formulerat någon kritik av formuleringarna i manifestet.

I valrörelsen 2010 presenterade Broderskapsrörelsen ett program för att attrahera de muslimska rösterna genom en ny tidning, *Islam och Politik*, där Omar Mustafa, sekreterare för Sveriges Unga Muslimer, skrev en artikel om de problem som muslimska familjer möter i Sverige. Han skrev att han hade hört vittnen berätta att kommunerna tog muslimska familjers barn till kristna familjer för att konvertera

¹⁴⁷⁸ Peter Weiderud , *Aktuellt i Politiken*, 2010-09-02.

¹⁴⁷⁹ E-brev från Lennart Weibull, 2017-11-15. Den första statistiken angående muslimernas röster kom i samband med valet 2014, då deltog endast 21 muslimer i opinionsundersökningar om vilka partier de röstade på och det finns inte tillräckligt med underlag för att kunna dra några slutsatser från dessa undersökningar, bekräftar Lennart Weibull.

¹⁴⁸⁰ Peter Weiderud , *Aktuellt i Politiken*, 2010-09-02.

¹⁴⁸¹ Peter Weiderud , ”Ordförande för Broderskaparna, Peter Weiderud: S-muslimer kan inte förväntas ha samma förståelse för HBT-personer”, SVT debatt, 2011-01-04.
<https://web.archive.org/web/20110110023341/http://svtdebatt.se/2011/01/s-muslimer-kan-inte-forvantat-ha-samma-forstaelse-for-hbt-personer/>

dem från sin religion och: ”Föräldrarna är helt oskyldiga och omhändertagande beror i stället på ’muslimfientlighet’, något som de drabbade familjerna vittnat om”.¹⁴⁸² Detta är en typ av retorik och informationsstrategi som dels ingår i ett försvar av den islamiska enklaven, dels målar upp den sekulära staten som ett hot mot ”muslimerna”. Nedan framkommer att detta blev en ledande retorik och valfråga i valet 2022 genom det nystartade, islamistiska partiet Nyans (se kapitel 18.4 nedan).

17.4 Kollektiv samverkan och entrism med Moderaterna

17.4.1 Inför valet 2010

Som vi läst ovan (17.3) har ledningen för Islamiska förbundet (IFiS), i sin roll som ledamöter också i styrelsen för paraplyorganisationen SMR, uttalat sig som representanter för Sveriges ”muslimer” i förhandling med Socialdemokraterna inför valen 1994 och 1998. I statliga arkiv finns det ett brev från Farhad Uddin Ahmed, Ordförande i PIS (Politisk gren av SMR) till Göran Persson efter den socialdemokratiska valsegern 2002. I brevet hävdar han att valsegern är ett resultat av att muslimer röstade på Socialdemokratiska partiet. Han bekräftar det med opinionsmätningarna och påpekade att Socialdemokratin normalt skulle ha fått högst 38% i Stockholm, men med muslimernas röster blev det valseger med över 40%.¹⁴⁸³ SMR uppfattar sitt arbete i valkampanjen som avgörande och följaktligen fungerar de som vägmästare i den demokratiska processen.

Inför valet 2010 aktualiserades frågan om ”muslimernas” röster igen. Islamiska förbundet (IFiS) genom dess ordförande, Abdirizak Waberi, förhandlade med Moderaterna för att finnas med på deras vallistor. Brödraskapet använde inte längre Sveriges muslimska råd (SMR) eller Politisk islamisk samling (PIS) utan den nya ”opolitiska” organisationen, Muslimskt politiskt forum (MPF) (se kapitel 7.3.3).

Abdirizak Waberi fick en plats i riksdagen som representant för Moderaterna i Göteborg. Han var nummer fem på listan och fick 772 personröster.¹⁴⁸⁴ I en fråga till valmyndigheten om huruvida rösterna på Waberi påverkade resultatet i valet var

¹⁴⁸² Omar Mustafa, ”Omhändertagande på suspekta grunder”, Islam och politik, 2011-11-21. <https://web.archive.org/web/20141110045031/https://annaardin.files.wordpress.com/2013/12/i-och-p-2010.pdf>

¹⁴⁸³ Ett Brev från Sveriges muslimska råd till Göran Persson, ”Grattis statsminister Göran Persson”, 2002-09-18. Regeringskansliet, arkiv SB2022/9217. <https://drive.google.com/file/d/1-SvcdQ2wb9rDsbj1VktMYTyK25cmIa5D/view?usp=sharing>

¹⁴⁸⁴ Valmyndigheten, ”Val till riksdagen - Personröster - Göteborgs kommun”, 2010-09-23. <http://web.archive.org/web/20160326072106/http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rvalkrets/16/personroster.html>

svaret nej, eftersom andelen personröster var så låg.¹⁴⁸⁵ Valresultatet visar att myten om ”muslimrösterna” inte stämmer, antal medlemmar som de uppger att de har i sina organisationer är överdrivet (kapitel 7.2). Valresultatet visar dock att Brödraskapet har lyckats att nå en framträdande politisk position genom att Abdirizak Waberi hamnade på valbar plats och blev medlem i det prestigefulla försvarsutskottet. Detta gav honom ett stort inflytande bland sina landsmän i Somalia, och stärkte hans politiska karriär i Somalia, som en av ledarna för Muslimska brödraskapets gren där (Återigen en indikation på Brödraskapets transnationella karaktär.) Även Mehmet Kaplan kom in i riksdagen igen, men genom Miljöpartiet.

I den tidigare nämnda artikeln på *Tunis News* webbplats kommenterade Mahmoud Khalfi stolt valresultatet som ett tecken på normalisering för islamister i Europa. Han beskriver Kaplan och Waberi:

Även om Mehmet är klassad som islamist, är han inte känd för att tillhöra någon intellektuell trend som Abdirizak Waberi som vann en plats i riksdagen 2010 på listan hos det största partiet i den styrande koalitionen. Han var då ordförande för Islamiska Förbundet i Sverige som känt för sin Muslimska Brödraskapets inriktning.¹⁴⁸⁶

Att Kaplan beskrevs som islamist men inte samma skola som Waberi kan förklaras med hans relation med *Millî Görüş*, men också att han nu hade fått en ledande roll i riksorganisationen SMF. Hans nära relation till *Millî Görüş* kommer att uppmärksammas senare i media, och bli till en politisk skandal. Det verkade dock som om detta resultat inte tilltalade Aldebe, som lade fram ett förslag om att bilda ett muslimskt parti. Aldebe kräver fortfarande ett eget parti för Sveriges muslimer. Det skulle komma ett 2019, men inte grundat av Mahmoud Aldebe (se nedan kapitel 18.4).¹⁴⁸⁷

Efter valet av Waberi till det prestigefyllda försvarsutskottet i riksdagen överlämnade han sin position som ordförande för Islamiska Förbundet till Omar Mustafa. Sveriges Television sände 2012 ett program om islamiska samhällens hållning gällande kvinnofrågor och frihet. I programmet gjorde Waberi uttalanden som strider mot principerna om jämställdhet, frihet och demokrati. Waberis partikollegor, Tomas Tobé, vice gruppleddare för Moderaternas riksdagsgrupp

¹⁴⁸⁵ E-post från Sveriges valmyndighet, 2017-12-21.

¹⁴⁸⁶ Mahmoud Khalfi, ”محمود الخلفي: قراءة في الواقع السياسي التونسي”, *Tunis News* 2013-02-18. <http://web.archive.org/web/20160921114349/http://tunisnews.net/2013-02-18-08-10-18/>

”ورغم أن السيد محمّد مصنف كإسلامي إلا أنه لم يعرف عنه انتماء فكري مثل السيد عبد الرزاق وإبري الذي نجح في الحصول على مقعد بالبرلمان سنة 2010 ضمن قائمة أكبر أحزاب الائتلاف الحاكم وكان حينها رئيساً للرابطة الإسلامية في السويد ذات التوجه الإخواني المعروف”.

¹⁴⁸⁷ Mahmoud Aldebe, ”وجهة نظر: الانتخابات السودانية والإخوان المسلمون”, *Danmarks Nyheder* 2010-09-17. <https://web.archive.org/web/20160517131741/http://www.akhbar.dk/ar/article2/1309-2010-09-17-09-35-09.html>

Cecilia Magnusson riksdagsledamot och förbundsordförande för Moderaterna i Göteborgs stad, försvarade dock honom i en artikel i Gefle Dagblad där det fastslogs att vad han sa i programmet är vad Koranen säger, inte hans uppfattning. I artikeln citeras Waberi:

Jag är svensk och dessutom är jag troende muslim. Jag är en varm anhängare av de mänskliga fri- och rättigheterna. Jag är för jämställdhet mellan könen, då är man varken överordnad eller underordnad. Svensk lagstiftning bygger på den principen där även homosexuella ska ha samma fri- och rättigheter som andra och det tycker jag är bra. Jag är ledsen att jag missförstått och får i fortsättningen vara mycket tydligare.¹⁴⁸⁸

Det är märkligt att partikolleger kunde citera Waberi utan att förklara Waberis syn på och relation till Koranen. Förklaringen var inte övertygande och det gav en signal till partiet om att något inte stämde ideologiskt. Senaste uppdateringen för Waberis webbsida som skapades i samband med valet var 2013-08-19 "Liberalismens död i Egypten".¹⁴⁸⁹ Waberi placerades inte på någon av Moderaternas listor inför nästa val 2014 och hans aktivitet i partiet efter valperioden var obefintlig.

En annan aktör som var aktiv i Moderaterna var Adly Abu Hajar (storägare i al-Taqwabanken, se kapitel 4.6.4). Enligt en intervju i Lorenzo Vidinos intervjubok *The Closed Circle. Joining and Leaving the Muslim Brotherhood* (2020) hade han tidigt tagit det då kontroversiella steget att börja delta i svensk partipolitik och blivit ledamot i Rosengårds stadsdelsfullmäktige för Moderata samlingspartiet.¹⁴⁹⁰ I en annan intervju i Youtubekanalerna "Ramadanminnen" 2019, berättade Abu Hajar för de arabiska lyssnarna om sin avsikt när han gick in i den svenska politiken. Hans avsikt, tillsammans med andra aktiva muslimer i ett nätverk som han hade skapat, hade inte varit att bedriva moderat politik utan hade varit att förbättra "bilden av islam" och muslimer och "stärka muslimers ställning". I intervjun fick han följdfrågan om han verkligen hade gått in i Moderaterna med en dold agenda, på målerisk arabiska *Ghaya fi nafs Yakob*, (ordagrant översatt: "syfte i Jakobs medvetande"), svarade han uttrycksfullt: "Absolut".¹⁴⁹¹

¹⁴⁸⁸ Cecilia Magnusson & Tomas Tobé, "Främlingsfientliga -krafter ljuger om Waberi", Gefle Dagblad, 2012-12-06.

<https://web.archive.org/web/20181012193954/https://www.gd.se/artikel/opinion/debatt/framlingsfientliga-krafter-ljuger-om-waberi>

¹⁴⁸⁹ Waberi.se, "Liberalismens död i Egypten" 2013-08-19.

<https://web.archive.org/web/20131002145827/http://www.waberi.se/>

¹⁴⁹⁰ Vidino, 2020: 144.

¹⁴⁹¹ Youtube, Marwan ElMoughrabi, "الحلقة (22) من سلسلة حلقات برنامج (ذكريات رمضان في مالمو) ضيف", 2019-06-11.

https://www.youtube.com/watch?v=sSAH_8GDFQc&list=PLenuqZfiJWyiwiseJr1R5hRS5iiGCO_6Q&index=3&t=1501s Avhandlingsarkiv 22-02-2022, (min.19).

<https://drive.google.com/file/d/1skhP7IjzIFTFvVwGxEvMq1GV310ImoS/view?usp=sharing>

I denna intervju gav Abu Hajar exempel på att han också hade lyckats att påverka de moderata politikerna att inte införa förbud mot *niqab* och andra beslut som rörde muslimer. Abu Hajar hade också lyckats skapa ett råd i Malmö, där han själv var ordförande, som kunde utdela fatwor och ge vägledning till muslimer i viktiga frågor. Han beskriver detta råd som: ”Det högsta rådet för muslimer i Skandinavien som kan användas i kontakter med domstolar i Libanon, Jordanien, Irak och Syrien.” Jan Hjärpe, professor i islamologi vid Lunds universitet, beskrev 2005 rådet som ”ett försök att införa en muslimsk rättsskipning som kan fungera parallellt med de svenska domstolarna”.¹⁴⁹² Hajars självständiga verksamhet väckte ont blod bland det mer traditionalistiska ledarskapet i Stockholm, hävdar han i intervjun med Vidino. En händelse kan styrka hans berättelse om detta. I UD:s arkiv hittade jag ett dokument som kan tyda på att det skedde en tyst kamp mellan Hajars nätverk i Malmö och ledarskapet i Stockholm om vem som skulle få framstå som representant för muslimer i Sverige. Abu Hajar var gift med konvertiten Anne Sofie Roald, den ovan nämnda framstående forskaren. Mahmoud Aldebe skriver till UD och kräver en förklaring om det stämmer att UD har skickat Anne Sofie Roald som en representant för Sveriges muslimer till en internationell konferens som hölls i Sudan 1998, ett land som styrdes med hjälp av Muslimska Brödraskapet vid den tidpunkten. Aldebe skickade en kopia av en artikel i en arabisk tidning till UD där detta framgår, och förklarar att Anne Sofie Roald inte alls representerar ”svenska muslimer” som det hade påståtts i artikeln. Brevet var undertecknat av Aldebe i hans egenskap av ordförande för Sveriges muslimska råd (SMR).¹⁴⁹³

Händelsen illustrerar för det första att Sverige ingår i Muslimska brödraskapets transnationella nätverk och att Aldebe blir irriterad om ”fel” person företräder ”svenska muslimer”. Men för det andra illustrerar det begreppet ”entrism” som jag tycker fångar Islamiska förbundets (IFiS) och de svenska islamisternas motiv när de ”deltar i politiken” och går in i etablerade politiska partier.

(غايه في نفس يعقوب) är ett svåröversatt idiomatiskt uttryck. Det handlar om att profeten Jakob enligt koranen skickade sina söner under svälteperioden till Egypten på flera vägar utan förklaring.

¹⁴⁹² Claes Fürstenberg & Per-Jakob Kamienski, ”Muslimskt råd skipar parallell rättvisa”, Sydsvenskan, 2005-04-22.
<https://web.archive.org/web/20120114234012/http://www.sydsvenskan.se/malmo/article19668.ece>

¹⁴⁹³ Regeringskansliet, Brev från Lars Lönnback till Mahmoud Aldebe, 1998-02-10. Avhandlingsarkivet. 41/004 P82I https://drive.google.com/file/d/1-TtPg18gfRZIsakGnR_g9uzHyD1gkrlM/view?usp=sharing

Kapitel 18. Wasatiyyah i Sverige (2): Semikollektiv och individuell samverkan och entrism

18.1 Semikollektiv samverkan och semikollektiv entrism med Socialdemokraterna

Jag valde termen ”semikollektiv” för att den här typen av politiskt deltagande, som inte handlar om att en hel organisation samverkar med ett helt parti. Nu var det i stället en grupp individer på hög nivå inom nätverket som 2010, under ledning av Omar Mustafa, då ordförande för moderorganisationen Islamska Förbundet (IFiS), och Rashid Musa, då ordförande för moderorganisationens ungdomsförbund Sveriges unga muslimer (SUM), närmade sig en sidoorganisation till socialdemokratin, Broderskapsrörelsen med dess lokalförening i Stockholm, den nybildade föreningen Hjärta. Broderskapsrörelsen kände väl till dessa personers organisatoriska tillhörighet sedan tidigare samarbete och välkomnade dem in i samarbetet. Bakgrunden var följande.

Efter valet 2010 hade Omar Mustafa på allvar trätt ut på den politiska scenen, tidigare sekreterare för Sveriges unga muslimer SUM. Nu var han efterträdare till Abdirizak Waberi som ordförande i IFiS, Waberi hade ju blivit riksdagsman för Moderaterna. Mustafa deltog därefter i grundandet av ett socialdemokratiskt lokalförbund inom Broderskapsrörelsen, föreningen Hjärta – troende socialdemokrater i Stockholm. tillsammans med bland annat de pro-islamiska och multikulturalistiska ideologerna och aktivisterna Mattias Irving och Anna Ardin. Den positiva attityden mot ”islam” och vikten av att bjuda in till dialog och deltagande signalerades vid denna tid också på ett annat sätt inom Broderskapsrörelsen. Ledda av sin ordförande, Peter Weiderud, och stödda av trion Mustafa, Irving och Ardin, bytte Broderskapsrörelsen 2011 namn till Tro och Solidaritet inom socialdemokratin.¹⁴⁹⁴ Detta förslag hade lagts fram redan under den inledande perioden av dialog mellan Sveriges muslimska råd (SMR) och Broderskapsrörelsen på 1990-talet. Med detta namnbyte signalerade man en öppenhet för andra religioner, i praktiken betydde det islam och muslimer. Det är kännetecknande att Broderskapsrörelsen ordförande Peter Weiderud betonar att

¹⁴⁹⁴ *Dagen*, ”Broderskapsrörelsen har bytt namn, 17 juni 2011.

”Hjärtas kongressombud nöjda med namnbytet!”, Hjärta. Troende Socialdemokrater i Stockholm, 2011-06-18.

<http://web.archive.org/web/20110822090304/https://cordialis.wordpress.com/2011/06/18/namnbyte/>

namnbytet är till för att integrera muslimer i Socialdemokratin. I sitt inledningsanförande sade han:

När Broderskapsrörelsen grundades förekom inte muslimer i den svenska religionsstatistiken, men successivt har vårt land blivit mer likt världen i stort. Det finns 200 000 muslimer i Sverige... Broderskapsrörelsen har under många år stått på barrikaderna för att de ska få religionsfrihet och försökt motverka diskriminering. Vårt engagemang har inletts stor respekt i de här grupperna och många söker sig till oss, trots att vårt namn varit kristet.¹⁴⁹⁵

Omar Mustafa blev därefter ordförande i Hjärta i mars 2013. Vid samma årsmöte 2013 valdes Rashid Musa – radikal ordförande för Sveriges unga muslimer och aktivist i radikala MMRK och beundrare av den revolutionäre Malcolm X från Nation islam i USA (se kapitel 7.4.1 ovan) – till styrelsen och valberedningen.¹⁴⁹⁶

Den tidigare sekreterare för Broderskapsrörelsen, Ola Johansson (beundrare av den radikale islamisten Sayyid Qutb)¹⁴⁹⁷ valdes också till valberedningen, detta nämner jag bara för att förtydliga Omar Mustafas och Rashid Musas politiska förtroende och status, men också för att peka på den idémässiga bredden i riktning mot radikal islamism inom Hjärta. Genom sitt omvitnat vinnande sätt blev Omar Mustafa mycket populär inom islamvänliga och multikulturalistiska kretsar inom socialdemokratin. När Omar Mustafa senare under 2013 tvingades lämna socialdemokratin, se nedan, fick naturligtvis relationen mellan partiet och föreningen Hjärta en knäck. Mustafa fortsatte dock inom Hjärta tillsammans med Musa, Irving och Ardin. Tilläggas bör att föreningen Hjärta i januari 2022 till slut lämnade Socialdemokratin (och därmed Tro och solidaritet) eftersom man ansåg att partiet inte längre var öppet för den proislamiska politik man själv ville driva under öppenhetens och solidaritetens banér.¹⁴⁹⁸

Omar Mustafa hade som ung varit aktiv i *Sveriges Muslimska Scouter* (SMS). Religionsvetaren Mattias Gardell, som hade fått ett officiellt uppdrag att granska penningstödet till civila organisationer, refererade till Omar Mustafa i en av sina finansiella rapporter som en ung föredömligt representativ muslim.¹⁴⁹⁹ Omar

¹⁴⁹⁵ Dagen 17 juni 2011, ibid.

¹⁴⁹⁶ Hjärta Troende Socialdemokrater i Stockholm, Rapport från årsmötet! 2013-03-27. <https://web.archive.org/web/20210204081250/https://cordialis.wordpress.com/2013/03/27/rapport-fran-arsmotet/>

¹⁴⁹⁷ Se t.ex. Ola Johansson "Qutb viktig för fredlig islam", *Expressen* 8 maj 2006, samt Expressens ledarredaktions svar 17 maj 2006, "Ola Johansson har fel om Qutb".

¹⁴⁹⁸ "S-föreningen hjärta lämnar partiet", *Fempers* 14 januari 2022. Se även Föreningen Hjärta - troende socialdemokrater i Stockholm, "Varför blöder socialdemokratin".

¹⁴⁹⁹ Mattias Gardell, "Islam och muslimer i Sverige, En utvärdering av trettio projekt finansierade av Arvsfonden 1994–2006", Arvsfonden, maj 2010. http://web.archive.org/web/20140811172626/http://www.arvsfonden.se/sites/default/files/article_reports/utvarderingsrapport_-_islam_och_muslimer_i_sverige.pdf

Mustafa anslöt sig tidigt till Sveriges Unga Muslimer (SUM) genom vilka han blev medlem i sekretariatet för Muslimska Brödraskapets europeiska ungdoms- och studentorganisationen FEMYSO. Han deltog i konferenser och besökte flera länder där han träffade bland annat representanter för HAMAS (Muslimska Brödraskapets filial i Palestina samt den Iranstödda shia-milisen Hizbollah.)¹⁵⁰⁰ I Sudan deltog han i en konferens om Darfur som representant för FEMYSO och SUM. Sudan styrdes då av diktatorn Omar al-Bashir som kom till makten genom en militärkupp i samspel med Muslimska Brödraskapet riktad mot en demokratiskt vald regering som leddes av premiärministern Sadiq al-Mahdi. Efter militärkuppen började ett inbördeskrig och den sudanesiska regeringen anklagades för folkmord mot de afrikanska stammarna i Darfur. Islamiska förbundet (IFiS) har förklarat sitt stöd för det islamistiska styret i Sudan genom att bjuda in ledaren av Muslimska Brödraskapets sudanesiska gren, Ibrahim Al-Sanusi, till den årliga konferensen i Stockholm 1996 (se tabell i kapitel 6.5).

Omar Mustafa presenterade en rapport på förbundets webbplats som försvarade den sudanesiska regeringen. Han förklarar att alla som deltar i kriget "har samma utseende och etnicitet bortsett från att vissa har ett lokalt språk utöver arabiskan". Konflikterna mellan stammarna handlar i stället om tillgången till vatten och boskap. Omar Mustafa tillskrev den globala uppmärksamheten om Darfur-krisen sammanstötningen mellan den sudanesiska regeringen och det amerikanska oljebolaget Chevron som enligt honom drevs av den amerikanska utrikesministern Condoleezza Rice. Den sudanesiska regeringen förvisade Chevron från Sudan under förevändning av dess ineffektivitet.¹⁵⁰¹ Omar Mustafa kritiserade också media som beskrev situationen i flyktinglägren i Darfur som svår. Han jämför flyktinglägren med situationen i en av huvudstadens förorter, som han besökt, och kommer till den islamistiska regimens försvar: "I flyktingförläggningarna hade man åtminstone gratis mat, utbildning och sjukvård av hjälporganisationer".¹⁵⁰² Relativiseringen av folkmordet den sudanesiska regeringen var anklagad för, och det politiska stödet till den islamistiska regeringen i Sudan i hans artiklar, följer al-Qaradawis uttalade syfte om att Brödraskapets organisationer i Europa ska stödja sina bröder utomlands i deras olika politiska projekt (se kapitel 16.2.1).

Som ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) intervjuades han i den saudiska officiella TV-kanalen Al Ekhbariya 2014 Channel. I intervjun hyllade Omar Mustafa den saudiska regeringen för deras ekonomiska stöd till bygget av den

¹⁵⁰⁰ Omar Mustafa, Muslimska Familjedagarna MFD. Avhandlingsarkivet.
<https://drive.google.com/file/d/1y9UV0hYlYQQD269GTBpm8K82wBU4LPvQ/view?usp=sharing>

¹⁵⁰¹ Ibid.

¹⁵⁰² Omar Mustafa, "Min resa till Darfur, Omar Mustafa berättar om sin resa till Darfur", Islamiska Förbundets webbsida, 2008-06-06.
http://web.archive.org/web/20080505222305/http://www.islamiskaforbundet.se:80/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=62

stora moskén i Göteborg.¹⁵⁰³ Han beskriver Islamiska förbundet (IFiS) som en politisk gemenskap som lyckades att få förbundets ordförande att bli invald riksdagen. Waberis valseger beskriver han som ett erkännande från partier och politiker av Islamiska förbundets maktposition och inflytande. Mustafa beskriver förbundets politiska roll som representanter för muslimer med mål att försvara deras rättigheter när det gäller lagstiftningsfrågor i Sverige, den palestinska frågan, humanitära frågor som den somaliska frågan och frågor angående den arabiska våren. Mustafa gav ett exempel när förbundet krävde att den svenska regeringen skulle bryta sina diplomatiska och ekonomiska förbindelser med den syriska regimen (Muslimska brödraskapets fiende, förklarad som *kufar*, otrogna och utsatt för väpnad jihad utifrån en fatwa av Yusuf al-Qaradawi).¹⁵⁰⁴ Alla dessa politiska ställningstaganden och aktiviteter som Mustafa beskriver stämmer väl med al-Qaradawis tänkande och målsättningarna i dennes ”europeiska strategi” enligt ovan (se kapitel 14.5 och 16.1).

I statliga arkiv finns några dokument som visar på Mustafas politiska aktivitet i Sverige innan han anslöt sig till Socialdemokraterna. Som sekreterare för Sveriges unga muslimer (SUM) skrev Mustafa år 2006 ett protestbrev till den moderate statsministern Fredrik Reinfeldt, efter att denne hade tillträtt som statsminister. I brevet protesterar Omar Mustafa mot utnämningen av den ”islamofobiska Nyamko Sabuni till integrationsminister”. Han bad statsministern att ”sparka henne och bli muslimernas hjälte” och han lade till det frestande lockbetet inom parentes: ”(=kan leda till att du vinner nästa val också)”, det vill säga genom ”muslimröster”.¹⁵⁰⁵

Omar Mustafa deltog i debatten 2011 när Islamiska förbundet och dess sidoorganisationer bjöd in gäster som är kända som ”antisemiter” och ”homofober”. Han försvarade inbjudningarna och anklagade, som ordförande för Islamiska förbundet (IFiS), kritikerna för ”islamofobi”. Han påstår följande på webbplatsen Newsmill:

Islamofoberna har sedan länge försökt bevisa att vi muslimer och ledare för muslimska organisationer sympatiserar och praktiserar kvinnoförtryck, antisemitism och terrorism. Men deras [på lösa grunder] baserade islamofobiska föreställningar ger dem sällan någon trovärdighet. Nu upprepar man försöken genom att koppla oss till citat som sagts vid något tillfälle av en person på andra sidan jorden, som vi någon gång har bjudit till en konferens där denne ska tala om något helt annat. I vilka andra sammanhang klumpar man ihop människor och anklagar dem på detta sätt?¹⁵⁰⁶

¹⁵⁰³ Al Ekhbariya, Saman Fakhri intervjuade Omar Mustafa. <https://youtu.be/E-sSpp6T9xk>

¹⁵⁰⁴ Ibid.

¹⁵⁰⁵ Omar Mustafa, Regeringskansliet, 2006-10-22, Dnr: SB2006/10634. Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/152kX6RHokTXY5-nhkIkyNQodxCvtsWVE/view?usp=sharing>

¹⁵⁰⁶ Omar Mustafa, ”Negativa generaliseringar en del av islamofobisk idétradition”, Newsmil, 2011-03-31.

Uttalandet skedde i samband med att media hade kritiserat Sveriges unga muslimer (SUM) för inbjudan av en homofobisk predikant som jag nämnde tidigare i samband med synen på homosexualitet (kapitel 11.4.6). Saken är ju inte enbart en idédebatt. Kritiken mot SUM kan ju äventyra föreningens ekonomiska bidrag från det offentliga Sverige. Omar Mustafas egen syn på homosexualitet återkommer jag till nedan.

Vid Muslimska familjedagarna 2014, i en panel som handlade om det så kallade "mediedrevet" mot honom 2013 när han skulle inväljas som suppleant i socialdemokratins partistyrelse, berättade Omar Mustafa om början av sin politiska bana med Socialdemokraterna (jag återkommer till detta nedan). Mustafa förklarade att en anledning till engagemanget i Socialdemokratiet var att han ville påverka Socialdemokraterna politiskt eftersom de saknade en ideologisk drivkraft, kunskap och engagemang i de frågor om "islamofobi" som han ville driva och som han beskrev som en "strukturell rasism". Den andra anledningen, säger han inför sin förstående publik, var att han var så trött på:

"Muslim Alibi som hela tiden skulle tas fram för att representera mig och er ... De säger, "min mamma ber" och sen i nästa mening så säger de det mest islamofobiska man någonsin kan tänka sig på bästa sändningstid."¹⁵⁰⁷

Vad Mustafa avser här måste tolkas. Jag utgår från hans inlägg på Newsmill ovan samt panelens diskussioner. Det han menar med "Muslim Alibi" är troligen de sekulära muslimer som uttalar sig i TV och betonar sin muslimska bakgrund, i Sverige islamismkritiska "förortsfeminister" som Nalin Peggul och Hanna Gadban. Men vad han menar med det "islamofobiska" som de uttalar är också svårt att veta. Utgående från debatten som varit, är det "islamofobiska" troligtvis dessa personers kritik att Islamiska förbundet (IFiS) inte representerar landets muslimer, att förbundet har en kvinnoförtryckande eller kvinnoförnedrande attityd och ideologi, liksom att det går "moralpoliser" i förorten som pekar på kvinnornas klädsel. Kampen mot "islamofobi" och "strukturell rasism" (mot muslimer) skulle senare återkomma många gånger i Mustafas politiska gärning, kopplat till socialdemokratiska sidoorganisationen Tro och solidaritet (SST).

Omar Mustafa berättar vid Familjedagarna 2014 hur det hela började, att han 2011 tillsammans med medlemmar från Broderskapsrörelsen och Sveriges unga muslimer (bland annat Rashid Musa ska vi få se), bildade Stockholmsföreningen Hjärta inom socialdemokratins sidoorganisation Broderskapsrörelsen som snart skulle byta namn till det islaminkluderande Socialdemokrater för tro och solidaritet (STS). Genom sin sammankoppling på ordförandenivå med Hjärta och Tro och

<https://web.archive.org/web/20130603212433/http://www.newsmill.se/artikel/2011/03/30/negativa-generaliseringar-en-del-av-islamofobisk-id-tradition>

¹⁵⁰⁷ Omar Mustafa, "Muslimska Familjedagarna MFD". Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1y9UV0hYlYQQD269GTBpm8K82wBU4LPvQ/view?usp=sharing>

solidaritet (STS) hade Islamiska förbundet (IFiS) rent taktiskt gjort ännu ett lyckat drag för att få det närmaste monopol på positionen som ”de svenska muslimernas” representant i det offentliga Sverige, utöver de åtgärder som tidigare har nämnts (se kapitel 7.2 och 7.3.1). Det synliggörs av Omar Mustafas karriär inom Hjärta och Tro och solidaritet enligt ovan.

Som ordförande i Hjärta, sedan årsmötet i mars 2013, nominerades Omar Mustafa till Stockholms arbetarekommun. I blixtsnabb politisk karriär valdes Omar Mustafa till suppleant i Socialdemokraternas partistyrelse vid S-kongressen i Göteborg den 7 april 2013. Dagen därpå publicerade Daniel Vergara på EXPO:s webbsida en artikel där han kritiserade detta inval och påpekade att Omar Mustafa hade bjudit in antisemiter i egenskap av ordförande för Islamiska Förbundet (IFiS) och att han på sin Facebook-sida var anhängare av den egyptiska presidenten Mursi, liksom av ideologen al-Qaradawi.¹⁵⁰⁸ I en intervju med partistyrelsen dagen efter svarade Mustafa på kritiken. När det gäller den första punkten förnekade han att han var antisemit.¹⁵⁰⁹ I intervjun beskrev han Al-Qaradawi som en av världens mest framträdande muslimska teologer, ”om du vill göra den jämförelsen kan man likna han med påven”. Men Mustafa delar inte al-Qaradawis antisemitiska åsikter, framhäver han, till exempel att se Förintelsen som Guds straff till judar. Mustafa berömde däremot al-Qaradawi för andra mer positiva fatwor och gav exempel på att han tagit avstånd från självmordsbombningar.¹⁵¹⁰ Det bör påpekas att Omar Mustafa genomför detta försvar retoriskt skickligt. Han försvarar sig utan att på ta avstånd från någon enda fundamental idé i Brödraskapets ideologi (se kapitel 10–12 ovan)., Han till och med lyckas relativisera al-Qaradawis syn på det judiska folket, som bestämda till utrotning av Gud. Mustafa verkar helt omedveten om att al-Qaradawi i synen på självmordsbombning i stället har utfärdat en fatwa som tillåter både självmordattentat och/eller raketattacker mot israeler och syrier (se kapitel 11.4, 11.6, 14.3.4, 16.2.3).

I en artikel i Aftonbladet försvarar Omar Mustafa sin ifrågasatta syn på jämställdhet och homosexualitet; jag återgav denna artikel ovan (se kapitel 10.3.4). Han beskriver sig stå för mångfald och jämlikhet, där en muslimsk kvinna i slöja ska ha samma grundläggande mänskliga rättigheter som en sekulariserad kvinna som hatar slöja, och som tar avstånd från alla försök att hindra kvinnor att leva sina liv efter

¹⁵⁰⁸ Daniel Vergara, ”Kritiserad socialdemokrat valdes in i partistyrelsen”, Expo webbsida 2013-04-08. https://web.archive.org/web/20140812003145/http://expo.se/2013/kritiserad-socialdemokrat-valdes-in-i-partistyrelsen_5821.html

¹⁵⁰⁹ Daniel Vergara, ”S-topp: Vi behöver bli tydligare”, Expo, 2013-04-09. http://web.archive.org/web/20130603094932/http://expo.se/2013/s-topp-vi-behoover-bli-tydligare_5823.html

¹⁵¹⁰ Ibid.

sina val.¹⁵¹¹ I uttalandet kan man dock inte få någon uppfattning i den omdiskuterade frågan om slöjan är en islamisk religiös symbol som muslimska kvinnor bör bära eller ej (se kapitel 10.3.4 om Abdirizak Waberis syn på detta). När det gäller homosexuella förtydligar Omar Mustafa inte sin egen ståndpunkt i frågan. Han försvarar den kloka lagstiftningen i Sverige som ger rätt till de enskilda religiösa församlingarna att själva definiera sina ritualer och vigsel-traditioner; underförstått att de islamiska församlingarna kan vägra detta.¹⁵¹² Återigen är Mustafa retoriskt skicklig. Han behöver genom dessa formuleringar inte backa från sitt uttalande i SR, mars 2010, där han hävdade att homosexualitet är förbjudet i islam,¹⁵¹³ och framhäver underförstått sitt förbunds rätt att inte viga homosexuella enligt den ”kloka” svenska lagstiftningen. Han justerade däremot sin ståndpunkt från Newsmill 2011 som återgavs ovan, när det gäller att bjuda in uttalade antisemiter till föreläsningar vid Islamiska Förbundets konferenser och dess anslutna organisationer. Visserligen borde förbundet få bjuda in vilka föreläsare de vill i yttrandefrihetens namn, till och med sådana som är emot judar och homosexualitet. Men nu har han kommit fram till att så kallade ”hatpredikanter” bara bör bjudas in om de starkt har tagit avstånd från sina tidigare, hatfyllda uttalanden.¹⁵¹⁴

Omar Mustafas otydliga eller tveksamma uttalanden var inte tillräckligt övertygande för den socialdemokratiska partiledningen. Partiledaren och statsministern Stefan Löfven kom slutligen med ett avgörande meddelande, att Omar Mustafa var tvungen att välja mellan IFiS och Socialdemokratin.¹⁵¹⁵ På en presskonferens annonserade Omar Mustafa sitt utträde ur Socialdemokraterna och anklagade partiets ledning för att ha utsatt honom för en betald mediekampanj.¹⁵¹⁶ Men ordföranden för Socialdemokraterna i Stockholm, Veronica Palm, som formellt hade nominerat Mustafa, sa att mediekampanjen inte hade något att göra med partiets beslut att vilja se Omar Mustafas avgång. Anledningen var enligt Palm att:

¹⁵¹¹ Omar Mustafa, ”Omar Mustafas svar på kritiken”, Aftonbladet, 2013-04-11.
<http://web.archive.org/web/20130414084749/https://www.aftonbladet.se/debatt/article16584895.ab>

¹⁵¹² Ibid.

¹⁵¹³ Sveriges radio, ”Unga muslimer”, 2010-03-24. Läst 2018-01-28.
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=3581188>
 Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/YJxxJ-isoLs>

¹⁵¹⁴ Ibid.

¹⁵¹⁵ Ekot/TT, ”Löfven: Omar Mustafa måste välja”, SR, 2013-04-13.
<https://web.archive.org/web/20160408174318/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5504176>

¹⁵¹⁶ Julia Milder, ”Omar Mustafa: Partiledningen vek sig för drevet”, SR 2013-04-13.
<http://web.archive.org/web/20160121092055/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5514206>

Omar Mustafa kunde inte - under den långa processen vi hade - ta avstånd för det han gjort som ordförande för Islamiska förbundet och säga att han inte kommer att göra det igen.¹⁵¹⁷

I panelen på Familjedagarna 2014 påstod Omar Mustafa däremot att Veronica Palm hade stor förståelse för hans religiösa ideologiska bakgrund och att valet av honom till styrelsen var på grund av att han representerade Islamiska Förbundet.¹⁵¹⁸ Faktum är nog att Veronica Palm troligen inte kände till att Islamiska Förbundet (IFiS) hade politiska band till Muslimska brödrskapet.¹⁵¹⁹ Omar Mustafa valde att avgå från sin post i partistyrelsen men också att lämna partiet. Han anklagade på Islamiska Förbundets webbsida socialdemokratiska partiets ledare för att skicka ett skrämmande budskap till muslimer i Sverige "att man inte kan förena ett partiuppdrag och ett uppdrag i det muslimska civilsamhället".¹⁵²⁰

Socialdemokratin hade varit splittrad, både om invalet av Omar Mustafa och beslutet om hans avgång. Men Mustafa hade ett osedvanligt starkt stöd från ledningen för Tro och Solidaritet. Ordföranden, Peter Weiderud skrev en artikel i Dagens Nyheter där han fastslog att Omar Mustafa representerade ett stort segment av väljare där 75% röstar på S. Och vill man inte bara betrakta dessa som "röstboskap" så måste man ju "ta vara på" kloka och progressiva ledare som Omar Mustafa, som verkligen i "en konservativ kontext" hade förmått åstadkomma förändringar när det gällde homosexuellas rättigheter och jämställdhet. (Weiderud berättar dock inte konkret vad detta skulle vara.)¹⁵²¹

Ulf Bjereld, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet och senare ordförande för Tro och Solidaritet, kommenterade på sin blogg att Omar Mustafas

¹⁵¹⁷ Ekot, "Palm: "Omar Mustafa kunde inte ta avstånd", SR 2013-04-23.

<https://web.archive.org/web/20130502015034/http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5514231>

¹⁵¹⁸ Muslimska Familjedagarna MFD. Avhandlingsarkivet.

<https://drive.google.com/file/d/1y9UV0hYlyQQD269GTBpm8K82wBU4LPvQ/view?usp=sharing>

¹⁵¹⁹ Om detta är sant är det ytterligare ett belägg för den okunnighet och omedvetenhet, kanske också naivitet, som jag anser har präglade det politiska Sverige i förhållande till Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk med de två ordförandena Abdirizak Waberi i Moderaterna och Omar Mustafa i Socialdemokratin. Om inte annat har man gravt underskattat dem som politiska aktörer med politisk erfarenhet och politisk intelligens, och underskattat deras politiska organisationer. Kan man rent av ha haft en sorts kolonial fördom där muslimer ses som huvudsakligen religiösa, så att man ser religiösa trossamfund där man borde se intelligent resonerande politiska aktörer med en genomtänkt agenda. En inte ovanlig attityd sedan européernas möte med arabvärlden, särskilt efter Ottomanska rikets fall.

¹⁵²⁰ Islamiska förbundets webbsida: Aktuellt, Omar Mustafas avskedsbrev.

<https://web.archive.org/web/20150627121956/http://www.islamiskaforbundet.se/sv/hem/tidigare-events/456-omar-mustafas-avskedsbrev.html>

¹⁵²¹ Peter Weiderud, "Omar Mustafa bedöms med annan måttstock än vi andra", Dagens Nyheter, 2013-04-16. <http://web.archive.org/web/20160426203438/http://www.dn.se/debatt/omar-mustafa-bedoms-med-annan-mattstock-an-vi-andra/>

avgång från partiet återspeglade en källkritisk kollaps och hade skapat en djup olust inför framtiden. I artikeln kritiserade Bjereld också medias hållning. Han tog här upp frågan om familjestadgarna på Islamiska Förbundets webbsida, som föreskriver lagliga skillnader mellan kvinnors och mäns rättigheter, och som hade använts som argument mot Mustafa. Han förklarade det som ett exempel på sammanblandning av olika texter med olika religiöst innehåll. Svenska medier gjorde fel, ansåg Bjereld när de citerade dem utan granskning och när man betecknade dem som en stadga för IFiS, när de närmast bara återgav islam som religion.¹⁵²² Detta är dock en mycket tveksam tolkning av från Bjerelds sida. Han uppmärksammade inte att samtliga författare till de översatta artiklarna är islamister som tillhör Muslimska brödrskapet och att innehållet på webbsidan uttrycker Muslimska Brödrskapets politiska ideologi, inte islam i allmänhet som religion.

Ulf Carmesund, internationell sekreterare för Tro och Solidaritet, slöt också upp bakom Omar Mustafa och kritiserade hans belackare. Carmesund menade att enligt internationell social forskning är Sverige det mest sekulära landet i världen med en tro på individualism, till skillnad från länder i Mellanöstern varifrån många invandrare kommer. Därför måste vi ha tålamod med dem och vänta tills de blir mer lika oss:

Omar Mustafa och många med honom är troende människor som hör till världsreligioner med miljarder medlemmar som bor och lever under helt olika existentiella villkor. Det är självklart att alla dessa människor inte stödjer socialdemokratiens ideologi och inte heller stödjer svenska värderingar vad gäller homosexuella och jämställdhet mellan män och kvinnor, men värderingar förändras och med en välfärd som inkluderar alla i vårt land kommer värderingarna hos alla i Sverige gradvis att bli mer jämlika. Socialdemokratisk politik innebär att förändring sker med små steg som tas i rätt riktning.¹⁵²³

Carmesund menar alltså att det är kulturellt förståeligt att ”troende människor” från Mellanöstern inte besitter ”socialdemokratiens ideologi” och ”svenska värderingar. Därför måste vi ha tålamod med dem. För om man lever i den svenska välfärden så kommer man, gradvis, att bli mer ”jämlik”. Det är att vara socialdemokrat om man har detta tålamod, och den socialdemokratiska insikten att alla förändringar sker med små steg. Likt ett ostyrigt barn som behöver tid att växa till sig. Man borde ha inväntat att Omar Mustafa skulle uppnå mognad, tycks han säga.

¹⁵²² Ulf Bjereld, ”Omar Mustafas avgång. Källkritisk kollaps och djupt olustigt inför framtiden”, Ulf Bjerelds blogg, 2013-04-14.
<https://web.archive.org/web/20140325235428/http://ulfbjereld.blogspot.se/2013/04/omar-mustafas-avgang-kallkritisk.html>

¹⁵²³ Ulf Carmesund, Studiematerial om en debatt i april 2013. Omar Mustafa har tvingats lämna Socialdemokraternas partistyrelse”, ABF.
<https://web.archive.org/web/20170407113218/http://www.abf.se/Global/Studiematerial/Omar%20Mustafa-debatten-studiemr%205%20juni.pdf>

Anna Ardin, kollega till Omar Mustafa i föreningen Hjärta, deltog i ett debattprogram i Sveriges radio med journalisten, Evin Rubar. Ardin skriver senare i sin blogg att hon hade ”ingen aning” om kopplingen mellan Islamiska förbundet (IFiS) och FIOE, att IFiS alltså kunde vara en gren av Muslimska brödraskapet. Däremot valde hon en titel till sin blogg ”Omar har valt bort islamismen – varför räcker det inte?”.¹⁵²⁴ En demonstration hölls utanför Socialdemokraternas huvudkontor, där föreningen Tro och Solidaritet (SST) rimligen var drivande, med krav att ledningen i S skulle uttala sitt förtroende för Omar Mustafa. Demonстранterna krävde också att media, politiker och kritiker skulle be Omar Mustafa om ursäkt.¹⁵²⁵ Carina Hägg, riksdagsledamot och ledamot i riksdagens utrikesutskott, och Anders Selin, ordförande för HBT-Socialdemokrater, krävde å andra sidan Omar Mustafas avgång.¹⁵²⁶ Nima Gholam Ali Pour, partipolitiker i Malmö, avgick för att protestera mot valet av Omar Mustafa till Socialdemokraternas partistyrelse.¹⁵²⁷

Vissa personer som deltog i dialogprocessen på 1990-talet deltog i debatten i striden om Omar Mustafa. Per Axel Sahlberg, före detta medlem av dialogkommittén inom Socialdemokratin, försvarade Omar Mustafa i en artikel i Newsmill där han skrev att man måste visa respekt för islam och förstå att det inte förändras över en natt. Man måste titta på det intellektuella sammanhanget och att det finns en kollision mellan två olika intellektuella perspektiv. Det första tillhör moderniteten som säger att förhållandet mellan religion och samhälle måste vara individuell, medan det andra representerar den traditionella som säger att förhållandet ska vara kollektivt. Sahlberg anser att Omar Mustafa borde ha accepterats av partiet på grund av att han står mitt emellan de två perspektiven med möjlighet att påverka det traditionella i moderniserande riktning.¹⁵²⁸

¹⁵²⁴ Anna Ardin, ”Omar har valt bort islamismen – varför räcker det inte?”, Ardin.se 2013-04-16. <https://web.archive.org/web/20130526052457/https://annaardin.wordpress.com/2013/04/16/omar-har-valt-bort-islamismen-varfor-racker-det-inte/>

¹⁵²⁵ Anna-Klara Bankel & Tove Hanell, ”S-demonstration till stöd för Omar Mustafa”, SVT, 2013-04-15. <http://web.archive.org/web/20180108235512/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/s-demonstration-till-stod-for-omar-mustafa>

¹⁵²⁶ Roland Zuiderveld & Christoffer Wendick, ”Carina Hägg: Mustafa måste avgå”, SVT, 2013-04-13. <https://web.archive.org/web/20130414235654/https://www.svt.se/nyheter/carina-hagg-mustafa-maste-avga>

¹⁵²⁷ TT, ”Kritik och avhopp efter val av Mustafa”, Svenska Dagbladet, 2013-04-11. <https://web.archive.org/web/20180108224035/https://www.svd.se/kritik-och-avhopp-efter-val-av-mustafa>

¹⁵²⁸ Per Axel Sahlberg, ”Vi måste visa respekt för att islam inte ändras över en natt”, News Mill, 2013-04-1. <http://web.archive.org/web/20130430141344/http://www.newsmill.se/artikel/2013/04/11/vi-m-ste-visa-respekt-f-r-att-islam-inte-ndras-ver-en-natt>

Den tidigare ordföranden för Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Nalin Peggul, skrev en artikel i Dagens Nyheter och kritiserade invalet av Omar Mustafa i partistyrelsen. Hon kritiserade också hans sympatisörer eftersom han enligt henne representerar en extrem ström bland muslimer i Sverige. Artikelns titel var ”*Mustafa representerar inte Sveriges muslimer*”. Valet av honom till partistyrelsen har effekten att muslimer i Sverige verkar vara inkompetenta, att han i praktiken bara representerar en minoritet bland svenska muslimer och inte har visat några tecken på att vara progressiv inom den egna konservativa strömmen. Enligt henne representerar Mustafa Muslimska Brödraskapet i Europa som försöker få monopol på representationen av muslimer. De syftar till att tillämpa *sharia* på europeiska muslimer och att inskränka rättigheter för muslimska kvinnor och homosexuella.

Nalin Peggul anser att skillnaden mellan Mustafa och andra ledare för Islamiska Förbundet är att han är diskret och inte uttrycker sina åsikter på ett provocativt sätt.¹⁵²⁹ Talesmannen för Islamiska Förbundet, Mohamed Kharraki, försvarade Mustafa och beskrev motståndarna till honom som anhängare av konspirationsteorier och drabbade av islamofobi. Kharraki beskrev Islamiska Förbundet som demokratisk:

Vi är ett förbund som tror på alla människors lika värde och som kraftigt tar avstånd från all form av diskriminering och alla typer av hatpredikningar och våldsideologier. Detta är inte bara tomta ord, utan något som reflekteras i all vår verksamhet, våra predikningar och det folkbildningsarbete som vi genomför dagligen. Vi har inget att dölja kring vår värdegrund, som konspirationsteoretiskt influerade debattörer har hävdad.¹⁵³⁰

I ett vittnesmål ungefär ett år senare på Muslimska familjedagarna, 2014, talade Omar Mustafa om sin avgång från partistyrelsen. Han berättar att han under mediakampanjen fick olika förslag från partiledningen. Ett av dem var att han officiellt skulle säga att han önskade att islam skulle erkänna homosexualitet, alltså inte bara nöja sig med att acceptera svensk lag om enkönade äktenskap som han hade skrivit i Aftonbladet. Detta hade han vägrat, sade han. Ett annat förslag var att han skulle träda tillbaka från sin roll som partistyrelseledamot, men fortsätta vara medlem och aktiv ledamot i partiet i Stockholm. Omar Mustafa avvisade också detta förslag och säger:

Alltså ni menar att ni vill sända en signal till allmänheten att mina värderingar är problematiska, att jag inte platsar i partistyrelsen, men det är helt ok att jag fortsätter

¹⁵²⁹ Nalin Peggul, ”Mustafa representerar inte Sveriges muslimer”, Dagens Nyheter, 2013-04-18. <http://web.archive.org/web/20130421134116/https://www.dn.se/debatt/mustafa-representerar-inte-sveriges-muslimer/>

¹⁵³⁰ Mohamed Amin Kharraki, ”Vi har inget att dölja kring vår värdegrund”, Aftonbladet, 2013-04-24. <https://web.archive.org/web/20130512060004/http://www.aftonbladet.se/debatt/article16665018.ab>

engagera mig i Stockholm och går och jagar muslimska röster till er. Det kan ni glömma. Jag vill inte ha det här partiet alls.¹⁵³¹

Läser man undertexten tycks det stå att Mustafa kräver en maktposition i partiet för att i gengäld kunna locka muslimröster till S. Efter Omar Mustafas avgång hotade Mohamed Ibrahim (ordförande i Sverige unga muslimer, SUM) i tidningen Metro att muslimer skulle straffa Socialdemokraterna i nästa val, 2014, på grund av det sätt på vilket partiet fick Omar Mustafa att avgå. En muslimsk kampanj för massavhopp från partiet inleddes enligt Ibrahim och 30 muslimska medlemmar avgick, men han sa att dessa skulle bli fler.¹⁵³² Dessa avhopp var dock betydelselösa enligt Sveriges Television. Partiets representanter i de tre största städerna Stockholm, Göteborg och Malmö, där de flesta muslimer bor, sa att det var mycket få muslimer som hade lämnat partiet. Partiet i Stockholm, där Omar Mustafa bor, sa att antalet medlemmar tvärtom hade ökat med 400.¹⁵³³ Socialdemokraterna vann valet och kunde bilda regering. Pratet om muslimröster verkade alltså ganska innehållslöst.

18.2 Individuell samverkan och individuell entrism med Miljöpartiet

Samverkan och entrism i de etablerade politiska partierna har också förekommit på individuell nivå. Enskilda individer från det islamistiska nätverket har gått med i partierna och fått framträdande poster. I det här delkapitlet kommer jag att presentera två fall där individer har gjort insteg och karriär i partierna. Den förste är Mehmet Kaplan som kom att göra framgångsrik politisk karriär i Miljöpartiet, till skillnad från Abdirizak Waberi och Omar Mustafa. Det kan bero på, förutom personlig skicklighet, att Miljöpartiet är det parti i Sveriges riksdag som varit mest positivt i invandringsfrågor samt pro-islamiska och multikulturella idéer. Den andre är den dynamiske Yasri Khan i samma parti (ordförande i Svenska muslimer för fred och rättvisa, SMFR) (se kapitel 7.3.4).

Mehmet Kaplan var den förste från Islamiska Förbundets (IFiS) nätverk som kom in i riksdagen. Det var efter valet 2006. Han var tidigare ordförande för Sveriges Unga Muslimer (SUM) och talesman för Sverige muslimska råd (SMR) som har

¹⁵³¹ Muslim Familjedagarna, MFD. Omar Mustafa & Media drevet, 2014-09-12. Avhandlingsarkivet. <https://youtu.be/jnGmgRoEkOA>

¹⁵³² Patrick Ekstrand, "30 S-muslimer lämnar efter Mustafa-affären", Metro, 2003-04-25. <http://web.archive.org/web/20180107211135/https://www.metro.se/artikel/30-s-muslimer-l%C3%A4mnar-efter-mustafa-aff%C3%A4ren-xr>

¹⁵³³ Aleksander Kovacevic, "Få avhopp efter Omar Mustafa", SVT, 2013-05-29. <https://web.archive.org/web/20180107213333/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/fa-avhopp-efter-omar-mustafa>

framgått.¹⁵³⁴ Han fick 1050 personröster (1,61%) jämfört med den första på listan, Maria Wetterstrand, som fick 16 799 personliga röster (25,71%).¹⁵³⁵ Jag nämner detta för att påvisa att tanken på den stora massan ”muslimröster” är en myt, det som också framkom ovan i efterspelet till Omar Mustafas avgång eller Waberis avgång i Göteborg. Antalet personröster var inte det som förde honom till riksdagen utan det faktum att han redan i utgångsläget hade plats nummer två.

I debatten om Muhammedkarikatyrerna framgick att Kaplan försökte inkräkta på yttrandefriheten och rätten att kritisera religion när bilderna 2006 publicerades i den danska tidningen Jyllands-Posten. Detta framgick av hans debatt i SVT med författaren och liberalen Dilsa Demirbag-Sten,¹⁵³⁶ och i hans debattartikel i Svenska Dagbladet skriven tillsammans med Amina Ek och Bashy Quraishy. Enligt hans uppfattning ”islamofobin håller på att bli rumsren”. Politiska partier med en rasistisk dagordning har blivit invalda i parlamenten”.¹⁵³⁷

Det aktuella exemplet med Jyllands-Posten och dess satirer av profeten Muhammed som ”terrorman” är bara toppen av ett isberg och illustrerar väl en samhällelig utveckling, den globala rasismens moderna tryne - islamofobin.¹⁵³⁸

”Islamofobi” som tillmäle var sedan länge ett sätt att tysta kritik mot politisk islamism. Tillsammans med sin partikollega, Yvonne Ruwaida skrev han en debattartikel, där de kritiserade SÄPO 2007. I artikeln skiljer han inte mellan muslimer och våldsbejakande islamister. Han anser att SÄPO ägnar sig konsekvent åt att trakassera muslimer och bidrar aktivt till att underblåsa islamofobin. Han beskrev en övning i centrala Stockholm som en strategi där muslimer ska uppfattas som hotbilden.¹⁵³⁹

En av Kaplans viktigaste framgångar under mandatperioden var i april 2008 när han organiserade en konferens i riksdagen i ämnet ”yttrandefrihet” rörande krisen om

¹⁵³⁴ Olle Lönnaeus, ”Bakgrund: Kaplans politiska karriär år för år”, Sydsvenskan, 2016-04-18. <https://web.archive.org/web/20160619063633/https://www.sydsvenskan.se/2016-04-18/bakgrund-kaplans-politiska-karriar-ar-for-ar>

¹⁵³⁵ Valmyndighetens websida. ”Val till riksdagen - Personröster - Stockholms kommun”. <http://web.archive.org/web/20160304001413/http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rvalkrets/01/personroster.html>

¹⁵³⁶ SVT, Gomorron Sverige, 2006-02-03. <https://web.archive.org/web/20181130123801/https://smdb.kb.se/catalog/id/003063195>

¹⁵³⁷ Amina Ek, Mehmet Kaplan och Bashy Quraishy, ”Rasismens moderna tryne”, Svenska Dagbladet, 2006-02-01. <http://web.archive.org/web/20200719092100/https://www.svd.se/rasismens-moderna-tryne>

¹⁵³⁸ Ibid.

¹⁵³⁹ Mehmet Kaplan och Yvonne Ruwaida, ”Säpo trakasserar muslimer och underblåser islamofobi”, Dagens Nyheter, 2007-04-22. <http://web.archive.org/web/20110820085742/https://www.dn.se/debatt/sapo-trakasserar-muslimer-och-underblaser-islamofobi/>

de danska karikatyrerna. Representanter från den internationella delen av brödraskapet och ledningen i Sverige blev inbjudna till konferensen. Bland gästerna var Jamal Badawi från Kanada, Hussein Halawa, generalsekreterare för europeiska fatwarådet under ledning av al-Qaradawi, Issam Al-Bashir, chef för International Center for Moderation, Chakib Benmakhlouf, ordförande för Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE), Mahmoud Khalfi, ordförande för Islamiska Förbundet i Sverige (IFiS) och Helena Benaouda, ordförande för SMR.¹⁵⁴⁰

Kaplan har också kritiserats bl. a. av Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA) för samröre med politiska extremister. 2011 bjöd Kaplan som riksdagsledamot in den brittiska antisemiten Yvonne Ridley till en konferens i riksdagen. Ridley har vid flera tillfällen givit uttryck för antisemitism uttryckt beundran för al Qaida-ideologen Anwar al-Awlaki och Muslimska Brödraskapets ideolog, antijudisk Sayyid Qutb. SKMA dokumenterade samtidigt att Kaplan emellertid också har riktat kritik mot islamistiska organisationer och antisemitiska uttalanden inom dessa politiska extremistorganisationer.¹⁵⁴¹ I Riksdagen blev Kaplans agerande 2010 ifrågasatt av hans kolleger när riksdagen röstade om Sverige skulle erkänna Turkiets folkmord på armenier. Miljöpartiet var för ett erkännande men när det var dags för omröstning lämnade Kaplan kammaren och deltog inte.¹⁵⁴² Kaplan kritiserades också för att han vid ett seminarium i Almedalen 2015 om islamofobi likställer svenska IS-krigare med svenskar som stred för Finland under finska vinterkriget.¹⁵⁴³ Kritiker ansåg att Kaplans agerande var en del av ett ideologiskt mönster inom Miljöpartiet som skänker legitimitet åt organisationer och personer med en ”islamistisk” och ”antisemitisk” agenda.¹⁵⁴⁴

När Socialdemokraterna vann valet 2014 bildade de regering tillsammans med Miljöpartiet. Mehmet Kaplan (mp) utsågs till bostadsminister. Utnämningen blev kritiserad från judiskt håll av bland annat Ulf Löfverberg, ordförande för Samfundet Sverige-Israel i Stockholm som hävdade att Kaplan ”tillhör de politiker som öppet

¹⁵⁴⁰ Islamiska Förbundets webbsida: ”Förmöte på Sveriges riksdag yttrande- och religionsfrihet – broar till förståelse”, 2008-04-16.
http://web.archive.org/web/20080505204948/http://www.islamiskaforbundet.se/index.php?option=c om_content&task=view&id=118&Itemid=118

¹⁵⁴¹ SKMA, ”SKMA: Några ord om Kaplan-affären”, 2016-06-22.
<http://web.archive.org/web/20200111135136/https://skma.se/blogg/2016/06/skma-nagra-ord-om-kaplan-affaren/>

¹⁵⁴² Jens Kärman, ”Tio riksdagsår kantade av kritik”, Dagens Nyheter, 2016-04-19.
<http://web.archive.org/web/20160523170359/http://www.dn.se/nyheter/sverige/tio-riksdagsar-kantade-av-kritik/>

¹⁵⁴³ Ibid.

¹⁵⁴⁴ Andreas Carlson, ”Kaplans agerande en del av ett mönster i MP”, Göteborgs-Posten, 2016-04-19. <https://www.gp.se/debatt/kaplans-agerande-en-del-av-ett-monster-i-mp-1.195872> Arkiv, 2020-07-19. <http://archive.vn/4F000>

flörtar med jihadister och rör sig i antisemitismens utmarker”.¹⁵⁴⁵ Från muslimskt kurdisk håll kritiserade Nalin Pekgul också utnämningen av Kaplan som minister och anklagade honom för att ha ”en dold agenda”. Hon skriver:

På grund av rädsla för att stämplas som islamofobi vågar ingen ifrågasätta Mehmet Kaplan och hans dolda agenda. Det här är inget annat än ett svek mot de människor som i första hand drabbas av islamisternas intolerans och förtryck.¹⁵⁴⁶

Nalin Pekgul menar med orden om ”islamisternas intolerans och förtryck” den kulturkamp som pågår i svenska förorter med moralpoliser och fundamentalistiska normer i tilltagande.¹⁵⁴⁷

Kaplan inledde sitt arbete i regeringen med ett uttalande till en turkisk tidning, där det lät som att han var utrikesminister. Skribenten och moderaten Tomas Gür översatte artikeln till svenska och menade att Kaplans uttalande lyfter frågan om vem som formar Sveriges utrikespolitik. Kaplan skrev nämligen att den svenska regeringen kommer att erkänna Palestina, de ockuperade territorierna kommer att befrias, Östra Jerusalem kommer att bli Palestinas huvudstad och att svenska regeringen kommer hjälpa till med detta.¹⁵⁴⁸ Den palestinska frågan har alltid varit en central fråga för Muslimska brödrskapet – liksom för al-Qaradawi - vilket jag redogjorde för ovan (se kapitel 11.4, 11.6, 14.3.4, 16.2.3).

Den 14 april 2016 avslöjade SVT Nyheter s journalister Oskar Jönsson och Kjell Lundström att Kaplan hade deltagit i den fastebrytande måltiden (*Iftar*), med en representant för den ultranationalistiska högerextrema, turkiska organisationen Grå Vargarna, som stödjer President Erdoğan's politik. Det avslöjades också att Kaplan flera gånger varit bjuden till den islamistiska rörelsen *Millî Görüş*, där han hyllade de ansvariga för deras verksamhet och deras omhändertagande av ungdomar.¹⁵⁴⁹ Han meddelade också i ett pressmeddelande att han inte hade några invändningar

¹⁵⁴⁵ Ulf Öfveberg ”Kaplan regeringens svar på Åkesson”, Expressen, 2014-10-05.
<http://web.archive.org/web/20150108092601/https://www.expressen.se/debatt/kaplan-regeringens-svar-pa-akesson/>

¹⁵⁴⁶ Nalin Pekgul, ”MP-ministerns dolda agenda”, Dagens industri, 2014-10-15.
<https://web.archive.org/web/20150101063828/https://www.di.se/artiklar/2014/10/14/debatt-mp-ministerns-dolda-agenda/>

¹⁵⁴⁷ Denna har hon skildrat i många debattartiklar och en självbiografisk bok, och i politiska utspel tillsammans med den framstående socialdemokraten i Göteborg, Ann-Sofie ”Soffan” Hermansson.

¹⁵⁴⁸ Thomas Gür, ”Kaplans uttalanden om Palestina väcker frågor”, Dagens Samhälle, 2014-10-17.
<https://web.archive.org/web/20151128042624/https://www.dagensamhalle.se/debatt/kaplans-uttalanden-om-palestina-vaecker-fragor-11413>

¹⁵⁴⁹ Oskar Jönsson & Kjell Lundström, SVT Nyheter, ”SVT Nyheter avslöjar: Kaplan har träffat islamister vid flera tillfällen”, 2016-04-14.
<https://web.archive.org/web/20201108130812/http://www.svt.se/nyheter/inrikes/svt-nyheter-avslojar-kaplan-har-traffat-islamister-vid-flera-tillfallen>

mot rörelsens ideologi.¹⁵⁵⁰ Svenska Dagbladets journalister Hannes Delling och Jenny Stiernstedt avslöjade också att Kaplan i ett möte med en islamisk organisation konstaterat att Israels behandling av palestinier påminner om Nazitysklands behandling av judar.¹⁵⁵¹

I Kaplans avgångsartikel till Expressen tog han avstånd från alla typer av extremism och antisemitism och förklarade att orsaken till att han tvingades avgå endast skulle bero på kritik mot hans person. Han skriver i Expressen:

Beskyllningar om islamism känns både sårande och obegripliga. Jag är miljöpartist, humanist och feminist. Det är utifrån det jag har arbetat, under de år då jag drev antidiskrimineringsbyrå och under åren som politiker. Det är ett arbete mot islamofobi och antisemitism, för hbtq-rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män.¹⁵⁵²

Jag har letat efter ett uttalande av Kaplan på sökmotorerna på internet och i riksdagens arkiv angående *hbtq-rättigheter* som är en tydlig ideologisk skiljelinje mellan islamistisk ideologi och Miljöpartiets dito, men hittade inget. Jens Kärman beskrev i en artikel i Svenska Dagbladet bilden av Kaplan som dubbel genom hela hans politiska karriär: "Gång på gång har han backat och bett om ursäkt och gång på gång har han gjort nya felsteg".¹⁵⁵³ "Felsteg" betyder här avsteg från den påbjudna normaliteten i svensk politisk offentlighet. Det kan ju vara ett förseende hos Jens Kärman. Hos Kaplan kan det ju lika väl handla om en djupt känd islamistisk ideologi, den som unga människor socialiseras in i, som, härrör från Muslimska brödraskapets organisationsvärld (se kapitel 3).

Miljöpartiets språkrör Gustav Fridolin och Åsa Romson visade sitt stöd för Kaplan på Facebook med att de aldrig har tvivlat på Mehmet som person eller vilka hans drivkrafter är i kampen mot rasism, antisemitism, islamofobi och alla former av extremism.¹⁵⁵⁴ Islamiska Förbundet och dess institutioner försvarade också Kaplan. Elvir Gigovic, ordförande för Sveriges Muslimska råd (SMR) skiljer inte mellan

¹⁵⁵⁰ Olof Svensson & Jonathan Jeppsson, "Kaplans möte med topparna i *Millî Görüş*", Aftonbladet 2016-04-18.
<https://web.archive.org/web/20160420003228/https://www.aftonbladet.se/nyheter/article22653839.ab>

¹⁵⁵¹ Hannes Delling & Jenny Stiernstedt, "SvD avslöjar: Se TV-klippet där Kaplan jämför israeler med nazister", Svenska Dagbladet 2016-04-17.
<http://web.archive.org/web/20170209010355/https://www.svd.se/svd-avslojar-kaplan-jamforde-israeler-med-nazister/om/kaplans-middag-med-hogerextrema>

¹⁵⁵² Mehmet Kaplan, "Kaplan: Jag lämnar inte mina värderingar", Expressen 2016-04-18.
<http://web.archive.org/web/20160421053427/https://www.expressen.se/debatt/kaplan-jag-lamnar-inte-mina-varderingar/>

¹⁵⁵³ Jens Kärman, "Tio riksdagsår kantade av kritik", Dagens Nyheter, 2016-04-19.
<http://web.archive.org/web/20160523170359/http://www.dn.se/nyheter/sverige/tio-riksdagsar-kantade-av-kritik/>

¹⁵⁵⁴ Ibid.

islamister och religiösa muslimer. Han hävdade till Dagens Nyheter att beslutet kommer att sända ut en olycklig signal att en person som är religiös, hur moderat eller liberal personen än är, och detta är inte acceptabelt.¹⁵⁵⁵ Miljöpartisten, och ordföranden för Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), Mohamed Tamsamani, kritiserade kampanjen mot Kaplan och anklagade deltagarna för att främja ”islamofobi”.¹⁵⁵⁶ Tamsamanis framträdande i media ledde till att moderaten Hanif Bali utpekade honom som islamist i SVT,¹⁵⁵⁷ och avslöjade att Mohamed Tamsamani hade samarbetat med Muslimska Brödraskapets egyptiska parti, Frihets- och rättvisepartiet, genom ett utbildningsbidrag från Sverige under president Muhammad Mursis regeringstid.¹⁵⁵⁸ Tamsamani uppgav inget om sin relation till Muslimska Brödraskapet eller om sitt släktband med den höge aktören för Muslimska Brödraskapet i Sverige och Europa, Chakib Benmakhlouf.

I samband med dessa händelser uppmärksammades också att en av ledarna för Miljöpartiet, den nämnde Yasri Khan (ordförande i Svenska muslimer för fred och rättvisa, SMFR), vägrade att skaka hand med en av de kvinnliga journalisterna under en TV-intervju i samband med Kaplans avgång. Khan förklarade att detta strider mot islam. Han är av thailändskt ursprung och hans familj tillhör ledarna för islamiska separatister i Thailand. Han var också en av kandidaterna till partistyrelsen i Miljöpartiet och var efterträdare till Kaplan som ordförande för Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa (SMFR).¹⁵⁵⁹ Att han vägrade ta kvinnor i hand ledde till stora protester inom partiet och han tvingades avbryta sin kandidatur till partistyrelsen, Förevändningen som framfördes av ordföranden för partiets nomineringskommitté (vilken naturligtvis kan vara sann) sa att utskottet hade begått ett formellt fel när de nominerade honom.

Khan förklarade därmed att han avgick och lämnade alla uppdrag inom partiet.¹⁵⁶⁰ Efter avhoppet kom dock andra medlemmar i partiet att uppmärksammas i media,

¹⁵⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁵⁶ Oskar Forsberg, ”SVT glömde partibeteckning i inslag om Kaplan” Aftonbladet, 2016-04-17. <http://web.archive.org/web/20160421230601/https://www.aftonbladet.se/nyheter/article22650866.ab>

¹⁵⁵⁷ Rebecca Randhawa Bergmark, ”MP-politiker pekas ut som islamist av moderat”, SVT, 2016-05-03. <http://web.archive.org/web/20160506014313/https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/mp-politiker-i-solna-utpekas-som-islamist>

¹⁵⁵⁸ Stockholms universitets webbsida, ”Mohamed Tamsamani Praktik Frihets- och Rättvisepartiet, Egypten”, 2014-05-15. <http://web.archive.org/web/20170302084829/http://www.su.se/asia/mena/vara-utbildningar/mot-vara-studenter/mohamed-tamsamani-1.177460>

¹⁵⁵⁹ Adem Osman, , ”Förbundsordförande 2015-Svenska muslimer för fred och rättvisa. <https://web.archive.org/web/20150703205310/http://muslimerforfred.org/?q=node/19>

¹⁵⁶⁰ Anette Holmqvist, Julia Wågenberg och Pär Karlsson, ”Yasri Khan lämnar politiska uppdrag efter kritikstormen “, Aftonbladet, 2016-04-20. <https://web.archive.org/web/20170814214919/https://www.aftonbladet.se/nyheter/article22666780.ab>

medlemmar som har band till islamism. Ett exempel var MP-politikern och språkröret för Grön Ungdoms lokalförening i Malmö, som sitter i styrelsen i Sverige unga muslimer (SUM), Salahaden Raoof. Det avslöjades att han hade gjort det islamistkopplade rab’atecknet, som stöd till president Mursi och Muslimska brödraskapet, inför kamerorna men bakom SVT:s Anne Lundberg i Almedalen 2015. Raoof som hade gjort tecknet, vägrade att svara på journalisternas frågor.- Men inför partiet förklarade han att han gjorde tecknet för att visa sitt stöd till offren på Rab’atorget och lovade att han inte skulle göra om det. Han kunde därför fortsätta med sina uppdrag inom partiet.¹⁵⁶¹

Inför valet 2018 uppdagades en ny skandal. SVT:s Uppdrag Granskning avslöjade att Miljöpartiets gruppleadare i Botkyrka Ali Khalil (i styrelsen för Sveriges islamiska skolor) erbjöd oppositionsrådet i Botkyrka, moderaten Stina Lundgren, att få tusentals röster i valet i utbyte mot att Moderaterna skulle se till att församlingen beviljades bygglov till en ny moské.¹⁵⁶² Khalil hade flera tunga poster inom kommunen och satt bland annat i kommunstyrelsen samt var samordnare på Islamic Relief Sweden som grundades av Muslimska Brödraskapet. Han var kritisk till att gränskontroller infördes under flyktingkrisen 2015.¹⁵⁶³ Khalil hade även hamnat i blåsväder tidigare när Svenska Dagbladets ledarskribent Ivar Arpi startade en debatt om honom.¹⁵⁶⁴ Dagen efter SVT:s Uppdrag Granskning meddelade Miljöpartiet att Ali Khalil lämnade sina uppdrag och MP hade bett länsstyrelsen att stryka honom från kommunvalslistan, där han stod som fjärde namn.¹⁵⁶⁵ Forskare vid Försvarshögskolan Lars Nicander tillkännagav sin rädsla för att Miljöpartiet på allvar hade ”infiltrerats” av islamister, en skarpare version av entrism som det

¹⁵⁶¹ Hannes Lundberg Andersson, , ”Efter extrektecknet: Han får sitta kvar”, Kvällsposten, 2016-04-23.

<https://web.archive.org/web/20170429172229/http://www.expressen.se/kvallsposten/efter-extrektecknet-han-far-sitta-kvar/>

¹⁵⁶² Jesper Henke & Magnus Svenungsson och Ella Hopf Berger, ”Erbjöd Moderaterna 3 000 röster för att få moskétomt – miljöpartist bjöd in till möte”, SVT, 2018-09-07.

<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/erbjod-moderaterna-3000-roster-for-att-fa-mosketomt-miljopartist-bjod-in-till-mote> Arkiv, 2020-01-31. <http://archive.ph/wzvSc>

¹⁵⁶³ Nadya Norton, ”Skarp kritik mot gränskontroller”, SR, 2015-11-12.

<http://web.archive.org/web/20200616185828/https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=103&artikel=6300885>

¹⁵⁶⁴ Anna Sjögren, & Patricia Palma och Ali Khalil (MP) svarar på anklagelserna: ”Jag gillar inte det Muslimska brödraskapet”, Stockholm direkt, 2016-04-29.

<http://web.archive.org/web/20160502201912/http://www.stockholmdirekt.se:80/nyheter/ali-khalil-mp-svarar-pa-anklagelserna-jag-gillar-inte-det-muslimska-brodraskapet/aRKpdA!IRBpLb6eh0IPg1pTIPBzMA/>

¹⁵⁶⁵ TT, ”MP-politiker sparkas efter fuskmisstanke” Borås Tidning, 2018-09-09.

<http://web.archive.org/web/20180909054039/https://www.bt.se/tt-inrikes/mp-politiker-far-ga-efter-ug-uppgifter/>

verkar.¹⁵⁶⁶ Till Sveriges Television kommenterade Bo Rothstein, professor i statsvetenskap att det tyder på en rätt dramatisk upplösning av partilojaliteten i Botkyrka. Han beskrev det som att:

Det är ju en ovanlig typ av politisk uppgörelse i vår del av världen och vi kan som forskare visa att den här typen av politik har, om detta sprider sig och blir väldigt allmänt, negativa effekter på demokratins förmåga att leverera mänsklig välfärd.¹⁵⁶⁷

Ledarsidan i Borås Tidning gick längre i bedömningen av avslöjandena den 7 september 2018 och ansåg att även om partier sparkar infiltratörer, förändrar inte detta att riksdagsvalet redan är skadat.¹⁵⁶⁸ Landstingsledamoten, gruppleadaren i Skärholmen och tidigare riksdagsledamot, Rebwar Hassan, argumenterade för att Miljöpartiet måste göra upp med islamisterna som har alldeles för stort inflytande i partiet. Han krävde att dessa islamister skulle uteslutas från partikansliet. Han tog ett exempel där en miljöpartist från Skärholmen i Stockholm, Rafet Candemir, hade fått ett uppdrag av turkiska staten, under ledning av Erdoğan, att vara Sveriges representant i ett råd i Turkiet.¹⁵⁶⁹ Miljöpartiet tog mycket illa vid sig av denna kritik som tydligen inte alls stämde med vad partiets ledning ansåg om partiet. Rebwar Hassan uteslöts med motiveringen att han allvarligt hade skadat partiet. Hassan gick sedan till motattack. Han beklagade att Miljöpartiet numera är något annat än ett miljöparti och att etablerandet av ”den islamistiska enklaven” i samhället, som Miljöpartiet var medskyldig till, enligt hans mening, har underlättats av att politisk islam har prackats på partiet. Han ansåg dessutom att pengar som hade utbetalats för arbete riktat mot islamofobi hade gått till islamistiska organisationer, som i realiteten hade använt dessa medel för att sprida den islamistiska synen på integration och predika politisk islam.¹⁵⁷⁰

¹⁵⁶⁶ Oskar Forsberg, & Staffan Dickson, ”Forskare: Miljöpartiet kan ha infiltrerats av islamister”, Aftonbladet, 2016-04-22.
<https://web.archive.org/web/20170224231914/https://www.aftonbladet.se/nyheter/article22685523.ab>

¹⁵⁶⁷ Ella Hopf Berger, SVT, Uppdrag granskning, ”Statsvetaren om Botkyrka: Det är en variant av politisk korruption”, 2018-09-07.
<http://web.archive.org/web/20180912061135/https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/statsvetaren-om-botkyrka-det-ar-en-variant-av-politisk-korruption>

¹⁵⁶⁸ Borås Tidning, Ledarsidan, ”Röstningsskandalen: Skadan på valet är redan skedd”, 2018-09-07.
<https://nxt.bt.se/ledare/rostningsskandalen-skadan-pa-valet-ar-redan-skedd/> Arkiv,2020-07-16.
<http://archive.vn/ID6wj>

¹⁵⁶⁹ Rebwar Hassan, ”Miljöpartiet måste göra upp med islamismen!”, SVT, 2016-05-19.
http://web.archive.org/web/20160519203828if_/http://www.svt.se/opinion/hassan-om-kaplan

¹⁵⁷⁰ Rebwar Hassan, ”Min röst kommer inte att tystna”, Mitti, 2017-11-08.
http://web.archive.org/web/20220717232348mp_/https://www.mitti.se/asikt-debatt/min-rost-kommer-inte-att-tystna/lmqkh%212479673/

18.3 Individuell samverkan och individuell entrism med Centerpartiet

Samtidigt som relationen mellan Sveriges Muslimska Råd (SMR) och Socialdemokraterna var mycket tät, under 2000-talets först decennium, var Ebtisam Aldebe (gift med Mahmoud Aldebe) aktiv i Centerpartiet. Hon deltog också i den svenska regeringens undersökningar 2004 om folkbildning för vuxna och hon bidrog till stärkandet av studieförbundet Ibn Rushds ställning. Hon beskrevs i undersökningen som ordförande för muslimska tjejklubben i Solna som enligt rapporten hade mellan 80 och 100 medlemmar. Hon uppger att de hade studiecirklar med Sensus via Ibn Rushd.¹⁵⁷¹ SVT:s reporter Kiki Beck intervjuade Ebtisam Aldebe den 28 april 2006 inför det kommande riksdagsvalet och hon uttalade att den svenska lagen borde ändras så att den beaktade de islamiska reglerna i rättsfall. Det var ju samma tankar som hennes make Mahmoud anförde i det famösa brevet som behandlades ovan. Ebtisam Aldebe skriver:

Vissa regler måste man faktiskt söka dispens eller man skulle ha undantag... det finns ganska mycket, men det här med typ skilsmässa, muslimska länder accepterar inte den skilsmässa enligt svensk lag i och med att den grundar inte sig på islamiska principer. Så om man skulle anställa en Imam tillsammans med domaren som utför skilsmässan, att skriva under på en gång, då hon är skild på båda sätt...Mannen måste ta hand om kvinnan. Om han är brorsa eller pappa eller hennes man eller hennes son, det är mannen som alltid ska ta hand om en kvinna. Så att om hon ärver en del, så får hon behålla det för sig själv, och mannen som ärver två delar, det är han som skulle ta hand om hennes försörjning.¹⁵⁷² (sic)

Här ser vi att Ebtisam tydligt uttrycker Muslimska brödraskapets syn på äktenskap och relationen mellan makarna (se kapitel 10.3). Synen på sharialagar som grund för familjerelation är central i Brödraskapets ideologi. Trots kritiken hade partiledare Maud Olofsson fortsatt förtroende för Ebtisam Aldebe och ansåg att hon kunde representera partiet som tredje namn på Centerns riksdagslista för Stockholm.¹⁵⁷³ Efter valet blev Ebtisam ersättare i riksdagen för Centerpartiet,¹⁵⁷⁴ och representerade också Centerpartiet som nämndeman. Hon medverkade i domslut som väckte uppmärksamhet i den kristna tidningen *Världen Idag* när hon

¹⁵⁷¹ Nina Wadensjö & Anna Wennerstrand, "Vem får vara med? En belysning av folkbildningens relation till icke deltagarna", Riksdagen, maj 2004.
<http://web.archive.org/web/20180305161747/https://data.riksdagen.se/fil/3F3E105E-DB17-4BE2-8282-B03B99E4974E>

¹⁵⁷² Ibid.

¹⁵⁷³ SVT, "Maud Olofsson har fortsatt förtroende för al Debe", 2006-05-11.
<http://web.archive.org/web/20191016210034/https://www.svt.se/nyheter/inrikes/maud-olofsson-har-fortsatt-fortroende-for-aldebe>

¹⁵⁷⁴ Sveriges riksdag, Riksdagens protokoll 2006/07:1.
http://web.archive.org/web/20180305155228/http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/protokoll/riksdagens-protokoll-2006071-mandagen-den-2_GU091

som nämndeman i Stockholms förvaltningsrätt dömde kristna konvertiter till utvisning till muslimska länder.¹⁵⁷⁵

Hon hamnade också i blåsväder i en uppmärksammas dom i media 2018 i samband med att hon friade en man som stod anklagad för hustrumisshandel. Hennes motivering var att mannen kom från en "bra familj" och kvinnan inte gick att lita på.¹⁵⁷⁶ Det visade sig också att hon vid 138 tillfällen hade ljugit om förlorad inkomst för Tingsrätten. Hon dömdes för grovt bedrägeri och fick dagsböter på totalt 6 000 kronor och ett skadestånd på 150 000 kronor. Efter stor mediabevakning meddelade Centerpartiet att de inte hade förtroende för henne som nämndeman längre.¹⁵⁷⁷

Inför valet 2018 drabbades Centerpartiet av ytterligare en skandal när Mikail Yüksel, toppkandidat på riksdagslistan i Göteborg och andranamn efter partiledaren på den lokala riksdagslistan, uteslöts från partiet. Partisekreterare Michael Arthursson uppgav att beslutet togs av partistyrelsen och skälet var att Yüksel tidigare haft samröre med den turkiska högerextrema organisationen Grå Vargarna.¹⁵⁷⁸ Det är samma organisation som Mehmet Kaplan åt middag med i Stockholm två år tidigare, vilket ledde till hans avgång. Ett år senare lanserade Mikail Yüksel ett eget islamistisk parti, partiet Nyans.

18.4 Partiet Nyans: Eget parti i stället för entrism?

a) En total nyhet

I september 2019 lanserade Mikail Yüksel det nya, islamistiska Partiet Nyans. (Partiet kallar sig naturligtvis inte själv islamistiskt, det är en klassificerande benämning från min sida.) Den fråga som direkt infinner sig, givet Islamiska förbundets (IFiS) och dess nätverks starka ställning, hur förbundet ställde sig till detta. Vi såg ju att al-Qaradawi visserligen förespråkade entrism i etablerade partier som huvudmetoden i "den europeiska strategin" men att man i undantagsfall, när

¹⁵⁷⁵ Eva Janzon, "Islamistfru nekade tre kristna konvertiter asyl", Världen idag 2011-03-21.
<http://web.archive.org/web/20110324084910/http://www.varldenidag.se/nyhet/sverige/2011/03/21/Is-lamistfru-nekade-tre-kristna-konvertiter-asyl/>

¹⁵⁷⁶ Johan Granlund, "Solna tingsrätt friade make i misshandelsfall – för han var av god familj", Aftonbladet, 2018-04-04.
<https://web.archive.org/web/20220419092132/https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/xR7yBV/solna-tingsratt-friade-make-i-misshandelsfall--for-han-var-av-god-familj>

¹⁵⁷⁷ Omni, "Tidigare nämndeman i Solna döms för grovt bedrägeri", Aftonbladet, 2019-10-15.
<http://web.archive.org/web/20191015145010/https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4qGl8q/tidigare-namndeman-i-solna-doms-for-grovt-bedrageri>

¹⁵⁷⁸ TT, "Centern utesluter toppnamn i Göteborg", Aftonbladet, 2018-08-22.
<http://web.archive.org/web/20190704045710/http://www.aftonbladet.se/nyheter/a/EoAPEP/centern-utesluter-toppnamn-i-goteborg>

det fanns resurser och möjligheter, också kunde försöka att bilda egna partier. Islamiska förbundet (IFiS) hade ju hela tiden siktat på att inte bilda eget parti utan förlitat sig på samverkan och entrism med de etablerade partierna. Precis som i Egypten 2010 framstod nog partibildande som en osäker väg, bland annat skulle man ju inte kunna upprätthålla sin identitet och sitt nätverk som var inriktat på lobbying och politisk påverkan och kanaler för offentliga ekonomiska bidrag. Men de upprepade misslyckandena med entrismen som strategi hade kanske skapat en oro och osäkerhet som skulle kunna medföra att man var tvungen att tänka i nya banor.

Jag har inte haft möjlighet att sätta mig in i denna fråga eller försöka samla material och information. Så jag får spekulera. En första möjlig tolkning är att Islamiska förbundet (IFiS), givet dess dominerande ställning som representant för ”de svenska muslimerna”, ligger bakom bildandet av partiet Nyans. Det skulle i så fall kunna utgöra ett försök till att åstadkomma en ersättning efter de dramatiska misslyckandena med den samverkan man hållit på med i nästan trettio år. Islamiska förbundet har onekligen både de personella och de ekonomiska resurserna att starta ett nytt parti.

En andra möjlig tolkning är den motsatta. Att Islamiska förbundet (IFiS), givet samma starka ställning, inte ville ha konkurrens i rollen som den dominerande representanten. Man kunde då tänka sig att förbundet skulle motarbeta bildandet av det nya partiet, eller åtminstone förhålla sig passiva. En tredje möjlighet är att man såg Nyans som ett experiment som det skulle bli intressant att betrakta från sidan, för att sedan dra lärdomar av.

Jag har som sagt ingen information om detta, men så mycket tror jag kan sägas, givet att man inte ignorerar erfarna spelare som Benmakhlouf och Kharraki, att Yüksel rimligen samrådde med Islamiska förbundets (IFiS) ledning innan han satte i gång partibildandet. Kunde han inte få deras stöd så kunde han ju åtminstone försöka se till att han inte skulle motarbetas.

Det finns ju också den möjligheten att han inte ville ha deras stöd utan köra sitt eget race. Då kan man tänka sig att Yüksel sökte uppbackning från Turkiet och Millî Görüş-rörelsen i stället, med syfte att skapa en ”tysk situation”. I Tyskland existerar en stark turkisk rörelse, baserad på den omfattande immigrationen sedan decennier tillbaka från Turkiet, sida vid sida med det huvudsakligen arabiskförankrade Muslimska brödrskapet.

Den hypotes som jag utgår från, och som kan behöva korrigeras, är att Mikail Yüksel å ena sidan sökte Islamiska förbundets välsignelse, men å andra sidan valde att gå sin egen väg, och att Islamiska förbundet (IFiS) iakttar processen med positivt intresse.

b) Program och politik

Partiet Nyans presenterar sig som ett parti som engagerar sig i frågor som rör "migration, integration och religion". Dess program siktar in sig på att bekämpa afrofobi och islamofobi, ordna drägliga bostäder åt alla nysvenskar, underlätta för invandrades företagande, tillåta positiv särbehandling utifrån ras och etnicitet, stödja slöjan i skolan, och flera förslag i liknande riktning. När det gäller islam och muslimer sammanfattar partiet ett av sina mål som att "islamofobi får en egen brottsrubricering" samt att "muslimer skall erkännas som en nationell minoritetsgrupp i grundlagen".¹⁵⁷⁹ Islamofobi ska alltså inte inordnas under den gällande lagstiftningen om hets mot folkgrupp eller särbehandling, utan bli ett eget brott och ett eget lagstiftningsområde. Detta är ju detsamma som att lyfta upp muslimer som en särskilt utsatt grupp, vid sidan av andra förment diskriminerade och förtryckta grupper i samhället. Den andra parollen att muslimer får grundlagsskyddad ställning som minoritet ligger väldigt nära det som Islamiska förbundet och Muslimska brödrskapet har drivit i termer av "definieras som religiös minoritet" vars "rättigheter" att utöva sin religion och livsstil ska skyddas genom lag. Det finns alltså inget nytt i partiet Nyans partiprogram och grundläggande paroller. Det nya är att dessa krav nu drivs genom ett islamistiskt parti. Underförstått ligger också analysen att de sekulära partierna som förut alltid stödde "muslimernas intressen" nu har börjat bli mindre intresserade. I takt med Sverigedemokraternas ökande inflytande, så lyder retoriken, har de andra partierna börjat röra sig i samma riktning för att få tillbaka väljare. Därför behövs Nyans, som kan mobilisera de "muslimska" invandrarna och pressa de andra partierna att gå tillbaka till sin mer islamvänliga multikulturella invandringspolitik.¹⁵⁸⁰

Partiprogrammet har alltså liknande värderingar och målsättningar som Muslimska Brödrskapet, enligt den "europeiska strategin". Den tidigare rektorn för Al-Azhar-skolan och imamen i Islamiska förbundet, Bashir Aman Ali anslöt sig till partiet Nyans och kandiderar i valet 2022.¹⁵⁸¹ Aman uppmärksammades av Expressen med sitt, för den svenska normaliteten, kontroversiella uttalande där han säger om den svenska regeringen:

De byggde inte skolor, utan de byggde fängelser för 5 000 fångar. De fängelseplatserna är inte avsedda för de goda människorna, inte för politikerna och deras barn. De barn

¹⁵⁷⁹ Partiet Nyans websida, "Vår politik", under rubriken Islamofobi.
<http://web.archive.org/web/20190823102056/https://www.partietnyans.se/var-politik/>

¹⁵⁸⁰ Ibid. Detta är dock en intuitiv bild utan systematisk underbyggnad, anekdotisk evidens som det heter, baserad på framträdanden av partiet Nyans talespersoner i media, vid demonstrationer etc.

¹⁵⁸¹ Alexander Bygdén, "Här vill partiet Nyans ta S-mandat", Aktuell i politiken, 2022-01-11.
<https://web.archive.org/web/20220111141624/https://aip.nu/har-vill-partiet-nyans-ta-s-mandat/>

som ska skickas till fängelserna är muslimska barn, utländska barn, speciellt somalierna som bor i det här kvarteret.¹⁵⁸²

I detta citat finner vi en del av den aktivistiska och populistiskt riviga retorik som också framkommit i de demonstrationer som partiet har legat bakom, till exempel mot socialtjänstens omhändertagande av barn enligt LVU. Det intryck man får är att Islamiska förbundet (IFiS) troligen hade använt helt andra metoder. I stället för demonstrationer, hade man säker satsat på påtryckningar, såsom direktkontakt med myndigheter och politiker, utnyttjande av sitt inre, entristiska nätverk i stället för att angripa myndigheterna och partierna utifrån, som i Amans citat ovan. Men som det nu blev, kanske Islamiska förbundet (IFiS) ändå uppskattade den mobilisering som verkade förekomma runt de, sedan gammalt, islamistiska frågorna

c) Brödraskapets stöd

Partiet Nyans fick ett uttalat stöd från Islamiska förbundets håll. Det var genom Mustafa Al-Sayed Issa, tidigare ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM) och som var ordförande för den centrala, religiösa frontorganisationen Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS) (kapitel 7.2.2). Detta uttalade stöd genomfördes i en videoinspelning på partiets Nyans hemsida, publicerad en månad före valet.¹⁵⁸³

Partiet Nyans tar tag i detta stöd och beskriver på sin arabiska hemsida Förenade islamiska församlingar i Sverige (FIFS), där Issa är ordförande, som en omfattande paraplyorganisation som består av ett antal viktiga riksorganisationer såsom Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS), Bosniakiska Islamiska Samfundet (BIS), Islamiska Förbundet i Sverige (SMF), Islamiska Shia Samfundet i Sverige (ISS), Islamiska Fatwabyrån i Sverige (IFBS).¹⁵⁸⁴ Detta är naturligtvis felaktigt, eller möjligen en taktisk överdrift inför arabiskspråkiga, delvis okunniga, presumtiva

¹⁵⁸² Helena Gissén, "Nyans utspel om fängelser för muslimska barn", Expressen, 2022-09-08.
<http://web.archive.org/web/20220909071506/https://www.expressen.se/nyheter/nyans-utspelet-om-fangelser--for-muslimska-barn/>

¹⁵⁸³ Mustafa al-Sayed Issa, En videoinspelning på Nyans arabiska Facebook, ovan, 2022-08-24.
"خصوصية المسلمين"
<https://drive.google.com/file/d/1pN-I1zCKBZIfvrGf4Z7PoOSygp3B6VD4/view?usp=sharing>

¹⁵⁸⁴ Nyans på arabiska. Facebook 2022-08-24.
<https://www.facebook.com/watch/?v=532336948663958&ref=sharing>
Avhandlingsarkivet. https://drive.google.com/file/d/1_EYTOxyvviPup-SaNhaz7lxiUOCy1oTr/view?usp=sharing

"رئيس رابطة الجمعيات المسلمة في السويد (FIFS) الأستاذ مصطفى عيسى يؤكد دعمه لحزب نيانس، ويرى بأنه الخيار الأنسب في هذه الانتخابات بعد تزايد العنصرية .
ويذكر أن رابطة الجمعيات المسلمة في السويد تضم - 1: اتحاد المراكز الثقافية الإسلامية في السويد (IKUS)، - 2: التجمع الإسلامي البوسني (BIS) ، - 3: الرابطة الإسلامية في السويد (SMF) ، - 4: تجمع الجمعيات الشيعية الإسلامية في السويد (ISS)، - 5: دار الفتوى في السويد (IFBS)".

väljare. Som vi vet består FIFS av församlingar och föreningar och inte alls av andra rikstäckande paraplyorganisationer. Dessutom är Islamiska förbundet i Sveriges förkortning IFiS, inte SMF! (kapitel 7.2.2.). Ingen av riksorganisationerna har dock klagat över uttalandet, vilket antyder att de accepterar skrivningen. Om detta är medvetna felskrivningar – vilket ju inte är säkert, de kan vara misstag – vill troligen ändå partiet Nyans ge intrycket att nästan alla muslimer i Sverige står bakom partibildandet.

I videoinspelningen framhäver Brödraskapets Mustafa Al-Sayed Issa att det egentligen inte är någon skillnad i dag mellan de svenska partierna när det gäller muslimernas situation i landet, ”muslimernas säregenhet” som han uttrycker sig, det vill säga ”muslimernas” identitet och rättigheter. Han tycks framlägga följande bild. ”Muslimerna” i Sverige är utsatta för ett tilltagande utanförskap och en tilltagande diskriminering. Deras organisationer motarbetas. Att rösta på partiet Nyans ger en signal till de andra partierna, när de förlorar röster till partiet Nyans. På så sätt ska dessa partier tvingas till att starkare betona muslimernas intressen och rättigheter, tycks han mena. Vi ser att detta är ett tänkande, som förutom att vara sedvanlig valstrategi, går tillbaka på Yusuf al-Qaradawis rekommendationer (se kapitel 16.5).

I riksdagsvalet 2022 fick partiet Nyans 28 656 röster och blev det största partiet utanför riksdagen med 0,4 procent.¹⁵⁸⁵ Anmärkningsvärt är att antalet betalande eller uppgivna medlemmar hos de riksorganisationer som Issa har uppmuntrat att rösta på Partiet Nyans kan uppskattas till ungefär denna storlek, cirka 30 000 (se kapitel 7.2.1 – 7.2.3 samt 7.3.1).¹⁵⁸⁶ Detta kan ju vara en slump. Men det kan ju också vara så, att detta antal motsvarar det faktiska stöd som Islamiska förbundet (IFiS) och dess islamistiska nätverk av organisationer skulle kunna mobilisera i val om de gick fram med öppna kort. Det program som partiet Nyans har gått fram med, och som i långa stycken liknar Muslimska brödraskapets ”europeiska strategi” (bortsett från den afrikanska betoningen) skulle kanske inte kunna mobilisera många fler än valresultatets cirka 29 000 röster. Det drömda antalet ”muslimröster” på allt från 400 000 till 800 000, som det har talats om under ett par decennier, visar sig alltså vara luftbubblor, i realiteten var de cirka 29 000!

Man ska inte dra för stora växlar på siffror som dessa. Ett parti som Sverigedemokraterna började med ännu färre röstande i sitt första riksdagsval. Men partiet Nyans och riksdagsvalet blev ändå ett lackmustest på vad Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk skulle kunna vinna på att i stället

¹⁵⁸⁵ TT, ”Nyans störst bland småpartierna”, 2022-09-18.

<http://web.archive.org/web/20220918132151/https://www.dn.se/sverige/nyans-storst-bland-smapartierna/>

¹⁵⁸⁶ Skatteverket, Avgifter och storlek på samfunden, 2021.

<http://web.archive.org/web/20220911230736/https://skatteverket.se/privat/skatter/arbeteochinkomst/askattsedelochskattetabeller/avgifttillandratrossamfund/avgifterochstorlekpasamfunden.4.233f91f71260075abe8800071843.html>

för samverkan, lobbyism och entrism gå över till partipolitik i egen regi. Det obehagliga faktum som Brödraskapets nätverk står inför, är att det faktiskt finns en möjlighet att dessa 29 000 – kanske – är ett realistiskt mått på den islamistiska opinionen i Sverige i dag. Om detta kan man bara spekulera, men det är inte otroligt att detta stämmer, väljarna har ju verkligen haft en fair chans att uttrycka sin åsikt.

Kapitel 19. Wasatiyyah i Sverige (3).

Sammanfattning av Del IV Praktisk politik.

Nederlag, kris och ny strategi?

Detta kapitel som sammanfattar *Del IV. Praktisk politik* har tre delar. I kapitel 19.1 sammanfattar jag resultaten från kapitel 16–18 ovan om Islamiska förbundets strategi för den praktiska politiken. I kapitel 19.2 gör jag en utblickande diskussion om det som jag kallar Muslimska brödraskapets kris. I kapitel 19.3 visar jag på några fragment ur debatten, när Brödraskapets ledande personkrets i Sverige tycks treva efter en ny politisk strategi efter de olika nederlagen.

19.1 Sammanfattning av kapitel 17 och 18. Den ”europeiska strategin” i Sverige vid vägs ände?

a) Praktisk politik som wasatiyyah.

Som framhölls ovan har Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess organisatoriska nätverk haft en strategi för sin praktiska politik som tydligt överensstämmer med det Muslimska brödraskapets ”europeiska strategi”, eller dess strategi för Europa och USA, som formulerades och antogs 1995 (kapitel 14.5). Denna strategi har framställts enligt principen om *wasatiyyah*, ”medelvägen” och bär Yusuf al-Qaradawis signum (kapitel 14.4). Den är en ”medelväg” mellan två andra islamiska strömningar av principiell betydelse, å ena sidan pietistisk, salafistisk fromhetsislam, och å andra sidan aktivistisk, salafistisk jihadism.¹⁵⁸⁷ Denna ”medelväg”, utarbetad enligt principen *wasatiyyah* ingår i al-Qaradawis livsverk, att i alla avseenden utifrån islams långa rättstradition, smida ihop en aktuell, politiskt fungerande islamism, som bygger vidare från Hassan al-Bannas politiserade läsning av Koranen och hans islamistiska ideologi.¹⁵⁸⁸

Den ”europeiska strategin” formuleras i en helt ny situation, situationen där invandrade muslimer har bosatt sig i Europa och USA, och blivit kvar där. Strategin måste alltså utformas genom en konkret och situationsanpassad analys av denna situation, utan att överge Hassan al-Bannas grundläggande ideologi om islams budskap och ”sjustegststrategins” genomsyrande målsättning. Den nya strategin måste alltså ge vägledning för Muslimska brödraskapets handlande och praktiska politik i den situation som råder i länder med en ”sekulär stat”, det vill säga neutral

¹⁵⁸⁷ Dessa tre strömningar är livfullt skildrade i Kepel 2006: 235–274, och återkommer på flera ställen i litteraturen.

¹⁵⁸⁸ Se Katsivelis 2016: Polka 2018.

i religionsfrågor, och med ett demokratiskt politiskt system, med yttrandefrihet och ett fritt, pluralistiskt partiväsen – men där ”muslimerna” befinner sig i minoritet. Det visar sig att Hassan al-Bannas genomsyrande grundstrategi från 1930-talet – ”sjustegsstrategin” – fortfarande är högeligen aktuell och utgör fundamentet för den sextio år senare utvecklade och antagna ”Europeiska strategi” (se kapitel 12.1, 14.5, 16.1 och 16.6).

Till sina ideologiska grunddrag, och till och med i sina detaljer, har denna strategi noggrant efterföljts av de svenska bröderna med sitt organisatoriska nätverk, med Islamiska förbundet (IFiS) som den centrala noden (kapitel 16). Detta betyder att även undersökningen i *Del IV. Praktisk politik* tydligt stödjer tanken på Islamiska förbundet (IFiS) som det transnationella Muslimska brödraskapets nationella organisation eller gren.

I svensk tappning, liksom troligen även i andra europeiska länder (detta ligger tyvärr utanför avhandlingens horisont) har principerna i Yusuf al-Qaradawis ”europeiska strategi” – på ideologins fundamentala nivå – omsatts till ideologins operativa nivå och anpassats till den praktiska situationen i Europas länder där muslimerna är en minoritet. Grundtanken i al-Qaradawis europeiska strategi har varit kravet att komplettera genomsyrande *da’wah* med fredligt deltagande i politiken genom dialog och samverkan. Denna grundtanke har Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk omsatt till fyra pelare: *da’wah*, enklavisering, lobbyism och entrism (se kapitel 16, särskilt kapitel 16.6).

Jag kommer fram till att strategin för samverkan och entrism med de politiska partierna har skett på tre grundläggande sätt: kollektivt, semi-kollektivt respektive individuellt. Dessa benämningar har läsaren mött i de föregående kapitlens rubriker. Det *kollektiva* sättet för samverkan och entrism är det första och mest grundläggande sättet. Den består av att en *hel organisation inom nätverket*, vanligtvis SMR eller PIS (7.3.1, 7.3.2), kollektivt söker kontakt på organisatorisk nivå och inrättar samarbetet. Den kollektiva strategin och taktiken används under hela den undersökta perioden, ända fram till dess drastiska slut 2013–2015 när de islamistiska portalgestalterna Omar Mustafa, Abdirizak Waberi och Mehmet Kaplan utesluts ur sina respektive svenska politiska partier. Det *semi-kollektiva* sättet är när en grupp inom nätverket, men inte en hel organisation, söker samverkan och går in i ett parti. Det *individuella* sättet är när en enskild individ gör samma sak.

Man kan säga att det hela började 1990 med grundandet av Sveriges muslimska råd (SMR) som Islamiska förbundets politiska frontorganisation. Där förenades de tidigare organisationerna FIFS och SMF som var uppbyggda på lokala församlingar och föreningar (se kapitel 7.2.1). På ett tydligt sätt delade två grundargestalter inom den svenska islamismen, Mahmoud Aldebe och Mostafa Kharraki på inflytandet i denna nya organisation vars målsättning var att påverka de statliga myndigheterna och de politiska partierna (se kapitel 7.3.1). Saken var inte enkel och vi såg att de svenska bröderna på 1980- och 90-talen sökte stöd från det transnationella

nätverkets främsta ideologer, Fayçal Mawlawi och Yusuf al-Qaradawi för att våga gå över till den ”nya strategin” och börja delta i politiken. (kapitel 14.5.2 och 14.5.3 samt 17.1.2).

b) Kollektiv samverkan och entrism: socialdemokratin 1998

Brödraskapets ledande personkrets i Sverige, den ”inre cirkeln (kapitel 8.1), stod runt 1990 inför valet att antingen samarbeta och gå in i de etablerade partierna, eller att bilda ett eget parti; precis som diskussionen hade stått i Egypten (kapitel 3.3.3 och 3.3.4). Man valde de etablerade partierna, och följde al-Qaradawis anvisningar att man skulle välja sådana partier som hade inflytande och som skulle kunna användas för ”muslimernas intressen”. Det nybildade Sveriges muslimska råd (SMR) hade genom sin ordförande Mahmoud Aldebe lovat, i en artikel i *Salaam* 1991, ”att ge sina röster” till det parti som ”är villigt att intressera sig för muslimernas situation”. Det borgerliga blocket var segertippat i valet 1991 och Brödraskapet gick in för Centerpartiet (kapitel 17.2). Samarbetet med Centerpartiet skedde som en samverkan organisation mot organisation, men kom aldrig till entrism, och ledde till ett antal riksdagsmotioner av centerpartistiska politiker.

Socialdemokraterna återkom till regeringsmakten efter seger i det följande valet 1994, och Islamiska förbundet (IFiS) flyttade över sitt intresse dit. Återigen var starten en artikel i *Salaam* skriven av Mahmoud Aldebe år 1994, Det var före riksdagsvalet där Aldebe presenterade sina krav om ”muslimers rättigheter” som senare skulle bli ännu mer uppmärksammade om stöd för byggande av moskéer samt islamiska skolor och fritidshem. Muslimska bönestunder och slöjan borde också få stöd i lag. Artikelns följdes upp av ett brev, undertecknat av Aldebe, till Broderskapsrörelsen och den ansvarige för integrationsfrågorna, arbetsmarknadsminister Leif Blomberg, den gamle LO-ordföranden.¹⁵⁸⁹ Partiet såg dock brevet från en muslimsk organisation som en religiös fråga, och skickade över ärendet till sin kristna sidoorganisation Broderskapsrörelsen (efter 2011 Tro och solidaritet). I sitt delvis undvikande svar på inviten avslutade Blomberg med att betona att man nog ändå hade samma värderingar och ville fortsätta dialogen. I en elegant ripost till partiordföranden Ingvar Carlsson meddelade SMR att man nu hade inlett en ”dialog” med Leif Blomberg och Broderskapsrörelsen, och att landets lokala ledare och imamer hade ”meddelat sina medlemmar om SMR:s beslut att ge sina röster till Socialdemokraterna” i det kommande valet 1994.

Saken utvecklades till en projektgrupp om mer samverkan med syftet att ”integrera muslimer i partiet”, och man samlades till fyra gemensamma konferenser på ärorika Brunnsviks folkhögskola, vilket även Brödraskapets internationelle talesperson i

¹⁵⁸⁹ Socialdemokratin såg vid denna tid integrationen som en klassfråga, man hade inget annat ideologiskt raster tycks det, med de flesta invandrare som löntagare i låglöneyrken. Sedermera, efter det identitetspolitiska genombrottet runt 2005 cirka, började man successivt att mer och mer betrakta integrationsfrågorna i perspektivet av identitet, kultur och religion.

Europa, Kamal Helbawy, informeras om. Starkt drivande i denna process var Broderskapsrörelsens Ola Johansson som också försökte få med topparna inom partiet. I ett brev till socialminister Margot Wallström framhöll han att något helt nytt höll på att växa fram där ”Europa möter muslimerna som grupp” i dialog och kulturmöten (kapitel 17.3.2).

Det som sedan växte fram var en sorts valallians där personer från SMR:s (läs Islamiska förbundets) nätverk skulle kunna få plats på partiets listor inför valet i september 1998, och senare i november i tillsättandet av partiets platser i nämnder och styrelser i Stockholms stad och Stockholms län. Tittar man på namnlistan ingår de centrala toppnamnen från Brödraskapets ”inre cirkel”. Saken fick tydligare konturer 1999 då man i ett samarbete mellan SMR och Broderskapsrörelsen gjorde upp en plan över hur ”muslimerna” skulle integreras i partiet med en detaljerad plan för hur många platser som skulle besättas i kommuner, landsting och riksdagen. Allt i utbyte mot ”muslimernas” röster och de utlovade 2 000 nya muslimska medlemmar. Vad man ser är en omsorgsfull politisk planering mellan organisationer, det jag kallar kollektiv samverkan. Sveriges organiserade islamister tog efter 1998 plats i Sveriges största politiska parti (kapitel 17.3).

Slutsatsen är att ett intensivt politiskt samarbete mellan Sveriges muslimska råd (SMR) och den socialdemokratiska Broderskapsrörelsen efter 1998 beredde marken för att det islamistiska nätverkets ledande företrädare skulle kunna inträda i Socialdemokratin. Genom sin retorik att man bara representerade ”islam” (rätt och slätt) och ”muslimerna i Sverige” (rätt och slätt) dolde SMR:s ledande personkrets effektivt sina kopplingar till Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Desto värre blev då reaktionerna när grävande journalister och debattörer gång på gång började genomskåda detta systematiska användande av *taqiyyah*, förställning och lögn.

En liknande kollektiv samverkan med åtföljande entrism genomfördes med Moderaterna inför valet 2010. Bröderna använde nu inte det ”religiösa” SMR som sin förhandlare utan det nybildade, ”opolitiska” Politisk islamisk samling (PIS) (kapitel 7.3.2) som var bildat för att samordna alla de representanter som man hade börjat få genom samarbetet med socialdemokratin. Abdirizak Waberi, Islamiska förbundets ordförande vid den tiden, placerades på valbar plats på riksdagslistan från Göteborg, och fick en plats i Riksdagen för Moderaterna. När man granskar hemsidan som PIS hade visar det sig att den egentligen var en kampanjsida för Waberi. Jag väljer dock att betrakta detta som exempel på kollektiv samverkan och entrism, eftersom förhandlingarna liksom propaganda och information gick från organisation till organisation genom PIS. Även kommunalt beredde Moderaterna plats för kandidater som lanserades från PIS, även om de aldrig blev så många som inom socialdemokratin, med dess mer utbredda multikulturella ideologi, som ett utflöde ur partiets ingrodda internationalism. Efter flera besvärande uttalanden i media, där hans islamistiska grundideologi kom fram, fick Abdirizak Waberi inte förnyat förtroende av Moderata samlingspartiet inför valet 2014 (kapitel 17.4).

c) Semikollektiv samverkan och semikollektiv entrism: Omar Mustafa och socialdemokratin 2010–2013

Ett försök med semikollektiv samverkan och entrism med socialdemokratin tog sin början runt 2010. Den handlar i mångt och mycket om ordföranden i Islamiska förbundet (IFiS) efter Abdirizak Waberi, den omtyckte Omar Mustafa, som skulle nå långt inom socialdemokratin innan han fick avgå 2013.

Omar Mustafa är en av de som tillförde ett nytt tema i Brödraskapets framtoning och retoriska taktik. Efter Sverigedemokraternas tillväxt och tilltagande islamfientlighet kom det islamistiska nätverket mer och mer att börja trycka på teman som ”islamofobi”, ”diskriminering” och ”utanförskap”, ”strukturell rasism” började också att nämnas. Som synes är detta en uttryckligen defensiv retorisk strategi gentemot ett upplevt hot. Den blev dock påtagligt effektiv i den mediala debatten och fungerade som inkörsport till ett förnyat ideologiskt och politiskt stöd för Islamiska förbundets (IFiS) åsikter och politiska strävanden. Det gällde då framför allt stöd för sin kulturella enklav och ekonomiskt stöd till sina organisationer och politiskt stöd för samverkan med partierna och entrism med de etablerade partierna. En organisation som gärna öppnade dörren för dessa åsikter och strävanden var den socialdemokratiska Broderskapsrörelsen, som ju sedan 1990-talet, från sin sida, varit inne på samverkan med islam och muslimer (kapitel 17.3).

Omar Mustafa hade 2010 blivit medlem i den nybildade föreningen Hjärta i Stockholm, som var en lokal gren inom Broderskapsrörelsen. Han blev tidigt dess ordförande. (Hjärta lämnade socialdemokratin 2022.) I Hjärta blev kampen mot ”islamofobi” och ”strukturell rasism” en bärande ideologi och praktik. Mustafa var också med på den konferens, 2011, där Broderskapsrörelsen ändrade sitt namn till Socialdemokrater för Tro och Solidaritet (STS), för att öppna dörren för muslimer och islam inom socialdemokratin; där deltog till exempel också Rashid Musa, tidigare ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM), som också valdes in i styrelsen. Samverkan med islam och muslimer var frågor som Broderskapsrörelsen hade drivit sedan 1990-talets samverkan med Sveriges muslimska råd (SMR). Vill man se det från det islamistiska nätverkets perspektiv var entrismen i Hjärta ett mycket lyckat drag. Särskilt när föreningen Hjärta genom Stockholms arbetarkommun nominerade Omar Mustafa till en suppleantplats i socialdemokratins partistyrelse. Nomineringen gick inte enkelt till, det var oenighet inom arbetarkommunen. Men Omar Mustafa vann platsen (kapitel 18.1).

Allt hade kanske gått bra om inte Daniel Vergara på tidningen EXPO hade publicerat en rad citat från Omar Mustafas tidigare politiska verksamhet. Med dessa som grund framställdes han som odemokratisk, homofobisk och anti-semitisk (inga konstiga åsikter om man är en framstående islamist). Efter en vecka fick han ett ultimatum från Socialdemokraternas ledning, att hans roll som ordförande i Islamiska förbundet ”var oförenlig med” hans plats i Socialdemokraternas partistyrelse och att han måste välja. Efter den intensiva mediedebatten

efter EXPO:s artiklar, det talades om ett ”mediedrev”, lämnade han med bitterhet Socialdemokratin (18.1).

Ser man det politiskt-taktiskt var detta en av de dittills största förlusterna för Brödraskapet i Sverige. Ett år senare skulle Abdirizak Waberi inte få förnyat förtroende hos Moderaterna, som nämnts ovan. Ytterligare ett par år senare, 2016, blev den ännu mer politiskt framgångsrike Mehmet Kaplan tvingad att lämna Miljöpartiet.

d) Individuell samverkan och individuell entrism: Mehmet Kaplan

Mehmet Kaplan har till skillnad mot Waberi och Mustafa haft en normal politisk karriär. Vid riksdagsvalet 2006 kom han in i Riksdagen som medlem i Miljöpartiet, förutom sina uppdrag inom Brödraskapets nätverk. Före och vid sidan av Riksdagen hade han nämligen en gedigen erfarenhet från Brödraskapets nätverk i Sverige. Han hade varit sekreterare, sedan ordförande i Sveriges unga muslimer (SUM) 1996–2002, presstalesman för Sveriges muslimska råd (SMR 2005–2006). År 2008 var han en av grundarna till Sveriges muslimer för fred och rättvisa (SMFR). Sedermera blev han Miljöpartiets gruppleddare i riksdagen, satt i Miljöpartiets partistyrelse och blev till slut bostadsminister 2014–2016 i Stefan Löfvens koalitionsregering.

Han var ständigt kritiserad för sina islamistiska, dolda, åsikter. Bland annat av socialdemokraten, och feministiska muslimen, Nalin Pektul, ständigt aktiv i debatt mot islamism och islamisk fundamentalism, i förorten likaväl som i riksdagen. I debatten om Muhammedkarikatyterna i Jyllandsposten menade han att dessa karikatyrrer var en ingrodd ”islamofobi” i samhället, ”toppen av ett isberg” och ett utflöde av ”den globala rasismen”. Han arrangerade också en uppmärksam konferens om ”islamofobi” i Sveriges riksdag med många framstående islamister från Muslimska brödraskapets nätverk, både svenska och utländska. Här ser vi förutom de självklara personkontakterna inom ett transnationellt nätverk, också synen på att begränsa yttrandefriheten när det gäller religiösa symboler. Hans islamistiska värderingar kröp fram vid flera tillfällen. Förutom av Nalin Pektul som muslim och feminist blev han också kritiserad av svensk-israeliska vänskapsförbundet. När han senare vid ett seminarium i Almedalen bagatelliserade IS-krigare från Sverige började hans politiska ställning att vackla. Slutet kom i april 2016 när det avslöjades att han hade deltagit i en islamisk högtid tillsammans med den högerextrema organisationen Grå vargarna från Turkiet. I likhet med Omar Mustafa fick han avgå, bara från en mycket mer etablerad position (kapitel 18.2).

Ett liknande öde råkade den miljöpartistiske kommunpolitikern Yasri Khan ut för. Khan hade som Kaplan en gedigen bakgrund som ordförande och ledare i Brödraskapets nätverk. Liksom Kaplan hade han gått in i Miljöpartiet och sökte en riksdagsplats, men blev i stället kommunalpolitiker i Upplands Väsby. Som ordförande för den av Kaplan och honom själv grundade Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR) (kapitel 7.3.4) ryckte han upp denna organisation till att bli en viktig aktör för invandrades kompetenshöjning inför offentliga uppdrag, med

utbildningar till demokratiambassadörer och kommunikatörer. När han 2016 vägrade ta en kvinnlig reporter från TV 4 i handen, hänvisande till sin islamiska tro, utbröt en hetsig debatt där ”islam” ställdes mot den svenska grundlagens värderingar. Khan fick avgå och sade självmant upp sig från alla sina uppdrag i Miljöpartiet (kapitel 18.2).

Bildandet av partiet Nyans och dess deltagande i riksdagsvalet 2022 kan innebära något nytt. På grund av de knapphändiga uppgifter jag har hunnit samla in avstår jag från någon närmare rekapitulering här. Jag hänvisar läsaren till det kortfattade kapitel 18.4 ovan, och några reflexioner strax, nedan.

19.2 Utblickande diskussion (1): Muslimska brödraskapets historiska kris.

Den stolta och självmedvetna, ledande islamistiska personkretsen i Sverige, som har haft en ”inre cirkel” på tretton personer (kapitel 8.1) som framgångsrikt byggde upp Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk (kapitel 7.1), verkar efter 2015, cirka, ha kommit i ett läge med flera allvarliga problem. Om perioden från 1980-talets början till 1995 var en etableringsperiod för Muslimska brödraskapet i Europa och Sverige, var de två decennierna 1995 – 2015 en guldålder och skördetid, åtminstone i Sverige.¹⁵⁹⁰ Perioden efter 2015, däremot, signalerar början på en nedgång, eller åtminstone en början att något har tagit slut och något annat kommer att ta vid. Inom medicinsk vetenskap kallar man en sådan period för en kris. Krisen finns på både transnationell och nationell nivå.

En första, allvarlig och näraliggande faktor är det man kan kalla *entrismens nederlag* i Sverige, det som kapitlen 17 och 18 skildrar och som jag försökte sammanfatta ovan (kapitel 19.1). Under två decennier hade Islamiska förbundet (IFiS) framgångsrikt tillämpat Yusuf al-Qaradawis ”Europeiska strategi” med de fyra pelarna *da’wah*, enklavisering, lobbyism och entrism som bärande handlingslinjer i sin politiska strategi. Denna tillämpning skildrades i kapitel 16, 17 och 18. Skildringen mynnade flera gånger ut i händelser där huvudpersonernas islamistiska ideologi avslöjades i medierna, den som omsorgsfullt hade försökt döljas genom olika grader av *taqiyyah*, vilket ledde till uppmärksammade uteslutningar och avgångar. Under åren 2013–2016 får de tre främsta företrädarna från Brödraskapets nätverk – Omar Mustafa (Socialdemokraterna), Abdirizak Waberi (Moderaterna) och Mehmet Kaplan (Miljöpartiet) – avgå från sina poster i respektive politiska partier på grund av att deras islamistiska ideologi och kontakter kom fram.

¹⁵⁹⁰ Jag kan inte uttala mig om det också var en skördetid även i andra europeiska länder, och hur motsvarande periodisering skulle se ut i Tyskland, Frankrike eller Storbritannien, det ligger utanför denna studies ramar.

Den andra näraliggande faktorn är det som jag vill kalla *det ekonomiska nederlaget*, genom en ny och granskande attityd från de svenska myndigheternas sida. Från och med 2015, verkar det, är det inte längre självklart att bidrag bara betalas ut generöst och förtroligt utan att närmare granska verksamheten. Ungefär som när SST under lång tid delade ut klumpanslag till religiösa trossamfund utan kontroll av sanningshalten i inlämnade underlag, men med en uppstramning med hjälp av Skatteverket 2015. Från flera andra myndigheters ändrades också attityden från att enbart vilja vara en hjälpende hand till en mer professionell revisionsattityd: Vilka mål har organisationerna, på vilka grunder ska de få bidrag, och hur används pengarna? Det började med Sveriges unga muslimer (SUM) och studieförbundet Ibn Rushd. Väldokumenterade debattartiklar i tidningen DOKU, skrivna av journalisten Sofie Löwenmark, beskrev hur mycket stora summor hade betalats ut år efter år till organisationer där det var mycket tveksamt om de angivna demokratimålen fanns eller tillämpades. Den följande statliga utredningen ledde till att Sveriges unga muslimer (SUM) förklarades återbetalningsskyldiga, år 2017, och de lade därför ner verksamheten (kapitel 7.4.1). Studieförbundet Ibn Rushd, en av nätverkets skyltfönster och kassakistor, utsattes för en omfattande undersökning ledd av statsvetaren Erik Amnå, som trots sin diplomatiska framställning ändå kom fram till att ifrågasätta studieförbundets demokratisyn och ideologin hos inbjudna föreläsare (kapitel 7.7.5). Sedan dess är det inte längre självklart i svenska kommuner att Ibn Rushd ska få fortsatt ekonomiskt stöd, som till exempel i Göteborg 2021 och 2022. Utöver detta kom de islamiska friskolorna att sättas under utredning, granskade om huruvida de följde målsättningar, läroplaner och pedagogiska riktlinjer i den svenska skolan, samt huruvida det hade förekommit ekonomiska oegentligheter. Som framgått har dessa granskningar lett till flera åtal och i vissa fall fällande domar (kapitel 7.8).

En tredje, allvarlig faktor, som nog inte helt har hunnit sjunka in i nätverkets politiska medvetande är partiet *Nyans nederlag* i riksdagsvalet 2022 (kapitel 18.4). I vad mån detta bör betraktas som ett allvarligt bakslag kan diskuteras. På denna punkt kan jag dock enbart spekulera utifrån logik och rimlighet, men jag kommer inte ifrån att det åtminstone mentalt måste ha känts som ett nederlag. Flera ledare runt om i det islamistiska nätverket hade säkert drömt om ett stort genombrott; ett starkt budskap till det officiella Sverige om ”muslimernas” utsatthet och nödvändigheten av förändring. Den förhoppningen grundades på den sedan länge proklamerade föreställningen om minst 400 000 ”muslimröster” från Fredrik Reinfeldts tid, eller de ofta påpekade 800 000 svenskarna med muslimsk bakgrund. Dessutom, så tänkte man, hade partiet Nyans fått draghjälp i sin islamistiska retorik av två företeelser under valåret. Med endast cirka 29 000 röster i riksdagsvalet, på ett parti med en tydlig islamistisk agenda, blev det – får man tänka sig – en

drabbande antiklimax.¹⁵⁹¹ Den kommer med nödvändighet att leda till att Islamiska förbundets (IFiS) politiska strateger måste ställa sig avgörande frågor om framtiden. Den gamla strategins politiska samverkan och entrismen i de politiska partierna levde ju hela tiden under antagandet av att det egentligen fanns minst en halv miljon ”muslimer” där ute som hade vissa självklara politiska preferenser i islamistisk riktning. Det visade sig vara en illusion.

Den fjärde faktorn är Brödraskapets *internationella historiska nederlag*. I Egypten har moderpartiet krossats av general al-Sisi efter statskuppen 2013. Runt om i Mellanöstern förföljs återigen Brödraskapets organisationer och stämplas som ”terroristorganisationer”. Jag kallar detta för ett historiskt nederlag. Victor J. Willi kallar det för Brödraskapets ”fjärde prövning” (*mihna*) och ser framför sig att Brödraskapet ändå kommer tillbaka med den seghet som denna rörelse historiskt har haft genom sin inneboende uppbyggnad och bärande ideologi (kapitel 3). Men nederlaget har fått allvarliga följdverkningar. I Egypten utvecklades en djup splittring mellan olika falanger, och ett nytt, alternativt Brödraskap grundades. Några började till och med tala i termer av väpnad *jihad* mot den ”otrogne avfällingen” al-Sisi och väpnade aktioner förekom. Och denna splittring återfinns också i den transnationella ledningen. Två falangers Generalvägledare utesluter varandra 2021 inför öppen ridå på ett sätt som påminner om Investiturstriden runt år 1100 när kyrkans två stridande påvar exkommunicerade varandra. Muslimska brödraskapets starkt decimerade ledarskap hankar sig fram i Turkiet eller Storbritannien. Hela ledningen på transnationell nivå är plötsligt uttraderad och kan inte ge ideologisk och politisk vägledning. Rörelsen splittras till sina nationella beståndsdelar. Om ”fragmentiseringsteorin” (kapitel 1.4.3) har någon som helst verklighetsgrund, så verkar den ha infunnit sig nu.

Mest näraliggande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) är nog ändå *entrismens nederlag*, åtminstone borde det allvarligt bekymra förbundets ideologer och strateger. De andra faktorerna är viktiga men de är ändå bakgrundsfaktorer, tänker jag. Entrismens nederlag signalerar att man måste söka sig en ny strategi. Detta sökande försvåras av de andra faktorernas inverkan. Hur ska man finna en ny

¹⁵⁹¹ Min biträdande handledare Mats Lindberg har livfullt berättat om riksdagsvalet 1970 med en liknande drabbande antiklimax. Den vitaliserade extremvänsterns flaggskepp KFML (Kommunistiska förbundet marxist-leninisterna) (maoistiskt) ställde upp i riksdagsvalet och hade stora förhoppningar om att komma över 4%-spärren (ca 250 000 röster). Valresultatet blev 21 232 röster. Då var bakgrunden flera år av propaganda och organisering från förbundet, medialt framträdande kulturdebatt, mobilisering mot USA:s krig i Vietnam där KFML hade varit ledande inom frontorganisationen FNL-grupperna (DFFG), och inte minst den omskakande gruvstrejken i Malmberget och Kiruna 1969 som ställde klassfrågor och klasskamp i centrum – ”socialdemokratis svek” – och som fick sansade bedömare att ana en socialistisk revolution, eller åtminstone ett omfattande ”socialistiskt” uppvaknande. Lindberg hade som Laboremus-medlem i Uppsala (det Socialdemokratiska studentförbundet) frågat KFML:s ledare Bo Gustafsson (maoist och professor i ekonomisk historia) några dagar före valet om han verkligen trodde att partiet skulle nå upp till 4%-spärren. Gustafsson hade leende svarat att han snarare trodde på 10%! (Det är cirka 500 000 röster!)

politisk strategi som ska kunna återge politiskt förtroende till Brödraskapets organisationer och företrädare? Som kan ge tillbaka det ekonomiska förtroendet från staten. Som kan skapa en mer engagerad massförankring hos ”muslimerna” för ”islams” mål och uppgift. Som kan bidra till det globala Brödraskapets rekonstruktion på transnationell nivå igen, den som just nu verkar ligga i spillror. Därtill kommer det tragiska faktum att rörelsens främste ideolog och teoretiker, dess ”andlige ledare” Yusuf al-Qaradawi, har avlidit. Just när han behövs som mest!

19.3 Utblickande diskussion (2): Fragment från sökandet efter en ny strategi

a) ”Islamofobin” som förklaring

Såväl uteslutningarna från de politiska partierna som de indragna ekonomiska bidragen har från Brödraskapets håll beskrivits som utslag av ”islamofobi”. Temat om ”islamofobin” har ju sedan länge varit en framträdande informationsstrategi, som vi såg. Det har framförts gång på gång i olika sammanhang, till exempel av företrädare som Omar Mustafa och Mehmet Kaplan under deras politiska väg in det svenska partiväsendet. När dessa personer fick avgå från sina poster uppstod det rimligen en kollision i deras och ledarkretsens självbild, tänker jag mig.

Att de utesluts kan ju inte bero på – så tänker jag mig deras självbild – att det skulle vara något fel på deras islamistiska värderingar, dessa är ju mer högtstående än de sekulära värderingar som partierna har. Att det skulle bero på att demokratiska partier inte vill ha företrädare med icke-demokratiska värderingar är nog svårt att ta till sig. Det är ju dessa mer högtstående, ”islamiska” värderingar som de så noggrant har förnekat utåt i medierna och försökt dölja. I det läget inträder i stället en annan försvarslinje. Felet att de fick avgå ligger på något annat, säger självbilden, nämligen på mediernas ”islamofobi”, ja, kanske hela det svenska samhällets ”islamofobi”. Mustafa talade om ett ”betalt mediedrev”. Mahmoud Khalfi hårdtrar det ännu mer i en kommentar till politikernas avskedanden. Han beskriver situationen i Sverige i den arabiska mediekanalen *Alkompis* i februari 2021 som att det har pågått ”en etnisk politisk rensning mot muslimer” i den svenska politiken och att alla muslimer som markerar sin religion utesluts.¹⁵⁹²

¹⁵⁹² Alkompis, "المسلمون في السويد والتخوف من انتقال السيناريو الفرنسي", Youtube Alkompis-kanal, 2021-02-02. "التطهير العرقي السياسي للمسلمين", min.08.

Avhandlingsarkivet: https://drive.google.com/file/d/17LjNR9yI8yQEoBFQyYXfNqfzmmO9eUfv/vi ew?usp=share_link

Se även Sameh Egyptson, ”Sverige samverkar med fel muslimska representanter”, Göteborgs posten, 2021-03-30.

<https://web.archive.org/web/20210330042612/https://www.gp.se/debatt/sverige-samverkar-med-fel-muslimska-representanter-1.43829720>. Intervjun i Alkompis är sparad i Avhandlingsarkivet

”Islamofobi” görs alltså till en övergripande förklaring till dessa nederlag och ett retoriskt ledmotiv i försvaret av de egna organisationerna och deras ledare. Att demokratiska partier enbart vill ha medlemmar med demokratiska och universellt humanistiska värderingar (om kvinnor, homosexuella och judar), och att frånvaron av sådana värderingar är anledningen till uteslutningarna, verkar alltså ligga utanför självbilden. Lösningen blir att fortsätta med sin inövade retorik av *taqiyyah*, att både utåt och inåt förneka sin islamistiska ideologi och diskriminerande människosyn.

En liknande attityd framkommer när det gäller de infrysta ekonomiska bidragen eller de granskande undersökningarna från svenska myndigheter. Anledningen till att bidrag fryser inne eller stramas åt beror inte på att svenska myndigheter kräver att vissa demokratiska målsättningar och vissa redovisningsrutiner måste vara uppfyllda i verksamheten; liksom i all offentligt finansierad verksamhet. Nej, granskningarna och deras rättsliga efterspel sägs bero på en ”tilltagande islamofobi” i det svenska samhället.

Denna självbild och denna attityd är en stark försvarsattityd. Man är angripen av fiender utifrån, tycks det, och man måste dra sig tillbaka innanför murarna och inte avslöja sig. Man tvingas av sin tolkning tillbaka till den gamla attityden om Europa som *dar al-harb* och myndigheternas attityder som kolonialmakternas diskriminering och förtryck. Khalfis upprördhet om ”etnisk politisk rensning av muslimer” är en tydlig illustration om detta. Ett annat exempel på denna ideologiska bild och försvarsattityd, och vilken vikt den tillmättes, finns i de alternativa rapporter till FN:s kommitté för rasdiskriminering (CERD) som rörelsen lät framställa 2013 och 2018, och som framhåller att ”muslimernas” situation i Sverige präglas av ”the increasingly racist and islamophobic climate in Sweden” (se kapitel 7.3.5). Med den grundhållningen behöver man inte ändra sin ideologi och strategi. Den är riktig och rättfärdig, det är ”de andra” som bär skulden för nederlagen.

En liknande inställning om islamofobin i det svenska samhället finns i *European Islamophobia Report 2021*. Kapitlet om Sverige har skrivits av ledande personer från föreningen Hjärta (Anna Ardin och Mattias Irving),¹⁵⁹³ som kan ses som en direkt stödorganisation till Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk. (Som framgått ovan blev Omar Mustafa ordförande i Hjärta 2013 samtidigt som han var ordförande för Islamiska förbundet (IFiS). Det var också Hjärta som lanserade Omar Mustafa som kandidat till den socialdemokratiska partistyrelsen, se kapitel 18.1 samt 17.3.8.) Kapitlet om Sverige noterar en ”rapidly growing

¹⁵⁹³ Poljarevic, Emin, Ardin, Anna & Irving, Mattias, ”Sweden”, i Enes Barakli & Hamid Farez (eds.) *European Islamophobia Report 2021*. Leopold Weiss Institute (Austria, utan förlagsort) (printed in Istanbul Turkey), 2022: 573–598. (Dessa rapporter utgavs tidigare av policy-institutet SETA, närstående den turkiska regimen, med början 2015. Men fr.o.m rapport 2020 står Leopold Weiss-institutet som utgivare, men med samma redaktörer, tryckort och layout. Den rimliga fråga som infinner sig är om bytet av huvudman och den tydligt genomförda mörkandet av förlagsorten – man anger ”Austria” tvärtemot all kutym och tvärtemot den tidigare angivelsen av SETA i Ankara, Turkiet – är ett försök att tvätta bort närheten till Turkiets regeringskretsar.)

Islamophobia in the broader Swedish context”.¹⁵⁹⁴ Författarna utpekar därtill som ”islamofober” en rad personer som har uttalat sig kritiskt om Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk. Det kan räcka att någon har begärt en utredning om de stora ekonomiska bidragen till SUM, Ibh Rushd eller de islamiska skolorna så är man utpekad som ”islamofob”. Rapporten är alltså ett framskjutet försvar för IFiS och dess nätverk längs försvarslinjen ”islamofobi”. Huvudförfattare till kapitlet verkar dock vara den ovan nämnde Emin Poljarevic (kapitel 1.4.7) som står först bland författarnamn. Han är docent och universitetslektor vid Teologiska institutionen, Uppsala universitet, och är närstående föreningen Hjärta (genom Ardin och Irving) stödorganisation till IFiS enligt ovan. Dessutom är Poljarevic tydligen också närstående forskningsinstitutet Cemfor vid samma institution, Cemfor står med sin logotyp på rapportens framsida. Poljarevic är tydligen också i dessa frågor ideologiskt närstående Cemfors tidigare föreståndare Mattias Gardell som skrivit kapitlet om Sverige i en tidigare rapport i samma serie, år 2017.¹⁵⁹⁵ Gardell ingår också i det akademiska nätverket runt rapporterna,¹⁵⁹⁶ och enligt Cemfors nuvarande ledning är han den som har ansvar för forskningen om islamofobi och därmed rimligen den som har hand om kontakterna mellan Cemfor och European Islamophobia Report.¹⁵⁹⁷ Gardells nära kontakter med Omar Mustafa och den ledande personkretsen i Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk har påvisats ovan, liksom hans stora betydelse för retoriken och ideologin om ”islamofobi” (kapitel 7.7.5). Så i denna rapportpublicering löper många trådar samman runt temat ”islamofobi” som försvarslinje mot kritik av IFiS och dess organisatoriska nätverk i Sverige.

¹⁵⁹⁴ Ibid. 576.

¹⁵⁹⁵ Gardell. Mattias & Muftee, Mehek (2018) ”Sweden”, *European Islamophobia Report 2017*. Ankara: SETA, 2018: 617–646. Det bör nämnas att den turkiska regeringen lobbar hårt för att förhindra all kritik av islam och islamism i Europa, särskilt kritik av Turkiet, med hjälp av begreppet ”islamofobi”. Redaktörerna på europeisk nivå, Enes Barakli är verksam vid det Turkisk-tyska universitetet i Istanbul, och Hamid Farez är, enligt Lorenzo Vidinos utredning om MB i Österrike, närstående det österrikiska Muslimska brödrskapet. Se Martha Lee ”Turkey lobbies to outlaw criticism of Islamism in Europe” i *Focus on Western Islamism*, 15 dec. 2022.

¹⁵⁹⁶ Mattias Gardell är professor och tidigare föreståndare för Cemfor i Uppsala (Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism) och styrelseledamot i IISRA (International Islamophobia Studies Research Association). Båda dessa är stödande institutioner vid EIR-rapportens framtagande enligt logotyperna på rapportens framsida. Gardell sitter tillsammans med en av redaktörerna, Farid Hafez, i IISRA:s styrelse. Gardell verkar alltså vara centralt placerad för de svenska kontakterna i detta sammanhang. Hamid Farez är troligen den person som enligt Gardell själv drog in Gardell i detta samarbete (se noten nedan).

¹⁵⁹⁷ Se uttalanden från Cemfors nuvarande ledning samt från Gardell själv i Leonidas Aretakis, ”Rasisminstitut i Uppsala inleder samarbete kring ifrågasatt islamofobirapport”, *Flamman* 12 okt 2022. Gardell kritiserades av Aminéh Kakabaveh i Aftonbladet 19 maj 2018 för hans kontakter med SETA, med replik av Gardell där han tycks ta avstånd från SETA. Detta har inte hindrat Gardells fortsatta deltagande i det akademiska nätverket runt SETA:s, senare Leopold Weissinstituts, islamofobirapporter.

Genom betoningen på ”islamofobi” som orsak till motgångarna har Omar Mustafa och ledningen för Islamiska förbundet (IFiS) alltså svårt att självkritiskt ställa frågan om det skulle kunna vara den egna ideologin (se kapitel 15.1) och strategin (kapitel 16) som gör att man har svårigheter att i längden fungera i den svenska, demokratins öppenhet. Eller som gör att dess ledare utesluts ur de svenska demokratiska partierna. En sådan självkritik ligger – rimligen – utanför den islamistiska ledarkretsens ideologiska horisont. Man kan se på Khalfis upprörda reaktion ovan, att uteslutningarna utgör en ”etnisk politisk rensning mot muslimer”. Ett ifrågasättande av den egna ideologin skulle medföra att man i så fall skulle behöva börja ifrågasätta Hassan al-Bannas ”islam”, som ju upplevs som ”sann”, och som är inpräntad hos rörelsen som ett sant återgivande av Guds avsikter och löften (se kapitel 1.2.2 och 10.1). Med en sådan värdeobjektivistisk ideologi på fundamental nivå, och med en gudagiven självträffsäkerhet, blir ett fundamentalt omtänkande – rimligen – en närmast oöverstiglig uppgift. Vi såg ovan hur allt grundläggande nytänkande blockeras av en hierarkisk och internt auktoritär syn på vilka idéer som är tillåtna (som i fallen med Waberi och slöjan eller Mustafa och homosexualiteten). Ser man ”islamofobi” som den enda orsaken till sina misslyckandena är det ju inte den egna ideologin och strategin som det är fel på, eller som inte fungerar i en demokrati, utan omgivningen. Därmed kommer islamofobi-retoriken, som jag ser det, särskilt om den permanentas och fördjupas, troligen att bromsa det ny- och omtänkande som är nödvändigt om man vill utvecklas i riktning mot demokratiskt tänkande – demokratisk människosyn och demokrati som överideologi – och demokratisk öppenhet (se kapitel 15.2).

b) Förhoppningar om den nya generationen

Den framstående ledaren i brödraskapet, Chakib Benmakhlouf, rörelsens patriark, tar också till orda i denna situation av kris. Han anser att Europas ”muslimer” (det vill säga Muslimska brödraskapet och dess aktivister och sympatisörer) står inför en osäker framtid och att de måste lämna dörrarna öppna för alla möjligheter. På sin arabiskspråkiga Facebook-sida hävdar han den 15 februari 2017 att de politiska och opinionsmässiga förändringar som äger rum i Europa ”inte talar till rörelsens fördel”. Brödraskapet måste åter tänka om och anpassa sig till en ny situation, som så ofta förr under sin historia. Han hävdar (min översättning och förtydligande parenteser):

Det råder stor förvirring inom de europeiska institutionerna [Brödraskapets organisationer] i deras kontakter med inte bara islamiska institutioner, utan med islam själv. De lagar som då och då dyker upp är det största beviset på det. Följaktligen måste Europas muslimer, individer såväl som institutioner [organisationerna], se över sin

strategi för att bevara sin religion och identitet och [samtidigt] lämna dörrarna öppna för alla möjligheter [att bevara dem] genom att tänka utanför boxen.¹⁵⁹⁸

Det är väl inte riktigt klart vad Benmakhoulouf avser med ”de lagar som då och då dyker upp”. Men troligen menar ha de åtstramningar som jag pekade på ovan (kapitel 19.1). Men vad innebär det då att Europas muslimer måste ”se över sin strategi” och då med det viktiga syftet att ”bevara sin religion och identitet”. Som jag tolkar det, ligger i dessa ord fortfarande grundtankarna från al-Qaradawis ”europeiska strategi”. Att muslimerna måste bedriva *da'wah* även inåt mot sig själva, att de ska se till att skapa institutioner som bildar en stärkande muslimsk, kulturell enklav, och att de ska delta i politiken och gå in i politiska partier för att kunna säkra ”muslimernas rättigheter”, det vill säga rättigheterna att få utöva sin religion och sin kultur inom enklavens gränser (kapitel 16.6).

Men om man ska se över sin strategi, vad innebär det om man öppnar dörrarna och ”tänker utanför boxen”? Benmakhoulouf sätter sitt hopp till den unga generationen, de som ska ta över (min översättning och förtydligande parenteser):

Tiden är inne för en radikal förändring av ledarna för islamiska institutioner [Brödraskapets organisationer] i Europa, där den unga generationen tar ledningen, stötta och hjälpta av den vuxna dito. Och ett sista ord, jag hoppas att den vuxna generationen lever upp till sina krav och att deras iver för islam kommer att motivera dem att låta ungdomarna leda arbetet och stödja dem på alla sätt och [ge dem] medel så att ansvar axlas vidare i enlighet med de uppställda målen och det angivna syftet [hos rörelsen].¹⁵⁹⁹

Detta citat bör läsas igenom noggrant. Benmakhoulouf har identifierat nödvändigheten av ”en radikal förändring”, och från det tidigare citatet kommer tanken att man måste ”se över sin strategi”. Men i vilken riktning? En ledtråd ges. Det som den äldre generationen ska göra är att hjälpa den unga generationen att utveckla en strategi ”i enlighet med de uppställda målen och det angivna syftet”, det vill säga Muslimska brödraskapets mål och syften. Detta tolkar jag så att Benmakhoulouf tänker enligt al-Qaradawis metod i *wasatiyyah*, nämligen att flexibelt kunna kombinera en konkret analys av den rådande situationen med rörelsens fundamentala ideologi och

¹⁵⁹⁸ Chakib Benmakhoulouf, Facebook, 2017-01-22.

<https://www.facebook.com/chakib.benmakhoulouf.9/posts/1200998569985761>

Arkiv: 2018-01-27. <http://archive.is/KPhnk>

”هناك تخطيط كبير تعيشه المؤسسات الأوروبية في تعاملها ليس فقط مع المؤسسات الإسلامية ولكن مع الإسلام نفسه والقوانين التي تطلع علينا بين الحين والآخر أكبر شاهد على ذلك. وبناء على ذلك يجب على مسلمي أوروبا أفراد ومؤسسات مراجعة استراتيجيتهم للحفاظ على دينهم وهويتهم وأن يتركوا الأبواب مفتوحة على كل الاحتمالات من خلال التفكير خارج الصندوق.”

¹⁵⁹⁹ Chakib Benmakhouloufs hemsida på Facebook, 2017-02-15.

<https://www.facebook.com/chakib.benmakhoulouf.9/posts/1227298584022426>

Arkiv: 2018-01-27. <http://archive.is/KiL53>

”لقد أن الألوان لأحداث تغيير جذري في قيادات المؤسسات الإسلامية في أوروبا، على أن يتصدر المشهد جيل الشباب ومن خلفهم جيل الكبار لدعمهم ومساعدتهم. وكلمة أخيرة أرجو أن يكون جيل الكبار على مستوى الحدث وأن يدفعهم حرصهم على الإسلام ليفسحوا المجال أمام الشباب لقيادة العمل، ودعمهم بكافة السبل والوسائل حتى يتم التداول على المسؤولية بطريقة تحقق أغراضها وأهدافها.”

målsättningar (kapitel 14.4). Som riktlinjer för arbetet är detta naturligtvis strålande, men Benmakhlouf själv ger inga förslag. Hans inlägg verkar mera bara vara lugnande retorik i en situation där det skulle ha behövts ett tydligt och gediget politiskt budskap. Men det är naturligtvis också att kräva för mycket. En insikt om vad en förändrad situation innebär tar tid att växa fram, och Benmakhlouf skriver ju under 2017, och det tar lång tid att utveckla nya operativa målsättningar och strategier.

I sista hand uttrycker gamle Benmakhlouf en sorts pessimism. Man kanske måste vara beredd att lämna det Europa som verkar ha blivit alltmer ogästvänligt. Benmakhlouf uppmanar den nya generationen att stärka sitt förhållande till de gamla hemländerna, det egentliga ”fosterlandet”. Detta i en underförstådd kritik av den ”europeiska strategins” grundtanke. Han frammanar nästan bilden av det gamla *dar al-islam* (min översättning och förtydligande parenteser):

Mottot om vidarebosättning och medborgarskap i Europa betyder inte nödvändigtvis att man bränner alla sina broar och bryter banden med fosterlandet. Islamiska institutioner [Brödraskapets organisationer] behöver hitta en viss balans i sina program och sin diskurs kring integration å ena sidan och kommunikation med fosterlandet å andra. Intellectuella och islamiska institutioner i Europa bör diskutera denna fråga på djupet, bort från skrämsel eller ligkiltighet, särskilt mot bakgrund av de förändringar som äger rum i det europeiska landet [som man bor i] och den växande islamofobin och de fem målen, varav det främsta är att bevara religionen.¹⁶⁰⁰

Hemvändande måste alltså tänkas som ett framtida alternativ, åtminstone på ett personligt plan men också kanske för att hålla samman *ummah*. Som strategi är det ytterligare en defensiv, men ingen framåtsyftande politik som lösning på rörelsens historiska kris.

c) Är rörelsen kapabel till förändring?

Ovan antydde jag att en svårighet till nytänkande helt enkelt ligger i ideologins uppbyggnad och dess auktoritära framtoning, att dess grundläggande antaganden är det rätta och inte får ändras. Men hos en av Brödraskapets ledare framkommer ett helt annat skäl till att rörelsen har svårt att förändras. Det är en faktor som jag inte har uppmärksammat särskilt, bara snuddat vid här och var

Hassan Moussa – imam i förbundets huvudmoské vid Medborgarplatsen samt tidigare ordförande för imamrådet, avhoppare – gjorde ett uttalande i den arabiska webbtidningen *Arabnyheter* 2014. Det är ett år efter nederlaget i Egypten och han

¹⁶⁰⁰ Chakib Benmakhlouf, Facebook, 2017-03-13.

<https://www.facebook.com/chakib.benmakhlouf.9/posts/1259013560850928>

Arkiv: 2018-03-27. <https://archive.is/YT2fL>

”شعار التوطين والمواطنة في أوروبا لا يعني بالضرورة حرق السفن وقطع الصلة مع وطن الآباء، والمؤسسات الإسلامية في حاجة إلى إيجاد شيء من التوازن في خطابها وبرامجها بين الاندماج والتواصل مع الوطن الأم. يجب على المفكرين والمؤسسات الإسلامية في أوروبا مناقشة هذا الموضوع بعمق بعيدا عن التهويل أو اللامبالاة، خاصة في ضوء التغيرات التي تشهدها الدولة الأوروبية وتنامي الإسلاموفوبيا والمقاصد الخمس وفي مقدمتها الحفاظ على الدين.”

är orolig för utvecklingen i Europa. Moussa varnar för att situationen för islam och islamisering inte alls är så ljus. Framför allt har det skett en teologisk och ideologisk urvattning och en organisatorisk splittring, som ett resultat av de olika strategier man följt. Detta gäller särskilt det som kallas "mittfåran" i den islamiska organiseringen i Europa, det vill säga Muslimska Brödraskapet. Men Moussa tar också upp en annan sak som det verkligen talas tyst om, som en väl bevarad hemlighet. Han anklagar Brödraskapets ledarskap för att göda sina egna bankkonton på rörelsens bekostnad, det man i andra sammanhang kallar korruption eller trolöshet mot huvudman. Han riktar sig särskilt till Sverige och det svenska nätverket (min översättning och förtydligande parenteser):

Den islamiska aktivismens tillstånd [Brödraskapets tillstånd] i Sverige är svårt och komplext och kräver insikt, klarsynthet, opartiskhet och uppriktighet, trots somligas föredömliga påståenden kring det institutionella arbetet [i Brödraskapets organisationer], det orientalistiska perspektivet, kommunikationen och kontakterna. Företrädare för vissa etniska eller lokala institutioner [organisationer] som har en ideologi eller vinstföretag, familjestiftelser, ett kommersiellt register för att samla in pengar och marknadsföra illusioner i *da'wah* och islams namn, uttalar sig om allt möjligt beroende på behov och efterfrågan, de drar nytta av den nuvarande situationen och instabiliteten i förhållandena i vissa länder. Jag har börjat oroa mig för den islamiska [närvaron] och islam på grund av dessa missionsidkare och väckelsetjuvar, dessa hårdföra fanatiker som gör anspråk på politisk kompromissvilja och måttlighet medan de är roten till extremism och terrorism, anpassar sig till alla förhållanden och tillstånd; säljer ord och illusioner i hopp om att samla in pengar... De lurar Gud och de troende, men i själva verket lurar de bara sig själva och de vet inte om det.¹⁶⁰¹

Dessa allvarliga anklagelser framförs som i en politisk pamflett där tyckande kanske är viktigare än om sakinnehållet är sant. Möjligen kan anklagelserna läggas till grund för en mer radikal handlingslinje, som har förekommit i Egypten vid denna tid i kritik mot "mittfårans" ledarskap. Men jag vill fokusera på sakinnehållet. Kan det ligga något i Moussas kritik, oavsett hans radikala politiska värderingar? Detta är sakförhållanden som nog knappast kommer att komma fram och diskuteras offentligt. Jag har inte sett många exempel på en liknande, inifrån kommande kritik av korruption. Detta är ganska självklart i en rörelse som ända sedan al-Bannas tid har fått lära sig att det inför yttre fiender "är ett misstag att vara uppriktig".

d) Slutdiskussion: Svårigheter i strategidiskussionen

¹⁶⁰¹Mousa al-Millehi, "الشيخ حسان موسى يحذر من (اسلامكوست) كهولوكوست اليهود ضد المسلمين", Arabnyheter, 2014-12-28. <http://web.archive.org/web/20150707060751/http://arabnyheter.info/ar/archives/61512>

"وضع العمل الاسلامي في السويد صعب ومعقد ويحتاج الى تبصر وبصيرة وتجرد واخلاص رغم ادعاء البعض النموذجية في العمل المؤسساتي والنظرة الاستشراقية والتواصل والاتصال، فبعض المؤسسات اثنية عرقية أو قطرية ذات أيديولوجية أو شركات ربحية أو مؤسسات عائلية أو سجل تجاري لجمع المال وتسويق الأوهام باسم الدعوة و الاسلام يتلون اصحابها بكل الوان الطيف حسب الحاجة والطلب. مستغلين الظرف الزاهن وتقلب الحال والاحوال في بعض البلدان. لقد بدأت اشعر بالقلق على الوجود الاسلامي والاسلام بسبب هؤلاء، تجار الدعوة ولصوص الصحوه، هؤلاء الغلاة المتشددون الذين يدعون الوسطية والاعتدال وهم أس التشدد والارهاب، يلبسون لكل حال ومرحلة لبوس؛ يبيعون الكلام والأوهام طمعا في جمع المال... يخادعون الله والذين آمنوا وما يخدعون إلا انفسهم وما يشعرون".

De tre fragmenten ovan är naturligtvis ingen redovisning av vad som pågår inom rörelsen, framför allt har det rimligen hänt mycket under de senaste åren. Framför allt splittringen av rörelsen i Egypten inför öppen ridå i London 2020, med de ömsesidiga uteslutningarna av de två Generalvägledarna, borde ha medfört att diskussionen har intensifierats. Inte desto mindre pekar dessa tre fragment på tre olika möjliga svar på rörelsens situation och rörelsens kris.

Det första. Håller man fast vid tanken att det inte finns något fel på den egna rörelsen, och att allt är ”islamofobins” fel, behövs ju ingen förändring. Det är den psykologiskt sett enklaste vägen.

Det andra. Om man som Benmakhoul hoppas på den nya generationen måste man ju ge dem redskap för nytänkande. De är ju trots allt uppvuxna i de daghem, skolor och socialiserande partistrukturer som den äldre generationen har inrättat och varit ledare för. Med tanke på att socialisation in i rörelsens idéer medför en mentalitet och en grundhållning – ”indoktrinering” som R.M. Mitchell i sin klassiska studie kallade den – behövs det nog väldigt mycket innan den nya generationen blir förmögen till att tänka nytt. Till detta kommer den ingrodda auktoritetstron. Vi såg att två av Islamiska förbundets ordföranden hävdar att nytänkande bara får göras av teologiska och juridiska experter. Waberi kunde inte tänka sig att kunna ifrågasätta slöjan om inte det kom någon *fatwa* från högre ort, det var en fråga för teologerna och inte för politikerna ansåg han. Mustafa hävdade att hans avvisande syn på homosexualitet var en sak som Gud hade bestämt och att han inte hade rätt att ändra på Koranen; han berättar livfullt om hur enormt lärd man måste vara för att kunna gå in i sådana diskussioner och ha rätt att göra *ijtihad*. Denna ingrodda auktoritetstro innebär troligen att om en förändring ska komma till stånd, måste den komma uppifrån. Och just nu, när både den politiska och den andliga ledningen är sönderslagen finns det ju inget ”uppifrån”, som några vägledande idéer skulle kunna komma ifrån, så någon genomgripande förändring lär vänta på sig.

Det tredje. När det gäller Hassan Moussas anklagelser om korruption och svindleri kan ju sådana företeelser, om Hassan Moussa har rätt, bli rena bromsklossar för strategiskt nytänkande. En elit som lever gott på rörelsen vill ju bara genomföra sådana förändringar som gynnar dem själva. För den radikale blir då ett utträdande den naturliga utvägen, kanske kombinerad med grundandet av en ny och tydligt radikal rörelse, vilket har förekommit många gånger i Brödraskapets historia.

Med detta har jag skisserat några få av de många problem som rörelsen står inför, rörande framtiden för sin strategi och praktiska politik.

Del V. Avslutning

Kapitel 20. Sammanfattning och resultat

Jag låter Kapitel 20, Sammanfattning och resultat, bli ganska fylligt. En så omfattande avhandling som denna, med en ganska komplex metodisk design, kan behöva en sammanfattning som kan läsas fristående som överblick. I det följande rekapituleras avhandlingens resultat, del för del. Kapitel 20 består huvudsakligen av de sammanfattningar som har gjorts efter varje del ovan, ibland något förkortade. Sammanfattningen avslutas med några förslag till fortsatt forskning inom området.

20.1 Utgångspunkter, syfte och metod (Del I)

Denna undersökning ska försöka besvara grundfrågan huruvida *Al-Rabita al-Islamiyya fi al-Swed*, Islamiska förbundet i Sverige (grundat 1981 och formellt nygrundat 1995) är en gren av eller en "nationell organisation" hos det globalt verksamma *Jamaat al-Ikhwan al-Muslimun*, Sällskapet av muslimska bröder vanligen kallat Muslimska brödraskapet (grundat i Egypten av skolläraren Hassan al-Banna 1928) och som sedan länge är ett globalt verksamt, politiskt nätverk.

Det kan påpekas att det är Islamiska förbundet (IFiS) som äger och förvaltar Stora moskén på Södermalm i Stockholm, och som därmed intar en central, symbolisk plats i offentligheten som representant för islam i Sverige. Muslimska brödraskapet (MB), å sin sida, är sedan snart 100 år tillbaka den främsta organisationen och representanten för politisk islam i stora delar av världen, med dotterorganisationer och avläggare i ett 70-tal länder, varav många sedan länge har suttit i parlament och regeringar.

a) Utgångspunkter

Det finns huvudsakligen fyra utgångspunkter för min undersökning om det finns något samband mellan IFiS och MB. En första utgångspunkt är att systematisk forskning om denna fråga är praktiskt taget obefintlig. Bara några få forskare har diskuterat detta samband på allvar, men de beskrivningar som finns är föga djupgående eller omfattande. Ett undantag är socialantropologen Aje Carlbon som tydligt försöker belägga kopplingen mellan Islamiska förbundet och Muslimska brödraskapets nätverk. Men hans bild är översiktlig och svepande och behöver fördjupas och förtydligas. Ett annat undantag är islamologen Jonas Otterbeck som påvisade ideologiska samband mellan den svenskspråkiga tidskriften *Salaam* och Muslimska brödraskapets ideologi. Men han går inte in på djupet rörande de organisatoriska banden eller vilka grundtankar som denna ideologi innehåller. Anne Sofie Roald framhåller att Muslimska brödraskapet ligger bakom många av de islamiska organisationerna i Sverige och sitter i dess ledningar. Men hennes presentation om detta är inte empiriskt detaljerad. Dessa tre kan dock sägas ha öppnat dörren för svensk forskning om denna fråga (se kapitel 1.4.4 och 1.4.5).

Därutöver finns ett par forskare, Rickard Lagerbring och Simon Sorgenfrei, som pekar på att det finns ett samband men att det endast är ideologiskt och personbaserat, inte organisatoriskt. Jan Hjärpe kan tänka sig att det kanske finns ett organisatoriskt samarbete, men att detta i så fall är ytterst lösligt och informellt personbaserat, eftersom det inte finns någon egentlig transnationell organisation. Muslimska brödraskapet består enligt honom av tillfälliga och informella kontakter.

Det finns alltså stora kunskapsluckor om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Jag har försökt fortsätta vidare från detta kunskapsläge, främst följande Aje Carlbom, Jonas Otterbeck och Anne Sofie Roald. Jag är dock analytiskt inspirerad också av Jan Hjärpe, det är vid framtagandet av mina åtta indikatorer för samband respektive icke-samband mellan IFiS och MB (kapitel 2.3). Allmänt i svensk religionsvetenskap råder annars uppfattningen att det nästan inte går att forska om denna fråga på grund av bristen på källmaterial. Trots denna metodologiska svårighet har jag gjort ett försök. Jag har därvidlag en tillgång som många svenska och europeiska forskare saknar, min kunskap i arabiska som är mitt modersmål och mitt första akademiska språk. Det gör att jag kan nå ett arabiskt källmaterial. Och där framstår på många ställen frågan om sambandet mellan IFiS och MB i ett helt annat ljus.

Den andra utgångspunkten för min undersökning är ett perspektiv i svensk forskning som jag uppfattar som ofruktbart. Det vanliga är att det transnationella nätverket Muslimska brödraskapet på förhand uppfattas som och studeras som religion – som islam – nästan alltid dessutom undersökt av religionsvetare (som undertecknad) (!). Det gör att man inte riktigt uppfattar att dessa organisationer är politiska och borde studeras utifrån ett statsvetenskapligt perspektiv (vilket jag har fått tillägna mig) (kapitel 2.4). Muslimska brödraskapet har till exempel, som nämnts, grundat partier eller har avläggare i ett 70-tal länder av vilka flera har suttit i parlament och regeringar. Islamiska förbundet i Sverige har därtill tydligt strävat efter att dess ledargestalter ska få få riksdagsplatser (Abdirizak Waberi, Moderaterna), betydelsefulla poster (Omar Mustafa, Socialdemokraterna) och har till och med haft en minister (Mehmet Kaplan, Miljöpartiet). Detta talar för att de ska betraktas som politiska rörelser, om än med en politisk ideologi som är grundad i islam som religion. Jag vill dessutom påminna om att det finns politiska partier och rörelser på många ställen i världen som har religioner som bas för sin ideologi (hinduistiska, buddhistiska, kristet katolska och protestantiska, judiskt fundamentalistiska) men som ändå betraktas som politiska partier eller rörelser. I internationell forskning är det därför nästan alltid statsvetare och historiker som har intresserat sig för Muslimska brödraskapet som politisk rörelse och transnationellt politiskt nätverk, och som har skrivit de mest informativa verken.

Den tredje utgångspunkten är den befintliga tidigare forskningen, särskilt den internationella litteraturen, oftast skriven av statsvetare eller historiker som sagt. Det har under de senast 10–15 åren vuxit fram en omfattande litteratur om Muslimska brödraskapet i Egypten (MB), men också om dess nätverk i Mellanöstern och

Nordafrika samt avläggare i Syd- och Sydostasien.¹⁶⁰² Denna litteratur är oundgänglig om man som jag vill undersöka om det finns någon likhet eller något samband med Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Även om Muslimska brödraskapet i Europa har det kommit en hel del informativ litteratur, även om den inte är lika omfattande som forskningen om Brödraskapet i Egypten.¹⁶⁰³ Därtill kommer en handfull svenska arbeten som har gett mig värdefulla uppslag och ledtrådar att gå vidare från.¹⁶⁰⁴

Den fjärde utgångspunkten är mina källor. Under de senaste tio åren har jag samlat ett unikt och omfattande både primärt och sekundärt källmaterial från arabiska och svenska hemsidor. Jag har laddat ner hela eller delar av böcker, artiklar från tidskrifter på båda språken, samt budskap från olika slags media, inklusive TV-kanalen AL-Jazeera och svensk dagstidningar samt SR och SVT. Särskilt viktigt har informationen varit från svenska myndigheter. Från Skatteverket har jag till exempel kunnat få fram protokoll från det svenska nätverkets konstituerande möten, och därmed kunnat kartlägga det svenska nätverkets uppbyggnad och inre sammansättning. Jag har också med hjälp av denna information kunnat veta vilken roll en person har i Sverige som plötsligt uppträder i arabiska media. Detta material är min källmässiga bas, min stengrund, och uppgår till mer än tusen nedladdningar och kopieringar. Dessa kan nås i avhandlingens digitala arkiv som jag har upprättat för mig själv och andra att använda. I fotnoterna hänvisas till detta arkiv med länkar, och källorna kan alltså nås med ett klick på länken, så att läsaren kan kontrollera min källor och hur jag använder dem. Arkivet blir särskilt viktigt eftersom hemsidor försvinner eller material tas bort i takt med den politiska utvecklingen och behovet att dölja tidigare åsikter eller förehavanden. Jag har i många fall uppgifter lagrade om när materialet fanns på hemsidan, och inte bara när jag läste det.

b) Syfte och frågeställningar (kapitel 2.1 och 2.2).

Jag har undersökt tre aspekter hos det svenska Islamiska förbundet (IFiS) respektive det transnationella Muslimska brödraskapet (MB). De tre aspekterna är *organisation*, *ideologi* och *praktisk politik*. Avsikten är som sagt att försöka klarlägga om det existerar ett samband; om IFiS kan tänkas vara MB:s svenska gren, och hur detta samband i så fall ser ut. Jag ser alltså MB som en politisk rörelse, även

¹⁶⁰² Angående Egypten har följande arbeten varit särskilt värdefulla: R.M. Mitchell (1969/1993) (den fortfarande oöverträffade klassikern), Brynjar Lia (1998), Barbara Zollner (2009), Alison Pargeter (2013 och 2016), Carrie Rosefsky Wickham (2013), Noha Mellor (2018) och Victor J. Willi (2021). I kapitel 1.2 finns omfattande noter som hänvisar ut i litteraturen.

¹⁶⁰³ Angående Europa har följande arbeten varit särskilt värdefulla: Gilles Kepel (2006), Brigitte Maréchal (2008), Samuel E. Agbor (2009), Ian Johnson (2010), Lorenzo Vidino (2010 and 2020), Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) (2012), och Damon Perry (2019).

¹⁶⁰⁴ Jonas Otterbeck (2000), Aje Carlborn (2003, 2018, 2019), Jan Hjärpe (2010), Anne Sofie Roald (2012a), David Gunnarsson (2016), Paul Katsivelis (2016).

om grundtankarna i dess politiska ideologi är sammanfogat tankegods från islams idétradition. Brödraskapets ideologi kan i det avseendet liknas vid de europeiska, huvudsakligen katolska, kristdemokratiska partierna som är politiska partier även om deras ursprungliga ideologi består av sammanfogade grundtankar som är hämtade från den kristna idétraditionen.

För att kunna besvara frågan om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) eventuellt kan vara det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren – eller dess ”nationella organisation”, *al-tanzim al-qutri* som termen lyder – låter jag de tre nämnda aspekterna ligga till grund för avhandlingens vägledande frågeställningar:

1) *Organisation*. Hur uppstod Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk, finns det någon historisk koppling till det transnationella Muslimska brödraskapet och dess nätverk? Finns det organisatoriska band mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet? Finns det en organisatorisk likhet?

2) *Ideologi*. Vilken är Islamiska förbundets (IFiS) grundläggande ideologi, jämfört med det ideologiska tänkande som finns i det transnationella Muslimska brödraskapet? Finns det delar som är direkt hämtade från den egyptiska moderorganisationen eller de paneuropeiska organisationerna? Vilka är organisationens/nätverkets grundvärden samt dess långsiktiga sociala och politiska målsättningar? Finns det likheter eller skillnader i världsbild, människosyn, verklighetsbeskrivning och strategi för samhällsförändring?

3) *Praktisk politik*. Vilken grundläggande politisk strategi har Islamiska förbundet (IFiS) haft under sin historia? Vilka likheter och skillnader kan man finna i jämförelse med det transnationella Muslimska brödraskapets uttalade politiska strategi, i Egypten respektive Europa?

c) Metodisk uppläggning (kapitel 2.3 och 2.5)

Jag utvecklar i metodkapitlet åtta typer av indikatorer för tillhörighet eller anknytning. Dessa är:

- eventuella personkontakter vid grundandet och den tidiga historien,
- eventuell ideologisk likhet eller idéimport,
- eventuell organisatorisk likhet eller organisationsimport,
- eventuell samverkan på personnivå,
- eventuell samverkan på organisationsnivå,
- eventuella uttryckliga budskap om organisatorisk tillhörighet,
- eventuella finansiella kontakter och ekonomisk samverkan,
- eventuella likheter i politisk praktik eller politikimport.

Dessa åtta indikatorer används som utgångspunkter för analysen av de tre aspekterna. Det kan tilläggas att de tre aspekterna undersöks i deras respektive geografiska sammanhang: Egypten, Europa och Sverige.

d) Övergripande resultat

Ur undersökningen av de tre aspekterna organisation, ideologi och praktisk politik, växer en sammanhängande, empiriskt grundad bild fram: Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess organisatoriska nätverk utgör i tanke, ord och handling ända sedan etableringen i början på 1980-talet det transnationella Muslimska brödraskapets svenska gren. Från 1995 är IFiS Brödraskapets formella "nationella organisation" i Sverige, medlem i *Federation of Islamic Organizations in Europe* (FIOE).

e) Analysram för att undersöka ideologin (kapitel 2.4)

Undersökningen av ideologin är den mest teoretiskt krävande och den förutsätter en särskild analysram. Med utgångspunkt hos de två statsvetenskapliga ideologiforskarna Reidar Larsson och Mats Lindberg utvecklar jag mina grundbegrepp; båda representanter för övrigt den så kallade Uppsalaskolan i idéanalytisk statsvetenskap. Från Larsson hämtar jag tanken om alla politiska ideologiers inneboende teman: grundvärden, människosyn, statssyn, utopi och metoder för samhällsförändring. Från Lindberg hämtar jag den för avhandlingen helt avgörande begreppsliga distinktionen mellan politiska ideologiers fundamentala respektive operativa nivå. Med dessa analytiska begrepp i kombination kan jag klargöra MB:s respektive IFiS:s ideologiska grundtankar och jämföra dem för att påvisa likhet eller olikhet, eller direkta samband av idéimport och påverkan.

f) Källmaterial (kapitel 2.5)

När det gäller aspekten *ideologi* har källmaterialet varit det sedvanliga i statsvetenskaplig och historisk analys. Det vill säga politiska program, styrdokument, ideologiska skrifter och tidskrifter samt uttalanden från de båda organisationernas ledare i olika slags media. Mycket av materialet har kunnat nås genom organisationernas/nätverkenas hemsidor. Jag vill framhålla att den största delen av detta källmaterial är på arabiska. Det svenska IFiS har nämligen de flesta av sina ideologiska texter på arabiska, eller på sin arabiska hemsida via länkar, och endast ett fåtal ideologiska grundtexter är översatta till svenska.

När det gäller aspekterna *organisation* och *praktisk politik* är källmaterialet främst de båda organisationernas hemsidor, och den informationsrika *ikhwan wiki* (Muslimska brödraskapets arabiskspråkiga Wikipedia). Det svenska IFiS har dessutom två hemsidor, en på arabiska och en på svenska, som ibland har litet olika versioner av samma upplägg för de två kategorierna av läsare. I detta material framgår såväl organisatorisk likhet som organisatorisk samverkan mellan de båda organisationerna/nätverken, men också formella respektive informella personkontakter. En särskild roll i avhandlingen, som sagt, spelar offentliga uppgifter från svenska myndigheter. Från Skatteverket har till exempel information hämtats om tidpunkter när ideella organisationer eller stiftelser grundades, och vilka

personer som står på protokollet från det konstituerande mötet. Hos myndigheten för Statligt stöd till trossamfund (SST) jag fått information genom inlämnade årsredovisningar om liknande saker.

Eftersom det transnationella Muslimska brödraskapet till sin uppbyggnad bygger på personliga kontakter i ett nätverk av organisationer, där ofta samma personer sitter i olika styrelser och därmed spelar olika roller samtidigt, uppstår ju frågan om samma mönster av överlappande styrelseuppdrag förekommer också hos IFiS. Det leder till att avhandlingen innehåller, och bygger sin analys på, en mängd organisationer och ledande personer. För att underlätta överblick över detta, har jag inledningsvis i avhandlingen ställt upp en lista över organisationernas/nätverkenas namn, och deras förkortningar, samt en förteckning över de viktigaste och vanligast förekommande personerna i boken, på de tre geografiska nivåerna Egypten, Europa och Sverige.

20.2 Organisation (Del II)

a) Utgångspunkt

Startpunkten för undersökningen av aspekten *organisation* är att många forskare i Sverige förnekar förekomsten av något transnationellt nätverk över huvud taget, men också att Brödraskapet som organisation/nätverk (därmed) inte förekommer i Europa eller ens i Sverige. Innan jag kan undersöka något samband eller jämföra eventuella likheter eller skillnader måste jag alltså konstatera om det finns något att jämföra med över huvud taget, det vill säga om MB existerar som transnationellt nätverk över huvud taget, och om IFiS över huvud taget har byggt upp något organisatoriskt nätverk i Sverige. Först efter dessa konstateranden kan en analys göras om samband eller likheter. Dessa två analytiska aspekter – finns nätverken, finns det ett samband – är undersöks i *Del II. Organisation*. Där analyseras MB:s organisatoriska nätverk på internationell nivå (kapitel 4) samt på europeisk nivå (kapitel 5). På svensk nivå analyseras Islamiska förbundets (IFiS) nätverk (kapitel 6–7). De åtta indikatorerna ingår som allmän, informell analysram som pekar ut faktorer och fenomen att undersöka. Resultaten sammanfattas i kapitel 8. I dessa kapitel framkommer 1) att såväl MB som IFiS existerar som organisatoriska nätverk, och 2) att de har kontakter på både personlig och organisatorisk nivå. Resultatet blir en tydlig bild av ett organisatoriskt samband, att IFiS faktiskt ingår i MB:s transnationella, organisatoriska nätverk.

b) Historia och personkontakter vid grundandet och över tid

När det gäller indikator 1) *Historia och personkontakter vid grundandet* samt Indikator 4) *Informell samverkan på personnivå*, fann jag omfattande kontakter. Det första exemplet var de personliga kontakterna mellan grundaren för det svenska

nationella organisationen, Chakib Benmakhlouf, och ledande personer inom Muslimska Brödraskapet på transnationell nivå. Detta sätter jag in i Anne Sofie Roalds ovan nämnda allmänna bild att det var personer från Muslimska brödraskapets organisationer i Mellanöstern som grundade och ledde de första organisationerna i Sverige och Norge: "Members of the Muslim Brotherhood started their activity in Scandinavia in the early 1980s".¹⁶⁰⁵ Det är också Roald som, som den förste i svensk forskning, framhäver Chakib Benmakhloufs senare roll som ordförande för Federation of Islamic Organisations in Europe (FIOE), grundad 1989, under perioden 2008–2014. Roalds allmänna bild är att de tidiga organisationerna i Skandinavien, liksom i Europa och USA, grundas av personer som kom hit som studenter på 1970- och 1980-talen. Det vore intressant att undersöka om Chakib Benmakhlouf, ursprungligen från Marocko, också kom hit som student vid den tiden. I källmaterialet är hans ankomst höljd i dunkel, han framstår som en som alltid har varit här.

Chakib Benmakhlouf visar sig emellertid ha ett gediget nätverk av personkontakter i det transnationella Brödraskapet, vilket stärker bilden av tidiga historiska band mellan IFiS och MB. Han visar sig ha personliga relationer (se utspritt i kapitel 4 och 5 ovan) till de framstående transnationella medlemmarna Fayçal Mawlawi, Mustafa Mashhur och Mahdi Akef samt Yusuf al-Qaradawi. Benmakhlouf har också haft nära relation med Khairat el-Shater, Brödraskapets egentlige presidentkandidat i Egypten 2012, före Muhammad Mursi, och den starkaste personen i den internationella organisationen under senare tid. Till exempel fick Benmakhlouf uppdrag av el-Shater under den arabiska våren att i Sverige propagandera för Muslimska Brödraskapet som den organisation som borde stödjas. Andra indikationer som stödjer denna bild är att grundaren för Ibn Rushd, och tidigare ordföranden för IFiS, Mahmoud Khalfi, hade en nära relation till Kamal Helbawy, Brödraskapets internationelle talesperson, och beskrev honom som sin mentor. I den officiella tidningen *Rabita* beskrevs därtill också den avlidne Generalvägledaren Muhammad Hamid Abu al-Nasr som "vår avlidne".

Enligt indikatorn Historiskt grundande och personkontakter finns en tydlig anknytning mellan IFiS och MB.

c) Organisatorisk likhet eller organisationsimport.

Rörande indikator 3) *Organisatorisk likhet* framkommer i kapitlen ovan att Brödraskapets personkrets i Islamiska förbundet i Sverige (IFiS), samt föregångaren Islamiska förbundet i Stockholm (IFS) har skapat och byggt upp ett organisatoriskt nätverk med "en bukett av dotter-och sidoorganisationer" som alla har speciella uppgifter. Det är en organisations struktur som påminner om den europiska och egyptiska strukturen. Här finns liksom i Egypten *usra*, distrikt, shuraråd, och

¹⁶⁰⁵ Roald 2012: 79.

generalvägledare. Ser vi till det organisatoriska nätverket kan man konstatera att men inte är helt lika när det gäller benämningar, men organisationernas-kommittéernas-avdelningarnas funktioner är påtagligt lika med ungdomsorganisation, kulturorganisation, paramoskéer, kvinnoorganisationer, studieförbund, skolor och så vidare. Den organisatoriska strukturen hos IFiS finns sammanfattad i kapitel 6.7 och skisserad i en figur i kapitel 8.2. Motsvarande figurer för MB i Egypten respektive det transnationella Brödraskapets pan-europeiska samarbetsorganisation *European Federation of Islamic Organizations* (FIOE) finns skisserade och/eller hämtade från hemsidor, och återges i kapitel 4.2, och 5.4.

Den organisatoriska strukturen hos IFiS, när det gäller funktion och indelning, är påtagligt lik den som framgick i tidigare kapitel om Muslimska brödraskapet på transnationell nivå. Det är en stark indikation på tillhörighet eller anknytning. Det är en mönsterlikhet som i så fall har kopierats av de ledande personerna på grund av deras gedigna socialisation och skolning in i Brödraskapets tänkesätt. Att bygga upp denna organisatoriska struktur, och bedriva *da 'wah* med hjälp av den, ibland kanske också *jihad* i dess fredliga aspekter, verkar ha varit en självklar planritning bland Brödraskapets aktivister, ”det som man gör”.

d) Ideologisk likhet eller idéimport

Rörande Indikator 2, *Ideologisk likhet* eller ideologisk närhet i skrifter, program och styrdokument, samt i återkommande personkontakter, vill jag för det första peka på Hassan al-Bannas ”tjugo principer” på Islamiska förbundets hemsida. Därutöver vill jag framhålla tidskrifterna *Rabita* och *Salaam* som när det gäller ideologi endast återger material från Muslimska brödraskapets klassiska ideologer och inga andra, det vill säga al-Banna, Maududi, Qutb, al-Qaradawi, Mawlawi och andra. Detsamma gäller böcker och skrifter som finns till salu i Stora moskéns bokhandel.

Därutöver har Islamiska förbundet haft ett stort kontaktnät med ledare och ideologer från det transnationella nätverket. De mest framstående bland de samtida ledarna för det internationella nätverket har varit inbjudna vid de årliga konferenser som hållits i Stockholm, eller på möten som har hållits i Sverige, till exempel *European Council of Fatwa and Research* (ECFR). Några exempel kan nämnas: Yusuf al-Qaradawi, ordförande för ECFR; flera ställföreträdande Generalvägledare (Mahmoud Ezzat, Ibrahim Munir, Hassan Huwaidi); de högsta ansvariga i andra nationella organisationer under de årliga konferenserna 1994–1996 då förbundet var nybildat och nybliven medlem i FIOE (Fathi Yakan, Ibrahim Al-Sanusi, Muhammad Yatim, Abu Jara al-Sultani, Salman bin Fahad al-Ouda, Kamal Helbawy och Rachid Ghannouchi). Jag har sammanställt dessa personkontakter i en lång förteckning (kapitel 6.5).

Den främste ideologen under de senaste tre decennierna Yusuf al-Qaradawi, Brödraskapets ”andlige ledare”, har nästan samtliga ordförande för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) nämnt som den viktigaste teologen-ideologen i den

muslimska världen. Omar Mustafa likställde honom med påven och som överlägset mer lärd än någon i Islamiska förbundet (IFiS). När man antog ett avgörande beslut att ingå i en politisk allians med Socialdemokraterna 1998, till exempel, legitimerade den dåvarande ordförande för IFiS, Ahmed Ghanem, detta beslut med en fatwa från al-Qaradawi om att man skulle börja delta i politiken (mer om denna politiska strategi nedan). Och som syntes är han en av de viktiga teoretiker och ideologer som har refererats till i tidskrifterna.

Hemsidan, tidskrifterna, konferenserna och uttalanden från ledningspersoner visar på att det är Muslimska brödraskapets ideologi som IFiS odlar i sina organisationer. Detta är ett tydligt uttryck för ideologisk likhet och närhet till MB. Kanske till och med "påverkan". Under rubriken Ideologi, nedan, kommer den *ideologiska innehållet* att närmare analyseras, och resultaten att presenteras, tema för tema i ideologins grundtankar.

e) Finansiella kontakter

Rörande Indikator 7) *Finansiella kontakter och ekonomisk samverkan*, framkom flera återkommande och stabila finansiella kontakter. Till att börja med de långvariga finansiella relationerna med gulfstaterna med ett finansiellt nätverk, som dock har förändrats i takt med storpolitiska förändringar. Stora moskén vid Medborgarplatsen i Stockholm, ägd av Islamiska förbundet (IFiS) byggdes på 1990-talet med finansiering från en stiftelse i Förenade Arabemiraten. Göteborgs moské byggdes med bidrag från Saudiarabien. När bygget av Stockholms moské var avslutat fanns ett finansiellt överskott. Detta lämnades över till Europiska federationen FIOE, en transaktion som illustrerar förekomsten av nära finansiella band mellan organisationer på olika nivå inom nätverket. Ett annat bidrag lämnades av Abdirizak Waberi, tidigare ordförande i Islamiska förbundet (IFiS) och vice ordförande i Europeiska federationen (FIOE). Han var som skolledare ekonomiskt ansvarig för den islamiska Römosseskolan i Göteborg och lyckades under denna tid, bland annat med bluffakturor, kreativt överföra betydande belopp av skolans överskott till Muslimska brödraskapets systerparti i Somalia, där han också ingick i ledningen. Detta behandlades i svenska media som en individuell brottshandling, men hans långvariga organisatoriska inbäddning på hög nivå gör att man måste betrakta det som finansiella kontakter inom Brödraskapets nätverk, kanske också beslutade centralt. Ett tredje exempel är *Islamic Relief Sweden* som slussar biståndsmedel till mottagande systerorganisationer runt om i världen, liksom en viss andel till den centrala *Islamic Relief Worldwide* med huvudkontor i London; den senare har utsatts för flera brittiska utredningar om vart pengarna egentligen går och hur de används. Utbildningsorganisationer som Ibn Rush och de Islamiska skolorna har varit kassakor genom sitt ekonomiska stöd genom kulturbidrag och skolpeng. I övrigt har det framkommit att det ständigt pågår betalningar mellan organisationer och uppåt i organisationen, som en sorts "tionde" som alltid ska erläggas på alla intäkter. I hur hög grad detta pågår överallt och alltid har jag ingen information om.

En annan finansiell fråga rör antalet betalande medlemmar, och i hur hög grad Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) finansierar sig själv respektive är beroende av utifrån kommande medel. När den framstående medlemmen Mahmoud Aldebe hoppade av från Islamiska förbundet (IFiS) år 2013, hävdade han att antalet betalande medlemmar i Islamiska förbundet (IFiS) endast var cirka 200.¹⁶⁰⁶ De noggranna undersökningar som jag har genomfört och som presenterades i kapitel 7 visar att antalet aktiva i förbundet åtminstone inte överstiger det antal om 200 som Aldebe anger.

Jag har också kunnat påvisa att Islamiska förbundet (IFiS) med sitt organisatoriska nätverk har lyckats med att finna en ekonomisk bas genom sin unika ställning som dominerande representant för islam och Sveriges muslimer gentemot bidragsgivande myndigheter i Sverige (kapitel 7.2.1). Dessa bidrag har varit så stora att nätverket till exempel har lyckats att spara över 288 miljoner kr från allmänna medel inom de tre organisationerna Islamic relief i Sverige, Studieförbundet Ibn Rushd och Sveriges islamiska skolor (SIS). Dessa tre organisationer hade tillsammans år 2019 den högsta bidragssumman någonsin med 618 miljoner kr, detta år verkar vara kulmen för ekonomiska bidrag till Islamiska förbundet och dess nätverk. Sedan dess har Sveriges unga muslimer (SUM) fått lägga ner verksamheten efter återbetalningskrav och några av de muslimska friskolorna som ägs av nätverket har gått samma öde till mötes (kapitel 7.7. och 7.8). Men det är naturligtvis en trend som kan brytas.

g) Organisatorisk tillhörighet och samverkan

Rörande Indikator 5, *Organisatorisk tillhörighet och samverkan* har jag funnit tydliga uttryck för hur nätverkets organisationer deltar i och ingår i överordnade organ i det transnationella nätverket. Det framgick att ledare från det svenska förbundet, som Chakib Benmakhlouf och Abdirizak Waberi, hade höga poster i Europiska federationen (FIOE). Då ska noteras att *Ikhwan wiki* beskriver FIOE som Muslimska Brödraskaps paraplyorganisation i Europa, man talar om den ”europiska flygeln”, med en militär konnotation. Islamiska förbundet har också haft kontakter med, eller varit värd för konferenser inom, Europiska fatwarådet (ECFR). Det transnationella Brödraskapets ungdoms- och studentorganisation FEMYSO, grundades på en kongress i Stockholm 1996. Sveriges unga muslimer (SUM) har deltagit i konferenser med just FEMYSO ute i Europa, Muslimska Kvinnoföreningen (MKF) är medlem i *The European Forum of Muslim Women* (EFOMW), Sveriges islamiska skolor är medlem i den europiska *The Federation of European Arab-Islamic Schools* som är ansluten till den europiska

¹⁶⁰⁶ Mahmoud Aldebe, ”Mahmoud Aldebe och antisemitismen på Arabnyheter.info (del 2)“ Torbjörn Jerlerups hemsida, 2013-10-07.
<https://web.archive.org/web/20170301091609/https://ligator.wordpress.com/2013/10/07/mahmoud-aldebe-och-antisemitismen-pa-arabnyheter-info-del-2/>

federationen FIOE. Islamic Relief i Sverige är medlem i *Islamic Relief Worldwide*, som också är kopplad till FIOE.

Dessa omfattande kontakter på organisationsnivå talar för att det transnationella Muslimska brödraskapet faktiskt består av ett formaliserat organisatoriskt nätverk som inramar de informella personkontakterna. Detta blir också tydligt när man analyserar Brödraskapets stadgor. Som exempel utsäger Islamiska Förbundets (IFiS) egen stadga klart att när förbundet upplöses ska resurserna gå till den europiska federationen (FIOE). En tydligare indikator på formell organisatorisk anknytning inom det transnationella Muslimska brödraskapet får man leta efter. Kanske var det också i denna anda som en del av förbundets överskott efter moskébygget på Södermalm i Stockholm 1999–2000 (där man hade fått en generös donation från Förenade Arabemiratens tidigare ledare) donerades till FIOE.

På Islamiska förbundets hemsida hittar man även styrdokumentet från det konstituerande mötet 1995. Där framgår att Hassan al-Bannas ”20 principer”, framställs som förbundets grundvärden, mål och riktlinjer. Årtalet är viktigt, anslutningen till Hassa al-Bannas ”tjugo principer” är enligt Muslimska brödraskapets Internationella stadga från år 1994 är en förutsättning för medlemskap i den Internationella organisationen (*al-tanzim al-dawli*). Dessutom tillkommer en del organisatoriska detaljer. Till exempel att Sveriges unga muslimers (SUM) slogan under sin framgångsrika tid är (var) nästan identisk med det egyptiska Muslimska brödraskapets. Sveriges muslimska råd (SMR) diskuterar begreppet ”emir” som var föreslagit för dess ledare vilket signalerar en stark, nästan omedveten tillhörighet till det egyptiska Brödraskapets organisationskultur (man ersatte det därefter med ”ordförande”).

h) Slutsats: ”MB-associerade organisationer”

Sammanfattningsvis kan utifrån min undersökning i *Del II. Organisation* (kapitel 4–8) konstateras att Islamiska förbundets (IFiS) organisation och organisatoriska nätverk: för det första uppvisar en tydlig *organisatorisk tillhörighet* till Muslimska brödraskapets transnationella nätverk, för det andra en påtaglig *organisatorisk likhet*. Samband och kontakter har förekommit hela tiden, ända sedan IFiS:s grundande i början av 1980-talet, men i en speciell, personbaserad, organisationsform med en ledande personkrets som nätverkets ”inre cirkel” som besitter alla viktiga poster och uppbär alla viktiga externa kontakter. Man kan verkligen tala om Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) och dess nätverk som ”MB-associerade organisationer”, som är det begrepp som Aje Carlbom uppfinningsrikt föreslår (kapitel 1.4.4 och 1.4.5) i sin översikt av Islamiska förbundets (IFiS) organisationsvärld, en översikt som här har kompletterats och förtydligats.

20.3 Ideologi (Del III)

a) Syfte

I *Del III. Ideologi* undersöktes om Islamiska förbundet (IFiS) även till sin ideologi uppvisade något samband med det transnationella Muslimska brödraskapet. Kapitlen i Del III (kapitel 9–15) undersöker MB:s respektive IFiS:s ideologiska grundidéer på fundamental nivå, enligt Mats Lindbergs teori om ideologiers uppbyggnad i fundamental respektive operativ nivå (se kapitel 2.4 och 9.2.2). I metodkapitlet framgick att ”Ideologisk likhet och ideologisk import” är en av mina åtta indikatorer för att undersöka förekomsten av ett eventuellt samband mellan MB och IFiS (se kapitel 2.3). Analysen i Del III utgår från Reidar Larssons ideologiska grundtema, infogade på det som Lindberg definierar som ideologins fundamentala nivå (se kapitel 9.2.4).

Som representativa företrädare för MB:s ideologi använder jag Hassan al-Banna själv för den tidigare perioden av Brödraskapets existens, samt Yusuf al-Qaradawi för perioden från 1982 och framåt, det som ibland kallas ”det nya” Muslimska brödraskapet.¹⁶⁰⁷ Dessa två gestalter är de mest betydelsefulla av MB:s ideologer – ideologins grundare och främsta bärare. Då bortser jag från Sayyid Qutb, inte för att han är oväsentlig utan för att hans representativitet är omtvistad i forskning och debatt. Han anses av många forskare som avvikande ”radikal” eller ”revolutionär” till skillnad från MB:s ”moderata” huvudfåra av fredlig gradualism efter 1982, symboliserad av Generalvägledaren 1973–1986, ’Omar al-Tilmisani, och Yusuf al-Qaradawi som ”andlig vägledare”.

Det som framkommer – när det gäller ideologin på fundamental nivå – är att det råder en mycket liten skillnad mellan de två perioderna före och efter 1982 och mellan dessa två tänkare. Det som framträder är en påfallande enhetlig, djupt konservativ politisk ideologi. Ideologin är konstruerad av grundidéer som är hämtade från den islamiska lärdomstraditionen, främst valda delar direkt ur Koranen och *sunnah*. I denna konstruktion framställs ideologins grundtankar som detsamma som ”sann islam”. Den fundamentala nivån i ideologin framstår alltså som närmast teologisk och kan ge intryck av att vara religion. Men i så fall är det en *politiserad religionstolkning*, ett teologiskt tankegods som har fogats samman till (konstruerats som) *politisk ideologi på fundamental nivå*. Ideologins fundamentala idéer, dess grundvärden och människosyn, till exempel synen på *sharia* och Koranen som planritning för en samhällsordning, ses alltså som givna Gud i hans budskap till mänskligheten. De är alltså ”objektivt sanna” (filosofisk värdeobjektivism eller

¹⁶⁰⁷ Definierat av ”det andra grundandet” efter frisläppandet från Nassers fängelser under 1970-talet, den tidigare Generalvägledaren Hassan al-Hudaibis gradualistiska bok *Förkunnare, inte domare* (1977), avståndstagandet igen från radikalismen efter mordet på Anwar Sadat 1981, samt nya Interna stadgan från 1982 och den åtföljande Internationella stadgan.

värdekognitivism) och inte uppfunna eller konstruerade av människor, vilket ger Brödraskapets ideologi en starkt övertygande kraft.

Denna konservativa grundsyn var inte bara förekommande hos MB i Egypten eller Mellanöstern. Den har tillämpats och propagerats som fundamental ideologi även av IFiS och dess organisatoriska nätverk i det moderna och sekulära Sverige. På ett ganska förvånande sätt blev resultatet av min undersökning att likhet, ibland nära nog ordagrann likhet, föreligger på punkt efter punkt mellan MB och IFiS på ideologins fundamentala nivå. Import av MB:s idéer och ideologi i tema efter tema var det självklara; i tidskrifterna, på hemsidan eller i rekommenderad litteratur. Jag använder citationstecken runt IFiS:s och MB:s användning av ordet "islam" eftersom detta ord vanligtvis avser Hassan al-Bannas grundtankar i hans ideologiska konstruktion; den konstruktion som al-Banna själv uttryckligen kallar "Brödraskapets islam" (kapitel 10.1).

b) Ideologin på fundamental nivå

Analysen av idéerna på ideologins fundamentala nivå – hos såväl MB som IFiS – kom fram till följande gemensamma grunduppfattningar:

1) *Grundvärden och människosyn (1)*. Grundvärdet är synen på "islam" som en allomfattande lära för samhällets organiserande baserad på *sharia*, inklusive grundvärdet att Brödraskapets *politiska* "islam" är den "rätta islam". Människosynen innehåller genom detta en konservativ och patriarkal syn på könen och familjen, där kvinnor är underordnade sina manliga förmyndare. Där ingår också, på den fundamentala nivån, principiellt fastställda juridiska skillnader mellan kvinnor och män, grundade i Guds ord (kapitel 10).

2) *Grundvärden och människosyn (2)*. Människosynen är tydlig med att skilja mellan "muslimer" och "de andra", såsom "judar" och "kristna". Muslimer, judar och kristna beskrivs som essentialistiskt definierade "folk", som definieras av sina respektive religioner. Islam framstår som den högsta religionen och muslimer som ett högre stående folk än "de andra". Anledningen är att de är närmast Gud, som gav dem den sista versionen av sitt budskap till mänskligheten genom profeten Muhammed, och gav dem uppgiften att få "de andra" att förstå på vilka punkter de gick fel, och varför Gud behövde ingripa en gång till med en ny profet för sitt budskap (som är evigt). I människosynen på ideologins fundamentala nivå ingår också en teologiskt grundad fiendtlighet mot staten Israel och alla judar, med direkta citat från Koranen och paralleller till profeten Muhammeds handlingar. Som en del av "de andra" ingår också de för Gud vederstyggliga homosexuella (kapitel 11).

3) *Samhällssyn och statssyn*. Den viktigaste samhällsenheten är den visionärt tänkta, universellt utvidgade "islamiska nationen" (det islamiska folket), benämnd *ummah*. Eftersom islam sprids genom missionering, *da'wah*, och vinner allt fler anhängare, är det alltså den "islamiska nationen", *ummah*, som tillväxer "demografiskt", som det heter. Visionen är att den islamiska nationen till slut består av alla människor i

hela världen som har anslutit sig till ”islam”, det vill säga ”Brödraskapets islam”. Och eftersom ”islam” enligt Brödraskapet är en samhällsordning har därmed också den islamiska samhällsordningen inrättats globalt liksom av sig själv. Där finns också en islamisk stat, ett världsomspännande ”kalifat”, som upprätthåller och garanterar *sharia* som samhällets grund och att alla tillämpar *sharia*. Allt detta betraktas uttryckligen som Guds plan för mänskligheten (kapitel 12).

4) *Utopi*. Som *utopi* gäller visionen om islams allmakt på jorden, *tamkin*, en idé som även den är teologiskt grundad som ett Guds löfte till mänskligheten. Denna vision är detsamma som slutmålet i tema 3 ovan (kapitel 13).

5) *Synen på samhällsförändring* utgår från Hassan al-Bannas plan i hans ”sjustegsstrategi” för att stegvis genomsyra samhället med ”islam” (kapitel 14.1). Budskapet om ”islam” ska spridas från individ till individ genom kallelse eller missionering, *da 'wah*. En viktig del i strategin för att förändra samhället är dessutom att utveckla målmedvetenheten hos Brödraskapets medlemmar genom systematisk skolning, *tarbiyyah*. Därmed stärks organisationen. Genom ”sjustegsstrategin” sprids ”islam” från individer och familjer succesivt genom samhället. Genom politiska påtryckningar påverkas regimen. I vissa fall kan också politiskt deltagande i demokratiskt valda parlament fungera som påtryckning, främst för att stärka ”muslimernas” positioner – det vill säga Brödraskapets – i processen att genomsyra samhället med ”islam”. Den islamiska ordningen och den islamiska staten tänks alltså – i den stegvisa genomsyrande strategins vision – uppstå liksom av sig själv eftersom hela samhället och hela statsapparaten till slut kommer att vara genomislamiserad. Men i sista hand får man ändå inte utesluta nödvändigheten av att väpnad *jihad* kan bli nödvändigt på grund av motståndarnas styrka och väpnade motstånd (kapitel 14.2). Bland samhällsförändringens metoder kan också lögnery och förställning, med det shia-muslimska låneordet *taqiyyah*, vara ett nödvändigt politiskt medel för ”islams” skull (kapitel 14.6).

c) *Slutsats*

Undersökningen har lett fram till en tydlig likhet på ideologins fundamentala nivå, även i detaljer, mellan det transnationella Muslimska brödraskapets ideologi och Islamiska förbundets (IFiS). Det är en djupt liggande likhet och ideologisk tillhörighet. IFiS:s ideologi på fundamental nivå består av idéer som alltid är hämtade från al-Banna, al-Qaradawi eller från dokument och skrifter från det transnationella Muslimska brödraskapet. Denna tydliga och djupt liggande likhet har ju även, som framgick ovan, ofta ifrågasatts eller förnekats bland svenska forskare; det ideologiska sambandet har setts som mer tillfälligt eller personbaserat. Här framgår i stället att ideologin på fundamental nivå är *konstitutiv för Islamiska förbundet (IFiS) som organisation*. Analysen i Del III. Ideologi resulterar alltså i ett mycket starkt stöd för hypotesen om ett nära samband mellan Islamiska förbundet (IFiS) och det transnationella Muslimska brödraskapet. Resultat förstärks av att tillhörighet och anknytning också kunde konstateras i *Del II. Organisation*. Den

gemensamma ideologin är alltså ett gemensamt drag i det transnationella Brödraskapets organisatoriska, sammanhängande nätverk där Islamiska förbundet (IFiS) ingår som den svenska grenen eller den svenska "nationella organisationen".

d) Källor och analys

De källor som har använts för att analysera ideologin på fundamental nivå hos såväl MB som IFiS är de sedvanliga inom historisk och statsvetenskaplig analys (kapitel 9.3 och 9.4). Islamiska förbundets hemsida är tydlig i sitt framlyftandet av det transnationella Brödraskapets grunddokument, Hassan al-Bannas "tjugo principer", som sin egen grundläggande ideologi, "rätt islam" (kapitel 6.1 och 10.2). Dokument och uttalanden hos Islamiska förbundet (IFiS) liksom referenser i dess ideologiska tidskrifter, återger endast texter och grundidéer från Muslimska brödraskapets politiska ideologer som sitt budskap (kapitel 9.4). Grundidéer från det transnationella Brödraskapets två främsta ideologer, Hassan al-Banna och Yusuf al-Qaradawi (kapitel 9.3) återkommer nästan ordagrant. Dessa två ideologer uppvisar för övrigt en stor samstämmighet om ideologins fundamentala nivå, inklusive den gradualistiska synen på samhällsförändring (kapitel 10 och 14). Det råder alltså inte en avgörande skillnad mellan dem som vissa forskare har hävdad. Särskilt viktiga förmedlare mellan det transnationella MB och det svenska IFiS verkar de ikoniska ledarna Chakib Benmakhlouf och Mahmoud Aldebe ha varit (kapitel 6.2).

e) Begreppet fundamental ideologisk nivå

Det är viktigt att komma ihåg, som jag har framhållit (se kapitel 2.4 och 9), att ideologiska grundtankar på ideologins *fundamentala nivå* har en speciell plats och roll i det politiska tänkandet, oavsett i vilken politisk ideologi de förekommer. De fundamentala idéerna är inte omedelbart avsedda att förverkligas. De fundamentala idéerna är visioner eller ideal. De fungerar som kompassriktning. De blir därmed riktningsgivande och rättfärdigande *argument* för tänkandet på ideologins *operativa nivå*, med betydelse för den praktiska politikens inriktning och målsättningar. Därtill har de en sammanhållande funktion i varje politisk rörelse, de ger en viktig känsla av gemenskap och ger ett specifikt politiskt språkbruk med specifika associationer. Det är alltså inte alls säkert att grundidéerna på fundamental nivå omsätts direkt i handling, men i många fall är de påtagligt närvarande i den praktiska politiken. I vilken grad detta händer är en empirisk fråga, som skiftar från tid till tid, från land till land, från situation till situation. Mellan MB och IFiS råder dock, enligt den empiriska analysen ovan, en påtaglig samstämmighet rörande ideologin på fundamental nivå.

20.4 Praktisk politik (Del IV)

a) *Den Europeiska strategin 1995 och Europa som "dar al-'ahd", (överenskommelsens boning).*

I det här avsnittet sammanfattas resultaten om Islamiska förbundets (IFiS) politiska praktik, dess strategiska och taktiska politiska handlande i Sverige, från 1990-talets slut och fram till nu (kapitel 16–18). Jag kommer då att jämföra IFiS:s praktiska politik med de operativa direktiven för "den europeiska strategin" som gavs 1995 från det transnationella Brödraskapets ledning, vars grundtankar formulerades formulerade av bland annat den ledande ideologen, Yusuf al-Qaradawi (kapitel 14.5 och 16).

Den klassiska principen i islamiskt politiskt tänkande är åtskillnaden mellan *dar al-Islam* (islams boning) där *sharia* styr och det råder fred och *dar al-Harb* (krigets boning) där islams fiender finns. Denna åtskillnad fanns också ursprungligen hos Islamiska förbundet i Sverige. Detta tänkande kom att överges 1995 i och med att en ny strategi för Europa antogs av *Federation of Islamic Organizations in Europe* (FIOE). I stället för *jihad*, och en attityd av fientlighet mot värdländerna, skulle muslimerna nu systematiskt använda sig av "medelvägens" politiska strategi, *wasatiyyah*, där Europa definieras som *dar al-'ahd* (överenskommelsens boning). Brödraskapets handlingsstrategi ses då som en "medelväg" mellan å ena sidan pietistisk salafism och kvietistisk sufism och den andra sidan väpnad jihadi-salafism (radikal eller revolutionär islamism).

Muslimernas existens och livsvillkor i Europa skulle alltså inte längre definieras som en existens av fiendskap. I stället skulle man i "överenskommelsens boning" sikta in sig på deltagande och samverkan. Genom att Brödraskapets organisationer skulle utesluta alla typer av krigshandlingar och fientlighet och i stället bygga sitt handlande på försonlighet och vänlighet skulle muslimernas situation säkras i det nya hemlandet. I praktiken innebär denna nya strategi att grundtanken om stegvis islamisering (kapitel 14.1 och 14.4.1) får ett nytt innehåll. Det är knappast troligt att en islamisk samhällsordning eller islamisk stat kommer att uppnås i Europa, ens inom överskådlig tid, så länge muslimerna "demografiskt" är i minoritet. Det vill säga att majoriteten ännu inte har nåtts av *da'wah* och ännu inte har gått över till "islam". Den islamiska samhällsordningen och den islamiska staten blir därmed en ännu mer avlägsen vision. Uppgiften måste alltså omdefinieras (kapitel 14.5).

Denna "europeiska strategi 1995", som jag kallar den, är framför allt utarbetad av de två ikonerna Fayçal Mawlawi från MB i Libanon och Yusuf al-Qaradawi från MB i Egypten. Dessa båda intar viktiga platser i de paneuropeiska organisationernas tillblivelse och senare verksamhet, det vill säga Europeiska federationen (FIOE) och Europeiska fatwarådet (ECFR) (kapitel 5). Den "europeiska strategin" presenterades av dessa tänkare i grundläggande, principiellt argumenterade arbeten där principen om *wasatiyyah*, mittfåran eller medelvägen, var viktig. Strategin

framställs, främst av al-Qaradawi, som en ”medelväg”, som sagt, mellan å ena sidan fromhetsislam i olika varianter och å andra sidan våldsbejakande islam i olika varianter (kapitel 14.4 och 14.5).

Muslimernas uppgift i Europa blir nu inte att genom politik försöka erövra statsmakten eller skaffa sig inflytande i regeringsställning, som varit vanligt i flera av MB:s ursprungsländer i Mellanöstern och Nordafrika med muslimsk befolkning och där en islamiserad statsmakt kan ses som okontroversiellt av stora delar av majoritetsbefolkningen. (En sådan strategi blev inte heller verklighet i Egypten förrän efter Mubarak-regimens fall under arabiska våren 2011, kapitel 3.3.) Men för ett sådant politiskt projekt är man i Europa alltför svag, det är en grundtanke i al-Qaradawis ”europeiska strategi”. De invandrade muslimerna är i minoritet. Ett alltför öppet framträdande i politiken skull avslöja de islamistiska målsättningarna och medföra att organisationerna förbjöds eller motarbetades. Skall man nå framgång måste alltså den sanna identiteten döljas enligt principerna i *taqqiyyah*, verkar grundtanken vara. Uppgiften blir stället en annan: att försvara sin identitet genom att erkännas som *religiös minoritet* och få laglig möjlighet att inrätta sina egna religiösa och kulturella institutioner. Enligt Mawlawis och al-Qaradawis inflytelserika strategi betyder ”integration” i Europa alltså inte att muslimerna ska anamma moderniteten. Då riskerar de att ge upp sin identitet som är avgörande viktig i det anbefallna fredliga strävandet, fredlig *jihad*, för det långsiktiga målet. De ska i stället med fredliga medel och politiska påtryckningar sträva mot att inrätta en *muslimsk enklav*, ett ”muslimskt ghetto” som al-Qaradawi uttrycker det, i fredlig samexistens med majoritetssamhället. Det betyder å ena sidan att de måste börja delta i det politiska livet och definiera sig som intresseorganisationer i samarbete med de inhemska politiska partierna och myndigheterna föra att säkra sina ”rättigheter” som religiös minoritet, bygga moskéer, skolor och islamiska kulturcentra. Men det betyder å andra sidan att denna enklav av islamiska institutioner ska möjliggöra att de bevarar och stärker sin muslimska identitet och sin hängivenhet för ”islam”, vilket är nödvändigt om de långsiktiga målsättningarna i den stegvist genomsyrande strategin ska kunna bli verklighet (kapitel 14.5 och 16).

Som man kan förstå var denna strategi inte alldeles självklar. Särskilt tanken att delta i den tidigare definierade ”fiendens” – de europeiska kolonialmakterna – politiska system och politiska organisationer gick stick i stäv mot rörelsens traditionella tänkande och mentalitet. Men muslimerna i Europa ska inte fastna i gamla föreställningar om sin politiska existens, hävdas i strategin. Det behövs ett nytänkande. Visserligen knyter man sig fastare till Europa, men ”muslimerna” ingår ändå i sin globalt existerande *ummah*, organiserad av Muslimska brödrskapet, med globala visioner och målsättningar. Därför har Europas ”muslimer” ändå viktiga mål i denna globala gemenskap. Europas ”muslimska institutioner” (Brödrskapets organisationer) utgör en betydelsefull del inom de globalt pågående strävandena att genomsyra världen med ”islam” (Brödrskapets islam). De ska från sin skyddade position i Europa, där de slipper politisk förföljelse (om de uppträder försiktigt),

stödja Brödraskapets strävanden i andra delar av världen. Det handlar om en engagerande internationell solidaritet, vilket också betyder stöd till väpnad *jihad* i de delar av världen där "muslimerna" (det vill säga Brödraskapets systerorganisationer eller sympatisörer) angrips, som till exempel i Afghanistan, Palestina eller Syrien.

b) Den europeiska strategins fem operativa mål (kapitel 16.2)

Den "europeiska strategin 1995" befinner sig i gränsområdet mellan ideologins fundamentala och dess operativa nivå, som slussen eller passagen mellan dem. Med utgångspunkt från den europeiska strategins grundtankar och principer formas en praktisk-politisk strategi på ideologins operativa nivå. Där formuleras bland annat den europeiska strategins fem tydliga mål (kapitel 16:2):

- att stödja Brödraskapets Internationella projekt;
- att stoppa inflytandet för den judiska lobbyen;
- att genom *da'wah* övertyga européerna och successivt islamisera Europa;
- att som delmål skapa en islamisk enklav av religiösa, sociala och kulturella institutioner för att stärka "islams" ställning;
- att som delmål få ett grundlagsskyddat erkännande av islam, särskilt "Brödraskapets islam" som "officiell religion".

Det visar sig att samtliga dessa mål återfinns i material från IFiS, vilket pekar på tillhörighet även inom aspekten praktisk politik. Denna tillhörighet kommer att bli ännu tydligare när jag analyserar den faktiska praktiska politiken, då IFiS tillämpar al-Qaradawis anvisningar om att samverka med etablerade politiska partier.

c) Den europeiska strategins fyra metoder i den praktiska politiken (kapitel 17.1)

För att uppnå dessa mål måste alltså Brödraskapets organisationer/nätverk delta i politiken genom påtryckningar och lobbyarbete, främst för "islams" kulturella institutioner såsom moskéer och skolor. I vissa länder som Storbritannien har det också inrättats särskilda shariadomstolar med både formellt erkänd ställning men oftast som informella organ, som bygger på ömsesidigt erkännande av domstolens utslag. Ett ännu större genomslag kan inträde i de etablerade, stora, politiska partierna möjliggöra, entrism (*eng. entryism*). Det viktiga är då att få partierna, återigen, att stödja den islamiska enklavens institutioner samt att erkänna "islam" och "muslimernas" intressen och rättigheter.

Med de angivna målen formuleras så fyra metoder i det praktiskt-politiska handlandet. Strategin i praktisk politik kommer alltså att vila på fyra praktiska pelare: a) *da'wah*, b) enklavisering, c) lobbyism och d) entrism. Med det sistnämnda menas att man går in i etablerade partier för att påverka deras politik, i det här fallet

för att stödja ”muslimernas intresse” och ”muslimernas rättigheter” enligt ovan (kapitel 17.1). I Sverige kommer denna samverkan med, och entrism i, politiska partier att utformas på tre huvudsakliga sätt. 1) *Kollektiv* samverkan och entrism, som är när en hel organisation inom nätverket söker samverkan med något etablerat parti i Sverige. 2) *Semi-kollektiv* samverkan och entrism som är när en gruppering är aktiv för att samverkan ska bli av. 3) *Individuell* samverkan och entrism, som är när en individ söker medlemskap i ett etablerat parti för att få en riksdagsplats och därifrån kunna påverka partiets politik. Dessa tre metoder kan man se som tre taktiska tillämpningar av den överordnade strategins fjärde pelare, att söka samverkan med och inträda i redan etablerade partier.

d) Kollektiv samverkan och entrism: Centerpartiet, Socialdemokraterna och Moderaterna (kapitel 17.2)

Brödraskapets personkrets i Sverige stod runt 1990 inför valet att antingen samarbeta med och eventuellt gå in i de etablerade partierna, eller att bilda ett eget parti; precis som diskussionen hade stått i Egypten (kapitel 3). Man valde de etablerade partierna, och följde al-Qaradawis anvisningar att man skulle välja sådana partier som hade inflytande och som skulle kunna användas för ”muslimernas intressen”. Det nybildade Sveriges muslimska råd (SMR) hade genom sin ordförande Mahmoud Aldebe lovat, i en artikel i *Salaam* 1991, ”att ge sina röster” till det parti som ”är villigt att intressera sig för muslimernas situation”. Det borgerliga blocket var segertippat i valet 1991 och Brödraskapet gick in för Centerpartiet (kapitel 17.2). Samarbetet med Centerpartiet skedde som en samverkan organisation mot organisation, kollektiv samverkan, men kom aldrig till entrism. Det ledde till ett antal riksdagsmotioner av centerpartistiska politiker.

Socialdemokraterna återkom till regeringsmakten efter seger i det följande valet 1994, och Islamiska förbundet (IFiS) flyttade över sitt intresse dit. Återigen var starten en artikel i *Salaam* skriven av Mahmoud Aldebe år 1994 före riksdagsvalet där Aldebe presenterade de krav om ”muslimers rättigheter” som senare skulle bli ännu mer uppmärksammade 2006 om stöd för byggande av moskéer samt islamiska skolor och fritidshem. Muslimska bönestunder och slöjan borde också få stöd i lag. Artikeln följdes upp av ett brev, undertecknat av Aldebe, till Broderskapsrörelsen och den ansvarige för integrationsfrågorna, arbetsmarknadsminister Leif Blomberg, den gamle LO-ordföranden.¹⁶⁰⁸ Socialdemokratins ledning såg dock brevet från en muslimsk organisation som en religiös fråga, och skickade över ärendet till sin kristna sidoorganisation Broderskapsrörelsen (efter 2011 Tro och solidaritet). I sitt delvis undvikande svar på inviten avslutade Blomberg med att betona att man nog

¹⁶⁰⁸ Socialdemokratin såg vid denna tid integrationen som en klassfråga, man hade inget annat ideologiskt raster tycks det, med de flesta invandrare som löntagare i låglöneyrken. Sedermera, efter det identitetspolitiska genombrottet runt 2005 cirka, började man successivt att mer och mer betrakta integrationsfrågorna i perspektivet av identitet, kultur och religion.

ändå hade samma värderingar och ville fortsätta dialogen. I en elegant ripost till partiordföranden Ingvar Carlsson meddelade SMR att man nu hade inlett en ”dialog” med Leif Blomberg och Broderskapsrörelsen, och att landets lokala ledare och imamer hade ”meddelat sina medlemmar om SMR:s beslut att ge sina röster till Socialdemokraterna” i det kommande valet 1994.

Saken utvecklades till en projektgrupp om mer samverkan med syftet att ”integrera muslimer i partiet”, och man samlades till fyra gemensamma konferenser på ärorika Brunnsviks folkhögskola, vilket även Brödraskapets internationelle talesperson i Europa, Kemal Helbawy, informerades om. Starkt drivande i denna process var Broderskapsrörelsen Ola Johansson som också försökte få med topparna inom partiet. I ett brev till socialminister Margot Wallström framhöll han att något helt nytt höll på att växa fram där ”Europa möter muslimerna som grupp” i dialog och kulturmöten (kapitel 17.3.2).

Det som sedan växte fram var en sorts valallians där personer från SMR:s (läs Islamiska förbundets) nätverk skulle kunna få plats på partiets listor inför valet i september 1998, och senare i november i tillsättandet av partiets platser i nämnder och styrelser i Stockholms stad och Stockholms län. Tittar man på namnlistan ingår de centrala toppnamnen från Islamiska förbundets ”inre cirkel”. Saken fick tydligare konturer 1999 då man i ett samarbete mellan SMR och Broderskapsrörelsen gjorde upp en plan över hur ”muslimerna” skulle integreras i partiet med en detaljerad plan för hur många platser som skulle besättas i kommuner, landsting och riksdagen. Allt i utbyte mot ”muslimernas” röster och utlovade 2 000 nya muslimska partimedlemmar. Vad man ser är ett omsorgsfull politisk planering mellan organisationer, det jag kallar kollektiv samverkan. Sveriges organiserade islamister tog efter 1998 plats i Sveriges största politiska parti (kapitel 17.3).

Slutsatsen är att ett intensivt politiskt samarbete mellan Sveriges muslimska råd (SMR) och den socialdemokratiska Broderskapsrörelsen efter 1998 beredde marken för att det islamistiska nätverkets ledande företrädare skulle kunna inträda i Socialdemokratin. Genom sin retorik att man bara representerade ”islam” (rätt och slätt) och ”muslimerna i Sverige” (rätt och slätt) dolde SMR:s personkrets effektivt sina kopplingar till Muslimska brödraskapets transnationella nätverk. Desto värre blev då reaktionerna när grävande journalister och debattörer gång på gång började genomskåda detta systematiska användande av *taqiyyah*, förställning och lögn.

En liknande kollektiv samverkan med åtföljande entrism genomfördes med Moderaterna inför valet 2010. Bröderna använde nu inte det ”religiösa” SMR som sin förhandlare utan det nybildade, politiskt inriktade, ”opolitiska” Politisk islamisk samling (PIS) (kapitel 7.3.2) som var bildat för att samordna alla de representanter som man hade börjat få genom samarbetet med socialdemokratin. Abdirizak Waberi, Islamiska förbundets ordförande vid den tiden, placerades på valbar plats på riksdagslistan från Göteborg, och kom in i Riksdagen för Moderaterna. När man granskar hemsidan som PIS hade visar det sig att den egentligen var en kampanjsida

för Waberi. Jag väljer dock att betrakta detta som exempel på kollektiv samverkan och entrism, eftersom förhandlingarna liksom propaganda och information gick genom PIS. Även kommunalt beredde Moderaterna plats för kandidater som lanserades från PIS, även om de aldrig blev så många som inom socialdemokratin, med dess mer utbredda multikulturella ideologi, som ett utflöde ur partiets ingrodda internationalism. Efter flera besvärande uttalanden i media, där hans islamistiska grundideologi kom fram, fick Abdirizak Waberi inte förnyat förtroende av Moderata samlingspartiet inför valet 2014 (kapitel 17.4).

c) Semikollektiv samverkan och semikollektiv entrism: Omar Mustafa (kapitel 18.1)

Semikollektiv samverkan och entrism med socialdemokratin tog sin början runt 2010. Den handlar i mångt och mycket om ordföranden i Islamiska förbundet (IFiS), den omtyckte Omar Mustafa, som hade tillträtt efter Abdirizak Waberi, och som skulle nå långt inom socialdemokratin innan han fick avgå 2013.

Omar Mustafa är en av dem som betonar ett nytt tema i Brödraskapets framtoning och retoriska taktik. Efter Sverigedemokraternas tillväxt och tilltagande islamfientlighet (Jimmie Åkessons famösa artikel i Aftonbladet 2009) kom det islamistiska nätverket mer och mer att börja trycka på teman som "islamofobi", "diskriminering" och "utanförskap"; "strukturell rasism" började också att nämnas. Som synes är detta en uttryckligen defensiv retorisk strategi gentemot ett upplevt hot. Den blev dock påtagligt effektiv i den mediala debatten och fungerade som inkörsport till ett förnyat ideologiskt och politiskt stöd för Islamiska förbundets (IFiS) åsikter och politiska strävanden. Det gällde då framför allt ekonomiskt stöd till den kulturella enklavens institutioner och ekonomiskt stöd till dess organisationer, men också politiskt stöd i form av samverkan och entrism med de etablerade partierna. En organisation som öppnade dörren för dessa åsikter och strävanden var den socialdemokratiska Broderskapsrörelsen, som ju sedan 1990-talet, från sin sida, varit inne på samverkan med islam och muslimer (kapitel 17.3).

Omar Mustafa hade 2011 blivit medlem i den nybildade föreningen Hjärta i Stockholm, som var en lokal gren inom Broderskapsrörelsen. (Föreningen Hjärta lämnade socialdemokratin 2022 efter ömsesidig kritik.) Mustafa blev dess ordförande 2013. I Hjärta blev kampen mot "islamofobi" och "strukturell rasism" en bärande ideologi och praktik. Mustafa var också med på den konferens, 2011, där Broderskapsrörelsen ändrade sitt namn till Tro och solidaritet, för att öppna dörren för andra religioner, men i praktiken islam. I Hjärtas styrelse valdes inte bara Omar Mustafa som ordförande 2013, dit invaldes också Rashid Musa, tidigare ordförande för Sveriges unga muslimer (SUM). Med två tunga företrädare för Islamiska förbundets (IFiS) organisatoriska nätverk blev detta en viktig politisk symbol. Samverkan med islam och muslimer var frågor som Broderskapsrörelsen/Tro och solidaritet hade drivit sedan 1990-talets initiativ till

samverkan med Sveriges muslimska råd (SMR). Vill man se det från det islamistiska nätverkets perspektiv var entrismen i Hjärta ett mycket lyckat genombrott. Särskilt när föreningen Hjärta, med nyvunnen energi och legitimitet som muslimernas banérförare, genom Stockholms arbetarkommun år 2013 nominerade Omar Mustafa till en suppleantplats i socialdemokratins partistyrelse. Nomineringen gick inte enkelt till, det var oenighet inom arbetarkommunen. Men Omar Mustafa vann platsen (kapitel 18.1).

Allt hade kanske gått bra om inte Daniel Vergara på tidningen EXPO hade publicerat en rad citat från Omar Mustafas tidigare politiska verksamhet. Med dessa som grund framställdes Mustafa som odemokratisk, homofobisk och anti-semitisk (inga konstiga åsikter egentligen, om man är en framstående islamist). Han uppmanades att offentligt ta avstånd från dessa åsikter, vilket inte skedde. Men efter en vecka fick han ett ultimatum från Socialdemokratins ledning, att hans roll som ordförande i Islamiska förbundet ”var oförenlig med” hans plats i Socialdemokraternas partistyrelse. Efter den intensiva mediedebatten efter EXPO:s artiklar lämnade Mustafa Socialdemokratien med bitterhet (kapitel 18.1).

Ser man det politiskt-taktiskt var detta en av de dittills största förlusterna för Islamiska förbundet (IFiS) och dess nätverk i Sverige. Ett år senare skulle Abdirizak Waberi heller inte få förnyat förtroende hos Moderaterna, som framgick ovan. Ytterligare ett par år senare, 2016, skulle den ännu mer politiskt framgångsrike Mehmet Kaplan, Miljöpartiet, få frånträda sin ministerpost i Löfvens koalitionsregering. Alla fick avgå eftersom deras islamistiska värderingar på olika sätt hade blivit synliga (kapitel 18).

d) Individuell samverkan och individuell entrism: Mehmet Kaplan (kapitel 18.2)

Mehmet Kaplan hade till skillnad mot Waberi och Mustafa haft en mer normal politisk karriär, baserad på individuellt inträde och individuellt medlemskap. Vid riksdagsvalet 2006 kom han in i Riksdagen som medlem i Miljöpartiet. Före och vid sidan av Riksdagen hade han en gedigen erfarenhet från Brödraskapets nätverk i Sverige. Han hade varit sekreterare, sedan ordförande i Sveriges unga muslimer (SUM) 1996–2002, presstalesman för Sveriges muslimska råd (SMR) 2005–2006, år 2008 var han en av grundarna till Sveriges muslimer för fred och rättvisa (SMFR). Sedermera blev han Miljöpartiets gruppleadare i riksdagen, satt i Miljöpartiets partistyrelse och blev till slut bostadsminister 2014–2016 i Stefan Löfvens koalitionsregering.

Han var ständigt kritiserad för sina islamistiska, ständigt dolda, åsikter. Bland annat av socialdemokraten, och feministiska muslimen, Nalin Peggul, som var intensivt aktiv i debatt mot islamism och islamisk fundamentalism, i förorten likaväl som i riksdagen. I debatten om Muhammedkarikatyterna i Jyllandsposten menade Mehmet Kaplan att dessa karikatyrrer var ett utflöde av en ingrodd ”islamofobi” i

samhället, ”toppen av ett isberg” och ett utflöde av ”den globala rasismen”. Han arrangerade också en uppmärksammas konferens om ”islamofobi” i Sveriges riksdag med flera framstående internationella islamister från Muslimska brödraskapets nätverk, både svenska och utländska. Här ser vi förutom de självklara personkontakterna inom ett transnationellt nätverk, också synen på att begränsa yttrandefriheten när det gäller religiösa symboler. Hans islamistiska värderingar kröp fram vid flera andra tillfällen. Förutom av Nalin Pekgul som muslim och feminist blev han också kritiserad av svensk-israeliska vänskapsförbundet rörande sin inställning till Palestina och palestinska väpnade aktioner mot civila mål i Israel. När han senare vid ett seminarium i Almedalen bagatelliserade IS-krigare från Sverige i Syrien började hans politiska ställning att vackla. Slutet kom i april 2016 när det avslöjades att han hade deltagit i en islamisk högtid tillsammans med den högerextrema organisationen Grå vargarna från Turkiet. I likhet med Omar Mustafa fick han avgå, bara från en mycket mer etablerad position i svensk politik (kapitel 18.2).

Ett liknande öde rådde den miljöpartistiske kommunpolitikern Yasri Khan ut för. Khan hade som Kaplan en omfattande bakgrund som ordförande och ledare i Brödraskapets nätverk. Liksom Kaplan hade han gått in i Miljöpartiet och sökte en riksdagsplats men blev i stället kommunalpolitiker i Upplands Väsby. Som ordförande för den av Kaplan och honom själv grundade Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR) (kapitel 7.3.4) ryckte han upp denna organisation till att bli en viktig aktör för invandrades kompetenshöjning inför offentliga uppdrag, med utbildningar till (islamistiska) ”demokratiambassadörer” och kommunikatörer. Men när han 2016 vägrade ta en kvinnlig reporter från TV 4 i handen, med hänvisning till sin muslimska tro, utbröt en hetsig debatt där Khans och ”islams” kvinnosyn ställdes mot den svenska grundlagens värderingar. Khan fick avgå och sade självmant upp sig från alla sina uppdrag i Miljöpartiet (kapitel 18.2)

e) Individuell samverkan och individuell entrisism: Centerpartiet (kapitel 18.3)

Individuell samverkan och entrisism förekom även med Centerpartiet. Detta anser jag inte vara en slump. Som jag ser det genomförs Islamiska förbundets samverkan med de etablerade partierna på bred front. Nu var det åter Centerpartiet. Hustrun till den flera gånger nämnde Mahmoud Aldebe, Ebtisam Aldebe, fick uppdrag som Centerpartistisk nämndeman i Solna tingsrätt. Det kom emellertid fram att hon hade dömt på ett vinklat sätt, till nackdel för kristna asylsökande, och relativt sett till fördel för muslimer, och därtill en del ekonomiska oegentligheter. Hon fick avgå från uppdraget. Det är egentligen samma grundorsak som gällande Mustafa, Waberi och Kaplan. De islamistiska värderingarna kryper fram, de som noga hade försökt döljas (kapitel 18.3).

20.5 Entrismens nederlag och Muslimska brödraskapets historiska kris (kapitel 19.2)

Analysen av *Del IV. Praktisk politik* mynnar ut i en diskuterande analys av lägesbilden sedan nederlaget i Egypten 2013 och den vid samma tid, märkvärdigt nog, påbörjade nedgången för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS). Jag kallar det som händer från dessa år och framåt för Muslimska brödraskapets historiska kris. Krisen finns på transnationell nivå men också i Sverige.

Den stolta och självmedvetna islamistiska personkretsen i Sverige, som har haft en ”inre cirkel” på tretton personer (kapitel 8) som framgångsrikt byggde upp Islamiska förbundet (IFiS) och dess organisatoriska nätverk om cirka 20 organisationer (kapitel 7), verkar ha kommit i ett läge med flera allvarliga problem. Om perioden från 1980-talets början till 1995 var en etableringsperiod för Muslimska brödraskapet i Europa och Sverige, var de två decennierna 1995 – 2015 en guldålder och skördetid, åtminstone för Sveriges del. Perioden efter 2015, däremot, signalerar början på en nedgång, eller åtminstone en början att något har tagit slut och något annat som kommer att ta vid. Inom medicinsk vetenskap kallar man en sådan period för en kris.

En första, allvarlig och näraliggande faktor är det man kan kalla *entrismens nederlag* i Sverige (kapitel 17–18) och som skildrades i sina huvuddrag ovan. Under två decennier hade Islamiska förbundet (IFiS) framgångsrikt och entusiastiskt tillämpat Yusuf al-Qaradawis ”Europeiska strategi” med *da’wah*, enklavisering, lobbyism och entrism som bärande pelare. Men denna strategi verkade gå mot vägs ände. Under åren 2013–2016 får de tre främsta företrädarna från Brödraskapets nätverk – Omar Mustafa (Socialdemokraterna), Abdirizak Waberi (Moderaterna) och Mehmet Kaplan (Miljöpartiet) – avgå från sina poster i respektive politiska partier. Anledningen var i samtliga dessa tre fall att deras islamistiska ideologi på det ena eller andra sättet avslöjades i medierna, den ideologi som så omsorgsfullt hade försökt döljas genom olika grader av *taqiyyah*.

En andra näraliggande faktor är det som jag vill kalla *det ekonomiska nederlaget* på grund av en ny och granskande attityd från de svenska myndigheternas sida. Från och med 2015, verkar det, är det inte längre självklart att bidrag bara betalas ut generöst och förtroligt utan närmare granskning. Från flera myndigheters sida ändras attityden från att enbart vilja vara en hjälpende hand till en mer professionell revisionsattityd: Vilka mål har organisationerna, på vilka grunder ska de få bidrag, hur ser deras rapportering ut och hur används pengarna? Det började med att Myndigheten för statligt stöd till trossamfund 2015 införde skärpta rutiner för rapportering och redovisning. Det fortsatte med Sveriges unga muslimer (SUM) (kapitel 7.4.1) och studieförbundet Ibn Rushd (kapitel 7.7) vars anslag ifrågasattes för att de inte hade levt upp till demokratikriterierna, och i SUM:s fall ledde till krav på återbetalning, vilket medförde organisationens nedläggning. Det hela fortsatte några år senare med de islamiska skolorna. Dessa utsattes för granskningar som i

vissa fall, ledde till påpekanden, åtal samt i några fall fällande domar för ekonomiska oegentligheter (7.8).

En tredje faktor är partiet *Nyans nederlag* i riksdagsvalet 2022, som jag helt kort snuddade vid (kapitel 18.4). I vad mån detta bör betraktas som ett allvarligt bakslag, ett politiskt nederlag, kan diskuteras. På denna punkt kan jag dock enbart spekulera utifrån logik och rimlighet, men jag kommer inte ifrån att det måste vara så. Flera ledare runt om i det islamistiska nätverket hade säkert drömt om ett stort genombrott i valjarkåren. Valutslaget skulle bli ett starkt budskap till det officiella Sverige om ”muslimernas” diskriminering och utsatthet och nödvändigheten av förändring. Den förhoppningen grundades i så fall på den sedan länge ingrodda föreställningen om minst 400 000 ”muslimröster” från Fredrik Reinfeldts tid. Nu fick partiet knappt 29 000 röster i valet 2022. Med endast cirka 29 000 röster på en tydlig islamistisk agenda, blev det – får man tänka sig – en drabbande antiklimax (kapitel 18.4). Den borde med nödvändighet leda till att Brödraskapets politiska strategier måste ställa sig avgörande frågor om framtiden. Vill inte invandrare från muslimska länder i Sverige ha någon islamistisk politik eller ett islamistiskt parti? Bör man alltså hitta andra vägar?

Den fjärde faktorn är Brödraskapets *internationella historiska nederlag*. I Egypten har moderpartiet krossats av general al-Sisi efter statskuppen 2013. Ledningen sätts i fängelse eller avrättas. Runt om i Mellanöstern förföljs återigen Brödraskapets organisationer och stämplas som ”terroristorganisationer”. Jag kallar detta för ett historiskt nederlag. Viktor J. Willi kallar det för Brödraskapets ”fjärde prövning” (*mihna*) och ser framför sig att Brödraskapet ändå kommer tillbaka med den seghet som denna rörelse har uppvisat gång på gång genom sin inneboende uppbyggnad och sin speciella, ideologiska skolning (kapitel 3). I Egypten utvecklades en djup splittring mellan huvudsakligen två falanger runt 2015–2016, ett alternativt Egyptiskt och internationellt Brödraskap grundas. Två Generalvägledare, för var sitt allmänt shuraråd, utesluter varandra inför öppen ridå 2020. Ledningen på transnationell nivå är alltså splittrad eller lamslagen och kan inte ge ideologisk och politisk vägledning. Därtill kommer det tragiska faktum att rörelsens främste ideolog och teoretiker, dess ”andlige ledare” sedan flera decennier, Yusuf al-Qaradawi, avlider den 26 september 2022. Just när han behövs som mest!

De tre näraliggande nederlagen för Islamiska förbundet i Sverige (IFiS) borde rimligen allvarligt bekymra förbundets ideologer och strateger, tänker jag. Entrismens nederlag, signalerar att man måste söka sig en ny strategi. Det ekonomiska nederlaget signalerar samma sak, liksom och det politiska nederlaget för partiet Nyans. Hur ska man finna en ny politisk strategi som ska kunna återge politiskt förtroende till Brödraskapets organisationer och företrädare? Som kan ge tillbaka det ekonomiska förtroendet från staten. Som kan skapa en mer engagerad massförankring hos ”muslimerna” för ”islams” mål och uppgift. Som kan bidra till det globala Brödraskapets rekonstruktion på transnationell nivå igen, särskilt i Europa, den som just nu verkar ligga i spillror.

Med dessa frågor i en – som jag bedömer det – krisartad situation för Muslimska brödraskapet, transnationellt liksom i Sverige, avslutar jag avhandlingens analys av Islamiska förbundet (IFiS) som Muslimska brödraskapets svenska gren. Även om ett samband mellan de båda har kunnat påvisas, så är det i dag ett samband inom en sargad och försvagad rörelse.

20.5 Återstående forskningsproblem

Denna avhandling har naturligtvis som alla vetenskapligt syftande undersökningar sina begränsningar. Den främsta begränsningen är dess litet ovanliga forskningsämne, att undersöka om en politisk organisation eller rörelse är en gren av en annan. Det betyder att jag ju inte undersöker Islamiska förbundets (IFiS) organisation, ideologi eller praktiska politik i dess egen rätt. Dessa tre är ju egentligen självständiga ämnen för var sin undersökning. Anledningen var ju tillståndet i den svenska forskningen där Muslimska brödraskapets närvaro, i Europa respektive Sverige, förnekades på många håll. Det medförde att jag var tvungen att först ta mig an frågan om Muslimska brödraskapet existerar över huvud taget i Europa och Sverige, innan det skulle kunna vara meningsfullt att undersöka Islamiska förbundet. Först efter att detta missförstånd – som jag ser det – har undanröjts kan det bli meningsfullt att mer grundligt forska vidare om Islamiska förbundets historia, organisation, ideologi eller politik.

Det finns flera angelägna forskningsuppgifter att utföra, men de jag främst tänker på är följande:

- 1) Islamiska förbundets organisatoriska, ideologiska och politiska historia i sin egen rätt. Det har framkommit i min undersökning om ”punktvisa samband” att det finns flera dramatiska förlopp som jag inte har haft någon möjlighet att närmare gå in på.
- 2) Muslimska brödraskapet har en säregen organisationskultur med en inre ledande personkrets, den som jag har kallat ”den inre cirkeln”, som grundar organisation efter organisation som praktiska och funktionella fasader och verktyg för att passa in i ett politiskt system, det må vara Egypten, Frankrike, Storbritannien eller Sverige. Denna organisationskultur och organisationsstruktur skulle behöva en egen undersökning utifrån ett organisationsteoretiskt perspektiv.
- 3) Det har framkommit i denna avhandling hur Islamiska förbundets (IFiS) företrädare, liksom Muslimska brödraskapets ideologer på transnationell nivå, använder ett säreget politiskt språk. Det gör ju alla politiska partier och rörelser, och det vore särskilt intressant att undersöka Muslimska brödraskapets och Islamiska förbundets politiska språk noggrannare. Till exempel användandet av termer som ”muslimska rättigheter”, ”muslimers intresse”, ”islams intressen”, ”integration” och så vidare, tillika med ”demokrati”, ”pluralism” och ”yttrandefrihet”. För att inte tala

om ”islam” och ”muslimer”. Alla med sina egna, kontextuellt anpassade och utformade innebörder.

4) En fjärde undersökning vore Muslimska brödrskapets, samt dess europeiska och svenska avläggare, syn på politik; dess politiska teori och strategi. Det har framgått av min analys att Muslimska brödrskapets grundstrategi är stegvis genomsyrande *da'wah*. Men efter ansträngningarna genom *da'wah* från individ till individ, samt att bygga organisationen stark, kommer den ”tredje fasen” politik. Där är horisonten främst att vara en *påtryckningsorganisation* (intressegrupp eller lobbyorganisation) mot regimen (oavsett vilken), inte att bilda ett eget politiskt parti eller sträva efter något särskilt politiskt system. Eftersom man själv står för den ”sanna islam” så är man också den ”sanna”, och förhoppningsvis enda, representanten för ”folket” i muslimska länder. Några partier behövs alltså inte. Man utövar i stället påtryckningar, och det i islamiserande riktning vilket också visade sig i Europa och Sverige. Detta har många bedömare pekat på som en inneboende svaghet som gör rörelsen oförberedd på partibildning och partipolitik. Detta ledde enligt samma bedömare till otydligheter och taktiska misstag under den egyptiska revolutionen 2011–2013. Detta gjorde också MB oförberett inför de konstitutionella utmaningar som situationen innebar; det uppstår också en spännande fråga om vad ”islamdemokrati” egentligen skulle kunna innebära och om det var detta tänkande som vägledde det egyptiska Brödrskapet 2012–2013? Därvidlag skulle det vara viktigt att också jämföra med de egyptiska moderpartiets dotterorganisationer i andra länder. Att undersöka MB:s politiska tänkande med sikte på dessa otydligheter, som bakgrund till eventuella politiska misstag, vore en väg för att bättre kunna förstå det Brödrskapets karaktär som politisk rörelse, transnationellt och nationellt.

5) En femte undersökning som skulle vara viktig att genomföra, är att ta sikte på hur det politiska Sverige har agerat och tagit emot Islamiska förbundet och dess organisatoriska nätverk sedan 1980-talet. Ser man dessa organisationer som religiösa trossamfund eller politiska aktörer? Betraktas de som, så att säga, ”vanliga muslimer” eller organiserad politisk islam? Vilka politiska partier och grupperingar har på olika sätt understött detta organisatoriska nätverk? Vilka har kritiserat det, och från vilka ideologiska utgångspunkter (liberalism, feminism, socialism, sekularism etc.)? Hur ser dessutom den ideologiska argumentationen ut *mellan* de olika lägren och grupperingarna? Har argumentationen förändrats över tid? Man skulle alltså behöva göra en empiriskt bred idé- och debattanalys – av klassiskt statsvetenskapligt snitt – av hur det politiska Sverige över tid har motiverat sina ståndpunkter, och vilka ideologiska konfliktlinjer som har präglat debatten för och emot. Det man skulle kunna kalla ”Islamismdebatten” i svensk politik.

Summary in English

This thesis aims at investigating whether *Al-Rabita al-Islamiyya fi al-Swed*, (Islamiska förbundet i Sverige) (IFiS), founded in 1981 in Stockholm, formally re-founded in 1995, is a branch of the globally operative *Jamaat al-Ikhwān al-Muslimun*, The Society of Muslim Brothers, usually called The Muslim Brotherhood (MB), founded in 1928 in Egypt.

1. Points of departure and overall result.

a) Starting points

The background and starting point for the investigation is fourfold. First, Swedish research on the topic is almost non-existent, mostly including these movements under the label of religion or as a subject of religious studies. This move is blinding the fact that these organizations on the whole are political movements and ought to be investigated accordingly. For example, the transnational Muslim Brotherhood has founded political parties all over the Muslim world, of which rather many have taken part in parliaments and governments. Besides, the founder of the movement, the school-teacher Hasan al-Banna, recurrently reminded his followers that Islam in its essence was a political project and Islam was not a matter of personal piety, and that the Muslim Brotherhood, accordingly, was a political movement with a political task.

Second, most Swedish researchers deny any connections between IFiS and MB or downplay them if traces are found; with some exceptions.¹⁶⁰⁹ Besides, prominent Swedish researchers have declared the enterprise methodologically impossible over the lack of “reliable sources”. Some of the researchers also refer to the fact that representatives for the IFiS, or its organizational network, always deny any connections with the MB as an organization, or with its ideology. One centrally placed academic even emphatically has expressed the view that not any one Islamic organization in Europe has declared itself a member of the Muslim Brotherhood network, implying it does not exist in Europe at all.¹⁶¹⁰ In spite of these noted methodological difficulties, and they exist, I have ventured on this task using a tool that is not very common with Swedish or Western researchers, my knowledge of Arabic, my mother tongue and first academic language.

¹⁶⁰⁹ Exceptions are, mainly, Jonas Otterbeck (2000) and Anne-Sofie Roald (2012a), but especially Aje Carlbon (2003, 2018, 2019).

¹⁶¹⁰ In chapter 1.4 a review of the quite scant Swedish research on Islamiska förbundet (IFiS) is presented, including the denying or downplaying attempts. Aje Carlbon, as said, is the foremost exception to this attitude.

Third, contrary to the many denials in Swedish research of the existence of any global organization or network, or any such offspring in Sweden, my investigation starts with, and is founded on, a growing international literature on the Muslim Brotherhood.¹⁶¹¹ I can also rely on several insightful studies of the presence of MB in Europe, and some guiding threads from a few Swedish works.¹⁶¹²

Fourth, I have over a ten-year period been collecting source material from Arabic and Swedish sources, homepages as well as entire books, articles from magazines or messages from various media, such as the TV-channel *Al-Jazeera* or newspapers and public service in Sweden. On top of that I have collected information from Swedish public archives on the organizations, especially archive protocols from their founding meetings. This source material is my rock bottom and counts to about a thousand items. All of these sources have been carefully copied and digitally saved in the special thesis-archive which I have constructed for myself and others to use. The sources can be reached by a click on the links of the footnotes, or by copy and paste. Any reader, thus, can control the accuracy of the source material of this study, as well as my methodological use of it, making an objectively founded, critical discussion possible.

b) Research questions

To be able to answer the fundamental question if the IFiS can be considered a branch of the global MB, I will investigate the three aspects of organization, ideology, and practical politics. Was the IFiS initially founded by members of the transnational MB? Are there organizational connections, even similarities? Which is the content of its ideology or ideological messages, does it conform with the ideological thought of the MB or not, is it even imported? And finally, how has its thought and strategy evolved in practical politics? Are there any similarities with, or influences from, the transnational MB:s practical political strategy and tactics regarding Europe?

c) The analytical frame

The investigation of the aspect of *Ideology* (Part III) required an elaborated analytical frame. I developed my analytical concepts from the Uppsala school of idea-analysis, and from the works of its representative researchers Reidar Larsson

¹⁶¹¹ Regarding Egypt, I have found the following works especially useful: Mitchell (1969/1993) (the still unsurpassed classic), Brynjar Lia (1998), Barbara Zollner (2009), Alison Pargeter (2013, 2016), Carrie Rosefsky Wickham (2013), Hamid (2014), Khalil al-Anani (2016), Noha Mellor (2018), and Victor J. Willi (2021) as, among many others.

¹⁶¹² Regarding Europe, I have found the following works especially useful: are Giles Kepel (2006), Brigitte Maréchal (2008), Samuel Agbor (2009), Samir Amghar (2012), Ian Johnson (2010), Lorenzo Vidino (2010, 2020), Meijer & Bakker eds. (2012) and Damon Perry (2019). Regarding Sweden, guiding threads for my basic hypothesis on the connection of IFiS to MB, are found in Jonas Otterbeck (2000), Anne Sofie Roald (2012a) and especially the works of Aje Carlbom (2003, 2018, 2019).

and Mats Lindberg. From Larsson I borrowed the conception that all political ideologies have inherent, basic themes: fundamental values, view of (wo)man, view of the state and of society, view of history, as well as methods for societal change and political action (Larsson 2014). From Lindberg I borrowed the absolutely decisive conceptual distinction between the fundamental respectively the operative levels of political ideology and thought (Lindberg 2017 and 2018b). I combined these two conceptualizations and ended up in a frame for analysis and comparison, theme by theme, of the fundamental level of the ideology of MB respectively IFiS. The analysis of the fundamental level is found in *Part III. Ideology*. The analysis of the operative level of the ideology, with its situation based and practical thought and action, is carried through in *Part IV. Practical politics*.

The investigation of the aspects of *Organization* (Part II) and *Practical politics* (Part IV) was implemented by using a set of eight analytical indicators, indicating the connection, or belonging of organizations to one another. These were: the historical circumstances at the founding; personal connections; organizational connections; ideological similarity or influence; organizational similarity; organizational collaboration on the transnational level; financial contacts; or similarities or influences regarding practical politics (developed in Ch. 2.3).

d) The overall result

A coherent result appears, consisting of the three overlayed pictures of the three aspects organization, ideology, and practical politics. The Islamic Association of Sweden (Islamiska förbundet, IFiS) is in fact, and has been from the start, a branch of the transnational network of the Muslim Brotherhood, and at least from 1995 its formal Swedish “national organization”, *al-tanzim al-qutri*, member of the FIOE.

2. The aspect of organization

Regarding the organizational *history and the founding* of IFiS, and its organizational network, it turns out that the founding fathers are a few people, whose actual contacts with the transnational Muslim Brotherhood in the founding period of the early 1980s is only indirectly discernable. They have roots in countries like Morocco, Jordan, Egypt or Lebanon and over time their contacts with the transnational MB, also on the European level, become more directly visible. Especially prominent is Chakib Benmakhlouf, a real “founding father” who would later be the Chairman of the European Federation of Islamic Organizations (FIOE) in the turbulent years of 2008–2014. Others are Mahmoud Aldebe, the ever-present organizer and communicator, as well as Mustafa Kharraki. These were accompanied by some ten more important persons, making up what I call “the inner circle” of the Swedish Brotherhood. These figures were active in the founding and leading of nearly all the 20 organizations which I recognize as the organizational network, spanning the period from 1981 and up to now. The organizational and personal

contacts with the transnational network are visible in various fragments of information, as I sift them out from the extensive source material. However, I could have needed many more fragments of information – “puzzle pieces”, as I call them – and especially more systematic ones.

Regarding *organizational similarity and organizational ties* and contacts, these are equally visible in the material. The organizational matrix of the network in Sweden is astonishingly close to their Egyptian or the European counterparts, with its specific branches, committees and sections. There are umbrella organizations uniting local ones into effective lobby organizations to raise financial contributions appearing as religious organizations, and others that are conducting and coordinating political lobbying. There are local mosques and schools and supervising and coordinating organs to raise funds and keep the ideological message clean and clear. There is a Youth section and a Woman section together with a cultural and educational section, and a council of Imams to handle the matters of belief and religious obligations and practices. This is the same pattern that is found in in Egypt or Europe, and I have tried to sketch figures of the respective organizational patterns, based on existing secondary sources and my primary source material. And on the top, or in the midst, is the central, planning, and leading node of this network, “the inner circle” organized as the IFiS itself (Part II).

From the investigation of the aspect Organization alone, it is clear that the Islamic Association (Islamiska förbundet, IFiS) in fact can be regarded as an organizational local branch or a “national organization” of the transnational Muslim Brotherhood. On this point, though, there are important research missing to get a closer picture of the Brothers’ organizational inner workings. What kind of organizational network is the MB? How do the inner structure and mechanisms of this network function? In this investigation I have only had the opportunity to present some pointwise fragments of information, although it is more than most earlier research on the topic has achieved.

3. The aspect of Ideology

a) Aim and purpose

In the aspect of Ideology there is a great similarity and influence as well. The ideological material of the websites pf IFiS (especially the Arabic one), and the magazines *Rabita* (in Arabic) and *Salaam* (in Swedish) of the 1990s, are full of either works or references to the main ideological foreground figures of the MB: Hassan al-Banna, Sayyid Qutb, Abu al ‘Ala Maududi, Fayçal Mawlawi and especially Yusuf al-Qaradawi, the latter with the outstanding position since the 1900s as “the spiritual guide” of the movement, alongside its political “General guide”. This is as such a sufficient result to proclaim ideological adherence and

belonging, especially since there never is any mentioning of other interpretations of Islam, let alone “secular” or “liberal” versions.¹⁶¹³

An important starting point for the analysis was the analytical distinction from Mats Lindberg of the difference between the fundamental and the operative levels of all political thought. Were the two organizations IFiS and MB similar or different on the fundamental level of basic values and views? And were there similarities or differences on the operative level of practical politics and situation-based thought? On this conceptual basis followed, then, a systematic comparison theme by theme, according to Reidar Larsson’s mentioned typology of the seven themes inherent in every political ideology (Chs. 2.4 and 9.2).

b) The fundamental level of the ideology

1) Basic values. Starting with the fundamental level a striking similarity occurs (Part III). Concerning basic values “Islam” – that is what the Brothers term “Islam”, the ideological construction of Hasan al-Banna in the 1930s complemented by Yusof al-Qaradawi since the 1990s – is considered as the “true” and “rightful” interpretation of the holy Quran and the *sunnah*.¹⁶¹⁴ This construction is regarded as superior to all alternative Islamic interpretations. Theirs is a “true Islam”, close to the words of the holy scripture. Their version of “Islam” is also considered as an objective moral truth, handed over by God with his plan for humankind, and his juristic laws, the *sharia*, for a well-ordered Islamic society. My result is rather astonishing. Theme by theme on the fundamental level of ideology the IFiS repeats the basic values and political-religious views of Hasan al-Banna and Yusuf al-Qaradawi as the two main outstanding ideologues of the MB. I will mention a few.

For both MB and IFiS “Islam” is a comprehensive system of thought, giving guidelines for all aspects of human life: politics, economy, society, family, inheritance, children upbringing and morals. This the sign of political Islam as such. Their “Islam” is a blueprint for a social order; not a matter of private worship, pious righteousness, or quietist closeness to God (Ch. 10).

2) The basic difference among the sexes. Among the fundamental views is the deeply anchored view of humans where the sexes should hold separate roles in the family and the society. This deeply conservative, patriarchal view is held by the MB, and is loyally repeated as “true Islam” by the IFiS. The Woman shall be subordinated to her husband following the system of *qawama*, guardianship. The

¹⁶¹³ The term “secular” refers to the notion of a neutral state, that is a state that is not inherently Islamic, but has an religiously unbiased Constitution and rules of governance, for example not providing the Head of state to obligatorily be a (male) Muslim.

¹⁶¹⁴ Hasan al -Banna was not that systematical and not that learned, so, in accepting his basic viewpoints of a fundamentalist, political islam, the learned Yusuf al-Qaradawi writes about a hundred books in the *political interpretation* of the Quran and the Islamic tradition – Islam as mainly *fiqh* – and in its application in the actual situation.

husband is responsible for the support of the family, but also responsible for its Islamic standard in morals and behaviour, especially in the education of the women and children, and the guardianship of the chastity of the daughters. The husband is also given the custody of the children in case of a separation. These and other juristic differences between the sexes is based on biological and mental differences, the teaching holds, laid down by God in the creation. The astonishing thing is, depending on the point of view, that these “truths” are held as valid even in the secular and modern Sweden. But they are parts of *sharia* and central for any vision of the “Islamic” lifestyle and the “Islamic” society. They are God’s words, given in the holy scripture, and thus central in the task of *da’wah*, spreading the message, in the secular, and “immoral” European society, but also among the “Muslims” themselves (Ch. 10.3).

3) *The basic difference among peoples.* The basic difference of people and peoples, on the fundamental level of ideology, regards the difference between “muslims” and “the others”, like “Jews” or “Christians”; the peoples mentioned in the Quran, and with a special standing in the minds of the Brotherhood, being the immediate enemies of “Islam”. (I put quotation marks around these words in the MB vocabulary because they are political, performative concepts, loaded with thought-steering contextual references.) Muslims, Jews, and Christians are described as in essence different “peoples”, their identity defined by their essence, the religion. Among these three “Islam” appears as the highest religion, since it was the last version of God’s message through his prophets, the earlier versions being misread or corrupted by the Jews and the Christians. The “Muslims”, as a “people” and a politically defined *ummah*, thus got the demanding mission to make “the others” understand what mistakes they had made and why God had to intervene once more with a new prophet of his message, which is eternal in itself although the prophets have changed over history. So, the “Muslims”, as a “people”, are of a higher standing than the others since they are closest to God’s actual message. In the fundamental ideology lies also a theologically founded animosity against the Jews, and Israel, supported by direct quotations from the Quran and parallels to the sacred history of the Prophet and his deeds. As a part of “the others” are also the homosexuals, whose path deviates from God’s plan. Even on these points the IFiS repeats and propagates the basic views of MB:s “Islam”, and one shall remember that the only “Islam” available on websites and in the recommended canon of texts, is Hassan al-Banna’s version, cemented by other MB idologues (Chs. 10.4 and 11).

4) *View of society and the state.* The most important societal unit is the visionary implied thought of the “Islamic nation”, the *ummah*. Since the growth of Islam depends on *da’wah*, more people become “Muslims”, which is regarded as a “demographic” growth of the potential *ummah* as a “people”. The ultimate vision is that the entire world in this way will be the *ummah*, and thus, that the Islamic society has become universal as by itself. In this society an Islamic state reigns, a sort of global “Caliphate”, visionary defined as the governance – whatever the

constitutional form – that guarantees the *sharia* as the backbone of the Islamic society.

5) *Utopia*. The utopian vision is *tamkin*, Islam's total and universal reign on the earth. This fundamental tenet is theologically founded in the Quran as a divine promise to humankind. As can be seen, the utopia is close to the above vision of the ultimate, global Islamic society.

6) *View of social change*. *View of social change*. The basic tenet is Hasan al-Banna's stepwise permeating missioning. The message of "Islam" shall be transferred from person to person through *da'wah*, the missionary call, and these men, for they are men, shall spread it further to their families, and successively through the whole society. In the end this trickling flood of Islamization through *da'wah* reaches the state, in country after country. Al-Banna's basic strategy of seven missionary steps, thus, is gradualist, peaceful, personal, and universal, ending up in a global *ummah*. It is based on the power of the *da'wah*, since, in fact, all humans are longing for the message and are yearning for morality and righteousness. However, as al-Banna reminds us, there are enemies of "Islam", and violence might be necessary to protect the "Muslims" and their cause. Thus, their *jihad* for God's plan must sometimes be a violent *jihad*. In other cases, political pressure on the regime to Islamize is enough, or political participation to support the coming, global Islamic society. Among the methods of social change, *taqiyyah* is also included, the use of dissimulation and "white lies" to protect the "interests of Islam" and the "Muslim cause" (Chs. 14.1 and 14.6).

c) *Main result*

The ideological similarity between the IFiS and the MB, on the fundamental level of ideology, is striking. This is a compelling argument for the case that the Islamic association in Sweden (IFiS) belongs to, or is affiliated with, the transnational network of The Muslim Brotherhood (Ch 15.1).

d) *The fundamental level of ideological thought*

This may require a remark on the concept of a *fundamental* level of political thought, which has a prominent place in this investigation (Lindberg 2017; Lindberg 2018b). Ideas on the fundamental level are not intended to be realized directly. Their role is another. They are visions or ideals, guiding compass directions inherent in every political ideology or bunch of political ideas. They are basic principles, not immediate recommendations. However, they normally function as justifying or legitimating *arguments* for thought and action on the *operative* level, the level of situation based practical politics.

Thus, it is normally *not* the case that ideas on the fundamental level of ideology are directly applied in practical political action although they are palpably present. It is an empirical question to what degree fundamental thought is manifestly

expressed in political argument and rhetoric or just latently guiding thought and action. The balance between the fundamental and operative levels of political thought is shifting from time to time in different countries and different situations. Anyway, I found an obvious, and outspoken consonance between the MB and the IFiS regarding ideological thought on the fundamental level in general documents and messages.

In the case of the Muslim Brotherhood this has an important significance for the analysis. The basic ideas of the Brotherhood, on the fundamental level of ideology, are almost on every point theologically based; elaborations fetched from the Quran. This makes them hard to change, abandon or shove aside. An example is the *sharia* views on the sexes and the family, that recently were affirmed by Yusuf al-Qaradawi and the European Council of Fatwa and Research (ECFR). On the other hand, in those areas where the Quran does not have laid down any specific ordinance, as in the realm of practical politics, a situation based, operative thought is possible or even recommended, and has to be developed. The operative strategy and tactics of the Brotherhood thus becomes “moderate”, or even participating in the political system of the enemies of “Islam”, which on the fundamental level is forbidden. The whole realm of practical politics, thus, the eyes of Yusuf al-Qaradawi, is a realm of *wasatiyyah*, that is, of *informed, pragmatic judgment* – added with some theological ingenuity! – without losing the fundamental principles out of sight (Ch. 14.4).

4. The aspect of Practical politics

a) The “European strategy of 1995”

The “European strategy of 1995”, as I call it, is located on the border between the fundamental and the operative levels of the ideology. It is a passage from the one to the other. It opens up for practical politics on the operative level, political tactics in concrete situations, without losing the sight of the ultimate goal of the stepwise, permeating Islamization. All in accordance with al-Qaradawi’s *wasatiyyah*.

The classical principle in traditional Islamic political thought since Muhammed has been the distinction between *dal al-islam* (the abode of Islam) and *dar al-harb* (the abode of war). This distinction was applied to Europe, as the home of the occupying colonial powers in the Middle East and could be found for example in the magazines of the IFiS in the early 1900s. However, the Federation of the Islamic Organizations in Europe (FIOE) adopted a new overarching political strategy for Europe at a conference in Istanbul in 1995. According to this new strategy, Europe should no longer be defined as *dar al-harb*, full of enemies and requiring an attitude of animosity and rejection from the side of “the Muslims”. Instead, Europe would be defined as *dar al-'ahd* (the abode of covenant). This meant that Europe was recognized as a place where “Muslims” stayed and lived, as a protected minority, quite like the dhimmi-system in the Ottoman empire. “Muslims”, thus, should lay

animosity aside, take part in society and convene with the Europeans on a friendly and conciliatory basis. It was important, though, that they never should allow their “Muslim” identity to disintegrate or disappear (Ch. 14.5).

In this “European strategy of 1995” the goal of an Islamic society and an Islamic state receives an added content since “the Muslims” are in a minority position. Quite unlike the home countries where “Muslims” are the majority, the ultimate goal, the advent of the Islamic order, should be conceived of in a new way. The immediate goal in Europe should be to concentrate on *da’wah*, to gain proselytes and in that way “demographically” expand the ummah. And at the same time, “Muslims” should strengthen their own dedication and devotion by establishing mosques, schools and hospitals, or even *sharia* courts, making up a “Muslim” cultural enclave. The “Muslims” should not enclose themselves in this enclave, though, on the contrary, their task is to interact with the surrounding society through work-life and political participation, on the sole condition that their “Muslim” identity is not jeopardized. It is on this point that the Muslim enclave of daily Muslim life and religious attention comes in as a resort. “Muslims” should also participate in the political life pressing the political establishment to strengthen the “Muslim” presence, taking heed of “the interests of Islam” and securing the “Muslim minority’s religious rights”. That is, for the most part, policies to guarantee the institutions of the Brotherhood enclave, and counteract the “islamophobia” in European societies. This participation could be carried through by acting as lobbying groups or by entering the main, established political parties. Lobbying and entryism became the main ways of political participation, while the founding of own political parties very seldom occurred, viewed as insecure or counterproductive.

This new strategy for Europe was elaborated by Fayçal Mawlawi and Yusuf al-Qaradawi. Both these thinkers were deeply involved in the efforts to establish the Brotherhood firmly on European soil about 1990. They took part in the efforts on the national level but especially in the pan-European organizing efforts, like the FIOE in 1987, and al-Qaradawi was active in the founding of the European Council of Fatwa and Research (ECFR), two years after the Istanbul conference, in 1997. In this organization of prescriptions and *fatwas* based on the Islamic tradition, he took the role as Chairman, thus becoming the leader of the main ideological and morally consulting body for “Islam” in Europe. In this obvious way, he became the “spiritual leader” of the Brotherhood’s network, keeping “these Muslim immigrants” on the straight path, holding them away from the temptations of the modern, secularised European lifestyle, and with the aim to keep their Islamic dedication alive and strong, which was one of the basic principles of the European strategy of 1995.

Swedish representatives attended the Istanbul conference in 1995. They reported back in articles of the Magazines of the IFiS, the *Rabita* and the *Salaam*. A chapter of Mawlawi’s book was published. Of course, they immediately accepted Mawlawi’s and al-Qaradawi’s thought and the new goals and methods for practical politics. The main issue was the instructions of participation and cooperation with

established political parties, a totally new political tactics. Such an entrance into public life in the open seemed from the beginning both dubious and dangerous, given the fact that concealment and work under the radar were the ingrained mentality and mode of behaviour.

c) The five goals of the “European strategy” of 1995

We shall remember that the “European strategy” – quite like the Brotherhood in Egypt or transnationally – never abandoned the basic values, worldview, and goals of the fundamental level of the ideology, as summarized above. The European strategy emerges out of the thought process of *wasatiyyah* regarding *the operative level of ideology*, the thought and action in situation-based, practical politics. In this case, Europe, it is a situation where Muslims are in a minority position, but in open and democratic political systems, with goals to achieve and rights to defend. We can thus comment on the question of the alleged “moderate”, “peaceful” and “democratic” character of the Brotherhood. This rhetorical language is used in, and refers to, the European situation. The ultimate goals are not abandoned, just postponed in waiting for a change of the minority position, when Muslims have expanded “demographically” through both *da’wah* and reproduction and have achieved majority status.¹⁶¹⁵ This means that the suggested participation in the political system should be undertaken without abandoning the fundamental Islamic values and the ultimate vision of an Islamic order where *sharia* rules; “the ideal society” as one Swedish leader put it. The “moderation” concerns the method of participation. The fundamental values and goals, however, are kept intact.

On the operative level, then – in the application of *wasatiyyah* – the following five intermediate operative goals are proposed by Yusuf al-Qaradawi. They are all instrumental to the over-arching operative goals of securing the “interests of Islam” and the “rights of Muslims”:

- to support the Brotherhood as a global actor, in the activities in the home-countries as well as the projects in other parts of the world,
- to stop the influence of the Jewish lobby (this was regarded especially important since the “Jewish lobby” was thought to carry out lobbying against the governments in the “West”, not least the USA),
- to proselytize through *da’wah* and convince the proselytes, as well as involve other Europeans in the process, in the successive “Islamic” penetration and Islamization

¹⁶¹⁵ How long that period of “postponed jihad” will last is not sure and what will happen under the way, is not explicitly considered. On this point there are consequently diverging opinions between debaters. The liberal optimists, to take one example, are hoping for an “educating” influence from the democratic role models and participatory experiences of democratic political life, that will affect even the fundamental tenets and change them in a liberal and democratic direction.

of Europe, according to Hasan al-Banna's stepwise permeating "seven-step-strategy",

- to establish a "Muslim" enclave, as an intermediate goal, with religious, economic, social, and cultural institutions, to strengthen the political and religious dedication of "the Muslims", and also to form a base for the Brotherhood's organizational growth and strength,

- to receive a constitutional acknowledgement of Islam as an "official religion", as a step on the way, which means the right to establish mosques and the right of "Muslims" to openly express their "religion" through dress, habits, and traditions.

It turns out that all these goals on the operative level of ideology can be found in the ideological material of IFiS. Just like we earlier found a similarity on the fundamental ideological level. This is another convincing argument for the case that IFiS is a branch of, or the "national organization" of, MB:s transnational network. It will be shown below, that the IFiS in detail is following al-Qaradawi's recommendations for Europe in practical politics.

5. Practical politics in Sweden

a) The four methods of the European strategy.

To achieve the five goals, including establishing and securing the Islamic enclave, four main methods were suggested by al-Qaradawi, working on al-Banna's stepwise seven-step-strategy. The first method is *da'wah*, of course, and to that basic feature comes according to al-Qaradawi the methods of enclavisation, lobbying and entering established political parties (entryism).

In Sweden, the cooperation and entryism with the established party system was carried through in three main ways: 1) Collective cooperation and entryism, this is when a whole organisation like The Muslim Council of Sweden (SMR) approaches a political party, like the Centre Party, or is approached on the organizational level by one. 2) Semi-collective cooperation and entryism, this is when a specific grouping of the organizational network, or in a receiving political party, is active to bring about the cooperation or entryism in question. 3) Individual cooperation and entryism, this is when a single individual seeks contact with an established party. It shall be noted that entryism, especially entering a position as member of parliament, is regarded as the highest goal in all these three methods. The difference lies only in the organizational approach. And given the general knowledge of the hierarchical organization of the Brotherhood, one can assume that no such thing happens without internal deliberations or decisions. And since the boards of the most important organizations of the network have a considerable overlap of persons, it is probably the "inner circle" of IFiS that deliberates and decides on these issues, irrespective to which organization the operative mandate in the end is assigned.

b) The success and the failure of party cooperation and entryism

The cooperative efforts with the Swedish parties started before the parliamentary elections of 1992 with a promise from the IFiS to ask “the Muslims” to vote for the party that could offer policies favourable to “the Muslim community”. More bluntly, one can say that they suggested the exchange of so called “Muslim votes” for political favours. Al-Qaradawi had suggested that cooperation should be undertaken with a party that had some strength and influence. And in 1992 all signals pointed to a defeat of the Social Democratic government and to the coming of a centre-right government. The IFiS aimed at the Centre Party, and the Centre Party swallowed the bait. Contacts were established between the organizations. The attempt led to cooperation without any entering into the party. It ended up in some parliamentary motions favourable for “the Muslims”.

Just before the elections of 1998, a thorough cooperation with the Social Democracy started with a later continuation. This ended up in several conferences and promises from both sides, for example that the party would offer political education for aspiring “Muslim” representatives, together with 300 political positions on various levels, in exchange for 2 000 entering party members, this was carried through also with a background of repeated promises of “Muslim votes”. Most of these plans never materialised, but some promises became real, and the door was opened.

I will take a leap up to the entryism a decade later of three important persons from the Brotherhood leadership in three separate parties. The first is an example of collective entryism. The then Chairman of the IFiS, Abdirizak Waberi entered the Moderates (conservatives) in 2010 as Member of parliament, becoming Chairman of the Parliamentary committee of defence, an extraordinarily strong position in Swedish political life which was hailed in several Brotherhood organizations abroad, including Waberi’s own Brotherhood organization in Somalia, where he had a leading position as well. I mention these details to highlight the self-evident global contacts of the IFiS and the MB. A long row of Islamist slips of the tongue, or direct expressions, made Waberi’s position increasingly instable. By 2014 he had lost his political credibility among the Moderates and was excluded from the party’s nomination lists.

The second is an example of semi-collective entryism since the cooperation was with a rather small, Social democratic side organization as the steppingstone. Waberi’s successor as Chairman of the IFiS, the rather young Omar Mustafa, entered into the Christian Social Democratic Brothers, the religious side-organization of the Social Democrats; to be more correct, he entered a newly erected local Stockholm branch of it, Hjärta (*Heart*). With his high standing in the Islamic organizations he immediately was elected Chairman of Hjärta. Likewise, rather immediately, he participated in the conference that changed the name of the Cristian Social Democratic Brothers to the shorter Social Democrats for Belief and Solidarity (Socialdemokrater för Tro och Solidaritet), leaving the exclusively

Christian character behind and opening up for other religions, in reality aiming at the growing Muslim community in Sweden. Soon, Hjärta proposed to the local Social Democratic Party in Stockholm to nominate Omar Mustafa for a deputy position in the national board of the Social Democratic Party. If something means anything in Swedish politics, it is a position there. The nomination succeeded and Mustafa was about to enter in 2013. But then came the setback. An independent, investigating, political magazine, Expo, published details of Omar Mustafa's Islamist views on homosexuality, the family, and Israel, and a complete media storm was a fact. Mustafa had to leave, with the argument from the Social Democratic leadership that "his position as Chairman of the Islamic association of Sweden is incompatible with a position in the Social Democratic party board".

The third example is Mehmet Kaplan, with a traditional, individual way for cooperation and entry in a party. He was also the one who reached the highest position and lasted the longest of the three. He had since 1996 held several prominent positions in the organizational network of the Islamic Association (IFiS). In the elections of 2006, though, he became a member of parliament for the Greens (Miljöpartiet), soon moving up to become the whip of the party group, and later Green Minister of Housing in the Social Democratic coalition government, after the elections of 2014. Kaplan was constantly criticized for his Islamist expressions that seemed to haunt him. Several Muslim feminists were deeply critical of his views on the family. He also engaged in the rhetoric of "islamophobia". In the debate on the caricatures of the prophet Muhammed in the Danish newspaper Jyllandsposten, for example, he described the publishing as an outflow of an ingrained "islamophobia in the Nordic countries" and attributed the newspaper to have had the aim to humiliate the sacred prophet and, accordingly, all the "Muslims" in the world. This outbreak of "islamophobia" was only the "tip of the ice-berg", he stated, and besides an outflow of the "international racism".

As a follow up of the debate on the caricatures, Kaplan also organized a conference on "Islamophobia" in the Swedish parliament 2008, with the presence of several international leaders from the Brotherhood:s transnational network. In this conference the self-evident network of personal and organizational contacts that the Brotherhood consists of became visible, but also the Islamist view on the freedom of expression. Criticism or humiliation of religious symbols and alleged sacred ideas should be prohibited. His Islamist views also came forward at several other occasions. He was recurrently criticized in the media by the Swedish liberal Muslim, prominent Social Democrat, and feminist of Kurdish origin, Nalin Pekgul. But also, by the Swedish-Israeli Alliance of friendship that attacked him for his alleged "antisemitic" views, expressed in comments on the Israeli-Palestinian conflict, and his downplaying of the seriousness of the Palestinian rocket attacks toward Israeli civilian, residential areas. When Kaplan in 2016 compared the Swedish jihadist youths, travelling to Syria as IS-warriors, with the Swedes that under the Soviet attack on Finland 1939-1940 travelled to defend the neighbour, Kaplan's position

started to crumble. The final blow was when a dinner party with the Turkish extremist organization, The Grey Wolves, was revealed. Just like Omar Mustafa he had to leave.

Another prominent Islamist and member of the Green party, Yasri Khan met a similar fate in 2016 when he had refused to shake hands with a female Swedish television reporter with reference to his Islamic faith. After a large media debate – again – his views on women were contrasted to the Swedish constitution, and he had to leave the party.

c) The danger of taqiyyah and hidden Islamist views

It can be seen that all these prominent exponents of Brotherhood entryism into the Swedish parties are expelled by the same reason: their hidden Islamist views comes forward. Most often regarding the view of the role of women, homosexuality, or the Israel-Palestine conflict. This is an ideology and an ideological adherence that they carefully had been trying to conceal for years with various kinds of *taqiyyah* (or *ihām*), dissimulation or deception. Suddenly it came out in the open. The successful application of the methods of the European strategy, from 1995 up to 2015, had reached an impasse, as it seems.

6. The historical crisis of the Muslim Brotherhood.

The Islamist network in Sweden, under the guidance of the Islamic association of Sweden (IFiS), seems to have gone through three main periods. The first period lasts from the first founding of IFiS in 1981, as a Stockholm organization, up to about 1995, symbolized by the formal founding of the IFiS with districts in several parts of the country as a formal national organization. This is the year that IFiS is accepted as a *al-tanzim al-quṭri*, a national organization, of the European Federation of Islamic Organizations (FIOE). The second period consists of the two decades between 1995 and 2015 which represents a kind of golden age, or harvest season, for the Swedish Brothers. The third period starts about 2015 with the mentioned exclusion of the prominent party entryists in 2013–2016 and continues with some serious setbacks. This is – astonishingly – a period of crisis and decline also on the transnational level, starting with the defeat of the Egyptian Brothers in 2013 and the various splits in the organization afterwards, culminating in the strife of 2020. The crisis of the Swedish Brothers consists of four main contemporary ordeals – not even close of the four waves of repression and imprisonment of the Egyptian Brothers (see Ch. 3.3) – but still ordeals.

The first is the *defeat of entryism* as sketched above. In two decades, the Swedish brothers enthusiastically had applied Yusuf al-Qaradawi's "European strategy", including *da'wah* through more mosques, enclavization while erecting mosques, schools and cultural centres, lobbyism toward the government authorities to secure

the enclaves, and finally entryism into the parties. The inclusion in the Swedish party system, and achieving top posts, was a reassuring symbol of acceptance and success. After 2016 all this progress seems to have vanished.

The second is the *economic setback*. For years, the Swedish authorities had willingly and faithfully afforded economic contributions to the religious, educational, and cultural activities of the network. From 2015 a new attitude, seemed to emerge. The religious contributions had earlier been given without any control of the reported figures of membership; money just had been handed out (see Ch. 7.2). In 2015 a more professional outlook was introduced that demanded correct accounting and transparent administrative routines. The new attitude also clamped down on the Swedish Young Muslims and the educational and cultural organization Ibn Rushd, with public reviews of their economic management and democratic values. The first had to close down and the other was in continued troubles over its lacking democratic foundation and its guest-lecturers with an Islamist background and a record of illiberal values. The thing got worse when the Swedish educational authorities started to scrutinize the Islamic schools. Several economic and pedagogic irregularities were found, some schools had to close, and some leaders were brought to court, among them the earlier member of parliament Abdirizak Waberi. Some members and sympathizers seemed to express despair. From their side flooded accusations of the increasing “islamophobia” and “racism”.

The third ordeal is the *failure of the Islamist party Nyans* (Nuance) in the parliamentary elections of 2022. The thing happened so recently that I can only speculate, but for obvious reasons, the outcome must have been disappointing. The party was founded by another excluded person from the Green party (Miljöpartiet) Mikail Yüksel with connections to the Brotherhood’s Islamist counterpart in Turkey, Milli Görüs. There is a discussion on how much the IFiS was involved in initial support during the founding process, but publicly at least one of the leading persons of IFiS, Mustafa Issa, expressed a staunch support on the homepage of Nyans, and one earlier imam of the Stockholm mosque, and rector of one the Islamic schools, Ali Bashir Aman, was a candidate for the party. Considering the hierarchical structure of the IFiS, these things probably could not have happened without deliberation and consent from the leadership.

The hopeful sympathizers of the party *Nyans*, before the elections, must have been fantasizing about the 400 000 “Muslim votes” that had been a widespread hearsay in Swedish politics since long. The actual outcome on the election day was hardly 29 000! This would not have been especially serious for the IFiS, had it not been for the fact that the organization actually had supported *Nyans* in the election process and had asked the “Muslims” in Sweden to vote for it. But what is worse, the *Nyans* had gone to the elections with an agenda containing the common Islamist demands of the European strategy, including measures to end the “increasing Islamophobia” and securing “the rights of Muslims”; issues that the IFiS and its network had been raising in decades. Could the brutal truth of the outcome signify that the open

support among immigrants in Sweden for the Islamist cause was not more than 29 000 votes? With the impressive network of 20 organizations, the handling of the main mosques and schools, and with all the great, symbolic contacts with the Swedish parties and government officials, this surely must have felt like a shaming defeat.

The fourth ordeal is the situation in *the transnational MB itself*. The mother organization in Egypt was unable to utilize the revolutionary situation of 2011 and 2012, showing continued hesitation, lack of strategy, as well as a profound unfamiliarity with party politics having founded its first political party in 90 years weeks after the downfall of the Mubarak regime in 2011. After a year of presidency 2012–2013 the Brotherhood government was ousted by the military and its leadership imprisoned or executed. The following years, divisions and splits occurred in the splinters of the movement. A scattered and incomplete leadership tried to establish contacts from Istanbul and London and receive some kind of legitimacy in the eyes of the remaining activists. The whole thing exploded in 2020 when the two appointed/self-appointed General guides ousted one another publicly. This must have been a shock for a movement that was used to an imbued secrecy where all important decisions were taken behind closed doors and only slowly trickled out to the average member.

For the Swedish Brothers, the Swedish ordeals of course are the most important ones. What strategy and tactics can be invented to make public trust return? That can give back the flow of public funding. And that can make the Swedish network contribute to the transnational situation of splintering and decay? Without a strong leadership on the transnational level these tasks seem formidable. After all, it is a movement that is used to authoritative decisions and strategies implemented from above. And in the midst of all this, Yusuf al-Qaradawi, the only unifying figure, deceases. Precisely in the moment when he was needed the most!

With these pessimistic questions, in a crisis ridden situation for the Muslim Brotherhood in Sweden, I leave the subject matter of this thesis. The Islamic association in Sweden (IFiS) – with its 13 central persons in “the inner circle” and its 20 organizations in the network – has been found to be a branch or “a national organization”, *al-tanzim al-qutri*, of the globally operative Muslim Brotherhood. What the future will bring, of course lies outside the realms of this investigation.

Källor och litteratur

Tidningar och tidskrifter

Aftonbladet	Dagens Nyheter	Rabita
Aktuellt i Politiken	Dagens Samhälle	Rassen
Al-Ahram	Expressen	Salaam
Al-Hayat	Gefle Dagblad	Shorouk News
Al-Khaleej	GP Al-Khaleej	SKMA, Svenska kommittén mot antisemitism
Al-Masry Al-Youm	Göteborgsposten	Stockholm Direkt
Al-Quds al-Arabi	Hespress	SVD Salon
Al-Sharq	Kupolen	Svenska Dagbladet
al-Sharq al-Awsat	Kvällsposten	Sydsvenska
An-Nahar	Metro	The New York Times
Arbetaren	Middle East Monitor	Tunis News
Asharq Alawsat	Mitti	Turkpress
Borås Tidning	Okaz	Världen idag
Brand	Omni	Washington Post
Dagen	On Magharebia	
Dagens industri	Ottar	

TV och Radio

Al Ekhbariya	AL-Wakf Media	Ekot/TT
Al Hiwar TV	Arabnyheter	Islam TV
Al Jazeera	Axess TV	Sveriges Radio (SR)
Al Jazeera Mubasher	BBC Arabic	Sveriges television (SVT)
Al Mayadeen	CBC (Egypt)	

Webbsidor

ABF	Al-Aqeel	Alkompis
Al A'leem	Aldebess Facebook-sida	Al-Moslim

Al-Qaradawi	Ibn Rushd	Mustafa Ttahkan
Al-Qaradawi	studieförbund	My News Desk
Al-Ra'ed	Ikhwan online	Newsmi
Al-Rassed	Institute for Human Rights Studies	Nyans
Al-Rawda Sheikh Abdullah Qadri al-Ahdal personliga hemsida	International Islamic Fiqh Academy	Othman Al-Tawalbeh
Amnesty	Islam online	Religionsvetenskapliga kommentarer
Arvsfonden	Islam TV (Youtube)	Sensus
Arvsfonden	Islameiat	Stockholms universitet
Biblioteca Alexandria	Islameiat	Studieförbundet Ibn Rushd
Bin Baz	Islamguiden	Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR)
Chakib Benmakhlouf-Facebooksida	Islamic movement	Sveriges islamiska kolor
Danmarks Nyheder	Islamic relief	Sveriges muslimska förbundet
Europas muslimers fördrag	Islamiska förbundet i Stockholm	Sveriges muslimska råd
European Court of Human Rights Expo	Islamiska förbundet i Sverige	Sveriges unga muslimer
European Court of Human Rights	Islamiskt Informations Forums	Sweden voice
European Parliament	Islammemo	The Council on American-Islamic Relation
Expo	Jan Anderson	The European Council for Fatwa and Research
Fayçal Mawlawi	Le Club – Mediapart	Torbjörn Jerlerup
Federation of Islamic Organisations in Europe	Maghress	Tro & Solidaritet
FN: s hemsida Förenade nationerna (FN)	Mark Humphry	Ulf Bjereld
Forums International	Mazin Motabagani	Union of European Institutes for Islamic Studies
Union of Muslim Scholars	MSB News Mill Al-Noor	Youssef Nad
Galați	Muslimska Familjedagarna, MFD	
Göteborgs moské	Muslimska kvinnoföreningen	
Halalcertifiering AB	Muslimskt politiskt forum	

Myndigheter, rörelsearkiv och egen wikipedia

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

Arbetsmarknadsdepartementet

Broderskapsrörelsen (SKSF)

Folkbildningsrådet (med uppdrag som myndighet)

Förvaltningsrätten i Stockholm

Göteborgs universitet

Ikhwan wiki

Kammarkollegiet

Kulturdepartementet (Sverige)

Kulturministeriet (Egypten)

Länsstyrelsen

Migrationsverket

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Myndigheten för stöd till trossamfund

Regeringskansliet

Riksdagen

Skatteverket

Skolinspektionen

Skolverket

Stockholms universitet

Svenska regeringen

The Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

Tillsammans för Sverige

Utrikesdepartementet

U.S. Department of The Treasury

U.S. Government Publishing Office

Valmyndigheten

Böcker och tidskrifter

- Ali Abdel Raziq, "الإسلام وأصول الحكم. بحث في الخلافة والحكومة في الإسلام", *Al-Islam wa Uswl al-Hukm: Bahth fi al-Khilafa wa al-Hukwma fi al-islam* (Islam och fundamenten till styrelseskick: Studie om kalifatet och regeringen i islam). Arkiv, 2018-07-19 https://archive.org/details/dahliasaadedin_gmail_201807
- Ackfeldt, Anders, et al. (2017). "Undermålig forskning i svensk myndighetsrapport", *Religionsvetenskapliga kommentarer*, 2017-03-02.
- Agbor, Samuel Etchu (2009) *Federation of Islamic Organisations in Europe*. Joštova: Masaryk university Faculty of Social Studies. Arkiv, 2022-02-28. https://web.archive.org/web/20211221134224/https://is.muni.cz/th/f2cg0/Etchu_s_final_thesis.pdf
- Ahlstrand, Kajsa (2002) "Kristen-muslimsk dialog och debatt", i Stenmark Mikael & Westerlund David (red.) *Polemik eller dialog?* Nora: Nya Doxa, sid. 39–70.
- Akbarzadeh, Shahram (2011) "The Paradox of Political Islam", i Akbarzadeh, Shahram (ed.) (2011) *Routledge Handbook of Political Islam*. London and New York: Routledge.
- Akbarzadeh, Shahram (ed.) (2011) *Routledge handbook of political Islam*. London and New York: Routledge.
- Al-Tawalbeh, Othamn. (2000) "منهج ابن قيم الجوزية", *Manhaj abn qiam al-juzih*, (Ibn Qayyim al-Jawziyyas metod). Opublicerad masteruppsats vid Teologiska fakulteten, Uppsala universitet (finns bland anställningsdokumenten). Avhandlingsarkivet. <https://drive.google.com/file/d/15ITQccEWmGJ6AScGT-bQSTS0-tYz4G4-/view?usp=sharing>
- al-Anani, Khalil (2016) *Inside the Muslim Brotherhood*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- al-Anani, Khalilmats lindberg (2018) "داخل الإخوان المسلمين: الدين والهوية والسياسة", *Dakhil al-ikhwan al-muslimin: aldeen wa-alhuih wa al-siyasah*, (Inuti det Muslimska Brödraskapet: Religion, identitet och politik). Kairo: Shorouk Press
- al-Awadi, Hesham (2014) *The Muslim Brothers in Pursuit of Legitimacy. Power and Political Islam in Egypt under Mubarak*. London New York: I.B. Tauris.
- al-Banna, Hassa (u.å) "رسالة نظام الأسر", *Risalat nizam al-'usar*, (Meddelandet om familjesystemet). Ikhwan wiki: http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_نظام_الأسر Arkiv, 2017-12-03. <http://archive.is/NOSIY>
- al-Banna, Hassan (u.å) "رسالة إلى الشباب", *Risalat 'ila al-shabab*, (Meddelande till ungdomar). Ikhwan wiki: http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_إلى_الشباب Arkiv, 2017-04-26. <http://archive.is/uh7rP>
- al-Banna, Hassan (u.å) "الدستور والقرآن", *Al-dustur wa al-quran*, (Konstitutionen och koranen). Ikhwan wiki. http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=الدستور_والقرآن Arkiv, 2017-10-31. <http://archive.is/1ZJzJ>

- al-Banna, Hassan (u.å) ”المرأة المسلمة”, *Al-mar'a al-muslima*, (Den muslimska kvinnan).
Ikhwan wiki: http://ikhwanwiki.com/index.php?title=المرأة_المسلمة
Arkiv, 2018-09-23. <http://archive.fo/Da9ry>
- al-Banna, Hassan (u.å) ”رسالة التعليم”, *Risalat al-ta'alim*, (Meddelande om läror).
Ikhwan wiki: http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_التعليم
Arkiv, 2017-08-31. <http://archive.is/k0sxV>
- al-Banna, Hassan (u.å) ”رسالة الجهاد”, *Risalat al-jihad*, (Meddelande om jihad).
Ikhwan wiki: http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_الجهاد
Arkiv, 2017-04-25. archive.fo/Gx8Cs
- al-Banna, Hassan (u.å) ”رسالة المؤتمر الخامس”, *Risalat al-mu'tamar al-khamis*, (Femte konferensmeddelande).
Ikhwan wiki: http://ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_المؤتمر_الخامس
Arkiv, 2017-05-07. <http://archive.is/kKNK4>
- al-Banna, Hassan (u.å) ”رسالة إلى أي شيء ندعو الناس”, *Ila ayy shay' nad'u al-nas*, (Meddelande om vad vi erbjuder folk).
Ikhwan wiki: http://www.ikhwanwiki.com/index.php?title=رسالة_إلى_أي_شيء_ندعو_الناس
Arkiv, 2017-11-08. <http://archive.is/10Bue>
- al-Banna, Hasssan (u.å) ”السنير موسوليني يشرح مبدأ من مبادئ الاسلام”, *al-Sinyour musulyni yashrah mabda' min mabada' al-islam*, (Senior Mussolini förklarar en av islams principer). Ikhwan wiki:
http://ikhwanwiki.com/index.php?title=السنير_موسوليني_يشرح_مبدأ_من_مبادئ_الاسلام
Arkiv, 2017-04-25. <http://archive.li/ReFG5>
- Aldebe, Mahmoud et al. (u.å) (1987) *Att förstå islam*. Uppsala: Islamiska informationsföreningen.
- al-Hudaybi, Hassan (1977) *Duat la qudat* (Förkunnare, inte domare). Dar al-Taba'a wa al Nashr al-Islamiya.
- al-Husseini, Muhammad Amin (1999) ”مذكرات الحاج محمد أمين الحسيني”, *Mudhakkirat al-Hajj Muhamamd Amin al-Husayni*, (Haj Muhammed Al-Husaynis memoarer), i al-Amr Abd al-Karim (red.). *Damascus: Al-Ahaly*. Arkiv, 2019-03-30.
https://archive.org/details/Mozakkarat_Haj_Ameen_Hosaini/0.0%20-%20%D8%A7%D9%84%D8%BA%D9%84%D8%A7%D9%81/
- al-Qaradawi, Yusuf (1990a) ”المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية”, *al-Madkhal li-dirasat al-shari'ah al-Islamiyah*, (Introduktion till studiet av islamisk lag). Beirut: Al-Risalah Institution.
Arkiv, 2022-02-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/013%20الإسلامية%20الشريعة%20لدراسة%20مدخل/pa/ge/n3/mode/2up>
- al-Qaradawi, Yusuf (1990b) ”أولويات الحركة الإسلامية في المرحلة القادمة”, *Awlawiyat al-harakah al-Islamiyah fi al-marhalah al-qadimah*, (Prioriteringar för den islamiska rörelsen under den kommande perioden). Kairo: Wahba Publishing House.
E-bok uppladdad från al-Qaradawis hemsida utan utgivare eller datum.
<https://web.archive.org/web/20180211220758/https://www.al-qaradawi.net/sites/default/files/pdf/ae3a5-awlawiat-elhrakaalislamia.pdf>

- al-Qaradawi, Yusuf (1992a) "التربية الإسلامية و مدرسة حسن البنا", *Al tarbiya al-islamia wa madrasat Hasan al-bana*, (Islamisk uppfostran och Hassan Al-Bannas skola). Kairo: Wahba Publishing House. En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida. Arkiv, 2022-02-28. <https://archive.org/details/qaradawi.net/094/>
- al-Qaradawi, Yusuf (1997b) "الإسلام والعلمانية وجهها لوجه", *al-Islam wa-al-'Almaniyah wajhan li-Wajh*, (Islam och sekularism ansikte mot ansikte). Kairo: Wahba Publishing House.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/065%20وجهها%20والعلمانية%20الإسلام/page/n1/mode/2up>
- al-Qaradawi, Yusuf (1997c) "من فقه الدولة في الإسلام", *Fiqh al-dawlah fi al-islam*, (Statens rättspraxis i islam), Kairo: Dar al-sherouk.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/022%20الإسلام%20في%20الدولة%20فقه%20من/page/n3/mode/2up>
- al-Qaradawi, Yusuf (1999) "موقف الإسلام العقدي من كفر اليهود و النصارى", *Mawqif al-Islam al-'aqdi: min kufr al-Yahud wa-al-Nasara*, (Islams tros ställning angående kristna och judars otrohet). Doha: Al-Risalah Institution.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/002%20كفر%20من%20الإسلام%20العقدي%20موقف%20اليهود%20والنصارى>
- al-Qaradawi, Yusuf (2007) "الدين والسياسة تأصيل ورد شبهات", *al-Din wa-al-siyasah ta'sil wa-radd shubhat*, (Religion och politik, grundläggning och svar på misstankar). Dublin: European Council for Fatwa and Research.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida, 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/026%20الدين%20والسياسة%20تأصيل%20ورد%20شبهات/page/n1/mode/2up>
- al-Qaradawi, Yusuf (1992b) "غير المسلمين في المجتمع الإسلامي", *Ghayr al-Muslimeen fil-Mujtama' al-Islami*, (Icke-muslimar i det muslimska samhället). Kairo: Wahba Publishing House.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida, 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/020%20المسلمين%20في%20المجتمع%20الإسلام%20غير%20ي>
- al-Qaradawi, Yusuf (1992c) "عوامل السعة و المرونة في الشريعة الإسلامية", *Awamil al-sa'ah wa-al-muruna fi al-sharia al-Islamiya*, (Kapacitet och flexibilitetsfaktorer i islamisk sharia). Kairo: Dar al-Sahwa lil Nshar wa al-Tawzi'.
En kopia av boken uppladdad från al-Qaradawis hemsida, 2016-05-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/049%20عوامل%20السعة%20و%20المرونة%20في%20الشريعة%20الإسلامية>
- al-Qaradawi, Yusuf (1996a) "جريمة الردة و عقوبة المرتد في ضوء القرآن والسنة", *Jarimat al-riddah wa 'uqubat al-murtad fi daw' al-quran wa al-sunna*, (Apostasibrott och straff för apostater mot bakgrund av koranen och *sunnah*). Kairo: Wahba publishing house.
En E-bok uppladdad från al-Qaradawis hemsida utan utgivare eller datum, 2022-02-28.
<https://archive.org/details/qaradawi.net/081-/>

- Amghar, Samir (2012) ”الإخوان المسلمون في أوروبا: دراسة تحليلية لتنظيم إسلامي”, *al-Ikhwān al-muslimūn fī orubā: dirasat tahliliya litanzim islami*, (Muslimska Bröderskapet i Europa: en analytisk studie till en islamisk organisation). Alexandria: Biblioteca Alexandria.
https://web.archive.org/web/20171204043507/https://www.bibalex.org/Attachments/Publications/Files/2012100814083494913_marased10.pdf.
- Amnå, Erik o.a. (2019) *När tilliten prövas: En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag*. Stockholm: Folkbildningsrådet 2019: 2.
- An-Naim, Abdullahi Ahmed (1987) ”Translator’s Introduction”, Taha, Mahmoud Mohamded (1967) *The Second Message of Islam*. New York: Syracuse University Press, pp. 1–30.
- An-Naim, Abdullahi Ahmed (1990) *Toward an Islamic Reformation. Civil Liberties, Human Rights, and International Law*. New York: Suracuse University Press.
- Arjomand, Said Amir (2008) *Constitutional politics in the Middle East: with special reference to Turkey, Iraq, Iran and Afghanistan*. Oxford: Hart Publishing.
- Asad, Talal (1986) *The Idea of an Anthropology of Islam*. Washington, D.C: Center for Contemporary Arab Studies, Georgetown University.
- Baker, Raymond William (2003) *Islam without Fear. Egypt and the New Islamists*. Cambridge Mass and London: Harvard University Press.
- Bale, Jeffrey (2009) ”Islamism and totalitarianism”, i Bale, Jeffrey (red.) *Totalitarian Movements and Political Religions*, 10(2), 73–96.
<https://web.archive.org/web/20220227144535/https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14690760903371313?scroll=top&needAccess=true&>
- Bartal, Shaul I, & Rubinstein-Shemer, Nesya (2018) *Hamas and Ideology. Sheikh Yusuf al-Qaradawi on the Jews, Zionism and Israel*. London and New York: Routledge.
- Bergman, Helene (2017) *Förortens Grupp 8. 2000-talets kvinnokamp*. Stockholm: Beijbom Books.
- Bergman, Helene (2021) *Den politiska rätttegången. Kampen om yttrandefriheten*. Stockholm: Vulkan.
- Besson, Sylvain (2005) *La conquete de l’occident. Le projet secret des islamistes*. Paris: Seuil.
- Black, Anthony (2011) *The History of Islamic Political Thought*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bowen, Innes (2012) ”The Muslim Brotherhood in Britain”, i Meijer, Roel & Bakker Edwin (red.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: C. Hust & Co, sid. 111–126.
- Brooke, Steven (2012) ”The Muslim Brotherhood in Europe and the Middle East: The Evolution of a Relationship”, i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. C Hurst & Co, sid. 27–50.
- Brunsson, Nils (2003) ”Organized Hypocrisy”, i Czarniawska, Barbara & Sevón Guje (eds.) *The Northern Lights – Organization theory in Scandinavia*. Stockholm: Liber AB.

- Caeiro, Alexandre & al-Saify, Mahmoud (2009) "Qaradawi in Europe. Europe in Qaradawi. The Gobal Mufti's European Politics" i Skovgaard-Petersen, Jakob & Gräff, Bettina (eds.) *Global Mufti. The Phenomenon of Yusuf al-Qaradawi*. London: Hurst and Company.
- Calvert, John (2011) "Wayward Son: The Muslim Brothers' Reception of Sayyid Qutb", i Meijer, Roel & Bakker Edwin (eds.) (2011) *The Muslim Brotherhood in Europe*, London: C. Hurst & Co. Publishers Ltd, sid. 249–272.
- Carlbom, Aje (2003) *The imagined versus the Real Other: Multiculturalism and the Representation of Muslims in Sweden*. Lund: Lund University Press.
- Carlbom, Aje (2018) *Islamisk aktivism i en mångkulturell kontext – ideologisk kontinuitet eller förändring?* Stockholm: MSB.
- Carlbom, Aje (2019) *Samhället måste öppna sig för mångfalden. Mångfaldspolicyn som politisk möjlighet till islamisk aktivism*. Stockholm: MSB.
- Carmesund, Ulf (2013) *Studiematerial om en debatt i april 2013. Omar Mustafa har tvingats lämna Socialdemokraternas partistyrelse*. Stockholm: ABF.
- Commins, David (2005) "Hasan al-Banna (1906–1949)", i Rahnama, Ali (ed.) (2005) *Pioneers of Islamic Revival*, 2 ed. London New York: Zed books.
- Crone, Patricia (2004) *Medieval Islamic Political Thought*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dahl, Robert (1989) *Democracy and its Critics*. New Haven and London: Yale University Press.
- Dahlkvist, Mats (1978) *Att studera Kapitalet. Kommentar och studiehandledning till Första boken*. Lund: Bo Cavefors bokförlag (1. uppl.) (se Lindberg, Mats nedan).
- Dahlkvist, Mattias (2019) *The politics of Islam, Non-violence, and Peace: The Thought of Maulana Wahiduddin Khan in Context*. Umeå: Umeå universitet.
- Dickie, John (2020) "The Craft: How the Freemasons Made the Modern World". *Public Affairs*.
- Dreyfus, Robert (2006) *Devil's Game. How the United States Helped Unleash Fundamentalist Islam*. New York: H. Holt.
- Egyptson, Sameh (1998) "Al-Azhar & Religionspolitik i Egypten 1798–1998". Examensarbete i islamologi. Lunds universitet, Teologiska institutionen, 1998-02-19.
- Egyptson, Sameh (1998) "Samexistens, konflikt och dialog mellan islam och kristendom i det moderna Egypten". Doktorandprojekt i Missionvetenskap och Interreligiösa relationer. Lunds universitet, teologiska fakulteten.
http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/62879598/Samexistens_konflikt_dialog.pdf
- Egyptson, Sameh (2007) "Islam möter kristendomen i Egypten", i Lande, Aasulv och Sundberg, Carl (red.) Mission nr. 23. Uppsala: Svenska institutet för missionsforskning.
- Egyptson, Sameh (2018) *Holy White Lies. Muslim Brotherhood in the West. Case Sweden*. Cairo: Dar El Maaref Publishing House.
- Egyptson, Sameh (2020) *Erövringen. Muslimska brödraskapets infiltration av Sverige*. Höllviken: Egyptson Group.

- Egyptson, Sameh (2021a) *Bosättningen. Muslimska brödraskapets organisation och vision i Sverige*. Höllviken: Egyptson Group.
- Egyptson, Sameh (2021b) ”الرابطة الإسلامية» في السويد وإشكالية العلاقة بالإخوان المسلمين” *Al-rabitat al-islamiyyah fi al-suwid wa-ishkaliyat al-'alaqat bi al-ikhwan al-muslimin*, (Islamiska förbundet i Sverige och dess problematiska anknytning till Muslimska brödraskapet) i Omar al-Bashir al-Turabi (red.) (2021), ”مخاطر الإسلام في السويد”, *al-Islam fi al-suwid: Makhatir al-Islamawia wa tahadiyat al-indimaj*, (Islam i Sverige: Islamismens faror och integrationens utmaningar). Dubai: Almesbar, sid. 13f.
- Eickelman, Dale & Piscatori, James (2004) *Muslim Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- El-Saeed, Refaat (1985) ”الإخوان المسلمون في لعبة السياسة”, *al-Ikhwan almuslimun fi lu'ebat alsiyasa*, (Muslimska brödraskapet i politikens spel). Sfax: Samed Publishing and Distribution House.
- El-Saeed, Refaat (1997) ”حسن البناء: متى وكيف ولماذا؟”, *Hasan al-bana: mataa wakayf walimadha?* (Hassan Al-Banna: När, hur och varför). Kairo: Dar al-Tala'i' al-Jadida.
- Esaiasson, Peter (2019) *Förorten. Ett samhällsvetenskapligt reportage*. Stockholm: Timbro förlag.
- Esposito John L. (2016) *Islam. The Straight Path*, 5th ed. New York Oxford: Oxford University Press.
- Euben, Roxanne L. & Zaman, Muhammad Quasim (2009) *Princeton Readings in Islamist Thought. Texts and Contexts from al-Banna to Bin Laden*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Fawas, A. Gerges, *Making the Arab World. Nasser, Qutb, and the Clash that shaped the Middle East*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 2018: kapitel 9.
- Fazlhashemi, Muhammad (2008) *Vems islam?* Stockholm: Norstedts.
- Fischer, Fredrik (2000) ”Politisk Islamisk Samling”. Stockholms universitet. Vårterminen 2000.
- Fourest, Caroline (2008) *Brother Tariq: The Doublespeak of Tariq Ramadan*. New York: Encounter Books.
- Gardell, Mattias (2005) *Bin Ladin i våra hjärtan. Globaliseringen och framväxten av politisk islam*. Stockholm: Leopard Förlag.
- Gardell, Mattias (2010) *Islamofobi*. Stockholm: Leopard förlag.
- Gardell, Mattias (2011a) ”Folkhemsislamism: islamdemokrati som biopolitisk maktordning, i Larsson, Göran & Olsson, Susanne (red.) *Islam och politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Gardell, Mattias (2011b) ”Det muslimska brödraskapet”, i Per Björklund m.fl. *Revolution i Egypten*. Stockholm: Leopard förlag.
- Gardell, Mattias & Muftee, Mehek (2018) ”Sweden”, *European Islamophobia Report 2017*. Ankara: SETA, 2018: 617–646.
- Muslimbruderschaft und der Islamischen Weltliga*. Heidelberger Centrum für Euro-Asiatische Studien. Aktuelle Debatte Band 02. Wiesbaden: Reichert Verlag

- Gunnarsson, David (2016) *Gäst i Sverige: Sanningsregimer, villkorade själv(re)presentationer och nationell tillhörighet vid moskévisningar i Stockholm*. Stockholm: Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap. Stockholm: Stockholms universitet.
- Gunner, Göran (2002) "I Guldkrigets spår", i Stenmark, Mikael & Westerlund, David (red.), *Polemik eller dialog?* Nora: Nya Doxa.
- Hamid, Shadi (2014) *Temptations of Power. Islamists and Illiberal Democracy in a New Middle East*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Hamid, Shadi (2016) *Islamic Exceptionalism. How the Struggle over Islam is Reshaping the World*. New York: St Martin's Press,
- Hamid, Shadi & William Mc Cants (2017) *Rethinking Political Islam*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2017.
- Harding, Tobias (2013) "Muslim Institutions and the Secular State: The Establishment of a Muslim Organization in the field of Popular Education in Sweden", *Journal of Muslim Minority Affairs*, volume 33, 2013, Issue 3, sid. 341-355.
- Hjärpe, Jan (2010) *Islamismer*. Malmö: Gleerups.
- Hobsbawn, Eric (1983) "Introduction: Inventing traditions", Hobsbawn & Ranger (eds.) *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1–14.
- Hussein, Taha (1926) "في الشعر الجاهلي", *Fi al-Shi'r al-Jahili*, (Om förislamisk poesi), Kairo: Dar al-kutib al-masryia.
En kopia i Webarchive.org sparad 2020-09-10.
https://archive.org/details/20200910_20200910_1507/page/n9/mode/2up
- Johnson, Ian (2010) *A Mosque in Munich: Nazis, the CIA, and the Rise of the Muslim Brotherhood in the West*. Houghton, Mifflin: Harcourt.
- Kamali, Mohammad Hashim (2015) *The Middle Path of Moderation in Islam. The Qur'anic Principle of Wasatiyyah*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Kandil, Hazem (2015) *Inside the Muslim Brotherhood*. Cambridge: Polity Press
- Katsivelis, Paul (2016) *Sharia och livet. Islamisk retorik om makt, moral och medelvägen (wasatiyyah) på al-Jazira*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Kepel, Gilles (2006) *Kampen om islam*. Stockholm: Atlas.
- Khan, Muqtedar (2011) "Three Dimensions of the Emergence of Political Philosophy of Islam", i Akberzadeh, Shaher (ed.) *Routledge Handbook of Political Islam*. London and New York: Routledge.
- Khosrokhavar, Farhad (2010) "The Muslim Brotherhood in France", Rubin, Barry, ed. (2010) *The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement*. New York: Palgrave Macmillan, pp. 137–148.
- Kraetzschmar, H. & Zollner, Barbara (2020) "We Are All Wasatiyyun: The Shifting Sands of Center Positioning in Egypt's Early Post-Revolutionary Party Politics". *Middle East Critique*, 29 (2), pp. 139-158.
- Krämer, Gudrun (2010) *Hasan al-Banna*. London: Oneworld Publications.

- Kudsi-Zadeh, A. Albert (1972) "Afghani and Freemasonry in Egypt". *Journal of the American Oriental Society*. Vol. 92, No. 1 Jan. - Mar. 1972: 25-35.
En kopia i Webarchive.org sparad 2021-04-11.
<https://web.archive.org/web/20210411000528/https://blogs.fu-berlin.de/islamrevival/files/2011/02/599645.pdf>
- Lagerström, Mona (2018) *Muslimska brödraskapets förtrupp i Sverige: förtrycket av flickor, kvinnor och sexuella minoriteter*. Stockholm: Vulkan.
- Lagervall, Rickard (2015) "Modern politisk sunniislam", i Olsson, Susanne & Sorgenfrei, Simon (red.) *Islam – en religionsvetenskaplig introduktion*. Stockholm: Liber.
- Lagervall, Rickard (2018) *Muslimska Brödraskapet, En kunskapsöversikt*. Stockholm: FOI.
- Larsson, Reidar (1970) *Theories of Revolution. From Marx to the First Russian Revolution*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Larsson, Reidar (2014) *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Lewis, Bernhard (1988) *The Political Language of Islam*. Chicago and London: Chicago University Press.
- Lia, Brynjar (1998) *The Society of the Muslim Brothers in Egypt. The Rise of an Islamic Mass Movement*. Reading: Ithaca Press.
- Lindberg, Mats (2013) *Att studera Kapitalet. Kommentar och studiehandledning till Första boken*. Lund: Arkiv förlag (2. uppl.) (komplett med doktorsavhandlingens "Efterskrift" och *Summary in English*) (se Dahlkvist, Mats ovan).
- Lindberg, Mats (2017) "Qualitative Analysis of Ideas and ideological Content", i Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.) *Analyzing text and discourse*. London: SAGE Publications Ltd.
- Lindberg, Mats (2018a) "The VDP-triad in Ideational Analysis. Toward a General Theory of Ideological Thought Content. Part I", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2018/2: 277–362.
- Lindberg, Mats (2018b) "The VDP-triad in Ideational Analysis. Toward a General Theory of Ideological Thought Content. Part II", *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2018/3-4: 435–556.
- Manea, Elham (2016) *Women and Shari'a Law: The Impact of Legal Pluralism in the UK*. London: I.B. Tauris.
- Maréchal, Brigitte (2008) *The Muslim Brothers in Europe*. Leiden: Brill.
- Maréchal, Brigitte (2009) *Les Frères musulmans en Europe. Racines et discours*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Mawlawi, Fayçal (1987) "الأسس الشرعية للعلاقات بين المسلمين وغير المسلمين", *Al'usus al-shareiat lilealaqat bayn al-Musliminwaghayr al- Muslimin*, (De juridiska grunderna för relationer mellan muslimer och icke-muslimer). Beirut: Publishing House.
- Meijer, Roel & Bakker, Edwin (eds.) (2012) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company.
- Meijer, Roel (2012) "The Muslim Brotherhood and the Political. An Exercise in Ambiguity", i Meijer och Bakke (eds.), *The Muslim Brotherhood in Europe*, sid. 295–317. London: Hurst and Company
- Mellor, Noha (2018) *Voice of the Muslim Brotherhood. Da'wa, Discourse, and Political Communication*. London and New York: Routledge.

- Mohieddin, Khaled (1992) ”والآن أتكلم”, *Wa al-‘an ‘atakalam*, (Och nu talar jag). Kario: Al-Ahram Cener for Translation and publishing.
- Nada, Youssef & Thompson Douglas (2012) *Inside the Muslim Brotherhood*. London: Metro Publishing
- Nada, Youssef (2013) ”من داخل الإخوان”, *Min dakhil al-ikhawan*, (Inuti det Muslimska Brödraskapet). Kario: Dar El Shorouk. E-bok i Google play: 2013.
https://play.google.com/store/books/details/يوسف_ندا_من_داخل_الاخوان_المسلمين?id=dI8mDAA_AQBAJ&hl=sv
- Nasr, Seyyed Vali Resa (1996) *Mawdudi and the Making of Islamic Revivalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Nida, Eugene A. & Charles R., Taber (1969) *The Theory and Practice of Translation, With Special Reference to Bible Translating*. Leiden: Brill.
- Norell, Magnus, Carlbon, Aje och Durrani, Pierre (2017) *Muslimska Brödraskapet i Sverige*. Stockholm: MSB.
- Nowar, Nina (2012) *Ramadans Erben. Die Islamische Gemeinschaft in Deutschland e.V. (IGD)*. Hamburg: Diplomica Verlag.
- Obaid, Nawal (2020) *The Failure of the Muslim Brotherhood in the Arab World*. Santa Barbara, California, Denver, Colorado: Prage.
- Olsson, Susanne (2002) ”Hassan Hanfines occidentalism – polemik eller dialog”. I Stenmark Mikael & Westerlund David (red.), *Polemik eller dialog?* Nora: Nya Doxa.
- Olsson, Susanne & Sorgenfrei, Simon (red.) (2015) *Islam – en religionsvetenskaplig introduktion*. Stockholm: Liber.
- Osman, Tarek (2016) *Islamism, A History of Political Islam from the Fall of the Ottoman Empire to the Rise of the Isis*. New Haven and London: Yale University Press.
- Otterbeck, Jonas (2000) *Islam på svenska. Tidskriften Salaam och islams globalisering*. Lund Studies in History of Religions, Vol. 11. Lund: Religionshistoiska avdelningen, Lunds universitet.
- Ouis, Pernilla (2020) ”Life with the Muslim Brotherhood: One Woman’s Story”. *Quillette*, 2020-03-24.
<https://quillette.com/2020/05/14/life-with-the-muslim-brotherhood-one-womans-story/>
- Ouis, Pernilla & Roald, Anne Sofie (2003) *Muslim i Sverige*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Pargeter, Alison (2013) *The Muslim Brotherhood. From Opposition to Power*. London: Saqi Books.
- Pargeter, Alison (2016) *Return to the Shadows. The Muslim Brotherhood and An-Nadha since the Arab Spring*. London: Saqi Books.
- Perry, Damon (2019) *The Global Muslim Brotherhood in Britain: Non-Violent Islamist Extremism and the Battle of Ideas*. London New York: Routledge.
- Poljarevic, Emin, Ardin, Anna & Irving, Mattias (2022) ”Sweden”, i Enes Barakli & Hamid Farez (eds.) *European Islamophobia Report 2021*. Leopold Weiss Institute (Austria, utan förlagsort) (printed in Istanbul Turkey), 2022: 573–598.
- Polka, Sagi (2019) *Shaykh Yusuf al-Qaradawi. Spiritual Mentor of Wasati Salafism*. Syracuse, NY: Syracuse University Press.

- Ramadan, Tariq (1999) *To be a European Muslim*. Leicester: The Islamic Foundation.
- Ranstorp, Magnus, m.fl. (2018) *Mellan salafism och salafistisk jihadism – Påverkan mot och utmaningar för det svenska samhället*. Stockholm: Försvarshögskolan, Centrum för Assymetriska Hot- och Terrorismstudier (CATS).
- Roald, Anne Sofie (2002) "Religionsdialogiska perspektiv. En fallstudie av en dialoggrupp i södra Sverige", i Stenmark Mikael & Westerlund David (red.) (2002) *Polemik eller dialog?* Nora: Nya Doxa, sid. 83-97.
- Roald, Anne Sofie (2012a) "Democratization and Secularization in the Muslim Brotherhood: The International Dimension", i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, sid. 71–88.
- Roald, Anne Sofie (2012b) "Individualisering och sekularisering av det islamiska budskapet?" i Jonas Otterbeck & Lef Stenberg (red.) *Islamologi. Studiet av en religion*. Stockholm: Carlsons, sid. 88–108.
- Roy, Oliver (1996) *The Failure of Political Islam*. New Haven: Harvard University Press.
- Roy, Oliver (2004) *Globalised Islam. The Search for a New Ummah*. London: Hurst and Company.
- Roy, Oliver (2010) *Holy Ignorance. When Religion and Culture Parts*. London: Hurst and Company.
- Rubin, Barry, ed. (2010) *The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sakr, Rehab (2014) "Why did the Muslim Brotherhood Fail?". *Journal Danubius Muzeul de istorie* "Paul Păltănea". Galați, 32/2014. Arkiv, 2022-02-28.
http://web.archive.org/web/20201130112139/http://www.revistadanubius.ro/pdf/rezumate/en/XXXIIs/07_rehab_sakr.pdf
- Sanning, Kiki M. (2020) *Imagining the Perfect Society in Muslim Brotherhood Journals*. Berlin/Boston: de Gruyter.
- Schirazi, Asghar (1997) *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*. London: I.B. Tauris.
- Shavit, Uriah (2014) *Islam and the West. From "cultural attack" to "missionary migrant"*. London and New York: Routledge.
- Skovgaard-Petersen, Jakob & Gräf, Bettina (eds.) (2009) *Global Mufti. The Phenomenon of Yusuf al-Qaradawi*. London: Hurst and Company.
- Soage, Ana Blén (2010) "Yusuf al-Qaradawi. The Muslim Brother's Favourite Ideological Guide", i Rubin, Barry, (ed.) (2010) *The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement*. New York: Palgrave Macmillan, sid. 19–38.
- Sorgenfrei, Simon (2018) *Islam i Sverige – de första 1300 åren*. Stockholm: SST.
- Stenberg, Leif (2015) "Islamisk modernism", Olsson, Susanne & Sorgenfrei, Simon (red.) *Islam – en religionsvetenskaplig introduktion*. Stockholm: Liber, sid. 271–286.
- Steinberg, Guido (2010) "The Muslim Brotherhood in Germany", Rubin, Barry (ed.) *The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement*. New York: Palgrave Macmillan, sid. 149–160.

- Steinberg, Guido (2013) "Germany and the Muslim Brotherhood", i Vidino, Lorenzo (ed.) *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring*. Foreign Policy Research Institute & Al Mesbar Studies & Research Centre.
https://www.files.ethz.ch/isn/162622/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.pdf
 Arkiv, 2012-08-03, <https://archive.ph/wip/CcPL4>
- Svanberg Ingvar & Westerlund David (red.) (1999) *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Nora: Nya Doxa.
- Taha, Mahmoud Muhamed, (1967) "الرسالة الثانية من الإسلام", *Al-risala al-thaniya min al-islam* (Islams andra budskap), Sudan: utan bokförlag.
 En kopia av boken i webarkivet, 2020-08-05.
https://archive.org/details/20200805_20200805_1255/. (Eng- övers. Taha 1987.)
- Taha, Mahmoud Muhamed (1987) *The Second Message of Islam*. Syracuse, New York: Syracuse University Press. (Arab. orig. Taha 1967.)
- Tammam, Husam (2004) "التنظيم الدولي للإخوان ، الوعد و المسيرة و الآمال", *Al-tanzim al-duwliu lil'ikhwan , al-waed wa lmasirat wa al-amal*, (Brödraskapets internationella organisation: löftet, marschen och förhoppningarna). al-Manar al-Gadid, 27: Ikhwan wiki, sid. 4. Avhandlings arkiv.
<https://drive.google.com/file/d/1ptbz0rJed2COGCqFs8LzamTozy1B9BxL/view?usp=sharing>
- Tammam, Husam (2009) "Yusuf al-Qaradawi and the Muslim Brothers. The Nature of a Special Relationship", i Jakob Skovgaard-Petersen & Bettina Gräf (eds.) *Global Mufti. The Phenomenon of Yusuf al-Qaradawi*. London: Hurst & Company, 55–84.
- Ternesien, Xavier (2005), *Les Frères Musulmans*. Paris: Fayard.
- The Princeton Encyclopedia of Islamic Political Thought* (2011). Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Tibi, Bassam (2012) *Islamism and Islam*. New Haven & London: Yale University Press.
- Tingsten, Herbert (1933) *Demokratins seger och kris. Den författningspolitiska utvecklingen 1880–1930*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Tingsten, Herbert (1966) *Från idéer till idyll*. Stockholm: Norstedts.
- Ulfkotte, Udo (2003) *Der Krieg in unseren Staedten Wie radikale Islamisten Deutschland unterwandern*. Eichborn.
- Usul Al-Hukm: Bahth Fi-l Khilafa Wa al-Hukuma Fi al-Islam*, (Islam och fundamenten till styrelseskicket: Studie om kalifatet och regeringen i Islam). Kairo: Dar Al Halal.
https://archive.org/details/20210305_20210305_0552/page/n159/mode/2up
- Utvik, Björn Olav (2020) *Islamismen*. Bergen: Fagbogforlaget (3. utg.).
- Vedung, Evert (2018) "Fyra typer av statsvetenskaplig idéanalys". *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2018/2, sid. 197–236.
- Vidino, Lorenzo (2005) "The Muslim Brotherhood's Conquest of Europe". *Middle East Quarterly*, Winter 2005.
- Vidino, Lorenzo (2010) *The New Muslim Brotherhood in the West*. New Yourk: Columbia University Press.

- Vidino, Lorenzo (2012) "The European Organization of the Muslim Brotherhood. Myth or Reality?" i Meijer & Bakker (eds.) (2012) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, pp. 51–70.
- Vidino, Lorenzo (ed.) (2013) *The West and the Muslim Brotherhood after the Arab Spring*. Foreign Policy Research Institute & Al Mesbar Studies & Research Centre. https://www.files.ethz.ch/isn/162622/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.pdf
- Vidino, Lorenzo (2017) "The Muslim Brotherhood in Austria", *GW Program on Extremism*.
- Vidino, Lorenzo (2020) *The Closed Circle: Joining and Leaving the Muslim Brotherhood in the West*. New York: Columbia University Press.
- Wadensjö, Nina & Wennerstrand, Anna (2004) *Vem får vara med? En belysning av folkbildningens relation till icke deltagarna. Slutbetänkande av Utredningen om deltagande i folkbildning*. Stockholm: Statens offentliga utredningar. SOU 2004. https://web.archive.org/web/20220301152129/https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/vem-far-vara-med-en-belysning-av-folkbildningens_GSB351/html
- Whine, Michael (2005) "The Advance of the Muslim Brotherhood in the UK", i Mneimneh, Hassan (red.) *Current Trends in Islamist Ideology*. Hudson: Center on Islam, Democracy, and the Future of the Muslim World. https://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/1363/whine_vol2.pdf
- Wickham, Carrie Rosefsky (2012) "What would Hasan al-Banna Do?" i Roel Meijer & Edwin Bakker (eds.) *The Muslim Brotherhood in Europe*. London: Hurst and Company, sid. 241–248.
- Wickham, Carrie Rosefsky (2013) *The Muslim Brotherhood. Evolution of an Islamist Movement*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wiktorowicz, Quintan (2001) *The Management of Islamic Activism. Salafis, the Muslim Brotherhood, and State Power in Jordan*. New York: State University of New York Press, 2
- Willi, Victor J. (2021) *The Fourth Ordeal: A History of the Muslim Brotherhood in Egypt, 1968–2018*. New York: Columbia University Press.
- Zollner Barbara (2009) *The Muslim Brotherhood: Hasan al-Hudaybi and ideology*. London & New York: Routledge.

Namnindex

- 'Abduh, Muhammad, 120, 384, 388
A'la Maududi, Abu, 38, 47, 49, 53, 116
Abdelati, Ahmed, 231
Abderrahim, Jamal, 316
Abdi, Malik, 300, 322
Abdullahi, Maimuna, 308, 309, 314
Aboul Fotouh, Abdel Moneim, 230
Abu al-Nasr, Muhammad Hamid, 20, 157, 179, 263, 356, 681
Abu Hajar, Adly, 224, 627
Abu Helal, Ismail, 21, 287, 299, 339, 342, 346, 474
Aden, Abdirisak, 341, 342, 347
Agbor, Samuel Etchu, 195, 225, 226
Ahlstrand, Kajsa, 563, 571
Ahmad, Qazi Hussain, 228, 231
Ahmed, Farhad Uddin, 294, 299, 300, 555, 578, 602, 606, 618, 625
Ahmed, Faruqe Uddin, 621
Ahmed, Yasin, 300, 316, 325
Akef, Mahdi, 20, 22, 149, 171, 181, 182, 193, 195, 203, 210, 211, 217, 221, 228, 230, 231, 355, 490, 681
Al Dala, Muayyad, 320
al- Mahdi, Sadiq, 631
al Wahhab, Muhammad ibn Abd, 122
al-Afghani, Jamal al-Din, 120, 384
al-Ahdal, Abdullah Qadri, 268, 441, 557
al-Anani, Khalil, 43, 48, 51, 142, 159, 170, 187, 372, 430, 476
al-Aqeel, Abdullah, 180, 233
al-Assad, Bachar, 312, 492
al-Attar, Issam, 20, 150, 153, 180, 193, 224, 264
al-Awlaki, Anwar, 642
al-Banna, Hassan, 4, 20, 21, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 65, 92, 93, 117, 118, 119, 120, 122, 125, 126, 127, 136, 145, 149, 157, 165, 166, 169, 179, 180, 186, 189, 192, 194, 198, 202, 206, 217, 221, 228, 233, 237, 244, 250, 251, 252, 253, 262, 273, 286, 292, 310, 326, 340, 351, 358, 360, 371, 373, 375, 379, 383, 384, 385, 391, 395, 396, 398, 411, 418, 420, 422, 444, 445, 447, 449, 462, 528, 537, 588, 655, 656, 667, 675, 689
Al-Bashir, Issam, 265, 429, 642
al-Bashir, Omar, 631
al-Bayanouni, Ali Sadreddine, 231
Aldebe, Ebtisam, 648, 697
Aldebe, Mahmoud, 21, 68, 194, 240, 241, 246, 247, 248, 249, 256, 257, 268, 269, 270, 272, 283, 285, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 310, 325, 341, 343, 353, 354, 359, 382, 401, 406, 413, 414, 415, 427, 428, 441, 448, 449, 453, 454, 455, 460, 464, 474, 521, 531, 535, 549, 552, 555, 570, 574, 579, 584, 592, 595, 597, 602, 603, 606, 609, 610, 612, 613, 615, 616, 618, 619, 620, 621, 623, 626, 628, 648, 656, 657, 689, 693, 697
Aldebe, Nidal, 579
Al-Felistiny, Adly, 558
al-Ghazali, Mohammed, 425
al-Hudaybi, Hassan, 20, 48, 127, 128, 129, 149, 375, 516
al-Hudaybi, Ma'mun, 425
al-Husseini, Haj Muhammed Amin, 439
Ali, Abdulgani, 342
Ali, Bashir Aman, 21, 341, 342, 346, 347, 651

Ali, Khodr, 294, 338, 343, 346, 606
 Ali, Mohammad Piar, 294, 300
 al-Jawziyyah, Ibn Qayyim, 566
 Aljeresi, Samir, 303
 al-Khatib, Mohamed Abdullah, 263, 398
 al-Kumi, Eiz-Aldeen, 420
 Almallahi, Mousa, 670
 al-Malt, Ahmad Muhammad, 179
 al-Marzouqi, Ibrahim, 604
 Almasri, Abdullah, 342
 Almasri, Firas, 303
 Al-Mofty, Ahmed, 21, 271, 324, 454, 460
 al-Nahyan, Zayed bin Sultan, 270
 al-Ouda, Salman, 235
 al-Qaradawi, Yusuf, 4, 21, 49, 50, 56, 57, 64, 65, 72, 73, 90, 92, 103, 117, 118, 170, 176, 181, 192, 196, 198, 200, 202, 206, 210, 213, 215, 216, 218, 221, 223, 224, 230, 235, 236, 252, 326, 336, 355, 358, 363, 369, 373, 374, 376, 380, 381, 383, 388, 395, 409, 421, 423, 424, 432, 434, 435, 438, 445, 451, 452, 453, 505, 509, 513, 517, 518, 519, 537, 538, 539, 547, 559, 567, 583, 585, 587, 632, 655, 656, 661, 664, 681, 689, 690, 698, 699, 722, 724
 al-Qasir, Abdallah, 578
 al-Rahim Ali, Abd, 176
 Al-Rawi, Ahmed, 20, 203, 214, 230, 242, 604
 al-Sabbagh, Mahmoud, 422, 439, 485, 724
 Al-Sallabi, Mohamed, 470
 Al-Sanusi, Ibrahim, 631, 682
 al-Sarif, Sami, 246, 247
 al-Sayed Issa, Mustafa, 21, 260, 327
 al-Sharif, Abdul Khaleq, 442
 al-Sultani, Abu Jara, 265, 358, 682
 Al-Tawalbeh, Othman, 331, 336, 381, 437, 526, 558, 566, 568, 569, 577
 al-Tilmisani, Umar, 20, 128, 150, 220, 234
 al-Turabi, Hassan, 46, 150, 264
 al-Wa'y, Tawfiq, 263
 al-Yousifi, Ibrahim, 552
 Amghar, Samir, 197, 198, 352, 378
 Amnå, Erik, 335, 336, 337, 662
 Andersson, Johanna, 569
 Andersson, Monica, 612
 an-Naim, Abdulahi Ahmed, 46
 Aqeel, Abdullah, 234
 Ardin, Anna, 629, 638, 665
 Arpi, Ivar, 646
 Arthursson, Michael, 649
 Asad, Hassan, 579
 Asad, Talal, 95
 A-Sanusi, Ibrahim, 358
 Asbai, Temmam, 21, 322, 327, 350, 351, 353, 354, 575, 611
 Ashkar, Magred, 343, 346
 Atatürk, Kemal, 115, 118
 Atroshi, Pela, 616
 Awad, Munir, 288, 307, 313, 497, 498
 Awad, Nihad, 266, 267
 Ayach, Ziyad, 533
 Badawi, Jamal, 429, 642
 Badie, Mohammed, 20, 154, 183, 184
 Baker, William, 373, 381, 469, 538, 539, 542
 Bakker, Edwin, 37, 38, 49, 55, 56, 66, 196, 214, 241, 542
 Bakr, Abu, 423
 Bali, Hanif, 645
 Banisadr, Abolhassan, 221
 Bartal, Shaul, 438
 Basfar, Abdallah, 265
 Bassoumi, Khemais, 21, 260, 287, 289, 300, 316, 320, 327, 338, 345, 350, 353, 354, 552, 555, 606

Bassoumi, Meriam, 320
 Beck, Kiki, 648
 ben Mansour, Abdallah, 20, 194
 Benaouda Hummasten, Helena, 21,
 219, 267, 300, 301, 303, 306, 307,
 320, 321, 327, 333, 336, 381, 416,
 497, 498, 552, 555, 575, 606, 607,
 619, 620, 642
 Benaouda, Mohammed, 219, 324
 Benaouda, Sofia, 497
 Benmakhlouf, Chakib, 20, 21, 66, 68,
 70, 103, 106, 176, 177, 203, 209,
 210, 211, 212, 215, 219, 229, 231,
 241, 243, 246, 247, 249, 257, 258,
 260, 272, 296, 300, 303, 309, 310,
 311, 316, 320, 321, 322, 325, 339,
 340, 341, 345, 346, 349, 353, 354,
 355, 360, 380, 433, 436, 448, 462,
 495, 502, 507, 522, 530, 537, 551,
 552, 556, 557, 565, 575, 581, 584,
 606, 622, 642, 645, 667, 668, 669,
 681, 684, 689, 719
 Benmakhlouf, Mohamed Ibrahim, 21,
 106, 311, 320, 321
 Bernström, Mohammed Knut, 27
 Berrahmoune, Zoheir, 21, 246, 247,
 269, 322, 351, 354
 Besson, Sylvain, 203, 223
 bin Laden, Usama, 222
 Bjereld, Ulf, 636
 Blomberg, Leif, 600, 601, 605, 611,
 657, 693
 Boberg, Ferdinand, 269
 Borg, Annika, 569
 Bouraleh, Ibrahim Osman, 341, 342
 Bowen, Innes, 55, 196
 Bromé, Lotta, 498
 Brooke, Steven, 89, 214
 Candemir, Rafet, 647
 Carlbom, Aje, 64, 66, 67, 68, 69, 70,
 75, 88, 148, 173, 197, 201, 203,
 207, 211, 225, 237, 242, 335, 337,
 360, 364, 365, 499, 542, 585, 591,
 730
 Carlsson, Ingvar, 464, 599, 601, 657,
 694
 Carmesund, Ulf, 552, 637
 Celebi, Faruk, 283, 294
 Centerpartiet, 300, 589, 595, 596,
 597, 602, 603, 605, 614, 648, 649,
 657, 693
 Channoufi, Khaoula, 218, 311
 Commings, David, 399
 Dahl, Robert, 390, 457
 Dahmén, Ashk, 547
 Dahmén, Ashk, 448, 459, 515
 Dahlvik, Mattias, 34, 47, 94, 114
 Darir, Jamal, 288, 320, 350
 Delling, Hannes, 644
 Demirbag-Sten, Dilsa, 641
 Dicey, A. V., 390
 Digréus, Annika, 497
 Doubakil, Fatima, 305, 306, 307, 309,
 314, 334
 Dridi, Latifa, 321
 Dridi, Mahmoud, 579
 Durrani, Pierre, 67, 74, 75, 148, 173,
 219, 238, 256, 257, 285, 300, 335,
 389, 497, 499, 515, 547, 730
 Egyptson, Sameh, 3, 4, 5, 18, 164
 Eickelman, Dale, 114
 Ek, Amina, 641
 El Amri, Lamia, 260, 321, 328
 El Beqqali, Aziza, 321
 El Khabiry, Ashraf, 21, 268, 283,
 287, 468, 557, 602
 El Khabiry, Muhammed, 350
 El-Abiary, Mahmoud, 231
 El-Alti, Mohammad, 303
 Eldib, Khaled, 324
 El-Erian, Essam, 178, 263, 264
 el-Islam, Seif, 228
 el-Katatni, Saad, 231
 El-Naggar, Zaghloul, 330, 442

el-Shater, Khairat, 154, 176, 177,
 211, 355, 681
 El-Shater, Khairat, 174, 681
 El-Zayat, Ibrahim, 20, 229, 231, 595
 Erbakan, Mehmet, 229, 595
 Erbakan, Najm Al-Din, 229
 Erbakan, Necmettin, 228, 229, 230,
 231, 595
 Erbakan, Sabiha, 229, 595
 Erbakan, Sabrin, 595
 Erdoğan, Recep Tayyip, 222, 230,
 231, 647
 Esposito, John, 39, 365
 Ezzat, Mahmoud, 20, 135, 154, 175,
 183, 184, 185, 211, 231, 330, 358,
 530, 550, 551, 682
 Fahd, kung, 222
 Farhad, Ahmed, 317
 Fauda, Farag, 426
 Fazlhashemi, Mohammad, 76, 87
 FEMYSO, 19, 106, 203, 216, 218,
 266, 273, 308, 360, 631
 FIFS, 19, 21, 68, 105, 110, 219, 234,
 240, 247, 260, 261, 262, 267, 278,
 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288,
 289, 290, 292, 293, 294, 295, 296,
 297, 298, 299, 306, 308, 320, 324,
 326, 327, 342, 354, 382, 427, 429,
 464, 595, 597, 598, 602, 645, 652,
 656
 FIOE, 4, 19, 20, 56, 57, 64, 66, 67, 68,
 70, 71, 80, 90, 103, 117, 141, 156,
 176, 178, 190, 191, 192, 194, 195,
 196, 199, 201, 202, 203, 204, 205,
 206, 207, 209, 210, 211, 212, 213,
 214, 215, 216, 218, 219, 225, 226,
 229, 236, 237, 238, 240, 241, 242,
 243, 245, 246, 265, 266, 267, 270,
 273, 275, 285, 302, 308, 312, 317,
 322, 338, 348, 355, 359, 360
 Fischer, Fredrik, 301, 623
 Fourest, Caroline, 527
 Freivalds, Laila, 574, 578, 579
 Fridolin, Gustav, 644
 Gadban, Hanna, 390
 Gardell, Mattias, 313, 316, 334, 369,
 373, 375, 381, 538, 539, 540, 542,
 620, 630, 666
 Ghanem, Ahmed, 21, 217, 241, 246,
 247, 257, 266, 271, 300, 323, 324,
 325, 341, 351, 353, 354, 358, 379,
 380, 555, 579, 582, 583, 584, 593,
 602, 603, 606, 607, 609, 683
 Ghannouchi, Rachid, 21, 221, 263,
 264, 265, 358, 464, 539, 540, 604,
 682
 Ghanoum, Bashar, 303, 345
 Gharbi, Mehdi, 269
 Ghezali, Mehdi, 497
 Gholam Ali Pour, Nima, 638
 Gigovic, Elvir, 300, 306, 620, 644
 Govani, Salim, 299, 327
 Granstedt, Pär, 596
 Grundmann, Johannes, 145, 147, 148,
 150, 152, 181
 Gudmundhs, Mårten, 441
 Gurda, Hazim, 294, 300
 Gustafsson, Krister, 603, 604
 Gür, Tomas, 643
 Habib, Abdul Kader, 322, 325
 Habib, Mohammed, 154, 172, 181,
 183, 184, 186, 187, 211, 529, 531
 Hakim, Nasser, 318
 Halawa, Hussein Mohammed, 213,
 216, 429, 642
 Hallak, Ihab, 499
 Hamid, Shadi, 124, 539, 540
 Hammargren, Bitte, 217
 Hansson, Hélène, 494
 Harding, Tobias, 495
 Hassan, Rebwar, 647
 Hedin, Christer, 604
 Helbawy, Kamal, 20, 103, 171, 173,
 182, 183, 188, 193, 194, 196, 198,
 263, 264, 330, 356, 358, 426, 604,
 658, 681, 682

Helbawy, Kemal, 694
 Henningsson, Jan, 579
 Himmatt, Ghaleb, 20, 182, 193, 194,
 195, 220, 221, 231
 Hitler, 440
 Hjelm-Wallén, Lena, 216, 217, 577,
 605
 Hjärpe, Jan, 16, 34, 37, 62, 86, 101,
 103, 364, 413, 415, 543, 615, 616,
 622, 628
 Hofmann, Murad, 437
 Hulth, Mats, 606
 Hussein, Mahmoud, 185, 186
 Hussein, Taha, 41, 42, 122
 Huwaidi, Hassan, 263, 264, 358, 682
 Hübnette, Tobias, 308
 Hyllengren, Peder, 70
 Hägg, Carina, 638
 ibn al-Awam, Zubayr, 571
 Ibn Baz, Abd al Aziz ibn Abdullah,
 510
 Ibn Nusayr, Musa, 474, 475
 Ibn Taymiyya, Taqi al-Din Ahmad,
 122, 566, 567
 Ibrahim Okar, 294
 Ibrahim, Mohamed, 640
 Idris, Alaa, 552
 IFiS, 4, 15, 19, 21, 33, 34, 36, 38, 58,
 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67,
 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 79,
 80, 81, 82, 85, 87, 91, 92, 100, 101,
 102, 103, 105, 106, 110, 111, 113,
 136, 137, 138, 141, 142, 143, 145,
 146, 173, 174, 175, 178, 179, 180,
 188, 193, 194, 201, 203, 210, 211,
 215, 216, 217, 218, 219, 224, 227,
 230, 231, 232, 234, 235, 238, 239,
 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246,
 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253,
 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261,
 262, 264, 266, 267, 269, 270, 271,
 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278,
 279, 281, 283, 284, 285, 286, 287,
 288, 289, 291, 292, 295, 296, 297,
 298, 299, 300, 302, 303, 304, 306,
 307, 308, 309, 311, 312, 315, 316,
 317, 320, 321, 322, 323, 324, 325,
 326, 327, 330, 336, 338, 341, 342,
 343, 345, 346, 350, 351, 352, 353,
 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360,
 363, 364, 365, 367, 371, 376, 378,
 379, 380, 381, 382, 383, 390, 391,
 396, 397, 398, 401, 402, 403, 404,
 406, 407, 411, 412, 413, 414, 416,
 417, 418, 427, 428, 429, 432, 433,
 434, 436, 437, 438, 441, 442, 443,
 448, 449, 450, 453, 454, 455, 456,
 458, 461, 462, 464, 467, 468, 474,
 475, 493, 497, 499, 502, 514, 521,
 522, 523, 526, 531, 532, 535, 536,
 537, 538, 544, 549, 550, 551, 552,
 553, 555, 556, 557, 560, 561, 562,
 565, 568, 571, 572, 574, 575, 576,
 577, 579, 582, 583, 584, 585, 586,
 588, 589, 592, 593, 594, 595, 597,
 598, 599, 602, 603, 605, 606, 607,
 609, 610, 612, 614, 619, 625, 628,
 631, 632, 634, 635, 636, 637, 640,
 642, 649, 650, 652, 653, 655, 656,
 657, 659, 677
 IFS, 19, 194, 239, 240, 242, 246, 250,
 258, 260, 261, 267, 268, 269, 270,
 271, 276, 277, 278, 281, 283, 284,
 285, 287, 288, 291, 292, 296, 299,
 311, 315, 320, 321, 354, 356, 428,
 602
 Ingvarsson, Bengt, 606
 Irving, Mattias, 629, 665
 Ismail, Khalif, 303
 Issa, Fidaaldin Al-Sayed, 312
 Issa, Mustafa Al-Sayed, 652, 653
 Issa, Tarif Al-Sayed, 312, 553
 Issa, Yasir Al-Sayed, 260, 312, 313,
 327, 328, 553
 Jaballah, Ahmed, 20, 265
 Johansson, Bengt, 303

Johansson, Ola, 320, 601, 602, 603,
 604, 605, 606, 611, 612, 613, 614,
 616, 623, 630, 658, 694
 Johansson, Olof, 595
 Johnson, Ian, 55, 64, 142, 148, 182,
 195, 203, 242, 275
 Jämtin, Carin, 552
 Jönsson, Oskar, 643
 Kaleem, Kalsoom, 303
 Kalim, Mahmoud, 246, 247, 325
 Kandil, Hazem, 43, 48, 142, 150, 155,
 159
 Kanjah, Marjam, 595
 Kant, Immanuel, 529
 Kaplan, Abraham, 390
 Kaplan, Mehmet, 176, 294, 295, 300,
 304, 307, 311, 334, 429, 553, 555,
 575, 620, 621, 622, 626, 640, 642,
 643, 649, 656, 660, 664, 676, 696,
 698
 Karam, Salam, 534
 Karaman, Idriz, 294, 620, 621
 Kathir, Ibn, 473
 Katsivelis, Paul, 16, 28, 506
 Kayhan, Güner, 311, 327, 350
 Kechini, Hamada, 453, 459
 Kepel, Gilles, 55, 201, 212, 217
 Khalfi, Mahmoud, 21, 174, 219, 234,
 244, 256, 323, 324, 325, 327, 351,
 353, 354, 356, 532, 575, 607, 618,
 626, 642, 664, 681
 Khalil, Ali, 320, 646
 Khalil, Maged, 493
 Khan, Maulana Wahiduddin, 47, 94
 Khan, Sadiq Hassan, 231
 Khan, Yasri, 231, 232, 304, 307, 640,
 645, 660, 697
 Kharraki, Mohamed Amin, 21, 106,
 232, 322, 461, 609, 639
 Kharraki, Mostafa, 21, 75, 108, 110,
 240, 241, 246, 247, 248, 257, 268,
 283, 287, 296, 297, 299, 300, 303,
 319, 320, 325, 327, 341, 351, 353,
 354, 382, 427, 552, 555, 575, 577,
 597, 602, 603, 606, 609, 613, 616,
 620, 622, 656
 Khomeini, Ayatollah, 38, 47, 53, 116,
 117, 165, 222, 426
 KLF, 19, 323
 Korrich, Fatima Zahra, 316
 Krämer, Gudrun, 372, 478
 Kärrman, Jens, 644
 Lagervall, Rickard, 63, 72, 73, 87,
 336, 364, 729
 Lande, Aasulv, 16, 108, 109
 Larsson, Göran, 276, 569
 Larsson, Reidar, 92, 98, 371, 536,
 679, 686
 Lasswell, Harold, 390
 Lia, Brynjar, 37, 38, 39, 43, 48, 85,
 478
 Lindberg, Mats, 17, 42, 84, 92, 94, 96,
 104, 368, 371, 536, 679
 Linnarsson, Håkan, 606, 612
 Lodin, Nadia Marhri, 327
 Louizi, Muhamed, 191
 Lundberg, Anne, 646
 Lundgren, Stina, 646
 Lundström, Kjell, 643
 Luther, Martin, 121
 Löfven, Stefan, 635
 Löfverberg, Ulf, 642
 Löwenmark, Sofie, 662
 Magnusson, Cecilia, 627
 Ma'mun al-Hudaybi, 20, 182
 Manea, Elham, 197, 366, 527
 Mansour, Ahmed Sobhy, 425
 Maréchal, Brigitte, 55, 65, 74, 142,
 147, 191, 201, 214, 543
 Marlovic, Dario, 320
 Marrakchi, Zainab, 327
 Mashhur, Mustafa, 20, 21, 22, 149,
 150, 153, 179, 181, 182, 193, 194,
 210, 211, 228, 355, 485, 681
 Masroor, Ajmal, 265

Maududi, Abu A'la, 197, 244, 252, 570
 Mawlawi, Fayçal, 20, 65, 117, 209, 218, 221, 224, 355, 516, 522, 547, 548, 592, 593, 681, 729
 MB, 19, 67, 68, 69, 91, 92, 101, 118, 137, 138, 170, 172, 173, 177, 187, 227, 238, 264, 265, 272, 273, 355, 356, 358, 360, 363, 364, 367, 371, 373, 381, 383, 396, 397, 398, 404, 406, 407, 415, 418, 421, 425, 428, 429, 437, 444, 450, 456, 467, 468, 490, 514, 537, 547, 554, 555, 559, 562, 564, 572, 580, 585, 591
 Mebrouk, Abdelhafid, 325
 Meijer, Roel, 37, 56, 66, 196, 526, 542, 543
 Mellor, Noha, 53, 123, 127, 373, 377
 Mensi, Chokri, 607
 Meshal, Khaled, 263, 264
 Messing, Ulrika, 605
 Miljöpartiet, 19, 178, 288, 304, 307, 311, 321, 429, 589, 597, 622, 626, 640, 642, 644, 645, 646, 647, 660
 Mitchell, Richard, 43, 52, 85, 145, 163, 225, 365, 366, 372, 373, 385, 388, 394, 434, 445, 476, 477, 479, 484, 528, 671
 MKF, 19, 260, 288, 321, 360
 MMRK, 19, 305, 306, 307, 308, 309, 313, 314, 315, 630
 Moderaterna, 110, 224, 303, 403, 589, 597, 610, 625, 627, 646, 658, 660, 693
 Mohammed, Cherifi, 579
 Mohieddin, Khaled, 126
 Motabagani, Mazin, 331, 437, 559, 567
 Moussa, Hassan, 534, 555, 579, 669, 671
 MPF, 19, 278, 288, 302, 303, 625
 MSB, 19, 67, 68, 70, 72, 75, 77, 148, 173, 207
 Mubarak, Hosni, 50, 110, 135, 187, 480, 518, 548
 Muhammad, Shaima, 320
 Munir, Ibrahim, 20, 176, 185, 186, 231, 358, 530, 682
 Murad, Willfried, 437
 Mursi, Muhammad, 124, 135, 154, 174, 175, 183, 211, 235, 355, 377, 461, 468, 553, 554, 645
 Musa, Rashid, 307, 313, 314, 629, 630, 659
 Mustafa, Omar, 21, 61, 68, 71, 72, 103, 218, 231, 232, 248, 249, 254, 260, 304, 306, 311, 316, 320, 321, 327, 334, 351, 353, 354, 358, 365, 380, 381, 416, 417, 418, 442, 460, 461, 523, 532, 564, 575, 578, 609, 610, 624, 626, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 659, 660, 664, 665, 676, 695, 698, 726
 Müller, Helene, 596
 Nada, Youssef, 21, 103, 150, 171, 174, 182, 183, 193, 194, 211, 220, 221, 222, 231, 233
 Nasser, Gamal Abdel, 126, 127
 Nazzal, Mohammad, 231
 Nettelbladt, Göran Ibrahim, 217
 Nicander, Lars, 646
 Nida, Eugene A., 104
 Nordberg, Mats, 317
 Norell, Magnus, 67, 75, 148, 173, 335, 730
 Nur, Barlin, 304
 nyans, 652
 Nyans, 504, 584, 649, 650, 651, 652, 653, 662
 Olofsson, Maud, 648
 Olsson, Susanne, 571
 Orback, Jens, 622
 Osman, Tarek, 48, 88
 Othmani, Saadeddine, 231

Otterbeck, Jonas, 16, 17, 64, 65, 68,
 70, 88, 238, 244, 324, 364, 381,
 382, 730
 Ouahabi, Zaynab, 260, 267, 308
 Ouis, Pernilla, 74, 75, 238, 256, 300,
 324, 383, 389, 401, 730
 Ouldadda, Khadija (Liselotte), 324,
 342
 Ouldadda, Khedim, 299, 317, 324,
 342, 346, 531
 Ouldadda, Khedim, 299
 Ouri, Salwa, 321
 Palm, Veronica, 635, 636
 Paludan, Rasmus, 429
 Pargeter, Alison, 48, 49, 71, 85, 88,
 142, 147, 149, 150, 180, 191
 Pasha, El Nokrashy, 486
 Pekgul, Nalin, 61, 390, 613, 615, 622,
 639, 643, 660
 Perry, Damon, 36, 39, 55, 79, 101,
 201, 237, 352, 382
 Persson, Göran, 605, 613, 616, 618,
 622, 623, 625
 Petersson, Ingrid, 596
 Petterson, Åke, 596
 PIS, 19, 278, 298, 301, 302, 303, 607,
 614, 618, 623, 625, 656, 658
 Piscatori, James, 114
 Poljarevic, Emin, 76, 77, 88, 527, 666
 Polka, Sagi, 73, 518
 Quick, Abdullah Hakim, 416
 Quraishy, Bashy, 641
 Qutb, Muhammad, 233
 Qutb, Sayyid, 38, 47, 49, 50, 54, 92,
 118, 127, 131, 180, 181, 183, 184,
 233, 244, 252, 264, 370, 375, 376,
 486, 488, 494, 509, 513, 570, 642
 Rahmeh, Aiche, 321
 Rahmeh, Haytham, 21, 229, 230, 288,
 310, 311, 313, 317, 318, 322, 323,
 325, 341, 449, 499, 521, 549, 553,
 594, 602
 Ramadan, Said, 21, 65, 150, 153, 179,
 192, 193, 194, 210, 217, 232, 233,
 236, 542
 Ramadan, Tariq, 65, 71, 72, 192, 200,
 217, 266
 Ramdan, Abd al-'Azim, 161
 Ranstorp, Magnus, 70, 337
 Raoof, Salahaden, 646
 Raziq, Ali Abdel, 41, 44, 721
 Reinfeldt, Fredrik, 574, 632, 662
 Rice, Condoleezza, 631
 Rida, Rashid, 41, 121, 384, 385, 388,
 420
 Ridley, Yvonne, 642
 Roald, Anne Sofie, 55, 64, 66, 74,
 238, 241, 242, 243, 325, 571, 628,
 730, 731
 Romson, Åsa, 644
 Rothstein, Bo, 647
 Rubar, Evin, 103, 324, 391, 407, 454,
 530, 531, 638
 Rubin, Barry, 38
 Rubinstein-Shemer, Nesya, 438
 Rushdie, Salman, 426, 427
 Ruwaida, Yvonne, 641
 Sabuni, Kitimbva, 305
 Sabuni, Nyamko, 632
 Sadat, Anwar, 33, 50, 127, 128, 130,
 131, 149, 187, 488, 518, 548
 Sahlberg, Per Axel, 603, 606, 638
 Sahlin, Mona, 605, 617, 618
 Sakr, Rehab, 731
 Salah, Raed, 230
 Saleh, Abdallah, 21, 257, 317, 320,
 321, 322, 327, 353, 354, 532, 575,
 607
 Saouk, Joseph, 16
 Sarsour, Samaa, 320
 Schori, Pierre, 606
 Selin, Anders, 638
 Setkic, Mustafa, 300, 620
 Shavit, Uriya, 505, 516
 Sheikh, Kaleem, 303

Sherif, Suheer, 320
 Sherifay, Mariam Osman, 552
 SIDA, 19, 317, 318
 Siraj, Ahmed, 260, 306, 322, 327
 SKSF, 19, 592, 600, 611
 Skånberg, Tuve, 428
 SMF, 19, 21, 248, 249, 268, 278, 281,
 282, 283, 285, 289, 290, 291, 292,
 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299,
 302, 306, 324, 325, 326, 341, 382,
 413, 414, 427, 429, 455, 574, 595,
 597, 598, 602, 618, 619, 620, 621,
 622, 624, 626, 652, 656
 SMFR, 19, 232, 278, 303, 304, 306,
 307, 640, 645, 660
 SMR, 19, 21, 62, 68, 108, 188, 234,
 257, 267, 268, 269, 270, 276, 278,
 286, 288, 291, 292, 296, 297, 298,
 299, 300, 301, 303, 306, 307, 309,
 317, 320, 322, 324, 327, 340, 342,
 350, 351, 354, 381, 382, 403, 404,
 427, 428, 429, 449, 454, 455, 461,
 521, 549, 552, 555, 566, 573, 576,
 577, 578, 579, 582, 584, 588, 595,
 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602,
 603, 604, 606, 607, 608, 609, 610,
 611, 612, 613, 614, 615, 616, 618,
 619, 620, 622, 623, 624, 625, 628,
 629, 640, 642, 644, 648, 656, 657,
 658, 659, 660
 SMuF, 19, 292, 293, 299
 Socialdemokraterna, 19, 287, 300,
 358, 379, 417, 552, 582, 583, 597,
 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604,
 607, 608, 609, 611, 615, 618, 623,
 624, 632, 633, 634, 635, 638, 640,
 642, 648, 657, 659, 693
 Sonnius, Monjia, 324, 406
 Sorgenfrei, Simon, 63, 70, 87, 103,
 336, 364, 731
 Spengler, Oswald, 435
 SR, 19, 76, 255, 256, 272, 313, 318,
 347
 Stiernstedt, Jenny, 644
 Strömberg, Marco, 441
 STS, 19
 SUFC, 19
 Sultan, Salah, 252, 441, 442
 SUM, 19, 21, 67, 68, 72, 75, 106, 176,
 216, 217, 218, 232, 256, 257, 276,
 278, 298, 299, 304, 306, 307, 309,
 310, 311, 312, 313, 314, 315, 320,
 326, 327, 343, 354, 359, 360, 416,
 427, 429, 461, 564, 598, 614, 629,
 631, 640, 646, 652, 659, 660
 Svanberg, Ingvar, 62
 Sverigedemokraterna, 305, 317
 SVT, 19, 103, 271, 283, 313, 329,
 347, 348, 496, 523, 532, 553, 619,
 620, 641, 643, 645, 646, 648
 Taha, Mahmoud Mohammed, 44, 423
 Tahhan, Mustafa, 21, 103, 150, 209,
 228, 230, 231
 Taimiyah, Ibn, 425
 Tammam, Husam, 182
 Tammini, Azzam S., 540
 Temsamani, Mohamed, 21, 110, 178,
 260, 262, 267, 288, 290, 308, 311,
 319, 320, 321, 353, 354, 645
 Thalén, Inga, 606
 Tham, Carl, 217
 Thompson, Douglas, 221
 Thunberg, Anders, 16
 Tibi, Bassam, 39, 559
 Tiisonen, Lena, 606
 Tingsten, Herbert, 92, 100, 244, 457
 Tlili, Najoua, 260, 321, 607
 Tobé, Tomas, 626
 TOS, 19
 Tümtürk, Mustafa, 597, 602, 606
 Ük, Gösel, 607
 Ullenhag, Erik, 305
 Vergara, Daniel, 634, 659, 696
 Vidino, Lorenzo, 55, 64, 74, 75, 90,
 101, 142, 147, 148, 188, 193, 196,

198, 199, 211, 213, 219, 224, 250,
 256, 352, 497, 515, 547, 627, 733
 Vilks, Lars, 427, 428, 574, 575, 577
 von Denffer, Ahmad, 217
 von Sydow, Björn, 578
 Vähäkangas, Mika, 16, 17
 Waberi, Abdirizak, 21, 70, 106, 110,
 211, 243, 255, 302, 303, 338, 342,
 346, 348, 353, 354, 360, 635, 640,
 658, 659, 660, 676, 683, 684, 694,
 695, 698
 Waberi, Hibo, 106
 Waberi, Mustafa, 656
 Wahab, Abdul, 233
 Wallström, Margot, 605, 658, 694
 Wannholt, Martin, 329
 Wardini, Elie, 16
 Weibull, Lennart, 624
 Weiderud, Peter, 61, 609, 610, 623,
 624, 636
 Westerlund, David, 62
 Wetterstrand, Maria, 641
 Whine, Michael, 733
 Wickham, Carrie Rosefsky, 35, 48,
 49, 74, 82, 85, 118, 133, 172
 Wickström, Mats, 590
 Willi, Victor J., 49, 79, 82, 85, 92,
 125, 134, 142, 150, 152, 153, 154,
 159, 179, 367, 476, 479, 490, 663
 Winberg, Margareta, 611
 Yakan, Fathi, 180, 264, 358, 682
 Yasin, Mohammed, 322
 Yatim, Muhammad, 263, 264, 358,
 682
 Younes, Mohamed, 341, 342
 Yüksel, Ali, 596
 Yüksel, Mikail, 649, 650
 Zollner, Barbara, 369, 506, 512
 Åkesson, Jimmie, 334
 Özkanat, N., 596